OSMANLI'DAN CUMHURİYET'E

BELGELERLE

SAVUNMA SANAYİİ

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
CUMHURBAŞKANLIĞI
DEVLET ARŞİVLERİ
BAŞKANLIĞI

T.C. CUMHURBAŞKANLIĞI
SAVUNMA SANAYİİ BAŞKANLIĞI

OSMANLI'DAN CUMHURİYET'E

BELGELERLE

SAVUNMA SANAYİİ

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
CUMHURBAŞKANLIĞI
DEVLET ARŞİVLERİ
BAŞKANLIĞI

T.C. CUMHURBAŞKANLIĞI
SAVUNMA SANAYİİ BAŞKANLIĞI

İSTANBUL 2021

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
CUMHURBAŞKANLIĞI
DEVLET ARŞİVLERİ BAŞKANLIĞI

Proje Yöneticisi

Prof. Dr. Uğur ÜNAL
Devlet Arşivleri Başkam

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
CUMHURBAŞKANLIĞI
SAVUNMA SANAYİİ BAŞKANLIĞI

Proje Yöneticisi

Prof. Dr. İsmail DEMİR
Savunma Sanayii Başkam

Proje Sorumluları

Doç. Dr. Muhammet Ahmet TOKDEMİR
Devlet Arşivleri Başkan Yardımcısı

Cevat EKİCİ
Dış İlişkiler ve Tanıtım Dairesi Başkam

Ahmet ÖZKILINÇ
Yayın Hizmetleri Şube Müdür V.

Yayına Hazırlayanlar

Mesut DEMİR
Mehmet Selim TEMEL
Yılmaz KARACA
Kemal GURULKAN
Ali COŞKUN
Numan YEKELER
Abdullah SİVRİDAĞ

Grafik Tasarım

Vahdettin ATİK
Nazlı GENÇ GÜLTEKİN

Kapak: Sokollu Mehmed Paşa'nın Miğferi, *Askerî Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı*
Yan kağıdı: Tophane Meydanı ve Top Dökümhanesini Gösteren Gravür, *Comte de Choiseul-Gouffier, Voyage Pittoresque de la Grèce, Paris 1782-1822, II, lv. 95*

Baskı

Printa Matbaacılık
Emek Mahallesi Ordu Caddesi No: 24N4 Sancaktepe - İstanbul
Tel: 0216 290 06 30
www.printamatbaa.com

ISBN: 978-625-8459-02-9

Sertifika No: 42220

İstanbul 2021

Kitapta 90 g enzo vivid kâğıt kullanılmıştır.

Bu kitap Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı ile Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Savunma Sanayii Başkanlığının ortak yayınıdır. Cumhurbaşkanlığı Savunma Sanayii Başkanlığı tarafından yürütülen "*Savunma Sanayii Okuryazarlığı Program*" çerçevesinde desteklenmiştir.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Yayın No: 16

OSMANLI'DAN CUMHURİYET'E SAVUNMA SANAYİİ

BELGELERLE

I. Kosova Meydan Savaşı'nda Osmanlı Ordusu Tarafından Kullanılan Sancak,
Askerî Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı

SUNUŞ

Milletler varlıklarını sürdürmek ve istikballerini teminat altına almak için daima çalışır, fedakârlıklarda bulunur ve gerektiğinde vatanlarını düşmanlarının saldırılarından korumak için canlarını bile feda etmekten çekinmezler. Zira vatanları onların varlık ve bekalarının en önemli unsurudur. Vatan müdafaasında başarılı olmak ise ancak ve ancak Millî Savunma kavramıyla ifade edilen tedbirleri zamanında alarak, zuhuru beklenen ancak ne zaman vuku bulacağı bilinmeyen bu gibi saldırı ve müstevli emellere karşı daima hazırlıklı, müteyakkız ve güçlü bulunmakla mümkündür. Aksi takdirde vatanı korumak zorlaşır, hatta imkânsız hâle gelebilir. Nitekim bu durum tarih boyunca meydana gelen sayısız savaşlar neticesinde nice devletlerin yıkılması, ülkelerin haritalarının değişmesi ve birçok milletin yok olması ile sabittir.

Tarihte meydana gelmiş olan bu elim akıbetler milletleri, ülkelerini savunmak veya yekdiğerine üstünlük sağlamak amacıyla silahlanmaya yöneltmiş ve bu durum gitgide bir yarışa dönüşerek günümüzde devasa bir silah sanayii sektörünün ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Hâlihazırda insanlık bir yandan kendi evlatlarının büyük kıyımlara uğramasına sebep olan savaşları durdurmak için çaba harcarken bir taraftan da silahlanmaya devam etmektedir. Bu ise çelişkili bir tablonun ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Oysa milletlerin maddi imkânlarını bu şekilde sürekli olarak silahlanmaya ayırmaları, hem insanoğlunun hak ettiği refah ve mutluluğu elde etmesini engellemekte hem de yeni savaş, acı ve yıkımlara yol açarak savunmasız insanları vatanlarından ayrılmak zorunda bırakmaktadır. Bu çelişkili durum ancak milletlerin birbirlerinin haklarına saygı göstermesi ile ortadan kalkabilecektir.

Ülkemiz, sahip olduğu jeopolitik konumdan dolayı tarih boyunca pek çok saldırıya uğramış ve asırlarca bu coğrafyada hükümran olan Osmanlı Devleti bu saldırılara karşı koyarak milletimizin varlık ve bekasını temin etmiştir. Ancak kuruluş ve yükselme dönemlerinde sarf ettiği gayretler neticesinde elde ettiği başarıları sonraki asırlarda devam ettirememiş; ortaya koyduğu toparlanma çabaları ise maruz kaldığı pek çok iç ve dış saldırılar sebebiyle istenilen sonuca ulaşamamıştır. Fakat Türk milleti her şeye rağmen canı pahasına verdiği istiklal mücadelesiyle vatanını kurtarmış ve onun bir daha tehlike altına düşmemesi için Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün "*Yurtta sulh, cihanda sulh.*" ilkesi ışığında gerekli millî savunma tedbirlerini almaya gayret etmiştir.

Biz, Şair ve Hekim Abdülhak Molla'nın, *"Hâzır ol cenge, ister isen sulh u salâh."* dediği gibi, düşünce olarak silahlanmayı ve çağın gerektirdiği modern silahlara sahip olmayı barışın tesis ve devamı, caydırıcılık ve millî hukukumuzun müdafaası bakımlarından gerekli görmekteyiz. Yani bunu katilin elinde can alan bıçağın doktorun elinde şifa kaynağına dönüşüp hayat kurtarması gibi düşünmekteyiz.

Zira Türkiye Cumhuriyeti, tarihinden aldığı dersler ve üstlendiği manevi mirasın gereği olarak ve mensubu olduğu medeniyetin *"Es-sulhu seyyidü'l-ahkâm."* (Barış, uzlaşma hükümlerin, kararların efendisidir.) prensibinden hareketle yurtta, bölgede ve cihanda sulhun tesis ve devamlılığı için çaba sarf eden, millî haklarının farkında ve takipçisi olan ve mazlum milletlerin sesi olma gayreti içerisinde bulunan bir devlettir. Esasen biz, *"Dünya beşten büyüktür."* derken bütün mazlum milletlerin beşe mahkûm olmaması ve bunun icaplarının yerine getirilmesi gerektiğini ifade ettik.

Bu itibarla, Türkiye'nin başkasının toprağında gözü olmadan sulh içerisinde uluslararası camianın saygın bir üyesi olarak her konuda muasır medeniyetler seviyesine erişmesi, milletimizin istiklal ve istikbalinin muhafazası için lojistikten silaha, elektronik sistemlerden siber teknolojiye kadar çağın gerektirdiği her türlü donanıma sahip olması ve savunma sanayiinin dışa bağımlılıktan kurtularak yerli ve millî imkânlara dayalı bir hâle gelmesi en büyük idealle-rimizden oldu ve buna uygun adımlar atmaya gayret ettik.

Bu bağlamda, tarih boyunca savunma sanayiimizin geçirdiği merhaleleri ve onu millîleştirmek için yapılan teşebbüsleri vesikalar üzerinden ortaya koymak üzere hazırlanan bu eseri de merhum Mehmet Genç hocamızın *"Tarihi kendimizi yüceltmek için değil, düzeltmek için okumalıyız."* düşüncesinden hareketle yapılmış bir çalışma olarak görüyor ve bunu gerçekleştiren Devlet Arşivleri Başkanlığımız ile Savunma Sanayii Başkanlığımızı kutluyorum..

Recep Tayyip ERDOĞAN
Türkiye Cumhurbaşkanı

ÖNSÖZ

İnsanoğlunun, beslenme ve korunma ihtiyaçlarını gidermek için bazı ilkel aletler yapmasıyla başlayıp ok, yay, kılıç gibi daha gelişmiş savaş aletlerinin üretilmesiyle devam eden silahlanma serüveni, barutun keşfiyle birlikte yeni bir boyut kazandı ve savaşların barutun ateş ve patlama gücüne dayalı silahlarla yapılması insan hayatını ve dünya tarihini derinden etkileyen yeni bir süreci ortaya çıkardı. Devletlerin birbirleriyle savunma veya saldırı amacıyla girdikleri mücadeleler gitgide bir silahlanma yarışına dönüşerek tüm insanlığı tehdit eder hâle geldi ve artık bu rekabet yeryüzünden uzaya taşındı.

Bu kaçınılmaz rekabetin bizim açımızdan tarihî olarak nasıl bir seyir izlediğine tarih penceresinden bakıldığında; Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren Osmanlı ordusunun Türk-İslam devletlerinden devraldığı ve geliştirdiği "*tîr-i bârân*" ya da "*ok yağmuru*" olarak adlandırılan okçuluk stratejisi ile meydan muharebeleri ve kale kuşatmalarında büyük başarılar sağladığı, ateşli silahların ok ve yay gibi geleneksel savaş aletlerinin yerini aldığı dönemde de başta tüfek, top ve havan olmak üzere çağının en ileri savaş teknolojilerine sahip olduğu ve bunu geliştirmek için sürdürdüğü gayret ve sağladığı başarı sayesinde XVIII. yüzyıla kadar dünya tarihinin önemli aktörlerinden biri olduğu görülmektedir.

Sultan II. Murad döneminde İstanbul Boğazı'ndan geçen Osmanlı gemilerini engellemek isteyen Bizans ve Burgundiya gemilerine karşı top kullanma yeteneğine sahip bulunulması, bilhassa Fatih Sultan Mehmed zamanında İstanbul'un fethi için Topçubaşı Sarıca ve Macar Top Ustası Urban'ın da içinde bulunduğu ustalara çeşitli çaplarda toplar döktürülmesi ve Osmanlı Devleti'nin sahip olduğu tüfek ve top teknolojisinin, Çaldıran Savaşı'nda müşahede edilen etkinliğinden dolayı Şah İsmail tarafından Safevî ordusunda da hayata geçirilmesi akla ilk gelen örneklerdir.

Ancak, XVIII. yüzyıla kadar karada ve denizde çağdaşlarıyla kıyaslandığında üstün bir ateş gücüne sahip olan Osmanlı ordusu, seri üretim sağlayan buhar gücünün Avrupa'da imalat sektöründe kullanılmaya başlamasıyla birlikte gelişen silah sanayii karşısında bu üstünlüğünü koruyamamıştır.

Bunun üzerine askerî alanda Avrupa'nın ulaştığı teknolojiye ulaşmak amacıyla Avrupalı uzmanlardan faydalanma yoluna gidilmeye başlanmış ve tarihlerimizde Humbaracı Ahmed Paşa olarak ünlenen Bonneval Kontu Fransız Claude Alexandre'dan ve Macar asıllı Fransız subay ve diplomat Baron de Tott'tan istifade edilmiştir. Bu süreçte en önemli hedef, silah sanayiinin Avrupa ülkelerinden getirilen uzmanların desteği ile geliştirilip modernleştirilerek dışa bağımlılıktan kurtarılması, ihtiyaç duyulan silah ve mühimmatın mümkün olduğunca yerli imkânlarla temin edilmesi ve bunları geliştirip kullanabilecek askerî personelin eğitimlerinin sağlanması olmuştur.

Özellikle Sultan III. Selim'in her konuda ve bilhassa askerî alanda başlattığı yenilik hareketleri Cumhuriyet Dönemi'nde de devam etmiş ve bu hedef devlet nezdindeki önemini günümüze dek korumuş ve korumaya da devam etmektedir. Zira, yerli üretim imkânı ile karşılanamayan silah ve mühimmatın dışardan satın alınması hem millî servetin tükenmesine sebep olmakta hem de bedeli ödense

bile bunlara sahip olunamaması riski taşımaktadır. Nitekim Birinci Dünya Savaşı öncesinde Osmanlı Devleti'nin İngiltere'ye sipariş etmiş olduğu Sultan Osman-ı Evvel ve Reşadiye adlı iki savaş gemisine savaşın başlaması bahane gösterilerek teslim aşamasında el konulması gibi tarihî bir tecrübe ortadadır. Aynı şekilde günümüzde de Türkiye'nin bölgesel haklarını korumak amacıyla sipariş ettiği silahların teslimi ve kullanımı hususunda egemenlik haklarımızı hiçe sayan, hukuka aykırı, haksız tavır ve davranışlar bütün dünyanın gözü önünde cereyan etmektedir. İşte bütün bu olup bitenler ülkemizi savunma sanayiinde millî üretime yöneltmiştir.

Bu cümleden olarak 1918 yılında yapılan Mondros Mütarekesi'nden sonra Anadolu'da başlayan Millî Mücadele Dönemi'nde ihtiyaç duyulan silah ve mühimmatın tedariki için 1921 yılında Ankara'da silah tamirhanesi ve marangoz atölyesi kurulmuş; Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte de Ankara, İstanbul, İzmir ve Çanakkale'de kurulan fişek, barut, kapsül, topçu mühimmatı ve silah fabrikaları, silah tamirhaneleri ve Konya ve Kayseri'deki güherçile kalhaneleri ile Türk Silahlı Kuvvetleri'nin ihtiyacı olan silah ve mühimmatın büyük oranda yerli üretim ile karşılanmasına çalışılmıştır.

Bunların yanı sıra 1926 yılından itibaren havacılık alanında da fabrikalar kurularak uçak, uçak motoru ve paraşüt üretilmiş, eğitim için havacılık okulu açılmıştır. Savunma sanayii alanında 1925 yılından itibaren özel sektör tarafından da birçok fabrikalar kurularak silah, cephane, top tapası, top, havan ve uçaksavar mermisi, izli mermi üretimi yapılmış ve bunlardan bir kısmı yurt dışına da ihraç edilmiştir.

Son yıllarda savunma sanayiimizde gurur verici birçok gelişmeler müşahede edilmektedir. Bunların artarak devam etmesi, ecdadımızın millî bir misak ile bizlere emanet ettiği bu güzel vatan coğrafyasında tarihten gelen haklarımızı medeni bir devlete yakışır biçimde korumamız bakımından bir zorunluluktur. Öte yandan milletimizin tarihte bu alanda yaptığı faaliyetlerin ve edindiği tecrübelerin neler olduğunun bilinmesi için tarihî belgelerin yol göstericiliğine başvurmak da, istikbalin daha bilinçli olarak inşa edilebilmesi adına bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Bu itibarla Devlet Arşivleri Başkanlığı olarak çağın gerektirdiği tüm hazırlıkları bilimin yol göstericiliği ile yapmamız gerektiği bilinciyle görevimizi yerine getirmek için Savunma Sanayii Başkanlığımız ile işbirliği yaparak *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Belgelerle Savunma Sanayii* adlı elinizdeki bu kitabı hazırladık.

Diğer belge neşri türündeki çalışmalarımız gibi bu çalışma da; bu konuyu bütün olarak ortaya koymak veya eksiksizlik iddiası ile değil, arşiv belgelerinden yapılan seçkilerle savunma sanayii alanındaki hafızamıza mütevazı bir katkı sağlamak üzere hazırlanmıştır.

Eserin bu konu ile ilgilenenlere ve bu alanda çalışma yapacak olanlara faydalı olmasını diler, bu vesile ile Kurumumuzla yaptıkları işbirliğinden dolayı Savunma Sanayii Başkanlığına, bilgi ve birikimlerini bizlerle paylaşan Askerî Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığına ve çalışmada emeği geçen Başkanlığımız personeline teşekkür ederim.

Prof. Dr. Uğur ÜNAL
Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı
Devlet Arşivleri Başkanı

ÖNSÖZ

Yerli ve Millî Savunma Sanayii Hafızamza Önemli Bir Katkı

Ülkemiz, Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip ERDOĞAN liderliğinde son yıllarda savunma sanayiinde büyük mesafeler katetti. Yerlilik ve millîlik oranları artarken, platform ve sistemlerin bu ülkenin topraklarında, bu ülkenin insanlarının eliyle üretilmesinde tarihî başarılar elde edildi. Bu süreç tüm yönleriyle devam ederken, *teknolojik derinlik ve küresel etkinlik* anlayışıyla yenilikçi teknolojilere ve AR-GE'ye yatırımları artırdık.

Savunma sanayiimizin mevcut durumunu gösteren veriler, milletimizin tarihî yürüyüşüyle sağlanan insicamı, bu kitapta bir kısmına yer verilen bazı adımlarla buluşmasını somut bir şekilde göstermektedir. İstiklal ve istikbalimizin selameti, geçmişten bugüne teknoloji odaklı atılımlarla sağlanmıştır.

Son yirmi yılda yaşanan büyük dönüşüm, bu durumun bir kez daha ortaya çıktığını göstermektedir. 2002 yılında, 62 savunma projesi yürütülürken 2021 itibariyle proje sayısı 750'yi geçmiştir ve bunların yarısı son beş yılda başlatılmıştır. Aynı dönemlerde yürütülen savunma projelerinin toplam bütçesi 5,5 milyar dolardan yaklaşık 11 kat artışla 60 milyar dolarlık proje hacmine ulaşmıştır. Teknik inceleme süreçleri devam eden projeler de dahil edildiğinde 2021 yılı itibariyle 75 milyar doların üzerinde bir büyüklüğe ulaşılmıştır.

Öte yandan bu büyüme ana yüklenicileri, alt yüklenicileri, KOBİ'leri, araştırma kuruluşları, üniversiteleri, geliştirdiği özgün ürünleri ve ihracatıyla geniş bir savunma sanayii ekosisteminin ihdasını sağlamıştır. 2002'de 56 firmanın ana faaliyet sahası olarak savunma sanayii sektöründe olduğu günlerden, bugün 1500'ü aşkın firmanın yer aldığı bir savunma sanayii ekosistemine geçiş yaptık. Yerlilik-millîlik oranları artarken, bu alanda dünyada en çok ihracat yapan on üçüncü ülke konumuna geldik. Son beş yılda ihracatımız yüzde 30 artarken, ithalatımız yüzde 60 azalmıştır. İnsansız hava araçları (İHA) ve silahlı insansız hava araçlarından (SİHA) kara araçlarına, gemilerden mühimmatlara birçok ürünümüz güvenlik güçlerimiz ve dost-müttefik ülkelerin yanı sıra dünyanın dört bir yanına ihraç ediliyor. Sektörel alt başlıklarda ise tarihî başarılarla öne çıkan bir ülkeyiz.

Bugün, SİHA'larda dünyada ilk üçteyiz. Dünyanın önde gelen zırhlı kara aracı üreticilerinden biri olduğumuz gibi, kendi savaş gemisini tasarlayan, üreten ve idame eden on ülkeden biri olarak öne çıkmaya başladık. Kendi savaş uçağımızı ve insansız savaş uçağımızı yapma sürecinde ilerlerken, yerli ve millî muharebe tankımızı, helikopterimizi, uçak ve füze motorlarımızı geliştiriyoruz. Öte yandan, ana platformlar dışında, alt bileşenleri ve ileri teknoloji içeren stratejik sistemleri de geliştiriyoruz. Lazer ve elektromanyetik gibi dünyada sayılı ülkenin üzerinde çalıştığı alanlarda çalışıyoruz. Siber güvenlik, yapay zeka, robotik gibi geleceğin teknolojileri üzerinde projeler geliştiriyoruz.

Tüm bu başarıların tarihsel bir arka planı olduğunu, milletimizin tarih sahnesine çıktığı ilk günden beri teknoloji odaklı bir anlayışla hareket ettiğini tarihsel vesikalardan biliyoruz. Bu açıdan bakıldığında, milletimiz geçmişten beri istiklal ve istikbalini, teknik birikime ve imkanlar ölçüsünde çağın en ileri teknolojilerine yatırım yapma yönünde görmüştür. *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Belgelerle Savunma Sanayii* isimli bu çalışma, bu birikimin bir kısmını belgelerle kapsamlı bir şekilde ortaya koyuyor.

Esasen, yerli ve millî bir savunma sanayii hafızasını, yerli ve millî bir savunma sanayiinin mütemmim cüzü olarak görüyoruz. Tarihteki yerimizi hatırlatan, tarih şuurumuzu güçlendiren her çalışmayı, yerli ve millî savunma sanayii hamlesinin başarılı bir şekilde yoluna devam etmesini sağlayacak ana unsurlardan biri olarak görüyoruz. Çünkü, tarih aynı zamanda muhtemel istikametleri gösteren en büyük göstergelerden biridir. Tarihsel birikim, güçlü siyasal liderlik, kararlılık ve doğru insan kaynağıyla buluştuğunda, tekrar sahne alıyor ve güncel dönemlerde başarı olarak öne çıkıyor.

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Belgelerle Savunma Sanayii isimli eserimiz, savunma sanayii hafızamıza önemli ve değerli bir katkı olarak öne çıkacaktır. Bu eserin hazırlanmasında titiz ve detaylı bir çalışmayla büyük emek sarf eden Devlet Arşivleri Başkanı Sayın Prof. Dr. Uğur ÜNAL'a, Devlet Arşivleri Başkanlığına ve çalışanlarına ve çalışmada emeği geçen tüm arkadaşlarımıza teşekkür ediyorum. Temennimiz, savunma sanayii hafızamıza dair çalışmaların, yerli ve millî bir savunma sanayii ihdas etme çabalarıyla eş güdüm içinde güçlenerek devam etmesidir.

Prof. Dr. İsmail DEMİR
Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı
Savunma Sanayii Başkanı

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ 5
ÖNSÖZ (Prof. Dr. Uğur ÜNAL) 7
ÖNSÖZ (Prof. Dr. İsmail DEMİR) 9
İÇİNDEKİLER 11
KISALTMALAR 19
GİRİŞ 23

I- GELENEKSEL SİLAHLAR

1 Cebehâne-i Âmireye Tolgacı ve Kolçakçı Tayini 53
2 Şam'da Yay, Ok ve Hançer İmalinin Yasaklanması 55
3 Kılıççı Şücâ‘ bin Abdullah Usta'nın Vasiyeti 57
4 Sarayda Kılıç, Bıçak, Ok, Yay vs. Yapan Usta ve Şakirtler 59
5 Girit Seferi İçin Ok Tedarik ve İmali 67
6 Enderûn-ı Hümâyunun Kılıç, Kalkan vb. Sefer Harcamaları 69
7 Hüseyin Paşa Kolu'na El Humbarası ve Ok Verilmesi 73
8 Ordu İçin Edirne'den Gönderilecek Okçu ve Yaycı Esnafı 75
9 Osmanlı Ordusu İçin Şam'dan Kılıççı Ustası Gönderilmesi 77
10 Süvari ve Piyade Zabiti Kılıcının İmalinde Esas Alınacak Yeni Fiyatlar 79
11 Kılıçhâne-i Âmirenin Tamiri 85
12 Kılıççı Atanik Ağa'nın Nişan ile Taltifi 87

II- ATEŞLİ SİLAHLAR

A- Ateşli Silah Türleri

13 Tophâne-i Âmire Harcamalarının Muhasebe İcmali ve Dökülen Top vs.nin Cins ve Miktarları 93

14 Tüfek Kârhanesi Dışında Tüfek İmal Edilmemesi, Tüfek Damgalarını Silenlerin Cezalandırılması 97

15 Fitil Otu Perdahı, Barut Islahı ve Humbara İmali İçin Müstakil Ekip ve İmalathane Kurulması 99

16 Tüfekhanedeki Tüfekçilerin Cebeciler Zümresine Katılması 101

17 Tophanede Odun Yaranların Ücretlerinin Ödenmesi 103

18 Kaledöven Top Falyaları ile El ve Havan Humbaraları Dökümü İçin Dökmeci Bölüğü Kurulması 105

19 Deve ve Bargir Topları ile Fırkatelerin Koğuş Topu ve Saçmaları İçin Gerekli Olan Bakırın Satın Alınması 107

20 İtalyan Fabrisi oğlu İstifano'ya Döktürülen Humbara Havanları İçin Kullanılan Malzemeler ve Yapılan Harcamalar 109

21 Top ve Cephane Nakil Gemilerine Gece Fener Yakmakta Kullanılması İçin Balmumu Verilmesi 113

22 Kırık ve İşe Yaramaz Toplar ile Humbara Kırıklarının Mayalık Yapılmak Üzere Nakli 115

23 Kâğıthane ve Tophane Kârhanelerinde Dökülen ve İhtiyaç Duyulan Yerlere Dağıtılan Yuvarlak ve Humbaraların Miktarı 117

24 İstanbul'da Baruthane İnşası İçin Keşif Yapılması 125

25 Osmanlı Ülkesinden Düşman Tarafına Silah ve Zahire Verilme Yasağı 129

26 Humbaracı Ahmed Paşa Tarafından Yaptırılan Yüz Adet Havan İçin Döktürülen Elli Bin Adet Humbaranın Dökücü Ücretlerinin Ödenmesi 131

27 Ayazma Sarayı'nda Devam Emekte Olan Humbaracı Kârhanesi İnşaatı İçin Ödeme Yapılması 135

28 Bender Seraskerine Havan, Havan Kundağı, Humbara Dânesi ve El Humbarası Tapası Gönderilmesi 137

29 İhtiyat İçin Humbara Dânesi, Pâ-yı Hınzır Güllesi, Zincir ve Palankete Döktürülmesi 141

30 Ordu-yı Hümâyunun İlkbaharda Çıkacağı Sefer İçin Top Döktürülüp Gönderilmesi 143

31 Tüfek İmal Masraflarının Hazineden Ödenmesi 147

32 Padişahın Tophane Teftişi, Fransız Beyzadesi'nin Yaptığı Fırının Akıbeti ve Hasköy Kârhanesinde Boğaz Kaleleri İçin Balyemez Topu Dökülmesi 151

33 Kurbağa Ağızlı Top Dökümü 155

34 Padişahın Gönderdiği Kitapçıkta Yer Alan Tek Fitilden Atılan Beşli Topların Dökümü; Çakmaklı Top Numunesinin Takdimi 159

35 Kundak ve Tekerleklerin Daha Sağlam Mıhlanması İçin Tophanede Demirci Ocağı İnşası 161

36 Zindan Kapısı Yangınında Yanan Devlete Ait Tüfekhane Binasının Yeniden İnşası 165

37 Top Arabaları İmali İçin Samakov Demiri Verilmesi 169

38 Askerlerin Harp Silahı Olmaktan Çıkan Piştov ve Bıçak Taşımalarının Yasaklanması 171

39 Top ve Cephane Arabalarının Kabza, Kovan ve Poyraları İçin Bakır Verilmesi 173

40 Anabolu Kalesi'ne Gönderilecek Kılıççı, Çakmakçı ve Kundakçıların Harcırah ve Yevmiyeleri 175

41 Ahalisi Piştov İmalini İyi Bilen Kalkandelen ve Prizrin'den Süvariler İçin Piştov Tedariki 181

42 Tüfek Namlusu Delme Çarkına Koşulacak Beygirlere Verilecek Yem 183

43 Tüfekhâne-i Âmirede Tüfek vs. İmalatı ve Bunların Fiyatlandırılması Konusunda Verilen Yeni Nizam ve Müdürlük Makamında Yapılan Değişiklik 187

44 Tophâne-i Âmirede İmalat Meclisi Kurulması 191

45 Tophâne-i Âmirede Kurulan İmalat Meclisinin Görev ve Yetkileri Hakkında Talimatname 195

46 Tophâne-i Âmirede İmalat Meclisinin Yeniden Kurulması 199

47 Moralızade Vassâf Kadri Bey Tarafından İcat Olunan Güdümlü Mayın ve Bombaatar 203

B- Ateşli Silah Mühimmatı

48 Şehrizol Vilayetinde Güherçile Toprağı Araştırılması 209

49 Güherçile İmalathanesine Yardım Edilmesi 211

50 Tımışvar Baruthanesinde Üretilen Barut Miktarı 213

51 Hakkâri'den İstanbul'a Kükürt Gönderilmesi 215

52 Sakız Adası'nın Kurtarılmasında Kullanılacak Sepet Humbaraları İçin Tedarik Edilen Barutun Sarfı 217

53 Rodos Adası'na Barut Perdahçısı Gönderilmesi 219

54 Kara Barut İmali İçin Satın Alınan Eşyalar 221

55 Selanik Baruthanesinde Üretilecek Kara Barutun İngiltere Perdahtı Ayarında Olması 225

56 Karaman Eyaletindeki Güherçileden Kaçak Olarak Kara Barut Üretilip Satılmasının Önlenmesi 227

57 Lüzumu Kalmayan Humbara Dânelerinin Yeni Dökülecek Yuvarlaklarda Kullanılması 231

58 Gelibolu Baruthanesine Kara Barut İmali İçin Güherçile, Asma Çubuğu Kömürü, Odun, Varilci ve Varil Tahtası Gönderilmesi 233

59 Azatlı Baruthanesinde Arakil Tarafından İcat ve İnşa Edilen Barut Çarhı 237

60 Azatlı Baruthanesinin Üretim Kapasitesi ve Üretilen Barutun Kalitesi 239

61 Top ve Cephane Arabalarının İnşası İçin Muhtelif Cinslerden Kereste Tedariki 241

62 Cevherden Dâne İmali İçin Samakovcuk'ta Kârhane İnşası ve Tırnovacık Köyü Ahalisinin Taahhüdü 247

63 Cebehâne-i Âmire Kışlasındaki Fişekhane ve Dökmehanenin Onarılması 255

64 Baruthaneler İçin Bir Demir Fabrikası Kurulması Konusunun Müzakere Edilmesi 259

65 Pravişte Dökümhanesinde Yapılan Yuvarlak Üretiminin Ayrıntıları 261

66 Pamuk Barutunun Ana Maddeleri Olan Kezzap ve Sülfürik Asidin Satışının Yasaklanması 277

67 Bağdat Baruthanesinde Güneş Isısıyla Güherçile Saflaştırılması 281

68 İstanbul Baruthanesinde Üretilen Barutun Paris'te Yapılan Tahlil Sonucu 285

69 Dumansız Barutun Büyük Çaplı Mavzer Tüfeklerinde de Kullanılabilmesine İmkân Sağlayan Kurşun ve Kovan İcadı ve Bu İcadın Taltifi İstirhamı 289

70 Zeytinburnu Fabrikasında Fişek Kovanı İçin Kurulacak Haddehane ve Dökümhane... 291

71 Yemen'deki Dağ Topları İçin Fişekhâne-i Âmirede Üretilen Dâne ve Şarapnel Tapalarının Miktarı 293

III- DONANMA VE SİLAH

72 Sinop, Hoşalay ve Ayandon'da Mavna, Kadırga ve Top Gemisi İnşası 299

73 Mirî Kadırgalar İnşası İçin Ağacı Bol Olan Bir Yer Araştırılması 301

74 Hassa Kadırgaların Yapımı İçin Marangoz, Bıçkıcı ve Kalafatçı Tedariki 303

75 Boğazhisarı, Lapseki, Çardak ve Kemer İskelelerindeki Donanma Kerestelerinin Tersaneye Getirilmesi 305

76 Devlet Giray'a Gönderilecek Olan At Gemilerinin Yapımı ve Kayıkların Silahlandırılması 307

77 Tuna'dan İsakçı'ya Zahire ve Mühimmat Taşıyacak Üstü Açık Kayıkların Hazırlanması 309

78 Büyükdere'deki İnce Donanma Gemilerine Yatağan Bıçağı ve Tüfek Verilmesi 311

79 Eski Tersanede Havuz İnşası 313

80 İnşa ve Tamir Edilmekte Olan Kalyon, Korvet ve Diğer Gemilerin Çivi vb. İhtiyaçları İçin Ham Demir Verilmesi 317

81 İnşa ve Tamir Edilen Gemilerin İhtiyacı Olan Kerestenin İzmit'ten Temin Edilmesi 321

82 Kalyon Topları İçin Dökülen Yuvarlak ve Misketlerin İmal Ücretleri 325

83 Hasköy Tophanesinde ve Hasköy Dökümhanesinde Top Dökümü İçin Fırınlara Konulan Madenlerin Miktarları ile Bunlardan Dökülen Topların Cins, Ölçü ve Adetleri / Hasköy Dökümhanesinde Humbaracı ve Lağımcı Ocakları İçin Dökülecek Toplar 327

84 Kalyon Bodoslaması Kaldırma Töreni....337
85 Tersane İçin Sekiz Beygir Kuvvetinde Bir Makine Yapımı....339
86 Bahriye Meclisi İdare Heyetinin Dört Daireye Ayrılması....341
87 Tersâne-i Âmirede Zırhlı Monitör ve Kruvazör İnşası....345
88 İsveç ile Ortak Yapılan Torpil İstimbotlarından Yapımı Tamamlanan Birinin Su Havuzuna Alınma Töreni....351
89 Fenerbahçe'de Kışla, Torpido Fabrikası, Uçak Hangar ve İskeleleri İçin Arazi İstimlaki....353

IV- MODERN SİLAH SANAYİ TESİSLERİ VE MODERNİZASYONU

A- Zeytinburnu Fabrika-i Hümâyunu

90 Zeytinburnu Demir Fabrikasının Kuruluşu....357
91 Demir Fabrikasının Zeytinburnu'nda Kurulması Kararı....369
92 Zeytinburnu Fişek Fabrikasının Açılış Töreni....375
93 Zeytinburnu Fabrikasının Baca, Cam ve Çerçevelerinin Tamiri....379
94 Baruthâne-i Âmirede İzzet Paşa Tarafından İmal Olunacak Barut ve Kurutulma Şekli....383
95 Zeytinburnu Fabrikasında Üretilen Fişek Miktarı....387
96 Zeytinburnu Çelik Atölyesi Yakınında Bir Kimyahane İnşası....389
97 Zeytinburnu Fabrikasında Şarapnel Üretiminin Başlaması....393
98 Zeytinburnu Fişek Fabrikasının Üretim Kapasitesinin Testi....397
99 Zeytinburnu Fabrikasında Elastiki ve Yumuşak Çelik Üretimi İçin Fırın İnşasına İzin Verilmesi İsteği....399
100 Zeytinburnu Fabrika-i Hümâyunu Fişekhanesinde Üretilen Fişeklerin Deneme Atış Sonuçları....403
101 Top Kundağı ve Cephane Arabası Yapımı İçin Bir İmalathane İnşası....409
102 Marangozhane ile Mermi Fabrikası Kazan ve Makinelerinin Zeytinburnu'na Taşınması....413

B- Diğer Silah Fabrikaları ve Teçhizat (Devlet/Özel)

103 Silah İmali İçin Tüfekhâne-i Âmireye Mühimmât-ı Harbiye Ambarından Demir Verilmesi....417
104 Asâkir-i Hâssa Tüfekhanesine Silah Kundağı, Harbi ve Süngü Verilmesi....421

105 Harp Mühimmatı İmalinde İstihdam Edilmek Üzere Neferlerden İmalat Alayı Kurulması....425

106 Top Fabrika-i Hümâyunu ve Tüfekhâne-i Amire İçin Londra'dan Top Makinesi vs. Satın Alınması....429

107 Baruthane vb. Askerî İmalathanelerin İstanbul'dan Taşınması Gerektiğine Dair Rapor....433

108 2., 3. ve 4. Ordu-yı Hümâyunlara Tophâne-i Âmirede İmal Edilen İşaret Fişek ve Tabancaları Gönderilmesi....437

109 Baruthâne-i Âmirede Dumansız Barut Üretimi ve Yeni Bir Fabrika İnşası....439

110 Tüfekhâne-i Âmirede Döşeme Tahtası ve Taban Kirişi Tamiri....443

111 Tophâne-i Âmireye Bağlı Fabrikaların Bir Haftalık Üretim Miktarı....447

112 Ankara'da Fişek ve Tapa Fabrikaları İnşası....451

113 İmâlât-ı Harbiye Müdüriyet-i Umûmiyesine Mermi Fabrikası Kurmak İçin Sözleşme Yapma Yetkisi Verilmesi....453

114 Tüfek Fabrikası İçin Namlu vs. Satın Alınması....455

115 T. C. Barut ve Mevâdd-ı İnfilâkiyye İnhisarı (Barut ve Patlayıcı Maddeler Tekeli) T.A.Ş. İç Tüzüğünün Tasdiki....457

116 Fizik ve Kimya Laboratuvarı İçin Malzeme Satın Alınması....459

117 Zümrezade Şakir Bey'in Fabrikasında Mayın Şarjlarının Doldurulması....460

118 Zümrezade Şakir Bey'in Fabrikasından Bomba Satın Alınması....461

119 Nuri Killioğlu Fabrikasından Tabanca Satın Alınması....462

120 Federal Almanya'ya Satılacak MKE İmalatı Mühimmatın Muayenesi....463

C- Uçak, Uçak Motoru Üretimi ve Tesisleri

121 Eskişehir'de Kurulacak Tayyare Hangarı İçin Arazi İstimlaki....467

122 Tayyarecilik Tedkikat Türk Anonim Şirketi İç Tüzüğünün Kabulü....469

123 Vecihi Bey'in İmalatı Olan ve Hangarda Atıl Bir Şekilde Duran Uçağın Durumu....471

124 Mühendis Nureddin Neşet Bey'in Tayyare ve Motor Türk Anonim Şirketinde Görevlendirilmesi....475

125 Türkkuşu Uçak ve Motor Atölyesinin İnşası....478

126 Nuri Demirağ'ın Uçak Endüstrisi Kurma Çabaları ve Karşılaştığı Zorluklar....483

127 Nuri Killioğlu'nun Fabrikasında Uçak Bombası Yaptırılması....486

128 Savaş ve Eğitim Uçakları Motorları İmali İçin Fabrika Kurma Teşebbüsleri....487

129 Hava Kuvvetlerinin Tamir ve Yedek Parça Temin İşinin Nuri Demirağ'a Verilmesi....493

V- EĞİTİM, ÖĞRETİM VE DENEME ÇALIŞMALARI

A-Savunma Sanayiinde Okullaşma

130 Tophanede İstihdam Edilmek Üzere Acemi Oğlanı Tedariki ve Topçuların Eğitimi İçin Talimhane Yapılması 497

131 Yeni Bir Hendesehane Binası Yapılması 499

132 Bir Mühendishane Kurulması İçin Yer Tespiti, Kitaplarının Tercüme ve Basımı, Hoca İstihdamı ve Talebelerin Yetiştirilmesi 501

133 Mühendishanede Eğitim Gören Humbaracı ve Lağımcı Askerlerin İhtiyacı Olan Kitapların Basımı 507

134 Heybeliada'da Kışla ve Mühendishane İnşası 511

135 Tophane'deki Dâire-i Hümâyunun Mektep Yapılması ve Öğrencilerin İhtiyaçlarının Karşılanması 513

136 Bazı Askerî vs. Okul Öğrencilerine 1286 (1869 - 1870) Yılı Resmî Sınavında Sorulacak Sorular 515

137 Mühendishâne-i Berrî-i Hümâyunda Bir Kimya Laboratuvarı İnşası 519

138 Tophane İdadi Birinci Sanayi Alayı Mektebinden Mehmed bin Hasan'nın Diploması 523

139 Maden Eğitimi İçin Almanya'ya Gönderilecek Baruthane Kimyageri Binbaşı Hakkı Efendi'nin Harcırahı 527

140 Osmanlı Ordusunun Hava Gücü İhtiyacının Karşılanması 529

141 Tayyare Mektebi İçin Mali Kaynak Bulunması 533

142 Tayyare Mektebi Müdürlüğüne Tayin Edilmek Üzere Fransa'dan Bir Tayyare Uzmanı Getirtilmesi 535

143 Ankara'da Askerî Fabrikalar Bünyesinde Bir Usta Mektebi Kurulmasına Dair Kanun Tasarısı 537

144 Türk Tayyare Cemiyeti Başkanı ile Birlikte Avrupa'ya Gidecek Kişilere Diplomatik Pasaport Verilmesi 543

145 İstanbul Tayyare Makinist Mektebine Elektrik Hattı Çekilmesi 547

146 Uçak Eğitimi Almak Üzere Avrupa'ya Gönderilecek Talebeler İçin Hazırlanan Talimatname 551

147 Askerî Fabrikalar İçin Yapılacak Makine vs. İmalatını Yerinde Tetkik Etmek ve Yetiştirilmek Üzere Almanya'ya Personel Gönderilmesi 554

148 Hava Mektebi ve Yeşilköy Makinist Mektebinde Üç Yabancı Uzmanın Görevlendirilmesi 560

149 Vecihi Sivil Tayyare Mektebinin Çalışmaları ve İhtiyaçları 561

150 Yüksek Mühendis Mektebinde Bir Tayyare Mühendisliği Şubesi Açılması 566

B- Silah ve Mühimmatın Denenmesi

151 Zırhlı Alaylarda Kullanılacak Miğfer ve Göğüslükler 575

152 Erzurum'daki Topçuların İmtihan Edilmesi 579

153 Kalyon Toplarının Deneme Atışları İçin Barut Verilmesi 581

154 Tek Fitilli, Tek Kundaklı, Çok Namlulu ve Arabalı Tüfek İçin Namlu Tedariki 583

155 Tophanede Dökülen Topların Deneme Atışlarının Yapılması 587

156 Kâğıthane'de Top, Tüfek, Ok ve Kılıç Talimi 589

157 Kalyoncu Topçuların Kâğıthane'de Yeni Toplarla Talim Yapması ve Bu Topların Kalyon ve Fırkateynlere Yerleştirilmesi 591

158 Kız Kulesi ile Sarayburnu Arasında Eski Bir Gemiye Talim İçin Kızgın Gülle Atılması 593

159 Yeni Dökülen ve Tamir Edilen Topların Deneme Atışlarının Yapılması 595

160 Dökümü Tamamlanan Topların Deneme Atışlarının Yapılması 597

161 Kıbrıs Adası'na Eğitim İçin Top Gönderilmesi ve Oradaki İşe Yaramaz Topların Mayalık Olarak Kullanılmak Üzere İstanbul'a Getirtilmesi 599

162 İstanbul'a Getirilmiş Olan Kale Topçularının İmtihan Edilmesi 601

163 Dâr-ı Şûrâ-yı Askerî Topçu Dairesinin Lağvedilmesi ve Tophane Meclisine Bağlı Tecrübe ve Muâyene-i Ma'mûlât-ı Harbiye Şubesi Kurulması 603

164 Ahmed Süreyya'nın Top Atışı Sırasında Topun Falyalarından Çıkan Gazı Önleyici Buluşu 607

165 Tüfekçi Ahmed Usta Tarafından Geliştirilen Tüfek 609

166 Tüfek Fabrikasında Geliştirilen Küçük Çaplı Mavzer Tüfeklerinin Deneme Atışları 611

167 Kolağası Ahmed Efendi Tarafından Geliştirilen Tüfeğin Eksiklerinin Tamamlanarak Yeniden Denenmesi 613

168 Müderris Mehmed Şakir Efendi'nin Derin Deniz Sularında Kullanılacak Savunma Amaçlı Torpil İcadı İçin İhtira Beratı Talebi 615

169 Çatalca'da Sahra ve Cebel Topları ile Mühimmatları için Yapılan Deneme Atışları 627

170 Mavzer Tüfekleri İçin Geliştirilen Manivela Dış Mandal Yayının Deneme Sonuçları 629

171 Sisli ve Karanlık Gecelerde Gemileri Tespite Yarayan Aletin İmali 633

172 Çatalca'daki Yerli ve Krup Topları Deneme Atış Sonuçları 637

173 Tophane ve Krup Yapımı Sahra ve Obüs Toplarının Deneme Atışları 643

174 Dumansız Barut Asidi Üretecek Fabrika Hakkında Fen Komisyonunca Tanzim Olunan Mazbata 645

175 Üretilen Mavzer Fişeklerinin Denenmesi İçin Bir Poligon Yapılması 649

176 Süvariler İçin İmal Olunan Filintanın Denenmesinde Kullanılacak Fişeklerin Sevki 651

177 Silivrili Tahir Efendi'nin Askerlere Siper Olmak Üzere Geliştirdiği Araba 653

İNDEKS 657

KISALTMALAR

BOA	Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi
BCA	Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi
A.DVNS.MHM.d	Bâb-ı Âsafî, Divân-ı Hümâyun Sicillâtı Mühimme Defterleri
A.MKT	Sadâret, Mektubî Kalemi
A.MKT.MHM	Sadâret, Mektubî Mühimme Kalemi
a.g.e.	adı geçen eser
AE.SSLM.III	Ali Emirî, Selim 3
AE.SABH.I	Ali Emirî, Abdülhamid 1
AE.SMMD.IV	Ali Emirî, Mehmed 4
AE.SMST.II	Ali Emirî, Mustafa 2
AE.SMST.III	Ali Emirî, Mustafa 3
AE.SSLM.III	Ali Emirî, Selim 3
AE.SSÜL.I	Ali Emirî, Süleyman 1
BEO	Bâbıâli Evrak Odası Evrakı
bk.	bakınız
C.	Cilt
C.AS	Cevdet, Askeriye
C.BH	Cevdet, Bahriye
C.İKTS	Cevdet, İktisat
C.MF	Cevdet, Maarif
C.SM	Cevdet, Saray Mesalihi
çev.	çeviren
D.BŞM.BRİ	Bâb-ı Defterî, Başmuhasebe İstanbul Baruthanesi
D.BŞM.CBH	Bâb-ı Defterî, Başmuhasebe Cebehâne-i Âmire Eminliği
D.BŞM.CBH.d	Bâb-ı Defterî, Başmuhasebe Cebehâne-i Âmire Defterleri
D.BŞM.d	Bâb-ı Defterî, Başmuhasebe Kalemi Defterleri
D.BŞM.TPH	Bâb-ı Defterî, Başmuhasebe Tophâne-i Âmire Eminliği
D.BŞM.TRE	Bâb-ı Defterî, Başmuhasebe Tersâne-i Âmire Eminliği
D.BŞM.TRE.d	Bâb-ı Defterî, Başmuhasebe Tersâne-i Âmire Eminliği Defterleri
DES	Dosya Usulü Envanter tasnifi

DH.MKT	Dahiliye Nezareti, Mektubî Kalemi
DİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
ed.	editör
HAT	Hatt-ı Hümâyun
HH.İ	Hazîne-i Hâssa, İrâdeler
HR.SFR.3	Hariciye Nezareti, Londra Sefareti
HR.SYS	Hariciye Nezareti, Siyasi Kalemi
haz.	hazırlayan/hazırlayanlar
İ.DH	İrâde, Dahiliye
İ.HR	İrâde, Hariciye
İ.MMS	İrâde, Meclis-i Mahsûs
İ.MSM	İrâde, Mesâil-i Mühimme
İ.MVL	İrâde, Meclis-i Vâlâ
İ.TPH	İrâde, Tophâne-i Âmire
İE.AS	İbnülemin, Askeriye
İTÜ	İstanbul Teknik Ünivesitesi
İÜ NEK	İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi
KK.d	Kamil Kepeci, Defter
MAD.d	Maliyeden Müdevver Defterler
MB.İ	Mâbeyn-i Hümâyun İrâdeleri
MV	Meclis-i Vükelâ Mazbataları
no.	numara
PLK.p	Plan Proje Kroki
ör.	örnek olarak
s.	sayfa
sd.	saltanat dönemi
sd.d.	sadaret dönemi
TSMA.d	Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Defterleri
TSMA.e	Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı
TSMK	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi
tt	tahminî tarih
TTK	Türk Tarih Kurumu
v.	varak
vb.	ve benzeri
vs.	vesaire
Y.MRZ.d	Yıldız, Maruzât Defterleri
Y.MTV	Yıldız, Mütenevvi Maruzât Evrakı
Y.PRK.ASK	Yıldız, Perakende, Askerî Maruzât
Y.PRK.BŞK	Yıldız, Perakende, Başkitâbet Dairesi Evrakı
Y.PRK.HH	Yıldız, Perakende, Hazîne-i Hâssa Evrakı

Y.PRK.MYD	Yıldız, Perakende, Yaveran, Maiyyet, Erkân-ı Harbiye Dairesi Evrakı
Y.PRK.PT	Yıldız, Perakende, Posta ve Telgraf
yay. haz.	yayına hazırlayan

Hicrî Takvim Ay İsimleri

M.	: Muharrem
S.	: Safer
Ra.	: Rebîü'l-evvel
R.	: Rebîü'l-âhir
Ca.	: Cumâde'l-ûlâ / Cumâde'l-evvel / Cemâziye'l-ûlâ / Cemâziye'l-evvel
C.	: Cumâde'l-âhire / Cemâziye'l-âhir
B.	: Receb
Ş.	: Şa'bân
N.	: Ramazân
L.	: Şevvâl
Za.	: Zi'l-ka'de
Z.	: Zi'l-hicce

Tophâne-i Âmire ve Tersâne-i Âmire,
Matrakçı Nasuh, Beyân-ı Menâzil-i Sefer-i Irâkeyn-i Sultan Süleyman Han, İÜ NEK, no. 5964/9a

GİRİŞ

Fatih Sultan Mehmed Dönemine Ait Tunç Darbzen,
Askerî Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı

"Sefer demek barut demektir." (Sultan I. Abdülhamid)[1]

Silahların insanların hayatına girişi beslenme ve güvenlik ihtiyacını karşılamak için birtakım ilkel aletler yapılmasıyla başlamıştır. Bunların avlanma sırasında kullanılmak için geliştirilmesi ve taşa şekil verilmesiyle birlikte bu alanda önemli bir merhaleye ulaşılmıştır. Barutun keşfinden sonra ise ateşli silahlar dönemi başlamış ve savunmanın bir unsuru olarak kabul edilen silah bundan sonra artık daha tahripkâr ve kitlesel imha gücüne sahip bir nitelik kazanarak insanoğlunun varlığını tehdit eder hâle gelmiştir. Nitekim iki büyük dünya savaşının sonunda insanlığın uğradığı korkunç kayıplar, dünyadaki kaynakların paylaşımından dolayı ortaya çıkan rekabet ortamının doğurduğu çatışmalarda rakibe üstünlük sağlamak üzere kullanılan yüksek teknoloji ürünü silahların, insanlığın karşı karşıya kaldığı çok büyük yıkım ve kıyımların ana unsuru hâline geldiğini göstermiştir. Bunun sonucunda insanlık silahsızlanmanın özendirildiği ve kitle imha silahı olarak ifade edilen yıkıcı silah türlerinin yasaklandığı bir sürece girmek zorunda kalmıştır. Ancak bütün bu olanlara rağmen, kaynakların paylaşımındaki hırs ve kural tanımazlığın devam etmesi devletleri bir samimiyet ve birbirlerinin hukukuna saygı gösterme sınavı ile karşı karşıya bırakmıştır.

Bugün üzerinde Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulu bulunduğu toprakları da içine alan geniş bir coğrafyada daha önce hüküm sürmüş olan ve tarihi boyunca savaş hukukuna saygılı olmasıyla tanınan Osmanlı Devleti, kuruluşundan itibaren daima devrinin en ileri silah teknolojisine sahip olma çabası içerisinde bulunmuştur. Ancak savunma sanayii olarak adlandırılan daha güçlü silah ve mühimmatın üretim ve kullanımı hususundaki üstün pozisyonunu geçen zaman içinde çeşitli sebeplerle kaybetmeye başlamıştır. Bunun üzerine XVIII. yüzyıldan itibaren bu açığın kapatılması amacıyla dışa bağımlı olmadan gerekli imalatı yapabilmek ve mevcut üretim imkânlarını modernize etmek için çaba sarf edilmeye başlanmıştır. XIX. yüzyılın başlarından itibaren devlet hukuki, idari ve sosyal anlamda topyekûn bir yenileşme dönemine girmiş ve bu dönemin en önemli kısmını, geri kalmışlığın başta gelen sebeplerinden biri olarak görülen ordunun yeniden teşkilatlandırılması hususu oluşturmuştur. Orduda yapılan bu yenileşme, onun organizasyon biçiminden kullandığı silah, mühimmat ve üniformasına kadar bütün alanları kapsayacak şekilde ele alınmıştır. Ancak Osmanlı Devleti'nin, Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkması sonucunda yapılan mütareke sonrasında, galip devletler tarafından yapılan tek taraflı yorumlarla ordusu dağıtılmış, silahlarına el konularak meşru müdafaa hakkından mahrum edilmek istenmiştir. Fakat Türk milleti bütün bu olumsuz şartlara rağmen tarihten ve vatan bildiği topraklarından ebediyen atılmak istendiği bu dönemde bir ölüm, kalım savaşı vererek istiklalini muhafaza etmiştir.

Bu mücadelenin sonunda kurulan Türkiye Cumhuriyeti hem benimsemiş olduğu *"Yurtta sulh, cihanda sulh."* ilkesine sadık kalmış hem de bağımsızlığına ve jeopolitik konumu gereğince tarihten ve uluslararası antlaşmalardan kaynaklanan haklarına halel getirecek müdahaleleri önleme kabiliyetine sahip bir devlet olmaya çalışmıştır.

Silahlanma konusu, uluslararası ilişkilerde sonuç almak için diplomasi tarafından kullanılan en önemli araçlardan birisi olmuş ve bazen uluslararası denge siyasetinin temel unsurlarından birisi olarak kullanılmıştır. Bu durum her ne kadar, yerli silah ve mühimmat üretiminin zamanla ortadan kalkması gibi olumsuz sonuçlara yol açsa da, dışa bağımlılığın ortadan kaldırılabilmesi için yerli ve millî imkânlarla üretim yapılması gerektiği düşüncesinin güçlenmesine ve tekrar hayata geçirilmesine de vesile olmuştur.

1 İngiltere'den talep edilen barutun gecikmesi üzerine Sultan I. Abdülhamid'in kendisine konu hakkında sunulan telhise verdiği cevap. Bk. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Hatt-ı Hümâyun (HAT), 14/553, (29 Zilhicce 1203 / 20 Eylül 1789, tahminî tarih (tt)).

Nitekim Birinci Dünya Savaşı'ndan önce İngiltere'ye sipariş edilen Sultan Osmân-ı Evvel ve Reşâdiye gemilerine savaşın başlaması bahane edilerek teslim aşamasında el konulması, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ve terörle mücadele sürecinde çeşitli bahaneler ileri sürülerek Türkiye'ye açıktan ve gizli olarak silah ambargoları konulması Türk Silahlı Kuvvetleri'nin ihtiyacı olan silahların yerli kaynaklardan millî üretim ile karşılanması fikrinin güçlenmesine ve peyderpey uygulamaya konulmasına vesile olmuştur.

Bugün ülkemizin gururu ve dostlarımızın güven kaynağı hâline gelen Türk savunma sanayiinin tarihî gelişim süreçlerine resmî arşiv belgeleriyle ışık tutmak üzere Devlet Arşivleri Başkanlığı ve Savunma Sanayii Başkanlığının ortak projesi olarak *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Belgelerle Savunma Sanayii* adlı elinizdeki bu çalışma hazırlanmıştır. Konunun ve yayımlanan belgelerin okuyucular tarafından daha iyi değerlendirilebilmesi için Türk savunma sanayiinin tarihi hakkındaki genel bilgilerin kitapta yer alan başlıklar esas alınarak özet hâlinde burada zikredilmesi yerinde olacaktır.

I- Geleneksel Silahlar

A- Ok ve Yay

Bir hedefe, onu etkisiz hâle getirmek veya başka bir maksatla atılan ve ucuna delici etki meydana getirmesi için temren denilen metalden yapılma sivri uç takılan ince, uzun genellikle ağaçtan yapılan silaha ok; tek parça veya birleşik parçalardan oluşan çok sağlam bir çubuğun, bu oku güçlü ve süratli biçimde uzağa fırlatmak için, ortada yer alan kabzasının iki tarafından simetrik biçimde eğilerek iki ucu arasına kiriş gerilmek suretiyle yapılan ok fırlatma aletine ise yay (kavs, kemân) denilmektedir.

Tarih öncesi devirlerden itibaren avcılıkta ve savaşlarda kullanılan ok ve yay Eski Mezopotamya ve Anadolu'da güç sembolü olarak görülen aletlerdendir. Atıcılıkla ilgili bazı kaynaklarda ok ve yayın kullanımı ilk insan Hz. Adem'e kadar dayandırılmakta ve onun, ektiği tohumlara musallat olan kargalarla mücadelede aciz kaldığında Allah'a yakardığı, bunun üzerine melek Cebrâil'in kendisine ok ve yay getirerek kullanmayı öğrettiği ve ardından *"nuş âb"* veya *"nuşşa abba"* (kargayı bu okla kov) dediği kaydedilerek Arapçadaki nüşşâb (ok) kelimesinin bu şekilde ortaya çıktığı rivayet edilmektedir.

Türk-İslam devletlerinde önemli bir gelişme gösteren okçuluk, onların devamı niteliğindeki Selçuklular ve Osmanlılar vasıtasıyla Anadolu'ya taşınmıştır. Osmanlı Devleti'nde ateşli silahların etkin şekilde kullanılmaya başladığı zamana kadar ok ve yay savaş araçları içindeki yerini korumuştur.[1] Osmanlıların okçuluğa getirdiği bir yenilik ise, meydan muharebelerinde ve kale kuşatmalarında *"tîr-i bârân"* olarak adlandırılan "ok yağmuru" stratejisidir ki, ordunun zafere ulaşmasında önemli bir etki oluşturmuştur.[2] Okçuların her an savaşa hazır olmaları için talim yapılan yerler *ok meydam* olarak isimlendirilmiştir. Osmanlı sultanları okçularına talim yaptırmaya özel gayret göstermişlerdir. Bursa'da Atıcılar Meydanı'nda ve Yıldırım Bayezid'in (1389-1402) inşa ettiği külliye içinde ok talimleri yapıldığı, ayrıca Gelibolu, Şam, Maraş, Sofya, Üsküp gibi dönemin çeşitli şehirlerinde de ok atışları için meydanlar hazırlandığı bilinmektedir.[3] İstanbul'un fethinden sonra Fatih Sultan Mehmed (1444-1446, 1451-1481), okçuların talim yapması için Kasımpaşa sırtlarındaki araziyi okçulara tahsis etmiştir. Bu arazide II. Bayezid (1481-1512) zamanında kurulan tekke ile Ok Meydanı genişlemiş ve Okçular Tekkesi adıyla anılacak büyük bir tesise dönüşmüştür.[4]

Okçuların talim yapması kadar ok ve yayın imali de önemli bir husustur. Evliya Çelebi, *Seyahatname*sinde İstanbul Bayezid'de Okçular Çarşısı'nda ok ustalarının, Edirnekapı, Üsküdar, Galata ve Vezneciler'de ise yay ustalarının iki yüz civarında dükkânı bulunduğunu söylemektedir. Başkentin dışında özellikle Gelibolu ile Babadağı'nda ok ve temren üretilmekteydi.[5] Ok ve yay, Cebeci Ocağı tarafından tedarik edilir, tîrger (ok yapan) ve kemânger (yay yapanlar) denilen ustalar usta-çırak usulüyle yetiştirilir ve ihtiyaç duyulan ok ve yayların yapımı ile iştigal ederlerdi.[6]

B- Kılıç ve Kılıçhâne-i Âmire (Dımışkîhane)

Ok ve yay gibi geleneksel silahlar grubuna giren diğer önemli bir savaş aleti de kılıçtır. Kılıç, ordularda ateşli

1 Nebi Bozkurt "Ok", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, 2007, XXXIII, s. 333-335.

2 Haz. Hasan Şahintürk vd., *Osmanlı Arşiv Belgelerinde Türk Okçuluğu*, (İstanbul: T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı ve Okçular Vakfı ortak yayını, 2019), s. 25.

3 Gökhan Altundal, *16-18. Yüzyıllar Arasında Osmanlıda Ok Yapım ve Atış Teknikleri*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2020, s. 20.

4 Filiz Gündüz "Okmeydanı", *DİA*, 2007, XXXIII, s. 339.

5 BOA, Maliyeden Müdevver Defterler (MAD.d), no. 6547, s. 122-123, (5 Receb 1078 / 21 Aralık 1667).

6 BOA, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi, defter, (TSMA.d), no. 2924, v. 6a-7b, (tt: 29 Zilhicce 1010 / 20 Haziran 1602).

silahlarla donatılan birliklerin oluşturulmasından önce özellikle meydan savaşlarında kullanılan en önemli silahlardandır. Ancak kılıç bir silah olmanın dışında, eskiden beri kahramanlık, bağımsızlık ve gücün sembolü olarak görülüp geleneksel olarak hükümdarlık alametlerinden sayıldığından teşrifat ve merasim bakımından ayrı bir ehemmiyeti haizdir. Nitekim Osmanlı padişahları tahta çıkmadan (cülûs) önce bu merasimin önemli bir parçası olmak üzere *takl*î*d-i seyf* diye adlandırılan kılıç kuşanma merasimi ve kılıç alayı düzenlenerek önemli bir geleneksel ritüel yerine getirilirdi.

Osmanlı kılıçları genellikle klasik Türk kılıçları gibi eğri ve yılankavidir. Osmanlı Devleti'nde kılıç imal edilen yerlere kılıçhane veya Şam'ın kılıç ustalarının şöhretinden dolayı Dımışkîhane denilmiştir.[1] Kılıçlar devlete ait kılıçhanelerde yapıldığı gibi kılıççı esnafının dükkânlarında da kaliteli biçimde imal edilir, kılıç ustaları da usta-çırak usulüyle yetiştirilirdi.[2] Sefer zamanı kılıççı esnafı da ordu ile birlikte *orducu* olarak ihraç olunduğu esnada kılıççıların yanına kuyumcu ve bıçakçı esnafı da yamak olarak görevlendirilmiştir.[3] Ateşli silah kullanımının yaygınlaşmasına paralel olarak kılıç imalatı da azalmaya ve kılıç ustaları yetişmemeye başlamıştır. Ancak XIX. yüzyılın başlarına kadar kalelerde var olan kılıçların tamir ve bakımı için merkezden kılıç ustaları gönderilmesine devam edilmiştir.[4] Bu yüzyıldan itibaren artık savaş silahlarından sayılmayan kılıç ordudaki subayların tören kıyafetlerinin bir parçası olmuş ve bu yüzden Kılıçhâne-i Âmiredeki üretimleri sürmüştür.[5] Kılıççı esnafı ise demirden bazı edevat yapmaktaki maharetlerinden dolayı Tophâne-i Âmire tarafından kendilerine sipariş edilen bazı silahların imalinde görev alarak varlıklarını devam ettirmişlerdir.[6]

***

Ordularda tüfek kullanımı yaygınlaşıncaya kadar ok, yay ve kılıcın önemi de devam etmiştir. Bu dönemde savaşlarda bu silahların yanı sıra mızrak, hançer, yatağan, gürz ve gaddare denilen diğer geleneksel silahlar kullanıldığı gibi düşman darbelerinden korunmak için zırh, miğfer/tolga, kolçak, dizçek ve kalkan gibi koruyucu teçhizat da kullanılmıştır. Osmanlı Devleti'nde söz konusu silah ve teçhizatın imal ve bakımı Cebehane Ocağındaki ustalar tarafından yapılmıştır.[7]

II- Ateşli Silahlar

A- Barutun Savaş Sanayiinde Kullanılmasının Osmanlı Devleti'ne Etkisi

Barut ve matbaanın icadı Orta Çağ'ın en büyük olaylarındandır. Marshall G. S. Hodgson ile William H. McNeill tarafından ortaya atılan "Barut İmparatorlukları" kuramına göre; ateşli silahlar, imparatorlukların kurulması üzerinde özellikle barut imparatorlukları denilen yapının oluşumunda çok etkili olmuştur. Yine bu kurama göre; barutun kullanıldığı silahların yaygınlaşması ve etkili olması sebebiyle 1500 – 1800 yılları arasındaki dönemin adı "Barut Çağı"dır ve Moskova Knezliği, Osmanlılar, Safevîler ve Babürlüler'de merkezî idareler topçuluğu tekellerine almayı başararak topu büyük memleketleri fethedip ülkelerine katmakta kullanmışlar; buna karşın Batı Avrupa'da hiçbir hükümdar yeni silah teknolojisini ve modern istihkâm şeklini kendi tekeline alamamıştır. Bu durumun Avrupa lehine değişmesi ancak Avrupa'da rekabetçi bir ortamın ve buna bağlı olarak silah teknolojisi, teşkilat, talim, ikmal ve tedarik bakımından devamlı iyileşmelerin ortaya çıkmasından sonra gerçekleşebilmiştir.[8]

Michael Roberts'in 1956'da ileri sürdüğü "Avrupa Askerî Devrimi (1560 – 1660)" tezi ise devrimsel nitelikte olduğu ifade edilen dört temel ögeye dayanmaktadır: 1- Ok ve tüfeğin kalkan ve mızrağa yol vermesi neticesinde okçu ve tüfekçilerin ateş gücü karşısında feodal beylerin yenilmesi, 2- Ordu sayısında gözle görülür büyüme, 3- Büyüyen orduları etkin şekilde savaşa sokmak için tasarlanmış daha ihtiraslı ve karışık stratejilerin tatbiki, 4- Kalabalıklaşan ordular ve sürekli savaşlar.

Geoffrey Parker'in, özünü barutlu silahlar ve askerî teknolojinin oluşturduğu "Askerî Devrim (1500 – 1800)"

1 Nebi Bozkurt, "Kılıç", *DİA*, 2002, XV, s. 407.

2 BOA, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı (TSMA.e), 752/17, (13 Cemaziyelahir 1008 / 31 Aralık 1599).

3 BOA, Bâb-ı Âsafî, Divân-ı Hümâyun Sicilleri, Mühimme Defterleri (A.DVNS.MHM.d) 52/846 (18 Rebiülevvel 992 / 30 Mart 1584).

4 BOA, Cevdet Askerî (C.AS), 543/22731 (8 Muharrem 1219 / 19 Nisan 1804). Anabolu Kalesi'ndeki iki bin kılıcın tamiri için İstanbul'dan kılıç ustası talep edilmektedir.

5 BOA, C.AS, 438/18235 (12 Zilhicce 1261 / 12 Aralık 1845).

6 BOA, İrâde, Şûrâ-yı Devlet (İ.ŞD, 21/887 (2 Rebiülevvel 1288 / 22 Mayıs 1871).

7 BOA, A.DVNS.MHM.d, 2/2026, 2027 (15 Rebiülahir 964 / 15 Şubat 1557); BOA, TSMA.d, 2924, v. 6a-7b, (tt: 29 Zilhicce 1010 / 20 Haziran 1602).

8 Gábor Ágoston, *Osmanlı'da Ateşli Silahlar ve Askerî Devrim Tartışmaları,* çev. ve yay. haz. Kahraman Şakul, (Türkiye İş Bankası Yayınları: İstanbul, 2017), s. 102-103.

tezine göre ise; top ve top ateşine dayanıklı kaleler, askerî devrimin en önemli unsurları olup bunlar feodal beylere karşı mutlakiyetçi devletlerin ortaya çıkmasını kolaylaştırmış ve hızlandırmış, üstün ateş gücü ve okyanus gemiciliği teknolojisinin askerî dengeyi Avrupa lehine değiştirmesi neticesinde de Avrupa dışındaki medeniyetler üzerinde Avrupa üstünlüğü oluşmuştur.[1]

Osmanlı silah teknolojisi ve sanayii hakkında yakın zamanlara kadar monografik çalışmalar yapılmaması veya yapılanların da eksik olması nedeniyle bu konuda sıklıkla Batı-merkezci ve oryantalist görüşler tekrarlanmıştır. Avrupa tarihçileri kıta dışındaki imparatorlukların, ateşli silahları kullanmaya heveskâr olmadıklarını veya Avrupa'nın teknolojik ilerlemelerini tatbik etmekte ağır davrandıklarını söylerken Kenneth M. Setton ve Eric L. Jones gibi yazarlar ise İslamî medeniyetlerin Batı askerî teknolojisine ayak uyduramamalarının nedeni hakkında, İslam'ın aşırı tutuculuğu, askerî despotizm veya kültürel ve teknolojik tutuculuk gibi gerekçeler ileri sürmüşlerdir. Ancak bunu yaparken İslamî medeniyetlerin Çin menşeli barutun Avrupa'ya aktarılmasındaki büyük etkisini göz ardı etmişlerdir. Zira Müslüman süvarilerin hafif ateşli silahları kullanmaktaki isteksizliklerinin süvarilerin sosyal statüleri, askerî gelenekler, dövüş tarzı ve ilk ateşli silahların atlı savaşçılar için kifayetsiz kalışı gibi nedenlerden kaynaklandığı ve İslamiyet'le ilgisinin bulunmadığı; Avrupa'daki bazı feodal şövalyelerin de aynı nedenlerle ateşli silahlara karşı benzer tutum takındıkları bilinmektedir. Safevî askerlerinin mertlik algısı, İran'ın fiziki yapısı, ateşli silah ve cephane için ham madde eksikliği ve topların savaş alanlarına nakil sorunları gibi etkenler de ateşli silahların tatbikinin gecikmesinde dinden daha önemli nedenler arasındadır. Tarihî kanıtlar İslam devletlerinin, düşmanlarının silah ve taktiklerine kolaylıkla uyum sağladıklarını ve benzer silahları kullandıklarını göstermektedir. Nitekim 1444 tarihli Varna Savaşı'nda Macarların Osmanlı kuvvetleri karşısında uyguladıkları "wagenburg (arabalarla oluşturulan savunma sistemi)" adlı savunma hattı savaşı usulünü Osmanlı'nın daha da geliştirip kendi ordularında uygulaması onların düşmanlarının silah ve taktiklerine kolaylıkla uyum sağladıklarına iyi bir örnektir.

Bu durum özellikle top dökümünde Osmanlı'nın Batı'nın iyi bir takipçisi ve taklitçisi olduğu ve bunun da kusurlu yapıldığı iddialarını da beraberinde getirmiştir. Bunların en bilineni ise Osmanlı küçük top dökemediği için toplarının büyük döküldüğü iddiasıdır. Ancak askerî tarih araştırmalarına ömrünü adamış olan Macar Tarihçi Gabor Agoston bu iddiayı çürütmüştür. Ona göre; Osmanlı arşiv kaynaklarına dayalı olarak teknoloji tarihi üzerine yapılacak mukayeseli bir bakış Avrupalı uzmanların Osmanlı silah sanayii ve teknolojisine katkılarının çok da abartılmaması gerektiğini gösterecektir. Esasen Avrupa'da yeni teknoloji edinmenin başlıca yolu yabancı uzman istihdamı olduğundan Osmanlılar da bu yolu takip ederek Erken Modern Çağ'da teknoloji transferinin gereğini yerine getirmişlerdir. Zaten Osmanlı'nın kendine özgü konumu, İmparatorluk içinde önemli maden bölgelerinden gelen madenciler, Müslüman demirciler, zanaatkârlar, yabancı top dökücüleri ve mühendislerin bilgileri ile İstanbul'da top dökümü için uygun ortam oluşmuştur. Tophâne-i Âmire muhasebe defterleri ile devletin Irak, Macaristan, Balkanlar hatta Girit'te bulunan kalelerinde yapılan top döküm kayıtları Osmanlı toplarının Avrupalı hasımlarının toplarına benzer nitelikte olduğunu göstermektedir.

XVII. yüzyılın sonlarında Habsburglar'a karşı girişilen ve II. Viyana Kuşatması (1683) ile başlayan Büyük Türk Savaşları'nda (1683-1699) Osmanlı Devleti'nin yenilmesindeki en önemli etken, "Avrupa Askerî Devrimi"nde ortaya çıkan teknolojik ve taktik üstünlüklerden çok, Habsburglar'ın asker ve kaynak devşirme konusundaki gelişmiş kabiliyetleri ve Osmanlı'ya karşı ittifaklar oluşturabilme becerileridir. Zira Osmanlı ordusu çok geçmeden 1711'de Ruslar'ı yenmiş, 1715-1717 tarihleri arasında Venedikliler'den Mora'yı, 1736-1739 savaşlarında ise Habsburglar'dan Belgrad'ı geri almış; bu aralıkta hem Habsburg hem de Rusya'ya karşı bir dizi zafer kazanmıştır.[2]

XVIII. yüzyılın ortalarına kadar Avrupa devletlerine karşı üstünlüğünü bariz bir şekilde koruyan Osmanlı Devleti'nin bu tarihten sonraki askerî başarısızlıklarının nedeni, geleneksel Batı-merkezci tarih yazımının öne sürdüğü gibi, Osmanlı askerî teknolojisinin geriliğinde, silah ve cephane tedarikinin zorluğunda değil, savaş malzemelerinin ve gerekli kaynakları seferber etmekte kullanılan sistemin daha az verimli olmasında aranmalıdır. Yani teknolojik değil, kurumsal bir geri kalmışlık söz konusudur.[3]

B- Türk Topçuluğu ve Tophâne-i Âmire

Çinlilerin yanıcı ve patlayıcı özelliğini keşfettikleri barutun ticaret yoluyla sınırları aşmasından sonra ateşli

1 Ágoston, *Osmanlı'da Ateşli Silahlar,* s. 32-33.
2 Ágoston, *Osmanlı'da Ateşli Silahlar*, s. 83.
3 Ágoston, *Osmanlı'da Ateşli Silahlar*, s. 202.

silahlar ilk olarak Avrasya bölgesinde görülmeye başlanmıştır. 1230 tarihinde Moğollar barut esaslı silahları biliyorlardı ve XIII. yüzyıl ortalarında bunu İran, Irak, Suriye ve Anadolu'ya taşıdılar. Batı'da ise 1326 tarihli Floransa resmî belgelerinde demir gülle atan pirinç toplara ilişkin kayıtlara rastlanmıştır ve bunlar kısa bir süre sonra bütün Batı'ya yayılmıştır.

Ateşli silahların Osmanlı Devleti'ne Balkanlar yoluyla geldiği hakkında bazı yazarların fikir birliği ettiğini ifade eden Feridun M. Emecen; Osmanlılar'da en erken top kullanımının Sultan Yıldırım Bayezid'in İstanbul Kuşatması'nda (1392-1402) gerçekleştiğini ve Sultan II. Murad'ın 1422 İstanbul ve 1430 Selanik kuşatmalarında Osmanlı ordusunda topun kullanıldığına dair artık şüphe kalmadığını yazmaktadır. II. Murad (1421-1444, 1446-1451) döneminde gerçekleşen İstanbul Kuşatması'nda Osmanlı askerlerinin top kullanmaları ve Osmanlı ateşli silahları hakkında dönemin Bizans tarihçisi olan L. Chalkokondyles'in (ö. 1470) eserinde bilgi vermesi dikkat çekicidir. Aynı şekilde Jean de Wavrin de *Haçhların Tuna Nehri Üzerindeki Seferleri - 1455* adlı eserinde Sultan II. Murad'ın İstanbul Boğazı'ndan geçerken gemilerini engelleyen Bizans ve Burgundiya gemilerini topa tuttuğunu zikretmiştir.[1]

Halil İnalcık'ın *Hicri 835 Tarihli Suret-i Defter-i Sancak-i Arvanid* adlı çalışmasında *Topçu İsmail* diye bir ismin geçmesi topçuluğun Sultan I. Mehmed (Çelebi) (1413-1421) döneminde var olduğuna, yine Sultan II. Murad zamanına ait 1431 tarihli bir timar icmal defterinde Görice'deki bir timarla ilgili olarak *"Merhum Bayezid-i Hundgâr zamanında Topçu Ömer yermiş."* şeklinde bir kaydın bulunması da bu görevin Sultan Yıldırım Bayezid devrinde yani I. Mehmed'den önce de var olduğuna[2] ve topçuluğun Yıldırım Bayezid zamanından itibaren kurumsal bir nitelik kazandığına işaret etmektedir. Bu durum Top Arabacıları Ocağının da II. Murad zamanında XV. yüzyılın ikinci yarısında kurulmuş olmasını mümkün kılmaktadır.[3]

Osmanlılar İstanbul'dan önceki başkentleri olan Bursa ve Edirne'de de top dökümhaneleri kurmuş ve İstanbul'un fethi için topa ihtiyaç duyulması Osmanlı topçuluğunun gelişmesine vesile olmuştur. Fetih hazırlıkları sırasında Edirne Top Dökümhanesinde Topçubaşı Sarıca ve Macar top ustası Urban'ın da içinde bulunduğu ustalara çeşitli çaplarda altmış kadar top döktürülmüştür. Bu toplardan bazıları 240, 300 ve 360 kg ağırlığında gülleler atabilmekteydi ve Sarıca, yaklaşık 16.200 kg çeken büyük bir top dökmüştü. Gábor Ágoston İstanbul'daki Askerî Müze'de sergilenen ve uzunluğu 424 cm ve ağırlığı 15 metrik ton olan bu topun 195-285 kg gülleler atabilen tunç topa benzediğini düşünmektedir.[4] Osmanlılar meydan savaşlarında daha çok sahra topu kullanmayı ve bunlardan da küçük ve orta çaplı olanları, özellikle XVI. yüzyılda 10-27 kg gülle atan topları tercih etmişlerdir. Savaşlara götürülen hafif tipteki bu sahra topları içerisinden de büyük, orta ve küçük boyutlarda şâhî toplarının dökümü yapılmıştır.[5]

Merkezin dışında Rumeli'deki kalelerde bulunan topçu ustaları arasında Hristiyan topçular da yer almıştır. Osmanlılar'ın ilk dönem topçularının Hristiyanlardan oluştuğu, Müslümanların ise ateşli silahlara rağbet etmediği ve top dökümünde Hristiyan dökümcü ustalardan faydalanıldığı iddia edilmişse de Rumeli'deki kalelerde görev yapan topçuları gösteren İvranya, Hersek ve Semendire kalelerinin sırasıyla 1473, 1477 ve 1488 tarihli arşiv kayıtlarında Müslüman topçuların da zikredilmesi ve bunların Topçu Ocağı mensupları olduklarının anlaşılması söz konusu iddiayı çürütmektedir.[6]

Evliya Çelebi, *Seyahatname*sinde, temelleri Fatih Sultan Mehmed zamanında atılan Tophanenin II. Bayezid döneminde genişlediğini, Kanuni Sultan Süleyman (1520-1566) devrinde ise yapıların bütünüyle yıkılarak yerine yeni ve büyük bir Tophane binası inşa edildiğini kaydeder.[7] Yangın ve depremlerden etkilenen Tophâne-i Âmire, 1742 yılında yapılan tamirat ile bugünkü hâlini almıştır. Osmanlı ordu ve donanmasının sefer ve barış zamanlarındaki top, gülle, humbara vb. silah ve mühimmat ihtiyacı, inşa edildiği günden itibaren burada yapılan imalatla karşılanmıştır. Burada ayrıca kalelerin ihtiyacı olan top ve gülleler de imal edilmiş; gerektiğinde kalelerin teknik eleman ihtiyacı da Tophaneden topçu ustaları gönderilerek giderilmiştir. Burada imalatın yanı sıra, imal edilen topların denenmesi

1 Feridun Emecen, *Osmanlı Klasik Çağında Savaş*, 2. Baskı, (İstanbul: Timaş Yayınları, 2011), s. 30-31.

2 İdris Bostan, "XVI. Yüzyıl Başlarında Tophâne-i Âmire ve Top Döküm Faaliyetleri", *Halil İnalcık Armağanı I*, (Ankara: Doğu-Batı Yayınları, 2009), s. 251.

3 Ágoston, *Osmanlı'da Ateşli Silahlar*, s. 148-149; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapukulu Ocakları: Cebeci, Topçu, Top Arabacıları, Humbaracı, Lağımcı Ocakları ve Kapukulu Süvarileri, C. II*, 3. Basım, (Ankara: Türk Tarih Kurumu (TTK) Yayınları, 1988), s. 36.

4 Ágoston, *Osmanlı'da Ateşli Silahlar*, s. 87.

5 Emecen, *Osmanlı Klasik Çağında Savaş*, s. 32-33.

6 Bostan, "Tophâne-i Âmire", s. 253-254.

7 Tahsin Öz, "İstanbul'da Fatih Tophanesi", *Atatürk Konferansları, C. II, 1964-1968*, (Ankara: TTK yay., 1970), s. 135.

ve topçu askerlerin eğitimi için bir de talimhane inşa edilmiştir.[1]

Osmanlı Devleti, doğuda ve batıda giriştiği deniz ve kara savaşlarında ordusu ve donanması için çok sayıda topa ihtiyaç duymuştur. Bu yüzden, en önemli top dökümhanesi olan Tophâne-i Âmirenin dışında ülkenin çeşitli yerlerinde de top dökümhaneleri kurulmuştur. Belgrad, Baç, Budin, İşkodra, Pravişte, Tımışvar, Mısır, Basra, Erzurum ve Van bunlardan bazılarıdır. Top dökümü için gerekli olan demir, bakır ve kalay gibi madenler Anadolu ve Rumeli'den tedarik edilmiş; topların gülleleri ise genelde madenlerin bulunduğu mahallerde yapılıp top dökülen tophanelere gönderilmiştir. XVI. yüzyılda Anadolu'da Erzurum ve Van şehirlerinde de top dökümü yapılmıştır. Kiğı ve Çatha'dan (Gümüşhane) Erzurum'a nakledilen madenlerden gülle ve fındık dökülmüştür. Sultan IV. Murad (1623-1640) 1635 tarihinde Revan Seferi hazırlıkları için Erzurum'daki Çifte Minareli Medrese'yi tophaneye dönüştürerek 40 adet balyemez topu döktürmüştür. Erzurum'da işlenen güherçile Oltu'daki Baruthaneye nakledilerek barut ihtiyacı karşılanmıştır. Güherçile madenlerinde askerî sınıf istihdam edilirken bölgede imal edilen hafif silahlar ise silahçı esnafı tarafından yapılmıştır.[2]

Tophanelerde güllelerin yanı sıra barut da imal edilmiş, gönderilen güherçileler işlenerek barut hâline getirilmiştir. Tophanede top dışında, havan toplarının gülleleri olan humbaraların imal edildiği imalathaneler de bulunmaktadır. Topların, hareket kabiliyeti sağlanarak istenilen yere nakledilebilmesi ve kolaylıkla kullanılabilmesi için Tophâne-i Âmirede kundak ve top arabaları da yapılmış, bunların imali için Sapanca ve İzmit'ten kereste getirilmiş, demir dingilleri ise demir madeni bulunan Samakov ve Kiğı gibi yerlerde yapılmıştır.

Yavuz Sultan Selim (1512-1520) zamanında Çaldıran Seferi (1514) hazırlıkları çerçevesinde Tophâne-i Âmirede dökülen topların muhasebe kayıtlarının yer aldığı deftere göre dört ay içinde bakır ve kalay kullanılarak 116 adet darbzen ve 72 adet prankı cinsi top dökülmüştür. Çaldıran'dan sonra da Mısır Seferi hazırlıkları başlamış ve bunun için de değişik çap ve ebatta toplar dökülmüştür.[3]

Tophanede 1514-1515 tarihlerinde 348 topçu, 372 top arabacısı bulunmakta iken bu yüzyılın sonuna doğru 2.827 topçu, 700 top arabacısı mevcuduna ulaşılmıştır. Sefer zamanlarında sayılar değişiklik gösterse de kalelerde de önemli sayıda topçu bulunmaktaydı.

Avrupa'da ve Osmanlı'da görülen ilk toplar dövme demirden yapılmış ve ayrılabilen barut haznesi bulunan arkadan dolma toplardır. Osmanlı'nın sefer ve muhasara alanlarında şayka, balyemez ve bacaluşka, kale-kûb isimli farklı ebatta ve ağırlıkta dökülmüş toplarda yuvarlak denilen gülleler kullanılmıştır. Seferlerde kullanılan toplar genellikle orta ve küçük çaplı olanlardır. Bunlar arasında kolunburna, darbzen ve şâhî topları yer almıştır. Osmanlı kaynaklarında şâhî kelimesi herhangi bir topun daha büyük modelini ifade etmek için kullanıldığı gibi çok hafif ve uzun toplar için de kullanılmıştır. Saçma, eynek/enik, prankı, misket ve şakaloz adları verilen ve genellikle dökme demirden imal edilen küçük toplar ise kalelerde, Karadeniz ve İnce Donanma gemilerinde kullanılmıştır.[4]

Safevî Hükümdarı Şah İsmail (1501-1524) Çaldıran Savaşı'nda (1514) Osmanlı ateşli silahlarının etkinliğini fark edince, bu ateş gücü teknolojisini elde etmeye çalışmıştır. Nitekim Yavuz Sultan Selim'in Tebriz Seferi'nde bir Osmanlı topunun Aras Nehri'ne düştüğünü haber alan Şah İsmail'in topu arabası ile birlikte sudan çıkarttırarak bu topa benzer elli top imal ettirdiğini ve ordusu için imal edilen tüfekleri İran ordusunda kullanabilen olmadığından bu tüfekleri de Osmanlı ordusundan Şah İsmail tarafına geçen yirmi yeniçerinin kullandığını yakalanan bir İranlı casusun itiraflarından öğrenmekteyiz.[5]

Safevî Hükümdarı Şah I. Tahmasb (1524-1576) 1528'de Horasan'da meydana gelen savaşta, kendi kuvvetlerinden üç kat fazla olan Özbek kuvvetlerini ancak ordusundaki Rumî tüfekçiler ve toplar sayesinde yenebilmiştir. Osmanlı Sultanı II. Bayezid, Portekizliler'in Hint Okyanusu'nda etkili olmaya başladığı 1511 yılında Portekizliler'e karşı destek olmak üzere Memlükler'e 300 tüfek, 30.000 ok, 40.000 kantar barut ve malzeme göndermiştir. Esasen Osmanlılar Memlükler'in dışında Müslüman Etiyopya Sultanı Ahmed el-Mücahid'e, Batı Hindistan'da Gucerat Sultanlığı'na,

1 BOA, A.DVNS.MHM.d, 10/125, (28 Receb 979 / 16 Aralık 1571).

2 Ersoy Zengin, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Erzurum'da Silah Üretim Tarihine Bakış ve Erzurum Silah Tamirhanesi: Firdevsoğlu Kışlası İş Ocağı", *100. Yılı Münasebetiyle I. Dünya Savaşı'nda Kafkas (Doğu) Cephesi Uluslararası Sempozyumu, 2014*, yay. haz. Merve Uğur, (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2015), s. 251-254.

3 BOA, Kamil Kepeci, defter (KK.d), 4726, s. 50-52, (5 (?) Şaban 923 – 29 Zilhicce 925 / 23 Ağustos 1517 – 22 Aralık 1519); Bostan, "Tophâne-i Âmire", s. 259-263.

4 Gábor Ágoston, "Top", *DİA,* 2012, LIX, s. 240-242.

5 haz. Kemal Gurulkan vd., *Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı'da İstihbarat,* (İstanbul: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü yayını, 2017), s. 48; Ágoston, *Osmanlı'da Ateşli Silahlar",* s. 105.

Sumatra'da bulunan Açe Sultanlığı'na, Babürlüler'e, Özbekler'e ve Türkistan hanlıklarına da ateşli silah, top, tüfek ve bunların imalinde mahir ustalar göndererek İslam dünyasını desteklemişler ve bu yardımlar vasıtasıyla Osmanlı ateşli silahları Uzak Doğu'ya yayılmıştır.[1]

XVI. yüzyılın sonlarında Habsburglar ile başlayan "Uzun Türk Savaşları (1593-1606)" döneminde, Estergon'un Osmanlı topçuları tarafından ateş altına alınması ve ertesi sene Eğri Kuşatması'nda ise topçu bataryalarından birine komuta eden Anadolu Beylerbeyi Lala Mehmed Paşa'nın Habsburglar'ın ateş tekniklerini analiz ederek kullanması, dönemin Osmanlı Tarihçisi İbrahim Peçevî tarafından dikkate değer görülmüştür. Muhasara savaşlarında üstün olan Osmanlı kuvvetlerinin ateş gücünün etkisini azaltmak üzere yıldız şeklinde inşa edilen tabya kalelerden Varad (1660) ve Ersekujvar (1663) Osmanlı topçu ateşine dayanamamış ve ele geçirilmiştir. Fransız Askerî Mühendis Sebastien Le Prestre de Vauban (1633-1707) meşhur paralel siperlerini tarif ederken Osmanlıların Kandiye Kalesi önlerindeki tahkimatını taklit etmiştir.[2]

Görülüyor ki Osmanlı askerî yapısı, yenilikçi uygulamaları hemen taklit ettiği gibi top ateşi üstünlüğünü de uzun süre devam ettirmiş; savaşlarda kullandığı yeni teknikler de Batı'da yazılan bazı kitaplarda yer almıştır.

C- Tüfekhâne-i Âmire

Osmanlı kaynaklarında tüfek/tüfeng şeklinde adlandırılan bu ateşli silahın topun yanında kullanımı da erken tarihlere kadar gitmektedir. İlk kullanım tarihi net olarak belirlenemeyen arkebüz adlı ilk fitilli tüfeklerin Avrupa'da ilk ortaya çıkışları için 1380'li tarihler verilirken Osmanlı kaynaklarından *Solakzade Tarihi*'nde Yıldırım Bayezid ile Timur (ö. 1405) arasında gerçekleşen Ankara Savaşı (1402) için Sırbistan'dan Osmanlı ordusuna gönderilen yardımcı kuvvetlerin tüfenk-endaz piyade olduğu belirtilmiştir. Sultan II. Murad'ın II. Kosova Savaşı'nda (1448), fitilli ve tetiksiz ateşleme mekanizmasına sahip bulunan ve tüfeğin ilkel hâli olan arkebüz denilen topa benzer bir silahı kullandığı kesinleşmiştir. Balkan kalelerinde yeniçerilerden oluşan bir tüfekçi grubun varlığının 1455'e kadar indirilmesi, tüfek ve ateşli silahların Osmanlı ordusunda teşkilatlanmış bir yapı içinde erken dönemlerden itibaren kullanıldığını göstermektedir. Kalelerdeki asker ve mühimmatı gösteren defterler incelendiğinde top ve tüfeklerin kalelerin en önemli silahlarından olduğu görülmektedir.[3]

Osmanlı sultanlarının en seçkin askerleri olan yeniçerilerin önemli bir kısmı tüfekçilerden oluşmuştur. Bu birlikler Fatih Sultan Mehmed dönemi ve sonrasında yapılan savaşlarda, özellikle 1473'te meydana gelen Otlukbeli Savaşı'nda Akkoyunlu ordusuna karşı etkin rol oynamışlardır. Bunlar Sultan II. Bayezid döneminde yapılan Modon-Koron kuşatmalarında ve Çukurova'da Memlükler'e karşı yapılan savaşlarda da aynı şekilde etkili olmuşlardır. Tüfekli yeniçerilerin sayısı savaşlarda gösterdikleri yararlıklar göz önünde tutularak devamlı artmış ve 7.000 yeniçeri askeri içinde en az 4.000 kadarı tüfekli askerlerden oluşturulmuştur.[4]

Osmanlı saray teşkilatı içerisinde de tüfek imal ve tamir eden ustalardan meydana gelen bir tüfengciyan cemaati vardı. Osmanlı ordusunun XVI. yüzyılın ilk yarısında Rodos Kuşatması'na götürdüğü mühimmat arasında çok sayıda ok ve yayın yanı sıra 1.000 metris tüfeği ile ayağı ve omuza dayalı ateşlenebilecek 4.005 tüfek ile bunlara ait mermiler; 1526 tarihli Mohaç Meydan Muharebesi'ne götürülenler arasında da 4.000 normal tüfek, 60 adet de uzun tüfek bulunmaktaydı. 5 karış boyundaki tüfekler ile 4 karış boyundaki kısa tüfekler 5 dirhem fındık atabilmekteydi. Osmanlı Devleti tüfek imalinde gelişmelerin gerisinde kalmadığı gibi kendine özgü bir tetik mekanizması da geliştirmiştir. Venedik kaynaklarına göre bu tüfeklerin yılankavi bir mekanizması olup ateşleme sistemine fitil yerleştirilerek barutun ateşlenmesi sağlanmaktaydı. Bunların şöhreti, taşıma kolaylığı ve etkili kullanım gibi özelliklerinden dolayı Safevîler'e, Hindistan'daki Müslüman devletlere hatta Çin'e kadar uzanmıştır.[5]

Safevî Hükümdarı Şah İsmail Çaldıran Savaşı'ndan sonra İran ordusunda, Osmanlı ordusundaki tüfekli yeniçeri birliğine benzer bir birlik oluşturmuştur. Bu oluşum İran'ın yanı sıra Ruslar tarafından da çok dikkatle takip edilmiştir. Özellikle IV. İvan dönemi (1530-1584) askerî örgütlenmelerinde Osmanlı ordu teşkilatı taklit edilmek

1 Selim Serkan Ükten, "Osmanlı Ateşli Silah Teknolojisinin İslam Dünyasına İntikali ve Osmanlı Devleti'nin Türkistan Hanlıklarına Yaptığı Askerî Yardımlar (XVI-XIX. Asırlar)", *Türk Tarihine Dair Yazılar - II*, ed. Alpaslan Demir-Tuba Kalkan-Eralp Erdoğan, (Ankara: Gece Kitaplığı, 2017), s. 297-300.

2 Ágoston, *Osmanlı'da Ateşli Silahlar,* s. 149-151.

3 Emecen, *Osmanlı Klasik Çağında Savaş*, s. 34-36.

4 Emecen, *Osmanlı Klasik Çağında Savaş*, s. 37-39.

5 Emecen, *Osmanlı Klasik Çağında Savaş*, s. 40-43.

istenmiş ve yeniçerilere benzeyen tüfekli askerler ihdas edilmiştir. 1560'larda Rusya Çarlığı'ndaki tüfekli askerlerin sayısı 12 bine varmış olup bunların yeniçerilere olan benzerliği pek çok tarihçiler yanında bizzat Büyük Petro (1682-1721) tarafından da vurgulanmıştır.[1]

Yeniçeriler XVII. yüzyıl boyunca savaşlarda fitilli tüfekler kullanmışlarsa da XVI. yüzyılın sonlarından itibaren çakmaklı tüfek üretimine de geçilmiş[2] ve Fatih Sultan Mehmed döneminden itibaren yeniçeri birlikleri tüfekle donatılmaya başlanmıştı. Yeniçerilerin Çaldıran, Mercidabık ve Ridaniye savaşlarında yaylım ateşini çağrıştıran seri ateş gücüyle çok etkili olduklarına dair kaynaklarda yer alan bilgiler, onların daha önce ok kullanırken uyguladıkları atış taktiklerini yeni silahları olan tüfeğe de uyarladıklarını göstermektedir. Ârifî Çelebi'nin (öl.1561-62) *Süleymanname* adlı eserinde Mohaç Meydan Muharebesi'ni tasvir eden bir minyatürde topların arkasına sıralanmış yeniçerilerin düzeni görülmekte ve ateş eden sıra diz çökerek tüfeklerini doldururken arkadaki sıra ayakta tüfeği omuza dayamak suretiyle nişan alırken gösterilmiştir. Yeniçerilerin savaşlardaki bu düzeni aynı şekilde devam etmiştir. XVI. yüzyılın ilk yarısında Safevîler ile yapılan savaşlara gözlemci olarak katılan bir İspanyol'un benzer ifadeleri de yeniçerilerin yaylım ateşini etkili şekilde kullandıklarını ortaya koymaktadır. Aynı taktiğin Batı'da ancak 1620'lerde İsveç Kralı tarafından kullanılması bu taktiğin Osmanlı ordusunda Batı'daki uygulamalardan daha önce kullanıldığını göstermektedir.[3]

XVI. yüzyılda tüfek kullanımının yaygınlaşması üzerine ateşli silahların Anadolu'da reaya eline geçip asilerin ve eşkıyanın da tüfek kullanmaya başlaması ciddi asayiş sorunlarına neden olmuş ve bu süreç reayanın tüfek taşımasının yasaklanmasıyla sonuçlanmıştır.[4] Devlete ait (mirî) üretim mekânlarının (kârhane) dışında özel imalathanelerde de izinsiz olarak tüfek imali yapılmaya başlanmış ve bazı yeniçeriler Cebehaneden aldıkları tüfeklerin yanında özel imalat yerlerinden tedarik ettikleri tabancaları da taşımışlar; hatta bazı dönemler mirî tüfek yerine özel imal edilmiş tüfekleri tercih eder olmuşlardır. 1568'de İstanbul'da bulunan tüfek üreticilerinin (rençber) kendi dükkânlarında tüfek imal etmeleri ve bir şekilde ele geçirdikleri mirî tüfeklerin damgalarını silerek satmaları üzerine, tüfeklerin sadece Tüfekhâne-i Âmirede yapılması ve tüfek imal edenlerin de bunu Tüfekhanede yapmaları konusunda İstanbul Kadısı'na emir yazılmıştır.[5]

Özel imalathanelerde üretilen tüfeklerin mirî kârhanelerde yapılanlara göre daha kaliteli olması mirî tüfeklerin kalitesinden şikâyet edilmesine neden olmakla beraber bu tüfeklerin menzillerinin Hristiyan tüfeklerine göre daha uzun ve tesir gücünün daha yüksek olduğu bazı Batılı yazarlarca ifade edilmiştir. Teknoloji tarihçileri bu görüşü teyit etmiş ve bu durumu Osmanlı tüfek ustalarının Türk tüfeklerinde Şam kılıçlarında olduğu gibi spiral tarzda dürdükleri yassı çelik levhalar kullanmalarına bağlamışlardır.

XVII ve XVIII. yüzyıllarda tüfek teknolojisindeki gelişmelere bağlı olarak tüfekler de çeşitlenmiştir. XIX. yüzyıla gelindiğinde yeni tip mekanizmalı tüfeklerden olan kapsüllü ve iğneli tüfekler icat edilmiş ve üzerinden çok fazla bir zaman geçmeden bunlar Osmanlı askerleri tarafından da kullanılmaya ve Tüfekhâne-i Âmirede de üretilmeye başlanmıştır.[6]

İstanbul'un fethinden sonra girişilen imar faaliyetleri arasında devletin ihtiyacı olan önemli askerî binaların yapımı da bulunmaktadır. Fatih Sultan Mehmed top dökümü için Tophane, kılıç imali için Dımışkîhane ve tüfek yapımı için de İstanbul surları dışında Unkapanı ve Cibali kapıları arasında Tüfekhane inşa ettirmiştir. Tüfekhâne-i Âmirenin inşası ise Kanuni Sultan Süleyman zamanında tamamlanmış ve daha sonra farklı tarihlerde çıkan yangınlarda çok defa yanmış ve tamir görmüştür. Sultan III. Mustafa (1757-1774) zamanında yanan Tüfekhane o tarihte yeniden inşa edilmiş ancak Sultan III. Selim (1789-1807) zamanında 1797 yılında Zindan Kapısı dışında çıkan bir yangında neredeyse tamamen yanarak büyük zarar görmüş ve tüfekçi esnafı tüfek imalatını çok zor şartlar altında sürdürmek zorunda kalmıştır. Çalışanların iki defa müracaat etmeleri sonucunda da Tüfekhanenin tamir ve inşasına başlanmıştır.[7]

Tüfekhâne-i Âmirenin dışında Nizâm-ı Cedîd ıslahatları kapsamında Levent Çiftliği'nde Bostanî Tüfekçi Ocağı kurularak burada Avrupa ordularında kullanılan çakmaklı

1 Konstantin Mihail Konstantinovic, *Yeniçeriler ve Bir Yeniçerinin Hatıratı*, çev. ve yay. haz. Kemal Beydilli, (İstanbul: Pınar Yayınları, 2019), s. 147.
2 Gábor Ágoston, "Tüfek", *DİA,* 2012, LIX, s. 460.
3 Emecen, *Osmanlı Klasik Çağında Savaş*, s. 55-59.
4 Mücteba İlgürel, "Osmanlı İmparatorluğunda Ateşli Silahların Yayılışı", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, 32 (1979), s. 302-303.
5 BOA, A.DVNS.MHM.d, 7/1889 (16 Safer 976 /10 Ağustos 1568).
6 Ágoston, *Osmanlı'da Ateşli Silahlar,* s. 162.
7 BOA, C.AS, 1031/45252 (23 Rebiülevvel 1212 / 15 Eylül 1797).

ve süngülü tüfek imali için atölyeler inşa edilmiştir.[1] Ancak 1807-1808 yıllarında meydana gelen Kabakçı Mustafa İsyanı ve Alemdar Vak'ası'nda Levent Çiftliği'nin harap olmasıyla bu ıslahat girişimi sonuçsuz kalmıştır. Yangın nedeniyle harap olan Tüfekhanenin Dolmabahçe'de yeniden inşa edilmesinden sonra Avrupa silah fabrikaları standardında yeni bir tüfekhane inşa edilene kadar Ermeni ustabaşı Bağdasar'ın idaresinde 500 kişilik bir ekip Tüfekhanede yoğun bir şekilde tüfek ve süngü imalatına devam etmiştir. Hatta Bağdasar'ın geliştirdiği küçük buhar makinesi sayesinde tüfek süngüsü alanında makineleşmeye geçilerek geleneksel teknolojiden yeni teknolojiye başarılı bir adım atılmıştır.[2]

1826 yılında Yeniçeri Ocağının kaldırılmasından sonra Osmanlı ordusu Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye adı altında yeniden yapılandırılmış ve bunların mühimmatının kaliteli olmasına özen gösterilmiştir. Sultan II. Mahmud döneminde (1808-1839) süvari askerleri için Prizren'deki silah ustalarına her bir çifti kırk buçuk kuruştan 2.000 adet piştov yaptırılmıştır. Tüfekhanede ihtiyaç duyulan ustalar, en iyi silah ustalarının yetiştiği Kalkandelen, Ohri, Debre, Elbasan ve Tiran'dan getirtilmiştir.[3] Avrupa'daki seri silah üretim teknolojisini yakalamak amacıyla Avrupalı uzmanların teknik destekleri ile Avrupa standardında yeni bir Tüfekhâne-i Âmire inşasına karar verilmiş ve gerekli olan makinelerin İngiltere'den getirtilmesi için, fabrikanın yapımını üstelenen Mr. Black adlı İngiliz tüccarla bir anlaşma yapılmıştır. 1830 yılında kurulmasına karar verilen Tüfekhâne-i Âmire buhar makineleri ile imalata ancak 1838'de başlamıştır. Bu arada inşaatı devam eden fabrika için sipariş edilen makinelerin bir kısmıyla (yukarıda da kısaca değinildiği üzere) 1833'te Dolmabahçe'de bir Tüfekhane açılmış ve geleneksel yöntemlerle imalat başlamıştır. Tüfekhanede farklı tarzlarda tüfek imali yapılması, bunlarda kullanılacak fişeklerin de farklı olmasını gerektirdiğinden, önceleri bunlar ithalat ile karşılanmış ise de daha sonra Baruthane içinde bir Fişekhane kurulmuştur. Tüfek imalatında istihdam edilmek üzere Londra'dan getirilen tüfek ustaları vasıtasıyla çakmaklı misket tüfekleri kaval tüfeklerine dönüştürülmüştür. Ayrıca İskoçya tipi 1842 model kaval tüfeği ve 1826 model *Delvigne* ağızdan dolma şeşhaneli tüfekler de imal edilmeye başlanmıştır.[4]

D- Baruthâne-i Âmire

Osmanlı ordusunda top ve tüfek kullanımının artmasına paralel olarak barut imali de aynı derecede önem kazanmıştır. İlk zamanlarda barutun imalinden ve gerektiğinde ilgili yerlere ulaştırılmasından Cebeci Ocağı içindeki barutçular bölüğü sorumluydu.[5] Barutçular bölüğündeki imalatın yanı sıra Tophâne-i Âmirede ve ona bağlı kârhanelerde de gülle ve barut imal edilmiştir. Barut, Cebeci Ocağı dışında kale ve kışlalarda basit bir karışımla yapıldığından bu karışımın en önemli unsuru olan güherçilenin temini daha da önemli hâle gelmiştir. Ateşli silahların yaygınlaşması ve devletin sınırlarının hızla genişlemesi, ordunun ihtiyaçlarının askerî birliklere yakın yerlerden tedarik edilmesini gerektirmiştir. Barut imali için de eyalet ve sancak merkezleri ile müstahkem kalelerde baruthaneler kurulmuştur.[6] Baruthaneler, ham maddelerin dibek, havan veya çarhlarla ezilerek toz hâline getirildiği çarhhane, güherçilenin yıkanıp eritildiği havuzlar, kurutulduğu sergi, ham maddelerin kaynatıldığı soba, eritildiği kalhane, ezildiği silindirhane ve elendiği kalburhane gibi bölümlerden oluşmaktaydı.[7]

Dere kenarında kurulan baruthanelerde su gücü kullanılmakta iken, suyun olmadığı yerlerde hayvan gücüne dayalı üretim gerçekleştirilmiştir. Top ve tüfeğin etki gücü güherçile, kükürt ve odun kömürünün belli oranlarda karışımından meydana gelen barutun yanmasıyla açığa çıkan 3.000 katlık bir genleşmeye bağlı olduğundan,[8] bunu

1 BOA, Ali Emîrî, Sultan Selim III (AE.SSLM.III), 400/23091 (2 Cemâziyelevvel 1215 / 21 Eylül 1800). Levent Çiftliği Kışlasındaki talimli askerin filinta tüfek, kebir palaska ve bir doğru kılıç dışında piştov ve bıçak taşımaları yasaklanmaktadır.

2 Serdal Soyluer, "Tüfekhâne-i Âmireyi Mamur Kılmak: Osmanlı Tüfek İmalatında Avrupalı Uzmanların Rolü", *Osmanlı Araştırmaları*, 52 (2018), s. 269-277; *Mahmud Raif Efendi ve Nizâm-ı Cedîd'e Dair Eseri*, haz. Kemal Beydilli-İlhan Şahin, (Ankara: TTK yay., 2001), s. 81. *"...Levend Çiftliği nâm mahal bu asâkire tahsîs ile kışlalar ve i'mâl-i envâ-i sanâyi-i harbiyye içün müte'addid mahaller ve ocaklar ve câmi ve hammâm ve büyût ve dekâkîn ve mâlezimât-ı sâire ile ma'mûr ... işbu asâkir-i cedîde kadîm olan Bostâniyân-ı Hâssa Ocağına mülhak olarak Bostanî Tüfengcisi Ocağı nâmıyla tesmiye ...*".

3 Said Olgun, "19. Yüzyılın İkinci Yarısında Kalkandelen'de Silah Üretimi", *Osmanlı Dönemi Balkan Şehirleri –C. 2*, (Ankara: Gece Kitaplığı, 2017), s. 623-624.

4 Soyluer, "Tüfekhâne-i Âmireyi Mamur Kılmak", s. 285-288.

5 Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları* – C. *II*, s. 8.

6 Birol Çetin, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Barut Sanayi 1700-1900*, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001), s. 9-10.

7 Semavi Eyice, "Baruthâne", *DİA*, 1992, V, s. 94.

8 Yunus İnce, "Osmanlı Devletinde Barutun ve Ateşli Silahların Kullanımının Yaygınlaşması", *Prof. Dr. Nejat Göyünç Armağanı*, (Konya: Selçuk Üniversitesi Matbaası, 2013), s. 503-504.

sağlayacak olan barutun en iyi kalitede üretilmesi her zaman siyasi ve askerî otoritelerin üzerinde durdukları bir mesele olmuştur. Bu yüzden baruthaneler barutun en önemli bileşeni olan güherçilenin bol bulunduğu yerlerde kurulmuştur. Mısır, Havran, Lübnan, Filistin, Basra, Anadolu'da Konya, Kayseri, Eskiil, Aksaray, Karapınar, Kilisehisar, Akşehir, Karahisar, Aydın, Niğde, Malatya, Larende, İçel ve Van, Rumeli'de ise Selanik, Filibe, Manastır, Üsküp, Tımışvar ve Mora bol güherçile bulunan yerlerdendir.[1]

Barutun diğer bileşeni kükürt ise çok fazla bulunmamakla beraber Ölüdeniz (Ürdün) civarı, Van ve Hakkâri yörelerinden temin edilmiş ve bir kısmı ise İran ve Venedik'ten ithal edilmiş; bir diğer bileşen olan odun kömürü de İmparatorluğun orman zengini olan yerlerinde söğüt ağacından imal edilmiştir.[2] İran'dan ithal edilen kara kükürt Erciş Kârhanesinde işlenerek İstanbul'a gönderilmekteydi. Hakkâri kükürt madeninden çıkarılan ve test edilen numunesinin, İran kükürdünden daha kaliteli olduğu görülmüştür.[3]

Sultan Yıldırım Bayezid döneminde Gelibolu Tersanesi'nde donanmanın barut ihtiyacını karşılamak üzere bir Baruthane kurulmuştur. İstanbul'un ilk Baruthanesi ise fetihten hemen sonra Atmeydanı civarındaki Güngörmez Tekkesi'nde faaliyete geçmiş ancak 1489'da düşen yıldırım neticesinde çıkan yangında infilak etmiştir. Bu Baruthanenin yanmasından sonra Kâğıthane'de yeni bir Baruthane inşa edilmiştir. Kanuni Sultan Süleyman zamanında yeni Baruthane ahşaptan kâgire dönüştürülmüş ve Cebeci Ocağından buraya barutçubaşı, barutçu kethüdası ve barutçu neferleri gönderilerek barut imali gerçekleştirilmiştir. İçinde yüze yakın tunç havan (dibek) bulunan ve çarkları su gücü ile hareket ettirilen Baruthanede yılda 300 kantar barut imal edilmiştir. Bu Baruthane Sultan İbrahim dönemi (1640-1648) sonlarına kadar faaliyet göstermiştir.[4] Sultan IV. Mehmed (1648-1687) devrinin sonlarında kalyon inşaatına başlanmasıyla birlikte barut ihtiyacının artıp Gelibolu ve Selanik baruthanelerinin bu ihtiyacı karşılayamaması üzerine Şehremini semtinde yeni bir Baruthane kurulmuştur. Ancak bu Baruthane de uzun ömürlü olmamış; 1698 yılında deposunda meydana gelen infilakta Baruthane harap olmuş, çıkan yangında birçok ev ve cami zarar görmüş, 7 baruthane çalışanı da vefat etmiştir.[5]

Şehir içindeki baruthanelerin yanması ve aynı zamanda birçok güvenlik riski taşımasından dolayı yeni baruthanenin şehir dışında kurulmasına karar verilmiştir.[6] Baruthâne-i Âmire, İstanbul Baruthanesi veya Bakırköy Baruthanesi olarak zikredilecek olan bu yeni Baruthane nakliye kolaylığı ve arazisi içerisinde su bulunması nedeniyle Bakırköy'de İskender Çelebi Bahçesi'nde 1700 yılında inşa edilmiştir.[7] 1725'teki yangından sonra faaliyeti duran Baruthane 1727'de yeniden inşa edilerek üretime devam etmiştir.

XVIII. yüzyılda İngiltere ve Avrupa'da %75 güherçile, %12,5 odun kömürü ve %12,5 kükürt karıştırılarak kara barut üretilmekteydi. Osmanlı baruthanelerinde ise bu oranlar %76 güherçile, %14 kömür ve %10 kükürt şeklindeydi.[8] Bu hâliyle Avrupa baruthanelerinin kullandığı oranlara yakın olmasına rağmen yine de üretilen barutun kalitesi istenilen seviyede değildi. Bunun en başta gelen sebebi ise Anadolu'da üretilen kaliteli güherçilenin devlete verilmek yerine kaçakçılara ve yabancılara satılıp baruthanelere iyi işlenmiş güherçile gelmemesi veya devlete teslim edilen güherçileye toprak karıştırılması idi. Barut, ihracı yasak maddeler arasında olmasına rağmen Karaman eyaletinde bulunan bazı güherçile madenlerinde barut dibekleri ihdas edilerek barut imal edilmiş ve bunlar kaçak yollardan satılmıştır. Kaçak barut imaline izin verilmemesi konusunda yerel yöneticiler sürekli uyarılmasına rağmen bundan bir sonuç alınamamıştır.[9] Mesela 1764 yılında Mudanya İskelesi üzerinden merkeze gönderilecek güherçile bizzat devlet görevlileri tarafından Fransızlar'a satılmıştır. Bu kaçakçılık faaliyetleri, ordunun baruta şiddetle ihtiyaç duyduğu 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında dahi artarak devam etmiştir. Kaçakçılığın önlenmesine yönelik çıkarılan emirler ise etkisiz kalmıştır.[10]

1 Birol Çetin, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Barut Sanayi*, s. 24.

2 Ágoston, *Osmanlı'da Ateşli Silahlar*, s. 206-211.

3 BOA, A.DVNS.MHM.d, 12/832 (22 Rebiülevvel 979 / 14 Ağustos 1571).

4 Eyice, "Baruthâne", s. 95; Muzaffer Erdoğan, "Arşiv Vesikalarına Göre İstanbul Baruthaneleri", *İstanbul Enstitüsü Dergisi*, II (1956), s. 120.

5 Erdoğan, "İstanbul Baruthaneleri", s. 121.

6 BOA, MAD.d, 7647, s. 84-85 (21 Rebiülevvel 1110 / 27 Eylül 1698); Erdoğan, "İstanbul Baruthaneleri", s. 122.

7 Mübahat S. Kütükoğlu, "Baruthâne-i Âmire", *DİA*, 1992, V, s. 96.

8 Ágoston, *Osmanlı'da Ateşli Silahlar*, s. 186.

9 BOA, Bâb-ı Defterî, Başmuhasebe, İstanbul Baruthânesi Kalemi (D.BŞM.BRİ), 2/70 (14 Receb 1173 / 2 Mart 1760); Erdoğan, "İstanbul Baruthaneleri", s. 126-127.

10 Zafer Gölen, "Baruthâne-i Âmirede Barut Kalitesini Etkileyen Faktörler", *XVII. Türk Tarih Kongresi, Ankara: 15-17 Eylül 2014, Kongreye Sunulan Bildiriler IV. Cilt-I. Kısım Osmanlı Tarihi*, (Ankara: TTK Yay., 2018), s. 110-111.

İyi kalitede barut üretilememesi savaşlarda alınan kötü sonuçların yegâne sebebi olarak görüldüğünden Sultan III. Selim döneminde (1789-1807) baruthanelerde İngiliz ve Felemenk perdahtı barut imali için denemelere başlanmış ve Baruthâne-i Âmireye yeni çarklar eklenerek istenilen sonuca ulaşılmıştır.[1] 1787-1792 Osmanlı-Rus savaşlarında baruthanelerin ihtiyaca cevap verememesi ve barut kalitesinin düşüklüğü sebebiyle İstanbul, Gelibolu ve Selanik baruthaneleri birleştirilerek Baruthane Nazırlığı ihdas edilmiştir. İstanbul'da Küçükçekmece Gölü kuzeyinde dönemin en yeni ve en modern baruthanesi olan Azatlı Baruthanesi kurulmuştur. Azatlı Baruthanesinin açılmasıyla Gelibolu ve Selanik baruthaneleri kapatılmıştır.[2] Barut ustası Arakil Efendi, Azatlı Baruthanesinde İngiltere ve Felemenk perdahtından daha kaliteli barut elde edebilmek için yüz tokmaklı bir barut çarkı icat etmiş ve yapılan tecrübeler sonucunda bu çark ile imal edilen barutun istenilen düzeye yaklaştığı görülmüştür.[3] Baruthaneler 1835 yılında Mühimmât-ı Harbiyye Nezaretine bağlanmış ve Tanzimat'tan sonra da yeni bölümler eklenerek Tophane Müşirliği emrine verilmiştir.

1835'te barut imalatındaki gelişmeleri yerinde görmek üzere Avrupa'ya gönderilen Barutçubaşı Ohannes,[4] bu seyahati sırasında özellikle İngiltere'deki barut imal eden sanayi kuruluşlarını ve demir fabrikalarını incelemiş ve Baruthâne-i Âmirenin modernizasyonuna başlamıştır. Bir Demir Fabrikası kurulması için gerekli izinlerin alınmasından sonra Fabrikanın inşası için bir İngiliz Fabrikatör ile Londra'da kontrat imzalanmıştır. Yapımı 1839'da başlayıp 1845'te sona eren bu Demir Fabrikasının üretim faaliyetleri içinde en dikkat çekici olanı, sac levha kullanılarak inşa edilen ilk vapur olan zırhlı Eser-i Cedid isimli gemidir.[5]

Teknolojik gelişmeler neticesinde Avrupa'da dumansız barut kullanılmaya başlayınca Osmanlı Devleti'nde de dumansız barut imal edilmeye başlanmıştır. Her ne kadar bu barutun Mauser tüfeklerinde denemesi yapılıp başarı elde edilmişse de üretim yeterli olmadığından Avrupa tarzında bir dumansız barut fabrikası kurulması için İzzet Paşa Avrupa'ya gönderilmiş ve onun girişimleri neticesinde 1892 yılında Baruthâne-i Âmire içinde yeni bir tesis kurulmuştur. 1894 yılında ise Baruthâne-i Âmirede imal edilen dumansız barut edevatının Zeytinburnu Fabrika-i Hümâyununa götürülerek Almanya barut kalitesinin üzerinde barut imal edilmesi üzerine Zeytinburnu Fabrika-i Hümâyunu içinde bir baruthane inşa edilmesi için müsaade istenilmiştir.[6] Baruthane, 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'na kadar faaliyetine devam etmiş ve Ruslar'ın Yeşilköy'ü işgali sırasında harap olmuştur. Mütareke Dönemi'nde İstanbul'un işgali sırasında Fransızlar'ın eline geçen Baruthanede ticari ürünler üretilmiş, Millî Mücadele sırasında gizlice barut imal edilerek sevk edilmiştir. Cumhuriyet Dönemi'nde Askerî Fabrikalar Umum Müdürlüğüne bağlanan Dumansız Barut Fabrikası Ankara'ya nakledilmiş ve Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu bünyesinde Kırıkkale ve Elmadağ'da kurulan barut fabrikalarının temelini oluşturmuştur.[7]

E- Humbarahane

Humbara, askerî terim olarak demirden yapılmış ve içine patlayıcı madde doldurulan yuvarlak bir mermidir. Belgelerde kumbara şeklinde de geçen humbaranın el ile atılanına "*humbara-i dest*", havan topu ile atılanına ise "*humbara-i kebir*" adı verilmiştir.[8] Atış açısı bakımından toptan farklı olan havan, kale ve mevki kuşatmalarında, görülmeyen hedeflerin vurulmasında kullanılmıştır. XIV. yüzyılda Avrupa'da ortaya çıkan ancak Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul Kuşatması'nda fonksiyonel olarak kullanılan ve geliştirilen bir silahtır. Osmanlılar tarafından "*hevâyî top*" olarak adlandırılan havan İstanbul Kuşatması'nda Haliç'te bulunan Bizans gemilerini batırmak için kullanılmıştır. Bizzat Fatih Sultan Mehmed'in tarifi ile topçu ustaların yaptığı bu yeni havan topu gülleleri dik yollu olarak yükseğe çıkıp gemilerin üzerine düşerek onları batırmıştır. Osmanlılar daha sonra bu güllelerden ayrı olarak, içlerinde şarapnel nevinden çeşitli malzemelerin bulunduğu humbaraları da, meydana getirecekleri parça tesirinden istifade

1 Kütükoğlu, "Baruthâne-i Âmire", s. 96.

2 Birol Çetin, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Barut Sanayi,* s. 26-28.

3 BOA, HAT, 205/10701 (tt 29 Zilhicce 1211 / 25 Haziran 1797); BOA, HAT, 200/10158 (tt 29 Zilhicce 1211 / 25 Haziran 1797).

4 Barutçubaşı Ohannes'in ismi bazı belgelerde Ovannes şeklinde de yazılmıştır. Bkz. BOA, C.AS, 409/16922 (29 Rebiülevvel 1254 / 22 Haziran 1838); BOA, İrâde, Mesâil-i Mühimme (İ.MSM), 24/611 (6 Rebiülevvel 1259 / 6 Nisan 1843).

5 Engin Kırlı, "Küçük Demir Fabrikası", *Osmanlı İstanbulu, IV. Uluslararası Osmanlı İstanbulu Sempozyumu, Bildiriler,* (İstanbul: İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Yayınları, 2016), s.734-744.

6 BOA, Yıldız, Mütenevvi Maruzat (Y.MTV), 89/129 (21 Recep 1311 / 28 Ocak 1894).

7 Birol Çetin, "II. Abdülhamid Dönemi Osmanlı Harp Sanayii Dumansız Barut Fabrikası", *Devr-i Hamid, Sultan II. Abdülhamid*, haz. Mehmet Metin Hülagü vd., (Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları, 2011), s. 388-395.

8 Ahmet Halaçoğlu, "Humbaracı", *DİA,* 1998, XIII, s. 349.

etmek için havan topu ile atmak suretiyle kale kuşatmalarında kullanmışlardır. Nitekim 1690 tarihli bir belgede bu humbara atar havanların imali ile ilgili ayrıntılı bilgiler yer almaktadır. Buna göre; söz konusu tarihte Sahib-i Ayar Mustafa Ağa tarafından İstanbul'da İtalyan Fabrisi oğlu Stefano adlı müste'men tüccara, her birine 11 vakiyye bakır, 1,5 vakiyye kalay, 5 vakiyye demir ile ecza, demirbozan, zincifre (civa), kireç, kiremit, horasan harcı vs. malzemeler sarf edilerek tanesi 3.720,5 akçeye mal olan 100 adet humbara havanı döktürülmüştür.[1]

Humbaracılar önceleri Topçu ve Cebeci ocaklarına bağlı olarak görev yapmışlardır. 1575 yılında Topçu Ocağından Mustafa Ağa tunç ve kurşun işlemedeki ustalığından dolayı yılda 400 adet humbara dökümü için bir kârhane inşa edip bölüğündeki on bir nefer ve üç şakirt ile humbara dökmek ve tüfekler için fitil otu imal etmekle görevlendirilmiştir.[2] 1667'de ise Topçular Ocağında Dökmeciler Bölüğü teşkil edilmiş ve Ocakta büyük ve küçük demir humbara döküm işini yapan ustaya dökmecibaşılık unvanı verilmiştir.[3] Nitekim 1687 tarihli bir ulufe defterinde Cemâat-i Rihteciyân-ı Humbara adı altında yirmi bir adet humbara dökücüsünün kaydı bulunmaktadır.[4]

Humbaracı Ocağını canlandırmak ve Avrupa usulünde ıslah etmek düşüncesine sahip olan Sadrazam Topal Osman Paşa (sd. 1731-1732), Osmanlı Devleti'ne iltica ve ihtida edip Ahmed ismini alan Bonneval Kontu Fransız Claude-Aleksandre'a (Humbaracı Ahmed Paşa) (ö. 1747) bu ıslah işini havale etmiş; o da yine Fransa'dan davet edilen ve sonradan Müslüman olarak Osmanlı hizmetine giren subaylarla birlikte Üsküdar Ayazma Sarayı'nda bir kârhane inşa ettirmiştir.[5] Burada onun tarafından yüz adet humbara havanı imal edilmiş ve bu havanların her birine beş yüz adet olmak üzere Tersâne-i Âmiredeki mirî kârhanede toplam elli bin adet el humbarası dökülmüştür.[6] Ayrıca Tophâne-i Âmirede top, gülle ve barut imali dışında humbara imalatı da yapılmıştır. 1735'te Humbaracı Ocağı Nizamnamesi hazırlanarak teşkilatı tamamlanmıştır. Hendesehane olarak da anılan Humbarahane geometri, matematik ve pratik mühendislik derslerinin verildiği askerî bir okul hâline gelmiştir. Daha sonraları Ocak ihmal edilmiş ve ıslah fikri gerçekleştirilememişse de bu teşebbüs yüzyılın sonunda kurulacak olan mühendishaneler için bir başlangıç olmuştur.

F- Cebehâne-i Âmire

Cebe, Moğolcada "silah ve zırh" anlamına gelmektedir. Cebeciler kapıkulu ocaklarının piyade kısmına mensup olup yeniçeri askerlerine lazım olan ok, yay, tüfek, kılıç, kazma, kürek, barut, fitil, kurşun, zırh ve tolga gibi silah, mühimmat, teçhizat vs. aletlerin tedarik edilmesi, muhafazası ve savaş zamanı cepheye götürülmesiyle görevliydiler. Savaştan sonra da cebeci ortalarının bir kısmı yeniçerilerden geri toplanan silahların tamir ve bakımını gerçekleştirirken[7], bir kısmı da tüfekçi ustası vazifesi görmüşlerdir.[8] Cebeci Ocağı da Yeniçeri Ocağı gibi orta ve bölüklere ayrılmıştır. Bu bölükler arasında nakkâşân, tîrgerân, tûğî, tüfengî, burguî, perdahtî, kundakçı ve saykalî gibi adlar altında teşkilatlanmış 66 bölük ve 7 cemaat bulunmaktaydı.[9] Cebeci Ocağı, Yeniçeri Ocağı ile beraber ya da ondan hemen sonra kurulmuştur. Cebeci Ocağının kışlası İstanbul'da Ayasofya Camii'nin karşında olup Ocağın en büyük zabiti Cebecibaşı idi. Cebeciler kış aylarında haftada bir, yaz aylarında ise haftada iki gün tüfek talimi yaparlardı. Yeniçerilerin sefer mühimmatını hazırlamakla yükümlü olan cebecilerin imal edeceği malzemenin temini için gerekli olan meblağ, "mühimmat akçesi" adıyla devlet hazinesinden karşılanırdı. Taşradaki kale cebehanelerine mühimmat gönderilmesi de yine taşralardaki cebecibaşı vekillerinin arzları üzerine merkezden görevlendirilen mübaşirler tarafından yerine getirilirdi.

Cebehâne-i Âmire, yeniçerilerin ihtiyacı olan savaş malzemesini karşılamanın yanı sıra barış zamanında askerlerin eğitimlerinde kullanılan mühimmatı da tedarik etmekte idi. Topçu ve süvarilerin Tophane Meydanı, Dolmabahçe ve Kâğıthane gibi yerlerde yaptıkları eğitim ve denemelerde,[10] Tophâne-i Âmirede dökümü yapılan

1 BOA, İbnülemin, Askerî (İE.AS), 27/2414 (28 Ramazan 1101 / 5 Temmuz 1690).
2 BOA, A.DVNS.MHM.d, 34/129 (21 Muharrem 986 / 30 Mart 1578); Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları C. II*, s. 117.
3 BOA, İE.AS, 17/1665 (18 Rebiülevvel 1078 / 7 Eylül 1667).
4 Halaçoğlu, "Humbaracı", s. 349.
5 Mustafa Kaçar, "Osmanlı İmparatorluğunda Askerî Sahada Yenileşme Döneminin Başlangıcı", *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, I (1995), s. 210-212.
6 BOA, C.AS, 1029/45137 (19 Cemâziyelevvel 1147 / 17 Ekim 1734).
7 Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları, C. II*, s. 3.
8 İsmail Hakkı Uzunçarşılı "Cebeci", *İslam Ansiklopedisi, (İA.)* 1979, C. III, s. 36.
9 Yasemin Kılıçarslan "Cebeci", *DİA*, 1993, VII, s. 183.
10 BOA, AE.SSLM. III, 3/106 (10 Zilkade 1211 / 7 Mayıs 1797).

topların denenmesinde[1] ve özel günlerde yapılan şenliklerde[2] kullanılacak olan barut da yine Cebehaneden karşılanırdı.

Cebeci Ocağının mevcudu Yeniçeri Ocağına paralel olarak azalmış veya çoğalmıştır. Kanuni Sultan Süleyman devrinde sayıları 700 kadar olan cebecilerin sayısı savaşların artması ve uzamasına bağlı olarak artmış, XVI. yüzyılın sonlarında 4.000'e, XVII. yüzyılın ilk yarısında 7.000'e kadar çıkmıştır. 1822 tarihli bir belgede Cebehâne-i Âmire Kışlası içinde bulunan Fişekhane ile kurşun dökülen Dökümhanenin tamirinin gündeme gelmesi üzerine Hassa Mimarbaşı tarafından yapılan keşif neticesinde; Fişekhanenin tavanının, kurşun eritilen Dökümhane ocağının ve diğer tamir edilmesi gereken bölümlerinin 2.078,5 kuruş masrafla onarılabileceği bildirilmiştir.[3]

Ocak, 1826 yılında Yeniçeri Ocağının lağvından hemen sonra kapatılmışsa da kısa süre sonra tekrar kurulmuş ve hazırlanan bir kanunname ile yeniden teşkilatlandırılmıştır. Bu kanunnameye göre cebeci neferleri her gün "kuru talim"le meşgul olacak, pazartesi ve perşembe günleri ise Sultanahmed Meydanı'nda ateşli silahlar ile talim yapacaklardı.[4]

III- Donanma ve Tersâne-i Âmire

Tersâne-i Âmire, Yıldırım Bayezid devrinde, önce Gelibolu'da, Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'u fethinden sonra ise Haliç'te esaslı bir teşkilata kavuşturulan Osmanlı Bahriye teşkilatının denizcilik üssüdür. Gemi inşa edilen bu yerlere farklı isimler verilmekle beraber 1527 tarihinden sonra Galata'daki gemi inşa üssüne "tershane" adı verilmiştir. Sınırların sahillere ulaşmasıyla birlikte gemi ihtiyacını karşılamak üzere Anadolu beyliklerinden ve Bizans İmparatorluğu'ndan Osmanlı Devleti'ne intikal eden İzmit, Gemlik, Edincik, Gelibolu ve İstanbul'daki Kadırga limanları ile Selçuklu tersanelerinden olan Sinop ve Alanya tersaneleri kullanılmıştır.[5]

İstanbul'un fethiyle birlikte Galata'da yeni bir tersane inşa edilmiştir. Ancak Gelibolu Tersanesi XVI. yüzyılın ilk çeyreğine kadar önemini muhafaza etmiş ve Gelibolu sancağı da Kapudân-ı Deryâlığın merkezi hâline gelmiştir.[6]

Galata / İstanbul Tersanesi Fatih Sultan Mehmed'in Aynalıkavak semtinde yaptırmış olduğu birkaç göz yer iken 1514'te Yavuz Sultan Selim zamanında 100 gözlü ve 200 kadırga kapasiteli olarak Tersâne-i Âmire inşa edilmiş; 1516'ya gelindiğinde ise burası Kâğıthane'ye kadar uzanan ve mahzen, iplikhane, demirhane, lengehane, cami, çeşme, hastane ve zindanı bulunan 500 gözlü büyük bir tesise dönüşmüştür. İstanbul Tersanesi dışında Karadeniz ve Akdeniz sahillerinde, Süveyş ve Basra kıyılarında, Tuna, Fırat ve Sakarya nehirleri kıyılarında da tersaneler ve gemi inşa tezgâhları kurulmuştur.[7] Nitekim bunlardan biri olan ve XVI. yüzyılın ilk yarısından itibaren gemi inşa faaliyetleri yürütülen Birecik Tersanesi, Osmanlı Devleti'nin şark seferleri sırasında önemli bir konuma gelmiş, burada Bağdat ve Basra taraflarına yapılan seferler için mühimmat ve zahire sevkiyatında kullanılan gemiler inşa edildiği gibi fırkate, kalyata (kalite), piyade kayığı ve Tuna açık kayıkları da yapılmıştır.[8] Macaristan'ın fethinden sonra Tuna Nehri üzerinde bir Kapudanlık ihdas olunmuş ve nehir üzerinde bulunan birçok iskelede gemi inşa edilmiştir. Rusçuk'ta kurulan nehir tersanesinde ise[9] İnce Donanma'nın gemileri yapılmıştır.

Osmanlı denizciliği Barbaros Hayreddin Paşa (ö. 1546) zamanında gücünün zirvesine ulaşmış ve onun mektebinde yetişen yetenekli denizciler ve teşkilatlı tersane sayesinde büyük zaferler kazanılmıştır.[10]

XVII. yüzyıla kadar Tersâne-i Âmirede kadırga, mavna, baştarda, kalyata, pergende, fırkate, karamürsel, şayka,

1 BOA, C.AS, 1181/52683 (3 Rebiülevvel 1191 / 11 Nisan 1777).

2 BOA, Bâb-ı Defterî, Başmuhasebe, Tersâne-i Âmire Eminliği Kalemi (D.BŞM.TRE), 262/27 (1 Zilhicce 1153 / 17 Şubat 1741). Sultan I. Mahmud'un Tersâne-i Âmireyi ziyareti esnasında Divanhane önünde top atışı yapılması için beş kantar barut verilmesi hususunda Cebecibaşı'ya emir verilmektedir.

3 BOA, C.AS, 810/34412 (23 Cemâziyelevvel 1237 / 15 Şubat 1822).

4 Kılıçarslan "Cebeci", s. 183.

5 İdris Bostan, "Tersâne-i Âmire", *DİA*, 2011, XL, s. 513.

6 İdris Bostan, *Osmanlı Bahriye Teşkilatı: XVII. Yüzyılda Tersâne-i Âmire Teşkilatı*, 2. Baskı, (Ankara: TTK yay., 2003, s. 15.

7 Bostan, "Tersâne-i Âmire", s. 513.

8 Tahir Sevinç, "Osmanlı Devleti İdaresinde Birecik'te Gemi İnşaası ve Birecik Tersanesinin Önemi (17. ve 18. Yüzyıllar)", *İslam Tarihi ve Medeniyetinde Şanlıurfa "Osmanlı Belge ve Kaynaklarında Urfa IV"*, (Şanlıurfa: Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi, 2018), s.56-74.

9 İdris Bostan, "Tuna Nehri ve Batı Karadeniz'deki Osmanlı Tersaneleri ve Bulgaristan'dan Sağlanan Mühimmat", *Balkanlar'da İslam Medeniyeti Milletlerarası Sempozyumu Tebliğleri, Sofya, 21-23 Nisan 2000*, (İstanbul: İslam Tarihi, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA), 2002), s. 264.

10 Şerafettin Turan "Barbaros Hayreddin Paşa", *DİA*, 1992, V, s. 67.

üstü açık, çekeleve, kayık, kancabaş gibi adlarla inşa edilen kürekli gemilerdir. Bunlardan kadırga deniz savaşlarında en çok kullanılan gemi tipi olmakla beraber Barbaros Hayreddin Paşa, Venedik usulüne göre inşa edilen kadırgalarda bazı değişiklikler yaparak Türk tipi kadırgayı meydana getirmiştir. Savaşa giden bir kadırgada timarlı sipahilerin yanı sıra yeniçeri, cebeci ve topçular da bulunuyordu. Kadırganın kürekleri arasındaki boşluklarda ikisi tüfekli, birisi oklu olmak üzere üç asker yer alıyordu. Kadırga zamanla önemini yitirmiş ve yerini kalyon almıştır.[1] Önceleri nakliye işlerinde kullanılan kalyon gemileri Girit Kuşatması (1645-1669) sırasında savaş gemisi olarak donanmaya katılmıştır. İki veya üç ambarlı ve yelkenli olmalarıyla kadırgalardan ayrılan kalyonların yelken bezleri Gelibolu, Ege bölgesi, Mısır ve Kıbrıs'tan, keresteleri ise Bolu, Samsun ve Sinop havalisinden tedarik edilmiştir.[2] Kalyon tipi gemiler arasında ateş gemisi, şalope, brik, uşkuna, şehtiye, agribar, korvet, barça ve fırkateyn de bulunmaktadır. Kalyonların en önemli silahı toptur. Normal büyüklükte 34-38 metre arası uzunlukta olan bir kalyonda 56 top bulunmakta idi. Top sayısı XVIII. yüzyıl başlarında üç ambarlı kalyonlarda 112 ve 130'a kadar çıkmıştır. Topların yuvarlakları ise önemli bir demir cevheri merkezi olan Pravişte madeninde kurulan Yuvarlak Dökümhanesi ve Kasımpaşa Dökümhanesinde imal edilmiştir.

Çeşme Vak'ası'ndan (1770) sonra, eğitimli denizciler yetiştirilmesi için Baron de Tott'un (1733-1793) girişimleri ile Tersâne-i Âmirede Mühendishane açılmıştır. Küçük Hüseyin Paşa'nın (1792-1803) Kapudân-ı Deryâlığı sırasında Avrupa'dan getirtilen uzmanlar ile Tersanede Büyük Havuz inşa edilerek daha dayanıklı kalyon ve fırkateynler inşa edilmeye başlanmıştır. 1827 Navarin baskınından sonra Osmanlı gemiciliği yeni bir döneme geçiş yapmış ve 1830 yılından itibaren yelkenli gemilerin yerini buharlı gemiler almaya başlamıştır. 1837'de Eser-i Hayr adlı ilk Osmanlı buharlı gemisi Aynalıkavak'ta Amerikalı uzmanların tasarladığı şekilde inşa edilmiştir.[3]

Kırım Savaşı'ndan (1853-1856) sonra donanmadan yoksun bir kuvvetin Osmanlı Devleti'ni koruyamayacağı anlaşılınca donanmanın buharlı ve zırhlı gemiler ile güçlendirilmesi gündeme gelmiş ve daha sonra Sultan Abdülaziz (1861-1876) döneminde yabancı ülkelere verilen siparişler ve İstanbul, İzmit, Gemlik ve Mudanya tersanelerindeki üretim neticesinde 25'i zırhlı olmak üzere 100'ü aşkın gemiden[4] oluşan yeni bir Osmanlı donanması vücuda getirilmiştir.

Osmanlı bahriyesinde Yakın Çağ'da meydana gelen ilk önemli teşkilat düzenlemelerinden biri Bahriye Meclisinin kurulmasıdır. İlki geçici olarak 1840'ta, ikincisi ise devamlı olacak bir şekilde 1845'te kurulan Bahriye Meclisi, üst düzey bahriye amiral ve subaylarından müteşekkildi. Meclis 1873 yılında Bahriye, Nizam, Levazım ve İmalat adları altında dört daireye ayrılmıştır.[5] 1867'de Donanma ve Tersanenin idari ve mali işlerinin yürütülmesi için Bahriye Nezareti kurulmuştur. Sultan II. Abdülhamid (1876-1909) devri ise torpido bot ve denizaltı gibi deniz teknolojileri ile Osmanlı denizciliğinde meydana gelen değişimin ivme kazandığı bir dönem olmuştur.[6]

IV- Modern Silah Sanayi Tesisleri

A- Modern Silah Sanayi Tesislerinin Kurulması

II. Viyana Kuşatması'ndan Karlofça Antlaşması'na kadar (1683-1699) geçen sürede Osmanlı Devleti'nin aldığı yenilgiler ve sonrasında ortaya çıkan büyük toprak kayıpları Osmanlı askerî sisteminin sorgulanmasına neden olmuş ve bunun neticesinde askerî alanda Avrupa'nın ulaştığı tekniğe ulaşmak amacıyla Avrupalı uzmanlardan faydalanma yoluna gidilmeye başlanmıştır. Bunun ilk örneği Osmanlı Devleti'ne iltica ve ihtida edip Ahmed ismini alan Bonneval Kontu Fransız Claude-Aleksandre (Humbaracı Ahmed Paşa) tarafından Humbaracı Ocağının yeniden tanzim edilmesidir. Ancak bu ıslahat girişimi uzun ömürlü olmamıştır. Aynı şekilde 1768-1774 yılları arasında cereyan eden Osmanlı-Rus Savaşı'nda Osmanlı toplarının etkili olamaması, Tophane ve Topçu Ocağının ıslahını gündeme getirmiştir. Fransız Mühendis Baron de Tott'un teknik alandaki hizmeti ile 1772'de Topçu Mektebi kurulmuşsa da faaliyetini ancak bir yıl sürdürebilmiş; daha sonra 1773'te Haliç'te Riyâziye Mektebi kurularak yabancı hocaların burada ders vermesi sağlanmıştır. 1774'te teşkil edilen Sürat Topçuları ise savaşların gidişatı üzerinde önemli bir etki meydana getirememiştir. Sultan I. Abdülhamid (1774-1789) döneminde askerî alandaki ıslahatlara önem verilerek 1776'da Tersane Mühendishanesi, 1784'te Fransızlar

1 Bostan, "Tersâne-i Âmire", s. 514.

2 İdris Bostan, *Osmanlılar ve Deniz: Deniz Organizasyonu, Teşkilat, Gemiler,* 2. Baskı, (İstanbul: Küre Yayınları, 2010), s. 142-147.

3 Bostan, "Tersâne-i Âmire", s. 514-515.

4 https://www.dzkk.tsk.tr/ArsivAskeriTarih/icerik/deniz-kuvvetleri-komutanligi-tarihcesi (Erişim Tarihi: 23.05.2021.)

5 BOA, Sadâret Mektubî, Mühimme Kalemi (A.MKT.MHM), 453/30 (29 Safer 1290 / 28 Nisan 1873).

6 Levent Düzcü, "Osmanlı Bahriye Teşkilâtında Reform Çabaları (1876-1922)", *Gazi Akademik Bakış,* C. 3, S. 5, (2009), s. 2-3.

tarafından İstihkâm Okulu açılmış; Lağımcı ve Humbaracı ocaklarının düzenlenmesi için yeni kanunlar çıkarılmıştır.

İlk defa Köprülüzade Fazıl Mustafa Paşa (sd.d. 1689 - 1691) tarafından Osmanlı İmparatorluğu'nun iç düzeni manasında kullanılan Nizâm-ı Cedîd terimi daha sonra, Sultan III. Selim'in Osmanlı Devleti'ni Avrupa'nın ilim, sanat, ziraat, ticaret ve medeniyet alanlarındaki ilerlemelerine ortak etmek üzere giriştiği yenilik hareketleri için kullanılmıştır.[1] III. Selim'de ıslahat fikrinin yeşermesinde babası III. Mustafa'nın ıslahat girişimleri etkili olmuş; bu fikrin yerleşmesinde ise 1791 yılında Avusturya ve Rusya cephelerinde savaşan Osmanlı ordusunun, Avusturya'nın çekilmesi üzerine Rusya kuvvetlerine karşı zafer kazanma ümidinin yeşerdiği bir sırada, ordu ricalinin barış yanlısı tavır takınması sebep olmuştur. III. Selim bu olayla birlikte askerî alanda her bakımdan yeniden yapılanmanın zaruretini kavramıştır.[2] Yönetim, mevcut asker ocaklarının düzenlenmesi, Avrupa usulünde talimli ve disiplinli yeni bir ordunun kurulması (Nizâm-ı Cedîd ordusu) ve savaş teknik müesseselerinin düzenlenmesi için harekete geçmiştir.[3] Avrupa tarzında kurulan yeni ordunun Akka'da Fransız ordusuna karşı zafer kazanması, yapılan ıslahatların işe yaradığını göstermiştir. Bu ıslahat hareketleri neticesinde özellikle askerî malzeme imalatının geliştirilmesine gayret edilmiş, ancak III. Selim'in saltanatının son yıllarında ortaya çıkan eşkıyalık hareketleri ve iç karışıklıklar yüzünden büyük ümitlerle başlanan bu ıslahat hareketleri başarısızlıkla sonuçlanmıştır.[4]

Sultan II. Mahmud (1808-1839) devrine gelindiğinde ise Yeniçeri Ocağı, uğranılan askerî başarısızlıkların müsebbibi ve askerî ıslahatların gerçekleşmesi önündeki en büyük engel olarak görülerek kaldırılmış ve Osmanlı ordusu Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye adı altında yeniden teşkilatlandırılmıştır. Yeni kurulan bu ordunun silah ve mühimmat ihtiyacının karşılanması için yapılan ilk ve en önemli girişimlerden biri Tophâne-i Âmirenin yeniden yapılandırılması olmuştur. III. Selim zamanında kurulan Topçubaşılık müessesesi 1834-35 yılında kaldırılarak yerine Tophâne-i Âmire Müşiriyeti kurulmuş ve Topçu, Humbaracı ve Lağımcı ocakları da birleştirilerek bu Müşiriyete bağlanmıştır. 1837 yılında da, askerî alanda yapılacak ıslahat ve düzenlemelerin görüşülüp karara bağlanması için Dâr-ı Şûrâ-yı Askerî adıyla bir danışma meclisi teşkil edilmiştir.[5]

XVIII. yüzyılın sonlarına doğru Avrupa'da buhar gücünün imalat sektöründe kullanılmaya başlaması seri üretimi ortaya çıkarmış ve buharlı makinelerin silah sanayiinde kullanılmaya başlaması insan ve hayvan gücüne dayalı işlerin hızlanmasını ve üretimin artmasını sağlamıştır. Osmanlı idarecileri de bu gelişmelerden uzak kalmamak için buharlı makine ithali konusunda istekli olmuşlardır. Bunun üzerine Tophanede top namlusu delmeye mahsus olan ve hayvan gücü ile çalışan burgu tertibatını buhar gücüyle çalıştırmak üzere 1838 yılında İngiltere'den buharlı makine (vapur) ithal edilmiş ve top imalinin Tophâne-i Âmireden Zeytinburnu Fabrikasına kaymasıyla birlikte artık Tophanede ikinci dereceden işler yapılmaya başlanmıştır.

B- Zeytinburnu Silah Fabrikaları

II. Mahmud döneminde özellikle 1826 yılından itibaren yoğun bir şekilde başlayan fabrika kurma girişimleri sırasında Avrupa ülkelerinden birçok buharlı makine ve parça ithal edilmiştir. Bu makinelerin yedek parçalarının ülke içinde üretilmesi ve dışa bağımlılıktan kurtulmak için İstanbul'da bir Demir Fabrikası kurulması gündeme gelmiş; Baruthâne-i Âmirede kurulan küçük demir fabrikasından daha yeni ve daha büyük bir fabrika kurulması için Barutçubaşı Ohannes Dadyan önayak olmuş ve İngiliz Fabrikatör Ferrin'e ihale edilen Fabrikanın inşa çalışmalarına 1842'de başlanmıştır. Fabrikanın kuruluşu için gerekli teknik elemanlar, alet edevat, vapur çark ve kazanları Londra'dan satın alınmıştır. Dökümhane, demirhane ve izabe fırınlarından oluşan bu Fabrikanın yakıt ihtiyacını karşılamak için Ereğli'den maden kömürü, Silivri'den meşe kömürü getirtilmiştir. 1846'da üretime başlandığında demir boru, çelik ray, pulluk gibi demir aletlerin yanı sıra tüfek çakmakları, mızrak başları, top, kılıç ve süngü gibi harp aletlerinin üretimi de gerçekleştirilmiştir. 1848'de Tophâne-i Âmireye devredilen Fabrikada daha çok askerî mühimmat imalatına ağırlık verilmiştir. Tophanedeki top imalatının da bu Fabrikada yapılmaya başlamasıyla önemi iyice artan Fabrikanın ürettiği 4 top, 3 obüs, 50 süvari ve piyade tüfeği 1863 yılında yapılan İstanbul Uluslararası Sergisi'nde sergilenmiştir.[6]

1 Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi: Nizam-ı Cedit ve Tanzimat Devirleri (1789-1856), C. V*, 7. Baskı, (Ankara: TTK yay., 1999), s. 61.
2 Kemal Beydilli, "Selim III", *DİA,* 2009, XXXVI, s. 421.
3 Karal, *Osmanlı Tarihi, C. V*, s. 64.
4 Uğur Ünal, *III. Selim Dönemi Islahat Çabaları: Nizam-ı Cedid*, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001, s. 100-108.
5 Serdal Soyluer, *Osmanlı Silah Sanayii'nde Modernleşme Çabaları (1839-1876)*, (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013, s. 18.
6 Mehmet Yıldırım, "İstanbul'da Bir Ağır Sanayi Yatırımı: Zeytinburnu Demir Fabrikası", *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi, İktisat, Ulaşım ve Haberleşme – C. VI*, (İBB Kültür A.Ş. yay., İstanbul, 2015), s. 219-225.

Öte yandan Avrupa'daki silah sanayiinin durumu hakkında bilgi edinmek için gönderilen görevlilerin verdikleri raporlar doğrultusunda da imalatın yönü belirlenmiştir. Nitekim 1847'de İngiltere'ye gönderilen Mirliva Halil Paşa'nın incelemeleri neticesinde Belçika'dan kapsüllü kaval ve şeşhaneli tüfeklerin imaline ve dönüşümüne mahsus makine, tezgâh ve teçhizat ile usta ve teknisyenler getirtilmiştir. Daha sonra, bu yeni makineler ile yeni sistem bir tüfekhanenin Zeytinburnu sahasında yapılmasına karar verilmiş ve 1848'de başlayan süreç ancak 1857'de tamamlanabilmiştir.[1]

1860'larda çelik namlulu, kuyruktan dolar tüfek üretiminin, demir namlulu, ağızdan dolar tüfek üretiminin önüne geçmesi üzerine birçok orduda ağızdan dolar tüfeklerin kuyruktan dolar tüfeğe çevrilmesi için çalışmalar başlamıştır. Nitekim İngiliz ordusu, elindeki ağızdan dolar eski Enfield tüfeklerini Amerikalı J. Snider tarafından geliştirilen kuyruktan dolar Snider sistemine dönüştürmüş; tasarruflu olmaya gayret eden diğer devletler de eski tüfekleri elden çıkarmak yerine aynı yönteme başvurmuşlardır. Böylece ağızdan dolar tüfeklere kuyruk aksamı eklenmesi bu dönüşümde pratik ve etkili bir yöntem olarak kullanılmıştır. Bu sırada madenî fişekler terk edilerek konik mermi kullanımına geçilmiştir. Bu gelişmeler karşısında Osmanlı Devleti de, Avrupalı devletlerin yaptığı gibi elinde bulunan tüfekleri yeni sistem tüfeklere dönüştürmüş ve bir yandan da yerel üretimi modernize etmeye ve üretimi, gelişen teknolojiye adapte etmeye çalışmıştır.[2] Bu tarihten Birinci Dünya Savaşı'na kadar geçen süreçte Zeytinburnu Tüfekhanesinde *Enfield*, *Snider*, *Springfield, Martini Henry* ve *Mauser* tipi tüfeklerin dönüşümü ve imali yapılmıştır.

Zeytinburnu Demir Fabrikası zamanla top, tüfek ve fişek imalatı yapan fabrikaları da bünyesine katarak büyük bir sanayi üretim merkezi hâline gelmiştir. Kırım Savaşı'ndan (1853-1856) sonra Tophanedeki top döküm faaliyetleri kaldırılarak Zeytinburnu Demir Fabrikasında Avrupa usulü top dökümü yapılmaya başlanmıştır. Burada dökülen topların namlularının delinmesi, yiv açılması ve perdahlanması ise Tophâne-i Âmirede yapılmıştır. 1855'te İngiltere'den yiv makineleri satın alınmış ve tunç toplara yiv açılarak şeşhaneliye[3] dönüştürülmüştür. Bu tunç toplar zamanla demir yivli toplar şeklinde dökülmeye başlanmıştır.[4]

Tophâne-i Âmire Meclisinin iş yükünün zamanla artmasından dolayı top, barut ve mühimmat fabrikalarındaki imalatın teorik ve pratik olarak daha kaliteli olması ve bazı ıslahat ve icatların müzakere edilebilmesi amacıyla 1858 tarihinde İmalat Meclisi kurulmuştur. Bu Meclisin silah ve mühimmat üretiminde kalite ve sürekliliğin sağlanmasına çalışmak, harp sanayiinde yeni buluşlar ve son teknolojinin takip edilmesi gibi görevlerinin yanı sıra Tophâne-i Âmireye bağlı Samakovcuk (Demirköy), Samakov ve Pravişte dökümhanelerinde imalat ve Konya, Kayseri ve Hezargrad güherçile fabrikalarının ıslahı için çalışmalar yapmak gibi görevleri de vardı.[5]

XIX. yüzyıl boyunca devletin silah ihtiyacını karşılayan Tophane Müşiriyeti 18 Aralık 1909 tarihinden itibaren İ'mâlât-ı Harbiye İdaresi ismini almıştır.[6] Zeytinburnu Fabrikası, Karaağaç Tapa Fabrikası, Tophane Fabrikası, Bakırköy'deki barut fabrikaları da yeni kurulan bu idareye bağlanmıştır. 1909 yılından itibaren gayrimüslimlerin de askere alınmalarının zorunlu hâle gelmesiyle birlikte ordunun tüfeğe olan ihtiyacının artacağı göz önüne alınarak 200 bine yakın Mauser tüfeği ithaline karar verilmiş ve bu silahların üç sene zarfında alınması planlanmış; ancak bunlara ödenecek meblağın zaten sıkıntıda olan Hazineyi zora düşüreceği düşünülerek 1878 yılında alınan Martini tüfeklerin Mauser tüfeklere dönüştürülmesi kararlaştırılmıştır. 1911 yılında fabrikaların tamiratına ayrılan bütçe ile Tüfek Fabrikası tezgâhları yenilenmiş, Dumansız Barut Fabrikasında asitle üretim için yeni aletler alınmış, Siyah Barut Fabrikası modernize edilmiş, tapa, mermi ve top fabrikalarına yeni aletler alınmış ve yeni siparişler verilmiştir.[7]

1 Soyluer, "Tüfekhâne-i Âmireyi Mamur Kılmak", s. 288.

2 Metin Ünver, "Teknolojik Gelişmeler Işığında Osmanlı-Amerikan Silah Ticaretinin İlk Dönemi", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 32 ,S. 54 (2012), s. 196-197.

3 "1839-1841 yılları arasında Erzurum'da Vali olarak görev yapan Hafız Mehmed Paşa'nın, döktürmüş olduğu *şeşhane* isimli topta yiv kullanması önemli bir yenilik olup Kırım Savaşı (1854-1856) sırasında Erzurum'da bulunan müttefik orduları mühendislerinin dikkatinden kaçmamıştır. Bunlar arasında bulunan Fransız mühendisler, Avrupa'ya döndüklerinde Paşa'nın döktüğü toptan esinlenerek icat ettikleri yivli tabancaların üzerlerine *Hafız Paşa* ismini kazımışlardır." Bk. Zengin, "Firdevsoğlu Kışlası İş Ocağı", s. 253.

4 Soyluer, *Osmanlı Silah Sanayii*, s. 88.

5 Ersoy Zengin, *Tophâne-i Âmireden İ'mâlât-ı Harbiyeye Osmanlı Devleti'nde Harp Sanayii (1861-1923)*, (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, 2015, s. 321.

6 BOA, Bâb-ı Âlî Evrak Odası (BEO), 3678/275843 (6 Zilhicce 1327 / 19 Aralık 1909).

7 Ersoy Zengin, "II. Meşrutiyet Döneminde (1908-1918) İ'mâlât-ı Harbiye Fabrikalarında Silah ve Mühimmat Üretimi", *Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 5, S. 9, (2015), s. 85-87.

Birinci Dünya Savaşı yıllarında Zeytinburnu Fabrikalarından fişek ve tapa fabrikaları fünye imalatıyla meşgul olmuş, 1916'da Ruslar'dan ganimet olarak ele geçirilen silahlara fişek yapılmış, Karaağaç Fişek Fabrikasının bazı kısımları genişletilmiş, mastar imalathanesi kurulmuş, ecza tahlil ve işleme yerleri açılmış, ayrıca tapalarda kullanılan barut ve ham maddenin denemelerini yapmak üzere Fabrika dâhilinde "Hikmet (Fizik) ve Kimya Laboratuvarı" tesis edilerek 1917'de Almanya'dan tezgâhlar getirtilmiştir. İ'mâlât-ı Harbiye Fabrikalarının dışında Tersane Dökümhanesi, Kılıç Ali Paşa Camii'nin arkasındaki Karloti, Şişli'de Dapey ve İstinye imalathanelerinde dökülen mermi taslakları Şişli Tramvay Tamirhanesi ile Tersanenin eski ve yeni tamirhanelerinde torna edilip, Zeytinburnu fabrikalarında noksanları tamamlandıktan sonra cepheye gönderilmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nda kullanılan bombalar kısmen İstanbul'daki bu dökümhanelerde kısmen de müteahhitler vasıtasıyla Galata ve Süleymaniye'deki dökümcü esnafına döktürtülmüştür.[1]

C- Mütareke Sonrası Silah İmalatı

30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Mütarekesi'yle Osmanlı Devleti ordularını terhis etmiş, silah fabrikalarındaki silah üretimlerini durdurmuştu. Fabrikalar artık silah ve mühimmat üret(e)meyecek bunun yerine pulluk, buharlı ve elektrikli ziraat aletleri, soba, madenî boru, araba aksamı, kâğıt malzeme, matkap, mengene, ispirto ve eter gibi ticari ürünler üreteceklerdi. Böylece yüzyıllar boyunca orduya silah üreten tesisler asli görevlerinden uzaklaştırılarak birer ticari müesseseye dönüştürülmüştü.

İstanbul'daki İ'mâlât-ı Harbiye Umum Müdürlüğü emrindeki tesislerin ticari bir mahiyet alıp özellikle de 16 Mart 1920 tarihinde İstanbul'un işgale maruz kalması yüzünden askerî imalatın zorlaşması üzerine ve harp malzemelerinin tek elden idaresi ve düzenli bir şekilde yürütülmesi düşüncesiyle 10 Ocak 1921'de Ankara'da yeni bir İ'mâlât-ı Harbiye Umum Müdürlüğü teşkil edildi. İstanbul'dan Anadolu'ya getirilebilen tezgâhlar ve ustalar marifetiyle Ankara, Keskin ve Eskişehir'de küçük çapta silah fabrika ve tamirhaneleri kuruldu.[2]

Bu arada Erzurum'da Kazım Karabekir Paşa'nın emri ve Nuri (Killigil) Paşa'nın gayretiyle Kars'ta Ruslar'dan kalan tezgâhlar Erzurum'a getirtilmiş ve Firdevsoğlu Kışlasında İş Ocağı adıyla bir tamirhane kurulmuştu. Bu tamirhanede İngiliz fişekleri Türk tüfeklerine uygun hâle getirilmeye çalışılmış ve atıl kalan makineler tamir edilerek burası büyük bir imalathaneye dönüştürülmüştür. Ayrıca Firdevsoğlu Silah Tamirhanesi'nde bir de Çırak Mektebi açılmış ve burada Kazım Karabekir Paşa'nın komutası altındaki 29. Alay tarafından toplanan 200 kadar yetim çocuğa eğitim verilmiştir. Mektep, lağvedildiği 1923 yılına kadar ordunun her türlü ihtiyacını karşıladığı gibi bir kısım harp aletlerini de imal eder duruma gelmiştir. İş Ocağı 1923 yılında Askerî Fabrikalar Umum Müdürlüğüne bağlanarak Silah Tamirhanesi ismiyle anılmaya başlanmıştır.[3]

1921 yılında Ankara'da kurulan Silah Tamirhanesi'nden sonra Kırıkkale'de 1923'te Fişek Fabrikası, 1925'te Topçu Mühimmat Fabrikası, 1937'de Nitroselüloz Barut Fabrikası, 1930'da Ankara'da Kapsül ve İmla Fabrikası, 1929'da İstanbul Silahtarağa'da Av ve Revolver Fişekleri Fabrikası, Ankara Elmadağ'da Barut Fabrikası, Çorlu ve Çanakkale'de silah tamirhaneleri, İzmir'de Halkapınar Silah Fabrikası, Konya ve Kayseri güherçile kalhaneleri kurularak Türk Silahlı Kuvvetleri'nin ihtiyacı olan silah ve mühimmat büyük oranda yerli üretim ile karşılanmaya çalışılmıştır. 1940'lı yılların ortasına kadar Türkiye'ye Amerikan yardımları başlamadan önce Türk Silahlı Kuvvetleri'nin silah ve mühimmat ihtiyacını büyük ölçüde karşılayan askerî fabrikalarda bu yardımlarla birlikte silah ve mühimmat üretimi de durma noktasına gelmiş ve sivil ihtiyaca yönelik üretime geçilmiştir.[4]

D- Özel Sektör Faaliyetleri

Türk savunma sanayiinin ilk özel sektör fabrikası Zümrezade Şakir Bey tarafından Haliç'in Karaağaç mevkiinde açılan Şakir Zümre Fabrikasıdır. 1925'te üretime başlayan bu Fabrika uzun yıllar Türk ordusunun silah ve cephane ihtiyacını karşılamıştır. Fabrikada ordunun ihtiyacı olan silah ve cephaneler, top tapaları, eğitim bombaları, işaret ve aydınlatma fişekleri ve bu fişekleri ateşlemeye yarayan silahlar ile el bombasından top kamasına, çeşitli çaplarda kara mayınlarından yangın bombalarına kadar hemen hemen her çeşit cephane Türk teknisyen ve ustalar tarafından imal edilmiştir.[5] Zümrezade Şakir Bey,

1 Zengin, "Silah ve Mühimmat Üretimi", s. 91-96.

2 "http://ataturkansiklopedisi.gov.tr/index.php?title=İ'mâlât-ı_Harbiye_Umum_Müdürlüğü&oldid= 3052" (Erişim Tarihi: 30.05.2021.)

3 Zengin, "Firdevsoğlu Kışlası İş Ocağı", s. 258-262.

4 Hüsnü Özlü, "Türkiye'de Savunma Sanayi Gelişim Tarihi İçinde Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumunun Kuruluş Dönemi Faaliyetlerinin Analizi", *Savunma Bilimleri Dergisi*, 18, S. 1 (2019), s. 181-182.

5 https://m5dergi.com/kapak/osmanlidan-gunumuze-savunma-sanayii/ (Erişim Tarihi: 30.05.2021.)

Fabrikayı genişletmesi ve üretimini arttırması için desteklenerek Fabrikanın yanında atıl hâlde bulunan Karaağaç Tapa Fabrikası, Teşvik-i Sanayi Kanunu kapsamında kendisine satılmıştır.[1]

Zümrezade Şakir Bey'den sonra sivil sanayi fabrikası kuranlardan bir diğer müteşebbis ise Nuri Killigil Paşa'dır. Çocukluğundan beri silahlara ilgisi olan Nuri Paşa, emekli olduktan sonra 1933 yılında Zeytinburnu Demir Eşya Fabrikasını kurmuş ve burada soba, döküm, seramik gibi eşyaların yanı sıra silah ve mühimmat imalatı da yapmaya başlamıştır. Fabrikaya Yavuz Zırhlısı için top tapası, top, havan ve uçaksavar mermisi siparişleri verilmiştir. 1938'de Heinkel uçaklarının bombaları, Donanmada bulunan uçaksavarların tapa ve izli mermileri Nuri Paşa'nın Fabrikasından satın alınmıştır. 1941'de Millî Savunma Bakanlığı tarafından Nuri Paşa'nın adıyla anılan tabancadan 10.000 adet sipariş verilmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın devam ettiği günlerde 7,5/30 cm'lik Krup sahra toplarına ait 60.000 şarapnelin mermiye çevrilmesi işini Nuri Killigil Fabrikası üstlenmiştir. Nuri Paşa 1946'da Zeytinburnu'nda bulunan Fabrikasını Sütlüce'ye taşımıştır. Her iki fabrikada imal edilen silah ve mühimmat Mısır, Suriye ve Pakistan'a satılarak silah ihracatı dahi gerçekleştirilmiştir.[2]

E- Türk Havacılığı ve Uçak Sanayiini Geliştirme Teşebbüsleri

Uçağın mucidi Batı dünyasından çıkmış olsa da uçuş denemelerinin tarihi çok eskilere uzanmaktadır ve Türk-İslam dünyasından da, uçuş denemeleri yapan ve bunu gerçekleştiren bilim insanları çıkmıştır. Nitekim 1002 yıllarında vücuduna bağladığı kanatlar ile Nişabur Camii üzerinden uçuş yapan Türk asıllı İmam Cevherî dünyanın bilinen "ilk Türk hava şehidi"dir. IX. yüzyılda Endülüs'ün merkezi olan Kurtuba'da İbn Fernas'ın kanat takarak uçmaya çalışması, 1156 yılında İstanbul'da yapılan bir şenlikte Siraceddin isimli bir Müslüman veya Türk'ün kanat takarak Hipodrom'da yüksek bir kuleden atlaması, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*'nde ismi zikredilen Hezarfen Ahmed Çelebi'nin Galata Kulesi'nden Üsküdar'a kadar uçması ve Lagarî Hasan Çelebi'nin roket benzeri bir araçla havaya yükselmesi[3] kültürümüzde uçmaya dair yer alan güzel örneklerdir.[4]

XX. yüzyılın başında uçağın icat edilip hemen ardından askerî amaçla kullanılması, savaş alanlarında yeni bir silah gücünü ortaya çıkarmıştır. 1909 yılında Fransız Pilot Louis Bleriot'un gerçekleştirdiği başarılı uçuşlar Avrupa'da uçak üretimi ve kullanımının artmasında etkili olmuştur.

Osmanlı toplumu da 1909 yılında yapılan gösteri uçuşları sayesinde balon ve uçak ile tanışmış ve uçak gösterisi sonrası hazırlanan raporda havacılığın ileride büyük gelişme göstereceği, mukavemet gücü yüksek uçakların yapılması ile insanların güvenle havada dolaşabilecekleri ve yakın zamanda uçakların savaş meydanlarında da kullanılacaklarının belirtilmesi devletin hava araçlarına ilgi duymasına yol açmıştır. Nitekim 1910 yılında Edirne Kalesi'nde kullanılmak üzere sabit balon tedariki gündeme gelmiş; bu amaçla Fransa ve Almanya balon fabrikalarını gezerek balon satın alınması için bir heyet oluşturulmuş ancak mali sıkıntılardan dolayı satın alma işi gerçekleşememiştir.[5]

1910 yılında Fransa'da düzenlenen tatbikatta balon ve uçakların kullanılmasından sonra Avrupa'daki birçok devletin yanı sıra Osmanlı'ya komşu devletlerin de askerî tayyarecilik teşkilatlarını kurmaya başladıkları görülmektedir. 5 Şubat 1911'de Paris ve Berlin'deki askerî ataşelerden pilotluk hakkında bilgi istenmiş; Fransa ve Almanya'ya iki pilot adayı gönderilmesi kararlaştırılmış; bu faaliyetlerin icrası ve tayyarecilik işlerinin yürütülmesi için de Kıtaât-ı Fenniye Müfettişliği tarafından Mart 1912'de bir komisyon kurulmuştur. Bu komisyon Osmanlı ordusunda Türk askerî havacılık tarihinin ilk teşkilatı olarak kabul edilmektedir.[6] 17 Şubat 1912'de Harbiye Nazırı Mahmud Şevket Paşa tarafından Osmanlı ordusunun ihtiyacı olan tayyare teşkilatının kurulması için öncelikle pilot yetiştirilmesi, uçak parkı, imalat ve tamirhanelerini içeren bir Tayyare

1 Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30-18-1-2-49-77-13(17 Kasım 1934).

2 Nejdet Karaköse, *Askeri, Siyasi ve Silah Sanayicisi Kişiliği ile Nuri Paşa (Killigil)*, (Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2010, s. 315-323; BCA, 30-10-49-319-2, (21 Kasım 1942).

3 Evliya Çelebi, *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: Topkapı Sarayı Bağdat 304 Yazmasının Transkripsiyonu-Dizini, C. II,* 2. Kitap, haz. Zekeriya Kurşun-Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı, 2. Baskı, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2006), s. 359.

4 Yavuz Kansu-Sermet Şensöz-Yılmaz Öztuna, *En Eski Çağlardan 1. Dünya Savaşına Kadar-Havacılık Tarihinde Türkler - I*, (Ankara: Hava Kuvvetleri Basım ve Neşriyat Müdürlüğü, 1971), s. 18-40.

5 Deniz Kurt-Erdal Korkmaz, "Yeni Arşiv Belgeleri Işığında Türk Askerî Havacılığının Doğuşu (1911-1912)", *Savunma Bilimleri Dergisi*, C. 17, S. 2 (2018), s. 212.

6 Kurt-Korkmaz, "Türk Askerî Havacılığının Doğuşu (1911-1912)", s. 213-217.

Mektebi açılması ve 15 uçak alınması için tahsisat ayrılması girişiminde bulunulmuştur.[1] Fakat mali durumun müsait olmaması yüzünden istenilen tahsisat verilememiş; mektep açmak yerine uçakların Avrupa'dan satın alınması ve onları idare edecek zabitlerin de Avrupa'da eğitim görmesi yönünde görüş bildirilmiştir.[2] Ancak Mahmud Şevket Paşa'nın gayretleri ile Fransa'ya, daha sonra da İngiltere'ye uçak siparişleri verilmiş; Tayyare Mektebi de Yeşilköy'de kurulmuştur. Ayrıca pilot eğitimi alması için Yüzbaşı Mehmed Fesa (Evrensev) Bey ile Yusuf Kenan Bey Fransa'ya eğitime gönderilmiş; eğitim uçuşlarının gerçekleştirilmesi için Avrupa'nın farklı ülkelerinden Bleriot, REP, Bristol ve Harlan tipi uçaklar satın alınarak Türk askerî havacılığının temeli atılmıştır.[3] Birinci Dünya Savaşı (1914-1918) başlamadan önce Tayyare Mektebi Müdüriyeti için Almanya'dan bir zabit ile mukavele imzalandığı gibi Fransa'dan da uçak işlerinde uzman bir zabit istihdamı gündeme gelmiştir.[4] Nisan 1914'te Amerikalı John Dale Cooper tarafından bir deniz tayyaresi getirilmiş ve Donanma Cemiyeti namına gösteri düzenlenmiştir. Gösteriden sonra bu uçak satın alınarak Deniz Hava Kuvvetlerinin ilk eğitim uçağı olmuş ve Yeşilköy Deniz Tayyare Mektebinde kullanılmıştır. Birinci Dünya Savaşı'na elinde işe yarar 6 uçakla giren Osmanlı ordusu bunları genelde keşif amacıyla kullanmıştır.[5] Uçakların keşif özelliğinden Millî Mücadele Dönemi'nde de faydalanılmış ve Yunan askerlerinin yönleri tespit edilerek zaferlerin kazanılmasına önemli katkılar sağlanmıştır.

1925 yılında Türkiye'de havacılık sanayiini kurmak, havacılığın askerî, ekonomik, sosyal ve siyasal önemini anlatmak, askerî ve sivil havacılığın gelişmesini sağlamak, bütün bunlar için gerekli araç ve gereci hazırlamak, personeli yetiştirmek ve uçan bir Türk gençliği yetiştirmek için Türk Tayyare Cemiyeti (Türk Hava Kurumu) kurulmuştur. Cemiyet Almanya, Fransa ve İtalya havacılık sanayilerinin incelenmesinden sonra[6] tayyare Mektebi kurmak için eğitim uçakları almış ve Yeşilköy'de bir Makinist Mektebi kurulması için de sözleşmeler imzalanmıştır. Cemiyet 1928-30 yılları arasında 150 adet uçak satın almıştır.

1926'da havacılık sektöründe önemli gelişmeler yaşanmış; Tayyare ve Motor Türk Anonim Şirketi (TOMTAŞ) kurulmuş ve Alman firması Junkers'in ortak olduğu Kayseri'deki Uçak Fabrikası da 1928 tarihinde üretime başlamıştır. TOMTAŞ kuruluşundan 1939 yılına kadar 15 adet Alman Junkers, 15 adet ABD Hawk muharebe uçağı ve 15 adet Alman irtibat uçağı da dâhil olmak üzere toplam 112 adet uçağın üretimini gerçekleştirmiştir.[7]

1926'da yüksek uçak mühendisliği tahsili için Avrupa'ya öğrenci gönderilmiştir.[8] 1932'de Fransa'da eğitim gören Uçak Mühendisi Selahattin (Reşit Alan) Bey motor ve pervanesi Amerika'dan getirilen ve diğer parçaları Kayseri ve Eskişehir fabrikalarında üretilen MMV-1 isimli bir uçak yapmıştır. Atatürk 1935 yılında "Türk Kuşu" adında uçucu bir birim kurulmasını ve Vecihi Bey'den faydalanılmasını istemiştir. Yeni kurulan bu kurum beş yıllık çalışmanın neticesinde planörcülük, motorlu tayyarecilik, paraşütçülük ve modelcilik alanında çalışmalar yürütmüştür.

Türk Hava Kurumunun 1939'da kurmaya başladığı Etimesgut Uçak Fabrikası da önemli yatırımlar arasında yer almıştır. Fabrikada 16 tip planör ve uçak özgün projelerle tasarlanarak yerli olarak üretilmiştir. Yine bu çerçevede 1948 yılında THK Gazi Uçak Motor Fabrikası kurulmuş ve İngiliz menşeli De Havilland uçak üreticisi lisansı altında yerli imkânlarla uçak motorları üretilmiştir. Ne var ki yanlış kararlar ve politikalar neticesinde her iki fabrika da 1952 yılında Makine ve Kimya Endüstrisine (MKE) devredilmiş; uçak ve motor üretimleri durdurulmuş ve fabrikalar da kapatılmıştır.[9]

Devlet eliyle yürütülen uçak endüstrisini geliştirme çabalarının yanı sıra özel sektörde de uçak yapımı konusunda girişimler olmuştur. Vecihi Hürkuş sivil havacılık

1 BOA, BEO, 4013/300907-2, (28 Safer 1330 / 17 Şubat 1912): "... *Ahvâl ve esbâb-ı ma'rûza îcâbınca ordu-yı hümâyunun bu ihtiyâc-ı mühimmenin te'mîn-i îfâsı için bizde dahi bir Tayyâre Mektebinin te'sîs ve küşâdı zarurî olup te'sîsât-ı mukteziyenin vücuda getirilmesi için on beş bin ve ilk sene zarfında mektebe ve ordu-yı hümâyuna muktezî on beş kadar tayyâre için dahi yirmi bin liranın sarfı ve masârıf-ı dâime-i seneviyyesine mukâbil de beş bin lira tesviyesi lâzım geleceği anlaşılmışdır. Ne masârıf-ı âdiye ne de masârıf-ı fevkalâde büdcelerinde bunun için karşılık mevcûd olmadığına ve mektebin küşâdıyla zâbitân ve îcâbı kadar küçük zâbitânın terbiye ve ta'lîm etdirilerek bir ân evvel yetişdirilmesi lâzımeden bulunduğuna ...*".

2 BOA, BEO, 4013/300907-1, (19 Rebiülevvel 1330 / 8 Mart 1912).

3 Kansu vd., *Havacılık Tarihinde Türkler - I*, s. 124-128.

4 BOA, Meclis-i Vükelâ Mazbataları (MV), 185/36, (26 Rebiülevvel 1332 / 22 Şubat 1914).

5 Kansu ve diğerleri, *Havacılık Tarihinde Türkler - I*, s. 161-171.

6 Bu inceleme gezisine Erkân-ı Harbiye Binbaşısı Tayyareci Hasan İskender Bey, Cemiyetin Fen Şubesi Müdürü Şâkir Hâzım ve Baştayyareci Vecihi beyler katılmıştır. Bk. BCA, 30-18-1-1-14-42-3-1, (28 Haziran 1341 / 28 Haziran 1925).

7 https://m5dergi.com/kapak/osmanlidan-gunumuze-savunma-sanayii/ (Erişim Tarihi: 30.5.2021).

8 BCA, 030-0-18-01-02-27-25-020, (20 Nisan 1932).

9 https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/turk-hava-kurumu/ (Erişim Tarihi: 30.05.2021).

alanındaki çalışmaları ile Türk havacılık tarihine ismini yazdırmıştır. Yeşilköy Tayyare Mektebinden mezun olarak tayyareci olan Vecihi Hürkuş ilk uçuşunu 1916 yılında gerçekleştirmiş; 1923'te Yunan güçlerinden ganimet olarak kalan uçak parçalarından yapmaya başladığı ve "Vecihi K VI" adını verdiği uçağı 1925'te tamamlamıştır. 1932'de de ilk sivil havacılık okulu olan Vecihi Sivil Tayyare Mektebini kurmuştur. Vecihi Sivil Tayyare Mektebi, sadece motorlarını Avrupa'dan getirerek yeniden imal ettikleri üç uçaktan oluşan küçük bir filoya sahip olmuştur. Vecihi Hürkuş 1933'te, "Nuri Bey" ismini verdiği ve iki yolcu taşıyabilen, kapalı kabinli hafif yolcu uçağını Nuri Demirağ'ın desteğiyle üretmiştir.[1]

Havacılık sanayiine yatırım yapan diğer bir isim de Nuri Demirağ'dır. 1936'da Beşiktaş Nuri Demirağ Uçak Atölyesi ve Divriği Büyük Gök Okulunun temellerini atan Demirağ, 1940 yılında da Yeşilköy Gök Okulunu açmıştır. 1936'da ilk tek motorlu uçak olan Nu.D-36'yı, 1938'de ise çift motorlu ve altı kişilik uçak olan Nu.D-38'i üretmiştir. Nuri Demirağ, İstanbul Teknik Üniversitesi bünyesinde bir uçak mühendisliği bölümünün açılması için de öncülük etmiştir. Demirağ'ın İstanbul Beşiktaş ve Yeşilköy'de kurduğu Uçak Fabrikaları Hava Kuvvetlerine ait uçak, motor ve kara nakil araçlarının tamiri ve yedek parçalarının yapım işini de üstlenmiştir. İlk yerli paraşütlerin üretimini de gerçekleştiren Nuri Demirağ, Türk Hava Kurumunun sipariş ettiği 24 uçağı almaması üzerine Fabrikasını 1950'li yıllarda kapatmak zorunda kalmıştır.[2] Bu durum sivil ve askerî havacılık sanayii bakımından Türkiye'yi dışa bağımlı hâle getirmiştir.

V- Silah Eğitimi ve Deneme Çalışmaları

A- Avrupa Tarzı Askerî Okullar Açılması

1770 tarihli Çeşme Vak'ası'ndan sonra Donanmanın yeniden yapılandırılması teşebbüslerinden kalıcı bir netice alınamaması üzerine Avrupa tarzı eğitim görmüş yeni kadrolara ihtiyaç duyulmaya başlanmış ve yeni bir okulun açılması zorunlu görünmüştür.[3] Kaptan-ı Derya Cezayirli Gazi Hasan Paşa matematik ve istihkâm eğitimi veren bir okul açılmasını istemiş, o sıralarda devlet hizmetinde bulunan Fransız Mühendis Baron de Tott'un nezaretinde 1775 tarihinde Tersanede Hendese Odası açılmıştır. Bu okul 1781 yılından itibaren Mühendishane olarak adlandırılmış ve Mühendishâne-i Bahrî-i Hümâyunun da temelini oluşturmuştur.[4]

III. Selim zamanında 1792'de Halıcıoğlu'nda Humbarahane Kışlası inşa edilmiş ve Humbaracı Ocağı Nizamnamesi ile Ocak yeniden düzenlenmiştir.[5] Kara ordusunda okur-yazar ve hendese bilen topçu subayı yetiştirecek bir okulun açılması kararından sonra Eyüp'te III. Selim'in Bahariye Köşkü'nde Mühendishâne-i Sultânî açılmıştır. Burada öğrencilere daha çok temel eğitim mahiyetinde kuramsal dersler verilmiştir.[6] İleriki tarihlerde okulun ihtiyacı karşılayamamasından dolayı yeni bir Mühendishane binası yapılması düşünülerek daha önce Sürat Topçuları Ocağının kurulduğu Kâğıthane'de bir Mühendishane açılması gündeme gelmiş ancak buranın uzaklığı sebebiyle öğrencilerin meşakkat çekeceği ifade edilerek buradan vazgeçilmiştir. Öğrencilerin ulaşımı kolay olacağı düşüncesi ile Bahçekapısı'na yakın Sultanhamamı karşısında Aşir Efendi arsası üzerine bir Mühendishane inşası hakkında Padişaha bir telhis sunulmuş ise de, yeni Mühendishanenin Tersâne-i Âmirede olan Mühendishane gibi Humbaracı ve Lağımcı kışlaları içinde inşa edilmesi ve sanayi-i hendese eğitim ve öğretimi için de bir hoca ile dört halifenin tahsisi kararlaştırılmıştır.[7] Böylece 1793'te başlanan Mühendishâne-i Berrî-i Hümâyun binası 1795 tarihinde tamamlanmıştır.[8]

B- İmal Edilen Silahların Denenmesi ve Yeni İcatların Değerlendirilmesi

Tecrübe etmek ya da deneme yapmak savunma sanayiinin vazgeçilmez unsurudur. Zira imal edilen bir

1 https://tayyarecivecihi.com/vecihi-hurkus/kronoloji/ (Erişim Tarihi: 30.05.2021); https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/vecihi-hurkus-1895-1969/ (Erişim Tarihi: 30.05.2021).

2 http://www.nuridemirag.com/hayathikayesi.html (Erişim Tarihi: 30.05.2021); BCA, 30-18-1-2_99-67-13, (1 Ağustos 1942).

3 Kemal Beydilli, "Mühendishâne-i Bahrî-i Hümâyun", *DİA*, 2006, XXXI, s. 514.

4 Şinasi Acar-Atilla Bir-Mustafa Kaçar, "Osmanlı'da Sivil Mühendis Yetiştirmek Üzere Açılan Hendese-i Mülkiye Mektebi", *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, C. XVII, S. 2 (2016), s. 6.

5 Kaçar, "Askerî Sahada Yenileşme", s. 213-222; Beydilli, "Mühendishâne-i Bahrî-i Hümâyun", s. 516.

6 Alaettin Avcı, *Türkiye'de Askerî Yüksek Okullar Tarihçesi (Cumhuriyet Devrine Kadar)*, (Ankara: Milli Savunma Bakanlığı Araştırma ve Geliştirme Başkanlığı, 1963), s. 11.

7 BOA, HAT, 196/9783-A, B, (25 Şaban 1208 / 28 Mart 1794); BOA, Cevdet, Maârif (C.MF), 17/836, (14 Zilhicce Şaban 1208 / 13 Temmuz 1794).

8 BOA, HAT, 273/16007 (15 Şaban 1211 / 13 Şubat 1797). Mühendishâne-i Berrî-i Hümâyunda humbaracı ve lağımcı askerlerin hendese ilmi üzere humbara atmak, lağım kazmak, metris almak, kale, tabya ve köprü yapmak gibi usullerin tahsili için gerekli yazma, cetvel, harita ve hendese şekillerini ihtiva eden kitapların Tabhanede basılması için Mühendishane Hocası Müderris Abdurrahman Efendi'ye izin verilmiştir.

silahın veya mühimmatın istenilen evsafta olup olmadığı bu aşamada ortaya çıkmakta ve bunların, savaş alanına götürülmeden veya askere teslim edilmeden önce tespiti savaşın neticesi bakımından büyük önem arz etmektedir. Bu bakımdan Osmanlı Devleti de çağdaşı olduğu diğer devletler gibi imalini gerçekleştirdiği veya dışarıdan satın aldığı silah ve mühimmatın denemelerini yapmıştır. Böylece, imal edilen silah ve malzemenin tecrübesi sırasında ortaya çıkan aksaklıklardan hareketle imalatın tekrar gözden geçirilmesi ve tespit edilen eksikliklerin giderilmesi sağlanmıştır.

Tecrübe mahalleri genelde üretimin yapıldığı yerler olmuştur. Mesela Tophâne-i Âmirede tecrübe ve talimler Tophane Meydanı veya Talimhane olarak adlandırılan Tophane binalarından iskeleye kadar olan kısımda icra edilmiştir. Kâğıthane mevkii de, şehrin dışında yer almasından dolayı uzun yıllar tecrübe sahası ve talim yeri olarak kullanılmıştır. 1888 yılında Mauser tüfeklerinin tecrübesinin Padişah tarafından izlenmesi için Poligon-ı Hümâyun Sarayı yapılmıştır. XIX. yüzyılın sonlarından itibaren Çobançeşme, Çatalca ve Hadımköy mevkileri de tecrübe sahaları arasına girmiştir.[1]

Ordunun ihtiyacını karşılamak üzere dökümü yapılan şâhî, sürat vs. toplar, içlerine gülleler konularak, top dökümünde görevli topçubaşıların nezaretinde Tophâne-i Âmire meydanında tecrübe edilmiştir.[2] Padişahlar bu tecrübe işine ayrı bir önem verirler ve zaman zaman tecrübe mahallerine gelerek bir nevi teftişte bulunurlardı. Nitekim Sultan III. Selim Tophanede demir gülle kızdırılacak ocaklar yapılmasını ve Kız Kulesi ile Sarayburnu arasına eski bir çektirme gemisi demirlenerek Tophaneden kızgın gülle atılmak suretiyle tecrübe edilmesini, bu tecrübe gününün de kendisine haber verilmesini özellikle emretmişti.[3]

Tophane fabrikalarında yeni usul ile imal edilmeye başlanmış olan çelik dağ topları, Zeytinburnu Fabrikasında yapılan sahra topları, kama, pafta ve gaz halka gibi malzemelerin dayanıklılık testleri ile Almanya'dan ithal edilen dumansız barutun tecrübeleri yapılmıştır. 1900 yılında Tophâne-i Âmire fabrikalarında imal edilen obüsün dayanıklılık ve ilk atış denemeleri gerçekleştirilirken Baruthanede imal edilen çubuk barutların Krup ve Erhart şarapnelleri üzerinde denemeleri yapılarak tesirleri ölçülmüştür.[4]

Bir taraftan fabrikaların ürettiği savaş aletleri ve mühimmatın denemeleri yapılırken diğer taraftan da yeni inşa edilen fabrikaların üretimi tecrübe konusu olmuştur. Ayrıca Dumansız Barut Fabrikası ile Zeytinburnu'nda yeni inşa edilen Fişek Fabrikasının üretim kapasitesinin tecrübe edilmesi de gündeme gelmiştir.[5]

Başlangıçta Tophane ve Harbiye fabrikalarındaki imalatta başıbozuk amelenin istihdam edilmesi sağlam ve düzgün olmayan ürünler imal edilmesine ve bunların daha fazla para kazanmak için fabrikalardan firar edip özel fabrikalarda çalışmaya gitmesi de üretimin aksamasına neden olmuştur. Bu düzensizliğin ortadan kaldırılması için imalatta istihdam edilmek üzere 1862 yılında Harbiye ve Ambar taburları askerleri ve bunlara eklenecek diğer askerlerden oluşan İmalat Alayları kurulmuştur.[6] 1876'da da fabrikaların imal ettiği silah ve mühimmatı muayene ve tecrübe etmek ve imalatta yapılacak ıslahatı tespit edip bildirmekle görevli olmak üzere Tophâne-i Âmire Meclisine bağlı Tecrübe-i Mamulât-ı Harbiye isminde bir şube teşkil edilmiştir.[7]

1876 yılı sonlarına doğru Tophâne-i Âmire Meclisi üç daireye ayrılarak Harbiye, Muayene ve Tecrübe, Levazım isimli daireler kurulmuş; üretim ve denetlemeden sorumlu Muayene ve Tecrübe Dairesi altında da imalat konusunda uzman zabitlerden tecrübe komisyonları oluşturulmuştur. Daha sonra da tecrübesi yapılan mühimmat için hazırlanan raporlar doğrultusunda imalat ve ithalat yeniden değerlendirilmiştir.[8]

Savunma sanayii alanında üretim ve deneme bu şekilde devam ederken zaman zaman yeni icatlar da ortaya çıkmıştır. Nitekim 1784 yılında Sofya Seraskeri Vezir İsmail Paşa'nın savaş meydanlarında tüfeklerin daha etkili olarak kullanılması için icat edildiğini bildirip seri üretimi için Cebehâne-i Âmireden tüfek namlusu gönderilmesini istediği bir beygir tarafından çekilen araba üzerine monte

1 BOA, Hazîne-i Hâssa, İrâdeler (HH.İ), 120/21 (8 Receb 1316 / 22 Kasım 1898).
2 BOA, HAT, 22/1050 (tt 29 Zilhicce 1198 / 13 Kasım 1784).
3 BOA, HAT, 1433/58868 (tt 29 Zilhicce 1206 / 18 Ağustos 1792).
4 BOA, Yıldız, Perakende, Posta Telgraf Nezareti Maruzatı (Y.PRK.PT), 19/110 (7 Muharrem 1318 / 7 Mayıs 1900).
5 BOA, Y.MTV, 232/141 (24 Rebiülahir 1320 / 31 Temmuz 1902).
6 BOA, İrâde, Meclis-i Vâlâ (İ.MVL), 476/21560 (13 Cemâziyelevvel 1279 / 6 Kasım 1862).
7 BOA, İrâde, Dâhiliye (İ.DH), 715/50001 (29 Zilhicce 1292 / 26 Ocak 1876).
8 Zengin, *Tophâne-i Âmire,* s. 99-102; BOA, C.AS, 534/22364 (29 Şevval 1293 / 17 Kasım 1876).

edilmiş tek kundak üzerine yerleştirilmiş çok namlulu ve tek fitilden ateşlenen tüfek icat edilmiştir.[1] Bu icat daha o yıllarda çoklu ateş gücüne sahip silahların ordularda bulunması fikrinin bir yansıması ve Osmanlı silah sanayii tarihi için de makineli tüfek (mitralyöz) kullanımını gösterir önemli bir örnektir.

XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren hafif silah teknolojisinde ortaya çıkan değişim sonrasında seri atışlı iğneli tüfeklerin yaygınlaşmaya başlamasıyla birlikte Osmanlı Devleti de bir yandan dışarıdan ithal yöntemiyle ordusunu bu yeni icat tüfeklerle donatmış diğer yandan da bunları imal etmek için tezgâh ve makine satın alarak ülke içinde imal etmeye çalışmıştır. Sultan II. Abdülhamid'in yeni icat edilen bir makine veya bir buluşu desteklemesi ve ödüllendirmesi onun zamanında hem içerden hem dışarıdan birçok mucidin, icadını tanıtmak için Osmanlı makamlarına başvurduğu bir dönem olmuştur. Tüfek imalinde çalışan Osmanlı ustaları da tüfeklerde görülen eksiklikleri tespit ederek bunları kendi usullerince yeniden imal etmeye çalışmışlardır. Nitekim Tophâne-i Âmirede tüfekçi ustalarından Ahmed Usta 1892'de küçük Mauser tüfekleri çapına benzer 105 parçadan oluşan ve kendi icadı olan bir tüfek imal etmiş ancak eğitim fişeği ile yapılan tecrübe neticesinde asker tüfeği olmaya elverişli bulunmayan bu tüfeğe seri imalat ve kullanım izni verilmemiştir. Buna rağmen Ahmed Usta'nın tüfek imalinde kazandığı maharet takdire şayan görülerek filinta tabancalarını kendi usullerince imal eden zanaatkârlar ile beraber Avrupa fabrikalarına gönderilmesi Tecrübe ve Muayene Komisyonu tarafından teklif edilmiştir.[2]

Bu icatlar arasında Müderris Mehmed Şakir Efendi'nin, derin deniz sularında kullanılacak savunma amaçlı torpil[3] ve İstihkâm Mirlivası Chayes Paşa'nın karanlık, sisli ve yağmurlu gecelerde düşman gemilerine karşı liman girişlerini kontrol altında tutacak alet icatları[4] da bulunmaktadır.

Bu mucitlerin en önemlilerinden biri de Dünyada ilk seri ateşli silahın mucidi sayılan Ahmed Süreyya Emin Bey'dir (1848-1923). Zira o, topların falyalarının zamanla genişleyip gaz kaçaklarının ortaya çıkması neticesinde top güllelerinin süratinin azalmasına ve menzilinin kısalmasına neden olan kusuru gidererek XIX. yüzyılda Osmanlı topçuluğuna büyük katkı sağlamıştır. Ahmed Süreyya Bey bu eksikliği gidermek için biri çelik, diğeri tunç toplara mahsus olmak üzere falyayı kapatarak kuyruktan gaz kaçmasını engelleyen iki yeni gaz halkası ve bir barut haznesi kapağı icat etmiş[5] ve bu icatlarını Zeytinburnu Fabrika-i Hümâyununda imal ettirdiği top üzerine yerleştirerek büyük silah üreticisi devlet ve fabrikaların gerçekleştiremediğini gerçekleştirmiş; böylece topların seri şekilde ateşlenmesi düşüncesinin hayata geçirilmesine önayak olmuştur.

Yayımlanan Belgelerin Muhtevası

Kitapta yayımlanan belgeler 1519 – 1957 dönemine ait olup *Geleneksel Silahlar, Ateşli Silahlar, Donanma ve Silah, Modern Silah Sanayi Tesisleri ve Modernizasyonu, Eğitim, Öğretim ve Deneme Çalışmaları* ana başlıkları altında beş bölüm altında toplanmıştır.

Geleneksel Silahlar başlığı altında; tolgacı ve kolçakçı ustaların Cebeciler zümresine dâhil olması, Şam'da yay, ok ve hançer imalinin asiler de kullandığı için yasaklanması, bir kılıç ustasının vasiyeti, sarayda kılıç, bıçak, bozdoğan, hançer vs. yapan usta ve şakirtlerin isimleri, ok imali, sefer için gerekli kılıç, kalkan, gaddare vs. için yapılan harcamalar, orduya okçu, yaycı ve kılıççı esnafı gönderilmesi ve ok verilmesi, süvari ve piyade zabiti kılıcı imal fiyatının belirlenmesi, Kılıçhâne-i Âmirenin tamiri ve Padişah'ın kılıçlarını imal eden ustanın nişanla taltifi ile ilgili belgeler yer almaktadır.

Ateşli Silahlar ana başlığı altındaki *Ateşli Silah Türleri* alt başlığında; Tophâne-i Âmirede dökülen top cinsleri ve miktarları, İmalat Meclisi kurulması ve talimatnamesi, demirci ocağı yapılması, baruthane inşası, Tüfekhane binasının yeniden inşası, Padişah'ın Tophaneyi teftişi, Hasköy Kârhanesinde top dökülmesi, top ve cephane arabaları için demir ve bakır verilmesi; Tüfek Kârhanesi dışında tüfek imalinin yasaklanması, fitil otu perdahtı ile barut ıslahı ve humbara imali için imalathane kurulması, tüfekçilerin Cebeciler zümresine katılması, Dökmeciler Bölüğü teşkili, dökücü ve odun yarıcıların ücretleri, Humbara Kârhanesi inşası, Kâğıthane ve Tophane kârhanelerinde yuvarlak ve humbara imali, top ve cephane nakli, kırık ve işe yaramaz top ve humbaraların geri dönüştürülmesi, düşman ülkelere silah, mühimmat ve zahire satış yasağı, Bender Seraskeri'ne havan kundağı, dâne, tapa verilmesi, havan, pâ-yı

1 BOA, TSMA.e, 245/4 (28 Rebiülâhir 1198 / 21 Mart 1784).
2 BOA, Y.MTV, 72/30 (20 Cemâziyelevvel 1310 / 10 Aralık 1892).
3 BOA, Yıldız, Perakende, Başkitabet Dairesi Maruzatı (Y.PRK.BŞK), 48/94 (18 Cemâziyelâhir 1314 / 24 Kasım 1896).
4 BOA, Y.MTV, 175/375 (30 Zilkade 1315 / 22 Nisan 1898).
5 BOA, Y.MTV, 26/27 (29 Mart 1303 / 10 Nisan 1887).

hınzır güllesi, zincir, palankete vs. döktürülmesi; Anabolu Kalesi'ne kılıççı, çakmakçı ve kundakçı ustaları gönderilmesi, şeşhaneli ve eğri kılıcın harp silahı olmaktan çıkarılması, süvari askerleri için piştov tedariki, tüfek namlusu delen çarklara koşulan beygirlerin masrafı, tüfek imaline nizam verilmesi ve imal masrafları, güdümlü mayın ve bomba atar tüfek icadı; *Ateşli Silah Mühimmatı* alt başlığında ise; Tımışvar Baruthanesinde üretilen barut miktarı, barut çarkı icadı, Avrupa'da barut tahlili, sepet humbaraları için barut verilmesi, barut perdahçısı gönderilmesi, kaçak olarak üretilen barutun imal ve satışının yasaklanması, güherçile imalathanesi, güherçile toprağı araştırılması, güherçile saflaştırılması, kükürt tedariki, kezzap ve sülfürik asidin halka satışının yasaklanması, dumansız barutun mavzer tüfeklerinde kullanımı, top ve cephane arabaları için kereste tedariki, İngiltere perdahtı ayarında kara barut ve yuvarlak, dâne ve şarapnel tapa imali, Samakovcuk'ta kârhane inşası, Cebehâne-i Âmiredeki Fişekhane ve Dökümhanenin onarılması, Baruthanede Demir Fabrikası kurulması, Zeytinburnu Fabrikasında Haddehane ve Dökümhane kurulması ile ilgili belgeler yer almaktadır.

Donanma ve Silah ana başlığı altında; mavna, kadırga, top, at, kalyon, korvet, zırhlı monitör ve kruvazör gemisi inşası, kayıkların silahlandırılması, marangoz, bıçkıcı ve kalafatçı tedariki, ağacı ve kerestesi bol yer araştırılması, kereste ve ham demir nakli, üstü açık kayıkların hazırlanması, İnce Donanma gemilerine yatağan ve tüfek verilmesi, kalyon bodoslamasının kaldırılma ve bir torpil istimbotunun denize indirilme töreni, Tersanede havuz inşası, kalyon topları için dökülen yuvarlak ve misketlerin ücretleri, Hasköy Dökümhanesinde döküm faaliyetleri, sekiz beygir gücünde makine imali, Bahriye Meclisi İdare Heyetinin şubelere ayrılması, Fenerbahçe'de kışla, torpido fabrikası, uçak hangarı ve iskele için arazi istimlaki ile ilgili belgeler yer almaktadır.

Modern Silah Sanayi Tesisleri ve Modernizasyonu ana başlığı altındaki *Zeytinburnu Fabrika-i Hümâyunu* alt başlığında; Zeytinburnu Demir Fabrikasının kurulması için arazi tespiti, Fabrikanın tamiri, çelik üretimi için fırın yapılması, top kundağı ve cephane arabası imali için imalathane inşası, Marangozhane ile Mermi Fabrikası kazan ve makinelerinin taşınması, Zeytinburnu Fişek Fabrikasının açılışı, üretim kapasitesinin testi, kimyahane kurulması, Baruthâne-i Âmirede barut imali ve kurutulması, fişek ve şarapnel imali; *Diğer Silah Fabrikaları ve Teçhizat (Devlet/Özel)* alt başlığında; Baruthâne-i Âmirede Dumansız Barut Fabrikası inşası, Tüfekhâne-i Âmire döşemelerinin tamiri ve demir verilmesi, Asâkir-i Hâssa Tüfekhanesine silah kundağı, harbi ve süngü verilmesi, İmalat Alayları kurulması, ordulara işaret tabanca ve fişeği verilmesi, Tophâne-i Âmireye bağlı fabrikaların bir haftalık üretimi, Top Fabrikası ve Tüfekhaneye top makinesi, namlu vs. makine satın alınması, askerî üretim yapan fabrikaların İstanbul'dan taşınması gerektiğine dair bir rapor, Ankara'da fişek ve tapa fabrikaları açılması, Anadolu'da yeni bir mermi fabrikası kurulması için yetki verilmesi, Barut ve Mevâdd-ı İnfilâkiyye İnhisarı Tüzüğü'nün tasdiki, Hikmet ve Kimya Laboratuvarına malzeme alınması, Zümrezade Şakir Bey'e ait Fabrikanın mayın şarjlarını doldurması ve Fabrikadan bomba satın alınması, Nuri Killioğlu Fabrikasından tabanca alınması ve uçak bombası yaptırılması, Federal Almanya'ya satılacak MKE imalatı mühimmatın muayenesi; *Uçak, Uçak Motoru Üretimi ve Tesisleri* alt başlığında da Tayyarecilik Tedkikat Türk Anonim Şirketi Nizamnamesi'nin kabulü, Türk Kuşu Uçak ve Motor Atölyesinin inşası, Eskişehir'de tayyare hangarı kurulması, Türk Hava Kurumunun uçak motoru fabrikası kurma teşebbüsleri, Vecihi Bey'in imal ettiği uçak, Mühendis Nureddin Neşet Bey'in görevlendirilmesi, Nuri Demirağ'ın uçak endüstrisi kurma çabaları ve Hava Kuvvetlerinin tamir ve yedek parça işinin kendisine verilmesi ile ilgili belgeler yer almaktadır.

Eğitim, Öğretim ve Deneme Çalışmaları ana başlığı altındaki *Savunma Sanayiinde Okullaşma* alt başlığında; Tophaneye acemi oğlanı seçilmesi, mektep binasının tamiri ve bir de talimhane yapılması, Hendesehane binası inşası, Mühendishâne-i Berrî-i Hümâyunun açılması, hendese kitaplarının basımı, kimya laboratuvarı inşası, Heybeliada'daki Mühendishâne-i Bahrî-i Hümâyun ve kışla binalarının tamamlanması, Askerî Fabrikalar bünyesinde Usta Mektebi açılması ve çalışanların staja gönderilmesi, askerî okul, Tıbbiye ve idadilerde öğrencilere sorulacak sorular, Sanayi Alayı Mektebi diploması, Baruthane kimyagerinin eğitim için Almanya'ya gönderilmesi, Tayyare Mektebi açılması, uçak kullanacak subayların eğitimi, Fransa'dan tayyare uzmanı getirtilmesi, Türk Tayyare Cemiyeti Başkanı ile Avrupa'ya gideceklere pasaport verilmesi, Tayyare Makinist Mektebine elektrik hattı çekilmesi, pilot eğitimi için Avrupa'ya gönderilecek öğrenciler için hazırlanan talimatname, Hava Mektebi ve Yeşilköy Makinist Mektebinde yabancı uzman görevlendirilmesi, Vecihi Sivil Tayyare Mektebi, Uçak Mühendisliği Bölümü açılması; *Silah ve Mühimmatın Denenmesi* alt başlığında ise; zırhlı alaylar için miğfer ve göğüslük hazırlanması, Erzurum ve İstanbul'daki kale topçularının imtihan edilmesi, kalyon toplarının denenmesi, tek fitilden kırk namlunun ateşlenebileceği bir düzenek icadı, Tophâne-i Âmirede dökülen ve tamir edilen topların deneme atışlarının yapılması, Kâğıthane'de top, silah, ok ve kılıç talimi, Sarayburnu açıklarına konan

bir gemiye kızgın gülle atılması, işe yaramaz topların mayalık olarak kullanılması, Tecrübe ve Muayene-i Mamulat-ı Harbiye Şubesi kurulması, Ahmed Süreyya'nın toplarla ilgili icadı, Tüfekçi Ahmed Usta ve Kolağası Ahmed Efendi'nin tüfek geliştirmesi, Müderris Mehmed Şakir Efendi'nin torpil icadı, Mirliva Chayes Paşa'nın karanlıkta gemileri tespite yarayan alet icadı ve imali, Silivrili Tahir'in siper görevi görecek araba icadı, mavzer tüfekleri ve bu tüfekler için geliştirilen mandal yayının tecrübesi, Çatalca'da sahra, cebel ve Krup toplarının deneme atışları, asit tahlili, poligon yapılması, filinta tüfeği için fişek verilmesi ile ilgili belgeler yer almaktadır.

Kitabın Hazırlanmasında Takip Edilen Usul

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Belgelerle Savunma Sanayii isimli bu çalışmamızda yukarıda da belirtildiği üzere 1519 – 1957 tarihleri arasını kapsayan dönemde Türkiye'deki savunma sanayii faaliyetleri hakkında Devlet Arşivleri Başkanlığının Osmanlı ve Cumhuriyet arşivlerinden seçilen ve beş ana başlık altında toplanan toplam 177 adet belge kullanılmıştır.

Bunlardan *Geleneksel Silahlar* başlığı altındaki Birinci Bölümde 12 belge, *Ateşli Silahlar* başlığı altındaki İkinci Bölümde 59 belge, *Donanma ve Silah* başlığı altındaki Üçüncü Bölümde 18 belge, *Modern Silah Sanayi Tesisleri ve Modernizasyonu* başlığı altındaki Dördüncü Bölümde 40 belge, *Eğitim, Öğretim ve Deneme Çalışmaları* başlığı altındaki Beşinci Bölümde ise 48 belge yer almaktadır.

Her bölüm kendi içerisinde kronolojik olarak sıralanmış; üzerinde sadece hicri veya Rumi tarih bulunanların tarihleri miladi tarihe de çevrilerek yanlarında ayrıca belirtilmiştir. Hicri ve Rumi tarihi birlikte bulunduran belgelerin tarihlerinin miladi tarihe çevirisinde hicri tarih esas alınmıştır.

Çalışmada belgelerin görüntüleri, müstakil konu başlıkları ile ayrıntılı özetleri ve Osmanlıca alfabe ile yazılmış olanların çeviri yazıları da verilmiştir.

Belgelerin çeviri yazılarında sade bir yayın usulü benimsenmiş; uzun okunması gereken vokaller (ˆ), hemze harfi (’) ve ayn harfi de (‘) işaretleriyle gösterilmiştir. Ancak bu sonuncuların kullanımı hemze ve ayn harflerinin belirtilmemesi durumunda harf ve ses kaybının meydana geleceği durumlarla sınırlı tutulmuştur.

Bunlara ilave olarak çeviri yazıda aşağıda belirtilen hususlara dikkat edilmiştir:

- Okunmasında tereddüt hasıl olan kelimelerin sonlarına soru işareti (?) konulmuştur.
- Metnin orijinalindeki boşluklar ( ) şeklinde; haricî etkenlerden dolayı metnin orijinalinde meydana gelmiş olan kayıplar ise (...) şeklinde gösterilmiştir.
- Silik olmasına rağmen metnin siyak ve sibakına göre okunan bölümler, harflerin altına nokta konulmak suretiyle belirtilmiştir.
- Metnin orijinalinde hatalı yazıldığına kanaat getirilen kelimelerin, çeviri yazıya doğrusu yazılmış, belgedeki yazılışları ise dipnotta verilmiştir.
- Dua cümleleri –*dâme mecdühû*– örneğinde olduğu gibi italik dizilip iki uzun çizgi arasına alınmıştır.
- Kayıtlarda geçen ve gerekli görülen bazı terim, yer ve şahıs isimlerine dipnot vermek suretiyle açıklama yapılmıştır.
- Mühimme defterlerinden seçilen belgelerin referans bilgileri verilirken kullanılan ilk sayı defteri, ikinci sayı ise hüküm numarasını göstermektedir.

Çalışmada Arşivimiz dışından da konuya ait görsel malzemeler kullanılmış ve kitabın sonuna analitik bir indeks konulmuştur.

Hazırlayanlar

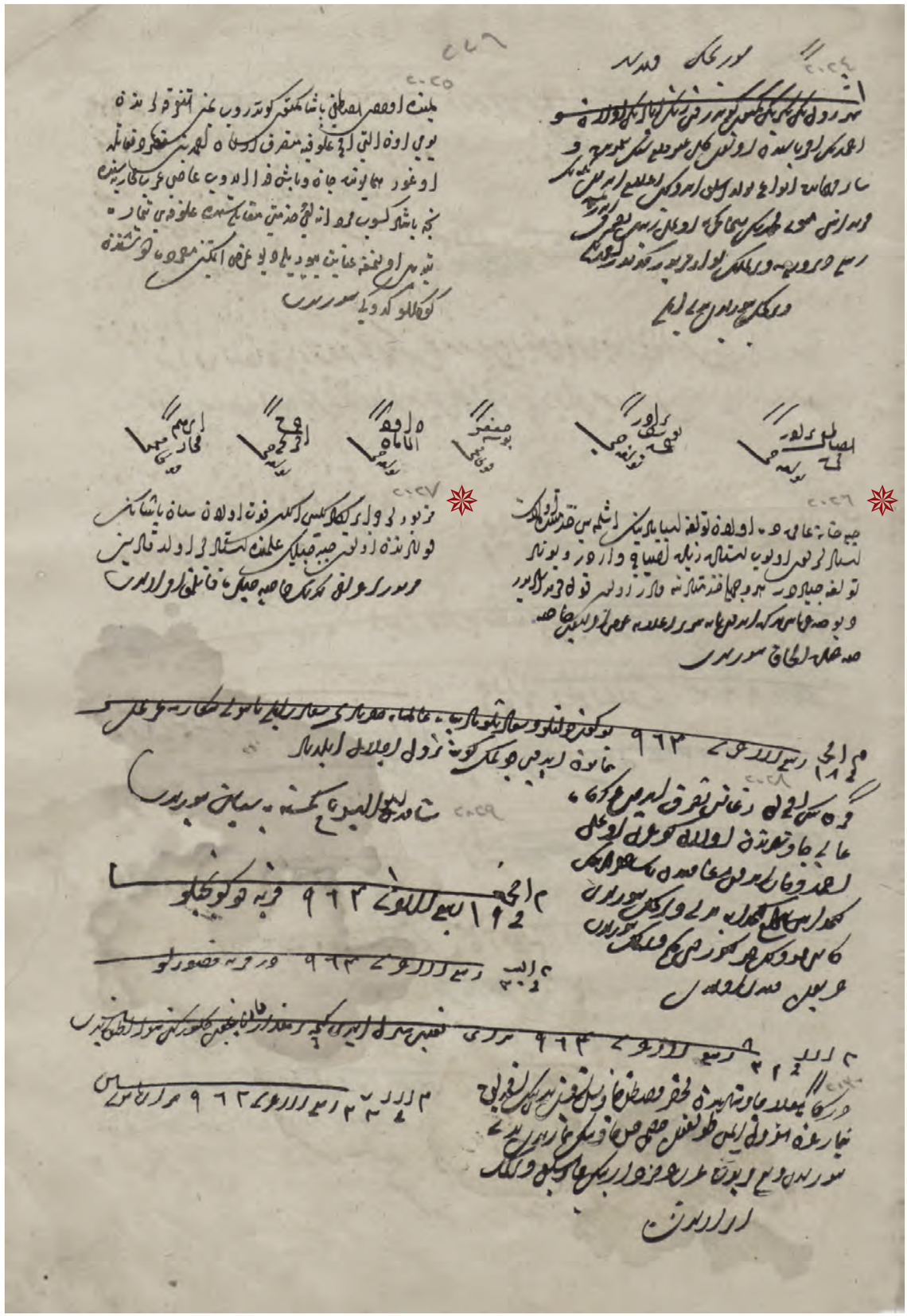
16-17. Yüzyıl Yapımı Zırh Gömlek,
Askerî Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı

Savaşta Geleneksel Silahlardan Kılıç, Ok, Tüfek ve Mızrak Kullanan Osmanlı Ordusu,
Şehnâme-i Nâdirî, TSMK, Hazine, no. 1124/39

I- GELENEKSEL SİLAHLAR

Kılıç, Yay, Ok, Miğfer, Zırh, Yatağan, Bıçak,
Topuz, Gürz vb.

Cebehâne-i Âmireye Tolgacı ve Kolçakçı Tayini

Cebehâne-i Âmiredeki tolgacı ustaların ölmesi üzerine ortaya çıkan usta ihtiyacının karşılanması için Mustafa ve Yusuf isimli tolgacıların Cebecibaşı'nın tezkiresi üzerine Hassa Cebeciler zümresine katıldıkları. / Vefat eden Cezayir Beylerbeyi Sinan Paşa'nın adamlarından olup cebecilik ilminde üstat olan Bosnalı Cafer ve Macar İbrahim isimli kolçakçılar ile Alaman Davud ve Efrenc Hamza isimli tolgacıların da aynı şekilde Hassa Cebecilere katıldıkları.

15 Şubat 1557

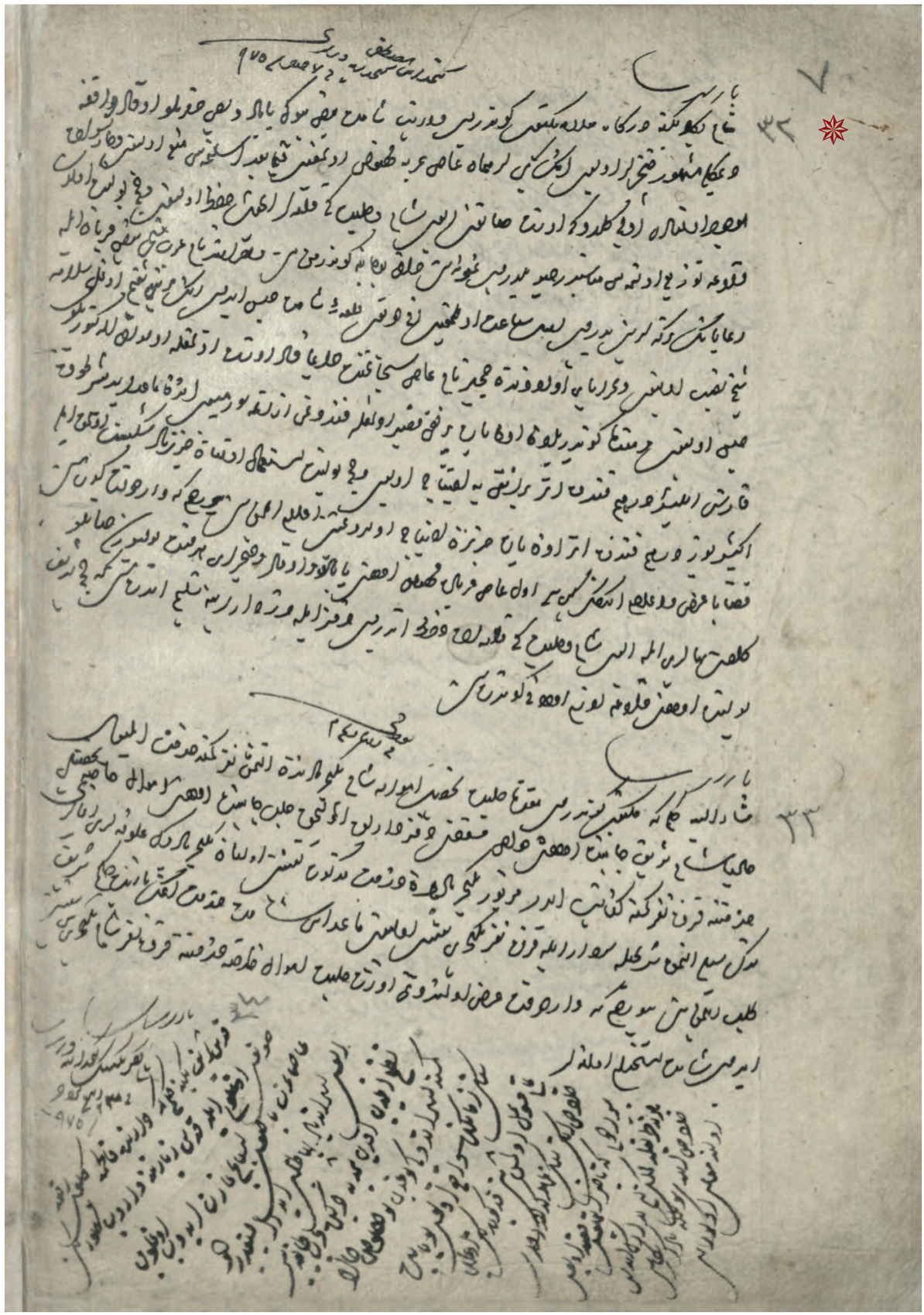
Mustafa birâder-i Hamza *Tolgacı*	Yusuf birâder-i Hamza *Tolgacı*

"Cebehâne-i Âmirede olan tolga esbâblarının işlemesi hidmetinde olan üstâdlar fevt olup üstâda ziyade ihtiyâc vardır ve bunlar tolgacılardır. Her vechile hidmetlerine kâdir olup kul karındaşlarıdır." deyu Cebecibaşı tezkire edip Pâye-i Serîr-i A'lâya arz olunup Hâssa Cebecilere ilhâk buyuruldu.

***

Ca'fer, Bosna *Kolçakçı*	Davud, Alaman *Tolgacı*	Hamza, Efrenc *Tolgacı*	İbrahim, Macar *Kolçakçı*

"Mezbûrlar Cezâyir Beylerbeyisi iken fevt olan Sinan Paşa'nın kullarından olup cebecilik ilminde üstâdlar oldukların ..." mezbûrlar dahi kezâlik Hâ[ssa] Cebecilere katılmak emrolundu.

Şam'da Yay, Ok ve Hançer İmalinin Yasaklanması

Şam'da, asi Arapların kullandığı yay, ok ve hançerlerin imalinin yasaklanması ve piyasada mevcut olanların da satın alınarak Şam ve Halep'teki kale dizdarlarına teslim edilip hac yolundaki kalelere dağıtılmasına dair Şam Beylerbeyi'ne gönderilen hüküm.

7 Ağustos 1567

Yazıldı.

Kethüdâsı Mustafa Kethüdâ'ya verildi. Fî 7 Safer, sene 975.

Şâm Beylerbeyisine

Dergâh-ı Muallâma mektûb gönderip; *"Vilâyet-i Şâm'da ba'zı büyük yaylar ve yassı demrenlü oklar ve âkıfe (?) demekle meşhûr hançerler olup onun gibiler hemân âsî Araba mahsûs olmağın fîmâ-ba'd işlenmesi men' olunup ve çârşûlarda mevcûd olanları olageldiği üzere satın alıp Şâm ve Haleb'deki kal'alar için hıfz olunup ve hac yolunda olan kılâ'a tevzî' olunması münâsibdir."* deyu bildirip numûnesin dahi bu cânibe göndermişsin ve; *"Nasrullâh nâm Arab Şeyhi ba'zı Urbân ile reâyâmn terekelerin yedirip ehl-i şenâ'at olmağın onu tutup Kal'a-i Şâm'da habsedip onun yerine Nuaym oğlu Selâme Şeyh nasb olunup ve Turabay evlâdından Huceyr nâm âsî [Leccûn] sancağında dâimâ fesâd üzere olmakla ol dahi ele getirilip habsolunup ve mukaddemâ gönderilen on pâre prankı kasîr olmağla fındığı uzağa yürümeyip ondan mâ'adâ yedişer buçuk karış ellişer dirhem fındık atar prankıya ihtiyâc olup ve hac yolunda isti'mâl olunan darbzenler şikest olmak ile ikişer yüz dirhem fındık atar on pâre darbzen ihtiyâc olduğın"* i'lâm eylemişsin. **Buyurdum ki:**

Vardıkda göresin: Kazâyâ arz ve i'lâm etdiğin gibi ise ol âsî Arablara mahsûs olan yaylar ve oklar ve hançerleri her kande bulunursa satılıgelen bahâları ile alıp Şâm ve Haleb'deki kal'alarda hıfz etdirip defter ile dizdârlarına teslîm etdiresin ki, hacc-ı şerîf yolunda olan kılâ'a lâzım olanı gönderesin.

صورت دفتر اولدور کم فلحی اوستاد شجاع بن عبد اللهك وصیتن وایل اورزنده
ایملدرن بیان اذر ومن بعد اوسته میانکیر اسکندر بن عبد الله شهود
مسلمین ایله واصی نصب اندم در وصیت فی بیانه بش بیك اقچه اوزره
خرج اولنه ومذکور بش بیك اقچه دن بیك اقچه اسقاط صلوة اولنه والث
یوز اقچه اوچ ختمه اوقنه اولکجه طعامنه بیك اقچه خرج اولنه ویدی سنده
اکی ختمه دخی وطعامه التی یوز اقچه وقف اندم طقوز یوز اقچه ویلنده
طقوز یوز اقچه ودخی درت بیك اقچه حج اچون حاجی موسی بن سیدی
علیه وصیت اندم که ادا اده ودخی الیم اقچه لرندن یکرمی بیك
اقچه مصلق اچون وقف اندم که مسلمین صواچه لر وداخی پادشاه قولاری
بیش نفر شاکردلرم اچون بشر یوز اقچه تعیین اندوم ومذکور شاکردلره
یولنسه وحسنه جمیع اوادانلغی وصیت اندم دکانم اوتوره لر
زیراکم مذکور لرك حقی ثابته لری واردر ومذکور یکرمی بیك اقچه نولك
زنجندن بش اقچه تعیین اندم اکی اقچه صوبنه براقچه رقبسنه
اکی اقچه داخی مذکور واصم اسکندر اچون جهت تولیت اندوم
وداخی قولم مراد بن مالکدن آزاد اندم وبش یوز اقچه وصیت اندم
مذکور واصم اولان اوستاد اسکندر کوزدوب ضبط اده
صنعت اوکدوب بنم چراغم اولا

شهود الحال
مولانا معرف حاجی سنان بن حسن ومولانا چراغ صحاف
وقپوجی اسحاق بن عبد الله وحاجی مصطفی بن علی محمد بن حاجی علی
اوستاد مجلد شمس الدین واوستاد دلشاد سنان بن عبد الله
ودرویش مصلح الدین بن احمد وکاتب مصلح الدین بن خواجه علی

Kılıççı Şücâ' bin Abdullah Usta'nın Vasiyeti

Kılıççı Şücâ' bin Abdullah Usta'nın; *"İskender bin Abdullah'ı vasiyetini yerine getirmesi için vasi tayin ettiğine, ölümünden sonra iskât-ı salât, yemek, hac vs. için yapılacak harcamalara, alacaklarından su için vakfettiği meblağa ve adı geçen vasisini mütevelli olarak atadığına, kölesi Murad'ı azat ettiğine ve ona verilmesini istediği meblağa, şakirtlerine dükkânında oturmaları karşılığında verilmesini istediği ücret ile avadanlığına ve vasisinin adı geçen Murad'a sanat öğretmesi isteğine"* dair vasiyeti.

31 Aralık 1599*

Sûret-i defter oldur kim Kılıççı Üstâd Şücâ' bin Abdullah'un vasiyyetin ve il üzerinde alımların beyân eder: *"Ve min-ba'd Usta-i miyângîr İskender bin Abdullah['ı] şühûd-ı Müslimîn ile vâsî nasb etdim."* Der-vasiyyet fî-beyânihî: *"Beş bin akçe üzerime harc oluna ve mezkûr beş bin akçeden bin akçe ıskât-ı salât oluna ve alt[ı] yüz akçe üç hatme okuna. Evvel gece ta'âmına bin akçe harc oluna ve yedisinde iki hatme dahi ve ta'âma altı yüz akçe; kırkında, dokuz yüz akçe ve yılında dokuz yüz akçe ve dahi dört bin akçe hac için Hacı Musa bin Seydi Ali'ye vasiyyet etdim ki edâ ede ve dahi altım akçelerinden yirmi bin akçe maslak için vakfetdim ki Müslimîn su içeler ve dahi pâdişâh kulları beş nefer şâkirdlerim için beşer yüz akçe ta'yîn etdim ve mezkûr şâkirdlerime Yunus'a ve Hasan'a cemî' avadanlığum vasiyyet etdim. Dükkânda oturalar. Zîrâ kim mezkûrların hakk-ı sâbiteleri vardır ve mezkûr yirmi bin akçenün ribhinden beş akçe ta'yîn etdim: İki akçe suyuna, bir akçe rakabesine. İki akçe dahi mezkûr vâsim İskender için cihet-i tevliyet etdim ve dahi kulum Murad'ı mâlumdan âzâd etdim ve beş yüz akçe vasiyyet etdim. Mezkûr vâsim olan Üstâd İskender görüp gözedip zabt ede, san'at öğredip benim çerâğım ola."*

Şühûdü'l-hâl

Mevlânâ Muarrif Hacı Sinan bin Hasan / ve Mevlânâ Çerâğ Sahhâf / ve Kapıcı İshak bin Abdullah / ve Hacı Mustafa bin Ali / Mehmed bin Hacı Ali / Üstâd Mücellid Şemseddin / ve Üstâd Zer-nişâncı Sinan bin Abdullah / ve Derviş Muslihiddin bin Ahmed / ve Kâtib Muslihiddin bin Hâce Ali.

* Tarih tahminîdir. Osmanlı Arşivi otomasyon sisteminden alınmıştır.

BOA, TSMA.d, 2924 BOA, TSMA.d, 2924

Sarayda Kılıç, Bıçak, Ok, Yay vs. Yapan Usta ve Şakirtler

Saraydaki post, kılıç, bıçak, bozdoğan (demir topuz, gürz), kılıç kını, yay, ok ve siper (hançer, kılıç vs.nin kabzalarının dibindeki eli koruyan parça) yapan meslek gruplarının usta ve şakirtlerinin isimleri ile ücretlerinin defter kaydı.

2 Temmuz 1601 - 20 Haziran 1602*

[**v. 6a**]

Cemâʿat-i Postîn-dûzân-ı[1] Hâssa

âdet Caʿfer Macar Ser-bölük 27 *Teslîm 1.200*	*âdet* Mustafa Abdullah Kethüdâ 37 m. *Resîd be-hod*	*âdet* Şehsuvar Abdullah Ser-bölük 23 *Teslîm 1.000*	Mustafa Yaʿkub 17 m. *Resîd be-hod* *fî 8 C. sene [10]10*	Ali Hüseyin 11 m. *Resîd be-hod* *fî 8 C. sene [10]10*
Perviz Abdullah 9 m.	Mustafa Mehmed 9	Ferhad Sultân 8 m. *Teslîm 300*	Caʿfer Bosna 8	Mustafa Macar 3
İsa Murad 20	Hüseyin Çerkes 11 *Resîd be-hod*	Süleyman Abdullah 5	Osman Sinan 8	Abdi Hızır 5 m.
Şaʿban *Müslim-i nev* 13 *Resîd be-hod*	Ahmed Abdullah 12 m. *Teslîm 500*	Hüsrev Abdullah 9	Kurd Mehmed 3 m.	Mehmed Rum 30 m.

* Tarih tahminidir.

1 Postîn-dûzân: Post dikenler.

Hüseyin Arnavud 6 m.	Mehmed Hızır 4	İsa Osman 13 m.	Şa'ban Sirem 2 m.	Yusuf Sultân 7 m.
Hasan Abdullah 4	Mehmed Haydar 8 m.	Mehmed Mirza 4	Keyvan Abdullah 8	Mehmed Abdullah 5 m. *Resîd be-hod*
Mahmud Ya'kub 9				

Şâkirdân-ı Mezkûrân

Ahmed Mustafa Kethüdâzâde 12	Pervane Abdullah 5	Sefer Abdullah 3 m. *Resîd be-hod*
Süleyman Mustafa 5	Yusuf Gürcü 4 *Resîd be-hod*	Mehmed *Müslim-i nev* 3

Cemâ'at-i Şemşîrgerân-ı[1] Hâssa

Behram Frenk 13 *Resîd be-hod*	Nasuh Abdullah 11 *Resîd be-hod;* *be-Behram-ı Frenk*	Ali Sirem 2	Hüseyin Bosna 8 *Resîd be-hod*	Mustafa Abdullah 12 *Resîd be-hod*
el-müteveffâ Mustafa Ramazan 7 m.	Abdi Yusuf 2 m.	Hüseyin Ahmed 7	İbrahim Ahmed 4	Ahmed Gürcü 2 m.
Osman *Müslim-i nev* 5		Rıdvan Abdullah 4		Osman Memi 2 m.

1 Şemşîrgerân: Kılıç yapanlar.

[**v. 6b**]

Şâkirdân-ı Mezkûrân

Ali İbrahim 4 m.	Hüseyin Ahmed 6 m.	Bali Sirem 8	Hüseyin Ahmed 4
Hüseyin Sirem 3 m.	Hüseyin Abdullah 2 m.	Süleyman Abdullah 5 m.	Hasan Abdullah 7 m.

Cemâ'at-i Kârdgerân-ı[1] Hâssa

Mehmed Abdullah Ser-bölük 38 m. *Teslîm 2.100*	*âdet* Ramazan Abdullah Kethüdâ 10 *Resîd be-hod*	İskender Bosna 15 *Resîd be-hod*	Ahmed Emrullah 6	Yusuf Abdullah 15 m.
Mehmed Şems 13 m.	Mehmed Ahmed 3 m. *be-Üstâd Ali* *bâ-tezkire-i* *mukâbele*	Mehmed Abdullah 4	Hacı İbrahim 15	*âdet* Hasan Abdullah 10 m. *kıst: 2* *Resîd be-hod* *Teslîm 330*	Hasan Abdullah 5
Mahmud Ahmed 5	Ahmed Abdullah 6	Osman Abdürrahim 4	Ca'fer Abdullah 15 *Teslîm 700*	Manol Arabgir *zimmî* 2	

Şâkirdân-ı Mezkûrân

Taha İsmail 3	Mehmed İsmail 3 m.	Mustafa Yusuf 4	Musa Abdullah 5 m.	Kasım Abdullah 4 *Resîd be-hod*
Hüseyin Pervane 3	Mahmud Mehmed 4	İbrahim Bali 2	Mehmed Mahmud 6	*âdet* Mehmed Ahmed 2 m. *Resîd be-hod* *Reft be-üstâdân*

1 Kârdgerân: Bıçakçılar, bıçak yapanlar.

Ali Sirem 2 *Resîd be-hod*	Nasuh Sirem 2	Mehmed Abdülkerim 4 m.	Piyale Abdullah 5 m.	Süleyman Bosna 2
Ahmed Abdullah 2		Mahmud Mehmed, şâkird-i Şems 3		

Cemâʿat-i Bozdoğaniyân-ı[1] Hâssa

Osman Kumbarai 15 m. *Resîd be-hod*	Ali Çırak 4 *Resîd be-hod*	Hasan Abdullah 4 m.	Murad Abdullah 2 m.	Receb Ahmed 2 *Teslîm 70*
Ahmed Murad 2	Mehmed *Müslim-i nev* 2	Receb Mehmed 2 *Resîd be-hod*	İbrahim Musa 2	

[**v. 7a**]

Cemâʿat-i Niyâmgerân-ı[2] Hâssa

Ali Mustafa 17 Resîd be-hod fî 6 Ca.	*âdet* Yusuf Karagöz Ser-bölük 12 m. *Resîd be-hod, fî 6 Ca.* *Ağa şüd bâ-fermân-ı* *Ağa-i mükerrem*	Mustafa Abdullah 8 *Resîd be-hod, fî 6 Ca.*	Keyvan Abdullah 5 *Resîd be-hod*	Mehmed Abdullah 2
âdet Süleyman Abdullah 13 m. *Resîd be-hod,* *fî 6 Ca.*	Yusuf Abdullah 3 m.	Mehmed Abdullah 4	Mehmed Mustafa 11 *Reft-şüd (?)*	Yolcu Bali 10 m. *Resîd be-hod,* *Fî 6 Ca.*

1 Bozdoğaniyân: Demir topuz veya gürz yapanlar.

2 Niyâmgerân: Kılıç kını yapanlar.

Şâkirdân-ı Mezkûrîn

Mahmud Mehmed 2 *Terkîn:* *Teşrîfâtî tezkire dâde fî-evâhiri Saferi'l-muzaffer sene [10]10.*	Ca'fer Abdullah 4 m.

Cemâ'at-i Kemângerân-ı[1] Hâssa

âdet Hızır Abdullah Ser-bölük 19 m. *Resîd be-hod*	Hasan Abdullah Kethüdâ 24 m. *Resîd be-hod*	Mahmud Ferhad 20 m. *Resîd be-hod*	Abdurrahman Mehmed 6	Hüseyin Mihaliç 13
Mustafa Hasan 10 *Resîd be-hod*	Mustafa Kurd 12	Tayyib Pîrî 4 m.	İsa Mustafa 3 m. *Resîd be-hod*	Hüseyin Abdullah 14
âdet Murad Abdullah 10 *Resîd be-hod*	İlyas Hızır 5 *kıst: 2* *Resîd be-hod*	Hüsrev Abdullah 5 m.	Mehmed Pîrî 6	Sevindik Mustafa 3
Mustafa Abdullah Şâkird 2	Ali Abdullah Şâkird 3	İbrahim Mustafa 5	Mustafa Hızır 3 m.	Emrullah Mustafa 5

Şâkirdân-ı Mezkûrîn

İbrahim Sirem 2 m.	Yusuf Mehmed 5 *kıst: 2* *Resîd be-hod*	Şa'ban Abdullah 2 m.	Mustafa Abdullah 3 m.	Hüseyin Hasan 2
Mehmed Receb 3 m.	İbrahim Hızır 3	Ahmed Hüseyin 3	Mehmed *Müslim-i nev* 2	Zünnûn Pîrî 2 m.

1 Kemângerân: Yay yapanlar.

âdet Mustafa İsa 2 *Resîd be-hod*	Hasan Ali 2 *Resîd be-hod*	Veli Bayram 2	Mehmed Mustafa 2	Ömer Sirem *el-müteveffâ*
İsa Yusuf 2 m.	Mustafa Şakird 2	Mustafa Abdullah 3 *Resîd be-hod*	Hüseyin Veli 2	Sefer Yekte (?) 3
[**v. 7b**] Mehmed *Müslim-i nev* 3 *Resîd be-hod*	Hızır Abdullah 2 m. *Resîd be-hod*	Keyvan Abdullah 3 *Resîd be-hod*	Gazanfer Abdullah 2 *Resîd be-hod*	

Cemâʿat-i Tîrgerân-ı[1] Hâssa

Mustafa Hüseyin Ser-bölük 40 *Resîd be-hod*	Mehmed Abdullah Kethüdâ 7 *Resîd be-hod*	Mehmed Hamza Ser-bölük 33 *Teslîm 1.900*	Caʿfer Hüseyin 8 m. *Teslîm 500*	Hüseyin Hasan 4 *Resîd be-hod*
Halil Abdullah 10 *Teslîm 500*	Yusuf Bosna 3 m. *Resîd be-hod*	Bekir Davud 13	Behram Halife 22 m.	Ali İdris 5 m. *Teslîm 310*
Hasan Abdullah 7 m. *Teslîm 500*	Ahmed Haydar 4 m. *Resîd be-hod*	Ahmed Ali 9 *Teslîm 500*	Caʿfer Abdullah 16 m. *Teslîm 800*	İbrahim Haydar 2
Rıdvan Abdullah 9	Hüseyin Kasım 6 *Teslîm 420*	Haydar Abdullah 8 m. *Resîd be-hod*	Hasan Abdullah 3 *Resîd be-hod*	Mustafa Şaʿban 7 m. *Teslîm 400*
Ahmed Ali 4 m. *Teslîm 200*	Ferhad Abdullah 13	Perviz Abdullah 8 *Teslîm 360*	Hasan Hüseyin 4 m. *Teslîm 200*	Mustafa Hızır 8

1 Tîrgerân: Ok yapanlar.

İbrahim Mehmed 3 m. *Teslîm 50*	Behram Abdullah 9	Mahmud Mehmed 3 *Resîd be-hod*

Şâkirdân-ı Mezkûrîn

Mustafa Yusuf 3 m.	Ali Hasan 2	Hasan Abdullah 2 m. *Resîd be-hod*
Hüseyin Mehmed 2	İbrahim Halil 2	Ayas Ca'fer 2 m.

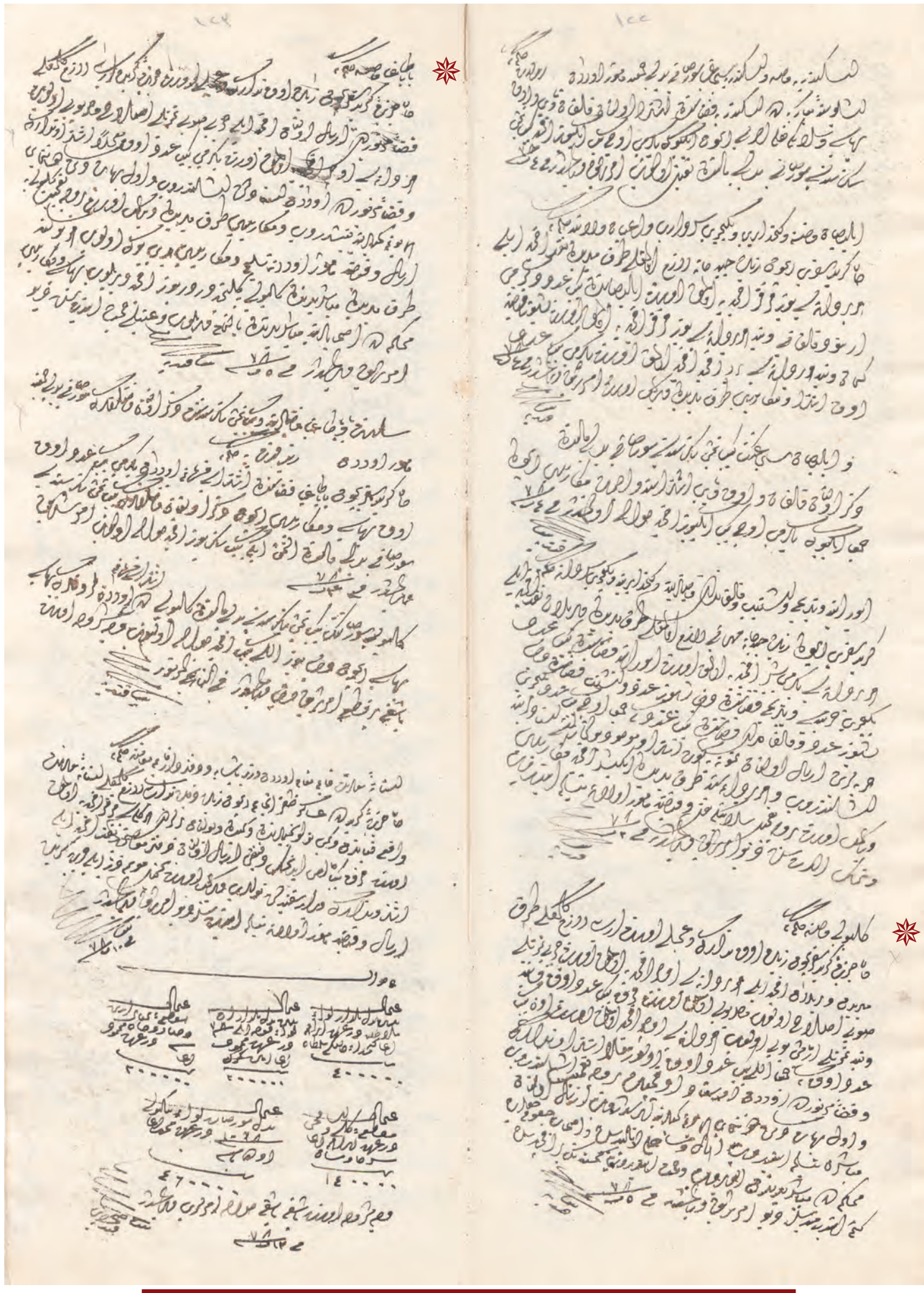
Cemâ'at-i Siper-dûzân-ı[1] Hâssa

Behram Bosna 31 m.	Haydar Abdullah 5	Musa Siroz 11	Nurullah İsmail 2	Zülfikar Abdullah 13

Yavuz Sultan Selim Han'ın Kılıcı,
Askerî Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı

1 Siper-dûzân: Hançer, kılıç ve kama gibi silahlarda silahı kullananın elini korumaya yarayan kabza dibindeki parçayı dikenler.

BOA, MAD.d, 6547, s. 122-123

Girit Seferi İçin Ok Tedarik ve İmali

Girit seferi için Gelibolu'dan elli bin ve Babadağı'ndan yirmi bin olmak üzere toplam yetmiş bin adet okun acilen usta okçulara imal ettirilerek ilkbahara kadar Donanma-yı Hümâyun gemilerine ulaştırılması hususunda Gelibolu ve Babadağı kadılarına gönderilen hükümler.

21 Aralık 1667

Gelibolu Kâdîsına Hüküm ki:

Hâlâ cezîre-i Girid seferi için ziyâde ok tedârük ve acele üzere irsâli lâzım gelmekle taraf-ı mîrîden verilen akçe ile her bir dânesi üçer akçeye olmak üzere harbî temrenli suyu ıslâh olup Mısır yolu olmak üzere kırk bin aded ok ve bend ve bend temrenli Aramiş yolu olup her dânesi üçer akçe olmak üzere on bin aded ok –ki cem'an elli bin aded ok olur– muaccelen iştirâ ve tedârük ve kazâ'-i mezbûrda olan üstâd okçulara ber-vech-i ta'cîl işletdirip ve evvel-bahâra değin Donanma-yı Hümâyûnum gemilerine erişdirip irsâl olunan mübâşire teslîm etdirip ihmâl ve müsâhele eylemeyesin ve ashâb-ı hukûka hakların mahkemede mübâşir yedinden alıverip ve hüccet etdirip kimesnenin bir akçesin ketm etdirmeyesin deyu emr-i şerîf verilmişdir.

Fî 5 B. sene [10]78

Be-yurt-ı Kandiye

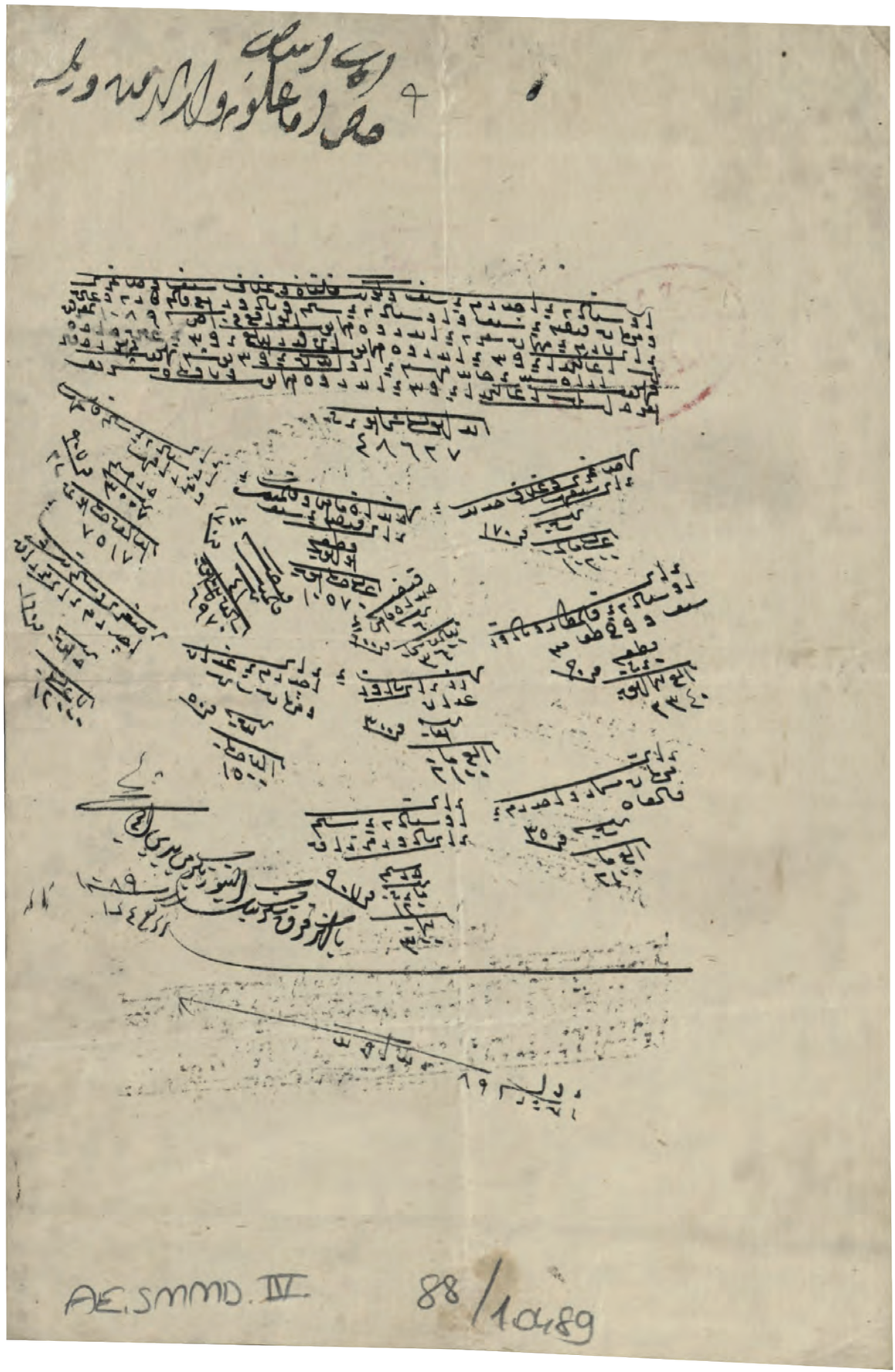
***

Babadağı Kâdîsına Hüküm ki:

Hâlâ cezîre-i Girid seferi için ziyâde ok tedârük ve acele üzere cezîre-i Girid'e irsâli lâzım gelmekle kazâ'-i mezbûrdan irsâl olunan akçe ile harbî suyu temrenli ıslâh Mısır yolu olup her dânesi üçer akçeye olmak üzere yirmi bin aded ok muaccelen iştirâ ve tedârük ve kazâ'-i mezbûrda olan üstâdlara işletdirip ve evvel-bahâra değin Donanma-yı Hümâyûnum gemilerine yetişdirip ve mekârîsi taraf-ı mîrîden verilmek üzere ber-vech-i ta'cîl Gelibolu'ya irsâl ve kabza me'mûr olana teslîm ve mekârîsi yedi yük olup her yüküne taraf-ı mîrîden mübâşir yedinden Gelibolu'ya gelince dörder yüz akçe verilip bahâsı ve mekârîsi mahkemede ashâblarına mübâşir yedinden bi't-tamâm verilip ve aynıyla hüccet etdiresin deyu emr-i şerîf verilmişdir.

Fî 5 B. sene [10]78

Be-yurt-ı Kandiye

BOA, AE.SMMD.IV, 88/10489

Enderûn-ı Hümâyunun Kılıç, Kalkan vb. Sefer Harcamaları

Enderûn-ı Hümâyunun kılıç, kalkan, kın vs. seferle ilgili mühim hususları için Enderun Hazinesi Kethüdası Mehmed Ağa tarafından yapılan 48.627 akçe tutarındaki harcamanın Hazineden ödenmesi için verilen tezkire.

23 Mayıs 1678

İnşâ'allâhü Teâlâ Hacıoğlu'na varıldıkda verile.

Be-cihet-i üstâdiyye-i açdırma-i seyf ve göbek-i kalkan ve gılâf-ı seyf ve sağrı ve meremmât-ı kabza-i seyf ve üstâdiyye-i sîm ve pîrûz ma'a kalemkâriye ve gayruhû berây-ı lâzıme-i mühimmât-ı seferiyye-i Enderûn-ı Hümâyûn el-vâki' fî 10 S. sene 1089 be-ma'rifet-i Mehmed Ağa Kethüdâ-i Hazîne-i Enderûn-ı Hümâyûn în kadar meblağ an-Hazîne-i Âmire dâde fermûde ez-ân-sebeb an-cânib-i Muhâsebe-i Evvel tezkire-i Hazîne nüvişte ber-mûceb-i memhûr defter-i müfredât-ı Mehmed Ağa Kethüdâ-i Hazîne-i Enderûn-ı Hümâyûn ve bâ-fermân-ı şerîf.

48.627 akçe

Bahâ'-i sağrı ve gılâf-ı cedîd berây-ı seyfhâ 60 aded Fî: 170 [akçe] 10.200 akçe	Bahâ'-i dendân-ı mâhî ve kalembek berây-ı kabza-i seyf 47 kıt'a 10.570 [akçe] Kabza-i dendân-ı mâhî: 6 aded Fî: 600 [akçe] 3.600 akçe Kabza-i kalembek: 41 aded Fî: 170 [akçe] 6.970 akçe	Berây-ı üstâdiyye-i sîm-i kılıçhâ ve mızrâkhâ 3.007 dirhem Fî: 2,5 [akçe] 7.517 akçe
Berây-ı üstâdiyye-i kalemkâr ve pîrûz-ı seyf ve harc-ı ta'âmiyye 26 kıt'a Fî: 90 [akçe] 2.340 akçe	Bahâ'-i zer, berây-ı pîrûz-ı gaddâre 7 aded Fî: 300 [akçe] 2.100 akçe	Berây-ı açdırma-i gaddâre ve meremmât-ı sâire 30 aded Fî: 50 [akçe] 1.500 akçe

Bahâ'-i sağrı ve sîm tel ve açdırma, berây-ı mızrâk 75 aded Fî: 160 [akçe] 12.000 akçe	Berây-ı meremmât-ı mismâr ve açdırma-i kalkan 60 aded Fî: 35 [akçe] 2.100 akçe	Berây-ı üstâdiyye-i sîm, berây-ı pîrûz-ı mızrak 120 dirhem Fî: 2,5 [akçe] 300 akçe

Yalnız kırk sekiz bin altı yüz yirmi yedi akçedir.

Tahrîren fî 4 Ra. sene 1089

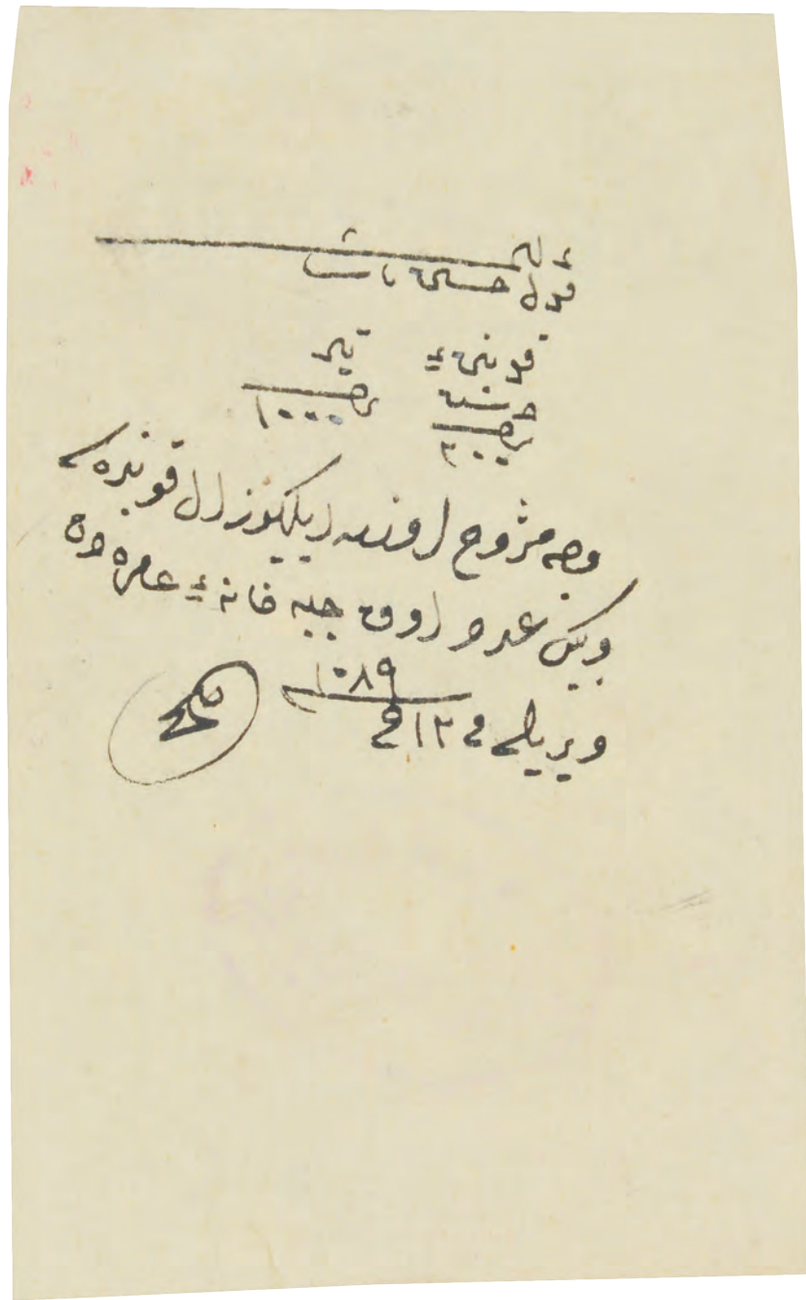
An-Hızâne fî-gurre-i R. sene [10]89 an-yed-i Ahmed Bey.

17. Yüzyıl Başı Osmanlı Tombak Kalkanı,
Askerî Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı

Zırhlı Osmanlı Askeri,
Askerî Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı

BOA, D.BŞM.CBH, 2/148 (DES)

Hüseyin Paşa Kolu'na El Humbarası ve Ok Verilmesi

Çehrin Kalesi kuşatmasındaki[1] Hüseyin Paşa Kolu'na Cebehâne-i Âmireden 200 adet el humbarası ve 1.000 adet ok verilmesine dair tezkire.

1 Ağustos 1678

Berây-ı Kol-ı Hüseyin Paşa

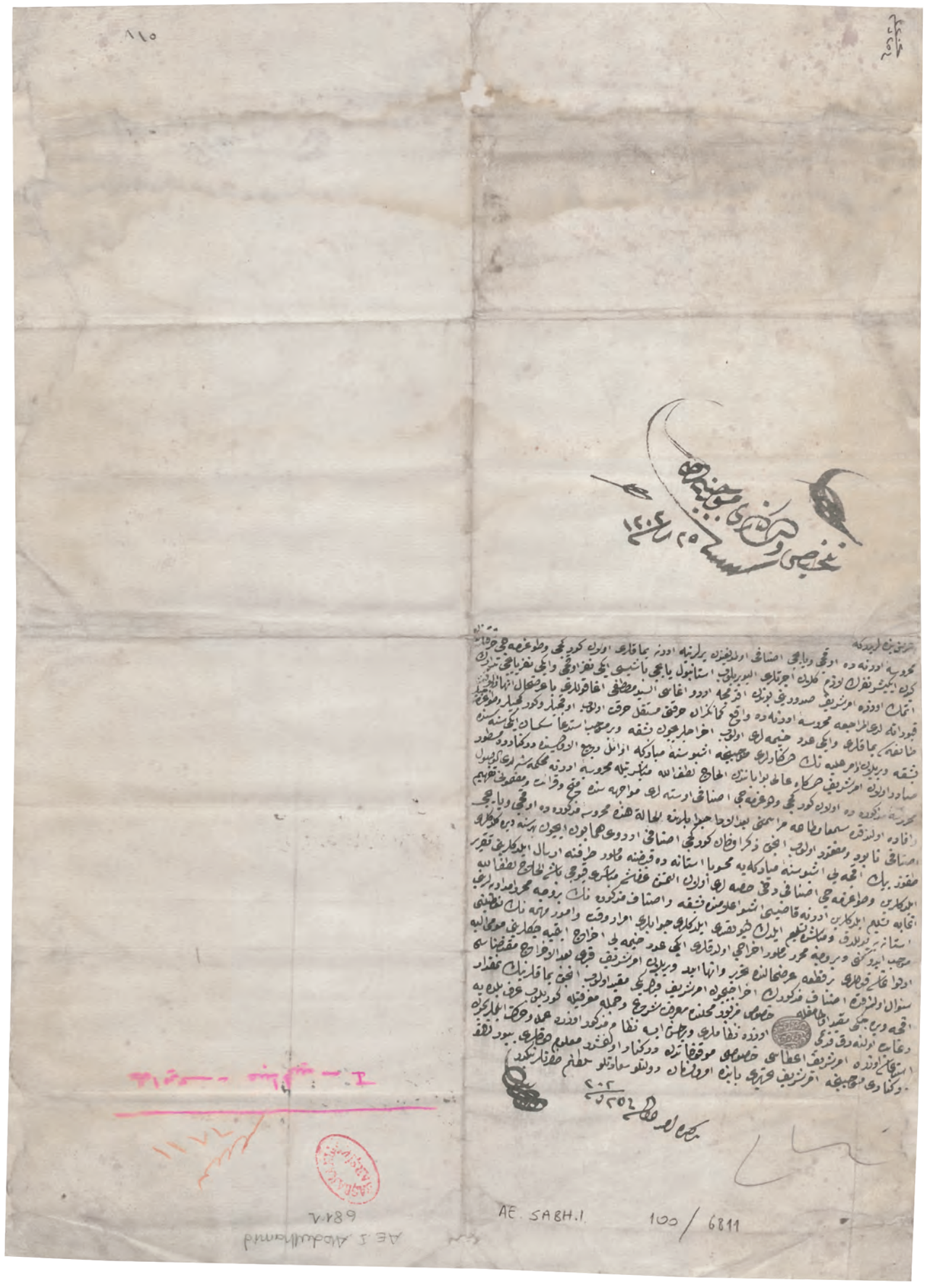
Kunbara-i dest 200 aded	Tîr 1.000 aded

Vech-i meşrûh üzere iki yüz el kunbarası ve bin aded ok
Cebehâne-i Âmireden verile. Fî 12 C. sene 1089.
Sah.

18-19. Yüzyıl Yatağan,
Askerî Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı

1 Bu belgede yer almayan bu ayrıntı aynı dosyadaki diğer belgelerden (ör. 2/13) alınmıştır.

AE. SABH.I 100 / 6811

BOA, A.E.SABH.I, 100/6811

Ordu İçin Edirne'den Gönderilecek Okçu ve Yaycı Esnafı

Ordu için Edirne'den gönderilmesi gereken iki çadır okçu ve yaycı esnafının yerine, Edirne'de okçu ve yaycı esnafı olmamasından dolayı İstanbul Yaycıbaşısı tarafından tedarik edilerek gönderilecek olan okçu ve yaycı esnafının ücretlerinin, eskiden verilen nizam gereğince, Edirne'deki yamakları olan kürekçi ve doğramacı esnafı tarafından karşılanması hususunda emir çıkarılmasına dair buyruldu.

3 Şubat 1788

Telhîsi ve derkenârı mûcebince hüküm buyuruldu.
25 R. sene 1202.

Arz-ı Bendeleridir ki:

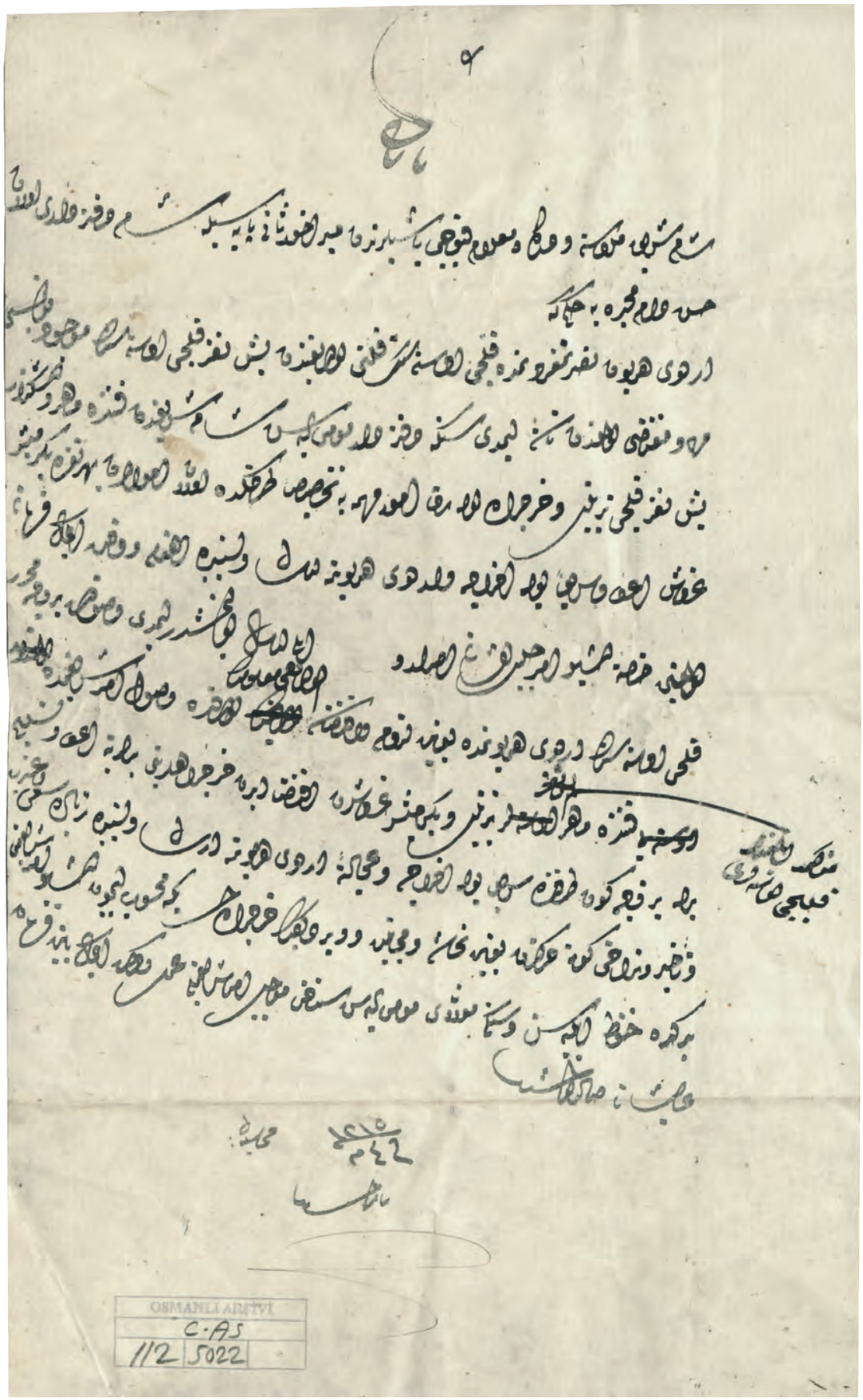
Mahrûse-i Edirne'de okçu ve yaycı esnâfı olmadığından yerlerine Edirne yamakları olan kürekçi ve doğramacı hirfetlerinden giden ikişer neferin lâzım gelen ücretleri alıverilip İstanbul Yaycıbaşısı iki nefer okçu ve iki nefer yaycı tedârük etmek üzere emr-i şerîf sudûrunu bundan akdemce Ordu Ağası es-Seyyid Mustafa Ağa kulları bâ-arzuhâl inhâ ve ol vakit kuyûdâta lede'l-mürâca'a mahrûse-i Edirne'de vâki' kemângerân hirfeti müstakil hirfet olup okçular ve kürekçiler ve doğramacılar tâifesi yamakları ve iki aded haymeleri olup ihrâcları için başka ve ber-mûceb-i istid'â seksen iki senesinde başka verilen evâmir-i aliyyenin derkenârları mûcebince işbu sene-i mübâreke evâil-i Rebîülûlâsında derkenârda mastûr sâdır olan emr-i şerîf Dergâh-ı Âlî bevvâbânından el-Hâc Lütfullah mübâşeretiyle mahrûse-i Edirne mahkemesine lede'l-vusûl mahrûse-i mezkûrede olan kürekçi ve doğramacı esnâfı ustaları muvâcehesinde feth ve kırâet ve mazmûnu tefhîm ve ifâde olundukda sem'an ve tâ'aten merâsimini ba'de'l-edâ cevâblarında el-hâletü hâzihî mahrûse-i mezkûrede okçu ve yaycı esnâfı nâ-bûd ve mefkûd olup ancak zikrolunan kürekçi esnâfı Ordu-yı Hümâyûn için beher sene veregeldikleri dokuz bin akçeyi işbu sene-i mübârekeye mahsûben Âsitâne'de kabzına me'mûr tarafına irsâl eylediklerini takrîr eylediklerin ve doğramacı esnâfı dahi hisseleri olan altmış guruşu mübâşiri Kapıcıbaşı el-Hâc Lütfullah Ağa'ya teslîm eylediklerin Edirne Kâdîsı işbu i'lâmında başka ve esnâf-ı mezkûrenin ber-vech-i muharrer imdâdiyyelerini *"Âsitâne'ye yolladık ve mübâşire teslîm eyledik."* deyu tasaddî eyledikleri cevâbları imrâr-ı vakt ve umûr-ı mühimmenin ta'tîlini mûcib idüğünü ve ber-vech-i muharrer me'mûr-ı ihrâcı oldukları iki aded haymeyi ihrâc etmeyeceklerini mûmâ-ileyh Ordu Ağası kulları bir kıt'a arzuhâlinde tahrîr ve inhâ eder.

Verilen emr-i şerîf kaydı ba'de'l-ihrâc muktezâsı suâl olundukda esnâf-ı mezkûrun ihrâcı için emr-i şerîf verildiği mukayyed olup ancak yamaklarının ne mikdâr akçe vereceği mukayyed olmamağla husûs-ı mezbûr mahallinde ma'rifet-i şer' ve cümle ma'rifetiyle görülüp örf-i beldeye ri'âyet olunarak kadîmi üzere nizâmları verilmiş ise nizâm-ı mezkûr üzere amel ve hareket eylemeleri için istid'âsı üzere emr-i şerîf i'tâsı husûsu Mevkûfâtdan derkenâr olunmuşdur.

Ma'lûm-ı devletleri buyuruldukda derkenârı mûcebince emr-i şerîf tahrîri bâbında emr ü fermân devletli, sa'âdetli sultânım hazretlerinindir.

(Mühür)
Isâmüddin bin Mustafa
(İmza)

Tezkire-i emir dâde. Fî 25 R. sene [1]202.

OSMANLI ARŞİVİ
C.AS
112 5022

BOA, C.AS, 112/5022

Osmanlı Ordusu İçin Şam'dan Kılıççı Ustası Gönderilmesi

Ordu-yı Hümâyunda kılıççıya ihtiyaç duyulduğundan Şam'dan bu konuda uzman beş nefer kılıççı usta tedarik edilip ivedilikle Ordu-yı Hümâyuna gönderilmesi hususunda Şam Mollasına ve Defterdarına yazılan hüküm.

28 Mayıs 1800

Yazıla.

Şâm-ı Şerîf Mollâsına ve Dergâh-ı Muallâm Kapıcabaşılarından Mîr-âhûr-ı Sânî Pâyesiyle Şâm Defterdârı Olan Hasan –dâme mecdühû–ya Hüküm ki:

Ordu-yı Hümâyûn-ı nusret-makrûnumda kılıççı ustasının kılleti olduğundan beş nefer kılıççı ustasının mevcûd bulunması mühim ve muktezî olmakdan nâşî imdi sen ki Defterdâr-ı mûmâ-ileyhsin; Şâm-ı Şerîf'den fenninde mâhir ve işgüzâr beş nefer kılıççı tertîb ve harc-ı râh olarak umûr-ı mühimmeye tahsîsan tarafında olan emvâlden beher nefere yirmişer guruş i'tâ ve serîan yola ihrâc ve Ordu-yı Hümâyûnuma irsâl ü tesyîre ihtimâm ü dikkat eylemen fermânım olmağın hâssaten işbu emr-i celîlü'ş-şânım ısdâr ve ( ) ile irsâl olunmuşdur. **İmdi:**

Vusûlünde ber-vech-i muharrer kılıççı ustasının Ordu-yı Hümâyûnumda be-gâyet lüzûm ve iktizâsı olduğu ma'lûmun oldukda vusûl-i emr-i şerîfimde fenninde mâhir mezkûrü'l-mikdâr kılıççı ustaları tertîb ve yirmişer guruşdan iktizâ eden harc-ı râhlarını yedlerine i'tâ ve teslîm birle birkaç gün zarfında serîan yola ihrâc ve ucâleten Ordu-yı Hümâyûnuma irsâl ü tesyîre ziyâde sa'y ü gayret ve te'hîr u terâhî gûne hareketden be-gâyet tehâşî vü mücânebet ve verdiğin harc-ı râh hesâbına mahsûb için işbu emr-i şerîfimi yedinde hıfz eyleyesin ve sen ki Mevlânâ-yı mûmâ-ileyhsin; sen dahi mûceb-i emr-i şerîfimle amel ve hareket eylemen bâbında fermân-ı âlîşânım sâdır olmuşdur.

Fî 4 M. sene 1215

Muhâsebe-i [Evve]l.

Yazılmışdır.

10

BOA, C.AS, 438/18235

Süvari ve Piyade Zabiti Kılıcının İmalinde Esas Alınacak Yeni Fiyatlar

1261 yılı Haziran ayı başından (13 Haziran 1845) itibaren, Kılıçhâne-i Âmirede yapılan süvari zabiti kılıcının imal fiyatının 75, piyade zabiti kılıcının ise 70 kuruş olarak belirlendiğine dair Meclis-i Muhâsebe-i Mâliye tarafından alınan kararın Padişah tarafından da onaylandığına ve gereğinin yerine getirilmesine dair buyruldu.

13 Kasım 1845

Meblağ-ı tenzîlât-ı merkûme mezkûr iki nevi‘ seyfin numûne-i mevcûdesine aslâ halel gelmemek şartıyla takım bahâsından tenzîl olunmuş olmağla şerh verildi.

Süvârî ve piyâde zâbitânı için Kılıçhâne-i Âmirede i‘mâl olunmakda olan süyûfun fiyât-ı maktûasından bu def'a bi't-terâzî tenzîl olunup işbu altmış bir senesi Haziranı ibtidâsından i‘tibâren dâhil-i icmâl kılınacak mârrü'z-zikr süvârî ve piyâde zâbit süyûfuna vaz‘ olunacak fiyâtın mikdârı.

Süvârî zâbiti seyfi 1 kabza Guruş	Piyâde zâbiti seyfi 1 kabza Guruş	
82	85	Fiyât-ı maktûa-i sâbıkası
07	15	Bu def'a bi't-terâzî tenzîlâtı
75	70	Haziran ibtidâsından i‘tibâren verilecek fiyâtı

***

Mâliye Nâzırı Müşîr-i mükerrem sa‘âdetli, atûfetli Paşa hazretleri

İktizâsına himmet buyuralar deyu buyuruldu. Fî 7 Receb sene [12]61.

Cünûd-ı nizâmiyye-i hazret-i şâhâne için bundan akdem Kılıçhâne-i Âmirede numûne olarak i‘mâl etdirilen mîâdlı süyûfa kat‘-ı fiyât olundukda bunların ibtidâ-yı i‘mâli olmak hasebiyle evvel-emirde masârıf-ı sahîhası pek de ma‘lûm olamayacağına mebnî ileride i‘mâlât yoluna konuldukda îcâbına göre fiyâtlarının tesviyesine ol vakit karâr verilmiş ve bu def'a merbûtan takdîm kılınan pusulada gösterildiği üzere mevcûd olan numûnelerine kemâ-kân mutâbık i‘mâl olunmak ve mutâbakat etmeyenleri hakkında nizâmı icrâ kılınmak şartıyla süyûf-ı mezkûreden süvârî zâbiti

seyfinin fî'-i sâbıkı olan seksen iki guruşun yedi guruşu ve piyâde zâbiti seyfinin seksen beş guruş fî'-i sâbıkının on beş guruşu bi't-terâzî tenzîl olunarak süvârî zâbiti seyfi yetmiş beşer ve piyâde zâbiti seyfi yetmişer guruşa kat' olunmuş olmağla güzerân eden Haziran ibtidâsından i'tibâren zikrolunan kılıçlar bahâsının ol vechile icmâle idhâli muvâfık-ı irâde-i aliyye buyurulduğu hâlde Masârıfât Muhâsebesine bi'l-kayd Harbiye Rûznâmçesine ilmühaberi i'tâsıyla tesviyesi husûsunun Mâliye Nâzırı devletli Paşa hazretlerine havâlesi bâbında emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 7 Receb sene [12]61

(Mühür)

Ahmed Fethi

– Keyfiyet ve iktizâsı Masârıfât Muhâsebesinden.

Harbiye Nâzırı devletli Paşa hazretlerinin bâ-fermân-ı âlî savb-ı sâmîye havâle olunan ve Meclis-i Muhâsebe-i Mâliyeye i'tâ olunan bir kıt'a takrîr meâlinde; Asâkir-i Hâssa-i Şâhâneye mahsûs olmak üzere Kılıçhâne-i Âmirede i'mâl etdirilen nühâs takımlı nev-resm piyâde zâbit kılıcının yüz on üç ve süvârî zâbiti kılıcının seksen yedi ve süvârî neferi kılıcının seksen beş guruş fiyâtı mukaddemce Meclis-i mezkûrda kat' olunarak ol vechile idhâl-i icmâl kılınmakda ise de kâffe-i masârıfât-ı vâkı'ada tasarrufât-ı mümkinenin icrâsına i'tinâ olunmak müekkeden şeref-sünûh ve sudûr buyurulan irâde-i seniyye iktizâsından idüğü ve zikrolunan kılıçlar nev-îcâd olduğu cihetle evvel-emirde sûret-i i'mâli birkaç şahsa münhasır ve fiyât-ı lâyıkasının zâhire ihrâcı müteazzir olduğu ecilden ileride her bir edevâtı yoluna girdikde ol vakit îcâbı vechile yeniden kat'-ı fiyât olması Meclis-i mezkûr karârı îcâbından bulunduğuna binâen bir kıt'a pusulada gösterildiği vechile sâlifü'z-zikr piyâde zâbiti kılıcından yirmi sekiz ve süvârî zâbit ve nefer kılıçlarından beşer guruş Kılıççıbaşı ve esnâf ma'rifetleriyle bi't-terâzî tenzîl olunmuş olduğundan Temmuz ibtidâsından i'tibâren i'mâl etdirilecek mezkûr kılıçların tenzîl olunduğu vechile i'mâl etdirilmesi muvâfık-ı irâde-i seniyye buyurulduğu hâlde ol vechile i'mâl etdirileceği inhâ ve iş'âr olunmuş ve zikrolunan kılıçların mukaddemâ kat' olunan fiyât-ı muharrerelerini mübeyyin başka ve masârıf husûsunda ber-mûceb-i irâde-i seniyye tasarrufât-ı mümkinenin icrâ olunması zımnında başka Harbiye Rûznâmçesine ilmühaberleri verilmiş ve bu makûle eslihanın numûneleri bir kerre de Meclis-i mezkûrda görülerek ba'dehû fiyâtının kat'ı, usûlünden bulunmuş olmağla zikrolunan numûneler celb ile lede'l-mütâla'a hey'et ve endâm ve harcına bir diyecek olmayıp doğrusu temiz ve a'lâ yapılmış ve kat' olunan fiyât-ı muharreresinde dahi mukaddemki fiyâtdan haylice tenezzül bulup fiyât-ı mezbûrenin ber-vech-i muharrer kat'ına Nâzır-ı müşârun-ileyh hazretleri taraflarından pek güzel himmet buyurulmuş ve şimdilerde bu fiyâtdan aşağı i'mâl olunamayacağı erbâb-ı vukûfun ihbârlarıyla dahi tebeyyün eylemiş olmağla bi-mennihî Teâlâ ileride bundan böyle aşağı fiyâtla i'mâli mümkin olduğu hâlde ol vakit îcâbına göre yeniden kat'-ı fiyât olunmak üzere şimdiki kat' olunan fiyâtları vechile i'mâli münâsib olacağına binâen ol vechile icrâsı için keyfiyet Masârıfât Muhâsebesine kayd ile mezkûr kılıçların numûne ve fiyât-ı mezbûre vechile i'mâl etdirilmesi bâbında Harbiye Rûznâmçesine ilmühaberinin i'tâsı lâzım geldiği bâ-mazbata inhâ olunmağla numûnesinden aşağı olmamasına himmet buyurulmak bâbında sâdır olan fermân-ı sâmî mûcebince kaydolunup 4 Receb sene 1259 târîhinde Harbiye Rûznâmçesine ilmühaberi verildiği mukayyed olup meâl-i takrîr işbu altmış bir senesi Haziranı ibtidâsından i'tibâren mezkûr süvârî zâbiti kılıcının fî'-i sâbıkı olan seksen iki guruşun yedi guruşu ve piyâde zâbiti seyfinin seksen beş guruş fî'-i kadîminin on beş guruşu bi't-tenzîl zikrolunan süvârî zâbiti kılıcı yetmiş beşer ve piyâde zâbiti seyfi yetmişer guruşa olarak bi'l-i'mâl bahâlarının ol vechile icmâle idhâli için Harbiye Rûznâmçesine ilmühaberinin tahrîrini inhâdan ibâret ve zikrolunan kılıçların fiyâtı mukaddemâ Meclis-i Muhâsebe-i Mâliyede kat' olunmuş olduğu kuyûddan rehîn-i rütbe-i bedâhet olmağla bu sûretde husûs-ı mezkûrun dahi Meclis-i mezbûra havâlesi bâbında fermân devletli sultânım hazretlerinindir.

Fî 11 Receb sene 1261

(İmza)

– Meclise.

Fî 13 Receb sene [12]61

***

Mühimmât-ı Harbiye Nâzırı devletli Fethi Paşa hazretlerinin Meclis-i Muhâsebeye havâle buyurulan bir kıt'a takrîrleri meâlinde; asâkir-i nizâmiyye-i şâhâne için bundan akdem Kılıçhanede numûneleri i'mâl etdirilen mîâdlı süyûfa Meclis-i âcizânemizde fiyât kat'ı sırasında süyûf-ı mezkûrenin nev-îcâd olmak hasebiyle ibtidâ'-i emrde masârıf-ı sahîhaları pek de ma'lûm olamayacağından ileride i'mâlâtı yoluna konuldukda îcâbına göre yeniden kat'-ı fiyât olunması[na] karâr verilmiş olduğuna mebnî bu def'a bi't-terkîm takdîm kılınan bir kıt'a pusulada gösterildiği üzere mevcûd olan numûnelerine kemâ-kân mutâbık i'mâl olunmak ve mutâbakat etmeyenleri hakkında nizâmı icrâ kılınmak şartıyla süyûf-ı mezkûreden süvârî zâbiti seyfinin fî'-i sâbıkı olan seksen iki guruşun yedi guruşu bi't-tenzîl yetmiş beş guruşa ve piyâde zâbiti seyfinin dahi seksen beş guruş fî'-i sâbıkından on beş guruşu kezâlik tenzîl olunarak yetmiş guruşa ve süvârî zâbiti seyfi yetmiş beşer ve piyâde zâbiti seyfi yetmişer guruşa bi't-terâzî kat'-ı fiyât olunduğundan güzerân eden Haziran ibtidâsından i'tibâren zikrolunan kılıçlar bahâsının ol vechile icmâle idhâli muvâfık-ı irâde-i aliyye buyurulduğu hâlde Masârıfât Muhâsebesine bi'l-kayd Harbiye Rûznâmçesine ilmühaberi i'tâsı husûsu inhâ ve iş'âr olunmuş ve ber-mantûk-ı kuyûd Kılıçhâne-i Âmirede i'mâl etdirilen nühâs takımlı nev-resm kılıçlardan piyâde zâbit kılıcının fî'-i maktû'-ı mukarreri olan yüz on üç guruşun yirmi sekiz guruşu ve süvârî zâbit kılıcı fîsi bulunan seksen yedi guruşla süvârî neferi kılıcı fîsi olan seksen beş guruşun beşer guruşu tenzîl olunarak ileride i'mâlâtı yoluna girdikde yeniden kat'-ı fiyât kılınmak üzere zikrolunan piyâde zâbit kılıcının gayr-i ez-tenzîl seksen beş ve süvârî zâbit kılıcının seksen iki ve süvârî nefer kılıcının seksen guruş fiyâtla Temmuz ibtidâsından i'tibâren numûneleri üzere i'mâl etdirilmesi zımnında Meclis-i âcizânemiz karârı vechile iki yüz elli dokuz senesi Receb-i şerîfinde Harbiye Rûznâmçesine ilmühaberi verilmiş olduğu Masârıfât Muhâsebesi derkenârında gösterilmiş olmağla bu sûretde mezkûr kılıçların nev-resm olduğundan mukaddem i'mâlâtı sûreti lâyıkıyla bilinemediğine binâen ileride îcâbına bakılmak üzere muvakkat olarak fiyâtı tesviye olunmuş olup bu def'a Nâzır-ı müşârun-ileyh hazretlerinin inhâlarına nazaran süvârî nefer kılıcının seksen guruş fî'-i sâbıkı ibkâ kılınarak piyâde zâbit kılıcı fî'-i sâbıkı olan seksen beş guruşdan on beş ve süvârî zâbit kılıcı fî'-i sâbıkı bulunan seksen iki guruşdan yedi guruş takım bahâlarından olmak üzere esnâfı rızâlarıyla tenzîl kılındığı anlaşıldığına binâen müşârun-ileyhin inhâları vechile gayr-i ez-tenzîl mezkûr süvârî zâbit kılıcının yetmiş beşer ve piyâde zâbit kılıcının yetmişer guruşdan bahâları işbu mürûr eden Haziran ibtidâsından i'tibâren icmâle idhâl kılınmak ve numûnelerine muvâfık i'mâl olunup muvâfık olmadığı hâlde kabûl kılınmamak üzere Masârıfât Muhâsebesine kayd ile Harbiye Rûznâmçesine ilmühaberleri tahrîriyle tesviyesi lâzım geleceği muhât-ı ilm-i sâmîleri buyuruldukda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 15 L. sene [12]61

(Meclis-i Muhâsebe-i Mâliye üyelerinin mühürleri)

– Takrîr yazıla.

***

Mâliye Nâzırı Müşîr-i mükerrem sa'âdetli, atûfetli Paşa hazretleri

Keyfiyet lede'l-istîzân takrîr-i atûfileri ve merbût mazbata vechile husûs-ı mezbûrun tesviye-i îcâbına irâde-i seniyye-i mülûkâne müte'allik buyurulmuş olmağın mûcebince icrâ-yı iktizâsına himmet buyuralar deyu buyuruldu. Fî 8 Za. sene [12]61.

Asâkir-i Nizâmiyye-i Şâhâne için bundan akdem Kılıçhânede numûneleri i'mâl etdirilen mîâdlı süyûfa Meclis-i Muhâsebe-i Mâliyede fiyât kat'ı sırasında süyûf-ı mezkûrenin nev-îcâd olmak hasebiyle ibtidâ-yı emrde masârıf-ı sahîhası pek de ma'lûm olamayacağından ileride i'mâlâtı yoluna konuldukda îcâbına göre yeniden kat'-ı fiyât olunması[na] karâr verilmiş olduğuna binâen bu def'a süyûf-ı mezkûreden süvârî ve piyâde zâbiti seyfinin fiyât-ı sâbıkasından tenzîliyle güzerân eden Haziran ibtidâsından i'tibâren kat' olunan fiyâtının mikdârını mübeyyin tanzîm olunan bir kıt'a pusulası takdîm kılınmış olduğu beyânıyla icrâ-yı îcâbı husûsuna dâir Tophâne-i Âmire Müşîri devletli Paşa hazretleri taraflarından takdîm kılınan bir kıt'a takrîr ba'de ihrâci'l-kuyûd Meclis-i mezbûra

lede'l-havâle ol bâbda müzâkerât-ı vâkı'ayı mutazammın kaleme alınan bir kıt'a mazbata merbûtan takdîm-i hâk-i pâ-yı sâmîleri kılınmış olmağın mûcebince tesviyesi muvâfık-ı irâde-i aliyyeleri ise icrâ-yı îcâbına ibtidâr olunacağı ma'lûm-ı devletleri buyuruldukda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

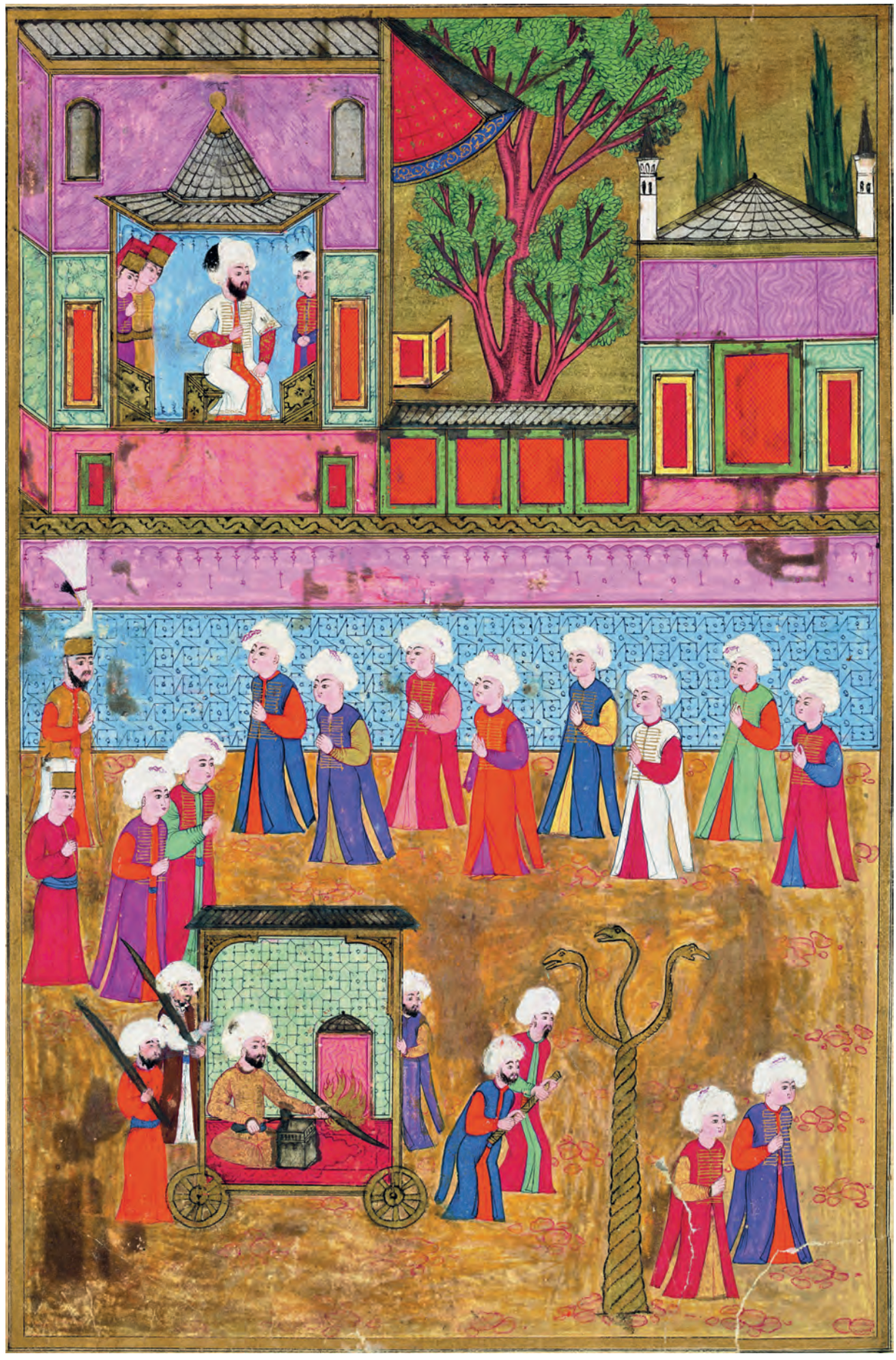
Fî 28 L. sene [12]61

(Mühür)
Es-seyyid Abdurrahman Nâfiz

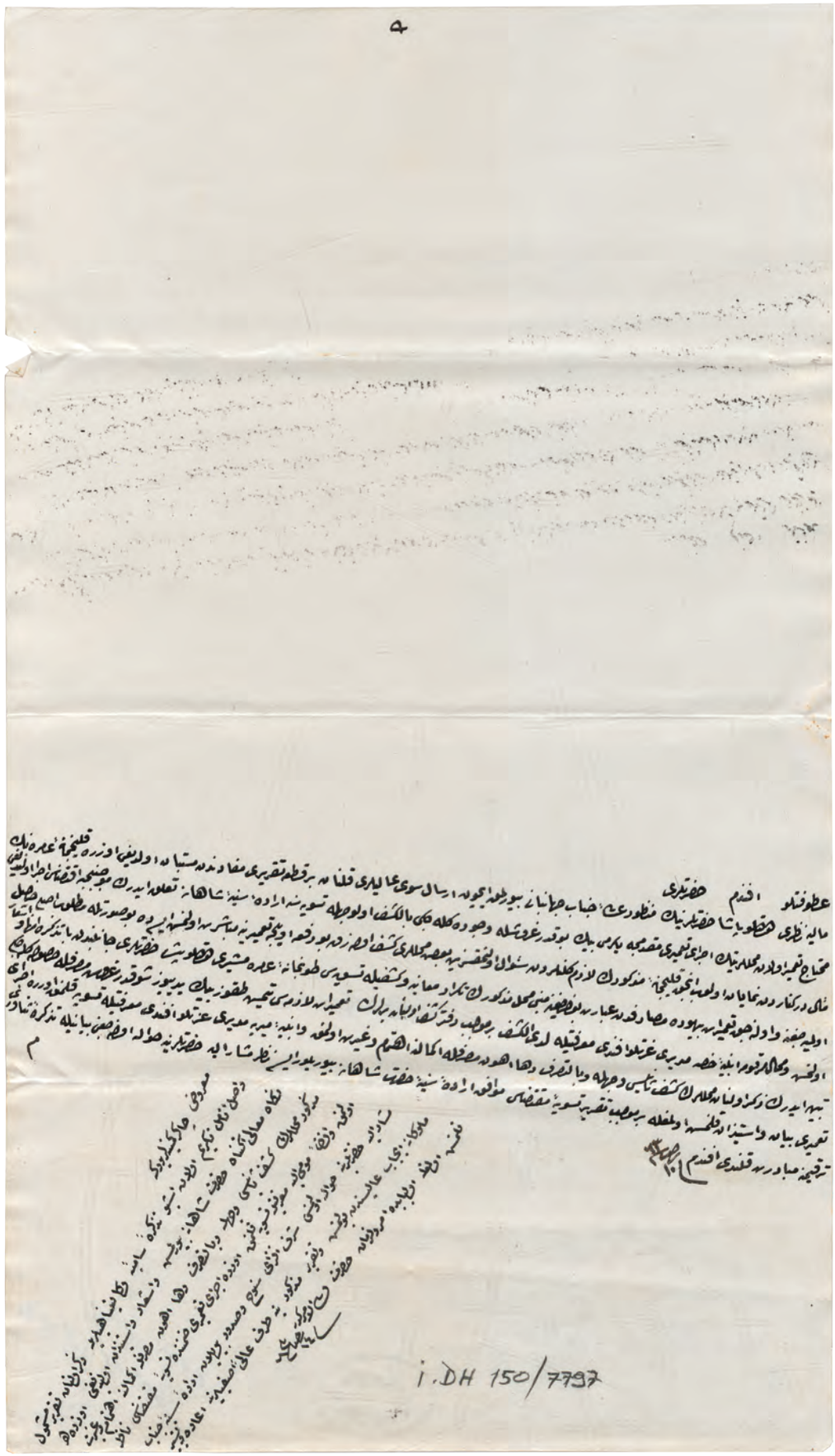
Dâde. Fî 13 Za. sene [12]61.

Kanuni Sultan Süleyman'ın Kılıcı,
Askerî Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı

Sur-ı Hümâyunda Kılıççı Esnafının Geçişi,
Seyyid Lokman, Surname-i Hümâyun, TSMK, Hazine, no. 1344/96a

i.DH 150/7797

BOA, İ.DH, 150/7797

Kılıçhâne-i Âmirenin Tamiri

Kılıçhâne-i Âmirenin tamire muhtaç mahallerinin daha önce iyice soruşturulmadan yapılmış olan keşfe göre değil yeni yapılan keşfe göre ve tasarrufa riayet edilerek keşifte belirtilen miktardan daha az masrafla tamirine izin verildiğine dair irâde-i seniyye.

28 Haziran 1847

Atûfetli Efendim Hazretleri

Mâliye Nâzırı devletli Paşa hazretlerinin manzûr-ı âlî-i cenâb-ı cihân-bânî buyurulmak için irsâl-i sû-yı âlîleri kılınan bir kıt'a takrîri müfâdından müstebân olduğu üzere Kılıçhâne-i Âmirenin muhtâc-ı ta'mîr olan mahallerinin icrâ-yı ta'mîri mukaddemce yirmi bin bu kadar guruşla vücûda geleceği bi'l-keşf ol vechile tesviyesine irâde-i seniyye-i şâhâne ta'alluk ederek mûcebince iktizâsı icrâ olunduğu meâl-i derkenârdan nümâyân olup ancak Kılıçhâne-i mezkûrun lâzım gelenlerden suâl olunmaksızın ba'zı mahalleri keşfolunarak bu def'a öylece ta'mîrine mübâşeret olunmuş ise de bu sûretle matlûb-ı aslî hâsıl olmayacağına ve olunacak ta'mîrât beyhûde masârıfdan ibâret bulunduğuna mebnî mahall-i mezkûrun tekrâr muâyene ve keşfiyle tesviyesi Tophâne-i Âmire Müşîri devletli Paşa hazretleri cânibinden bâ-tezkire inhâ ve iş'âr olunmuş ve mahâll-i merkûme Ebniye-i Hâssa Müdîri izzetli Efendi ma'rifetiyle lede'l-keşf ber-mûceb-i defter keşfolunan yerlerin ta'mîrât-ı lâzımesi yetmiş dokuz bin yedi yüz şu kadar guruş masrafla husûle geleceği tebeyyün ederek zikrolunan mahallerin keşf-i sânîsi vechile ve bi't-tasarruf daha ehven masrafla ikmâline ihtimâm ve gayret olunmak ve Ebniye-i Mîriyye Müdîri izzetli Efendi ma'rifetiyle tesviye kılınmak üzere icrâ-yı ta'mîri beyân ve istîzân kılınmış olmağla ber-mûceb-i takrîr tesviye-i muktezâsı muvâfık-ı irâde-i seniyye-i hazret-i şâhâne buyurulur ise Nâzır-ı müşârun-ileyh hazretlerine havâle olunacağı beyânıyla tezkire-i senâverî terkîmine mübâderet kılındı efendim.

Fî 10 Receb sene [12]63

Mim.

Ma'rûz-ı Çâker-i Kemîneleridir ki:

Vâsıl-ı enâmil-i tekrîm olan işbu tezkire-i sâmiye-i Vekâlet-penâhîleriyle zikrolunan takrîr meşmûl-i nigâh-ı ma'âlî-iktinâh-i hazret-i şâhâne buyurulmuş ve iş'âr ve istîzân olunduğu üzere mezkûr mahallerin keşf-i sânîsi vechile ve bi't-tasarruf daha ehven masrafla ikmâline ihtimâm ve gayret olunmak ve Efendi-i mûmâ-ileyh ma'rifetiyle tesviye kılınmak üzere icrâ-yı ta'mîri zımnında tesviye-i muktezâsı Nâzır-ı müşârun-ileyh hazretlerine havâle olunması şeref-efzâ-yı sünûh ve sudûr buyurulan irâde-i seniyye-i cenâb-ı mülûkâne îcâb-ı âlîsinden bulunmuş ve takrîr-i mezkûr yine taraf-ı âlî-i âsafîlerine iâde ve tesyîr kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 14 Receb sene [12]63

BOA, HH.İ, 110/81

Kılıççı Atanik Ağa'nın Nişan ile Taltifi

Kılıççı Atanik Ağa'nın, yirmi seneden beri padişaha ait kılıçları ve yine onun emriyle yabancılar vs. için sipariş edilen kılıçları imal ettiğinden bahisle emsal ve akranı gibi hizmetleri karşılığında nişan ile taltif edilmesi isteğine dair sunmuş olduğu arzuhal üzerine, kendisine beşinci rütbeden Mecidî nişanı ihsan olunduğuna dair çıkan irâde-i seniyye.

25 Aralık 1897

Hazîne-i Hâssa-i Şâhâne Nezâret-i Celîlesi Cânib-i Âlîsine

Ma'rûz-ı Çâkerleridir

Velînî'met-i bî-minnetimiz efendimiz hazretlerine mahsûs kılınçlar ile bâ-irâde-i seniyye-i cenâb-ı mülûkâne ecânibe mahsûs olarak sipâriş buyurulan mükellef seyflerin i'mâli yirmi seneden beri uhde-i âcizîye muhavvel bulunmuş olduğundan şimdiye kadar dilhâh-ı âlî vechile îfâ-yı hüsn-i hidmet edip hiçbir vakitde sızıltıya mahal bırakmayarak günü gününe sipârişleri ikmâl ve itmâm eylediğim gibi geçenlerde gâzî paşalar hazerâtına ihsân buyurulan on beş aded mükellef altun kılıncı dilhâh-ı âlîye muvâfık sûretde i'mâl ve vakt ü zamanıyla ikmâl ve teslîm eyledim. Kulları yirmi seneden beri bu hidmeti hüsn-i sûretle îfâ eylediğim hâlde şimdiye kadar hiçbir sûretle nâil-i mükâfât olamadığımdan ve hâlbuki hidmet-i şâhânede bulunanların hiçbirisi taltîf ve ihsândan mahrûm kalmamış olduğundan lutfen ve merhameten müddet-i mezkûre zarfındaki hidemât-ı mesbûkama mükâfâten emsâlim vechile bir kıt'a nişân-ı zî-şân ile taltîf buyurulmaklığıma delâlet buyurulması bâbında ve her hâlde emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 23 Ağustos sene [1]313

Hey'ete. Fî 23 Ağustos sene [1]313.

Kayd şüde: 797, fî 23 minh.

185-382

Müsted'î-i merkûm Kılıncî Atanik Ağa'nın yirmi seneden beri velînî'met-i bî-minnetimiz efendimiz hazretlerine mahsûs kılınçlar ile ecânib için sipâriş buyurulan mükellef seyflerin i'mâline (…) vechile îfâ-yı hüsn-i hidmet eylediği gibi geçenlerde gâzi paşa hazerâtına ihsân buyurulan on beş aded altun kılıncın i'mâlini deruhde ederek vaktinde dilhâh-ı âlîye muvâfık sûretde ikmâl ve teslîm eylemiş olmasına ve hidmet-i mûcibü'l-mefharet-i şâhânede bulunanların taltîf ve tesrîri şan-ı merâhim-nişân-ı cenâb-ı tâcdârîye (…) Nezâret-penâhîde dahi müsellemâtdan bulunmasına mebnî mûmâ-ileyh Atanik Ağa'nın kendi ârzû ve temennîsi vechile beşinci rütbeden bir kıt'a Mecîdî nişân-ı zî-şânı ve (…) ihsânıyla taltîfi rehîn-i re'y-i âlî-i Nezâret-penâhî buyurulduğu hâlde keyfiyetin arz-ı Atebe-i Ulyâ kılınması lüzûmu tezekkür kılındı.

Fî 20 Teşrîn-i Evvel sene [1]313

Arz. Fî 3 Kânûn-ı Evvel sene [1]313. Yazılmşdır.

Mûcebince beşinci [rütbeden] Mecîdî nişâm.

***

Hazîne-i Hâssa-i Şâhâne
Tahrîrât Kalemi
Aded: 489

Atûfetli Efendim Hazretleri

Zât-ı şevket-simât-ı hazret-i Pâdişâhîye mahsûs seyfler ile ecânib ve sâireye taraf-ı eşref-i hazret-i mülûkâneden ihdâ ve ihsân buyurulmakda olan mükellef kılınçların matlûba muvâfık sûretde vakt ü zamânıyla i'mâl ve teslîmi emrinde yirmi seneden beri hüsn-i hidmeti sebk eden Kılınççı Atanik Ağa'nın âtıfet-i seniyye-i mülûkâneye şâyeste olduğundan mûmâ-ileyhe beşinci rütbeden bir kıt'a Mecîdî nişân-ı zî-şânı inâyet ve ihsânıyla sâye-i lutf-vâye-i hazret-i tâcdarîde istihsâl-i mesrûriyyeti makrûn-ı müsâ'ade-i seniyye-i cenâb-ı şehinşâhî buyurulur ise mantûk-ı münîfinin infâzıyla sû-yı âcizîye dahi inbâsı bâbında emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 20 Receb sene [1]315 ve fî 3 Kânûn-ı Evvel sene [1]313

Nâzır-ı Hazîne-i Hâssa
Bende
Ohannes

Sa'âdetli Efendim Hazretleri

Manzûr-ı âlî buyurulan işbu tezkire-i vâlâları üzerine mûcebince irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî şeref-müte'allik buyurulmuş olmağla ol bâbda irâde efendim hazretlerinindir.

Fî 30 Receb sene [1]315 ve fî 12 Kânûn-ı Evvel sene [1]313

Ser-kâtib-i Hazret-i Şehriyârî
Tahsin

18. Yüzyıl İmali Osmanlı Kılıcı,
Askerî Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı

II- ATEŞLİ SİLAHLAR

A- Ateşli Silah Türleri

Top, Tüfek, Piştov, Tabanca, Filinta, Humbara, Havan

Haçova Savaşı (1596), *TSMK, Hazine, no. 1609, v. 50b-51a*

13

BOA, KK.d, 4726

Tophâne-i Âmire Harcamalarının Muhasebe İcmali ve Dökülen Top vs.nin Cins ve Miktarları

Galata'daki Tophâne-i Âmirenin; Ayas Bey'in Topçubaşı, sipahioğullarından Hayreddin'in Emin ve Mustafa'nın Kâtip olduğu 5 Şaban 923 – 29 Zilhicce 925 (23 Ağustos 1517 – 22 Aralık 1519) tarihleri arasında satın alma, ücretler vs. için Hersek Sancak Beyi Kasım Bey marifetiyle yapılan harcamaları ile bunlar için Hazîne-i Âmireden ve diğer gelir kalemlerinden verilen paraların icmalen muhasebesini, dökülen çeşitli cins toplar ile top arabaları, ot evi, pırazvana gibi savaş alet ve teçhizatının cins ve miktarlarını gösteren defter kaydı.

22 Aralık 1519

[**s. 50**] Muhâsebe-i icmâl-i ihrâcât-ı Tophâne-i Âmire der-Galata be-ma'rifet-i Kâsım Bey Mîrlivâ'-i Hersek ve Ayas Bey Ser-topcuyân ve Hayreddin an-ebnâ'-i sipâhiyân Emîn ve Mustafa Kâtib, an-hâmis-i Şa'bân sene 923 ilâ-gâye-i Zilhicce sene 925.

Asl-ı mâl

697.868 akçe

An-Hızâne-i Âmire bi'd-defa'ât 370.000 akçe	An-tahvîl-i Mevlânâ Nûreddin Kâdî-ı İstanbul an-akçe-i avârız 150.000 akçe	An-tahvîl-i Ömer Bey Emîn-i Harc-ı Hâssa der-İstanbul 127.868 akçe	An-tahvîl-i Sinan Bey Vezzân-ı köhne, Nâib-i Emîn-i Harc-ı Hâssa-i İstanbul an-kıbel-i hazret-i Abdüsselam Beyefendi 50.000 akçe

Vuzi'a min-zâlik

697.733 akçe

El-mübâya'ât

398.720 akçe

Bahâ'-i hâk-i sefîd 14.647 akçe	Bahâ'-i hâk-i sürh 4.760 akçe	Bahâ'-i beyza 3.560 akçe	Bahâ'-i hîme-i çam ve bellut 10.370 vezne 42.067 akçe
Bahâ'-i engişt 84.905 akçe	Bahâ'-i keten 104,5 kantâr[1] 24.256 akçe	Bahâ'-i rûy 94,5 kantâr 19.515 akçe	Bahâ'-i âhen-i çubuk 230 kantâr 18.540 akçe

1 1 kantar: 56,44958 kg. Daha geniş bilgi icin bk. Cengiz Kallek, "Kantar", *DİA*, C. 24, s. 317-320.

Bahâ'-i âhen-i bileğü 143 kantâr 16.210 akçe	Bahâ'-i tel 1.461 kangal 27.743 akçe	Bahâ'-i tel-i tavus (?) 335 kangal 9.570 akçe	Bahâ'-i resen-i tire (?) 2.761 aded 13.600 akçe
Bahâ'-i seng-i kapak ve çan (?) 5.145 akçe	Bahâ'-i mismâr-ı mertek ve fesser (?) ve sağış (?) ve pedavra ve gayruhû 47.587 akçe	Bahâ'-i şem'-i asel 3 kantâr 30 kıyye[1] 5.361 akçe	Bahâ'-i şem'-i revgan 2.440 akçe
Bahâ'-i tahtahâ-i mütenevvia ve çûbhâ 676 aded 8.085 akçe	Bahâ'-i kürek ve kazma ve gayruhû 230 aded 2. 638 akçe	Bahâ'-i kabza-i balta 433 aded 388 akçe	Bahâ'-i gerder ve küfe 1.229 aded 2.382 akçe
Bahâ'-i kefçe-i âhen be-cihet-i rihten-i nühâs 217 aded 4.310 akçe	Bahâ'-i tuğla hîme ve çârsû ve şeşhâne 56.530 aded 9.818 akçe	Bahâ'-i tenüke-i âhen be-cihet-i elcekhâ 2.420 akçe	Bahâ'-i hurdevât-ı mütenevvia 8.773 akçe
Bahâ'-i darbzenhâ an-Nikola Bayloz harîde ber-mûceb-i hükm-i hümâyûn 20.000 akçe			

[s. 51] *Tetimme-i İhrâcât-ı Tophâne*

El-icârât

299.013 akçe

Ücret-i peremeciyân berây-ı âverden-i esbâb 2.307 akçe	Ücret-i hammâlân berây-ı âverden-i esbâb 1.484 akçe	Ücret-i nafaka-i gılmân-ı acemiyân berây-ı âverden-i hîme-i çam ve bellût ve çûb-ı mizber ve gayruhû 3.012 akçe	Ücret-i navlûn-ı keştî-i rencberân berây-ı âverden-i çûb-ı mizber 2.074 çûb akçe
Ücret-i üstâdân an-kılâ' âmedend 8.368 akçe	Ücret-i bekciyân-ı kârhâne ve kalıb ve şebkârî 15.103 akçe	Ücret-i çırakcıyân be-cihet-i rihten-i kalıbhâ-i top 1.248 akçe	Ücret-i haddâdân berây-ı sâhten-i kalıbhâ ve mandelhâ ve köseği 6.147 akçe
Ücret-i erre-keşân 933 akçe	Ücret-i eğeciyân 4.892 akçe	Ücret-i haddâdân be-cihet-i sâhten-i cedîd tenüke ve tel 87.836 akçe	Ücret-i seng-tırâşân 2.325 akçe
Ücret-i neccârân be-cihet-i sâhten-i mizber ve top acele ve mühimmât-ı Tophâne-i Âmire 52.282 akçe	Ücret-i bennâyân be-cihet-i sâhten-i fırın-ı köhne ve cedîd ma'a çukur-ı kalıb ve râh ve gayruhû 31.215 akçe	Ücret-i haddâdân be-cihet-i sâhten-i maymuncuk ve kuyuruk[2] 32.062 akçe	Ücret-i kefçegîrân be-cihet-i rihten-i nühâs 7.800 akçe

1 Yaklaşık 1,282945 kg. olarak hesaplanan bir Osmanlı ağırlık ölçüsü birimi, okka. Daha geniş bilgi icin bk. Cengiz Kallek, "Okka", *DİA*, C. 33, 2007, İstanbul, s. 338-339.

2 Kuyruk.

Ücret-i üstâdân be-cihet-i meremmet-kerden-i darbzenhâ 3.424 akçe	Ücret-i arabacıyân berây-ı âverden-i seng-i âhen an-Sofya ilâ-İstanbul 1.280 aded 686 kantâr 15 lodra 8.670 akçe	Ücret-i müteferrika 11.831 akçe

El-bâkî

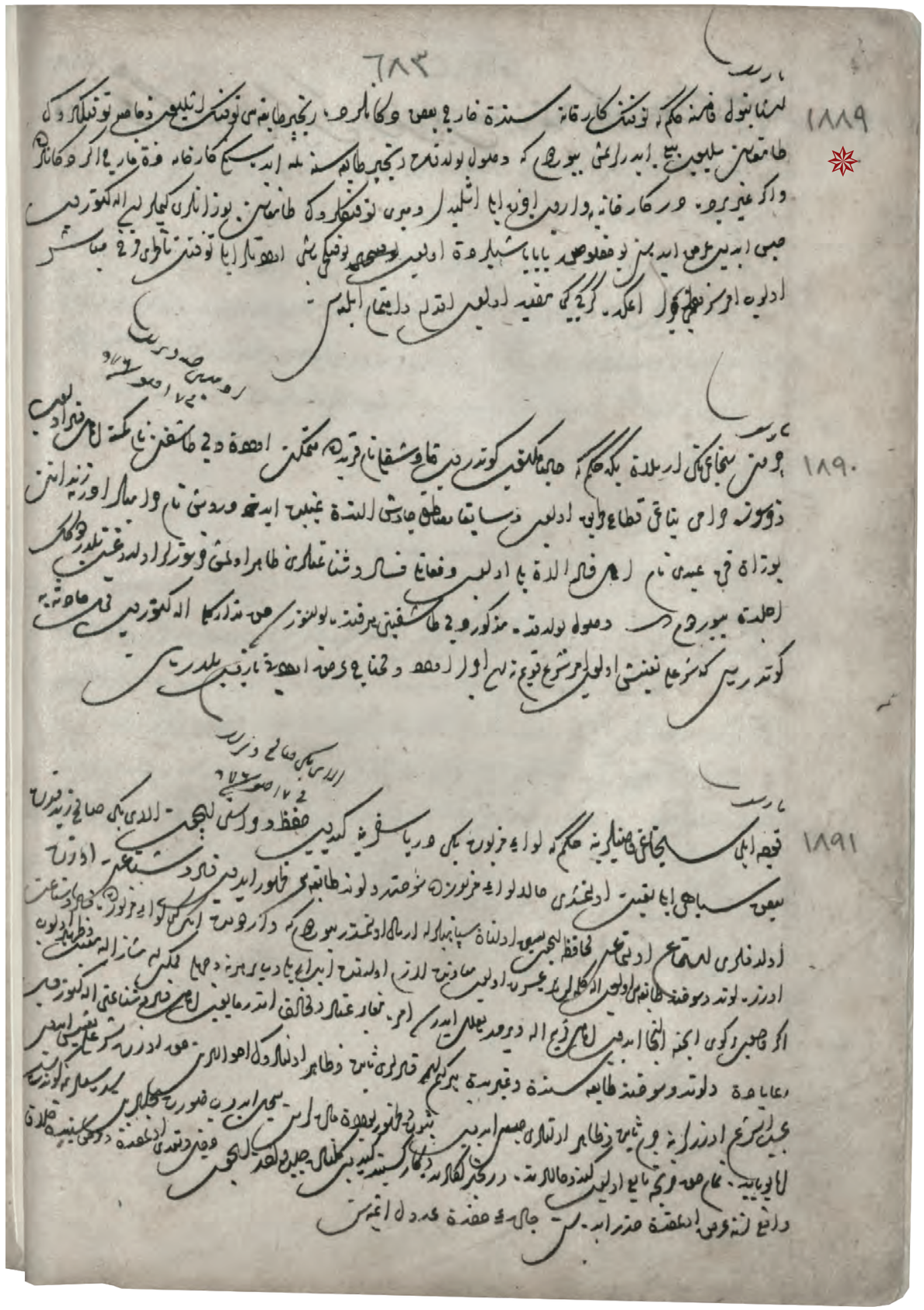
135 akçe

[s. 52] *Tafsîl oldur ki İstanbul'da Tophâne-i Âmire['de] dökülen yarakları beyân eder.*

Bacalaşko[1] Fî: 30 karış 8 kıt'a	Bacalaşko Fî: 25 karış 8 kıt'a	Şayka Fî: 20 karış 8 kıt'a	Top-ı hevâyî 2 kıt'a
Yirmi beşer karış iki pâreden bacalaşko 1 kıt'a	Darbuzan[2] 17 karış 1 kıt'a	Prankı-i ester 64 kıt'a	Darbuzanhâ 550 kıt'a
Ot evi 91 çeki 1.040 kıt'a	Pırazvana 40 kıt'a	Meremmet-i darbuzanhâ 428 kıt'a	Şayka 18 karış 6 kıt'a
Çatma-i mizber 40 kıt'a	Araba-i top 10 kıt'a	Darbuzan iki pâreden Fî: 14 karış 25 kıt'a	

1 Bacaluşka.

2 Darbzen.

Tüfek Kârhanesi Dışında Tüfek İmal Edilmemesi, Tüfek Damgalarını Silenlerin Cezalandırılması

Tüfek yapan bazı kişilerin bu işi Tüfek Kârhanesi dışında bazı dükkânlarda yaptıkları ve devlete ait tüfeklerin damgasını silerek sattıkları duyulduğundan, bu kişilere bu işi Tüfek Kârhanesinde ücretle yapmaları hususunda tembihte bulunulması ve devlete ait tüfeklerin damgasını silenlerin yakalanıp hapsedilmesine dair İstanbul Kadısına gönderilen hüküm.

10 Ağustos 1568

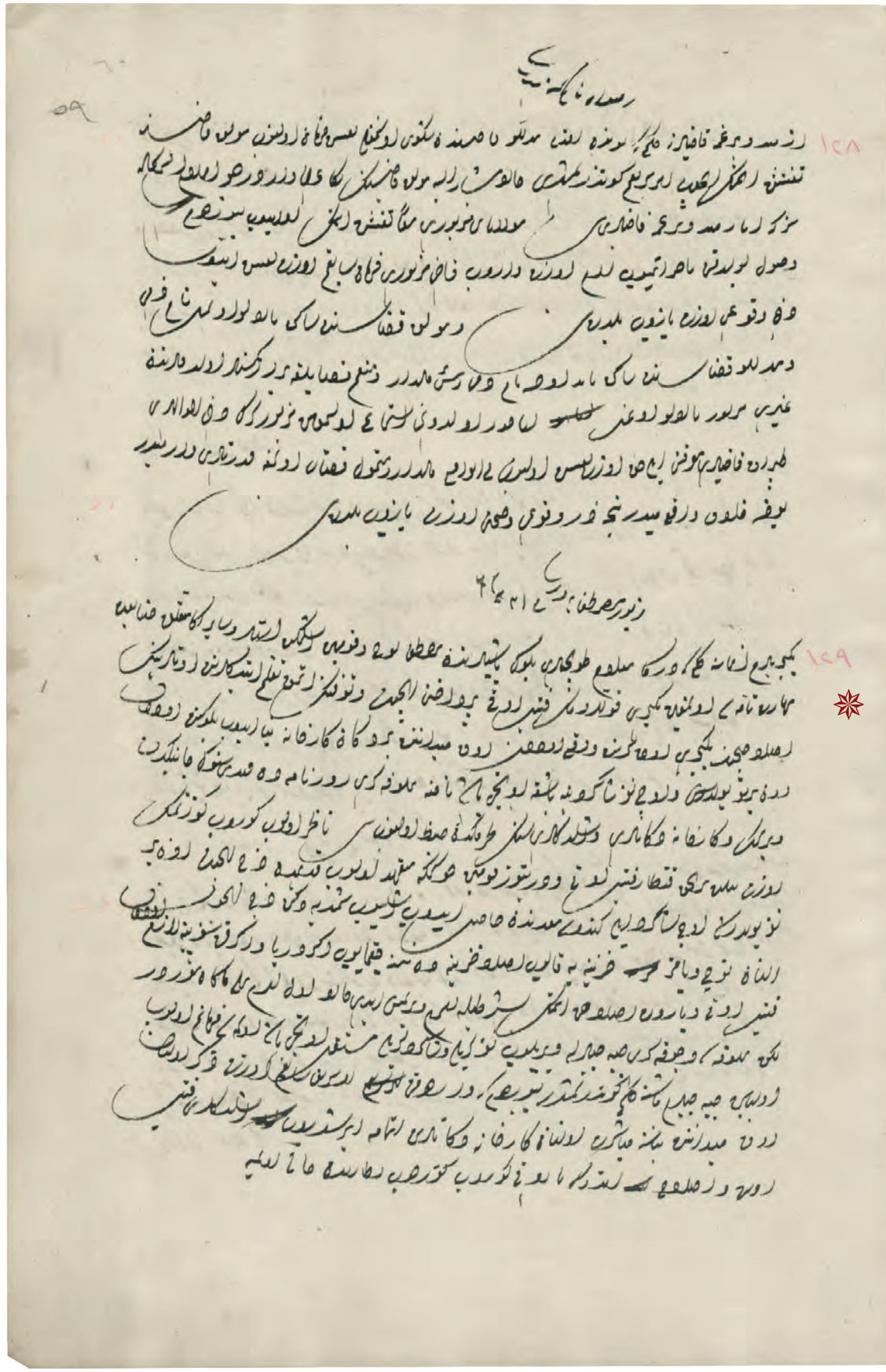

Yazıldı.

İstanbul Kâdîsına Hüküm ki:

Tüfenk Kârhânesinden hâric ba'zı dükkânlarda rençber tâifesi tüfenk işleyip ve hâssa tüfenklerün damgasın silip bey' ederler imiş. **Buyurdum ki:**

Vusûl buldukda rençber tâifesine tenbîh edesin ki Kârhâneden hâric eğer dükkânlarda ve eğer gayr[i] yerdedir; Kârhâneye varıp ücret ile işleyeler ve mîrî tüfenklerün damgasın bozanları kimler ise ele getirip habs edip arz edesin. Bu husûsa yayabaşılardan olup tüfenkcibaşı olanlar ile Tüfenk Nâzırı Ferruh mübâşir olup emr-i şerîfimi icrâ etmekde gereği gibi mukayyed olup ikdâm ü ihtimâm eyleyesin.

Fitil Otu Perdahı, Barut Islahı ve Humbara İmali İçin Müstakil Ekip ve İmalathane Kurulması

Dergâh-ı Muallâ Topçuları bölükbaşılarından Mustafa'nın, tunç ve humbara işleme ve bunlarla ilgili konulardaki ustalığından dolayı; *"yeniçerilerin fitil otunun perdahı ve tüfek atış eğitiminde kullandıkları otun ıslahı için Yeniçeri Odaları'ndaki ok meydanında bir imalathane bina edip yılda bir buçuk kantar fitil otu ve dört yüz adet humbara üretmek, gerekli olan tunç ve bakır Hazineden verilmeyip kendisi ve beraberindekiler tarafından madenden elde edilmek, deniz ve kara seferleri için lazım olan fitil otu ve barut ıslah edilmek ve ulufelerinin kaydı ile söz konusu imalathane ve orada üretilenlerin kontrolü Yeniçeri Ağasına ait olmak"* üzere Otçubaşı adıyla ve bölüğünde olan on bir nefer yoldaşı ve üç nefer şakirdiyle birlikte daha önce görevlendirilmiş olduğu, şimdi ise söz konusu yoldaş ve şakirtleriyle birlikte müstakil Otçubaşı olması ve ulufe ve çukalarının cebecilerle birlikte verilmesi ferman olunarak Cebecibaşına hüküm gönderildiği, bu itibarla önceki emir gereğince söz konusu imalathane binasının tamamlanması ve üretilen fitil otuna ve ıslah edilen baruta daima nezaret edilmesine dair Yeniçeri Ağasına yazılan hüküm.

1 Nisan 1578

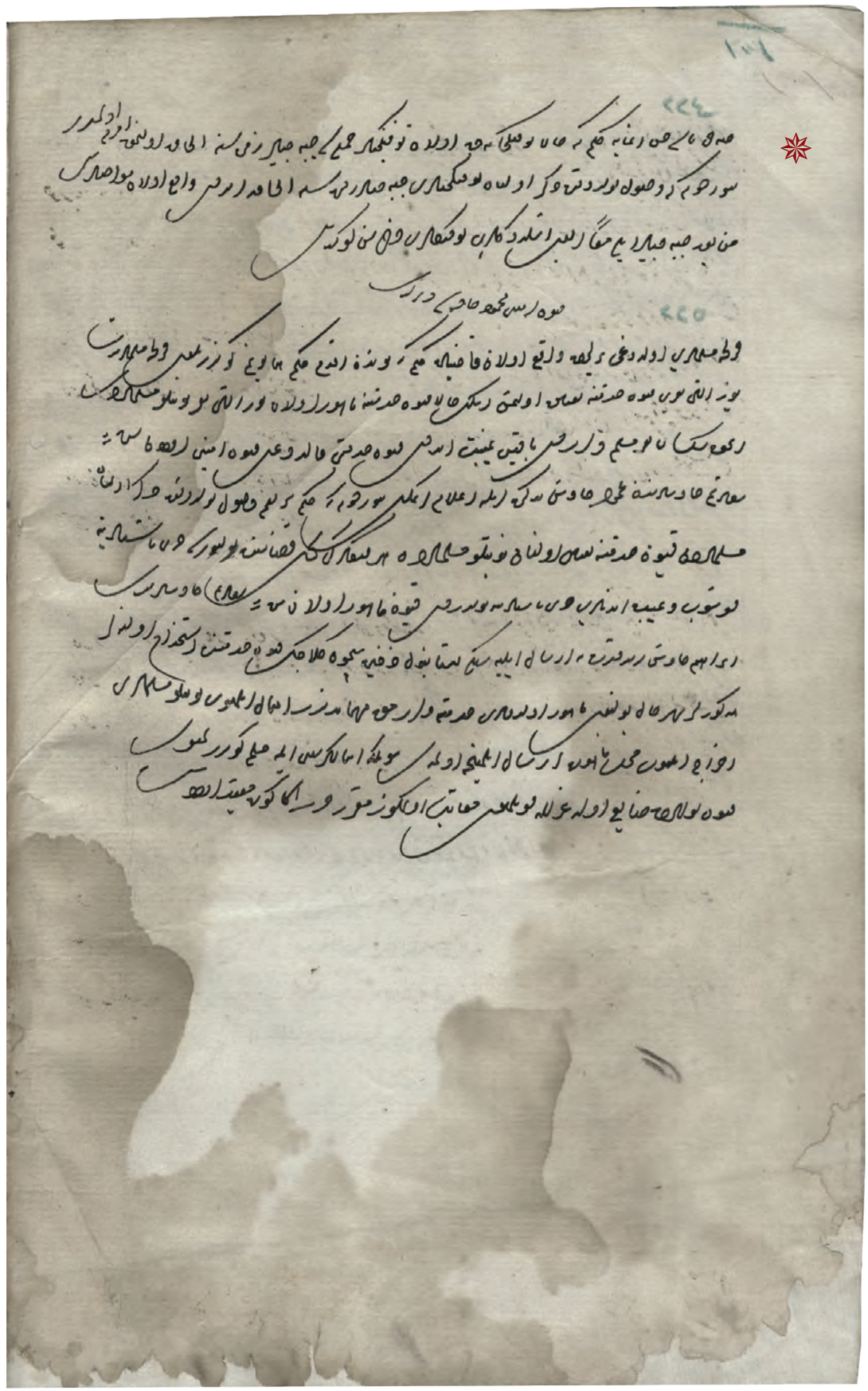
Mezbûr Mustafa'ya verildi. Fî 21 M. sene-i [98]6.

Yeniçerilerim Ağasına Hüküm ki:

Dergâh-ı Muallâm Topçuları bölükbaşılarından Mustafa, tuç ve kumbara işlemekde üstâd ve sâir ona müteʿallik sanâyiʿde mahâret-i tâmmesi olmağın; *"yeniçeri kullarımun fitil otu*[1] *perdâhı için ve tüfenk atmak taʿallüm etdiklerinde otlarının ıslâhı için Yeniçeri Odalarında vâkiʿ olan ok meydânında bir dükkân-ı kârhâne binâ edip bölüğünde olan on bir nefer yoldaşı ve üç nefer şâkirdine başka Otçubaşı nâmına ulûfeleri, rûznâmeden kaydı senün cânibinden verilmek ve kârhâne dükkânları ve işledikleri senin tarafından zabt olunup sen nâzır olup görüp gözetmek üzere yılda bir buçuk kantâr fitil otu ve dört yüz kumbara dökmeğe müteahhid olup kadîmden harc için on bir nefer yoldaşı [ve] üç şâkird ile kendisi maʿdenden hâsıl edip işleyip şimdiye değin harc için alınan tuç ve bakır Hazîneye kalıp aslâ Hazîneden nesne çıkmayıp eğer deryâ ve eğer kara seferine lâzım olan fitil otu ve barut ıslâhın etmek"* şartıyla emrim verilmiş idi. Hâlâ ol emrim alâ-mâ-kân mukarrerdir. Lâkin ulûfesi ve çukaları cebecilerle verilip neferleriyle ve şâkirdleriyle müstakil Otçubaşı olması fermânım olup ol bâbda Cebecilerimbaşına hüküm gönderilmişdir. **Buyurdum ki:**

Vardıkda emr-i şerîf-i sâbıkım üzere zikrolunan ok meydânında binâsına mübâşeret olunan kârhâne dükkânların itmâma erişdirip işledikleri fitil otun ve ıslâh etdiği barutu görüp gözedip nezâretden hâlî olmaya.

1 Ot: Barut. Bk. TDK, Derleme Sözlüğü (Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü).

Tüfekhanedeki Tüfekçilerin Cebeciler Zümresine Katılması

Tüfekhanede bulunan tüfekçilerin cebeciler zümresine katılıp maaşlarını onlarla birlikte almaları ve yaptıkları tüfeklerin Cebecibaşı tarafından görülüp muayene edilmesine dair Cebecibaşı Hasan Ağa'ya gönderilen hüküm.

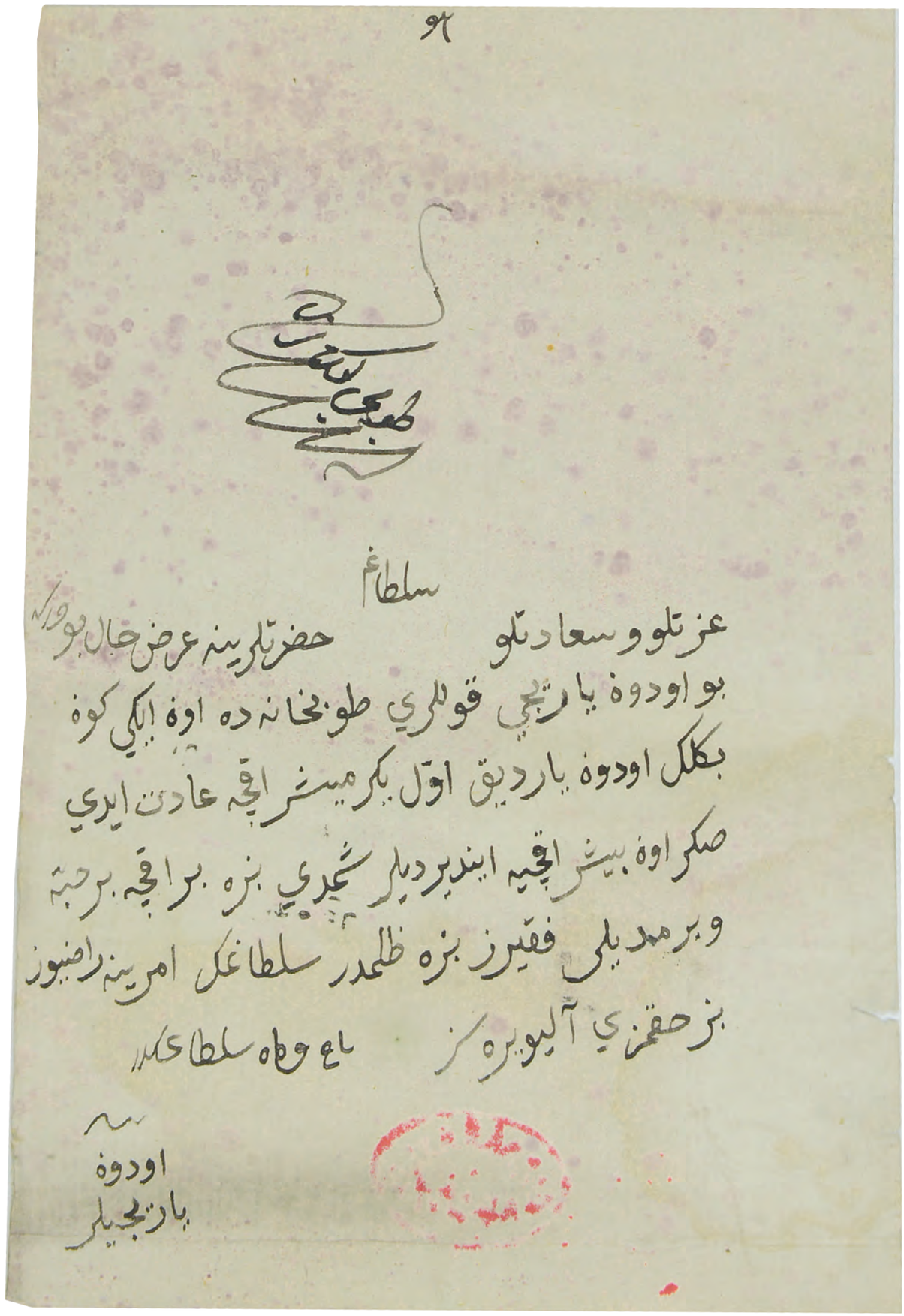
4 Ekim 1579

Cebecibaşı Hasan Ağa'ya Hüküm ki:

Hâlâ Tüfenkhâne'de olan tüfenkciler cümlesi cebeciler zümresine ilhâk olunmak emrim olmuşdur. **Buyurdum ki:**

Vusûl buldukda zikrolunan tüfenkcileri cebeciler zümresine ilhâk edip vâkiʻ olan mevâciblerin min-baʻd cebeciler ile maʻan alıp işledikleri tüfenkleri dahi sen göresin.

سلطانم

عزتلو و سعادتلو حضرتلرينه عرض حال بو ورقه

بو اودوه ياريجي قوللري طوبخانه ده اوه ايكي كوه

بكلك اودوه ياردق اول بكرميشر اقچه عادت ايدي

صكراوه بيشر اقچه ايندير ديلر شمدي بش بر اقچه بر جبه

و بر مد يلي فقير ز بزه ظلمدر سلطانمك امرينه راضيوز

بز حقمزي آليوبره ز باع وكاه سلطانمك

اودوه

ياريجيلر

Tophanede Odun Yaranların Ücretlerinin Ödenmesi

Tophanede on iki gün odun yaran odun yarıcıların, alamadıkları ücretlerinin ödenmesi için sundukları arzuhâl.

11 Nisan 1641*

Topçu

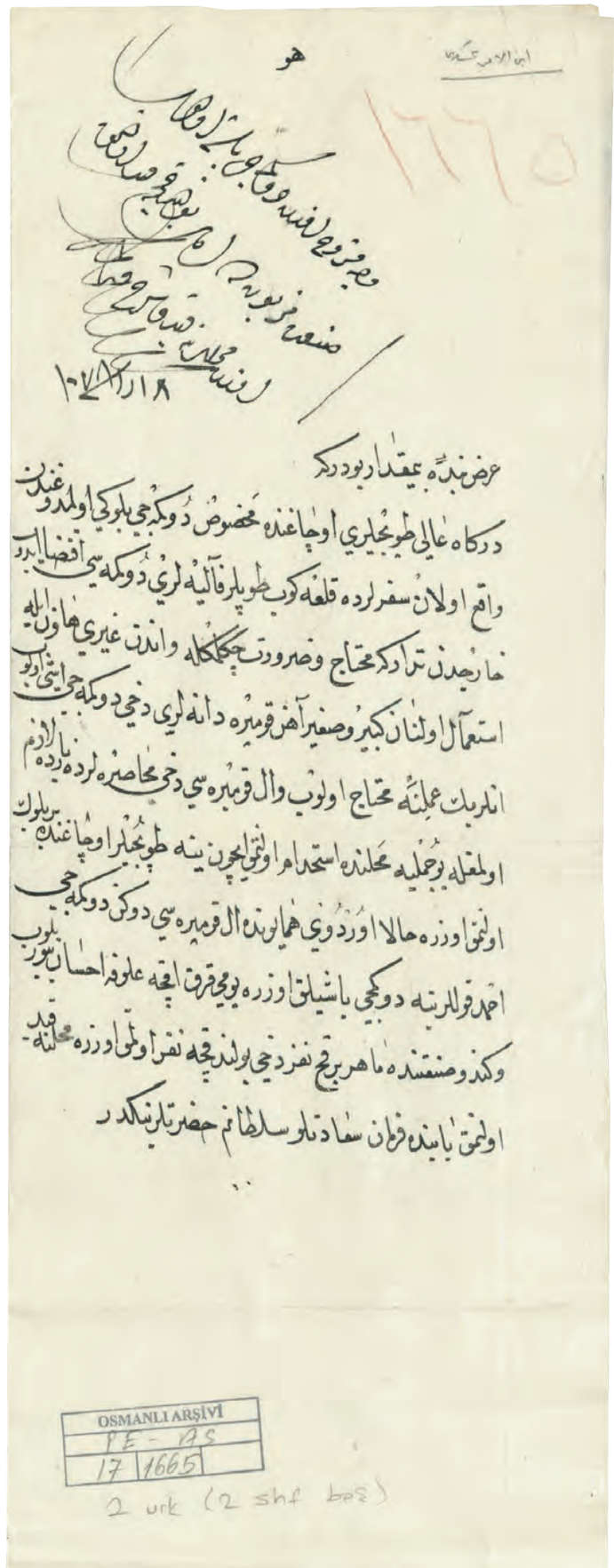
Göresiz deyu buyuruldu.

İzzetli ve Sa'âdetli Sultânım Hazretlerine Arzuhâl Budur ki:

Bu odun yarıcı kulları Tophânede on iki gün beylik odun yardık. Evvel yirmişer akçe âdet idi. Sonr[a] on beşer akçeye indirdiler. Şimdi bize bir akçe, bir habbe vermediler. Fakîriz, bize zulümdür. Sultânımın emrine râzıyız. Biz[e] hakkımızı alıveresiz. Bâkî fermân sultânımındır.

Bende
Odun Yarıcılar

* Tarih tahminîdir. Osmanlı Arşivi otomasyon sisteminden alınmıştır.

هو

عرض بندهٔ بیمقدار بود درگه

درگاه عالی طوبجیلری اوجاغنده مخصوص دوکه جی بلوکی اولدوغدن

واقع اولان سفر لرده قلعه کوب طوپلر فالیه لری دوکمه سی افضا ایدوب

خارجدن تدارکه محتاج وضرورت چکمکله واندن غیری هاونلر الله

استعمال اولنان کبیر وصغیر آهن قومبره دانه لری دخی دوکمه جی ایتی اولوب

انلرینک عملنه محتاج اولوب وال قومبره سی دخی محاصره لرده یارده لازم

اولمغله بوجمله یه محلنده استحضار اولنمایچون بنه طوبجیلر اوجاغنده بولنوب

اولنمق اوزره حالا اوردوی همایونده ال قومبره سی دوکن دوکمه جی

احمد قولارینه دوکمجی باشیلق اوزره بویوقرق اچه علوفه احسان بورلوب

وکندو صنعتنده ماهر برقاچ نفر دخی بولندیغجه نفر اولمق اوزره محلنه قید

اولنمق بابنده فرمان سعادتلو سلطانم حضرتلرینکدر

OSMANLI ARŞİVİ
PE - AS
17 | 1665

2 urk (2 shf boş)

Kaledöven Top Falyaları ile El ve Havan Humbaraları Dökümü İçin Dökmeci Bölüğü Kurulması

Topçular Ocağında özel bir dökmeci bölüğü olmadığından, seferlerde kaledöven topların falyalarının dökümünde sıkıntı çekildiği, ayrıca havan ve el humbaralarının da çok lazım olduğu ve bunlar için de dökmecilere ihtiyaç bulunduğu, bu sebeple yerinde istihdam olunmak için Topçular Ocağında bir bölük hâline gelmek üzere, Ordu-yı Hümâyunda el humbarası döken Ahmed'e Dökmecibaşılık ihsan olunup bu sanatta maharetli kimseler bulundukça onların da nefer olarak kaydedilmelerine dair arz ve buyruldu.

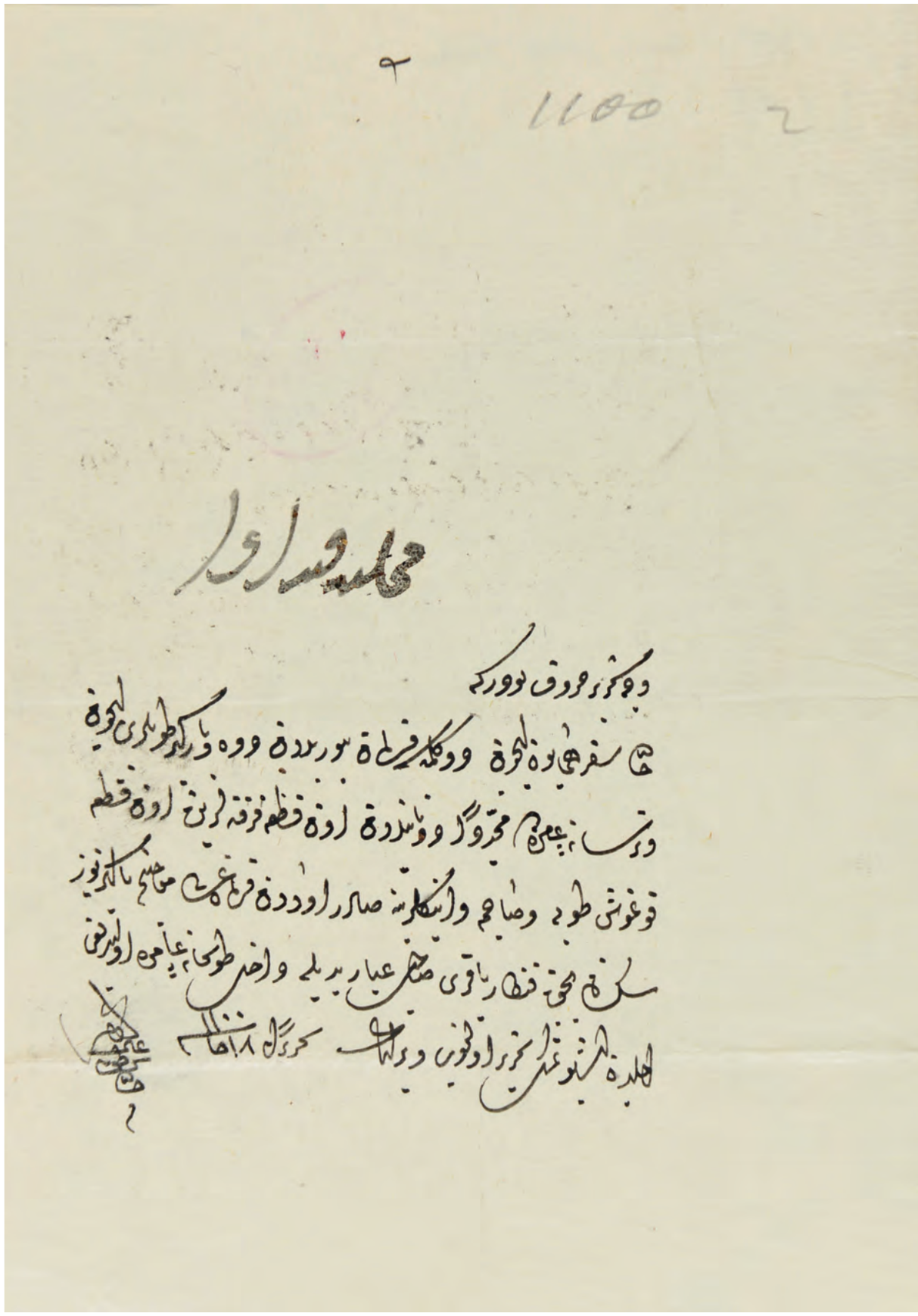
7 Eylül 1667

Vech-i meşrûh üzere Dökmecibaşı olup san'at-ı mezbûrede ehil bulundukça kaydolunmak üzere mahallerine kayd ve şerh verilmek buyuruldu.
18 Ra. sene 1078.

Arz-ı Bende-i Bî-mikdâr Budur ki:

Dergâh-ı Âlî Topçuları Ocağında, mahsûs dökmeci bölüğü olmadığından vâki' olan seferlerde kal'a-kûb toplar falyaları dökmesi iktizâ edip hâricden tedârüke muhtâc ve zarûret çekilmekle ve ondan gayri havan ile isti'mâl olunan kebîr ve sagîr âhen kumbara dâneleri dahi dökmeci işi olup onların ameline muhtâc olup ve el kumbarası dahi muhâsaralarda ziyâde lâzım olmağla bu cümleye mahallinde istihdâm olunmak için yine Topçular Ocağında bir bölük olunmak üzere hâlâ Ordu-yı Hümâyûnda el kumbarası döken dökmeci Ahmed kullarına Dökmecibaşılık üzere yevmî kırk akçe ulûfe ihsân buyurulup ve kendi san'atında mâhir birkaç nefer dahi bulundukça nefer olmak üzere mahalline kaydolunmak bâbında fermân sa'âdetli sultânım hazretlerinindir.

BOA, D.BŞM.TRE, 1/103

Deve ve Bargir Topları ile Fırkatelerin Koğuş Topu ve Saçmaları İçin Gerekli Olan Bakırın Satın Alınması

Sefer için dökülecek deve ve bargir topları ile yeniden donatılacak olan on adet fırkatelerin on adet koğuş topu ve saçmaları için gerekli olan yüz seksen buçuk kantar bakırın satın alınarak Tophâne-i Âmireye teslim olunduğuna dair temessük.

10 Mart 1689

Mahalline kaydola.

Vech-i Tahrîr-i Hurûf Budur ki:

Hâliyâ sefer-i hümâyûn için dökülmesi fermân buyurulan deve ve bârgîr topları için ve Tersâne-i Âmirede müceddeden donatılan on kıt'a fırkatelerin on kıt'a koğuş topu ve saçma ve eniklerine sâdır olan fermân-ı âlî mûcebince yalnız yüz seksen buçuk kantâr bakırı sâhib-i ayâr yediyle dâhil-i Tophâne-i Âmire olunduğu ecilden işbu temessük tahrîr olunup verildi.

Tahrîren fî 18 Ca. sene 1100

El-fakîr
Ali
Ser-topî, hâliyâ

BOA, İE.AS, 27/2414

İtalyan Fabrisi oğlu İstifano'ya Döktürülen Humbara Havanları İçin Kullanılan Malzemeler ve Yapılan Harcamalar

Diyâr-ı Talyan ahalisinden Fabrisi oğlu İstifano isimli müste'menin; *"dökülmeleri Sâhib-i Ayâr Abdülmennan oğlu Mustafa Ağa'ya ferman olunan ve İstanbul'da Darbhâne-i Âmire yakınındaki Kurşunlu Han'da kiralanan odalarda kendisi tarafından imal edilen yüz adet humbara havanı için; toplam sarf olunan bin yüz vakiyye bakır, yüz elli vakiyye kalay, beş yüz vakiyye demir, yüz otuz çuval ham kömür ile her bir havan için kullanılan derece denilen alet, tunç vs. kalıplar, kundak, ağaç, burmalar, demirler vs. aletler ile demirbozan, zincifre vs. maddelerin bedelleri olarak ve fırın, kireç, kiremit, horasan harcı, iğeleme, döğme ve yerine gelme masrafları ile bunlara ilişkin ustalık ve işçi ücretleri, han odalarının kiraları, kendisinin ve on iki işçisinin yemek giderleri olmak üzere toplam üç yüz yetmiş iki bin elli akçenin kendisi tarafından adı geçen Mustafa'dan alınıp sarf edildiğini, bu havanların Edirne'ye nakliyesi için de ayrıca on sekiz bin akçe olmak üzere kendisine toplam üç yüz doksan bin elli akçe ödenmiş olduğunu ve Mustafa'da hiçbir alacağı kalmadığını"* adı geçen handa kurulan mahkemede şahitler huzurunda ve imal edilmiş olan yüz adet havan orada mevcut olduğu hâlde beyan ve ikrar ettiğine dair tanzim olunan hüccet ve bu meblağın adı geçen Mustafa'nın hesabından mahsup edilmesi için tezkire verilmesine dair buyruldu.

5 Temmuz 1690

Uhbirtü bi-mâ fîhi mimmen esiku bih.

Nemekahü'l-fakîru ileyhi Teâlâ

Muharrem bin Mustafa

el-müvellâ-hilâfeten bi-medîneti Kostantıniyye el-mahmiyye

–ufiye anhümâ–

(Mühür)

Mazhar-ı feyz-i İlâhî

Muharrem

Nüsha-i sâniye.

Hılâl-i sutûrda zikri âtî husûsun mahallinde ketb ü tahrîri için cânib-i şerîat-ı garrâdan bi'l-iltimâs irsâl olunan Ali Efendi ibn-i Hüseyin mahmiyye-i İstanbul'da vâki‘ Darbhâne-i Âmire kurbünde vâki‘ Kurşunlu Hân demekle ma‘rûf hâna varıp zeyl-i kitâbda muharrerü'l-esâmî Müslimîn huzûrlarında akd-i meclis-i şer‘-i Nebevî eyledikde, diyâr-ı Talyan ahâlîsinden olup hâlâ mahmiyye-i mezbûrede müste’men ve bâ-fermân-ı âlî hâlâ Sâhib-i Ayâr olan fahru'l-akrân Mustafa Ağa bin Abdülmennân mübâşeretiyle zikri câî humbara havanlarını işleyen İstifano veled-i Fabrisi meclis-i ma‘kûd-ı mezbûrda mûmâ-ileyh Mustafa Ağa mahzarında ikrâr-ı tâm ve takrîr-i kelâm edip; *"bundan akdem mûmâ-ileyh Sâhib-i Ayâr Mustafa Ağa mübâşeretiyle müceddeden dökülmesi fermân olunan işbu meclisde mevcûd ve müşâhed yüz aded humbara havanının masârıfı için işbu müfredât defteri nâtık olduğu üzere zikrolunan yüz aded humbara havanının beher dânesine on birer vakiyye bakırdan cem‘an yüz dânesine sarf olunan bin yüz vakiyye*

bakırın beher vakiyyesi doksanar akçeden doksan dokuz bin akçe ve yine beher dânesine birer buçuk vakiyye kalaydan cem'an yüz elli vakiyye kalayın beher vakiyyesi yüz seksener akçeden yirmi yedi bin akçe ve yine beher dânesine kahblar ve âletler semeni ikişer yüz kırkar akçeden yirmi dört bin akçe ve yine beher dânesine eczâ ve demirbozan ve zincifre semeni ikişer yüz akçeden yirmi bin akçe ve yine her bir dânesine fırın ve kireç ve kiremid ve horasan harcı ve tuç kahb ve üstâdiyyeleri ikişer yüz kırkar akçeden yirmi dört bin akçe ve yine beher dânesinin iğeleme ve döğme ve yerine gelme harçları üçer yüz seksener akçeden otuz sekiz bin akçe ve yine beher dânesine kundak ve ağaç semeni yüz yirmişer akçeden on iki bin akçe ve yine beher dânesine burmalar ve demirler ve âletler ve üstâdiyyesi dörder yüz seksener akçeden kırk sekiz bin akçe ve mecmû'una sarf olunan yüz otuz çuval hâm kömürün beher çuvalı seksen beşer akçeden on bir bin elli akçe ve yine her birine derece ta'bîr olunur âletin beher dânesi yüz yirmişer akçeden on iki bin akçe ve mecmû'una sarf olunan beş yüz vakiyye demirin beher vakiyyesi on sekizer [a]kçeden dokuz bin akçe ve bi'l-cümle işçiler gündeliği ve husûs-ı mezkûr işlenmek için hân-ı mezkûrda istîcâr olunan odalar icâresi cem'an yirmi dört bin akçe ve kendi ta'âmiyyem için on iki bin akçe ve on iki nefer kendi işçilerim ta'âmiyyesi on iki bin akçe ki cem'an üç yük yetmiş iki bin elli akçeyi mûmâ-ileyh Mustafa Ağa yedinden ahz ü kabz ve bâlâda tafsîl olunan yüz aded humbara havan masârıfına sarf edip beher dânesi üçer bin yedişer yüz yirmişer akçe ile hâsıl ve bi'l-cümle hâzır ve müheyyâ olmağla mahrûse-i Edirne'ye nakl için fermân-ı âlî sâdır olmağın mûmâ-ileyh Mustafa Ağa yedinden mukaddemâ ahz ü kabz ve ber-vech-i muharrer harc u sarf eylediğim üç yük yetmiş iki bin elli akçeden mâ'adâ zikri mürûr eden yüz aded mükemmel humbara havan mahrûse-i Edirne'ye nakletmeğe araba kirâsı ve harc-ı râh ve sâir masârıf-ı lâzıme için on sekiz bin akçe dahi def' u teslîm ben dahi ahz ü kabz edip mukaddemâ kabz ve masraf eylediğim üç yük yetmiş iki bin elli akçe ile meblağ-ı mezbûr on sekiz bin akçe cem'an üç yük doksan bin elli akçeden mûmâ-ileyh Mustafa Ağa'da bir akçe ve bir habbe kalmamışdır." dedikde gıbbe't-tasdîki'l-mu'teberi'l-vicâhî vâki'-i hâl ba'de'l-inhâ bi't-taleb ve'l-ibtiğâ ketb ü imlâ olundu.

Fi'l-yevmi's-sâmin min-Şa'bâni'l-muazzam li-sene ihdâ ve mi'e ve elf.

Şühûdü'l-hâl

Mehmed Bey bin İbrahim Efendi / Mehmed Ağa bin Yusuf / Yusuf Çelebi bin Abdullah / Hasan Ağa bin Ali / Mehmed Ağa bin Abdullah / Ömer Efendi / İbrahim Bey bin Ahmed / El-hâc Mehmed bin İbrahim / Yusuf Efendi, Kâtib / El-hâc Salih bin Mehmed ve gayruhum.

***

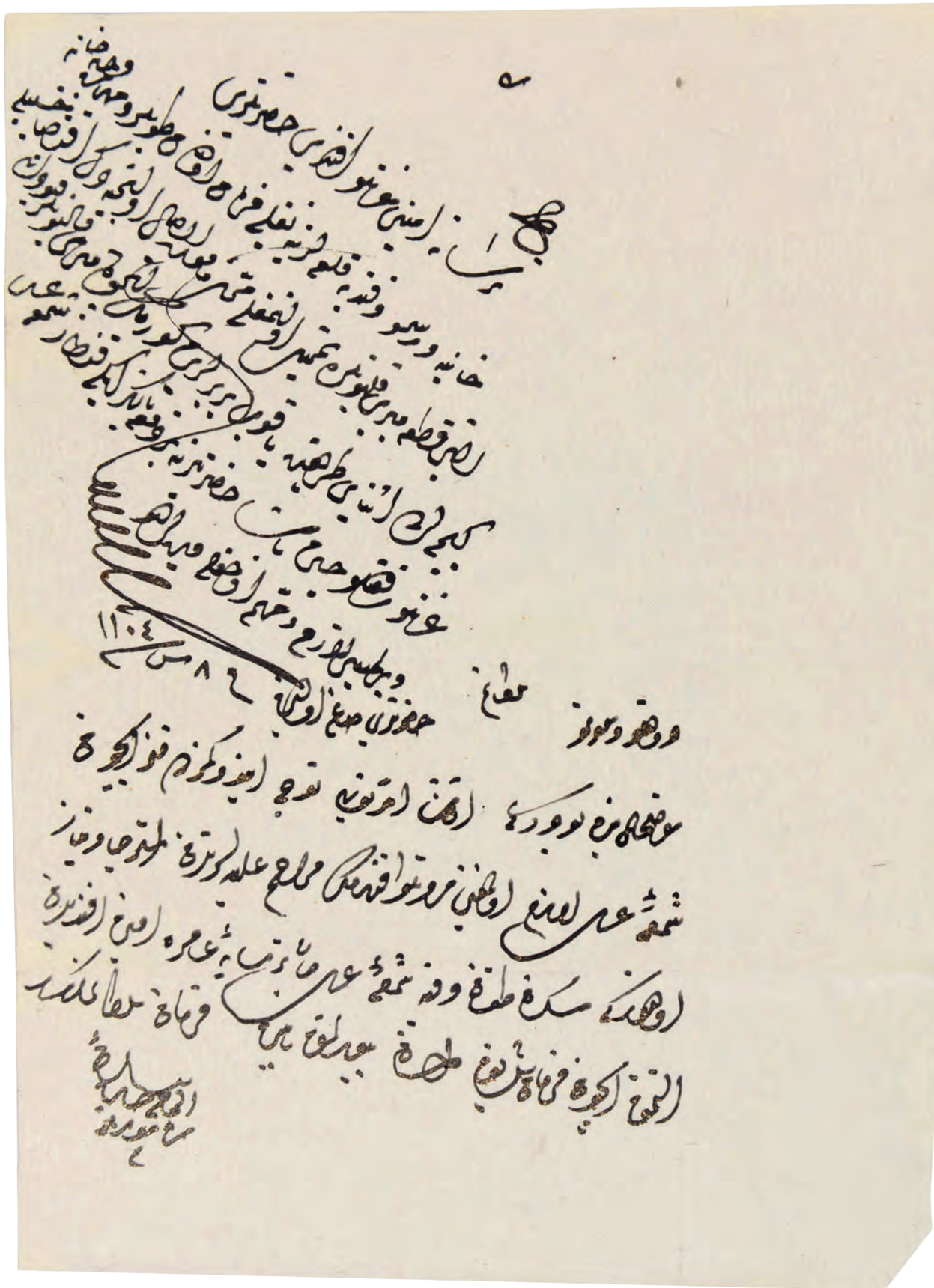
(Belgenin arka yüzü)

Ber-mûceb-i emr-i âlî ve hüccet-i şer'iyye cem'an üç yük doksan bin elli akçe masrûfu Sâhib-i Ayâr Mustafa'nın muhâsebesine mahsûb ola deyu tezkiresi verilmek buyuruldu. Fî 10 N. sene [1]101.

Tezkire dâde. Fî 28 N. sene 1101.

Tabyalara Yerleştirilmiş Havan, Balyemez ve Şâhî Topları,
Ümmü'l-Gazâ, TSMK, Bağdat Kitaplığı, no. 368, v. 44

BOA, D.BŞM.TRE, 1/138

Top ve Cephane Nakil Gemilerine Gece Fener Yakmakta Kullanılması İçin Balmumu Verilmesi

Mirî Kalyonlar Kapudanı Mezemorta Hüseyin Paşa'ya, arzuhali üzerine, Hanya, Resmo ve Kandiye kalelerine götürülecek top, mühimmat ve cephanenin yüklendiği altı kalyonun yolculuk esnasında geceleyin gerektiğinde birbirlerini görebilmelerini sağlamak amacıyla fener yakmakta kullanılması için iki kantar balmumu verilmesine dair buyruldu.

14 Nisan 1693

Tersâne Emîni İzzetli Efendi Hazretleri

Hanya ve Resmo ve Kandiye kal'alarına nakli fermân olunan toplar ve mühimmât ve cebehâne altı kıt'a mîrî kalyonlara tahmîl olunmağla mahall-i me'mûra îsâl olunca ya dek iktizâ hasebiyle gecelerde esnâ-yı tarîkda yakıp birbirlerin görmek için Mîrî Kalyonlar Kapudanı izzetli, rif'atli Hüseyin Paşa hazretlerine bir def'a yalnız iki kantâr şem'-i asel verilmesi lâzım ve mühim olmağla vereler deyu buyuruldu. Fî 8 Ş. sene 1104.

Devletli ve sa'âdetli sultânım hazretleri sağ olsun.

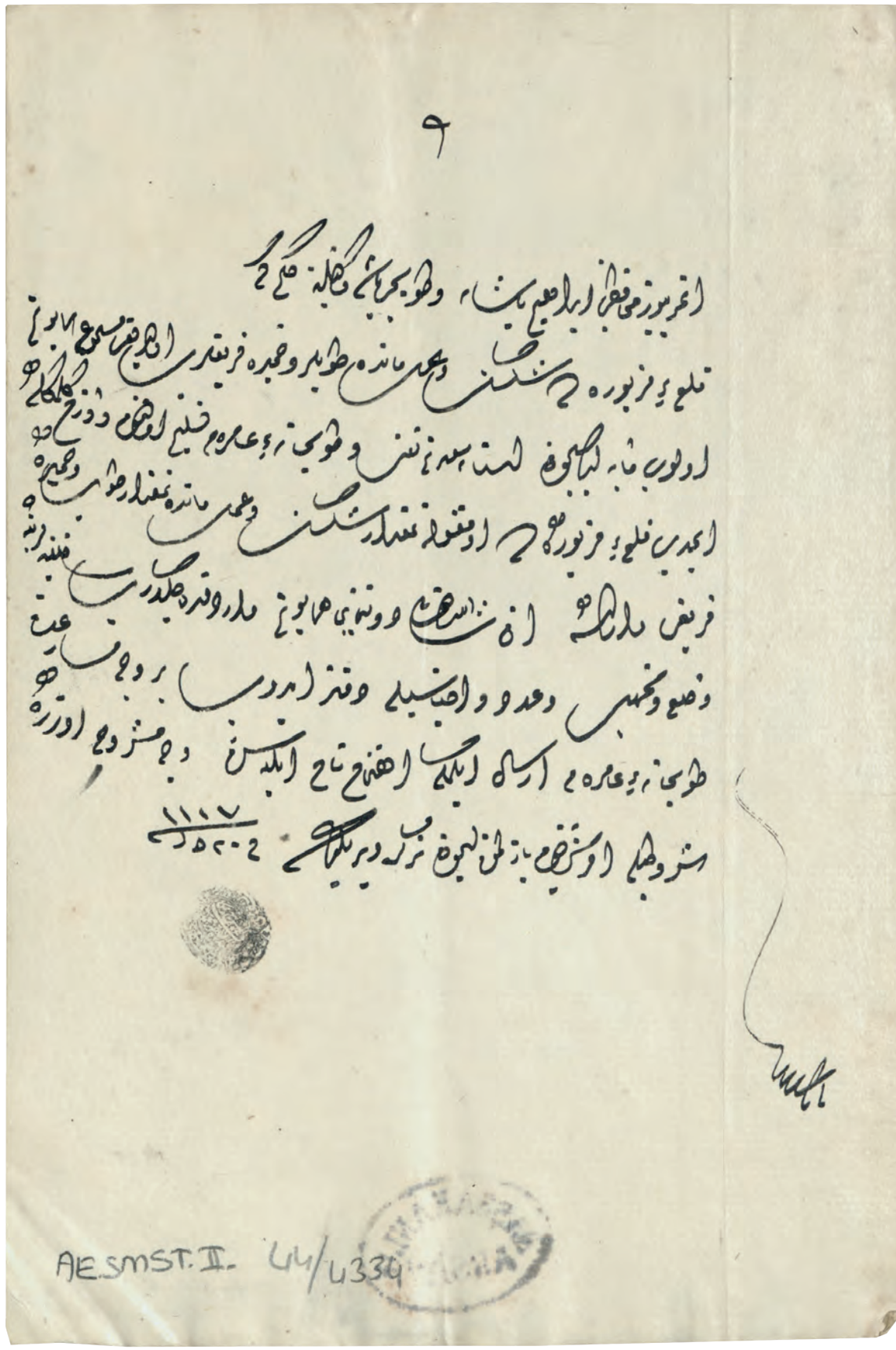
Arzuhâl-i Bende Budur ki:

İnşâ'allâhü Teâlâ teveccüh etdiğimizde fener için şem'-i asel lâzım olmağın mürüvvetli efendimin merâhim-i aliyyelerinden istircâ ve niyâz olunur ki seksen, doksan vakiyye şem'-i asel hâlâ Tersâne-i Âmire Emîni Efendiden alınmak için fermân-ı şerîf ihsân buyurulmak bâbında fermân sultânımındır.

Bende-i

El-hâc Hüseyin Mezemorta[1]

1 Osmanlı Kaptanıderyası Mezemorta Hüseyin Paşa (ö. 1701).

AE.SMST.II. 44/4334

Kırık ve İşe Yaramaz Toplar ile Humbara Kırıklarının Mayalık Yapılmak Üzere Nakli

Ağrıboz Kalesi'ndeki kırık ve işe yaramaz toplar ile humbara kırıklarının mayalık yapılmak üzere, Donanma-yı Hümâyun o tarafa geldiğinde gemilere yükletilip Tophâne-i Âmireye gönderilmesine dair Ağrıboz Muhafızına ve Topçubaşı Vekiline yazılan hüküm.

21 Haziran 1696

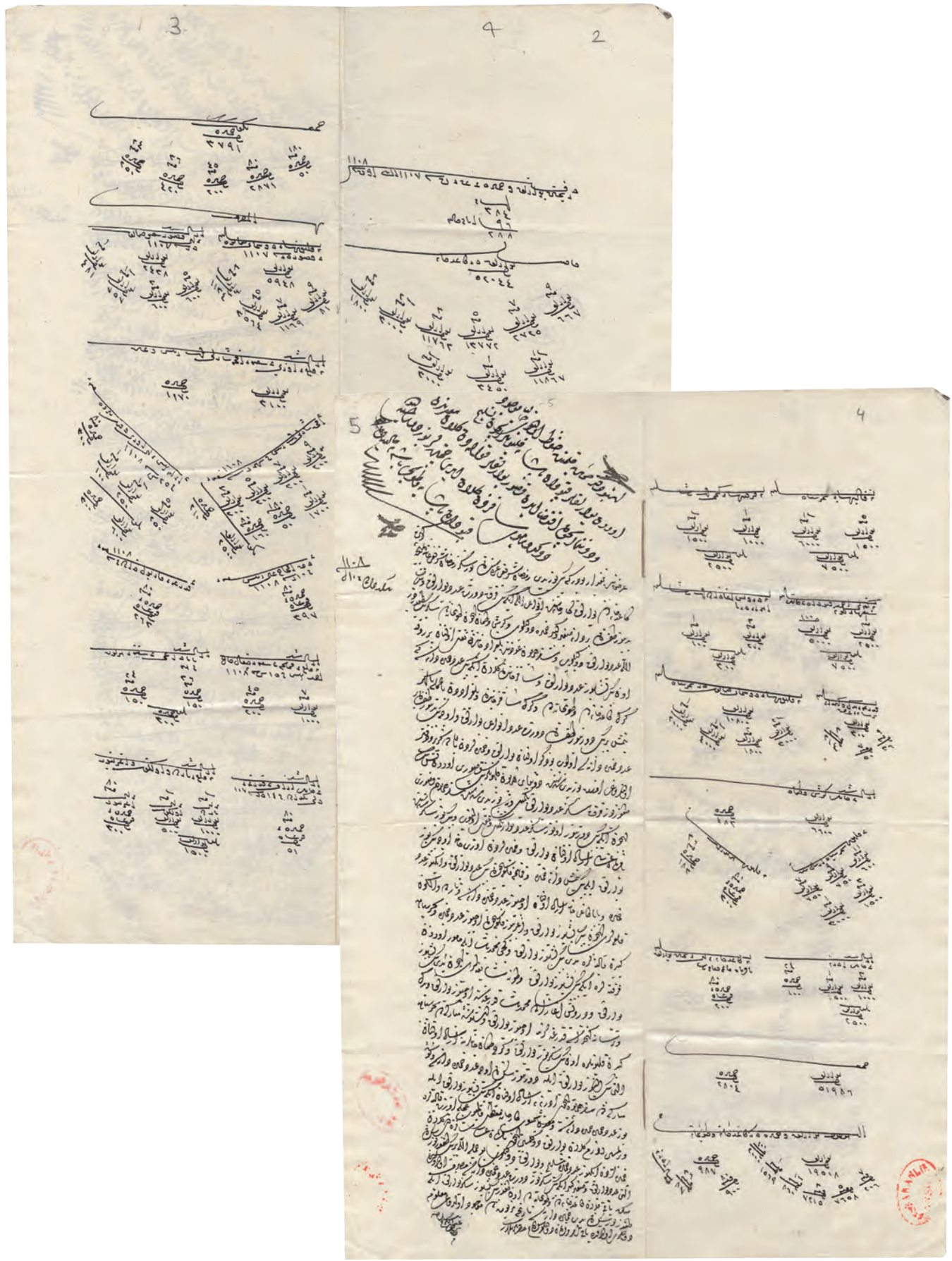
Ağrıboz Muhâfızı İbrahim Paşa'ya ve Topçubaşı Vekîline Hüküm ki:

Kal'a-i mezbûrede şikest ve amel-mânde toplar ve humbara kırıkları olduğu mesmû'-ı hümâyûnum olup meyâlik için Âsitâne-i Sa'âdetime nakl ve Tophâne-i Âmireme teslîm olunmak lâzım gelmekle imdi; Kal'a-i mezbûrede o makûle ne mikdâr şikest ve amel-mânde ne mikdâr top ve humbara kırığı var ise inşâ'allâhü Teâlâ Donanma-yı Hümâyûnum vardıkda çekdirip sefînelerine vaz' ve tahmîl ve aded ve ecnâsıyla defter edip ber-vech-i müsâra'at Tophâne-i Âmireme irsâl eylemeğe ihtimâm-ı tâm eyleyesin. *Vech-i meşrûh üzere şürûtuyla emr-i şerîf yazılmak için tezkire verildi.*

Fî 20 Za. sene 1107

(Mühür)
Bende
El-fakîr
Muhammed

Yazılmışdır.

BOA, D.BŞM.d, 40875

Kâğıthane ve Tophane Kârhanelerinde Dökülen ve İhtiyaç Duyulan Yerlere Dağıtılan Yuvarlak ve Humbaraların Miktarı

Kâğıthane ve Tophane kârhanelerinde, 1 Ramazan 1107 – 30 Ramazan 1108 (4 Nisan 1696 – 22 Nisan 1697) tarihleri arasındaki 384 günden boş olan 96 gün çıkarıldıktan sonra kalan 288 günde dökülen veya Belgrad ve Sakız'dan getirilen ve bu zaman zarfında Donanma-yı Hümâyun gemileri ile diğer gemi ve şaykalara verilen ve çeşitli kalelere ve savaş sebebiyle Edirne'ye gönderilen muhtelif ağırlıklardaki yuvarlak ve humbaraların üretim, dağıtım ve elde mevcut olan miktarlarına dair Topçubaşı Abdülkerim tarafından hazırlanarak; *"maden yetişmediğinden Kârhanenin atıl kalmaması için acilen verilmesi gereken yuvarlakların Sakız'dan gelen humbaralardan döküldüğü"* hususunun da belirtildiği bir yazıyla sunulan defter ve; *"elde mevcut olan yuvarlakların Kaptan Paşaya teslim edilmesi ve Donanma için gerekli olup eksik kalan yuvarlakların Kavala'dan gelen madenden dökülüp Sakız'dan gelen iri humbaraların bozdurulmaması hususunda Kaptan Paşaya ve Topçubaşıya hitaben Maliyeden hüküm yazılmasına"* dair buyruldu.

2 Mayıs 1697

Defter-i rîhten-i yuvarlak ve humbara an-gurre-i N. sene 1107 ilâ-âhiri N. sene 1108.

Eyyâm:	384
Eyyâm-ı hâliye	96
	288

Hâsıl-ı Yuvarlak Der-Kâğıdhâne

52.044 aded

9 kıyye Yuvarlak 667 aded	*7 kıyye* Yuvarlak 2.725 aded	*5 kıyye* Yuvarlak 13.772 aded	*3 kıyye* Yuvarlak 11.763 aded	*2,5 kıyye* Yuvarlak 3.000 aded
2 kıyye Yuvarlak 1.800 aded	*1,5 kıyye* Yuvarlak 11.867 aded	*1 kıyye* Yuvarlak 3.450 aded	*0,5 kıyye* Yuvarlak 3.000 aded	

Berây-ı Rîhten-i Hunbara Der-Kâğıdhâne

1.791 aded

180 kıyye Humbara 50 aded	*80 kıyye* Humbara 871 aded	*45 kıyye* Humbara 200 aded	*36 kıyye* Humbara 420 aded	*24 kıyye* Humbara 250 aded

Hâsıl-ı Yuvarlak Der-Tophâne-i Âmire Rîhte

8.950 aded

11 kıyye Yuvarlak 600 aded	*9 kıyye* Yuvarlak 400 aded	*7 kıyye* Yuvarlak 650 aded	*3 kıyye* Yuvarlak 300 aded	*100 dirhem* Yuvarlak 7.000 aded

An-cânib-i Belgrad Âmede *1 kıyye* Yuvarlak 10.500 aded	An-cânib-i Sakız Âmede *80 kıyye* Humbara-i kazgan 2.000 aded

Cem'an Yekûn-ı Yuvarlak

71.494 aded

11 kıyye Yuvarlak 600 aded	*9 kıyye* Yuvarlak 1.067 aded	*7 kıyye* Yuvarlak 3.375 aded	*5 kıyye* Yuvarlak 13.772 aded	*3 kıyye* Yuvarlak 12.063 aded	*2,5 kıyye* Yuvarlak 3.000 aded

2 kıyye Yuvarlak 1.800 aded	*1,5 kıyye* Yuvarlak 11.867 aded	*1 kıyye* Yuvarlak 13.950 aded	*0,5 kıyye* Yuvarlak 3.000 aded	*100 dirhem* Yuvarlak 7.000 aded

[s. 3] Cem'an Yekûn-ı Humbara

3.791 aded

180 kıyye Humbara 50 aded	80 kıyye Humbara 2.871 aded	45 kıyye Humbara 200 aded	36 kıyye Humbara 420 aded	24 kıyye Humbara 250 aded

Minhâ El-masraf

Teslîm be-kalyonhâ-i Donanma-yı Hümâyûn an-kusûr der-sene 1107.			
Yuvarlak 5.948 aded			
9 kıyye Yuvarlak 81 aded	*7 kıyye* Yuvarlak 1.169 aded	*5 kıyye* Yuvarlak 3.564 aded	*3 kıyye* Yuvarlak 1.134 aded

İrsâl şüd berây-ı kusûr-ı sefer-i hümâyûn der-sene 1107.			
Yuvarlak 2.438 aded			
5 kıyye Yuvarlak 600 aded	*3 kıyye* Yuvarlak 600 aded	*1,5 kıyye* Yuvarlak 757 aded	*1 kıyye* Yuvarlak 481 aded

İrsâl şüd be-Kal'a-i Özi an-sefîne-i Akçaşarlı Mehmed Reîs ve gayruhû.	
Yuvarlak 3.100 aded	Humbara 1.170 aded

An-sefîne-i Akçaşarlı Mehmed Reîs fî-şehri R. sene 1108.						
9 kıyye Yuvarlak 200 aded	*7 kıyye* Yuvarlak 200 aded	*5 kıyye* Yuvarlak 200 aded	*3 kıyye* Yuvarlak 200 aded	*1 kıyye* Yuvarlak 1.700 aded	*180 kıyye* Humbara 50 aded	*80 kıyye* Humbara 160 aded
Yekûn *Yuvarlak: 2.500 aded* *Humbara: 210 aded*						

An-sefîne-i İbrahim Reîs berây-ı Özi ve Kılburun fî 25 Ş. sene 1108.			
5 kıyye Yuvarlak 250 aded	*1,5 kıyye* Yuvarlak 250 aded	*1 kıyye* Yuvarlak 100 aded	*80 kıyye* Humbara 300 aded
Yekûn *Yuvarlak: 600 aded* *Humbara: 300 aded*			

An-sefîne-i Dede el-Hâc Ali Reîs fî 10 R. sene 1108.
80 kıyye Humbara-i kazgan 397 aded

An-sefîne-i kadırga-i Karbulzâde (?) fî-sene 1108.
80 kıyye Humbara-i kazgan 263 aded

İrsâl şüd be-Kal'a-i Kamaniçe an-sefîne-i Çakal Hacı Ahmed Reîs fî 15 Ş. sene 1108.	
7 kıyye Yuvarlak 1.000 aded	*45 kıyye* Humbara 200 aded

İrsâl şüd [be-]Babadağı an-sefîne-i mezbûre fî-minh.	
36 kıyye Humbara 150 aded	*24 kıyye* Humbara 150 aded
Yekûn-ı humbara 300 aded	

İrsâl şüd an-cânib-i Azak an-kadırga-i Deli Beyzâde fî 14 Za. sene [1]107.
80 kıyye Humbara-i kazgan 51 aded

İrsâl şüd be-Kal'a-i Narda ve Ülgün ve Ağrıboz.		
Berây-ı Narda *0,5 kıyye* Yuvarlak 1.000 aded	Berây-ı Ülgün *0,5 kıyye* Yuvarlak 500 aded	Berây-ı Ağrıboz *80 kıyye* Humbara-i kazgan 300 aded
Yekûn-ı yuvarlak 1.500 aded		

[**s. 4**]

Teslîm be-kalyatahâ-i Bahr-i Siyâh.	
5 kıyye Yuvarlak 1.500 aded	*1,5 kıyye* Yuvarlak 6.000 aded
Yekûn-ı yuvarlak 7.500 aded	

Teslîm be-fırkatehâ-i Keçi Mehmed Paşa.	
1 kıyye Yuvarlak 1.000 aded	*0,5 kıyye* Yuvarlak 1.500 aded
Yekûn-ı yuvarlak 2.500 aded	

Teslîm be-Kefeli Ahmed Kapudan an-cânib-i şaykahâ-i Tuna.	
1 kıyye Yuvarlak 2.500 aded	*100 dirhem* Yuvarlak 5.000 aded
Yekûn-ı yuvarlak 7.500 aded	

Teslîm be-Derviş Ağazâde Mehmed Paşa [an-]ümerâ-i deryâ.	
3 kıyye Yuvarlak 200 aded	*1 kıyye* Yuvarlak 100 aded
Yekûn-ı yuvarlak 300 aded	

Teslîm [be-]kadırga-i yedek ve Kethüdâ-i Tersâne-i Âmire.		
Yuvarlak 300 aded		
9 kıyye 36 aded	*7 kıyye* 50 aded	*3 kıyye* 214 aded

Teslîm be-kalyonhâ-i Donanma-yı Hümâyûn der-Bahr-i Siyâh.			
Yuvarlak 10.800 aded			
2,5 kıyye Yuvarlak 3.000 aded	*2 kıyye* Yuvarlak 1.800 aded	*1,5 kıyye* Yuvarlak 4.000 aded	*1 kıyye* Yuvarlak 2.000 aded

İrsâl şüd an-cânib-i Kerş ve Taman.	
Yuvarlak 6.600 aded	Humbara 483 aded

Be-kalyonhâ-i Bahr-i Siyâh irsâl şüde.				
11 kıyye Yuvarlak 600 aded	*9 kıyye* Yuvarlak 750 aded	*7 kıyye* Yuvarlak 750 aded	*3 kıyye* Yuvarlak 1.500 aded	*1 kıyye* Yuvarlak 3.000 aded

Be-kalyonhâ-i mezbûrîn.	
80 kıyye Humbara-i kazgan 300 aded	*36 kıyye* Humbara 183 aded

İrsâl şüd an-cânib-i Edirne.		
3 kıyye Yuvarlak 1.000 aded	*1 kıyye* Yuvarlak 1.500 aded	*24 kıyye* Humbara 100 aded
Yekûn-ı yuvarlak 2.500 aded		

Teslîm be-Kâğıdhâne berây-ı rîhten-i yuvarlak bâ-fermân-ı Kâimmakâm Paşa.
80 kıyye Humbara-i kazgan 200 aded

Cem'an

Yuvarlak 51.986 aded	Humbara 2.804 aded

El-bâkî

Mevcûd-ı Yuvarlak ve Humbara Der-Kâğıdhâne ve Tophâne

Yuvarlak 19.508 aded					
7 kıyye 206 aded	*5 kıyye* 7.658 aded	*3 kıyye* 7.215 aded	*1,5 kıyye* 860 aded	*1 kıyye* 1.569 aded	*100 dirhem* 2.000 aded

Humbara 987 aded	
80 kıyye 900 aded	*36 kıyye* 87 aded *İrsâl-i Edirne.*

[**s. 5**] ***İşbu defter-i muhâsebe kaleminde hıfz olunup hâliyâ mevcûd olan yuvarlaklar Kapudan Paşaya kalyonlar için teslîm ve Donanma için iktizâ eden kusûr yuvarlaklar Kavala'dan gelen ma'denden dökdürülüp Sakız'dan gelen iri humbaralar bozdurulmaya deyu Kapudan Paşaya ve Topçubaşıya Mâliyeden hüküm buyuruldu.***

Tezkire dâde. Fî 10 L. sene 1108.

Arz-ı Bende-i Bî-mikdâr Budur ki:

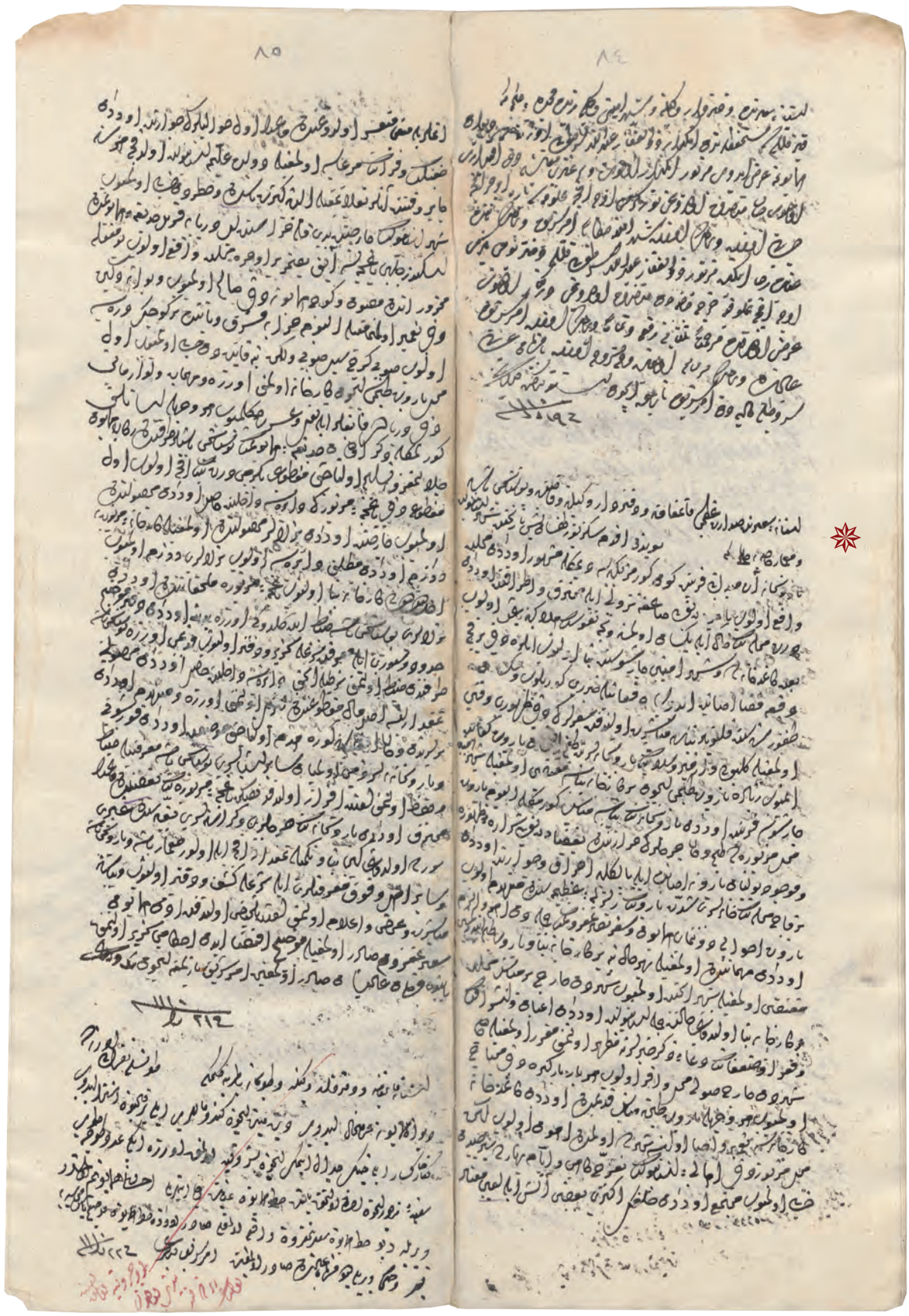
Bin yüz yedi Ramazân-ı şerîfi gurresinden yüz sekiz Ramazân-ı şerîfi gâyetine gelinceye değin Kâğıdhâne'de Yuvarlak Kârhânesinde envâ'î elli iki bin kırk dört aded yuvarlak ve bin yedi yüz doksan bir dâne sagîr ve kebîr humbara dökülüp ve Kerş ve Taman için Tophânede sekiz bin dokuz yüz elli aded yuvarlak dökülüp ve sefer-i hümâyûn avdetinde Belgrad cânibinden naklolunan birer vakiyye on bin beş yüz aded yuvarlak ve Sakız cânibinden gelen iki bin aded humbara dânesi ki gerek Kâğıdhâne'de ve Tophânede ve gerek Sakız cânibinden ve Belgrad'dan bi'l-cümle yalnız yetmiş bir bin dört yüz doksan dört aded envâ'î yuvarlak ve üç bin yedi yüz doksan bir aded humbara dânesi olup bu zikrolunan yuvarlak ve humbaralardan bâlâda tahrîr ve defter olunduğu üzere yüz yedi senesinde Donanma-yı Hümâyûn kalyonlarının kusûru olan beş bin dokuz yüz kırk sekiz aded yuvarlak tekmîl ve yine yüz yedi senesinde sefer-i hümâyûnum kusûru için iki bin dört yüz otuz sekiz aded yuvar[lak] tekmîl ve nakl olunup ve bin yüz sekiz senesinde bâ-fermân-ı âlî irsâl olunan yuvarlak ve humbaralardan Özi cânibine üç bin yüz yuvarlak ile bin

yetmiş dâne humbara ve Kamaniçe Kal'ası için bin aded yuvarlak ve iki yüz aded humbara ve Babadağı cânibine irsâl olunan üç yüz aded humbara dânesi ve Narda ve Ülgün kal'aları için bin beş yüz yuvarlak ve Ağrıboz Kal'ası için üç yüz aded humbara ve Bahr-i Siyâh'a giden kayatalara yedi bin beş yüz yuvarlak ve Keçi Mehmed Paşa ile me'mûr olan fırkatelere iki bin beş yüz yuvarlak ve Tuna şaykaları için yedi bin beş yüz yuvarlak ve Derviş Ağazâde Mehmed Paşa kadırgasına üç yüz yuvarlak ve yedek ve Tersâne Kethüdâsı kadırgalarına üç yüz yuvarlak ve işbu sene-i mübârekede Bahr-i Siyâh'a giden kalyonlara on bin sekiz yüz yuvarlak ve Kerç [ve] Taman câniblerine irsâl olunan altı bin altı yüz yuvarlak ile dört yüz seksen üç aded humbara dânesi ve bu sene-i mübârekede sefer-i hümâyûn için Edirne'ye irsâl olunan iki bin beş yüz yuvarlak ile yüz aded humbara dânesi ve ma'den yetişmeyip Kârhâne muattal kalmayıp acele üzere kalyatalara verilmesi lâzım gelen yuvarlak dökülmesi için bâ-fermân-ı âlî Sakız'dan gelen humbaralardan iki yüz aded humbara teslîm ve yuvarlak dökülüp bu cümle elli bir bin dokuz yüz seksen altı aded yuvarlak ve sagîr [ve] kebîr iki bin sekiz yüz dört aded humbara dânesi masraf oldukdan sonra bâkî kalan Kâğıdhâne'de ve Tophânede on dokuz bin beş yüz sekiz yuvarlak ile dokuz yüz seksen yedi humbara dânesi târîh-i mezbûrede mevcûd olduğu ma'lûm-ı devletleri oldukda bâkî emr ü fermân devletli sultânım hazretlerinindir.

Bende
Abdülkerim
Ser-topî, hâlâ

17. Yüzyıl Zemberekli ve Çakmaklı Osmanlı Tabancası,
Askerî Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı

İstanbul'da Baruthane İnşası İçin Keşif Yapılması

Daha önce 895 (1489 - 1490) tarihinde İstanbul'da Atmeydanı yakınındaki Güngörmez Tekkesi denilen yerde bulunmakta olan Baruthanenin yıldırım isabeti sonucu yandığı ve etrafındaki dört mahallenin yıkılıp birçok can kaybı yaşandığı, daha sonra Kâğıthane'de ve Şehremini Çarşısı'nda yeniden bina olunduğu ve birkaç defa kazalar yaşandığı, daha sonra Gelibolu, İzmir ve Selanik baruthanelerinin artan barut ihtiyacını karşılayamaması üzerine Şehremini Çarşısı yakınındaki Baruthanenin bina olunduğu, fakat imalat sırasında çıkan kıvılcımın baruta isabeti neticesinde oranın da tamamen yanıp civarındaki birkaç mahallenin evlerinin yıkıldığı, ancak barut imalinin öneminden dolayı yeni bir baruthane inşa edilmesi ve onun da bu gibi zararların tekrar yaşanmaması için şehir dışında olması gerektiği, her ne kadar Kâğıthane'deki eski Baruthanenin tamir edilip yeniden faaliyete geçirilmesi söz konusu olsa da bu bölgenin hem halkın gezinti alanı ve hem de civardaki çiftlik ve köylerin merası olmasından dolayı bunun uygun olmadığı, İstanbul şehrinin haricinde Yedikule hizasında bulunan Hadîka-i Hümâyun içerisindeki İskender Çelebi Bahçesi'nin ise deniz kenarına yakın ve insanlardan uzak konumuyla tehlikesiz ve denizden nakliye kolaylığına sahip olduğu, bu itibarla burada bir baruthane inşası için Mimarbaşı, Barutçubaşı ve bilirkişilerce keşif yapılması hususunda emir yazılması için verilen tezkire.

27 Eylül 1698

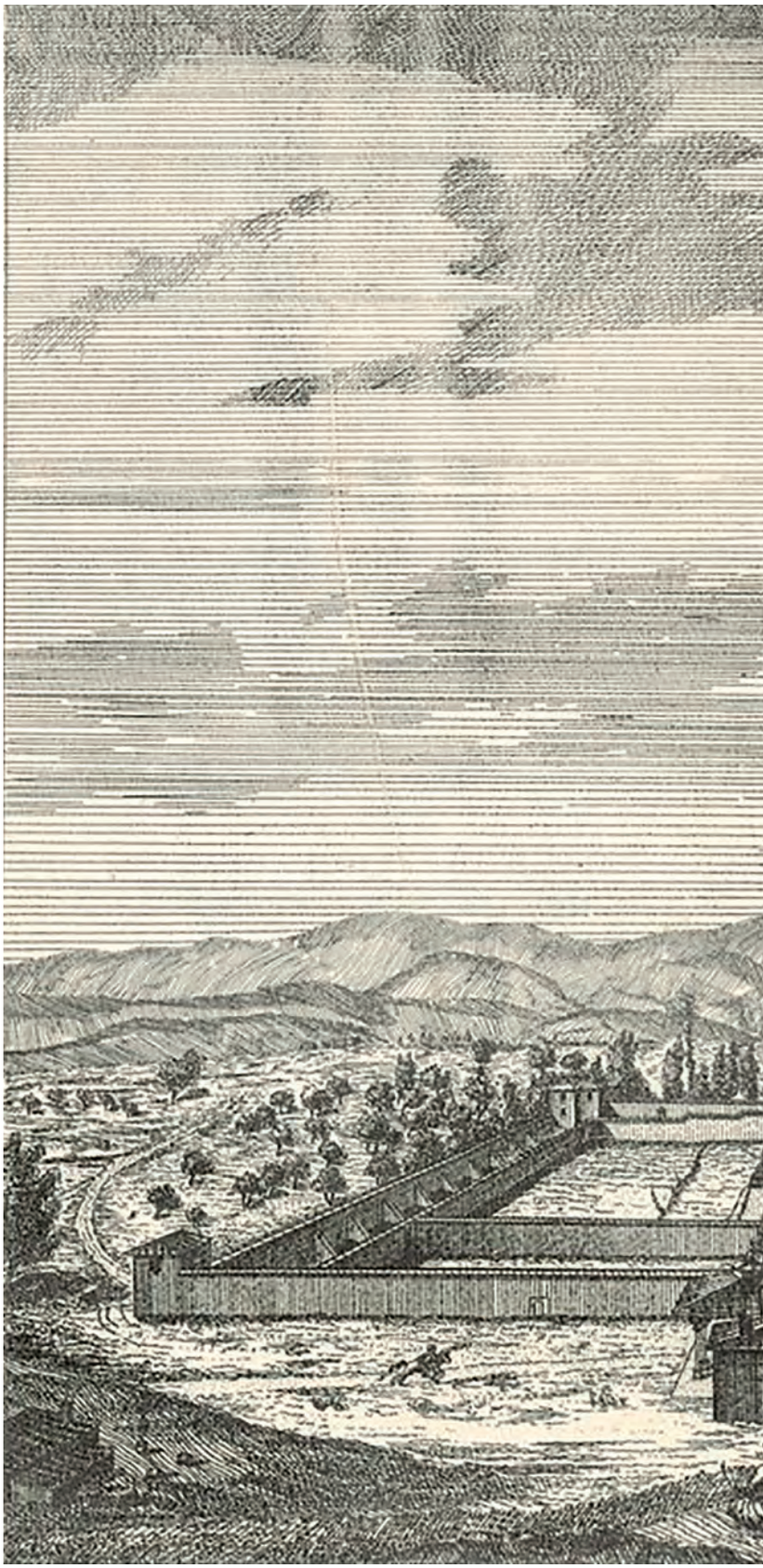

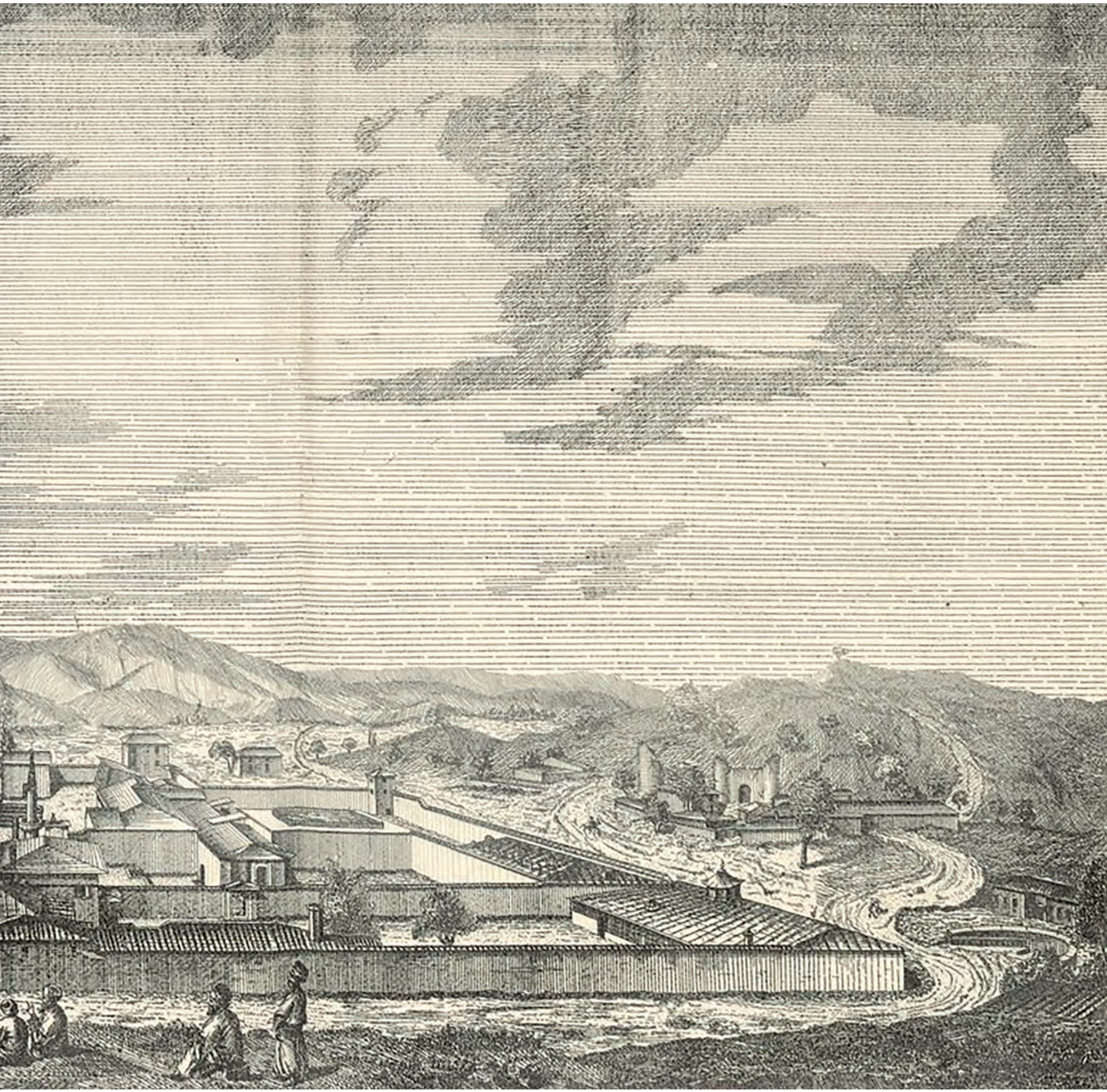
[**s. 84**] *Âsitâne-i Sa'âdet'de Sadâret-i Uzmâ Kâimmakâmına ve Defterdâr Vekîline ve Kâdîsına ve Bostancıbaşıya ve Mi'mâr-ı Hâssaya Hüküm ki:*

Bundan akdem sekiz yüz doksan beş târîhinde şehr-i İstanbul'da Baruthâne Atmeydanı kurbünde Güngörmez Tekyesi demekle meşhûr olan mahalde vâki' olup bi-emri'llâhi Teâlâ sâika nüzûlü ile muhterik ve etrâfında olan dört mahallenin hâk ile yeksân olmasına ve nice nüfûsun helâkine bâis olup ba'dehû Kâğıdhâne'de ve Şehremîni Çarşısı'nda binâ olunup onlara dahi birkaç def'a kazâ isâbet edip defa'ât ile zararı görülüp ve seksen dokuz senesinde kalyonlar binâsına mübâşeret olundukda seferlerin dahi zuhûru vakti olmağla Gelibolu ve İzmir ve Selanik baruthânelerinde tabh olunan barut kifâyet etmeyip ziyâde barut tabhı için bir kârhâne binâsı muktezî olmağla Şehremîni Çarşısı kurbünde olan baruthânenin binâsı münâsib görü[l]mekle el-yevm barut mahall-i mezbûrede tabh ve hâlâ çarhların harâretinden bi-kazâi'llâhi Teâlâ şerâre zuhûra ve mevcûd bulunan baruta isâbet ile bi'l-külliyye ihrâk ve civârında olan birkaç mahallenin hâneleri şiddet-i barutun zelzele-i azîmesinden münhedim olup barut ahvâli Donanma-yı Hümâyûn ve sefer-i nusret-makrûnumun cümleden ehemm ü elzem olan mühimmâtından olmağla beher hâl yine bir kârhâne binâ ve barut tabh etdirilmesi muktezî olmağla şehir içinde olmayıp şehirden hâric bir münâsib mahalde bir kârhâne binâ olunduğu hâlde cümle İstanbul'da olan a'yân u eşrâfın ve fukarâ vü zuafânın duâ'-i zikr-i hayrlarına mazhar olunmak mukarrer olmağla hâliyâ şehirden hâric sulu mahal vâfir olup her bâr bârgîre dahi muhtâc olmayıp her vechile barut tabhına münâsib kadîmden olan Kâğıdhâne Kârhânesi ta'mîr ve ihyâ olunsa

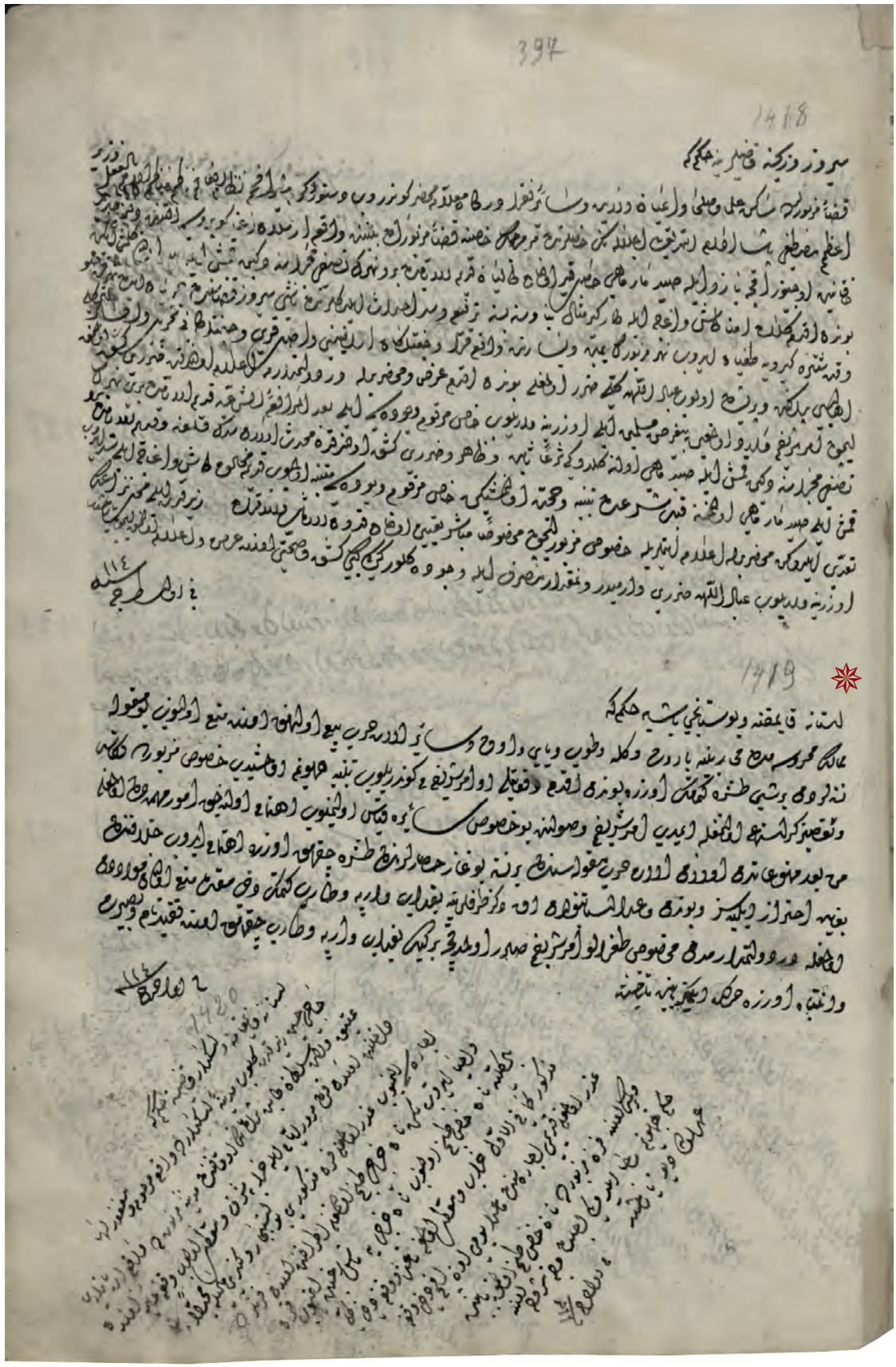
şehirde olmadan ehven olup lâkin mahall-i mezbûr dahi ahâlî-i İstanbul'un teferrücgâhı ve eyyâm-ı bahârda seyirciden hâlî olmayıp müctemi‘ olan halkın ekseri ba‘zı âteş ile lu‘bu mu‘tâd [**s. 85**] etmeleriyle men‘i müteassir olduğundan mâ‘adâ ol havâlîlerin civârında olan çiftlik ve kurânın mer‘âsı olmağla Devlet-i Aliyyem İstanbul'da oldukça her sene çayır vaktinde atlar na‘llatı[l]mağla elbette kesret-i nâsdan ve hatardan hâlî olmayıp şehr-i İstanbul'un hâricinde Yedikulle hizâsında leb-i deryâya karîb Hadîka-i Hümâyûnumdan İskender Çelebi Bâğçesi ayak basmaz bir ücra mahalde vâki‘ olup bu makûle mahzûrâtdan masûn ve göç-i hümâyûna dahi sâlih olmayıp ve bu âna değin dahi ta‘mîr olunmamağla el-yevm harâba müşrif ve yanında bir küçük deresi olup suyu gerçi sel suyu ve lâkin yine faydadan hâlî olmayıp ol mahal barut tabhı için kârhâne olmak üzere ve mühimmât ve levâzımâtı dahi deryâdan kayıklar ile nakl ve usret çekilmeyip her vechile âsânlık görülmekle zikrolunan Hadîka-i Hümâyûnumun bostancıbaşılar tarafından Rikâb-ı Hümâyûn-ı celâlet-makrûna teslîm olunacak maktû‘u yirmi dört bin akçe olup ol maktû‘ dahi bâğçe-i mezbûrun dâiresi dâhilinde hâsıl olan mahsûlünden olmayıp hâricinde olan tarlalar mahsûlünden olmağla kârhâne-i mezbûreye lâzım olan mutlak dâiresi olup tarlaları lâzım olmayıp inşâ’allâhü Teâlâ kârhâne binâ olunup bâğçe-i mezbûre mülhakâtından olan tarlaları Bostancıbaşı zabt edegeldiği üzere yedinde olan defter mûcebince hudûd ve sınırı ile ma‘rifet-i şer‘le tahrîr ve defter olunup kadîmi üzere Bostancıbaşı tarafından zabt olunmak şartıyla ancak dâiresi dâhilinde hâsıl olan mahsûlü ne mikdâr ise asl-ı mâl-ı maktû‘undan tenzîl olunmak üzere ve münhedim olan yerlerinden ve hâlâ iktizâsına göre hedm olunacak mevzi‘de olan kurşunu ve Baruthâneye lüzûmu olmayan sâir eşyâları Bostancıbaşı ma‘rifetiyle zabt ve hıfz olunmak üzere ifrâz olundukdan sonra bâğçe-i mezbûrenin nıkzından mâ‘adâ muhterik olan Baruthânenin çarhları ve keresteleri bakiyyesinden gayri sûrda olduğu gibi binâ ve tekmîli ne mikdâr akçe ile olur Mi‘mârbaşı ve Barutçubaşı ve sâir ehl-i vukûf ma‘rifetleri ile şer‘le keşf ve defter olunup ve binâsına mübâşeret ve arz u i‘lâm olunmak üzere telhîs olundukda izn-i hümâyûn-ı sa‘âdet-makrûnum sâdır olmağla mûcebince iktizâ eden ahkâmı tahrîr olunmak bâbında fermân-ı âlîşân sâdır olmağın emr-i şerîf yazılmak için tezkire verildi.

Fî 21 Ra. sene 1110

Azatlı Baruthanesinin XVIII. Yüzyıl Sonlarındaki Durumunu Gösteren Bir Gravür,
Mahmud Râif Efendi Tableau des nouveaux règlemens de L'Empire Ottoman, İstanbul 1798, s. 26-27

Osmanlı Ülkesinden Düşman Tarafına Silah ve Zahire Verilme Yasağı

Osmanlı ülkesinden düşman tarafına barut, gülle, top, yay, ok vs. harp aletlerinin satılması daha önce yasak edilmiş olduğu hâlde bu konuda ihmalkâr davranıldığı duyulduğundan bundan sonra bu yasağın uygulanmasında gerekli ihtimamın gösterilip Boğaz Hisarlarından bu gibi silahların ve buğday, arpa ve darı gibi yasak kapsamında bulunan maddelerin çıkarılmasına izin verilmemesine dair İstanbul Kaymakamına ve Bostancıbaşıya gönderilen hüküm.

12-20 Kasım 1702

Âsitâne Kâyim[ma]k[âm']na ve Bostancıbaşıya Hüküm ki:

Memâlik-i mahrûsemden muhâribîne barut ve gülle ve top ve yay ve ok ve sâir âlât-ı harb bey‘ olunmamak üzere men‘ olunup bu makûle nesnelerden bir şey taşra gitmemek üzere bundan akdem defa‘ât ile evâmir-i şerîfem gönderilip tenbîh-i hümâyûnum olmuş idi. Husûs-ı mezbûrda tekâsül ve taksîriniz istimâ‘ olunmağla **imdi:**

Emr-i şerîfim vusûlünde bu husûs sâire kıyâs olunmayıp ihtimâm olunacak umûr-ı mühimmeden olmağla min-ba‘d, memnûâtdan olan âlât-ı harb makûlesinden bir nesne Boğaz Hisârlarından taşra çıkmamak üzere ihtimâm edip hilâfından be-gâyet ihtirâz eyleyesiz ve bundan mâ‘adâ İstanbul'dan Akdeniz taraflarına buğday ve arpa ve darı gitmek dahi mukaddemâ men‘ olunan mevâddan olmağla Der-i Devlet-medârımdan mahsûs tuğrâlu emr-i şerîfim sâdır olmadıkça bir keyl buğday ve arpa ve darı çıkmamak üzere takayyüd-i tâm ve basîret ve intibâh üzere hareket eylemeniz bâbında yazılmışdır.

Fî-evâhiri C. sene [1]114

BOA, C.AS, 1029/45137

Humbaracı Ahmed Paşa Tarafından Yaptırılan Yüz Adet Havan İçin Döktürülen Elli Bin Adet Humbaranın Dökücü Ücretlerinin Ödenmesi

Daha önce Humbaracıbaşı Ahmed Paşa tarafından yaptırılmış olan yüz adet humbara havanının her birine beş yüz adet, tanesi yedi yüz dirhem ağırlığında toplam elli bin adet el humbarası döktürülmesi hususundaki şifahi emrin Cebecibaşı Abdülkadir'in arizası üzerine Sadrazam tarafından Defterdara hitaben yazılı buyruldu hâline getirilmesinden sonra adı geçen Cebecibaşının; *"toplam ağırlıkları seksen yedi bin beş yüz kıyye olan bu humbaraların maden ve helon masrafları hariç kıyyesi onar akçeden toplam yedi bin iki yüz doksan bir buçuk kuruş, altı para, iki akçe tutan dökücü ücretlerinin ödenmesi"* hususunda ilam sunması üzerine Defterdarın; *"bu meblağın kıyye başına üç akçe devlet için kesinti (sa'y-i mirî) yapılarak yedi akçe üzerinden hesaplanıp ödeme tezkiresinin beş bin yüz dört kuruş olarak verilmesine"* dair sunduğu telhis ve ödeme tezkiresinin telhise göre verilmesine dair buyruldu.

17 Ekim 1734

İzzetli Defterdâr Efendi

Elli bin tamâmen yapdırdasız deyu buyuruldu.

Devletli, sa'âdetli sultânım hazretleri sağ olsun.

Bundan akdem Humbaracıbaşı kullarının nev-peydâ îcâd ve bâ-fermân-ı âlî ma'rifetiyle yapdırılan yüz kıt'a sagîr humbara havanlarının beher kıt'ası için beşer yüzden ve verdiği numûneye göre beher biri yedişer yüz dirhemden olmak üzere yapdırılıp huzûr-ı âlîlerinde endâhte ve pesendîde olmağla kulları ma'rifeti ve Dökücü Humbaracıbaşı kulları ma'rifetiyle ber-minvâl-i meşrûh yalnız elli bin aded kebîr ma'den humbaraları müceddeden dökdürülüp Cebehâne-i Âmireye vaz' ve mevcûd etdirilmek üzere lisânen emr ü fermân buyurulmağla ma'lûm-ı devletleri buyuruldukda sa'âdetli Defterdâr Efendi kullarına hitâben fermân-ı âlîleri recâ olunur. Bâki emr ü fermân devletli, merhametli sultânım hazretlerinindir.

Bende
Abdülkadir
Ser-cebei, hâlâ

***

Ücret-i rîhtegân-ı humbara lâzıme-i havanhâ-i sagîr ki be-ma'rifet-i Ser-humbarai müceddeden sâhte ve beher 1 havan-ı mezkûre 500 aded humbara müceddeden rîhte ve der-Cebehâne-i Ma'mûre mevcûd şüde fermûde în kadar humbara-i ma'den der-Kârhâne-i Rîhtegân be-yed-i Ser-rîhtei müceddeden rîhte ve mevcûd şüde bûd ber-mûceb-i fermân el-vâki' ilâ-gâye-i Z. sene 1145.

Kebîr ma'den humbara-i dest
50.000 aded

87.500 kıyye
Fî-i beher kıyye, gayr-i ez-ma'den ve helon, ücret-i rîhtei hademe: 10 akçe
291.666 para, 2 akçe
Be-hesâb-ı guruş
7.291,5 [guruş], 6 para, 2 akçe

Vech-i meşrûh üzere Humbaracıbaşı kulları ma'rifetiyle müceddeden yapdırılan yüz aded sagîr humbara havanlarının, verdiği numûneye göre, beher bir havan için beşer yüzden elli bin aded humbara dökdürülüp mevcûd-ı Cebehâne-i Âmire etdirilmesi fermân buyurulmağla verilen numûneye göre zikrolunduğu üzere beher havana beşer yüzden yalnız elli bin aded ma'den humbara-i dest Tersâne-i Âmirede vâki' mîrî kârhânede Dökücübaşı kulları ma'rifetiyle müceddeden dökdürülüp ba'de't-tekmîl bi'l-cümle mevcûd etdirilip lâzım gelen dökücü ücretleri bâlâda terkîm olunduğu üzere yalnız yedi bin iki yüz doksan bir buçuk guruş altı para iki akçe etmeğin merâhim-i aliyyelerinden, ashâbı kullarına ihsân buyurulması bâbında emr ü fermân devletli, inâyetli sultânım hazretlerinindir.

Bende
Abdülkadir
Ser-cebei, hâlâ
(Mühür)

– Hesâb ola.

Berây-ı ücret-i rîhten-i ma'den humbara-i kebîr-i dest berây-ı endâhten-i bâ-havan-ı sagîr-i nev-îcâd-ı Ser-humbarai be-ma'rifet-i Ser-rîhtei müceddeden der-kârhâne-i mîrî der-Tersâne-i Âmire rîhte ve teslîm şüde el-vâki' der-sene 1145 ber-mûceb-i defter-i memhûr-ı Abdülkadir Ağa Ser-cebei.
Kebîr ma'den humbara-i dest
50.000 aded
87.500 kıyye
Fî-i beher kıyye ücret: 10 akçe
291.666 para, 2 akçe
Be-hesâb-ı guruş-ı esedî
7.291,5 [guruş], 6 para, 2 akçe

Dergâh-ı Âlî Cebecibaşısı Ağanın işbu defteri mûcebince Dökücübaşı ma'rifetiyle mîrî kârhânede dökülüp teslîm-i Cebehâne-i Âmire olunan elli bin aded ma'den humbaraların dökücü ücretleri hesâb olundukda yalnız yedi bin iki yüz doksan bir buçuk guruş altı para iki akçe eder. Fermân sa'âdetli sultânım hazretlerinindir. Fî 23 R. sene 1146.

– Beher kıyyesi yedişer akçeden hesâb ola.

Kebîr ma'den humbara-i dest
50.000 aded
87.500 kıyye
Fî-i beher kıyye: 7 sağ akçe
612.500 akçe
Be-hesâb-ı guruş-ı esedî
5.104 [guruş], 20 akçe

Fermân buyurulduğu üzere beher kıyyesi yedişer sağ akçeden hesâb olundukda yalnız beş bin yüz dört guruş yirmi akçe eder. Fermân devletli, sa'âdetli sultânım hazretlerinindir. Fî 14 Ca. sene 1147.

– Telhîs.

Telhîsi mûcebince tezkiresi verilmek buyuruldu. 16 Ca. sene [1]147.

Arz-ı Bendeleridir ki:

Bundan akdem Humbaracıbaşı izzetli Ahmed Paşa[1] kulları ma'rifetiyle müceddeden yapdırılan yüz aded sagîr humbara havanları için mûmâ-ileyhin verdiği numûneye göre beher havana beşer yüz adedden elli bin aded humbara dökdürülüp mevcûd-ı Cebehâne-i Âmire etdirilmek üzere mukaddemâ sâdır olan fermân-ı âlîleri mûcebince elli bin aded ma'den humbara-i dest Tersâne-i Âmirede vâki' mîrî kârhânede Dökücübaşı kulları ma'rifetiyle tamâmen dökdürülüp mevcûd etdirilmekle iktizâ eden dökücü ücretleri verilmek için Cebecibaşı Ağa kulları işbu defteriyle i'lâm eder.

İ'lâmı mûcebince beher vakiyyesi onar akçeden hesâb etdirildikde mecmû'u dökücü ücretleri yedi bin iki yüz doksan bir buçuk guruşa bâliğ olup ancak sa'y-i mîrî kasdıyla beher vakiyyesi yedişer akçeden hesâb etdirildikde beş bin yüz dört guruşa bâliğ olmağla her bir vakiyyesinde üçer akçe tenzîlden iki bin yüz doksan bir buçuk guruş sa'y-i mîrî hâsıl olduğu ma'lûm-ı devletleri buyuruldukda hesâb-ı sânî üzere mârrü'z-zikr beş bin yüz dört guruşa tezkiresi verilmek bâbında fermân devletli, sa'âdetli sultânım hazretlerinindir.

(İmza)

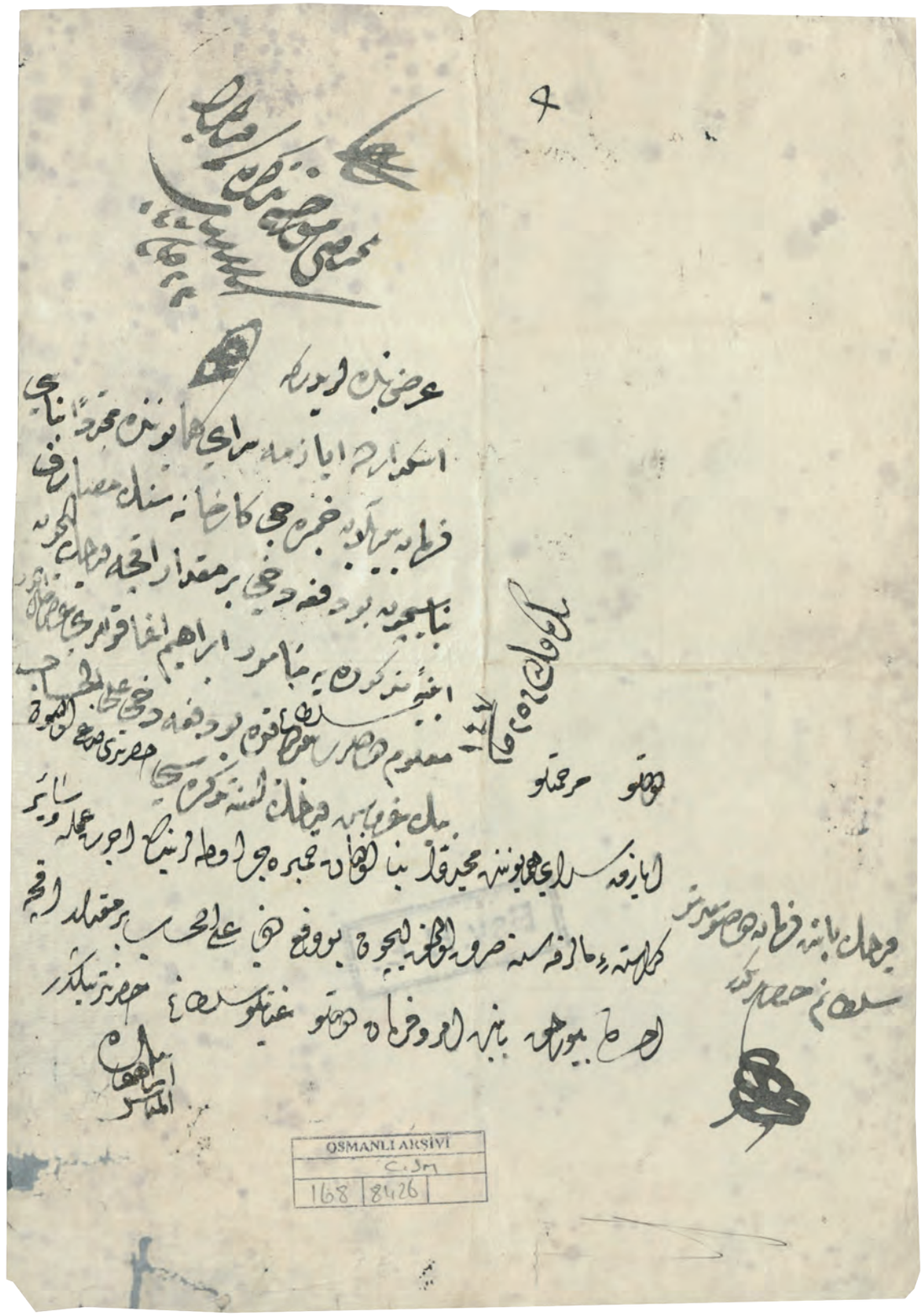
Tezkire dâde. Fî 19 Ca. sene [1]147.

Yavuz Sultan Selim Han Dönemi Osmanlı Topu,
İstanbul Barbaros Parkı (Deniz Müzesine Ait)

1 Humbaracı Ahmed Paşa (Bonneval Ahmed Paşa) (ö. 1747).

OSMANLI ARŞİVİ
C.SM
168 | 8426

BOA, C.SM, 168/8426

Ayazma Sarayı'nda Devam Emekte Olan Humbaracı Kârhanesi İnşaatı İçin Ödeme Yapılması

Üsküdar'daki Ayazma Sarây-ı Hümâyununda yaptırılmakta olan Humbaracı Kârhanesi inşaatı için malzeme parası ve amele ücreti olarak bir miktar daha ödeme yapılması hakkında bu işle görevli İbrahim Ağa tarafından sunulan arzuhal üzerine bin kuruş ödeme yapılması için tezkire verilmesine dair buyruldu.

23 Ekim 1734

Devletli, merhametli sultâmm hazretleri sağ olsun.

Ayazma Sarây-ı Hümâyûnu'nda müceddeden binâ olunan humbaracı odalarının ücret-i amele ve sâir kerâste-i mâ-lezimesine sarf olunmak için bu def'a dahi ale'l-hesâb bir mikdâr akçe ihsân buyurulmak bâbında emr ü fermân devletli, inâyetli sultânım hazretlerinindir.

Bende
İbrahim
El-mübâşir

Telhîsi mûcebince tezkiresi verilmek buyuruldu. 23 Ca. sene [1]147.

Arz-ı Bendeleridir ki:

Üsküdar'da Ayazma Sarây-ı Hümâyûnu'nda müceddeden binâsı fermân buyurulan Humbaracı Kârhânesinin masârıf-ı binâsı için bu def'a dahi bir mikdâr akçe verilmek için ebniye-i mezkûreye me'mûr İbrahim Ağa kulları arzuhâl eder. Ma'lûm-ı devletleri buyuruldukda bu def'a dahi ale'l-hesâb bin guruş verilmek üzere tezkiresi verilmek bâbında fermân devletli, sa'âdetli sultânım hazretlerinindir.

(İmza)

Tezkire dâde. Fi 25 Ca. sene [1]147.

BOA, C.AS, 477/19911

Bender Seraskerine Havan, Havan Kundağı, Humbara Dânesi ve El Humbarası Tapası Gönderilmesi

Bender Seraskeri Veli Paşa'nın talebi üzerine çıkan ferman gereğince Topçubaşı tarafından sunulan ilamlara binaen yazılan telhisler doğrultusunda, Tophâne-i Âmire mevcudundan yirmişer adet yeni icat küçük havan ve havan kundağı ile Cebehâne-i Âmire mevcudundan on bin adet humbara dânesi ve on bir bin adet humbara tapası verilip gemiye yüklenerek gönderilmesi için emir yazılmasına dair buyruldu.

7 Mayıs 1739

An-mevcûd-ı Tophâne-i Âmire an-Âsitâne-i Sa'âdet berây-ı lâzıme-i nezd-i Serasker Paşa der-cânib-i Bender ber-mûceb-i matlûb-ı hod irsâl şüden lâzım bâ-fermân-ı âlî el-vâki' fî 24 M. sene 1152

Havan-ı sagîr-i nev-îcâd 20 aded	Kundak-ı havan-ı sagîr-i nev-îcâd 20 aded

Vech-i meşrûh üzere Bender cânibi Seraskeri Serdâr-ı ekrem, Vezîr-i mükerrem Veli Paşa hazretleri havan-ı sagîr-i nev-îcâd irsâlini taleb eyleyip bâlâda tahrîr olunduğu üzere yirmi adedini kundaklarıyla ma'an irsâli bâbında tertîb olunması fermân-ı âlî buyurulmağın Âsitâne-i Sa'âdet'de Tophâne-i Âmire mevcûdundan irsâl olunmak üzere fermân-ı âlîleri buyurulur ise ol bâbda emr [u] fermân devletli, inâyetli sultânım hazretlerinindir.

Bende
Mustafa
Ser-topî, hâlâ

– Telhîs.

Telhîs mûcebince Başmuhâsebeye kayd ve sûret ve emr-i şerîf yazılmak buyuruldu. 25 M. sene [1]152.

Arz-ı Bendeleridir ki:

Bender cânibi Seraskeri Vezîr-i mükerrem sa'âdetli Veli Paşa hazretlerinin maiyyetlerinde mevcûd bulunmak üzere nev-îcâd sagîr havan irsâli taleb olunduğuna binâen Âsitâne-i Sa'âdet'de Tophâne-i Âmire mevcûdundan yirmi kıt'a sagîr havan-ı nev-îcâd ve yirmi kıt'a havan-ı mezkûr kundağı irsâl olunmak üzere Topçubaşı Ağa kulları tertîb ve i'lâm eder. Ma'lûm-ı devletleri buyuruldukda mûcebince Tophâne-i Âmire mevcûdundan ol mikdâr havan ve kundak irsâl olunmak üzere Başmuhâsebeye kayd ve sûret ve emr-i şerîf tahrîri bâbında fermân devletli, sa'âdetli sultânım hazretlerinindir.

(İmza)

Sûret ve emir dâde. Fî 28 M. sene [1]152.

***

An-cânib-i Serasker-i Bender an-Âsitâne-i Sa'âdet der-Cebehâne-i Âmire irsâl şüden lâzım dâne-i humbarahâ-yı sagîr-i nev-îcâd ve tapa-i humbara-i dest bâ-fermân-ı âlî el-vâki' fî 27 M. sene 1152

Dâne-i humbara-i sagîr-i nev-îcâd 10.000 aded	Tapa-i humbara-i dest 11.000 aded

Vech-i meşruh üzere Bender cânibi Seraskeri hazretleri maiyyetine irsâli fermân-ı âlî buyurulan yirmi kıt'a nev-îcâd sagîr havanların malzemesinden olup i'lâm olunması bâbında kullarına hitâben şeref-sudûr bulan fermân-ı âlî mûcebince bâlâda tahrîr olunan on bin aded dâne-i humbara-i sagîr ve on bir bin tapa-i humbara-i dest Âsitâne-i Sa'âdet Cebehâne-i Âmiresinden irsâl olunması bâbında fermân-ı âlîleri buyurulur ise ol bâbda emr [u] fermân devletli, inâyetli sultânım hazretlerinindir.

Bende
Mustafa
Ser-topî, hâlâ

– Telhîs.

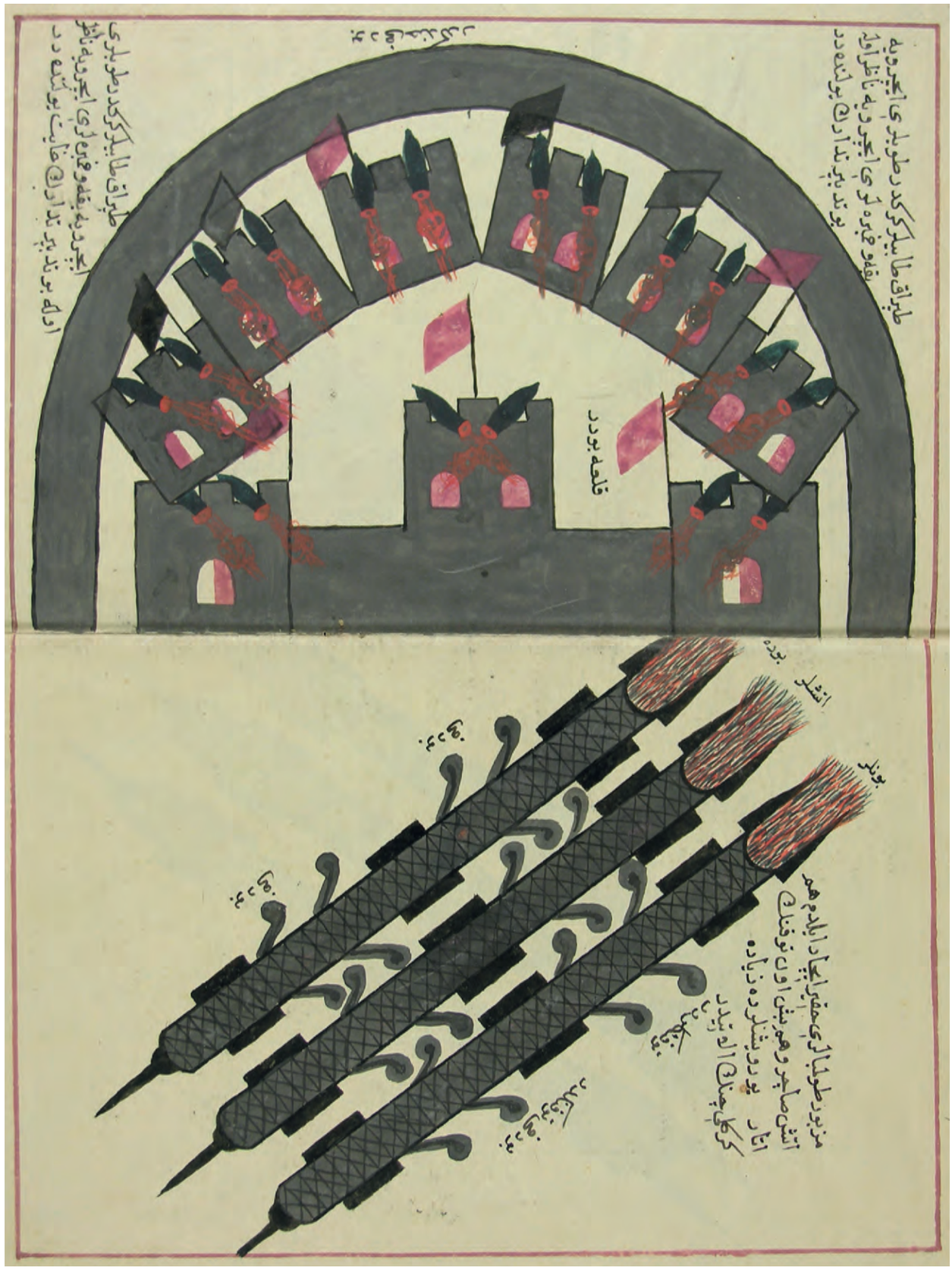
Telhîs mûcebince hüküm buyuruldu.

Arz-ı Bendeleridir ki:

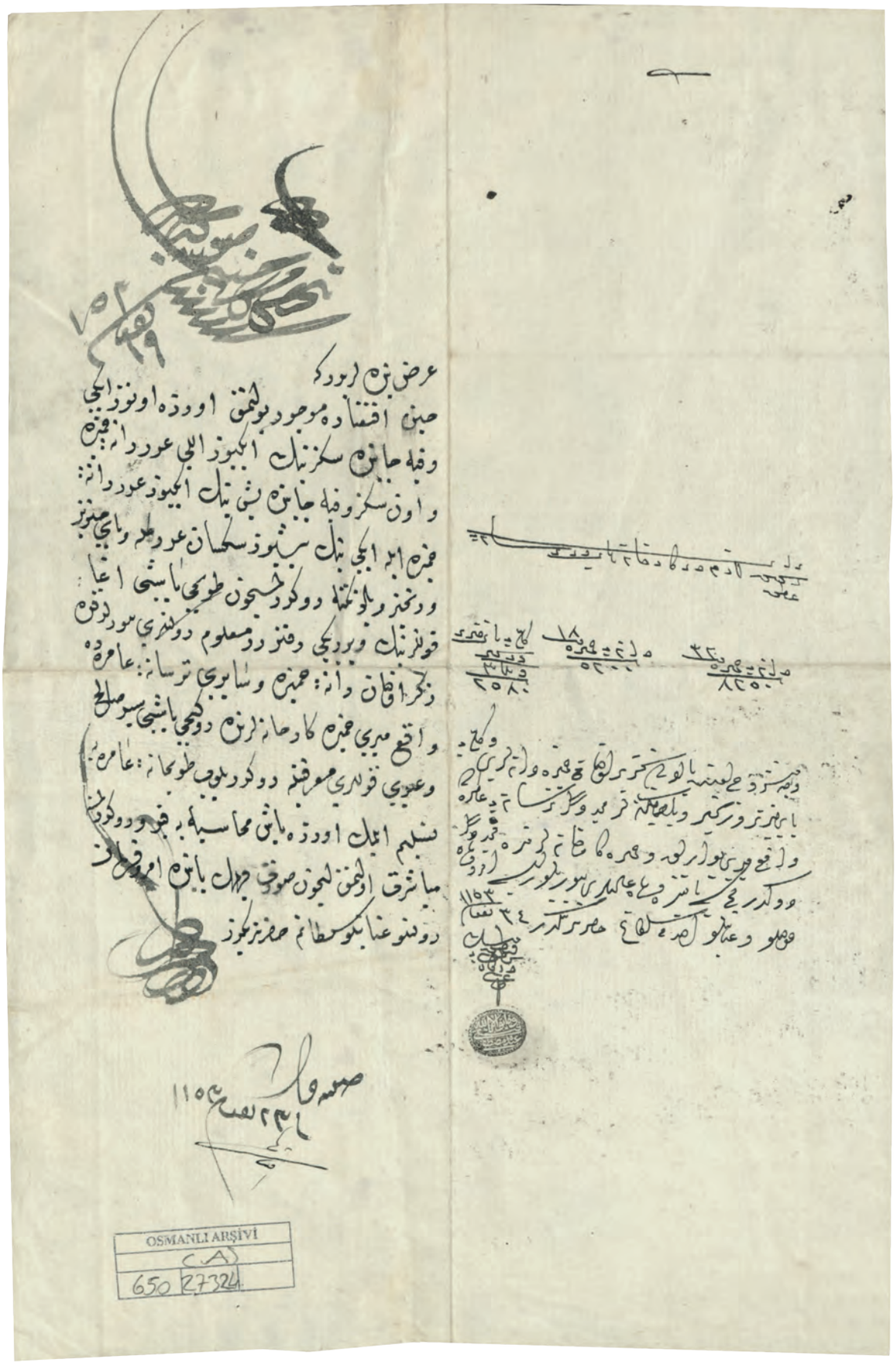
Bender cânibi Seraskeri maiyyetine bu def'a irsâli fermân olunan yirmi kıt'a nev-îcâd sagîr havanların lâzımeleri olan on bin aded dâne-i humbara ve on bir bin aded tapa-i humbara-i dest Âsitâne-i Sa'âdet'de Cebehâne-i Âmire mevcûdundan verilip gönderilmek için Topçubaşı Ağa kulları i'lâm eder. Ma'lûm-ı devletleri buyuruldukda mûcebince ol mikdâr humbara dâneleri ve tapalar mevcûd-ı Cebehâne-i Âmireden verilip zikrolunan havanlar ile ma'an sefîneye tahmîl ve irsâl olunmak üzere emr-i şerîf tahrîri bâbında fermân devletli, sa'âdetli sultânım hazretlerinindir.

(İmza)

Tezkire-i emir dâde. Fî 28 M. sene [1]152.

Kale Burçlarına Konulmuş Humbara ve Roket Şeklinde Tasarlanmış Tüfek Atar Tulumba İcadı,
Ümmü'l-Gazâ, TSMK, Bağdat Kitaplığı, no. 368, v. 47b-48a

OSMANLI ARŞİVİ
C.AS
650 27324

BOA, C.AS, 650/27324

İhtiyat İçin Humbara Dânesi, Pâ-yı Hınzır Güllesi, Zincir ve Palankete Döktürülmesi

Gerektiğinde elde hazır bulunması için, Tersâne-i Âmiredeki yuvarlak ve humbara kârhanelerinde Dökücübaşı Seyyid Salih ve Abdi tarafından ceşitli cins ve miktarlarda humbara dânesi, pâ-yı hınzır güllesi, zincir ve palankete döktürülmesi için *suret* verilmesine dair buyruldu.

14 Ekim 1740

Berây-ı rîhten-i lâzım der-kârhânehâ-yı der-Tersâne-i Âmire

32 kıyye Dâne-i humbara 8.250 aded	*18 kıyye* Dâne-i humbara 5.200 aded	Gülle-i pâ-yı hınzîr[1] ve zencîr ve palankete[2] 2.580 aded

Vech-i meşrûh üzere bâlâda tahrîr olunan humbara dâneleri ve gülle-i pâ-yı hınzîr ve zencîr ve palanketeler müceddeden Tersâne-i Âmirede vâki‘ mîrî yuvarlak ve humbara kârhânelerinde müceddeden dökdürülmesi bâbında fermân-ı âlîleri buyurulur ise emr ü fermân devletli ve inâyetli efendim sultânım hazretlerinindir.

Fî 3 Receb sene 1153

(İmza)	*(Mühür)*
Bende	*Ve mâ tevfîkî illâ bi'llâh.*[3]
Mustafa	Abdühû
Ser-topî-i Dergâh-ı Âlî, hâlâ	**Mustafa**

Telhîsi mûcebince sûret verilmek buyuruldu. 19 Receb sene [1]153.

Arz-ı Bendeleridir ki:

Hîn-i iktizâda mevcûd bulunmak üzere otuz iki vakiyye çapında sekiz bin iki yüz elli aded dâne-i humbara ve on sekiz vakiyye çapında beş bin iki yüz aded dâne-i humbara ile iki bin beş yüz seksen aded gülle ve pâ-yı hınzîr ve zencîr ve palankete dökdürülmesi için Topçubaşı Ağa kullarının verdiği defterdir. Ma‘lûm-ı devletleri buyuruldukda zikrolunan dâne-i humbara ve sâiri Tersâne-i Âmirede vâki‘ mîrî humbara kârhânelerinde Dökücübaşı Seyyid Salih ve Abdi kulları ma‘rifetiyle dökdürülüp Tophâne-i Âmireye teslîm eylemek üzere Başmuhâsebeye kayd ve dökdürülmesine mübâşeret olunmak için sûret verilmek bâbında emr ü fermân devletli, inâyetli sultânım hazretlerinindir.

(İmza)

Sûret dâde. Fî 23 Receb sene 1153.
Kayd şüd.

1 Pâ-yı hınzîr: Yangın çıkarıcı bir mühimmat türü.
2 Palankete: Birbirine zincirle bağlı iki gülle.
3 *"Benim başarım ancak Allah iledir."*, Kur'ân-ı Kerim, Hûd suresi, 11/88.

BOA, C.AS, 1151/51179

Ordu-yı Hümâyunun İlkbaharda Çıkacağı Sefer İçin Top Döktürülüp Gönderilmesi

İlkbaharda yapılacak sefer için dökülüp Ordu-yı Hümâyuna gönderilmesi ferman olunan muhtelif ölçülerde seksen beş adet yeni icat büyük, şâhî ve havan toplarının Tophâne-i Âmire Nazırı el-Hâc Mehmed Ağa marifetiyle Tophâne-i Âmire Kârhanesindeki aşağı ve yukarı ocaklarda dökümüne başlanması için *suret* verilmesine dair buyruldu.

10 Nisan 1772

İzzetli Defterdâr Efendi

Görüp i'lâm eyleyesiz deyu buyuruldu. 27 Z. sene [1]185.

Nevbet-i ocakhâ-i zîr u bâlâ

13 aded			
Tophâ Kıtaʿât			
Tophâ-i kebîr-i nev-îcâd	10		
Tophâ-i nev-îcâd-ı şâhî	15		
Tophâ-i nev-şâhî	50		
Tophâ-i havan	10		
	85		
3 kıyye *6 karış* Top-ı nev-îcâd 10 kıtʿa	*1 kıyye* *6 karış* Top-ı nev-îcâd 10 kıtʿa	*0,5 kıyye* *6 karış* Top-ı nev-îcâd 5 kıtʿa	*1 kıyye* *9 karış* Top-ı şâhî 25 kıtʿa
0,5 kıyye *7 karış* Top-ı şâhî 25 kıtʿa	*32 kıyye* Top-ı havan 2 kıtʿa	*18 kıyye* Top-ı havan 4 kıtʿa	*14 kıyye* Top-ı havan 4 kıtʿa

– Telhîs.

Devletli, inâyetli sultânım hazretleri sağ olsun.

Evvel-bahâr-ı hüceste-âsârda musammem olan sefer-i hümâyûn-ı nusret-makrûn için Tophâne-i Âmire Kârhânesinde müceddeden isâga olunup Ordu-yı Hümâyûna irsâl olunmak üzere tertîb olunup Ordu-yı Hümâyûn-ı meymenet-makrûn tarafından vürûd eden defter mûcebince sâdır buyurulan fermân-ı âlî ve şerîflerine imtisâlen bâlâda tahrîr olunduğu üzere altışar karış üç ve bir ve yarım vakiyyeden yirmi beş kıt'a nev-îcâd kebîr ve şâhî topları ve dokuzar karış bir vakiyyeden yirmi beş kıt'a şâhî ve yedişer karış yarımşar vakiyyeden yirmi beş kıt'a şâhî topları ve otuz iki ve on sekiz ve on dört vakiyyeden on kıt'a havan topları ki mecmû'u seksen beş kıt'a nev-îcâd ve şâhî ve havan topları Dökücübaşı ve Kethüdâsı ve Halîfesi ve sâirleriyle hesâb olunup bi-avni Hudâ on üç nevbet ocakhâ-i zîr [u] bâlâlarda müceddeden dökülüp vücûda gelmek üzere tertîb olunmağla mübâşeret olunması bâbında fermân-ı âlîleri buyurulur ise emr ü fermân devletli, inâyetli efendim sultânım hazretlerinindir.

(İmza)

Bende

Es-seyyid Mehmed Emin

Topî-i Rikâb-ı Hümâyûn, hâlâ

***

(Belgenin arka yüzü)

Telhîsi mûcebince Başmuhâsebeye kaydolunup sûret verilmek buyuruldu. Selh-i Z. sene [11]85.

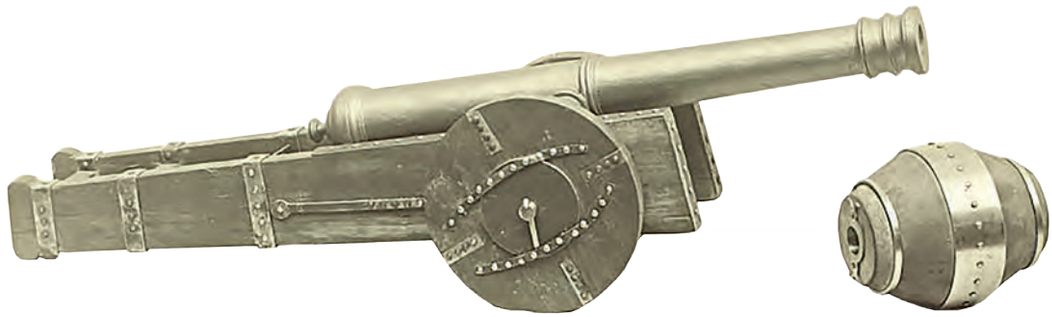
Arz-ı Bendeleridir ki:

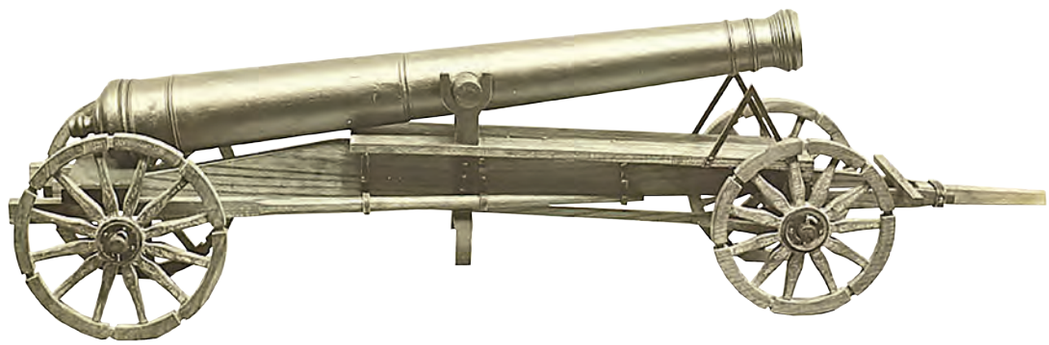
Ordu-yı hümâyûn-ı meymenet-makrûn tarafından vürûd eden defter mûcebince sefer-i hümâyûn-ı nusret-makrûn için Tophâne-i Âmire Kârhânesinde müceddeden isâgaları fermân olunan seksen beş kıt'a nev-îcâd ve şâhî ve havan topları on üç nevbet ocaklarda isâga olunmak üzere tertîb olunmağla ber-vech-i muharrer isâgasına mübâşeret olunmasını Topçubaşı Ağa kulları işbu memhûr arzuhâlde inhâ eder. Ma'lûm-ı devletleri buyuruldukda tertîb olunduğu üzere ol mikdâr topların hâlâ Tophâne-i Âmire Nâzırı el-Hâc Mehemmed Ağa kulları ma'rifetiyle on üç nevbet zîr u bâlâ ocaklarda isâgalarına mübâşeret olunmak üzere Başmuhâsebeye kaydolunup sûret verilmek bâbında fermân devletli, sa'âdetli sultânım hazretlerinindir.

(İmza)

Sûret dâde. Fî 7 M. sene [1]186.

17. Yüzyılda Kullanılan Toplar ve Mısır'da Bayram Paşa Tarafından Dökülen Top,
İÜ NEK, II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri, no. 91010/12

OSMANLI ARŞİVİ
C. AS.
1120 | 49621
2 urk
(2 shf boş)

Tüfek İmal Masraflarının Hazineden Ödenmesi

Cebehâne-i Âmirede mevcut bulunmak üzere imali ferman olunan bin adet tüfeğin kundak, açkı, kuyruk vs. masrafları olan bin yedi yüz yetmiş beş kuruşun Hazîne-i Âmireden ödenmesine dair buyruldu.

5 Ocak 1774

İzzetli Defterdâr Efendi

Görüp i'lâm eyleyesiz deyu buyuruldu. 6 L. sene [11]87.

Cebehâne-i Âmirede mevcûd bulunmak üzere bu def'a i'mâli fermân buyurulan bin aded tüfenkhâmn iktizâ eden masârıfât defteridir.

Kundak-ı filinta: 1.000 aded *Fî: 61 para* 61.000 para	Açkı ve bazen metris ve kuyruk-ı tüfenkhâ: 1.000 aded *Fî: 10 para* 10.000 para
Yekûn: 71.000 para Be-hesâb-ı guruş: 1.775	

Ma'rûz-ı Kullarıdır ki:

Cebehâne-i Âmirede mevcûd bulunmak üzere bu def'a i'mâli irâde buyurulan bin aded tüfenkhânın gayr-i ez-namlu ve tabanca, iktizâ eden kundak ve açkı ve ba'zan metris ve kuyruk, maktûan masârıfı bâlâda işâret olunduğu üzere yalnız bin yedi yüz yetmiş beş guruşa bâliğ olduğu ma'lûm-ı devletleri buyuruldukda Hazîne-i Âmireden ashâbı kullarına i'tâsı irâde-i aliyyeleri buyurulur ise emr ü fermân devletli, inâyetli sultânım hazretlerinindir.

Bende
Mehmed
Ser-cebei Rikâb-ı Hümâyûn, hâlâ
(Mühür)
Muhibb-i Âl ü Ashâb-ı
Muhammed

– Hesâb ola.

Berây-ı bahâ-i kundak-ı filinta ve açkı ve metris ve kuyrukhâ-i tüfenkhâ ber-mûceb-i memhûr i'lâm-ı Mehmed Ağa, Ser-cebeciyân-ı Rikâb-ı Hümâyûn ve bâ-fermân-ı şerîf.

71.000 para

Fî: 40 para

Be-hesâb-ı guruş: 1.775

İşbu memhûr i'lâm mûcebince hesâb olundukda masârıfı bu mikdâr eder. Fermân devletli, inâyetli sultânım hazretlerinindir. Fî 12 L. sene 1187.

– Telhîs.

Telhîs mûcebince Başmuhâsebeye kayd ve tezkiresi verilmek buyuruldu. 18 L. sene [11]87.

Arz-ı Bendeleridir ki:

Cebehâne-i Âmirede mevcûd bulunmak üzere bu def'a i'mâli fermân olunan bin aded tüfenk ve tabanca kundakları ve açkı ve kundak-ı metris ve masârıf-ı sâiresi cânib-i mîrîden i'tâ olunmasını Cebecibaşı Ağa kulları işbu memhûr defteriyle i'lâm eder.

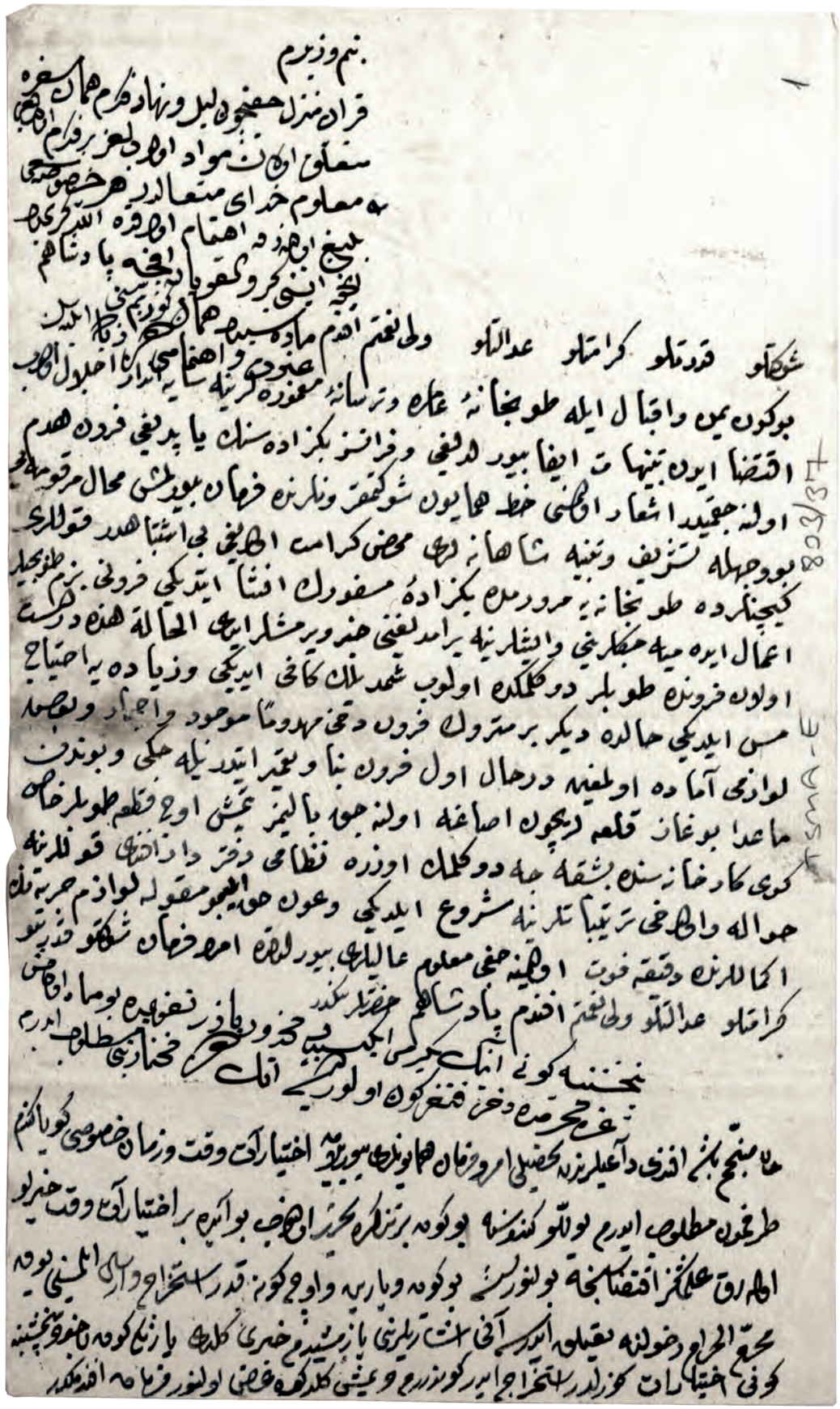
Mûcebince Başmuhâsebeden hesâb etdirildikde bin yedi yüz yetmiş beş guruşa bâliğ olduğu ma'lûm-ı devletleri buyuruldukda mûcebince Başmuhâsebeye kaydolunup meblağ-ı mezbûrun tezkiresi verilmek bâbında fermân devletli, sa'âdetli sultânım hazretlerinindir.

(İmza)

Tezkiresi verilmişdir. 21 L. sene [1]187.

15-18. Yüzyıllara Ait Tüfekler,
Askerî Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı

Padişahın Tophane Teftişi, Fransız Beyzadesi'nin Yaptığı Fırının Akıbeti ve Hasköy Kârhanesinde Boğaz Kaleleri İçin Balyemez Topu Dökülmesi

Sadrazamın, Padişaha; *"Zatıalilerinin bugün Tophane ve Tersaneye giderek gerekli tembihlerde bulunduğuna ve Fransız Beyzadesi'nin yaptığı fırının yıkılıp yıkılmayacağının bildirilmesine"* dair hatt-ı hümâyununa atfen; *"geçenlerde Tophaneye gittiğinde topçuların kendisine, o fırını işletemeyeceklerini ve işlerine yaramadığını söyledikleri, hâlihazırda elde mevcut olan fırında topların dökülmekte olduğu, ihtiyaç olursa kullanılmayan yıkık bir fırının daha faaliyete geçirilebileceği; Boğaz Kaleleri için dökülecek balyemez toplarının Hasköy Kârhanesinde döküleceği; Müneccimbaşından öğrenilmesini emir buyurdukları uğurlu vakti ise sanki kendisi öğrenmek istiyormuş gibi yazılı olarak sordurduğu, onun da yarın veya Perşembe günü o vakti belirleyip cevabını göndereceğini bildirdiğine"* dair sunduğu telhis ve Padişahın da bunun üzerine; *"daima seferi düşündüğü, ancak işin paradan dolayı aksadığı; Müneccimbaşının söylediği Perşembe gününün takvime göre mahzurlu olduğuna"* dair yazdığı hatt-ı hümâyun.

25 Kasım 1783*

Benim Vezîrim

Kur'ân-ı münzel hakkıyçün leyl ü nehâr fikrim hemân sefere müte'allik olan mevâdd olup âhar bir fikrim olmadığı ma'lûm-ı Hudâ-yı Müteâl'dir. Her husûsa sa'y-i belîğ olunarak ihtimâm oldukda Allah kerîmdir. Ancak işi girü alıkoyan akçe mâddesidir. Hemân göreyim seni, gayret ve ihtimâmı dahi izdiyâd eyleyesin.

Şevketli, Kudretli, Kerâmetli, Adâletli Velînî'metim Efendim Pâdişâhım

Bugün yümn ü ikbâl ile Tophâne-i Âmire ve Tersâne-i Ma'mûrelerine sâye-endâz-ı iclâl olup iktizâ eden tenbîhât îfâ buyurulduğu ve Fransız Beyzâdesi'nin[1] yapdığı fırın hedm olunacak mıdır; işʻâr olunması hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûnlarında fermân buyurulmuş.

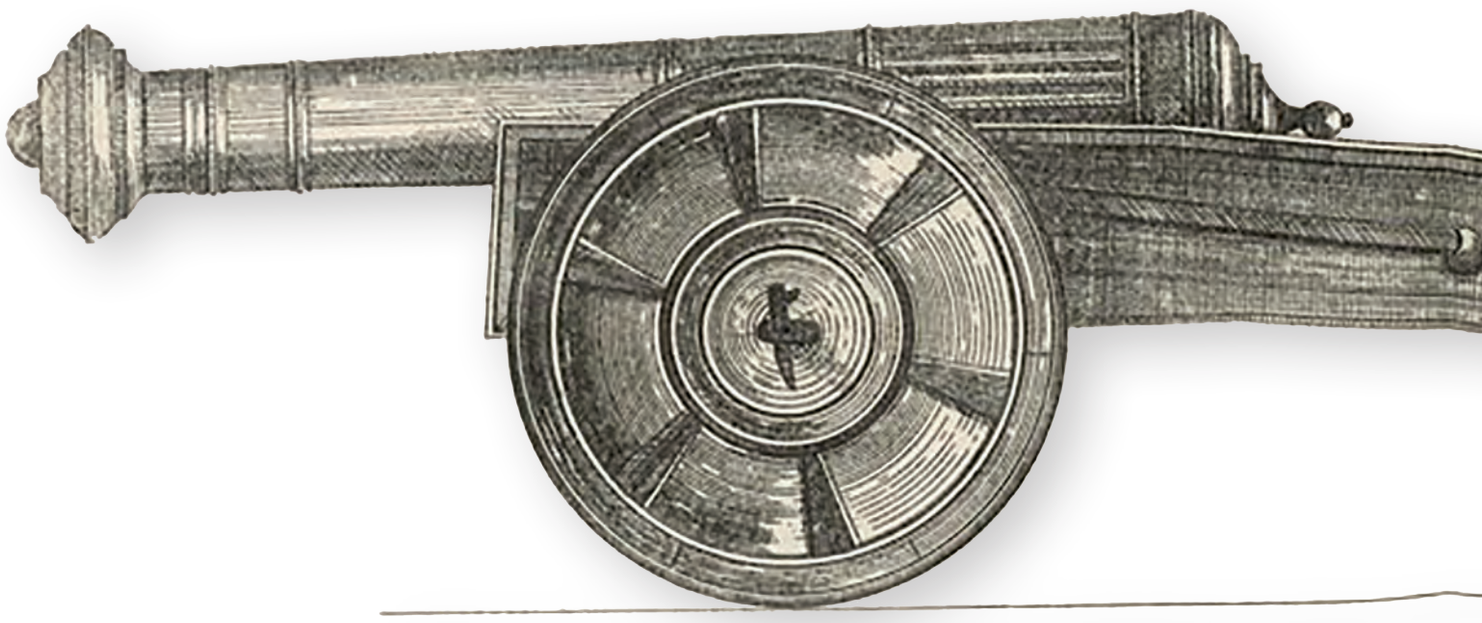
Mahâll-i merkûmeyi bu vechile teşrîf ve tenbîh-i şâhâneleri mahz-ı kerâmet olduğu bî-iştibâhdır. Kulları geçenlerde Tophâneye mürûrumda Beyzâde-i mesfûrun inşâ etdiği fırını bizim topcular iʻmâl edemeyeceklerini ve işlerine yaramadığını haber vermişler idi. El-hâletü hâzihî derdest olan fırında toplar dökülmekde olup şimdilik kâfî idiği ve ziyâdeye ihtiyâc messeylediği hâlde diğer bir metrûk fırın dahi mehdûmen mevcûd ve ahcâr ve baʻzı levâzımı âmâde olmağın derhâl ol fırın binâ ve taʻmîr etdirileceği ve bundan mâʻadâ Boğaz Kalʻaları için isâga olunacak balyemez yetmiş üç kıtʻa toplar Hasköy Kârhânesinde başkaca dökülmek üzere nizâmı Defterdâr Efendi kullarına havâle ve ol dahi tertîbâtlarına şürûʻ eylediği ve avn-i Hak ile bu makûle levâzım-ı harbiyyenin ikmâllerinde dakîka fevt olunmayacağı maʻlûm-ı âlîleri buyuruldukda emr ü fermân şevketli, kudretli, kerâmetli, adâletli velînîʻmetim efendim Pâdişâhım hazretlerinindir.

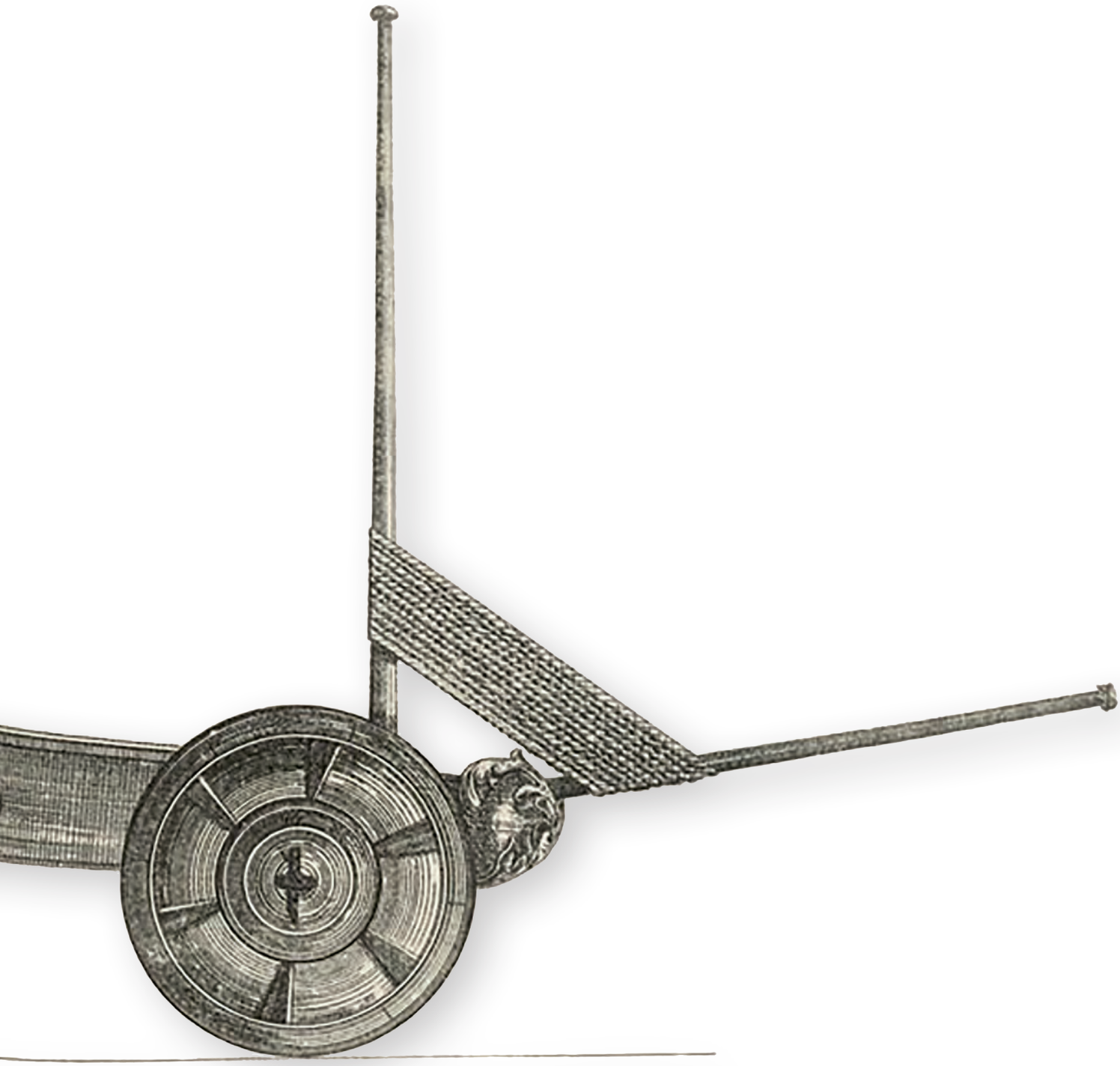
* Tarih tahminîdir. Osmanlı Arşivi otomasyon sisteminden alınmıştır.

1 XVIII. yüzyılda Osmanlı ordusunda uzman olarak görev yapan Fransız subay Baron de Tott, François (1733-1793). Batron de Tott, bazı Osmanlı arşiv belgelerinde "Fransız Beyzadesi" olarak isimlendirilmiştir. Böyle isimlendirme için bk. BOA, TSMA.e, 880/13; BOA, AE.SABH.I, 291/19581; BOA, C.AS, 1010/44236.

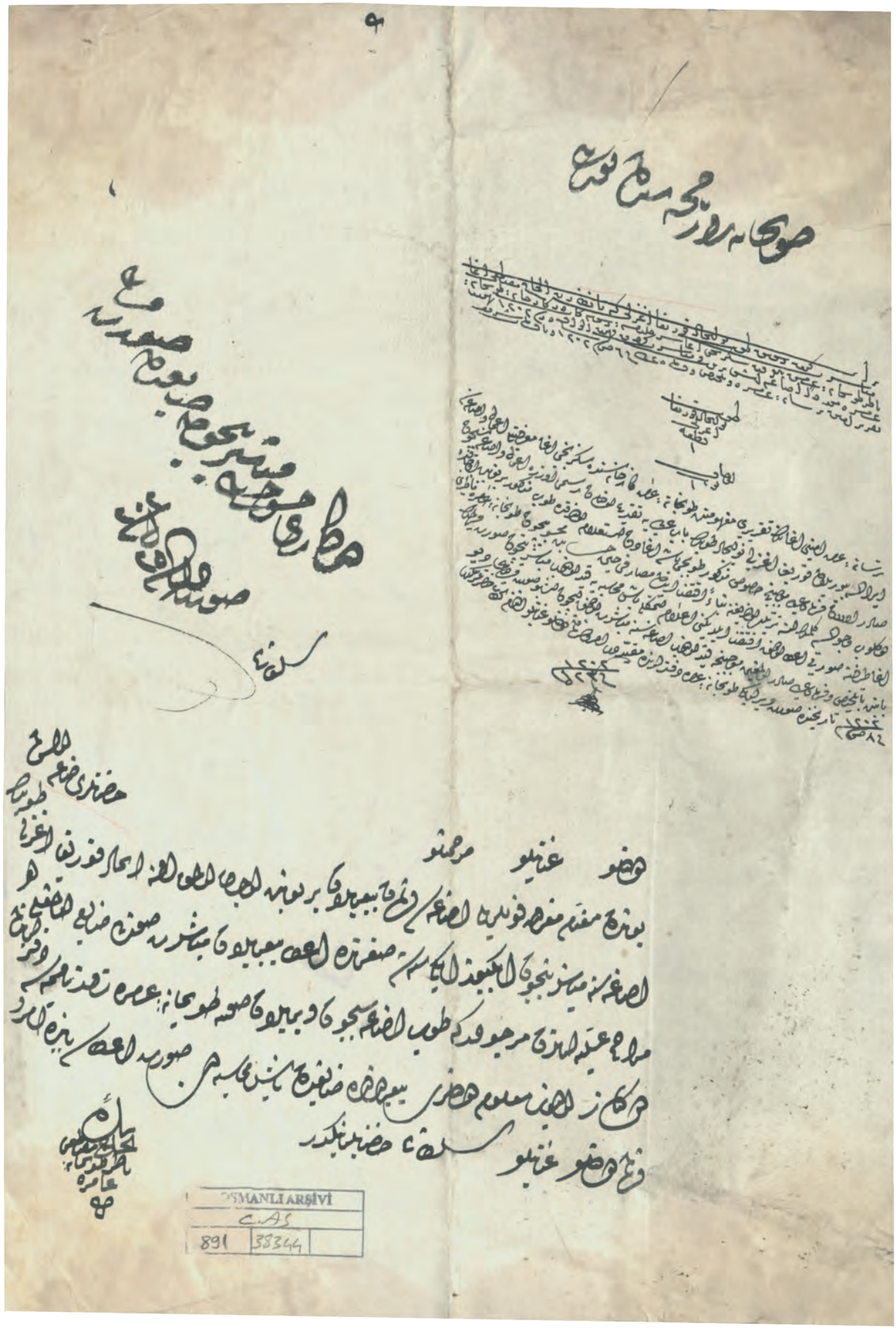
Pencşenbe günü, ayının yirmi ikisidir; mahzûr yazar takvîmde. Bu mâh olmamış. Gurre-i Muharrem'de dahi kangı gün olur ise ânın dahi muhtârını matlûb ederim.

Hâlâ Müneccimbaşı Efendi dâ'îlerinden tahsîli emr ü fermân-ı hümâyûnları buyurulan ihtiyârât-ı vakt ü zamân husûsu gûyâ kendim tarafımdan matlûb ederim yollu kendisine bugün bir tezkire tahrîr olunup; *"bu ayda bir ihtiyârât-ı vakt hayırlı olarak ilminiz iktizâsınca bulunur ise bugün ve yarın ve üç güne kadar istihrâc ve irsâl eylemesini; yok Muharremü'l-harâm duhûlüne ta'lîk ederse onu işâretlerini"* yazmış idim. Haberi geldi; *"Yarınki gün yâhûd Pencşenbe günü ihtiyârât güzeldir. İstihrâc eder gönderirim."* demiş. Geldikde arz olunur. Fermân efendimindir.

Balyemez Topu ve Arabası,
Mahmud Râif Efendi Tableau des nouveaux règlemens de L'Empire Ottoman, İstanbul 1798, s. 20-21

OSMANLI ARŞİVİ
C.AS
891 | 38344

BOA, C.AS, 891/38344

Kurbağa Ağızlı Top Dökümü

Tophâne-i Âmire Nazırı el-Hâc Mustafa Ağa'ya, Tersâne-i Âmire Emininin takriri üzerine yeni icat kurbağa ağızlı top dökümüne başlaması için daha önce verilmiş olan *mübaşeret sureti* belgesinin zayi olmasından dolayı yenisinin verilmesine dair emir.

29 Temmuz 1788

Derkenârı mûcebince mübâşereti için zâyi'inden sûret verile.

Sûret dâde. 25 L. sene [1]202.

Devletli, inâyetli, merhametli sultânım hazretleri sağ olsun.

Bundan mukaddem ma'rifet-i kullarıyla isâgası fermân buyurulan bir nevbet ocak olmak üzere [nev]-îcâd kurbağa ağızlı topun isâgasına mübâşereti için iki yüz iki senesi Safer'inde i'tâ buyurulan *mübâşeret sûreti* zâyi' olmağla merâhim-i aliyyelerinden mercûdur ki top isâgası için verilen sûret Tophâne-i Âmire Rûznâmçesi defterlerinden derkenâr olunup ma'lûm-ı devletleri buyuruldukda zâyi'inden Başmuhâsebeden sûret i'tâsı bâbında emr ü fermân devletli, inâyetli sultânım hazretlerinindir.

Bende
El-hâc Mustafa
Nâzır-ı Tophâne-i Âmire, hâlâ

– Tophâne Rûznâmçesinden görüle.

Berây-ı mübâşeret kerde rîhten-i top-ı nev-îcâd kurbağa ağızlı ki bâ-nezâret-i el-Hâc Mustafa Ağa Nâzır-ı Tophâne-i Âmire be-ma'rifet-i Sekizinci Ağa, Ser-halîfe-i rîhtegân der-Kârhâne-i Tophâne-i Âmire müceddeden isâga-eş tertîb ve mübâşeret kerden fermûde el-vâki' der-sene 1202 ber-mûceb-i takrîr-i Emîn-i Tersâne-i Âmire ve telhîs ve fermân-ı âlî fî 6 S. sene 1202 ve bâ-fermân-ı şerîf.

Top-ı nev-îcâd-ı kurbağa ağızlı: 1 kıt'a

Ocak: 1 nevbet

"Tersâne-i Âmire Emîni Ağamn takrîri mefhûmunda Tophâne-i Âmire Kârhânesinde Sekizinci Ağa ma'rifetiyle i'mâl ve isâgası irâde buyurulan kurbağa ağızlı nev-îcâd topun Bâb-ı Âlîye takdîm olunan resmi üzere i'mâl ve isâgası için sâdır olan fermân-ı âlî mûcebince husûs-ı mezkûr Topçubaşı Ağadan isti'lâm olundukda top-ı mezkûr bir nevbet ocakda dökülüp

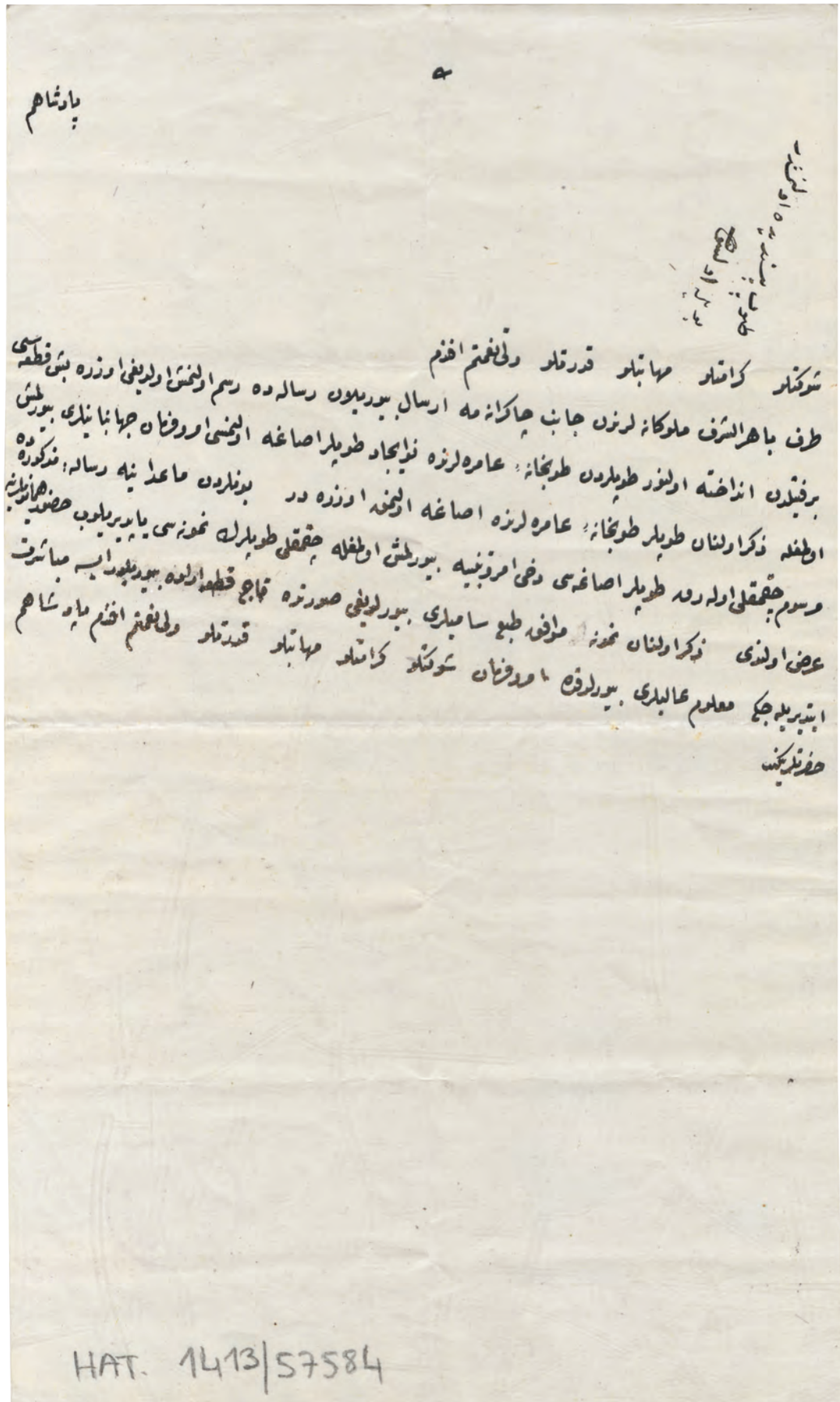
vücûda gelmek üzere tertîb olunduğuna binâen iktizâ eden masârıfı hîn-i hesâbda mahsûbu için Tophâne-i Âmire Nâzırı Ağa tarafına sûreti i'tâ olunmak iktizâ eylediğini i'lâm etmekle Başmuhâsebeye kaydolunup mübâşereti için sûret verilmek bâbında bâ-telhîs ve fermân-ı âlî sâdır olmağın mûcebince kaydolunup isâgasına mübâşeret olunmak için işbu sûret verildi." deyu fî 8 S. sene 1202 târîhinde sûret verildiği Tophâne-i Âmire defterlerinde mukayyeddir. Emr ü fermân devletli, inâyetli efendim sultânım hazretlerinindir. Fî 23 L. sene 1202.

(İmza)

17. Yüzyılda Kullanılan Havan Topları,
İÜ NEK, II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri, no. 91010/28

پادشاهم

شوکتلو کرامتلو مهابتلو قدرتلو ولی‌نعمتم افندم

طرف باهرالشرف ملوکانه لرینن جانب همایونلرینه ارسال بیوریلمش رساله ده رسم اولنمش اولدیغی اوزره بش قطعه سی
برفیلدن انداخته اولنور طوپلردن طوپخانه عامره لرنده نظایرجاد طوپلر اصاغه اولنمش اولوب فنان جهانبانلری بیورلمش
اولمغله ذکر اولنان طوپلر طوپخانه عامره لرنده اصاغه اولنمغه اوزره در بدنلردن ماعدا نیه رساله مذکوره ده
وسوم چقمقلی اولوب طوپلر اصاغه سی وجهی امر و تنبیه بیورلمش اولمغله چقمقلی طوپلرك نمونه سی یاپدیریلوب حضور همایونلرینه
عرض اولندی ذکر اولنان نمونه موافق طبع سامیلری بیورلدیغی صورتده قماچ قطعه اولوب بیوریلوب ایسه مباشرت
ابتدیریله جکی معلوم عالیلری بیورلدقده اولوفنان شوکتلو کرامتلو مهابتلو قدرتلو ولی‌نعمتم افندم پادشاهم
حضرتلرینک

HAT. 1413/57584

Padişahın Gönderdiği Kitapçıkta Yer Alan Tek Fitilden Atılan Beşli Topların Dökümü; Çakmaklı Top Numunesinin Takdimi

Sadrazamın Padişaha; *"Zatıalilerinin, kendisine göndermiş oldukları kitapçıkta (risale) resmedilmiş olan ve dökülmesini emir buyurdukları beş tanesi bir fitilden atılan topların Tophâne-i Âmirede dökülmek üzere olduğu; yine aynı kitapçıkta bulunup dökülmesini emrettikleri çakmaklı topların numunesinin de yaptırılıp huzurlarına takdim olunduğuna"* dair sunduğu telhis ve bunun üzerine Padişahın; *"top numunesinin beğenildiğine ve böyle olmasına"* dair yazdığı hatt-ı hümâyun.

18 Ağustos 1791*

Top pesendîde olunmuşdur. Böyle olsun.

Şevketli, Kerâmetli, Mehâbetli, Kudretli Velînîʿmetim Efendim Pâdişâhım

Taraf-ı bâhirü'ş-şeref-i mülûkânelerinden cânib-i çâkerâneme irsâl buyurulan risâlede resmolunmuş olduğu üzere beş kıtʿası bir fitilden endâhte olunur toplardan Tophâne-i Âmirelerinde nev-îcâd toplar isâga olunması emr ü fermân-ı cihân-bânîleri buyurulmuş olmağla zikrolunan toplar Tophâne-i Âmirelerinde isâga olunmak üzeredir.

Bunlardan mâʿadâ yine risâle-i mezkûrede mersûm çakmaklı olarak toplar isâgası dahi emr u tenbîh buyurulmuş olmağla çakmaklı topların numûnesi yapdırılıp huzûr-ı hümâyûnlarına arz olundu. Zikrolunan numûne muvâfık-ı tabʿ-ı sâmîleri buyurulduğu sûretde kaç kıtʿa irâde buyurulur ise mübâşeret etdirileceği maʿlûm-ı âlîleri buyuruldukda emr ü fermân şevketli, kerâmetli, mehâbetli, kudretli velînîʿmetim efendim Pâdişâhım hazretlerinindir.

* Tarih tahminîdir. Osmanlı Arşivi otomasyon sisteminden alınmıştır.

BOA, D.BŞM.TPH, 14/4

Kundak ve Tekerleklerin Daha Sağlam Mıhlanması İçin Tophanede Demirci Ocağı İnşası

Kundak ve tekerleklerin daha özenli ve sağlam bir şekilde mıhlanması için Tophâne-i Âmire Kârhanesi içerisinde bir adet demirci ocağı inşası için sunulan takrir ve keşif ilamı ile Tophâne-i Âmire Nazırı Kapıcıbaşı Mustafa Ağa'nın bu işle görevlendirilmesine dair çıkan ilk buyruldu ve inşaatın tamamlanmasından sonra, harcanan meblağın ödenmesi için tezkire verilmesine dair çıkan ikinci buyruldu.

22 Mart 1792

İzzetli Mi'mâr Ağa

Keşf ve i'lâm eyleyesiz.

İşbu Pencşenbe günü teşrîf-i âlîlerinde kundak ve tekerleklerin mıhlanmasında ihtimâm ve istihkâm için Tophâne-i Âmire Kârhânesi dâhilinde bir aded demirci ocağı ibnâsına irâde-i aliyye ta'alluk ve şifâhen fermân-ı âlî sudûr eylediğine binâen Ser-mi'mârân-ı Hâssa Ağa ma'rifetiyle mahalli keşf ve ibnâsına mübâşeret olunması bâbında emr ü fermân devletli, inâyetli efendim, sultânım hazretlerinindir.

Ma'rûz-ı Kullarıdır ki:

Sâdır buyurulan fermân-ı şerîfleri mûcebince derûn-ı takrîrde müceddeden binâ[sı] istirhâm olunan demirci ocağı için tekrâr halîfe kulları irsâl ile mahallini muâyene etdirildikde derûn-ı Kârhânede vâki' kereste mahzeni mukâbilinde kâin seddin pîşgâhına tahtı temel duvarlı ve iki zirâ'da bir çifte manadan[1] sütûnlu ve pâyandalı üzeri orta cabadan tabanlı etrâf-ı selâsesi Filyoz kanadlığı kaplı üzeri çifte manadan mikrâs ve Rumili omurgası kuşak ve kara sağırdan çifte mertek ile bilâ-tahta sakflı üzeri kiremid pûşîdeli ve kapılı olmak üzere on beş arşun tûlünde ve altı arşun arzında be-hesâb-ı şatrancî doksan zirâ' demirci ocağının beher zirâ'ı dörder guruş fiyât ile üç yüz altmış guruş ve hammâliye ve nakliye masârıfı yirmi guruş ve derûnunda demir i'mâl olunacak âteş ocağı dahi yirmi guruş cem'-i yekûn dört yüz guruş masârıf ile vücûda geleceği ma'lûm-ı âlîleri buyuruldukda emr ü fermân devletli, inâyetli efendim, sultânım hazretlerinindir. Gurre-i C. sene 1206.

(Mühür)

Mehmed Arif

– Tophâne-i Âmire Nâzırı Ağa ma'rifetiyle mübâşereti için ale't-tafsîl i'lâmı derc ile telhîs.

***

1 Mana: Ağaç kazık. Bk. TDK, *Derleme Sözlüğü (Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü)*. https://sozluk.gov.tr

Telhîsi mûcebince Nâzır Kapıcıbaşı-i mûmâ-ileyh ma'rifetiyle ebniye-i mezkûrenin inşâsına mübâşeret olunmak buyuruldu. Fî 6 C. sene [1]206.

Arz-ı Bendeleridir ki:

Topçubaşı Ağa kullarının takdîm eylediği işbu takrîri mehfûmunda kundak ve tekerleklerin mıhlanmasında ihtimâm ve istihkâm için Tophâne-i Âmire Kârhânesi dâhilinde bir aded demirci ocağı inşâsına irâde-i aliyye ta'alluk etmekle ocağ-ı mezkûrun keşfi husûsunu tahrîr ve inhâ etmekden nâşî ebniye-i mezkûr Mi'mâr Ağa kullarına havâle ve isti'lâm olundukda ocağ-ı mezkûr derûn-ı Kârhânede vâki' kereste mahzeni mukâbilinde kâin seddin pîşgâhına tahtı temel duvarlı ve iki zirâ'da bir çifte manadan sütûnlu ve pâyandalı üzeri orta cabadan tabanlı etrâf-ı selâsesi Filyoz kanadlığı kaplı üzeri çifte manadan mikrâs ve Rumili omurgası kuşak ve kara sağırdan çifte mertek ile bilâ-tahta sakflı üzeri kiremid pûşîdeli ve kapılı olmak üzere on beş arşun tûlünde ve altı arşun arzında be-hesâb-ı şatrancî doksan zirâ' demirci ocağının beher zirâ'ı dörder guruş fiyât ile üç yüz altmış guruş ve hammâliye ve nakliye masârıfı yirmi guruş ki cem'an dört yüz guruş masârıf ile vücûda geleceğini i'lâm eder.

Manzûr ve ma'lûm-ı devletleri buyuruldukda ebniye-i mezkûr kemâl-i metânet ve rasânet üzere müceddeden inşâ olunmak üzere Tophâne-i Âmire Nâzırı Kapıcıbaşı Mustafa Ağa kulları ma'rifetiyle mübâşereti için fermân-ı âlîleri ısdârı bâbında fermân devletli, sa'âdetli sultânım hazretlerinindir.

(İmza)

– Tekmîli i'lâm ola.

Sâdır buyurulan fermân-ı şerîflerine imtisâlen derûn-ı takrîrde muharrer ve mezkûr demirci ocağı mahalline varılıp muâyene olundukda ber-mûceb-i i'lâm-ı çâkerî tamâmen inşâ ve tekmîl olunmuş idüğü ma'lûm-ı devletleri buyuruldukda emr ü fermân devletli, inâyetli sultânım hazretlerinindir.

Bende
Mehmed Arif
Ser-mi'mârân-ı Hâssa, hâlâ

– Hesâb ola.

Berây-ı masârıf-ı inşâ'-i ocağ-ı âhengerân der-dâhil-i Kârhâne-i Tophâne-i Âmire lâzıme-i i'mâl-i mühimmât-ı âhenî-i kundak ve sâire ber-mûceb-i takrîr-i Ser-topî-i Rikâb-ı Hümâyûn ve i'lâm ve keşf-i Mehmed Arif Ağa Ser-mi'mârân-ı Hâssa ve fermân-ı âlî ve bâ-fermân-ı şerîf.

	Ocağ-ı âhenger	
	90 zirâ'	*Fî-i beher zirâ': 4 guruş*
	360 guruş	
	020 guruş	*Masârıf-ı nakliye ve hammâliye*
	020 guruş	*Masârıf-ı inşâ'-i ocağ-ı âteş*
	400 guruş	
– Tenzîl.	***010 guruş***	
	390	

Fermân buyurulduğu üzere Mi'mâr Ağanın i'lâmı ve işbu telhîs mûcebince masârıfı hesâb olundukda yalnız dört yüz guruş eder. Fermân devletli, inâyetli sultânımındır.
Fî 14 Receb sene 1206.

(İmza)

– Telhîs.

Telhîsi mûcebince tezkiresi verilmek buyuruldu. 20 B. sene [1]206.

Arz-ı Bendeleridir ki:

Diğer telhîs-i çâkerânem bâlâsına sâdır olan fermân-ı âlîleri mûcebince Tophâne-i Âmire Kârhânesi dâhilinde Tophâne Nâzırı Ağa kulları ma'rifetiyle inşâsına mübâşeret etdirilen doksan zirâ' demirci ocağı Mi'mâr Ağa kullarının i'lâmı nâtık olduğu üzere ber-mûceb-i keşf ve i'lâm tamâmen inşâ ve tekmîl olunmağla beher zirâ'ı dörder guruşdan ma'a hammâliye ve nakliye bahâsı hesâb etdirildikde yalnız dört yüz guruşa bâliğ olduğu ma'lûm-ı devletleri buyuruldukda sa'yen li'l-mîrî meblağ-ı mezbûrun on guruşu tenzîl olunup mâ'adâ üç yüz doksan guruş verilmek üzere Başmuhâsebeye kaydolunup meblağ-ı mezbûrun tezkiresi i'tâ olunmak bâbında emr ü fermân devletli, sa'âdetli sultânım hazretlerinindir.

(İmza)

Tezkire dâde. 28 B. sene [1]206.

BOA, C.AS, 1031/45252

Zindan Kapısı Yangınında Yanan Devlete Ait Tüfekhane Binasının Yeniden İnşası

Tüfekçi esnafının; *"İstanbul'da Sur dışında, Un Kapanı ile Cibali kapıları arasında, Sur'un bitişiğinde bulunan ve başlangıçta yarısı Fatih Sultan Mehmed Han, diğer yarısı da daha sonra Gazi Sultan Süleyman Han taraflarından yaptırılıp Sultan III. Mustafa Han zamanında yanması üzerine yeniden inşa edilen devlete ait Tüfekhanenin bir süre önce Zindan Kapısı haricinde çıkan yangında tamamen yandığı, müracaatları üzerine inşaat için keşif yapılmasına rağmen bir sonuç çıkmadığı, ancak kendileri bina olmadığı için yazın şiddetli sıcak, kışın da kar ve yağmur altında bellerine kadar çamur içerisinde devlete tüfek imal ettiklerinden, bu perişanlığın ortadan kaldırılması için binanın yeniden inşa edilmesi"* dileğiyle arzuhâl sunmaları üzerine yapılan kayıt incelemesinden daha önce biri 1137 (1724 - 1725) yılında masrafları yarı yarıya tüfekçi esnafı ve devlet tarafından karşılanarak, diğeri ise 1182 (1768 - 1769) yılında devlet tarafından iki defa tamir edildiği anlaşılan Tüfekhane binasının, bu sene inşaat mevsiminin geçmesinden dolayı gelecek sene ilkbaharda söz konusu keşfe göre devlet tarafından yeniden inşa edilmesine dair çıkan buyruldu.

19 Eylül 1797

İzzetli Defterdâr Efendi

Kuyûda bi'l-mürâca'a muktezâsını bâ-takrîr ifâde eyleyesiz deyu buyuruldu. 18 Ra. sene [1]212.

Hak Sübhânehû ve Teâlâ şevketli, kerâmetli, mehâbetli, kudretli, âmme-i âlemiyâna merhametli Pâdişâh-ı âlem-penâh Efendimiz hazretlerinin zîver-i evreng-i Hilâfet olan mübârek vücûd-ı mahmidet-âlûd [ve] merâhim-endûd-ı mülûkânelerin sûrî ve ma'nevî ârızât-ı dehr-i dûndan vikâye-i Samedânîsinde masûn u mahfûz ve tûl-i ömr ile ilâ-nihâyeti'd-devrân ber-karâr u ber-devâm eyleyip sâye-i merhamet-i mülûkânelerin cümle efkar u zuafâ ve bu kulları üzerlerimizde dâim ve ebed-makrûn eyleye. Âmîn ve yâ Rabbe'l-âlemîn.

Hâk-i Pâ-yı Hümâyûn-ı Mülûkânelerine Arzuhâl-i Tüfenkciyân Ustaları Fukarâ Kullarıdır ki:

İstanbul Sûru hâricinde Un Kapanı ile Cebbe Ali (Cibali) kapıları miyânında Sûr'a muttasıl mîrî Tüfenkhânenin ibtidâ nısfını şevketli, kerâmetli Efendimiz hazretlerinin ecdâd-ı izâm-ı kirâmları merhûm ve mağfûrun-leh Ebü'l-feth Sultân Mehmed Hân-ı Gâzî *–tâbe serâhü–* hazretleri binâ ve inşâ eyleyip ve nısf-ı âharını dahi sâniyen merhûm ve mağfûrun-leh Sultân Süleyman Hân-ı Gâzî *–tâbe serâhü ve ceale'l-cennete mesvâhü–* hazretleri binâ ve inşâ ve ihyâ buyurduklarından sonra îcâd ve kıyâmına irâde-i şâhâneleri ta'alluk buyurulan Dergâh-ı Âlî yeniçerileri kullarının yüz doksan altı odalarından tüfenkciyân kullarını ifrâz ve Tüfenkhâne-i merkûmeye nakl ve ikâmet etdirilip edevât-ı seferiyye-i mühimmeye muktezî olan mîrî tüfenklerin i'mâlini ecdâd ve üstâdlarımız, kullarına tahsîs ve ta'yîn buyurulmağla el-yevm Tüfenkhâne-i merkûmede mîrî tüfenkleri bu kulları i'mâl ve Cebehâne-i Âmire-i Hümâyûnlarına teslîm ve hidemât-ı mülûkânelerinde leyl ü nehâr sadâkatle bezl-i vücûd olunup Tüfenkhâne-i

merkûm bundan akdem Hudâvendigâr-ı esbak şevketli, kerâmetli Efendimiz hazretlerinin vâlid-i mâcid-i ızâmları cennet-mekân, firdevs-âşiyân Sultân Mustafa Hân –*aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân tâbe serâhü*– hazretlerinin zamân-ı saltanat-ı şâhânelerinde bir def'a muhterik oldukda emr-i hümâyûn-ı mülûkâneleriyle cânib-i mîrîden binâ ve inşâ ve ihyâ buyurmalarıyla bânî-i sânîleri olup bu kulları mesrûr buyurulmağla mübârek rûh-ı revânların duâ-yı hayr [ve] rahmet-i gufrân ile yâd u tezkâra muvâzabet üzereler iken bundan akdemce Zindan Kapısı hâricinde bi-kazâi'l-lâhi Teâlâ vukû' bulan harîkda dahi Tüfenkhâne-i merkûm yine be-tekrâr bi'l-külliyye ihrâk bi'n-nâr ve arsa-i hâliye kalıp yaz eyyâmlarında üzerlerimizde harâret-i şemse bir dürlü tahammül olamayıp ve şitâ eyyâmlarında kar ve yağmur üzerlerimizden geçip mîrî tüfenkleri i'mâlinde bu kulları bellerimize değin çamurlar içinde ızdırâbımız derece-i haddi tecâvüz ve dîger-gûnü'l-hâller ve her vechile perîşânü'l-ahvâller olduklarımızdan bundan akdemce bir kıt'a arzuhâl-i âcizânemiz Dîvân-ı Hümâyûna takdîm ve istirhâm ve istid'â-yı inâyet olunup Tüfenkhâne-i merkûm bâ-fermân-ı âlî Hâssa Mi'mârı kulları ma'rifetiyle eğerçi keşfolunup Tüfenkhâne-i merkûmun binâ ve inşâsı ancak irâde-i şâhâne ve emr-i hümâyûn-ı mülûkâne-lerine menût olan mevâddan olup vücûhla şâyân-ı merhamet-i hümâyûn-ı mülûkâneleri olduklarımız ma'lûm-ı âlem-ârâ-yı cihândârîleri buyuruldukda merâhim-i aliyye-i şâhâne ve eltâf-ı inâyet-i bülendânelerinden mercûdur ki el-âman Pâdişâhım, li'llâhi Teâlâ ve li-rûhi Resûlihî hürmetine ve mübârek ser-i hümâyûn-ı hüsrevâneleri hürmetine Tüfenkhâne-i merkûm mîrî olup ve ecdâd-ı ızâmlarının îcâd ve ihyâları olmağla ecdâd-ı ızâmlarının mübârek rûh-ı pür-nûrları hürmetine sâir ihyâ buyurdukları mîrî ebniye-i hümâyûnları misilli Tüfenkhâne-i merkûmun keşfi mûcebince cânib-i mîrîden binâ ve inşâsına emr-i hümâyûn-ı dâverâneleri erzân u şâyân buyurulmağla bu tüfenkciyân kulları ihyâ ve mesrûr buyurulmak bâbında emr ü fermân şevketli, kerâmetli, mehâbetli, kudretli, âmme-i âlemiyâna merhametli Pâdişâh-ı âlem-penâh Efendimiz hazretlerinindir.

Bende

Mîrî Tüfenkciyân Ustaları fukarâları kulları

– Başmuhâsebeden kaydı görüle.

Berây-ı kayd ve hıfz şüde defter-i masârıfât-ı ta'mîr ve termîm-i Tüfenkhâne-i mîrî der-mâbeyn-i ebvâb-ı Cebeali ve Kapan-ı Dakîk ki pîş ez-în bâ-vukû'-ı harîk ba'zan muhterik ve münhedim bûde ve tecdîd ve ta'mîr şüde an-cânib-i esnâf-ı tüfenkciyân istid'â kerde-end ve der-sene-i âtiye iktizâ-yı nizâm-eş ibtidâr şüde fermûde ber-mûceb-i arzuhâl-i esnâf-ı tüfenkciyân ve memhûr defter-i keşf-i Mehmed Arif Efendi Ser-mi'mâr-ı Hâssa ve derkenâr ve takrîr ve fermân-ı âlî ve bâ-fermân-ı şerîf kayd ve hıfz şüde fî 19 S. sene 1211

13.116,5 guruş-ı esedî 52 akçe

Mahmiyye-i İstanbul'da Cebeali Kapısı hâricinde vâki' Tüfenkhânede mevcûd olan tüfenkciyân esnâfının Dîvân-ı Âlî'ye takdîm eyledikleri arzuhâlleri mefhûmunda Tüfenkhâne-i mezkûre bundan akdem muhterik olup ile'l-ân binâsına himmet olunmadığından ızdırâbları derkâr olmağla sâir ebniye-i mîriyye misilli Tüfenkhâne-i mezkûrun cânib-i mîrîden inşâsı husûsuna müsâ'ade-i aliyye erzânî buyurulmasını takrîr ve istid'â eylediklerine binâen kuyûda mürâca'at olundukda Tüfenkhâne-i mezbûrun yüz otuz yedi târîhinde bir def'a ta'mîr ve termîm olunup iktizâ eden üç yüz guruş masârıfının nısfı esnâf tarafından ve nısf-ı âharı dahi li-ecli'l-i'âne cânib-i mîrîden verilmiş olduğu ve ba'dehû bin yüz seksen iki târîhinde dahi bir def'a altı yüz bir guruş masraf ile cânib-i mîrîden ta'mîr olunmuş olduğu Başmuhâsebeden ba'de'l-ihrâc evvel-emirde Mi'mâr Ağa ma'rifetiyle keşfolunmasını hâvî takdîm kılınan takrîr bâlâsına sâdır olan fermân-ı âlî mûcebince Ağa-yı mûmâ-ileyhe havâle olunup ol dahi Tüfenkhâne-i mezkûra varıp eşedd-i ihtiyâc ile ta'mîr ve tecdîde muhtâc olan mahalleri hey'et-i asliyyesi üzere keşf ve muâyene eyledikde on üç bin yüz on altı buçuk guruş masârıf ile vücûda geleceğini bir kıt'a keşif defteriyle i'lâm etmeğin el-hâletü hâzihî ebniye-i mîriyyenin kesreti ve mîrînin mû be-mû keyfiyeti ma'lûm olan mevâddan idüğü takrîr

ile arz olundukda el-hâletü hâzihî ebniye-i mîriyyenin kesreti derkâr olduğundan başka mevsim-i binâ dahi mürûr etmekde olmağla bi-mennihî Teâlâ sene-i âtiyede iktizâ-yı nizâmına mübâderet olunmak üzere evrâkı battâlda hıfz olunmak bâbında sâdır olan fermân-ı âlî mûcebince Başmuhâsebeye kayd ve hıfz oluna deyu fermân buyurulmağın mûcebince târîh-i merkûmede hıfz olunduğu mukayyeddir. Fermân devletli, kudretli sultânım hazretlerinindir. Fî 18 Ra. sene 1212.

(İmza)

– Takrîr ola.

***

İzzetli Defterdâr Efendi
Ebniye-i merkûme külliyetli olmamağla istid'âları ve mukaddem keşfolunduğu üzere inşâ etdirilmesini tanzîm eyleyesiz deyu buyuruldu. 23 Ra. sene [1]212.

Mahmiyye-i İstanbul'da Cebeali Kapısı hâricinde vâki' Tüfenkhâne mukaddemâ muhterik olup binâsına himmet olunmadığından tüfenkciyân esnâfının ıztırâb-ı hâlleri ber-kemâl olmağla sâir ebniye-i mîriyye misilli Tüfenkhâne-i mezkûrun cânib-i mîrîden inşâsı husûsuna müsâ'ade-i aliyye buyurulması bundan mukaddem esnâf-ı merkûme taraflarından bâ-arzuhâl lede'l-istid'â ol vakit kuyûda bi'l-mürâca'a Tüfenkhâne-i mezkûr yüz otuz yedi târîhinde bir def'a ta'mîr ve termîm olunup iktizâ eden üç yüz guruş masârıfının nısfı esnâf-ı merkûme tarafından ve nısf-ı âharı dahi li-ecli'l-iâne cânib-i mîrîden verilmiş olup ba'dehû bin yüz seksen iki târîhinde dahi bir def'a altı yüz bir guruş masraf ile cânib-i mîrîden ta'mîr olunmuş olduğu Başmuhâsebeden ba'de'l-ihrâc evvel-emirde Mi'mâr Ağa ma'rifetiyle eşedd-i ihtiyâc ile ta'mîr ve tecdîde muhtâc olan mahalleri hey'et-i asliyyesi üzere keşf ve muâyene etdirildikde on üç bin yüz on altı buçuk guruş masârıf ile vücûda geleceğini bir kıt'a keşif defteriyle i'lâm eylediği bâ-takrîr lede'l-arz ebniye-i mîriyyenin kesreti derkâr olduğundan başka mevsim-i binâ dahi mürûr etmekde olmağla bi-mennihî Teâlâ sene-i âtiyede iktizâ-yı nizâmına mübâderet olunmak bâbında sâdır olan fermân-ı âlî mûcebince Başmuhâsebeye kayd ve hıfz olunmuş idi. Şimdi zikrolunan tüfenkciyân esnâfının mübârek Rikâb-ı kamer-tâb-ı mülûkâneye ref' ve takdîm eyledikleri bir kıt'a arzuhâlleri mefhûmunda Tüfenkhâne-i mezbûr bundan mukaddemce Zindan Kapısı hâricinde vukû' bulan harîkda bi'l-külliyye muhterik olduğuna binâen eyyâm-ı sayfda harâret-i şemse tâb-âver olamadıklarını ve eyyâm-ı şitâda kar ve yağmurdan mahfûz olamayıp mîrî tüfenkleri çamurlar içinde i'mâl eylediklerini ve bu bâbda min-külli'l-vücûh muztaribü'l-ahvâl ve merhamete sezâvâr olduklarını beyân birle Tüfenkhâne-i mezkûrun cânib-i mîrîden inşâsına müsâ'ade-i aliyye erzânî buyurulmasını tahrîr ve istirhâm ederler. Tüfenkhâne-i mezkûrun keşfi vech-i meşrûh üzere olup ancak el-hâletü hâzihî mevsim-i binâ mürûr etmekle bi-mennihî Tealâ evvel-bahârda şürû' olunmak üzere cânib-i mîrîden inşâsı irâde buyurulur ise emr ü fermân devletli, sa'âdetli sultânım hazretlerinindir.

– Telhîs.

***

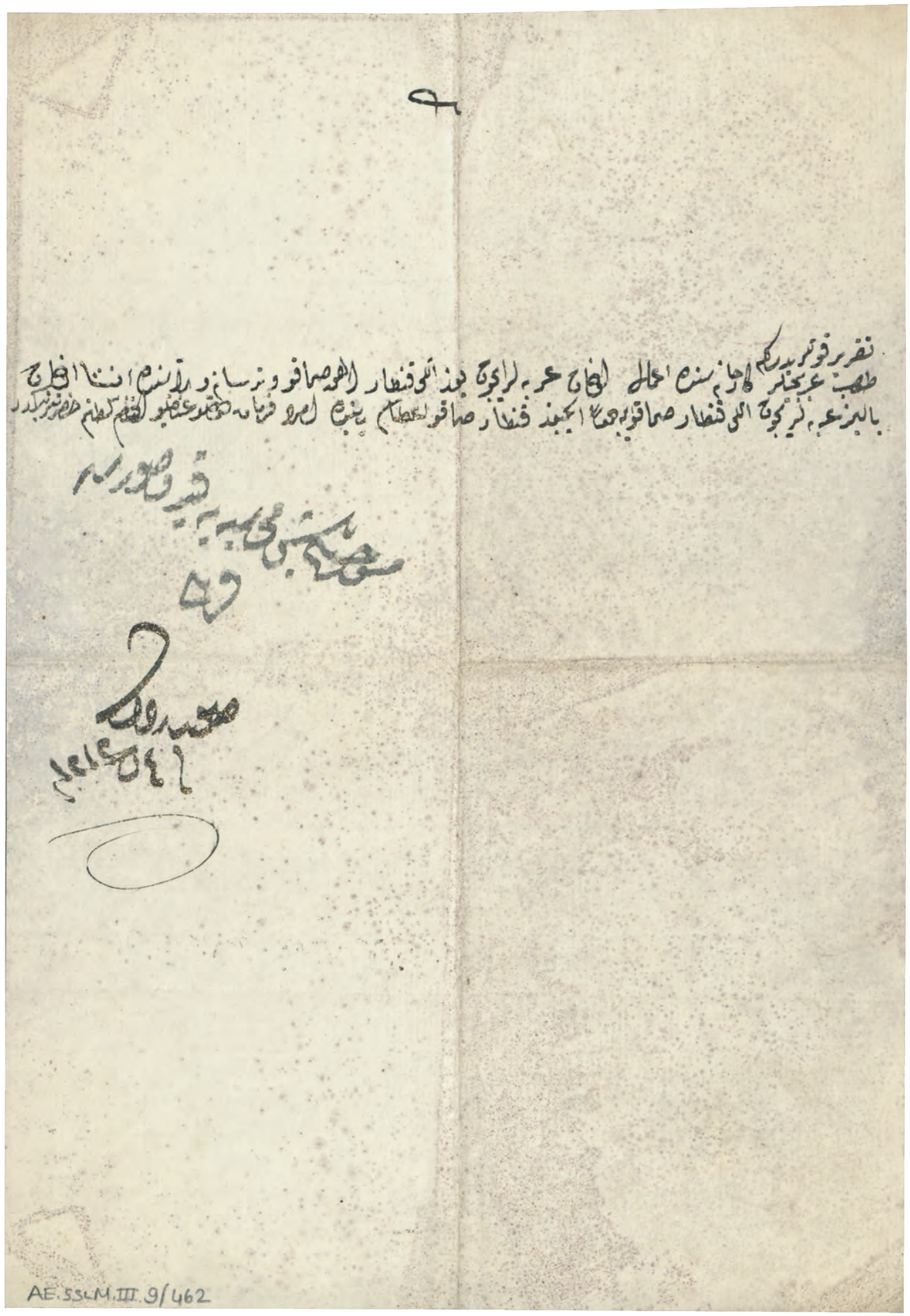
Telhîsi mûcebince Başmuhâsebeye kayd ve sûreti i'tâ olunmak buyuruldu. 26 Ra. sene [1]212.

Arz-ı Bendeleridir ki:

Bâlâ-yı takrîr-i çâkerîye sâdır olan fermân-ı âlîleri mûcebince Tüfenkhâne-i mezkûr ebniyesi ber-mûceb-i keşf cânib-i mîrîden inşâ olunmak üzere Başmuhâsebeye kayd ve Mi'mâr Ağa vekîli ma'rifetiyle mübâşereti için sûreti i'tâ olunmak bâbında emr ü fermân devletli, sa'âdetli sultânım hazretlerinindir.

(İmza)

Sûret dâde. Fî 27 Ra. sene 1212.

AE.SSLM.III.9/462

BOA, AE.SSLM.III, 9/462

Top Arabaları İmali İçin Samakov Demiri Verilmesi

Top Arabacılar Kârhanesi ve Tersanede imal olunan top arabaları için Samakov demiri verilmesine dair sunulan takrir ve Başmuhasebeye kaydedilip *suret* verilmesine dair emir.

20 Şubat 1798

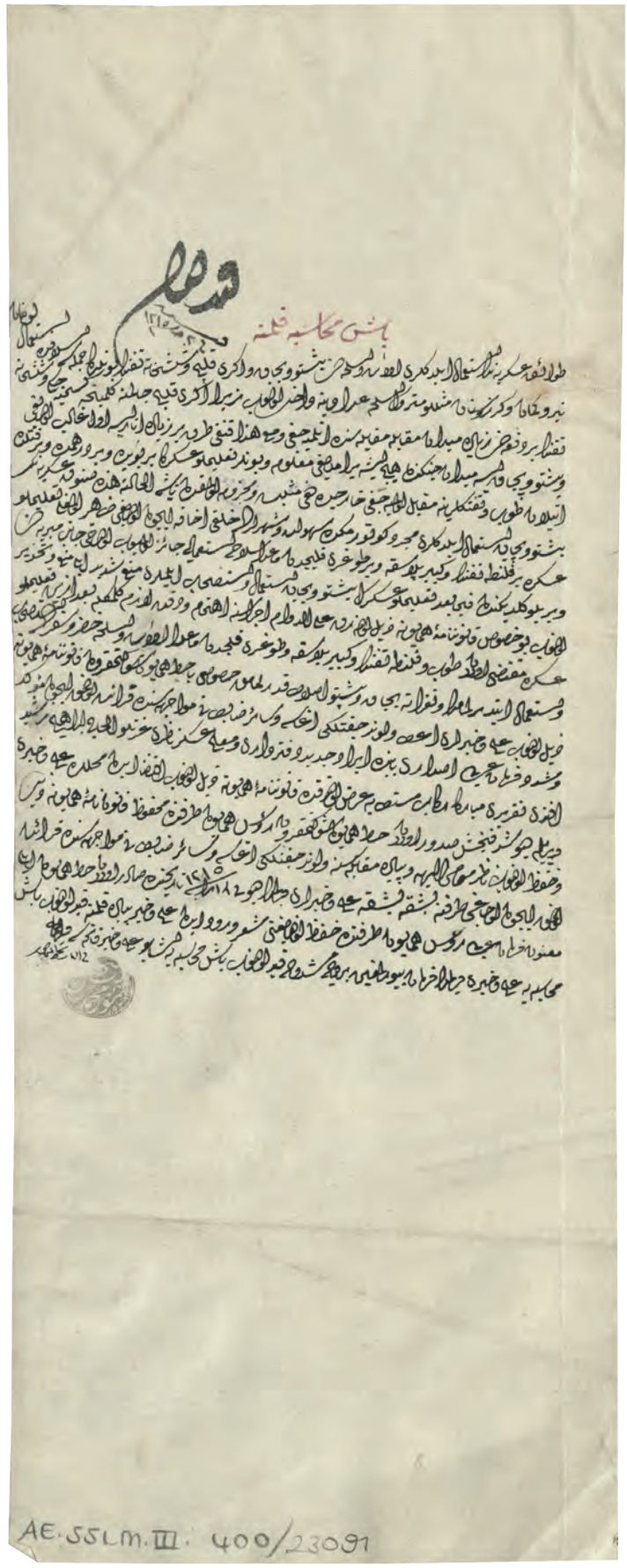

Takrîr-i Kullarıdır ki:

Top Arabacılar Kârhânesinde iʿmâl olunan arabalar için yüz elli kantâr âhen-i Samakov ve Tersâne verâsında inşâ olunan balyemez arabaları için elli kantâr [âhen-i] Samakov ile cemʿan iki yüz kantâr [âhen-i] Samakov iʿtâsı bâbında emr ü fermân devletli, inâyetli efendim, sultânım hazretlerinindir.

Mûcebince Başmuhâsebeye kayd ve sûret verile.

Sûret dâde. Fî 4 N. sene 1212.

AE.SSLM.III. 400/23091

BOA, AE.SSLM.III, 400/23091

Askerlerin Harp Silahı Olmaktan Çıkan Pişтov ve Bıçak Taşımalarının Yasaklanması

Eğri kılıç ve şeşhane tüfeğin kabiliyetlerinin sınırlı olması, pişтov ve bıçağın da meydan savaşlarında işe yaramamasından dolayı, eskiden savaşlarda kullanılan ok, yay, gürz, mızrak benzeri silahlar gibi artık kullanılmayan silahlar arasına girdikleri, fakat buna rağmen askerlerin, taşıması kolay olduğu için halkı korkutmak amacıyla pişтov ve bıçak kullanmaya devam ettikleri, ancak talimli askerlere gerekli olan silahlar top, filinta tüfek, doğru kılıç ve büyük palaska olup bunlar da devlet tarafından verildiğinden bundan sonra talimli askerlerin savaşta ve barışta bu sayılanlar dışında alet ve silah bulundurmalarına, kullanmalarına ve neferatın pişтov ve bıçak takınmalarına izin verilmemesine dair emrin Başmuhasebe Kalemi'ne de kaydedilmesi için gönderilen ilmühaber.

21 Eylül 1800

Kaydola.

Kayd şüd. Fi 2 Ca. sene 1215.

Başmuhâsebe Kalemi'ne.

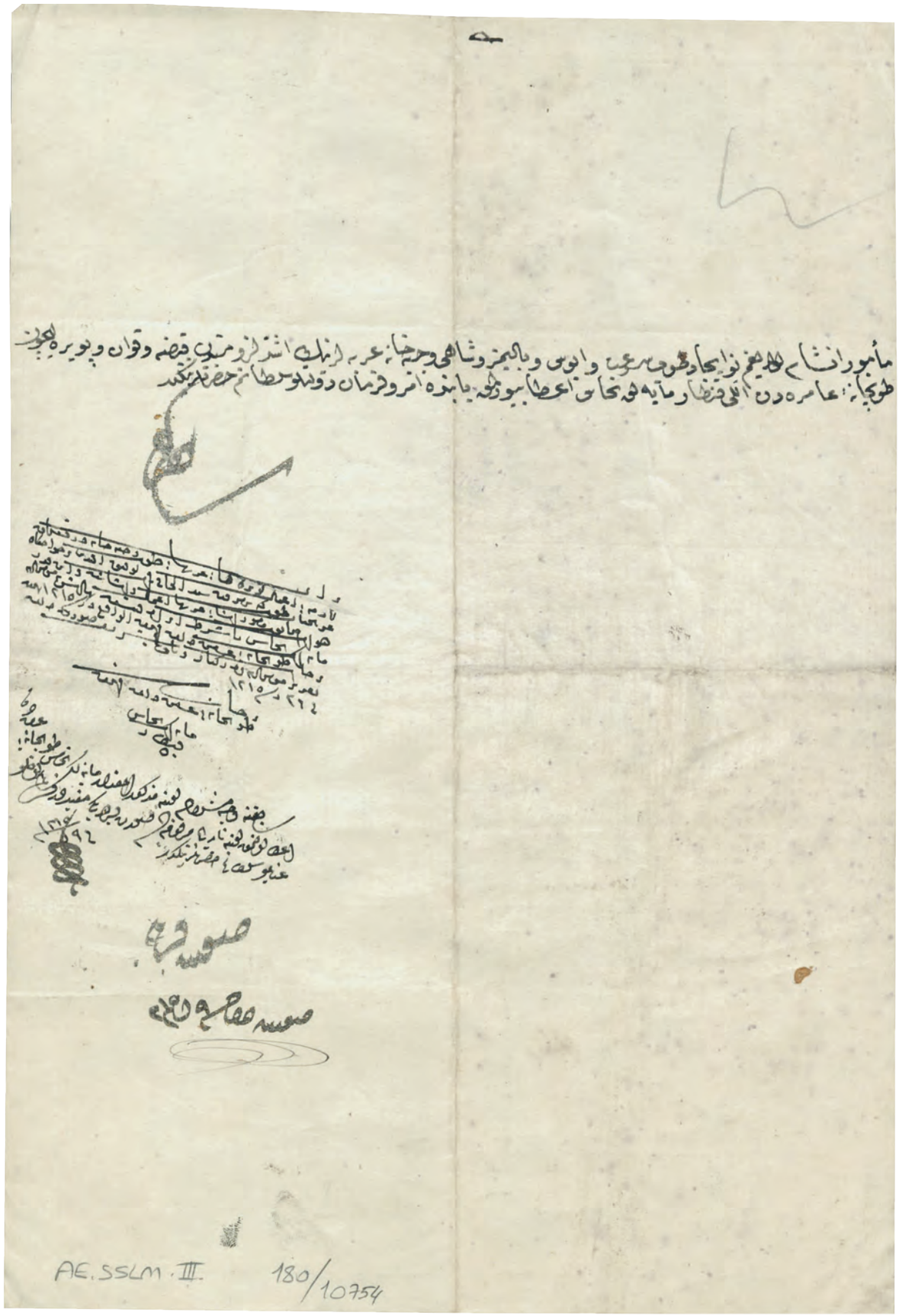
Tavâif-i askeriyyenin istiʿmâl eyledikleri âlât ve eslihadan pişтov ve bıçak ve eğri kılıç ve şeşhâne tüfenk; bunların cümlesi eslâfda istiʿmâl olunan tîr ve kemân ve gürz ve sinân misilli metrûk esliha idâdına dâhil olup zîrâ eğri kılıç çalımına gelmeyince kesmeyeceği ve şeşhâne tüfenk bir defʿadan ziyâde meydân-ı mukâbele mukâbelesinde atılmayacağı ve maʿa hâzâ kangı taraf bir ziyâde atar ise ol gâlib olduğu ve pişтov ve bıçak ise meydân cenginde hiç işe yaramadığı maʿlûm ve bunlar taʿlîmli askerin bir boyda ve bir dirhemde ve bir fitilde atılan top ve tüfenklerine mukâbil olmayacağı hâricde dahi müsbet ve meczûm olmakdan nâşî el-hâletü hâzihî sunûf-ı askeriyyenin pişтov ve bıçak istiʿmâl eyledikleri mücerred götürmekde suhûlet ve şehirlerde halkı ihâfe için olduğu zâhir olmağla taʿlîmli askere bir filinta tüfenk ve kebîr palaska ve bir doğru kılıçdan maʿadâ silah istiʿmâli câiz olmayıp ol dahi cânib-i mîriyyeden verilügeldiğinden fîmâ-baʿd taʿlîmli askerin pişтov ve bıçak istiʿmâl ve istishâb eylemeleri menʿ-i şedîd ile menʿ ve tahzîr olunup bu husûs kânûnnâme-i hümâyûna zeyl olunarak ale'd-devâm icrâsına ihtimâm ve dikkat lâzım gelmekle baʿde ez-în taʿlîmli askere muktezî olan top ve filinta tüfenk ve kebîr palaska ve doğru kılıçdan maʿadâ âlât ve esliha hazar ve seferde istishâb ve istiʿmâl etdirilmemek ve neferâta bıçak ve pişтov aslâ takdırılmamak husûsu bâ-hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûn kânûnnâme-i hümâyûna zeyl olunup ilmühaberleri iʿtâ ve Levend Çiftliği Ağası ve sâir zâbitânı muvâcehesinde kırâet olunmak için müekked ve müşedded fermân-ı âlî ısdârı bâbında Îrâd-ı Cedîd Defterdârı ve Muallem Asker Nâzırı izzetlü el-Hâc İbrahim Reşid Efendi takrîri mübârek Rikâb-ı Müstetâba arz olundukda; *"Kânûnnâme-i hümâyûna zeyl olunup iktizâ eden mahallere ilmühaberi verile."* deyu şeref-bahş-ı sudûr olan hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûn Ruʾûs-ı Hümâyûn tarafında mahfûz kânûnnâme-i hümâyûna zeyl ve hıfz olunup; *"Nâzır-ı mûmâ-ileyhe ve Piyâde Mukâbelesi'ne ve Levend Çiftliği Ağası ve sâir zâbitâm muvâcehesinde kırâet olunmak için Ocağı tarafına başka başka ilmühaberleri verilmek."* deyu fî 18 Ra. sene 1215 târîhinde sâdır olan hatt-ı hümâyûn ile muanven fermân-ı âlî Ruʾûs-ı Hümâyûn tarafında hıfz olunduğunu müşʿir vürûd eden ilmühaber Piyâde Kalemi'ne kaydolunup Başmuhâsebeye ilmühaberi verilmek fermân buyurulmağın ber-vech-i meşrûh kaydolunup Başmuhâsebeye işbu ilmühaber kâimesi verildi.

Fi't-târîhi'l-mezbûr.

(Mühür)

Rabbi sehhil umûre

Mehmed

AE.SSLM.III. 180/10754

Top ve Cephane Arabalarının Kabza, Kovan ve Poyraları İçin Bakır Verilmesi

Yeni icat sürat, obüs, balyemez ve şâhî top ve cephane arabalarınının kabza, kovan ve poyraları için Tophâne-i Âmireden elli kantar mayalık bakır verilmesine dair takrir ve bunun için *suret* verilmesine dair emir.

23 Şubat 1801

Me'mûr-ı inşâsı olduğum nev-îcâd top-ı sür'at ve obüs ve balyemez ve şâhî ve cebehâne arabalarının eşedd-i lüzûmundan kabza ve kovan ve poyra için Tophâne-i Âmireden elli kantâr mâyelik nühâs i'tâ buyurulmak bâbında emr ü fermân devletli sultânım hazretlerinindir.

– Sâbıkı görüle.

Berây-ı lâzıme-i i'mâl-i poyrahâ-i arabahâ-i top ve cebehâne der-Kışlak-ı Arabacıyân-ı Top ki be-ma'rifet-i Seyyid el-Hâc Mehmed Tevfik Efendi an-hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyûn me'mûr-ı inşâ'-i arabahâ i'mâl ve inşâ şüde ve în kadar mâyelik nühâs bâ-şart-ı îrâd kayd şüde bahâ-eş be-mûmâ-ileyh an-cânib-i Tophâne-i Âmire dâde fermûde el-vâki' der-sene 1215 ber-mûceb-i takrîr-i mûmâ-ileyh ve derkenâr ve bâ-fermân-ı şerîf sûret dâde fî 26 R. sene 1215.

An-cânib-i Tophâne-i Âmire dâde fermûde

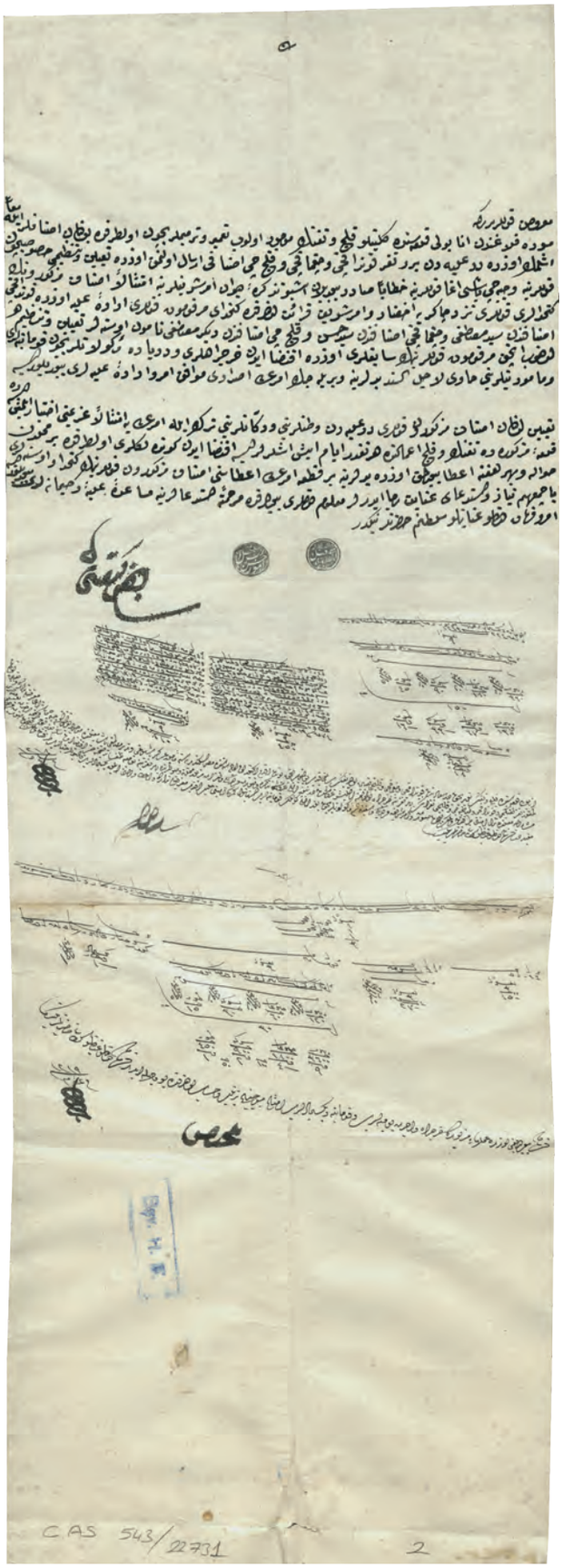
Mâyelik nühâs
50 kantâr

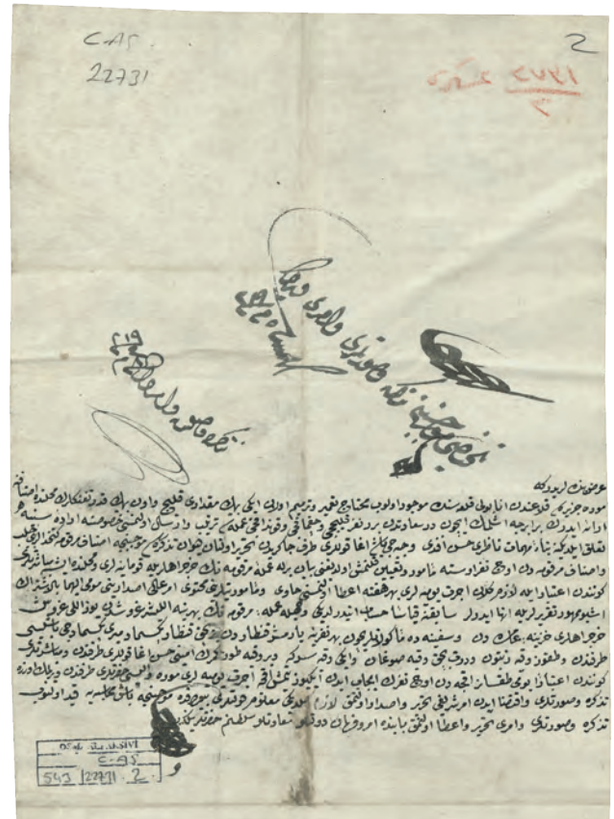
Sâbıkına vech-i meşrûh üzere mezkûrü'l-mikdâr mâyelik nühâs Tophâne-i Âmireden i'tâ olunmak üzere târîh-i merkûmede sûret verildiği mukayyeddir. Fermân devletli, inâyetli sultânım hazretlerinindir. Fî 9 L. sene 1215.

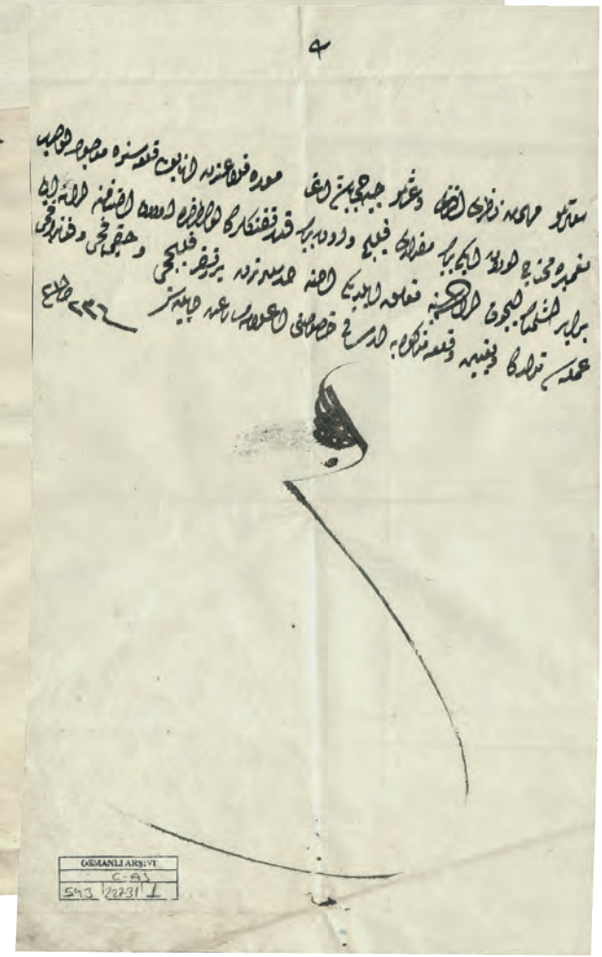
(İmza)

Sûret verile.

Sûret dâde. Fî 9 L. sene [1]215.

BOA, C.AS, 543/22731

Anabolu Kalesi'ne Gönderilecek Kılıççı, Çakmakçı ve Kundakçıların Harcırah ve Yevmiyeleri

Anabolu Kalesi'ndeki tamire muhtaç iki bin adet kılıç ve on bin kadar tüfek için oradaki esnafla birlikte çalışmak üzere Dersaâdet'ten gönderilmesi ferman buyurulan birer nefer kılıççı, çakmakçı ve kundakçı işçilerin harcırah ve yevmiyeleri için gerekli tezkire, suret ve emrin verilmesine dair buyruldu.

19 Nisan 1804

Sa'âdetli Mühimmât Nâzırı Efendi ve İzzetli Cebecibaşı Ağa

Mora kılâından Anabolu Kal'ası'nda mevcûd olup ta'mîre muhtâc olan iki bin mikdârı kılıç ve on bin kadar tüfenklerin ol tarafda olan esnâfına irâ'e ile berâber işlemek için irâde-i seniyye ta'alluk eylediği üzere Dersa'âdet'den birer nefer kılıççı ve çakmakçı ve kundakçı amelesi tedârük ve ta'yîn ve Kal'a-i mezkûreye irsâli husûsunu i'lâma müsâra'at eyleyesiz.

Fî 23 Z. sene [1]218

(İmza)

***

Ma'rûz-ı Kullarıdır ki:

Mora kılâından Anabolu Kal'ası'nda külliyetli kılıç ve tüfenk mevcûd olup ta'mîr ve termîmleri için ol tarafda bulunan esnâflar ile ma'an işlemek üzere Deraliyye'den birer nefer kundakçı ve çakmakçı ve kılıççı esnâfı irsâl olunmak üzere ta'yîn ve tanzîmi husûsu için kullarına ve Cebecibaşı Ağa kullarına hitâben sâdır buyurulan işbu tezkire-i dîvân emr-i şerîflerine imtisâlen esnâf-ı mezkûrûnun Kethüdâları kulları nezd-i çâkerîye ihzâr ve emr-i şerîf kırâet olundukda Kethüdâ-yı merkûmûn kulları irâde-i aliyye üzere kundakçı esnâfından Seyyid Mustafa ve çakmakçı esnâfından Seyyid Hasan ve kılıççı esnâfından diğer Mustafa nâmûn ustalar ta'yîn ve tanzîm olunup ancak merkûmûn kullarının sâbıkları üzere iktizâ eden harc-ı râhları ve deryâda me'kûlâtları için kumanyaları ve me'mûriyetlerini hâvî li-ecli's-sened yedlerine verilecek emr-i âlî ısdârı muvâfık-ı emr u irâde-i aliyyeleri buyurulur ise ta'yîn olunan esnâf-ı mezkûrûn kulları Deraliyye'den vatanlarını ve dükkânlarını terk ile emr-i âlîye imtisâlen azîmeti ihtiyâr eylemiş ise de Kal'a-i mezkûrede tüfenk ve kılıç i'mâlinde her ne kadar eyyâm iş işlerler ise iktizâ eden gündelikleri ol tarafda bir mahalden havâle ve beher hafta i'tâ buyurulmak üzere yedlerine bir kıt'a emr-i âlî i'tâsını esnâf-ı mezkûrûn kullarının Kethüdâ ve ustaları bi-ecmaihim niyâz ve istid'â-yı inâyet recâ ederler. Ma'lûm-ı devletleri buyuruldukda merhameten istid'âlarına müsâ'ade-i aliyye-i rahîmâneleri buyurulur ise emr ü fermân devletli, inâyetli sultânım hazretlerinindir.

(Mühür) *Abdühû* **İsmail**	*(Mühür)* *Rabbi sehhil umûre* **Hasan**

– Sâbıkı keyfiyeti görüle.

Berây-ı kumanya ve peksimet an-amelehâ-i mezbûr an-cânib-i merkûmîn i'tâ şüde sûret dâde fî 22 L. sene 1213

Neferen: 9

An-cânib-i Halil Efendi

Emîn-i Gümrük-i İstanbul dâde

Fî-yevm:

Zeytun	Soğan	Sirke	Tuz
Fî beher nefere:	Fî beher nefere:	Fî beher nefere:	Fî beher nefere:
40 dirhem	20 dirhem	10 dirhem	5 dirhem
360 dirhem	180 dirhem	90 dirhem	45 dirhem

Eyyâm: 150

Zeytun	Soğan	Sirke	Tuz
135 kıyye	67,5 kıyye	33,5 kıyye	16,5 kıyye

An-cânib-i Ser-habbâz-ı Kalyonhâ dâde

Eşhür: 6; peksimed: 18 kantâr Fî beher nefere: 2 kantâr

Be-cihet-i harc-ı râh-ı neferât-ı tüfenkçi ve kundakçı ve tabancacı ve kılıççı berây-ı lâzıme-i mevcûd şüde der-maiyyet-i Vezîr-i mükerrem Mustafa Paşa mutasarrıf-ı livâ'-i Tırhala ve başbuğ-ı asâkir-i mürettebe be-cânib-i Mısır ki be-ma'rifet-i İsmail Ağa Ser-cebeciyân-ı Dergâh-ı Âlî tedârük ve ta'yîn şüde ve berây-ı harc-ı râh-ı îşâ[n] în kadar meblağ an-akçe-i umûr-ı seferiyye an-cânib-i Darbhâne-i Âmire dâde fermûde ve der-Sergi-i Hazîne-i Âmire îrâd ve masraf şüde fermûde el-vâki' der-sene 1213 tezkire-i Hazîne-i nüvişte ber-mûceb-i takrîr-i Ser-cebe-i mûmâ-ileyh ve derkenâr ve telhîs ve fermân-ı âlî ve bâ-fermân-ı şerîf tezkire ve sûret dâde fî 7 N. sene 1213

Neferen: 9 Fî beher nefere: 50 guruş

450 guruş

Berây-ı ücret-i yevmiyye-i neferât-ı tüfenkçi ve kundakçı ve tabancacı ve kılıççı ki be-ma'rifet-i İsmail Ağa Ser-cebeciyân-ı Dergâh-ı Âlî tedârük ve be-Vezîr-i mükerrem Mustafa Paşa mutasarrıf-ı livâ'-i Tırhala ve başbuğ-ı asâkir-i mürettebe be-cânib-i Mısır ta'yîn şüde ve în kadar ücret-i yevmiyye-i îşâ[n] beher yevm an-cânib-i Emîn-i Nüzül der-maiyyet-i müşârun-ileyh dâde fermûde el-vâki' der-sene 1213 ber-mûceb-i takrîr-i Ser-cebe-i mûmâ-ileyh ve derkenâr ve telhîs ve fermân-ı âlî ve bâ-fermân-ı şerîf sûret dâde fî 7 N. sene 1213.

An-cânib-i Emîn-i Nüzül der-maiyyet-i müşârun-ileyh dâde fermûde

Neferen: 9 Fî beherine yevmiyye: 90 akçe

Fî-yevm:

810 akçe

Anabolu Kal'ası'nda kılıç ve tüfenk ta'mîri için Dersa'âdet'den kundakçı ve çakmakçı ve kılıççı ta'yîn olunduğunun sâbıkı kaydı bulunmayıp ancak bundan akdem iki yüz on üç senesinde Mısır İskenderiyesi'ne me'mûr asâkir başbuğu Vezîr Mustafa Paşa maiyyetinde mevcûd bulunmak üzere Cebecibaşı Ağa ma'rifetiyle tedârük ve ta'yîn olunan dokuz nefer tüfenkçi ve kundakçı ve tabancacı ve kılıççı neferâtının beher neferine harc-ı râh olmak üzere ellişer guruşdan dört yüz elli guruşa tezkire ve sûret verildiği ve neferât-ı mezbûr mahalline vusûllerinde beher neferine yevmiyye doksanar akçeden iktizâ eden sekiz yüz on akçe ücret-i yevmiyyeleri müşârun-ileyh maiyyetinde Nüzül Emîni tarafından verilmek için sûret ve emr-i şerîf verildiği ve sefînede me'kûlâtları için yüz elli günlük kumanyaları İstanbul Gümrüğü Emîni Halil Efendi ma'rifetiyle tedârük ve i'tâ ve altı aylık peksimedleri Kalyonlar Habbâzı tarafından verilmek için sûret verildiği mukayyeddir. Fermân devletli, inâyetli sultânım hazretlerinindir. Fî-selhi Z. sene 1218.

(İmza)

– Hesâb ola.

Ber-mûceb-i memhûr takrîr-i İsmail Ağa Ser-cebeciyân-ı Dergâh-ı Âlî ve Hasan Efendi Nâzır-ı Mühimmât-ı Cebehâne ve derkenâr ve bâ-fermân-ı şerîf

Neferen

1 Kundakçı
1 Çakmakçı
1 Kılıççı
3

Berây-ı harc-ı râh Neferen: 3 150 guruş	Berây-ı ücret-i yevmiyye an-cânib-i ( ) Neferen: 3, fî beher nefere fî-yevm: 90 akçe Fî-yevm 270 akçe
Berây-ı kumanya Neferen: 3 An-cânib-i Emîn-i Gümrük-i İstanbul dâde iktizâ kerde Fî-yevm Zeytun: 120 dirhem, fî beher nefere 40 dirhem Soğan: 60 dirhem, fî beher nefere 20 dirhem Sirke: 30 dirhem, fî beher nefere 10 dirhem Tuz: 15 dirhem, fî beher nefere 5 dirhem Eyyâm: 30 Zeytun: 3.600 dirhem, 9 kıyye Soğan: 1.800 dirhem, 4,5 kıyye Sirke: 900 dirhem, 2 kıyye 100 dirhem Tuz: 450 dirhem, 1 kıyye 50 dirhem	An-cânib-i Ser-habbâz-ı Kalyonhâ dâde iktizâ kerde Peksimed: 1,5 kantâr, fî beher nefere 0,5 kantâr

Fermân buyurulduğu üzere amelehâ-i mezbûrun harc-ı râh ve ücret-i yevmiyyeleri ve kumanya ve peksimedleri emsâli mûcebince tertîb ve hesâb olundukda bu vechile eder. Fermân devletli, inâyetli sultânım hazretlerinindir. Fî-gurre-i M. sene 1219.

(İmza)

– Telhîs.

(Belgenin arka yüzü)

Telhîsi mûcebince tezkire ve sûretleri ve emri verilmek buyuruldu. 5 M. sene [1]219.

Tezkire ve sûret ve emir dâde. Fî 8 M. sene [1]219.

Arz-ı Bendeleridir ki:

Mora Cezîresi kılâından Anabolu Kal'ası'nda mevcûd olup muhtâc-ı ta'mîr ve termîm olan iki bin mikdârı kılıç ve on bin kadar tüfenklerin mahallinde esnâfına irâ'e ederek berâberce işlemek için Dersa'âdet'den birer nefer kılıççı ve çakmakçı ve kundakçı amelesi tertîb ve irsâl olunması husûsuna irâde-i seniyye ta'alluk eylediğine binâen Mühimmât Nâzırı Hasan Efendi ve Cebecibaşı Ağa kulları taraf-ı çâkerîden tahrîr olunan Dîvân tezkiresi mûcebince esnâf-ı merkûme Kethüdâları celb ve esnâf-ı merkûmeden üç nefer usta me'mûr ve ta'yîn kılınmış olduğunu beyân birle amele-i merkûmenin harc-ı râhlarıyla kumanyaları ve mahallinde işe mübâşeretleri gününden i'tibâr ile lâzım gelen ücret-i yevmiyyeleri beher hafta i'tâ olunmasını hâvî ve me'mûriyetlerini muhtevî emr-i âlî ısdârını mûmâ-ileyhimâ bi'l-iştirâk işbu memhûr takrîrleriyle inhâ ederler.

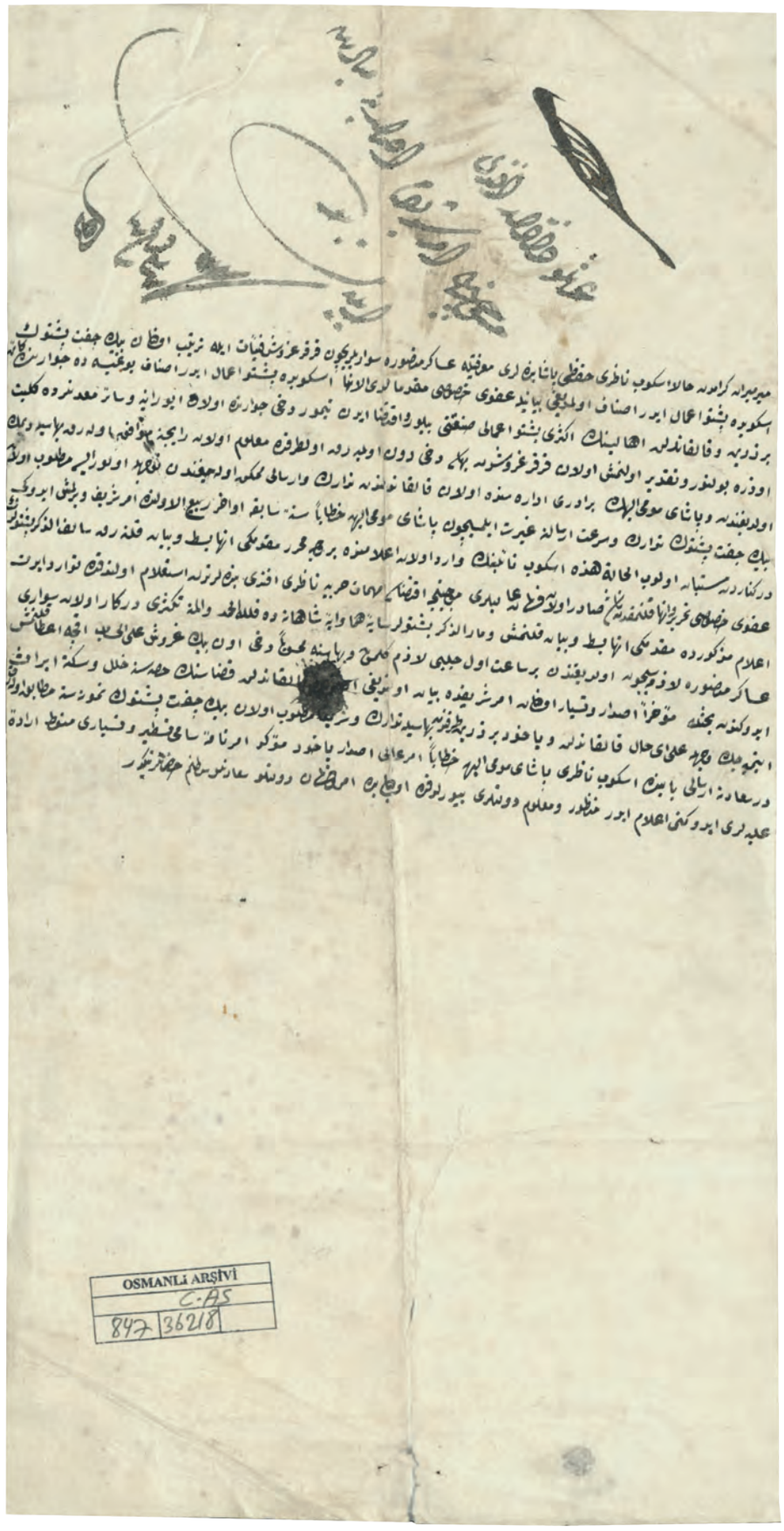
Sâbıkına kıyâsen hesâb etdirildiği vechile amele-i merkûmenin beherine ellişer guruşdan yüz elli guruş harc-ı râhları Hazîne-i Âmireden ve sefînede me'kûlâtları için beher neferine yarımşar kantârdan bir buçuk kantâr peksimed mîrî Peksimedçibaşısı tarafından ve dokuz vakiyye zeytun ve dört buçuk vakiyye soğan ve iki vakiyye sirke ve bir vakiyye tuz Gümrük Emîni Hasan Ağa kulları tarafından ve mübâşeretleri gününden i'tibâren yevmî doksanar akçeden üç neferin îcâb eden iki yüz yetmiş akçe ücret-i yevmiyyeleri Mora Vâlîsi hazretleri tarafından verilmek üzere tezkire ve sûretleri ve iktizâ eden emr-i şerîfi tahrîr ve ısdâr olunmak lâzım geldiği ma'lûm-ı devletleri buyuruldukda mûcebince Başmuhâsebeye kaydolunup tezkire ve sûretleri ve emri tahrîr ve i'tâ olunmak bâbında emr ü fermân devletli, sa'âdetli sultânım hazretlerinindir.

(İmza)

Mohaç Meydan Muharebesi,
Arifi Çelebi, Süleymanname, TSMK, Hazine, no. 1517, v. 219b-220a

OSMANLI ARŞİVİ
C.AS
847 | 36218

BOA, C.AS, 847/36218

Ahalisi Pištov İmalini İyi Bilen Kalkandelen ve Prizrin'den Süvariler İçin Pištov Tedariki

Kendisine, Asâkir-i Mansûre süvarileri için Üsküb'de kırkar kuruştan bin çift pištov imal ettirmesi emrolunan, ancak orada pištov imal edecek esnaf bulunmadığı gerekçesiyle bu yükümlülükten affını isteyen Üsküb Nazırı Hıfzı Paşa'ya; *"o bölgedeki Prizrin ve Kalkandelen ahalisi pištov imal sanatını iyi bildiğinden ve gerekli demir de o civardaki İvranya vs. madenlerde bulunduğundan söz konusu pištovları Kalkandelen'den tedarik etmesi"* hususunda tekrar emir gönderilmesine rağmen af isteğinin bu defa da Üsküb Naibi tarafından ifade edilmesi üzerine, adı geçen paşaya hitaben Mühimmât-ı Harbiye Nazırı'ndan alınan görüş doğrultusunda; *"söz konusu pištovlar Asâkir-i Mansûrenin ihtiyacı olduğundan ve toplam bedele mahsuben on bin kuruş verilmiş bulunduğundan, bunları Kalkandelen kazasının yükümlülük hissesinden bağımsız olarak Kalkandelen veya Prizrin kazalarından, mutlaka tedarik edip acilen İstanbul'a göndermesi"* için yeniden ferman çıkarılmasına dair buyruldu.

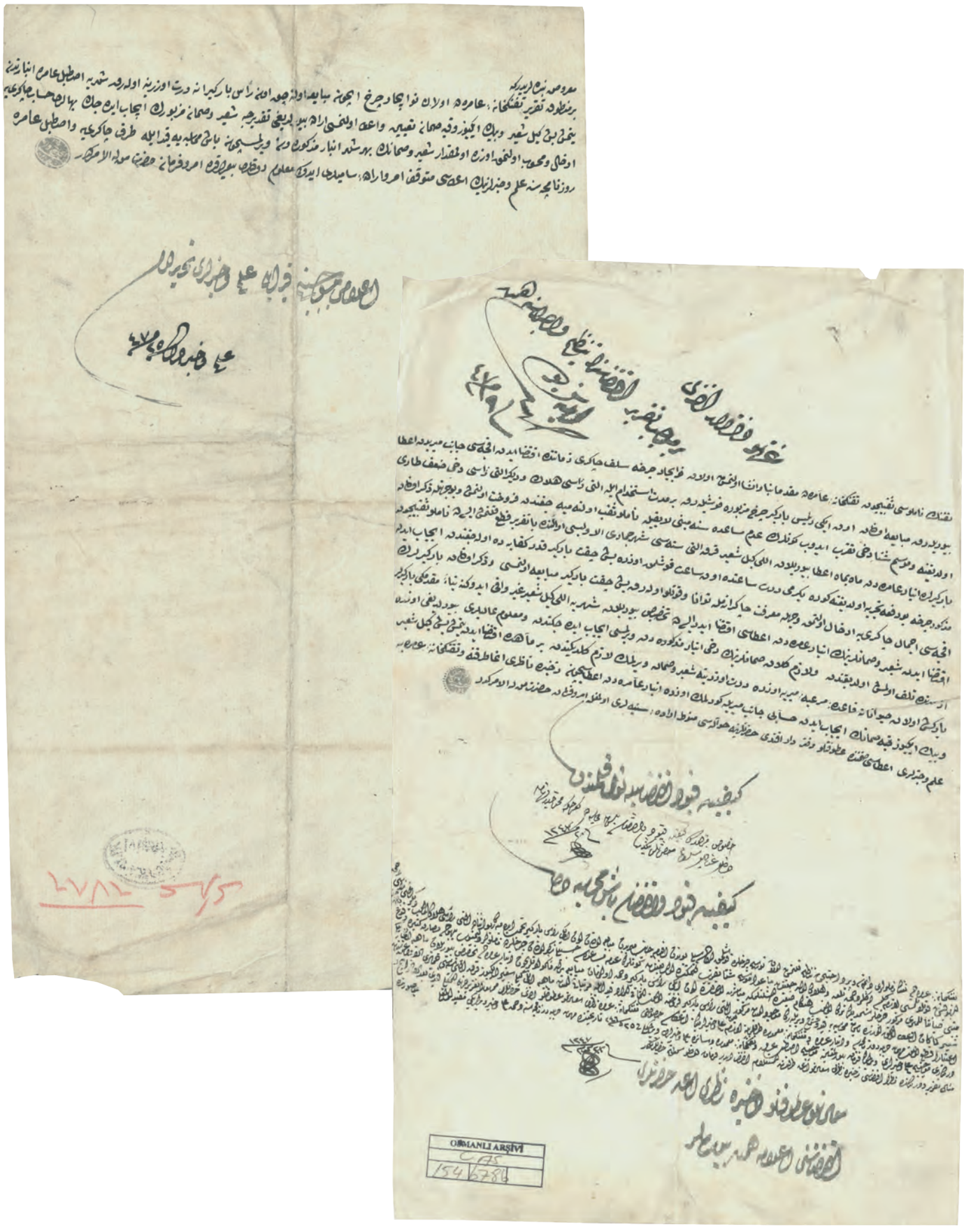
25 Ocak 1830

İzzetli Defterdâr Efendi
Mûcebince emr-i şerîf ısdârına mübâderet eyleyesiz deyu buyuruldu. Selh-i B. sene [12]45.

Mîr-i mîrân-ı kirâmdan hâlâ Üsküb Nâzırı Hıfzı Paşa bendeleri ma'rifetiyle Asâkir-i Mansûre süvârîleri için kırkar guruş fiyât ile tertîb olunan bin çift pištovun; *"Üsküb'de pištov i'mâl eder esnâf olmadığı"* beyânıyla; *"afvı"* husûsu mukaddemâ lede'l-inhâ; *"Üsküb'de pištov i'mâl eder esnâf yoğise de civârında kâin Prizrin ve Kalkandelen ahâlîsinin ekseri pištov i'mâli san'atını bilir ve iktizâ eden demir dahi civârında olan İvranya ve sâir ma'denlerde külliyet üzere bulunur ve takdîr olunmuş olan kırkar guruşdan bahâsı dahi dûn olmayarak ol tarafda ma'lûm olan râyicine muvâfık olarak bahâsıyla demek olduğundan ve Paşa-yı mûmâ-ileyhin birâderi idâresinde olan Kalkandelen'den tedârük ve irsâli mümkin olacağından ne vechile olur ise matlûb olan bin çift pištovun tedârük ve sür'at-i irsâline gayret eylemesi"* için Paşa-yı mûmâ-ileyhe hitâben sene-i sâbıka evâhir-i Rebîülevvelinde emr-i şerîf verilmiş idüğü derkenârdan müstebân olup el-hâletü hâzihî: Üsküb Nâibinin vârid olan i'lâmında ber-vech-i muharrer mukaddemki inhâ bast u beyân kılınarak; *"sâlifü'z-zikr pištovların afvı"* husûsu tahrîr ve inhâ kılınmakdan nâşî sâdır olan fermân-ı âlîleri mûcebince iktizâsı Mühimmât-ı Harbiye Nâzırı Efendi bendelerinden isti'lâm olundukda tevârüd eden i'lâm-ı mezkûrda mukaddemki inhâ bast u beyân kılınmış ve; *"mârrü'z-zikr pištovlar sâye-i hümâ-vâye-i şâhânede fe-li'llâhi'l-hamdü ve'l-minne tekessürü derkâr olan süvârî Asâkir-i Mansûre lâzımesi için olduğundan bir sâ'at evvel celbi lâzım gelmiş ve bahâsına mahsûben dahi on bin guruş ale'l-hesâb akçe i'tâ kılınmış idüğünden"* bahisle; *"muahharan ısdâr ve tesyâr olunan emr-i şerîfde beyân olunduğu üzere Kalkandelen kazâsının hissesine halel ve sekte îrâs etmeyecek vechile alâ-eyyi hâl Kalkandelen veyâhûd Prizrin tarafından bahâsıyla tedârük ve serîan matlûb olan bin çift pištovun numûnesine mutâbık olarak Dersa'âdet'e irsâli bâbında Üsküb Nâzırı Paşa-yı mûmâ-ileyhe hitâben emr-i âlî ısdâr yâhûd müekked emirnâme-i sâmî tastîr ve tesyârı menût-ı irâde-i aliyyeleri idüğünü"* i'lâm eder.

Manzûr ve ma'lûm-ı devletleri buyuruldukda ol bâbda emr ü fermân devletli, sa'âdetli sultânım hazretlerinindir.

BOA, C.AS, 154/6786

Tüfek Namlusu Delme Çarkına Koşulacak Beygirlere Verilecek Yem

Tüfek namlusu delinmesi ve perdahlanması için Tüfekhâne-i Âmirede inşa edilen yeni icat çarka daha önce koşulan on iki beygirden altısının, arpalarının yetersiz olmasından dolayı kısa sürede ölüp kalan altısının da kış mevsiminden dolayı layıkıyla iş görülemeyeceği için satılmasından sonra işe tekrar başlanmak üzere yeni satın alınacak beş çift beygire Istabl-ı Âmire Ambarından artırımlı olarak verilecek arpa ve saman hakkında sunulan takrir ve bu konuda yazılan ilam üzerine, Başmuhasebeye kaydedilip gerekli yerlere ilmühaberler yazılmasına dair buyruldu.

6 Temmuz 1831

İzzetli Defterdâr Efendi
Ber-mûceb-i takrîr iktizâsının tanzîm ve icrâsına himmet eyleyesiz deyu buyuruldu. Fî 19 M. sene [12]47.

Tüfenk namlusu sakbı için Tüfenkhâne-i Âmirede mukaddemâ binâ ve inşâ olunmuş olan nev-îcâd çarha selef-i çâkerî zamanında iktizâ eden akçesi cânib-i mîrîden i'tâ buyurularak mübâya'a olunan on iki re's bârgîr çarh-ı mezbûra koşularak bir müddet istihdâm ile altı re'si helâk ve diğer altı re'si dahi iza'f târî olduğuna ve mevsim-i şitâ dahi takarrub edip günlerin adem-i müsâ'adesine mebnî lâyıkıyla namlu sakb olunamayacağından fürûht olunmuş ve bu cihetle zikrolunan bârgîrlere Anbâr-ı Âmireden mâh be-mâh i'tâ buyurulan elli keyl şa'îr kırk altı senesi şehr-i Cumâdelûlâsı evâilinde bâ-takrîr kat' kılınmış ise de namlu sakbı için mezkûr çarha bu def'a tecrübe olduğuna göre yirmi dört sâ'atde on sâ'at koşulmak üzere beş çift bârgîr kadr-i kifâyede olacağından îcâb eden akçesi icmâl-i çâkerîye idhâl olunmak vechile ma'rifet-i çâkerânemle tüvânâ ve kuvvetli olarak beş çift bârgîr mübâya'a olunması ve zikrolunan bârgîrlerin iktizâ eden şa'îr ve samanlarının Anbâr-ı Âmireden i'tâsı iktizâ eder ise de tahsîs buyurulan şehriyye elli keyl şa'îr gayr-i vâfî idüğüne binâen mukaddemki bârgîrler az müddetde telef olmuş olduğundan ve lâzım gelen samanlarının dahi Anbâr-ı mezkûreden verilmesi îcâb edeceğinden ve ma'lûm-ı âlîleri buyurulduğu üzere bâr-keş olan hayvânâta kâide-i mer'iyye-i mîriyye üzere dört üzerine şa'îr ve saman verilmek lâzım geldiğinden bir mâhda iktizâ eden yetmiş beş keyl şa'îr ve bin iki yüz kıyye samanın îcâb eden hesâbı cânib-i mîrîyle görülmek üzere Anbâr-ı Âmireden i'tâsı için Zahîre Nâzırı Ağa tarafına ve Tüfenkhâne-i Âmireye ilmühaberleri i'tâsı zımnında atûfetli Defterdâr Efendi hazretlerine havâlesi menût-ı irâde-i seniyyeleri olmağla emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

(Mühür)
Es-seyyid Muhammed Emin

– Keyfiyet-i kuyûd, iktizâsıyla Navul Kalemi'nden.

Husûs-ı mezbûrun keyfiyet-i kuyûd ve iktizâsı Başmuhâsebede görülmeğe muhtâcdır. Fermân devletli, inâyetli sultânım hazretlerinindir. Fî 20 M. sene 1247.

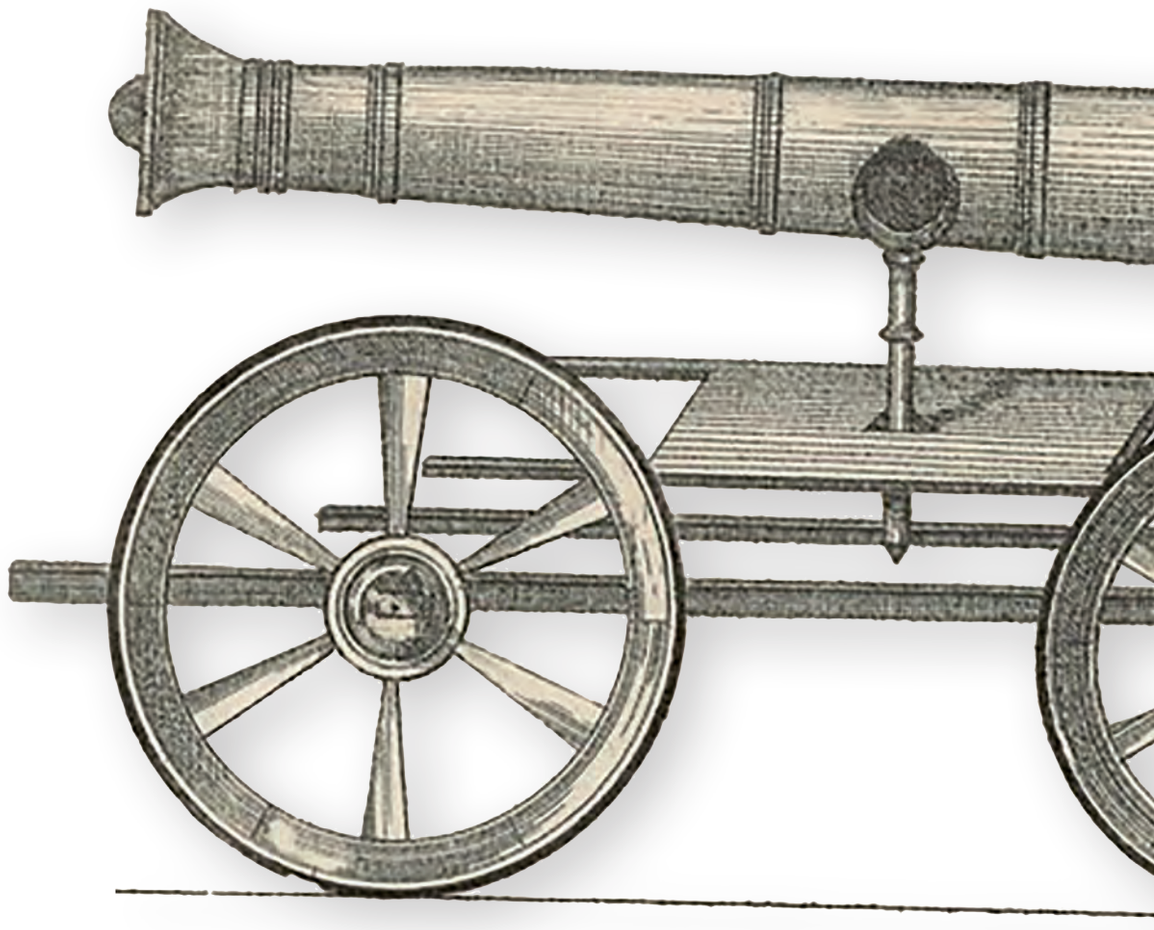
(İmza)

– Keyfiyet-i kuyûd ve iktizâsı Başmuhâsebeden.

Tüfenkhâne-i Âmirede tüfenk namluları delinmesi ve perdâhtı için tanzîm kılınmış olan nev-resm çarhlara koşulmak irâdesiyle bundan akdem cânib-i mîrîden mübâya'a olunan on iki re's bârgîr tahammül edemeyerek bu esnâda altı re'si helâk olup diğer altı re'si dahi işbu kış kullanılması lâzım gelse onlar dahi telef ve helâk olacağından mâ'adâ mevsim-i şitâ takarrub etmekde olduğundan günlerin adem-i müsâ'adesi hasebiyle zikrolunan çarhlarda namlular delinmeyip beyhûde masârıf-ı kesîre vukû' bulacağına mebnî sıyâneten li'l-mîrî mezkûr çarhlar şimdilik terk olunup hengâm-ı sayfda işlenilmeğe mübâşeret olundukda on iki re's bârgîr dahi ol zaman mübâya'a birle me'kûlâtları için Anbâr-ı Âmirede tahsîs buyurulan mâhiyye altı keyl şa'îr kemâ-kân i'tâ olunmak üzere Başmuhâsebeye kayd ve şerh verilerek mevcûd olan mezkûr altı re's bârgîr fürûht olunup esmânı îrâd kayd ile mürettebâtı olan mâhiyye elli keyl şa'îr iki yüz kırk altı senesi Cemâziyelevvel gurresinden i'tibâren kat' olunup Mühimmât-ı Harbiye Rûznâmçesi ve Anbâr-ı Âmire ve Tüfenkhâne-i Ma'mûre taraflarına lâzım gelen ilmühaberlerinin i'tâsı husûsunu Tüfenkhâne-i Âmire Nâzırı sa'âdetli, atûfetli Efendi hazretleri memhûren takrîr ile [i'lâm] etmekle kaydı ba'de'l-ihrâc derkenârı mûcebince ilmühaberleri verilmek fermân buyurulmağın mûcebince Istabl-ı Âmire ve Tüfenkhâne-i Ma'mûre ve sâire ilmühaberleri verilmekle fî 25 Z. sene [1]246 târîhinde Mühimmât-ı Harbiye Rûznâmçesine dahi ilmühaber verildiği mukayyed olmağla bu sûretde meâl-i takrîr ve derkenâra nazaran iktizâsı Zahîre Nâzırı sa'âdetli Ağa tarafından isti'lâm iktizâ eder. Fermân devletli sultânım hazretlerinindir. Fî 21 Muharrem sene 1247.

(İmza)

Sa'âdetli, Atûfetli Zahîre Nâzırı Ağa Hazretleri İktizâsını i'lâma himmet buyuralar.

(Belgenin arka yüzü)

Ma'rûz-ı Bendeleridir ki:

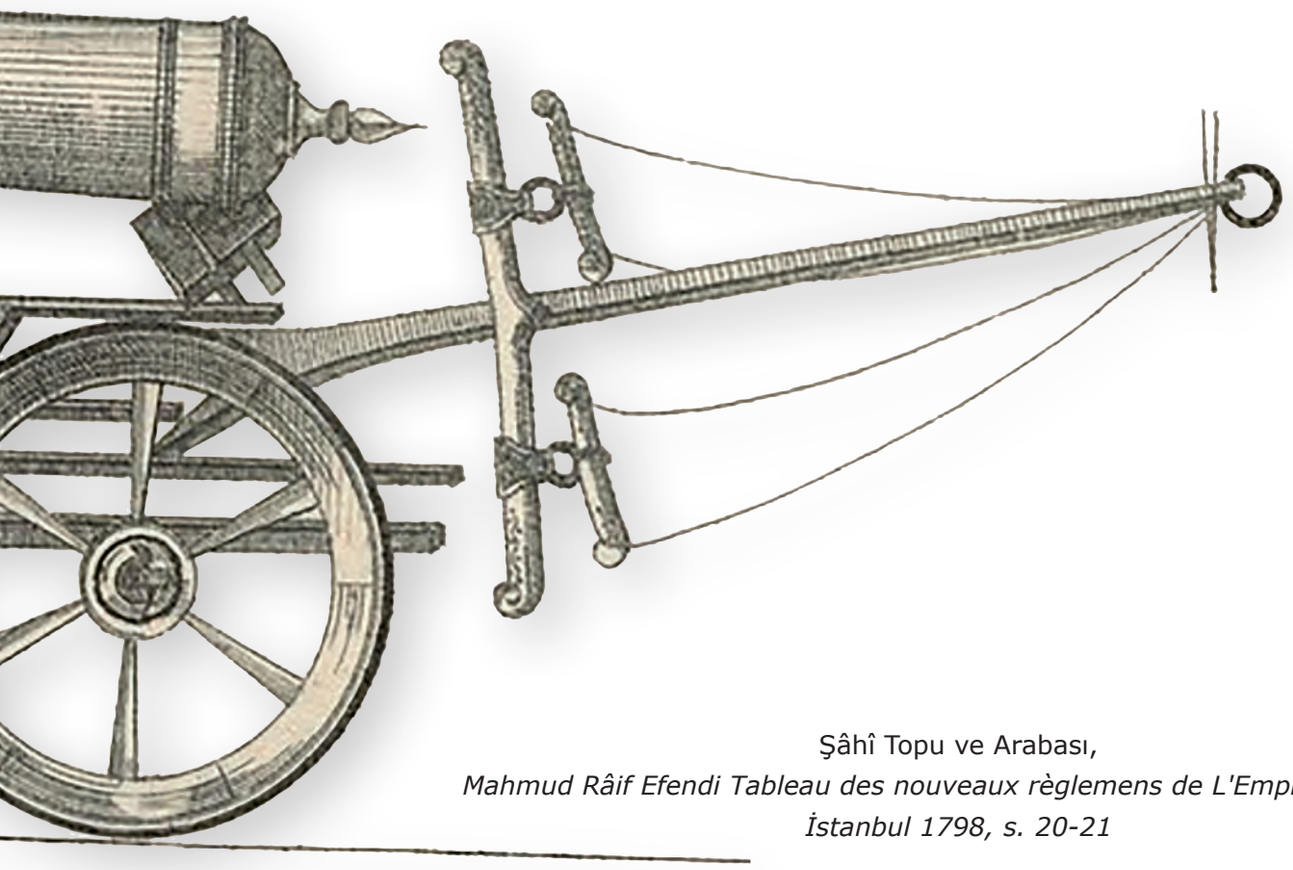
Ber-mantûk-ı takrîr Tüfenkhâne-i Âmirede olan nev-îcâd çarh için mübâya'a olunacak on re's bârgîrâna dört üzerine olarak şehriyye Istabl-ı Âmire Anbârından yetmiş beş keyl şa'îr ve bin iki yüz vakiyye saman ta'yîn ve i'tâ olunması irâde buyurulduğu takdîrce şa'îr ve saman-ı mezbûrun îcâb edecek bahâları hesâb-ı çâkerîye idhâl ve mahsûb olunmak üzere ol mikdâr şa'îr ve samanın beher şehr Anbâr-ı mezkûreden verilmesi için Başmuhâsebeye kayd ile taraf-ı çâkerîye ve Istabl-ı Âmire Rûznâmçesine ilmühaberlerinin i'tâsı mütevakkıf-ı emr ü irâde-i sâmîleri idüğü ma'lûm-ı devletleri buyuruldukda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

(Mühür)

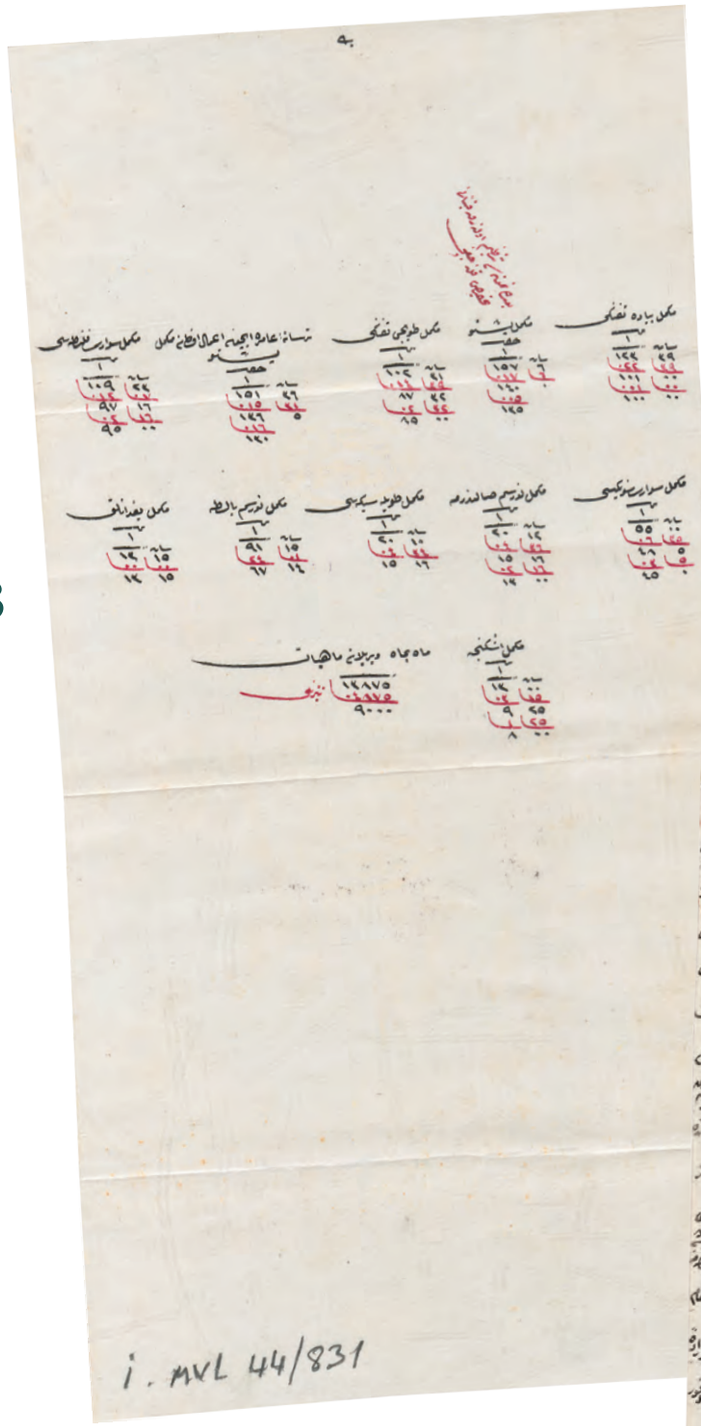
Es-seyyid el-Hâc Veli

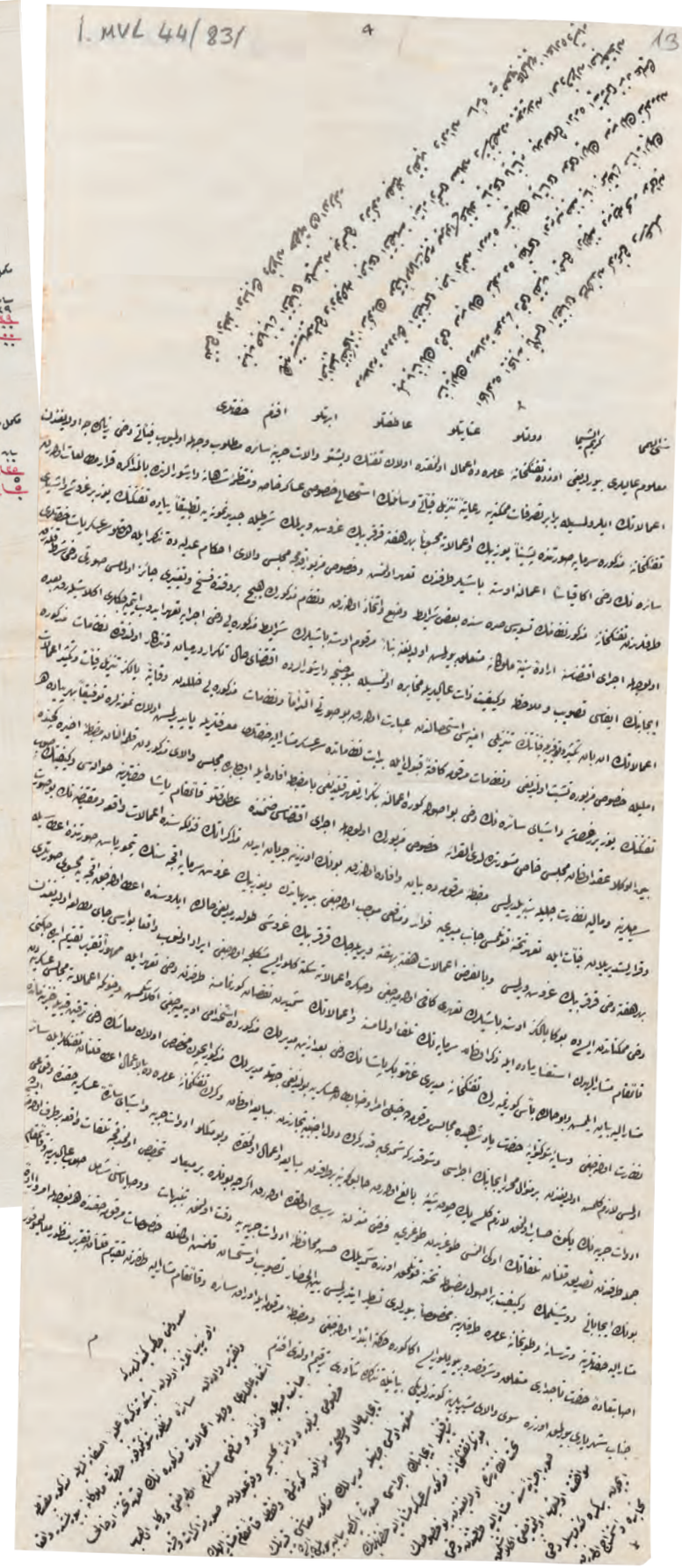
İ'lâmı mûcebince kayd ile ilmühaberleri tahrîr ola.

İlmühaber dâde. 25 M. sene [12]47.

Şâhî Topu ve Arabası,
Mahmud Râif Efendi Tableau des nouveaux règlemens de L'Empire Ottoman,
İstanbul 1798, s. 20-21

BOA, İ.MVL, 44/831_10, 13

Tüfekhâne-i Âmirede Tüfek vs. İmalatı ve Bunların Fiyatlandırılması Konusunda Verilen Yeni Nizam ve Müdürlük Makamında Yapılan Değişiklik

Tüfekhâne-i Âmirede imal olunan tüfek, piştov vs. harp aletlerinin istenen şekilde olmayıp fiyatının da fazla olmasından dolayı hem imalatın ilerletilmesi hem de fiyatların indirilmesi amacıyla Asâkir-i Hâssa ve Asâkir-i Muntazama Askerî Şûralarında yapılan görüşmeler neticesinde; *"Tüfekhaneye sermaye olarak peşin yüz bin ve imalata mahsuben her hafta kırkar bin kuruş verilmek şartıyla yeni numuneye uygun olarak piyade tüfeğinin yüz bir kuruşa ve diğerlerinin de ona kıyas edilerek imal edilmesi ve bunun ustalar tarafından taahhüt edilmesi"* şeklinde varılan kararın önce Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliyede daha sonra da Meclis-i Hâss-ı Meşverette görüşülmesi neticesinde; *"imalatın taahhüt altına alınması devlete birçok faydalar sağlamakla beraber daha üst seviyede taahhüt alınması; artık imalat askerî meclisler tarafından kontrol edileceğinden Tüfekhane Müdürü Bekir Paşa'nın da görevinde kalmaması ve Müdürlük maaşının Hazineye aktarılması; ayrıca hem Tüfekhanede üretilen hem de yabancı devlet tüccarlarından satın alınan ve büyük bir yekûn teşkil eden tüfek vs. harp aletlerinden dolayı uğranılan kayıpların önüne geçilmesi için bu hususun bir nizam altına alınması ve ilgililere gerekli uyarıların yapılması gerektiğine"* dair varılan kararların Padişaha arz edilmesi üzerine; *"Meclisin kararlarının yerinde olduğu; ancak Tüfekhane Serasker'e bağlı olduğundan Müdürlük maaşı konusunda onun da muvafakatinin alınması ve mevcut Müdür Bekir Paşa'nın görevden alınarak Müdürlüğün maaşsız olarak muvakkaten Mühimmat-ı Harbiye Mirlivası Niyazi Paşa'ya idare ettirilmesine"* dair çıkan irâde-i seniyye.

18 Ekim 1842

Mükemmel piyâde tüfengi 1 aded	*Ba'dehû numûnesi tanzîm olunarak fiyâtı tahsîs kılınacağı.* Mükemmel piştov 1 çift	Mükemmel topçu tüfengi 1 aded
Guruş Para 123 39 022 39 101 00 001 00 100 00	Guruş Para 157 6 017 6 140 0 005 135	Guruş Para 102 31 014 39 87 32 02 32 85 00
Tersâne-i Âmire için i'mâl olunan mükemmel piştov 1 çift	**Mükemmel süvârî filintası 1 aded**	**Mükemmel süvârî süngüsü 1 aded**
Guruş Para 151 36 015 31 136 05 016 130	Guruş Para 109 23 012 07 97 16 02 16 95 00	Guruş Para 55 00 06 35 48 05 03 05 45 00

Mükemmel nev-resm salındırma (saldırma) 1 aded		Mükemmel tavîle sekyesi (?) 1 aded		Mükemmel nev-resm balta 1 aded	
Guruş	Para	Guruş	Para	Guruş	Para
20	12	20	10	91	15
04	36	04	34	24	01
15	16	15	16	67	14
02	16				
13	00				

Mükemmel yağdanlık 1 aded		Mükemmel işkence 1 aded		Mâh be-mâh verilen mâhiyyât
Guruş	Para	Guruş	Para	Guruş
13	15	13	00	13.875
00	00	03	15	04.875 Tenzîli
13	15	09	25	09.000
		01	25	
		08	00	

***

Seniyyü'l-himemâ, Kerîmü'ş-şiyemâ, Devletli, İnâyetli, Âtıfetli, Übbehetli Efendim Hazretleri

Ma'lûm-ı âlîleri buyurulduğu üzere Tüfenkhâne-i Âmirede i'mâl olunmakda olan tüfenk ve pıştov ve âlât-ı harbiyye-i sâire matlûb vechile olmayıp fiyâtı dahi ziyâdece olduğundan i'mâlâtın ilerlemesiyle berâber tasarrufât-ı mümkineye ri'âyeten tenzîl-i fiyâtı vesâilinin istihsâli husûsu Asâkir-i Hâssa ve Muntazama-i Şâhâne Dâr-ı Şûrâlarında bi'l-müzâkere karâr-ı mütâla'ât olarak; *"Tüfenkhâne-i mezkûra sermâye sûretinde peşînen yüz bin ve i'mâlâta mahsûben beher hafta kırkar bin guruş verilmek şartıyla cedîd numûneye tatbîkan piyâde tüfenginin yüz bir guruşa ve eşyâ-yı sâirenin dahi ona kıyâsen i'mâline"* ustabaşılar tarafından ta'ahhüd olunmuş ve husûs-ı mezbûr akdemce Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliyede tezekkür ile; *"devletli Serasker Paşa hazretleri taraflarından Tüfenkhâne-i mezkûr nizâmının tesviyesi sırasında ba'zı şerâyit vaz' ve ittihâz olunarak ve nizâm-ı mezkûrun hiçbir vakitde fesh ve tağyîri câiz olmaması sûreti dahi şart kılınarak ol vechile icrâ-yı iktizâsına irâde-i seniyye-i mülûkâne müte'allik buyurulmuş olduğuna binâen merkûm ustabaşıların şerâyit-i mezkûreyi dahi icrâya ta'ahhüd edip etmeyecekleri anlaşılarak ba'dehû îcâbının îfâsı"* tasvîb ve mülâhaza ve keyfiyet zât-ı âlîleriyle muhâbere olunmasıyla mûcebince Dâr-ı Şûrâlarda iktizâ-yı hâl tekrâr dermiyân ve tezkâr olundukda; *"nizâmât-ı mezkûre i'mâlâtın ân be-ân teksîr ve tevfîriyle fiyâtının tenzîli ümniyyesi istihsâlinden ibâret olarak bu sûreti iltizâmen ve nizâmât-ı mezkûreyi halelden vikâyeten yalnız tenzîl-i fiyât ve teksîr-i i'mâlât emeliyle husûs-ı mezbûra teşebbüs olunduğu ve nizâmât-ı merkûme kâffeten kabûl ile bidâyet-i nizâmâtda Serasker-i müşârun-ileyh hazretleri ma'rifetleriyle yapdırılmış olan numûnelere tevfîkan beher piyâde tüfenginin yüz birer guruşa ve eşyâ-yı sâirenin dahi bu usûle göre i'mâline be-tekrâr ta'ahhüd kılındığı"* bâ-mazbata ifâde ile ol bâbda Meclis-i Vâlâ-yı mezkûrdan kaleme alınan mazbata-i ahîre geçende beyne'l-vükelâ akdolunan Meclis-i Hâss-ı Meşveretde lede'l-kırâe; *"husûs-ı mezbûrun ol vechile icrâ-yı iktizâsı zımnında atûfetli Kâimmakâm Paşa hazretlerine havâlesi ve keyfiyetin savb-ı sâmîlerine ve Mâliye Nezâret-i Celîlesine bildirilmesi mazbata-i merkûmede beyân ve ifâde olunarak bunun üzerine cereyân eden müzâkerâtın fezlekesinde i'mâlât-ı vâkı'â ve mukteziyenin bu sûret ve karârlaşdırılan fiyât ile ta'ahhüd tahtına konulması cânib-i mîrîye fevâid ve menâfi'i mûcib olacağı bedîhiyâtdan ve yüz bin guruş sermâye akçesinin demirbaş sûretinde i'tâsıyla beher hafta dahi kırkar bin guruş verilmesi ve bi'l-farz i'mâlât hafta be-hafta verilecek kırkar bin guruşu doldurmadığı hâlde ilerisinde i'tâ olunacak akçeye mahsûbu sûretleri dahi mümkinâtdan ise de buna yalnız ustabaşıların ta'ahhüdü kâfî olamayacağı ve sonra i'mâlâta sekte gelir ise müşkilce olacağı îrâd olunup vâkı'â burası câ-yı mütâla'a olduğundan Kâimmakâm-ı müşârun-ileyhden istifsâr-ı mâdde ile zikrolunan sermâyenin telef olmamasına ve i'mâlâtın şimdiden noksân görünmemesine tarafından dahi ta'ahhüd ile memhûren takrîr takdîm edeceğini müşârun-ileyh beyân eylemiş ve bu hâlde beis görünmeyerek Tüfenkhâne Müdîri izzetli Bekir Paşa'nın dahi ba'd-ezîn Müdîrlik-i mezkûrda istihdâm uyamayacağı anlaşılmış ve çünkü i'mâlâta mecâlis-i askeriyyeden nezâret olunacağı ve sâye-i şevket-vâye-i hazret-i*

Pâdişâhîde mecâlis-i merkûmede hayli ümerâ ve zâbitân-ı askeriyye bulunduğu cihetle Müdîrlik-i mezkûr için muhassas olan ma'âşın dahi terkîn-i kaydıyla hazîne-mânde olması lâzım gelmiş olduğundan ber-minvâl-i muharrer îcâbının icrâsı ve şu kadar ki şimdiye kadar gerek düvel-i ecnebiyye tüccârından mübâya'a olunan ve gerek Tüfenkhâne-i Âmirede bi'l-i'mâl i'tâ kılınan tüfenkler ile sâir edevât-ı harbiyyenin yekûnu hesâb olunmak lâzım gelse pek çok şeye bâliğ olarak hâlbuki yine bir tarafdan mübâya'a ve i'mâl olunmakda ve bu misilli edevât-ı harbiyye ve eşyâ-yı sâire-i askeriyye hakkında vukû'u cümle tarafından tasdîk kılınan telefâtın önü alınması doğrudan doğruya farz menziline resîde olmakda olarak eğerçi bunlara bir mîâd tahsîs olunmadıkça telefât-ı vâkı'a ber-taraf olamaz ise de bunun îcâbâtı düşünülmek ve keyfiyet bir usûl-i mazbûta tahtına konulmak üzere şimdilik hüsn-i muhâfaza-i edevât-ı harbiyyeye dikkat olunmak tenbîhât ve vesâyâsım şâmil savb-ı âlîlerine ve Kâimmakâm-ı müşârun-ileyh hazretlerine ve Tersâne ve Tophâne-i Âmire taraflarına mahsûsan buyruldu tasdîr etdirilmesi" beyne'l-huzzâr tasvîb ve istihsân kılınmış olmağla husûsât-ı merkûme hakkında her ne vechile emr u irâde-i isâbet-âde-i hazret-i tâcdârî müte'allik ve şeref-sudûr buyurulur ise ona göre harekete ibtidâr olunacağı ve mazbata-i merkûme ile evrâk-ı sâire ve Kâimmakâm-ı müşârun-ileyh tarafından takdîm kılınan takrîr manzûr-ı ma'âlî-mevfûr-ı cenâb-ı şehriyârî buyurulmak üzere sû-yı vâlâ-yı müşîrîlerine gönderildiği beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm olundu efendim.

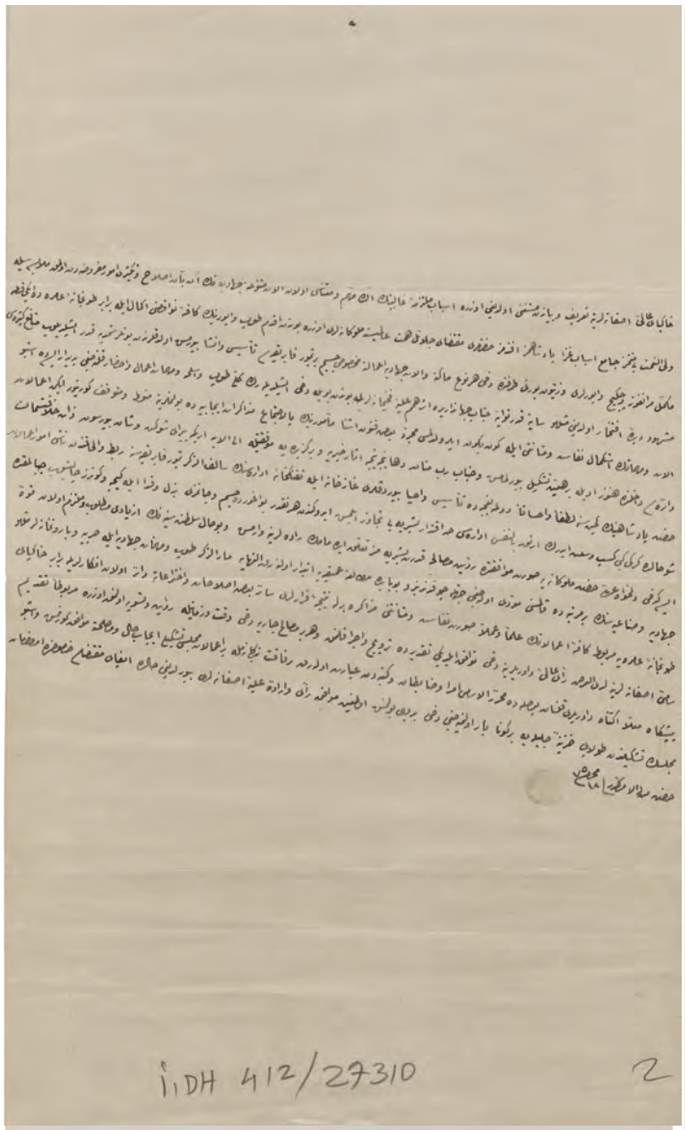
Mim.

Ma'rûz-ı Çâker-i Kemîneleridir ki:

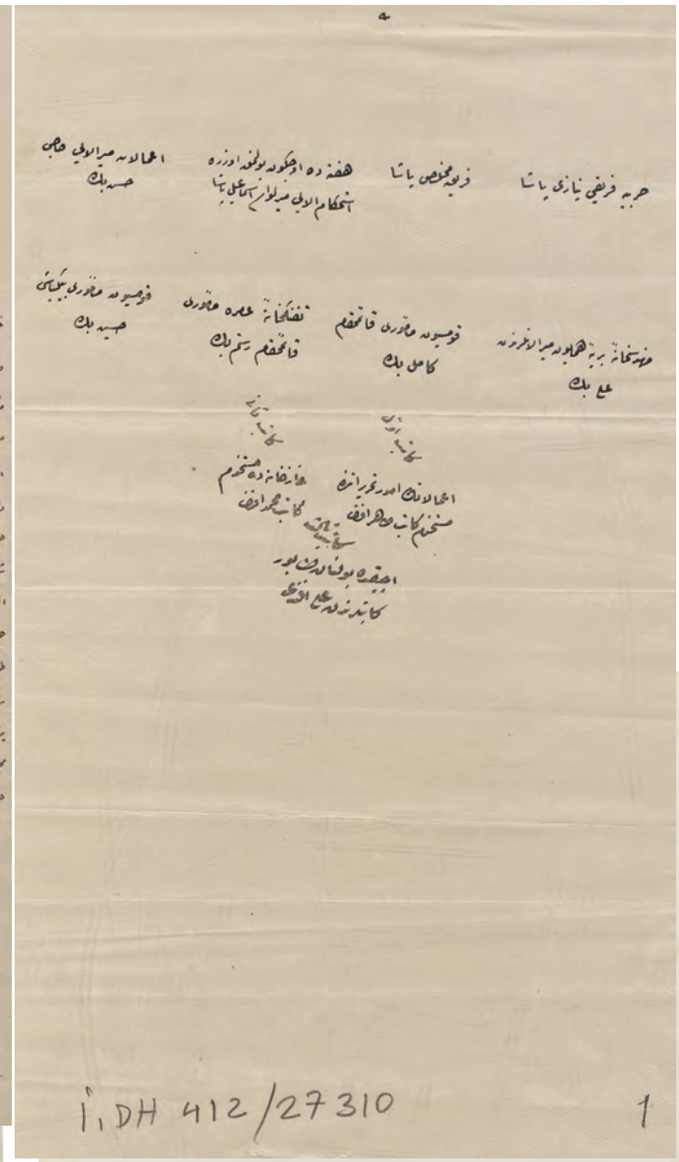
Râha-zîb-i i'zâz olan işbu tezkire-i aliyye-i âsafâneleriyle mezkûr mazbata ve takrîr ve evrâk-ı sâire manzûr-ı şevket-mevfûr-ı hazret-i mülûkâne buyurulmuşdur. Vâkı'â iş'âr-ı âlîleri vechile i'mâlât-ı mezkûrenin ta'ahhüd tahtına idhâli cânib-i mîrîye fevâid ve menâfi'i müstelzim olacağı derkâr olup husûs-ı mezbûra dâir Meclisce vukû' bulan suver-i müzâkerât ve karâr îcâb-ı hâl ve maslahata muvâfık görünmüş ve fakat Kâimmakâm-ı müşârun-ileyhin müteahhid olması cihetiyle Müdîrlik-i mezkûr ma'âşı kaydının terkîniyle îcâbının icrâsı sûreti eğerçi beyân buyurulmuş ise de çünkü Tüfenkhâne-i mezkûr Serasker-i müşârun-ileyh hazretlerinin taht-ı nezâretinde olduğundan bu husûsun suver-i icrâiyyesine müşârun-ileyh tarafından dahi muvâfakat olunup olunmayacağı anlaşılmak için bir kerre kendisiyle dahi muhâbere ve istimzâc olunarak ona göre îcâbına bakılması iktizâ-yı maslahatdan görünmüş ve Serasker-i müşârun-ileyhin Dersa'âdet'e avdeti dahi takarrub eylemiş olduğuna ve ber-vech-i muharrer mûmâ-ileyh Bekir Paşa'nın dahi Müdîrlik-i mezkûrda bekâsı uyamayacağına binâen bi-mennihî Teâlâ müşârun-ileyhin Dersa'âdet'e vürûdunda iktizâsı icrâ olunmak üzere şimdilik Paşa-yı mûmâ-ileyhin Müdîrlik-i mezkûrdan ihrâcıyla Tüfenkhâne-i mezkûrun muvakkaten Mühimmât-ı Harbiye Mîrlivâsı izzetli Niyazi Paşa'ya bilâ-ma'âş idâre etdirilmesi nezd-i âlîde rehîn-i tensîb buyurulmuş ve ol vechile icrâ-yı iktizâsına ibtidâr olunması müte'allik ve şeref-sudûr buyurulan emr ü fermân-ı isâbet-unvân-ı cenâb-ı cihan-bânî iktizâ-yı âlîsinden bulunmuş ve mezkûr mazbata ve takrîr ve evrâk-ı sâire yine savb-ı âlîlerine iâde ve tesyâr kılınmış olmağla ol bâbda [emr] u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

(Belgenin arka yüzü)

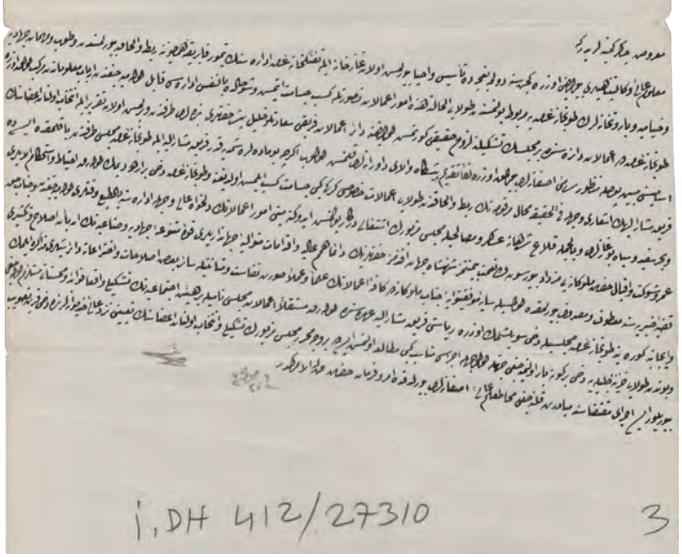
13 N. sene [12]58

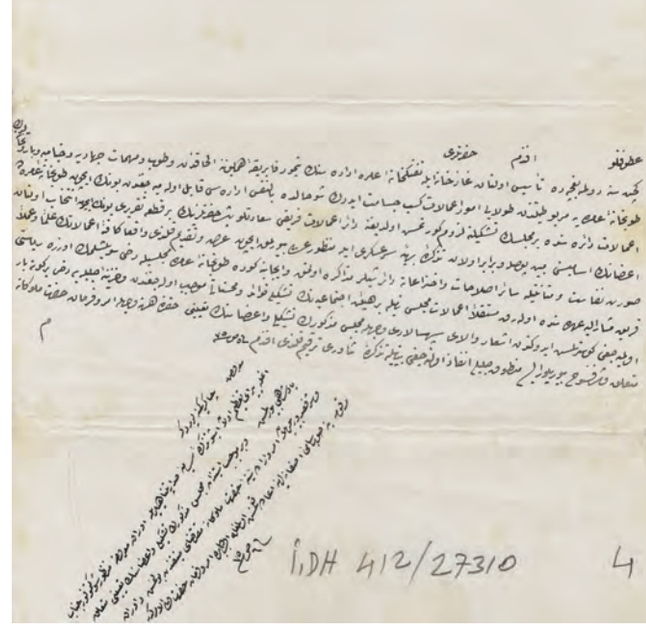
İ.DH 412/27310 2

İ.DH 412/27310 1

İ.DH 412/27310 3

İ.DH 412/27310 4

BOA, İ.DH, 412/27310

Tophâne-i Âmirede İmalat Meclisi Kurulması

Tophâne-i Âmire İmalat Dairesi Feriki Halil Paşa'nın; *"Padişahın, savaşlarda başarının en önemli unsuru olan çeşitli savaş aletlerinin ıslahı ve çoğaltılması için top vapurunun eksiklerini tamamladığı, Tophâne-i Âmirede iki adet marangoz ve çekiç vapurları yaptırdığı ve her çeşit makine ve savaş aletlerinin imali için Zeytinburnu Demir Fabrikasını kurduğu, bunlardan birçok faydalar sağlandığı gibi bundan sonra da buralarda top güllesi, silah ve mühimmat imal edileceği, ancak daha kaliteli ve sağlam imalat yapılması uzman görevlilerin toplanarak gerekli müzakerelerde bulunmalarına bağlı olduğu hâlde bu zamana kadar İmalat Dairesinde böyle bir heyet teşkil edilmediği, şimdi ise geçen sene Dolmabahçe'de kurulan Gazhane ile Tüfekhanenin anılan Demir Fabrikasına bağlandığı ve böylece İmalat Dairesinin iş yükü artarak artık tek kişi tarafından idare edilemez hâle geldiği, fakat bu durum Osmanlı Devleti'nin artırılması gereken savaş ve sanayi gücünün yerinde saymasına sebep olacağından, Tophâne-i Âmireye bağlı olan bütün imalatın hem bilgi hem de uygulama bakımlarından kalite ve sağlamlığı müzakere olunmak, alınacak kararlar diğer bazı ıslahat ve icatlara dair fikirlerle birlikte arz edilmek ve bunlardan uygun bulunanlar uygulamaya konulmak üzere kendi idaresi altında bir İmalat Meclisi kurulmasına"* dair takririnin ve atanacak ümera, zabit ve kâtiplerin isimlerinin yazılı olduğu pusulanın Seraskerlik tezkiresi ekinde Sadaret makamına sunulup aynı şekilde Padişaha arz edilmesi üzerine, söz konusu Meclisin arz olunduğu şekilde teşkil ve üyelerinin tayin edilmelerine dair çıkan irâde-i seniyye.

15 Eylül 1858

Hâk-i pâ-yı âlî-i âsafânelerine ta'rîf ü beyândan müstağnî olduğu üzere esbâb-ı mültezeme-i gâlibiyetin en mühim ve mu'tenâsı olan âlât-ı mütenevvi'a-i cihâdiyyenin ân be-ân ıslâh ve teksîri umûr-ı mefrûzadan olmak mülâbesesiyle veliyyü'n-ni'met-i bî-minnetimiz, câmi'-i esbâb-ı gazâ Pâdişâhımız efendimiz hazretleri, muktezâ-yı celâil-i himmet-i âlem-pesend-i mülûkâneleri üzere bundan akdem top vapurunun[1] kâffe-i nevâkısını ikmâl ile berâber Tophâne-i Âmirede iki kıt'a mükemmel marangoz ve çekiç vapurları ve Zeytunburnu tarafında dahi her nev' makine ve âlât-ı cihâdiyye i'mâline mahsûs cesîm bir Demir Fabrikası te'sîs ve inşâ buyurmuş olduklarından bunlar şimdiye kadar işledilip menâfi'-i kesîresi meşhûd-i dîde-i iftihâr olduğu misilli sâye-i kudret-vâye-i cenâb-ı cihândârîde eser-i himem-i aliyye-i fahîmâneleriyle bundan böyle dahi işledilerek gülle-i top ve esliha ve mühimmât i'mâl ve ihzâr kılınacağı bedîdâr ise de işbu âlât ve mühimmâtın istikmâl-i nefâset ve metâneti ile gün be-gün ilerledilmesi mücerred ba'zı fünûn-âşinâ me'mûrînin bi'l-ictimâ' müzâkerât-ı îcâbiyyede bulunmalarına menût ve mütevakkıf görünür iken İ'mâlât Dâiresi dâhilinde henüz öyle bir hey'et teşkîl buyurulmamış ve –*Cenâb-ı Rabb-i Mennân daha nice nice âsâr-ı hayriyye ve ber-güzîdeye muvaffakıyetle ile'l-ebed erîke-pîrâ-yı şevket ü şân buyursun*– Zât-ı Hilâfet-simât-ı hazret-i Pâdişâhînin geçen sene lutfen ve ihsânen Dolmabahçe'de te'sîs ve ihyâ buyurdukları Gazhâne ile Tüfenkhâne idâresinin sâlifü'z-zikr Demir Fabrikasına rabt ve ilhâkından nâşî umûr-ı İ'mâlât şu hâlde gereği gibi kesb-i vüs'at

1 Vapur (vapeur) kelimesi Fransızca'da "buharlı makine" anlamına gelmektedir. Daha sonra bu makinelerin kullanıldığı gemilere de vapur denilmiştir. İdris Bostan, "Gemi: Osmanlı Donemi", *DİA*, 1996, C. XIV, s. 11-15.

ederek artık bi'n-nefs idâresi hadd-i iktidâr-ı beşeriyyeyi tecâvüz eylemiş idüğünden her ne kadar bu uğurda cism ü cânımızı bezl ü fedâ ile gece ve gündüz çalışıp çabalamakda isek dahi dilhâh-ı âlî-i hazret-i mülûkâneye sûret-i muvâfakatda rü'yet-i mesâlihe kudret-i beşeriyyemiz ta'alluk edememek râddelerine varmış ve bu hâl Saltanat-ı Seniyye'nin, iz[di]yâdı matlûb u mültezem olan kuvve-i cihâdiyye ve sınâiyyesinin bir mertebede kalmasını müeddî olacağı cihetle çokdan beri bu bâbda mütâla'a-i amîkaya ibtidâr olunarak en-nihâye mârrü'z-zikr top ve mühimmât-ı cihâdiyye ile harbiye ve baruthâneler misilli Tophâne-i Âmireye merbût kâffe-i i'mâlâtın ilmen ve amelen sûret-i nefâset ve metânetini müzâkere birle netîce-i karârları sâir ba'zı ıslâhât ve ihtirâ'âta dâir olan efkârlarıyla berâber hâk-i pâ-yı sâmî-i âsafânelerine lede'l-arz re'y-i âlî-i dâverîlerine dahi tevâfuk eylediği takdîrde tervîc ve icrâ kılınmak ve her bir mesâlih-i câriye dahi vakt ü zamânıyla rü'yet ve tesviye olunmak üzere merbûtan takdîm-i pîşgâh-ı muallâ-iktinâh-i dâverîleri kılınan pusulada muharrerü'l-esâmî ümerâ ve zâbitân ve ketebeden ibâret olarak refâkat-i bendegânemle bir İ'mâlât Meclisi teşkîli îcâb-ı hâl ve maslahata muvâfık görünmüş ve işbu Meclisin teşkîlinden dolayı Hazîne-i Celîleye bir gûnâ bâr olunmayacağı dahi bedîhî bulunmuş olmağın muvâfık-ı re'y ü irâde-i aliyye-i âsafâneleri buyurulduğu hâlde îfâ-yı muktezâsı husûsunda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 18 Muharrem sene [12]75

(Mühür)
Halil

***

Harbiye Ferîki Niyazi Paşa	Ferîk Muhlis Paşa	*Haftada üç gün bulunmak üzere* İstihkâm Alayı Mîrlivâsı İsmail Paşa
İ'mâlât Mîralayı Hacı Hasan Bey	Mühendishâne-i Berriyye-i Hümâyûn Mîralaylarından Ali Bey	Komisyon Me'mûru Kâimmakâm Kâmil Bey
Tüfenkhâne-i Âmire Me'mûru Kâimmakâm Rüstem Bey	Komisyon Me'mûru Binbaşı Hüseyin Bey	*Kâtib-i Evvel,* İ'mâlâtın umûr-ı tahrîrâtında müstahdem Kâtib Tahir Efendi
Kâtib-i Sânî, Gazhâne'de müstahdem Kâtib Mehmed Efendi	*Kâtib-i Sâlis,* açıkda bulunan Tabur Kâtiblerinden Ali Efendi	

***

Ma'rûz-ı Çâker-i Kemîneleridir ki:

Ma'lûm-ı âlî-i Vekâlet-penâhîleri buyurulduğu üzere geçen sene Dolmabahçe'de te'sîs ve ihyâ buyurulmuş olan Gazhâne ile Tüfenkhâne-i Âmire idâresinin Demir Fabrika-i Hümâyûnu'na rabt ve ilhâk buyurulmasından ve top ve mühimmât-ı cihâdiyye ve hıyâmiyye ve baruthânelerin Tophâne-i Âmireye merbût bulunmasından dolayı el-hâletü hâzihî umûr-ı İ'mâlât ne sûretle kesb-i cesâmet etmiş ve şu hâlde bi'n-nefs idâresi kâbil olamayacağından erbâb-ı ma'lûmâtdan mürekkeb olmak üzere Tophâne-i Âmirede İ'mâlât Dâiresinde bir Meclisin teşkîline lüzûm-ı hakîkî görünmüş olduğuna dâir İ'mâlât Ferîki sa'âdetli Halil Paşa hazretleri bendeleri tarafından verilmiş olan takrîr ile intihâb olunan a'zâsının esâmîsini mübeyyin pusula manzûr-ı sâmî-i âsafâneleri buyurulmak üzere leffen takdîm-i pîşgâh-ı vâlâ-yı dâverâneleri kılınmış olup eğerçi bu mâddelere şimdiye kadar Ferîk-i müşârun-ileyh ile Tophâne-i Âmire Meclisi tarafından bakılmakda ise de Ferîk-i müşârun-ileyhin iş'ârı vechile fi'l-hakîka mahâll-i merkûmenin rabt ve ilhâkından dolayı i'mâlât husûsu gereği gibi cesâmet kesb eylemiş olduğuna ve Tophâne-i Âmire dahi bir ordu demek olarak ihtiyât ve istihkâm alayları ve Bahr-i Sefîd ve Siyâh Boğazları ve bi'l-cümle kılâ'-ı şâhâne asâkir ve mesâlihiyle Meclis-i mezbûrun iştigâli derkâr bulunmuş idüğüne mebnî umûr-ı i'mâlâtın dilhâh-ı âlî vechile idâresine bi't-tab' vakitleri olamayacağından ve *–Cenâb-ı Hak ömr ü şevket ü ikbâl-i hazret-i mülûkâneyi müzdâd buyursun–* velînî'met-i bî-minnetimiz şehinşâh-ı cihân efendimiz hazretlerinin dâimâ himem-i âliye ve

ikdâmât-ı mütevâliye-i cihândârîleri kuvve-i mütenevvi'a-i cihâdiyye ve sınâiyyenin ân be-ân ıslâh ve teksîri kazıyye-i hayriyyesine ma'tûf ve masrûf buyurulmakda olmasıyla sâye-i muvaffakıyet-vâye-i cenâb-ı mülûkânede kâffe-i i'mâlâtın ilmen ve amelen sûret-i nefâset ve metânetiyle sâir ba'zı ıslâhât ve ihtirâ'âta dâir şeyleri müzâkere eylemek ve îcâbına göre yine Tophâne-i Âmire Meclisiyle dahi söyleşilmek üzere riyâseti Ferîk-i müşârun-ileyh uhdesinde olarak müstakillen İ'mâlât Meclisi nâmıyla bir hey'et-i ictimâiyyenin teşkîli vâkı'â fevâid ve muhassenâtı müstelzim olacağı ve bundan dolayı Hazîne-i Celîleye dahi bir gûne bâr olunmayacağı cihetle ol vechile icrâsı münâsib gibi mütâla'a olunmuş ise de ber-vech-i muharrer Meclis-i mezbûrun teşkîli ve intihâb olunan a'zâsının ta'yîni nezd-i âlî-i hidîvânelerinde dahi karîn-i tasvîb buyurulur ise icrâ-yı muktezâsına mübâderet kılınacağı muhât-ı ilm-i âlî-i âsafâneleri buyuruldukda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 27 Muharrem sene [12]75

(İmza)
Rıza

***

Atûfetli Efendim Hazretleri

Geçen sene Dolmabahçe'de te'sîs olunan Gazhâne ile Tüfenkhâne-i Âmire idâresinin Demir Fabrika-i Hümâyûnu'na ilhâkından ve top ve mühimmât-ı cihâdiyye ve hıyâmiyye ve baruthânelerin Tophâne-i Âmireye merbûtiyetinden dolayı umûr-ı İ'mâlât kesb-i cesâmet ederek şu hâlde bi'n-nefs idâresi kâbil olamayacağından bunun için Tophâne-i Âmirede İ'mâlât Dâiresinde bir Meclisin teşkîline lüzûm görünmüş olduğuna dâir İ'mâlât Ferîki sa'âdetli Paşa hazretlerinin bir kıt'a takrîri, bunun için intihâb olunan a'zânın esâmîsini mübeyyin pusula ve berâber olan tezkire-i behiyye-i Seraskerî ile manzûr-ı âlî buyurulmak için arz u takdîm kılındı.

Vâkı'â kâffe-i i'mâlâtın ilmen ve amelen sûret-i nefâset ve metânetiyle sâir ıslâhât ve ihtirâ'âta dâir şeyler müzâkere olunmak ve îcâbına göre Tophâne-i Âmire Meclisiyle dahi söyleşilmek üzere riyâseti Ferîk-i müşârun-ileyh uhdesinde olarak müstakillen İ'mâlât Meclisi nâmıyla bir hey'et-i ictimâiyyenin teşkîli fevâid ve muhassenâtı mûcib olacağından ve Hazîne-i Celîleye dahi bir gûne bâr olmayacağı gösterilmiş idüğünden iş'âr-ı vâlâ-yı Sipehsâlârî vechile Meclis-i mezkûrun teşkîli ve a'zâsının ta'yîni hakkında her ne vechile emr ü fermân-ı hazret-i mülûkâne müte'allik ve şeref-sünûh buyurulur ise mantûk-ı celîli infâz olunacağı beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm kılındı efendim.

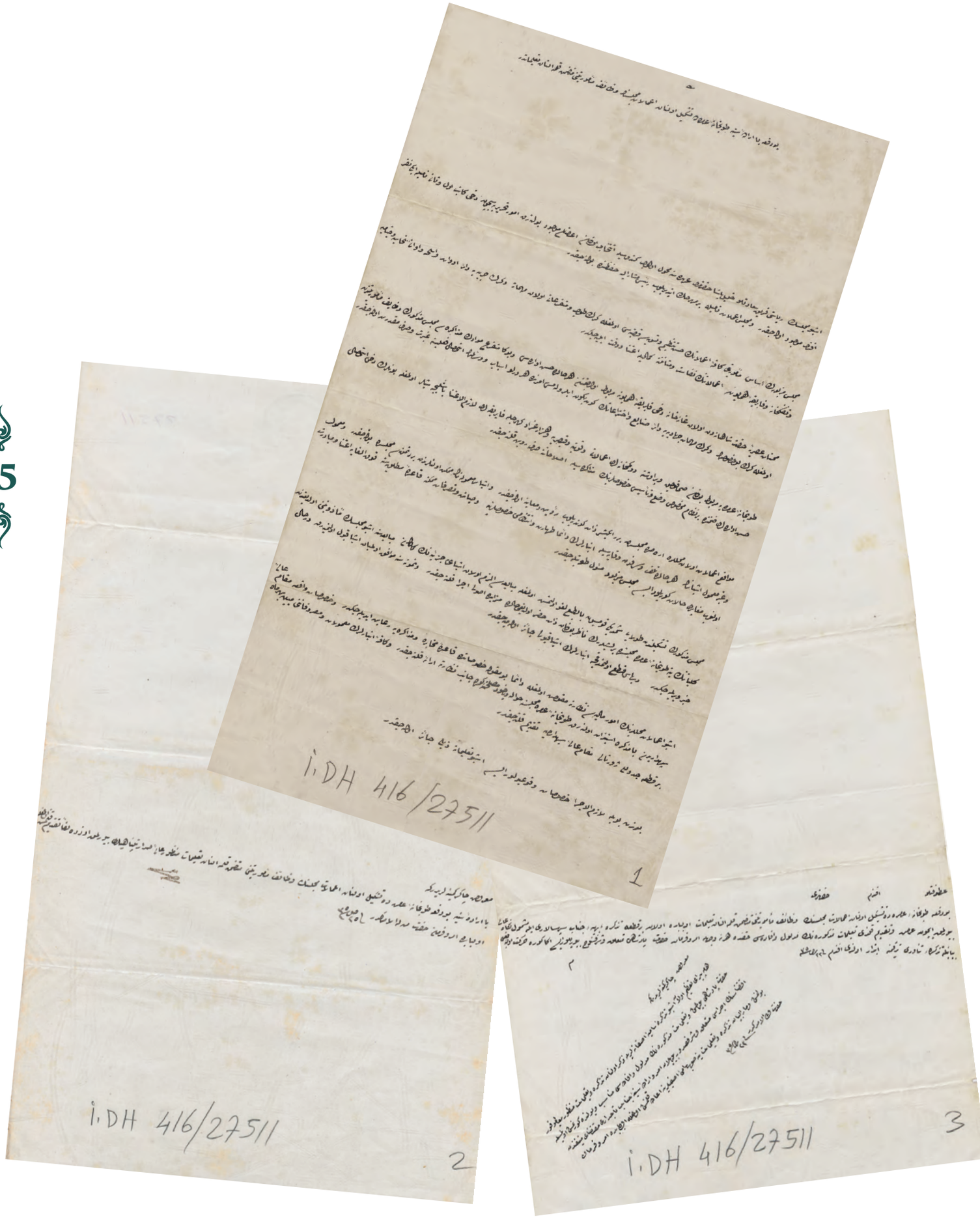
Fî 5 S. sene [12]75

Mim.

Ma'rûz-ı Çâker-i Kemîneleridir ki:

Enmile-pîrâ-yı ta'zîm olan işbu tezkire-i sâmiye-i Sadâret-penâhîleriyle evrâk-ı ma'rûza manzûr-ı şevket-mevfûr-ı cenâb-ı Pâdişâhî buyurulmuş ve ber-mûceb-i istîzân Meclis-i mezkûrun teşkîli ve a'zâsının ta'yîni müte'allik ve şeref-sudûr buyurulan emr u irâde-i seniyye-i hazret-i mülûkâne muktezâ-yı münîfinden bulunmuş ve evrâk-ı merkûme yine savb-ı sâmî-i âsafânelerine iâde kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 6 S. sene [12]75

BOA, İ.DH, 416/27511

Tophâne-i Âmirede Kurulan İmalat Meclisinin Görev ve Yetkileri Hakkında Talimatname

Tophâne-i Âmirede kurulan İmalat Meclisinin teşkilat yapısı, görevleri, görev alanına giren kuruluşlar, bu kuruluşları ve ürettikleri mamulleri denetleme biçimi, sorumlulukları, malzeme satın alma yetkisi vs. hususlar hakkında Seraskerlik tarafından hazırlanan *talimatname* ve bunun Sadrazam tarafından Padişaha arz edilmesi üzerine, uygun bulunduğuna ve gereğinin icrasına dair çıkan irâde-i seniyye.

31 Ekim 1858

Ma'rûz-ı Çâker-i Kemîneleridir ki:

Bâ-irâde-i seniyye bu def'a Tophâne-i Âmirede teşkîl olunan İ'mâlât Meclisinin vezâif-i me'mûriyyetini mutazammın kaleme alınan ta'lîmât manzûr-ı âlî-i Sadâret-penâhîleri buyurulmak üzere leffen takdîm kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 25 S. sene [12]75

(İmza)
Rıza

***

Bu def'a bâ-irâde-i seniyye Tophâne-i Âmirede teşkîl olunan İ'mâlât Meclisinin vezâif-i me'mûriyyetini mutazammın kaleme alınan ta'lîmâtdır.

İşbu meclisin riyâseti Ferîk sa'âdetli Halil Paşa hazretleri uhdesine muhavvel olup kendisiyle intihâb olunan a'zâsı mevcûd bulunarak umûr-ı tahrîriyyesi için dahi Kâtib-i Evvel ve Sânî nâmıyla iki nefer efendi mevcûd olacakdır ve *Meclis-i İ'mâlât* nâmıyla bir mühür hakketdirilip Reîs-i müşârun-ileyh hıfzında bulunacakdır.

Meclis-i mezbûrun esâs-ı me'mûriyyeti kâffe-i i'mâlâtın hüsn-i tanzîm ve tesviyesi kazıyyesi olmağla gerek top ve müteferriâtı olan mühimmâta ve gerek harbiyeye dâir edevât ve esliha ve evânî-i nühâsiyye ve hıyâmiyye ve Tüfenkhâne ve Fabrika-i Hümâyûn i'mâlâtının nefâset ve metânetine kemâliyle i'tinâ ve dikkat eyleyecekdir.

Muhassenât-ı asriyye-i hazret-i şâhâneden olan Gazhâne dahi Fabrika-i Hümâyûna merbût olduğundan her hâlde hüsn-i idâresi ve buna müteferri' mevâddın müzâkeresi Meclis-i mezkûrun vezâif-i me'mûriyyetinden olmağla gerek bu husûsun ve gerek mühimmât-ı cihâdiyyeye dâir sanâyi' ve ihtirâ'âtın gün be-gün ilerlemesi emrinde her türlü esbâb ve vesâilinin istihsâl-i fiilîsine gayret ve sarf-ı makderet olunacakdır.

Tophâne-i Âmireye merbût bulunan Samakovcuk ve Pravişte dökümhâneleri i'mâlâtı ve Konya ve Kayseriye ve Hezargrad güherçile fabrikaları lâzımü'l-i'tinâ başlıca şeyler olmağla bunların dahi istihsâl-i hüsn-i idâreleri zımnında bir nizâm-ı mahsûs vaz' ve te'sîsi husûslarının müzâkeresiyle ıslâhâtına sarf-ı reviyyet kılınacakdır.

Mevâki'-i i'mâlât olan mahallere ara sıra Meclisden birer ikişer zât gönderilip rü'yet ve muâyene olunacakdır

ve eşyâ-yı ma'mûlenin mümkin olanlarından birer numûnesi Meclisde bulunacakdır ve ma'mûl ve gayr-i ma'mûl eşyânın her hâlde telef ü serefden vikâyesiyle anbârların dâimâ tahâret ve intizâmı husûslarına ve sıyânet ve tasarrufât-ı mümkine kâide-i matlûbesine fevka'l-gâye i'tinâ ve mübâderet olunup mugâyiri hâlât görülür ise Meclis-i mezbûr mes'ûl tutulacakdır.

Meclis-i mezkûrun teşkîlinden dolayı şimdiki komisyon bi't-tab' lağvolunmuş olmağla mübâya'ası elzem olan eşyâ-yı cüz'iyyenin kemâ-kân mübâya'asına işbu Meclisin me'zûniyeti olduğundan külliyâtının yine Tophâne-i Âmire Meclisinde birleşilerek Nâzır bulunan zât hâzır olduğu hâlde müzâyede usûlü icrâ kılınacakdır ve numûnesine muvâfık olmayan eşyâ kabûl olunmayarak derhâl haber verilecekdir ve bahâsı kat' olunmadıkça anbârların eşyâ kabûlü câiz olamayacakdır.

İşbu i'mâlât mahallerinin umûr-ı mâliyesi Nezârete müfevvaz olmağla dâimâ bu makûle husûsâtda kâide-i muhâbere ve müzâkereye ri'âyet edilecekdir ve husûsât-ı vâkı'a makâm-ı âlî-i Sipehdârîden bâ-müzekkire istîzân olunarak Tophâne-i Âmire meclisine havâle veyâhûd maslahatına göre cânib-i nezârete irâ'e kılınacakdır ve kâffe-i anbârların ma'mûlât ve masrûfâtını mübeyyin beher mâh bir kıt'a cedvelli jurnali makâm-ı âlî-i sipehdârîye takdîm kılınacakdır.

Bundan böyle lâzımü'l-icrâ husûsât vukû' bulur ise işbu ta'lîmâta zeyli câiz olacakdır.

***

Atûfetli Efendim Hazretleri

Bu def'a Tophâne-i Âmirede teşkîl olunan İ'mâlât Meclisinin vezâif-i me'mûriyyetini mutazammın kaleme alınan ta'lîmât ol bâbda olan bir kıt'a tezkire-i behiyye-i cenâb-ı Sipehsâlârî ile meşmûl-i nigâh-ı âlî buyurulmak için arz u takdîm kılındı. Ta'lîmât-ı mezkûrenin medlûl ve ifâdesi hakkında her ne vechile emr ü fermân-ı hazret-i Pâdişâhî müte'allik ve şeref-sünûh buyurulur ise ona göre hareket olunacağı beyânıyla tezkire-i senâverî terkîmine ibtidâr olundu efendim.

Fî 22 Ra. sene [12]75

Mim.

Ma'rûz-ı Çâker-i Kemîneleridir ki:

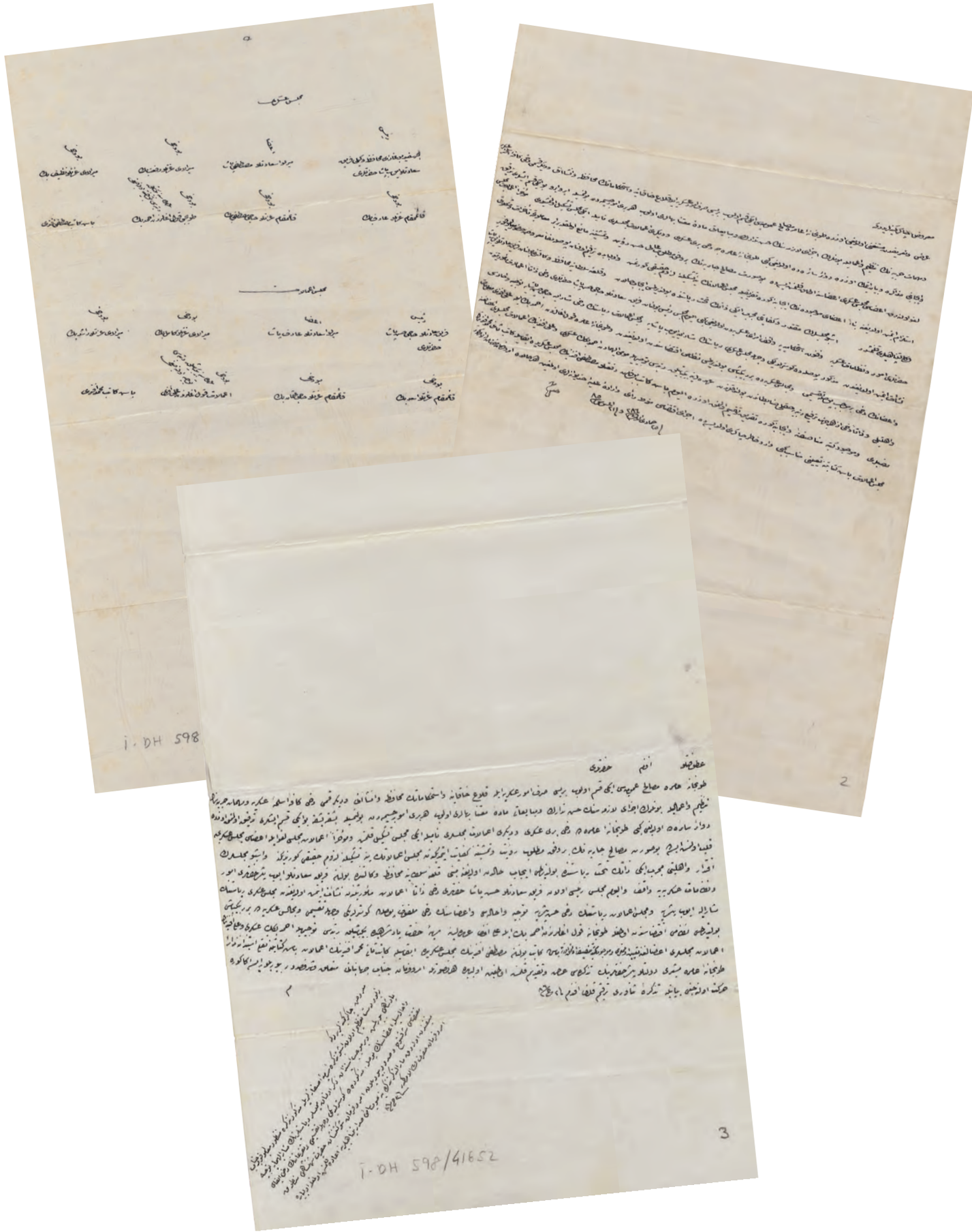
Hâme-pîrâ-yı ta'zîm olan işbu tezkire-i sâmiye-i âsafâneleriyle zikrolunan tezkire ve ta'lîmât manzûr-ı ma'âlî-mevfûr-ı hazret-i Pâdişâhî buyurulmuş ve ta'lîmât-ı mezkûrenin medlûl ve ifâdesi münâsib ve yolunda görünmüş olmasıyla iktizâsının icrâsı müte'allik ve şeref-sudûr buyurulan emr u irâde-i seniyye-i cenâb-ı tâcdârî muktezâ-yı münîfinden bulunmuş ve mârrü'l-beyân tezkire ve ta'lîmât yine savb-ı sâmî-i âsafîlerine iâde kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 23 Ra. sene [12]75

Halil Paşa'nın Marfendonia Limanı'na Çıkışı ve Kaleyi Zapt Edişi,
TSMK, Hazine, no. 1124, v. 40b-41a

BOA, İ.DH, 598/41652

Tophâne-i Âmirede İmalat Meclisinin Yeniden Kurulması

Tophâne-i Âmirenin biri doğrudan askerlikle, diğeri de harp silah ve mühimmatının tanzim ve imali ile ilgili iki ana iş grubunun yürütülmesi için geçmişte Askerî Meclis ile birlikte kurulan ancak daha sonra lağvolunarak üyeleri Askerî Meclise katılan İmalat Meclisinin, bu şekildeki idare tarzının işlerin istenildiği şekilde görülememesine ve gecikmelere sebep olmasından dolayı yeniden kurulması gereğinin ortaya çıktığına ve mevcut Meclisin ne şekilde ikiye ayrılıp başkanlıklarına ve üyeliklerine kimlerin atanacağına dair Tophâne-i Âmire Müşiri tarafından sunulan tezkire ve isim listesinin uygun görüşle Padişaha arz edilmesi üzerine, tezkirede ve listede yazılı olduğu şekilde taksim ve atamalar yapılmasına dair çıkan irâde-i seniyye.

10 Eylül 1869

Ma'rûz-ı Çâker-i Kemîneleridir ki:

Arz ve ta'rîfden müstağnî olduğu üzere Tophâne-i Âmire mesâlih-i umûmiyyesi iki kısım olup birisi sırf umûr-ı askeriyye ile kılâ'-ı hâkâniyye ve istihkâmâtın muhâfaza ve inşâ'âtı ve diğer kısmı dahi kâffe-i esliha-i askeriyye ve mühimmât-ı harbiyyenin tanzîm ve i'mâliyle bunların eczâ-yı lâzımesinin hüsn-i tedârük ve mübâya'âtı mâdde-i mu'tenâ-bihâları olup her biri umûr-ı cesîmeden bulunmasıyla ayrı ayrı bu iki kısım işleri tedkîk ve îcâbını müzâkere ve beyân etmek üzere devâir-i sâirede olduğu gibi Tophâne-i Âmirece dahi biri Askerî ve diğeri İ'mâlât meclisleri nâmıyla iki meclis teşkîl olunmuş idi.

Muahharan İ'mâlât Meclisi lağvolunarak a'zâsı Meclis-i Askerî a'zâsına ilhâk kılınmış ise de bu sûret mesâlih-i câriyenin ber-vefk-ı matlûb-ı âlî hüsn-i rü'yet ve temşiyetine mâni' olmakla berâber muâmelâtca te'ehhurât ve müşkilâtı istilzâm etmiş olduğuna binâen a'zâ-yı mevcûdenin îcâbına göre tefrîkiyle Meclis-i İ'mâlâtın yine teşkîline lüzûm-ı hakîkî görünmüş ve ol bâbda terkîm olunan pusula leffen ma'rûz-ı huzûr-ı ma'âlî-mevfûr-ı Vekâlet-penâhîleri kılınmışdır.

İşbu meclislerin muktedir ve kifâyeti mücerreb iki zâtın taht-ı riyâsetinde bulundurulması îcâb-ı hâlden ve Kal'a-i Sultâniye Muhâfız Vekâletinde bulunan Ferîk sa'âdetli Eyüb Paşa hazretleri umûr ve nizâmât-ı askeriyye ve fünûn-ı istihkâmiyyeye vâkıf ümerâ-yı askeriyyeden olduğu gibi el-yevm Meclis Reîsi bulunan Ferîk sa'âdetli Hacı Hasan Paşa hazretleri dahi zâten İ'mâlât me'mûriyetinden neş'et etmiş olduğundan mezkûr pusulada gösterildiği vechile Meclis-i Askerî Riyâsetinin müşârun-ileyh Eyüb Paşa'ya ve Meclis-i İ'mâlât Riyâsetinin dahi müşârun-ileyh Hacı Hasan Paşa'ya tevcîh ve ihâlesi ve a'zânın dahi ber-mûceb-i pusula taksîmi ve mecâlis-i askeriyyede birer Binbaşı bulundurulması nizâmı iktizâsından olduğundan ve Tophâne-i Âmire Kolağalarından Ahmed Bey ile Ali Efendi ma'lûmât ve ehliyetli ve zâten dahi ez-her-cihet terfî'-i rütbeye haklı zâbitândan bulunduklarından uhdelerine Binbaşılık rütbesi tevcîhiyle mûmâ-ileyhimâdan Ahmed Bey'in Askerî ve Ali Efendi'nin İ'mâlât meclisleri a'zâlığına nasbları ve mevcûd ketebe münâsafeten ve îcâbına göre tefrîk ve taksîm olunmak üzere el-yevm Başkâtib bulunan rif'atli Mustafa Efendi'nin Meclis-i Askerîde

ibkâsıyla Kâtib-i Sânî Mehmed Efendi'nin Meclis-i İ'mâlât Başkitâbetine ta'yîni münâsib gibi vârid-i hâtır-ı çâkerî olduysa da icrâ-yı iktizâsı menût-ı re'y ve irâde-i aliyye-i hidîvâneleri olmağın her hâlde emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 25 Cumâdelûlâ sene [1]286 ve fî 21 Ağustos sene [12]85

(İmza)
Halil

***

Meclis-i Askerî

Reîs Bahr-i Sefîd Boğazı Muhâfız Vekîli Ferîk sa'âdetli Eyüb Paşa hazretleri	*A'zâ* Mîrlivâ sa'âdetli Mustafa Paşa	*Bu dahi* Mîralay izzetli Rif'at Bey	*Bu dahi* Mîralay izzetli Nazif Bey
Bu dahi Kâimmakâm izzetli Arif Bey	*Bu dahi* Kâimmakâm izzetli Hacı Mustafa Bey	*Uhdesine Binbaşılık rütbesi tevcîh olunacağı.* *Bu dahi* Topçu Kolağalarından Ahmed Bey	Başkâtib Mustafa Efendi

Meclis-i İ'mâlât

Reîs Ferîk sa'âdetli Hacı Hasan Paşa hazretleri	*A'zâ* Mîrlivâ sa'âdetli Arif Paşa	*Bu dahi* Mîralay izzetli Kâmil Bey	*Bu dahi* Mîralay izzetli Râşid Bey
Bu dahi Kâimmakâm izzetli Esad Bey	*Bu dahi* Kâimmakâm izzetli Hacı Osman Bey	*Uhdesine Binbaşılık rütbesi tevcîh olunacağı.* *Bu dahi* İ'mâlât Kolağalarından Ali Efendi	Başkâtib Mehmed Efendi

***

Atûfetli Efendim Hazretleri

Tophâne-i Âmire mesâlih-i umûmiyyesi iki kısım olup birisi sırf umûr-ı askeriyye ile kılâ'-ı hâkâniyye ve istihkâmâtın muhâfaza ve inşâ'âtı ve diğer kısmı dahi kâffe-i esliha-i askeriyye ve mühimmât-ı harbiyyenin tanzîm ve i'mâliyle bunların eczâ-yı lâzımesinin hüsn-i tedârük ve mübâya'âtı mâdde-i mu'tenâ-bihâları olup her biri umûr-ı cesîmeden bulunmasıyla başka başka bu iki kısım işleri tedkîk olunmak üzere devâir-i sâirede olduğu gibi Tophâne-i Âmirede dahi biri Askerî ve diğeri İ'mâlât meclisleri nâmıyla iki meclis teşkîl kılınmış ve muahharan İ'mâlât Meclisi lağv ile a'zâsı Meclis-i Askerîye kalb olunmuş ise de bu sûret mesâlih-i cârîyenin ber-vefk-ı matlûb rü'yet ve temşiyetine kifâyet etmediğinden Meclis-i İ'mâlâtın yine teşkîline lüzûm-ı hakîkî göründüğüne ve işbu meclislerin iktidâr ve ehliyeti mücerreb iki zâtın taht-ı riyâsetinde bulundurulması îcâb-ı hâlden olduğuna mebnî Kal'a-i Sultâniye Muhâfız Vekâletinde bulunan Ferîk sa'âdetli Eyüb Paşa hazretleri umûr ve nizâmât-ı askeriyyeye vâkıf ve el-yevm Meclis Reîsi olan Ferîk sa'âdetli Hasan Paşa hazretleri dahi zâten İ'mâlât me'mûriyetinden neş'et etmiş olduğundan Meclis-i Askerî Riyâsetinin müşârun-ileyh Eyüb Paşa'ya ve Meclis-i İ'mâlât Riyâsetinin dahi Hasan Paşa'ya tevcîh ve ihâlesi ve a'zâsının dahi melfûf pusulada gösterildiği vechile taksîmi ve mecâlis-i askeriyyede birer Binbaşı bulundurulması nizâmı iktizâsından olmağla Tophâne Kolağalarından Ahmed Bey ile Ali Efendi uhdeleri-

ne sâye-i hazret-i Pâdişâhîde Binbaşılık rütbesi tevcîhiyle Ahmed Bey'in Askerî ve Ali Efendi'nin İ'mâlât meclisleri a'zâlığına ta'yîn olunmaları ve mevcûd ketebe tansîf olunmak üzere Başkâtib bulunan Mustafa Efendi'nin Meclis-i Askerîde ibkâsıyla Kâtib-i Sânî Mehmed Efendi'nin İ'mâlât Başkitâbetine nakli istîzânına dâir Tophâne-i Âmire Müşîri devletli Paşa hazretlerinin tezkiresi arz u takdîm kılınmış olmağın ol bâbda her ne sûretle emr ü fermân-ı cenâb-ı cihân-bânî müte'allik ve şeref-sudûr buyurulur ise ona göre hareket olunacağı beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm kılındı efendim.

Fî 2 C. sene [12]86

Mim.

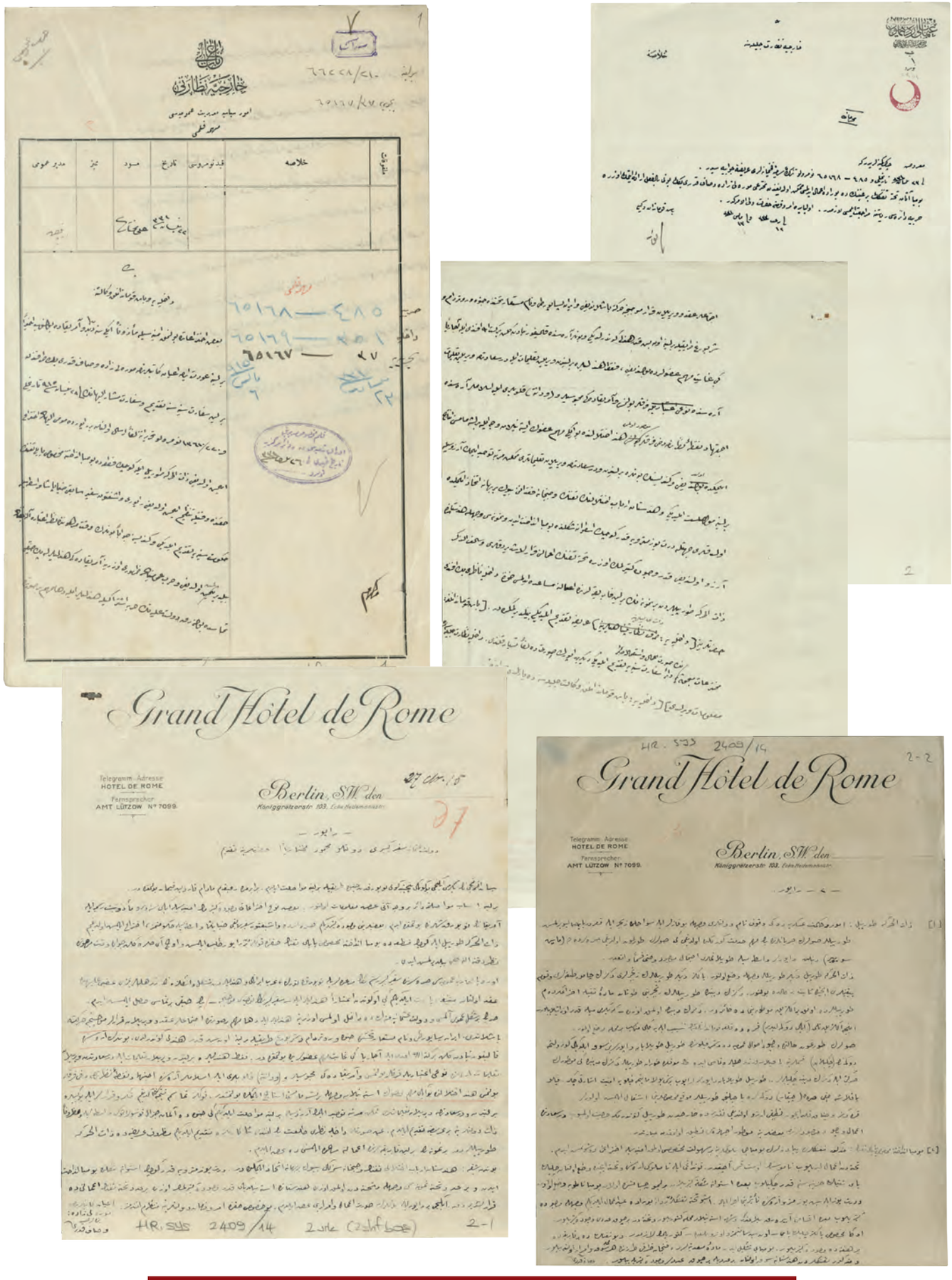
Ma'rûz-ı Çâker-i Kemîneleridir ki:

Zîver-i dest-i ta'zîm olan işbu tezkire-i sâmiye-i âsafâneleriyle mezkûr tezkire manzûr-ı ma'âlî-mevfûr-ı cenâb-ı Pâdişâhî buyurulmuş ve ber-mûceb-i istîzân zikrolunan meclisler riyâsetlerinin müşârun-ileyhimâya tevcîh ve ihâlesiyle a'zâsının pusula-i mezkûrede gösterildiği vechile taksîmi ve teferruâtının dahi îfâ-yı muktezâsı şeref-sünûh ve sudûr buyurulan emr u fermân-ı şevket-nişân-ı hazret-i şehinşâhî mantûk-ı münîfinden olarak mârrü'z-zikr tezkire yine savb-ı sâmî-i Sadâret-penâhîlerine iâde kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 3 C. sene [12]86

Nuri Killigil Tabancası,
Askerî Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı

Grand Hôtel de Rome

Telegramm-Adresse: HOTEL DE ROME
Fernsprecher: AMT LÜTZOW N° 7099.

Berlin, SW den
Königgrätzerstr. 103.

HR. SYS 2409/14

Grand Hôtel de Rome

Telegramm-Adresse: HOTEL DE ROME
Fernsprecher: AMT LÜTZOW N° 7099.

Berlin, SW den
Königgrätzerstr. 103.

HR. SYS 2409/14

BOA, HR.SYS, 2409/14 / HR.SYS, 2409/72_2

Moralızade Vassâf Kadri Bey Tarafından İcat Olunan Güdümlü Mayın ve Bombaatar

Âyan kâtiplerinden Moralızade Vassâf Kadri Bey'in; *"Bazı yeni icatlar yapma ümidiyle iki sene boyunca resmî izinle Amerika'nın New York şehrinde bulunduğu sırada; mayın tarama gemilerine karşı, üzerinde yirmi mile kadar uzatılabilen bir telle kıyıdan güdümlenen elektrikli motor bulunan hareketli torpil ile bombacı piyade bölüklerinde kullanılmak üzere, namlusuna konulan limon büyüklüğünde bombayı kundağı ile namlusu arasında bulunan ve tetik haznesine kadar çekilen çelik bir yay vasıtasıyla atabilen dört, beş yüz metre etkili menzile sahip, sökülüp takılabilir ve başka yere nakledilebilir tahta tüfek icat ve bu tüfekten bir numune imal ettiği, New York'ta iken İngiltere'nin zırhlılarımızı gasbetmesi üzerine Türk, Arap, İranlı ve Hintlilerin yaptığı mitinge Büyükelçimiz Rüstem Bey'in izniyle başkanlık yaptığı ve Hintlilerle irtibatının bundan sonra da sürdüğü, Dünya Savaşı'nın başlayıp Osmanlı Devleti'nin de savaşa katılması üzerine Berlin'e on beş kadar Hintli gönderildiği, daha sonra da bunlar arasındaki anlaşmazlıkları gidermek için kendisinin Berlin'e geldiği, onlarla olan temasları sırasında kendi icadı olan söz konusu tüfekten, Hindistan'da da çok miktarda üretilebilmesi için bir adet numune yapılmasının kararlaştırıldığı, Berlin'deki fabrikada söz konusu torpilden numune imali için Dâhiliye Nazırından izin istediği"* vs. hususlara dair sunduğu rapor ile bomba atan tüfeğin burada da imali için kendisinin Harbiye Dairesi Başkanlığına müracaat etmesi gerektiğine dair Başkumandanlık Vekâletinden Hariciye Nezaretine yazılan tezkire.

26 Mayıs 1915

Bâb-ı Âlî
Hariciye Nezâreti
Umûr-ı Siyâsiye Müdîriyet-i Umûmiyesi
Mühimme Kalemi
Târîh: 22 Nisan sene [1]331

Dâhiliyeye ve Başkumandanlık Vekâletine

Ba'zı ihtirâ'âtda bulunmak ümniyyesiyle me'zûnen iki seneden beri Amerika'da bulunup ahîren Berlin'e avdet eden A'yân kâtiblerinden Moralızâde Vassâf Kadri Bey tarafından Berlin Sefâret-i Seniyyesine takdîm ve Sefâret-i müşârun-ileyhânın fî 28 Nisan sene [1]915 târîhli ve 13610/220 numaralı tahrîrâtına leffen irsâl olunan bir raporda; mûmâ-ileyhin ihtirâ' eylemiş olduğu zâtü'l-hareke torpil ile küçük kıt'ada bomba endâhtına mahsûs yaylı tüfenk hakkında vaktiyle tanzîm eylemiş olduğu raporu Washington Sefîr-i sâbıkı Ziya Paşa vâsıtasıyla Hükûmet-i Seniyye'ye takdîm eylediği ve kendisine cevâben bunların vakt-i merhûnunda nazar-ı i'tibâra alınacağının

bildirilmiş olduğu ve Harb-i Umûmînin zuhûru üzerine Amerika'daki Hindlilerle pek sıkı temâsda bulunarak Devlet-i Aliyye'nin harbe iştirâkiyle Hindliler ile daha mühim bir sûretde ictimâ'lar akd ve verilen karâr mûcebince harekete başlandığı ve İran pasaportu ve nâm-ı müsteâr tahtında Cenova ve Roterdam ve Cherbourg tarîkıyle Berlin'e on beş kadar Hindli gönderildiği ve bunlar arasında California'dan gelen Bereketullah Efendi ile Acarya gibi gâyet mühim uzuvlar da bulunduğu, fakat Hindlilere Berlin'den verilen ta'lîmât ile Dersa'âdet'den verilen ta'lîmât arasında farklar bulunması ve Amerika'daki Mecûsîler ve Vedanta kulüpleri ile İslâmlar arasında ictihâd nokta-i nazarından dahi farklar mevcûd olması Hind ihtilâlinde bu iki mühim uzvun istenilen vech ile birleşememesini intâc eylemekde olduğu ve kendisinin bunlara Berlin'den ve Dersa'âdet'den verilen ta'lîmâtları mümkin mertebe tevhîd eylemek ârzûsuyla Berlin'e muvâsalat eylediği ve Hindistan erbâb-ı ihtilâlinin, tüfenk ve cebehâne fıkdânını büyük bir bahâne ittihâz eylemekde oldukları cihetle dört yüz metreye kadar küçük üstüvâne şeklinde bomba endâht eden ve numûnesi vechile Hindistan'da ârzû olunduğu kadar vücûda getirilmek üzere tahta tüfenk i'mâlini karârlaşdırdıkları ve sâlifü'z-zikr zâtü'l-hareke torpillerden bir numûnenin Berlin fabrikalarında i'mâline müsâ'ade edilmesi zımnında Dâhiliye Nâzırı Beyefendi hazretlerine [*Dâhiliye'ye:* zât-ı âlîlerine] arîza takdîm eylediği bildirilmekdedir [*Başkumandanlığa:* muhtera'ât-ı mebhûsenin sûret-i i'mâl ve isti'mâline dâir Sefâret-i Seniyye'ye takdîm eylediği diğer bir raporun sûreti de leffen tesyâr kılındı. Dâhiliye Nezâret-i Celîlesine de ma'lûmât verildi.] [*Dâhiliye'ye:* Başkumandanlık Vekâlet-i Celîlesine de yazıldı] efendim.

***

Grand Hotel de Rome

Telegramm-Adresse:
HOTEL DE ROME
Fernsprecher:
AMT LÜTZOW No: 7099

Berlin, S.W.den 27 April [19]15

Königgratzer str. 103, Ecke Hedemannstr.

– Rapor –

Devlet-i Osmâniyye Sefîr-i Kebîri devletli Mahmud Muhtar Paşa hazretlerine takdîm.

Nisan-ı Efrencî'nin yirmi ikinci bugünkü Pencşenbe günü Newyork'dan Cenova tarîkıyle Berlin'e muvâsalat eyledim. Berâberimde refîkam Madam Karolin Feyman bulunmakdadır. Berlin'e esbâb-ı muvâsalatıma dâir ber-vech-i âtî arz-ı ma'lûmât olunur:

Ba'zı nev' ihtirâ'âtı vücûda getirmek ümniyyesiyle iki seneden beri me'zûniyet-i resmiyye ile Amerika'nın Newyork şehrinde bulunmakda idim. Ba'zılarını vücûda getirdiğim sıralarda Washington Sefîr-i sâbıkı Ziya Paşa vâsıtasıyla hükûmetimiz, ihtirâ' eylemiş olduğum zâtü'l-hareke torpil ile küçük kıt'ada bomba endâhtına mahsûs yaylı tüfenk hakkında kulunuzdan bir rapor taleb eylemiş ve üç ay sonra gelen cevâbın vakt-i merhûnunda nazar-ı dikkate alınacağı bildirilmiş idi.

Avrupa muhârebe-i umûmiyyesi sıralarında Sefîr-i Kebîr Rüstem Bey'in müsâ'adeleriyle Newyork'da Türk, Arab, İranlı ve Hindlilerden müteşekkil ve İngiltere'nin zırhlılarımızı gasbı[1] aleyhinde akdolunan mitinge riyâset eylediğim gibi o günden i'tibâren Hindliler ile –Sefîr-i Kebîr Beyin tavsiyesi mûcebince– pek sıkı bir temâs hâsıl eylemiş idim.

Harbin bir şekl-i umûmî alması ve Devlet-i Osmâniyyemizin de dâhil olması üzerine Hindliler ile daha mühim bir sûretde ictimâ'lar akd ve verilen karârlar mûcebince harekete başlandı. İran pasaportu ve nâm-ı müsteâr tahtında Cenova ve Roterdam ve Cherbourg tarîkıyle Berlin'e on beş kadar Hindli gönderildi. Bunların arasında

1 Metinde "*gazabı*" şeklinde yazılmıştır.

California'dan gelen Bereketullah Efendi ile Acarya gibi gâyet mühim uzuvları da bulunmakdadır. Fakat Hindlilere Berlin'den verilen ta'lîmât ile Dersa'âdet'den verilen ta'lîmât arasında nev'i i'tibârıyla farklar bulunması ve Amerika'daki Mecûsîler ve Vedanta kulüpleri ile İslâmlar arasında ictihâd nokta-i nazarından dahi farklar bulunması Hind ihtilâlinde bu iki mühim uzvun istenilen vechile birleşememesini intâc eylemekde bulunmuşdur. Kulunuz temâsım netîcesinde aldığım fikir ve karârlar ile bu gibilere Berlin'den ve Dersa'âdet'den verilen ta'lîmâtları mümkin mertebe tevhîd eylemek arzusuyla Berlin'e muvâsalat eylediğim gibi Cenova'da Alman Ceneral Konsülatosu vâsıtasıyla ve mazrûfen zât-ı devletlerine bir arîza takdîm eyledim. Aynı sûretle Dâhiliye Nâzırı Tal'at Beyefendi senâkârınıza takdîm eylediğim mazrûf arîzada zâtü'l-hareke torpillerden bir numûnenin Berlin fabrikasında i'mâline müsâ'ade eylemesini de arz eyledim.

Bundan başka: Hindistan erbâb-ı ihtilâli tüfenk ve cebehânesizliği büyük bir bahâne ittihâz eylemekdedir. Dört yüz metreye kadar küçük üstüvâne şeklinde bomba endâht eden ve bir aded tahta numûnesi vechile ve tahtadan olmak üzere Hindistan'da istenildiği kadar vücûda getirilmek üzere bir aded tahta tüfenk i'mâlini de karârlaşdırdık. İkinci bir rapor ile bunların sûret-i i'mâl ve imrârını arz eyledim. Bu husûs hakkında emr ü fermân-ı devletlerine muntazırım efendimiz.

A'yân Kâtiblerinden Moralızâde:
Bendeleri
Vassâf Kadri

***

Grand Hotel de Rome

Telegramm-Adresse:
HOTEL DE ROME
Fernsprecher:
AMT LÜTZOW No: 7099

Berlin, S.W.den
Königgratzer str. 103, Ecke Hedemannstr.

– Rapor –

– 2 –

[1] Zâtü'l-hareke Torpil:

Umûr ve hikmet-i askeriyyedeki vukûf-ı tâmm-ı devletleri vechile Boğazlar ile sevâhilde zincir ile ka'r-ı deryâya salıverilmiş torpiller suların cereyânlarında pek mühim hidmet görmekde olduğu gibi suların durgun olduğu sıralarda da "mine-sweeper" denilen vapurlar vâsıtasıyla toplanmaları ihtimâli mevcûd ve hattâ kısmen vâki'dir.

Zâtü'l-hareke torpil diğer torpiller vechile vaz' olunur. Yalnız diğer torpillerin zincirleri denizin çamur tabakaları ve kum yığınları içinde sâbit bir hâlde bulunur. Denizin dibinde torpillerin zincirini tutan mâdde-i sakîle ihtirâ'-kerdem torpillerde ufak bir elektrik motorunu da hâizdir. Denizin dibinde olmak üzere –ki yirmi mîle kadar uzatılabilir– ince elektrik teli (iki düğmelidir) karada kal'a kumandanlığının tensîb eyleyeceği münâsib bir mahalle vaz' olunur.

Suların durgun hâlinde veyâhûd ahvâl-i umûmiyyede düşman filosunun torpil toplayan vapurlarını sevk eylediği görülünce düğmenin (çekilen) kısımlarına basılarak zırhlılara temâs edecek mevki'de duran torpiller denizin dibindeki motorun hareketi ile denizin dibine çekilirler. Torpil toplayan vapurlar arayıp bir şey bulamayınca filoya emniyet işâreti çeker. Filo yaklaşacağı sırada (çıkar) düğmelere basılınca torpiller mevki'-i mahsûslarını işgâl eylemiş olurlar.

Karadeniz ve Çanakkale için tatbîki arzu olunduğu takdîrde hâricden torpil göndermeğe hâcet olmayıp Dersa'âdet'de i'mâl veyâhûd mevcûdlarından ba'zılarına motor echizesi tatbîk olunmakdan ibâretdir.

[2] Bomba Endâhtına Mahsûs Yayh Tüfenk:

Mezkûr tüfenkleri, piyâdelerin bombacı bölüklerine bir suhûlet-i mahsûs olmak ümniyyesiyle ihtirâını düşünmüş idim. Tahtadan i'mâl edilip nâm[l]usunun üst kısmı açıkdır. Kundağı ile namlusu arasında ve tahta içinde vaz' olunan çelik yay tetik hazînesine kadar çekilip ba'dehû üstüvâne şekline getirilen bir limon cesâmetinde olan bomba namluya vaz' olunur ve dört yüz ile beş yüz metre arasında te'sîrini icrâ eyler. İşbu tahta tüfenklerden bir dâne burada aynı i'mâl eylediğim vechile vücûda getirilip ba'dehû aksâmını ayırarak bilâ-özr ve şübhe istenilen mahalle götürülür ve tahtadan birçok adedi vücûda getirilir. Ona mahsûs yalnız çelik yay –on beş santimetre uzunluğunda– getirilmek lâzımdır. Ve bu tüfenk de bir fabrikada bir haftada vücûda getirilir. Bombayı teşkîl eden mâdde-i ma'deniyyeler de fincan zarfı tarzında her mahalle sevk ve imrâr olunabilir ve mezkûr tüfenklerden Hindistan'a sevk olunan bir adediyle birçok adedler vücûda getirilebilir.

Vassâf Kadri

***

Osmanlı Ordu-yı Hümâyûnu
Başkumandanlığı Vekâleti
1. Şu'be
Numara. 2351

Mahremâne.

Hariciye Nezâret-i Celîlesine

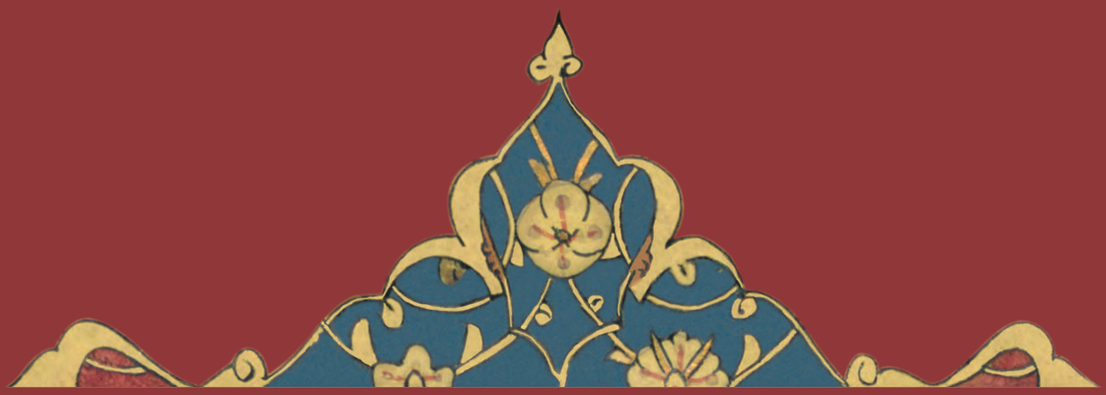
Ma'rûz-ı Çâker-i Kemîneleridir ki:

Fî 23 Nisan sene [1]331 târîhli ve 65168-485 numaralı tezkire-i sâmiye-i fahîmâneleri arîza-i cevâbiyyesidir.

Bomba atan tahta tüfengin bir aynının da burada i'mâl edilmesi mümkin olduğundan muhteri'i Moralızâde Vassâf Kadri Bey'in bunu bi'l-fi'l irâ'e etmek üzere Harbiye Dâiresi Riyâsetine mürâca'at eylemesi lâzımdır. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

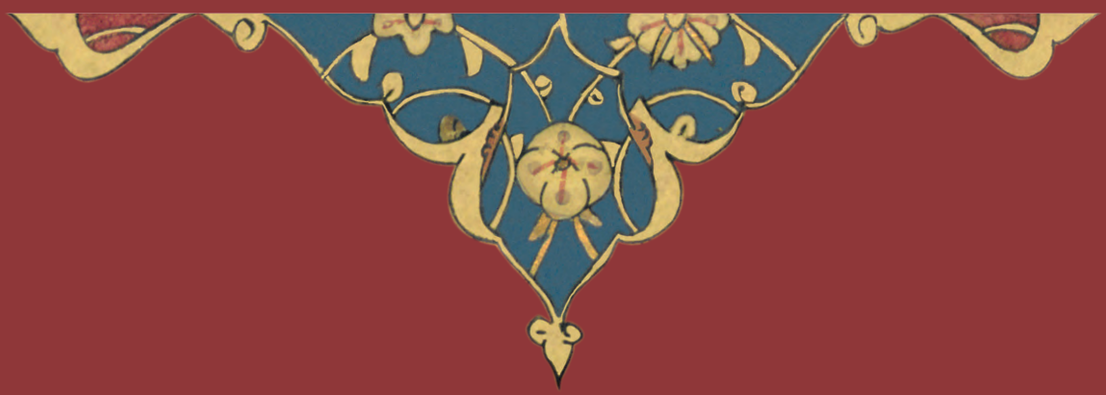
Fî 12 Receb sene [1]333 ve fî 14 Mayıs sene [1]331

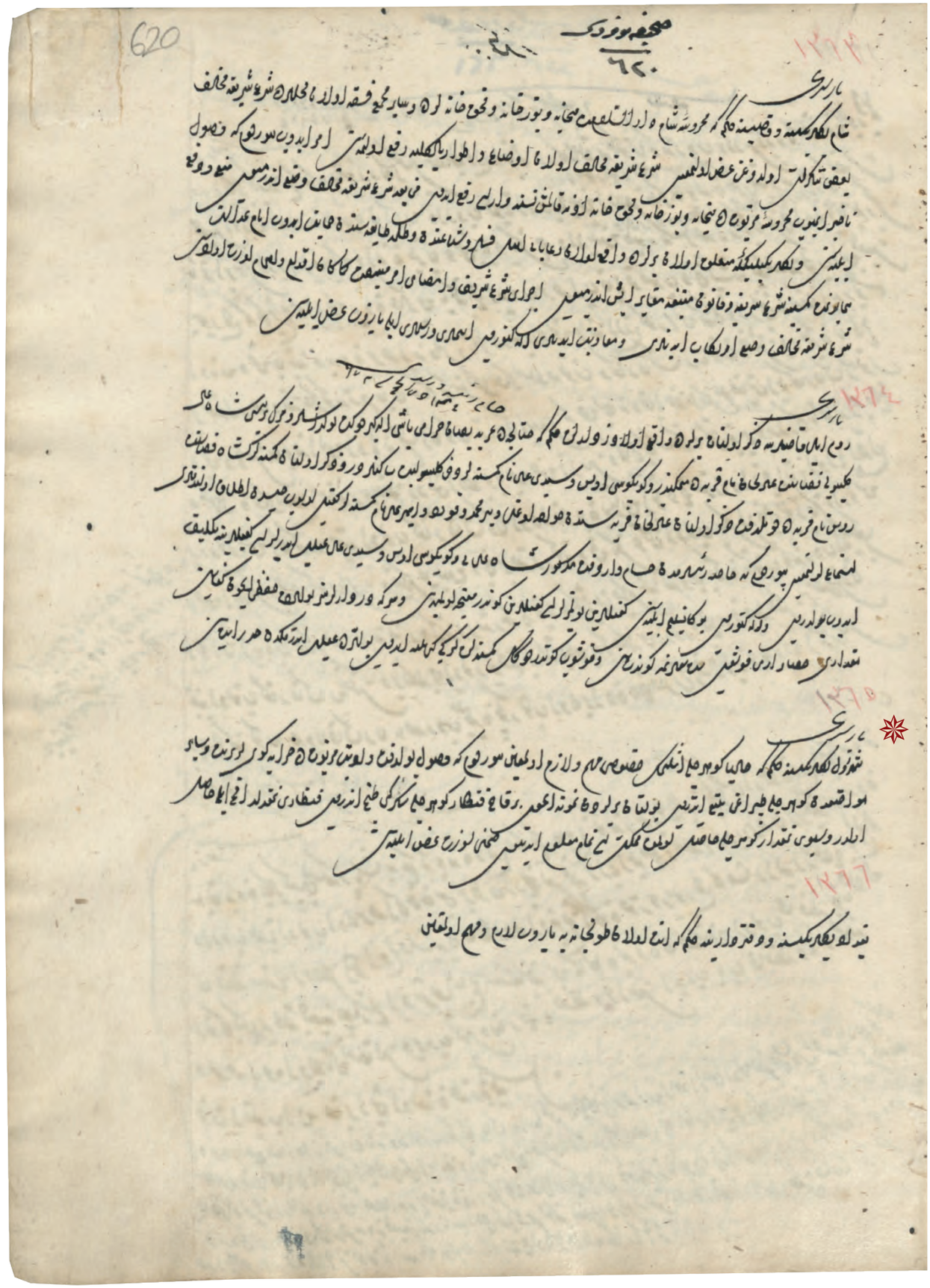
Başkumandan Vekîli
(İmza)
Enver

B- Ateşli Silah Mühimmatı

Barut (Güherçile, Kükürt, Kömür), Bomba, Fişek, Humbara, Mayın, Yuvalak/Gülle

Şehrizol Vilayetinde Güherçile Toprağı Araştırılması

Şehrizol vilayetindeki harabe köylerde vs. yerlerde güherçile toprağı aranması ve bulunanlardan bir miktarının deneme için pişirilerek elde edilecek güherçile miktarı ile maliyetinin bildirilmesine dair Şehrizol Beylerbeyine gönderilen hüküm.

8 Temmuz 1565

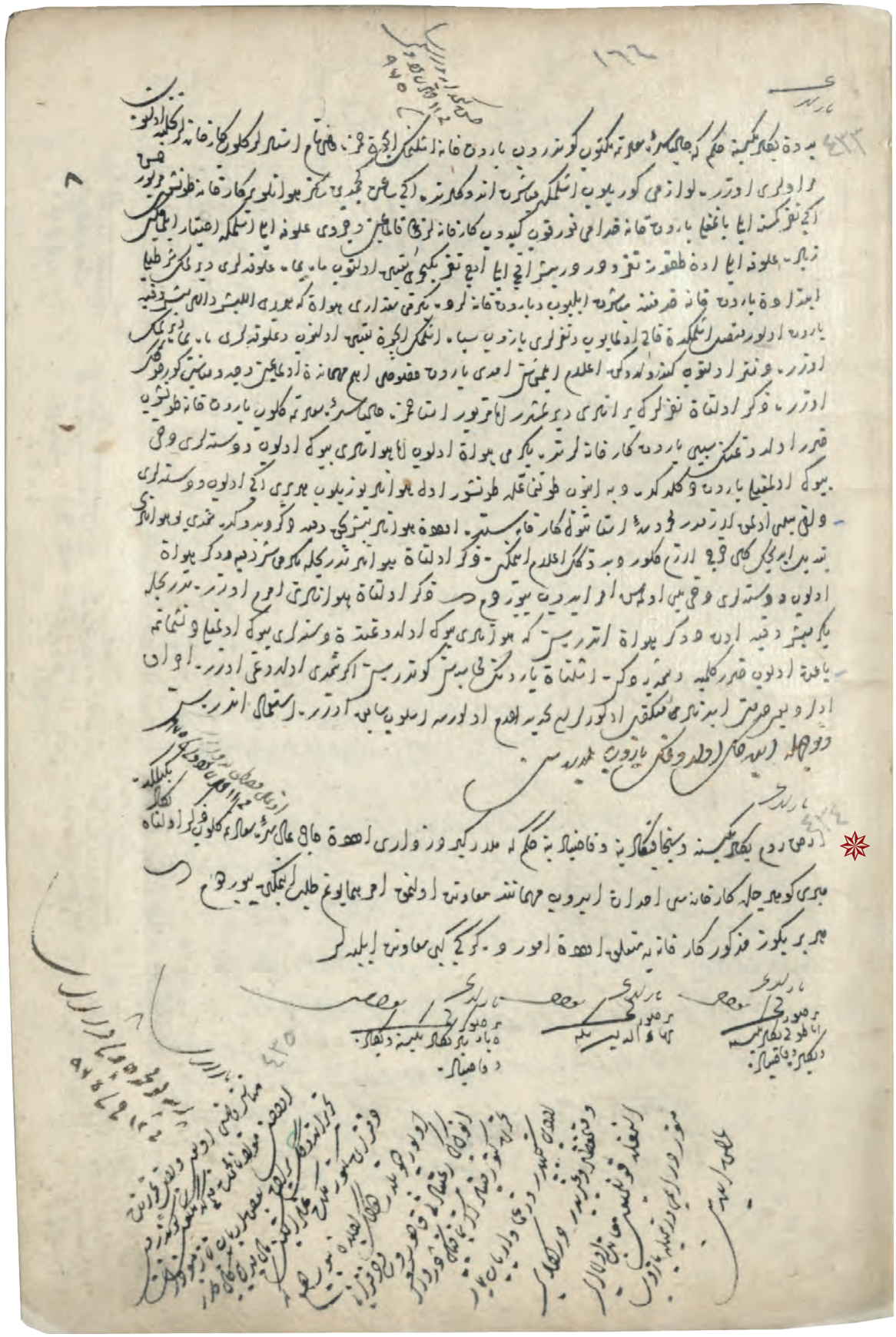

Yazıldı.

Şehr-i Zol Beylerbeyisine Hüküm ki:

Hâliyâ güherçile işlenmek husûsu mühim ve lâzım olmağın **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda vilâyet-i mezbûrede harâbe köy yerlerinde ve sâir mevâzı'dan güherçile toprağı tetebbu' etdirip bulunan yerlerden numûne için birkaç kantâr güherçile seğreği tabh etdirip kantârı ne mikdâr akçe ile hâsıl olur ve senevî ne mikdâr güherçile hâsıl olmak mümkin ise tamâm ma'lûm edinip sıhhati üzere arz eyleyesin.

Güherçile İmalathanesine Yardım Edilmesi

Malazgirt Dizdarı Hacı Ali'ye, kurduğu güherçile kârhanesi için gerekli hususlarda yardım edilmesine dair Erzurum, Anadolu ve Diyarbekir beylerbeylerine, sancakbeylerine, kadılarına ve Bahaüddin Bey'e gönderilen hüküm.

11 Kasım 1567

Yazıldı.

Oğlu Mustafa'ya verildi. Fî 11 Cumâdelûlâ sene 975.

Erzurum Beylerbeyisine ve Sancakbeylerine ve Kâdîlarına Hüküm ki:

Malazgir[d] Dizdârı olan Hacı Ali Südde-i Saʿâdetime gelip zikrolunan beylerbeyilikde mîrî güherçile kârhânesi ihdâs edip mühimmâtına muâvenet olunmak [bâbında] emr-i hümâyûnum taleb etmeğin **buyurdum ki:**

Her biriniz mezkûr kârhâneye müteʿallik olan umûrda gereği gibi muâvenet eyleyeler.

Yazıldı.

Bu dahi.

Bir sûreti Anadolu Beylerbeyisine ve beylere ve kâdîlara.

Yazıldı.

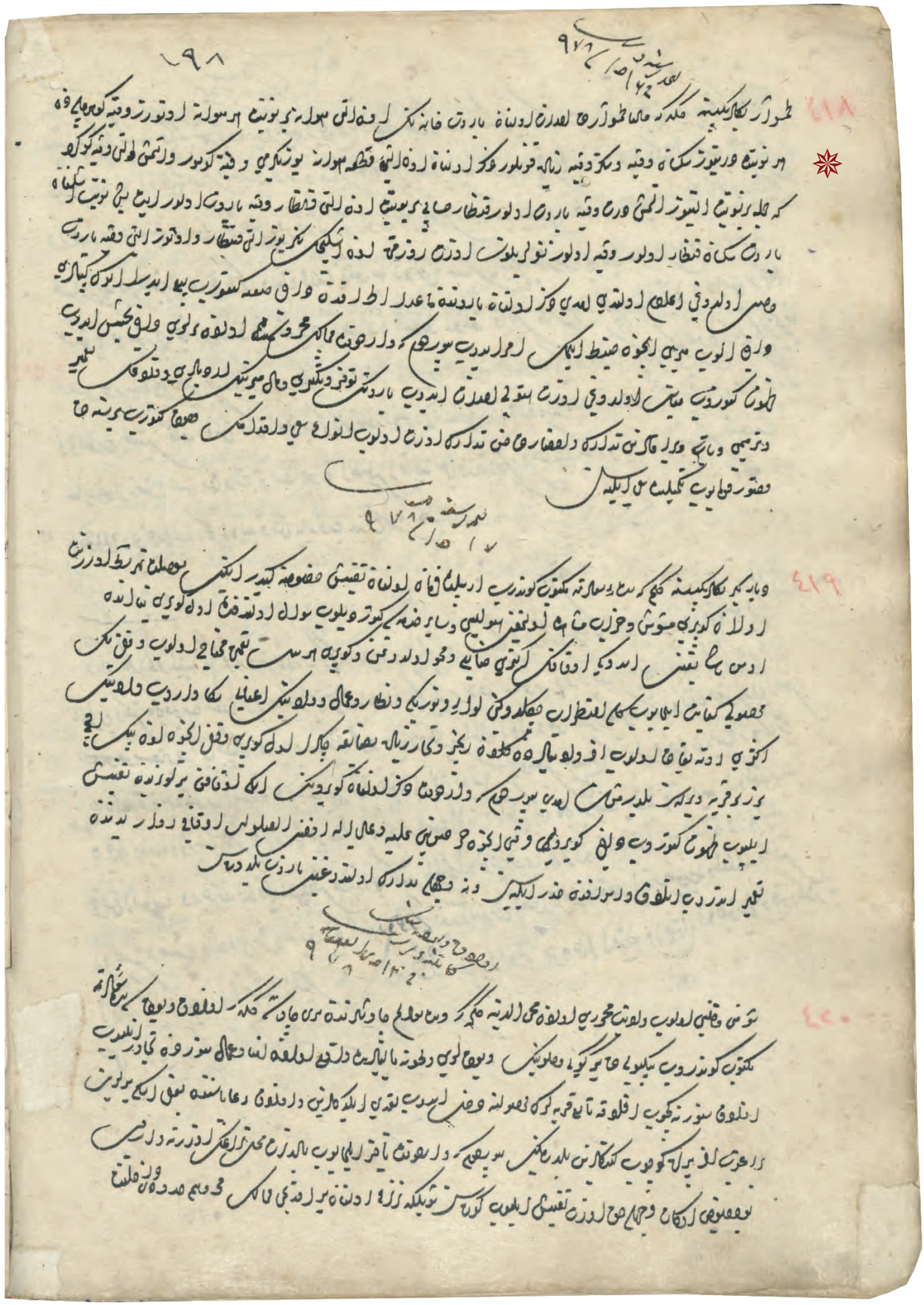
Bu dahi.

Bir sûreti Bahâüddin Bey'e

Yazıldı.

Bu dahi.

Bir sûreti Diyârbekir Beylerbeyisine ve beylere ve kâdîlara.

Tımışvar Baruthanesinde Üretilen Barut Miktarı

Tımışvar'da ihdas edilen on altı havanlık Baruthanede ayda beş defada toplam seksen kantar barut üretildiği bilgisinden bahisle daha fazla araştırma yapılarak barut üretiminin artırılmasına dair Tımışvar Beylerbeyine gönderilen hüküm.

5 Nisan 1571

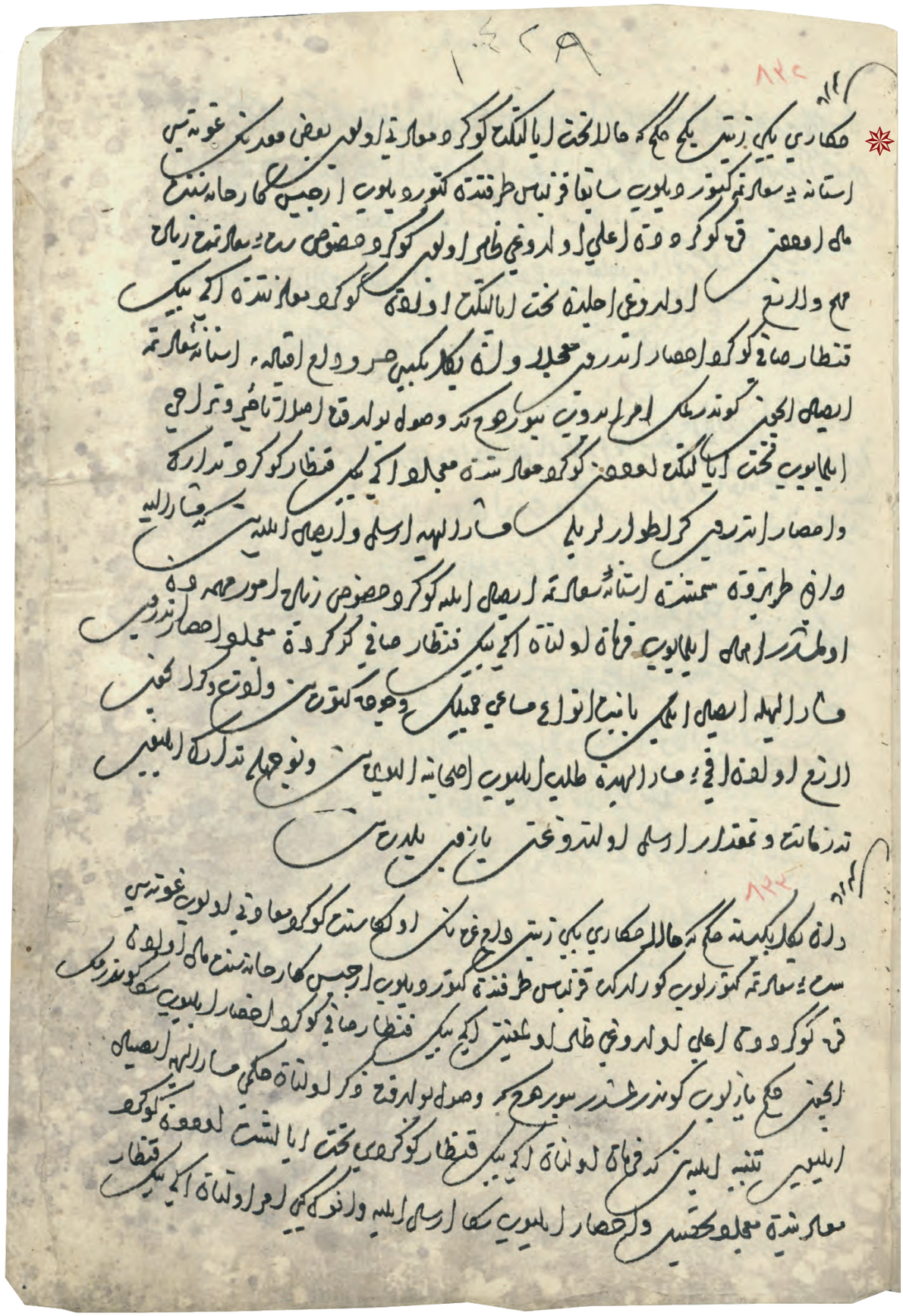

Kethüdâsına verildi. Fî 16 Za. sene 978.

Tımşvar Beylerbeyisi'ne Hüküm ki:

Hâliyâ Tımışvar'da ihdâs olunan baruthânenin on altı havana bir nevbetde her havana otuzar vakiyye güherçileden her nevbetde dört yüz seksen vakiyye ve sekiz vakiyye ziyâde konulur. Zikrolunan on altı kıt'a havana yüz yirmi vakiyye kömür ve altmış altı vakiyye kükürd ki cümle bir nevbetde altı yüz altmış dört vakiyye barut olur. Kantâr hesâbı bir nevbetde on altı kantâr vakiyye barut olur. Ayda beş nevbet işlenen barut seksen kantâr olur vakiyye olur. Neferler yekûn üzere rûz-merre on işleyicek sekiz yüz altı kantâr ve otuz altı vakiyye barut hâsıl olduğu i'lâm olundu. İmdi zikrolunan barutdan mâ'adâ etrâfdan dahi sağna (?) getirip bey' ederler. Onun gibileri dahi alıp mîrî için zabt eylemen emredip **buyurdum ki:**

Vardıkda memâlik-i mahrûsemde olan yerleri dahi tecessüs edip zuhûra getirip münâsib olduğu üzere mütevellî ihdâs edip barutun teveffür ve tekessürü ve mâl-ı mîrînin izdiyâdı ve kılâın ta'mîr ve termîmi ve yat u yarakların tedârük ve ihzârda hüsn-i tedârük üzere olup envâ'-ı sa'y ü ikdâmın vücûda getirip bir nesnede kusûr komayıp tekmîlinde sa'y eyleyesin.

Hakkâri'den İstanbul'a Kükürt Gönderilmesi

Hakkâri'den numune olarak gönderilen kükürdün daha önce İran tarafından getirilip Erciş Kârhanesinde işlenen kara kükürtten daha kaliteli olduğu tespit edildiğinden, Hakkâri'den İstanbul'a Van Beylerbeyi vasıtasıyla Trabzon üzerinden iki bin kantar kükürt yollanmasına dair Hakkâri Beyine gönderilen hüküm.

14 Ağustos 1571

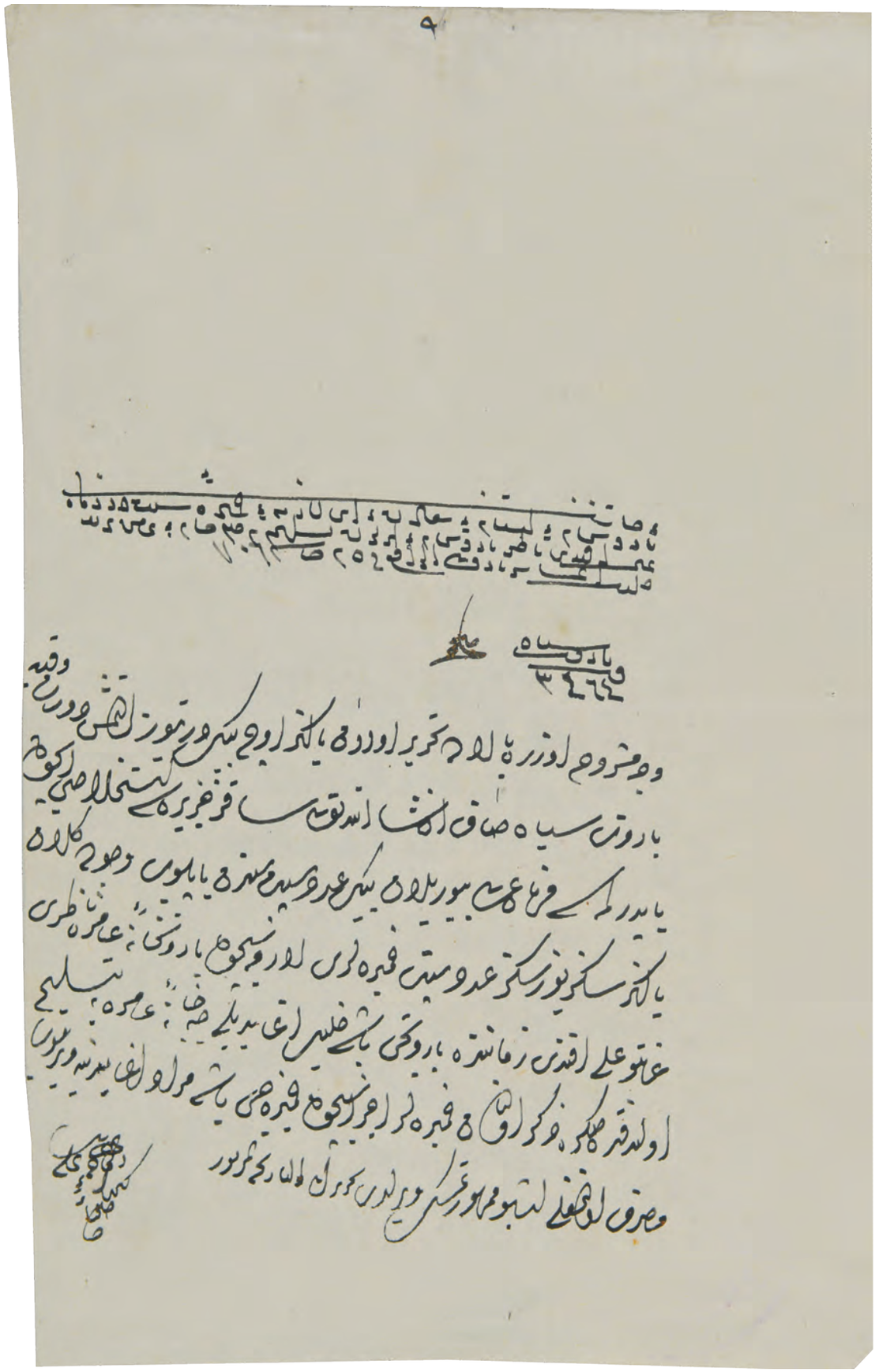

Yazıldı.

Hakkârî Beyi Zeynel Bey'e Hüküm ki:

Hâlâ taht-ı eyâletinde kükürd ma'âdini olup ba'zı ma'denin numûnesi Âsitâne-i Sa'âdetime getirdilip sâbıkâ Kızılbaş tarafından getirdilip Erciş Kârhânesinde kal olan kara kükürdden a'lâ olduğu zâhir olup kükürd husûsu Süddе-i Sa'âdetimde ziyâde mühim ve lâzım olduğu ecilden taht-ı eyâletinde olan kükürd ma'âdininden iki bin kantâr sâfî kükürd ihzâr etdirip muaccelen Van Beylerbeyisi Hüsrev *–dâme ikbâluhû–*ya Âsitâne-i Sa'âdetime îsâl için gönderilmek emredip **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda aslâ te'hîr u terâhî eylemeyip taht-ı eyâletinde olan kükürd ma'âdininden muaccelen iki bin kantâr kükürd tedârük ve ihzâr etdirip kirâ davarlarıyla müşârun-ileyhe irsâl ve îsâl eyleyesin ki müşârun-ileyh dahi Trabzon semtinden Âsitâne-i Sa'âdetime îsâl eyleye. Kükürd husûsu ziyâde umûr-ı mühimmeden olmuşdur; ihmâl eylemeyip fermân olunan iki bin kantâr sâfî kükürdün muaccelen ihzâr etdirip müşârun-ileyhle îsâl eylemek bâbında envâ'-ı mesâî-i cemîlen vücûda getiresin ve ücret ve kirâ için lâzım olan akçeyi müşârun-ileyhden taleb eyleyip ashâbına alıveresin ve ne vechile tedârük eyleyip ne zamanda ve ne mikdâr irsâl olunduğun yazıp bildiresin.

BOA, D.BŞM.BRİ, 1/55

Sakız Adası'nın Kurtarılmasında Kullanılacak Sepet Humbaraları İçin Tedarik Edilen Barutun Sarfı

Sakız Adası'nın fethi için yaptırılması ferman olunan bin adet sepet humbarasından imali gerçekleşen sekiz yüz adedi için Barutçubaşı Halil Ağa eliyle İstanbul Baruthanesinden Cebehâne-i Âmireye teslim edilen 3.464 kıyye kara barutun bu maksatla Humbaracıbaşı Murad Ağa'ya verilip sarf olunduğuna dair temessük.

11 Ocak 1695

An-cânib-i Baruthâne-i Âsitâne-i Sa'âdet berây-ı lâzıme-i humbara-i sepet der-zamân-ı Ali Efendi Nâzır-ı Baruthâne-i mezbûre teslîm be-Cebehâne-i Âmire an-yed-i Halil Ağa Ser-barutî el-vâki' fî 25 Ca. sene 1106.

Barut-ı siyâh

3.464 kıyye

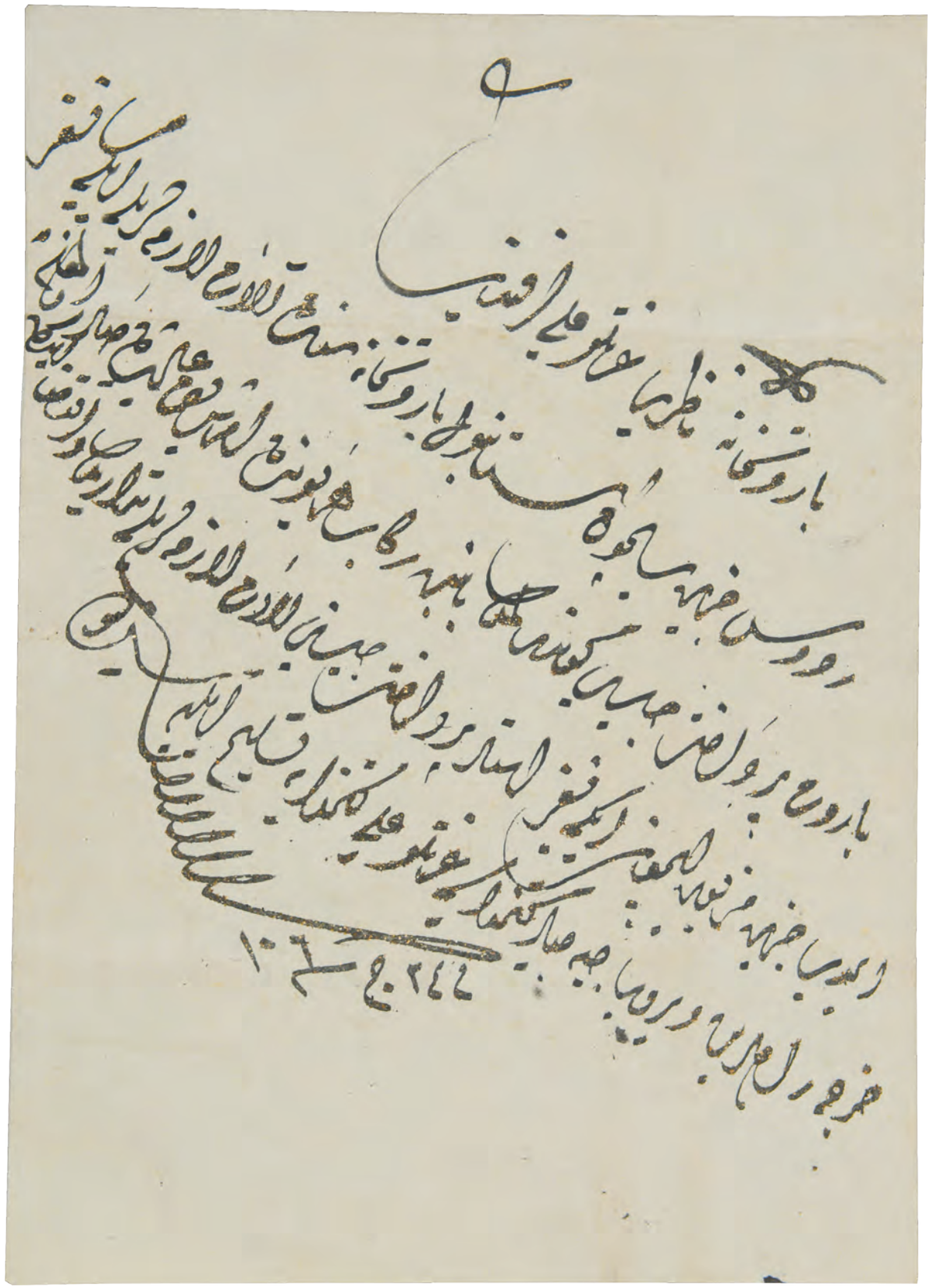
Vech-i meşrûh üzere bâlâda tahrîr olan yalnız üç bin dört yüz altmış dört vakiyye barut-ı siyâh-ı sâf inşâ'allâhü Teâlâ Sakız Cezîresi istihlâsı için yapdırılması fermân-ı âlî buyurulan bin aded sepet [humbara]sından yapılıp vücûda gelen yalnız sekiz yüz sekiz aded sepet humbaraları lâzımesi için Baruthâne-i Âmire Nâzırı izzetli Ali Efendi zamânında Barutçubaşı Halil Ağa yediyle Cebehâne-i Âmireye teslîm olundukdan sonra zikrolunan humbaralar eczâsı için Humbaracıbaşı Murad Ağa yedine verilip masraf olunmağla işbu memhûr temessük verildi.

Tahrîren fi't-târîhi'l-mezbûr.

Bende el-hakîr

El-hâc Ali

Kethüdâ-i Cebei, hâliyâ

BOA, D.BŞM.BRİ, 1/69

Rodos Adası'na Barut Perdahçısı Gönderilmesi

İstanbul Baruthanesinden Rodos Adası'na, gerekli olan aletleriyle birlikte iki nefer barut perdahçısı gönderilmesine dair buyruldu.

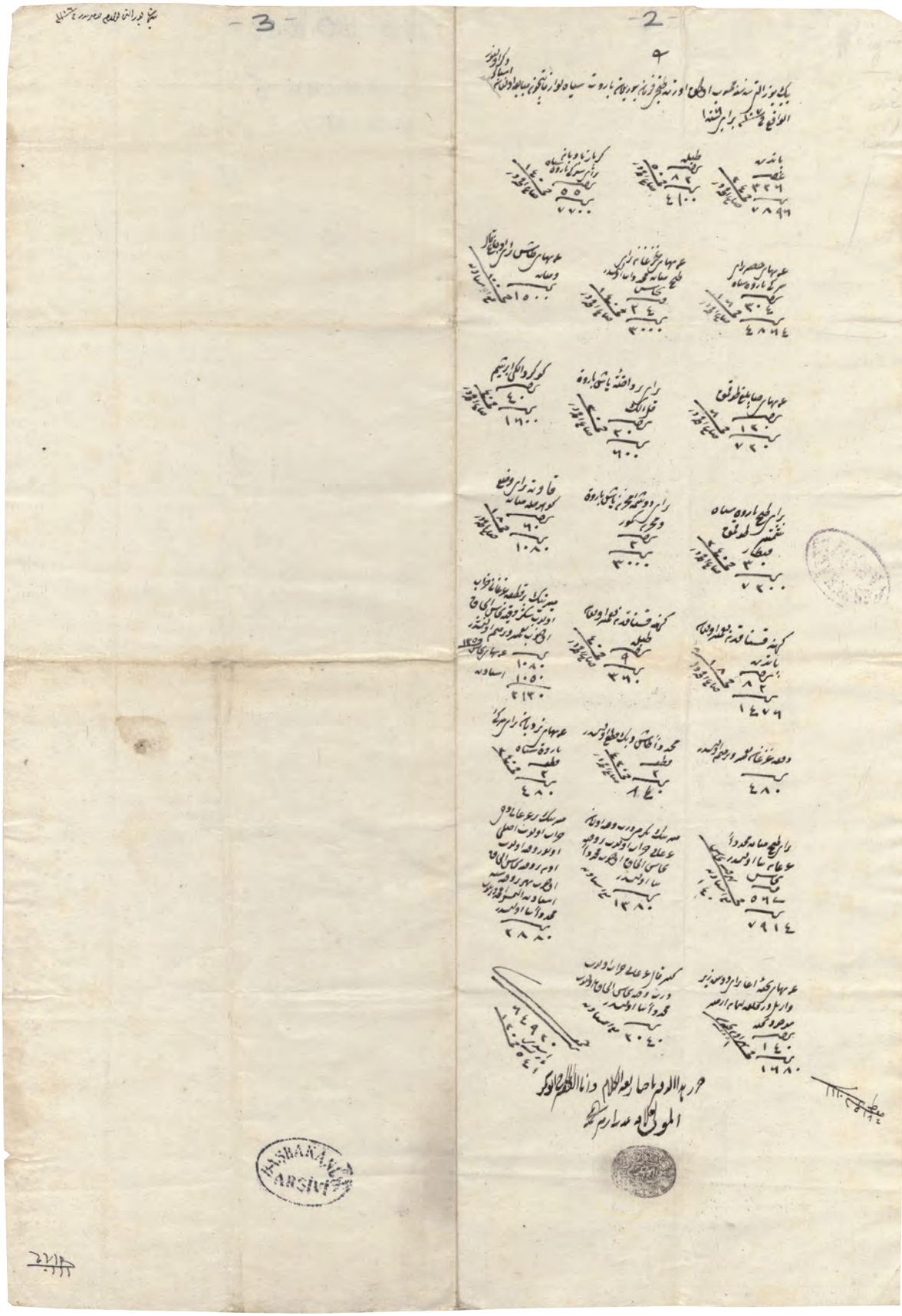
9 Şubat 1695

Baruthâne Nâzırı İzzetli Ali Efendi

Rodos Cezîresi için İstanbul Baruthânesinden âlât-ı lâzımeleriyle iki nefer barut perdâhtcısı gönderilmek bâbında Rikâb-ı Hümâyûndan emr-i şerîf-i âlîşân sâdır olmağla imdi; cezîre-i mezbûre için iki nefer üstâd [barut] perdâhtcısını âlât-ı lâzımeleriyle tedârük ve iktizâ eden harcırâhların verip Cebeciler Kethüdâsı izzetli Ali Kethüdâ'ya teslîm eyleyesiz deyu buyuruldu.

Fî 24 C. sene [1]106

Kara Barut İmali İçin Satın Alınan Eşyalar

1106 (1694 - 1695) senesine mahsup olmak üzere imali ferman olunan kara barut için gerekli olup satın alınan eşyaların defteri.

19 Nisan 1699

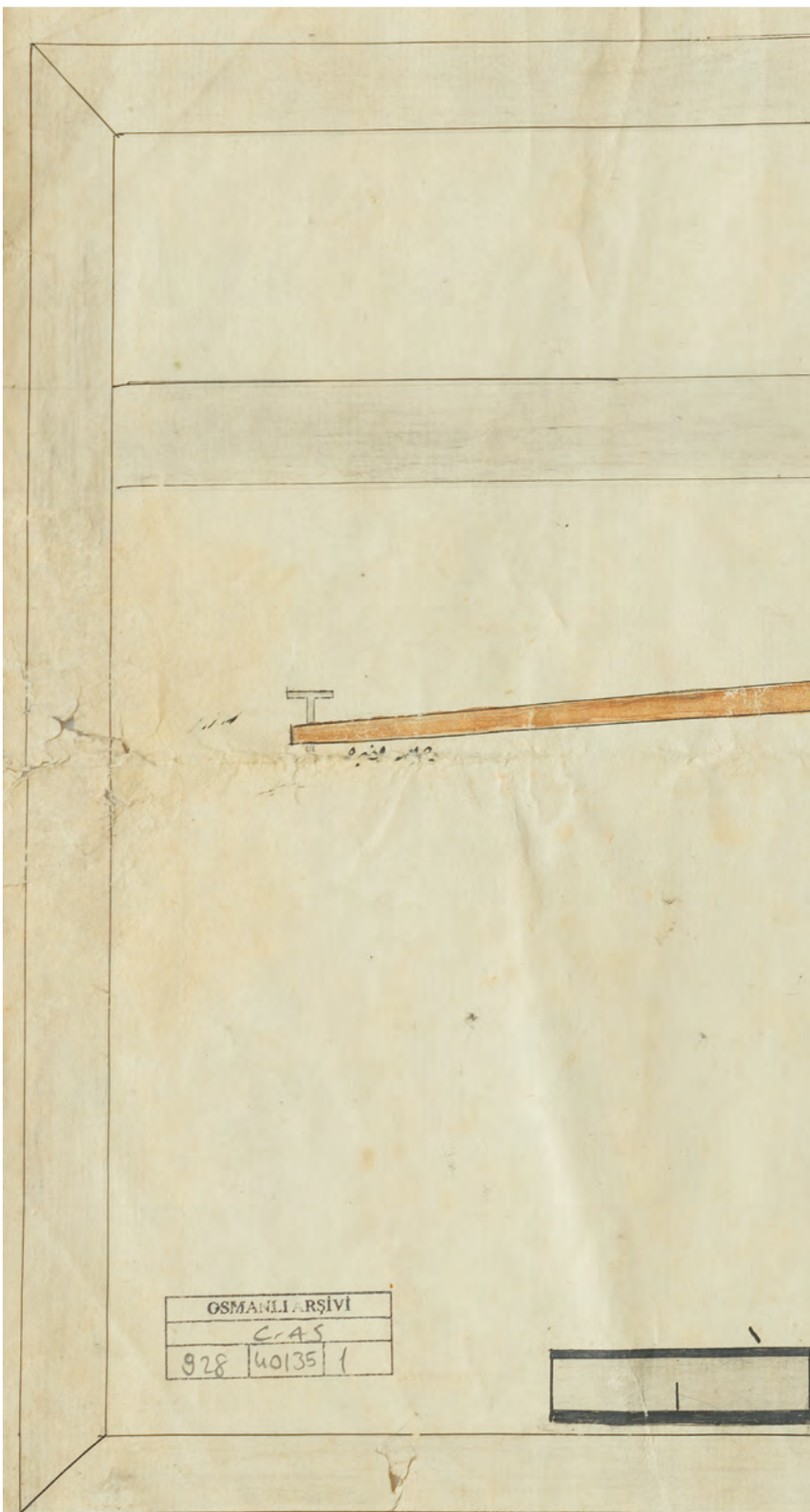
[**s. 2**] *Bin yüz altı senesine mahsûb olmak üzere tabhı fermân buyurulan barut-ı siyâh levâzımâtı için mübâya'a olunan eşyâlar zikrolunur. El-vâki' fî-sene [1]107, berây-ı sene [1]106.*

Pandere 326 aded Fî: 24 *Sağ akçedir.* 7.896[1] akçe	Tabla 82 aded Fî: 50 *Sağ akçedir.* 4.100 akçe	Kirpas[2]-ı bâdbân berây-ı sergi-i barut-ı siyâh 55 aded Fî: 140 *Sağ akçedir.* 7.700 akçe	An-bahâ-yı hasır berây-ı sergi-i barut-ı siyah 304 aded Fî: 16 *Sağ akçedir.* 4.864 akçe
An-bahâ-yı gazgan berây-ı tabh-ı miyâne müceddeden binâ olunmuşdur. Nühâs: 24 kıyye Fî: 140 *Sağ akçedir.* 3.000 akçe	An-bahâ-yı taş berây-ı ocağ-ı kal ve miyâne Fî: 100 ma'a üstâdiyye 1.500 akçe	An-bahâ-yı saplığ-ı tokmak 120 aded Fî: 6 *Sağ akçedir.* 720 akçe	Berây-ı perdâhte-i yaş barut kıl elek 20 aded Fî: 30 *Sağ akçedir.* 600 akçe
Kükürd eleği, ibrişim 40 aded Fî: 40 *Sağ akçedir.* 1.600 akçe	Berây-ı tabh-ı barut-ı siyâh şimşîr tokmak 30 kantâr Fî: 240 *Sağ akçedir.* 7.200 akçe	Berây-ı döşeme-i mahzen-i yaş barut ve mahzen-i kömür 2 aded 3.000 akçe	Kavata berây-ı vaz'-ı güherçile-i miyâne 60 aded Fî: 18 *Sağ akçedir.* 1.080 akçe

1 Olması gereken "7.824"dür.

2 Metinde "*kirpaz*" şeklinde yazılmıştır.

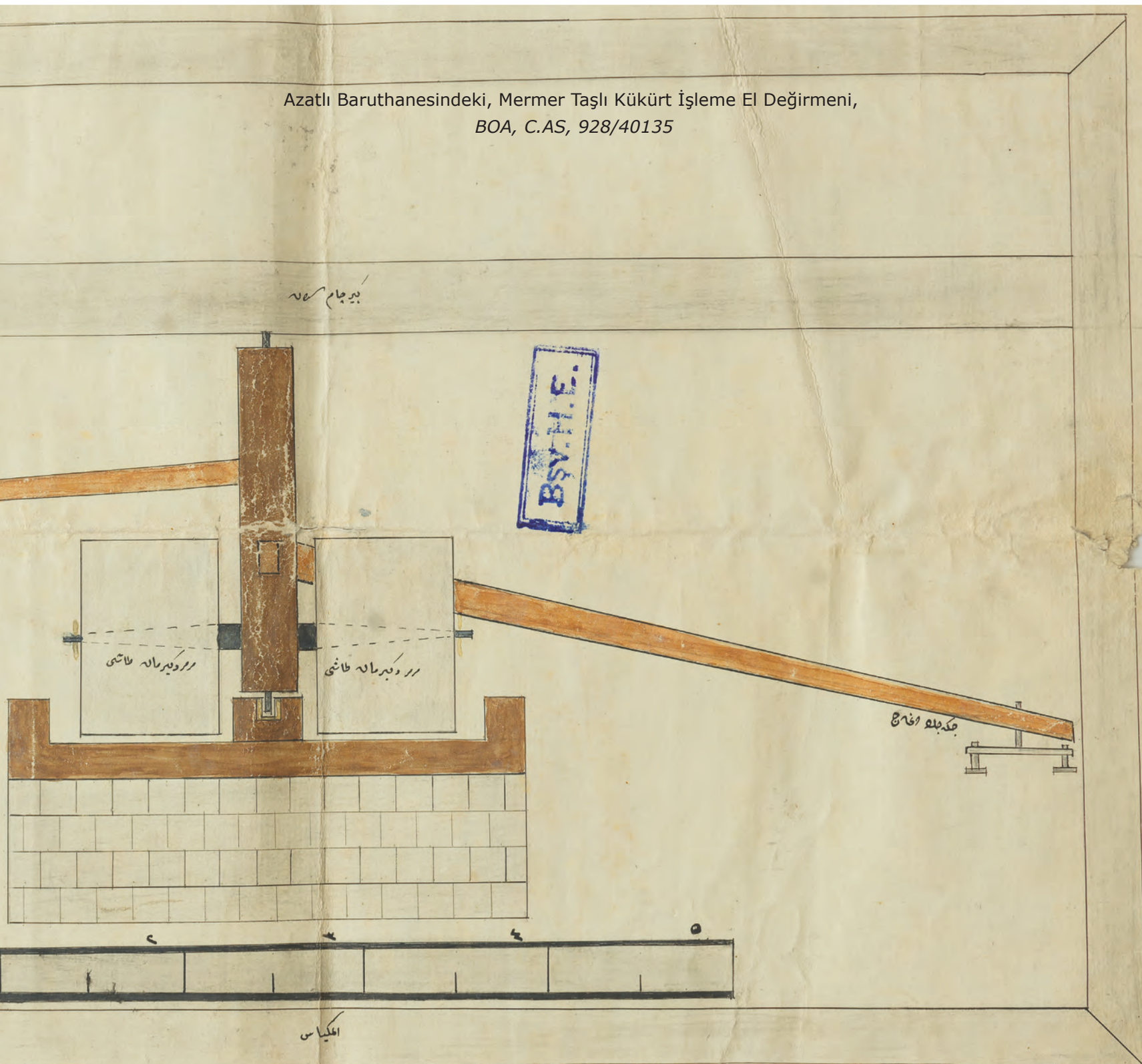
Köhne kasnakdan ta'mîr olunan pandere 82 aded Fî: 18 *Sağ akçedir.* 1.476 akçe	Köhne kasnakdan ta'mîr olunan tabla 9 aded Fî: 40 *Sağ akçedir.* 360 akçe
Mîrînin bir kıt'a gazganı harâb olup sekiz vakiyye nühâs ilhâk olunup ta'mîr ve termîm olunmuşdur. *Akçe* 1.080 An-bahâ-yı nühâs; fî: 135 1.050 Üstâdiyye 2.130	
Def'a, gazgan ta'mîr ve termîm olunmuşdur. 480 akçe	Müceddeden taş dibek kat' olunmuşdur. 2 kıt'a Fî: 420 *Sağ akçedir.* 840 akçe
An-bahâ-yı nerdübân berây-ı sergi-i barut-ı siyah 2 kıt'a Fî: 240 480 akçe	Berây-ı tabh-ı miyâne müceddeden gazgan binâ olunmuşdur. Nühâs: 56,5 kıyye Fî'-i beher kıyye nühâs ma'a üstâdiyye: 140 7.914 akçe
Mîrînin yirmi dört vakiyye olan gazganı harâb olup bir vakiyye nühâs ilhâk olunup müceddeden binâ olunmuşdur. 1.380 akçe *ma'a üstâdiyye*	Mîrînin bir gazganı dahi harâb olup aslı otuz vakiyye olup on bir vakiyye nühâs ilhâk olunup beher bir vakiyyesine üstâdiyye altmışar akçe verilip müceddeden binâ olunmuşdur. 2.880 akçe
An-bahâ-yı tahta-i ağa berây-ı döşeme-i zîr-i varil der-Kal'a-i Liman-ı İzmir Mevcûd tahta: 140 aded Fî'-i beher on tahtası: 1 guruş 1.680 akçe	Kebîr kal gazganı harâb olup dört vakiyye nühâs ilhâk olunup müceddeden binâ olunmuşdur. 2.040 akçe *ma'a üstâdiyye*
Cem'an Yekûn 64.920 akçe Fî: 120 541 esedî guruş	

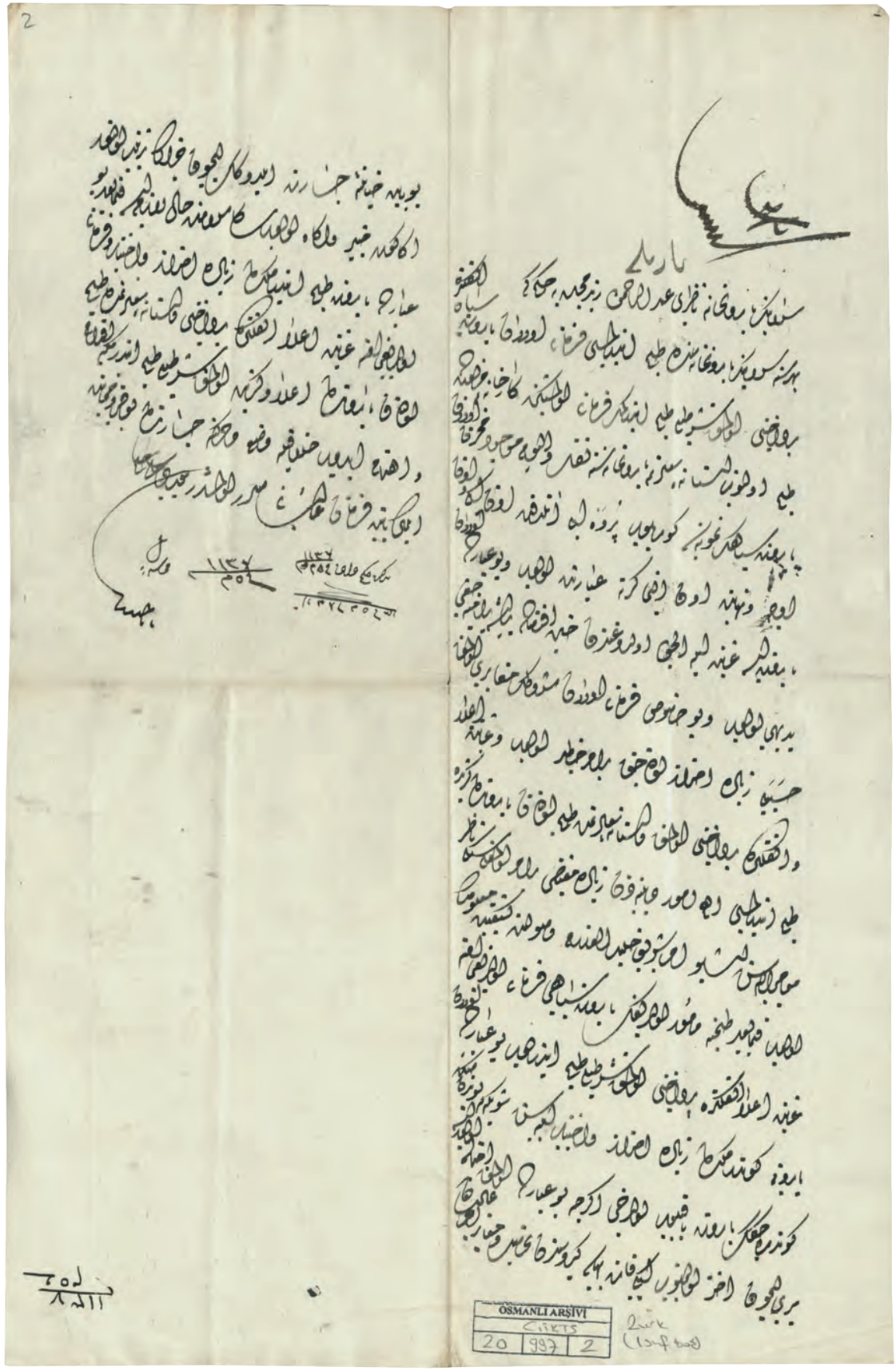

Hurrire hâze'd-defterü bi-ihbâri sikati'l-kelâm
ve ene'l-fakîru **el-Hâc Ebûbekir**
el-müvellâ hilâfeten bi-medîneti İzmir el-mahmiyye
(Mühür)

Hfz şüd. Fî 18 L. sene 1110.

Azatlı Baruthanesindeki, Mermer Taşlı Kükürt İşleme El Değirmeni,
BOA, C.AS, 928/40135

OSMANLI ARŞİVİ
C.İKTS
20 | 997 | 2

Selanik Baruthanesinde Üretilecek Kara Barutun İngiltere Perdahtı Ayarında Olması

Selanik Baruthanesi Nazırı Abdurrahman Ağa'ya; Selanik Baruthanesinde İngiltere perdahtı ayarında kara barut üretmekle görevlendirildiği hâlde Dersa'âdet'e gönderdiği barut numunesinin, yapılan prova atışı neticesinde çok düşük ayarda olduğunun ve kullanılması gerektiğinde bir işe yaramayacağının ortaya çıktığından bahisle bundan sonra düşük ayarlı barut üretmekten kaçınıp İngiliz perdahtı ayarında ve İstanbul'da üretilenden daha kaliteli barut üretmesi, aksi takdirde üretilen barutun devlet tarafından alınmayıp bedelinin iki katının kendisinden tahsil olunacağı ve emre aykırı hareket ettiği için cezalandırılacağına dair gönderilen hüküm.

24 Eylül 1724

Bâ-sah buyuruldu.

Yazıla.

Selanik Baruthâne Nâzırı Abdurrahman –zîde mecdühû–ya Hüküm ki:

Beher sene Selanik Baruthânesinde tabh etdirilmesi fermânım olan barut-ı siyâh İngiltere perdâhtı olmak şartıyla tabh etdirilmek fermânım olmuş iken Kârhâne-i mezbûrede tabh olunup Âsitâne-i Sa'âdetim Baruthânesine nakl ve el-yevm mevcûd-ı mahzen olan barut-ı siyâhın numûnesi görülüp prova ile atıldıkda on iki ve on üç ve nihâyet on altı kerte ayârında olup ve bu ayârda olan barut ise gâyet ile alçak olduğundan hîn-i iktizâda bir işe yaramayacağı bedîhî olup ve bu husûs fermânım olan şürûtun mugâyiri olmak hasebiyle ziyâde ihtirâz olunacak bir emr-i hatîr olup ve gâyet a'lâ ve İngiltere perdâhtı olmak ve Âsitâne-i Sa'âdetimde tabh olunan barutdan güzîde tabh etdirilmesi ehemm-i umûr-ı dîniyyeden ziyâde muktezî bir emir olmağla sen ki Nâzır-ı mûmâ-ileyhsin; işbu emr-i şerîf-i celîlü'l-kadrim vusûlünde keyfiyet ma'lûmun olup fîmâ-ba'd tabhına me'mûr olduğun barut-ı siyâhı fermânım olduğu üzere gâyet a'lâ İngiltere perdâhtı olmak şartıyla tabh etdirdip bu ayârda olan barutu göndermekden ziyâde ihtirâz ve ictinâb eyleyesin. Şöyle ki; bundan sonra göndereceğin barut bakılıp ol dahi eğerçi bu ayârda olmak ihtimâli olur ise mîrî için ahz olunmayıp iki kat bahâsı geri senden tahsîl ve mugâyir-i emr-i âlîşân bu bâbda hıyânete cesâret eylediğin için cezân tertîb olunur. Ona göre habîr u âgâh olup sana selâmet-i hâl lâzım ise fîmâ-ba'd bu ayârda barut tabh etdirmekden ziyâde ihtirâz ü ictinâb ve fermânım olduğu üzere gâyet a'lâ İngiltere perdâhtı ve Âsitâne-i Sa'âdetimde tabh olunan barutdan a'lâ ve güzîde olmak şartıyla tabh etdirmeğe ikdâm u ihtimâm edip hilâfıyla vaz' u harekete cesâretden tevakkî ve mücânebet eylemen bâbında fermân-ı âlîşânım sâdır olmuşdur. **Buyurdum ki:** Hükm-i ( )

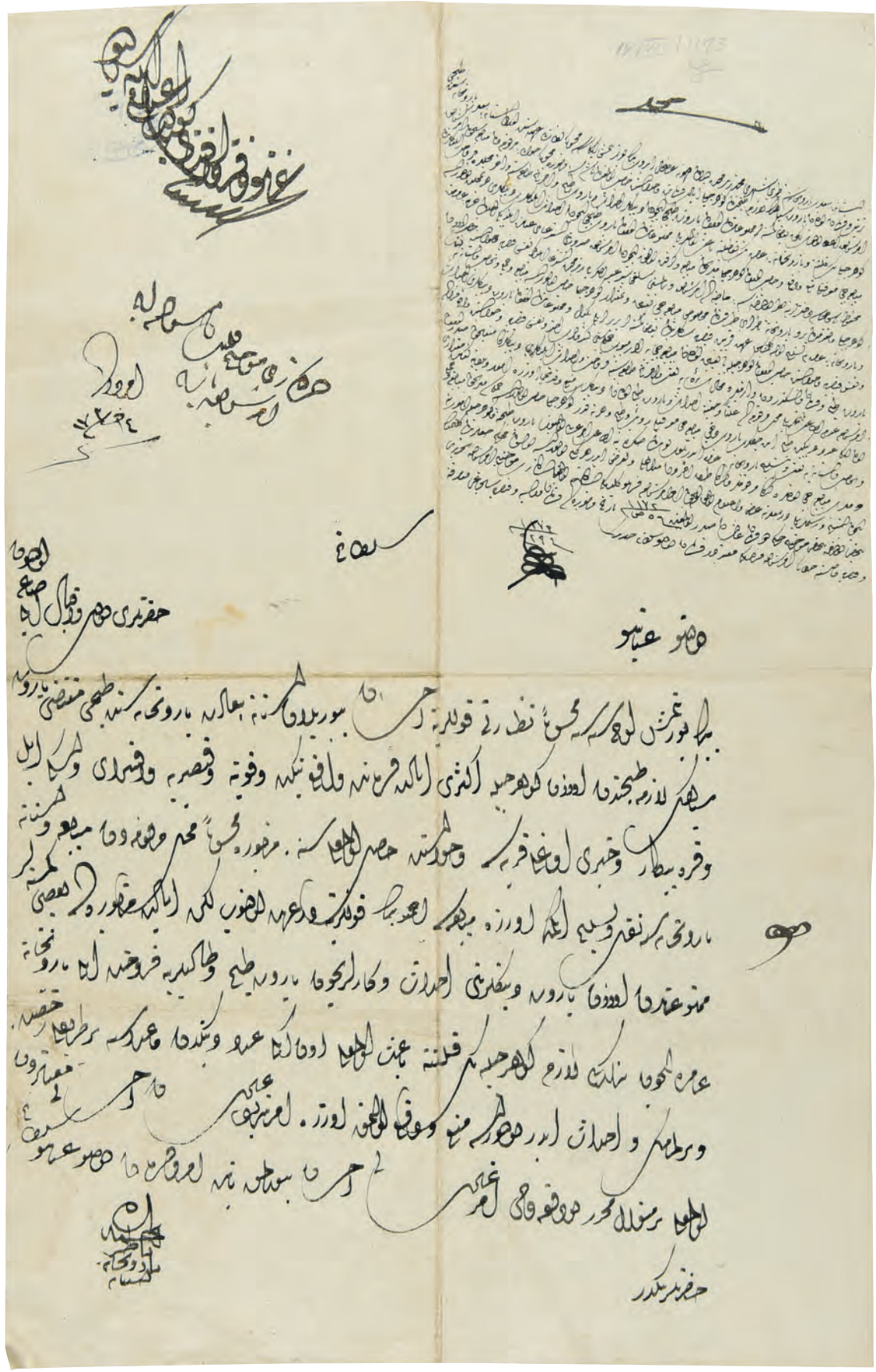
Fî 5 M. sene 1137

Muhâsebe-i [Evve]l

Tezkire-i hüküm dâde. Fî 5 M. sene 1137.

Kayd şüd. Fî 5 M. sene 1137.

Yazılmşdır.

BOA, D.BŞM.BRİ, 2/70

Karaman Eyaletindeki Güherçileden Kaçak Olarak Kara Barut Üretilip Satılmasının Önlenmesi

Kara barutun ham maddesi olan ve Karaman eyaletinde Niğde, Konya, Kayseri, Aksaray, Eskiil, Karapınar ve Hayrioğlu köyü havalisinde bulunan güherçilenin satın alınması, toplanması ve İstanbul Baruthanesine nakledilmesi işinin, bunu devlet adına yüklenen kişi tarafından yapılması gerekirken bazı kişilerin kaçak olarak ihdas ettikleri dibeklerde barut imal ederek isteyenlere sattıklarından şikâyet edilmesi üzerine yapılan kayıt incelemesi neticesinde geçmişte de benzer bir durum yaşandığı ve önlenmesi için emir yazıldığı anlaşıldığından, yine aynı şekilde bir emir çıkarılmasına dair buyruldu ve o emrin yazıldığına dair kayıt.

2 Mart 1760

İzzetli Defterdâr Efendi.
Görüp i'lâm eyleyesiz deyu buyuruldu.

Derkenârı mûcebince kaleminden müsvedde ile emr-i şerîf yazıla.

Emir dâde. 14 B. sene [1]173.

Devletli, inâyetli Sultânım hazretleri devlet ü ikbâl ile sağ olsun.

Bin yüz yetmiş üç senesine mahsûben nezâreti kullarına ihsân buyurulan Âsitâne-i Sa'âdet Baruthânesinde tabhı muktezî barut-ı siyâhın lâzıme-i tabhından olan güherçile ekserî eyâlet-i Karaman'da vâki' Niğde ve Konya ve Kayseriye ve Aksaray ve Eskiil ve Karapınar ve Hayrioğlu karyesi ve havâlîsinde hâsıl olmağla sene-i mezbûra mahsûben mahall-i merkûmeden mübâya'a ve Âsitâne Baruthânesine nakl ve teslîm eylemek üzere mübâya'ası Ahmed Bey kullarına deruhde olunup lâkin eyâlet-i mezbûrede ba'zı kimesneler memnûâtdan olan barut dinklerini ihdâs ve kârları için barut tabh ve tâliblerine fürûht ile Baruthâne-i Âmire için tedârükü lâzım güherçilenin kılletine bâis olmağla on iki aded dinkden mâ'adâsına bir tarîkla ruhsat verilmemek ve ihdâs eder olur ise men' u def' olunmak üzere emr-i şerîf-i âlîşân ihsânı mu'tâddan olmağla ber-minvâl-i muharrer bu def'a dahi emr-i âlîşânı ihsân buyurulmak bâbında emr ü fermân devletli, inâyetli sultânım hazretlerinindir.

Bende
Ahmed
Nâzır-ı Baruthâne-i Âsitâne

-Tatbîk.

- Mahalli.

"Âsitâne-i Sa'âdet Baruthânesi Nâzırı Şehrî Mehmed –zîde mecdühû– Dîvân-ı Hümâyûna arzuhâl edip bin yüz yetmiş iki senesine mahsûben nezâreti uhdesinde olan Âsitâne-i Sa'âdet Baruthânesinde tabhı tertîb ve fermân olunan barut-ı siyâhın lâzıme-i tabhından güherçile eyâlet-i Karaman'da ve havâlîsinde hâsıl olmakdan nâşî sene-i mezbûra mahsûben havâlî-i merkûmeden mübâya'ası için emr-i şerîf i'tâ olunup lâkin ba'zı kimesneler memnûâtdan olan barut tabhı için dibekler ihdâs ve barut tabh ve Efrenc

tâifesine ve âhar mahallere fürûht eylediklerinden güherçilenin kılletine ve Baruthâne-i Âmirenin ta'tîline bâis olmalarıyla memnûâtdan olan barut tabhı için ihdâs eyledikleri dibekleri her ne mahalde olur ise mübâya'acı ma'rifetiyle men' u def' ve hâsıl olan güherçile mîrî için mübâya'a ve girift olunmak için emr-i şerîf sudûrunu istid'â-yı inâyet eylediği ecilden Hazîne-i Âmiremde mahfûz Başmûhasebe defterlerine nazar olundukda sene-i mâziyede emr-i şerîf verilmesini selefi Seyyid Abdülkerim –zîde mecdühû– istid'â eyledikde nefs-i Kayseriye ve havâlîsinde hâsıl olan güherçile mâ-tekaddemden beri Baruthâne nâzırları tarafından mahsûs mübâya'acı ta'yîn ve ne mikdâr güherçile hâsıl olur ise mübâya'a ve cem' ve tahsîl ve Âsitâne'ye nakl ve Baruthâne-i Âmireme teslîm olunagelmişken ahd-i karîbde Kayseriye sâkinlerinden ba'zı kimesneler birbirleriyle yek-dil ve memnûâtdan olan barut dibekleri ihdâs ve nefs-i Kayseriye ve havâlîsinde hâsıl olan güherçileyi ta'yîn olunan mübâya'acıya aldırmayıp cümlesini kendileri ahz ve nefs-i Kayseriye ve havâlîsinde vâki' kurâda barut tabh ve Karaman ve İskenderun ve İzmir ve mahâll-i sâireye nakl ve Efrenc tâifesine fürûht ve ihdâs eyledikleri dibeklerin men'i için sâdır olan emr-i şerîfe adem-i itâ'at etmeleriyle mahall-i merkûmede alenen ve hafiyyeten ihdâs ve barut tabh olunan dibekleri men' ve kadîmi üzere umûr-ı vilâyete kifâyet mikdârı on iki aded dibekde tabh edecekleri barut dahi mübâya'acı ma'rifetiyle rü'yet ve tabh ve her ne kadar güherçile hâsıl olur ise cümlesi mîrî için mübâya'a ve cem' ve tahsîl ve Âsitâne'ye nakl ve teslîm-i Baruthâne-i Âmire etdirilip bundan sonra yine itâ'at-i emr-i âlî olunmayıp barut tabhına ve güherçile umûruna ve mîrî mübâya'acı olanlara gerek merkûmlar ve gerek taraf-ı âhardan müdâhale ve ta'arruz eder her kim olur ise olsun muhkem haklarından gelinmek için ism ü resmleriyle Dersa'âdet'e arz u i'lâm olunmak için evâmir-i şerîfe verilügeldiği derkenâr olunmağla derkenârı mûcebince emr-i şerîf tahrîri telhîs olundukda telhîsi mûcebince hüküm." deyu fermân-ı âlîşân sâdır olmağın fî 5 S. sene 1172 târîh-i mezbûrede Karaman Vâlîsine ve Kayseriye Sancağı Mutasarrıfına ve Kayseriye Kâdîsına hitâben emr-i şerîf verildiği mukayyeddir. Fermân devletli sultânım hazretlerinindir. Fî 29 C. sene 1173

(İmza)

17. Yüzyılda Kullanılan Barut Kuvveti Ölçme Aleti,
Askerî Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı

AE.SMST.III. 267/21392

BOA, AE.SMST.III, 267/21392

Lüzumu Kalmayan Humbara Dânelerinin Yeni Dökülecek Yuvarlaklarda Kullanılması

Cebehâne-i Âmirede mevcut olup lüzumu kalmadığı için, yeni dökülecek çeşitli yuvarlak dânelerinde kullanılmak üzere Tersâne-i Âmire Humbara ve Yuvarlak Kârhanesine teslim edilmesi ferman olunan 4.740 adet yeni icat humbara dânesinin getirilip tartıldığı ve 7.291 kıyye olarak teslim alındığına dair adı geçen Kârhanenin Ustası Feyzullah tarafından Dergâh-ı Âlî Topçubaşısı Mustafa Ağa'ya verilen temessük.

27 Ocak 1769

Başmuhâsebeye kayd ve sûret verile.

Teslîm be-kârhâne-i hakîr-i mîrî-i yuvarlak ve humbara der-Tersâne-i Ma'mûre în kadar dâne-i humbarahâ-i nev-îcâd an-mevcûd-ı Cebehâne-i Âmire dâde ve dâne-i humbarahâ-yı mezkûrîn-i lüzû[m] ne-şüde berây-ı rîhten-i dâne-i yuvarlakhâ-i mütenevvi'a be-ma'rifet-i izzetli Ser-topçuyân-ı Dergâh-ı [Âlî] teslîm-i kârhâne-i hakîr şüde bâ-fermân-ı âlî ve şerîf el-vâki' fî 26 Ş. sene 1182.

Dâne-i humbara-i nev-îcâd

4.740 aded

7.291 kıyye

Vech-i meşrûh üzere mevcûd-ı Cebehâne-i Âmire olup lüzûmu olmadığı ecilden ve Tersâne-i Âmirede vâki' mîrî yuvarlak kârhânesinde hakîr ma'rifetiyle müceddeden isâgaları fermân buyurulan envâ'î yuvarlak dâneleri için hâliyâ Dergâh-ı Âlî Topçubaşısı olan izzetli Mustafa Ağa ma'rifetiyle teslîm-i kârhâne-i mezkûr-ı hakîr olunması fermân buyurulan humbara-i nev-îcâdlardan dört bin yedi yüz kırk aded dâne-i humbara-i nev-îcâdlar târîh-i mezbûrda izzetli Ağa-yı mûmâ-ileyh ma'rifetiyle gelip teslîm-i kârhâne olunup bâlâda tahrîr olunduğu üzere yalnız yedi bin iki yüz doksan bir vakiyye vezn olunup tamâmen ahz ü kabz eylediğim ecilden izzetli Ağa-yı mûmâ-ileyh yedlerine işbu memhûr temessük verildi.

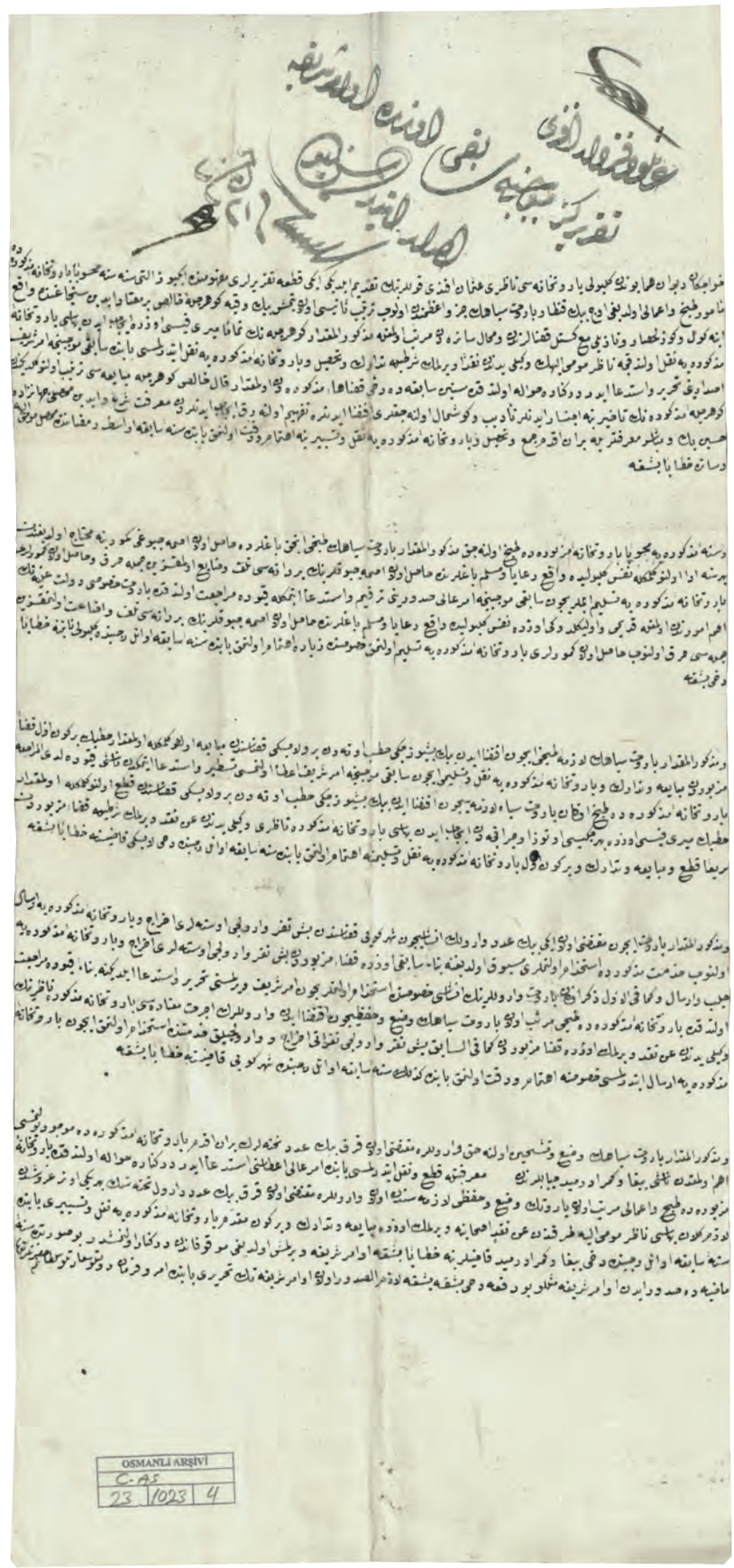
Fî 26 Ş. sene 1182

Bende

Feyzullah

Üstâd-ı Kârhâne-i Mîrî-i Yuvarlak ve Humbara der-Tersâne-i Âmire, hâlâ

Sûret dâde. 19 N. sene 1182.

OSMANLI ARŞİVİ
C.AS
23 | 1023 | 4

Gelibolu Baruthanesine Kara Barut İmali İçin Güherçile, Asma Çubuğu Kömürü, Odun, Varilci ve Varil Tahtası Gönderilmesi

Gelibolu Baruthanesinde imal edilecek üç bin kantar kara barut için; yetmiş bin kıyye halis güherçilenin Aydın sancağına bağlı İnegöl, Güzelhisar ve Nazilli maa Kestel kazalarından, Gelibolu merkezdeki Müslim ve gayrimüslim bağlarının bütün asma çubuklarının yakılıp kömür yapılarak Gelibolu kazasından, bin beş yüz çeki odunun Lapseki kazasından, söz konusu barutların konulup muhafaza edileceği varilleri yapmak üzere beş nefer varilcinin Şehirköy kazasından ve bu varillerin yapılması için gerekli olan kırk bin adet varil tahtasının dağlardan kesilerek Biga ve Kemer-i Edremit kazalarından Gelibolu Baruthanesine gönderilmesi hususlarında Aydın Muhassılı ile oradaki diğer ilgililere, Gelibolu Naibine, Lapseki, Şehirköyü, Biga ve Kemer-i Edremit kadılarına ayrı ayrı emir yazılmasına dair buyruldu.

13 Mayıs 1792

İzzetli Defterdâr Efendi
Takrîriniz mûcebince sâbıkı üzere evâmir-i şerîfe ısdâr etdirdesiz deyu buyuruldu. Fî 21 N. sene [1]206.

Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyûndan Gelibolu Baruthânesi Nâzırı Osman Efendi kullarının takdîm eylediği iki kıt'a takrîrleri mefhûmunda; *"İki yüz altı senesine mahsûben Baruthâne-i mezkûrede me'mûr-ı tabh ve i'mâli olduğu üç bin kantâr barut-ı siyâhın cüz'-i a'zamından olup tertîb-i sânîsi olan yetmiş bin vakiyye güherçile-i hâlis ber-mu'tâd Aydın sancağında vâki' İnegöl ve Güzelhisar ve Nazilli ma'a Kestel kazâlarından ve mahâll-i sâireden müretteb olmağla mezkûrü'l-mikdâr güherçilenin tamâmen mûrî fîsi üzere îcâb eden bahâsı Baruthâne-i mezkûreye naklolundukça Nâzır-ı mûmâ-ileyhin vekîli yedinden nakden verilmek şartıyla tedârük ve tahsîl ve Baruthâne-i mezkûreye nakletdirilmesi bâbında sâbıkı mûcebince emr-i şerîf ısdârım"* tahrîr ve istid'â eder. Derkenâra havâle olundukda, sinîn-i sâbıkada dahi kazâhâ-i mezkûreden ol mikdâr kâl-ı hâlis güherçile mübâya'ası tertîb olunugeldiğinden; *"güherçile-i mezkûrenin te'hîrine ictisâr edenler te'dîb ve gûş-mâl olunacakları iktizâ edenlere tefhîm olunarak îcâb edenlerden ma'rifet-i şer' ve Aydın Muhassılı Cihânzâde Hüseyin Bey ve mübâşir ma'rifetleriyle bir ân akdem cem' ve tahsîl ve Baruthâne-i mezkûreye nakl ve tesyîrine ihtimâm ü dikkat olunmak"* bâbında sene-i sâbıka evâsıt-ı Ramazânında Muhassıl-ı mûmâ-ileyhe ve sâire hitâben başka;

Ve; *"sene-i mezkûreye mahsûben Baruthâne-i mezbûrede tabh olunacak mezkûrü'l-mikdâr barut-ı siyâhın tabhı ancak bâğlarda hâsıl olan asma çubuğu kömürüne muhtâc olduğundan; 'beher sene edâ olunugelmekle nefs-i Gelibolu'da vâki' reâyâ ve Müslim bâğlarında hâsıl olan asma çubuklarının bir dânesi telef ve zâyi' olmaksızın cümle hark ve hâsıl olan kömürleri Baruthâne-i mezkûreye teslîm eylemeleri' için sâbıkı mûcebince emr-i âlî sudûrunu"* terkîm ve istid'â etmekle kuyûda mürâca'at olundukda; *"barut husûsu Devlet-i Aliyye'nin ehemm-i umûrundan olmağla kadîmi ve olgeldiği üzere nefs-i Gelibolu'da vâki' reâyâ ve Müslim bâğlarında hâsıl olan asma çubuklarının bir dânesi telef ve izâ'at olunmaksızın cümlesi hark olunup hâsıl olan kömürleri Baruthâne-i mezkûreye teslîm olunmak husûsunda ziyâde ihtimâm olunmak"* bâbında sene-i sâbıka evâil-i Recebinde Gelibolu Nâibine hitâben dahi başka;

Ve; *"mezkûrü'l-mikdâr barut-ı siyâhın lâzıme-i tabhı için iktizâ eden bin beş yüz çeki hatab öteden beri Lapseki kazâsından mübâya'a olunugelmekle; 'ol mikdâr hatabın bir gün evvel kazâ'-i mezbûrdan mübâya'a ve tedârük ve Baruthâne-i mezkûreye nakl ve teslîmi için sâbıkı mûcebince emr-i şerîf i'tâ olunmasını"* tastîr ve istid'â etmekden nâşî kuyûda lede'l-mürâca'a; *"Baruthâne-i mezkûrede tabh olunan barut-ı siyâh lâzımesi için iktizâ eden bin beş yüz çeki hatab öteden beri Lapseki kazâsından kat' olunugelmekle ol mikdâr hatabın mîrî fîsi üzere beher çekisi otuz üçer akçeden îcâb eden bahâsı Baruthâne-i mezkûre Nâzırı vekîli yedinden an-nakdin verilmek şartıyla kazâ'-i mezbûrdan serîan kat' ve mübâya'a ve tedârük ve bir gün evvel Baruthâne-i mezkûreye nakl ve teslîmine ihtimâm olunmak"* bâbında sene-i sâbıka evâil-i Recebinde dahi Lapseki Kâdîsına hitâben başka;

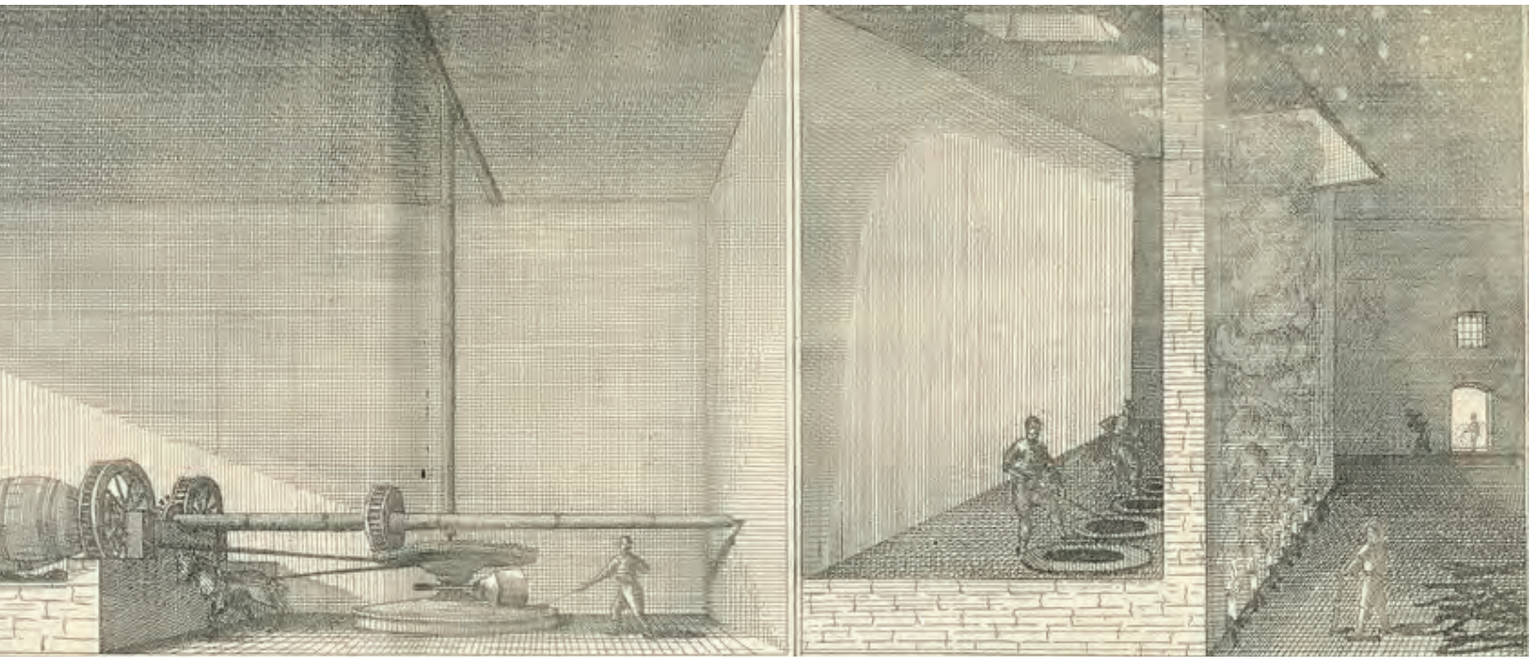
Ve; *"mezkûrü'l-mikdâr barut için muktezî olan iki bin aded varilin inşâsı için Şehirköyü kazâsından beş nefer varilci ustaları ihrâc ve Baruthâne-i mezkûreye irsâl olunup hidmet-i mezkûrda istihdâm olunmaları mesbûk olduğuna binâen sâbıkı üzere; 'kazâ'-i mezbûrdan beş nefer varilci ustaları ihrâc ve Baruthâne-i mezkûreye celb ve irsâl ve kemâ fi'l-evvel zikrolunan barut varillerinin inşâsı husûsunda istihdâm olunmaları' için emr-i şerîf verilmesini"* tahrîr ve istid'â eylediğine binâen kuyûda mürâca'at olundukda; *"Baruthâne-i mezkûrede tabhı müretteb olan barut-ı siyâhın vaz' ve hıfzı için iktizâ eden varillerin ücret-i mu'tâdesi Baruthâne-i mezkûre Nâzırının vekîli yedinden an-nakdin verilmek üzere kazâ'-i mezbûrdan kemâ fi's-sâbık beş nefer varilci neferâtı ihrâc ve varilcilik hidmetinde istihdâm olunmak için Baruthâne-i mezkûreye irsâl etdirilmesi husûsuna ihtimâm ü dikkat olunmak"* bâbında kezâlik sene-i sâbıka evâil-i Recebinde Şehirköyü Kâdîsına hitâben başka;

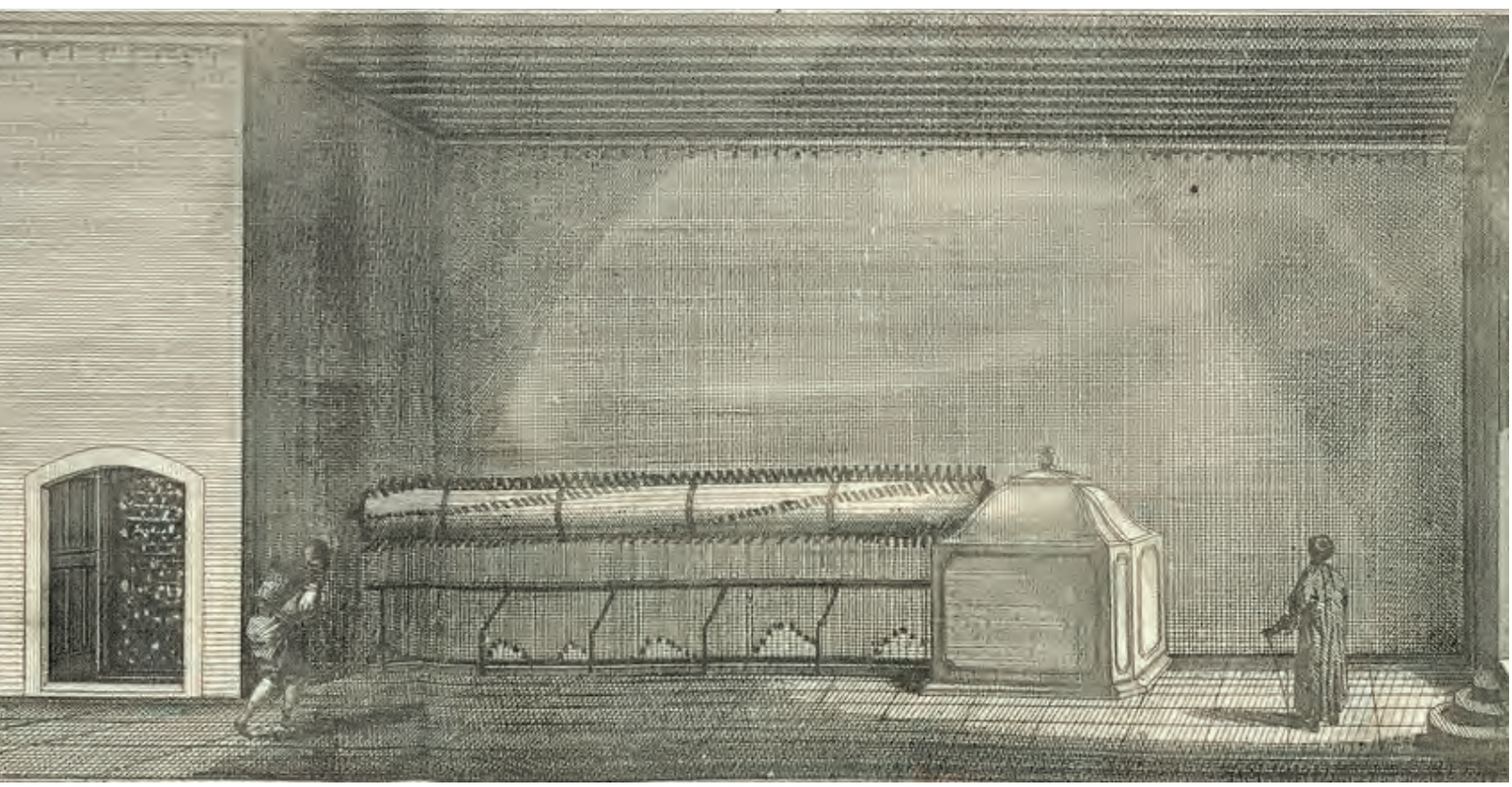
Ve; *"Mezkûru'l-mikdâr barut-ı siyâhın vaz' ve teşhîn olunacak varillere muktezî olan kırk bin aded tahtaların bir ân akdem Baruthâne-i mezkûrede mevcûd bulunması ehem olmakdan nâşî; 'Biga ve Kemer-i Edremid cibâllerinden ( ) ma'rifetiyle kat' ve nakl etdirilmesi' bâbında emr-i âlî i'tâsını"* istid'â eder. Derkenâra havâle olundukda; *"Baruthâne-i mezbûrede tabh ve i'mâli müretteb olan barutun vaz' ve hıfzı lâzımesinden olan varillere muktezî olan kırk bin aded varil tahtasının beher bini onar guruşdan lâzım gelen bahâsı Nâzır-ı mûmâ-ileyh tarafından an-nakdin ashâbına verilmek üzere mübâya'a ve tedârük ve bir gün mukaddem Baruthâne-i mezkûreye nakl ve tesyîri"* bâbında sene-i sâbıka evâil-i Recebinde dahi Biga ve Kemer-i Edremid kâdîlarına hitâben başka evâmir-i şerîfe verilmiş olduğu Mevkûfâtdan derkenâr olunmuşdur.

Bu sûretde sene-i mâziyede sudûr eden evâmir-i şerîfe misilli bu def'a dahi başka başka lâzımü's-sudûr olan evâmir-i şerîfenin tahrîri bâbında emr ü fermân devletli, sa'âdetli sultânım hazretlerinindir.

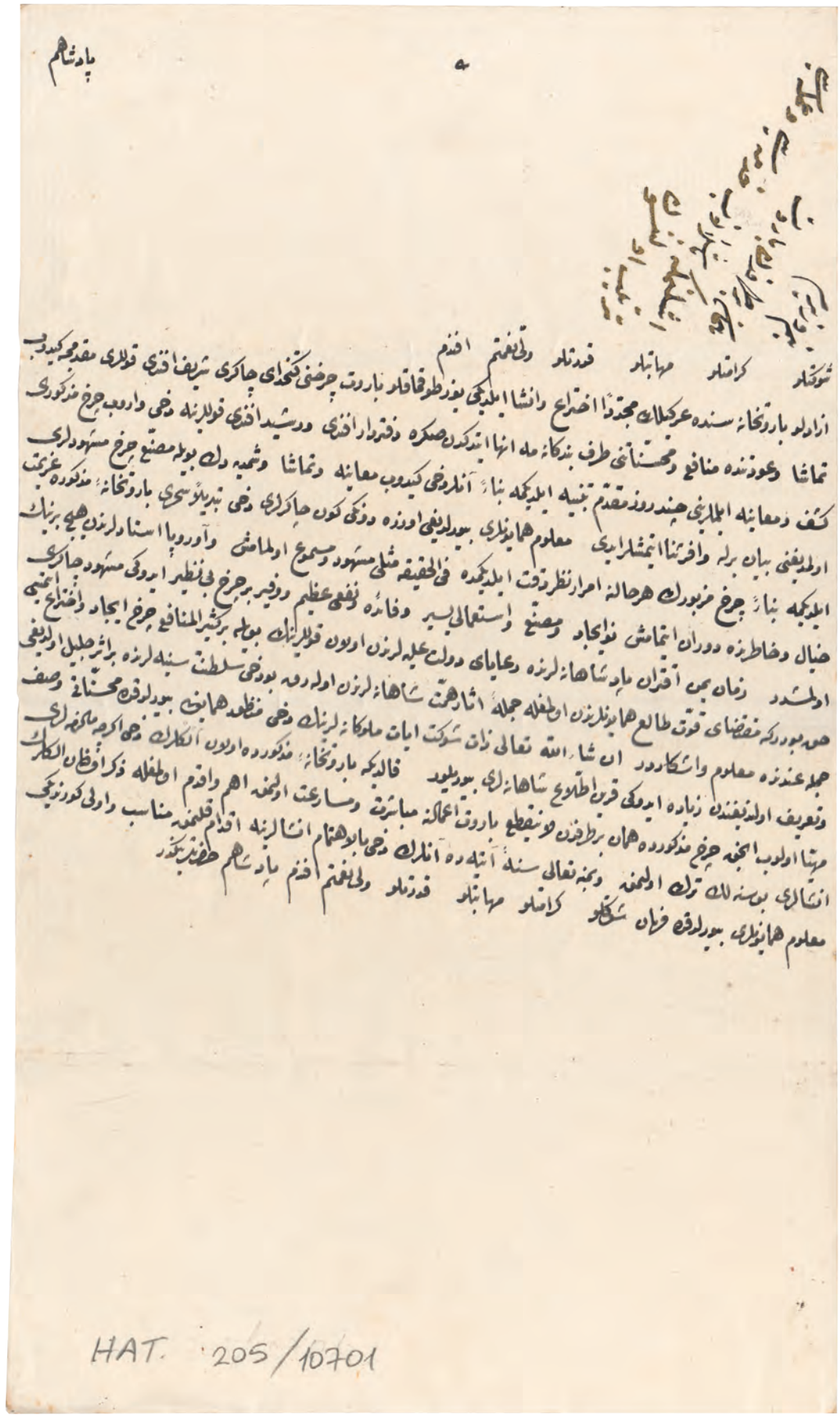

Azatlı Baruthanesinin İçten Görünüşü,
Mahmud Râif Efendi Tableau des nouveaux règlemens de L'Empire Ottoman, İstanbul 1798, s. 26-27

HAT. 205/10701

Azatlı Baruthanesinde Arakil Tarafından İcat ve İnşa Edilen Barut Çarhı

Sadrazamın Padişaha; "*Azatlı Baruthanesinde Osmanlı ahalisinden Arakil tarafından icat ve inşa edilen yüz tokmaklı barut çarhının kendisi, Kethüdası, Defterdar ve Reşid Efendi taraflarından ayrı ayrı gidilip görülmesi neticesinde çok mükemmel bulunduğu, inşallah bizzat gördüklerinde bu durumun Zatıalileri tarafından da müşahede edileceği, ayrıca Baruthanenin elekleri için gerekli malzemelerin hazır olduğu, ancak söz konusu çarhta bir an önce barut imaline başlanması daha önemli ve öncelikli olduğundan eleklerin inşasının gelecek seneye bırakılmasının uygun olacağı*" hususlarına dair sunmuş olduğu telhis ve Padişahın da bu telhisin üzerine; hemen barut işlenmeye başlanıp hademe ve amelesinin tertip edilmesine dair yazmış olduğu hatt-ı hümâyun.

25 Haziran 1797*

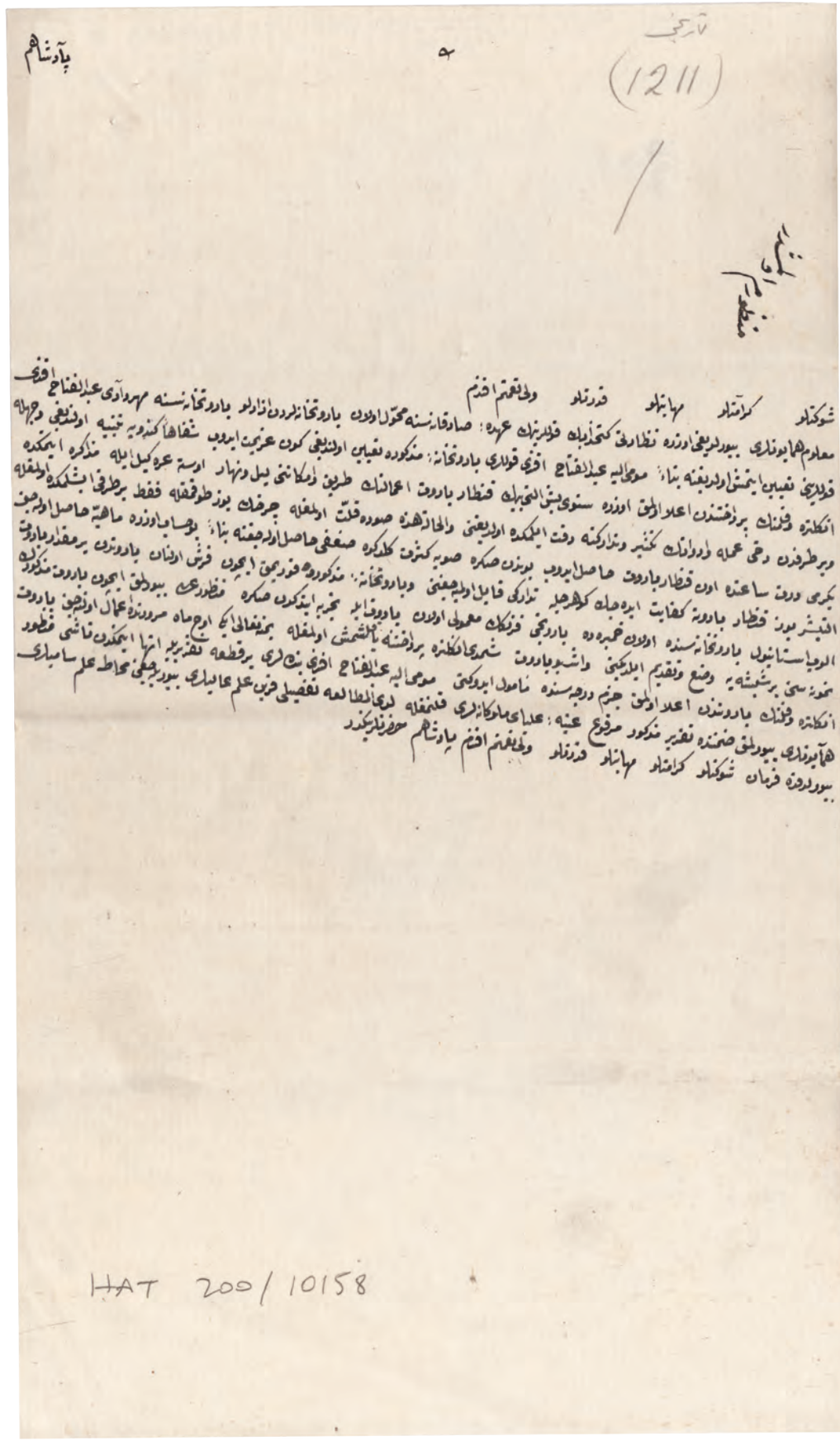
Benim Vezîrim
Hemân bir tarafdan barut işlenmeğe başlanıp hademesi ve amelesi tertîb olunsun.

Şevketli, Kerâmetli, Mehâbetli, Kudretli Velîni'metim Efendim Pâdişâhım

Azadlu Baruthânesinde Arakil'in müceddeden ihtirâ' ve inşâ eylediği yüz tokmaklı barut çarhını Kethüdâ-yı çâkerî Şerîf Efendi kulları mukaddemce gidip temâşâ ve avdetinde menâfi' ve muhassenâtını taraf-ı bendegâneme inhâ etdikden sonra Defterdâr Efendi ve Reşid Efendi kullarına dahi varıp çarh-ı mezkûru keşf ve muâyene eylemelerini çend rûz mukaddem tenbîh eylediğime binâen onlar dahi gidip muâyene ve temâşâ ve şimdiye dek böyle musanna' çarh meşhûdları olmadığını beyân birle vâfir senâ etmişler idi. Ma'lûm-ı hümâyûnları buyurulduğu üzere dünkü gün çâkerleri dahi tebdîlen seherî Baruthâne-i mezkûra azîmet eylediğime binâen çarh-ı mezbûrun her hâline imrâr-ı nazar-ı dikkat eylediğimde fi'l-hakîka misli meşhûd ve mesmû' olmamış ve Avrupa üstâdlarından hiçbirinin hayâl ve hâtırında deverân etmemiş nev-îcâd ve musanna' ve isti'mâli yesîr ve fâide ve nef'i azîm ve vefîr bir çarh-ı bî-nazîr idüğü meşhûd-ı çâkerî olmuşdur. Zamân-ı yümn-iktirân-ı Pâdişâhânelerinde reâyâ-yı Devlet-i Aliyyelerinden olan kullarının böyle bir kesîru'l-menâfi' çarh îcâd ve ihtirâ' etmesi hak budur ki muktezâ-yı kuvvet-i tâli'-i hümâyûnlarından olmağla cümle-i âsâr-ı himmet-i şâhânelerinden olarak bu dahi saltanat-ı seniyyelerinde bir eser-i celîl olduğu cümle indinde ma'lûm ve âşikârdır. İnşâ'allâhü Teâlâ zât-ı şevket-âyât-ı mülûkânelerinin dahi manzûr-ı hümâyûnu buyuruldukda muhassenâtı vasf ve ta'rîf olunduğundan ziyâde idüğü karîn-i ıttılâ'-ı şâhâneleri buyurulur.

Kaldı ki Baruthâne-i mezkûrda olan eleklerin dahi eğerçi malzemeleri müheyyâ olup ancak çarh-ı mezkûrda hemân bir tarafdan lâ-yenkatı' barut i'mâline mübâşeret ve müsâra'at olunmak ehemm ü akdem olmağla zikrolunan eleklerin inşâları bu senelik terk olunmak ve bi-mennihî Teâlâ sene-i âtiyede onların dahi bi'l-ihtimâm inşâlarına ikdâm kılınmak münâsib ve evlâ göründüğü ma'lûm-ı hümâyûnları buyuruldukda fermân şevketli, kerâmetli, mehâbetli, kudretli velîni'metim efendim Pâdişâhım hazretlerinindir.

* Tarih tahminîdir. Osmanlı Arşivi otomasyon sisteminden alınmıştır.

HAT 200/10158

Azatlı Baruthanesinin Üretim Kapasitesi ve Üretilen Barutun Kalitesi

Sadrazamın Padişaha; *"Azatlı Baruthanesinin sorumluluğuna tayin edilmiş olan Sadaret Kethüdasının (Kethüda Bey) Mühürdarı Abdülfettah Efendi'nin; 'burada senede beş, altı bin kantar İngiltere ve Felemenk perdahtı baruttan daha kaliteli barut üretme imkânını Arakil Usta ile müzakere ettiği, su azlığından dolayı yüz tokmaklı çarhın sadece bir tarafının çalışmasından dolayı yirmi dört saatte on kantar barut üretilebildiği, su çoğaldığında üretimin bir kat daha artacağı, ancak bu hesaba göre aylık altı yüz kantarlık barut üretimi için gereken güherçilenin tedarikinin mümkün olmayacağı, üretilen baruttan şişe içerisinde bir miktar numune gönderdiği, şimdilik İngiltere ve Felemenk barutu ayarına yaklaşmış olan bu barutun iki, üç ay zarfında ondan daha kaliteli olacağının kuvvetle ümit edildiği' hususlarını ve daha fazla ayrıntıyı ihtiva eden takririnin Zatıalilerinin görüşüne arz edildiğine"* dair sunmuş olduğu telhis ve Padişahın da bu telhisin üzerine; söz konusu takririn kendisi tarafından görüldüğüne dair yazmış olduğu hatt-ı hümâyun.

25 Haziran 1797*

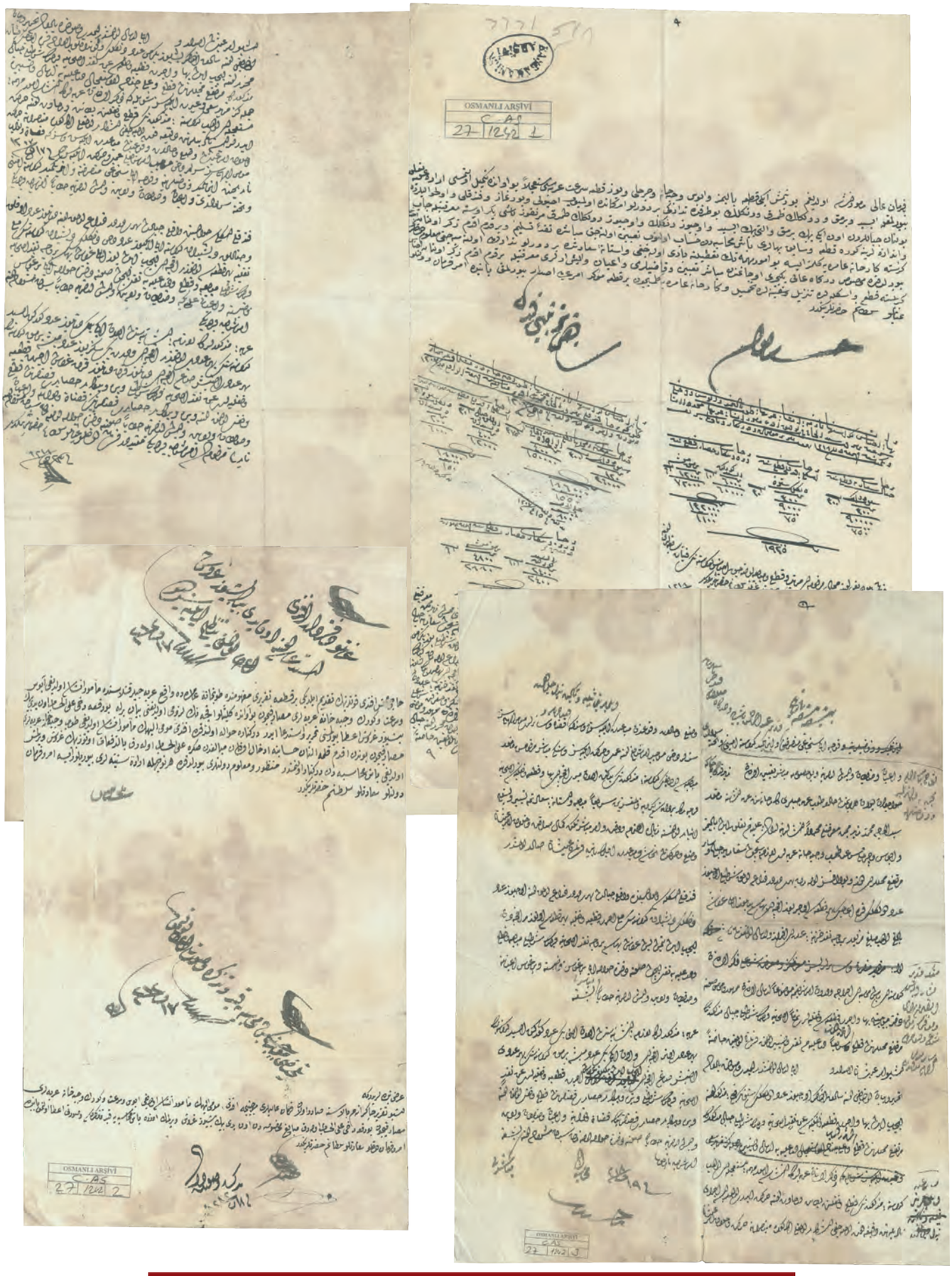
Manzûrum olmuşdur.

Şevketli, Kerâmetli, Mehâbetli, Kudretli Velînı'metim Efendim Pâdişâhım

Ma'lûm-ı hümâyûnları buyurulduğu üzere nezâreti Kethüdâ Bey kullarının uhde-i sâdıkânesine muhavvel olan baruthânelerden Azadlu Baruthânesine Mühürdârı Abdülfettah Efendi kullarını ta'yîn etmiş olduğuna binâen; *"mûmâ-ileyh Abdülfettah Efendi kulları Baruthâne-i mezkûra ta'yîn olunduğu gün azîmet edip şifâhen kendiye tenbîh olunduğu vechile İngiltere ve Felemenk perdâhtından a'lâ olmak üzere senevî beş, altı bin kantâr barut i'mâlinin tarîk ve imkânını leyl ü nehâr Usta Arakil ile müzâkere etmekde ve bir tarafdan dahi amele ve edevâtın teksîr ve tedârüküne dikkat eylemekde olduğunu ve el-hâletü hâzihî suda kıllet olmağla çarhın yüz tokmakla fakat bir tarafı işlemekde olmağla yirmi dört sâ'atde on kantâr barut hâsıl edip bundan sonra suya kesret geldikde zı'fı hâsıl olacağına binâen bu hesâb üzere mâhiyye hâsıl olacak altışar yüz kantâr baruta kifâyet edecek güherçile tedârükü kâbil olmayacağını ve Baruthâne-i mezkûrda kurumak için ferş olunan barutdan bir mikdâr barut alıp İstanbul Baruthânesinde olan humbarada barutçu Frenk'in ma'mûlü olan barut ile tecrübe etdikden sonra manzûr-ı âlî buyurulmak için barut-ı mezkûrun numûnesini bir şişeye vaz' ve takdîm eylediğini ve işbu barut şimdi İngiltere perdâhtına yaklaşmış olmağla bi-mennihî Teâlâ iki, üç mâh mürûrunda i'mâl olunacak barut İngiltere ve Felemenk barutundan a'lâ olmak cezm derecesinde me'mûl idüğünü"* mûmâ-ileyh Abdülfettah Efendi bendeleri bir kıt'a takrîriyle inhâ etmekden nâşî manzûr-ı hümâyûnları buyurulmak zımnında takrîr-i mezkûr merfû'-ı Atebe-i Ulyâ-yı mülûkâneleri kılınmağla lede'l-mütâla'a tafsîli karîn-i ilm-i âlîleri buyurulacağı muhât-ı ilm-i sâmîleri buyuruldukda fermân şevketli, kerâmetli, mehâbetli, kudretli velînı'metim efendim Pâdişâhım hazretlerinindir.

* Tarih tahminîdir. Osmanlı Arşivi otomasyon sisteminden alınmıştır.

61

BOA, C.AS, 27/1242

Top ve Cephane Arabalarının İnşası İçin Muhtelif Cinslerden Kereste Tedariki

Divân-ı Hümâyun hâcegânından Seyyid el-Hac Mehmed Tevfik'in; Top Arabacıları Kârhanesinde inşası ile görevli olduğu toplam iki yüz yetmiş iki adet balyemez, obüs ve çarklı sürat top ve cephane arabaları için gerekli olan muhtelif cinsten kerestelerin tedariki hususunda sunduğu takrir ve bunun üzerine geçmişte yapılmış olan benzer kereste tedariklerinde uygulanan fiyatlar esas alınarak yapılan hesaplamalar neticesinde, bu maksatla başlangıçta bin kuruş ödenmesine ve emirler yazılmasına dair çıkan buyruldu ve bu buyruldunun gereği olarak, söz konusu kerestelerin Sakarya dağları vs. yüksek yerler ile Fındıklı İskelesi ve havalisindeki dağlardan ve Vize ve Pınarhisarı kazalarından tedariki için ilgililere hitaben Başmuhasebe tarafından hazırlanan hükümler.

4 Kasım 1803

Bâ-fermân-ı âlî me'mûr-ı inşâsı olduğum yüz yetmiş iki kıt'a balyemez ve obüs ve cebehâne ve çarhlı ve yüz kıt'a sür'at arabası müsta'celen bu evânda tekmîl olunması[na] irâde-i aliyye ta'alluk buyurulmağla isbid[1] ve parmak[2] ve düleklik[3] tomruk ve deneklik[4] bu tarafda tedârükü bir dürlü imkânda olmayıp Ahyolu ve Burgaz ve Fındıklı ve ol havâlîlerde bulunan cibâllerden on iki bin parmak ve altı bin isbid ve üç yüz deneklik ve üç yüz düleklik tomruk Marangozbaşı Bekir Usta ma'rifetiyle çap ve endâzelerine göre kat'a ve sâbık bahâları Başmuhâsebeden hesâb olunup ta'yîn olunacak mübâşire nakden teslîm ve bir kadem akdem zikrolunan ecnâs-ı kereste Kârhâne-i Âmireye gelmez ise bu umûr-ı mühimmenin ta'tîline bâdî olacağı ve Âsitâne-i Sa'âdet'de bir dürlü tedârük olunamayacağı ma'lûm-ı devletleri buyuruldukda mahsûs Dergâh-ı Âlî Yeniçeri Ocağından mübâşir ta'yîn ve kâdîları ve a'yân ve iş erleri ma'rifetiyle bir kadem akdem zikrolunan ecnâs-ı kereste kat' ve iskelelere tenzîl ve sefînelere tahmîl ve Kârhâne-i Âmireye gelmesi için bir kıt'a müekked emr-i âlî ısdâr buyurulmak bâbında emr [u] fermân devletli, inâyetli sultânım hazretlerinindir.

1 İsbit: Araba tekerleğinin ağaç kısmı. Bk. TDK, *Derleme Sözlüğü (Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü)*; Kağnı tekerlerinde kasnağı oluşturan parçalardan her biri; (ispit:) Araba tekerleklerinde demir çemberin altındaki ağaç kasnak. TDK, *Bilim ve Sanat Terimleri Sözlüğü (Zanaat Terimleri Sözlüğü* - 1976). https://sozluk.gov.tr

2 Parmak: Araba tekerleğinin ortasını tekerleğin çevresine bağlayan çubuklar. Bk. TDK, *Derleme Sözlüğü (Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü)*; Araba tekerleklerinde göbek ile çemberi birbirine bağlayan ağaç deynekler. Bk. TDK, *Bilim ve Sanat Terimleri Sözlüğü (Zanaat Terimleri Sözlüğü* - 1976). https://sozluk.gov.tr

3 Dülek: Tekerlek başlığı; (düğlek:) Araba tekerleğinde parmakların takıldığı tekerlek başlığı; (düvelek:) Araba tekerleğinin ortasındaki dingil yatağı. Bk. TDK, *Derleme Sözlüğü (Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü)*. https://sozluk.gov.tr

4 Denek: Sopa, değnek. Bk. TDK, *Derleme Sözlüğü (Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü)*. https://sozluk.gov.tr

– Sâbıkı tertîbi kaydı görüle.

Berây-ı bahâ'-i ecnâs-ı kerestehâ lâzıme-i arabahâ-i top ve cebehâne der-Kışlak-ı Arabacıyân-ı Top ki an-cânib-i Fındıklı be-ma'rifet-i el-Hâc Memiş Efendi mübâya'a şüde fermûde el-vâki' der-sene 1207 sûret ve emir ve tezkire dâde fî 15 C. sene 1207.

An-cânib-i cibâl-i Sakarya ve mahalhâ[-yı mürtefia] kat' şüde sûret dâde fî-ser.		An-cânib-i İskele-i Fındıklı kat' şüde sûret dâde fî-ser.		An-cânib-i Vize ve Pınarhisarı kat' şüde fermûde sûret dâde fî-ser.	
Sütûn-ı dülek 120 aded *Fî: 300 akçe* 36.000 akçe	Elvâh-ı karaağaç 400 aded *Fî: 375 akçe* 150.000 akçe	Okluk ve çatal[lık]-ı dişbudak 400 aded *Fî: 30 akçe* 12.000 akçe	Deneklik sütûn-ı dişbudak 200 aded *Fî: 30 akçe* 6.000 akçe	İsbid-i gürgen 2.400 aded *Fî: 10 akçe* 24.00[0] akçe	Parmak-ı meşe 4.800 aded *Fî: 6 akçe* 28.80[0] akçe
Yekûn 186.000 akçe *1.550 guruş* Ale'l-hesâb: 800 guruş Tezkire dâde, fî 15 C. sene 1207		Yekûn 18.000 akçe *150 guruş* Tezkire dâde, fî-ser.		Yekûn 52.800 akçe *440 guruş* Tezkire dâde, fî-ser.	

"Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyûndan hâlâ Top Arabacıları Kârhânesi Nâzırı ve Sipâh Kâtibi Memiş –zîde mecdühû– ma'rifetiyle müceddeden inşâsı tertîb ve fermân olan yüz kıt'a sür'at ve cebehâne arabaları lâzımesi için Sakarya cibâli ve sâir mürtefi' mahallerden düz ve budaksız olarak beheri dörder zirâ' olmak şartıyla yüz yirmi aded düleklik karaağacın beher kıt'ası üçer yüz akçeden ve beheri dörder buçuk zirâ' olarak kezâlik dört yüz aded kundaklık elvâh-ı karaağacın beher kıt'ası üçer yüz yetmiş beşer akçeden bahâları bin beş yüz elli guruşa bâliğ olup meblağ-ı mezbûrun sekiz yüz guruşu ale'l-hesâb olarak ber-vech-i nakd Hazîne-i Âmireden ifrâz ve irsâl olunmakdan nâşî siz ki Livâ'-i mezbûr Mutasarrıfı ve sâirlerisiz; ma'rifetiniz ve ma'rifet-i şer'le zikrolunan kerestenin Başmuhâsebeden ihrâc ve derûn-ı emr-i şerîfe mevzûan irsâl olunan memhûr ve mümzâ sûret-i defter mûcebince bahâ ve ücret-i kat'iyye ve nakliyyeleri tamâmen ashâbına verilmek şartıyla evsâf-ı muharrer üzere cibâl-i mezkûrenin mürtefi' mahallerinden kat' ve serîan Deraliyye'ye nakl ve tesyîr olunmak fermân olmağın hâssaten işbu emr-i âlîşânısdâr ve( ) ile irsâl olunmuşdur. İmdi; vusûlünde bâlâda tahrîr ve beyân olunduğu üzere sâlifü'z-zikr beş yüz yirmi aded deneklik ve kundaklık elvâh-ı karaağacın fiyât-ı muharrer üzere îcâb eden bahâ ve ücret-i kat'iyye ve nakliyyesi an-nakdin ashâbına verilmek şartıyla cibâl-i mezkûrun mürtefi' mahallerinden kat' ve alâ-cenâhi'l-isti'câl Deraliyye'ye irsâl ve tesyîre cümleniz mezîd-i sa'y ü gayret eyleyesiz. Şöyle ki, zikrolunan arabaların inşâsı umûr-ı mühimme-i müsta'celeden olup kereste-i mezkûrenin kat' ve naklinde batâet ve rehâvet üzere hareket ederler ise te'diblerinde dakîka fevt olunmayacağı âşikâr olmağla ona göre mütebassırâne hareket ve hilâf-ı emr-i âlîşân vaz' u hâlât vukû'undan mübâ'adet eyleyesin ve siz ki kuzât ve nüvvâb-ı mûmâ-ileyhimsiz; sizler dahi mûceb-i emr-i şerîfimle amel ve hareket eyleyesiz." deyu fî 17 C. sene 1207 târîhinde İznikmid ve kâdîlarına ve Kocaili Sancağı Mutasarrıfına ve İznikmid Kereste Emîni ve Tahta Serdârı ve A'yân ve zâbitân-ı vilâyet ve iş erlerine hitâben emr-i şerîf verildiği;

"Fındıklı İskelesi havâlîsinde vâki' cibâlden beheri dörder zirâ' olmak üzere dört yüz aded okluk ve çatallık dişbudak kereste ile iki yüz aded dahi deneklik dişbudak kerestesinin ma'a nakliye beher kıt'ası otuzar akçeden îcâb eden yüz elli guruş bahâsı ber-vech-i nakd ashâbına verilmek şartıyla mübâya'a ve kat' ve Deraliyye'ye nakl için" sûret-i deftere havâle ile Bergos Kâdîsına ve A'yânı Ali Bey'e ve zâbitân-ı vilâyet ve iş erlerine hitâben siyâk-ı meşrûh üzere emr-i şerîf verildiği;

"Araba-i mezkûrların lâzıme-i inşâiyyesinden olan iki bin dört yüz aded gürgen isbid kerestesinin beher adedi otuzar akçeden ve dört bin sekiz yüz aded meşe parmak kerestesinin beher adedi altışar sağ akçeden dört yüz kırk guruş ücret-i kat'iyye ve nakliyyeleri an-nakdin ashâbına verilmek şartıyla Vize ve Pınarhisarı kazâlarından kat' ve nakl olunmak üzere" Vize ve Pınarhisarı kazâlarının kuzât ve nüvvâbına ve a'yân ve zâbitân-ı vilâyet ve iş erlerine hitâben sûret-i deftere

havâle olunarak siyâk-ı meşrûh üzere târîh-i merkûmda emr-i şerîf verildiği mukayyeddir.

Fermân devletli, inâyetli sultânım hazretlerinindir. Fî 23 C. sene 1218.

(İmza)

– Hesâb ola.

Berây-ı bahâ'-i ecnâs-ı kerestehâ lâzıme-i inşâ'-i arabahâ-i top-ı balyemez ve obüs ve çarhlı sür'at be-ma'rifet-i Seyyid el-Hâc Mehmed Tevfik Efendi me'mûr-ı inşâ'-i arabahâ müceddeden inşâ ve tekmîl şüde fermûde der-sene 1218 ber-mûceb-i takrîr-i mûmâ-ileyh ve derkenâr ve bâ-fermân-ı şerîf.

<table>
<tr><td rowspan="2">An-cânib-i cibâl-i Sakarya kat' şüde
Sütûn-ı dölek
300 aded
Fî: 300 akçe
90.000 akçe
750 guruş</td><td rowspan="2">An-cânib-i iskele-i Fındıklı kat' şüde
Deneklik sütûn
300 aded
Fî: 30 akçe
9.000 akçe
75 guruş</td><td colspan="2">An-cânib-i Vize ve Pınarhisarı kat' şüde</td></tr>
<tr><td>İsbid-i gürgen
6.000 aded
Fî: 10 akçe
60.000 akçe</td><td>Parmak-ı meşe
12.000 aded
Fî: 6 akçe
72.000 akçe</td></tr>
<tr><td colspan="2"></td><td colspan="2">Yekûn
132.000 akçe
1.100 guruş</td></tr>
<tr><td colspan="4">Yekûn
1.925 guruş</td></tr>
</table>

Fermân buyurulduğu üzere mahâll-i merkûmeden müretteb ve kat' ve mübâya'a olunacak ecnâs-ı kerestenin fiyât-ı sâbıkâları üzere hesâb olundukda bu mikdâr eder. Fermân devletli, inâyetli sultânım hazretlerinindir. Fî 26 C. sene 1218.

(İmza)

Bin guruş ale'l-hesâb irsâliyle mübâya'ası için sûretleri ve emirleri ve tezkiresi verile.

Üç kıt'a sûret ve tezkire dâde. Fî 17 C. sene [1]218.

***

İzzetli Defterdâr Efendi
İstid'âsı üzere on yedi bin beş yüz guruş i'tâ olunmasını tanzîm eyleyesiz deyu buyuruldu. 17 B. sene [1]212.

Hacı Memiş Efendi kullarının takdîm eylediği bir kıt'a takrîri mefhûmunda; Tophâne-i Âmirede vâki' Arabacılar Kışlasında me'mûr-ı inşâsı olduğu obüs[1] ve sür'at ve körük ve cebehâne arabaları masârıfı için bu âvânda külliyetli akçenin lüzûmu olduğunu beyân birle bu def'a dahi ale'l-hesâb on yedi bin beş yüz guruş i'tâ buyurulmasını tahrîr ve istid'â eder.

Derkenâra havâle olundukda Efendi-i mûmâ-ileyhin me'mûr-ı inşâsı olduğu top ve cebehâne arabaları masârıfı için bundan akdem kaleme alınan hesâbına idhâl olunan mebâliğden sonra ale'l-hesâb olarak bi'd-defa'ât otuz bin guruş verilmiş olduğu Başmuhâsebeden derkenâr olunmuşdur. Manzûr ve ma'lûm-ı devletleri buyuruldukda her ne vechile irâde-i seniyyeleri buyurulur ise emr ü fermân devletli, sa'âdetli sultânım hazretlerinindir.

– Telhîs.

1 Metinde "آبوس" şeklinde yazılmıştır.

Telhîsi mûcebince Başmuhâsebeye kayd ve tezkire ve sûreti i'tâ olunmak buyuruldu. 17 B. sene [1]212.

Arz-ı Bendeleridir ki:

İşbu takrîr-i çâkerânem bâlâsına sâdır olan fermân-ı âlîleri mûcebince Efendi-i mûmâ-ileyhin me'mûr-ı inşâsı olduğu obüs ve sür'at ve körük ve cebehâne arabaları masârıfı için bu def'a dahi ale'l-hesâb olarak mebâliğ-i mahsûsadan on yedi bin beş yüz guruş verilmek üzere Başmuhâsebeye kayd ve tezkiresi ve sûreti i'tâ olunmak bâbında emr ü fermân devletli, sa'âdetli sultânım hazretlerinindir.

(İmza)

Tezkire ve sûret dâde. Fî 18 B. sene 1212.

***

Başka başka yazıla.

Kocaili Sancağı Mutasarrıfı Vezîr Abdurrahman Paşa'ya ve Dergâh-ı Muallâm Kapıcıbaşılarından ve İznikmid Kereste Emîni Nuh Bey –dâme mecdühû–ya ve İznikmid ve ( ) ve ( ) Kâdîlarına ve Tahta Serdârı ve A'yân ve Zâbitân ve İş Erlerine ve Bu Husûsa Mübâşir Ta'yîn Olunan ( ) –zîde kadruhüm–e Hüküm ki:

Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyûnumdan hâlâ Top Arabacıları Kârhânesinde araba inşâsına me'mûr Seyyid el-Hâc Mehmed *–zîde mecdühû–* ma'rifetiyle müceddeden inşâlarına irâde-i aliyyem ta'alluk eden balyemez ve obüs ve çarhlı sür'at top ve cebehâne arabaları lâzımesi için Sakarya cibâli ve sâir mürtefi' mahallerden düz ve budaksız olarak beheri dörder zirâ' olmak şartıyla üç yüz aded düleklik karaağacın beher kıt'ası üçer yüz akçeden bahâsı yedi yüz elli guruşa bâliğ olup meblağ-ı mezbûr ber-vech-i nakd Hazîne-i Âmireden ifrâz ve irsâl olunmakdan nâşî sen ki Vezîr-i müşârun-ileyhsin; inzimâm-ı re'y ü ma'rifetin ve ma'rifet-i şer' ve Kapıcıbaşı ve sâir-i mûmâ-ileyhim ma'rifetleriyle zikrolunan keresteden Başmuhâsebeden ihrâc ve derûn-ı emr-i şerîfime mevzûan irsâl olunan memhûr ve mümzâ sûret-i defter mûcebince bahâ ve ücret-i kat'iyyesi ve nakliyyeleri tamâmen ashâbına verilmek şartıyla cibâl-i mezkûrenin mürtefi' mahallerinden kat' ettirdip serîan Deraliyyeme nakl ve tesyîr olunmak fermânım olmağın hâssaten işbu emr-i âlîşânım ısdâr ve ( ) ile irsâl olunmuşdur. İmdi; vusûlünde bâlâda tahrîr ve beyân olunduğu üzere sâlifü'z-zikr üç yüz aded düleklik sütûnun fî-i mezkûr üzere îcâb eden bahâ ve ücret-i kat'iyye ve nakliyyesi an-nakdin ashâbına verilmek şartıyla cibâl-i mezkûrun mürtefi' mahallerinden kat' etdirdip Deraliyye'ye irsâl ve tesyîre müsâra'at eylemelerini ve zikrolunan arabaların inşâsı umûr-ı mühimme-i müsta'celeden olup kereste-i mezkûrenin kat' ve naklinde batâet ve rehâvet üzere hareket ederi olur ise icrâ-yı te'dîblerinde dakîka fevt olmayacağı âşikâr olmağla ona göre mütebassırâne hareket ve hilâf-ı emr-i âlîşânım vaz' u hâlât vukû'undan mübâ'adet eylemelerini tenbîh ü te'kîde bezl-i cüll-i himmet eyleyesiz ve siz ki Kapıcıbaşı ve kuzât ve sâirleri mûmâ-ileyhimsiz; sizler dahi mûceb-i emr-i şerîfim üzere amel ve hareket eyleyesiz ve sen ki Mübâşir-i merkûmsun; me'mûr-ı mübâya'ası olduğun kereste-i mezkûrenin yedinde olan mîrî akçeden bahâ ve kat'iyye ve nakliyyesi ashâbına verilerek bir dânesi geriye kalmaksızın serîan mübâya'a ve Âsitâne-i Sa'âdetime tesyîr ve teslîm-i anbâr olunmasına ziyâde ihtimâm ü dikkat ve emr-i mübâşeretinde kemâl-i sadâkat ve hilâf-ı emr-i âlîşânım vaz' u hareketden tehâşî ve mübâ'adet eylemen bâbında fermân-ı âlîşânım sâdır olmuşdur.

Fındıklı İskelesi ve havâlîsinde vâki' cibâlden beheri dörder zirâ' olmak üzere üç yüz aded deneklik dişbudak kerestesinin ma'a ücret-i kat'iyye ve nakliyye beher kıt'ası otuzar akçeden îcâb eden yetmiş beş guruş bahâsı ber-vech-i nakd ashâbına verilmek şartıyla mübâya'a ve kat' ve Deraliyye'ye nakl için sûret-i deftere havâle ile Bergos Kâdîsına ve Bergos A'yânına ve zâbitân-ı vilâyet ve iş erlerine hitâben mübâşirli başka;

Araba-i mezkûrların lâzıme-i inşâiyyesinden olan altı bin aded gürgen isbid kerestesinin beher adedi onar akçeden ve on iki bin aded meşe parmak kerestesinin beher adedi altışar sağ akçeden îcâb eden bin yüz guruş ücret-i kat'iyye ve nakliyyeleri an-nakdin ashâbına verilmek şartıyla Vize ve Pınarhisarı kazâlarından kat' ve nakl olunmak üzere Vize ve Pınarhisarı kazâlarının kuzât ve nüvvâbına ve a'yân ve zâbitân-ı vilâyet ve iş erlerine hitâben sûret-i deftere havâle olunarak siyâk-ı meşrûh üzere mübâşirli başka emr-i şerîf yazılmak.

Fî 19 B. sene [1]218.

Muhâsebe-i [Evve]l

Yazılmışdır.

Kanuni Sultan Süleyman'ın Zigetvar Kuşatması,
Hünername, TSMK, Hazine, no. 1524, v. 279b

BOA, C.AS, 838/35751

Cevherden Dâne İmali İçin Samakovcuk'ta Kârhane İnşası ve Tırnovacık Köyü Ahalisinin Taahhüdü

Samakovcuk Nazırı Yusuf Ağa'nın; *"Samakovcuk köyünde dökümhane inşası, ocaklar ihdası ve çok miktarda cevher çıkarılıp helon imal edilerek yuvarlak dökülmek üzere İstanbul'a gönderilmesine dair emri yerine getirmeye çalıştığı ve bu maksatla Samakovcuk ve Turulya köylerine adamlar yolladığı; şimdiye kadar dört yük helon gönderdiği ve Tersâne-i Âmire için istenilen iki yük helonun da imaline başlandığı; inşaatı hızlandırmak için ilave dülger ve duvarcılar getirttiği, ancak bu iş için keşif sırasında belirlenen meblağın yetersiz olacağının anlaşıldığı"* hususlarına ve; *"arazisinde maden cevheri bulunmasından dolayı kendisine bağlanan Tırnovacık köyü ahalisinden; 'cevher çıkarma hizmetlerinde istihdam, yapılmakta olan dökümhanede yıllık iki yük helon imal edilebilmesine yetecek miktarda tahminen on bin keyl cevher ve iki yük kömür üretme ve bunları nakil ve teslim etme' hususlarında taahhüt aldığından kendisine ve diğer ilgililere hitaben; 'adı geçen köyün Samakovcuk Nazırlığı'na bağlı olduğunun vurgulandığı ve ahalinin bu hizmetleri yaparken gayret gösterip aykırı hareketten kaçınmaları hususunda tembihlerin yer aldığı' bir ferman gönderilmesi isteğine"* dair arizası üzerine, bu konuda adı geçene ve diğer ilgililere daha önce gönderilmiş olan ve; *"Samakovcuk'ta döküm ocakları inşa edilerek hem cevherden hem de helondan dâne imal edilmesi humbara ve yuvarlak ihtiyacının süratle karşılanmasını sağlayacağı için daha önce çıkan ferman üzerine Samakovcuk'ta cevherden dâne imal edildiği ve gönderilen numunelerin muayene edilip tartılmaları neticesinde; 'bunların temiz, çapaksız ve işe yarar oldukları ve tartılarının da İstanbul'da helondan imal edilenlerden daha fazla, İsveç ve diğer devletlerce üretilen aynı çaptaki dânelerle aynı, İngiliz işi olanların ise bunlardan biraz fazla olduğu, daha fazla itina ve alet ikmali ile çok daha iyi üretim yapılabileceği' hususlarının erbabınca ifade edilmesi üzerine Aydos Âyanı adı geçen Yusuf Ağa'nın burada bir yuvarlak kârhanesi inşa etmekle görevlendirilip Samakovcuk Yuvarlak Kârhanesi Nazırı olarak tayin edildiği"* hususları ile söz konusu kârhanenin teşekkül, idare, işletme ve üretilen dânelerin maliyet, teslim, tesellüm ve muayene nizamları hakkındaki diğer ayrıntıların yer aldığı emr-i şerifin kayıtlardan derkenar şeklinde çıkarılmış sureti ve bu durum muvacehesinde ne yapılması gerektiği sorulan Tophâne-i Âmire Nazırının; *"böyle bir emir yazılmasının yerinde olacağına ve söz konusu taahhüdün bilinmesi için Tophâne-i Âmire Ruznamçesine ilmühaber verilmesi gerektiğine"* dair ilamı üzerine bu doğrultuda işlem yapılmasına dair çıkan buyruldu.

19 Temmuz 1820

İzzetli Defterdâr Efendi
İktizâsını tanzîm eyleyesiz deyu buyuruldu. Fî 2 N. sene [1]235.

Devletli, inâyetli, mezîd-i âtıfet ve merhametli veliyyü'n-niam-ı amîmü'l-cûdi ve'l-kerem efendim, sultânım hazretleri devlet ve ikbâl-i ebedî ile sağ olsun.

Arzuhâl-i Abd-i Şâkirü'n-nevâlleridir ki:

Bâ-irâde-i seniyye Samakovcuk[1] karyesinde müceddeden dökümhâne inşâsı ve ocaklar ihdâsı külliyetli cevher çıkarılarak bir tarafdan i'mâl-i helon[2] ve irsâl olunarak Dersa'âdet dökümhâneleri mütemâdiyen yuvarlak isâgasıyla teksîr-i mevâdd-ı mehâmm-ı cihâdiyyeyi mûcib hidemât-ı aliyyede ibrâz-ı sadâkat ve emr-i me'mûriyyetde mezîd-i dikkat ve tesâhülden mübâ'adet olunmak bâbında bu def'a Samakovcuk karyesinde şeref-resân-ı vürûd olan bir kıt'a fermânnâme-i hazret-i Sadâret-penâhî mazmûn-ı emr-makrûnu mû be-mû iz'ân ve meşhûd-ı ubeydânem olup ber-tıbk-ı emr u irâde-i seniyye-i hazret-i veliyyü'n-niamî emr-i me'mûriyyet-i ubeydânemde ber-vech-i istikâmet sa'y ü i'tinâ ve Samakovcuk ve Turulya[3] karyelerinin ocaklarına taraf-ı bendegânemdem mahsûs mukdim âdemler kulları ta'yîn ve ik'âd ve subh u mesâ dikkat olunarak tezâyüd-i helon husûlü esbâbı istihsâl ve hâsıl olan helon bilâ-tevakkuf peyderpey Dersa'âdet'e irsâl ve teslîmine sarf-ı makderet ve otuz beş senesi Muharremi on beşinci gününden Şa'bânü'l-muazzamın yirmi üçüncü gününe gelince ma'rifet-i âcizânemle i'mâl ve mübâya'a ve Dersa'âdet'e isbâl olunan helon dört yüke bâliğ olup bu def'a dahi şeref-sudûr [u] vürûd olan bir kıt'a emr-i âlî mûcebince Tersâne-i Âmire tertîbâtı iki yük helon-ı matlûbenin dahi serîan i'mâl [ve] irsâline mübâderet ve bundan böyle dahi husûle gelecek helonu peyder[pey] Deraliyye'ye tesyîre ikdâm ve gayret olunacağı ve me'mûr-ı ibnâsı olduğum dökümhâne ocakları ve ebniye-i sâirenin tersîm buyurulduğu vechile inşâsına bâ-emr-i âlî tertîb buyurulmuş olan otuz nefer dülger ve otuz nefer duvarcı ustalarının i'mâlleriyle vücûda getirilmesi iki seneye mevkûf maslahatdan ise de sür'at-i husûlü matlûb-ı âlî buyurulduğuna binâen abd-i âcizleri şâibe-i tesâhülden ictinâb birle râyic-i vakt üzere yevmiyeleri verilerek Aydos'dan ve Tırnova'dan ve civâr mahallerden yüz elli nefer mikdârı dülger ve duvarcı tedârük ve isticlâb ve sür'at-i husûl-i ebniyede ve emr-i me'mûriyyet-i kemterânemde rehâvet olunmayarak dâmen-der-meyân-ı gayret ve her hâlde tahsîl-i rızâ-yı yümn-iktizâ-yı veliyyü'n-niamîlerine sarf-ı miknet üzere olduğum ma'lûm-ı ilm-i âlîleri buyuruldukda dökümhâne ocakları ve ebniye-i sâire malzemesinin cüz'-i a'zamı olan taş ve kireç üç sâ'atden ziyâde mesâfe-i baîdeden nakl ve celbi ve kerestehâ-i külliyye bahâları ve metânet üzere ebniyenin inşâsına şimdiye kadar olan masârıfâta nazaran keşfi olan bir yük sekiz bin guruş vefâ etmeyeceği rû-nümâ ve ol mikdâr ve belki zâid akçe ve masârıfâta muhtâc olunacağı ifâdesiyle tasdî'-i ser-i serîflerine ictirâ ve sehve mebnî zuhûr-ı kusûrum karîn-i afv u imhâ ve her hâlde muhtâc olduğum âsâr-ı hüsn-i müsâ'ade-i devletleri hakk-ı kemterâremde inâyet-i âlîleri bî-dirîğ ve ihsân ve Sergen[4] Mukâta'ası mülhakâtından Tırnovacık[5] karyesi, arâzîsinde cevher hâsıl olduğuna binâen karye-i mezkûreye, Nâzır olanların zîr-i idâresinde olmak üzere bâ-emr-i âlî merbût buyurulmuş olmağla ber-mûceb-i emr-i âlî ve şürût-ı nezâret ve me'mûriyyet-i bendegânem muktezâsı îfâsı lâzıme-i uhde-i kemterânem olmakdan nâşî karye-i Tırnovacık reâyâsı ve kocabaşılarını, [bulunmakta] olduğum Samakovcuk karyesine celb ve tezâyüd-i cevheri mûcib hidemâtda istihdâm ve müceddeden inşâ olunan dökümhâne ocaklarına senevî iki yük helon husûlüne mikdâr-ı vâfî ber-vech-i tahmîn on bin keyl cevher ihrâc ve iki yük kömür hark ve i'mâl ve nakl ve teslîm eylemek üzere ta'ahhüdleri müş'ir Midye Nâibi Efendi dâ'îlerinin verdikleri bir kıt'a i'lâm-ı şer'iyyeden keyfiyet-i ta'ahhüdleri karîn-i ilm-i âlîleri buyuruldukda te'kîd-i merbûtiyyetleri ile hidmet-i

1 Demirköy, Kırklareli.

2 Cevher hâlinde iken, kömürle karıştırılıp yakılmak suretiyle bileşiminde bulunan diğer madenler ile kükürt vs. yabancı maddelerden arındırıldıktan sonra yüksek fırında odun kömürü ile tabaka tabaka istiflenip eritilerek elde edilen ve henüz ikinci aşama tasfiye eritmesine tabi tutulmamış ham demir. Daha geniş bilgi için bk. Mehmed Paşa, *Âhen ve Zırhlı ve Merkeb ve Torpido Sefain İnşası Ameliyat ve Nazariyatı,* Bahriye Matbaası, İstanbul, 1307, s. 87'den naklen: Mehmet Yıldırım, *Osmanlı Demir Çelik Sanayii'nde Atölyeden Fabrikaya Geçiş (1830 - 1870),* Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015, s. 26.

3 Hamdibey, Kırklareli.

4 Sergen köyü, Vize, Kırklareli.

5 Malko Tırnovo, Bulgaristan.

lâzımede ikdâm eylemeleri tenbîhâtı[n]ı hâvî ve mugâyiri hareketden ittikâ ve mehâmm-ı seniyyeye mezîd-i i'tinâ eylemelerini te'kîden bu kullarına ve Vize Nâibi Efendi'ye ve Mütesellimin'e ve sâir lâzım gelenlere hitâben bir kıt'a emr-i âlî ısdârı re'y ve irâde-i seniyyeye muvâfık gelir ise inâyet ve ihsân buyurulmak niyâzı bi'l-ibtihâl arzuhâl-i sadâkat-meâl-i kemterânem tesvîdine ictisâr ve merfû'-ı atebe-i devlet-karârları kılındı.

İnşâ'allâhü Teâlâ tazarru'-mend-i niyâz-ı ubeydânem müsâ'ade-i inâyet-vâye-i hazret-i veliyyü'n-niamîlerine karîn-i şâyân buyurulmak bâbında ve her hâlde emr ü fermân-ı merâhim-nişân devletli, inâyetli, mezîd-i âtıfet ve merhametli veliyyü'n-niam-ı amîmü'l-cûdi ve'l-kerem efendim, sultânım hazretlerinindir.

Bende
El-hâc Yusuf
Ser-bevvâbîn
Nâzır-ı Samakovcuk, hâlâ

– Kuyûd-ı lâzımesi ve inhâya nazaran muktezâsı Başmuhâsebeden derkenar.

Tophâne-i Âmire ve Humbarahâne-i Ma'mûre ocakları ve serhaddât-ı hâkâniyye tertîbâtından müceddeden isâgaya muhtâc olan ecnâs-ı humbara ve yuvarlak dâneleri külliyetli olduğundan Samakovcuk karyesinde dahi müceddeden döküm ocakları inşâsıyla gerek cevherden ve gerek helondan dâne i'mâli sür'at-i husûl-i maslahatı müstelzim olduğundan bundan akdem bâ-hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûn numûne olarak serîan cevherden dâne i'mâl ve Dersa'âdet'e irsâl olunmak bâbında Silistre Vâlîsi sâbık İbrahim Paşa *–[dâme] iclâlühû–*ya hitâben ısdâr olunan emr-i şerîf Dergâh-ı Muallâm gediklilerinden Hacı Hasan *–zîde mecdühû–* mübâşeretiyle lede'l-vusûl mûcebince taraf-ı müşârun-ileyhden buyuruldu tastîr ve kâr-güzâr âdemini mübâşir-i mûmâ-ileyhe terfîkan Samakovcuk karyesine tesyîr birle mübâşir-i mûmâ-ileyh ma'rifetiyle ve ma'rifet-i şer' ve Dersa'âdet'den gönderilen iki nefer döküm ustaları ve karye-i mezkûre çorbacıları ve helon ustaları ma'rifetiyle inşâ olunan ocağ-ı mezkûrede cevherden olarak elli altı dâne yuvarlak isâga olunup üç boydan altı dâne yuvarlak taraf-ı müşârun-ileyhe irsâl olunmuş ve bi'l-muâyene tarafından dahi temhîr ve mübâşir-i mûmâ-ileyhe teslîmen Dersa'âdet'e irsâl kılınmış olduğu bundan akdem müşârun-ileyh bir kıt'a tahrîrâtında ve Midye Nâibi i'lâmında tahrîr ve inhâ etmeleriyle mübâşir-i mûmâ-ileyh numûne dânelerini ve ustalarla bi'l-maiyye almış ve gelmiş olduğundan ol bâbda tevârüd eden tahrîrâta nazaran mübâşir-i mûmâ-ileyh istintâk olunarak husûs-ı mezbûrun sûret-i nizâmını ifâde ve i'lâm eylemek üzere ol vakit Tersâne-i Âmire Emîni olup hâlâ Sadr-ı A'zam Kethüdâsı olan Mehmed Seyda *–dâme ulüvvuhû–* ile Tophâne-i Âmire Nâzırı Mehmed Nazif *–dâme mecdühû–*ya havâle ve isti'lâm olundukda onlar dahi mübâşir-i mûmâ-ileyh ve dökücü ustaları ve husûs-ı mezbûra vukûfu olan sâbıkâ Humbarahâne-i Âmire Kâtibi ve Mühimmât Emîni Hacı Halim *zîde mecdühû–*yu tarafına celb ile Topçubaşı ve sâir Ocak zâbitleri hâzır oldukları hâlde zikrolunan numûne dânelerinin keyfiyeti lede's-suâl; cevherden Samakovcuk'da i'mâl olunan mezkûr dânelerin pâk ve çapaksız olup mahallinde böyle çapaksız temiz dâneler rîhte ve i'mâl olunduğu sûretde makbûl olarak işe yarayacağını ve zikrolunan numûne dânelerinin vezni Dersa'âdet'de helondan i'mâl olunan dânelerin vezninden ziyâde olması cevherden i'mâl olunmak mülâbesesiyle metâneti müstelzim olduğunu Topçubaşı ve dökücü ustaları ifâde ve mûmâ-ileyh Hacı Halim *–zîde mecdühû–* dahi tasdîk eylediğinden gayri Tophâne-i Âmire anbârlarında mevcûd olan İsveç ve İngiltere kârı dâneler dahi çapı çapına muvâfık dâneler ile vezn etdirildikde ber-mûceb-i pusula cevherden i'mâl olunan dânelerin veznine muvâfık ve İngiltere kârı olan dâne cüz'î ziyâde gelmiş ise de sâlifü'z-zikr cevherden i'mâl olunan dâneler düvel-i sâirede i'mâl olunan dânelere mümâsil ve mukâbil olduğuna mebnî zikrolunan numûne dâneleri misilli bundan böyle dahi mahallinde yuvarlak i'mâl ve masârıf-ı i'mâliyyesi keyfiyeti dahi mübâşir-i mûmâ-ileyhden lede'l-istihbâr; numûne olarak dâne i'mâli için bundan akdem Samakovcuk'da müceddeden inşâ olunan ocakda me'mûrların tekâsülüne mebnî ihtimâm olunmamış ve mürûr-ı eyyâm ile fenâ-pezîr olmuş olduğunu ve ocak-ı mezbûr kâbil-i isti'mâl olmayarak bu def'a rîhte ve i'mâl olunan numûne dâneleri işe yaradığı hâlde bundan böyle mahallinde müceddeden inşâsına ihtimâm ü dikkat ve edevât-ı lâzımesinin tekmîl olunarak tanzîmine himmet olunduğu takdîrce zikrolunan numûne dânelerinden birkaç kat a'lâ dâneler döküleceğini ve mahallinde hafî ve celî bi't-taharrî tahkîkine nazaran sebt-i[1] defter olduğu vechile cevherden i'mâl olunan dânelerin

1 Metinde "*sebt ve*" şeklinde yazılıdır.

beher kıyyesi helon bahâsıyla onar paraya husûle geleceğini ifâde ve beyân etmekle ber-vech-i muharrer Samakovcuk'da numûne olarak dökülen dâneler mübâşir-i mûmâ-ileyhin ihbârına göre helon bahâsıyla beher kıyyesi onar para ile husûle gelmiş ise de nâzır bulunanlar dâirelerinin idâresi ve ocaklarda kullanılacak mühimmât mürûr-ı eyyâm ve kesret-i isti'mâl ile bir tarafdan eskiyip fenâ buldukça ta'mîr ve inşâları zuhûrunda masârıfa mübtelâ olacağından iâne-i masârıfı zımnında i'mâl eylediği yuvarlak dânelerinin beher kıyyesine ikişer para zam ve ma'a zam beher kıyyesi ma'a cevher-bahâ ve ücret-i i'mâliyye on ikişer paradan bahâsı verilmek ve fakat helon misilli birer para navl-ı sefînesi başkaca te'diye kılınmak ve gelen dâneler bi'l-imtihân ahz olunup içlerinden işe yaramayanları başka ifrâz ve vezn ile helon olarak kabûl olunup helon fiyâtıyla onar paradan bahâsı i'tâ olunmak ve Samakovcuk Kârhânesi, Pravişte misilli Tophâne-i Âmireye rabt olunup beher sene Tophâne-i Âmire ve Tersâne-i Ma'mûre ve lede'l-iktizâ Humbarahâneye lüzûmu olan dâneler ecnâs ve mekâdîriyle bi'l-istîzân tertîb ve suver ve evâmiri tasdîr ve kârhâne-i mezkûr nâzırı tarafına tesyîr olunarak mürettebât-ı mezkûre temiz ve çapaksız (...) olarak rîhte ve i'mâl ve mürettebât-ı mezkûre başka başka kayıklara tahmîlen Dersa'âdet'e irsâl ve mahallerine teslîm eylemek ve kârhâne-i mezkûrun kâffe-i umûr ve husûsu Tophâne-i Âmire Nâzırı bulunanlar taraflarından rü'yet ve ale'd-devâm kârhâne-i mezkûrun hüsn-i i'mâl ve idâresine dâimâ bi't-taharrî dikkat olunmak ve kârhâne-i mezbûrun nâzırının bir gûnâ cünhası ve mugâyir-i emr-i âlî hareketi ihsâs olunmadıkça azlolunmayıp umûrunda tekâsül ve rehâveti ve kârhâne-i mezkûrun şîrâze-i nizâmına halel vukû'una müstelzim hareketi tebeyyün eyledikde derhâl takrîr olunarak yerine münâsibi tedârük ve nâzır nasb ve mahalline irsâliyle tebdîli tecvîz olunmak ve kârhâne-i mezbûr nâzırı bulunanların nüfûzu teshîl-i maslahatı mûcib olacağından Samakovcuk ve Turulya karyeleri ve Tırnovacık karyesinde dahi cevher hâsıl olduğundan karye-i mezbûr zîr-i idâresinde olup taraf-ı âhardan aslâ müdâhale olunmamak ve bi-mennihî Teâlâ kârhâne-i mezkûre inşâ ve dâneler i'mâline mübâşeret olundukda taht-ı nizâma bend ve tertîbi lâzım gelen mevâd Tophâne-i Âmire Nâzırı bulunanlar tarafından bi't-tahkîk arz ve ifâde olunarak tanzîm ve kârhâne-i mezbûrun hüsn-i i'mâl ve idâresi ve giderek lüzûmu oldukça ocaklar ilâvesiyle külliyetli dâne ve helon i'mâline ibtidâr kılınmak ve Tersâne-i Âmire ve Humbarahânenin Samakovcuk ve Turulya karyelerinden sene be-sene müretteb olan helonu dahi öteden beri ne vechile i'mâl olunugelmiş ise ol vechile i'mâl ve irsâline kârhâne-i mezbûr nâzırı dahi nezâret ve dikkat eylemek ve kârhâneye celb edeceği cevherin ücret-i nakliyye ve i'mâl edeceği dânelerin ücret-i i'mâliyyesinde ve husûsât-ı sâirede kimesnenin hakkını ketm etmeyerek ashâbına i'tâ ve reâyâ fukarâsının emniyyet-i hâllerini müeddî esbâbın istihsâline mübâderet ve zikrolunan ocaklarda kullanılacak körükler ve sâir âlât-ı lâzıme bir def'a mîrîden yapılıp verildikden sonra ta'mîr ve tecdîdleri zuhûrunda cânib-i mîrîden bir şey matlûb etmeyip kârhâne nâzırı kendiye âid nemâdan masârıfını rü'yet eyleyerek tanzîm eylemek üzere Başmuhâsebeye kaydolunup sâlifü'z-zikr yuvarlak kârhânesi nâzırının me'mûriyetini hâvî emr-i şerîf ısdârı ve Tersâne-i Âmire ve Tophâne-i Ma'mûre ve Humbarahâne nâzırları taraflarına ilmühaberleri i'tâsı lâzımeden olup lâkin karyeteyn-i mezkûreteyn taraflarından ber-vech-i ocaklık senevî i'tâsı iktizâ eden yetmiş bin üç yüz on dört buçuk vakiyye helon beher sene reâyâ-yı merkûm taraflarından te'diye olunması ve zikrolunan ocaklık helonu vefâ etmediğinden mürettebâta nazaran bu tarafda mübâya'a helonu dahi celb olunmakda olmağla Samokovcuk'da kârhâne inşâsıyla ecnâs-ı yuvarlakların isâgasının tanzîmi karârgîr olduğu hâlde içi boş humbara dânesinin Dersa'âdet'de isâgası lâzımeden olduğuna binâen müretteb olan humbaralara nazaran aralıkda mübâya'a helonunun dahi tertîbi muktezâ-yı maslahatdan ve Samakovcuk'da kârhâne küşâdında gâyet-i merâm ise mühimmât-ı cihâdiyyenin tekessürü olmak hasebiyle Dersa'âdet'de olan kârhânelerin ta'tîlden vikâyesi cüz'-i a'zamı olan helon-ı mukteziyenin vaktiyle celbine mütevakkıf olduğundan ocaklık helonun beher hâl te'diyesiyle iktizâsı vechile mübâya'a olunan tertîbâtın i'tâsında tecvîz-i kusûr olunmaması küşâd olunacak kârhâne-i mezkûr emâneti şürûtuna derc olunması ve yuvarlak mâddesi umûr-ı cesîmeden ve husûs ile Samakovcuk ve Turulya karyeleri reâyâlarının huşûnetleri takrîbiyle içlerinden fesâda meyl ederi olur ise derhâl haklarından gelinerek mesâlih-i Devlet-i Aliyye îrâs-ı sekteden vikâyet lâzımeden olduğuna binâen kurâ-i merkûme Silistre eyâleti dâhilinde olmak mülâbesesiyle Samakovcuk Kârhânesi Nâzırının umûr ve husûsât-ı vâkı'asına ve teshîl-i me'mûriyyetini müstevcib vesâilin istihsâline himmet eylemek üzere Silistre Vâlîsi sâbık-ı müşârun-ileyhe hitâben başka ve Samakovcuk'un Silistre'ye bu'diyyeti ve Edirne'ye kurbiyyeti cihetiyle hasbe'l-maslaha kârhâne-i mezbûre nâzırı tarafından lede'l-inhâ Çirmen Sancağı Mutasarrıfı sâbık Vezîr es-Seyyid Ali Celâl Paşa *–[dâme] iclâlühû–* tarafından dahi iânet-i lâzımenin icrâsına bakılmak üzere başka evâmir-i şerîfe tasdîri menût-ı re'y-i âlîşân idüğünü mahtûmen i'lâm etmeleriyle bu sûretde kârhâne-i mezbûr nezâreti her kime ihâlesi irâde olur ise şerâyit-i mezkûre derciyle me'mûriyetini hâvî başka ve müşârun-ileyhimâya hitâben başka başka evâmir ve (...) mahâll-i mezkûreye ilmühaberleri i'tâsıyla tanzîmi

bâ-takrîr Rikâb-ı Hümâyûn-ı mülûkâneye lede'l-arz kârhânenin inşâsına mübâşeret ve nezâret dahi sen ki A'yân-ı mûmâ-ileyhsin; sana ihâle olunarak vekîlin olan Hüseyin Bey me'mûr kılınmak mazmûnunda hatt-ı hümâyûn-ı şâhâne şeref-rîz-i sudûr olmakdan nâşî mûcebince Başmuhâsebeye kaydolunup müşârun-ileyhimâya hitâben başka başka ve me'mûriyetini hâvî başka sene-i sâbık evâhir-i Şevvâlinde evâmir-i şerîfe ısdâr ve kârhâne-i mezkûreye muktezî olan kalıb ve âlât-ı sâire mûmâ-ileyh Hacı Halim *–zîde mecdühû–* ma'rifetiyle i'mâl ve irsâl olunmak üzere mübâşereti için sûretleri ve iktizâ eden mahallere ilmühaberleri i'tâ olunmuş olduğu kuyûddan müstebân olup lâkin (...) ba'dehû sen hacc-ı şerîfden avdet ve mahall-i me'mûriyyetine azîmet eylemen ve müşârun-ileyhimânın infisâlleriyle Silistre eyâleti Vezîr Mehmed Selim Paşa ve Çirmen sancağı el-Hâc Mustafa Paşa *–[dâme] iclâlühümâ–*nın uhdelerine tevcîh olunmak takrîbiyle te'kîdi hâvî evâmir-i şerîfe ısdârına irâde-i aliyye ta'alluk edip ol bâbda ber-minvâl-i muharrer Vâlî-i lâhık-ı müşârun-ileyhimâya hitâben diğer evâmir-i şerîfe ısdâr olunmağla sana dahi te'kîd-i me'mûriyyeti hâvî fî 23 Ca. sene 1235 târîhinde Midye Nâibine ve Samakovcuk'da Yuvarlak Kârhânesi Nâzırı ta'yîn olunan Dergâh-ı Muallâm kapıcıbaşılarından Aydos A'yânı el-Hâc Yusuf *–dâme mecdühû–*ya hitâben emr-i şerîf verildiği mukayyed olmağla; bu sûretde meâl-i tahrîrât ve derkenâra nazaran iktizâsı Tophâne-i Âmire Nâzırı sa'âdetli, atûfetli Efendi hazretlerinden isti'lâm buyurulmak iktizâ eder.

Fermân devletli, inâyetli sultânım hazretlerinindir. Fî 9 N. sene 1235.

(İmza)

(Belgenin arka yüzü)

– Sa'âdetli, atûfetli Tophâne-i Âmire Nâzırı Efendi hazretleri iktizâsını i'lâma himmet buyuralar.

Ma'rûz-ı Bendeleridir ki:

Vize kazâsında kâin Sergen Mukâta'ası mülhakâtından Tırnovacık karyesi arâzîsinde cevher hâsıl olduğundan karye-i mezkûre Samakovcuk'a merbût buyurulmuş olduğuna mebnî ber-mûceb-i emr-i âlî hidemât-ı lâzımede kıyâm ve senevî iki yük helon husûlüne vâfî on bin kîle cevher ihrâc ve iki yük kömür i'mâl ve müceddeden inşâ olunan dökümhâneye îsâl ve isâga olunacak yuvarlakların İyneada İskelesi'ne nakline Tırnovacık reâyâları müteahhid olduklarını mübeyyin taraf-ı şer'den i'tâ olunan i'lâmdan keyfiyet-i ta'ahhüdleri karîn-i ilm-i âlîleri buyuruldukda te'kîd-i merbûtiyyetlerini müş'ir hidmet-i lâzımelerinde ikdâm eylemelerini hâvî bir kıt'a emr-i âlî sudûrunu hâlâ Samakovcuk Nâzırı el-Hâc Yusuf Ağa tahrîr etmekle mehâmm-ı seniyyenin hüsn-i nizâmı zımnında tahrîri üzere mûmâ-ileyhe ve Vize Nâibi ve Mütesellimine ve sâir lâzım gelenlere hitâben bir kıt'a emr-i âlî ısdârı ve reâyâ-yı mersûmenin sûret-i ta'ahhüdleri ma'lûm olmak için Tophâne-i Âmire Rûznâmçesine ilmühaberi tahrîri iktizâ eylediği ma'lûm-ı devletleri buyuruldukda fermân devletli, sa'âdetli sultânım hazretlerinindir.

(Mühür)

Abdühû

Es-seyyid Mehemmed Emin

– Telhîs.

Telhîsi mûcebince emr-i şerîfi ısdâr ve ilmühaberi i'tâ olunmak buyuruldu. Fî 26 N. sene [12]35.

Arz-ı Bendeleridir ki:

Bâ-irâde-i seniyye Samakovcuk karyesinde müceddeden dökümhâne inşâsı ve ocaklar ihdâsıyla külliyetli cevher çıkarılarak bir tarafdan helon i'mâl ve irsâl olunarak Dersa'âdet dökümhânelerinde mütemâdiyen yuvarlak isâga ve tesâhülden mübâ'adet olunmak bâbında tastîr ve tesyîr buyurulan emirnâme-i sâmînin vusûlünden bahisle Vize kazâsında kâin Sergen Mukâta'ası mülhakâtından Tırnovacık karyesi arâzîsinde cevher hâsıl[1] olduğundan

1 Metinde "*hâs*" şeklinde yazılmıştır.

karye-i mezkûre Samakovcuk'a rabt olunmuş idüğüne binâen hidemât-ı lâzımede kıyâm ve senevî iki yük helon husûlüne vâfî on bin kîle cevher ihrâc ve iki yük kömür i'mâl ve müceddeden inşâ olunan dökümhâneye îsâl ve isâga olunacak yuvarlakların İyneada İskelesi'ne nakline Tırnovacık reâyâları ta'ahhüd eylediklerini mübeyyin taraf-ı şer'den i'lâm ahz olunduğu beyânıyla te'kîd-i merbûtiyyetlerini hâvî ve hidmet-i lâzımelerinde ikdâm eylemelerini muhtevî bir kıt'a emr-i âlî i'tâsı husûsunu Dergâh-ı Âlî kapıcıbaşılarından Samakov Nâzırı Yusuf Ağa kulları işbu arîzasında ve Midye Nâibi bir kıt'a i'lâmında tahrîr ve inhâ ederler.

Sâdır olan fermân-ı âlîleri mûcebince kuyûd-ı lâzımesi ba'de'l-ihrâc; iktizâsı Tophâne-i Âmire Nâzırı Efendi bendelerinden lede'l-isti'lâm ve mehâmm-ı seniyyenin hüsn-i nizâmı zımnında tahrîri üzere Nâzır-ı mûmâ-ileyhe ve Vize Nâibi ve Mütesellimine ve sâir lâzım gelenlere hitâben bir kıt'a emr-i şerîf ısdârı ve reâyâ-yı mersûmenin sûret-i ta'ahhüdleri ma'lûm olmak için Tophâne-i Âmire Rûznâmçesine ilmühaberi i'tâsı iktizâ eylediğini mahtûmen i'lâm eder.

Ma'lûm-ı devletleri buyuruldukda ber-mûceb-i i'lâm emr-i şerîf ısdâr ve Rûznâmçe-i mezkûra ilmühaberi i'tâ olunmak bâbında emr ü fermân devletli, sa'âdetli sultânım hazretlerinindir.

(İmza)

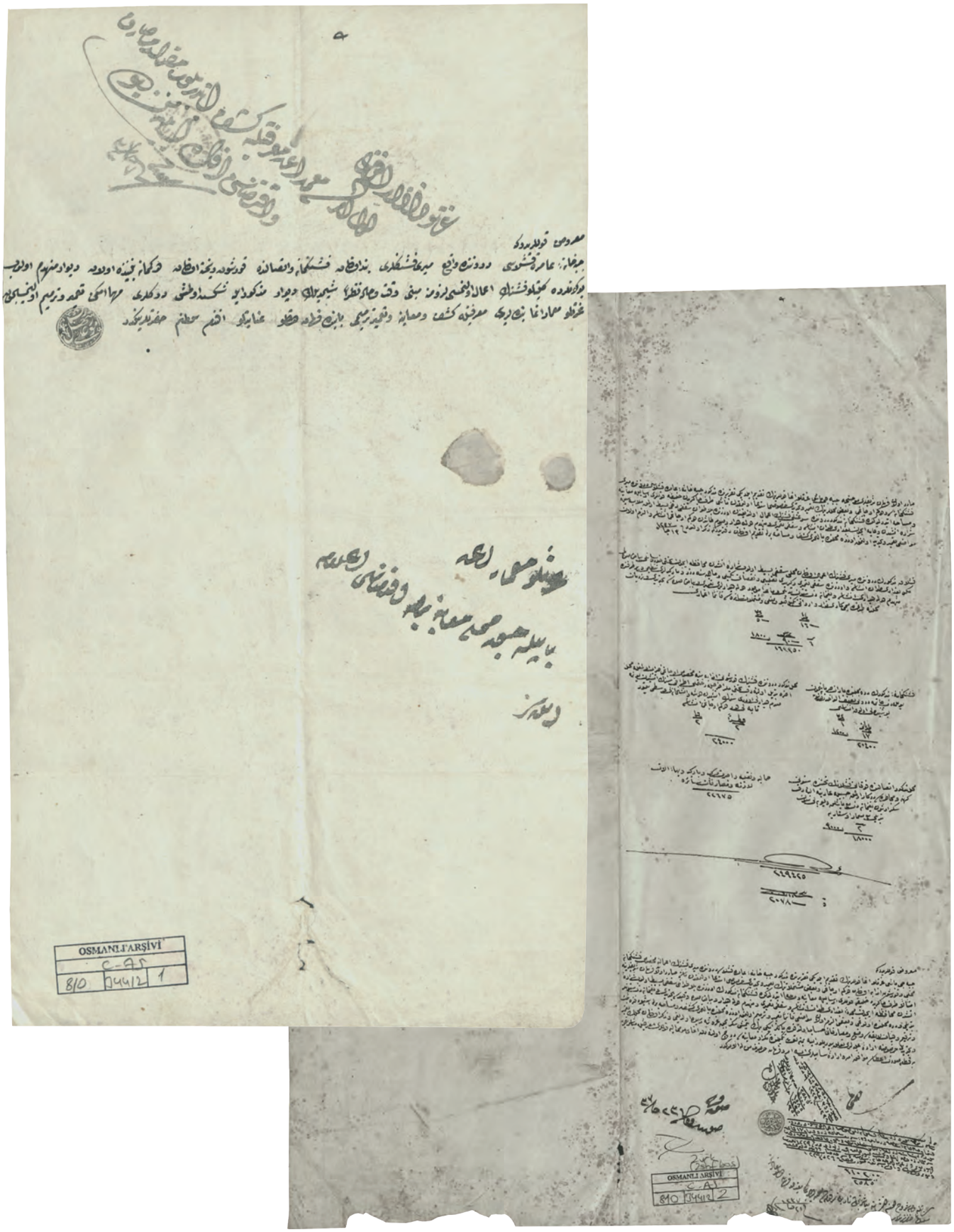
Dâde. 8 L. sene [12]35.

15. Yüzyıl Osmanlı Top Modeli,
Askerî Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı

Baruthâne-i Âmirenin Kulesi, Bakırköy/İstanbul

OSMANLI ARŞİVİ
C.AS
810 34412 1

OSMANLI ARŞİVİ
C.AS
810 34412 2

BOA, C.AS, 810/34412

Cebehâne-i Âmire Kışlasındaki Fişekhane ve Dökmehanenin Onarılması

Cebecibaşı Ali Ağa'nın; *"Cebehâne-i Âmire Kışlası içerisindeki Fişekhanede şu sırada çok miktarda fişek üretilmesi gerektiğinden, burası ile bitişiğindeki kurşun dökülen Dökmehane arasında bulunan yıkık duvarın ve kırık direklerin onarılmasına"* dair takrir sunması üzerine yapılan keşif neticesinde; *"bahsedilen yerlere ilaveten, Fişekhanenin ateş kıvılcımından korunması için, tavansız olan çatısının altına sıvalı bağdadi tavan inşası, çatı ve kiremitlerin tamiri, merdiven bölümüne kapı ve dere bölümüne yağmur suyu oluğu yapılması, içerisinde fişek kurşunu eritilen harap ocağın yerinin değiştirilip som ateş taşından yeni ocak inşası gibi işlerin de yapılması gerektiğine ve bunların maliyetine"* dair Mimarbaşı tarafından tanzim olunan keşif defteri ve işe başlanması için *suret* verilmesine dair buyruldu.

15 Şubat 1822

İzzetli Defterdâr Efendi
Evvel-emirde Mi'mâr Ağa ma'rifetiyle keşfetdirilip mikdâr-ı masârıf ve iktizâsını ifâde eyleyesiz deyu buyuruldu. Fî 7 Ca. sene [12]37.

Ma'rûz-ı Kullarıdır ki:

Cebehâne-i Âmire Kışlası derûnunda vâki' mîrî fişenkleri bend olunan Fişenkhâne ve ittisâlinde kurşun rîhte olunan Dökümhâne beyninde olan duvar münhedim olup bugünlerde külliyetli fişenk i'mâl olunması lüzûmuna mebnî vakt ü hâle nazaran şimdilik duvar-ı mezkûr ile şikest olmuş direkleri mehmâ-emken ta'mîr ve termîm olunması için izzetli Mi'mâr Ağa bendeleri ma'rifetiyle keşf ve muâyene ve ta'mîr [ve] termîmi bâbında fermân devletli, inâyetli efendim sultânım hazretlerinindir.

(Mühür)
Rabbi sehhil umûre
Ali

– İzzetli Mi'mâr Ağa
Yapılacak mahalli muâyene birle iktizâsını i'lâm eyleyesiz.

***

Sâdır olan fermân-ı şerîfleri mûcebince Cebecibaşı izzetli Ağa kullarının takdîm eylediği takrîrinde; mezkûr Cebehâne-i Âmire Kışlası derûnunda mîrî Fişenkhânesi ve Dökme Ocağı ve ba'zı mahallerinin ta'mîr ve tecdîdi husûsu istid'â olunmakdan nâşî taraf-ı çâkerîden halîfe kulları irsâliyle muâyene ve mesâha etdirildikde Fişenkhâne-i mezkûr derûnunda sür'atli fişenk i'mâl olunduğundan üzerinde bilâ-tavan sakfı dahi basît olmak mülâbesesiyle şerâre-i âteşden vikâye için bağdâdî tavan inşâsı ve sakfı ta'mîri ve münhedim dolma duvar ve som taşdan Dökme Ocağı inşâsı ve elzem olan mevâzi'i ta'mîr ve tecdîd olunmak üzere mahallinde bi't-taharrî keşf ve mesâha birle takdîm olunan defteridir ki zikrolunur. Fî 13 Ca. sene 1237.

<table>
<tr><td colspan="2">Kışlak-ı mezkûrun derûnunda mîrî fişenk i'mâl olunan mahalli sakfı basît olup şerâre-i âteşden muhâfaza için tahtı horasanlı beyâz sıvalı mükemmel bağdadî tavan inşâsı ve üzerinde sakfı ta'mîri ve kiremidi taklîbi ve noksânı tekmîli ve mahyasına derz ve bârgîrleri tanzîmi ve bir tarafdan münhedim dolma duvarı inşâsı ve yağhâneden sütûn tebdîli ve mâ'adâ mevcûd dolma duvarları ta'mîri ve beyâz sıvası tecdîdi ve nerdübân mahalline doğramacıkârî zar ve edevâtı tekmîl kapı vaz'ı ve müştemilât-ı sâiresi kâimen i'mârı
Tûlen: 16,5 zirâ', Arzan: 5,5 zirâ'
Terbîi: 90,5 zirâ' 6 parmak
Fî: 1.800
163.350 akçe</td></tr>
<tr><td>Fişenkhâne-i mezkûrun dere mahallinde bârân cereyânı için yollamadan çatma derûnu nısf elvâhdan kurşun pûşîdeli oluk inşâsı
Tûlânî: 17 zirâ', Arzan: 1 zirâ'
Fî: 1.200
20.400 akçe</td><td>Mahall-i mezkûr derûnunda fişenk kurşunu izâbesine mahsûs ocağı harâb olmağla mahall-i âhara tebdîl olunarak tahtı melez harcıyla rıhtımlı etrâfı seng-i âteşîden yonma som duvarlı üzeri seng-i âteşîden döşeme ve âteşhâneli, vasatı demir tâbeli devir Dökme Ocağı inşâsı
Kutran: 2 zirâ', Kadden: 2 zirâ'
24.000 akçe</td></tr>
<tr><td>Mahall-i mezkûr ittisâlinde fevkânî Kışlanın tahtında sütûnu köhne ve muhâtarası derkâr olmak hasebiyle âriyete alınarak sekiz arşun yağhâneden ma'a başlık ve boyalı sütûn tebdîli ma'a mismâr ve üstâdiyye
2 aded, fî: 9.000
18.000 akçe</td><td>Hammâliye ve nakliye ve ücret-i merkeb ve bârgîr ve bahâ'-i âlât-ı lâzıme ve masârıfât-ı sâire
22.675 akçe</td></tr>
<tr><td colspan="2">Yekûn
249.425 akçe
Be-hesâb-ı guruş: 2.078,5 [guruş] 5 akçe</td></tr>
</table>

Ma'rûz-ı Kullarıdır ki:

Cebecibaşı izzetli Ağa kullarının takdîm eylediği takrîrinde mezkûr Cebehâne-i Âmire Kışlası derûnunda mîrî fişenk i'mâline mahsûs Fişenkhâne mahalli ve kurşun izâbe olunan Dökme Ocağı ve ba'zı müştemilâtının ta'mîr ve tecdîdi husûsu istid'â olunmakdan nâşî sâdır olan fermân-ı şerîflerine imtisâlen taraf-ı çâkerîden halîfe kulları irsâliyle muâyene ve mesâha etdirildikde Fişenkhâne-i mezkûrun üzerinde bilâ-tavanlı sakfı basît olup şerâre-i âteşden muhâfaza için müceddeden bağdadî tavan inşâsı ve sakfı ta'mîri ve münhedim dolma duvar ve beyâz sıva ve kapısı tecdîdi ve yağhâneden sütûnlar tebdîli ve dere mahallinde oluğu ve ba'zı elzem olan mevâzi'i kâimen ta'mîr ve termîm olunmak üzere mahallinde bi't-taharrî keşf ve mesâha birle işbu deftere sebt ve terkîm ve fiyât-ı lâyıkası vaz' ve masârıfâtı hesâb olundukda yalnız iki bin yetmiş sekiz buçuk guruşa resîde olduğu ve zikrolunan mahallin ta'mîr ve tecdîdi husûsuna irâde-i aliyyeleri ta'alluk buyurulur ise bi-mennihî Teâlâ tekmîlinde tekrâr

muâyenesi derc olunarak Ağa-yı mûmâ-ileyh kulları ma'rifetiyle mübâşereti için bir kıt'a sûret i'tâsı muvâfık-ı emr u irâde-i sâmîleri ise emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Bende
Mehmed Râsim
Ser-mi'mârân-ı Hâssa, hâlâ
(Mühür)

– Sâbıkı.

Be-cihet-i kusûr-ı masârıf-ı mezbûr în kadar meblağ an-Hazîne-i Âmire dâde fermûde tezkire dâde fî 22 Receb sene 1229.

Guruş	
2.585	
1.000	*Mukaddem ale'l-hesâb dâde*
1.585	
235	*Tenzîl bâ-telhîs ve fermân-ı âlî*
1.350	

Berây-ı mübâşeret-kerde müceddeden inşâ'-i fişenkhâne el-mahsûs [be-]i'mâl-i kurşun der-derûn-ı Kışlak-ı Cebehâne-i Âmire der-mâbeyn-i harbe-i (?) şerîf-i sancakdâr (?) ve Kışlak-ı 17. Cemâ'at müceddeden inşâ şüde irâde-i hümâyûn ta'alluk kerde ve be-ma'rifet-i Hâfız Mehmed Emîn Efendi Ser-mi'mârân-ı Hâssa inşâ ve tekmîl şüde sûret dâde fermûde el-vâki' der-sene 1229 ber-mûceb-i memhûr takrîr ve i'lâm-ı Nâzır-ı Cebehâne-i Âmire ve Ser-cebeciyân ve memhûr defter-i keşf ve takrîr ve fermân-ı âlî ve bâ-fermân-ı şerîf sûret dâde fî 26 R. sene 1229.

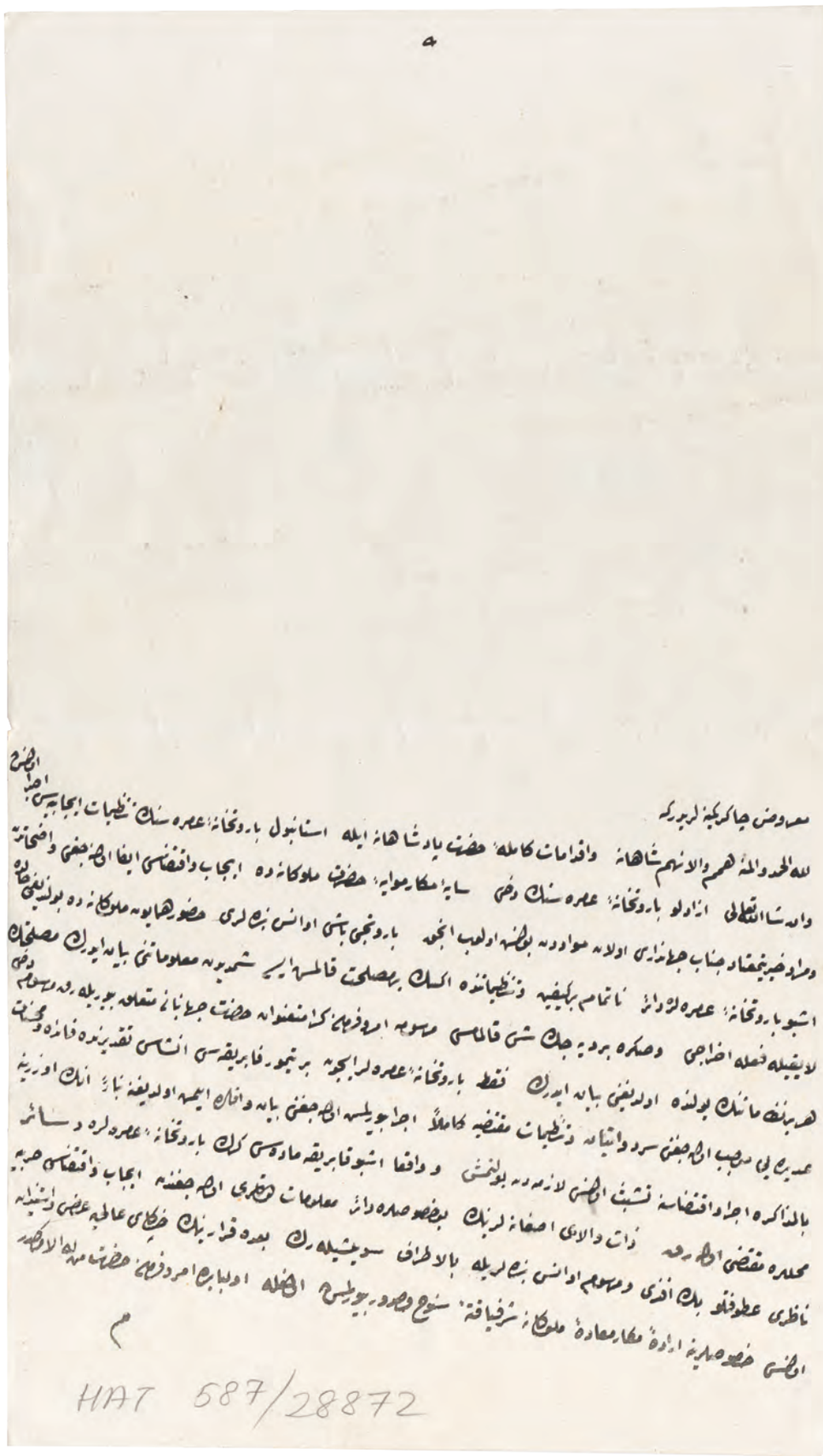
310.200 akçe
2.585 guruş

Sâbıkına, vech-i meşrûh üzere inşâsına mübâşereti için târîh-i merkûmede sûret verildiği mukayyeddir. Fermân devletli, sa'âdetli sultânım hazretlerinindir. Fî 21 Ca. sene 1237.

(İmza)

Sûret verile.

Sûret dâde. Fî 23 Ca. sene [12]37.

HAT 587/28872

Baruthaneler İçin Bir Demir Fabrikası Kurulması Konusunun Müzakere Edilmesi

Barutçubaşı Ovannes'in Padişahın huzurunda bulunduğu sırada kendisine; *"baruthanelerle ilgili işlerde ve yapılan düzenlemelerde bir eksiklik olup olmadığı"* sorulduğunda; *"düzenlemelerin yerinde olduğu, ancak baruthaneler için bir demir fabrikası inşa edildiği takdirde bunun çok faydalı olacağını"* ifade etmesi üzerine, bu hususun Sadrazam, Harbiye Nazırı ve adı geçen Ovannes tarafından etraflıca konuşulup sonucun Padişaha arz edilmesine dair çıkan irâde-i seniyye.

6 Nisan 1837*

Ma'rûz-ı Çâker-i Kemîneleridir ki:

Li'llâhi'l-hamdü ve'l-minne, himem-i vâlâ-nehem-i şâhâne ve ikdâmât-ı kâmile-i hazret-i Pâdişâhâne ile İstanbul Baruthâne-i Âmiresinin tanzîmât-ı îcâbiyyesi icrâ olunmuş ve inşâ'allâhü Teâlâ Azadlu Baruthâne-i Âmiresinin dahi sâye-i mekârim-vâye-i hazret-i mülûkânede îcâb ve iktizâsı îfâ olunacağı vâzıhâtdan ve murâd-ı hayriyyet-mu'tâd-ı cenâb-ı Cihândârî olan mevâddan bulunmuş olup ancak Barutçubaşı Ovannes bendeleri huzûr-ı hümâyûn-ı mülûkânede bulunduğu hâlde; *"işbu baruthâne-i âmirelere dâir nâ-tamâm bir keyfiyet ve tanzîmâtında eksik bir maslahat kalmış ise şimdiden ma'lûmâtım beyân ederek maslahatın lâyıkıyla fi'le ihrâca ve sonra bir diyecek şey kalmaması"* mersûma emr ü fermân-ı kerâmet-unvân-ı hazret-i cihân-bânî müte'allik buyurularak mersûm dahi; *"her bir nizâmâtımn yolunda olduğunu beyân ederek fakat baruthâne-i âmireler için bir demir fabrikası inşâsı takdîrinde fâide ve muhassenât-ı adîdeyi mûcib olacağım"* serd ü ityân ve; *"tanzîmât-ı mukteziye kâmilen icrâ buyurulmuş olacağım"* beyân ve ifâde eylemiş olduğuna binâen onun üzerine bi'l-müzâkere icrâ ve iktizâsına teşebbüs olunması lâzımeden bulunmuş ve vâkı'â işbu fabrika mâddesi gerek baruthâne-i âmirelere ve sâir mahallere muktezî olarak zât-ı vâlâ-yı âsafânelerinin bu husûslara dâir ma'lûmât-ı devletleri olacağından îcâb ve iktizâsı Harbiye Nâzırı atûfetli Beyefendi ve mersûm Ovannes bendeleriyle bi'l-etrâf söyleşilerek ba'dehû karârının hâk-i pâ-yı âlîye arz ve istîzân olunması husûslarına irâde-i mekârim-âde-i mülûkâne şeref-yâfte-i sünûh ve sudûr buyurulmuş olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Mim.

* Tarih tahminîdir. Osmanlı Arşivi otomasyon sisteminden alınmıştır.

65

BOA, C.AS, 918/39674

Pravişte Dökümhanesinde Yapılan Yuvarlak Üretiminin Ayrıntıları

Pravişte Dökümhanesine tayin edilen yeni Müdür İbrahim Bey ile eski Müdür Haşim Bey'e vekâleten Dökümhane İdarecisi Osman Efendi arasında cereyan eden devir teslim neticesinde Pravişte Kazası İdare Meclisi marifetiyle tanzim ve Drama İdare Meclisi tarafından tasdik olunan ve; *"odalardaki döşemelerin, Dökümhane alet ve edevatı ile top endamlarının*[1]*, Siroz, Drama ve Pravişte kazalarının bakayası olan ve elde bulunan kömür ve cevherin, mevcut yuvarlaklar ile katır ve katır takımlarının miktarları; kantarcı, kömürcü, körükçü vs. Dökümhane çalışanlarının ücret, elbise ve üzüm parası, bayramlarda kurban parası ve bahşiş, ekmek, hınta, mısır, kahve, zeytinyağı, çıra, kuzu, fasulye, mum, çarık, katırların arpa, ot, nal ve semer tamirat giderleri; Dökümhane için Siroz, Zihne, Drama, Pravişte, Kavala, Nevrekop ve Bereketli kazaları üzerine aynen ve bedelen tertip olunan kömür, cevher, hizmetçi, nakliye ve helon bedellerinin miktarları vs."* hakkındaki ayrıntılı malumat ile; *"numune olarak dökülen 1 kıyyelik bir yuvarlakta 5 kıyye kömür, 2 kıyye cevher kullanıldığı, çap ve ağırlıkları eşit, kaliteli yuvarlak dökülmesi için kalıplarla endamların karşılaştırıldığı, endamların zaman içerisinde aşınmalarından dolayı meydana gelen çap değişikliklerinin ölçülmesi için bir adet çap pergeli gönderilmesi, hesap ve yazı işlerinin sağlıklı yürütülebilmesi için Tophâne-i Âmireden dönüşümlü olarak burada bir kâtip görevlendirilmesi, Dökümhanenin yıllık üretim miktar ve maliyetinin belirlenmesi için bir tam yıla ihtiyaç duyulduğu, kömür ve cevherin önceki fiyatlarından alınabilmesi için Siroz ve Zihne kazalarındaki görevlilerin oralardaki kömürcü ve cevhercilerle fiyat pazarlığı yapması gerektiği, Dökümhaneye gönderilmiş olan Muallimin körüklerin devamlı çalışabilmesi için on beygir gücünde vapur inşa edilmesi lüzumundan bahsetmesine karşın orada kömür bulunmadığı ve suyun az olduğu vs."* Dökümhanenin üretim ve idaresi hakkındaki değerlendirmelerin yer aldığı *defter*; bunun üzerine; *"istenen çap pergelinin tanzim edilmekte olduğu, Dökümhanenin üretimine nezaret etmesi için oraya gönderilmiş olan İngiliz Muallimin kömür ve su durumundan dolayı vapur inşası mümkün olmadığından hizmetine ihtiyaç kalmaması sebebiyle aylıkları ödendikten sonra görevine son verildiği, bu itibarla üretimin oradaki ustalarca istenen şekilde yapılması için emir yazılması gerektiği vs."* hususlarda Tophâne-i Âmire Feriki ile Müdürü taraflarından sunulan *takrir*in ve Masârıfat Muhasebesi Kalemi'nin; *"gönderilecek kâtibin tayini ve maaşı, kömür, cevher ve helon fiyatları ile amele yevmiyelerinin rayice göre ittifakla orada belirlenmesi vs. konular ile bunlara dair ilgililere emirler yazılması"* hususlarındaki *derkenar*ının Meclis-i Muhâsebe-i Mâliyede görüşülmesi neticesinde bu doğrultuda işlem yapılmasına dair tanzim olunan *mazbata* ve ona uygun olarak çıkan buyruldu ile onun gereği olarak ilgililere hitaben adı geçen Kalem tarafından hazırlanan hükümler.

18 Ağustos 1841

1 Ağaçtan yapılmış yuvarlak numunesi. (Bk. Bu dosyadaki BOA, C.AS, 918/39674-4-2 ve BOA, C.AS, 918/39674-6 numaralı belgeler.)

Hâlâ Pravişte Dökümhâne-i Âmiresinin hüsn-i idâresi me'mûriyetiyle vürûd eden Asâkir-i Muntazama-i Şâhâne Kâimmakâm-ı âlî-makâm atûfetli İbrahim Bey ma'rifeti ve ma'rifet-i şer' ve Meclis-i istikâmet-enîs ma'rifetleriyle Müdîr-i sâbıkı Hâcegân-ı Dîvân-ı müşeyyedü'l-erkândan atûfetli Hâşim Bey bendelerinin bırakmış olduğu Dökümhâne-i mezkûr me'mûru Osman Efendi hâzır olduğu hâlde ber-mûceb-i ta'lîmât-ı âlî devir ve teslîm ve tesellüm kâide-i mer'iyyesi bi'l-icrâ Mîr-i mûmâ-ileyhe devir ve teslîm kılınan mefrûşât ve evânî ve edevât-ı sâiresidir ki ber-vech-i âtî zikr u beyân olunur. Fî-selhi R. sene [1]256.

Beyân-ı Mefrûşât

• Müdîre mahsûs olan odanın mefrûşâtı				• Diğer oda mefrûşâtı	
Parça		*Parça*		*Parça*	
2	Memlû kebîr minder	5	Pencere perdesi	4	Memlû minder
2	Memlû sagîr minder	1	Kapı perdesi	4	Basma mak'ad
4	Göğez çuka mak'ad	1	Seccâde	10	Memlû basma yasdık
12	Kadife memlû yasdık			4	Koltuk yasdığı
20		7		22	
• *Def'a* Edevât-ı mefrûşât					
Parça		*Parça*		*Parça*	
4	Memlû minder	10	Memlû çuka yasdık	4	Köhne çuka mak'ad
4	Memlû sagîr minder	8	Tehî köhne yasdık	7	Köhne tehî yasdık
2	*Def'a* Memlû kebîr minder	2	Köhne kilim		
10		20		11	

Beyân-ı Edevât-ı Dökümhâne

Demir, yuvarlak kefçesi 4 aded	Demir kısaç 8 aded kebîr 13 aded sagîr 9 aded sagîr	Köseği-i demir 4 aded	Kanca-i demir 6 aded	Gelberi-i demir 4 aded
Ocak şişi, demir 4 aded	Çeşme şişi, demi[r] 4 aded	Kebîr şiş, demir 2 aded	Çekiç 10 aded 03 aded kebîr 13	Kebîr burgu 2 aded
Balta 3 aded	Keser 2 aded	Demir çapa 3 aded	Varyoz 4 aded	Demir kürek 2 aded
Nühâs-ı kalıb 134 kıyye	Revgan-ı neft 14 kıyye	Revgan-ı bezîr 20 kıyye	Rîg-i derece 50 kıyye	Pota çamuru 1.200 kıyye

Beyân-ı Edevât ve Ocak Kalıbı

Mâyelik nühâs 53 kıyye	Derece 8 çift	Kısaç Kebîr 2 aded ve sagîr 2 aded	Demir şiş 2 aded	Çekiç Kebîr 1 aded ve sagîr 3 aded

Demir örs 1 aded	Demir mengene 1 aded	Demir çarh 2 aded	Nühâs kazgan 1 aded	Hâm demir 60 kıyye
Top takımı demiri 50 kıyye	Hurda demiri 12 kıyye	Cedîd nühâs 137 kıyye	Cedîd gâvsâle 1 aded	Kazma 1 aded
Dest-erre 1 aded	Keser Kebîr 1 aded ve sagîr 1 aded	Pala demiri 60 kıyye	Kantâr 1 aded	

Def'a, Edevât

• Beyân-ı endâmhâ							
				Çap-ı pasaparola			
		Kâr-ı kadîmleri				*Kâr-ı kadîmleri*	
Endâm	*Çap*	Endâm	*Çap*	Endâm	*Çap*	Endâm	*Çap*
2	18	2	18	1	18	1	9
2	16	2	16	1	16	2	7
1	14	3	14	1	14	1	5
1	11	3	11	1	11	2	3
1	9	3	9	1	9	1	1,5
1	7	3	7	1	7	2	1
1	5	2	5	1	5		
1	3	7	3	1	3		
1	1,5	5	1,5	1	1,5		
1	1	2	1	1	1		
12	-	32	-	10	-	9	-
44				19			
Yekûn 63							

• Mevcûd olup teslîm olunan kömür 180.000 kıyye		• Mevcûd olup teslîm olunan cevher 1.010,5 keyl = 101.050,5 kıyye		
Kazâdan bakâyâ matlûb olup havâle olunan kömür		*Kazâdan bakâyâ olup havâle olunan cevher*		
	Kıyye		*Keyl*	*Kıyye*
Drama'dan	*191.253*	*Pravişte'den*	*0235*	*00*
Siroz'dan	*015.956*	*Siroz'dan*	*2.017*	*30*
	207.209		*2.252*	*30*

• Dânehâ			• Mevcûd olup teslîm olunan esterhâ ve edevâtı			
Yuvarlak *Kıyye*	*Çap*	Dânehâ *Aded*	Ester	*Köhne* Semer ma'a takım	*Müsta'mel* Yular	Çan
10.872	5	2.597	10 re's	10 aded	10 aded	07 kebîr 19 sagîr 26 aded
04.124	1,5	2.858				
14.996		5.455				

Dökümhâne-i merkûmenin Tophâne-i Âmire-i ebediyyü'l-istikrâra irsâl eyleyeceği yuvarlak ve şimdiye kadar kazâlardan aynen ve bedelen aldığı eczâ ve meblağ vech üzere olup tertîb-i senevîsi olan bir yük doksan sekiz bin dokuz yüz kusûr vakiyye yâhûd iki yük olduğu takdîrce kömür ve cevher ve amele ve hademe ve nakliye masârıfları verilmek iktizâ eder ve bunların yalnız kömür ve cevher fiyât-ı evvelleriyle cevherci ve kömürcülerden alınabilir mi ve yuvarlağı iskeleye ne vechile naklederler ve hizmetciler nasıl ve ne fiyâtlarla istihdâm olunurlar; a'zâ-yı Meclis ile lede'l-müzâkere ber-vech-i dikkat derece-i tahkîka resîde birle arz ve inhâya müsâra'at olunması emr u irâde buyurulmuş olmakdan nâşî bu def'a ber-vech-i hakkâniyyet tutulan numûneye nazaran zeyle terkîm kılındığı vechile husûle gelmiş ise de hasbe'l-mevsim suyun kıllet vaktine tesâdüf eylediği ve işbu suyun mahall-i âhardan ilâvesi dahi hayyiz-i imkânda olmadığından Eylül'e değin gitdikçe kıllet târî olacağından bu cihetle rütbe-i müsâvâtda bulunmayıp bir sene kâmilen mâdde-i isâgaya takayyüdât-ı îcâbiyye îfâsıyle senevî ne mikdâr kömür ve cevher iktizâ eyleyeceği ol vakit hakkıyla haber verilmesi lâzım geleceği ve sâir amele ve hademe ve nakliye masârıfları bi't-tahkîk zeylde gösterilmiş idiği ve eğerçi kömür ve cevherin kömür ve cevhercilerden hasbe'l-hâl fiyât-ı evvelleriyle alınması mümkinâtdan olup ancak bunlar Siroz ve Zihne kazâsı reâyâlarından olup bu tarafda kat'-ı bâzâra kalkışılmış olsa behemehâl ziyâde bahâ isteyecekleri bi't-tahkîk anlaşılmış olduğundan müstenid oldukları kazâlar me'mûrîni bendelerine emr u irâde buyurulmuş olsa fiyât-ı evvelleriyle alınması derece-i imkânda idiği.

Beyân-ı Numûne-i Yuvarlak

Kömür: 5 kıyye	Cevher: 2 kıyye
Anhâ Yuvarlak: 1 kıyye	

Kârhâne-i Cedîd ve Samakov Kârhâne[si'n]de Müstahdem Amelenin Mâhiye ve Rûzmerreleri Olarak İ'tâsı Îcâb Eden

Fakat Bahâ'-i Mâhiyeleri ve Yevmiye Paraları		**Neferen**	**Mâhiye**	**Mısır Nânı**		**Mısır**		**Beherine Yevmiye**
Guruş		*Aded*	*Guruş*	*Kıyye*	*Beherine Yevmiye Fî: Kıyye*	*Keyl*	*Beherine Mâhiye Fî: Kîle*	*Fî: Para*
180	Usta	3	60	6	2	4,5	1,5	00
50	Kantârcı	1	50	2	2	1,5	1,5	00
180	Kalfalara	4	00	6	1,5	4	1	60

Fakat Bahâ'-i Mâhiyeleri ve Yevmiye Paraları		**Neferen**	**Mâhiye**	**Mısır Nânı**		**Mısır**		**Beherine Yevmiye**
Guruş		*Aded*	*Guruş*	*Kıyye*	*Beherine Yevmiye* *Fî: Kıyye*	*Keyl*	*Beherine Mâhiye* *Fî: Kîle*	*Fî: Para*
480	Neferâta	16	00	24	1,5	16	1	40
112,5	Neferât-ı kalıb	3	[00]	4,5	1,5	3	1	50
1.002,5	-	27	00	42,5	0	29	0	00
90	Kömürcü	4	00	6	1,5	00	0	30
75	Perdahcı	4	00	4	1	00	0	25
37,5	Çarhcı	1	00	1,5	1,5	1	1	50
30	Çeribaşı	1	00	2	2	1,5	1,5	40
08	Demirci	2	00	2	1	2	1	40
1.243	-	39	00	58	0	33,5	0	00
000	Körükcü	00	-	00	0	1	0,5	Körükcü 2 nefer *Fî-i mâhiye: 0,5*
1.243	-	39	-	58	0	34,5	0	-
28,5	Ustalara mâhiye kahve: 3 kıyye			Bir mâhda: 1.740 kıyye *Fî: 32 para* Kıymet: 1.392 guruş		*Fî: 15 guruş* Be-hesâb: 517,5 guruş		
82,5	Revgan-ı zeyt: 15 kıyye							
100	Çıra: 800 kıyye							
1.454								
Yekûn *Guruş* 1.454 1.392 517,5 3.363,5								

Amele-i Mersûmûna Bir Senede İ'tâsı Îcâbından Olan Sâliyehâ

Guruş	
45	Rûz-ı Hızır vürûdunda ustalara verilen kuzu: 3 nefer; 3 kuzu; fî: 15 guruş
517,5	Vakt-i harmanda bulgurluk nâmıyla ustalara hınta: Fî 1.5 kîle; kalfa ve neferâta hınta: Fî 1 kîle. Cem'an hınta: 34,5 keyl; fî: 15 guruş; 517,5 guruş
90	Bâğ bozumunda üç nefer ustalara üzüm bahâsı: Fî: 30 guruş
1.980	Kasım vürûdunda kisve-bahâ: Ustalara, 3 nefer, fî: 80 guruş; kalfa ve neferâta, 29 aded, fî: 60 guruş

569	Îd-i fıtırda ustalara: Fî: 35 guruş; kalfa ve neferâta: Fî: 16 guruş
689	Îd-i adhâda ustalara, 3 nefer: Bahâ'-i kurbân: Fî: 40 guruş; bahşiş: Fî: 35 guruş; Kalfa ve neferâta, 29 aded: Fî: 16 guruş Be-hesâb-ı guruş: 689
3.890,5	

Ber-vech-i Sâbık Mürettebât-ı Sâire Berây-ı Levâzımât-ı Dökümhâne-i Mezkûre

• *Aynen,* Kömür		• Cevher	
Kıyye		*Kîle*	
125.000	Siroz kazâsından müretteb	2.060	Siroz kazâsından müretteb
277.000	Zihne kazâsından müretteb	200	Drama kazâsından müretteb
212.000	Drama kazâsından müretteb	1.060	Pravişte kazâsından müretteb
214.000	Pravişte kazâsından müretteb		
828.000		3.320	

• *Aynen,* Hizmetci		• Yuvarlak nakli hizmeti, *bedelen*		
Neferen		*Guruş*	*Kıyye*	
2	Drama kazâsından	15.000	150.000	Drama kazâsından
17	Pravişte kazâsından	5.000	50.000	Kavala kazâsından
19		20.000	200.000	
		30.000	Helon bedeli Nevrekob'dan	
		4.000	Cevher nakliyesi bedeli Bereketli'den	
		54.000		

İşbu yuvarlak nakli bâlâda muharrer esterân ile icrâ olunduğu takdîrce bedelâta mukâbil olduğundan fazla Dökümhâne-i merkûmun lüzûmu olan türâb ve sâirenin naklinde istihdâm ile fevâidi mûcib idüğü şerh olundu.

Ve isâga maslahatına bed' ve şürû' etmezden mukaddem kalıblar ile endâmları bi't-tatbîk çap ve hesâbına mutâbık olmayanları yeni başdan tanzîm ve isâga âlât ve edevât her ne ise râbıtasına bi'l-idhâl tertîb ve irâde buyurulacak çaplara mutâbık dâne ve yuvarlak isâga eylemek üzere nasb-ı nefs-i ikdâm ü ihtimâm üzere bulundukları.

Cevherin hakkıyla tathîr ve tasfiyesine ve bir çapda olan yuvarlakların her bir kıt'a-i mütesâviyesi cisimde müsâvî olduğu misilli veznde dahi müsâvî olmasına ve çukurlu ve karıncalı ve sünger gibi içi ve dışı delikli olmayıp âlât-ı lâzımesiyle yoluna girdikden sonra pul pul kalkdığı ve altlardan nevri zuhûr etmemek ve ba'de-zâ boya tılâ olunmamak ve ma'amâfîh devirleri yerinde olup ve kalıb ağızlığı olmayıp ve bunların icrâ-yı muktezâsında bir mâni'-i kavî var ise tez elden bildirilmesi emr u irâde buyurulmuş olduğuna mebnî lede'l-muâyene ve ba'de't-tasavvur sâlifü'l-beyân yuvarlakların cisimde her ne kadar mütesâvî ise de veznde sûret-i müsâvâtda bulunmaması mutlakâ endâmların mürûr-ı ezmine ile tabîat-ı zâtiyyelerine ârız olan çekiliklikden neş'et ederek bundan böyle çap-ı muhtelifesine göre gönderilecek çaplara endâmları müceddeden tatbîk ve tanzîm ve mukârin-i sıhhat olarak bir kıt'a çap pergârı irsâli tevâfuk-ı

re'y-i âlî olduğu hâlde ber-vefk-ı matlûb veznde dahi müsâvât emr-i mukarrer idiği.

Bu mikdâr masârıfât zımnında lâzım gelen hesâb ve senedât ve bi'l-cümle tahrîrât ve bilhâssa sıhhat-i masârıfât ma'lûm-ı Hazîne-i Celîle-i mekârim-defîne olmak üzere bir nefer kâtibin vücûdu lâ-büd ve elzem ise de Tophâne-i Âmire-i ebediyyü'l-istimrârda bulunan ketebe-i ma'ârif-menkabe kullarından bi'l-münâvebe senevî birer neferi irsâliyle mi ahsen olur yâhûd ehvence ma'âş ile buradan mı tedârükü enseb olur ve sâir vücûdu lâzım gelir, hademenin sûret-i istihdâm ve ma'âşları erbâb-ı Meclis ile müzâkeresi emir buyurulmuş olduğundan bi't-te'emmül ve't-tefekkür sâlifü'l-beyân kâtib efendi kullarının bu tarafca lâyıkıyla hesâb ve kitâba âşinâ kâtib tedârükü mümkinâtdan olmadığından başka vâki' olacak me'mûriyet-i vâzıhasında vukûfdan râcil ve avâkıb-ı müteferriât-ı umûrunda zâhil ve gâfil olacağından behemehâl cânib-i Tophâne-i Âmireden münâvebeten birer nefer kâtib efendi kulları ta'yîn ve irsâli be-gâyet enseb idüğü ve umûr-ı me'mûresini mihver-i lâyıkında tesviye edeceği tensîb-kerde-i erbâb-ı Meclis-i istikâmet ve zeylde gösterildiği vechile istihdâm kılınacak hademe ve ma'âş-ı mütehassasa-i münâsibeleridir ki ber-vech-i âtî zikrolunur.

İstihdâm Olunacak Hademe ve Ma'âş-ı Mahsûsaları Beyân Şüde

Mâhiye-i mütehassasalarıdır Guruş		Neferen
500	Dökümhâneteyn-i mezkûreteyn amelece idâre ve nezâretine me'mûr bendelerine	1
450	Müdîr-i mûmâ-ileyhin maiyyetinde istihdâmı lâzım gelen, fî: 150	3
950		

Beher keyli yüz vakiyye olmak üzere cevherin fîsi yirmi buçuk guruş ve kömürün beher bin kıyyesinin fîsi yüz elli guruş ve on re's esterâna yem ve yiyecekleri ve sâir amele îcârâtı ve masârıf-ı vâkı'ası bir mâhda bin beş yüz seksen iki guruş yirmi iki para olduğu mukaddemce tahrîr kılınmış ise de şimdi olacak masârıfât ve fiyât-ı râyicelerin beyânıyla birbiri üstüne on altı bin beş yüz seksen kıyye yuvarlak isâga olduğu sûretce o hesâbdan mâhiye kaçar guruş sarf olunmak îcâb eyleyeceği bi't-tahkîk hâlbuki mârrü'l-beyân bend-i sânîde îzâhan beyân kılındığı vechile cevher ve kömürün cevher ve kömür-keşânı kazâeyn-i merkûmeyne müstenid bulunduklarından icrâ-yı muktezâsı re'y-i âlîye menût olacağı cümle-i tahkîkât-ı bendegîden bulunmuş ve mâhiye masârıfât-ı vâkı'a ve esterân masârıfı hasbe'l-vakt ve'l-hâl si'r-i râyice tatbîkan sarf olunur mevâddan olacağı vâreste-i kayd ve işkâl ve mütefâviten vukû'a geleceği ve mâdde-i isâga bir sene kâmilen i'mâl ve isâga olunmadıkça sûret-i hakîkîsi anlaşılamayacağı ve bu keyfiyet zâtında başlı suyu olmayıp hasbe'l-mevsim gâh tedennî ve gâh terakkîde bulunmasından neş'et etmekde olduğu.

Masârıf-ı Esterân ve Harbendegân, *bir mâhda*

• Esterân 10 re's		• Harbendegân Neferen: 2	
Masârıf-ı esterân		Masârıf-ı harbendegân	
Guruş		*Guruş*	
770	Bahâ'-i şa'îr-i ester, 10 re's; harbendegânın: 1 re's, *fî beherine: 4 kıyye* şa'îr, 55 keyl şa'îr	80	Mâhiyeleri: *Fî: 40 guruş*
270	Giyâh-ı yevmiyye: *Fî: 60 kıyye,* 1.800 kıyye, *fî: 6 para*	8	Fasulye: 10 kıyye, *fî: 32 para*

100	Masârıf-ı na'l ve kayar[1]	16,5	Revgan-ı zeyt: 3 kıyye, *fî: 5,5 guruş*
25	Semer ta'mîrâtı	5,5	Şem': 1 kıyye
1.165		72	Mısır nânı: *Fî: 1,5 kıyye beherine,* mısır nânı: 90 kıyye. *Fî: 32 [para]*
		10	Çarık: 2 çift
		192	
Cem'an 1.357 guruş			

Mukaddemki numûnelerine kıyâsen bir kıyye yuvarlak, dört kıyye kömür ve iki kıyye cevher ile vücûda geleceği bilinmiş ise de bu tarafdan uygunsuz yuvarlak zuhûr edip tekrâr isâgasında tekrâr hesâba dâhil olup olmadığı bildirilmesi emr u irâde îcâbından olduğundan bu def'a bend-i sânîde muharrer tesâbuk eden numûneye nazaran suyun azlığından husûle gelen bir kıyye yuvarlak eczâsının mikdârı ma'lûm-ı ilm-i âlî buyurulup zuhûra gelen uygunsuzluğun be-tekrâr isâga olundukda hesâb-ı mezkûra dâhil olarak ziyâde sarfı lâzım gelmeyeceği.

Yuvarlak maslahatının mâhiyesinden hitâm-ı me'mûriyyetine değin fiyât-ı râyicesiyle beher mâh sekiz lira verilip Pravişte kazâsına merbût kazâlara taksîm olunmak husûsu taht-ı râbıtaya idhâl olunmuş ve müddet-i ikâmetinde kendisine bir hâne gösterilmiş ve râkib olacağı hayvanı dahi kazâlar tarafından verilmesi emr-i âlîşâna derc buyurulmuş ve şimdi müddet-i mukâvelesi tekmîle beş ay kalmış ise de mersûm bendelerinin mâhiyesinin sûret-i i'tâsı ve hesâbı tahkîk olunup bildirilmesi ve mersûmun sûret-i ifâdesine nazaran su az olup kullanılan körükleri dâimâ tahrîk etmek için on re's bârgîr kuvvetinde bir aded vapur ve bir aded ocak ve ecnâs-ı kefçelerin tanzîmi lâzım gelir ise bu sûret yalnız yuvarlak mahsûlünün izdiyâdına mı vesîle olur yohsa ol vakit hüsn-i rîziş-i eczâ ve cereyân husûlleriyle yuvarlaklar nevirsiz ve mücellâ olur mu ve bu husûs için Muallim-i mersûmun müddet-i mukâvelesi uzadılması lâzım gelir mi; bi't-tahkîk ve lede't-tezekkür arz u inhâya müsâberet olunması emr ü fermân buyurulmuş olduğu hasebiyle Muallim-i mersûmun Pravištece yirmi yedi gün müddet-i ikâmetinde masârıfât-ı lâzıme ve sâiresine mahsûb Müdîr-i sâbık atûfetli Hâşim Beyefendi ma'rifetiyle dokuz bin sekiz yüz on bir buçuk guruş i'tâ olunmuş ve buraca o makûle vapur inşâsı murâd-ı âlîye tevâfuk etmiş olsa ale'd-devâm cereyân-ı çarh ve körüğü matlûb vechile tahrîke medâr-ı kavî olduğu sûretce yuvarlak mahsûlünün sûret-i izdiyâdına sebeb-i müstakil olacağı vâzıhâtdan ve nevirsiz ve mücellâ olup olmayacağı tecrübe-güzâr erbâb-ı vukûf olmadığından şimdiki hâlde bilinemeyeceği ve bu def'a şeref-sünûh buyurulan emr u irâde-i âlîye imtisâle müsâra'atla kazâ'-i mezkûrda vapur kömürü bulunmayıp suyun dahi bir tarafdan ilâvesi mümkin olamayacağından bu takdîrce Muallim-i mersûmun buraca lüzûmu olup olmadığı bâbında ve her hâlde emr u irâde efendim hazretlerinindir.

Ber-mûceb-i ta'lîmnâme-i âlî Dökümhâne-i Âmireye dâir olup Meclisce tedkîk ve tahkîk ve devir ve teslîm ve tesellüm birle tanzîmi îcâb eden defter-i sıhhat-eserdir ki bi't-temhîr Der-i ma'delet-medâra takdîmine mücâseret kılınmışdır. Her hâlde irâde efendimizindir.

(Pravişte Kazası İdare Meclisi üyelerinin mühürleri)

Bu def'a bâ-irâde-i seniyye-i mülûkâne Pravişte Dökümhâne-i Âmiresine me'mûr Asâkir-i Muntazama-i Şâhâne Kâimmakâm-ı âlî-makâmlarından atûfetli İbrahim Bey ma'rifeti ve bâ-ma'rifet-i şer'-i şerîf ve erbâb-ı Meclis-i istikâmet-enîs ma'rifetleriyle bi't-tahkîk ve't-tedkîk zâhire ihrâc ve ber-vech-i bâlâ sebt-i defter olunup devir ve teslîm ve tesellüm kılınarak Tophâne-i Âmire-i ebediyyü'l-istikrâra takdîm kılınmak üzere gönderdikleri Meclis mührüyle memhûr defterleri Drama'da mün'akid re's-i Meclis-i istikâmet-vesîmde yegân yegân kırâet ve im'ân-ı nazar-ı dikkatle mukârin-i sıhhat olduğu ecilden Meclisce bi't-temhîr manzûr-ı adâlet-neşûr-ı âlî olmak üzere irsâle müsâberet kılınmışdır.

(Drama Kazası İdare Meclisi üyelerinin mühürleri)

***

1 Kayar: Hayvanların eskiyen nallarının çivilerini değiştirme işlemi. Bk. TDK, *Türkçe Sözlük*. https://sozluk.gov.tr

Ma'rûz-ı Bende-i Direm-harîdeleridir ki:

Sâye-i adâlet-âde-i hazret-i şehinşâhîde âsûde, me'mûr-ı hüsn-i idâresi buyurulduğum Pravişte Dökümhâne-i Âmiresine muvâsalat müyesser-kerde-i cenâb-ı Rabb-i Ahadiyyet olarak yed-i bendegânemde mazbût ta'lîmnâme-i dakâyık-ifâde-i âlî vechile gerek makarr-ı ikâmetgâh-ı âcizî olan dâire-i ma'lûme mefrûşât ve evânî ve edevât-ı sâire ve gerek merbûtu bulunan kazâhâ-yı ma'lûmeden müretteb ma'lûmü'l-mikyâl cevher ve kömürden gayr-i ez-teslîm kusûr [ve] bakâyâsı ve bi'l-cümle müteferriât-ı umûr-ı âcizî olan husûsât-ı vâkı'a Meclis-i mehâsin-enîs ma'rifetiyle sebt-i defter kılınarak takdîme müsâberet kılınmış ve eser-i yümn-i teveccüh-i devletleriyle me'mûriyet-i bendegîye bir vakt-i mes'ûd ve muhtârda mübâşeret kılınmış ve ber-vech-i dikkat tutulan numûne dahi sâye-i aliyyelerinde zâhire ihrâcla dâhil-i defter kılınarak manzûr-ı mekârim-neşûr-ı âlî buyurulmak üzere takdîm-i hâk-i pâ-yı feyz-bahşâ-yı mün'imâneleri kılınmış ve hîn-i hareket-i âcizîde bi'l-isâga îcâbı icrâ olunmak üzere verilen misket dânelerinin bu tarafda isâgasına kıyâm kılınmış ise de endâmlarda derkâr olan sûret-i tenâkus ve uygunsuzluk münâsebeti derûn-ı ta'lîmnâme-i âlîde lede'l-irâde bu def'a takdîm kılınan arîza-i Meclis gûne defterde matlûb gösterilen endâmhâ ile ma'an ber-mûceb-i pusula bunların dahi müceddeden endâmlarının irsâl ve îsâli lâzıme-i maslahatdan göründüğüne ve tıbk-ı emr u irâde-i vâlâları vechile iktizâ-yı me'mûriyyetimize kıyâm ve şeb ü rûz ta'tîli gayr-i mücâz olarak el-ân dökümhânelerin ale'd-devâm i'mâl ve yuvarlak dânelerinin isâgasına ihtimâm-ı tâm ile peyderpey Tophâne-i Âmire-i ebediyyü'l-istikrâra nakl ve tesbîline berzede-i dâmen-i takayyüd ve infâz-ı emr ü fermân-ı cenâb-ı cihândârî ve irâde-i devletlerine müdâm nasb-ı nefs-i evfâ kılınacağı beyânı ve mahzâ icrâ-yı levâzım-ı me'mûriyyet ve îfâ-yı farîza-i mahmidet ve teşekkür-i bendegânem zımnında arîza-i çâkerânem terkîm ve imlâ ve takdîm-i hâk-i pâ-yı emel-revâ-yı sâmîleri kılındığı bi-mennihî ve keremihi'l-Bârî karîn-i ilm-i ma'âlî-karîn-i dâverîleri buyuruldukda öteden beri me'lûf ve me'nûs olduğum zîver-i teveccühât-ı fuâdiyyeleriyle yâd ve tesrîrü'l-fuâd buyurmaları temennâsı bâbında ve her hâlde emir efendimindir.

Fî-gurreti Ca. sene [12]56

Bende
Kâimmakâm
Mîr İbrahim
ez-Asâkir-i Muntazama-i Şâhâne ve
Müdîr-i Dökümhâne-i Pravişte, hâlâ
(Mühür)

***

Der-i Devlet-mekîne Arz-ı Dâî-i Kemîneleridir ki:

Bâ-irâde-i seniyye-i hazret-i cihândârî Pravişte Dökümhâne-i Âmiresinin hüsn-i idâresine me'mûr Asâkir-i Muntazama-i Şâhâne Kâimmakâm-ı âlî-makâmı atûfetli İbrahim Bey bendeleri ma'rifeti ve bâ-ma'rifet-i şer'-i şerîf ve Müdîr-i sâbık Hâcegân-ı Dîvân-ı şâmihu'l-erkândan atûfetli Hâşim Bey bendelerinin bu tarafda tesviye-i umûruna ve müddet-i idârelerinde Dökümhâneler Müdîri bulunan Osman Efendi kulları ma'rifetiyle devr u teslîm ve tesellüm kâide-i mer'iyyesi bi'l-icrâ sâir gûne halef an-selef devr u teslîmi îcâbından olan edevât-ı lâzıme-i sâirehâ ve bi'l-cümle im'ân-ı nazar-ı dikkatle tesviyesi lâzım gelir husûsât-ı vâkı'a Pravişte'de mün'akid Meclis-i mehâsin-enîsde lede't-tezekkür ve't-tasavvur maksad-ı âlî vechile bi'l-icrâ takdîm-i der-i merhamet-medâr kılınan defter-i mufassaldan ma'lûm-ı âlî buyurulmak üzere cümleten; *"İ'lâm ediver."* deyu iltimâs etmeleriyle ol ki vâki'u'l-hâldir; pâye-i serîr-i şevket-medâra arz u i'lâm olundu. Bâkî, el-emru li-hazreti men lehü'l-emr.

Hurrire fi'l-yevmi's-sâlis min-şehri Cumâde'l-ûlâ li-sene sitte ve hamsîn ve mieteyn ve elf.

El-abdü'd-dâ'î li'd-Devleti'l-Aliyyeti'l-Osmâniyye
Mehmed Necmeddin
El-müvellâ hilâfeten bi-re'si kazâi Drama

***

Mâliye Nâzırı Müşîr-i Mükerrem Sa'âdetli, Atûfetli Paşa Hazretleri
İcrâ-yı iktizâsına himmet buyuralar deyu buyuruldu. Fî 16 C. sene [12]56.

Pravişte Dökümhânesinin umûr-ı isâgasına me'mûr buyurulan Kâimmakâm İbrahim Bey bendelerinin mahall-i me'mûresine vusûlüyle devr u teslîm ve tesellüm kâide-i mer'iyyesi bi'l-icrâ vârid olan bir kıt'a Meclis mazbatası ve i'lâm-ı şer'î ve evrâk-ı sâire merbûtan takdîm-i hâk-i pâ-yı mekârim-peymâları kılınmış olmağla muvâfık-ı irâde-i seniyyeleri buyurulduğu hâlde mazbata ve defter-i mezkûre Masârıfât Muhâsebesine kaydolunarak kömür ve cevherin fiyâtlarının cevherci ve kömürcü reâyâlarıyla kat'ı için Siroz ve Zihne muhassılları ve sâire hitâben başka ve mazbata-i mezkûrede inhâ kılınan husûsâtın dahi mahallinde ber-vech-i inhâ icrâsı için başka, lâzım gelen evâmir-i şerîfesiyle Tophâne-i Âmireden ta'yînî tensîb buyurulan bir nefer kâtib kullarıyla endâmların ta'yîn ve tanzîm ve irsâlleri için Tophâne-i Âmire Rûznâmçesine ilmühaberi i'tâsı husûsu Mâliye Nâzırı Müşîr-i ma'âlî-semîr devletli Paşa hazretlerine havâle buyurulmak bâbında emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

(Mühür) **Mehmed Reşid** *(Mühür)* **Mehmed Arif**

– İktizâ-yı tesviyesi Masârıfât'dan.

Tophâne-i Âmire Ferîki sa'âdetli Reşid Paşa ve Mühimmât Müdîri Efendi hazretlerinin işbu takrîrleri nâtık olduğu üzere Pravişte Dökümhânesinin umûr-ı isâgasına me'mûr Kâimmakâm İbrahim Bey'in mahall-i me'mûresine vusûlüyle devr [u] teslîm ve tesellüm kâidesi bi'l-icrâ vârid olan bir kıt'a Meclis mazbatası Masârıfât Muhâsebesine kaydolunarak kömür ve cevherin fiyâtların cevherci ve kömürcü reâyâlarıyla kat'ı için Siroz ve Zihne muhassıllarına başka ve mazbata-i mezkûrda inhâ kılınan husûsâtın dahi mahallinde ber-vech-i inhâ icrâsı için başka, lâzım gelen evâmir-i şerîfe ısdâr ve Tophâne-i Âmireden ta'yînî tensîb olunan bir nefer kâtib ile endâmların tanzîm ve irsâlleri için Tophâne-i Âmire Rûznâmçesine ilmühaberinin i'tâsı re'y-i âlîye menûtdur. Fermân devletli, inâyetli sultânım hazretlerinindir. Fî 27 C. sene 1256.

(İmza)

***

Tophâne-i Âmire Ferîki Sa'âdetli, Atûfetli Paşa ve Müdîri Sa'âdetli Efendi Hazerâtı
Meâl-i mazbata takrîrinizde îzâh olunmamış olduğundan bi'l-mütâla'a tafsîlen keyfiyet ve îcâbını i'lâma himmet buyuralar.

Ma'rûz-ı Bendeleridir ki:

Pravişte Dökümhânesi Müdîri Topçu Kâimmakâmı İbrahim Bey bendelerinin bir kıt'a şukkasıyla Drama Hâkiminin bir kıt'a i'lâmı ve Drama Muhassıllığı tarafından tasdîk ve temhîr olunarak merbûtan takdîm-i hâk-i pâ-yı âlîleri kılınan defter-gûne bir kıt'a Meclis mazbatası mantûkunca Müdîr-i mûmâ-ileyhe hîn-i me'mûriyyetinde Dökümhânenin ahvâl-i sâbıkasına kesb-i vukûf eylemek üzere bu tarafdan verilen bir kıt'a ta'lîmnâmeye cevâb olarak ol tarafa vusûlünde selefi Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyûndan Hâşim Beyefendi bendeleri Dökümhânede

mevcûd olan ma'mûl ve gayr-i ma'mûl yuvarlak ve eşyâyı ve takım-ı muharreresiyle on re's ester ve Dökümhâne odalarının mefrûşâtı ve kalıb ve endâm ve edevât-ı sâireyi devr u teslîm eylediğini beyân etmiş ve Dökümhâne-i mezkûreye mukaddem merbûtâtı olan mahâlden aynî ve meblağî verilen tertîbâtla bir senelik yuvarlak tertîbi olan bir yük doksan sekiz bin dokuz yüz kusûr vakiyyeyi verebilir mi ve tertîbât-ı mezkûre tâm iki yüke iblâğ olunduğu sûretde ne kadar kömür ve cevher ve amele ve hademe yevmiyeleri ve nakliye masârıfıyla vücûda gelir ve kömür ve cevher Tanzîmât-ı Hayriyye'den evvel kazâlar taraflarından verilen fiyâtla hâlâ dahi mübâya'a olunabilir mi ve yuvarlak iskeleye ne sûretle naklolunmakda ve hidmetciler ne fiyâtla istihdâm olunmakda olduğu suâli ta'lîmnâme-i mezkûrda mukaddemâ tahrîr olunmuş olduğuna cevâb olarak Dökümhânenin suyu tabîatıyla bir düziye cereyân etmediği ve bir sene tamâmca isâga olunamadığı cihetlerle tertîb-i mezkûrun mikdâr-ı masârıfı beyân olunamadığı ve cevher ve kömür fiyât-ı evvelleriyle alınmak mümkinâtdan görünür ise de bâyi'leri Siroz ve Zihne kazâsı ahâlîlerinden olup kazâeyn-i mezkûreyn me'mûrlarına emir buyurulmak lâzım geleceği ve numûne tutulan bir kıyye yuvarlağa beş kıyye kömür, iki kıyye cevher sarf kılınmış idüğü ve Kârhâne-i merkûmede müstahdem amelenin ma'a ta'yînât-bahâ ücretleri bir mâhda üç bin üç yüz altmış üç buçuk guruş olup ondan mâ'adâsına da bir kerre üç bin sekiz yüz doksan buçuk guruş bahşîş ve mukannen avâid verildiği ve kadîmi vechile yedi kazâdan sekiz yüz yirmi sekiz bin kıyye kömür ve üç bin üç yüz yirmi kîle cevher ve on dokuz nefer amele ve iki yüz bin kıyye hesâbıyla nakliye ve helon bedeli ve cevher nakliyesi olduğu ve işbu naklolunacak yuvarlak kemâ fi's-sâbık esterân-ı mezkûre ile naklolunmak fâideli olacağı beyân olunmuş idüğü ve ber-mûceb-i ta'lîmnâme mahzûrdan ictinâben Dökümhânede mevcûd olan kalıblar ile yuvarlak numûnesi olan endâmları tatbîk eyleyerek çap ve hesâbına mutâbık olmayanları yeni başdan tanzîm ve isâga ve edevâtını taht-ı râbıtasına vaz' ederek tertîb olunan çaplara mutâbık yuvarlak ve misket isâgasına gayret olunduğu ifâde kılınmış olduğu ve yuvarlakların kemâl-i ciyâdet ve râbıtasına girmesine bir mâni' var ise acele inhâ olunması tavsiyesine cevâben yuvarlakların adem-i müsâvâtı mukaddem verilen ağaç endâmların mürûr-ı vakitle çekilmelerinden neş'et eylediğinden bundan böyle tatbîk zımnında bu tarafdan bir kıt'a çap pergârı irsâl olunduğu takdîrce ber-vech-i matlûb veznde müsâvî ve râbıtalı husûle geleceği tahrîr olunduğu ve masârıfât ve mübâya'ât zımnında lâzım gelen muhâsebât ve senedât ve bi'l-cümle tahrîrât için bir nefer kâtibin vücûdundan lâ-büd ise de Tophâne-i Âmire Rûznâmçe ketebesinden mi irsâli münâsib olur yohsa ehven mâhiye ile ol tarafdan tedârük mü tensîb olunur; bi'l-mütâla'a cevâbı matlûbuna mebnî ol tarafdan ( ) Tophâne-i Âmireden münâvebeten birer nefer kâtibin ta'yîni ve mâ'adâ ...[1]

(Belgenin arka yüzü)

Tophâne-i Âmire Ferîki atûfetli Paşa hazretleriyle Müdîri sa'âdetli Efendi bendelerinin bi'l-iştirâk takdîm etmiş oldukları bir kıt'a takrîrleri kuyûd-ı lâzımesi ihrâc ve iktizâsı Ferîk-i müşâr ve Müdîr-i mûmâ-ileyhimâ taraflarından i'lâm etdirilerek Meclis-i Muhâsebeye havâle buyurulmuş olduğuna binâen lede'l-kırâe meâlinde; Pravişte Dökümhânesi Müdîri Topçu Kâimmakâmı İbrahim Bey ile Drama Nâibi ve Meclisi taraflarından vârid olup merbûtan takdîm olunan şukka ve i'lâm ve mazbata meâllerinden dahi ma'lûm olacağı vechile Dökümhâne Müdîri mûmâ-ileyh mahalline hîn-i vusûlünde yedinde olan ta'lîmnâme mûcebince selefi bulunan hâcegândan Hâşim Bey bendeleriyle devr u teslîm ve tesellüm kâidesini icrâ etmiş olduğu ve Dökümhâne-i mezbûrenin suyu tabîatıyla bir düziye cereyân etmediğinden bir sene tamâmca yuvarlak isâga olunamadığı cihetle mürettebâtı olan bir yük doksan sekiz bin dokuz yüz kusûr vakiyye yuvarlağın husûlüyle mikdâr-ı masârıfı bilinemediği ve cevher ve kömür fiyât-ı sâbıkalarıyla alınmak mümkinâtdan ise de bâyi'leri Siroz ve Zihne kazâsı ahâlîsinden olduğundan lâzıme-i muâvenetin icrâsı kazâeyn-i mezbûreyn me'mûrlarına emr u iş'âr buyurulması ve numûne tutulan bir kıyye yuvarlak beş kıyye kömür ve iki kıyye cevher sarfıyla vücûda geldiği ve Dökümhâne-i mezkûrede müstahdem amelenin ma'a ta'yînât-bahâ mâhiye ücretleri olan üç bin üç yüz altmış üç buçuk guruşdan mâ'adâ senevî üç bin sekiz yüz doksan bir buçuk guruş bahşîş ve mukannen avâidleri olduğu ve Dökümhâne-i mezbûreye merbût olan kazâlardan sekiz yüz yirmi sekiz bin kıyye kömür ve üç bin üç yüz yirmi keyl cevher ve on dokuz nefer amele ve iki yüz bin kıyye hesâbıyla nakliye ve helon bedeli olup işbu naklolunacak yuvarlak kemâ fi's-sâbık Dökümhâne-i mezbûrede mevcûd olan on re's ester ile naklolunması fâideli olacağı ve yuvarlakların adem-i müsâvâtı mukaddem

1 Metnin devamının yazılı olduğu varak dosyada mevcut olmadığı için çevrilememiştir.

verilen ağaç endâmların mürûr-ı zamânla aşınmasından neş'et etmiş olduğundan Tophâne-i Âmire tarafından bir kıt'a çap pergârı irsâl olunduğu takdîrce matlûb hâsıl olacağı ve lâzım gelen muhâsebât ve tahrîrât için Tophâne-i Âmire Rûznâmçesi ketebesinden münâvebeten bir nefer kâtib ta'yîni lâzım geleceği ve mâ'adâ istihdâmı lâzım gelen dört nefer hademe şehriyye dokuz yüz elli guruş ma'âşla tedârük olunacağı ve yüz vakiyyeden ibâret olan bir kîle cevherin fîsi yirmi buçuk ve bin vakiyye kömürün yüz elli guruş olup mezkûr esterânın yem ve yiyecekleriyle amele icârâtı ve masârıf-ı vâkı'a-i sâiresi bir mâhda bin beş yüz seksen iki guruş yirmi iki paraya bâliğ olacağı ve Dökümhâne-i mezbûre i'mâlâtına dikkat etmek üzere mukaddem ta'yîn olunmuş olan İngiltereli Muallim germiyet-i i'mâl zımnında mezkûr suyu çoğaltmak veyâhûd bir vapur körüğü inşâ eylemek husûslarını ifâde etmiş ise de suyun çoğalması taht-ı imkânda olmadığı ve vapur inşâ olunduğu sûretde vapura muktezî kömür bulunmadığı ve ma'amâfîh yuvarlağın a'lâ çıkacağı dahi meşkûk bulunduğu cihetleriyle mesfûrun lüzûmu olmadığı beyân kılınmış idüğü tafsîlâtından bahisle matlûb olunan çap pergârı derdest-i tanzîm olarak sâlifü'z-zikr Muallimin lüzûmu olmadığına binâen îcâb eden mâhiyeleri Mâliye Hazîne-i Celîlesinden i'tâ etdirilerek yol verilmiş olduğundan bundan böyle ol tarafda bulunan ustalar ma'rifetleriyle yuvarlakların matlûba muvâfık i'mâline dikkat olunmak bâbında lâzım gelen emri tasdîr ve hîn-i îcâbında kömürcü ve cevherci amelesi ve sâireye emvâl-i muhassıllıkdan akçe i'tâ kılınması husûslarının dahi derc ve tezkîr olunması inhâ ve iş'âr olunmuş ve murakkamü'l-mikdâr yuvarlağın vakt ü zamânıyla i'mâl ve Tophâne-i Âmireye irsâli zımnında Dökümhâne-i mezbûre Müdîrine hitâben başka ve müretteb olan kömür ve cevher ve hidmetcilerinin Dökümhâne-i mezbûreye isbâli zımnında merbûtâtı olan kazâlar me'mûrlarına başka başka iki yüz elli beş senesi Saferinin on sekizi târîhinde evâmir-i şerîfe ısdâr ve tesyâr olunmuş olduğu ve ber-mantûk-ı inhâ Dökümhâne-i mezbûre muhâsebesinin kâide-i mer'iyye ve usûl-i müstahseneye tevfîkan tahrîr ve rü'yeti için münâvebeten Tophâne-i Âmire Rûznâmçesi ketebesinden bu tarafda muayyen olan mâhiye ve ta'yînâtından mâ'adâ mâhiye bin guruş ma'âşla biri intihâb ve ta'yîn olunmak üzere Rûznâmçe-i mezkûreye ber-tafsîl ilmühaberinin i'tâsı ve takrîr-i mezkûra merbût pusulada muharrerü'l-mikdâr yuvarlak ve misket dânesi Müdîr-i mûmâ-ileyh ma'rifetiyle i'mâl ve isâga olunarak evvel be-evvel Tophâne-i Âmireye isbâli zımnında sûret-i defterli Müdîr-i mûmâ-ileyhe ve Drama Muhassılına ve Pravişte Nâibine hitâben nizâm-ı mahsûsu derciyle ber-sâbık başka ve Tanzîmât-ı Hayriyye usûl-i ma'delet-şümûlü îcâbınca Zihne ve Drama ma'a Bereketlü ve Siroz ve Nevrekob kazâlarından tedârük ve irsâli iktizâ eden kömür ve cevher bahâları ve hidmetci ve amele yevmiyesi ve yuvarlak nakliyesi ve helon bedeliyesi zikrolunan kazâlar vergilerinden tefrîk ve tanzîm olunan mürettebât-ı seniyyeye idhâl kılınmış olduğundan ba'd-ezîn yuvarlak ve dâne isâgası lâzımesinden olan kömür ve cevher ve helon bahâları ve amele yevmiyesi mahallerinde ittifâk-ı ârâ ile râyic-i vakte tatbîkan bi't-terâzî hadd-i i'tidâlde kat' olunarak ve mübâya'a ve irsâli karâr verilerek fiyât-ı maktû'ası bâ-mazbata inhâ olunmak ve îcâb eden bahâ ve icârâtı Müdîr-i mûmâ-ileyh tarafından verileceği ma'lûm olmak üzere Drama ve Siroz muhassıllarına ve mârrü'z-zikr kazâlar nâiblerine ve mecâlis a'zâsına hitâben başka evâmir-i şerîfe ısdârı ve mârrü'l-beyân Tophâne-i Âmire Rûznâmçesi ketebesinden me'mûr olacak bir nefer kâtibin mahalline vusûlünde mâh-ı Rûmî i'tibârıyla mâhiye biner guruşdan müddet-i istihdâmında muvakkaten îcâb eden ma'âşıyla lüzûmu inhâ olunan dört nefer hademenin dokuz yüz elli guruş mâhiyeleri ve hîn-i îcâbında kömür ve cevherci amelesi ve sâireye verilmek üzere makbûz senedâtı ahziyle mâl-ı Muhassıllıkdan Müdîr-i mûmâ-ileyhe ale'l-hesâb yollu akçe i'tâ ve Hazînece îcâbı icrâ olunmak için senedât-ı makbûza ve Meclis mazbatasının bu tarafa isrâsı bâbında Drama Muhassıl ve Meclis a'zâsına hitâben savb-ı sâmî-i Müşîrîlerinden mektûb tahrîri için sa'âdetli Mektûbî Efendi bendeleri odasına ilmühaberinin tahrîr ve i'tâsı ile tesviyesi Masârıfât Muhâsebesi derkenârında gösterilmiş olmağla îcâbı lede'l-mülâhaza derkenârda her bir tarafı gösterilmiş olduğundan mûcebince icrâ-yı tesviyesi lâzım geleceği tezekkür olunmuş idüğü muhât-ı ilm-i âlîleri buyuruldukda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 7 C. sene [12]57

(Meclis-i Muhâsebe-i Mâliye üyelerinin mühürleri)

– Takrîr.

***

Mâliye Nâzırı Müşîr-i Mükerrem Sa'âdetli, Atûfetli Paşa Hazretleri Takrîrleri mûcebince ber-mantûk-ı mazbata tesviyesine himmet buyuralar deyu buyuruldu. Fî 18 C. sene [12]57.

Pravişte Dökümhânesi Müdîri Kâimmakâm İbrahim Bey bendeleri mahalline hîn-i vusûlünde yedinde olan ta'lîmnâme mûcebince selefi Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyûndan Hâşim Bey bendeleriyle teslîm ve tesellüm kâidesini bi'l-icrâ Dökümhâne-i mezbûrda isâga olunacak yuvarlak ile husûsât-ı sâirenin sûret-i tesviyesine dâir Mîr-i mûmâ-ileyhin vârid olan şukkasıyla i'lâm ve mazbata takdîm kılındığından bahisle îcâbının icrâsı husûsu Tophâne-i Âmire Ferîki sa'âdetli Mehmed Ali Paşa hazretleriyle Müdîri Efendi bendelerinin bi'l-iştirâk takdîm eyledikleri bir kıt'a takrîrlerinde inhâ olunmakdan nâşî kuyûd-ı lâzımesi ba'de'l-ihrâc Meclis-i Muhâsebe-i Mâliyeye havâle ile bi't-tezekkür ol bâbda Meclis-i mezbûrdan kaleme alınan bir kıt'a mazbata merbûtan takdîm-i huzûr-ı âlîleri kılınmış olmağla mûcebince tesviyesi muvâfık-ı irâde-i seniyyeleri ise icrâ-yı iktizâsına ibtidâr olunacağı ma'lûm-ı devletleri buyuruldukda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 13 C. sene [12]57

(Mühür)
Safvetî

Dâde. Fî 23 C. sene [12]57.

***

Yazıla.

Hâlâ Selanik Müşîri Vezîrim Ömer Paşa –[dâme] iclâlühû–ya ve Rikâb-ı Hümâyûnum Kapıcıbaşılarından Siroz ve Tevâbi'i Kazâları Muhassılı Mehmed Bey ve Asâkir-i Muntazama-i Şâhânem Alay Emînlerinden Zikrolunan Kazâlar Umûr-ı Zabtiyyesi Me'mûru Osman Bey –dâme mecdühümâ–ya ve Kazâhâ-i Merkûme Nâib ve Müftîleri –zîde ilmühüm–e ve A'zâ-yı Meclis-i Memleket –zîde kadruhüm–e Hüküm ki:

Tophâne-i Âmirem lâzımesi için işbu iki yüz elli yedi senesine mahsûben Pravişte Dökümhânesinde i'mâl ve isâga olunacak ma'lûmü'l-mikdâr misket ve yuvarlaklara muktezî olarak Dökümhâne-i mezbûra merbût kazâlardan müretteb olan kömür ve cevher ve amele ve levâzımât-ı sâirenin vakt ü zamânıyla Dökümhâne-i mezbûre cânibine irsâl ve tavsîli bâbında lâzım gelen evâmir-i şerîfemin ısdârı husûsu hâlâ Tophâne-i Âmirem Ferîki emîru'l-ümerâi'l-kirâm Mehmed Ali Paşa *–dâmet ma'âlîhi–* ile Müdîri ricâl-i Devlet-i Aliyyemden iftihâru'l-emâcid ve'l-ekârim Mehmed Arif *–dâme mecdühû–*taraflarından bâ-takrîr iş'âr olunmakdan nâşî kuyûd-ı lâzımesi ba'de'l-ihrâc iktizâsı Meclis-i Muhâsebe-i Mâliyede mütâla'a olundukda vâkı'â işbu kömür ve cevher mâddesi zikrolunan misket ve yuvarlakların ehemm-i levâzımâtından olduğuna ve Tanzîmât-ı Hayriyye usûl-i mehâsin-şümûlü iktizâsınca Dökümhâne-i mezkûr lâzımesi için Zihne ve Drama ma'a Bereketlü ve Siroz ve Nevrekob kazâlarından tedârük ve irsâli iktizâ eden kömür ve cevher bahâları ve hidmetci ve amele yevmiyesi ve misket ve yuvarlak nakliyesi ve helon bedeliyesi zikrolunan kazâlar vergilerinden bi't-tefrîk mürettebât-ı seniyyeme idhâl kılınmış idüğüne binâen ba'd-ezîn yuvarlak ve dâne isâgası lâzımesinden olan sâlifü'z-zikr kömür ve cevher ve helon bahâları ve amele yevmiyesi mahallerinde Meclisce râyic-i vakte tatbîkan bi't-terâzî hadd-i i'tidâlde kat' olunarak ve mübâya'a ve irsâli karâr verilerek îcâb eden bahâ ve ücretleri Dökümhâne-i mezbûr Müdîri tarafından i'tâ olunmak üzere fiyât-ı maktû'asının bâ-mazbata inhâ olunması tenbîhini hâvî evâmir-i şerîfemin ısdârıyla tesviyesi husûsu Meclis-i mezkûr cânibinden bâ-mazbata ifâde ve inhâ ve bi'l-fi'l Umûr-ı Mâliye Nâzırı düstûr Müşîr-i sadâkat-semîrim Safvetî Paşa *–[dâme] iclâlühû–* tarafından memhûr takrîr ile arz ve inbâ olunmuş ve ol vechile tanzîm ve tesviyesi husûsuna irâde-i aliyyem ta'alluk eylemiş ve Drama ve Bereketlü kazâlarından müretteb olan kömür ve cevher ve sâire için diğer emr-i şerîfim gönderilmiş olmağla siz ki, Müşîr ve Zabtiye Me'mûru ve Muhassıl ve sâir-i mûmâ-ileyhimsiz; zîr-i nezâret ve idârenizde kâin Zihne kazâsından müretteb iki yük yetmiş yedi bin vakiyye kömür ve Siroz kazâsından müretteb bir yük yirmi beş bin vakiyye kömür ile iki bin altmış keyl cevher ve Nevrekob kazâsından tertîb olunan otuz üç bin yüz altmış altı buçuk vakiyye helonun işbu iki yüz elli yedi senesine mahsûben mahallerinde inzimâm-ı re'y ve ma'rifetiniz ve ma'rifet-i şer'-i şerîf ve cümle ma'rifetiyle bi't-tertîb îcâb eden bahâları râyic-i vakte tatbîkan Meclisce bi't-terâzî hadd-i i'tidâlde kat' olunarak Müdîr-i mûmâ-ileyh tarafından an-nakd te'diye olunmak üzere

yerli yerinden tamâmen ve kâmilen bi't-tahsîl sâlifü'z-zikr kömür ve cevher ve helonun mikdâr-ı bahâlarını mübeyyin lâzım gelen mazbatasıyla berâber Dökümhâne-i mezbûr tarafına irsâl ve tavsîli husûsuna bezl-i cüll-i miknet eylemeniz fermânım olmağın i'lâmen ve tenbîhen size dahi işbu emr-i celîlü'l-kadrim ısdâr ve tesyâr olunmuşdur. İmdi; keyfiyet ma'lûmunuz oldukda kazâhâ-i mezkûreden sene-i merkûmeye mahsûben tertîb olunan muharrerü'l-mikdâr kömür ve cevher ve helonun bâlâda beyân kılınan usûl ve tenbîhâta tatbîkan yerli yerinden bi't-tahsîl Dökümhâne-i mezkûr tarafına bâ-mazbata irsâl ve teslîmi esbâbının istihsâline mezîd-i i'tinâ ve sarf-ı reviyyet ve mugâyir-i emr u rızâ-yı şâhânem vaz' u hâlet vukû'unu tecvîzden mübâ'adet eylemeniz bâbında.

Bir sûreti

Yine Müşîr-i müşârun-ileyhe ve Asâkir-i Muntazama-i Şâhânem Mîrlivâlarından Drama ve Tevâbi'i Kazâları Umûr-ı Zabtiyyesi Me'mûru Salih Paşa –*dâmet ma'âlîhi*–ye ve Drama Nâibi ve Müftîsi –*zîde ilmühümâ*–ya ve Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyûnumdan zikrolunan kazâlar Muhassılı Hasan Bey –*zîde mecdühû*–ya ve a'zâ-yı Meclis-i memleket –*zîde kadruhüm*–e; ( ) Drama kazâsından müretteb olan iki yük on iki bin vakiyye kömür ve iki nefer

16. Yüzyıl Osmanlı Topu,
Askerî Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı

hidmetci ve iki yüz keyl cevher ve Bereketlü kazâsından tertîb olunan on beş bin vakiyye cevher ile Pravişte kazâsından müretteb iki yük on dört bin vakiyye kömür ile bin altmış keyl cevher ve on yedi nefer amelenin ücretleri ve Kavala kazâsı ahâlîsinin beher sene Dökümhâne-i mezkûreden Kavala İskelesi'ne nakledegeldikleri elli bin vakiyye yuvarlağın kezâlik ücretleri mahallerinde râyic-i vakte tatbîkan Meclisce kat‘ ve Müdîr-i mûmâ-ileyh tarafından an-nakd i‘tâ olunmak üzere yerli yerinden tahsîl ve mikdâr-ı bahâ ve ücret-i nakliyyelerini mübeyyin lâzım gelen mazbatasıyla berâber Dökümhâne-i mezkûr tarafına irsâl ve tavsîli için.

Aslına tatbîkan iktizâsı vechile.

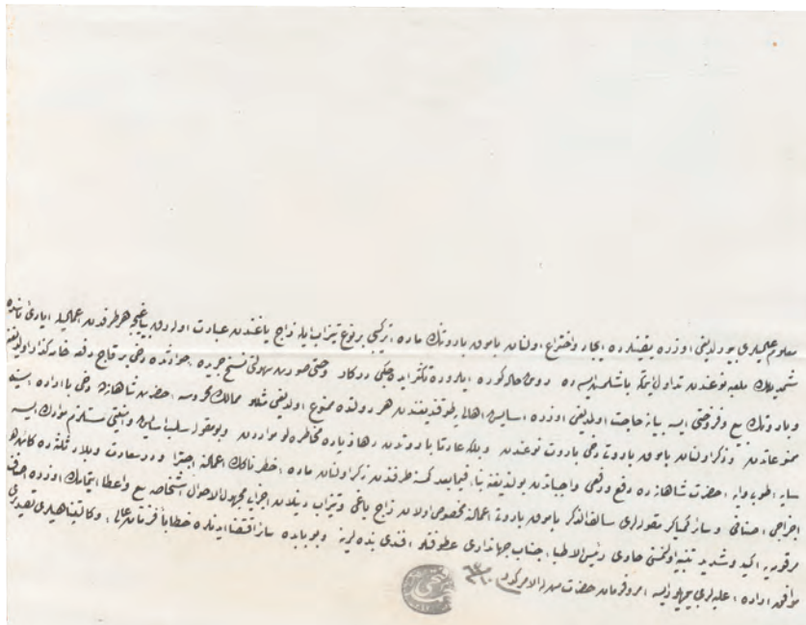
Fî 29 C. sene [1]257.

Muhâsebe-i Masârfât.

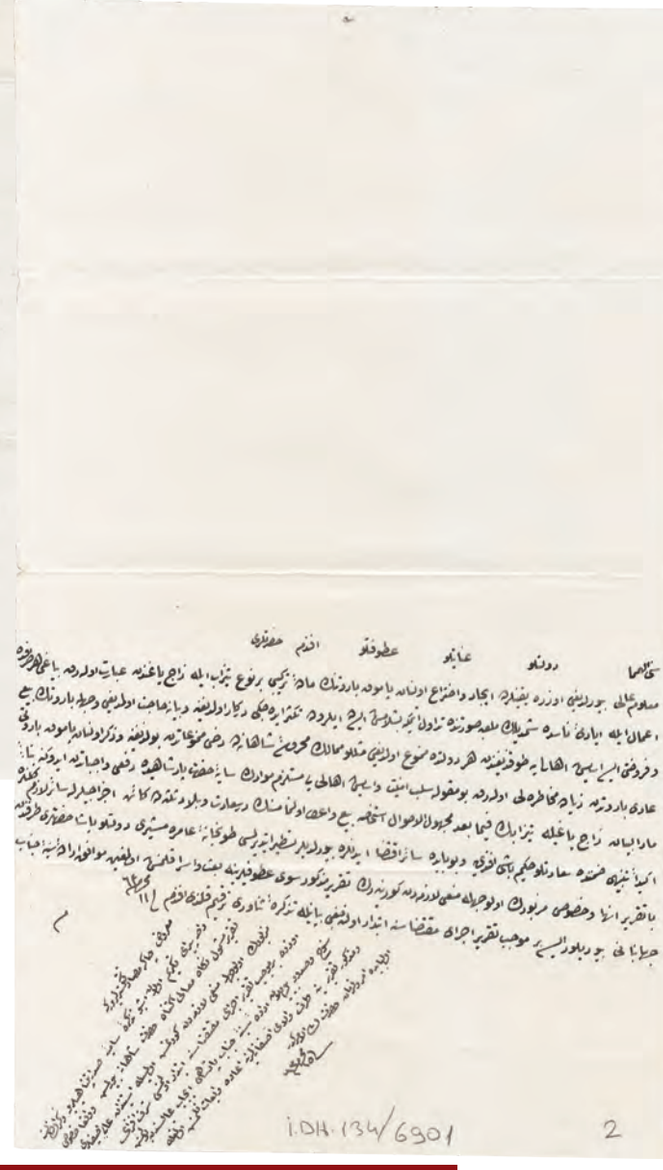
Yazılmışdır.

Kayd şüde.

İ.DH 134/6901

İ.DH 134/6901 2

BOA, İ.DH, 134/6901

Pamuk Barutunun Ana Maddeleri Olan Kezzap ve Sülfürik Asidin Satışının Yasaklanması

Tophane Müşiri Ahmed Fethi Paşa'nın; *"tehlikeli olduğu için bütün ülkelerde olduğu gibi Osmanlı ülkesinde de barutun satışının yasak olduğu, ancak baruttan daha tehlikeli olan ve tizab (kezzap) ile zac yağının (sülfürik asit) bileşiminden meydana gelen pamuk barutunun her tarafta imal edilmeye ve bir nevi eğlence olarak yaygınlaşmaya başladığı, bu sebeple halkın güvenliği bakımından İstanbul ve Bilâd-ı Selâse'de bu maddelerin kim olduğu bilinmeyen şahıslara satılmaması için eczacı, kimyager vs.ye sıkıca tembihte bulunulması hususunda Hekimbaşı ve diğer ilgililere hitaben buyruldular yazılması"* hakkında Sadrazama sunduğu takririn uygun görüşle Padişaha arz edilmesi üzerine, bu tedbirin yerinde olduğuna ve gereğinin yerine getirilmesine dair çıkan irâde-i seniyye.

3 Ocak 1847

Ma'lûm-ı âlîleri buyurulduğu üzere yakınlarda îcâd ve ihtirâ' olunan pamuk barutunun[1] mâdde-i terkîbi bir nevi' tîzâb[2] ile zâc yağından[3] ibâret olarak bayağıca her tarafdan i'mâliyle eyâdî-i nâsda şimdilik mel'abe nev'inden tedâvül etmeğe başlamış ise de reviş-i hâle göre ileride tekessür edeceği derkâr ve hattâ sûret-i suhûleti nüsah-ı cerîde-i havâdisde dahi birkaç def'a hâme-güzâr olduğuna ve barutun bey' u fürûhtu ise beyâna hâcet olmadığı üzere âsâyiş-i ahâlîye dokunduğundan her devletde memnû' olduğu misilli memâlik-i mahrûse-i hazret-i şâhânede dahi bâ-irâde-i seniyye memnûâtdan ve zikrolunan pamuk barutu dahi barut nev'inden ve belki âdetâ barutdan daha ziyâde muhâtaralı mevâddan ve bu makûle selb-i âsâyiş ve emniyeti müstelzim mevâddın ise sâye-i tûbâ-vâye-i hazret-i şâhânede def' u ref'i vâcibâtdan bulunduğuna binâen fîmâ-ba'd kimesne tarafından zikrolunan mâdde-i hatarnâkin i'mâline ictirâ ve Dersa'âdet ve Bilâd-ı Selâse'de kâin eczâcı esnâfı ve sâir kimyâger makûleleri sâlifü'z-zikr pamuk barutu i'mâline mahsûs olan zâc yağı ve tîzâb denilen eczâyı mechûlü'l-ahvâl eşhâsa bey' u i'tâ etmemek üzere esnâf-ı merkûmeye ekîd ü şedîd tenbîh olunmasını hâvî Reîsü'l-etıbbâ'-i cenâb-ı cihândârî atûfetli Efendi bendelerine ve bu bâbda sâir iktizâ edenlere hitâben fermân-ı âlî-i Vekâlet-penâhîleri tasdîri muvâfık-ı irâde-i aliyyeleri buyurulur ise emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 10 M. sene [12]63

(Mühür)

Ahmed Fethi

***

1 Pamuk barutu: Nitroselüloz.

2 Kezzap.

3 Zac yağı: Derişik sülfürik asit.

Seniyyü'l-himemâ Devletli, İnâyetli, Atûfetli Efendim Hazretleri

Ma'lûm-ı âlî buyurulduğu üzere yakınlarda îcâd ve ihtirâ' olunan pamuk barutunun mâdde-i terkîbi bir nevi' tîzâb ile zâc yağından ibâret olarak bayağı her tarafda i'mâl ile eyâdî-i nâsda şimdilik mel'abe sûretinde tedâvül etmeğe başlamış ise de ileride tekessür edeceği derkâr olduğuna ve beyâna hâcet olmadığı vechile barutun bey' u fürûhtu ise âsâyiş-i ahâlîye dokunduğundan her devletde memnû' olduğu misilli memâlik-i mahrûse-i şâhânede dahi memnûâtdan bulunduğuna ve zikrolunan pamuk barutu âdî barutdan ziyâde muhâtaralı olarak bu makûle selb-i emniyyet ü âsâyiş-i ahâlîyi müstelzim mevâddın sâye-i hazret-i Pâdişâhîde ref'i vâcibâtdan idüğüne binâen mârrü'l-beyân zâc yağıyla tîzâbın fîmâ-ba'd mechûlü'l-ahvâl eşhâsa bey' u i'tâ olunmamasının Dersa'âdet ve Bilâd-ı Selâse'de kâin eczâcılarla sâir lâzım gelenlere ekîden tenbîhi zımnında sa'âdetli Hekîmbaşı Efendiye ve bu bâbda sâir iktizâ edenlere buyuruldular tastîr etdirilmesi Tophâne-i Âmire Müşîri devletli Paşa hazretleri tarafından bâ-takrîr inhâ ve husûs-ı mezbûrun ol vechile men'i lâzımeden görünerek takrîr-i mezkûr sû-yı atûfîlerine ba's ü isrâ kılınmış olmağın muvâfık-ı irâde-i seniyye-i cenâb-ı cihân-bânî buyurulur ise ber-mûceb-i takrîr icrâ-yı muktezâsına ibtidâr olunacağı beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm kılındı efendim.

Fî 11 Muharrem sene [12]63

Mim.

Ma'rûz-ı Çâker-i Musâdakat-gösterleridir ki:

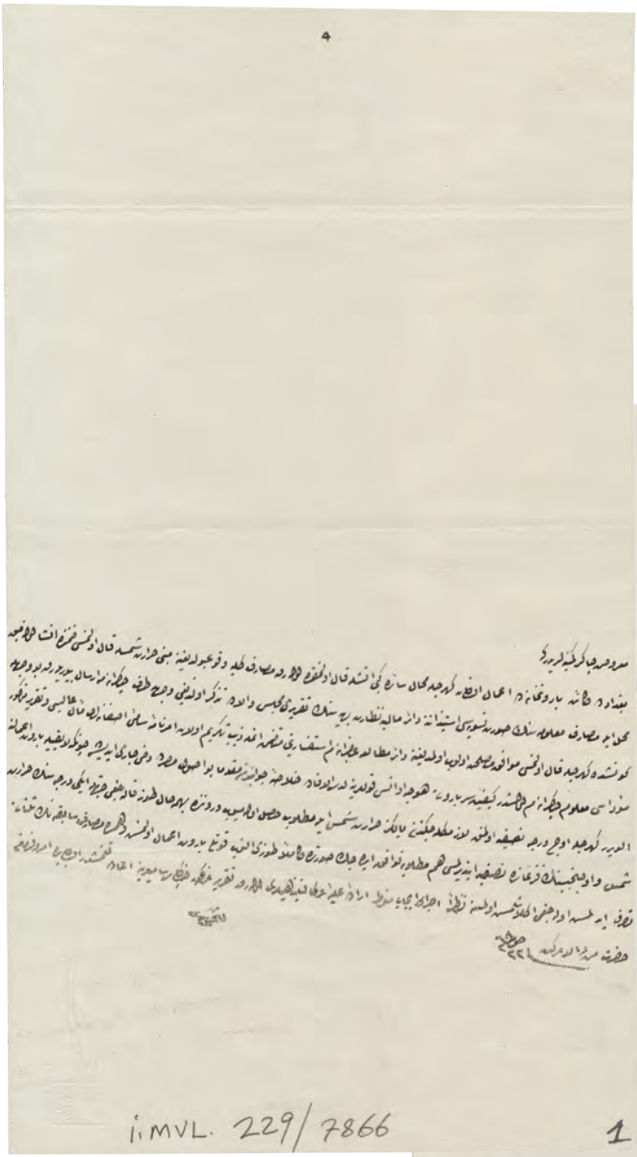
Râha-pîrâ-yı tekrîm olan işbu tezkire-i sâmiye-i Sadâret-penâhîleriyle zikrolunan takrîr meşmûl-i nigâh-ı ma'âlî-iktinâh-i hazret-i şâhâne buyurulmuş ve vâkı'â husûs-ı mezbûrun ol vechile men'i lâzımeden görünmüş olmasıyla istîzân-ı âlî-i âsafîleri üzere ber-mûceb-i takrîr icrâ-yı muktezâsına ibtidâr olunması şeref-efzâ-yı sünûh ve sudûr buyurulan irâde-i seniyye-i cenâb-ı Pâdişâhî îcâb-ı âlîsinden bulunmuş ve mezkûr takrîr yine taraf-ı vâlâ-yı âsafânelerine iâde ve ib'âs kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

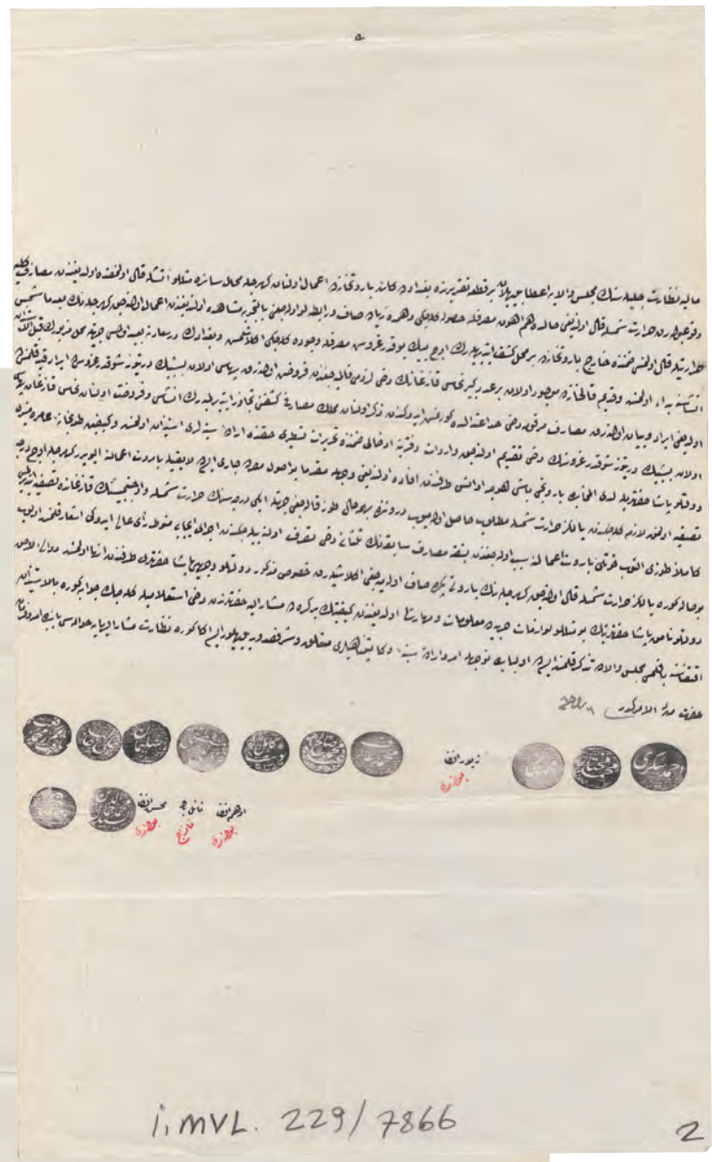
Fî 15 Muharrem sene [12]63

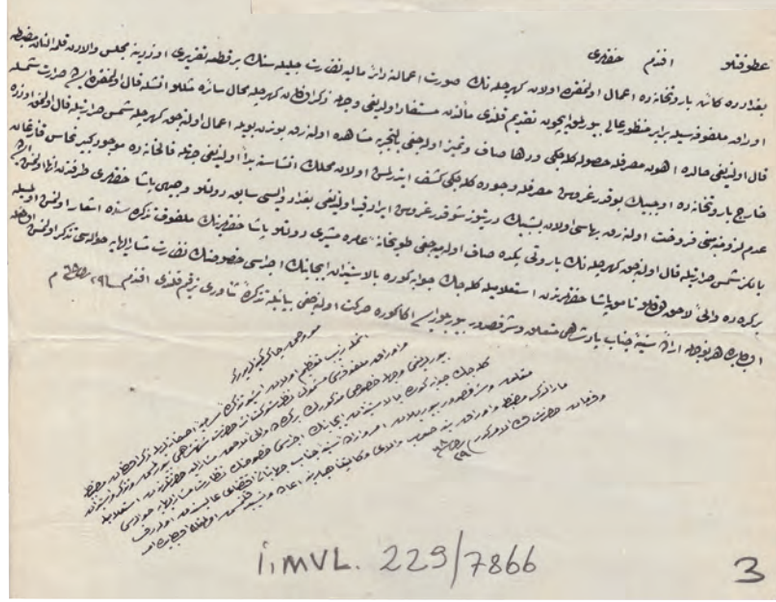

Asit ve Eter Fabrika-i Hümâyunları,
İÜ NEK, II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri, no. 91117/3

i.MVL. 229/ 7866
1

i.MVL. 229/ 7866
2

i.MVL. 229/7866
3

Bağdat Baruthanesinde Güneş Isısıyla Güherçile Saflaştırılması

Bağdat Baruthanesinde, güherçilenin kazanda ateş ısısıyla değil güneş ısısıyla saflaştırılması ve böylece üretim maliyetinin düşürülmesi amacıyla Baruthanenin dışarısında bir yer yapılması için onay alınmadan keşif yapılıp inşaata başlanması ve kalhanedeki büyük bakır kazanın da lüzumu kalmadığı için satılması üzerine konunun Meclis-i Vâlâya intikal ettiği; Meclisin de Barutçubaşı Ovannes'in Tophâne-i Âmire Müşiri tarafından Meclise sunulan; *"bu usulün daha önce Mısır'da denendiği, ancak kaliteli barut üretmek için kullanılacak güherçilenin üç aşamada saflaştırılması ve bunlardan ilk ikisi güneş ısısıyla olsa da üçüncüsünün mutlaka kazanda ateş ısısıyla olması gerektiği, bu usulle maliyetten de üçte iki oranında tasarruf sağlanacağına"* dair görüşünü dikkate almakla beraber bu konuda bir de harp levazımatı hususunda malumat sahibi olan Bağdat Valisi Namık Paşa'dan görüş istenmesine karar vermesi ve bu kararın Padişaha arz olunması üzerine, bu şekilde hareket edilmesine dair çıkan irâde-i seniyye.

22 Ocak 1852

Ma'rûz-ı Çâker-i Kemîneleridir ki:

Bağdad'da kâin Baruthânede i'mâl olunan güherçile mahâll-i sâire gibi âteşle kal olunmakda olarak masârıf-ı külliyye vukû' bulduğuna mebnî harâret-i şemsle kal olunması zımnında inşâ olunacak mahal ile masârıf-ı ma'lûmesinin sûret-i tesviyesi istîzânına dâir Mâliye Nezâret-i Behiyyesi'nin takrîri Meclis-i Vâlâda tezekkür olunduğu vechile taraf-ı çâkerâneme irsâl buyurularak bu vechile güneşde güherçile kal olunması muvâfık-ı maslahat olup olmadığına dâir mütâla'a-i âcizânem istifsârını mutazammın enmile-zîb-i tekrîm olan emirnâme-i sâmî-i âsafâneleri meâl-i âlîsi ve takrîr-i mezkûr müeddâsı ma'lûm-ı çâkerânem olmuşdur. Keyfiyet Ser-barutî Hoca Ovannes kullarına lede'l-ifâde hulâsa-i cevâbından, mukaddemâ bu usûl Mısır'da dahi câri idiyse de çünkü lâyıkıyla barut i'mâline elverir güherçile üç derece tasfiye olunmak lâzım geleceğinden yalnız harâret-i şems ile matlûb hâsıl olamayıp derûnunda behemehâl tuz kalacağı cihetle iki derecesinin harâret-i şems ve üçüncüsünün kazganda tasfiye etdirilmesi hem matlûba tevâfuk edecek sûretde kâmilen tuzu alınıp kuvvetli barut i'mâl olunmuş ve hem de masârıf-ı sâbıkanın sülüsânı tasarruf edilmiş olacağı anlaşılmış olmasına nazaran icrâ-yı îcâbı menût-ı irâde-i aliyye-i Vekâlet-penâhîleri olarak takrîr-i mezkûr hâk-i pâ-yı sâmîlerine iâde kılınmışdır. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 22 S. sene [12]68

Bende
Fethi

***

Mâliye Nezâret-i Celîlesinin Meclis-i Vâlâya i'tâ buyurulan bir kıt'a takrîrinde Bağdad'da kâin Baruthânede i'mâl olunan güherçile mahâll-i sâire misilli âteşle kal olunmakda olduğundan masârıf-ı külliyye vukû' bularak harâret-i şemsle kal olunduğu hâlde hem ehven masrafla husûle geleceği ve hem de ziyâde sâf ve râbıtalı olacağı bi't-tecrübe müşâhede olunduğundan i'mâl olunacak güherçilenin ba'demâ şems harâretiyle kal olunması zımnında hâric-i Baruthânede bir mahal keşfetdirilerek üç bin bu kadar guruş masrafla vücûda geleceği anlaşılmış ve Bağdad'ın Dersa'âdet'e baîd olması cihetiyle mahall-i mezbûrun kable'l-istîzân inşâsına bed' olunmuş ve kadîm kalhânede mevcûd olan bir aded kebîr nühâs kazganın dahi lüzûmu kalmayacağından fürûht olunarak bahâsı olan beş bin dört yüz şu kadar guruş îrâd kayd kılınmış olduğu îrâd ve beyân olunarak masârıf-ı merkûme dahi hadd-i i'tidâlde görünmüş idüğünden zikrolunan mahallin masârıfı keşfini tecâvüz etdirilmeyerek inşâsı ve fürûht olunan nühâs kazgan bahâsı olan beş bin dört yüz şu kadar guruşun dahi takdîm olunacak vâridât defterine idhâli zımnında tahrîrât tastîri hakkında irâde-i seniyyeleri istîzân olunmuş ve keyfiyet Tophâne-i Âmire Müşîri devletli Paşa hazretleriyle lede'l-muhâbere Barutçubaşı Hoca Ovannes tarafından ifâde olunduğu vechile mukaddemâ bu usûl Mısır'da cârî ise de lâyıkıyla barut i'mâline elverir güherçile üç derece tasfiye olunmak lâzım geleceğinden yalnız harâret-i şemsle matlûb hâsıl olamayıp derûnunda behemehâl tuz kalacağı cihetle iki derecesinin harâret-i şemsle ve üçüncüsünün kazganda tasfiye etdirilmesi kâmilen tuzu alınıp kuvvetli barut i'mâline sebeb olacağından başka masârıf-ı sâbıkanın sülüsânı dahi tasarruf olunabileceğinden icrâ-yı îcâbı menût-ı re'y-i âlî idüğü iş'âr kılınmış olup bu hâle göre yalnız harâret-i şemsle kal olunacak güherçilenin barutu pek de sâf olamayacağı anlaşılarak husûs-ı mezkûr devletli Vecîhî Paşa hazretleri tarafından inhâ olunmuş ve Vâlî-i lâhık devletli Nâmık Paşa hazretlerinin bu misilli levâzımât-ı harbiyyede ma'lûmât ve mahâreti olduğundan keyfiyetin bir kerre de müşârun-ileyh hazretlerinden dahi isti'lâmıyla gelecek cevâba göre bi'l-istîzân iktizâsına bakılması Meclis-i Vâlâda tezekkür kılınmış ise de ol bâbda ne vechile emr u irâde-i seniyye-i Vekâlet-penâhîleri müte'allik ve şeref-sudûr buyurulur ise ona göre Nezâret-i müşârun-ileyhâya havâlesi bâbında emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 6 Ra. sene [12]68

(Meclis-i Vâlâ üyelerinin mühürleri)

***

Atûfetli Efendim Hazretleri

Bağdad'da kâin Baruthânede i'mâl olunmakda olan güherçilenin sûret-i i'mâline dâir Mâliye Nezâret-i Celîlesinin bir kıt'a takrîri üzerine Meclis-i Vâlâdan kaleme alınan mazbata evrâk-ı melfûfesiyle berâber manzûr-ı âlî buyurulmak için takdîm kılındı.

Meâlinden müstefâd olduğu vechile zikrolunan güherçile mahâll-i sâire misilli âteşle kal olunmakda ise de harâret-i şemsle kal olunduğu hâlde ehven masrafla husûle geleceği ve daha sâf ve temiz olacağı bi't-tecrübe müşâhede olunarak bundan böyle i'mâl olunacak güherçile şems harâretiyle kal olunmak üzere hâric-i Baruthânede üç bin bu kadar guruş masrafla vücûda geleceği keşfetdirilmiş olan mahallin inşâsına bed' olunduğu cihetle kalhânede mevcûd kebîr nühâs kazgan adem-i lüzûmuna mebnî fürûht olunarak bahâsı olan beş bin dört yüz şu kadar guruş îrâd kaydolunduğu Bağdad Vâlîsi sâbık devletli Vecîhî Paşa hazretleri tarafından inhâ olunmuş ise de yalnız şems harâretiyle kal olunacak güherçilenin barutu pek de sâf olamayacağı Tophâne-i Âmire Müşîri devletli Paşa hazretlerinin melfûf tezkiresinde iş'âr olunmuş olmasıyla bir kerre de Vâlî-i lâhık devletli Nâmık Paşa hazretlerinden isti'lâmıyla gelecek cevâba göre bi'l-istîzân îcâbının icrâsı husûsunun Nezâret-i müşârun-ileyhâya havâlesi tezekkür olunmuş olmağla ol bâbda her ne vechile irâde-i seniyye-i cenâb-ı Pâdişâhî müte'allik ve şeref-sudûr buyurulur ise ona göre hareket olunacağı beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm kılındı efendim.

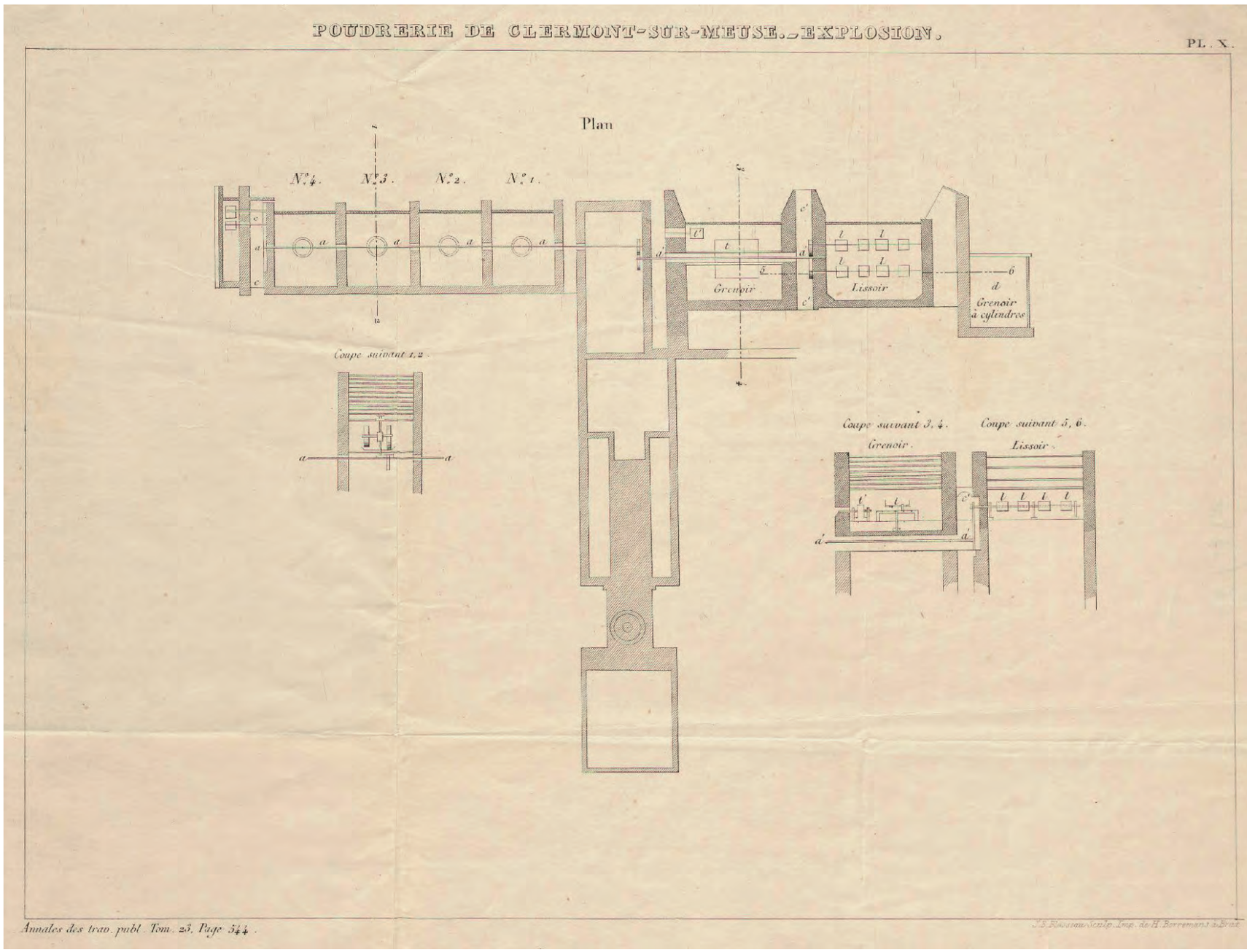
Fî 29 Ra. sene [12]68

Mim.

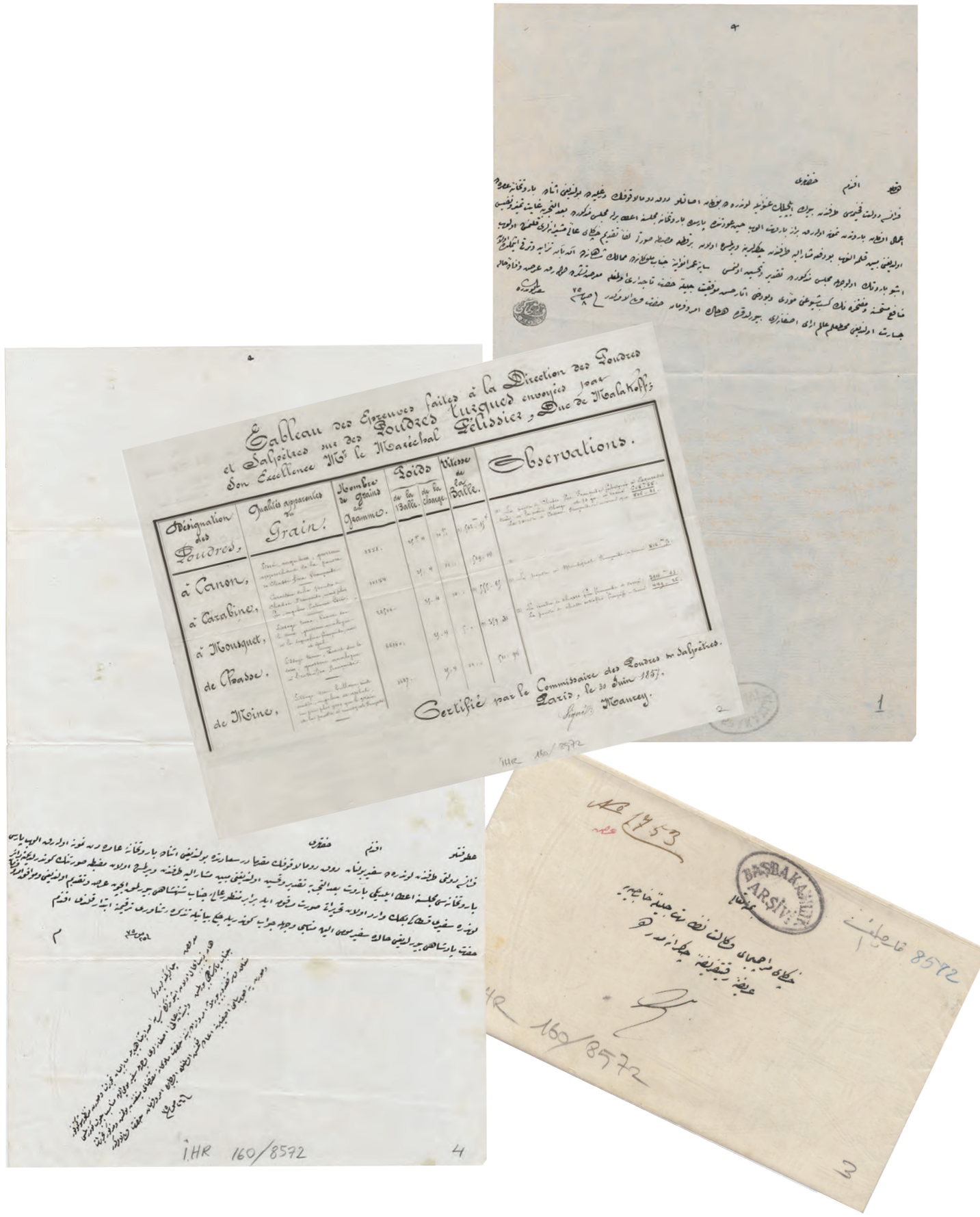
Ma'rûz-ı Çâker-i Kemîneleridir ki:

Enmile-zîb-i ta'zîm olan işbu tezkire-i sâmiye-i âsafâneleriyle zikrolunan mazbata ve evrâk-ı melfûfesi meşmûl-i nazar-ı şevket-eser-i hazret-i şehinşâhî buyurulmuş ve tezekkür ve istîzân buyurulduğu vechile husûs-ı mezkûrun bir kerre de Vâlî-i lâhık-ı müşârun-ileyh hazretlerinden isti'lâmıyla gelecek cevâba göre bi'l-istîzân îcâbının icrâsı husûsunun Nezâret-i müşârun-ileyhâya havâlesi müte'allik ve şeref-sudûr buyurulan emr u irâde-i seniyye-i cenâb-ı cihân-bânî iktizâ-yı âlîsinden olarak mârrü'z-zikr mazbata ve evrâk yine savb-ı vâlâ-yı Vekâlet-penâhîlerine iâde ve tesyîr kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 29 Ra. sene [12]68

Barut İşleme Makinesi Planı,
BOA, PLK.p, 3826

BOA, İ.HR, 160/8572_1, 3, 4

İstanbul Baruthanesinde Üretilen Barutun Paris'te Yapılan Tahlil Sonucu

İstanbul'daki Baruthâne-i Âmirede imal olunup Fransa'nın Londra Büyükelçisi Dük dö Malakof tarafından bir miktar örneği alınarak Paris Baruthane Meclisinde tahlil edilen barutun gayet kaliteli olduğuna dair verilen ve Osmanlı Devleti'nin Londra Sefiri Kostaki Bey tarafından Hariciye Nezaretine gönderilen mazbata suretinin, Padişah tarafından görülmesi ve Sefire uygun bir cevap yazılmasına izin verilmesi için Sefirin yazısı ile birlikte Padişaha sunulması üzerine, arz edildiği üzere Sefire uygun bir cevap gönderilmesine dair çıkan irâde-i seniyye.

5 Ekim 1858

(Zarf üzeri yazısı)

Bi-mennihî Teâlâ

Hâk-i pâ-yı merâhim-peymâ-yı Vekâlet-i Nezâret-i Celîle-i Hâriciye'ye arîza-i nikkiyyet-farîza-i çâkerânemdir.

***

Devletli Efendim Hazretleri

Fransa Devlet-i fahîmesi tarafından Büyükelçilik unvânıyla Londra'da bulunan asâletli Dük dö Malakof'un[1] Deraliyye'de bulunduğu esnâda Baruthâne-i Âmirede i'mâl olunan barutdan numûne olarak biraz barut alıp hîn-i avdetinde Paris'de Baruthâne Meclisine i'tâ birle Meclis-i mezkûrda ba'de't-tecrübe gâyet temiz ve nefîs olduğunu mübeyyin kaleme alınıp bu def'a müşârun-ileyh tarafından çâkerlerine verilmiş olan bir kıt'a mazbata sûreti leffen takdîm-i hâk-i pâ-yı âlî-i müşîrâneleri kılınmış olup işbu barutun ol vechile Meclis-i mezkûrda takdîr ve tahsîn olunması sâye-i umrân-vâye-i cenâb-ı mülûkânede memâlik-i şâhânede ân be-ân tezâyüd ve terakkî etmekde olan menâfi'-i müstahsene ve müftehirenin kesb-i şüyû'unu müeddî ve bu dahi âsâr-ı hüsn-i muvaffakiyet-i celîle-i hazret-i tâcdârî olmağla ma'raz-ı teşekkürde olarak arz ve ifâde-i hâle cesâret olunduğu muhât-ı ilm-i âlem-ârâ-yı âsafâneleri buyuruldukda her hâlde emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 8 S. sene [12]75

Bende
Sefîr-i Londra
Kostaki
(Mühür)

***

1 Duc de Malakoff.

Atûfetli Efendim Hazretleri

Fransa Devleti tarafından Londra'da Sefîr bulunan Dük dö Malakof'un mukaddemâ Dersa'âdet'de bulunduğu esnâda Baruthâne-i Âmireden numûne olarak alıp Paris Baruthânesi Meclisine i'tâ eylediği barut ba'de't-tecrübe takdîr ve tahsîn olunduğunu mübeyyin müşârun-ileyh tarafından verilmiş olan mazbata sûretinin gönderildiğine dâir Londra Sefiri Kostaki Bey'in vârid olan tahrîrâtı, sûret-i merkûme ile berâber manzûr-ı âlî-i cenâb-ı şehinşâhî buyurulmak için arz u takdîm olunduğu ve muvâfık-ı emr ü fermân-ı hazret-i Pâdişâhî buyurulduğu hâlde Sefîr-i mûmâ-ileyhe münâsibi vechile cevâb gönderileceği beyânıyla tezkire-i senâverî terkîmine ibtidâr kılındı efendim.

Fî 25 S. sene [12]75

Mim.

Ma'rûz-ı Çâker-i Kemîneleridir ki:

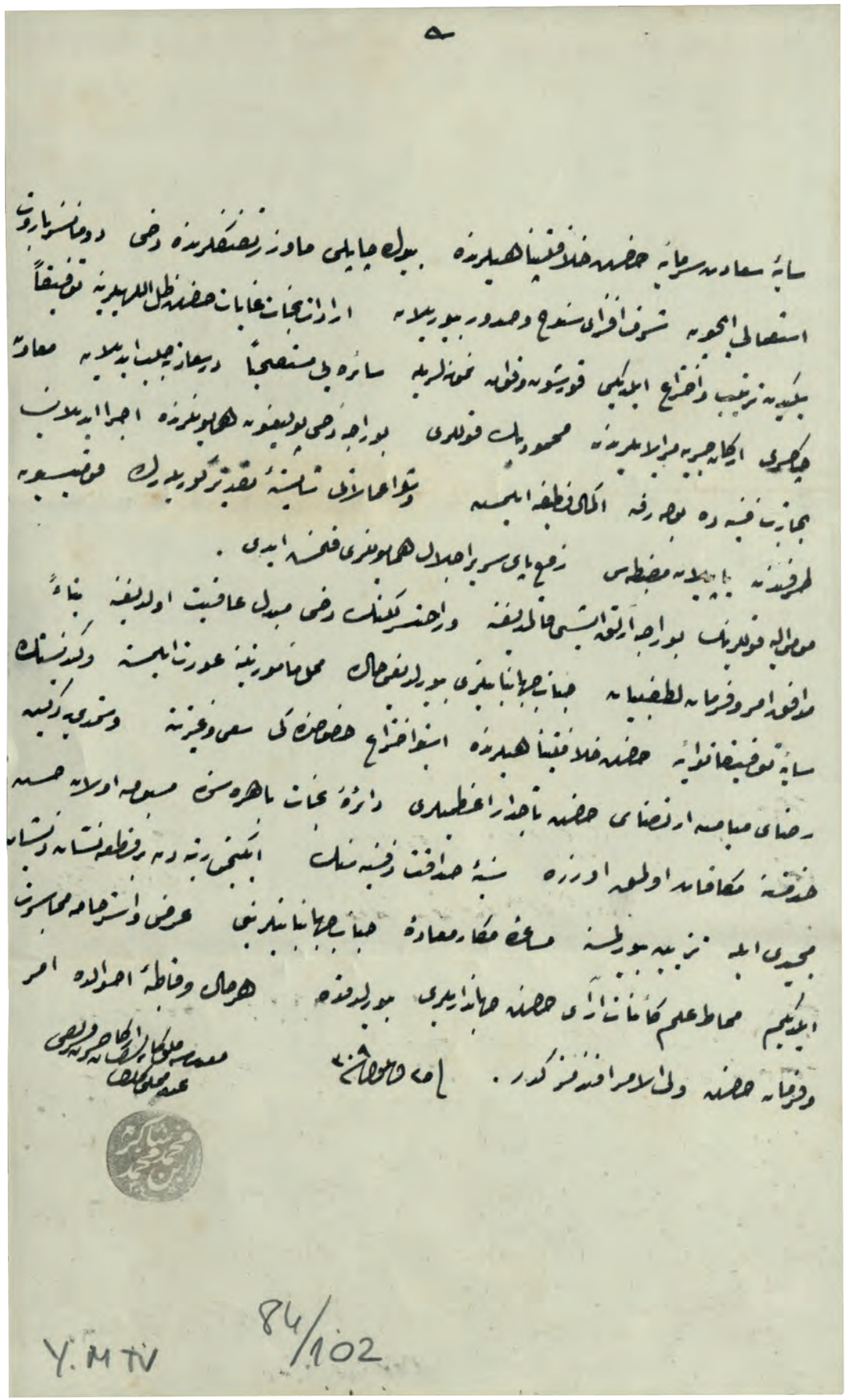
Hâme-zîb-i ibcâl olan işbu tezkire-i sâmiye-i Sadâret-penâhîleriyle mârrü'l-beyân tahrîrât ve sûret manzûr-ı şevket-mevfûr-ı cenâb-ı Pâdişâhî buyurulmuş ve istîzân-ı âlî-i âsafâneleri vechile Sefîr-i mûmâ-ileyhe münâsib cevâb gönderilmesi müte'allik ve şeref-sudûr buyurulan emr u irâde-i seniyye-i hazret-i mülûkâne muktezâ-yı münîfinden bulunmuş ve mezkûr tahrîrât ve sûret yine savb-ı sâmî-i asâfîlerine iâde kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 26 S. sene [12]75

Zeytinburnu Mavzer - Fişek Fabrikası Dâne ve Şarapnel Fabrika-i Hümâyunları,
İÜ NEK, II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri, no. 91092/21

69

Y.MTV 84/102

Dumansız Barutun Büyük Çaplı Mavzer Tüfeklerinde de Kullanılabilmesine İmkân Sağlayan Kurşun ve Kovan İcadı ve Bu İcadın Taltifi İstirhamı

Padişahın maiyeti mensuplarından Ferik Mehmed Şakir'in; muavini Miralay Mahmud Bey'e, dumansız barutun büyük çaplı mavzer tüfeklerinde de kullanılabilmesine imkân sağlayan ve Poligon-ı Hümâyunda yapılan deneme sonucunda takdire layık görülen kurşun ve kovan icadından ve geçmiş hizmetlerinden dolayı ikinci rütbeden Mecidî nişanı ihsan olunması istirhamına dair sunduğu ariza.

7 Ekim 1893

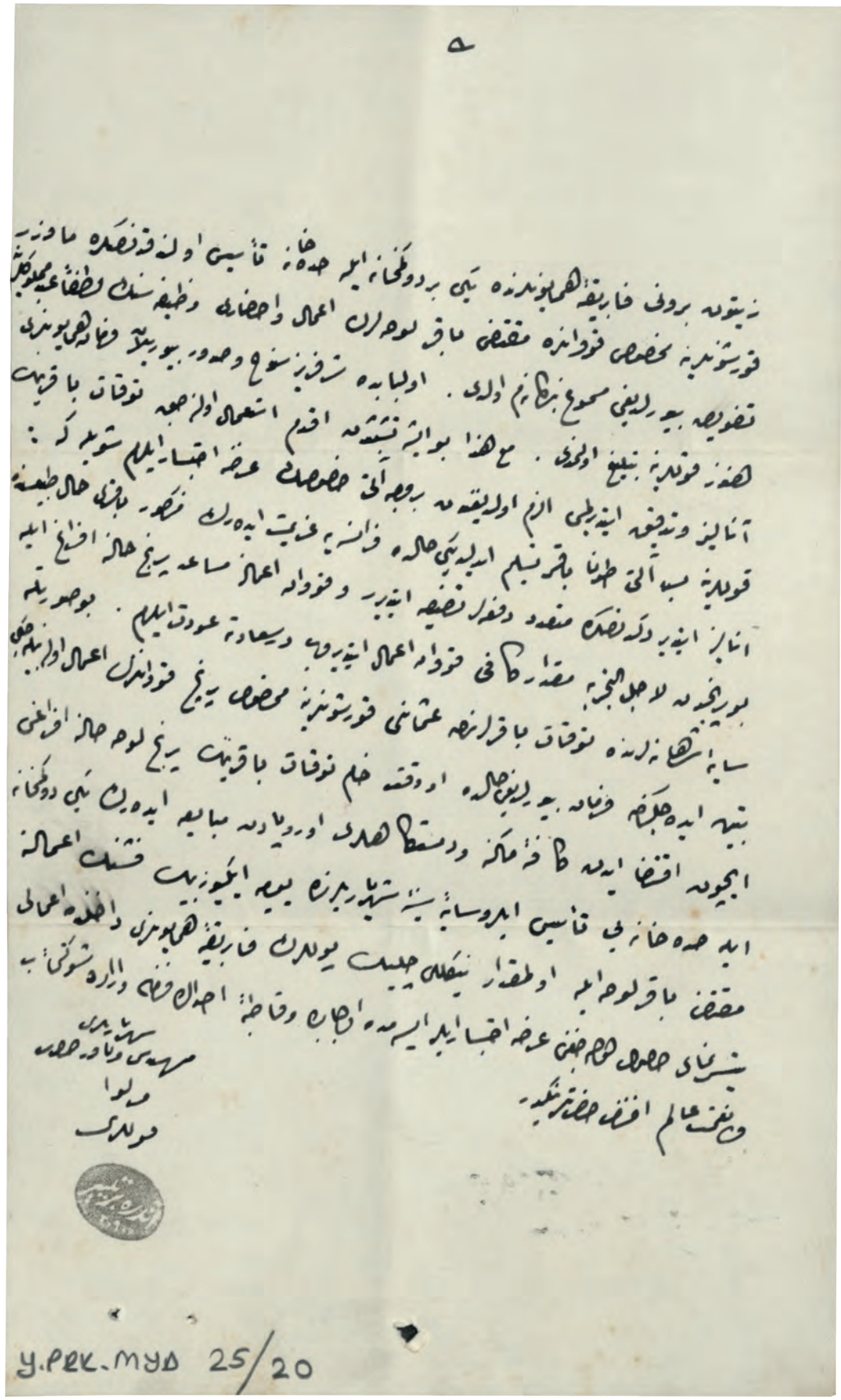

Sâye-i sa'âdet-sermâye-i hazret-i Hilâfet-penâhîlerinde büyük çaplı mavzer tüfenklerinde dahi dumansız barut isti'mâli için şeref-efzâ-yı sünûh ve sudûr buyurulan irâdât-ı necât-gâyât-ı hazret-i Zıllu'llâhîlerine tevfîkan yeniden tertîb ve ihtirâ' eylediği kurşun ve kovan numûneleriyle sâireyi müstashıben Dersa'âdet'e celb edilen muâvin-i çâkerî erkân-ı harbiye mîralaylarından Mahmud Bey kulları buraca dahi Poligon-ı Hümâyûnlarında icrâ edilen tecârib-i fenniyyede bulunarak ikmâl-i vazîfe eylemiş ve şu i'mâlâtı şâyeste-i takdîr görülerek komisyon tarafından yapılan mazbatası ref'-i pâ-yı serîr-i iclâl-i hümâyûnları kılınmış idi.

Mûmâ-ileyh kullarının buraca artık işi kalmadığına ve râhatsızlığının dahi mübeddel-i âfiyet olduğuna binâen muvâfık-ı emr ü fermân-ı lutf-beyân-ı cenâb-ı cihân-bânîleri buyurulduğu hâlde mahall-i me'mûriyetine avdet eylemesine ve kendisinin sâye-i tevfîkât-vâye-i hazret-i Hilâfet-penâhîlerinde işbu ihtirâ' husûsundaki sa'y ü gayretine ve şimdiye değin rızâ-yı meyâmin-irtizâ-yı hazret-i tâcdâr-ı a'zamîleri dâire-i necât-ı bâhiresinde mesbûk olan hüsn-i hidmetine mükâfât olmak üzere sîne-i sadâkat-defînesinin ikinci rütbeden bir kıt'a nişân-ı zî-şân-ı Mecîdî ile tezyîn buyurulmasına müsâ'ade-i mekârim-âde-i cenâb-ı cihân-bânîlerini arz u istirhâma mücâseret eylediğim muhât-ı ilm-i kâinât-ârâ-yı hazret-i cihândârîleri buyuruldukda her hâlde ve kâtıbe-i ahvâlde emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emr efendimizindir.

Fî 25 Eylül sene [1]309

Maiyyet-i Seniyye-i Mülûkâneleri Erkân-ı Harbiye Ferîki
Abd-i Memlûkleri
(Mühür)
Mehmed Şâkir ibn-i Mehmed

Y.PRK.MYD 25/20

Zeytinburnu Fabrikasında Fişek Kovanı İçin Kurulacak Haddehane ve Dökümhane

Padişah Yaveri Mühendis Andre Berthier'in; Zeytinburnu Fabrika-i Hümâyununda yeni bir dökümhane ile haddehane tesis edildikten sonra mavzer kurşunu kovanı için bakır levha imali vazifesinin kendisine verileceğini işittiğinden bahisle şayet kendisine beş, altı ton Tokat bakırı teslim edilirse Fransa'da bunları analiz ettirip kovana uygun pirinç hâline getirdikten ve deneme için yeterli miktarda kovan imal ettirdikten sonra döneceğine ve yine uygun görülürse bakırı pirinç levha hâline getirmek için gerekli bütün ekipmanları Avrupa'dan satın alarak yeni dökümhane ve haddehaneyi kurabileceğine, böylece Zeytinburnu Fabrikasında günlük iki yüz bin fişek üretmeye yetecek miktarda bakır levha ve nikelli çelik pul imal edilebileceğine dair sunduğu ariza.

29 Mart 1903*

Zeytunburnu Fabrika-i Hümâyûnlarında yeni bir dökümhâne ile haddehâne te'sîs olundukdan sonra mavzer kurşunlarına mahsûs kovanlara muktezî bakır levhaların i'mâl ve ihzârı vazîfesinin lutfen abd-i memlûklerine tefvîz buyurulduğu mesmû'-ı bendegânem oldu. Ol bâbda şeref-rîz-i sünûh ve sudûr buyurulan fermân-ı hümâyûnları henüz kullarına teblîğ olunmadı. Ma'a hâzâ bu işe teşebbüsden akdem isti'mâl olunacak Tokat bakırının analiz ve tedkîk etdirilmesi elzem olduğundan ber-vech-i âtî husûsun arzına ictisâr eylerim. Şöyle ki:

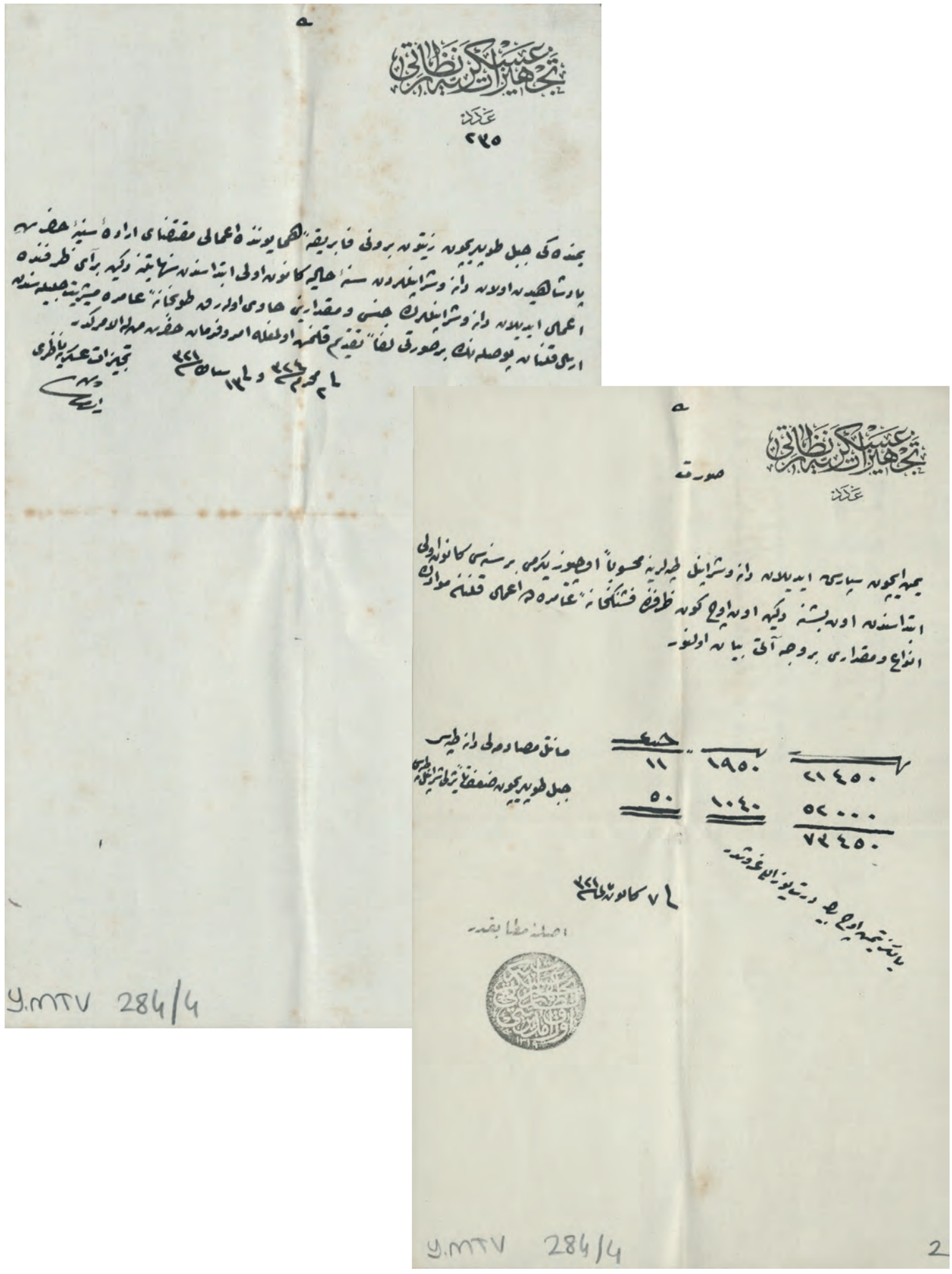
Kullarına beş, altı ton bakır teslîm edildiği hâlde Fransa'ya azîmet ederek mezkûr bakırı hâl-i tabî'îsinde analiz etdirdikden sonra müteaddid def'alar tasfiye etdirir ve kovan i'mâline müsâid pirinç hâline ifrâğ ile bu pirinçden li-ecli't-tecrübe mikdâr-ı kâfî kovan i'mâl etdirip Dersa'âdet'e avdet eylerim.

Bu sûretle sâye-i şâhânelerinde Tokat bakırlarından Osmanlı kurşunlarına mahsûs pirinç kovanları i'mâl olunabileceği tebeyyün edeceğinden fermân buyurulduğu hâlde o vakit hâm Tokat bakırının pirinç levha hâline ifrâğı için iktizâ eden kâffe-i makine ve destgâhları Avrupa'dan mübâya'a ederek yeni dökümhâne ile haddehâneyi te'sîs eyler ve sâye-i seniyye-i şehriyârîlerinde yevmiyye iki yüz bin fişenk i'mâline muktezî bakır levha ile ol mikdâr nikelli çelik pulların Fabrika-i Hümâyûnları dâhilinde i'mâli teyessür-nümâ-yı husûl olacağını arza ictisâr eyler isem de ol bâbda ve kâtıbe-i ahvâlde fermân ve irâde şevket-meâb, velînî'met-i âlem efendimiz hazretlerinindir.

Mühendis ve Yâver-i Hazret-i Şehriyârîleri
Mîrlivâ Kulları
(Mühür)
Andre Bertiyer[1]

* Tarih tahminîdir. Osmanlı Arşivi otomasyon sisteminden alınmıştır.

1 Mösyö Andre Berthier'in mühendis olarak göreve alınma şartları ve isminin Latince yazılışı için bkz. BOA, Y.PRK.HH, 26/7.

BOA, Y.MTV, 284/4

Yemen'deki Dağ Topları İçin Fişekhâne-i Âmirede Üretilen Dâne ve Şarapnel Tapalarının Miktarı

Fişekhâne-i Âmirede 1 Kânunuevvel 1321 – 15 Kânunuevvel 1321 (14 – 28 Aralık 1905) tarihleri arasındaki on üç gün zarfında Yemen'deki cebel topları için 1.950 adet dâne ve 1.040 adet şarapnel tapaları imal edildiğine dair Yıldız Sarayı'na sunulan yazı.

26 Şubat 1906

Techîzât-ı Askeriye Nezâreti
Aded: 235

Yemen'deki cebel topları için Zeytunburnu Fabrika-i Hümâyûnu'nda i'mâli muktezâ-yı irâde-i seniyye-i hazret-i Pâdişâhîden olan dâne ve şarapnellerden sene-i hâliye Kânûn-ı Evvel'i ibtidâsından nihâyetine değin bir ay zarfında i'mâl edilen dâne ve şarapnellerin cins ve mikdârını hâvî olarak Tophâne-i Âmire Müşîriyet-i Celîlesinden irsâl kılınan pusulanın bir sûreti leffen takdîm kılınmış olmağla emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 2 Muharrem sene [1]324 ve fî 13 Şubat sene [1]321

Techîzât-ı Askeriye Nâzırı
(İmza)
Raûf

***

Techîzât-ı Askeriye Nezâreti
Aded

Sûret

Yemen için sipâriş edilen dâne ve şarapnel tapalarına mahsûben üç yüz yirmi bir senesi Kânûn-ı Evvel'i ibtidâsından on beşine değin on üç gün zarfında Fişenkhâne-i Âmirede i'mâl kılınan mevâddın envâ' ve mikdârı ber-vech-i âtî beyân olunur.

	Guruş	*Aded*	*Bahâ*
Mantel müsâdemeli dâne tapası	11	1.950	21.450
Cebel topları için zı'f te'sîrli şarapnel tapası	50	1.040	52.000
			73.450

Yalnız yetmiş üç bin dört yüz elli guruşdur.

Fî 7 Kânûn-ı Sânî sene [1]321

Aslına mutâbıkdır.
(Mühür)
Techîzât-ı Askeriye Nezâreti
Evrâk Müdîriyeti

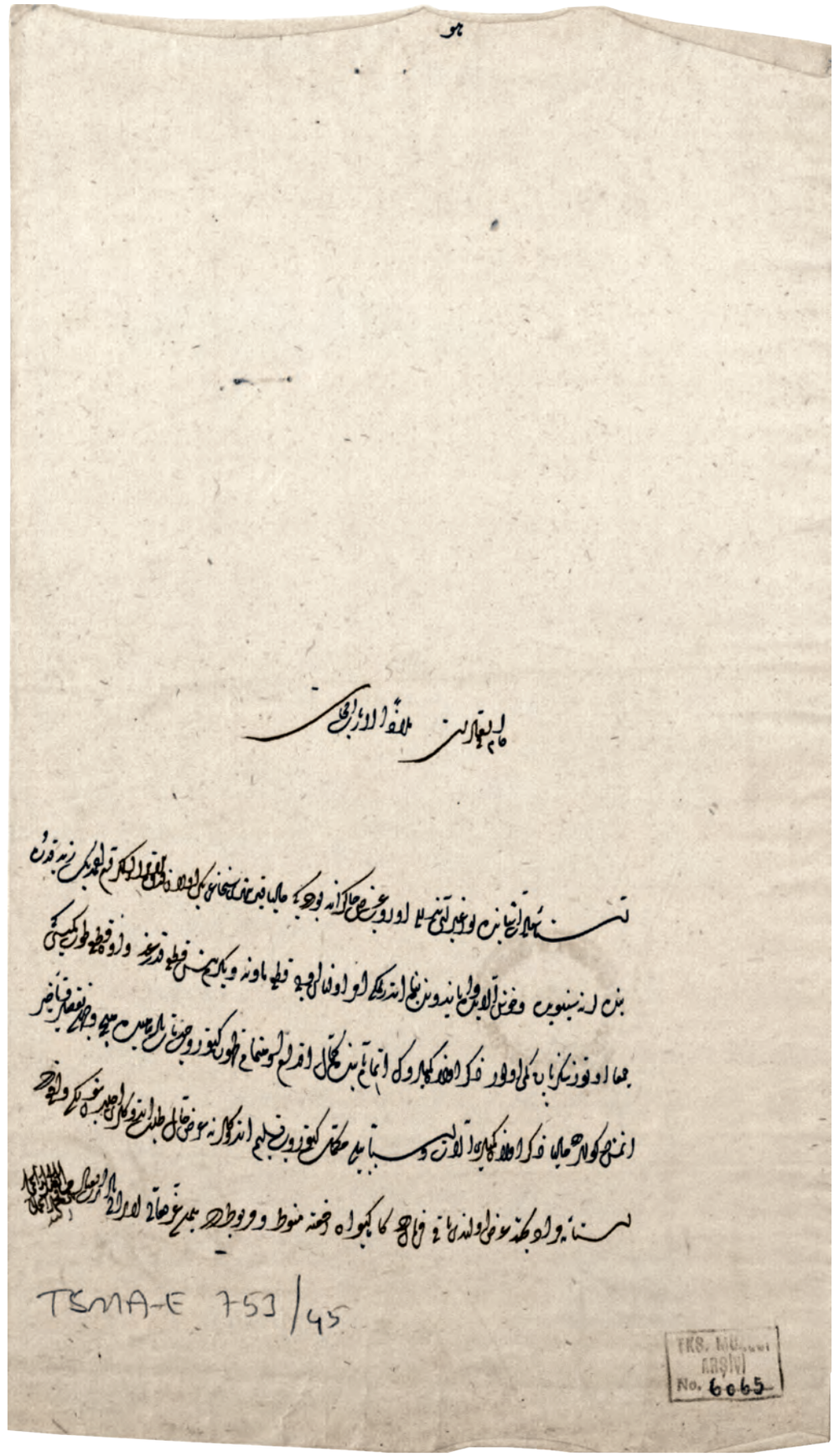
III- DONANMA VE SİLAH

Barbaros Hayreddin Paşa Komutasındaki Osmanlı Donanması Fransa'nın Tulon Limanı'nda,
Süleymanname, TSMK, Hazine, no. 1608, v. 32b-33a

TSMA-E 753/45

TKS. MÜZESİ ARŞİVİ No. 6065

BOA, TSMA.e, 753/45

Sinop, Hoşalay ve Ayandon'da Mavna, Kadırga ve Top Gemisi İnşası

Kırşehir Sancak Beyi Ahmet Bey'in Sinop, Hoşalay ve Ayandon'da üç adet mavna, yirmi beş adet kadırga ve on adet top gemisi olmak üzere toplam 38 adet geminin inşasının tamamlandığına dair sunulan ariza.

1 Ocak 1519*

Dâme fi's-sa'âdât, melâzü'l-erbâbi'l-hâ[câ]t (?)

Âsitâne-i Sa'âdet-âşiyânda yüz-i (?) gabrâyı tezellüle urup arz-ı çâkerâne budur ki:

Hâliyâ Kırşehri Sancağı Beyi olan kıdvetü'l-ümerâi'l-kirâm Ahmed Bey *–zîde kadruhû–* bendelerine Sinob'da ve Hoşalay'da ve Ayandon'da binâ etdirilmeği emrolunan üç kıt'a mavna ve yirmi beş kıt'a kadırga ve on kıt'a top gemisi ki cem'an otuz sekiz pâre gemi olur; zikrolan gemilerin itmâm[ı] bâbında kemâl-i ikdâm ü ihtimâmzuhûra getirip hidemât-ı Pâdişâhîde hiç vechile taksîr ve te'hîr etmiş değillerdir. Hâliyâ zikrolan gemileri âlât ve esbâbıyla mükemmel getirip teslîm etdiklerine arzuhâl taleb etdikleri ecilden şol ki vâki'dir; Âsitâne-i murad-bahta arz olundu. Bâkî fermân dergâh-ı keyvân-rif'ata menût ve merbûtdur.

Hemîşe azze Teâlâ lâ-yezâli bâd bi-Rabbi'l-ibâd.

Mine'l-abdi'd-dâî
Pîr Mehmed[1] bi-hamdi'llâh (?)

* Tarih tahminîdir. Osmanlı Arşivi otomasyon sisteminden alınmıştır.

1 Veziriazam Pîrî Mehmed Paşa (ö. 1532).

٥٩٦

٥٩٧

٥٩٨

BOA, A.DVNS.MHM.d, 3/596

Mirî Kadırgalar İnşası İçin Ağacı Bol Olan Bir Yer Araştırılması

Mirî kadırgaların inşası için Rodos, Süsen ve civar adalarda ağacı ve kerestesi bol olan bir yer araştırılması; bulunduğu takdirde kadırgaların orada yapılmasının mı yoksa ağaçların Rodos'a getirilmesinin mi daha uygun olduğunun arz edilmesi hususunda Rodos Beyine gönderilen hüküm.

7 Aralık 1559

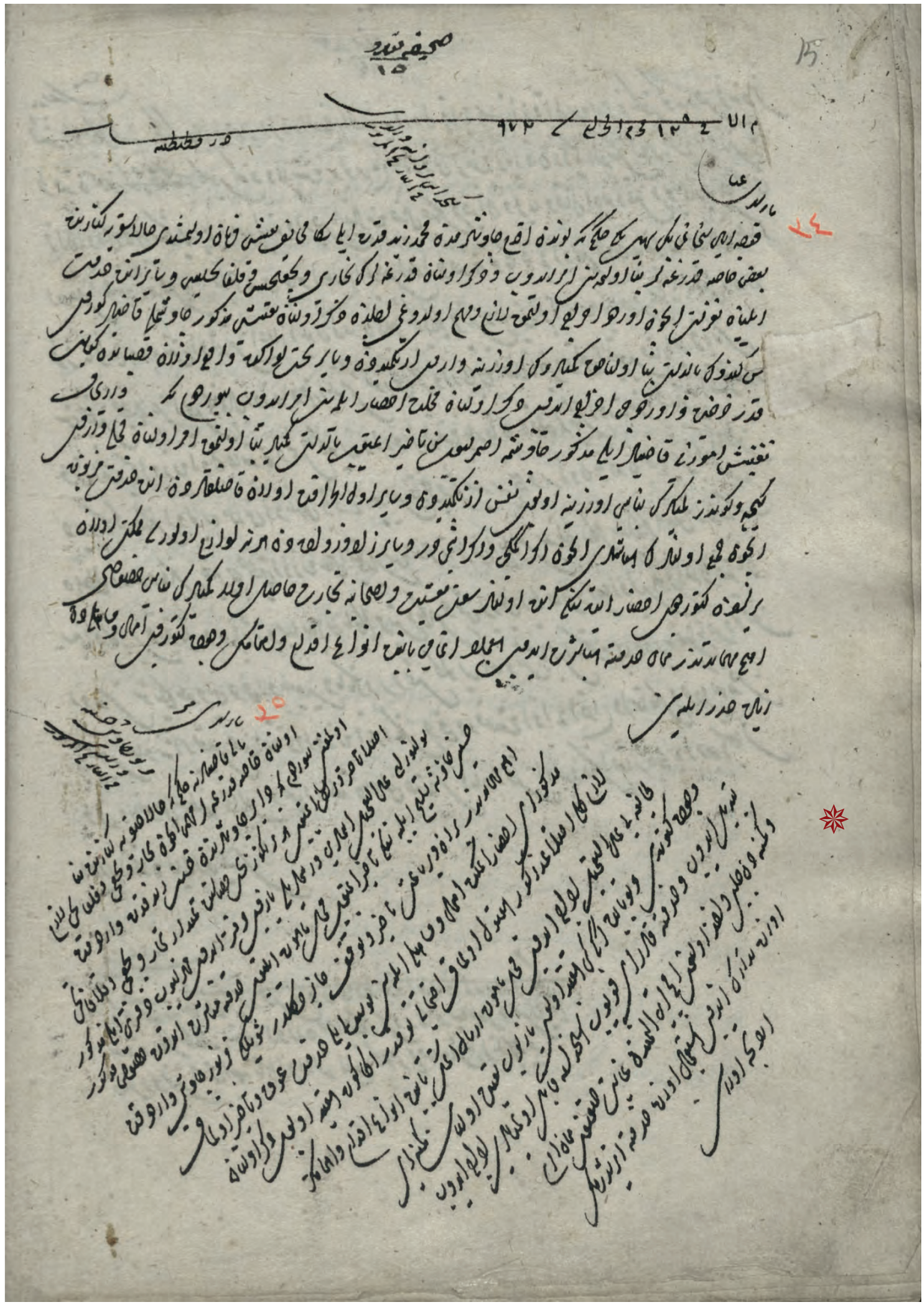
Yazıldı.

Hüsrev Bey'e gönderildi. Fî 7 Rebîülevvel sene 967.

Rodos Beyine Hüküm ki:

Hâliyâ mîrî için kadırgalar yapılmak lâzım olmuşdur. İmdi; ol cânibde ağacı ve sâir kerestesi müstevfî bulunup ırgadın varıp işlemesine âsân olacak bir mahall-i münâsib adalarda mıdır veyahud kenarda mıdır veyahud Süsen Adası mıdır görüp arz olmasın emredip **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda bu bâbda bizzât mukayyed olup gereği gibi tetebbu‘ eyleyip yoklayıp görüp vech-i meşrûh üzere münâsib olan mahal ne yerde bulunursa yazıp arz eyleyesin ki ona göre ol cânibde kadırgalar yapılmasına ber-vech-i isti‘câl mübâşeret oluna veyahud ağaç kırdırıp Rodos'a getirmek midir kangisi münâsibdir arz eyleyesin.

Hassa Kadırgaların Yapımı İçin Marangoz, Bıçkıcı ve Kalafatçı Tedariki

Sakarya Nehri kenarında yapılmakta olan hassa kadırgalar için gerekli olan marangoz, bıçkıcı ve kalafatçıların sahil kazalarından tedarik edilmesine dair ilgili kadılara gönderilen hüküm.

20 Ağustos 1565

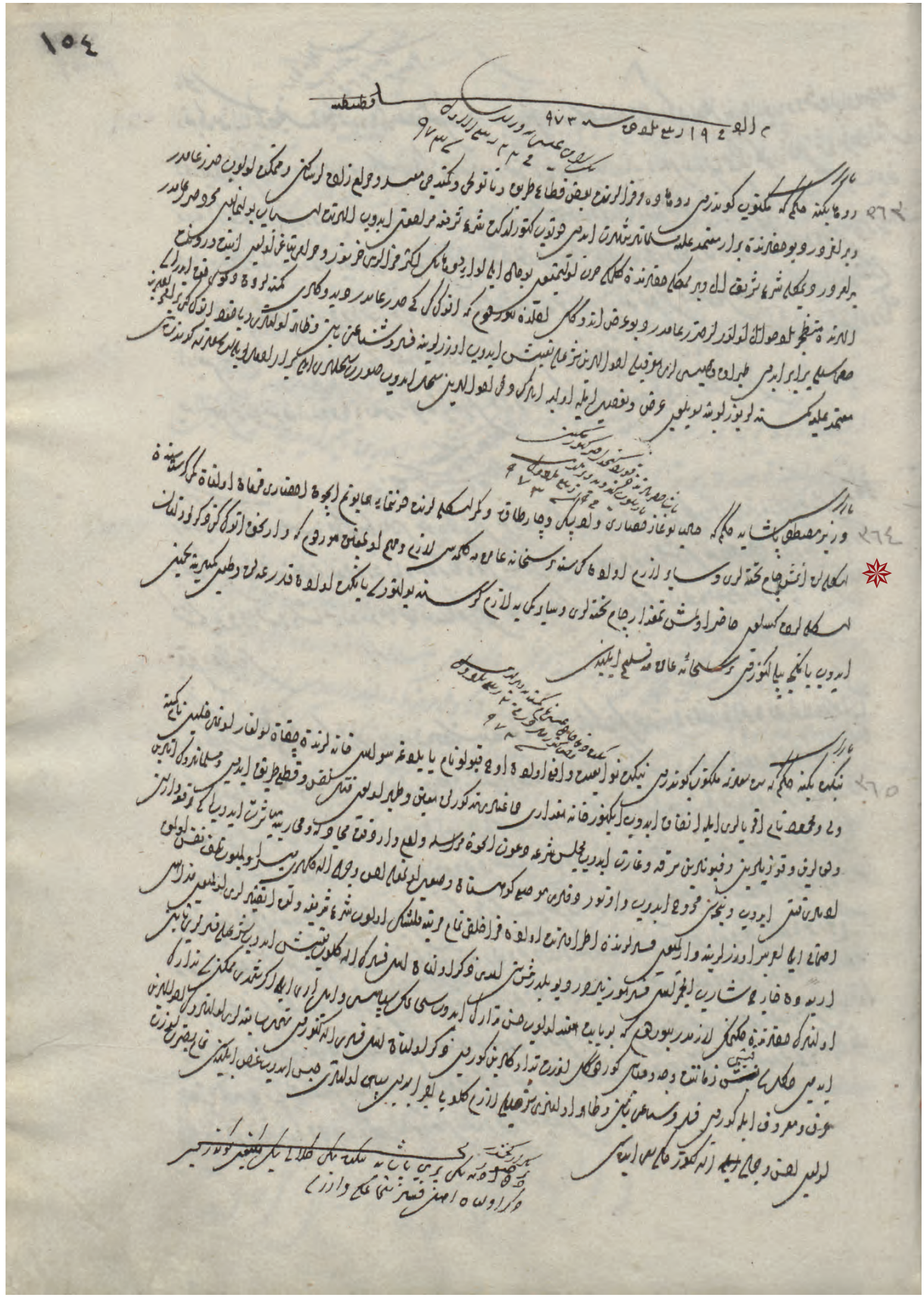
Yazıldı.

Mezbûr Çavuş Hüseyin'e verildi. Fi't-târîhi'l-mezbûr.

Yalı Kâdîlarına Hüküm ki:

Hâlâ Sakarya kenarında binâ olunan hâssa kadırgalar mühimmi için neccâr ve bıçkıcı ve kalafatçı lâzım olmağın **buyurdum ki:**

Cezâyir çavuşlarından Hüseyin –*zîde kadruhû*– vardıkda asla te'hîr ve terâhî etmeyip her biriniz taht-ı kazâsında ne mikdâr neccâr ve bıçkıcı ve kalafatçı bulunur ise ale't-ta'cîl isimleri ve resimleriyle yazıp defter edip mühürleyip defteri ile mezkûr Hüseyin Çavuş'a teslîm eyleyesin ki te'hîr etmeyip mahall-i me'mûra iletip hidmete mübâşeret etdire. Husûs-ı mezkûr ehemm-i mühimmâtdandır; bir ân ve bir sâ'at te'hîr ve tevakkuf câiz değildir. Şöyle ki; mezbûr çavuş vardıkda mezkûrları ihzâr etmekde ihmâl ve müsâhele eyleyesiz, bu sebeb ile hidmet avk u te'hîr olmak lâzım gele, aslâ özrünüz makbûl olmak ihtimâli yokdur. Ona göre mukayyed olup zikrolunan tâifeyi ale't-ta'cîl ihrâc edip mahall-i me'mûra irsâl etmek bâbında envâ'-ı ikdâm ü ihtimâmınız vücûda getiresiz ve bu bâbda gereği gibi mukayyed olup yazılıp ta'yîn olunan kimesneleri tebdîl edip ve hidmete kâdirleri koyup istihdâma kâbil olmayanları ihrâc edip ve kimesneden celb ve ahz olunup akçeleri alınmakdan gâyet sakınıp hemân emrim üzere tedârük edip isti'câl üzere hidmete erişdirmek ardınca olasız.

Boğazhisarı, Lapseki, Çardak ve Kemer İskelelerindeki Donanma Kerestelerinin Tersaneye Getirilmesi

Boğazhisarı, Lapseki, Çardak ve Kemer iskelelerinde Donanma-yı Hümâyun için hazırlanmış gemi kerestelerinin kadırgalara ve top gemilerine yüklenip Tersâne-i Âmireye teslim edilmesine dair Vezir Mustafa Paşa'ya gönderilen hüküm.

13 Kasım 1565

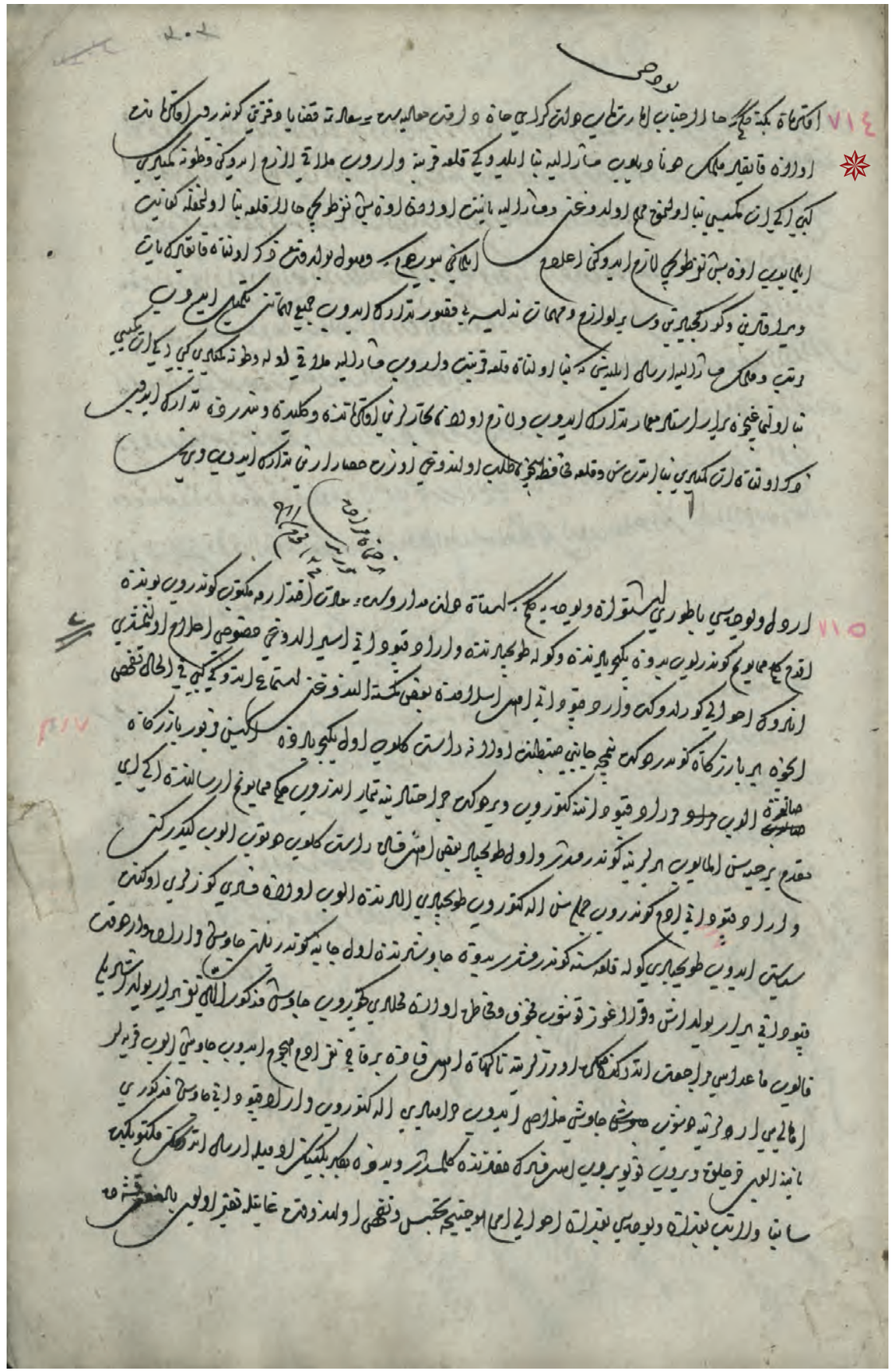
Yazıldı.

Paşa hazretlerinden Kurd Kethüdâ haber getirmeğin yazılıp kendiye verildi. Fî 19 Rebîülevvel sene 973.

Vezîr Mustafa Paşa'ya Hüküm ki:

Hâliyâ Boğazhisarı ve Lapseki ve Çardak ve Kemer iskelelerinde Donanma-yı Hümâyûnum için ihzârı fermân olunan gemi kerestesinden iskelelere inmiş çam tahtaları ve sâir lâzım olan kereste Tershâne-i Âmireme gelmesi lâzım ve mühim olmağın **buyurdum ki:**

Varıcak ânun gibi zikrolunan iskelelerde kesilip hâzır olmuş ne mikdâr çam tahtaları ve sâir gemiye lâzım kereste bulunursa yanında olan kadırgalara ve top gemilerine tahmîl edip yanınca bile getirip Tershâne-i Âmireme teslîm eyleyesin.

Devlet Giray'a Gönderilecek Olan At Gemilerinin Yapımı ve Kayıkların Silahlandırılması

Akkirman, Kili ve Bender'den üstad mimar ve neccarlar tedarik ederek iki at gemisi yaptırması ve Akkirman'daki kayıkları silah ve mühimmatla donatarak kale muhafazasında istihdam edilmek üzere istenilen hisar erleriyle birlikte Devlet Giray Han'a göndermesi hususunda Akkirman Beyine yazılan hüküm.

9 Mayıs 1573

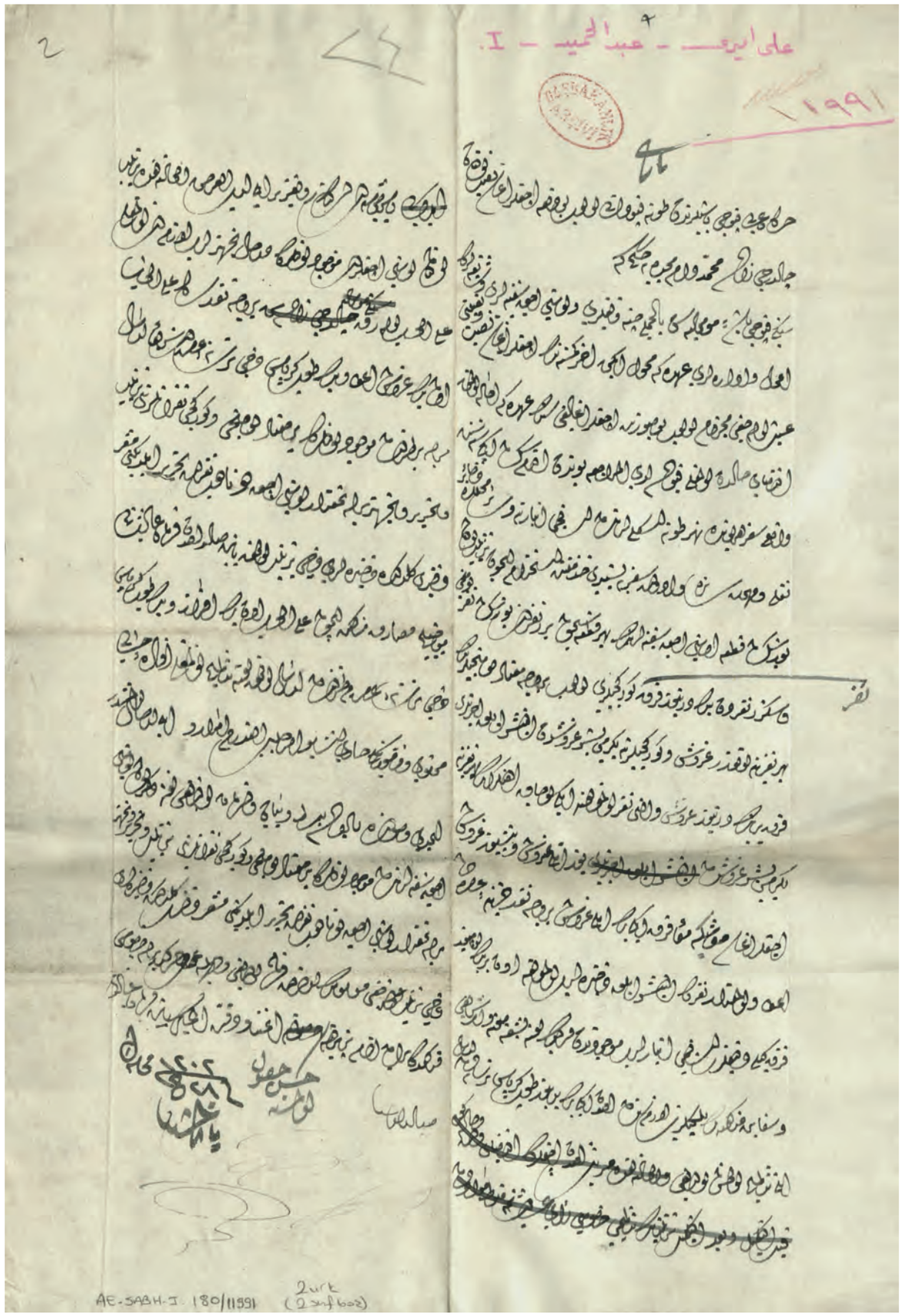
Bu dahi.

Akkirman Beyine Hüküm ki:

Hâlâ cenâb-ı emâret-meâb Devlet Giray Hân[1] *–dâmet meâlîhi–* Südde-i Sa'âdetime kazâyâ defterin gönderip Akkirman'da olan kayıklar mükemmel donadılıp müşârun-ileyh binâ eylediği kal'a kurbüne varıp mülâkî [olması] lâzım idüğün ve Tuna gemileri gibi iki at gemisi binâ olunmak mühim olduğun ve müşârun-ileyh yanında olan on beş nefer topçu hâlâ kal'a binâ olunmağla kifâyet eylemeyip on beş nefer topçu lâzım idüğün i'lâm eylemeğin **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda zikrolunan kayıkların yat u yarakların ve kürekcilerin ve sâir levâzım ve mühimmât ne ise bî-kusûr tedârük edip cemî'-i mühimmâtın tekmîl edip müretteb ve mükemmel müşârun-ileyhe irsâl eyleyesin ki binâ olunan kal'a kurbünde varıp müşârun-ileyhe mülâkī ola ve Tuna gemileri gibi iki at gemisi binâ olunmağıçün yarar üstâd mi'mâr tedârük edip ve lâzım olan neccârların Akkirman'dan ve Kili'den ve Bender'den tedârük edip zikrolunan at gemilerin binâ etdiresin ve kal'a muhâfazası içün taleb olunduğu üzere hisâr erin tedârük edip veresin.

1 Kırım Hanı I. Devlet Giray (1551-1577).

AE.SABH.I 180/11991

Tuna'dan İsakçı'ya Zahire ve Mühimmat Taşıyacak Üstü Açık Kayıkların Hazırlanması

Yirmi yıl önceki sefer sırasında Tuna Nehri iskelelerinden İsakçı Ambarına vs. yerlere zahire, mühimmat ve savaş malzemesi nakledilmesi için tertip olunan 180 adet üstü açık kayıklardan mevcut olanların dümenci ve kürekçi neferlerini tertip ve teçhiz edip yazılan nefer ve donatılan kayık sayısını gösteren defteri göndermesine ve neferlere verilecek ücret ve zahire ile kayıkların yelkenleri için Tersaneden gönderilecek kirpasa dair Açıklar Ağası Çadırcızade Mehmed Ağa'ya yazılan hüküm.

5 Nisan 1788

Yazıla.

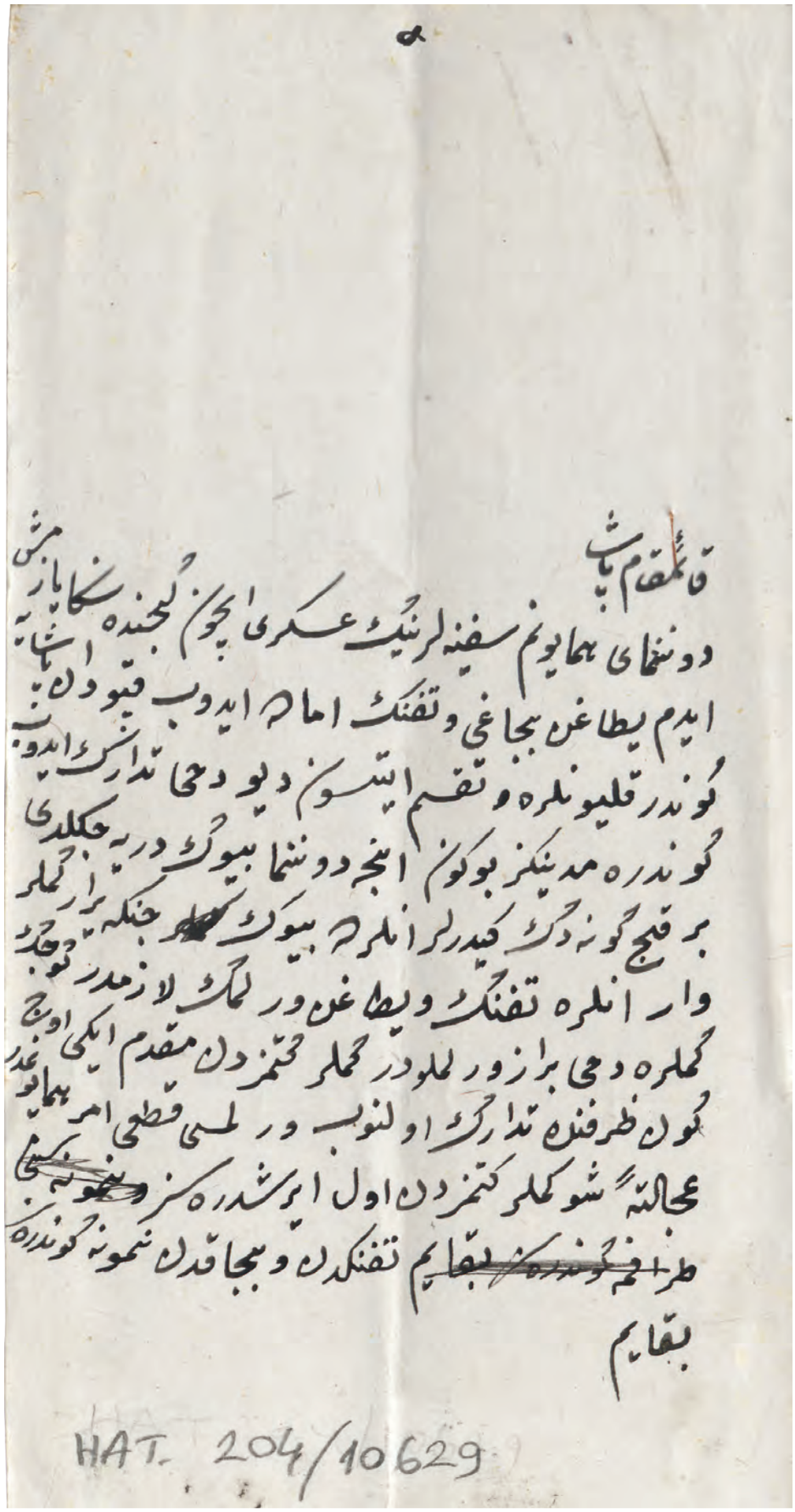
Dergâh-ı Âlî Kapıcabaşılarından Tuna Kapudam Olup Bu Def'a Açıklar Ağası Nasb Olunan Çadırcızâde Mehmed –dâme mecdühû–ya Hüküm ki:

Sen ki Kapıcıbaşı-i mûmâ-ileyhsin; bi'l-cümle çete kayıkları ve üstü açık sefîneleri ve şaykaların i'mâl ve idâreleri uhdene muhavvel iken âhar kimesnenin Açıklar Ağası nasb u ta'yîni abes olacağı meczûm olup bu sûretde Açıklar Ağalığı senin uhdene ihâle olunmak iktizâ-yı hâlden olmağla kuyûda lede'l-mürâca'a bundan akdem seksen iki senesinde vâki' sefer-i hümâyûnda Nehr-i Tuna iskelelerinden İsakçı Anbarı'na ve sâir mahallere zehâir nakli ve mühimmât-ı sâire ve edevât-ı seferiyye tesyîri hidmetinde istihdâm için tertîb olunan yüz seksen kıt'a üstü açık sefînelerinin beher kıt'ası için birer neferden yüz seksen nefer dümenci ve sekiz neferden bin dört yüz kırk nefer kürekçileri olup ber-vech-i mu'tâd dümencilerinin beher neferine otuzar guruş ve kürekçilerine yirmi beşer guruşdan altışar aylık ücretleri kırk bir bin dört yüz guruş ve altı nefer olmak üzere iki ocak âhengerânın beher neferine yirmi beşer guruşdan yüz elli guruş ve beş yüz guruş Açıklar Ağası maâşı ki ma'an kırk iki bin elli guruş ber-vech-i nakd Hazîne-i Âmireden i'tâ ve ol mikdâr neferin altışar aylık zahîreleri olmak üzere on bir bin üç yüz kırk kîle dakîkleri İsakçı Anbarları mevcûdundan verilmek üzere başka sûret ve emr-i şerîfi ve sefâyin-i mezkûrenin yelkenleri lâzımesinden olan iki bin yedi yüz top kirpas Tersâne'den irsâl ile tanzîm olunmuş olduğu Başmuhâsebeden derkenâr ve takrîr ile lede'l-arz el-hâletü hâzihî tertîb olunan üstü açıklardan mevcûd olanların derhâl techîzleri lâzımeden olmağla ale'l-hesâb olarak ber-vech-i nakd sana ale'l-hesâb on bin guruş i'tâ ve bin top kirpas dahi Tersâne-i Âmireden serîan irsâl birle bir tarafdan mevcûd olanların ber-mu'tâd dümenci ve kürekçi neferâtlarını tertîb ve tahrîr ve techîz birle ne mikdâr üstü açık donadıp neferât tahrîr eylediğini müş'ir defteri geldikde zahîreleri dahi tertîb olunmak bâbında sâdır olan fermân-ı âlîşânım mûcebince masârif-i mezkûre için ale'l-hesâb on bin [guruş] ifrâz ve bin top kirpas dahi Tersâne-i Âmirem tarafından irsâl olunmak üzere tanzîm olmağla ifâde-i hâli muhtevî ve me'mûriyetini hâvî işbu emr-i celîlü'l-kadrim ısdâr ve ( ) ile irsâl olmuşdur.

İmdi; vusûlünde bâlâda bast u beyân ve fermân olunduğu üzere zikrolan üstü açık sefînelerinden mevcûd olanların ber-mu'tâd dümenci ve kürekçi neferâtlarını tertîb ve tahrîr ve techîz birle ne mikdâr üstü açık donadıp neferât tahrîr eylediğini müş'ir defteri geldikde zahîreleri dahi tertîb olunacağı ma'lûmun oldukda fermân olduğu vechile amel ve hareket birle husûs-ı mezkûrun bir ân akdem pezîrufte-i hüsn-i husûl olmasına i'tinâ vü dikkat eylemen bâbında fermân-ı âlî sâdır olmuşdur.

Fî 28 C. sene 1202

Muhâsebe-i [Evve]l.
Yazılmışdır.

قائممقام پاشا
دونمای همایونم سفینه لرینک عسکری ایچون گلجنده سکا یازمش
ایدم یطاغن بجاغی و تفنک اماده ایدوب قیودن باشا
گوندر قلیونلره و تقسیم ایتسون دیو دخی تذارک ایدوب
گوندره مدینکز بوگون اینجه دونمای بیوک دریه چکلدی
بر قیچ گونه دگین کیدرلر انلره بیوک جنکه یارار گمیلر
وار انلره تفنک و یطاغن ور گمیلر لازمدر تو جهد
گمیلره دخی براز ور لمله در گمیلر تمزدن مقدم ایکی اوچ
گون ظرفنده تذارک اولنوب ور لمسی قطعی امر همایونمدر
عجالهً شو گمیلر تمزدن اول ایرشدره سز
طرفکزه گوندره بقایم تفنکدن و بجاقدن نمونه گوندره
بقایم

HAT. 204/10629

Büyükdere'deki İnce Donanma Gemilerine Yatağan Bıçağı ve Tüfek Verilmesi

Büyükdere'ye yanaşan İnce Donanma gemilerine yatağan bıçağı ve tüfek verilmesi ve bunların numunelerinin kendisine arz olunması hakkında Padişahın hatt-ı hümâyunu.

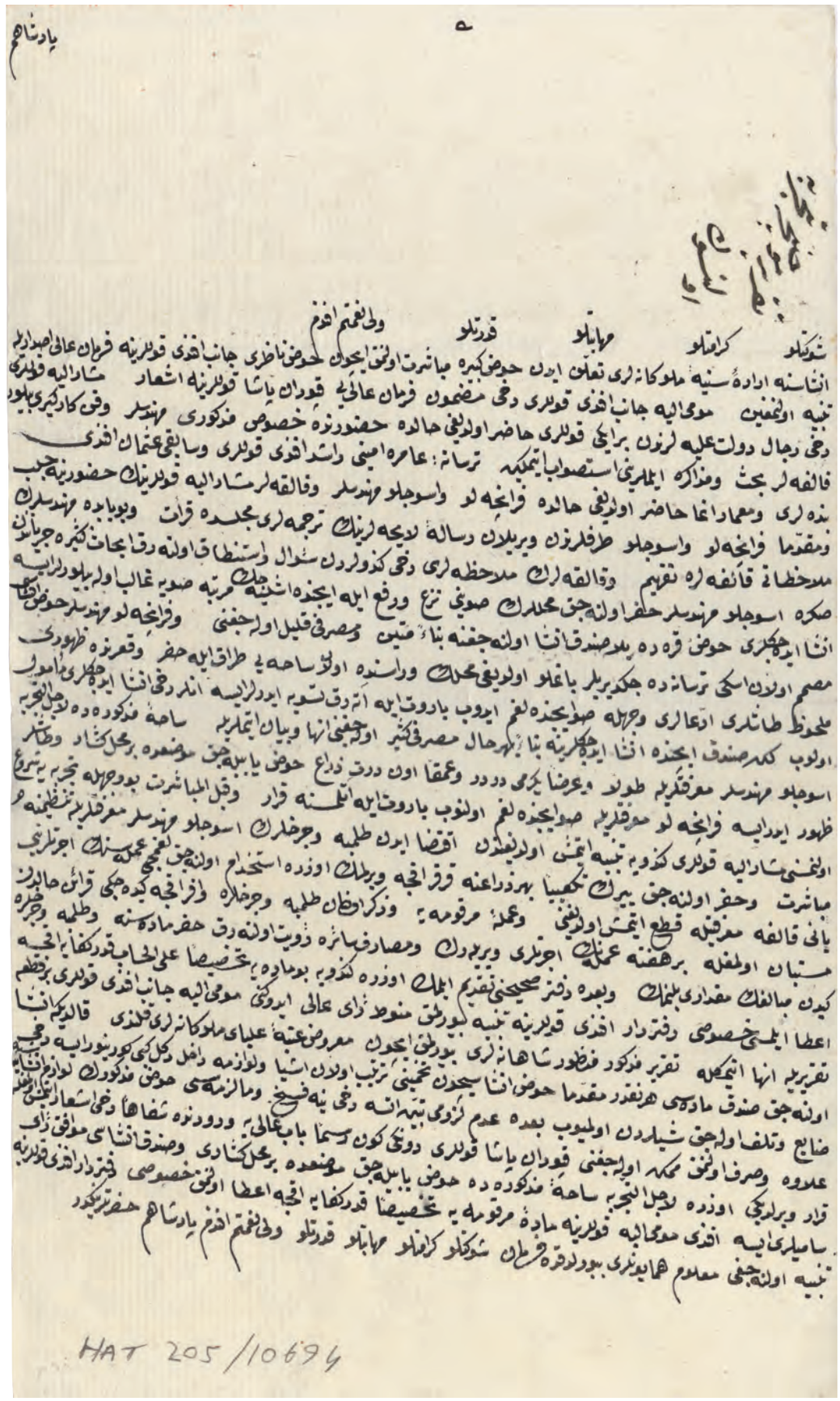
9 Eylül 1790*

Kâimmakâm Paşa

Donanma-yı Hümâyûnum sefînelerinin askeri için geçende sana yazmış idim; "Yatağan bıçağı ve tüfenk âmâde edip Kapudan Paşaya gönder, kalyonlara taksîm etsin." deyu. Dahi tedarük edip gönderemediniz. Bugün İnce Donanma Büyükdere'ye çekildi. Birkaç güne dek giderler. Onlarda büyük cenge yarar gemiler var. Onlara tüfenk ve yatağan verilmek lâzımdır. Küçük gemilere dahi biraz verilmelidir. Gemiler gitmezden mukaddem iki üç gün zarfında tedârük olunup verilmesi katʿî emr-i hümâyûnumdur. Ucâleten şu gemiler gitmezden evvel erişdiresiz. Tüfenkden ve bıçakdan numûne gönderesiz, bakayım.

* Tarih tahminîdir. Osmanlı Arşivi otomasyon sisteminden alınmıştır.

HAT 205/10694

Eski Tersanede Havuz İnşası

İnşası ferman olunan büyük havuz için Fransız ve İsveçli mühendisler ile Kaptan Paşa'nın bu işten anlayan kalfalarının katılımıyla yapılan toplantıda İsveçli mühendislerin söz konusu havuzu, bunun için kazılacak yerlerin suyunu boşaltıp sandıksız olarak, Fransız mühendislerin ise havuzun yapılacağı Eski Tersanedeki yeri kazıp temizleyerek ve derinlerde ortaya çıkabilecek taşları barut kullanarak atmak suretiyle ve sandık içerisinde inşa edeceklerinin anlaşılması üzerine deneme amacıyla İsveçliler tarafından havuz yapılacak yerde eni ve boyu 24'er zira, derinliği 14 zira olan bir yer açılması ve taşlara rastlanırsa bunların da Fransızlar tarafından barut kullanılarak uzaklaştırılmasına karar verildiğine ve bu iş için gerekli tulumba, çark, amele ücretleri ve yapılacak diğer masraflara dair Havuz Nazırı Canib Efendi tarafından Sadrazam'a sunulan takririn Padişah'a takdimine dair telhis ve Padişah'ın da takrirde belirtildiği şekilde denemenin yapılmasına dair bu telhis üzerine yazdığı hatt-ı hümâyun.

13 Aralık 1796

Takrîr mûcebince tecrübe olunsun.

Şevketli, Kerâmetli, Mehâbetli, Kudretli Velînî'metim Efendim Pâdişâh'ım

İnşâsına irâde-i seniyye-i mülûkâneleri ta'alluk eden havuz-ı kebîre mübâşeret olunmak için Havuz Nâzırı Cânib Efendi kullarına fermân-ı âlî ısdârıyla tenbîh olunmağın mûmâ-ileyh Cânib Efendi kulları dahi mazmûn-ı fermân-ı âlîyi Kapudan Paşa kullarına iş'âr, müşârun-ileyh kulları dahi; "*ricâl-i Devlet-i Aliyyelerinden bir iki kulları hâzır olduğu hâlde huzûrunda husûs-ı mezkûru mühendisler ve fenn-i kârgîri bilir kalfalar bahs ve müzâkere eylemelerini*" istisvâb etmeğin Tersâne-i Âmire Emîni Râşid Efendi kulları ve sâbıkı Osman Efendi bendeleri ve Mi'mâr Ağa hâzır olduğu hâlde Françalı ve İsveçli mühendisler ve kalfalar müşârun-ileyh kullarının huzûruna celb ve mukaddemâ Françalı ve İsveçli taraflarından verilen risâle-i lâyihalarının tercemeleri meclisde kırâet ve bu bâbda mühendislerin mülâhazâtı kalfalara tefhîm ve kalfaların mülâhazaları dahi kendilerden suâl ve istintâk olunarak ebhâs-i kesîre cereyânından sonra İsveçli mühendisler; "*hafr olunacak mahallerin suyunu nez' ve def' ile içinde işleyecek mertebe suya gâlib olabilirler ise inşâ edecekleri havuz karada bilâ-sandık inşâ olunacağına binâen metîn ve masrafı kalîl olacağım*" ve Françalı mühendisler; "*havuz inşâsı musammem olan Eski Tersânede çekdiriler bağlı olduğu mahallin verâsında olan sâhayı tarak ile hafr ve ka'rında zuhûru melhûz taşları* –iddiâları vechile– *su içinde lağım edip barut ile atarak tesviye ederler ise onlar dahi inşâ edecekleri me'mûl olup lâkin sandık içinde inşâ edeceklerine binâen beher hâl masrafı kesîr olacağım*" inhâ ve beyân etmeleriyle sâha-i mezkûrede li-ecli't-tecrübe İsveçli mühendisler ma'rifetleriyle tûlen ve arzan yirmi dörder ve umkan on dört zirâ' havuz yapılacak mevzi'de bir mahal küşâd ve taşlar zuhûr eder ise Françalı ma'rifetleriyle su içinde lağım olunup barut ile atılmasına karâr ve kable'l-mübâşeret bu vechile tecrübeye şürû' olunmasını müşârun-ileyh kulları kendiye tenbîh etmiş olduğundan iktizâ eden

tulumba ve çarhların İsveçli mühendisler ma'rifetleriyle tanzîmine mübâşeret ve hafr olunacak yerin tek'îben beher zirâına kırkar akçe verilmek üzere istihdâm olunacak lağımcı amelesinin ücretlerini Yani Kalfa ma'rifetiyle kat' etmiş olduğunu ve amele-i merkûmeye ve zikrolunan tulumba ve çarhlara vâfir akçe gideceği karâin-i hâlden müstebân olmağla bir hafta amelenin ücretleri verilerek ve masârif-i sâire rü'yet olunarak hafr mâddesine ve tulumba ve çarhlara giden mebâliğin mikdârı bilinmek ve ba'dehû defter-i sahîhini takdîm eylemek üzere kendiye bu mâddeye tahsîsan ale'l-hesâb kadr-i kifâye akçe i'tâ eylemesi husûsu Defterdâr Efendi kullarına tenbîh buyurulmak menût-ı re'y-i âlî idüğini mûmâ-ileyh Cânib Efendi kulları bir kıt'a takrîriyle inhâ etmekle takrîr-i mezkûr manzûr-ı şâhâneleri buyurulmak için ma'rûz-ı Atebe-i Ulyâ-yı mülûkâneleri kılındı. Kaldı ki inşâ olunacak sandık mâddesi her ne kadar mukaddemâ havuz inşâsı için tahmînî tertîb olan eşyâ ve levâzıma dâhil değil gibi görünür ise dahi zâyi' ve telef olacak şeylerden olmayıp ba'dehû adem-i lüzûmu tebeyyün etse dahi yine fesh ve malzemesi havuz-ı mezkûrun levâzım-ı inşâiyyesine ilâve ve sarf olunmak mümkin olacağını Kapudan Paşa kulları dünkü gün resmen Bâb-ı Âlî'ye vürûdunda şifâhen dahi iş'âr etmiş olmağla karâr verildiği üzere li-ecli't-tecrübe sâha-i mezkûrede havuz yapılacak mevzi'de bir mahal küşâdı ve sandık inşâsı muvâfık-ı re'y-i sâmîleri ise efendi-i mûmâ-ileyh kullarına mâdde-i merkûmeye tahsîsan kadr-i kifâye akçe i'tâ olunmak husûsu Defterdâr Efendi kullarına tenbîh olunacağı ma'lûm-ı hümâyûnları buyuruldukda fermân şevketli, kerâmetli, mehâbetli, kudretli velînî'metim efendim Pâdişâhım hazretlerinindir.

(Belgenin arka yüzü)

12 C. sene [1]211

Preveze Deniz Savaşı (1538),
Mecmûa-i Tesâvir, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Atatürk Kitaplığı, Albüm 171, s. 26

Barbaros Hayreddin Paşa Kanuni Sultan Süleyman'ın Huzurunda,
Süleymanname, TSMK, Hazine, no. 1517, v. 360a

BOA, C.BH, 104/5006

İnşa ve Tamir Edilmekte Olan Kalyon, Korvet ve Diğer Gemilerin Çivi vb. İhtiyaçları İçin Ham Demir Verilmesi

Tersâne-i Âmirede donanma için inşa olunan birer adet üç ambarlı, kalyon ve korvet sınıfı gemiler ile tamir edilen diğer gemilerin çivi vs. ihtiyaçlarında kullanılmak üzere İrad-ı Cedid Mahzeninden bin kantar ham demir verilmesine dair buyruldu.

19 Ağustos 1802

İzzetli Defterdâr Efendi
İktizâsını ifâde eyleyesiz deyu buyuruldu. Fî 9 R. sene 1217.

Tersâne-i Âmirede derdest-i inşâ olan bir kıt'a üç anbârî ve diğer bir kıt'a elli dört zirâ' kalyon ve bir kıt'a korvet sefîneleriyle ta'mîr olunmakda olan süfün-i Donanma-yı Hümâyûnun mesâmîr ve kolye ve sâiresini i'mâle muktezî olan demir-i hâmın Mahzen-i Sürbde mevcûdu kalmayıp şimdilik bin kantâr demir-i hâma muhtac olduğunu ihbâr etmeleriyle zikrolunan mesâmîr ve kolye ve sâire i'mâli için bin kantâr demir-i hâm i'tâ buyurulmasını devletli Kapudan Paşa hazretleri matlûb buyurdukları ma'lûm-ı devletleri buyuruldukda emr ü fermân devletli, inâyetli sultânım hazretlerinindir.

– Mukaddemâ verilenleri Cebehâne mevcûd[da]n mıdır; görüle.

Berây-ı lâzıme-i mesâmîr ve cıvata ve edevât-ı âheniyye-i kalyon-ı cedîd-i üç anbarlı der-destgâh-ı kadîm-i Tersâne-i Âmire ve korvet-i cedîd ve kalyonhâ-i sâire ki în kadar âhen-i hâm an-cânib-i mahzen-i Îrâd-ı Cedîd dâde fermûde el-vâki' der-sene 1217 ber-mûceb-i takrîr-i hazret-i el-Hâc Ahmed Aziz Efendi Emîn-i Tersâne-i Âmire ve derkenâr ve telhîs ve fermân-ı âlî fî 5 Ra. sene 1217 ve bâ-fermân-ı şerîf sûret dâde fî 5 Ra. sene 1217.

An-cânib-i mahzen-i Îrâd-ı Cedîd dâde fermûde
Âhen-i hâm
1.000 kantâr

Mukaddem verilen demirler Îrâd-ı Cedîd Mahzeninden verilmek için derkenâr olunan sûretleri verildiği mukayyeddir. Fermân devletli, sa'âdetli sultânım hazretlerinindir. Fî 10 R. sene 1217.

(İmza)

– Telhîs.

(Belgenin arka yüzü)

Mûcebince Başmuhâsebeye kayd ve sûreti i'tâ olunmak buyuruldu. Fî 15 R. sene [1]217.

Arz-ı Bendeleridir ki:

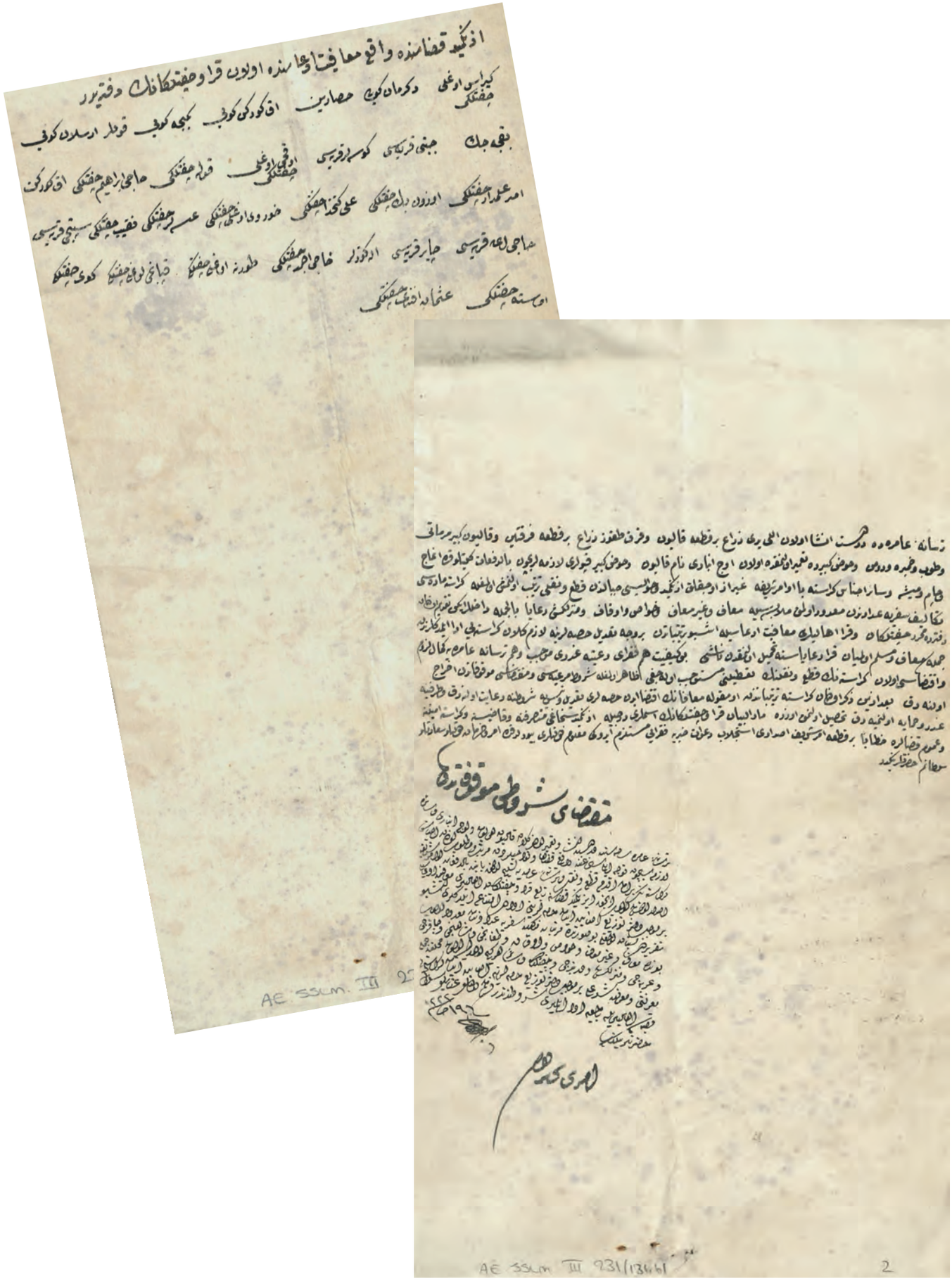
Tersâne-i Âmirede derdest-i inşâ olan üç anbarî ve diğer elli dört zirâ' iki kıt'a kalyonlar ile sâir ta'mîr olunmakda olan süfün-i hümâyûn lâzımesi için i'mâl olunacak mesâmîr ve kolye ve sâireye muktezî olan demir-i hâmın Mahzen-i Sürbde mevcûdu olmadığı beyânıyla şimdilik bin kantâr demir-i hâm i'tâ olunmasını Tersâne-i Âmire Emîni efendi kulları işbu takrîriyle istid'â etmekle mûmâ-ileyhe ol mikdâr demirin Îrâd-ı Cedîd Mahzeninden i'tâsı iktizâ eylediği ma'lûm-ı devletleri buyuruldukda mûcebince Başmuhâsebeye kayd ve sûreti i'tâ olunmak bâbında emr ü fermân devletli, sa'âdetli sultânım hazretlerinindir.

(İmza)

Sûret dâde. Fî 19 R. sene [1]217.

Sultan II. Bayezid'in yaptırdığı Kürekli ve Yelkenli Savaş Gemisi Göke,
Tuhfetü'l-Kibar, TSMK, Revan, no. 1192, v. 16b-17a

BOA, AE.SSLM.III, 231/13461

İnşa ve Tamir Edilen Gemilerin İhtiyacı Olan Kerestenin İzmit'ten Temin Edilmesi

Tersâne-i Âmirede inşa edilen birer adet kalyon ve fırkateyn ile Büyük Havuzda tamir edilen üç ambarlı bir kalyon ve bu gemilerin top, humbara ve dümen gibi ihtiyaçları için karaağaç, çam, meşe vs. cins kerestenin muaf olup olmadıklarına bakılmaksızın bütün İzmit kazası köy ve çiftlikleri ahalisi tarafından bir sefer yükümlülüğü olarak temin edilmesi hususunda emir yazılmasına dair buyruldu.

25 Temmuz 1807

İznikmid kazâsında vâki‘ muâfiyet iddiâsında olan kurâ ve çiftlikâmn defteridir.

Kirasoğlu Çiftliği, Değirmen Köyü, Hisareyn, Akgürgen Köyü, Yenice Köyü, Kullar, Arslan Köyü, Bağçecik, Çepni Karyesi, Köseler Karyesi, Okçuoğlu Çiftliği, Kule Çiftliği, Hacı İbrahim Çiftliği, Akgürgen, Emir Alemdar Çiftliği, Uzunbey Çiftliği, Ali Kethüdâ Çiftliği, Horovioğlu Çiftliği, İsalar Çiftliği, Nakîb Çiftliği, Sepetçi Karyesi, Hacıağa Karyesi, Çayır Karyesi, Alagözler, Hacı Ahmed Çiftliği, Turnaoğlu Çiftliği, Kapancıoğlu Çiftliği, Köy Çiftliği, Usta Çiftliği, Osman Efendi Çiftliği.

***

Tersâne-i Âmirede derdest-i inşâ olan elli yedi zirâ‘ bir kıt‘a kalyon ve kırk dokuz zirâ‘ bir kıt‘a fırkateyn ve kalyon-ı kebîr meremmâtı ve top ve humbara ve dümen ve havuz-ı kebîrde ta‘mîr olunmakda olan üç anbarî nâm kalyon ve havuz-ı kebîr kapıları lâzımeleri için bi'd-defaât külliyetli karaağaç ve çam ve meşe ve sâir ecnâs-ı kereste bâ-evâmir-i şerîfe gayr ez-ocaklık İznikmid ve havâlîsi cibâlinden kat‘ ve nakli tertîb olunmuş olmağla kereste mâddesi tekâlîf-i seferiyye idâdından ma‘dûd olmak mülâbesesiyle muâf ve gayr-i muâf ve havâs ve evkâf ve menzilkeş reâyâ bi'l-cümle dâhiller iken takdîm olunan defterde muharrer çiftlikân ve kurâ ahâlîleri muâfiyet iddiâsıyla işbu tertîbâtdan ber-vech-i ta‘dîl hisselerine lâzım gelen keresteyi edâ eylemediklerinden cümlesi muâf ve müsellem olmayan kurâ reâyâsına tahmîl olunmakdan nâşî bu keyfiyet hem fukarâ-yı ra‘iyyete gadri mûcib ve hem Tersâne-i Âmireye kemâl-i lüzûm ve iktizâsı olan kerestenin kat‘ ve naklinin ta‘tîlini müstevcib olacağı zâhir olmağla şürût-ı mer‘iyyesi ve muktezâsı Mevkûfâtdan ihrâc olunarak ba‘d-ezîn zikrolunan kereste tertîbâtından o makûle muâfânın iktizâ eden hisseleri ta‘dîl ve tesviye şürûtuna ri‘âyet olunarak ve tarafeyne gadr u himâye olunmayarak tahsîl olunmak üzere mârrü'l-beyân kurâ ve çiftlikânın isimleri derciyle İznikmid Sancağı Mutasarrıfına ve Kâdîsına ve Kereste Emînine ve umûm kazâlara hitâben bir kıt‘a emr-i şerîf ısdârı isticlâb-ı da‘avât-ı hayriyye-i fukarâyı müstelzim idüği ma‘lûm-ı devletleri buyuruldukda emr ü fermân devletli, sa‘âdetli sultânım hazretlerinindir.

– Muktezâ-yı şürûtu Mevkûfâtdan.

Tersâne-i Âmire sâhasında derdest-i inşâ ve ta'mîr olunugelen kalyon-ı hümâyûn ve üç anbarî ve sâire lâzımesi için Kocaili sancağında vâki' kazâhâ ve nevâhîlerden müretteb ve matlûb olunan ecnâs-ı kerestenin bir ân akdem kat' ve nakl ve Tersâne-i Âmireye teslîm olunmak bâbında bi'd-defaât evâmir-i şerîfe ısdâr olunmuş olup ancak İznikmid kazâsına tâbi' kurâ ve çiftlikân ahâlîleri muâfiyet iddiâsıyla ber-mûceb-i defter-i tevzî' isâbet eden hisselerini edâdan imtinâ' eyledikleri işbu takrîrden müstebân olmağla bu sûretde mürettebât-ı mezkûre-i seferiyye idâdından ma'dûd olup bundan muâf ve gayr-i muâf ve havâs ve evkâf ve doğancı ve şahinci ve çakırcı ve arabacı ve menzilkeş ve derbendci ve çiftlik ve sâir her kim olur ise olsun mahallinde cümle ma'rifeti ve ma'rifet-i şer'le ber-mûceb-i defter-i tevzî' hisselerine isâbet eden keresteyi kasabası ahâlîleriyle bi'l-maiyye edâ eylemeleri şürûtundandır. Fermân devletli, inâyetli sultânım hazretlerinindir.

Fî 19 Ca. sene 1222

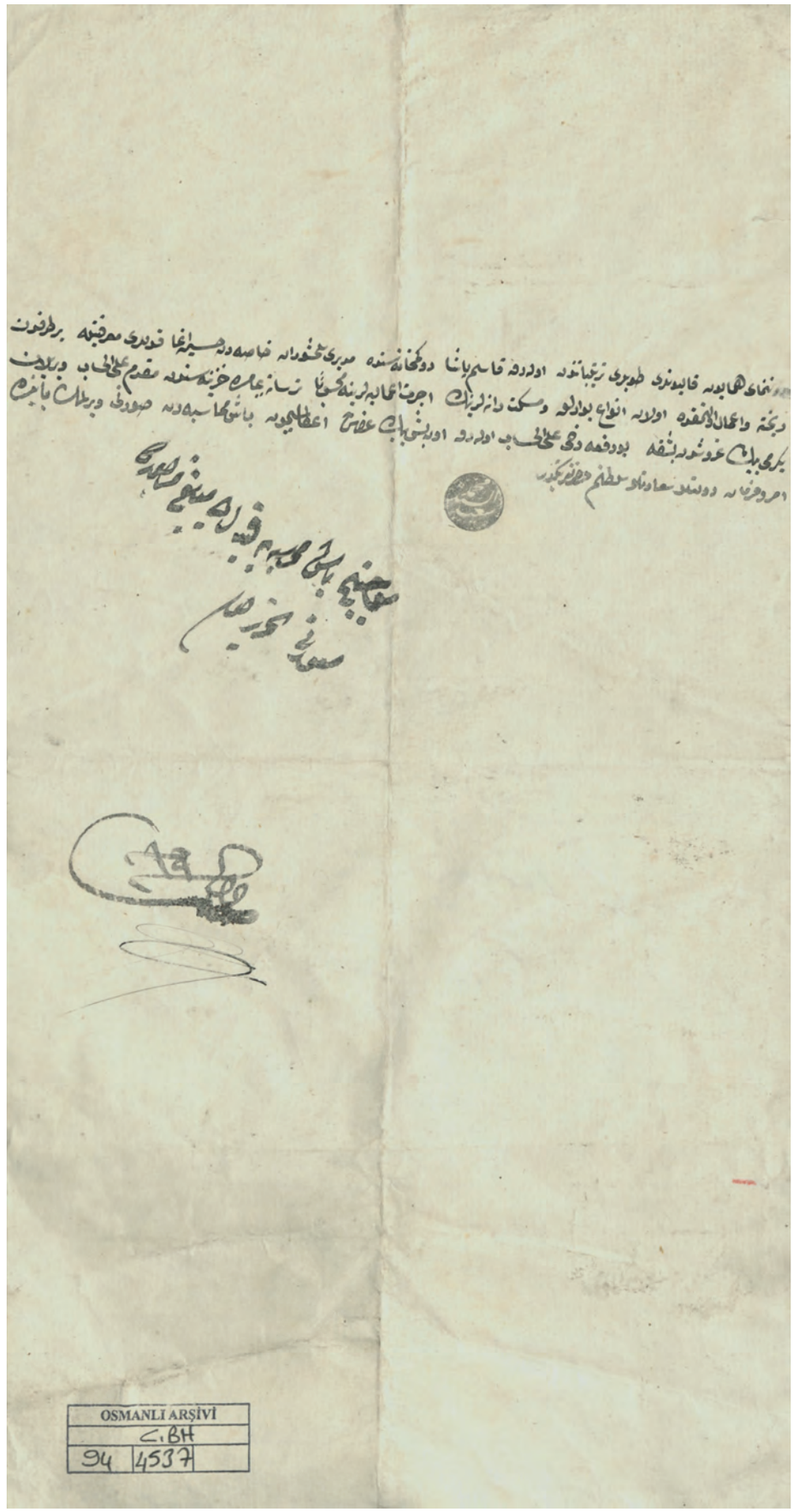
(İmza)

– Emri tahrîr ola.

Üç Direkli Yelkenli Savaş Gemisi Kalyon,
TSMK, Güzel Yazılar [GY], no. 427

OSMANLI ARŞİVİ
C.BH
94 4537

BOA, C.BH, 94/4537

Kalyon Topları İçin Dökülen Yuvarlak ve Misketlerin İmal Ücretleri

Donanma-yı Hümâyun kalyonları topları için Kasımpaşa Dökümhanesinde dökülen yuvarlak ve misketlerin imal ücretlerine mahsuben Tersâne-i Âmire Hazinesinden bir miktar daha para verilmesi için Başmuhasebeden suret verilmesine dair buyruldu.

6 Ekim 1822

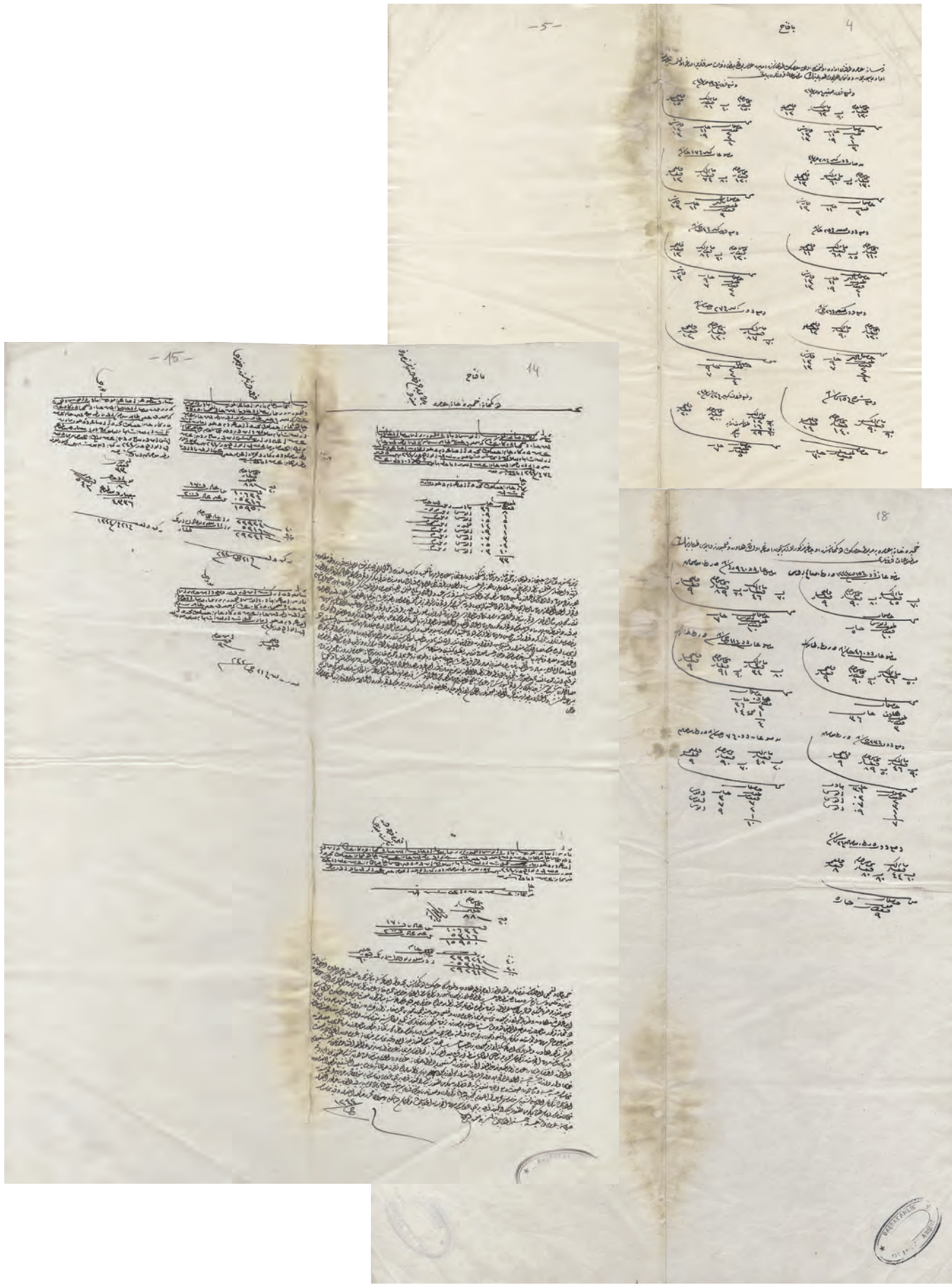

Donanma-yı Hümâyûn kalyonları topları tertîbâtından olarak Kasımpaşa Dökümhânesinde müdîri Silahşörân-ı Hâssadan Hüseyin Ağa kulları ma'rifetiyle bir tarafdan rîhte ve i'mâl olunmakda olan envâ'-ı yuvarlak ve misket dânelerinin ücret-i i'mâliyyelerine mahsûben Tersâne-i Âmire Hazînesinden mukaddem ale'l-hesâb verilen yirmi bin guruşdan başka bu def'a dahi ale'l-hesâb olarak on beş bin guruş i'tâsı için Başmuhâsebeden sûreti verilmek bâbında emr ü fermân devletli, sa'âdetli sultânım hazretlerinindir.

(Mühür)
Es-seyyid Mehmed Said

Mûcebince Başmuhâsebeye kayd ile meblağ-ı mezbûrun sûreti tahrîr ola.

Sûret dâde. 19 M. sene [123]8.

BOA, D.BŞM.TRE.d, 15602

Hasköy Tophanesinde ve Hasköy Dökümhanesinde Top Dökümü İçin Fırınlara Konulan Madenlerin Miktarları ile Bunlardan Dökülen Topların Cins, Ölçü ve Adetleri / Hasköy Dökümhanesinde Humbaracı ve Lağımcı Ocakları İçin Dökülecek Toplar

Donanma-yı Hümâyun için dökülmesi emir buyurulan toplar için, Tersâne-i Âmirenin idaresi altındaki Hasköy Tophanesinde 5 Safer - 22 Şaban 1244 (17 Ağustos 1828 – 27 Şubat 1829) döneminde on farklı tarihte; ve Humbara Ocağının ihtiyacı olan toplar için, Humbarahâne-i Âmireye bağlı Hasköy Dökümhanesinde 15 Safer – 2 Şaban 1244 (27 Ağustos 1828 – 7 Şubat 1829) döneminde yedi farklı tarihte, fırınlara ne kadar bakır, kalay ve mayalık konulduğunu ve bunlardan kaçar adet balyemez, obüs, havan, kolomborna vb. değişik cins ve ölçülerde toplar döküldüğüne ilişkin kayıtları; Dergâh-ı Âli Humbaracı ve Lağımcı Ocaklarının eksiği olan ve tamamlanması emir buyurulan değişik ölçülerdeki toplam otuz üç adet havan, obüs ve kolomborna toplarının Humbarahâne-i Âmire Nâzırı Tahir Selam Beyefendi marifetiyle Humbarahâne-i Âmirenin Hasköy Kârhanesinde dökümüne başlanması için verilen *mübaşeret sureti* ile bunların dökümünde kullanılacak ham bakırın Darbhâne-i Âmire tarafından karşılanması, kalayın ve çember için gerekli olan ham demirin ise satın alma yoluyla tedarik edilmesi için verilen *suret*lerin ve bu bakırların bedeli olan meblağ ile bu topların dökümünde maktu olarak yapılan masrafların Hazîne-i Âmiredeki mühimmata tahsis edilmiş akçeden ödenmesi için verilen *tezkire*lerin kayıtlarını gösterir muhasebe defteri.

7 Şubat 1829

[**s. 4**]

Yâ Fettâh

Tersâne-i Âmire tarafından idâre olunmakda olan Hasköy Tophânesinde Emîn-i asr bulunan ba'zı zevât ma'rifetleriyle isâga olunması husûsuna irâde buyurulan Donanma-yı Hümâyûn toplarının mevzûât-ı fırınları beyâm.

• Vaz'-ı fırın-ı sagîr, fî 5 S. sene [1]244.			• Vaz'-ı fırın, fî 19 S. sene [1]244.		
Nühâs-ı hâm 120 kantâr	Mâyelik 62 kantâr, 90 kıyye	Kalay 12 kantâr	Nühâs-ı hâm 150 kantâr	Mâyelik 81 kantâr, 40 kıyye	Kalay 15 kantâr

Minhâ **Hâsılât-ı Top**			Minhâ **Hâsılât-ı Top**		
	Çap	*Karış*		*Çap*	*Karış*
2	11	13	2	11	13
1	09	13	2	09	13
3			4		

• Mevz[û]ât-ı fırın-ı kebîr, fî 28 S. sene [12]44.			• Mevzûât-ı [fırın-ı] kebîr, fî 17 Ca. sene-i minh.		
Nühâs-ı hâm 130 kantâr	Mâyelik 60 kantâr, 75 kıyye	Kalay 13 kantâr	Nühâs-ı hâm 120 kantâr	Mâyelik 74 kantâr, 80 kıyye	Kalay 12 kantâr
Minhâ **Hâsılât-ı Top**			Minhâ **Hâsılât-ı Top-ı Balyemez**		
	Çap	*Karış*	*Kıtaʿât*	*Çap*	*Karış*
3	11	13	3	11	13

• Vazʿ-ı fırın-ı sagîr, fî 25 Ca. sene-i minh.			• Vazʿ-ı fırın-ı kebîr, fî 4 C. sene-i minh.		
Nühâs-ı hâm 110 kantâr	Mâyelik 68 kantâr, 85 kıyye	Kalay 11 kantâr	Nühâs-ı hâm 120 kantâr	Mâyelik 81 kantâr, 30 kıyye	Kalay 12 kantâr
Minhâ **Hâsılât-ı Top-ı Balyemez**			Minhâ **Hâsılât-ı Top**		
Kıtaʿât	*Çap*	*Karış*	*Kıtaʿât*	*Çap*	*Karış*
2	11	13	2	9	13
1	09	13	2	7	

• Vazʿ-ı fırın-ı kebîr, fî 26 C. sene-i minh.			• Vazʿ-ı fırın-ı kebîr, fî 27 Receb sene-i minh.		
Nühâs-ı hâm 120 kantâr	Mâyelik 90 kantâr	Kalay 12 kantâr	Mâyelik 87 kantâr, 70 kıyye	Nühâs-ı hâm 120 kantâr	Kalay 12 kantâr
Minhâ **Hâsılât-ı Top-ı Balyemez**			Minhâ **Hâsılât-ı Top**		
Kıtaʿât	*Çap*	*Karış*	*Kıtaʿât*	*Çap*	
2	9	13	2	9	
2	7	13	2	7	
4			4		

• Vaz‘ şüde, fî 15 Ş. sene-i minh.			• Vaz‘-ı fırın-ı kebîr, fî 22 Ş. sene [1]244.			
Mâyelik 90 kantâr, 90 kıyye	Nühâs-ı hâm 140 kantâr	Kalay 14 kantâr	Mâyelik		Nühâs-ı hâm 200 kantâr	Kalay 20 kantâr
			Kantâr	*Kıyye*		
			12	90		
			16	70 *Talaşdan izâbe*		
			29	60		
			Külçe	40		
Minhâ **Hâsılât-ı Top**			Minhâ **Hâsılât-ı Top**			
Kıta‘ât		*Çap*	*Kıta‘ât*		*Çap*	
5		70	5		7	

[**s. 14**]

Yâ Fettâh

Başmuhâsebede Kırk dört Sânî'sinde[1] *dahi mukayyeddir.*

Muhâsebe-i Dökümhâne-i Humbarahâne-i Âmire

Berây-ı mübâşeret-kerden-i isâga-i tophâ-i obüs ve havan ve kolomborna berây-ı noksân-ı Ocakhâ-i Humbaracıyân ve Lağımcıyân-ı Dergâh-ı Âlî ki be-ma‘rifet-i hazret-i Tahir Selam Beyefendi Nâzır-ı Humbarahâne-i Âmire der-Kârhâne-i Hasköy müceddeden isâga ve be-duhûl-i Mart isâga ve tekmîl şüde irâde-i şâhâne ta‘alluk kerde ve be-mübâşeret-eş sûret dâde fermûde el-vâki‘ der-sene [1]244 ber-mûceb-i defter-i müfredât-ı Rûznâmçe-i Humbarahâne-i Âmire ve takrîr ve bâ-hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûn ve fermân-ı âlî fî 7 C. sene [1]244 ve bâ-fermân-ı şerîf.

An-cânib-i Kârhâne-i Hasköy müceddeden isâga ve be-duhûl-i Mart tekmîl şüde fermûde.			
Tophâ			
Kıta‘ât	*Çap*		
08	36	Havan	Tertîb-i Humbaracıyân
01	09	Obüs	Tertîb-i mezbûr
05	05	Obüs	Tertîb-i me[zbûr]
01	14	Kolombor[na]	Tertîb-i Lağımcıyân
01	09	Obüs	Tertîb-i me[zbûr]
03	07	Obüs	Tertîb-i me[zbûr]
04	05	Obüs	Tertîb-i me[zbûr]

1 "*1244*" yılına ait defterlerden "*ikinci*" defterin kastedildiği değerlendirilmektedir.

10	03	Obüs	Tertîb-i me[zbûr]
33			

Tertîbât-ı seferiyyeden olan Cebehâne ve Tophâne ve Humbarahâne ve Mehterhâne ve Tüfenkhâne ve Baruthâne-i Âmireler mühimmâtı külliyet ve germiyet üzere i'mâl olunarak bi-mennihî Teâlâ evvel-bahâra kadar ber-vefk-ı matlûb tehiyye ve ihzârı zımnında nâzırlarının atîk matlûbları her ne ise hesâb ve i'tâ ve bir tarafdan dahi evvel-bahâra kadar beş mâh müddetde nakden biner kîse akçe verilmek üzere hemân bugünlerde bed' olunup her bir nev' mühimmât ve edevâtın i'mâline bakılması ve mühimmât-ı mezkûrenin dahi mevsim-i sayfa kadar sür'at-i i'mâl ve [i]kmâli zımnında mâhiye tahsîs olunacak biner kîse akçeden beherine alâ-merâtibihim akçeler i'tâ olunmak üzere mühimmât mâddeleri için gayr-i ez-düyûn-ı atîka îcâb eden beş bin kîse akçe[ye] karşılık tertîb kılınması husûsu bâ-takrîr-i âlî hâk-i pâ-yı hümâyûn-ı şâhâneye lede'l-arz; "*nuzzârın beher mâh aldıkları akçeye mukâbil i'mâlât ve masrûfât ve mevcûdları olan mühimmât aramp sorulmayarak bir tarafdan dahi akçe verilmekde ise de hîn-i iktizâda yine; 'Mühimmât yokdur.' denildiğinden beher mâh verilecek akçelere göre mühimmât i'mâl olunmak ve i'mâlât ve mevcûdlarına bakılmak husûsunun dahi bir nizâma rabtı lâzımeden olmağla ona göre bu husûslar tekrâr bi'l-müzâkere karârlaşdırılması ve mühimmât nâzırlarının düyûn-ı atîka ve gerek bundan böyle külliyet ve germiyet üzere i'mâl edecekleri mühimmâtın cins ve keyfiyetiyle îcâb edecek masârıflarının mikdâr ve kemmiyetini mübeyyin iktizâ eden defterlerini takrîr ile takdîm ve ber-mûceb-i irâde-i seniyye nuzzâr-ı mûmâ-ileyhimâmn beher mâh verilecek akçeye göre i'mâlât ve masrûfâtlarına bakılması husûsunun dahi bir hüsn-i sûret nizâma rabtıyla keyfiyeti ve müteferriât-ı sâiresini iktizâ edenler ile müzâkere ve tedkîk ederek her bir husûsu îzâhan ifâdeye mübâderet olunmak*" bâbında beyâz üzerine sâdır olan fermân-ı âlî mûcebince Cebehâne ve Tophâne ve Arabacılar ve Humbarahâne ve Mehterhâne-i Âmireler Rûznâmçelerinden terkîm etdirilip takdîm-i huzûr-ı âlî kılınan beş kıt'a defter nâtık olduğu üzere bi-mennihî Teâlâ Mart'a kadar isâga ve mübâya'a ve i'mâl ile tehiyye olunacak top ve mühimmâtın takrîben ve tahmînen masârıfları beş bin beş yüz yirmi bir kîse akçe küsûr seksen bir guruşa bâliğ olmağla mühimmât-ı mezkûrenin i'mâl ve inşâ ve mübâya'alarına ve topların isâgasına irâde-i seniyye ta'alluk eylediği hâlde sür'at-i inşâ ve i'mâl ve mübâya'alarına mübâşeret olunmak üzere sûretleri i'tâsı lâzım geleceği ve kaldı ki nuzzâra verilecek akçeye göre i'mâlât ve masrûfâtlarına bakılması husûsunun dahi ...[1]

Kalem'de Kırk dört Sâni'sinde mukayyeddir.

Berây-ı lâzıme-i isâga-i tophâ-i havan ve obüs ve kolomborna an-tertîbât-ı noksân-ı Ocakhâ-i Humbaracıyân ve Lağımcıyân-ı Dergâh-ı Âlî ki în kadar vakiyye nühâs an-cânib-i Darbhâne-i Âmire dâde ve be-ma'rifet-i hazret-i Tahir Selam Beyefendi Nâzır-ı Humbarahâne-i Âmire an-cânib-i Dökümhâne-i Hasköy müceddeden isâga ve be-duhûl-i Mart tekmîl şüde irâde-i şâhâne ta'alluk kerde în kadar vakiyye nühâs an-cânib-i Darbhâne-i Âmire dâde ve i'tâ şüde [ve] sûret dâde fermûde el-vâki' der-sene [1]244 ber-mûceb-i memhûr takrîr-i Nâzır-ı mûmâ-ileyh ve derkenâr ve memhûr i'lâm-ı hazret-i Abdurrahman Nafiz Efendi Nâzır-ı Darbhâne-i Âmire ve bâ-fermân-ı şerîf.

An-cânib-i Darbhâne-i Âmire dâde ve i'tâ şüde fermûde.	
Nühâs-ı hâm 88,5 kantâr-ı Halebî, 20 kıyye	*Fî-i beher kantâr: 180 kıyye*
Kıyye	
10.634	*Sülüsân, âdet, fî: 170*
05.316	*Sülüs, gayr-i âdet, fî: 200*
15.950	

1 Metnin orijinalinde ibarenin devamı yazılı değildir.

	Guruş	*Akçe*			
	23.924,5	40	*Bahâ'-i nühâs-ı hâm*		
	05.316,5	20	*Ücret-i nakliyye an-Tokad ilâ-İznikmid. Kantâr-ı Halebî: 60 guruş*		
	29.241,5	00			

"Humbaraca ve Lağımcı Ocaklarının noksânları olan otuz üç kıt'a havan ve topların Hasköy Dökümhânesinde müceddeden isâgasına mübâşereti için sûreti verilmiş ise de iktizâ eden nühâs ve kalay ve sâiresi ve masârıf-ı maktû'u hesâb olunarak lâzım gelen suver ve tezkiresinin i'tâsı" husûsunu Humbarahâne-i Âmire Nâzırı sa'âdetli, atûfetli Beyefendi hazretleri memhûr takrîriyle inhâ etmekle kuyûda mürâca'at olundukda; *"tertîbât-ı mezkûre noksânlarının Nâzır-ı mûmâ-ileyh hazretleri ma'rifetiyle isâgasına mübâşereti için sûreti verildiği ve Hasköy Dökümhânesinde isâga olunan havan ve topların lâzım gelen nühâsı Darbhâne-i Âmireden ve kalay ve cebe çenber için demiri Humbarahâne Nâzırı bulunan zevât ma'rifetiyle mübâya'a ve mâyeliği dahi Dökümhâne-i mezkûr mevcûdundan sarf olunduğu"* kuyûddan müstebân olmağla bu sûretde tertîbât-ı mezkûr noksânlarının tekmîli irâde-i seniyye muktezâsından olduğu takdîrce masârıf-ı maktû'unun Hazîne-i Âmirede mühimmât akçesinden tezkiresi ve kalay ve demiri râyic-i vakt üzere mübâya'ası için sûreti ve mâyeliğin dahi Kârhâne-i mezkûr mevcûdundan sarfı îcâb-ı maslahatdan ise de mezkûr havan ve topların isâgasına lâzım gelen ber-mûceb-i hesâb on beş bin dokuz yüz elli vakiyye nühâsın Darbhâne-i Âmireden i'tâsı için sûreti ve bahâsının mühimmât akçesinden tezkiresi tahrîriyle tanzîmi irâdeye menût idüğü ba'de'd-derkenâr iktizâsı Darbhâne-i Âmire Nâzırı sa'âdetli, atûfetli Efendi hazretlerinden isti'lâm olundukda[1]; *"Darbhâne-i Âmireden i'tâsı muktezî olan on beş bin dokuz yüz elli vakiyye nühâs vâridâtdan ceste ceste i'tâ olundukça beher def'ada verilen mikdârın lâzım gelen bahâsı Nâzır-ı mûmâ-ileyh tarafından Darbhâne-i Âmireye ba'de't-teslîm mezkûrü'l-mikdâr nühâsın ceste ceste verilmesi için sûreti ve ma'a ücret-i nakliyye-i berriyye iktizâ eden yirmi dokuz bin iki yüz kırk bir buçuk guruş bahâsının ber-minvâl-i muharrer mühimmât akçesinden i'tâsı için tezkiresi i'tâsıyla tesviyesi"* husûsunu memhûren i'lâm etmekle mûcebince tezkireleri ve sûretleri verilmek fermân buyurulmağın mûcebince Başmuhâsebeye kaydolunup mezkûrü'l-mikdâr nühâs-ı hâmın bahâsı olan yirmi dokuz bin iki yüz kırk bir buçuk guruşun mühimmât akçesinden i'tâsı için tezkiresi verilmekle ber-minvâl-i muharrer mezkûrü'l-mikdâr vakiyye nühâsın Darbhâne-i Âmireden ceste ceste i'tâsı için işbu sûret verildi. Fî ( ) C. sene 1244.

[**s. 15**]

Kırk dört Sâni'sinde dahi mukayyeddir.

Be-cihet-i bahâ'-i nühâs-ı hâm lâzıme-i isâga-i tophâ-i havan ve obüs ve kolomborna an-tertîbat-ı noksân-ı Ocakhâ-i Humbaracıyân ve Lağımcıyân-ı Dergâh-ı Âlî ki be-ma'rifet-i hazret-i Tahir Selam Beyefendi Nâzır-ı Humbarahâne-i Âmire an-cânib-i Dökümhâne-i Hasköy müceddeden isâga ve be-duhûl-i Mart tekmîl şüde irâde-i şâhâne ta'alluk kerde ve în kadar vakiyye nühâs-ı hâm an-cânib-i Darbhâne-i Âmire i'tâ ve berây-ı bahâ-eş în kadar meblağ an-Hazîne-i Âmire an-akçe-i tahsîs-i mühimmât dâde fermûde el-vâki' der-sene [1]244 ber-mûceb-i memhûr takrîr-i Nâzır-ı mûmâ-ileyh ve derkenâr ve memhûr i'lâm-ı hazret-i Abdurrahman Nafiz Efendi Nâzır-ı Darbhâne-i Âmire ve bâ-fermân-ı şerîf.

Nühâs-ı hâm 88,5 kantâr-ı Halebî, 20 kıyye	
Kıyye	
10.634	*Sülüsân, âdet, fî: 170*
05.316	*Sülüs, gayr-i âdet, fî: 200*
15.950	

1 Altı çizili bölüm metnin orijinalinde iki defa yazılmıştır.

	Guruş	Akçe			
	23.924,5	40	*Berâ-yı bahâ'-i nühâs-ı hâm*		
	5.316,5	20	*Berây-ı ücret-i nakliyye an-Tokad ilâ-İznikmid, ( ) kantâr.*		
	29.241,5	00			

Tezkire dâde. Fî 21 C. sene [1]244.

Bu dahi.

Be-cihet-i masârıf-ı maktû'a-i isâga-i tophâ-i havan ve obüs ve kolomborna ki an-tertîbât-ı noksân-ı Ocakhâ-i Humbaracıyân ve Lağımcıyân-ı Dergâh-ı Âlî ki be-ma'rifet-i hazret-i Tahir Selam Beyefendi Nâzır-ı Humbarahâne-i Âmire der-Kârhâne-i Hasköy müceddeden isâga ve be-duhûl-i Mart tekmîl şüde irâde-i şâhâne ta'alluk kerde ve berây-ı masârıf-ı maktû'a-eş în kadar meblağ an-Hazîne-i Âmire an-akçe-i tahsîs-i mühimmât dâde fermûde el-vâki' der-sene [1]244 tezkire-i hazîne nüvişte ber-mûceb-i memhûr takrîr-i Nâzır-ı mûmâ-ileyh ve bâ-fermân-ı şerîf.

Tophâ *Kıta'ât*	
33	
Nevbet-i ocak 8 aded	*Fî-i beheri: 542 guruş*
Masârıf-ı maktû'a 4.336 guruş	

Tezkire dâde. Fî 21 C. sene [1]244.

Bu dahi.

Berây-ı mübâya'a ve tedârük şüde în kadar kantâr kalay ve âhen-i hâm berây-ı lâzıme-i isâga-i havan ve obüs ve kolomborna an-tertîbât-ı noksân-ı Ocakhâ-i Humbaracıyân ve Lağımcıyân-ı Dergâh-ı Âlî ki be-ma'rifet-i hazret-i Tahir Selam Beyefendi Nâzır-ı Humbarahâne-i Âmire der-Kârhâne-i Hasköy müceddeden isâga ve be-duhûl-i Mart tekmîl şüde irâde-i şâhâne ta'alluk [kerde ve] sûret dâde fermûde el-vâki' der-sene [1]244.

Kalay	Âhen-i hâm
50 kantâr	3,5 kıyye

Sûret dâde. Fî 21 C. sene [1]244.

[**s. 18**]

Humbarahâne-i Âmireye merbût Hasköy Dökümhânesinde Ocağ-ı mezkûr lâzımesi için isâga olunan havan ve kolomborna ve obüs toplarının mevzûât-ı fırınları.

• Mevzûât-ı fırın, fî 15 S. sene 1244 der-zamân-ı Salih Efendi.			• Mevzûât-ı fırın, fî 9 Ra. sene-i minh. der-zamân-ı mûmâ-ileyh.		
Mâyelik 45 kantâr, 70 kıyye	Nühâs-ı hâm 90 kantâr, 80 kıyye	Kalay 9 kantâr	Mâyelik 46 kantâr, 70 kıyye	Nühâs-ı hâm 89 kantâr, 78 kıyye	Kalay 9 kantâr
Minhâ **Hâsılât-ı Top-ı Obüs**			Minhâ **Hâsılât-ı Top-ı Obüs**		
Kıtaʿât	*Çap*		*Kıtaʿât*	*Çap*	
10	5		10	7	

• Mevzûât-ı fırın, fî 4 Ca. sene-i minh. der-zamân-ı Tahir Bey.			• Mevzûât-ı fırın, fî 11 C. sene-i minh. der-zamân-ı Tahir Bey.		
Mâyelik 46 kantâr, 50 kıyye	Nühâs-ı hâm 90 kantâr, 90 kıyye	Kalay 9 kantâr	Mâyelik 34 kantâr, 80 kıyye	Nühâs-ı hâm 91 kantâr, 90 kıyye	Kalay 9 kantâr
Minhâ **Hâsılât-ı Top-ı Havan**			Minhâ **Hâsılât-ı Havan**		
Kıtaʿât	*Çap*		*Kıtaʿât*	*Çap*	
3	36		3	36	
			1	14	*Kolomborna*
			4		

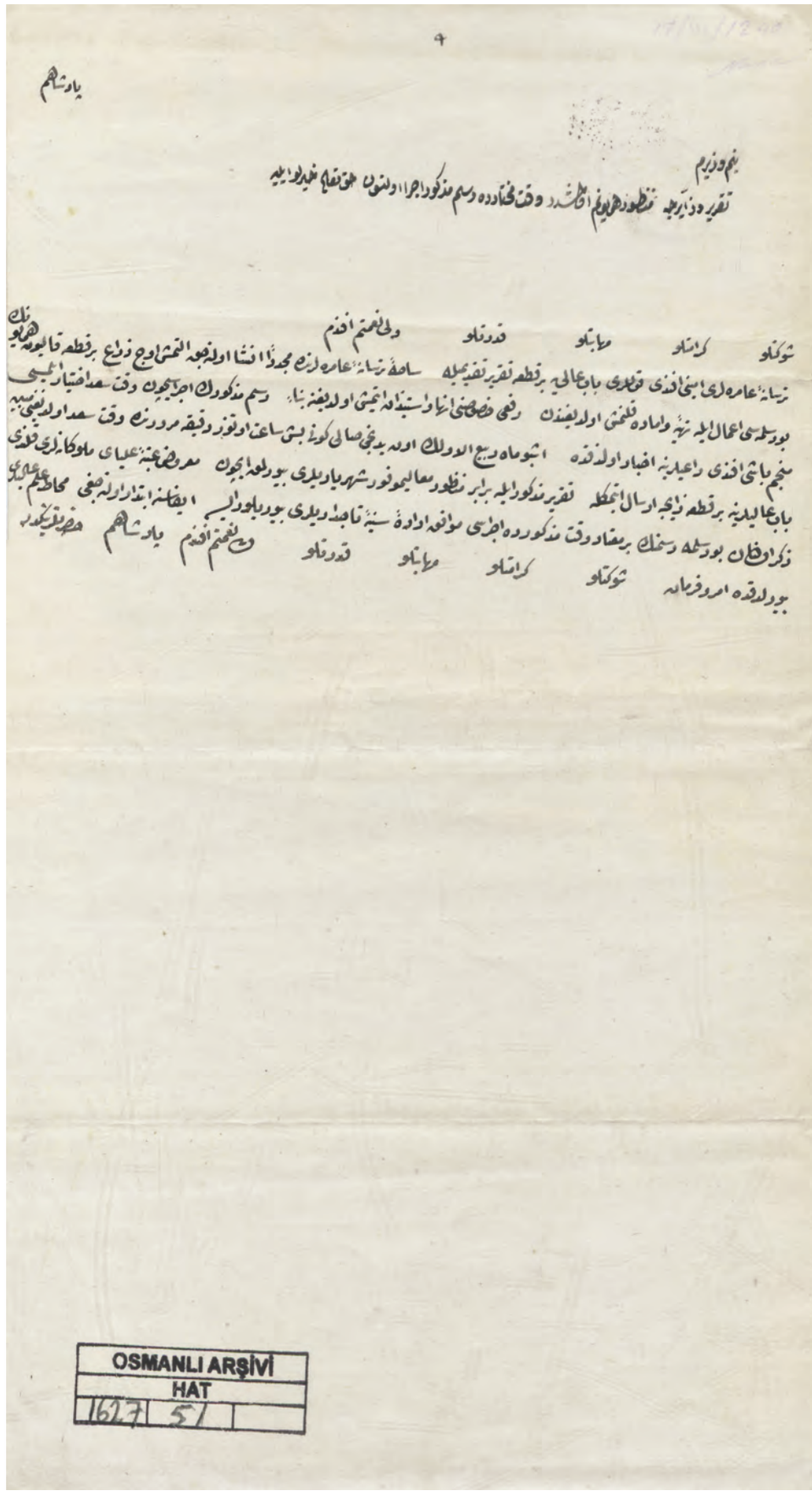
• Vazʿ-ı fırın, fî 23 C. sene-i minh. der-zamân-ı mûmâ-ileyh.			• Mevzûât-ı fırın, fî 7 Receb sene-i minh. der-zamân-ı mûmâ-ileyh.		
Mâyelik 46 kantâr, 90 kıyye	Nühâs-ı hâm 89 kantâr, 50 kıyye	Kalay 9 kantâr	Mâyelik 48 kantâr, 20 kıyye	Nühâs-ı hâm 90 kantâr, 70 kıyye	Kalay 9 kantâr
Minhâ **Hâsılât-ı [Top]**			Minhâ **Hâsılât-ı Top**		
Kıtaʿât	*Çap*		*Kıtaʿât*	*Çap*	
2	36	*Havan*	7	3	*Obüs*
3	03	*Obüs*	2	7	*Obüs*
1	07	*Obüs*	1	9	*Obüs*
1	09	*Obüs*	10		
7					

• Vaz‘-ı fırın der-zamân-ı mûmâ-ileyh, fî 2 Ş. sene-i minh.		
Mâyelik 44 kantâr, 10 kıyye	Nühâs-ı hâm 80 kantâr, 80 kıyye	Kalay 8 kantâr
Minhâ **Hâsılât-ı Top**		
Kıta‘ât	*Çap*	
9	5	

Osmanlı Donanması, 23 Mayıs 1851,
BOA, İ.DH, 234/14103

OSMANLI ARŞİVİ
HAT
1627 | 51

BOA, HAT, 1627/51

Kalyon Bodoslaması Kaldırma Töreni

Tersâne-i Âmirede yeni inşa edilecek 63 zira uzunluğundaki kalyonun imal edilen bodoslamasının kaldırılması töreninin Müneccimbaşı tarafından belirlenen uğurlu gün ve saatte yapılmasının Padişah tarafından uygun görüldüğüne dair hatt-ı hümâyun.

4 Mart 1840*

Benim Vezîrim

Takrîr ve zâyirçe manzûr-ı hümâyûnum olmuşdur.
Vakt-i muhtârda resm-i mezkûr icrâ olunsun. Hak Teâlâ hayırlı eyleye.

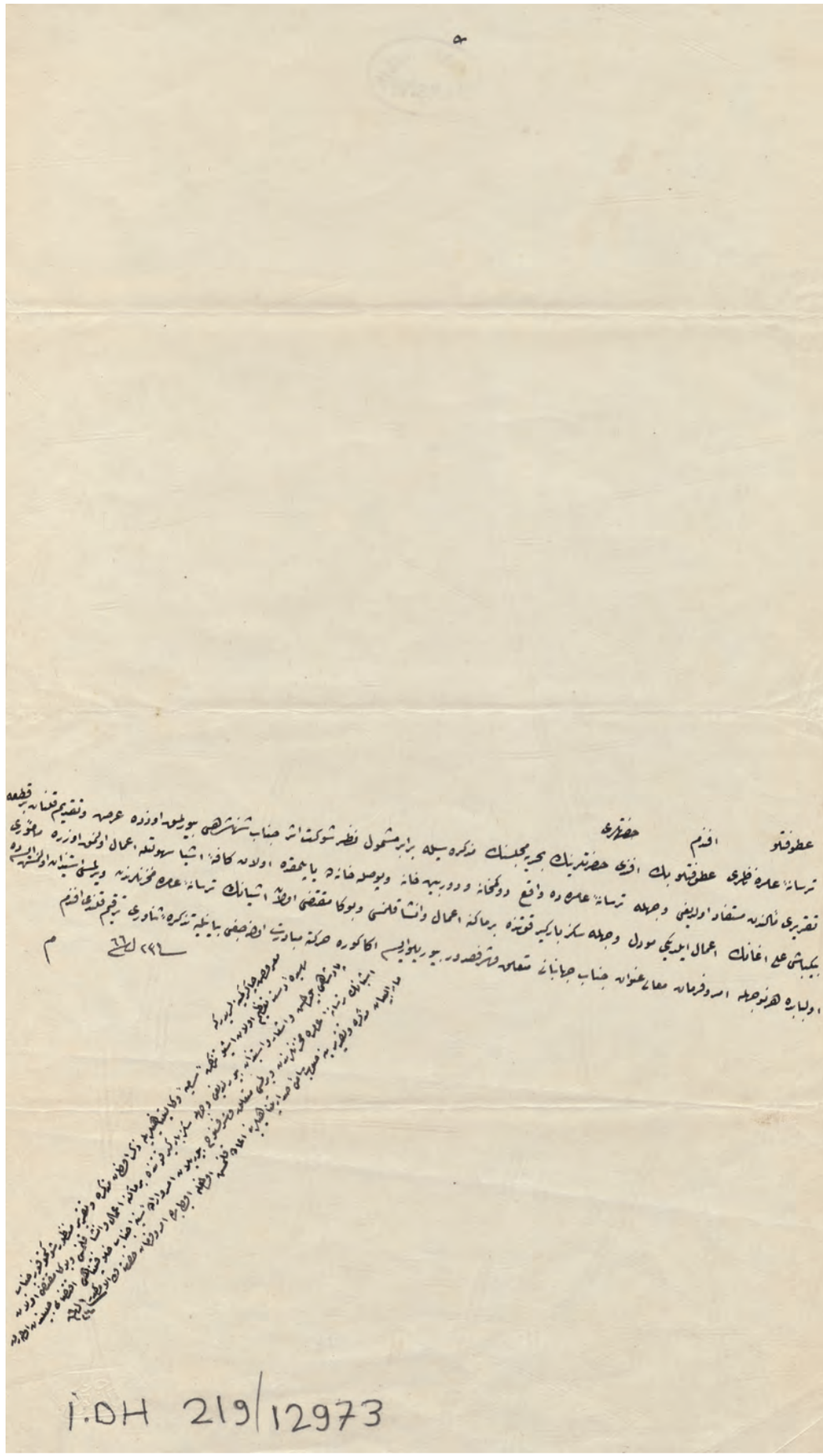
Şevketli, Kerâmetli, Mehâbetli, Kudretli Velînîʿmetim Efendim Pâdişâhım

Tersâne-i Âmireleri Emîni Efendi kulları Bâb-ı Âlî'ye bir kıtʿa takrîr takdîmiyle sâha-i Tersâne-i Âmirelerinde müceddeden inşâ olunacak altmış üç zirâʿ bir kıtʿa kalyon-ı hümâyûnun bodoslaması[1] iʿmâl ile tehyie ve âmâde kılınmış olduğundan refʿi husûsunu inhâ ve istîzân etmiş olduğuna binâen resm-i mezkûrun icrâsı için vakt-i saʿd ihtiyâr eylemesi Müneccimbaşı Efendi dâîlerine ihbâr olundukda işbu mâh-ı Rebîülevvel'in on yedinci Salı günü beş sâʿat otuz dakîka mürûrunda vakt-i saʿd olduğunu mübeyyin Bâb-ı Âlîlerine bir kıtʿa zâyiçe[2] irsâl etmekle takrîr-i mezkûr ile berâber manzûr-ı maʿâlî-mevfûr-ı şehriyârîleri buyurulmak için maʿrûz-ı Atebe-i Ulyâ-yı mülûkâneleri kılındı. Zikrolunan bodoslama resminin ber-muʿtâd vakt-i mezkûrda icrâsı muvâfık-ı irâde-i seniyye-i tâcdârîleri buyurulur ise îfâsına ibtidâr olunacağı muhât-ı ilm-i âlîleri buyuruldukda emr ü fermân şevketli, kerâmetli, mehâbetli, kudretli velîniʿmetim efendim Pâdişâhım hazretlerinindir.

* Tarih tahminîdir. Osmanlı Arşivi otomasyon sisteminden alınmıştır.

1 Bodoslama: Gemi omurgasının baş tarafından yukarıya uzanan ağaç veya demir direklerden her biri. Bk. Bk. TDK, *Güncel Türkçe Sözlük*. https://sozluk.gov.tr

2 Zayiçe: Yıldızların, belli bir zamandaki yerlerini, durumlarını gösteren çizelge. Bk. TDK, *Güncel Türkçe Sözlük*. https://sozluk.gov.tr

İ.DH 219/12973

Tersane İçin Sekiz Beygir Kuvvetinde Bir Makine Yapımı

Tersanedeki Dökümhane, Dürbünhane ve Pusulahanede yapılmakta olan tüm eşyaların kolaylıkla üretilmesi için Binbaşı Ali Ağa'nın imal eylediği model üzere sekiz beygir kuvvetinde bir makine imali için gerekli olan eşyanın Tersâne-i Âmire mahzenlerinden verilmesine dair irâde-i seniyye.

1 Eylül 1850

Atûfetli Efendim Hazretleri

Tersâne-i Âmire Nâzırı atûfetli Beyefendi hazretlerinin Bahriye Meclisinin müzekkiresiyle berâber meşmûl-i nazar-ı şevket-eser-i cenâb-ı Şehinşâhî buyurulmak üzere arz u takdîm kılınan bir kıt'a takrîri meâlinden müstefâd olduğu vechile Tersâne-i Âmirede vâki' Dökümhâne ve Dûrbînhâne ve Pusulahânede yapılmakda olan kâffe-i eşyâ suhûletle i'mâl olunmak üzere me'mûru Binbaşı Ali Ağa'nın i'mâl eylediği model vechile sekiz bârgîr kuvvetinde bir makine i'mâl ve inşâ kılınması ve buna muktezî olan eşyânın Tersâne-i Âmire mahzenlerinden verilmesi istîzân olunmuş ise de ol bâbda her ne vechile emr ü fermân-ı ma'âlî-unvân-ı cenâb-ı cihân-bânî müte'allik ve şeref-sudûr buyurulur ise ona göre harekete mübâderet olunacağı beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm kılındı efendim.

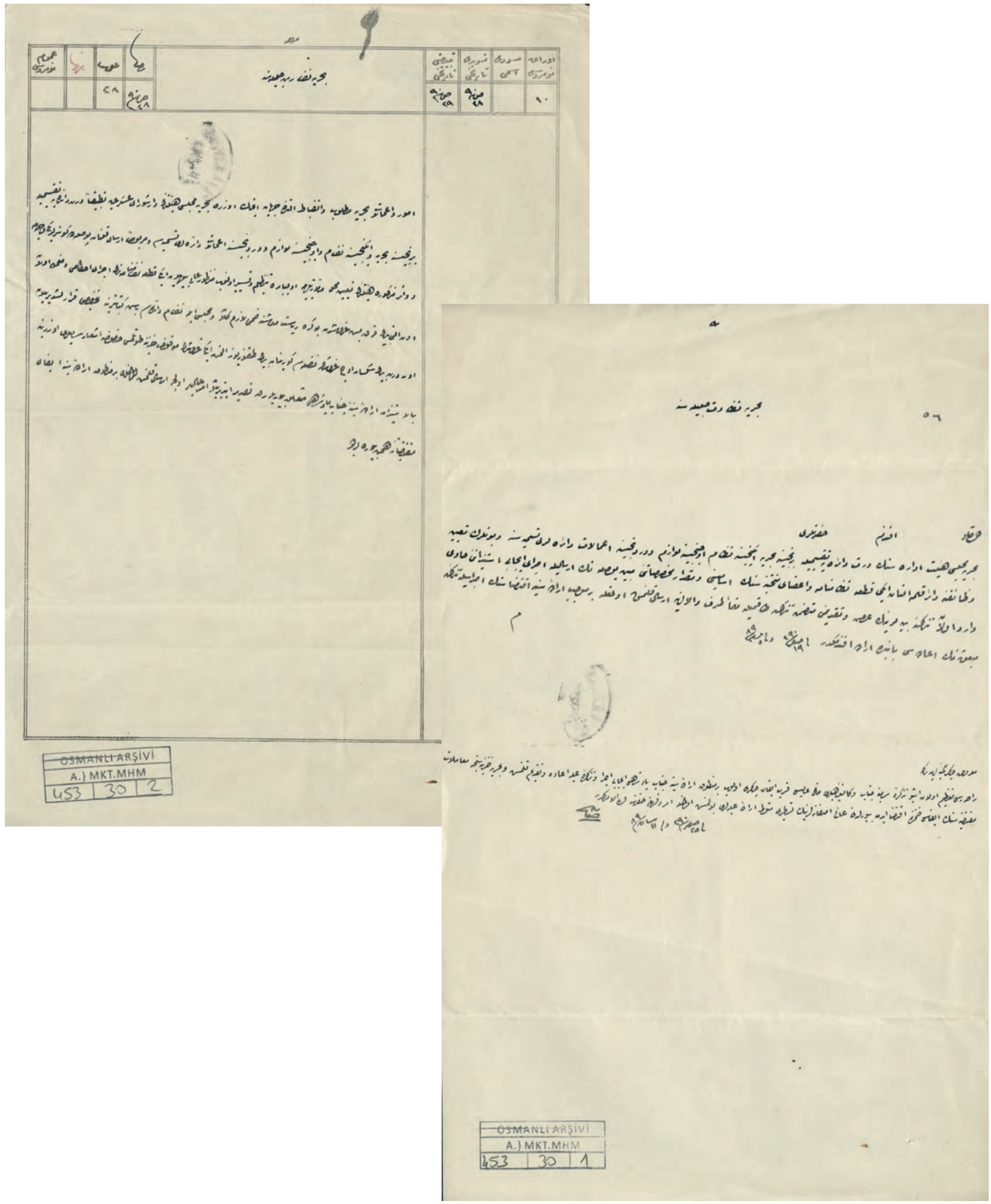
Fî 23 L. sene [12]66

Mim.

Ma'rûz-ı Çâker-i Kemîneleridir ki:

Resîde-i dest-i ta'zîm olan işbu tezkire-i sâmiye-i vekâlet-penâhîleriyle zikrolunan müzekkire ve takrîr manzûr-ı şevket-mevfûr-ı cenâb-ı Pâdişâhî buyurulmuş ve iş'âr ve istîzân buyurulduğu vechile sekiz bârgîr kuvvetinde bir makine i'mâl ve inşâ kılınması ve buna muktezî olan eşyânın Tersâne-i Âmire mahzenlerinden verilmesi müte'allik ve şeref-sünûh buyurulan emr ü irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî iktizâ-yı celîlinden olarak mârrü'l-beyân müzekkire ve takrîr yine savb-ı sâmî-i Sadâret-penâhîlerine iâde kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 24 L. sene [12]66

OSMANLI ARŞİVİ
A.) MKT.MHM
453 | 30 | 2

OSMANLI ARŞİVİ
A.) MKT.MHM
453 | 30 | 1

BOA, A.MKT.MHM, 453/30

Bahriye Meclisi İdare Heyetinin Dört Daireye Ayrılması

Bahriye Meclisi Heyet-i İdaresinin Dâr-ı Şura-yı Askerî gibi Bahriye, Nizam, Levazım ve İmalat isimleri verilen dört daireye ayrılarak yeniden teşkil edilmesine dair çıkan irâde-i seniyyenin gereğinin yerine getirilmesine dair Sadaret tezkiresi.

28 Nisan 1873

56

Bahriye Nezâret-i Celîlesine

Devletli Efendim Hazretleri

Bahriye Meclisi Hey'et-i İdâresinin dört dâireye taksîmiyle birincisine Bahriye, ikincisine Nizâm, üçüncüsüne Levâzım ve dördüncüsüne İ'mâlât dâireleri tesmiyesine ve bunların ta'yîn-i vezâifine dâir kaleme alınan iki kıt'a nizâmnâme ve a'zâ-yı müntehabesinin esâmîsini ve mikdâr-ı muhassasâtını mübeyyin pusulanın irsâliyle icrâ-yı îcâbı istîzânını hâvî vârid olan tezkire-i behiyyelerinin arz u takdîmini mutazammın tezkire takımıyla leffen taraf-ı vâlâlarına irsâl kılınmış olmağla ber-mûceb-i irâde-i seniyye iktizâsının icrâsıyla tezkire-i meb'ûsenin iâdesi bâbında irâde efendimindir.

Fî 19 Safer sene [1]290 ve fî 5 Nisan sene [12]89

Mim.

Ma'rûz-ı Çâker-i Kemîneleridir ki:

Râhe-res-i ta'zîm olan işbu tezkire-i sâmiye-i cenâb-ı Vekâlet-penâhîleri meâl-i âlîsi karîn-i îkân-ı çâkerî olup ber-mantûk-ı irâde-i seniyye-i cenâb-ı Pâdişâhî îcâbı icrâ ve tezkire-i aliyye iâde ve takdîm kılınmış ve Bahriye Hazînesince muâmelât-ı mukteziyesinin îfâsı zımnında iktizâ eden buyuruldu-i âlî-i âsafânelerinin tastîri menût-ı irâde-i aliyyeleri bulunmuş olmağla emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 25 Safer sene [1]290 ve fî 11 Nisan sene [12]89

(İmza)
Bende
Rıza

***

Mühimme
Evrâk numarası: 10
Tebyîzi Târîhi:
29 S. sene [12]90

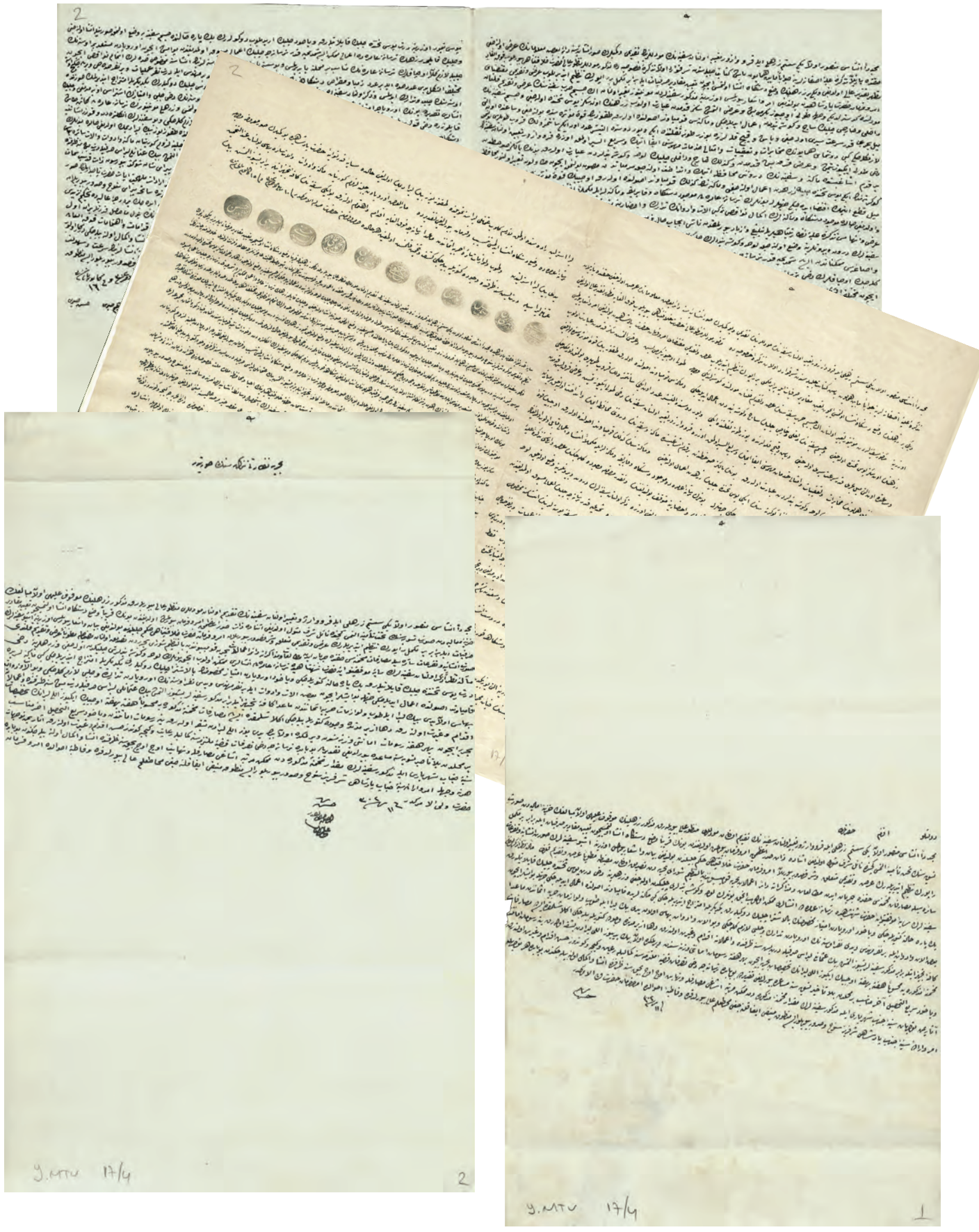
Bahriye Nezâret-i Celîlesine

Umûr ve i'mâlât-ı Bahriyye matlûb ve inzibât altında cereyân etmek üzere Bahriye Meclisi Hey'etinin Dâr-ı Şûrâ-yı Askerîye tatbîkan dört dâireye taksîmiyle birincisine Bahriye ve ikincisine Nizâm ve üçüncüsüne Levâzım ve dördüncüsüne İ'mâlât dâireleri tesmiyesi ve merbûtan irsâl kılınan pusulada gösterildiği vechile devâir-i mezkûre hey'etinin ta'yîn-i mahall-i me'mûriyetleriyle ol bâbda tanzîm ve tesyîr olunup manzûr-ı âlî buyurulan iki kıt'a nizâmnâmenin icrâ-yı ahkâmı ve münhal olan on altı bin kırk beş guruşdan bu kerre riyâset maâşına zammı lâzım gelen ve Meclis ile Nizâm Dâiresi Başkitâbetlerine tahsîsi karârlaşdırılan on dört bin seksen üç guruşun fazlası görünen bin dokuz yüz altmış iki guruşun mevkûf-ı hazîne tutulması husûsuna iş'âr-ı sâmîleri üzerine bi'l-istîzân irâde-i seniyye-i cenâb-ı Pâdişâhî müte'allik buyurularak tasdîr etdirilen emr-i âlîler evvelce irsâl kılınmış olmağla ber-mantûk-ı irâde-i seniyye îfâ-yı muktezâsına himmet buyuralar deyu.

Haliç Tersanesi,
İÜ NEK, II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri, no. 90839/39

BOA, Y.MTV, 17/4_1, 4

Tersâne-i Âmirede Zırhlı Monitör ve Kruvazör İnşası

İnşası düşünülen bir adet monitör denilen yeni sistem zırhlı ile bir adet kruvazörün Tersâne-i Âmire tezgâhlarında inşaları için gerekli çelik, alet, edevat, usta, mühendis ve amelenin tedariki ile yapılması gerekli masraflar hakkında İmalat-ı Bahriye Komisyonu tarafından hazırlanan rapor ve Padişaha takdimini dair tezkire.

28 Ocak 1885

Devletli Efendim Hazretleri

Müceddeden inşâsı mutasavver olan yeni sistem zırhlı ile kruvazör[1] ta'bîr olunan sefînenin takdîm olunan modelleri manzûr-ı âlî buyurularak mezkûr zırhlının mevkûfun-aleyhi olan mebâliğin Hazîne-i Mâliyeden sûret-i tesviyesinin taht-ı te'mîne alınması geçende nâil-i şeref-i müsûl olunduğu esnâda zât-ı sadr-ı a'zamî'ye emr ü fermân buyurulmuş olduğundan bunun karîben vaz'-ı destgâh-ı inşâ olunması için ta'yîn-i mekâdîr-i sarfiyât ile berâber bir mükemmel raporun tanzîm etdirilerek arz u takdîmi mute'allik ve şeref-sudûr buyurulan emr ü fermân-ı hazret-i Hilâfet-penâhî hükm-i celîlinden bulunduğu beyân ve iş'âr buyurulması üzerine işbu sefînelerin sûret-i inşâiyye ve teferruât-ı sâiresiyle masârifât-ı muhammenesi hakkında cereyân eden mütâla'ât ve müzâkerâta dâir İ'mâlât-ı Bahriye Komisyonundan bi't-tanzîm Şûrâ-yı Bahriyeden tasdîk olunan mazbata matviyyen arz u takdîm kılındı. Meâline nazaran; zikrolunan sefînelerin sâye-i muvaffakiyet-vâye-i hazret-i şehinşâhîde Tersâne-i Âmirede inşâları mümkin olup ancak bunların levha ve köşebendleri çelikden olacağı ve zırhlarına dahi dört pus[2] sihanında çelik kaplatılarak yek-pâre hâline getirileceği veyahud Avrupa'dan imtiyâz-ı mahsûsunun bi'l-iştirâ çelik dökülerek yek-diğeriyle imtizâc etdirileceği gibi makineleri de kampavend[3] usûlünde i'mâl edileceği cihetle bu işler için ba'zı âlât ve edevât ile bir nefer mühendis ve yedi nefer ustanın Avrupa'dan tedârük ve celbi lâzım geleceği ve bu âlât ve edevât bahâsı olan yedi bin lira ile top ve levâzımât-ı harbiyye esmânından mâ'adâ kâffe-i techîzâtıyla berâber mezkûr sefîneler beş yüz altmış bin Osmanlı lirası sarfıyla dört beş sene zarfında ve i'mâlâta ikdâm ve gayret olunarak daha az bir müddetde vücûda getirilebileceği anlaşılmakda ise de masârifât-ı muhammene-i mezkûreye mahsûben hafta be-hafta üç bin iki yüz elli liranın tahsîsât-ı bahriyye için beher hafta Rüsûmât Emâneti veznesinden verilmekde olan bin yedi yüz elli liradan başka olarak yine Rüsûmât Emânetinden veyahud serî'ü't-tahsîl âhar münâsib bir mahalden bilâ-te'hîr tesviyesine müsâ'ade buyurulduğu takdîrde bu bâbda Tersânece dahi tasarrufât kaziyye-i mültezemesine kemâliyle ri'âyet ve gece ve gündüz hüsn-i ikdâm ve gayret olunarak âsâr-ı yümn-i teveccühât-ı seniyye-i cenâb-ı şehriyârî ile mezkûr sefînelerin mikdâr-ı muhammene-i mezkûreden mümkin mertebe aşağı masârifle ve nihâyet üç üç buçuk sene zarfında inşâ ve ikmâl olunabileceğinden bu bâbda her ne vechile emr ü irâde-i seniyye-i cenâb-ı Pâdişâhî şeref-rîz-i sünûh ve sudûr buyurulur ise mantûk-ı münîfi îfâ kılınacağı muhât-ı ilm-i âlî buyuruldukda ve kâtıbe-i ahvâlde emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 11 R. sene [1]302

(İmza)
Bende
Hasan

***

1 Metinde "kruvarjör" şeklinde yazılmıştır.
2 Parmak, inç
3 Üstü sert çelik altı yumuşak demirden oluşan bir çeşit zırh.

Müceddeden inşâsı mutasavver olan yeni sistem zırhlı ile kruvazör[1] ta'bîr olunan sefînenin modellerinin takdîmi ve bu gemilerin suver-i inşâiyyesine dâir ba'zı ma'lûmâtın arz olunacağı hakkında yazılan tezkire-i aliyye-i âsafânelerine cevâben Mâbeyn-i Hümâyûn Başkitâbet-i Celîlesinden şeref-vârid olan tezkire-i husûsiyyede mezkûr modeller manzûr-ı âlî-i hazret-i Hilâfet-penâhî buyurulup fevka'l-gâye mazhar-ı takdîr-i âlî olduğu ve yeni bir zırhlının vaz'-ı destgâh-ı inşâ olunması için ta'yîn-i mekâdîr-i sarfiyât ile berâber mükemmel bir raporun tanzîm etdirilip arz u takdîmi muktezâ-yı emr ü fermân-ı hazret-i Pâdişâhîden bulunduğu emr ü iş'âr buyurulması üzerine mezkûr sefînelerden "monitör" ta'bîr olunan en cesîm harb sefînesinin arz u takdîm kılınan modelinde gösterildiği vechile tûlü üç yüz yirmi beş ve arzı altmış sekiz kademden ibâret olup zırhının on sekiz pus sihanında olacağı ve cism-i sefînenin dâhili ve hârici çelik sac ve köşebendden i'mâl edileceği ve makinesi "kompavend" usûlünde olarak dokuz bin kuvve-i müessiresinde bulunacağı ve sâ'atde on altı mîl-i bahrî kadar sür'at-i seyri olacağı ve baş ve kıç kulelerinde yüzer ton sikletinde iki ve bordosunda altışar aded on iki santimetrelik Krup topları bulunmak lâzım geleceği gibi Donanma-yı Hümâyûnun muhâberât ve ta'kîbât ve emsâli hidemât-ı mühimmesini îfâ etmek ve seri'ü's-seyr olmak üzere "kruvazör" ta'bîr olunan sefînenin dahi tûlü iki yüz yetmiş ve arzı kırk beş kademden ve kezâlik hâric ve dâhili çelik levha ve köşebendlerden ibâret olarak bunun yalnız su hattından bir kadem aşağısında makine ve sefînenin derûnunu muhâfaza etmek ve endâht olunacak mermiyâtdan masûn bulunmak için "tavlun"[2] ta'bîr olunur muhâfaza güğertesinin iki pus sihanında çelik zırhdan i'mâl olunacağı ve makinesinin kezâlik "kompavend" usûlünde olarak üç bin kuvve-i müessiresinde olarak sâ'atde on altı mil kat' etmek iktizâ edeceği cihetlerle bunların Tersâne-i Âmirede mevcûd destgâh ve fabrika ve makineler ile mükemmelen inşâ ve i'mâli kâbil olup olmadığının ve olduğu hâlde mevcûd destgâh ve makinelerin ikmâl-i nevâkısı ne gibi âlât ve edevâtın tedârük ve ihzârına mütevakkıf bulunduğunun ve ne kadar masrafla vücûda geleceğinin arz ve inhâsı tezkire-i aliyye-i nezâret-penâhîleriyle teblîğ ve izbâr buyurulmakdan nâşî îcâb-ı hâl komisyon-ı âcizânemizde lede'l-müzâkere beyândan müstağnî olduğu üzere zikrolunan sefînelerin derûn ve bîrûnlarına vaz' olunacak levha ve köşebendlerin çelikden i'mâl olunacağı cihetle Tersâne-i Âmirede mevcûd bulunan demirlerden çelik i'mâl ve isâgası mümkinâtdan ise de şimdiye kadar Tersânece çelik i'mâli mesbûk olmadığından bu iş için Avrupa'dan müstaid bir ustanın celbiyle lâzım gelecek ocakların dahi Tersâne-i Âmirenin münâsib bir mahalline yapdırılması ve bu sistem yapılacak sefîne postalarının inşâsına mahsûs haddelerin itmâm-ı nevâkısı için muhtelifü'ş-şekl yedi aded hadde ile bir aded zımba ve mikrâs destgâhının ve inşâ'âtda kullanılmak üzere müstaid bir mühendis ile dört nefer ameliyât ve bir nefer haddeci ve bir de çekiççi ustasının celb ve tedârük edilmesi ve Avrupaca i'mâl olunagelen çelik zırhlar iki nev' olup bunlardan biri on dört pus sihanında olan demir zırhın üzerine dört pus çelik kaplanarak yek-pâre hâlinde mahallerine vaz' olunmakda bulunduğundan bunun Tersâne-i Âmirece icrâsı bâlâda tedârükü arz ve beyân olunan vesâitin vücûduyla kâbil olabilip fakat nev'-i diğeri kezâlik on dört pus sihanında bulunan demir zırhın üzerine dört pus çelik dökülerek yek-diğeriyle imtizâc etdirilmek sûreti olup bunun Avrupaca imtiyâz tahtında bulunduğu cihetle mezkûr sefînelerin bu nev' zırhla kaplanılması lâzım geldiği hâlde imtiyâz-ı mezkûr ehven bir şerâitle iştirâ olunarak bir de ustasının celbi ve bu sûret uyamadığı ve birinci nev' zırh dahi kabûl edilmediği takdîrde lüzûmu kadar dökme çelik kaplı zırh levhalarının Avrupa'dan mübâya'a olunması ve yapılacak zırhlı monitörün arzının üs'atinden nâşî Hamidiye Fırkateyn-i Hümâyûnu'nun inşâ olunduğu destgâha vaz'ı kâbil olamayacağından bu destgâha kruvazör ta'bîr olunan sefînenin vaz'ı ve taş destgâhda derdest-i inşâ bulunan iki kıt'a kompozayit sefînenin ikmâl-i inşâ'âtının tesrî'iyle ahd-i karîbde rû-yi deryâya tenzîl olundukdan sonra mezkûr monitörün dahi işbu taş destgâha kurdurulması îcâb-ı hâl ve maslahatdan bulunmuşdur.

Mezkûr sefînelerin masârif-i inşâiyyeleri bahsine gelince; zırhlı monitörün top ve âlât-ı sâire-i harbiyyesinden mâ'adâ İngiltere'den alınan fiyât üzerine altı yüz binden yedi yüz bin lira sterline kadar ve kruvazörün[3] dahi Forjaşantiye Kumpanyasıyla[4] söyleşildikde yüz kırk bin lira sterline alınabileceği ve bu hesâbca ikisinin fiyât-ı mecmûası sekiz yüz bin lira sterlin râddesinde olmak lâzım gelip Osmanlı lirasına tahvîlinde dokuz yüz bin lira demek olduğu hâlde sâye-i kudret-vâye-i hazret-i Pâdişâhîde bu gemilerin sûret-i ma'rûza vechile Tersâne-i Âmirede vaz'-ı destgâh-ı inşâ edilmesi tensîb ve fermân buyurulduğu takdîrde mârrü'l-arz Avrupa'dan celbine lüzûm görünen makine ve edevât ve âlât-ı sâire bahâsı bulunan inde't-tahmîn yedi

1 Metinde "kruvarzör" şeklinde yazılmıştır.

2 Geminin alt güvertesinin üzeri, tavlun güvertesi, en alt döşemesi.

3 Metinde "kruvarzör" şeklinde yazılmıştır.

4 Societe Nouvelle des Forges et Chantiers de la Mediterranee. (Fransız şirket).

bin lira sterlinden ve top ve levâzımât-ı sâire-i harbiyye esmânından mâ'adâ Tersânece fevka'l-gâye ikdâm ü ihtimâm olunarak bu iki sefînenin kâffe-i techîzâtıyla berâber beş yüz altmış bin Osmanlı lirasıyla dört beş sene zarfında vücûda getirilebileceği keşf ve tahmîn kılınmış olmağın her hâlde emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 10 Rebîülâhir sene [1]302 ve fî 15 Kânûn-ı Sânî sene [1]300

(İmâlât-ı Bahriye Komisyonu üyelerinin mühürleri)

Sâye-i kudret-vâye-i hazret-i Pâdişâhîde müceddeden inşâsı mutasavver olan yeni sistem zırhlı ile kruvazör ta'bîr olunan sefînenin takdîm olunan modelleri manzûr-ı âlî buyurularak mezkûr zırhlının karîben vaz'-ı destgâh-ı inşâ olunması için ta'yîn-i mekâdîr-i sarfiyâtı ile berâber bir mükemmel raporun tanzîm ve takdîmi bu kerre şeref-rîz-i sünûh ve sudûr buyurulan emr ü irâde-i hazret-i Hilâfet-penâhî üzerine mezkûr sefînelerin suver-i inşâiyyesiyle levâzımât-ı mühimme ve masârifât-ı muhammenesi hakkında İ'mâlât-ı Bahriye Komisyonundan tanzîm olunan işbu mazbata hey'et-i âcizânemizce mütâla'a ve kırâet olundu. Hulâsa-i mündericâtına nazaran; mezkûr sefînelerden monitör ta'bîr olunan en cesîm zırhlı ile kruvazör ta'bîr olunan serî'ü's-seyr sefînenin gösterilen tûl ve arzlarda olarak dâhil ve hâricleri çelik levha ve köşebendden i'mâl edileceği gibi cism-i sefîneye vaz' olunacak zırhlar dahi on sekiz pus sihanında olup on dört pus demir üzerine dört pus sihanında çelik kaplanılarak veyahud çelik eridilip dökülerek yek-pâre hâlinde cism-i sefîneye vaz' olunmak sûretiyle inşâ olunacağı ve çelik kaplama zırhın Tersâne-i Âmirede i'mâli mümkin ise de şimdiye kadar Tersânece çelik i'mâli mesbûk olmadığından bu iş için Avrupa'dan müstaid bir ustanın celbiyle lâzım gelen ocakların Tersâne-i Âmirenin münâsib bir mahalline yapdırılması ve bu sistem yapılacak sefîne postalarının inşâsına mahsûs haddelerin itmâm-ı nevâkısı için muhtelifü'ş-şekl yedi aded hadde ile bir aded zımba ve mikrâs destgâhının ve inşâ'ât-da kullanılmak üzere müstaid bir mühendis ile dört nefer ameliyât ve bir nefer haddeci ve bir de çekiç ustasının celb ve tedârük edilmesi ve zikrolunan sefînelere vaz' olunacak demir zırhların üzerine dört pus çelik dökülerek yek-diğeriyle imtizâc etdirilmek sûretinde inşâları takdîrde bunun Avrupaca imtiyâz tahtında bulunduğundan bu imtiyâzın ehven bir şerâitle iştirâ olunarak ustanın dahi celbi ve imtiyâzın iştirâsı uyamadığı ve çelik kaplama zırh dahi kabûl buyurulmadığı hâlde lüzûmu kadar dökme çelik kaplı zırh levhalarının Avrupa'dan mübâya'a olunması ve zırhlı monitörün Tersâne-i Âmirede kâin taş destgâha ve kruvazör nâm sefînenin dahi Hamidiye Fırkateyn-i Hümâyûnu'nun inşâ olunduğu destgâha kurdurulması lâzım geleceği ve bu sefînelerin İngiltere'den ve Forjaşantiye Kumpanyasından alınan fiyâta göre esmân-ı mecmûaları sekiz yüz bin lira sterlin râddesinde olup Osmanlı lirasına tahvîlinde dokuz yüz bin lira demek olduğu hâlde bunların suver-i ma'rûza vechile Tersâne-i Âmirede vaz'-ı destgâh-ı inşâ edilmesi tensîb ve fermân buyurulduğu takdîrde Avrupa'dan celbine lüzûm görünen makine ve edevât ve âlât-ı sâire bahâsı bulunan inde't-tahmîn yedi bin lira sterlinden ve top ve levâzımât-ı harbiyye esmânından mâ'adâ kâffe-i techîzâtıyla berâber beş yüz altmış bin Osmanlı lirası sarfıyla dört beş sene zarfında vücûda getirilebileceği anlaşılmışdır. Cenâb-ı Hudâ-yı Müteâl velînî'met-i deryâ-nevâl Pâdişâhımız Efendimiz hazretlerini ile'l-ebed erîke-pîrâ-yı şân [ü] şevket buyursun. Zât-ı kudsiyyet-simât-ı hazret-i Hilâfet-penâhîlerinin ihyâ ve muhâfaza-i mülk-i millet husûslarında her ân ve zaman erzânî ve şâyân buyurulagelen bunca irâdât-ı mülhemiyyet-âyât-ı hazret-i tâcdârîlerinin suver-i icrâiyye ve cemîlesi endâm-nümâ-yı âyîne-i bürûz olmakda bulunduğu gibi işbu sefînelerin istihsâl-i vesâit-i inşâiyyeleri emrinde sâniha-pîrâ-yı sünûh ve sudûr buyurulan emr ü fermân-ı kerâmet-beyân-ı cenâb-ı Pâdişâhîleri dahi kuvve-i bahriyye-i Saltanat-ı Seniyyelerinin a'dâ-yı dîn [ü] devleti dûçâr-ı beht ü hayret edecek bir derece-i âliyede tahkîm [ve] tezyîdi maksad-ı hayr-mirsad-ı âlîsine mübtenî olduğu cihetle bâdî-i şükrân-ı azîm olup Donanma-yı Hümâyûnca böyle bir kuvve-i cesîme-i müdâfa'anın bezl-i mâ-hasal-ı kudretle bir ân evvel elde edilmesi ferâiz-i umûrdan bulunduğundan işbu irâde-i seniyye-i mülûkânenin infâz-ı hükm-i celîli husûsunda Dâire-i Bahriyece gece ve gündüz ikdâmât ve ihtimâmât-ı fevkalâde icrâsıyla zikrolunan sefînelerin mazbata-i merkûmede tahdîd olunan müddetden daha evvel bir zamanda Tersâne-i Âmire destgâhlarında inşâ ve ikmâl olunabileceği derkâr olup ancak bunların ol vechile inşâları mazbata-i mezkûrede arz ve beyân kılınan tedârükât ve tedâbîrin icrâsıyla berâber masârif-i muhammene-i inşâiyyelerinin sür'at ve suhûlet-i tesviyesinin taht-ı te'mîne alınmasına mütevakkıf olduğundan bu bâbda her ne vechile emr ü fermân-ı isâbet-beyân-ı cenâb-ı cihân-bânî müte'allik ve şeref-sudûr buyurulur ise mantûk-ı münîfi vechile harekete müsâra'at olunacağı rehîn-i ilm-i sâmî-i âsafâneleri buyuruldukda ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

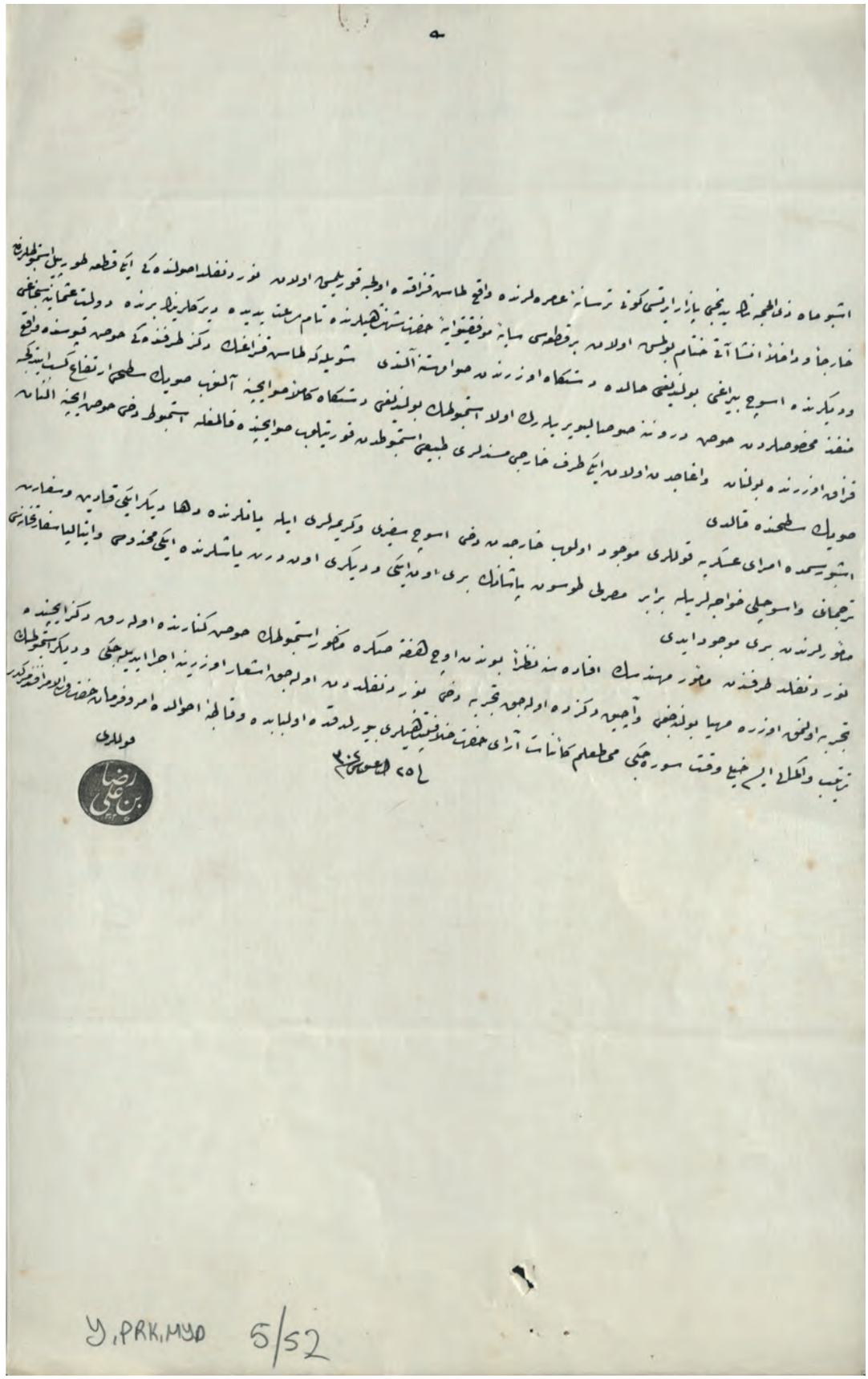
Fî 11 Rebîülâhir sene [1]302 ve fî 16 Kânûn-ı Sânî sene [1]300

(Şûrâ-yı Bahriye üyelerinin mühürleri)

Girit Adası'nın Güneyine Osmanlı Donanması Çıkarma Yaparken,
BOA, PLK.p, 1050

Y.PRK.MYD 5/52

İsveç ile Ortak Yapılan Torpil İstimbotlarından Yapımı Tamamlanan Birinin Su Havuzuna Alınma Töreni

Tersâne-i Âmiredeki taş kızakta İsveç ile ortak olarak Nordenfeld usulünde yapımına başlanan iki adet torpil istimbotlarından birinin, yapımı tamamlanarak törenle su havuzuna alındığına, törene katılanların kimler olduklarına, bundan sonra yapılacaklara ve diğer istimbotun yapım sürecine dair ilgili görevli tarafından Mâbeyn-i Hümâyuna sunulan bilgi yazısı.

6 Eylül 1886

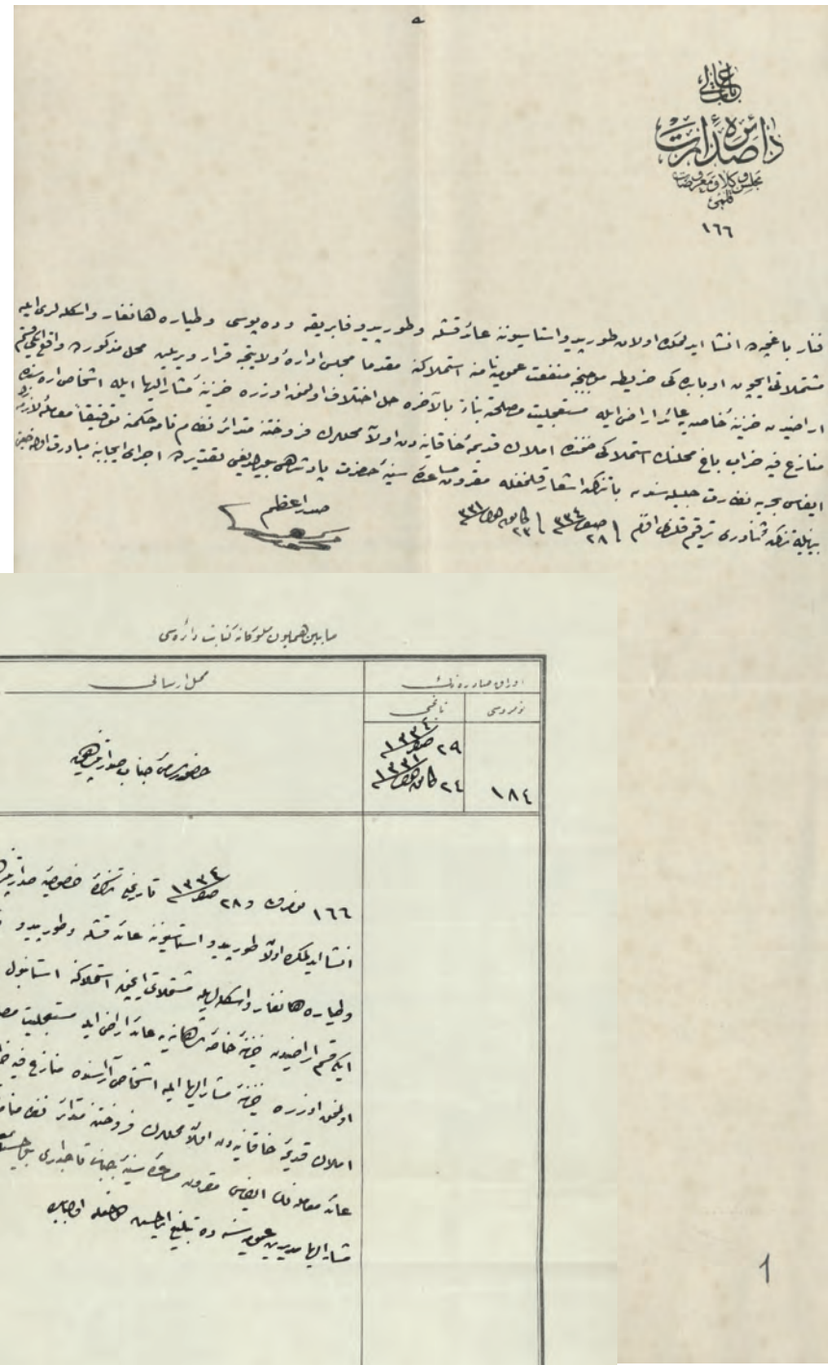
İşbu mâh-ı Zilhicce'nin yedinci Pazartesi günü Tersâne-i Âmirelerinde vâki‘ taş kızakda evvelce kurulmuş olan Nordenfeld usulündeki iki kıt‘a torpil istimbotlarından hâricen ve dâhilen inşâ’âtı hitâm bulmuş olan bir kıt‘ası sâye-i muvaffakiyet-vâye-i hazret-i şehinşâhîlerinde tam sâ‘at yedide direklerinin birinde Devlet-i Osmâniyye sancağı ve diğerinde İsveç bayrağı bulunduğu hâlde destgâh üzerinden su üstüne alındı. Şöyle ki taş kızağın deniz tarafındaki havuz kapısında vâki‘ menfez-i mahsûslardan havuz derûnuna su salıverilerek evvelen istimbotun bulunduğu destgâh kâmilen su içine alınıp suyun sathı irtifâ‘ kesb etdikçe kızak üzerinde bulunan ve ağaçdan olan iki taraf hâricî mesnedleri tabî‘î istimbotdan kurtulup su içinde kalmağla istimbot dahi havuz içine alınan suyun sathında kaldı.

İşbu resmde ümerâ-yı askeriyye kulları mevcûd olup hâricden dahi İsveç Sefîri ve kerîmeleri ile yanlarında dahi diğer iki kadın ve Sefâret Tercemânı ve İsveçli hocalarıyla berâber Mısırlı Tosun Paşa'nın biri on iki ve diğeri on dört yaşlarında iki mahdûmu ve İtalya Sefârethânesi me’mûrlarından biri mevcûd idi.

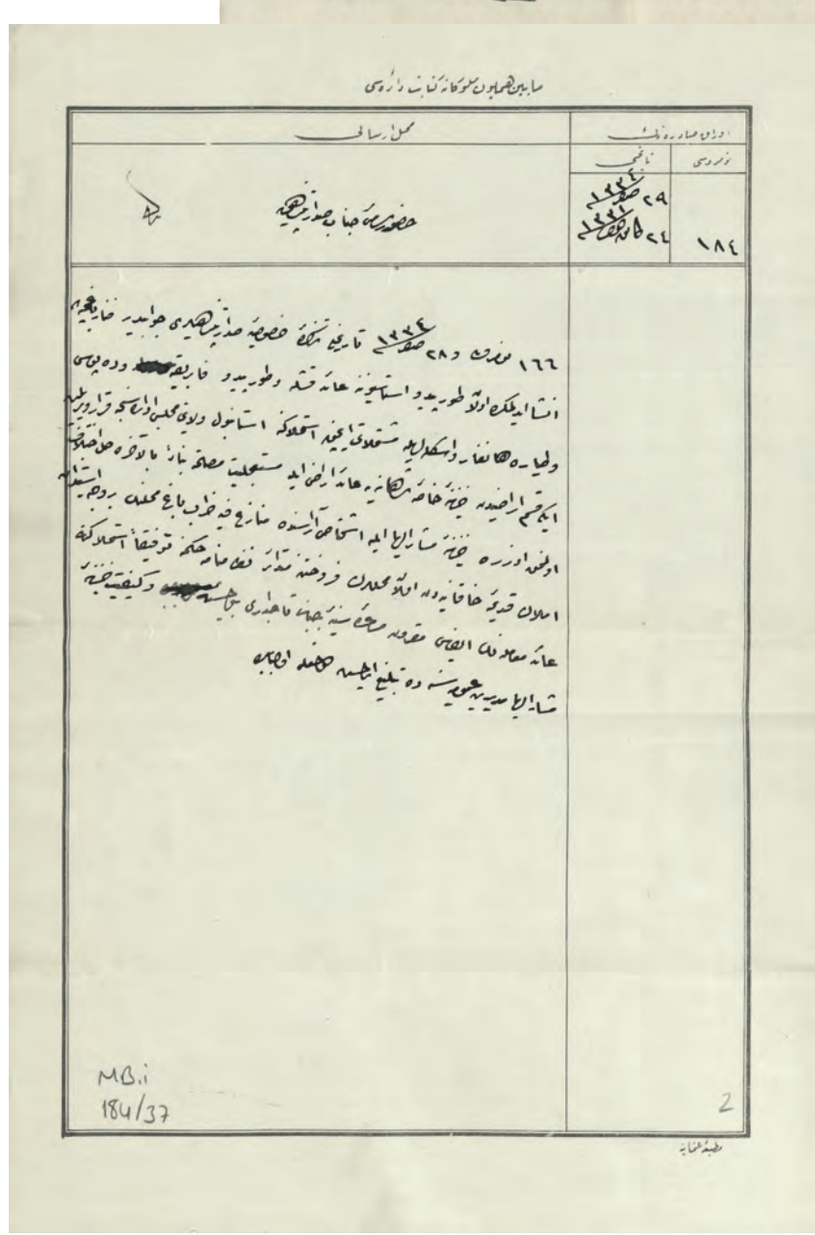
Nordenfeld tarafından me’mûr mühendisin ifâdesine nazaran bundan üç hafta sonra mezkûr istimbotun havuz kenarında olarak deniz içinde tecrübe olunmak üzere müheyyâ bulunacağı ve açık denizde olacak tecrübe dahi Nordenfeld'den olacak iş‘âr üzerine icrâ edileceği ve diğer istimbotun tertîb ve ikmâli ise hayli vakit süreceği muhât-ı ilm-i kâinât-ârâ-yı hazret-i Hilâfet-penâhîleri buyuruldukda ol bâbda ve kâtıbe-i ahvâlde emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emr efendimizindir.

Fî 25 Ağustos sene [1]302

Kulları
Rıza bin Ali

دائرهٔ صدارت
عالی کاله قلمی
۱۶۶

صابیق همایون سوکاغه کتاب دائره سی

دفاتر صادره نمره سی	مکتوب نمره سی	مکتوبلر
۱۸۴	۲۹ صفر ۱۲۷۴ ۲۷ تاریخ	حضورلرینه جانب صدارتپناهی

۱۶۶ نمرولی ۲۸ صفر ۱۲۷۴ تاریخلی مکتوب حضرت صدارتپناهی هوایده خانه بخچه
انشاایدلکده اولان طوپ ید و استحوینه عائد قسمه و طوپ ید و فابریقه و ده یولی
ولیاده هانغار و اسکله ایله مستعلقاتی بخچه اشتمل اولدوغی محلین ذکر اولنان بخچه قرارویرلیله
ایکیوز اوتوز اوچ غروش ایراد سنویه سی اولان خاصه خزینه دفتر دارلغنه مربوط
اولمغله اوزره خزینه مشارالیها ایله استخاصاً آیرلمش صانع فیه خراب باغ محدث بروجه
املاک قدیمه خاصه دن اولمق اوزره محدثاً وضعنه مدار فرمان همایون حکم موقعاً اشتمل
عائد معادل الفی غروش سنویه یه بالمقابله مشارالیها طاهدری چاشنی گیر
مشارالیه یه عموماً سنه ده تبلیغ ایلیه حضرت اجابه

MB.İ
184/37

BOA, MB.İ, 184/37

Fenerbahçe'de Kışla, Torpido Fabrikası, Uçak Hangar ve İskeleleri İçin Arazi İstimlaki

Fenerbahçe'de yapılmakta olan torpido istasyonuna ait kışla, torpido fabrika ve deposu, uçak hangarı ve iskeleleri ile müştemilatı inşası için gerekli olan ancak Hazîne-i Hâssa ile şahıslar arasında ihtilaflı bulunan harap bağ yerinin, istimlak işlemlerinin yapılmasına izin verildiğine dair irâde-i seniyye.

6 Ocak 1916

Bâb-ı Âlî Dâire-i Sadâret
Meclis-i Vükelâ ve Ma'rûzât
Kalemi
166

Fenerbağçe'de inşâ edilmekde olan torpido istasyonuna âid kışla ve torpido fabrika ve deposu ve tayyâre hangar ve iskeleleri ile müştemilâtı için o bâbdaki harîta mûcebince menfa'at-i umûmiyye nâmına istimlâkine mukaddemâ Meclis-i İdâre-i Vilâyetce karâr verilen mahall-i mezkûrda vâki' iki kısım arâzîden Hazîne-i Hâssaya âid arâzî ile müsta'celiyet-i maslahata binâen bi'l-âhire hall-i ihtilâf olunmak üzere Hazîne-i müşârun-ileyhâ ile eşhâs arasında münâzaun-fîh harâb bâğ mahallinin istimlâki zımnında emlâk-ı kadîme-i hâkâniyyeden olan mahallerin fürûhtuna mütedâir nizâmnâme hükmüne tevfîkan muâmele-i lâzımenin îfâsı Bahriye Nezâret-i Celîlesinden bâ-tezkire iş'âr kılınmağla makrûn-ı müsâ'ade-i seniyye-i hazret-i Pâdişâhî buyurulduğu takdîrde icrâ-yı îcâbına mübâderet olunacağı beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm kılındı efendim.

Fî 28 Safer sene [1]334 – Fî 23 Kânûn-ı Evvel sene [1]331

Sadr-ı A'zam
(İmza)
Mehmed Saîd

***

Mâbeyn-i Hümâyûn-ı Mülûkâne
Kitâbet Dâiresi
Evrâk-ı Sâdıranın Numarası: 184
Târîhi: 29 Safer sene 1334 – 24
Kânûn-ı Evvel sene 1331

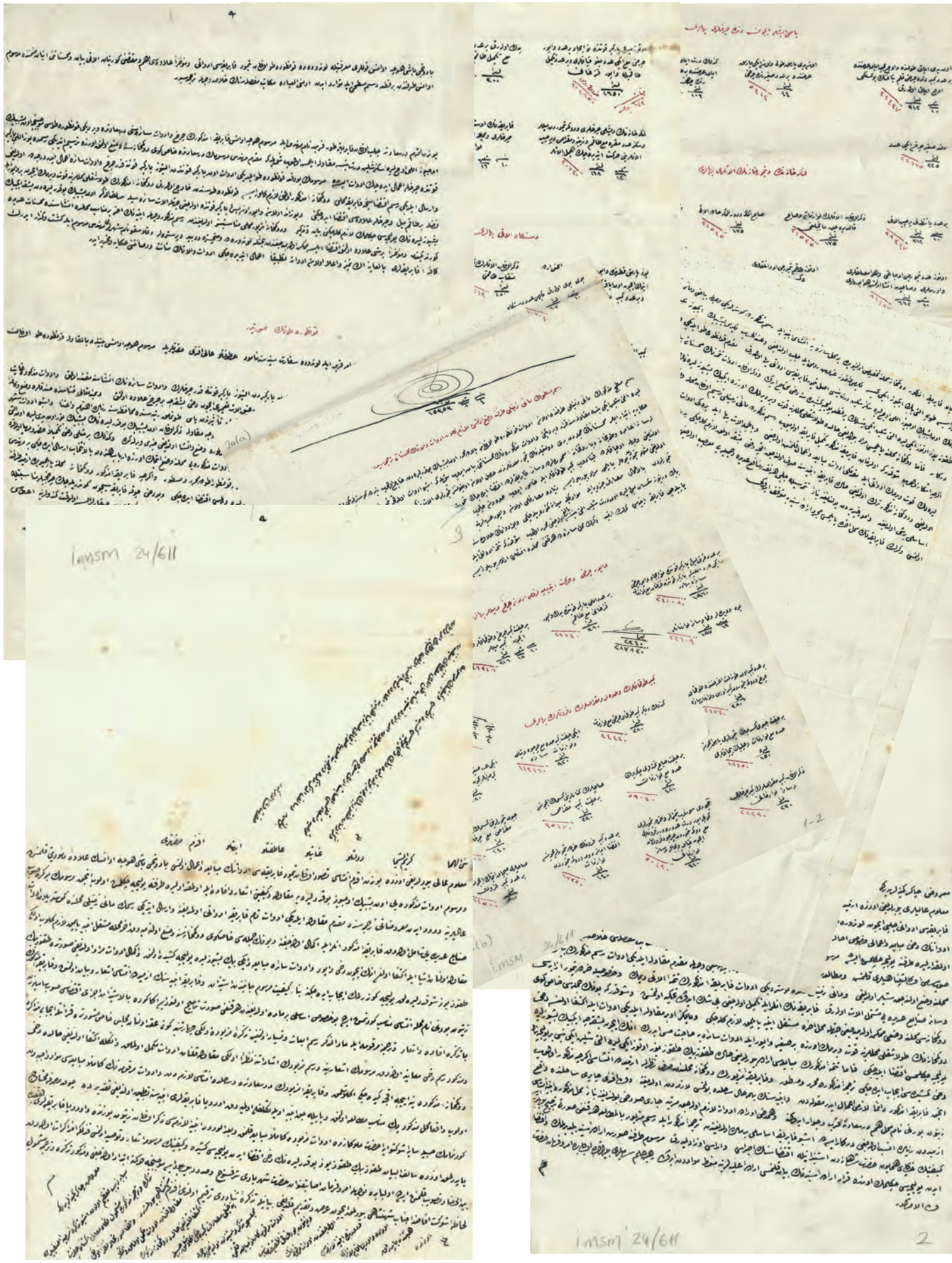
Huzûr-ı Sâmî-i Cenâb-ı Sadâret-penâhîye

166 numaralı ve 28 Safer sene 1334 târîhli tezkire-i husûsiyye-i Sadâret-penâhîleri cevâbıdır.

Fenerbağçe'de inşâ edilmekde olan torpido istasyonuna âid kışla ve torpido fabrika ve deposu ve tayyâre hangar ve iskeleleriyle müştemilâtı için istimlâkine İstanbul Vilâyeti Meclis-i İdâresince karâr verilen iki kısım arâzîden Hazîne-i Hâssa-i Şâhâneye âid arâzî ile müsta'celiyet-i maslahata binâen bi'l-âhire hall-i ihtilâf olunmak üzere Hazîne-i müşârun-ileyhâ ile eşhâs arasında münâzaun-fîh harâb bâğ mahallinin ber-vech-i istîzân emlâk-ı kadîme-i hâkâniyyeden olan mahallerin fürûhtuna mütedâir nizâmnâme hükmüne tevfîkan istimlâkine âid muâmelenin îfâsı makrûn-ı müsâ'ade-i seniyye-i cenâb-ı tâcdârî buyurulmuş ve keyfiyet Hazîne-i müşârun-ileyhâ Müdîriyet-i Umûmiyesine de teblîğ edilmiş olmağla ol bâbda.

IV- MODERN SİLAH SANAYİ TESİSLERİ VE MODERNİZASYONU

A- Zeytinburnu Fabrika-i Hümâyunu

BOA, İ.MSM, 24/611

Zeytinburnu Demir Fabrikasının Kuruluşu

İstanbul'un Zeytinburnu semtinde yapılacak olan mükemmel demir fabrikası için gerekli olan alet ve edevatı Londralı Fabrikatör Mühendis William Frin'den satın alan Barutçubaşı Hoca Ovannes'in muhatabı ile yaptığı birinci kontratonun sureti ve bu kontrato gereğince Hoca Ovannes'e gönderilen meblağa ilave olarak yeni satın alınacak olan alet ve edevat için de ayrıca para gönderilmesine dair irâde-i seniyye.

6 Mayıs 1843

Barutçubaşı Hoca Ovannes[1] kulları ma'rifetiyle Londra'da kontrato olunan demir fabrikası edevâtı ve muahharan ilâvesi ehemm ü muktezî görünen âlâtı beyân ve muhassenâtım ityân zımmında mersûm Ovannes tarafından bir kıt'a resm-i musattahı ile tevârüd eden Ermeniyyü'l-ibâre mekâtib-i mufassalasının hulâsa vechile tercemesidir.

Bundan akdem Dersa'âdet'e celb olunan Fabrikatör Frin nâm mühendis ile mersûm Hoca Ovannes fabrika-i mezkûrun çarh ve edevât-ı sâiresini Dersa'âdet'de verdiği kontratosu mûcebince on beş bin üç yüz elli üç lira sekiz şilin dört pense[1] mukâvele eylemiş olup şöyle ki mukaddem mühendis-i mersûmum Dersa'âdet'de Hasköy Dökümhânesine vaz' olunmak üzere tersîm etdiği resimde yüz elli bârgîr kuvvetinde çarhlar i'mâl edecek edevât ise de mersûmun bu def'a kontrato eylediği edevât on bârgîr kuvvetinden altı yüz bârgîr kuvvetine kadar çarh ve edevât-ı sâire i'mâl eder derecede olduğu ve irsâl eylediği resim iktizâsınca fabrika mahalli dökümhâne-i mezkûr olmak lâzım gelir ise kontratosundan hâric olarak dökümhâne-i mezkûrun dolaşıklı mahallerine kuvvet vermek için bir vapur ile fazla bir takım mil ve çarhlar ilâvesi iktizâ edeceğini ve bu zâid olan vapur on beş bârgîr kuvvetinde olacağı cihetle âlât-ı sâiresiyle sâlifü'z-zikr on beş bin bu kadar liradan başka iki bin beş yüz liranın poliçesi çekilmek lâzım geleceğini beyân ve tezkîr ve dökümhâne-i mezbûr mahalli münâsebetsiz olduğundan resm-i mezkûr vechile ebniyenin âhar bir münâsib mahalde inşâsında muhassenât-ı adîde göründüğünden ve muahharan bir şey ilâve olunmak iktizâ eylese mümkin olamayacağından bahisle Londra[2] ve Manchester ve Rapid ve Brestovalar ve Glasgow nâm şehirleri mühendis-i mersûm ile geşt ü güzâr ederek kâffe-i fabrikaları bi'l-muâyene en temiz ve a'lâ olan edevâta tatbîkan i'mâl etdireceği edevât ve âlâtın metânet ve rasânetini hikâye ve tahrîr eder.

Kontratonun sûretidir.

Manchester şehrinde mütemekkin Mühendis William Frin ile Londra Sefâret-i Seniyyesine me'mûr atûfetli Âlî Efendi hazretleriyle mersûm Hoca Ovannes beyninde bi'l-mukâvele kontrato olunan senedin tercemesidir.

Mühendis-i mersûmun i'mâlini ta'ahhüd eylediği demir fabrikası edevâtı on bârgîrden altı yüz bârgîr kuvvetine kadar çarhların ve edevât-ı sâirenin inşâsına muktedir olmak ve edevât-ı mezkûre gâyet a'lâ ve ustalıklı

1 Pence veya penny: Sterlin'in yüzde biri.

2 Barutçubaşı Hovahannes Bey Dadyan (1799-1869).

3 Metinde "*Londura'da*" şeklinde yazılmıştır.

ve metânet ve rasânetli olarak tekmîlinde bilâ-kusûr yapılmak ve atîk âlât ta'mîri için dahi başkaca bir çarh ilâve olunmak ve bi-mennihî Teâlâ hitâmında sandıklara vaz' ve kâffe-i edevâtı iki kat yağlı boya ile boyanıp ve kendir ile sarılıp esnâ-yı râhda rutûbet te'sîrinden pas tutmamak rütbesinde muhâfazasına ziyâde ihtimâm ve i'tinâ ve işbu edevât şehr-i Ağustos'un ibtidâ veyahud on beşinde tekmîlen Şehbender Zohrab tarafına teslîm ve i'tâ kılınmak ve ber-vech-i mukâvele zikrolunan on beş bin bu kadar liranın beş bin yüz on yedi lira on altı şilini inşâsı târîhinden i'tibâren ber-vech-i peşîn i'tâ ve bir o kadar liranın dahi edevât-ı mezkûre vaz' ve inşâ olunduğu haberi verildikde ve kezâlik bir misli dahi tekmîlen hâzır ve müheyyâ oldukda te'diye ve îfâ olunarak ol vechile üç taksît ile tekmîl olunmak ve tamâmında Âsitâne'de edevât-ı mezkûreyi mahalline vaz' etmek üzere erbâb-ı hünerden bi'l-intihâb irsâl edeceği bir mühendis ve bir çarhcı için harcırâh olarak altı yüz lira dahi başkaca verilmek şerâyiti mezkûr kontratoda muharrer ve mastûr ve eğerçi fabrika-i mezkûr dökümhâne mahalline yapılmayıp da İzmid tarafına yapılır ise ol zaman çarhcı lâzım gelmeyip yalnız mühendis gönderileceğinden üç yüz lira verilmesi iktizâ edeceği ve bu dahi çuka fabrikası için gönderilecek çarhcılar münâsebetiyle o işi dahi onlar görerek çarhcının lüzûmu kalmayacağını ve harcırâh-ı mezkûr mersûmların bir senelik hakkı olup ne zaman İngiltere'den çıkarlar ise ol vakit kendilerine i'tâsı ve mersûmlar Fabrikatör-i mersûm William Frin'in zîr-i idâresinde bulunması fıkrası dahi münderic idüğü vâreste-i kayd-ı sütûrdur.

İmza Mahalli

Âlî Efendi	**Ovannes Dadyan**	**William Frin**

Eğerçi Devlet-i Aliyye mersûmu ve borucu ve çarhcıyı Deraliyye'de ahkomak istemez ise kırk günlük mâhiyye ve harcırâhları kendilerine i'tâsıyla cevâb verilmesi dahi meşrût idüği.

Kontrato olunan edevât ve âlâtın bahâlarını mübeyyin defter-i müfredâtıdır.

Otuz beş bârgîr kuvvetinde nev-îcâd bir aded vapur çarhı ma'a iki aded buğu kapakları ve bir aded tekmîl takımıyla vapur kazganı Lira: 1.650 aded Fiyât-ı beheri: 123 guruş Guruş-ı Rûmî: 202.950	Yedek olarak bir aded vapur kazganı ma'a tekmîl takım Lira: 300 aded 36.900 guruş	İki aded kebîr dişli çarh ve bir aded mil ve mücellâ mille ve pâyandalar ve dişli çarhlar ve pirinç yataklar ve vida ve kama ve sâir ana çarhlar takımları Lira: 980 aded, Şilin: 10 aded; Pens: 8 aded 120.650 guruş	Ardahânenin dişli çarhları ve dökme demirden miller ve pâyandalar ve otuz aded çarhlanmış makaralar ve yataklar ve sâir levâzımâtları Lira: 795 aded, Şilin: 18 aded, Pens: 10 aded 97.895 guruş
Lengehânenin dişli çarhları ve dökme demirden miller ve sekiz aded makara ma'a takım ve zınba ve mikrâs ve perçin âlâtlarını hareket etdirecek tekmîl âlâtlar Lira: 168 aded, Şilin: 12 aded 20.720 guruş	Fabrikanın üst katında Ardahânenin dişli çarhları ve mücellâ milleri ve yatakları ve sâir levâzımâtı Lira: 617 aded, Şilin: 16 aded, Pens: 10 aded 75.980 guruş	Dökümhâne ve Demirhâne ocakları için iki aded kebîr yelpâze çarhı ve onların hareketi için çarh ve mil makarası kezâlik cilâ âlâtının ve kösele taşlarının hareketleri için edevât Lira: 285 aded, Şilin: 10 aded 35.116,5 guruş	

Yekûn			
Lira	Şilin	Pens	
Aded	Aded	Aded	
4 798	8	4	
0 225	0	0	*Sandık-bahâ ve masârifât-ı sâire.*
5 023	8	4	

618.841,5 guruş

Destgâh Âlât-ı Bahâları

Yüz parmak kutrunda vapur silindiri ve delip içini arda etmek için on ayak kebîr mil ve silindir edevâtları ve bir aded kebîr delme çarhı ma'a takım Lira: 937 aded 115.251 guruş	Zikrolunan âlâtların kebîr minkâb takımı Lira: 181 aded 22.263 guruş	Otuz ayak tûlünde kebîr miller arda etmek için kendiliğinden hareket eder bir aded arda çarhı Lira: 312 aded 38.376 guruş	Kezâlik her tarz işleri çarh edici ve îcâb eylediği hâlde bir parmak kutrundan dört parmak kutruna kadar vida çıkarmak üzere bir aded arda çarhı ma'a levâzımât Lira: 300 aded 36.900 guruş
Kebîr işler için vida çıkarmak üzere def'a arda çarhı Lira: 260 aded 31.980 guruş	Kezâlik arda çarhı Lira: 200 aded 2.466 guruş	Kezâlik arda çarhı Lira: 118 aded 14.514 guruş	Söbi işleri arda eylemek üzere def'a arda çarhı Lira: 106 aded 13.038 guruş
Hem çarhla ve hem ayak ile işler arda çarhı Lira: 37 aded, Şilin: 10 aded 4.611 guruş Üç aded arda çarhının tablası her işlerin yüzünü çarhlamak için ve kendini nizâmladacak vida ve kalem yatağı kendinden yürür. Lira: 112 aded, Şilin: 10 [aded] 13.837,5 guruş Dokuz takım tekmîl olarak arda avadanlıkları Lira: 75 aded 9.225 guruş			

Yekûn		
Lira	Şilin	
Aded	Aded	
2.639	00	
0 187	10	*Sandık ve masârifât-ı müteferrika.*
2.826	10	

347.535 guruş

Makkâb Çarhlarıyla ve Oluk ve Yuva ve Dikine Rendeleyen Çarhların Bahâları

Bir aded kebîr makkâb çarhı ki kendisinin tablası kendinden hareket eder ve otuz ayak yüksekliğinde yataklar ve tulumbalar ve vapur âlâtları delmek ve rendelemek için isti'mâl olunur. Lira: 450 aded 55.350 guruş	Ma'a takım kezâlik bir aded makkâb çarhı Lira: 60 aded 7.380 guruş	Seksen dört parmak kutrunda makkâb çarhıyla rendeler Lira: 350 aded 43.050 guruş	*Def'a*, bir aded çarh otuz altı parmak kutrunda Lira: 175 aded 21.525 guruş
Def'a, bir aded sagîr çarh Lira: 97 aded, Şilin: 15 [aded] 12.021 guruş	Vida çıkaracak ma'a takım yedi aded destgâh Lira: 225 aded 27.675 guruş	*Def'a*, bir buçuk parmak kutrunda çarh Lira: 112 aded, Şilin: 10 [aded] 13.837 guruş	Ma'a takım üç aded sandık memlû hadde avâdânlığı Lira: 75 aded 9.225 guruş
Yekûn Lira 1.545 aded 0100 *Sandık ve masârifât-ı müteferrika.* 1.645 202.335 guruş			

Yassı İşler İçin Rende Çarhları Bahâları

On yedi ayak tûlünde ve üç buçuk ayak arzında bir aded kebîr rende çarhı kalem yatağının yüksekliği üç ayak olarak Lira: 312 aded, Şilin: 10 aded 38.437 guruş	On yedi parmak tûlü ve on iki parmak arzında bir aded sagîr rende çarhı Lira: 44 aded 5.412 guruş	Kezâlik dört ayak tûlünde ve bir buçuk ayak arzında bir aded patentalı rende çarhı Lira: 106 aded 13.038 guruş
Diğer her işi işler rende çarhı Lira: 187 aded, Şilin: 10 aded 23.001 guruş	*Def'a*, sagîr çarh iki aded Lira: 225 aded 27.675 guruş	Yekûn Lira Aded / Şilin Aded 875 00 037 10 *Sandık ve masârif-i sâire.* 912 10 112.227 guruş

Lengehânenin ve Demirhânenin Âlâtları Bahâları

Bir aded patentalı perçin âlâtı Lira: 312 aded, Şilin: 10 aded 38.437 guruş	Zikrolunan âlâtların levâzımâtı ve sac kaldıracak mancılığı Lira: 175 aded 21.525 guruş	Sac eğmeğe ve düzletmeğe hâdde âlâtı Lira: 175 aded 21.525 guruş	İki aded kebîr zımba ve mikrâz âlâtı Lira: 300 aded 36.900 guruş
Bir aded makkâb çarhı Lira: 56 aded 6.888 guruş	Otuz aded demirci ocağı ve hava muslukları ve örsleri ve sacdan inşâ olunmuş hava boruları Lira: 662 aded, Şilin: 10 [aded] 81.487 guruş	Otuz takım demirci âvadânlıkları ve kebîr örsler Lira: 275 aded 33.825 guruş	Bir aded vapur ile işler demir dökmek için patentalı tokmaklar Lira: 188 aded 23.124 guruş

Yekûn

Lira		
2.144	aded	
0 075		*Sandık ve masârif-i sâiresi.*
2.219		

272.937 guruş

Pirinç ve Demir Dökümhânelerin Levâzımâtı

Beş top kaldırır bir aded mancılık Lira: 187 aded, Şilin: 10 aded 23.062,5 guruş	Ahşab iki aded bocurgatlar için üzerine iktizâ eden demir takımları Lira: 700 aded 86.100 guruş	Temelli olarak dökme demirden dört aded direkli âlât Lira: 248 aded, Şilin: 10 aded 30.565,5 guruş	Rüzgâr verecek âlâtlar Lira: 138 aded 16.974 guruş
Küpülülerin demir kapakları ve demir çerçeveleri Lira: 62 aded, Şilin: 10 aded 7.687,5 guruş	Demir merdiven ve ağır iş dökmek için îcâb eden levâzımâtı Lira: 100 aded 12.300 guruş	Dökme için keçeler Lira: 170 aded 20.910 guruş	Küpülülerin havasını ısıtmak için borular ve sâire Lira: 210 aded 25.820 guruş

Yekûn

Lira		Şilin	
1.816	aded	10	*[aded]*
0 056		00	*Sandık ve masârifât-ı sâire.*
1.872	[aded]	10	

230.317,5 guruş

Fabrika-i Mezbûreye İktizâ Eden Âlât-ı Sâire Bahâları

Üç veyahud dört ayak kutrunda çarh dişleri kesecek ve taksîm edecek bir aded kebîr destgâh Lira: 287 aded, Şilin: 10 aded 35.362,5 guruş	Dökümhânenin iki aded sobaları levâzımâtı Lira: 233 aded, Şilin: 10 aded 27.720,5 guruş	Bir aded kösele taşı ma'a çerçeve ve bir aded cila destgâhı ma'a mil ve makara ve üç aded bayağı kösele taşı Lira: 120 aded, Şilin: 10 aded 14.821,5 guruş	Bir aded müdevver arda çarhı ve iki aded arda çarhı ağaç işler için levâzımâtı Lira: 75 aded, Şilin: 10 aded 9.325 guruş
Boy boy olarak yirmi aded destgâh Lira: 87 aded, Şilin: 10 aded 10.701 guruş	Yekûn Lira Şilin 804 aded 00 050 aded 10 aded *Sandık ve masârifât-ı sâire.* 854 10 105.042 guruş		

Cem'an Yekûn

Lira: 15.353 aded, Şilin: 8 aded, Pens: 4 aded

Resm-i musattahın mâî zemînli tarafına vaz' olunması lâzım gelen edevât ve âlâtın muhassenâtı tercemesidir.

Resm-i musattah-ı mezkûrun mâî zemînli tarafında olan edevât kontrato olunan bâlâda muharrer on beş bin bu kadar liradan hâric olup zîrde gösterildiği vechile dokuz bin yüz otuz iki lira altı şilin iki pense mukâvelesine karâr verdiğini ve edevât-ı mezkûrenin muhassenâtını beyân edip şöyle ki; işbu edevât olmadıkça Demir Fabrikası nâ-tamâm kalacağını ve esâslı olmayacağını hikâyeye ibtidâr eyler. Muhassenâtın cümleden biri Devlet-i Aliyye'nin demir ma'denlerinden hâsıl olan uygunsuz demirleri âlât-ı mezkûr İngiliz ve Rusya demirinden a'lâ izâbe ve i'mâl edeceği, ikinci; Tersâne-i Âmire ve Tophâne ve Baruthâne-i Ma'mûrelerde ve sâir fabrikalarda iktizâ edecek demiri bu edevâtlar idâre eyleyeceği ve her ne kadar hurda demir olur ise Avrupa'da müşâhede olunduğu vechile ocaklarda kaynadıp kebîr tokmaklar ile hamur edip haddeden çekip demir kirişler meydana getirerek cedîd demir gibi isti'mâl olunacağı, üçüncü; vaktiyle Avrupa'da olduğu misilli demirden yollar yapılmak murâd buyurulur ise ziyâde masârifli olan vapur arabalarına ve yollarına iktizâ eden demir kirişleri hurda demirlerden ve ma'denlerden hâsıl olan demirlerden bi'l-i'mâl masârif-i cüz'iyye ile mevâdd-ı külliyye meydana getirilebileceği ve bu edevâtın ilâvesine me'zûn olduğu hâlde mukaddem ve muahhar fabrika-i mezkûre edevâtı topu yalnız yirmi dört bin dört yüz seksen beş lira on dört şilin altı pense bâliğ olacağı muharrer olup şu kadar ki tetimme-i edevâtı ile bu fabrikanın Hasköy'de kâin Dökümhâne mahalline vaz'ı mümkin olamayacağından yapılacak fabrika ebniyesi gerek İzmid ve gerek mahall-i sâirede her kangı mahalde inşâsı irâde buyurulur ise fakat fabrika mahallinin deryâ sâhilinde olması lâzım geleceği dahi mastûrdur.

Vapur Çarh ve Hareket Etdirmeye Lüzûmu Olan Çarh ve Miller Bahâları

Bir aded kırk beş bârgîr kuvvetinde nev-îcâd vapur çarhı ve iki aded ellişer bârgîr kuvvetinde kazgan ma'a levâzımât-ı sâire bahâları[1]. Lira: 1.960 aded 241.080 guruş	Bir aded elli bârgîr kuvvetinde yedek vapur kazganı ma'a takım Lira: 380 aded 46.740 guruş	Bir çift kebîr çarh ve tokmaklar ve hadde için kebîr miller Lira: 376 aded, Şilin: 18 aded, Pens: 10 aded 46.348 guruş
Yekûn Lira: 2.340 aded 287.820 guruş		
Bir aded dişli çarh ve bir aded kebîr pervane haddeler için Lira: 340 aded, Şilin: 10 aded 41.820 guruş	Kebîr payandalar ve yataklar ve dökümhâne tahtalar bahâsı Lira: 234 aded, Şilin:5 aded, Pens: 4 aded 28.843,5 guruş	Yuva ve vidalar ve kama ve sâir levâzımâtlar Lira: 197 aded, Şilin: 13 aded 24.609 guruş

Yekûn

Lira		Şilin		Pens	
1.149	aded	6	aded	2	aded
0 130	aded	0		0	*Sandık ve masârif-i sâire.*
1.279		6		2	

157.352,5 guruş

Kebîr Tokmakların ve Haddeler ve Mikrâsların ve Furunların Bahâları

Bir aded kebîr on tonelet ağırlığında tokmak çarh ve dökme demirden kebîr örs ve levâzımât-ı sâire Lira: 380 aded 46.740 guruş	Kezâlik diğer kebîr tokmak çarhı ma'a levâzımât Lira: 280 aded 34.440 guruş	İki çift kebîr hadde ma'a çerçeve ve yatak ve levâzımât-ı sâire Lira: 920 aded 113.160 guruş	İki aded sagîr haddeler her gûnâ işler ve demiryolların kirişleri için ma'a levâzımât Lira: 280 aded 34.440 guruş
Bir çift çivi kesecek demirleri yarmak için hadde ma'a levâzımât ve çelik bıçakları Lira: 150 aded 18.450 guruş	Bir çift sac tahtaları çekecek hadde ma'a levâzımât Lira: 480 aded 59.040 guruş	Sacların kenarlarını kesmek için bir çift kebîr mikrâs Lira: 290 aded 35.670 guruş	Çubuk demirlerini kesmek için def'a bir çift mikrâs ma'a çarhlar Lira: 240 aded 29.520 guruş

1 Metinde "*bahâdır*" şeklinde yazılmıştır.

Zikrolunan kebîr mikrâsların kebîr çarhları ve sâir levâzımâtı Lira: 230 aded 28.290 guruş	Demiri süzüp temizler ve hurda demirleri külçe eder dört aded reverber fırınları ma'a dökme demirden çerçeveler ve duman için kapak ve bacalar ve sâir levâzımâtı Lira: 410 aded 50.430 guruş	Bir aded kebîr fırının hurda demirler için iktizâ eden dövme ve dökme demirden levâzımât Lira: 140 aded 17.220 guruş	Sacları sıcak etmek için bir aded kebîr furun Lira: 500 aded 61.500 guruş
Mezbûr furunun levâzımât-ı sâiresi Lira: 172 aded 21.156 guruş	Bir aded dökme demirden çerçeve Lira: 155 aded 19.065 guruş	Yekûn Lira 4.627 aded 0140 aded *Sandık ve masârifât-ı sâire.* 4.767 569.121 guruş	

Dökümhânenin Âlât-ı Sâire Bahâları

İki aded mancılığın çarh takımları ma'a levâzımât Lira: 700 aded 86.100 guruş	İki aded dökme ocağı ve küpülü ve demir direkleri Lira: 248 aded 30.504 guruş	Rüzgâr verecek âlâtlar ma'a boru Lira: 138 aded 16.974 guruş	Dökümhânenin keçeleri ve duvarları Lira: 170 aded 20.910 guruş
Yer altında lağım içinde vaz' olunacak bir sıra miller ve onların yatakları ve sâir levâzımâtı Lira: 264 aded 32.472 guruş	Yekûn Lira 1.520 aded 0 026 aded *Sandık ve masârif-i sâiresi.* 1.546 190.158 guruş		

Cem'an Yekûn

Lira: 9.932 aded, Şilin: 6 aded, Pens: 2 aded
1.221.636 guruş
Kîse-i Rûmî: 2.443 aded, 136 guruş

Cem'an Yekûn

Lira		Şilin		Pens		
15.353	aded	8	aded	4	aded	*Mukaddem me'zûn olup kontrato eylemiş olduğu edevât-bahâ.*
09.932	aded	6	aded	2	aded	*Bu def'a ilâvesini istîzân eylediği edevât-bahâ.*
25.285		14		6		

Be-hesâb-ı guruş: 3.010.129
Kîse-i Rûmî: 6.202 aded, 29 guruş

Aded
15.353
02.500 *Dökümhâne ne mahalle irâde buyurulur ise tekrâr poliçe çekilmesi lâzım gelen.*
17.853
Be-hesâb-ı guruş: 2.195.919
Kîse-i Rûmî: 4.391 aded, 419 guruş

El-mîzân

Kîse-i Rûmî Aded	Guruş	
6.202	029	
4.391	419	*Dökümhâne hesâbı.*
1.810	110	*Ebniye mahall-i sâireye yapılmak lâzım gelir ise tefâvütü bin sekiz yüz on kîse olup fakat ebniye masârifâtı dahi başka olacağı.*

Ber-vech-i bâlâ fabrika-i mezkûr dökümhâne mahalline tahsîs olunmayıp da bir mahall-i sâireye inşâ-yı ebniye ile resm-i mezkûrda gösterildiği vechile beyâz ve mâi zemînlerde olan âlât ve edevât kâmilen celb ve vaz‘ olunur ise topu altı bin iki yüz iki kîse yirmi dokuz guruş-ı Rûmî ile celb olunacağı ve inde'l-hesâb yirmi beş bin iki yüz seksen beş lira on dört şilin altı pens olup bunun on beş bin üç yüz elli üç lira sekiz şilin dört pensi asıl demir fabrikası edevâtı bahâ[sı] olarak mukaddem kontrato eylediği ve fabrika-i mezkûrun tetimmesi olan edevât dokuz bin dokuz yüz otuz iki lira altı şilin iki penslik bir kıt‘a poliçe keşîdesine dahi muhtâc idüği ve zikrolunan edevât-ı tetimmenin muhassenâtı beyân olunduğu üzere fabrika-i mezkûr ânınla tekmîl olacağı derkâr fe-emmâ dökümhâne mahalline yapılması murâd buyurulduğu hâlde dolaşıklı mahallerine kuvvet verdirilmek üzere iki bin beş yüz liranın dahi mukaddemki havâle üzerine zammen keşîdesi lâzım geleceği eğerçi âşikâr olup şu kadar ki ol zaman fabrika-i mezkûr tekmîl fabrika olamayıp resm-i mezkûrda mâi zemînli tersîm olunan mahalle vaz‘ olunacak âlât celb olunmayıp fakat iki bin beş yüz liralık kuvvet vermek edevâtı ile mukaddemki edevât mübâya‘a ve i‘mâl kılınmış olacağı ve bi'l-cümle âlât-bahâ ile beriki edevât-bahâ beyninde tefâvüt bin sekiz yüz on kîse yüz on guruş olduğu ve dökümhâne-i mezkûr terkolunduğu hâlde fabrika ebniyesine sarf olunacak akçe dahi başka olmak lâzım geleceği bedîhî olduğu ve bu mâdde kâffe-i fabrika edevâtını ta‘mîr ve inşâ edecek esâslı bir şey olduğuna ve umûr-ı hayriyyeden bulunduğuna binâen tetimmesiyle celbi her ne kadar menâfi‘-i adîde ve cemîleyi mûcib olacağı mersûmun mekâtibinde beyân kılınmış ise de gerek dökümhâne mahalline vaz‘ olunması ve gerek fabrikanın mahall-i âhara yapılması mücerred irâde-i seniyyeye mütevakkıf idüği.

***

Ma‘rûz-ı Çâker-i Kemîneleridir ki:

Ma‘lûm-ı âlîleri buyurulduğu üzere İzmid'de kâin Kilas Nehri üzerine zât-ı hazret-i mülûkâneye mahsûs olarak inşâsı irâde-i seniyye iktizâsından olan çuka fabrikası edevâtı celbi için Londra cânibine gönderilmiş olan Barutçubaşı Hoca Ovannes kullarına taraf-ı Devlet-i Aliyye'den inşâsı tasavvur buyurulan demir fabrikası edevâtının dahi mübâya‘a ve i‘mâli husûsu ihâle buyurulmuş olduğundan mukaddem edevât-ı mezkûreyi on beş bin üç yüz elli üç lira sekiz şilin dört pense bi'l-mukâvele ol mikdâr lira tarafına poliçe çekilmiş ise de mersûmun tahkîkâtı üzerine bu def'a bir kıt‘a resm-i musattahı ile tevârüd eden mekâtib-i mufassalası hulâsa vechile bi't-terceme leffen takdîm-i savb-ı sâmî-i vekâlet-penâhîleri kılınmış ve mütâla‘asından muhât-ı ilm-i âlî-i âsafâneleri buyurulacağı vechile mukaddem mukâvele eylediği edevât resm-i mezkûrun beyâz zemînli mahalline vaz‘ olunacak şeyler olduğu ve mâi zemînli mahallinde gösterdiği edevât fabrika-i mezkûrun tetimme-i âlâtı demek ve husûsiyle hurda demir izâbesi ve

sâir sanâyi‘-i adîdeyi müştemil âlât olarak fabrikanın ânlar ile tekmîl olacağı bî-şek idüği tahkiye olunmuş ve şu kadar ki bunun cümlesi Hasköy Dökümhânesi mahalline vaz‘ı mümkin olamayacağı cihetle mahall-i âhara müstakil ebniye yapılmak lâzım geleceği ve yalnız öbür mukâvele eylediği edevât ile iktifâ olunsa dahi Dökümhânenin dolaşıklı mahallerine kuvvet vermek üzere bir sagîr vapur ile edevât-ı sâireye hâcet messederek ânın için başkaca iki bin beş yüz lira poliçe çekilmesi iktizâ eyleyeceği fe-emmâ tetimme-i mezkûrun mübâya‘ası irâde buyurulduğu hâlde dokuz bin dokuz yüz otuz iki lira altı şilin iki pens bir poliçenin dahi keşîdesi îcâb edeceği terceme-i mezkûrda muharrer ve mastûr ve fabrika-i mezbûrun Dökümhâne mahallinden sarf-ı nazarla İzmid'de inşâsı eğerçi mezkûr olup ancak fabrika-i mezkûr dâimâ lâzımı i‘mâl eder makûleden ve ebniyesinin behemehâl sâhilde bulunması lâzımeden olduğuna ve Veli Efendi Çayırı sâhilinde vâki‘ Zeytunburnu nâm mahal hem Dersa‘âdet'e kurb ve civâr idüğine ve hem dahi orada edevâta lâzım olacak mertebe cârî su dahi bulunduğuna binâen mahall-i mezkûra ebniye inşâsı İzmid'den ziyâde enseb olacağı derkâr ise de işbu fabrika esâslı bir mâdde olduğundan terceme-i mezkûr ile resm-i mezbûr bi'l-mütâla‘a her kangı sûreti tercîh buyurulur ise keyfiyetin hak-i pâ-yı hümâyûn-ı hazret-i şâhâneden istîzânıyla iktizâsının icrâsı ve arası uzadılmayarak mersûm tarafına sûret-i irâde-i seniyye bildirilmek ve iktizâ eden poliçesi çekilmek üzere karâr-ı irâde-i seniyyenin beyân kılınması irâde-i aliyyelerine menût mevâddan idüği rehîn-i ilm-i sâmîleri buyuruldukda ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Mim.

***

Seniyyü'l-Himemâ, Kerîmü'ş-Şiyemâ, Devletli, İnâyetli, Âtıfetli, Übbehetli Efendim Hazretleri

Ma‘lûm-ı âlî buyurulduğu üzere bundan akdem inşâsı tasavvur olunan demir fabrikası edevâtının mübâya‘a ve i‘mâl olunması Barutçubaşı Hoca Ovannes'in ilâve-i me’mûriyeti kılınmış ve mersûm edevât-ı mezkûreyi on beş bin üç yüz bu kadar liraya mukâvele ve keyfiyeti iş‘âr ve ifâde ile ol mikdâr lira tarafına poliçe çekilmiş olup ancak mersûmun bu kerre savb-ı âlîlerine vürûd eden ma‘rûzâtı tercemesinde mukaddem mukâvele eylediği edevât tam fabrika edevâtı olmadığına ve irsâl etdiği resmin mâi zemînli mahallinde gösterilen edevât sanâyi‘-i adîdeyi şâmil olarak fabrika-i mezkûr onlar ile ikmâl olunacağına ve bunun cümlesi Hasköy Dökümhânesine vaz‘ olunamayarak âhar mahalle müstakil ebniye yapmak lâzım gelip evvelki mukâvele olunan eşyâ ile iktifâ olunsa ânın için dahi vapur ve edevât-ı sâire mübâya‘a ve iki bin beş yüz lira poliçe keşîde olunmak ve ikmâl-i edevât murâd olunduğu sûretde dokuz bin dokuz yüz şu kadar liralık poliçe gönderilmek îcâb edeceğine binâen keyfiyet mersûm cânibinden istîzân ve fabrika ebniyesinin İzmid'de inşâsı iş‘âr ve beyân olunmuş ve fabrika-i mezkûrun Zeytunburnu nâm mahalle inşâsı münâsib görünmüş ise de bu husûs esâslı bir mâdde olduğundan her kangı sûret tercîh olunur ise ona göre bi'l-istîzân icrâ-yı iktizâsı savb-ı sâmîlerinden bâ-tezkire ifâde ve iş‘âr ve terceme-i merkûme ile mârrü'z-zikr resim ib‘âs ve tesyâr olunmağın tezkire-i mezbûre evvelki Çehârşenbe günü akd olunan Meclis-i Hâss-ı Meşveretde kırâetle îcâbı müzâkere ve mezkûr resim dahi muâyene olunarak mersûmun iş‘ârına ve resm-i mezbûrun işârâtına nazaran evvelki mukâvele kılınan edevât mükemmel olmamak ve ânınla iktifâ olunduğu hâlde dahi dökümhâne-i mezkûre yine epeyce akçe gideceği anlaşılmak ve fabrika-i mezbûrun Dersa‘âdet'de ve sâhilde inşâsı lâzımeden ve edevât-ı merkûmenin kâmilen mübâya‘ası mevâdd-ı vâcibeden olup vâkı‘â mahall-i mezkûr pek münâsib mütâla‘a olunmak ve yapılacak ebniye öyle tekellüfle olmayarak Avrupa fabrikaları ebniyesine tatbîk olunduğu takdîrde çok masrafa muhtâc görünmemek hasebiyle sâye-i şevket-vâye-i hazret-i mülûkânede edevât-ı mezbûre kâmilen mübâya‘a kılınmak ve ba‘de'l-vürûd ebniye-i lâzımesi zikrolunan Zeytunburnu'nda ve Avrupa fabrikaları hey’etinde yapdırılmak üzere sâlifü'l-beyân dokuz bin dokuz yüz bu kadar liranın dahi iktizâ eden poliçesi keşîde ve keyfiyetin mersûma iş‘âr ve tavsiye olunması fezleke-i müzâkerât olarak beyne'l-huzzâr tasvîb kılınmış ise de ol bâbda ne vechile emr ü fermân-ı isâbet-unvân-ı hazret-i şehriyârî şeref-sünûh ve sudûr buyurulur ise mûcebince harekete ibtidâr olunacağı ve mezkûr tezkire ve terceme meşmûl-i lihâza şevket-ifâza-i cenâb-ı şehinşâhî buyurulmak için arz ve takdîm kılındığı beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm olundu efendim.

Mim.

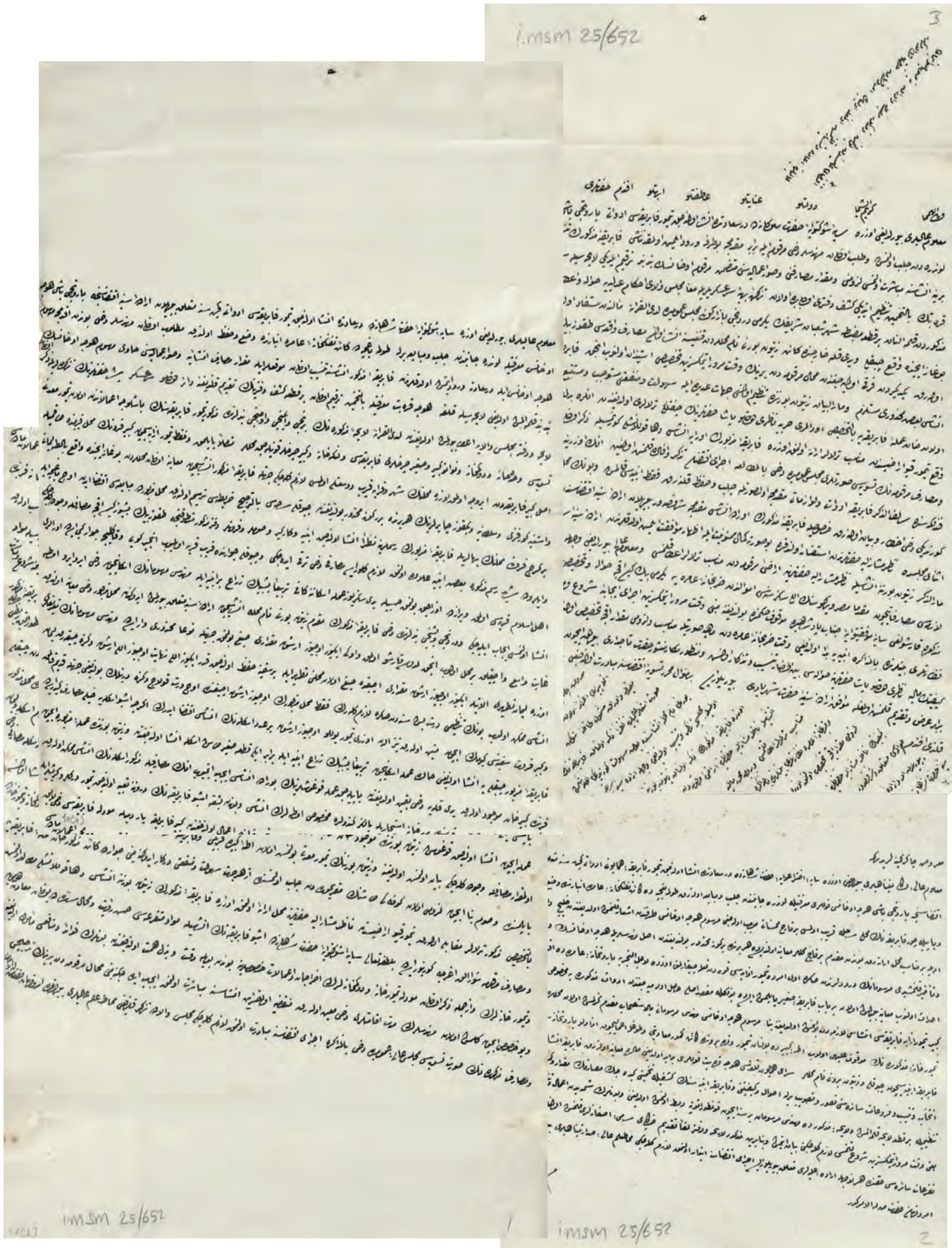
Ma'rûz-ı Çâker-i Kemîneleridir ki:

Sebbâbe-zîb-i ta'zîm olan işbu tezkire-i sâmiye-i âsafîleriyle tezkire ve terceme-i mezkûre meşmûl-i nigâh-ı ma'âlî-iktinâh-i hazret-i şehinşâhî buyurulmuşdur. Vâkı'â sûret-i hâle nazaran evvelki mukâvele kılınan edevât mükemmel olmamak ve ânınla iktifâ kılındığı hâlde dökümhâne-i mezkûra yine hayli masârif gideceği anlaşılmak hasebiyle Meclisce tezekkür ve istîzân olunduğu vechile edevât-ı merkûme kâmilen mübâya'a kılınmak ve Zeytunburnu fi'l-hakîka münâsib olacağından edevât-ı merkûmenin vürûdunda ebniye-i lâzımesi orada ve Avrupa fabrikaları hey'etinde yapdırılmak üzere zikrolunan dokuz bin yüz bu kadar liranın dahi poliçesi keşîde olunması ve keyfiyetin mersûma tavsiye ve iş'âr kılınması isâbet-ârâ-yı sünûh ve sudûr buyurulan emr ü irâde-i seniyye-i cenâb-ı Zıllu'llâhî muktezâ-yı münîfinden bulunmuş ve sâlifü'z-zikr tezkire ve terceme yine savb-ı savâb-nümâ-yı Sadâret-penâhîlerine iâde ve tesyâr kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

(Belgenin arkası)

Fi 6 R. sene [12]59.

Be. Te.

BOA, İ.MSM, 25/652

Demir Fabrikasının Zeytinburnu'nda Kurulması Kararı

İnşası için gerekli olan alet ve edevatı Barutçubaşı Hoca Ohannes tarafından satın alınarak İstanbul'a getirilmiş olan demir fabrikasının Zeytinburnu semtinde istimlak olunacak Harbiye Nazırı'na ait çiftlik arazisi üzerine yapılmasına ve Harbiye Nazırı'na da arazisine bedel olarak Baruthâne-i Âmire civarındaki Demirkapı arazisinden uygun yerler verilmesine dair irâde-i seniyye.

13 Eylül 1844

Ma'lûm-ı âlîleri buyurulduğu üzere sâye-i şevket-vâye-i hazret-i şâhânede Dersa'âdet'de inşâ olunacak demir fabrikası edevâtı geçen sene müte'allik buyurulan irâde-i seniyye iktizâsınca Barutçubaşı Hoca Ohannes[1] ma'rifetiyle Londra cânibinden celb ve mübâya'a birle Dolmabağçe'de kâin Tüfenkhâne-i Âmire Anbarında vaz' ve hıfz olunarak matlûb olunan mühendisler dahi bundan akdemce mersûm Hoca Ohannes ile Dersa'âdet'e vürûd etmiş olduklarından fabrika-i mezkûr inşâsına tensîb olunan mevki'ler ile mikdâr-ı masârif-i inşâiyye ve suver-i i'mâliyyesini hâvî mersûm Hoca Ohannes'in bend bend kaleme almış olduğu lâyihasıyla Kalfa Hoca Karabet ma'rifetiyle bi't-tahmîn terkîm olunan bir kıt'a keşif defterinin takdîm kılındığına dâir devletli Serasker Paşa hazretlerinin tezkireleriyle zikrolunan lâyiha ve defter Meclis-i Vâlâya i'tâ buyurulmuş olduğundan lede'l-kırâe; lâyiha-i mezkûrenin birinci ve ikinci ve üçüncü bendlerinde mezkûr demir fabrikasının başlıca i'mâlâtından olan demir ma'deni tesviyesi ve haddehâne ve dökümhâne ve nev-â-nev kebîr ve sagîr çarhları fabrikası ve lengehâne ve kebîr çarhlar konulacak mahaller muttasılan yapılmak ve fakat demir izâbesi için kebîr fırının mahall-i karîbinde takımıyla asıl kebîr fabrikadan ayrıca olmak üzere mahallinin şehir ve kurâya karîb ve vüs'atli olması lâzım geleceği cihetle fabrika-i mezkûr inşâsı için muâyene olunan mahallerden Boğaziçi'nde vâki' Balta Limanı ve İstinye Körfezi ve Sultâniye ve Beykoz çayırlarının her birinde birer gûne mahzur bulunduğundan Çubuklu sâhası bi't-tercîh harîtası tersîm olunarak mahall-i mezbûrda mübâya'ası iktizâ eden üç bâğçe ile bir kireç fırını mahallinin bahâlarıyla fabrika-i mezbûrun resimlerine nazaran inşâ olunacak ebniye ve kârgîr ve somlar ve fırınlar defter-i mezkûr mantûkunca dokuz bin beş yüz kîse akçe masârifle vücûda geleceği ve ileride şâyed resm-i mezkûra ba'zı ebniye ilâve olunmak lâzım gelir ise masârifi dahi terakkî edeceği ve Çubuklu civârında karîb karye olmayıp İncirköyü ve Kanlıca civâr gibi ise de oraları ehl-i İslâm karyesi olmak ve biraz da uzacık bulunmak hasebiyle yedi sekiz yüz amele iskânına kâfî terbî'an beş bin zirâ' bir ebniye ile mühendis-i mersûmânın iskânı için dahi ayrı ayrı oda inşâ olunması îcâb eyleyeceği ve dördüncü ve beşinci bendlerinde dahi fabrika-i mezkûrun mukaddem Zeytunburnu nâm mahalle inşâsı için irâde-i seniyye müte'allik buyurulmuş idüğinden mahall-i mezbûr dahi muâyene olunarak gayet vâsi' ve açıklık bir mahal olup ancak lodosa karşı olmak ve önü iki yüz üç yüz arşun mikdârı sığ bulunmak cihetiyle nev'an mahzûru var ise de mühendis-i mersûmânın ta'rîfleri üzere liman tathîri âlâtıyla iki yüz üç yüz arşun mikdârı açıkda sığ olan mahallini tathîr ile bir sefîne hıfz olunacak kadar iki yüz elli nihayet üç yüz elli arşun denize

1 Bundan önceki metinlerde "Hoca Ovannes" olarak geçmiştir.

çıkarak liman inşâsı mümkin olup bunun tanzîmi dört beş seneden sonra lâzım gelerek fakat mahall-i mezbûrun üç yüz arşun açığında üç dört kulaç denize derinlik bulunduğu cihetle kadîm kalmak ve kebîr korvet sefînesi girmek için metîn olarak tîz elden üzeri demiryollu üç yüz arşun bir aded iskelenin inşâsı iktizâ ederek eğerçi işbu iskeleye hayli masârif gider ise de fabrika-i mezbûr Çubuklu'ya inşâ olunduğu hâlde amele iskânı için terbî'an beş bin zirâ' ebniye ile berâber iki kıt'a sagîr taş iskele inşâ olunacağından ve Zeytunburnu'nda amele-i mezbûre için kurbünde kebîr hân mevcûd olarak Yedikule'ye dahi yakın olduğundan yapılacak amele koğuşlarının burada inşâsı îcâb etmeyip onun masârifiyle mezkûr iskelenin inşâsı mümkin olarak mühendis-i mersûmâna dahi Makrihora karyesinde birer hâne istîcârıyla yalnız kendilere mahsûs odaların inşâsı ve bundan başka işbu fabrikanın derûnuna ta'biye olunacak demir direkler ve kirişler ile levâzımât-ı sâire Baruthâne-i Âmirede modele olmak üzere inşâ olunmuş olan demir dökümhânesi ile demirhânede i'mâl olunacağından kebîr fabrika yardımıyla modele fabrikası dahi lâyık vech üzere yoluna giderek demir ma'deni Büyakada'da bulunmuş olmasıyla Zeytunburnu'nun gerek Ada-i mezkûra ve gerek Baruthâneye kurbiyeti cihetiyle cevher nakli ve ber-vech-i muharrer i'mâlât mâddesi suhûlet kesbedeceği ve Zeytunburnu'na karâr verildiği hâlde fabrika yapılacak mahal Harbiye Nâzırı devletli paşa hazretlerinin çiftliği tarlaları olduğundan mezbûr tarlalara bedel yine Baruthâne kurbünde Demirkapı arâzîsinden nâzır-ı müşârun-ileyh hazretlerine münâsib tarlalar gösterilmek îcâb edeceği ve'l-hâsıl gerek Çubuklu ve gerek Zeytunburnu mahalleri fabrika-i mezkûr inşâsına münâsib olarak her kangısında inşâ olunsa masârif-i mezkûre ile vücûda geleceği ifâde olunmuş ve diğer bendleri dahi inşâ olunacak fabrika-i mezkûrun sûret-i idâre ve demir ma'deninin ihrâc ve izâbesiyle mevâdd-ı müteferriasını beyândan ibâret olup tezkire-i mezkûrede dahi mühendis-i mersûmân bir sene için kontrato olunduğundan fabrika-i mezkûrun vakit mürûr etmeksizin şimdiden i'mâl ve tanzîmine şürû' ve mübâşeret kılınmak üzere fabrika-i mezkûr ile teferruât-ı sâiresi hakkında her ne vechile irâde-i aliyye müte'allik buyurulur ise icrâ-yı iktizâsına ibtidâr olunmak lâzım geleceği beyân ve inhâ kılınmış ve vâkı'â fabrika-i mezkûr edevâtı müte'allik buyurulan irâde-i seniyye iktizâsınca mersûm Hoca Ohannes ma'rifetiyle Londra'dan celb ve mübâya'a kılınmış ve İngiltere'den getirdilen mühendis-i mersûmânın dahi bir sene müddetle kontratoya rabtı cihetiyle fabrika-i mezkûrun iktizâ eden ebniyesinin şimdiden münâsib bir mahalde inşâ ve îcâdına mübâşeret olunması lâzımeden bulunmuş olmağla îcâbı lede't-te'emmül muâyene olunan mahallerden Çubuklu sâhası fabrika inşâsına elverişli görünüp mukaddemki tasavvur olunmuş olan Zeytunburnu dahi uyabileceği nümâyân olarak fakat fabrika-i mezkûrun Çubuklu'da inşâsı takdîrinde mahall-i mezkûr Boğaziçi'nin cem'iyetli mevkiinde olması cihetiyle ayak altı gibi olarak ba'zı mertebe mahzûrdan dahi sâlim olamayacağına ve her ne kadar Zeytunburnu'nda üç yüz elli arşun mikdârı som iskele ve liman yapılması hayli masârife muhtâc görünür ise de liman denilen bir gemi için olarak tathîr demek gibi anlaşılıp bu dahi dört beş sene sonra îcâb edecek şey olarak mezkûr iskele masârifi dahi amele için inşâ olunacak koğuş Zeytunburnu'nda mevcûd hân olup Yedikule'ye dahi karîb olmasıyla îcâb etmeyerek masârifiyle karşılaşdırılmış ve'l-hâsıl her ne tarafa inşâ olunsa ol mikdâr masârifle vücûda geleceği beyân olunmuş olduğuna ve Zeytunburnu'nun demir ma'deni bulunmuş olan Ada-i Kebîr'e kurbiyeti ve fabrika-i mezkûr levâzımâtının Baruthânede olan modele dökümhâne ve demirhânede yapılmasında ve som binâ için lüzûmu olan küfeki taşının Makrihora'dan celb olunmasında ez-her-cihet suhûlet ve menfa'ati derkâr idüğine mebnî civârda kâin mezkûr hân amele-i fabrikaya bi't-tahsîs mezkûr tarlalar mukabili olarak Demirkapı arâzîsinden nâzır-ı müşârun-ileyh hazretlerine mahal irâe olunmak üzere fabrika-i mezkûrun Zeytunburnu'na inşâsı daha kullanışlı mütâla'a olunmuş ve masârif-i merkûme şu aralık ağırca görünür ise de bi-lutfihî Teâlâ sâye-i şevket-vâye-i hazret-i şâhânede işbu fabrikanın inşâsıyla mevâdd-ı müteferriası hüsn-i rü'yet ve mahâll-i sâirede bulunan ma'âdin-i hümâyûn ve demir-hânelerin ve ez-cümle zikrolunan modele demirhâne ve dökümhânelerin ihrâcât ve i'mâlâtı husûslarına bundan böyle dikkat ve bezl-i himmet olunacağından bunların fevâid ve menâfi'i me'mûl olduğuna ve bu husûs için gelmiş olan mühendislerin müddet-i ikâmetleri dahi muayyen olarak münkaziye olmaksızın inşâsına mübâşeret olunmak îcâb edeceğine mebnî mahâll-i merkûmeden birinin tercîhi ve masârif-i mezkûrenin sûret-i tesviyesi Meclis-i Âlî-i Umûmîde dahi bi'l-müzâkere icrâ-yı iktizâsına mübâderet olunmak lâzım geleceği Meclis-i Vâlâda tezekkür kılındığı muhât-ı ilm-i âlîleri buyuruldukda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

***

Ma'rûz-ı Çâker-i Kemîneleridir ki:

Ma'lûm-ı âlî-i vekâlet-penâhîleri buyurulduğu üzere sâye-i ihtirâ'-vâye-i hazret-i şâhânede Dersa'âdet'de inşâ olunacak demir fabrika-i hümâyûnu edevâtı geçen sene müte'allik buyurula[n] irâde-i seniyye iktizâsınca Barutçubaşı Hoca Ohannes kulları ma'rifetiyle Londra cânibinden celb ve mübâya'a olunarak Dolmabağçe'de kâin Tüfenkhâne-i Âmire Anbarında vaz' ve hıfz olunmuş ve yapılacak fabrikanın mahalli sâhile karîb olması birkaç muhassenâtı mûcib olacağı mersûm Hoca Ohannes tarafından iş'âr kılınmış olduğundan Halîc-i Dâru's-Saltanati's-Seniyye'de öyle bir münâsib mahal aranarak bundan mukaddem birkaç mahaller muâyene olunduysa da herbirinde bir gûne mahzûr bulunduğundan asıl mühendisleriyle Hoca Ohannes'in vürûduna ta'lîkan terk ve te'hîr kılınmışidi. Mersûmânın vürûdlarından sonra evvel-emirde demir izâbesi kuvveden fi'le çıkarılmak üzere li-ecli't-tecrübe Baruthâne-i Âmirede akdemce numûne olarak ihdâs olunup muâyene buyurulmuş olan bir bâb fabrika-i sagîr yapılmış ise de bununla maksad-ı aslî hâsıl olamayacağından edevât-ı mezkûreye mahsûs olmak üzere bir aded kebîr demir izâbe fabrikası inşâsı lâzımeden bulunmuş olduğuna binâen mersûm Hoca Ohannes mühendis-i mersûmânı bi'l-istishâb mukaddem gezilmiş olan mahallere i'zâm olunarak demirhâne-i mezkûrenin mevkûfun-aleyhi olup Ada-i Kebîr'de bulunan demir ve Karaburun'da kâin kömür ma'âdini ve tuğla i'mâli için Azadlu Baruthânesinde toprak mahalli ile fabrika ebniyesi için Çubuklu ve Zeytunburnu nâm mahaller Sarây-ı Hümâyûn kalfası Hoca Karabet kulları berâber olduğu hâlde muâyene olunarak fabrika inşâsına mezkûr iki mahal intihâb ve tensîb ve fürûât-ı sâiresini tasavvur ve tasvîb birle ahvâl ve keyfiyetini ve fabrika ebniyesinin keşfiyle tahmînî gidecek masârifin mikdâr ve kemmiyetini mübeyyin defterinin tanzîmiyle bir kıt'a lâyiha kaleme almış ve lâyiha-i mezkûrda mühendis-i mersûmân bir sene için kontratoya rabtolunmuş olduğunu ve bunların şimdiden i'mâl ve tanzîmine mübâşeret olunması yani vakit mürûr etmeksizin şürû' kılınması lâzım geleceğini beyân etmiş ve binâberîn mezkûr lâyiha ve defter leffen takdîm-i hâk-i pâ-yı sâmî-i âsafâneleri kılınmış olmağla fabrika-i mezkûre ile teferruât-ı sâiresi hakkında her ne vechile irâde-i aliyyeleri müte'allik buyurulur ise icrâ-yı iktizâsına ibtidâr olunmak lâzım geleceği muhât-ı ilm-i âlî-i Sadâret-penâhîleri buyuruldukda ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Mim.

***

Veliyyü'l-himemâ, Kerîmü'ş-şiyemâ, Devletli, İnâyetli, Âtıfetli, Übbehetli Efendim Hazretleri

Ma'lûm-ı âlîleri buyurulduğu üzere sâye-i şevket-vâye-i hazret-i mülûkânede Dersa'âdet'de inşâ olunacak demir fabrikası edevâtı Barutçubaşı Hoca Ohannes ma'rifetiyle Londra'dan celb olunmuş ve taleb olunan mühendisler dahi merkûm ile berâber mukaddemce bu tarafa vürûd eylemiş olmakdan nâşî fabrika-i mezkûrun tensîb olunan mevki'lerden birine inşâsına mübâşeret olunması lüzûmunu ve mikdâr-ı masârifini ve suver-i i'mâliyyesini mutazammın merkûm Ohannes'in bend bend terkîm eylediği lâyihasıyla sarây-ı Hümâyûn kalfası Hoca Karabet'in bi't-tahmîn tanzîm etdiği keşif defteri ol bâbda olan tezkire-i behiyye-i seraskerîleriyle ma'an Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliyeye havâle ve i'tâ kılınarak buna dâir Meclis-i Vâlâ-yı mezkûrdan kaleme alınan bir kıt'a mazbata şehr-i Şabân-ı şerîfin yirmi dördüncü Pazar günü Meclis-i Umûmîde lede'l-kırâe meâlinden müstefâd olduğu vechile; fabrika-i mezkûr Boğaziçi'nde vâki' Çubuklu ve Yedikule hâricinde kâin Zeytunburnu nâm mahallerden kangısına inşâ olunsa masârif-i vâkı'ası dokuz bin bu kadar kîse akçeye resîde olarak yek-diğerden farkı olmayacağından mahâll-i merkûmeden birinin vakit mürûr etmeksizin tahsîsi istîzân olunup ancak fabrika-i mezkûrun Çubuklu'da inşâsı ba'zı mahzûru müstelzim ve mârrü'l-beyân Zeytunburnu'nda tanzîm olunması cihât-ı adîde ile suhûlet ve menfa'ati müstevcib ve müstetbi' olacağına nazaran mahall-i mezbûrda olan hân amele-i fabrikaya bi't-tahsîs oraları Harbiye Nâzırı devletli paşa hazretlerinin çiftliği tarlaları olduğundan ânlara bedel Baruthâne-i Âmire civârında vâki' Demirkapı arâzîsinden münâsib tarlalar irâe olunmak üzere fabrika-i mezbûrun oraya inşâsı daha kullanışlı görünmesiyle zikrolunan mahallerden birinin tercîhi ve masârif-i merkûmenin tesviyesi sûretleri Meclis-i Umûmîde dahi bi'l-mütâla'a icrâ-yı iktizâsı tezekkür ve ifâde kılınmış olmağın ânın üzerine cereyân eden müzâkerâtın fezlekesinde sâlifü'z-zikr fabrika edevâtı ve levâzımâtı mukaddemce ol sûretle celb ve hıfz kılınarak fakat ebniyesi kalmış ve bunun mahall-i mezbûra inşâsında ba'zı suhûlet göründüğü dahi ihtâr ve beyân olunarak husûsiyle fabrika-i mezkûrun orada inşâsı mukaddemce şeref-sudûr buyurulan irâde-i seniyye iktizâsından bulunmuş

olduğundan ve keyfiyet esnâ-yı meclisde nâzır-ı müşârun-ileyh hazretlerinden istifsâr olundukda bu sûrete kemâl-i memnûniyet ile izhâr-ı muvâfakat eylemiş olduklarından irâde-i seniyye-i sâbıka vechile fabrika-i mezkûrun mârrü'z-zikr Zeytunburnu'na inşâsıyla nâzır-ı müşârun-ileyh hazretlerine arâzî-i merkûmeden münâsib tarlalar i'tâ kılınması ve ma'lûm-ı âlî buyurulduğu vechile işbu demir fabrikası ve edevât-ı lâzımesi masârıfâtı için mukaddemâ Mısır vergisinin elli sekiz senesi emvâlinden Darbhâne-i Âmireye yirmi bin kîse akçe havâle ve tahsîs olunmak hasebiyle masârifât-ı mezkûre karşılığı sâye-i muvaffakiyet-vâye-i cenâb-ı Pâdişâhîde mevkûf hükmünde bulunduğuna mebnî vakit mürûr etmeksizin icrâ-yı îcâbına şürû' ve mübâşeret kılınmak ve Mâliye ve Darbhâne-i Âmire nezâretleri beynlerinde bi'l-müzâkere ebniyeye bed' olunduğu vakit Darbhâne-i Âmireden mâhiyye sûretiyle münâsib ve lüzûmu mikdâr akçe tahsîs olunarak iktizâsı icrâ olunmak üzere keyfiyetin Mâliye Nâzırı devletli paşa hazretlerine havâlesi beyne'l-huzzâr tensîb ve tezkâr olunmuş ve manzûr-ı mekârim-neşûr-ı hazret-i tâcdârî buyurulmak için zikrolunan mazbata evrâk-ı sâire ile berâber arz ve takdîm kılınmış olmağla muvâfık-ı irâde-i seniyye-i hazret-i şehriyârî buyurulur ise ber-minvâl-i muharrer tesviye-i iktizâsına mübâderet olunacağı beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm kılındı efendim.

Mim.

Ma'rûz-ı Çâker-i Kemîneleridir ki:

Enmile-pîrâ-yı i'zâz olan işbu tezkire-i sâmiye-i âsafâneleriyle zikrolunan mazbata ve evrâk meşmûl-i lihâza-i şevket-ifâza-i hazret-i şâhâne buyurulmuşdur. Sûret-i iş'âr-ı âlîlerine nazaran zikrolunan fabrikanın mezkûr Zeytunburnu nâm mahalle inşâsında ba'zı suhûlet göründdüğü anlaşılmış olmasıyla Meclisce tezekkür ve tensîb olunduğu vechile irâde-i seniyye-i sâbıka üzere fabrika-i mezkûrun zikrolunan Zeytunburnu'na inşâsıyla nâzır-ı müşârun-ileyh hazretlerine arâzî-i merkûmeden münâsib tarlalar i'tâ kılınması ve ber-vech-i muharrer Mâliye ve Darbhâne-i Âmire nezâretleri beynlerinde bi'l-müzâkere lüzûmu mikdâr akçe tahsîs olunmak üzere keyfiyetin nâzır-ı müşârun-ileyh hazretlerine havâlesi müte'allik ve şeref-sudûr buyurulan emr ü irâde-i seniyye-i hazret-i şâhâne iktizâ-yı âlîsinden bulunmuş ve mezkûr mazbata ve evrâk yine savb-ı savâb-nümâ-yı âlîlerine iâde ve tesyâr kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

(Belgenin arka yüzü)

Fî-selhi Ş. sene [12]60.

Be.

Zeytinburnu Mavzer-Fişek Fabrikası,
İÜ NEK, II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri, no. 91092/3

Zeytinburnu Fişek Fabrikasının Açılış Töreni

Zeytinburnu'nda kurulan fişek fabrikasının Tophane Müşiri ile askerî heyetin katılımı ve Duacı Ömer Efendi'nin duasıyla açılış törenin yapıldığına ve fabrikanın özelliklerine dair Padişah Seryâveri Halil'in raporu.

7 Mart 1881

Cümle-i muvaffakiyât-ı mehâsin-âyât-ı cenâb-ı Pâdişâhîden olmak üzere Zeytunburnu'nda ilâve ve inşâ buyurulan Fişenk Fabrikasının resm-i küşâdı icrâ olunacağından çâkerlerinin dahi azîmetim muktezâ-yı irâde-i seniyyeden olduğu bâ-tezkire iş'âr buyurulmağla bugün ale's-sabâh oraya gidilmiş ve Tophâne-i Âmire Müşîri devletli paşa hazretleriyle bi'l-cümle ümerâ-yı askeriyye hâzır ve asâkir-i hazret-i Pâdişâhî dahi saf-beste-i mevki'-i ihtirâm olduğu hâlde Duâcı Ömer Efendi tarafından muvaffakiyet-i celîle-i Hilâfet-penâhî hakkında bir duâ tilâvet olunarak umûmen asâkir-i şâhâne kemâl-i şevk ve şetâretle âmîn-hân ve "Pâdişâhım çok yaşa" temenniyât-ı mefrûzasıyla zînet-bahş-i lisân olmuş oldukdan sonra yine Pâdişâhımız Efendimiz hazretlerinin bekâ-yı ömr ü şevketi nâmına olmak üzere birkaç re's kurbân zebhedilmiş ve Fabrika dahi küşâd edilerek cümle bendegân ve asâkir-i şâhâne eşk-rîz-i şükrân olmuşdur. Meşhûdât ve ıttılâ'ât-ı çâkerâneme nazaran ihyâ-yı mülk ü devlet yolunda her bâr masrûf buyurulan âmâl ve mesâî-i veliyyü'n-ni'metin bir numûne-i fâhiresi sayılan mezkûr fabrika günde üç yüz yirmi beş bin aded fişenk i'mâl edebileceği anlaşılmış ve mezkûr fişenklerin numûnesi merbûtan arz u takdîm kılınmışdır.

Bu Fişenkhâne; çarhhâne ve makine mahalli ile kapsülhâne ve kurşunhâne dâhil olduğu hâlde tûlen dört yüz elli ve arzan yirmi ve irtifâ'an dahi altı zirâ'-ı Osmânî vüs'atinde bulunup derûnu beş kısma tefrîk olunmuşdur.

Birincisi; Tavhâne kısmıdır. İşbu Tavhâne i'mâl olunacak fişenklerin bir hâlden diğer bir hâle yani mikyâsları tezâyüd etmek için evvelen îcâb eden tav ve tathîr ameliyâtı icrâ olunur ki derûnunda on altı aded tav ocağıyla altı âdet tathîr fıçıları mevcûddur.

İkinci kısmında; fişenk i'mâli için birinci ameliyât olarak levhaları zınbalanmağa mahsûs dokuz aded destgâh[1] ile ikinci ameliyât olarak dokuz aded kezâlik destgâh ve üçüncü ameliyât olarak dokuz ve dördüncü ameliyât olarak dokuz ve fişenk şabkalarına mahsûs olmak üzere on dokuz ki cem'an elli beş destgâh mevcûddur.

Üçüncü kısmında; beşinci ameliyât olarak yirmi altı aded destgâhla fişenklerin derûnuna vaz' olunan balmumu pulları için on beş aded destgâh mevcûddur.

Dördüncü kısmında; on aded ok destgâhıyla on aded iğne destgâhı ve kapsül vaz'ına mahsûs on aded ve fişenklerin boylarını içitmek? için on iki aded ki cem'an kırk iki aded destgâh mevcûddur.

Beşinci kısmında; Schneider fişenkleri kurşunlarının etrâfına yiv teşkîl etmeğe mahsûs sekiz aded

1 Bu belgenin tümünde "destgâh" kelimesi "destegâh" şeklinde yazılmıştır.

yiv destgâhıyla palasturpa[1] destgâhları mevcûddur. Çarhâne kısmında ise âlât ve avadanlığa mahsûs otuz beş aded torno[2] ve rende destgâhı ve bu kısma merbût olan cihetde dahi dört aded kurşun baskısı mevcûddur. Kapsül kısmında dahi fişenklere kapsül i'mâli için sekiz aded destgâhla bir mikrâs destgâhı mevcûddur. Mezkûr Fişenkhânenin kâffe-i destgâhları seksen bârgîr kuvvetinde ihtiyâtıyla berâber dörd aded kazgan ile idâre olunur.

Bunların cümlesi ihtirâ'ât-ı cedîdeden gâyet sâde ve seksen bârgîr kuvvetinde mükemmel bir makine vâsıtasıyla hareket etdirildiği ve böyle bir eserin memâlik-i şâhânede vücûd bulmasıyla ihtiyâcât-ı âcile-i askeriyyenin ber-taraf edilmesi mücerred o muvaffakiyet-i celîle-i cenâb-ı mülkdârîden bulunduğu umûmen zîver-i zebân-ı tasdîk kılındığı ma'rûzdur. Ol bâbda ve kâtıbe-i ahvâlde emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 23 Şubat sene [12]96

Bende
Ser-yâver-i Hazret-i Pâdişâhî
Halil

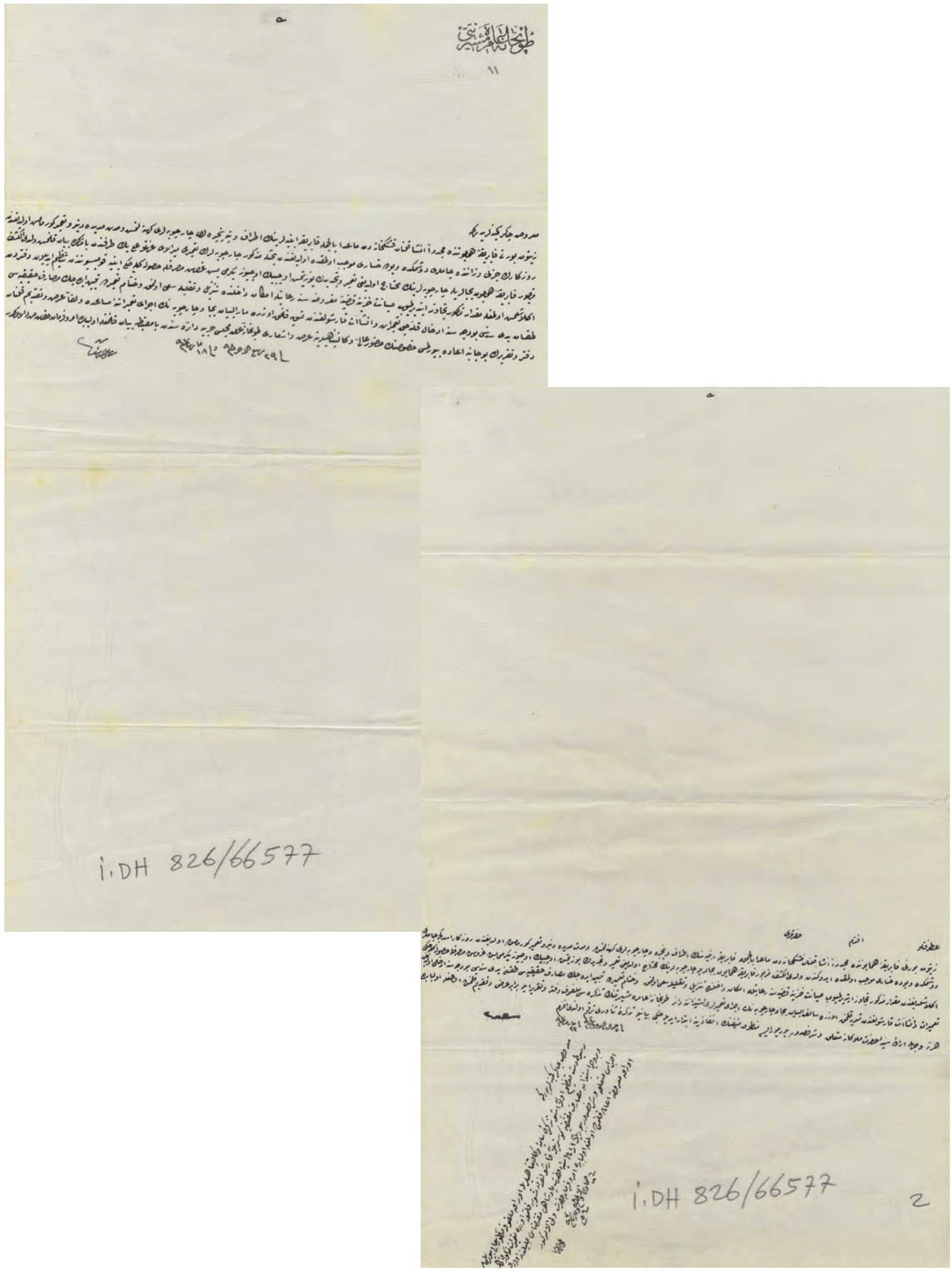

1 Palasturpa; İt. Palla di stoppa, Palo-stopa: Top atıldıktan sonra temizlemek için burgulu saplı paçavralı sırık. Çeki topu.

2 Torna, İtal. Tornio'dan.

Zeytinburnu Mavzer-Fişek Fabrikasının Açılış Merasiminde Dua Edilirken,
İÜ NEK, II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri, no. 91092/1

İ.DH 826/66577

İ.DH 826/66577

BOA, İ.DH, 826/66577

Zeytinburnu Fabrikasının Baca, Cam ve Çerçevelerinin Tamiri

Zeytinburnu Fabrika-i Hümâyununa ait binaların eskimiş pencere cam ve çerçeveleri ile bacalarının tamir olunarak yenilenmesine izin verildiğine dair irâde-i seniyye.

6 Nisan 1881

Tophâne-i Âmire Müşîriyeti
11

Ma'rûz-ı Çâker-i Kemîneleridir ki:

Zeytunburnu Fabrika-i Hümâyûnu'nda müceddeden inşâ kılınan Fişenkhâneden mâ'adâ bi'l-cümle fabrika ebniyelerinin etrâf ve tepe pencereleri çârçûbeleri köhnelenmiş ve müddet-i medîdeden beri ta'mîr görmemiş olduğundan rüzgârın cüz'î vezânında camları düşmekde ve bu da hasarı mûcib olmakda olduğundan bahisle mezkûr çârçûbelerin ta'mîri Mîr-alay izzetli Ali Bey tarafından bâ-müzekkire beyân kılınmış ve lede'l-keşf mezbûr Fabrika-i Hümâyûn bacalarıyla çârçûbelerinin muhtâc olduğu ta'mîr ve tecdîdin yüz yetmiş üç bin üç yüz yirmi beş guruş masrafla husûle geleceği Ebniye Komisyonundan tanzîm edilen defterden anlaşılmış olmağla mikdâr-ı mezkûr tecâvüz etdirilmeyip sıyânet-i Hazîne kaziyye-i mefrûzasına ri'âyetle imkân dâhilinde tenzîl ve taklîle sa'y olunmak ve hitâm-ı ta'mîrde tebeyyün edecek masârif-i hakîkiyyesi doksan yedi senesi büdcesine idhâl kılınacak ta'mîrât ve inşâ'ât karşılığından tesviye kılınmak üzere mârrü'l-beyân baca ve çârçûbenin icrâ-yı ta'mîrâtına müsâ'ade ve leffen arz ve takdîm kılınan defter ve takrîrin bu cânibe iâde buyurulması husûsunun huzûr-ı âlî-i vekâlet-penâhîlerine arz ve iş'ârı Tophâne-i Âmire Meclis-i Harbiye Dâiresinden bâ-mazbata beyân kılınmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 29 Rebîülâhir sene [12]98 ve fî 18 Mart sene [12]97

(İmza)
Bende
Ali Sâib

***

Atûfetli Efendim Hazretleri

Zeytunburnu Fabrika-i Hümâyûnu'nda müceddeden inşâ kılınan Fişenkhâneden mâ'adâ bi'l-cümle fabrika ebniyesinin etrâf ve pencere ve çârçûbeleri köhnelenmiş ve müddet-i medîdeden beri ta'mîr görmemiş olduğundan rüzgâr esdikçe camları düşmekde ve bu da hasarı mûcib olmakda idüğinden ve lede'l-keşf mezbûr Fabrika-i Hümâyûn bacalarıyla çârçûbelerinin muhtâc olduğu ta'mîr ve tecdîdin yüz yetmiş üç bin üç yüz yirmi beş guruş masrafla husûle geleceği anlaşıldığından mikdâr-ı mezkûr tecâvüz etdirilmeyip sıyânet-i Hazîne kaziyyesine ri'âyetle imkân dâhilinde tenzîl ve taklîle sa'y olunmak ve hitâm-ı ta'mîrde tebeyyün edecek masârif-i hakîkiyyesi doksan yedi senesi büdcesine idhâl olunacak ta'mîrât ve inşâ'ât karşılığından tesviye kılınmak üzere sâlifü'l-beyân baca ve çârçûbenin icrâ-yı ta'mîrleri istîzânına dâir Tophâne-i Âmire Müşîriyetinin tezkiresi melfûf defter ve takrîr ile berâber arz ve takdîm kılınmış olmağla ol bâbda her ne vechile irâde-i seniyye-i hazret-i mülûkâne müte'allik ve şeref-sudûr buyurulur ise mantûk-ı münîfinin infâzına ibtidâr edileceği beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm olundu efendim.

Fî 5 Cumâdelûlâ sene [12]98 – Fî 23 Mart sene [12]97

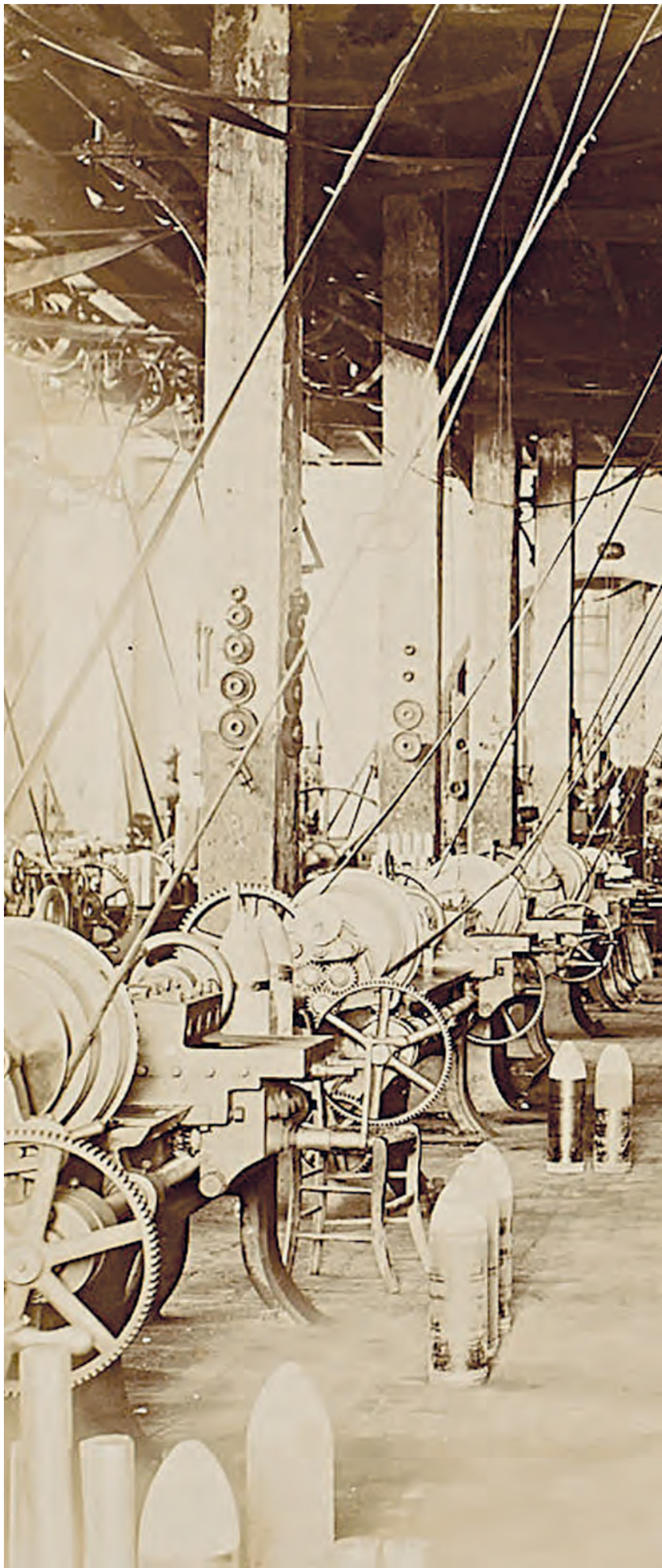
(İmza)
Saîd[1]

Ma'rûz-ı Çâker-i Kemîneleridir ki:

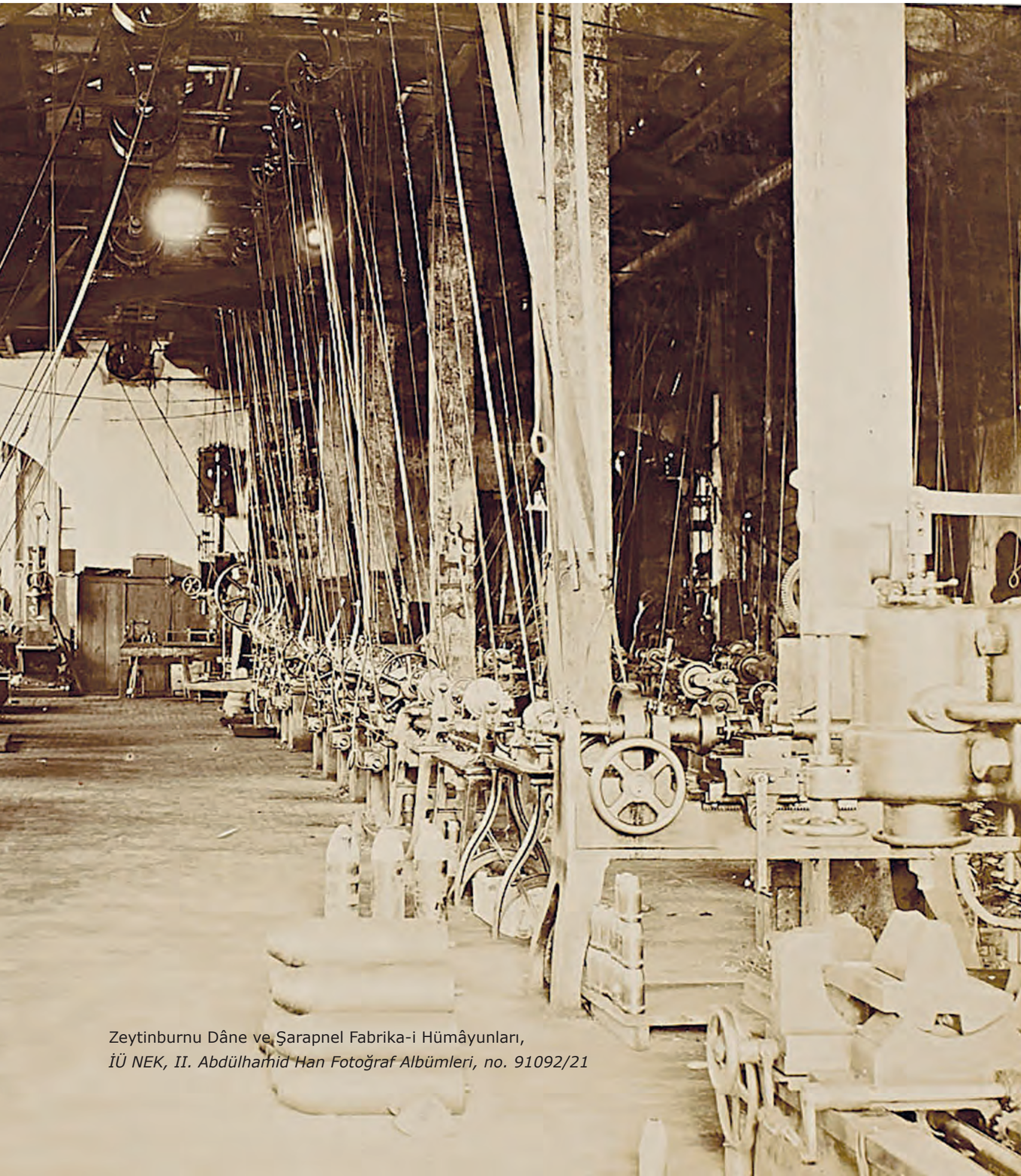
Resîde-i dest-i ta'zîm olan işbu tezkire-i sâmiye-i vekâlet-penâhîleriyle evrâk-ı melfûfe manzûr-ı âlî buyurulmak ve ber-vech-i istîzân masârif-i mukteziye gösterilen karşılıkdan tesviye kılınmak üzere ta'mîrât-ı mezkûrenin icrâsı müte'allik ve şeref-sudûr buyurulan irâde-i seniyye-i hazret-i Pâdişâhî muktezâ-yı celîlinden olarak evrâk-ı ma'rûza iâde kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 6 Cumâdelûlâ sene [12]98 ve fî 25 Mart sene [12]97

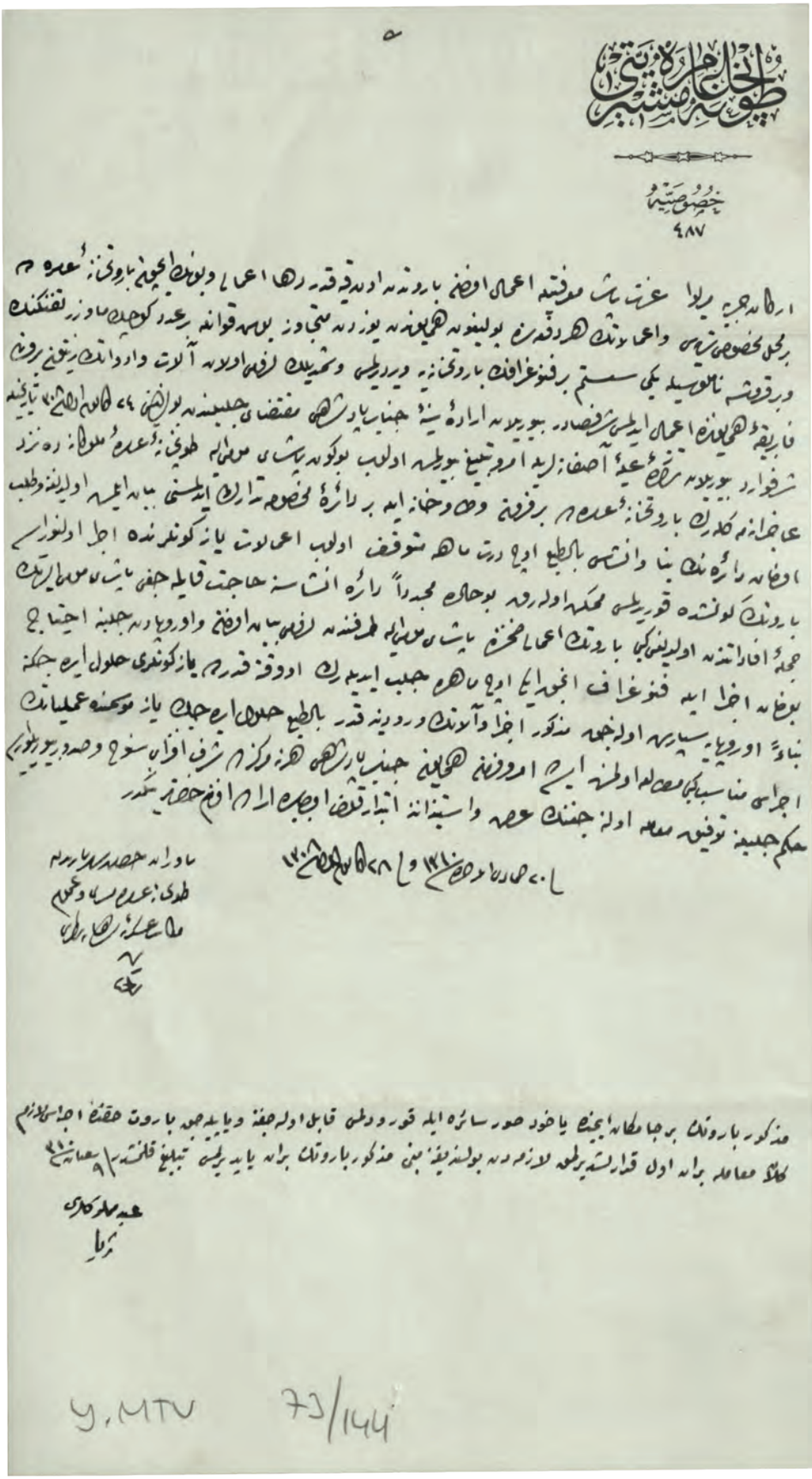
(İmza)
Bende
Ali Rıza

1 Sadrazam Küçük Said Paşa.

Zeytinburnu Dâne ve Şarapnel Fabrika-i Hümâyunları,
İÜ NEK, II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri, no. 91092/21

Y.MTV 73/144

Baruthâne-i Âmirede İzzet Paşa Tarafından İmal Olunacak Barut ve Kurutulma Şekli

Tophâne-i Âmire Müşiri Zeki Paşa'nın; *"Padişahın; 'Mirliva İzzet Paşa tarafından imal olunacak barut için Baruthâne-i Âmireye Poligon-ı Hümâyundan boş kovan, mavzer tüfeği, kroşe namlusu ve fonograf verilmesini ve gerekli aletlerin şimdilik Zeytinburnu Fabrika-i Hümâyununda imal edilmesini' emir buyurması üzerine adı geçenin Tophâne-i Âmireye gelerek; 'Baruthanede bir fırın ve tavhane ile özel bir daire hazırlanması gerektiği, ancak bu dairenin inşası zaman alacağından imalatın yazın yapılması hâlinde barutun güneşte kurutulabileceğini ve bu dairenin inşasına da gerek kalmayacağını' ifade ettiği, esasen bu maksatla Avrupa'dan getirtilmesi gereken malzemeler ile fonografın gelişi de zaman alacağı için imalatın yazın yapılmasının münasip olacağı"* hususlarına dair Padişaha sunduğu arîza ve cevaben kendisine; barutun bir camekân içinde veya başka yöntemlerle kurutulabileceği ve bu konuda ne yapılması gerektiğine ivedilikle karar verilerek söz konusu barutun bir an önce yaptırılmasının tebliğ kılındığına dair söz konusu arîza üzerine yazılan not.

26 Şubat 1893

Tophâne-i Âmire Müşîriyeti
Husûsiyye
487

Erkân-ı Harbiye Mîr-livâ İzzet Paşa ma'rifetiyle i'mâl olunan barutdan on kıyye kadar daha i'mâli ve bunun için Baruthâne-i Âmirede bir mahall-i mahsûs tehiyyesi ve i'mâlâtın her def'asında Poligon-ı Hümâyûndan yüzden mütecâviz boş kovanla bir aded küçük mavzer tüfenginin ve bir kroşe namlusuyla yeni sistem bir fonografın Baruthâneye verdirilmesi ve şimdilik lüzûmu olan âlât ve edevâtın Zeytunburnu Fabrika-i Hümâyûnu'nda i'mâl edilmesi şeref-sâdır buyurulan irâde-i seniyye-i cenâb-ı Pâdişâhî muktezâ-yı celîlinden bulunduğu 24 Kânûn-ı Evvel sene [1]308 târîhiyle şeref-vârid buyurulan tezkire-i aliyye-i âsafâneleriyle emr u teblîğ buyurulmuş olup bugün Paşa-yı mûmâ-ileyh Tophâne-i Âmire-i mülûkânede nezd-i âcizâneme gelerek Baruthâne-i Âmirede bir fırın ve tavhâne ile bir dâire-i mahsûsa tedârük edilmesini beyân eylemiş olduğuna ve taleb olunan dâirenin binâ ve inşâsı bi't-tab' üç, dört mâha mütevakkıf olup i'mâlât yaz günlerinde icrâ olunur ise barutun güneşde kurudulması mümkin olarak bu hâlde müceddeden dâire inşâsına hâcet kalmayacağı Paşa-yı mûmâ-ileyhin cümle-i ifâdâtından olduğu gibi barutun i'mâli zımnında Paşa-yı mûmâ-ileyh tarafından lüzûmu beyân olunan ve Avrupa'dan celbine ihtiyâc bulunan eczâ ile fonograf ancak iki, üç mâhda celb edilerek o vakte kadar da yaz günleri hulûl edeceğine binâen Avrupa'ya sipâriş olunacak mezkûr eczâ ve âlâtın vürûduna kadar bi't-tab' hulûl edecek yaz mevsiminde

ameliyâtın icrâsı münâsib gibi mütâla'a olunmuş ise de emr ü fermân-ı hümâyûn-ı cenâb-ı Pâdişâhî her ne mertebe şeref-efzâ-yı sünûh ve sudûr buyurulur ise hükm-i celîline tevfîk-ı muâmele olunacağının arz u istîzânına ibtidâr kılındı. Ol bâbda irâde efendim hazretlerinindir.

Fî 20 Cumâdelâhire sene 1310 ve fî 28 Kânûn-ı Evvel sene 1308

Yâverân-ı Hazret-i Şehriyârîden
Tophâne-i Âmire Müşîri ve
Umûm Mekâtib-i Askeriye-i Şâhâne Nâzırı
Bende
Zeki

Mezkûr barutun bir câmekân içinde yâhûd suver-i sâire ile kurudulması kâbil olacağına ve yapılacak barut hakkında icrâsı lâzım gelen muâmele bir ân evvel kararlaştırılmak lâzımeden bulunduğuna mebnî mezkûr barutun bir ân [evvel] yapdırılması teblîğ kılınmışdır.

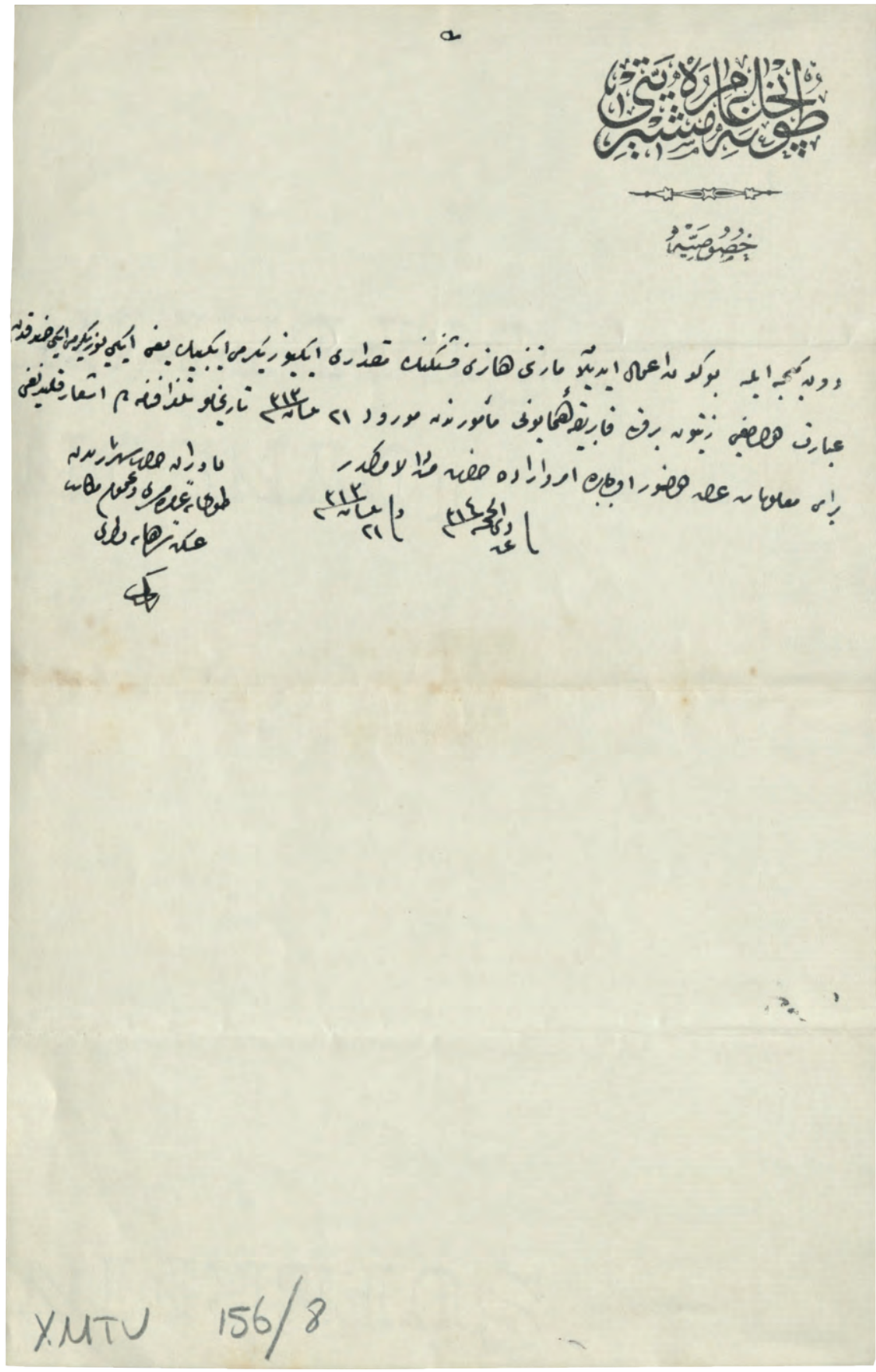
Fî 9 Şa'bân sene [1]310

Abd-i Memlûkleri
Süreyya

Barut Fabrikası İçinde Bulunan Tîzâb (Kezzap) Fabrikasının Görünüşü,
İÜ NEK, II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri, no. 91117/7

YMTV 156/8

BOA, Y.MTV, 156/8

Zeytinburnu Fabrikasında Üretilen Fişek Miktarı

Tophane-i Amire Muşiri Zeki Paşa'nın; Zeytinburnu Fabrika-i Hümâyununda bir gece ve bir günde imal edilen Martini-Henry fişeği miktarının iki yüz yirmi iki bin adet yani iki yüz yirmi iki sandık olduğuna dair arizası.

3 Mayıs 1897

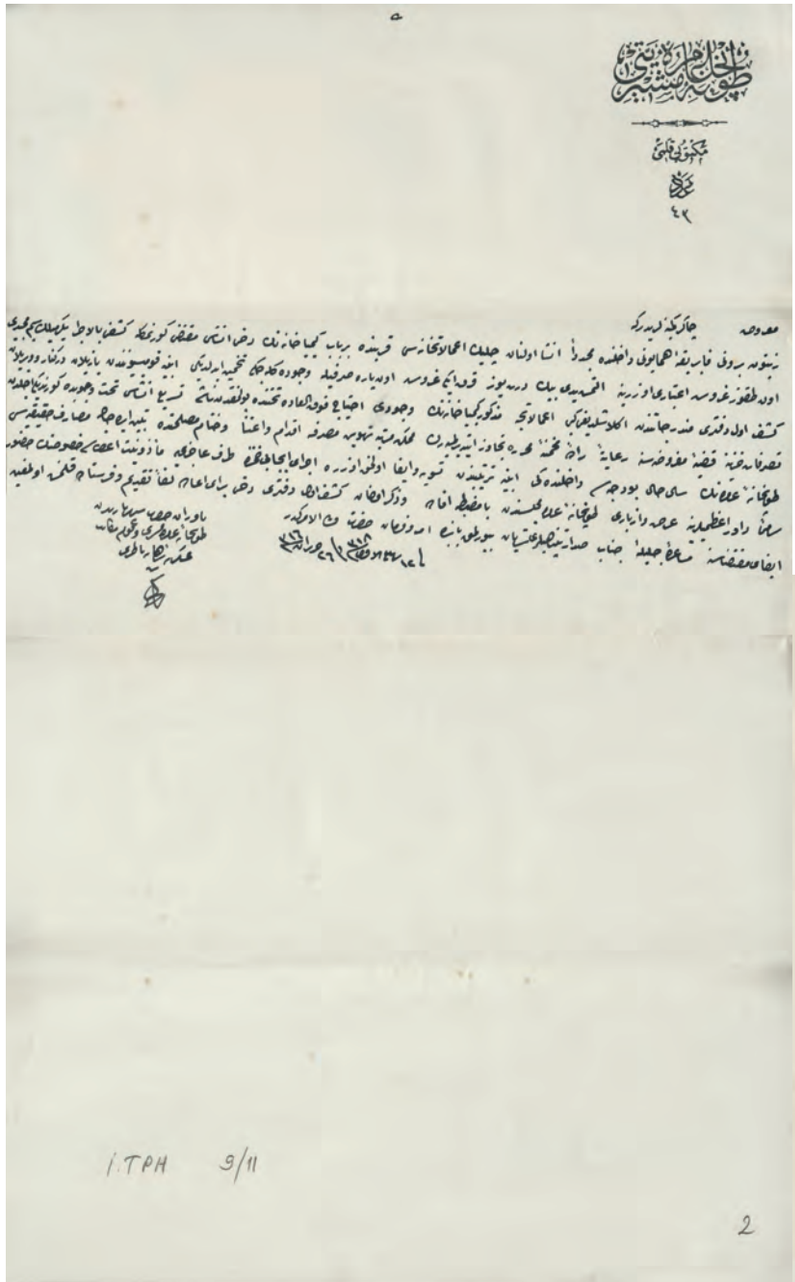

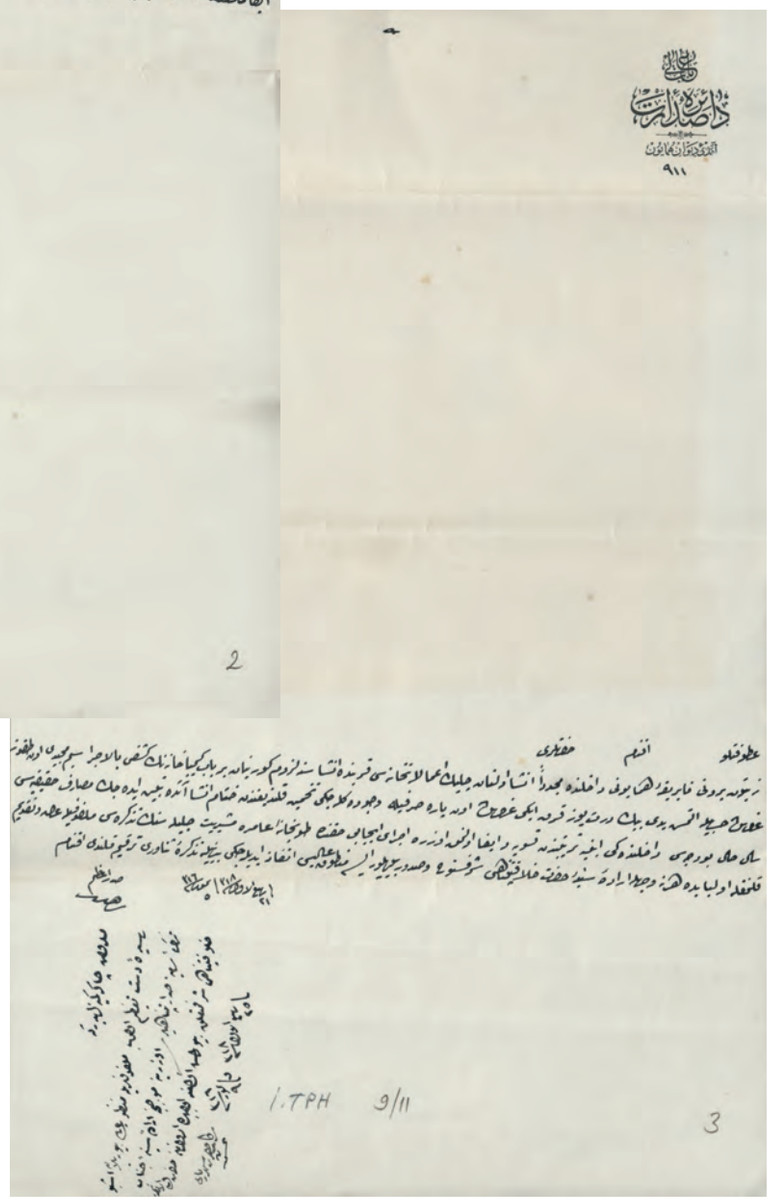
Tophâne-i Âmire Müşîriyeti
Husûsiyye

Dün gece ile bugün i'mâl edilen Martini-Henry fişenginin mikdârı iki yüz yirmi iki bin yani iki yüz yirmi iki sandıkdan ibâret olduğu Zeytunburnu Fabrika-i Hümâyûnu me'mûrundan mevrûd 21 Nisan sene [1]313 târîhli telgrafnâmede iş'âr kılındığı berây-ı ma'lûmât arz olunur. Ol bâbda emr u irâde hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî-gurreti Zilhicce sene [1]314 ve fî 21 Nisan sene [1]313

Yaverân-ı Hazret-i Şehriyârîden
Tophâne-i Âmire Müşîri ve
Umûm Mekâtib-i Askeriye-i Şâhâne Nâzırı
Zeki

BOA, İ.TPH, 9/11_2, 3

Zeytinburnu Çelik Atölyesi Yakınında Bir Kimyahane İnşası

Zeytinburnu Fabrika-i Hümâyunu içinde yeniden inşa edilen Çelik atölyesi yakınında imalat aşamasında lüzumu olan bir kimyahane inşasına izin verildiğine dair irâde-i seniyye.

23 Temmuz 1900

Tophâne-i Âmire Müşîriyeti
Mektûbî Kalemi
Aded: 43

Ma'rûz-ı Çâker-i Kemîneleridir ki:

Zeytunburnu Fabrika-i Hümâyûnu dâhilinde müceddeden inşâ olunan çelik i'mâlâthânesi kurbünde bir bâb kimyahânenin dahi inşâsı muktezî görünmekle keşfi bi'l-icrâ yirmilik sîm Mecîdî on dokuz guruş i'tibârı üzerine altmış yedi bin dört yüz kırk iki guruş on para sarfıyla vücûda geleceği tahmîn edildiği Ebniye Komisyonundan yazılan derkenâr ve verilen keşf-i evvel defteri mündericâtından anlaşıldığı gibi i'mâlâtca mezkûr kimyahânenin vücûdu ihtiyâc-ı fevkalâde tahtında bulunmakdan nâşî tesrî'-i inşâsı taht-ı vücûbda göründüğü ecilden tasarrufât-ı hazîne kaziyye-i mefrûzasına ri'âyeten râdde-i muhammene-i muharrere tecâvüz etdirilmeyerek mümkin mertebe tehvîn-i masrafa ikdâm ve i'tinâ ve hitâm-ı maslahatda tebeyyün edecek masârif-i hakîkiyyesi Tophâne-i Âmirenin sâl-i hâl büdcesi dâhilindeki ebniye tertîbinden tesviye ve îfâ olunmak üzere icrâ-yı îcâbı zımnında taraf-ı âcizîye me'zûniyet i'tâsı husûsunun huzûr-ı sâmî-i dâver-i a'zamîlerine arz ve izbârı Tophâne-i Âmire Meclisinden bâ-mazbata ifâde ve zikrolunan keşf-i evvel defteri dahi berây-ı iâde leffen takdîm ve firistâde kılınmış olmağın îfâ-yı muktezâsına müsâ'ade-i celîle-i cenâb-ı Sadâret-penâhîleri şâyân buyurulmak bâbında emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 12 Rebîülevvel sene [1]318 ve fî 26 Haziran sene [1]316

Yâverân-ı Hazret-i Şehriyârîden
Tophâne-i Amîre Müşîri ve
Umûm Mekâtib-i Askeriye-i Şâhâne Nâzırı
Bende
Zeki

***

Bâb-ı Âlî Dâire-i Sadâret
Âmedî-i Dîvân-ı Hümâyûn
911

Atûfetli Efendim Hazretleri

Zeytunburnu Fabrika-i Hümâyûnu dâhilinde müceddeden inşâ olunan çelik i'mâlâthânesi kurbünde inşâsına lüzûm görünen bir bâb kimyahânenin keşfi bi'l-icrâ sîm Mecîdî on dokuz guruş hesâbıyla altmış yedi bin dört yüz kırk iki guruş on para sarfıyla vücûda geleceği tahmîn kılındığından hitâm-ı inşâ'âtda tebeyyün edecek masârif-i hakîkiyyesi sâl-i hâl büdcesi dâhilindeki ebniye tertîbinden tesviye ve îfâ olunmak üzere icrâ-yı îcâbı hakkında Tophâne-i Âmire Müşîriyet-i Celîlesinin tezkiresi melfûfuyla arz ve takdîm kılınmağla ol bâbda her ne vechile irâde-i seniyye-i hazret-i Hilâfet-penâhî şeref-sünûh ve sudûr buyurulur ise mantûk-ı âlîsi infâz edileceği beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm kılındı efendim.

Fî 21 Rebîülevvel sene [1]318 – Fî 5 Temmuz sene [1]316

Sadr-ı A'zam
(İmza)
Rif'at

Ma'rûz-ı Çâker-i Kemîneleridir ki:

Resîde-i dest-i ta'zîm olup melfûflarıyla manzûr-ı âlî buyurulan işbu tezkire-i sâmiye-i Sadâret-penâhîleri üzerine mûcebince irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî şeref-müte'allik buyurulmuş olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

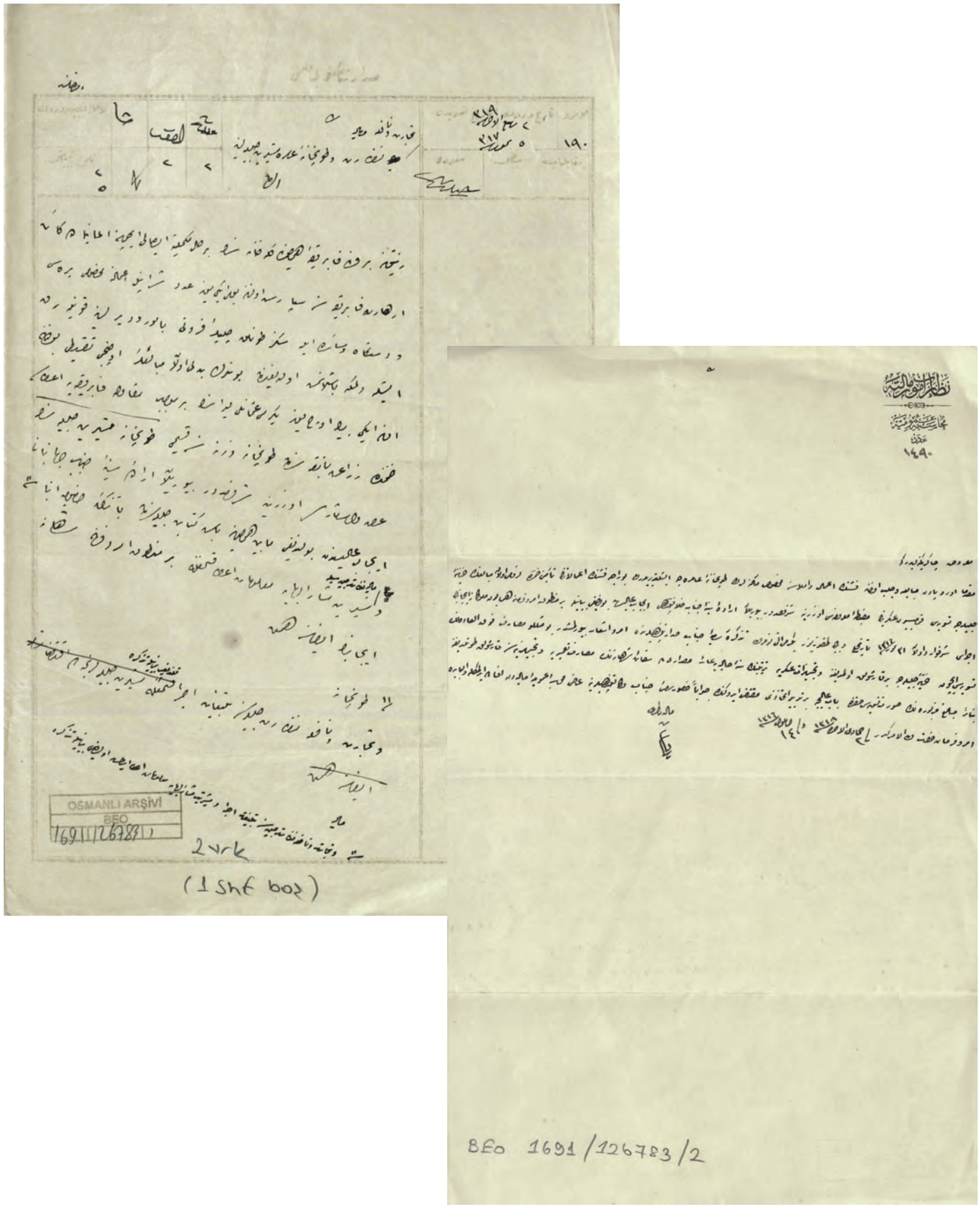
Fî 25 Rebîülevvel sene [1]318 ve fî 9 Temmuz sene [1]316

Serkâtib-i Hazret-i Şehriyârî
Tahsin

Zeytinburnu Umum Çelik Fabrikalarıyla Yeniden Yapılan Kimyahanenin Sahil Tarafından Görünüşü,
İÜ NEK, II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri, no. 91092/15

OSMANLI ARŞİVİ
BEO
1691/126783

(1 shf box)

BEO 1691/126783/2

BOA, BEO, 1691/126783_1, 2

Zeytinburnu Fabrikasında Şarapnel Üretiminin Başlaması

Zeytinburnu Fabrika-i Hümâyunu Güllehanesinde günlük iki yüz adet şarapnel imali için Almanya'daki Erhart Fabrikasından satın alınan ve üretime başlayan ve üretime başlayan pres, çelik fırın ve diğer alet ve edevatın bedelinin üçüncü taksitinin ödenebilmesi için Hazinede karşılık gösterilmiş bir para mevcut olmadığından Bâb-ı Âlî tarafından bir çözüm yolu bulunmasına dair Maliye Nezareti tezkiresi.

19 Temmuz 1901

Sadâret Mektûbî Kalemi
Numara: 190
Târîh-i Tebyîzi:
2 Rebîülâhir sene [1]319 – 5 Temmuz sene [1]317

Ticâret ve Nâfia ve Mâliye Nezâret ve Tophâne-i Âmire Müşîriyet-i Celîlelerine

Zeytunburnu Fabrika-i Hümâyûnu Güllehânesinin bir hâl-i mükemmeliyete îsâli için Almanya'da kâin Erhart Fabrikasına sipâriş olunan yevmî iki yüz aded şarapnel i'mâline mahsûs pres ve destgâh ve sâire ile sekiz tonluk çelik fırını bi'l-vürûd yerlerine konularak işledilmeğe başlanmış olduğundan bunların bedeli olan mebâliğin üçüncü taksîti bulunan on iki bin üç yüz yirmi Osmanlı lirasının ber-mûceb-i mukâvele Fabrikaya i'tâsı zımnında Zirâ'at Bankasından Tophâne Veznesine teslîmi Tophâne Müşîriyet-i Celîlesinin arz ve iş'ârı üzerine şeref-sudûr buyurulan irâde-i seniyye-i cenâb-ı Cihân-bânî îcâb-ı âlîsinden bulunduğu Mâbeyn-i Hümâyûn Başkitâbet-i Celîlesinden bâ-tezkire-i husûsiyye inbâ (*Tophâne:* ... ve Ticâret ve Nâfia Nezâret-i Celîlesine teblîgât icrâ kılındığı beyânıyla tezkire.) ve (*Mâliye:* ... Ticâret ve Nâfia Nezâret-i Celîlesine teblîgât icrâ ve Müşîriyet-i müşârun-ileyhâya ma'lûmât i'tâ edilmiş olduğu beyânıyla tezkire.) Mâliye Nezâret-i Celîlesiyle Müşîriyet-i müşârun-ileyhâya ma'lûmât i'tâ kılınmağla ber-mantûk-ı emr ü fermân-ı şâhâne îcâbının îfâsına himmet.

***

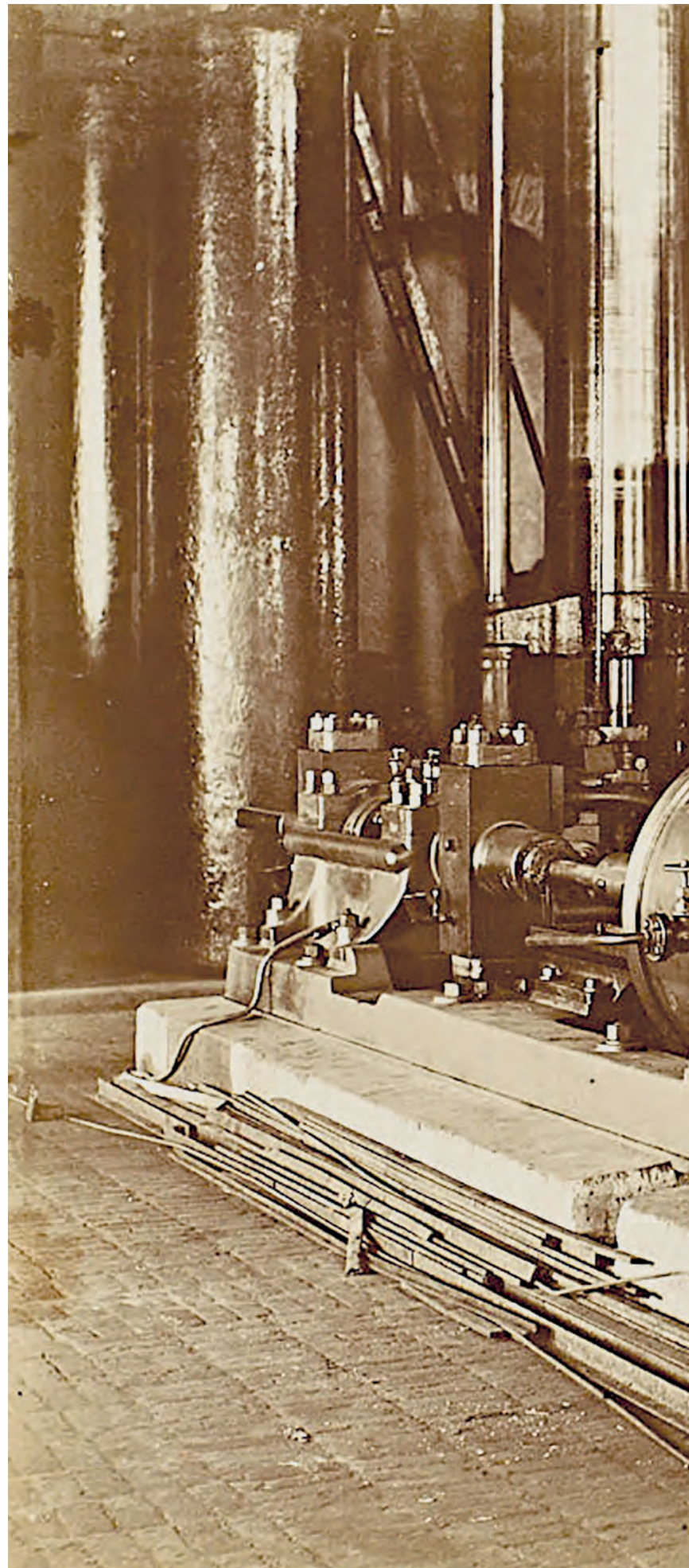
Nezâret-i Umûr-ı Mâliye
Muhâsebe-i Umûmiyye
Aded: 1490

Ma'rûz-ı Çâker-i Kemîneleridir ki:

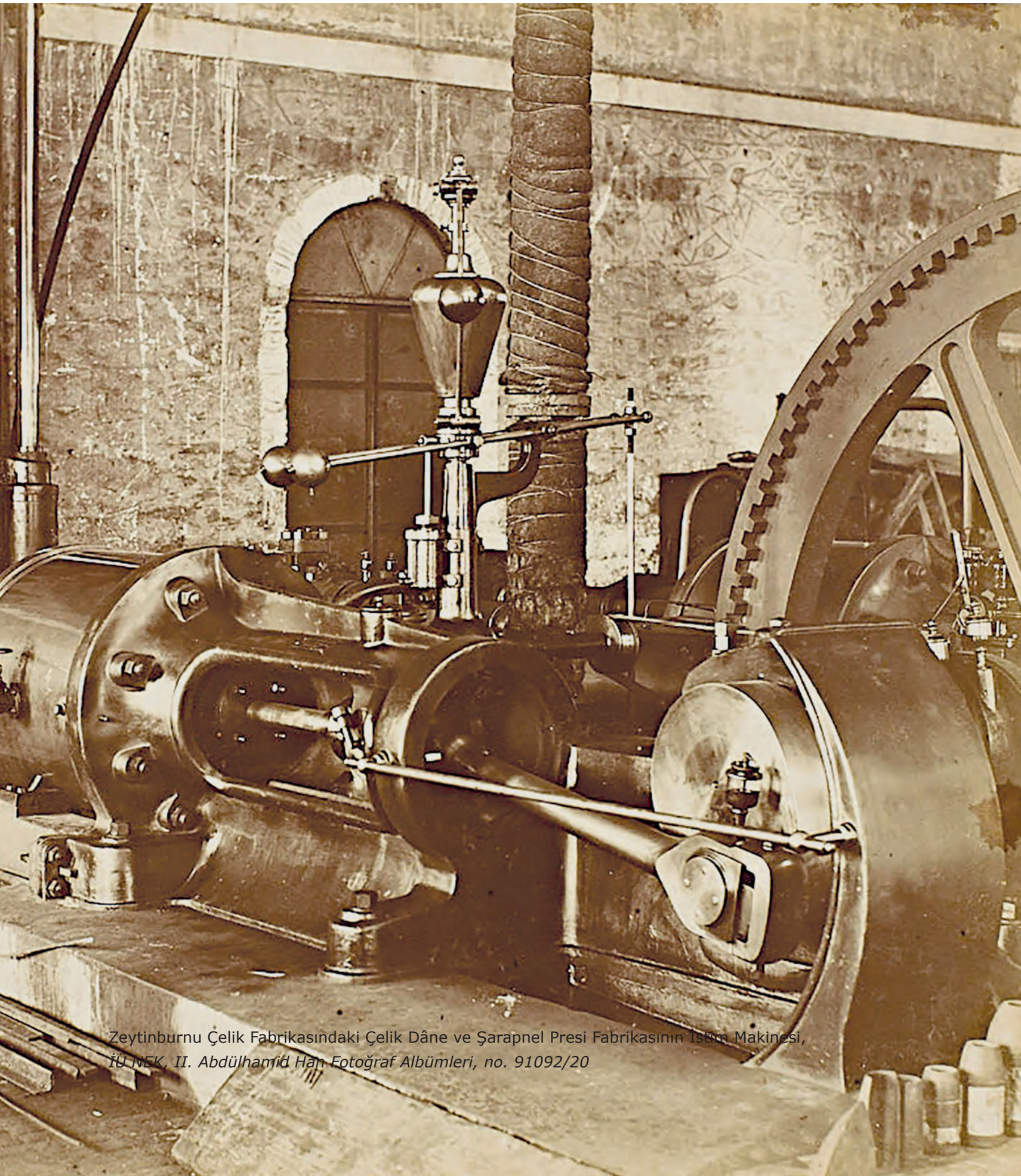
Mukaddemâ Avrupa'dan mübâya'a ve celb olunan fişenk i'mâl ve imlâsına mahsûs makinelerin Tophâne-i Âmirece işletdirilerek buraca fişenk i'mâlâtının te'mîni zımnında lüzûmu olan mebâliğin Hazîne-i Celîlece tesviyesi Komisyon-ı Askerînin mazbata-ı ma'rûzası üzerine şeref-sudûr buyurulan irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî îcâb-ı âlîsinden bulunduğu beyânıyla ber-mantûk-ı emr ü fermân-ı hümâyûn-ı mülûkâne îcâbının icrâsı şeref-vârid olan 31 Temmuz sene 1316 târîhli ve bin dokuz yüz yirmi altı numaralı tezkire-i sâmiye-i cenâb-ı Sadâret-penâhîlerinde emr ve iş'âr buyurulmuşdur. Bu misilli masârif-i fevkalâdenin tesviyesi için Hazîne-i Celîlece bir karşılık olmadığına ve Techîzât-ı Askeriyye tertîbinin sene-i hâliyeye âid mikdârı da sefâin-i şâhânenin masârif-i ta'mîriyye ve techîziyyesine karşılık tutulduğuna binâen mebâliğ-i mezbûrenin sûret-i tesviyesi hakkında Bâb-ı Âlîce bir tedbîr ittihâzı muktezî idüğünin cevâben huzûr-ı sâmî-i cenâb-ı Vekâlet-penâhîlerine arzı Muhâsebe-i Umûmiye-i Mâliyeden ifâde edilmekle ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 2 Cumâdelâhire sene 1318 ve fî 14 Eylül sene 1316

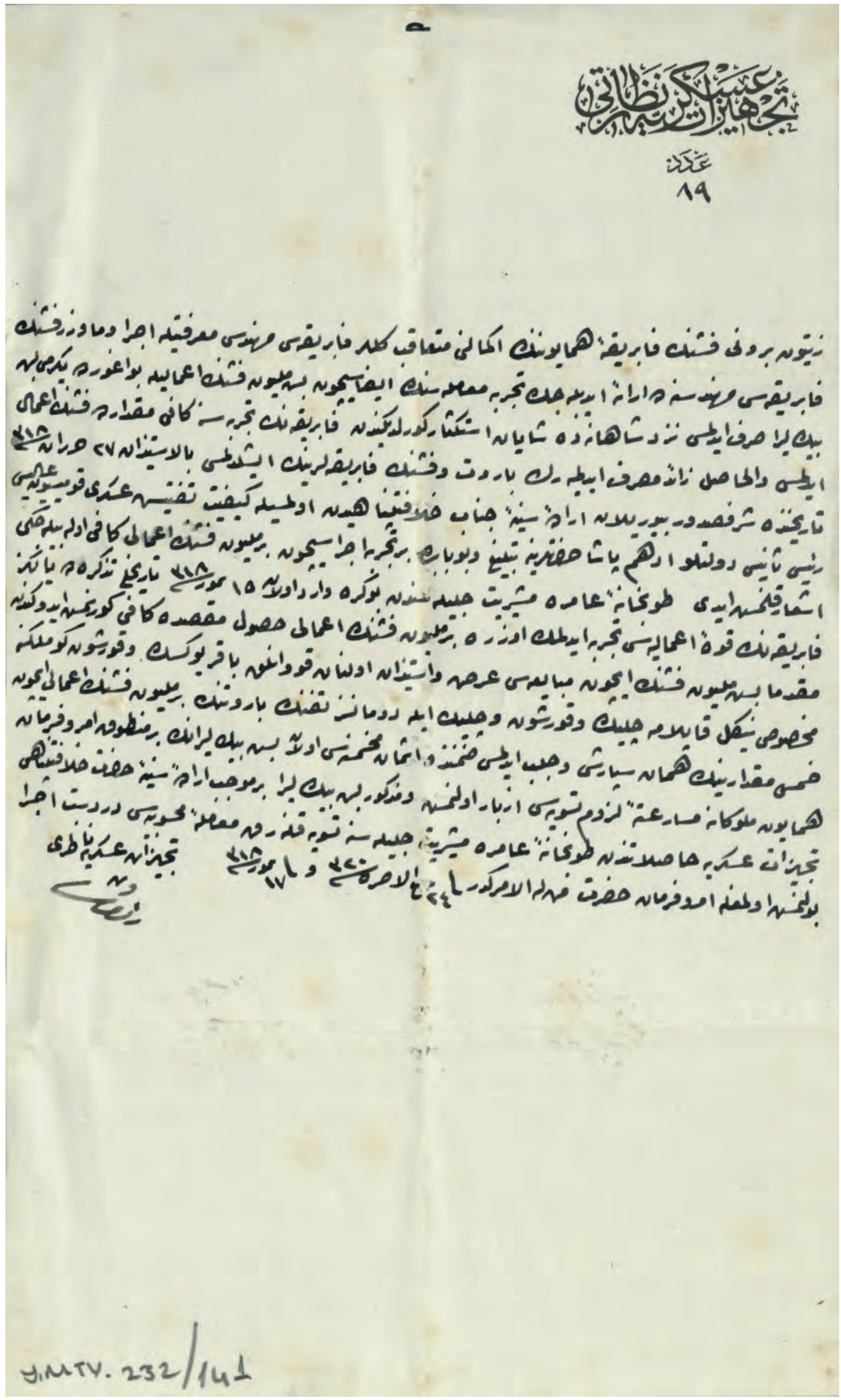
Mâliye Nâzırı
(İmza)
Reşad[1]

1 Maliye Nazırı Ahmed Reşad Paşa (1848-1927).

Zeytinburnu Çelik Fabrikasındaki Çelik Dâne ve Şarapnel Presi Fabrikasının İstim Makinesi,
İÜ NEK, II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri, no. 91092/20

BOA, Y.MTV, 232/141

Zeytinburnu Fişek Fabrikasının Üretim Kapasitesinin Testi

Yeni kurulan Zeytinburnu Fişek Fabrikasının imal gücünün tecrübe edilmesi için üretilmesi planlanan bir milyon fişeğe lazım olan kovanlık bakır yüksük, kurşun gömleğine mahsus nikel kaplama çelik, kurşun ve çelik ile dumansız tüfek barutu bedeli olan meblağ Techizat-ı Askeriye hasılatından Tophâne-i Âmireye ödendiğinden gerekli mahsup işlemlerinin yapılmasına dair adı geçen Nezaretin tezkiresi.

31 Temmuz 1902

Techîzât-ı Askeriye Nezâreti
Aded: 89

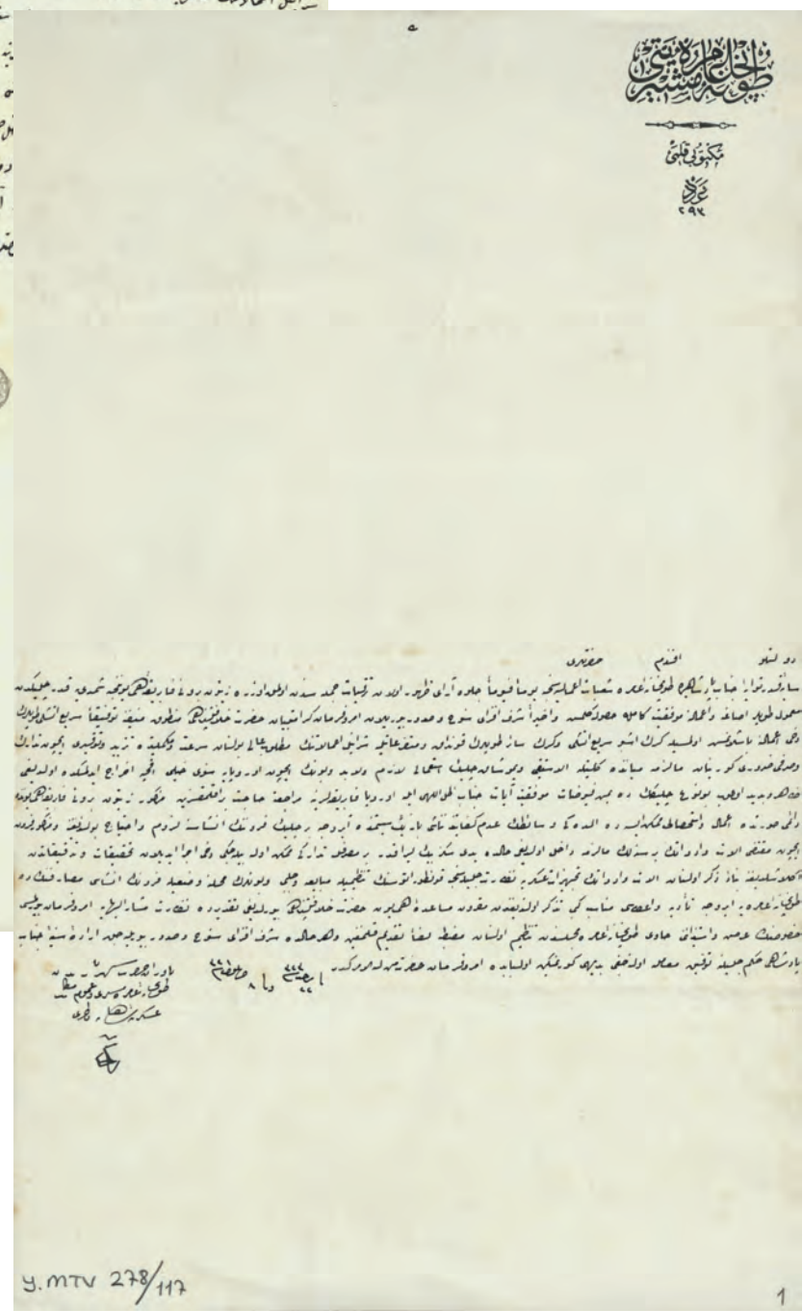
Zeytunburnu Fişenk Fabrika-i Hümâyûnu'nun ikmâlini müteâkib Keller Fabrikası mühendisi ma'rifetiyle icrâ ve Mavzer Fişenk Fabrikası mühendisine de irâe edilecek tecrübe muâmelesinin îfâsı için beş milyon fişenk i'mâliyle bu uğurda yirmi beş bin lira sarf edilmesi nezd-i şâhânede şâyân-ı istiksâr görüldüğünden fabrikanın tecrübesine kâfî mikdârda fişenk i'mâl edilmesi ve'l-hâsıl zâid masraf edilmeyerek barut ve fişenk fabrikalarının işledilmesi bi'l-istîzân 27 Haziran sene [1]318 târîhinde şeref-sudûr buyurulan irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhîden olmasıyla keyfiyet Teftîş-i Askerî Komisyon-ı Âlîsi Reîs-i Sânîsi devletli Edhem Paşa hazretlerine teblîğ ve bu bâbda bir tecrübe icrâsı için bir milyon fişenk i'mâli kâfî olabileceği iş'âr kılınmış idi. Tophâne-i Âmire Müşîriyet-i Celîlesinden bu kerre vârid olan 15 Temmuz sene [1]318 târîhli tezkirede yalnız fabrikanın kuvve-i i'mâliyyesi tecrübe edilmek üzere bir milyon fişenk i'mâli husûl-i maksada kâfî görünmüş idüğünden mukaddemâ beş milyon fişenk için mübâya'ası arz ve istîzân olunan kovanlık bakır yüksük ve kurşun gömleğine mahsûs nikel kaplama çelik ve kurşun ve çelik ile dumansız tüfenk barutunun bir milyon fişenk i'mâli için humsu mikdârının hemân sipâriş ve celb edilmesi zımnında esmân-ı muhammenesi olan beş bin liranın ber-mantûk-ı emr ü fermân-ı hümâyûn-ı mülûkâne müsâra'aten lüzûm-ı tesviyesi izbâr olunmuş ve mezkûr beş bin lira ber-mûceb-i irâde-i seniyye-i hazret-i Hilâfet-penâhî techîzât-ı askeriyye hâsılâtından Tophâne-i Âmire Müşîriyet-i Celîlesine tesviye kılınarak muâmele-i mahsûbiyyesi derdest-i icrâ bulunmuş olmağla emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 24 Rebîülâhire sene [1]320 ve fî 17 Temmuz sene [1]318

Techîzât-ı Askeriye Nâzırı
(İmza)
Bende
Râif[1]

1 Techîzât-ı Askeriye Nazırı Mehmet Raif Bey (1836-1911)

BOA, Y.MTV, 278/117

Zeytinburnu Fabrikasında Elastiki ve Yumuşak Çelik Üretimi İçin Fırın İnşasına İzin Verilmesi İsteği

Zeytinburnu Fabrika-i Hümâyununda gerek seri atışlı ve gerek sair topların kundak, şarapnel ve malzemelerinin imalatı için gerekli olan elastiki ve yumuşak çeliğin üretimi amacıyla bazik sistemde bir çelik fırın inşasına izin verilmesi için Tophâne-i Âmire Meclisi tarafından tanzim olunan mazbatanın takdimine dair tezkire.

22 Eylül 1905

Tophâne-i Âmire Müşîriyeti
Mektûbî Kalemi
Aded: 293

Devletli Efendim Hazretleri

Sâye-i kudret-vâye-i cenâb-ı Pâdişâhîde Tophâne-i Âmire şuabât-ı i'mâliyyesince yevmen fe-yevmen cilve-ârâ-yı zuhûr olan terakkiyât cümlesinden olmak üzere Zeytunburnu Fabrika-i Hümâyûnu'nca şimdiye kadar çelikden ma'mûl toplar isâga ve i'mâline muvaffakiyet-i kâmile husûle gelmiş ve ahîren şeref-efzâ-yı sünûh ve sudûr buyurulan emr ü fermân-ı kerâmet-beyân-ı hazret-i Hilâfet-penâhî mantûk-ı münîfine tevfîkan serî' atışlı topların dahi i'mâline başlanmış olmasıyla gerek işbu serî' atışlı ve gerek sâir topların kundak ve müteferriâtıyla şarapnel i'mâlâtının matlûb-ı âlî bulunan sür'at ve mükemmeliyetde tezyîd ve tevfîri için tedârük ve sarfı zarûrî görünen malzeme miyânında külliyetli elastiki ve yumuşak çelik isti'mâli lâzım ve lâ-büd ve bunun için Avrupa'ya senevî hayli akçe ihrâc edilmekde olduğu zâhir ve bedîd olup bu nev' çeliğin de yümn-i füyûzât-ı muvaffakiyet-âyât-ı cenâb-ı Zıllu'llâhî ile Avrupa fabrikalarına mürâca'ata hâcet bırakılmaksızın mezkûr Zeytunburnu Fabrika-i Hümâyûnu'nda dâimî sûretde i'mâl ve istihsâli mümkin ise de eldeki vesâitin adem-i kifâyetinden nâşî bazik sisteminde ayrıca bir çelik fırınının inşâsına lüzûm ve ihtiyâc bulunduğuna ve mezkûr fırın için muktezî âlât ve edevâtın bir senelik malzeme dâhil olduğu hâlde yedi sekiz bin lira kadar bir masrafla tedârüki mümkin olabileceği dahi icrâ edilen tahkîkât ve tedkîkâtdan anlaşıldığına binâen zikrolunan âlât ve edevâtın Techîzât-ı Askeriye Nezâret-i Celîlesince kontratosunun tanzîmiyle mübâya'a ve celbi ve bunların mahalline vaz'ıyla fırının inşâsı masârifinin de Tophâne-i Âmireye ayrıca te'diye ve i'tâsı münâsib gibi tezekkür olunduğundan makrûn-ı müsâ'ade-i hümâyûn-ı hazret-i Hilâfet-penâhî buyurulduğu takdîrde Nezâret-i müşârun-ileyhâya emr ü fermân buyurulması husûsunun arz ve istîzânını hâvî Tophâne-i Âmire Meclisinden tanzîm olunan mazbata leffen takdîm kılınmağın ve her hâlde şeref-efzâ-yı sünûh ve sudûr buyurulacak irâde-i seniyye-i cenâb-ı Pâdişâhî hükm-i celîline tevfîk-i muâmele olunacağı bedîhî görünmeğin ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 22 Receb sene [1]323 ve fî 8 Eylül sene [1]321

Yâverân-ı Hazret-i Şehriyârîden
Tophâne-i Âmire Müşîri ve
Umûm Mekâtib-i Askeriye-i Şâhâne Nâzırı
(İmza)
Bende
Zeki

***

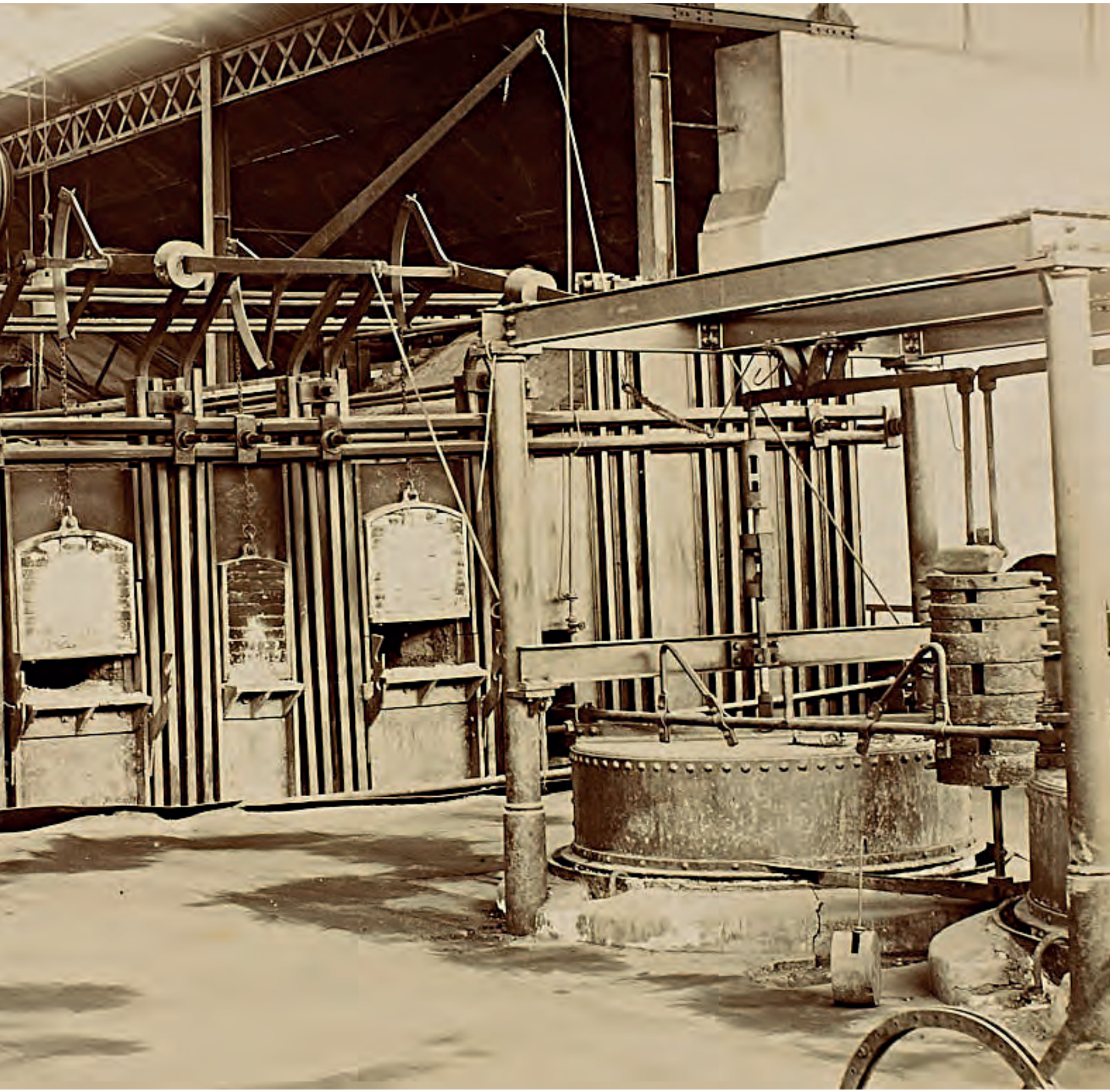
Tophâne-i Âmire Meclisi
Harbiye Dâiresi

Sâye-i kudret-vâye-i cenâb-ı Pâdişâhîde Tophâne-i Âmire şuabât-ı i'mâliyyesince yevmen fe-yevmen cilve-ârâ-yı zuhûr olan terakkiyât cümlesinden olmak üzere Zeytunburnu Fabrika-i Hümâyûnu'nca şimdiye kadar çelikden ma'mûl toplar isâga ve i'mâline muvaffakiyet-i kâmile hâsıl olmuş ve ahîren şeref-efzâ-yı sünûh ve sudûr buyurulan emr ü fermân-ı kerâmet-beyân-ı hazret-i Hilâfet-penâhî mantûk-ı münîfine tevfîkan serî' atışlı topların dahi i'mâline başlanılmış olmasıyla gerek işbu serî' atışlı ve gerek sâir topların kundak ve müteferriâtıyla şarapnel i'mâlâtının matlûb-ı âlî olan sür'at ve mükemmeliyetde tezyîd ve tevfîri için tedârük ve sarfı zarûrî olan malzeme miyânında külliyetle elastiki ve yumuşak çelik isti'mâli lâzım ve lâ-büd ve bunun için Avrupa'ya senevî hayli akçe ihrâc edilmekde olduğu zâhir ve bedîd olup bu nev' çeliğin de yümn-i füyûzât-ı muvaffakiyet-âyât-ı cenâb-ı Zıllu'llâhî ile Avrupa fabrikalarına mürâca'ata hâcet bırakılmaksızın mezkûr Zeytunburnu Fabrika-i Hümâyûnu'nda dâimî sûretde i'mâl ve istihsâli mümkin ise de eldeki vesâitin adem-i kifâyetinden nâşî bazik sisteminde ayrıca bir çelik fırınının inşâsına lüzûm ve ihtiyâc göründüğüne ve mezkûr fırın için muktezî âlât ve edevâtın bir senelik malzeme dâhil olduğu hâlde yedi sekiz bin lira kadar bir masrafla tedârüki mümkin olabileceği icrâ kılınan tahkîkât ve tedkîkâtdan anlaşıldığına binâen zikrolunan âlât ve edevâtın Techîzât-ı Askeriye Nezâret-i Celîlesince kontratosunun tanzîmiyle mübâya'a ve celbi ve bunların mahalline vaz'ıyla fırının inşâsı masârifinin de Tophâne-i Âmireye ayrıca te'diye ve i'tâsı münâsib gibi tezekkür olunmağın makrûn-ı müsâ'ade-i hümâyûn-ı hazret-i Hilâfet-penâhî buyurulduğu takdîrde Nezâret-i müşârun-ileyhâya emr ü fermân buyurulması husûsunun atebe-i muallâ-mertebe-i cenâb-ı cihân-bânîye arzıyla istîzânı bâbında emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

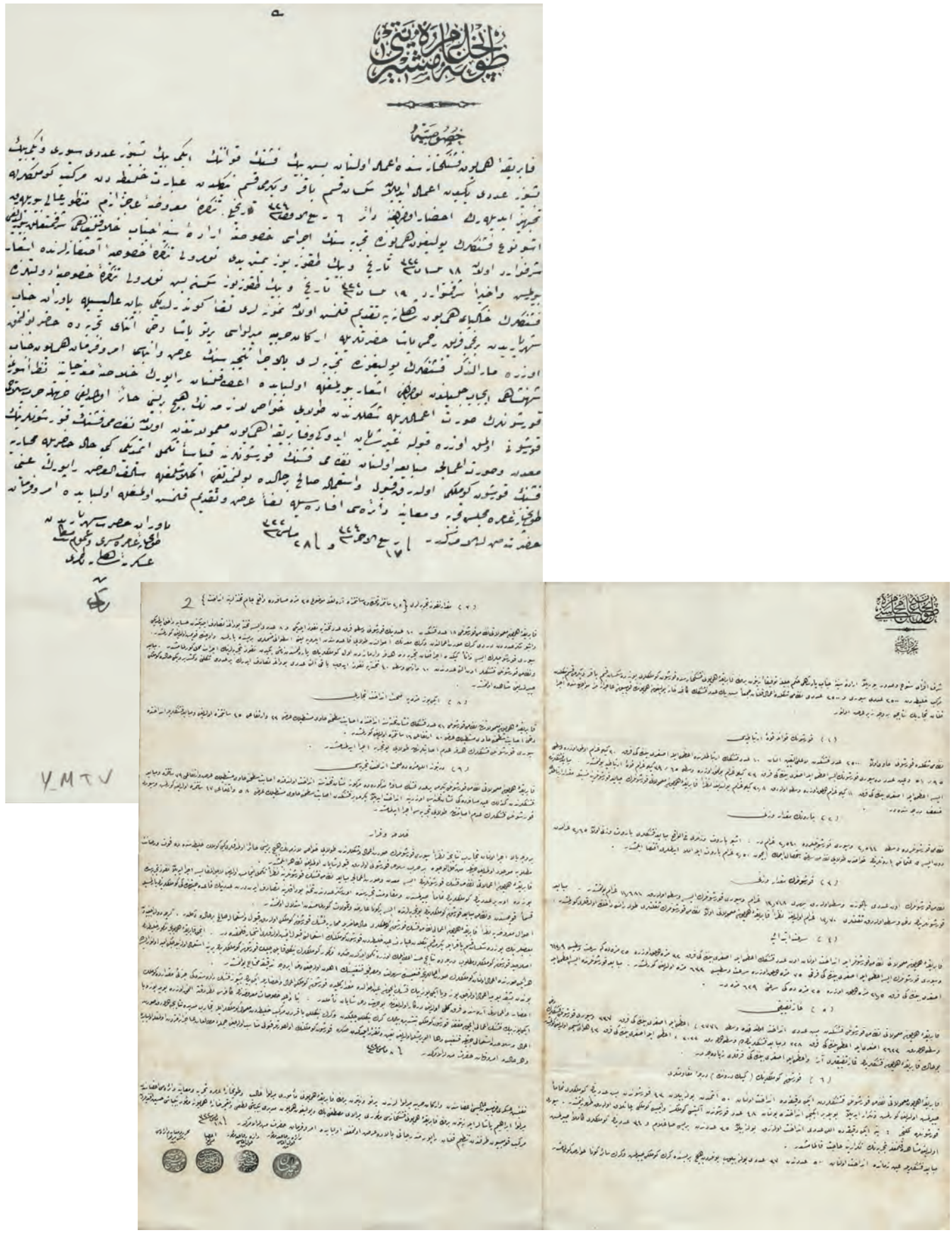
Fî 20 Receb sene [1]323 ve fî 7 Eylül sene [1]321

(Komisyon üyelerinin mühürleri)

Zeytinburnu Çelik Fabrikasının 10 Tonluk Büyük Fırını,
İÜ NEK, II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri, no. 91092/16

BOA, Y.MTV, 287/118

Zeytinburnu Fabrika-i Hümâyunu Fişekhanesinde Üretilen Fişeklerin Deneme Atış Sonuçları

Zeytinburnu Fabrika-i Hümâyunu Fişekhanesinde üretilen ve Kâğıthane Poligonu'nda denemeleri yapılan fişeklerin harp silahı kurşunu olarak kullanılmaya elverişli olmadığına dair Tecrübe Komisyonu tarafından hazırlanan rapor.

10 Haziran 1906

Tophâne-i Âmire Müşîriyeti
Husûsiyye

Fabrika-i Hümâyûn Fişenkhânesinde iʻmâl olunan beş bin fişenk kovanının iki bin beş yüz adedi sivri ve iki bin beş yüz adedi yeniden iʻmâl edilen [yüzde] seksen kısım bakır ve [yüzde] yirmi kısım nikelden ibâret halîtadan mürekkeb gömleklerle techîz edilerek ihzâr olunduğuna dâir 6 Rebîülevvel sene [1]324 târîhli tezkire-i maʻrûza-i âcizânem manzûr-ı âlî buyurularak işbu nevʻ fişenklerin Poligon-ı Hümâyûnda tecrübesinin icrâsı husûsuna irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî şeref-müteʻallik buyurulduğu şeref-vârid olan 18 Nisan sene [1]322 târîh ve bin dokuz yüz yetmiş yedi numaralı tezkire-i husûsiyye-i âsafânelerinde işʻâr buyurulmuş ve ahîren şeref-mütevârid 19 Nisan sene [1]322 târîh ve bin dokuz yüz seksen beş numaralı tezkire-i husûsiyye-i devletlerinde fişenklerin hâk-i pây-i hümâyûn-ı şâhâneye takdîm kılınmış olan numûneleri leffen gönderildiği beyân-ı âlîsiyle yâverân-ı cenâb-ı şehriyârîden Birinci Ferîk Rahmi Paşa hazretleriyle Erkân-ı Harbiye Mîrlivâsı Pertev Paşa dahi esnâ-yı tecrübede hâzır bulunmak üzere mârrü'z-zikr fişenklerin Poligonda tecrübeleri bi'l-icrâ netîcesinin arz ve inbâsı emr ü fermân-ı hümâyûn-ı cenâb-ı şehinşâhî îcâb-ı celîlinden bulunduğu işʻâr buyurulmağla ol bâbda iʻtâ kılınan raporun hulâsa-i mündericâtına nazaran sivri kurşunların sûret-i iʻmâlleriyle şekillerinden dolayı havâss-ı lâzımenin hiçbirisini hâiz olmadığı cihetle harb silahı kurşunu olmak üzere kabûle gayr-i şâyân idüğü ve Fabrika-i Hümâyûn maʻmûlâtından olan nizâmî fişenk kurşunlarının maʻden ve suret-i iʻmâlce mübâyaʻa olunan nizâmî fişenk kurşunlarına kıyâsen tekemmül etmediği gibi hâl-i hâzırıyla muharebe fişenk kurşun gömleği olarak kabûle ve istiʻmâle sâlih bir hâlde bulunmadığı anlaşılmağla sâlifü'l-arz raporun aynı Tophâne-i Âmire Meclisi Tecrübe ve Muâyene Dâiresi ifâdesiyle leffen arz u takdîm kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 17 Rebîülâhir sene [1]324 ve fî 28 Mayıs sene [1]322

Yâverân-ı Hazret-i Şehriyârîden
Tophâne-i Âmire Müşîri ve
Umûm Mekâtib-i Askeriye-i Şâhâne Nâzırı
Bende
(İmza)
Zeki

***

Tophâne-i Âmire Meclisi
Tecrübe Dâiresi

Şeref-efzâ-yı sünûh ve sudûr buyurulan irâde-i seniyye-i cenâb-ı Pâdişâhî hükm-i celîline tevfîkan Zeytunburnu Fabrika-i Hümâyûnu Fişenkhânesinde kurşun gömlekleri yüzde seksen kısım bakır ve [yüzde] yirmi kısım nikelden mürekkeb halîtadan 2.500 adedi sivri ve 2.500 adedi nizâmî şekilde i'mâl kılınan cem'an beş bin aded fişengin Kâğıdhâne Poligon-ı Hümâyûnu'nda komisyon-ı âcizânemiz muvâcehesinde icrâ kılınan tecâribin netâyici ber-vech-i zîr arz olunur.

(1) Kurşunun Kovanla Kuvve-i İrtibâtiyyesi

Nizâmî şekilde kurşunu hâvî olan 2500 aded fişenkden lâ ale't-ta'yîn alınan 10 aded fişengin irtibâtlarında a'zamî ile asgarî beynindeki fark 20 kilogram olmak üzere vasatî 51,95 ve aynı adedde sivri kurşunun ise a'zamî ile asgarî beynindeki fark 23 kilogram bulunmak üzere vasatî 39,65 kilogram kuvve-i irtibâtiyye bulunmuşdur. Mübâya'a fişenklerinde ise a'zamî ile asgarî beynindeki fark 11 kilogram olmak üzere vasatî olarak 30,8 kilogram bulunduğuna nazaran Fabrika-i Hümâyûn ma'mûlâtı kurşunların mübâya'a kurşunlarına nisbetle mikdâr-ı irtibâtları za'f derecesindedir.

(2) Barutun Mikdâr-ı Vezni

Nizâmî kurşunlarda vasatî 2,544 ve sivri kurşunlularda 2,540 gramdır. İşbu barut veznleri fi'l-vâki' mübâya'a fişenkleri barut vezni olan 2,65 gramdan dûn ise de Osmanlı barutlarının havâssından dolayı nizâmî sür'ati istihsâl eylemek içîn 2,50 gram barut ile imlâ edilmeleri iktizâ eylemişdir.

(3) Kurşunların Mikdâr-ı Vezni

Nizâmî kurşunların on adedi bi'l-vezn vasatî olarak beheri 13,718 gram ve sivri kurşunların ise vasatî olarak 11,681 gram bulunmuşdur. Mübâya'a kurşunlarının dahi vasatî olarak sikletleri 13,70 gram olduğuna nazaran Fabrika-i Hümâyûn ma'mûlâtı olan nizâmî kurşunların sikletleri tolerans dâhilinde oldukları görülmüşdür.

(4) Sür'at-i İbtidâiyye

Fabrika-i Hümâyûn ma'mûlâtı nizâmî kurşunlar ile endâht olunan on aded fişengin a'zamî ile asgarî beynindeki fark 32 metre olmak üzere 25 metredeki sür'at-i vasatîsi 643,9 ve sivri kurşunların ise a'zamî ile asgarî beynindeki farkı 75 metre olmak üzere sür'at-i vasatîsi 632 metre olduğu görülmüşdür. Mübâya'a kurşunlarında ise a'zamî ile asgarî beynindeki fark 21,5 metre olmak üzere 25 metredeki sür'ati 629 metredir.

(5) Gaz Tazyîki

Fabrika-i Hümâyûn ma'mûlâtı nizâmî kurşunlu fişenkden beş adedi endâht olundukda vasatî 2770 a'zamî ile asgarî beynindeki fark 337 ve sivri kurşunlu fişenklerin dahi vasatî olarak 2623 asgarî ile a'zamî beynindeki fark 228 ve mübâya'a fişenklerinin de vasatî olarak 3022, a'zamî ile asgarî beynindeki fark 43 havâ-yı nesîmî olduğu görülmüşdür. Bu hâlde Fabrika-i Hümâyûn fişenklerinin gaz tazyîkleri az ve a'zamî ile asgarî beynindeki farkları ziyâdecedir.

(6) Kurşun Gömleklerinin (kepek derûnunda) Derece-i Mukâvemetleri

Fabrika-i Hümâyûn ma'mûlâtı nizâmî kurşunlu fişenklerden iki dakîkada endâht olunan 50 atımdan bulunabilen 43 kurşundan beş adedinin gömlekleri tamâmen sıyrılmış olduğu görülmüş ve tekrâr edilen böyle bir ikinci endâhtda bulunan 48 aded kurşundan altısı gömleksiz ve ikisi gömleği çatlak olarak zuhûr etmişdir. Sivri kurşunlara gelince: Yine iki dakîkada elli adedi endâht olunarak bulunabilen 35 adedinden birisi sağlam ve 34 adedinin gömlekleri kâmilen sıyrılmış olduğu müşâhede kılınmağla tecrübenin tekrârına hâcet kalmamışdır.

Mübâya'a fişenkleriyle ayn-ı zamânda endâht olunan 50 adedinden 37 adedi bulunabilip bunlardan hiçbirisinde gerek gömleği sıyrılmış ve gerek sâir gûnâ avârız görülmemişdir.

(7) Mikdâr-ı Nüfûz Tecrübeleri

(2,5 santimetre sihamında ve 3 santimetre arahkla mevzû' 25 metre mesâfede vâki' çam tahtalarına endâht)

Fabrika-i Hümâyûn ma'mûlâtı nizâmî kurşunlu 18 aded fişenkden 10 adedinin kurşunu vasatî kırk aded tahtaya nüfûz eylediği ve 8 adedi ise tahta budağına tesâdüf eylediğinden hesâba dâhil edilmediği ve işbu sekiz adedden dördü gerek sûret-i i'mâlinden ve gerek ma'denin ahvâlinden dolayı kâidesinden ileriye yani üstüvânî kısımları birisinde yarılmış ve üçünde kopmuş olduğu görülmüşdür. Sivri kurşunluların ise zâten kepekde icrâ kılınan tecrübede hedefe varmazdan evvel gömleklerinin pârelenmesinden nâşî yeniden nüfuz tecrübelerinin icrâsına mahal görülmemişdir. Mübâya'a ve nizâmî kurşunlu fişenkler on altı adedinden 10 dânesi vasatî 40 tahtaya nüfûz edip bâkî altı adedi budağa tesâdüf ederek bir adedi şeklini değişdirdiği hâlde gömleği sıyırılmadığı müşâhede olunmuşdur.

(8) İki Yüz Metreye Sıhhat-i Endâht Tecâribi

Fabrika-i Hümâyûn ma'mûlâtından nizâmî kurşunlu 21 aded fişengin nişân tahtasına endâhtında isâbet-i sathını hâvî müstatîlin arzı 23 ve irtifâı 45 santimetre olduğu ve mübâya'a fişenkleriyle endâhtda dahi isâbet-i sathını hâvî müstatîlin arzı 20, irtifâı 16 santimetre olduğu görülmüşdür. Sivri kurşunlu fişenklerin hedefe adem-i isâbetlerinden dolayı bu tecrübe icrâ edilmemişdir.

(9) Dört Yüz Elli Metrede Sıhhat-i Endâht Tecrübesi

Fabrika-i Hümâyûn ma'mûlâtı nizâmî kurşunlu yirmi bir aded fişenk mesâfe-i mezkûrede merkûz nişân tahtasına endâht olundukda isâbet-i sathını hâvî müstatîlin arz ve irtifâı 79 santimetre ve mübâya'a fişenklerinden kezâlik ayn-ı mesâfedeki nişân tahtası üzerine endâht edilen yirmi bir fişenkden isâbet-i sathını hâvî müstatîlin arzı 58 ve irtifâı 47 santimetre olduğu görülmüş ve sivri kurşunlu fişenklerin adem-i isâbetinden dolayı tecrübesi icrâ edilmemişdir.

Hulâsa ve Karâr

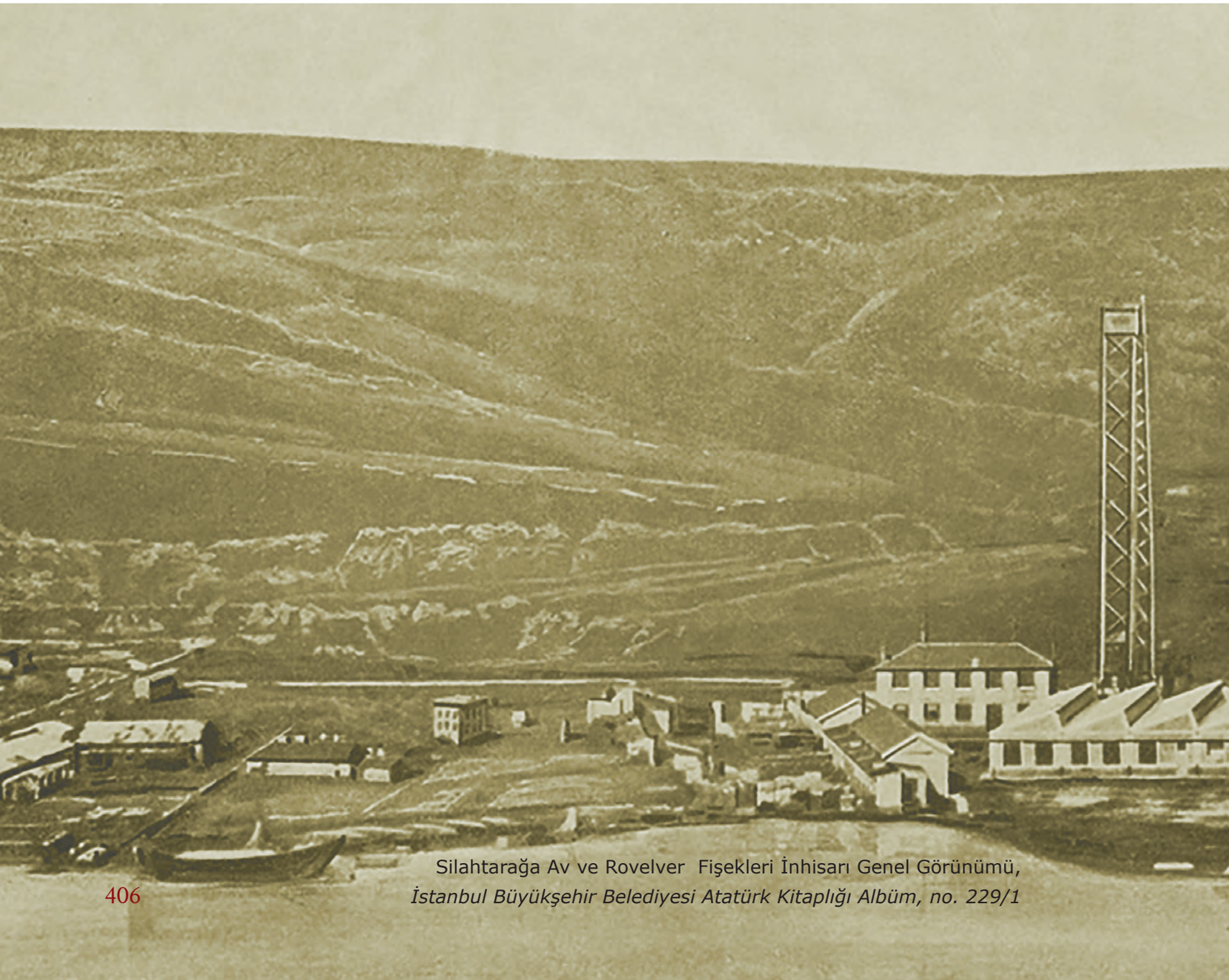
Ber-vech-i bâlâ icrâ olunan tecârib netâyicine nazaran sivri kurşunların sûret-i i'mâl ve şekillerinden dolayı havâss-ı lâzımenin hiçbirisini hâiz olmadıkları gibi gömlek halîtasında da kuvvet ve rasânet-i matlûbe mevcûd olmadığı cihetle min-külli'l-vücûh bir harb silahı kurşunu olarak kabûle şâyân olmadığı tezâhür eylemişdir.

Fabrika-i Hümâyûn i'mâlâtı nizâmî fişenk kurşunlarının ise ma'den ve sûret-i i'mâlce mübâya'a nizâmî fişenk kurşunlarına nazaran tekemmül etmemiş olduğu li-ecli'l-mukâyese icrâ edilen nüfûz tecrübesinde yüzde on bir adedinin gömleklerinin tamâmen sıyrılmasından ve mukâvemet tecrübesinde on sekiz adedinden tahta budaklarına

tesâdüf eden dört adedinin kâide cihetindeki gömleklerinin yarılmasıyla kısmen kopmasından ve nizâmî mübâya'a kurşun gömleklerinin bu tecrübelerinde ise bir gûnâ ârıza ve tahavvülât görülmemesinden istidlâl olunmuşdur.

Ahvâl-i ma'rûzaya nazaran Fabrika-i Hümâyûn i'mâli nizâmî fişenk kurşun gömlekleri hâl-i hâzırıyla muhârebe fişenk kurşun gömleği olarak kabûl ve isti'mâle sâlih bir hâlde değildir. Gerçi düvel-i ecnebiyyeden ba'zılarının yüzde seksen kısım bakır ile [yüzde] yirmi kısım nikelden ibâret aynı halîtadan kurşun gömleğinin isti'mâlini kabûl etmiş oldukları istihbâr kılınmakdadır. Ancak Fabrika-i Hümâyûnca mezkûr halîtanın ıslâhıyla kurşun gömlekleri matlûb derecede netâyic-i hasene i'tâ eylemek üzere tekemmül eyledikden sonra mezkûr gömleklerin nikel kaplı çelik kurşun gömleklerinin yerine isti'mâl olunabileceği ümîd olunur ise de her iki sûretde i'mâl olunan gömleklerin sûret-i i'mâllerince kangısında suhûlet ve masrafca kangısının ehven olacağı dahi ayrıca tedkîka muhtâc bulunmuşdur.

Bundan başka yevmiye i'mâl olunacak yüz veya iki yüz bin fişenk için ayn-ı ahvâlde mikdâr-ı küllîde kurşun gömleği i'mâl ve ihzârıyla iki bin beş yüz fişenk râddesindeki cüz'î mikdârda gömlek ihzâr ve i'mâlâtı arasında fark-ı küllî olduğu derkâr olduğundan bu cihet dahi şâyân-ı te'emmüldür. Binâenaleyh husûsât-ı ma'rûzanın kâffesi nazar-ı dikkate alınmak üzere yevmiye yüz veya iki yüz bin fişenk i'mâli için muktezî kurşun gömleği yetişdirebilmek gerek nikelli çelikden ve gerek nikelli bakırdan mürekkeb

Silahtarağa Av ve Rovelver Fişekleri İnhisarı Genel Görünümü,
İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Albüm, no. 229/1

halîtadan ma'mûl gömlekler ile tecârib-i medîde netâyici olarak sûret-i i'mâl ve silahda isti'mâli cihetiyle kangısı daha elverişli olduğu ta'ayyün ve takarrür eyledikden sonra kurşun gömleğinin ol sûretle kabûlü münâsib olacağı cümle-i mütâla'ât-ı âcizânemizden olmağla ol bâbda ve her hâlde emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

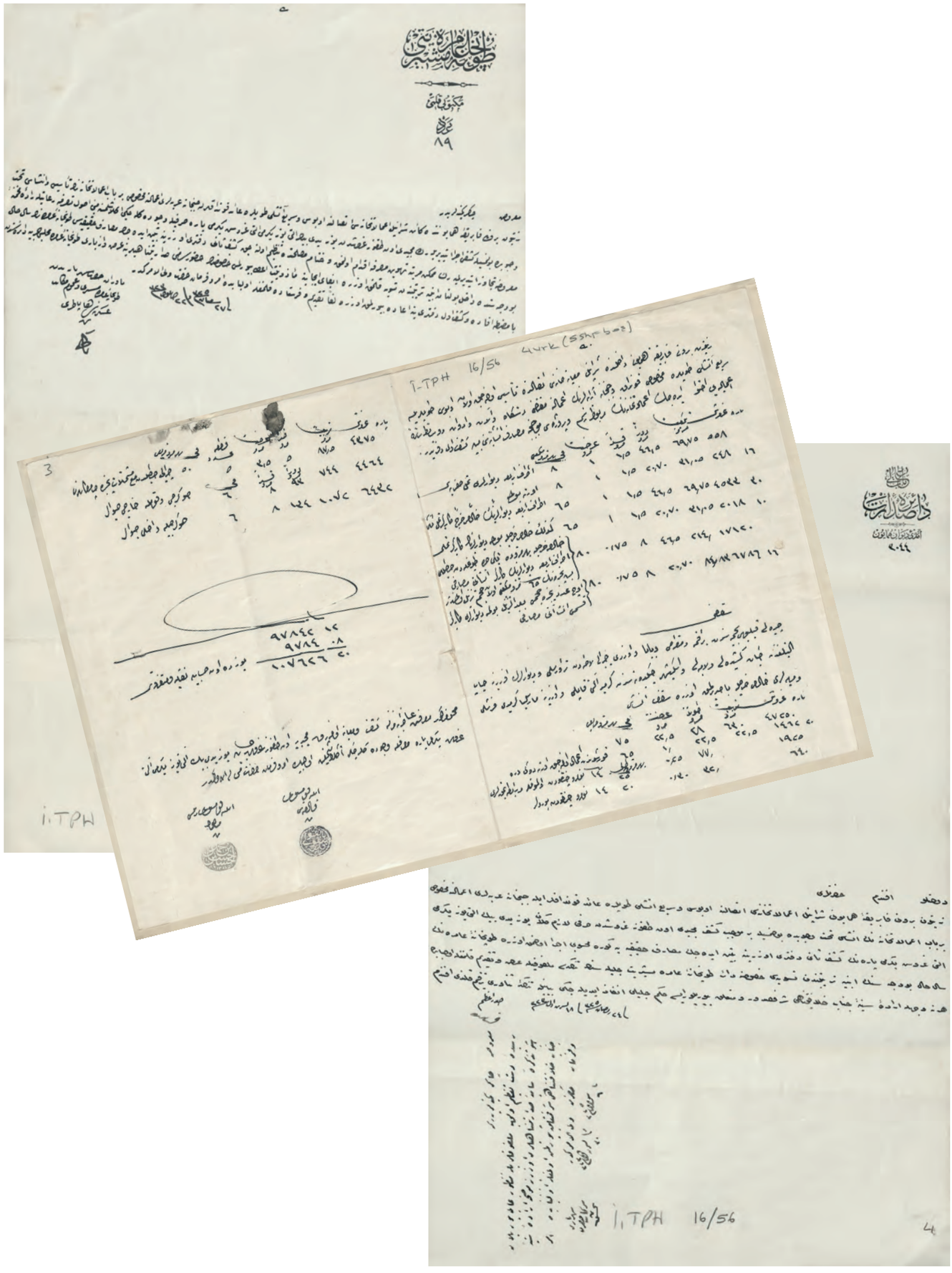
Fî 8 Mayıs sene [1]322

Teftîş-i Askerî Komisyon-ı Âlîsi a'zâsından ve Erkân-ı Harbiye mîrlivâlarından Pertev ve Zeytunburnu Fabrika-i Hümâyûnu Me'mûru Mîrlivâ Galib ve Tophâne-i Âmire Tecrübe ve Muâyene Dâiresi a'zâsından Mîrlivâ İbrahim paşalar ile Zeytunburnu Fabrika-i Hümâyûnu Fişenkhânesi Me'mûru Mîralay Mustafa Bey ve Poligon-ı Hümâyûn Müdîri Binbaşı Lütfi ve Ta'mîrhâne-i Hümâyûna me'mûr Binbaşı Hüseyin efendilerden mürekkeb komisyon tarafından tanzîm kılınan rapor mündericâtı bâlâda arz olunmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 18 Mayıs sene [1]322

(Komisyon üyelerinin mühürleri)

BOA, İ.TPH, 16/56_1, 3, 4

Top Kundağı ve Cephane Arabası Yapımı İçin Bir İmalathane İnşası

Zeytinburnu Fabrikasında Şarapnel Muayenehanesi yakınında obüs ve seri atışlı topların kundaklarıyla cephane arabalarının imaline mahsus bir imalathane inşasına izin verilidiğine dair irâde-i seniyye.

12 Kasım 1907

Zeytunburnu Fabrika-i Hümâyûnu dâhilinde Şarapnel Muâyenehânesi ittisâlinde te'sîs olunacak olan obüs toplarıyla serî' atışlı toplara mahsûs kundak ve cebehâne arabalarının i'mâline muktezî destgâh ve âlât ve edevât ve vesâit-i sâire-i i'mâliyyeyi ihtivâ edecek i'mâlâthânenin merbût resim ve projesi mûcebince masârif-i inşâiyyesini mübeyyin keşf-i evvel defteridir.

Para	Guruş	Terbîan Metre	Devren Metre	Kadden Metre	Arzan Metre	Fî beher metre-i müka"abı guruş	
	558	69,75	46,5	1,5	1	8	Etrâf-ı erba'a duvarları temel hafriyesi
16	248	31,05	20,70	1,5	1	8	Orta bölme duvarları temel hafriyesi
30	4.533	69,75	46,5	1,5	1	65	Etrâf-ı erba'a duvarlarının hâlis harc[la] kârgîr temel inşâsı
10	2.018	31,05	20,70	1,5	1	65	Kezâlik hâlis harcla bölme duvarlarının kârgîr temeli
	17.120	214	46,5	8	0,75	80	Hâlis harcla beher metrede iki sıra tuğladan hatıllı etrâf-ı erba'a duvarlarının kârgîr inşâ'âtı masârifi beş pencerenin 65 metre-i müka"abı olan hacim tenzîl olmuşdur.
16	6.786	84,83	20,70	8	0,75	80	Üç aded pencere hacmi ba'de't-tenzîl bölme duvarları kârgîr kısmı inşâ'âtı masârifi

Sakfı

Çıralı Filyos biçmesinden bırakma ve mikrâsî ve baba ve üzeri çıralı latadan traversli ve duvarların üzerine çap altılığından taban keşîdeli ve lambalı ve Eskişehir çiğdenesinden kiremid altı kaplı ve üzerine Marsilya kiremidi ferşli ve mâyeleri hâlis harcla basdırılmak üzere sakf inşâsı.

Para	Guruş	Terbîan Metre	Tûlen Metre	Arzan Metre	Fî-i beher metre-i murabbaʿı Guruş	
	47.250	630	28	22,5	75	
20	1.462	22,5	22,5	1	65	Kurşundan iʿmâl olunacak ortadaki dere
	1.925		77	0,25	Beher metre tûlü 25	14 numara çinkodan oluklar ve râbıta demirleri
	640		32	0,30	20	14 numara çinkodan borular

Guruş	Terbîan Metre	Kadden Metre	Arzan Metre	Kıtʿa Aded	Fî-i beher metre-i murabbaı: 50
4375	87,5	5	3,5	5	Çıralı hatıldan maʿa müştemilât pencere câmekânları
4464	744	Devren metre 93	Kadden Metre 8	Fî 6	Su kireci ve kumla hâricî sıvalar
6432	1.072	134	8	6	Su kireciyle dâhilî sıvalar

Yekûn

Guruş	Para	
97.842	12	
09.784	08	Yüzde on hesâbıyla nakliye ve müteferrikası
107.626	20	

Mahall-i mezkûr maʿrifet-i âcizânemizle keşf ve muâyene olunarak Mecîdiye on dokuz guruş hesâbıyla yüz yedi bin altı yüz yirmi altı guruş yirmi para masrafla vücûda geleceği anlaşılmağın ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Ebniye Komisyonu Reîsi Mîrlivâ Bende *(Mühür)* **İhsan Hüseyin bin Mehmed**	Ebniye Komisyonu Kalfası Bende *(Mühür)* **Yanko Nikoli Kalfa**

***

Tophâne-i Âmire Müşîriyeti
Mektûbî Kalemi
Aded: 89

Ma'rûz-ı Çâker-i Kemîneleridir

Zeytunburnu Fabrika-i Hümâyûnunda kâin Şarapnel İ'mâlâthânesi ittisâline obüs ve serî' atışlı toplara âid kundaklarla cebehâne arabaları i'mâline mahsûs bir bâb i'mâlâthânenin te'sîs ve inşâsı taht-ı vücûbda bulunmasıyla keşfi icrâ etdirilerek Mecîdî on dokuz guruşdan yüz yedi bin altı yüz yirmi altı guruş yirmi para sarfıyla vücûda geleceği anlaşılmasına mebnî usûl-i tasarrufa ri'âyetle râdde-i muhammene-i ma'rûza tecâvüz etdirilmeyerek mümkin mertebe tehvîn-i masrafa ikdâm olunmak ve hitâm-ı maslahatda tanzîm olunacak keşf-i sânî defteri üzerine tebeyyün edecek masârif-i hakîkiyyesi Tophâne-i Âmirenin sâl-i hâl büdcesinde dâhil bulunan ebniye tertîbinden tesviye kılınmak üzere îfâ-yı îcâbına me'zûniyet i'tâ buyurulması husûsunun huzûr-ı sâmî-i Sadâret-penâhîlerine arz ve izbârı Tophâne-i Âmire Meclis-i Harbiye Dâiresinden bâ-mazbata ifâde ve keşf-i evvel defteri yine iâde buyurulmak üzere leffen takdîm ve firistâde kılınmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 27 Şaban sene [1]325 ve fî 22 Eylül sene [1]323

Yâverân-ı Hazret-i Şehriyârîden
Tophâne-i Âmire Müşîri ve
Umûm Mekâtib-i Askeriyye-i Şâhâne Nâzırı
Bende
Zeki

***

Bâb-ı Âlî Dâire-i Sadâret
Âmedî-i Dîvân-ı Hümâyûn
3044

Devletli Efendim Hazretleri

Zeytunburnu Fabrika-i Hümâyûnu Şarapnel İ'mâlâthanesi ittisaline obüs ve serî' atışlı toplara âid kundaklar ile cebehane arabaları i'mâline mahsûs bir bâb i'mâlâthânenin inşâsı taht-ı vücûbda bulunmasıyla ber-mûceb-i keşf Mecîdî on dokuz guruşdan sarfı lâzım gelen yüz yedi bin altı yüz yirmi altı guruş yirmi paranın keşf-i sânî defteri üzerine tebeyyün edecek masârif-i hakîkiyyeye göre mahsûbu icrâ olunmak üzere Tophâne-i Âmirenin sâl-i hâl büdcesinin ebniye tertibinden tesviyesi husûsuna dâir Tophâne-i Âmire Müşîriyet-i Celîlesinin tezkiresi melfûfuyla arz ve takdîm kılınmağla ol bâbda her ne vechile irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî şeref-sudûr ve müte'allik buyurulur ise hükm-i celîli infâz edileceği beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm kılındı efendim.

Fî 24 Ramazân sene [1]325 – Fî 18 Teşrîn-i Evvel sene [1]323

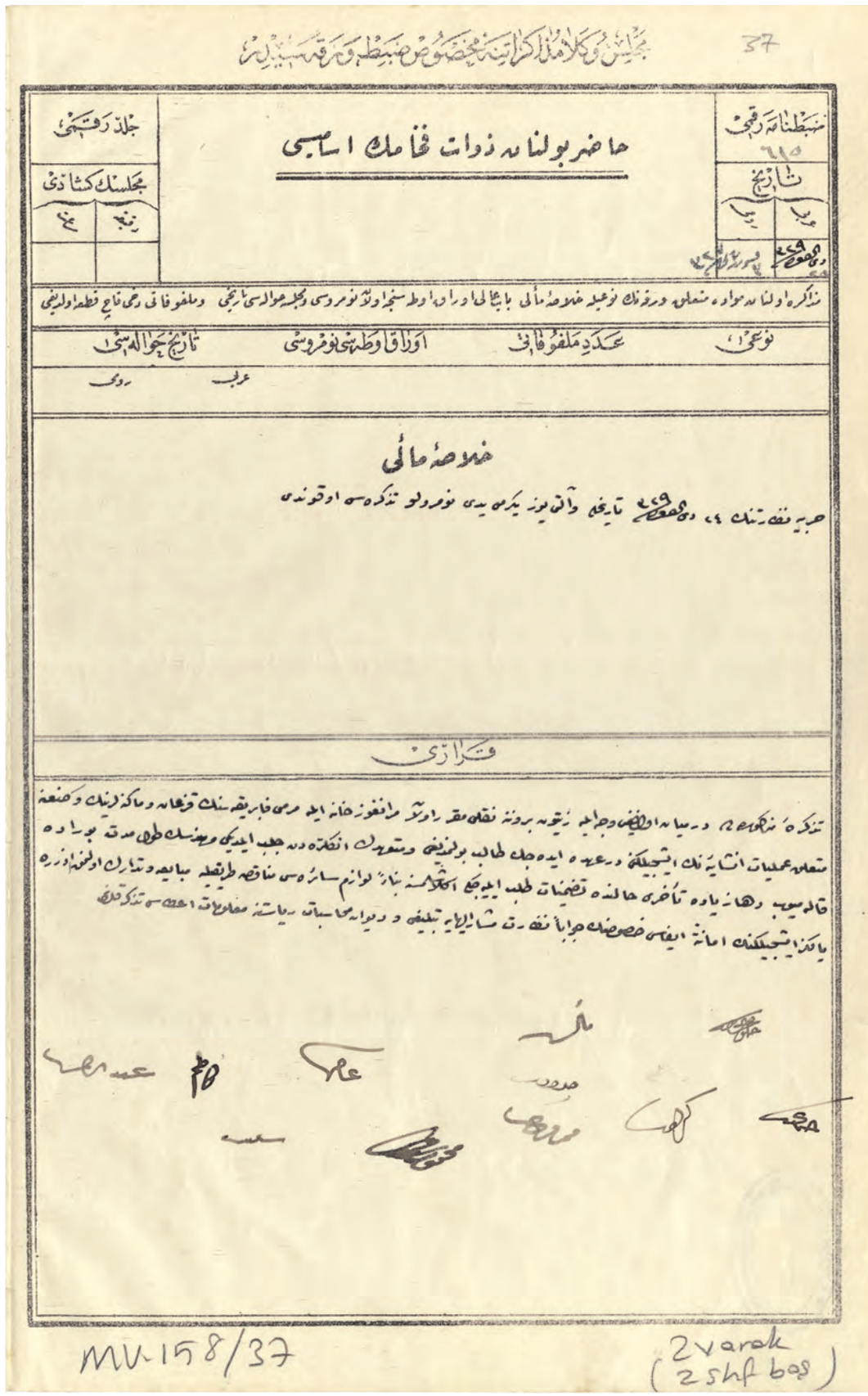
Sadr-ı A'zam
Ferid

Ma'rûz-ı Çâker-i Kemîneleridir ki:

Resîde-i dest-i ta'zîm olup melfûflarıyla manzûr-ı âlî buyurulan işbu tezkire-i sâmiye-i Sadâret-penâhîleri üzerine mûcebince irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî şeref-müte'allik buyurulmuş olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 6 Şevvâl sene [1]325 ve fî 30 Teşrîn-i Evvel sene [1]323

Serkâtib-i Hazret-i Şehriyârî
Tahsin

مجلس وكلا مذاكراتنه مخصوص ضبط ورقه سيدر

37

ضبطنامه رقمي ٦١٥

تاريخ

مجلسك كشاذي

جلد رقمي

حاضر بولنانلر ذوات فهرستي

مذاكره اولنانلر مواده متعلق ورقه نك نوعيله خلاصه مالي بايتالي اوراق اوطه سنجه اولدقدن صوكره مجلسه حواله سي تاريخي وملفوفاتي رقمي فاتح قطعه اولديغي

نوعي	عدد ملفوفاتي	اوراق اوطه سنجه نومروسي	تاريخ حواله سي
عرب	روم		

خلاصه مالي

حربيه نظارتنك ٤ ، ٩ تاريخ وآتي يوز يدي يدي نومرولو تذكره سي اوقوندي

قراري

تذكره نك مدلولي وسياقنده اولديغي وجهله رجوعه برونه نقليه مقرراوزره مرانفوزخانه ايله رمي فابريقه سنك قزغانه وماكه زينك وصنعه متعلقه عمليات اثنائيه نك ايتيلكه وسعيده ايده جك طالب بولنديغي وستوديك انكتره ده جلب ايديكي وسنلك طول مدت بولناده قالديغي جهتله زياده تأخره حالنده تضمينات طلب ايده جكي اكلاشمه بناءً لوازم سائره سي مناقصه طريقيله مبايعه وتدارك اولنمق اوزره بالكذا ايتيلكنك امانة ايفاسي خصوصنه جواباً نظارت سنايه تبليغ وديوانه محاسبات رياستنه معلوماتي اعقبنده تذكره لري

MV-158/37

2 varak
(2 shf boş)

Marangozhane ile Mermi Fabrikası Kazan ve Makinelerinin Zeytinburnu'na Taşınması

Zeytinburnu'na nakli kararlaştırılan Marangozhane ile Mermi Fabrikasının kazan ve makinelerinin konulacağı yerdeki inşaat işini yapmaya talip çıkmadığından yalnız işçiliğinin emanet usulü ile gerçekleştirilmesine dair Meclis-i Vükelâ kararı.

17 Kasım 1911*

Meclis-i Vükelâ Müzâkerâtına
Mahsûs Zabıt Varakasıdır
Zabıtnâme Rakamı: 615
Târîh:
Arabî: 25 Zilka'de sene [1]329
Rûmî: 3 Teşrîn-i Sânî sene [1]327

Hulâsa-i Meâli

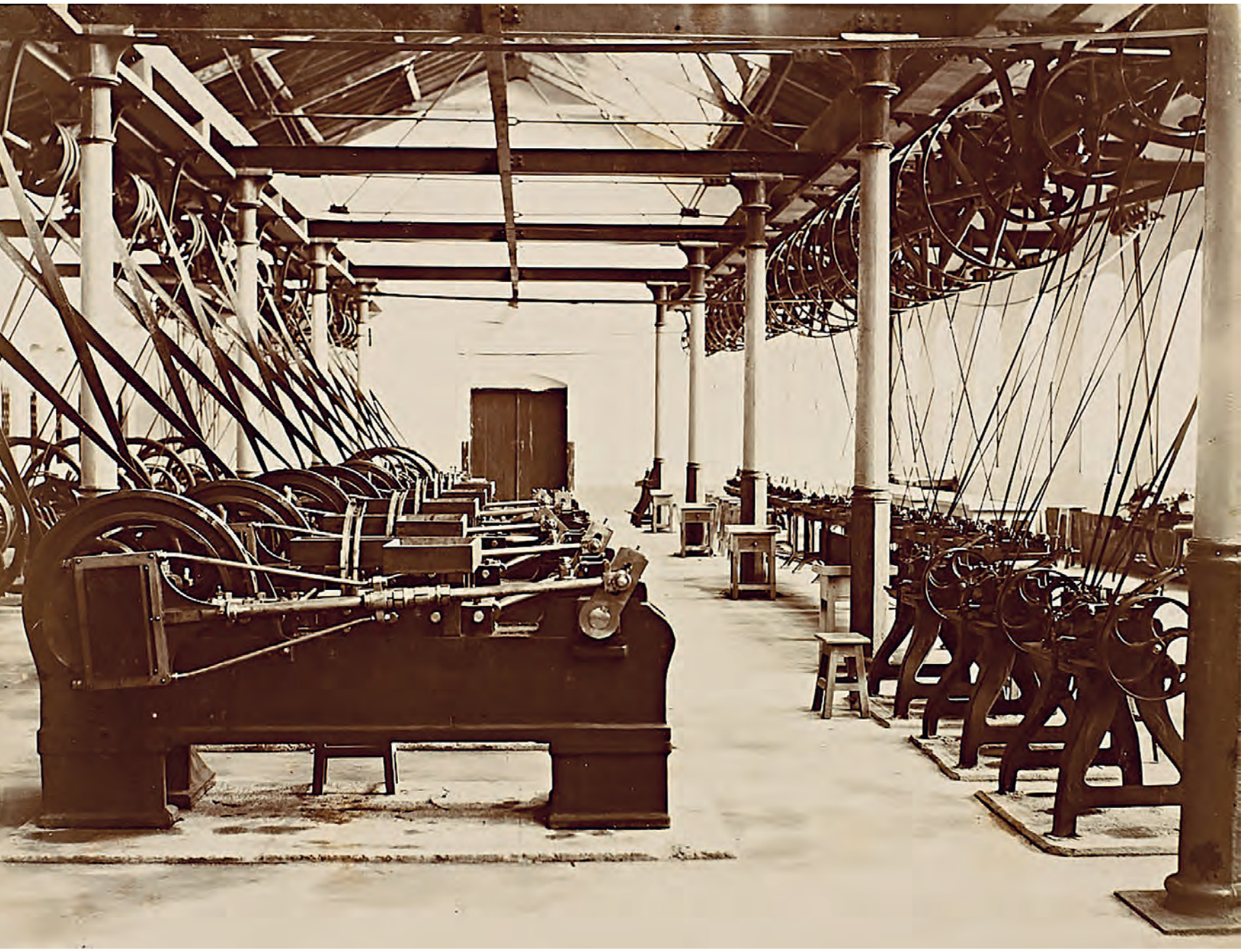
Harbiye Nezâretinin 24 Zilka'de sene [1]329 târîhli ve altı yüz yirmi yedi numaralı tezkiresi okundu.

Karârı

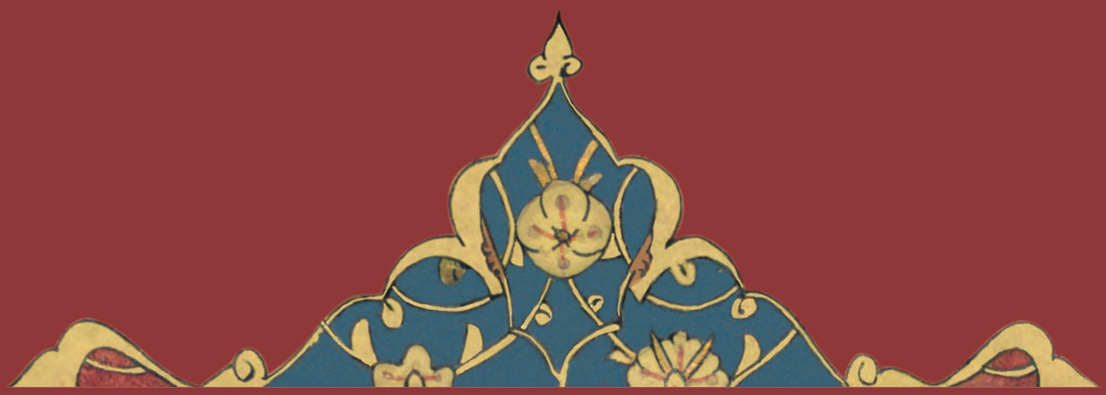
Tezkire-i mezkûrede dermiyân olunduğu vech ile Zeytunburnu'na nakli mukarrer olan marangozhane ile mermi fabrikasının kazgan ve makinelerinin vaz'ına müte'allik ameliyât-ı inşâiyyenin işçiliğini deruhde edecek tâlib bulunmadığı ve müteahhidin İngiltere'den celb eylediği mühendisin tûl müddet burada kalamayıp daha ziyâde te'ehhuru hâlinde tazmînât taleb eyleyeceği anlaşılmasına binâen levâzım-ı sâiresi münâkasa tarîkiyle mübâya'a ve tedârük olunmak üzere yalnız işçiliğinin emâneten îfâsı husûsunun cevâben Nezâret-i müşârun-ileyhâya teblîği ve Dîvân-ı Muhâsebât Riyâsetine ma'lûmât i'tâsı tezekkür kılındı.

(Meclis-i Vükelâ üyelerinin imzaları)

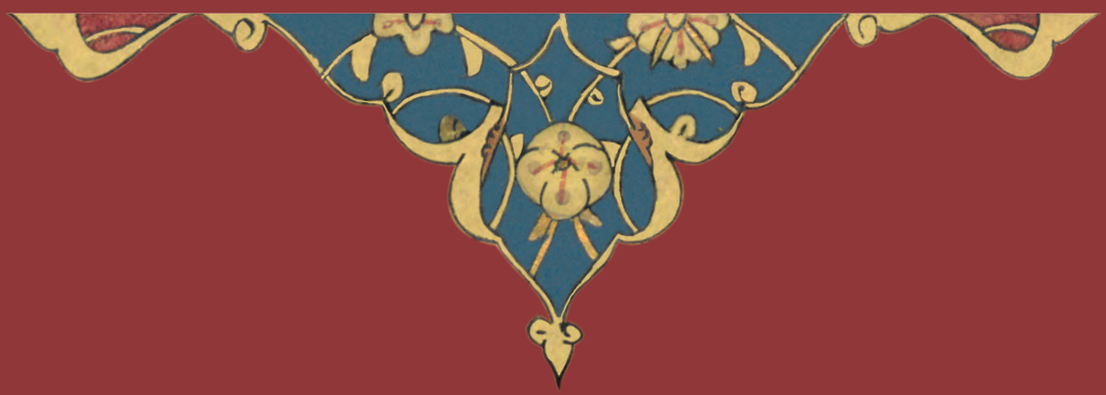
* Hicri tarih esas alınmıştır.

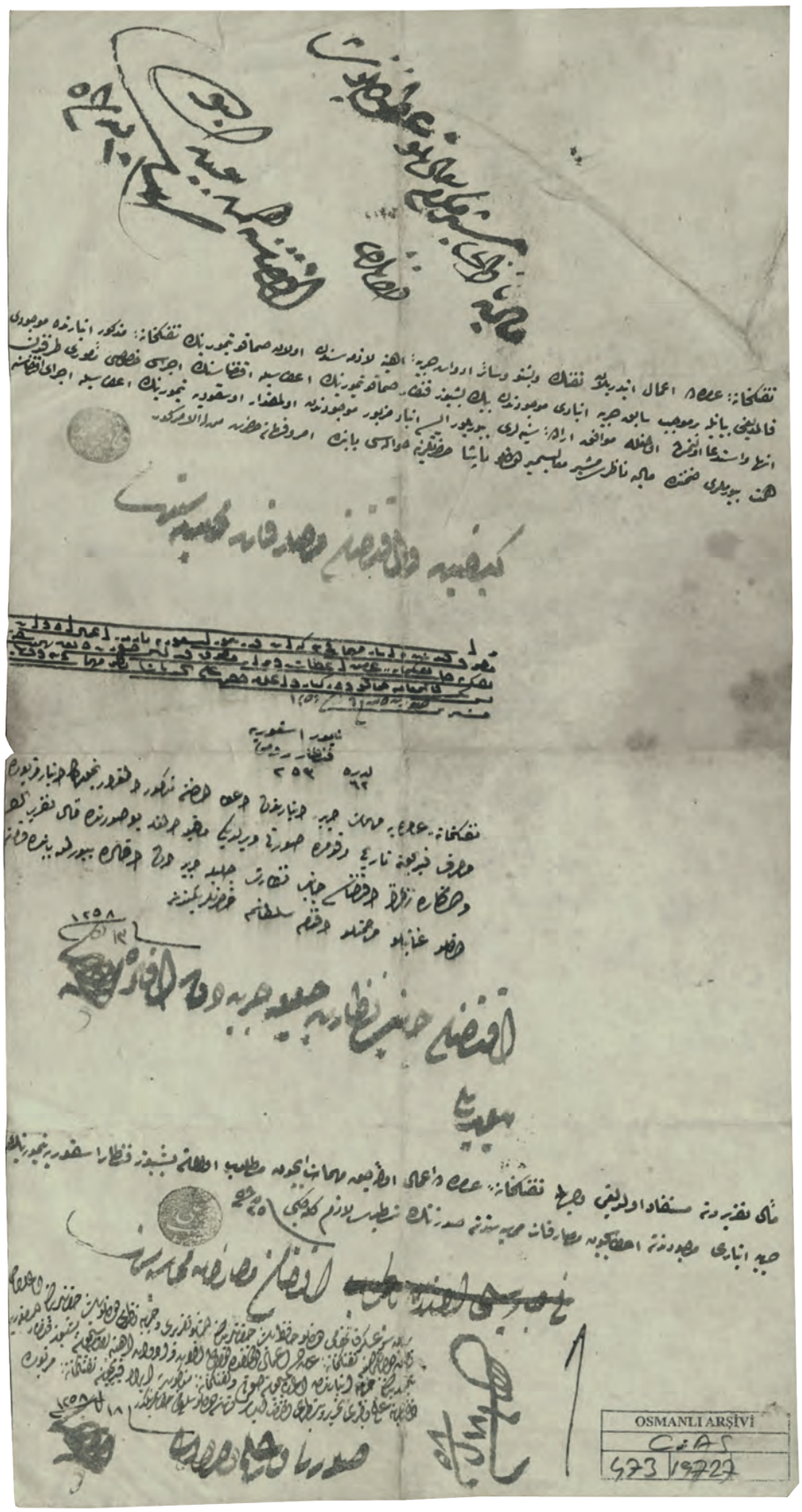

Mavzer Fişek Kovanları İmalathanesinin Tavhane Cihetinden Görünüşü,
İÜ NEK, II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri, no. 91092/7

B- Diğer Silah Fabrikaları ve Teçhizat (Devlet/Özel)

BOA, C.AS, 473/19727

Silah İmali İçin Tüfekhâne-i Âmireye Mühimmât-ı Harbiye Ambarından Demir Verilmesi

Tüfekhâne-i Âmirede imal ettirilen tüfek, piştov ve demirden mamul diğer savaş gereçleri için Mühimmât-ı Harbiye Ambarından bin beş yüz kantar Samakov demiri verilmesi için sunulan takrir ve bu konuda yazılan ilam üzerine, beş yüz kantar Uskurya demiri verilmesi için gerekli olan suret ve ilmühaberin verilmesine dair buyruldu.

22 Kasım 1842

Mâliye Nâzırı Müşîr-i Mükerrem Sa'âdetli, Atûfetli Paşa Hazretleri

İktizâsına himmet buyuralar deyu buyuruldu. 10 N. sene [12]58.

Tüfenkhâne-i Âmirede i'mâl etdirilen tüfenk ve piştov ve sâir edevât-ı harbiyye-i âheniyye lâzımesinden olan Samakov demirinin Tüfenkhâne-i mezkûr Anbârında mevcûdu kalmadığı beyânıyla ber-mûceb-i sâbık Harbiye Anbârı mevcûdundan bin beş yüz kantâr Samakov demirinin i'tâsıyla iktizâsının icrâsı husûsu me'mûru tarafından inhâ ve istid'â olunmuş olmağla muvâfık-ı irâde-i seniyyeleri buyurulur ise Anbâr-ı mezbûr mevcûdundan ol mikdâr Uskurya demirinin i'tâsıyla icrâ-yı iktizâsına himmet buyurmaları zımnında Mâliye Nâzırı Müşîr-i ma'âlî-semîr devletli Paşa hazretlerine havâlesi bâbında emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

(Mühür)

Hâfız Mehmed

– Keyfiyet ve iktizâsı Masârıfât Muhâsebesinden.

Berây-ı masraf kayd şüde be-Anbâr-ı Mühimmât-ı Harbiye ki în kadar demir-i Uskurya lâzıme-i i'mâl-i edevât-ı tüfenk be-cânib-i Tüfenkhâne-i Âmire i'tâ şüde ve berây-ı masraf kayd-eş sûret dâde ber-mûceb-i şukka-i Yasin Bey Kâimmakâm-ı Samakov ve derkenâr ve i'lâm-ı hazret-i Ali Necib Paşa Nâzır-ı Mühimmât-ı Harbiye ve fermân-ı Müşîrî sûret dâde fî 6 N. sene 1256

Demir-i Uskurya

253 kantâr-ı Rûmî 62 lodra

Tüfenkhâne-i Âmireye Mühimmât-ı Harbiye Anbârından iʿtâ olunan mezkûrü'l-mikdâr demirin Anbâr-ı mezbûra masraf kaydı için târîh-i merkûmda sûreti verildiği mukayyed olmağla bu sûretde meâl-i takrîr ve derkenâra nazaran iktizâsı cânib-i Nezâret-i Celîle-i Harbiyeden ifâde buyurulmak bâbında fermân devletli, inâyetli, merhametli efendim sultânım hazretlerinindir. Fî 13 N. sene 1258.

(İmza)

– İktizâsı cânib-i Nezâret-i Celîle-i Harbiyeden ifâde buyurula.

Meâl-i takrîrden müstefâd olduğu vechile Tüfenkhâne-i Âmirede iʿmâl olunacak mühimmât için matlûb olan beş yüz kantâr Uskurya demirinin Harbiye Anbârı mevcûdundan iʿtâsı için Masârıfât Muhâsebesinden sûretinin tastîri lâzım geleceği. Fî 25 N. sene [12]58.

(Mühür)
Ali Necib

– İktizâsı Masârıfât Muhâsebesinden.

Sâbık Serasker Kâimmakâmı devletli Hâfız Paşa hazretlerinin işbu takrîri ve Harbiye Nâzırı devletli Paşa hazretlerinin iʿlâmı nâtık olduğu üzere Tüfenkhâne-i Âmirede iʿmâl olunmakda olan âlât ve edevât-ı âheniyye lâzımesi için beş yüz kantâr Uskurya demirininin Harbiye Anbârından iʿtâsı için sûreti ve Tüfenkhâne-i mezkûreye îrâd kaydı için Tüfenkhâne-i mezbûre defterlerine ilmühaberi tahrîr ve tastîri iktizâ eder. Fermân devletli sultânım hazretlerinindir. Fî 18 L. sene 1258.

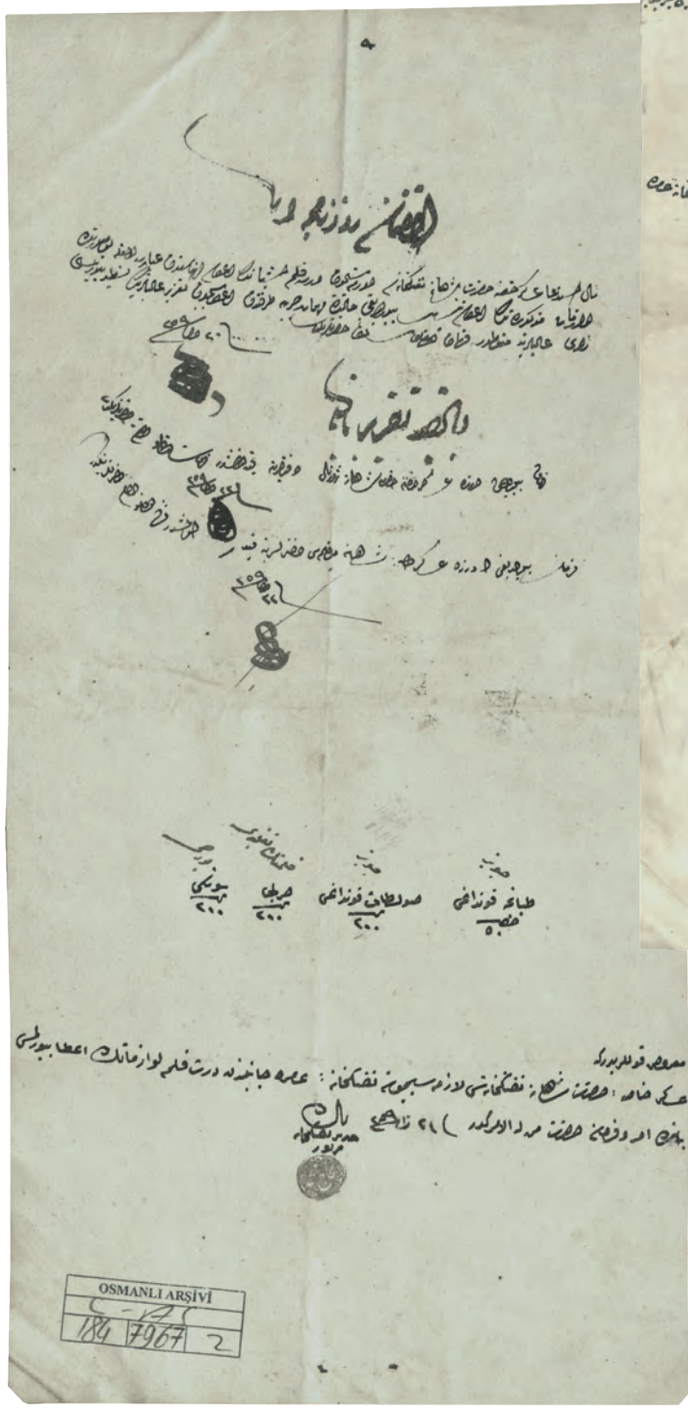
(İmza)

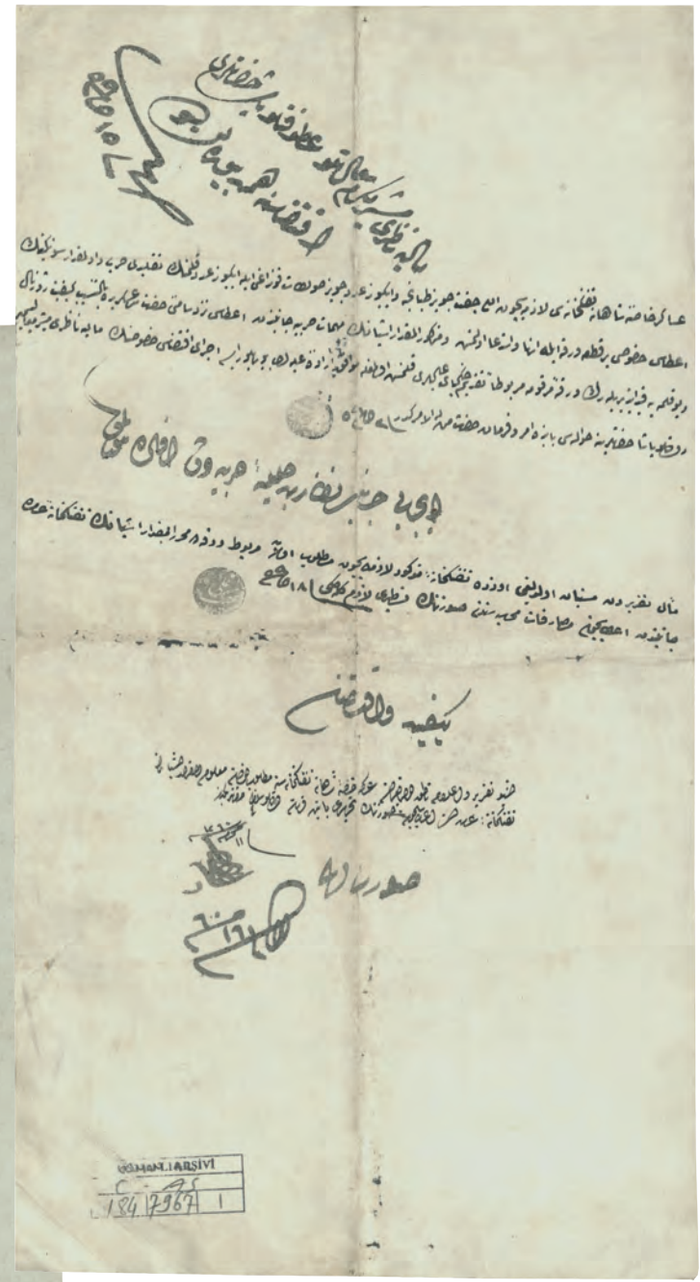
Sûreti ve ilmühaberi verile.

Dâde. Fî 18 L. sene [12]58.

Sûr-ı Hümâyunda Tüfekli Askerlerin Geçişi,
Vehbi, Surname, TSMK, III. Ahmed, no. 3593, v. 27a

OSMANLI ARŞİVİ
184 7967 2

OSMANLI ARŞİVİ
184 7967 1

BOA, C.AS, 184/7967

Asâkir-i Hâssa Tüfekhanesine Silah Kundağı, Harbi ve Süngü Verilmesi

Tüfekhâne-i Âmireden Asâkir-i Hâssa-i Şâhâne Tüfekhanesine 50 çift tabanca ve 200 adet soltat (piyade tüfeği) için ceviz kundaklar, 200 adet Felemenk taklidi harbi ile 200 adet süngü verilmesi için yapılan müracaat ve bu konuda yazılan takrir ve ilam üzerine, bunların verilmesi için yazılması gerekli olan *suret*in verilmesine dair buyruldu.

6 Şubat 1844

Ceviz Tabanca kundağı 50 çift	*Ceviz* Soltat kundağı 200 aded	*Felemenk taklîdi.* Harbi 200 aded	*Bu dahi.* Süngü 200 aded

Ma'rûz-ı Kullarıdır ki:

Asâkir-i Hâssa-i Hazret-i Şâhâne Tüfenkhânesi lâzımesi için Tüfenkhâne-i Âmire cânibinden dört kalem levâzımâtın i'tâ buyurulması bâbında emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 21 Za. sene [1]259

Bende
Müdîr-i Tüfenkhâne-i mezbûr
(Mühür)
El-hâc Mehmed

– *İktizâsı Rûznâmçeden.*

Meâl-i istid'â; Asâkir-i Hâssa-i Hazret-i Şâhâne Tüfenkhânesi lâzımesi için dört kalem eşyânın i'tâsı inhâsından ibâret olmağla bu sûretde levâzımât-ı mezkûrenin i'tâsı tensîb buyurulduğu hâlde Mühimmât-ı Harbiye tarafından i'tâsı için takrîr-i âlîlerinin tastîr buyurulması re'y-i âlîlerine menûtdur. Fermân devletli sultânım hazretlerinindir. Fî 20 Za. sene [1]259.

(İmza)

– Bi'l-kayd takrîr yazıla.

Fermân buyurulduğu üzere Asâkir-i Hâssa-i Hazret-i Şâhâne jurnal defterlerine kaydolunmuşdur. Fermân devletli efendim hazretlerinindir. Fî 22 Za. sene [1]259.

(İmza)

Fermân buyurulduğu üzere Asâkir-i Hâssa-i Şâhâne yoklaması defterlerine kaydolmuşdur. Fermân devletli efendim hazretlerinindir. Fî 22 Za. sene [1]259.

(İmza)

***

Mâliye Nâzırı Müşîr-i Mükerrem Sa'âdetli, Atûfetli Paşa Hazretleri

İktizâsına himmet buyuralar deyu buyuruldu. Fî 15 Z. sene [12]59.

Asâkir-i Hâssa-i Şâhâne Tüfenkhânesi lâzımesi için elli çift ceviz tabanca ve iki yüz aded ceviz soltat kundağı ile iki yüz aded Felemenk taklîdi harbi ve ol mikdâr süngünün i'tâsı husûsu bir kıt'a varaka ile inhâ ve istid'â olunmuş ve mezkûrü'l-mikdâr eşyânın Mühimmât-ı Harbiye cânibinden i'tâsı nezd-i sâmî-i hazret-i Seraskerî'de bi't-tensîb keyfiyet jurnal ve yoklamaya kaydetdirilerek varaka-i merkûme merbûtan takdîm-i hâk-i pâ-yı âlîleri kılınmış olmağla muvâfık-ı irâde-i aliyyeleri buyurulur ise icrâ-yı iktizâsı husûsunun Mâliye Nâzırı Müşîr-i ma'âlî-semîr devletli Paşa hazretlerine havâlesi bâbında emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 2 Z. sene [12]59

(Mühür)

– Îcâbı cânib-i Nezâret-i Celîle-i Harbiyeden ifâde buyurulmak.

Meâl-i takrîrden müstebân olduğu üzere; Tüfenkhâne-i mezkûr lâzımesi için matlûb olan merbût varakada muharrerü'l-mikdâr eşyânın Tüfenkhâne-i Âmire cânibinden i'tâsı için Masârıfât Muhâsebesinden sûretinin tastîri lâzım geleceği. Fî 18 Z. sene [12]59.

(Mühür)

Ali Necib

– Keyfiyet ve iktizâsı.

İşbu takrîr ve i'lâm nâtık olduğu üzere Asâkir-i Hâssa-i Şâhâne Tüfenkhânesine matlûb olunan ma'lûmü'l-mikdâr eşyânın Tüfenkhâne-i Âmireden i'tâsı için sûretinin tahrîri bâbında fermân devletli sultânım hazretlerinindir. Fî 11 Muharrem sene 1260.

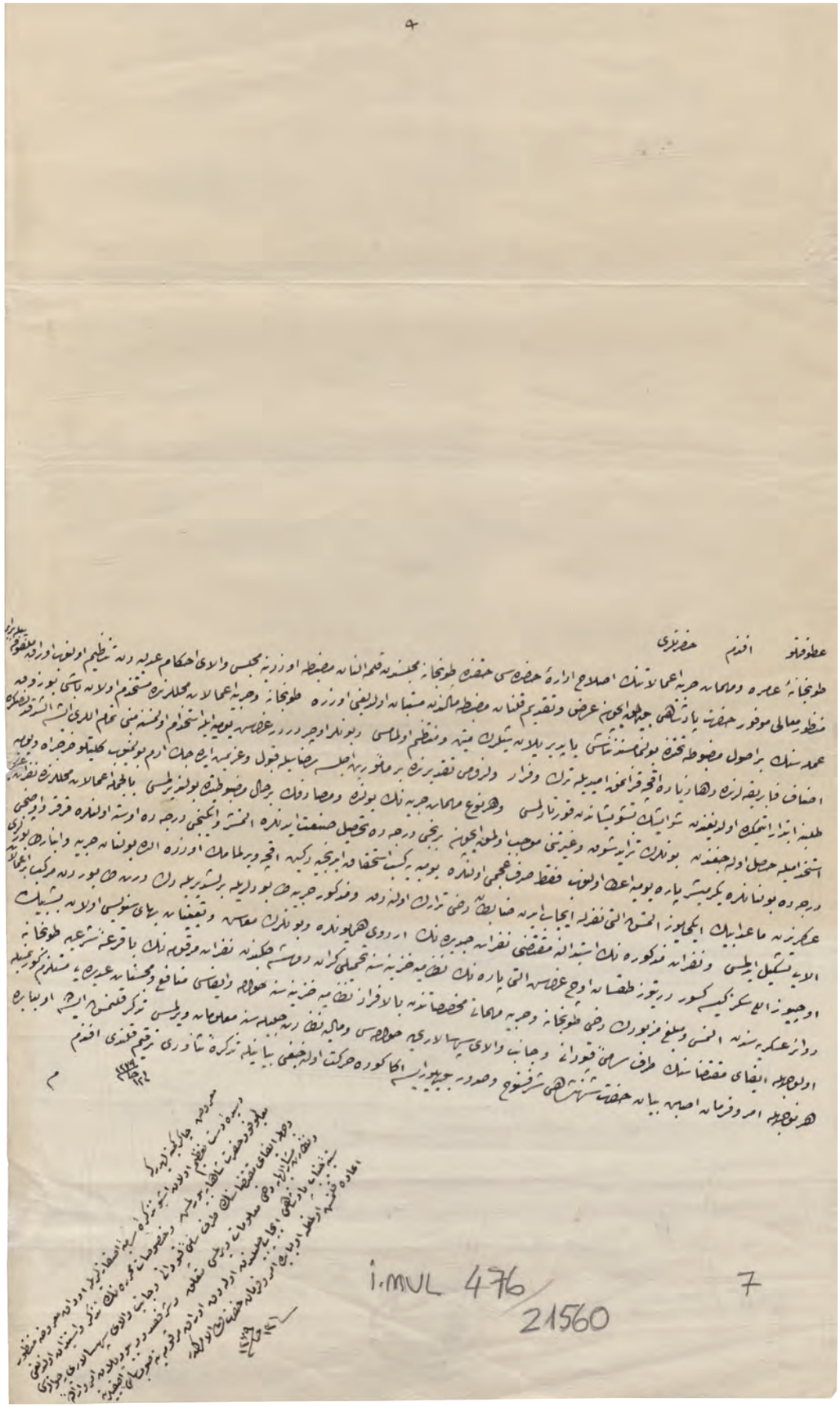
(İmza)

Sûreti verile.

Dâde. Fî 16 M. sene [12]60.

Hotin Kalesi'nin Fethi Sırasında Osmanlı Ordusunun Tüfekli Birlikleri,
Şehnâme-i Nâdirî, TSMK, Hazine, no. 1124, v. 68a

i.MVL 476/21560 7

BOA, İ.MVL, 476/21560-7

Harp Mühimmatı İmalinde İstihdam Edilmek Üzere Neferlerden İmalat Alayı Kurulması

"Tophâne-i Âmire ve Mühimmât-ı Harbiye imalat mahallerinde istihdam edilen başıbozuk amelenin bir nizam altında bulunmamasından dolayı yaptırılan şeylerin sağlam ve muntazam olmadığı, bunların üçer dörder kuruş yevmiye ile çalıştırıldıkları için elleri işe alıştıktan sonra esnaf fabrikalarında daha fazla para kazanmak ümidiyle işi terk ettikleri ve bu yüzden icabı hâlinde adam bulunamadığı, bu işin karışıklıktan kurtarılıp her çeşit harp mühimmatının düzgün üretilmesi ve masrafların disiplin altında bulundurulması bütün imalat mahallerinde nefer istihdamı ile sağlanacağından, onların bu işe heveslendirilmeleri için birinci derecede sanat tahsil edenlere altmışar, ikinci derecede usta olanlara kırkar ve üçüncü derecede bulunanlara yirmişer para yevmiye verilip sırf acemi olanlara yevmiyeye hak kazanana dek para verilmemek üzere elde bulunan Harbiye ve Ambar taburları askerlerine ilaveten Tophane askerî dairelerinden kura ile belirlenecek ve yıllık maaş ve tayinatları Tophane ve Harbiye mühimmatı ödeneğinden karşılanacak bin iki yüz altmış altı nefer daha tedarik edilerek dört taburlu bir İmalat Alayı teşkil edilmesi ve konunun Kaptanpaşalığa ve Seraskerliğe havale edilerek Maliye Nezaretine de bilgi verilmesine" dair Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliyece Tophane Meclisi tarafından kaleme alınan mazbata üzerine tanzim olunan ve Sadrazam tarafından Padişaha sunulan mazbatada yazılı olan hususların arz edildiği şekilde uygulamaya konulmasına dair çıkan irâde-i seniyye.

6 Kasım 1862

Atûfetli Efendim Hazretleri

Tophâne-i Âmire ve Mühimmât-ı Harbiye[1] i'mâlâtının ıslâh-ı idâre-i hâzırası hakkında Tophâne Meclisinden kaleme alınan mazbata üzerine Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliyeden tanzîm olunup evrâk-ı melfûfesiyle berâber manzûr-ı ma'âlî-mevfûr-ı hazret-i Pâdişâhî buyurulmak için arz u takdîm kılınan mazbata meâlinden müstebân olduğu üzere; Tophâne ve Harbiye i'mâlât mahallerinde müstahdem olan başıbozuk amelesinin bir usûl-i mazbûta tahtında bulunmamasından nâşî yapdırılan şeylerin metîn ve muntazam olmaması ve bunlar üçer dörder guruş yevmiye ile istihdâm olunmasına mebnî tamâm elleri işe alışdıkdan sonra esnâf fabrikalarında daha ziyâde akçe kazanmak ümîdiyle terk ve firâr ve lüzûmu takdîrinde bir me'mûriyet açılsa rızâsıyla kabûl ve azîmet edecek adam bulunmayıp külliyetli harcırâh ve yevmiye talebine ibtidâr etmekde olduğundan şu işin teşvîşâtdan kurtarılması ve her nev' mühimmât-ı harbiyyenin yolunda ve masârıfın bir hâl-i mazbûtiyyetde bulundurulması bi'l-cümle i'mâlât mahallerinde neferât-ı askeriyye istihdâmıyla hâsıl olacağından bunların tezâyüd-i şevk ve gayretini mûcib olmak

1 Mühimmât-ı Harbiye Nezareti.

için birinci derecede tahsîl-i san'at edenlere altmışar ve ikinci derecede usta olanlara kırkar ve üçüncü derecede bulunanlara yirmişer para yevmiye i'tâ olunup fakat sırf acemi olanlara yevmiyeye kesb-i istihkâk edinceye değin akçe verilmemek üzere elde bulunan Harbiye ve Anbâr taburları asâkirinden mâ'adâ bin iki yüz altmış altı neferle îcâb eden zâbitân dahi tedârük olunarak ve mezkûr Harbiye taburlarıyla birleşdirilerek dört taburdan mürekkeb bir İ'mâlât Alayı teşkîl edilmesi ve neferât-ı mezkûrenin istibdâline muktezî neferât-ı cedîdenin ordu-yı hümâyûnlara ve bunların ma'âş ve ta'yînât-bahâ-yı senevîsi olan beş bin üç yüz elli sekiz kîse küsûr dört yüz doksan üç guruş altı paranın Nizâmiye Hazînesine tahmîli girân düşeceğinden neferât-ı merkûmenin bâ-kur'a-i şer'iyye Tophâne devâir-i askeriyyesinden alınması ve meblağ-ı mezbûrun dahi Tophâne ve Harbiye mühimmâtı muhassasâtından bi'l-ifrâz Nizâmiye Hazînesine havâle ve îfâsı menâfi' ve muhassenât-ı adîdeyi müstelzim görünmesiyle ol vechile îfâ-yı muktezâsının taraf-ı sâmî-i Kapudânî ve cânib-i vâlâ-yı Sipehsâlârî'ye havâlesi ve Mâliye Nezâret-i Celîlesine ma'lûmât verilmesi tezekkür kılınmış ise de ol bâbda her ne vechile emr ü fermân-ı isâbet-beyân-ı hazret-i şehinşâhî şeref-sünûh ve sudûr buyurulur ise ona göre hareket olunacağı beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm kılındı efendim.

Fî 12 Ca. sene 1279

Mim.

Ma'rûz-ı Çâker-i Kemîneleridir ki:

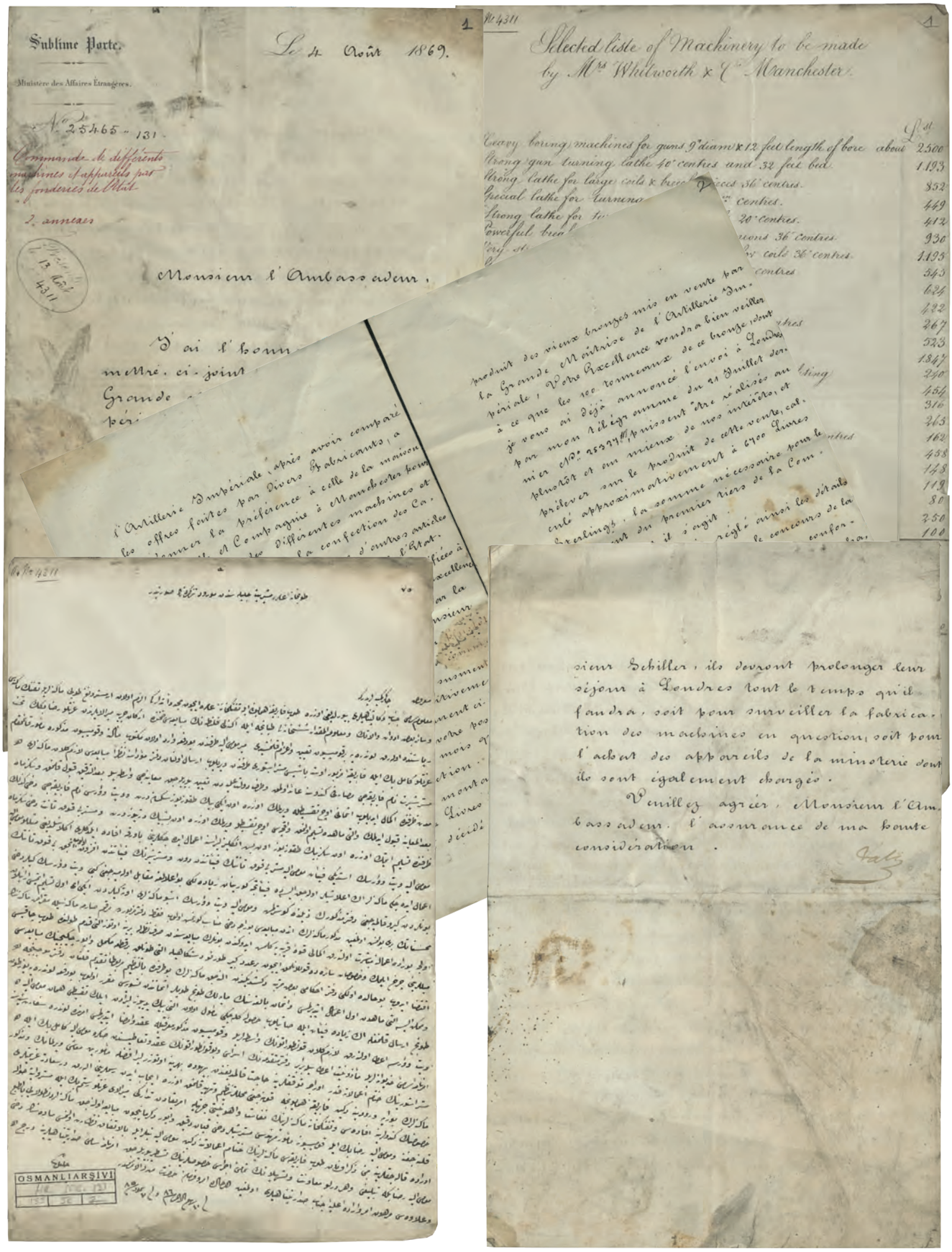
Resîde-i dest-i ta'zîm olan işbu tezkire-i sâmiye-i âsafâneleriyle evrâk-ı ma'rûza manzûr-ı ma'âlî-mevfûr-ı hazret-i şâhâne buyurulmuş ve husûsât-ı muharrerenin tezekkür ve istîzân olunduğu vechile îfâ-yı muktezâsının taraf-ı sâmî-i Kapudânî ve cânib-i vâlâ-yı Sipehsâlârîye havâlesi ve Nezâret-i müşârun-ileyhâya dahi ma'lûmât verilmesi müte'allik ve şeref-sudûr buyurulan emr u irâde-i seniyye-i cenâb-ı Pâdişâhî îcâb-ı celîlinden olarak evrâk-ı merkûme yine savb-ı sâmî-i âsafîlerine iâde kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 13 Ca. sene 1279

Mühendishane,
İÜ NEK, II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri, no. 90865/2

Sublime Porte.

Ministère des Affaires Étrangères.

Le 4 Août 1869.

Selected liste of Machinery to be made by Mrs Whitworth & Co Manchester.

Monsieur l'Ambassadeur,

J'ai l'honneur de vous prier de vouloir bien mettre ci-joint

Grande

périale

l'Artillerie Impériale, après avoir comparé les offres faites par Divers Fabricants, a donner la préférence à celle de la maison et Compagnie à Manchester pour différentes machines et la confection des Ca.

produit des vieux bronzes mis en vente par la Grande Maîtrise de l'Artillerie Impériale, Votre Excellence voudra bien veiller à ce que les 100 tonneaux de ce bronze soient je vous ai déjà annoncé l'envoi à Londres par mon Ordonnance du 21 Juillet der. mier n°. 25347, puissent être réalisés au plutôt et au mieux de nos intérêts, et prélever sur le produit de cette vente, calculé approximativement à 6700 Livres Sterlings, la somme nécessaire pour le

sieur Schiller, ils devront prolonger leur séjour à Londres tout le temps qu'il faudra, soit pour surveiller la fabrication des machines en question, soit pour l'achat des appareils de la minoterie dont ils sont également chargés.

Veuillez agréer, Monsieur l'Ambassadeur, l'assurance de ma haute considération.

OSMANLIARŞİVİ

106

BOA, HR.SFR.3, 155/58_2

Top Fabrika-i Hümâyunu ve Tüfekhâne-i Amire İçin Londra'dan Top Makinesi vs. Satın Alınması

Top Fabrika-i Hümâyunu ile Tüfekhâne-i Âmire için Armstrong topu makineleri, tüfek makinesi vs. gereçler ile şeşhaneli tabanca ve iğneli filinta satın alınması için Londra'ya gönderilen Komisyonun Başkanı Miralay Rıza Bey'in mektubuna ve üyelerden Yarbay Kâmil Bey ile adı geçen Fabrikanın Ustabaşısı Mr. Story tarafından verilen deftere göre, üç ayrı firmanın satın alınacak bu makineleri hangi fiyat ve şartlarla temin edebileceklerine dair teklif verdikleri, bunlar karşılaştırıldığında Mr. Whitworth'un teklifinin daha uygun olduğu, defterde yazılı olan sarma ve mıkraz (makas) makinelerinin burada daha önce başlanmış olan imalatı gerçekleşmek üzere bulunduğundan onların yerine bir adet büyük torna tezgâhı ile altı tonluk bir adet tam donanımlı vapur çekici satın alınması, satın alınacak makine ve malzemelerin bedelinin ilk taksidinin Londra'ya gönderilen mayalık tunç toplardan elde edilecek gelirden ödenmesi ve bu makinelerin konulacağı yerlerin önceden hazırlanabilmesi için resimlerinin çekilip getirilmesi, yapılacak kontrat için Londra Sefâret-i Seniyyesine izin verilmesi, Tüfekhane makinelerinin daha kaliteli olmasından dolayı Amerika'dan tedariki, bir müddet daha Londra'da kalacak olan Komisyon üyeleri Mr. Schiller ve Rıza Bey'in top makinelerinin imaline nezaret etmeleri vs. hususlarda Tophâne-i Âmire Müşiri Halil Paşa tarafından Sadarete gönderilen tezkire.

20 Temmuz 1869

75

Tophâne-i Âmire Müşîriyet-i Celîlesinden mevrûd tezkirenin sûretidir.

Ma'rûz-ı Çâker-i Kemîneleridir ki:

Ma'lûm-ı sâmî-i cenâb-ı Vekâlet-penâhîleri buyurulduğu üzere Top Fabrika-i Hümâyûnu ile Tüfenkhâne-i Âmire için müceddeden tedârükü elzem olan Armstrong topu makineleriyle tüfenk makinesi ve sâir ba'zı edevât ve âlâtın ve ma'lûmü'l-mikdâr şeşhâneli tabanca ile iğneli filintanın mübâya'ası zımnında erkân-ı harbiye mîralaylarından izzetli Rıza Bey'in taht-ı riyâsetinde olarak Londra'ya bir Komisyon ta'yîn ve i'zâm kılınmış idi. Mîr-i mûmâ-ileyh tarafından bu def'a vârid olan mektûb meâline ve Komisyon-ı mezkûra me'mûr Kâimmakâm izzetli Kâmil Bey ile Fabrika-i mezbûr Ustabaşısı Mister Story tarafından verilip irsâl olunan defter müeddâsına nazaran; mübâya'ası lâzım gelen makineleri Mister Şiret (?) nâm fabrikacı masârıfı kendisine âid olmak ve taraf-ı

Devlet-i Aliyye'den ta'yîn buyurulacak muâyeneci vâsıtasıyla ba'de't-tedkîk kabûl kılınmak ve sekiz mâh müddet zarfında ikmâl edilip esmânı üç taksîtle verilmek üzere on iki bin dokuz yüz seksen dört ve Whitworth nâm fabrikacı dahi kezâlik ba'de'l-muâyene kabûl edilmek ve altı mâhda teslîm olunmak ve akçesi üç taksîtle verilmek üzere on beş bin dört yüz dört ve Mister Likoktant (?) dahi sekiz mâh zarfında teslîm etmek üzere on sekiz bin dokuz yüz on beş İngiliz lirasına i'mâl edeceklerini bâ-varaka ifâde eyledikleri anlaşıldığı misilli mûmâ-ileyh Whitworth'un istediği fiyât mûmâ-ileyh Mister Likoktant'ın (?) fiyâtından dûn ve Mister Şiret'in (?) fiyâtından efzûn olup ancak Likoktant'ın (?) i'mâl edeceği makineler en a'lâ şeyler olacak ise de fiyâtca görünen ziyâdeliği bu a'lâlığa mukâbil olamayacağı gibi Whitworth'unkiler dahi bunlardan geri kalmayacağı defter-i mezkûrun zeylinde gösterilmiş ve mûmâ-ileyh Whitworth'un işbu makineleri ötekilerden iki ay evvel teslîm etmesi aranılan muhassenâtın biri bulunmuş olmağın mezkûr makinelerin ondan mübâya'ası buraca dahi münâsib görünmüş olup fakat defter-i mezbûrda murakkam sarma makinesiyle mikrâz makinesinin evvelce burada i'mâline mübâşeret olunarak ikmâli kuvve-i karîbeye gelmiş idüğünden bunların mübâya'asından sarf-ı nazarla yerine otuz altı kadem tûlünde top çakısı millerini çarh eylemek ve husûsât-ı sâirede kullanılmak için bir aded kebîr torno destgâhıyla altı tonluk bir kıt'a mükemmel vapur çekicinin mübâya'ası iktizâ edip bu hâlde evvelki defter ahkâmı ba'zı mertebe değişdiğinden alınacak makinelerin bu tarafda bi't-tanzîm merbûtan takdîm kılınan defter mûcebince ve mümkin ise altı mâhdan evvel i'mâl etdirilmesi ve esmân-ı bâliğasının mâyelik tunç toplar esmânından tesviyesi mukarrer olup bu def'a Londra'ya yüz ton tunç irsâl kılınmağla en ziyâde fiyât ile satılıp husûle geleceği me'mûl olan altı bin yedi yüz liradan ilk taksîti

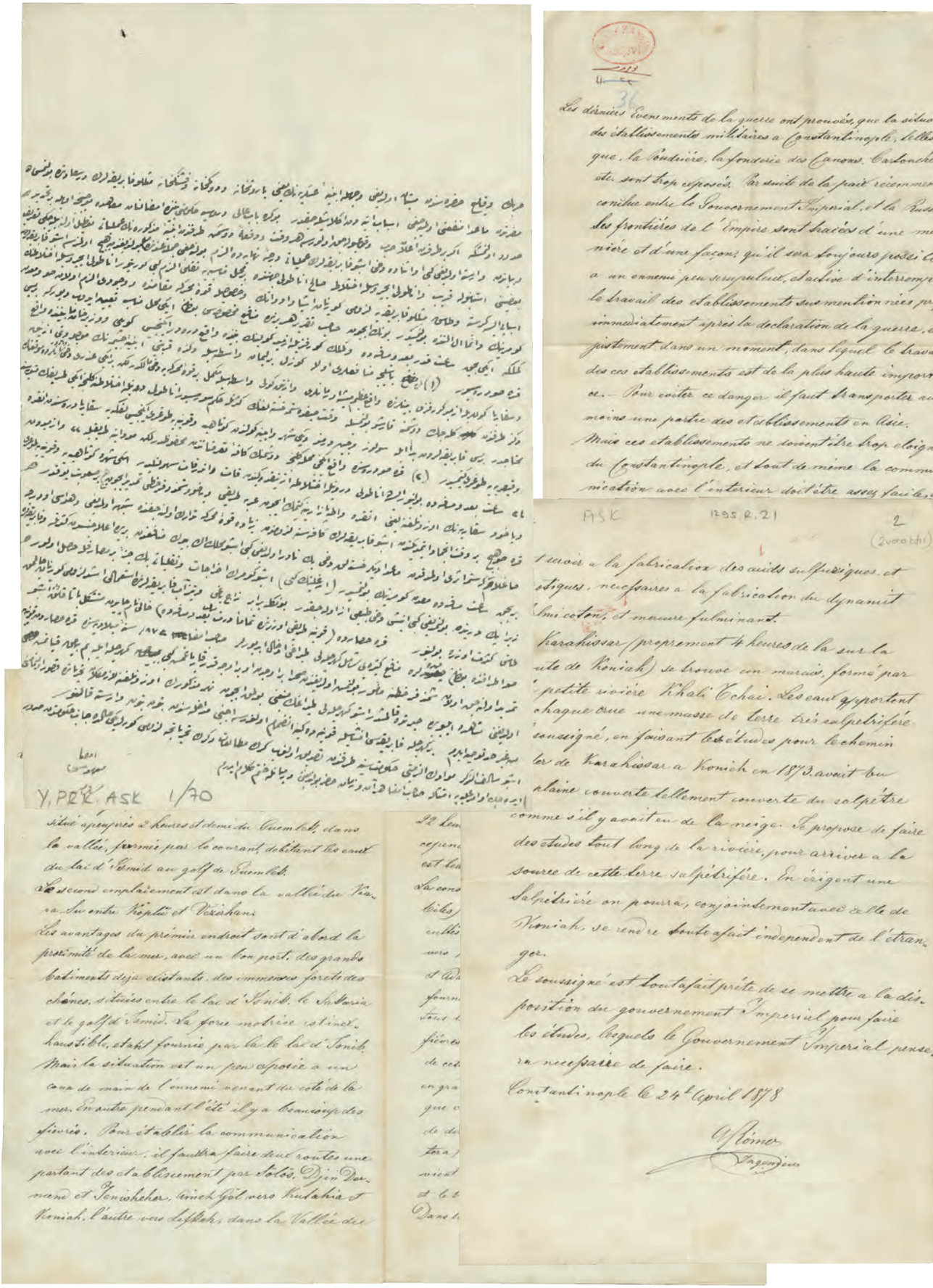
hemân mûmâ-ileyh Whitworth'e i'tâ olunarak lâzım gelen kontratonun vâsıtalarıyla ve Komisyon-ı mezkûr ma'rifetiyle akd ve imzâ etdirilmesi emrinde Londra Sefâret-i Seniyyesine emirnâme-i sâmî-i hidîvâneleriyle me'zûniyet i'tâsıyla berâber defter-i mütekaddimenin isrâsı ve bu kontratonun akd ve teâtîsinden sonra mûmâ-ileyh Kâmil Bey ile Mister Story'nin hitâm-ı i'mâlâta kadar oraca tevakkuflarına hâcet kalmadığından beyhûde beherine otuzar lira fazla me'mûriyet ma'âşı verilmemek ve mezkûr makinelerin buraya vürûduna değin Fabrika-i Hümâyûnca konacağı mahaller tanzîm ve tehiyye kılınmak üzere îcâb eden resimlerini alarak Dersa'âdet'e azîmetleri husûsunun kendilerine ifâdesi ve Tüfenkhâne makinelerinin nefâset ve ehveniyeti cihetiyle Amerika'dan tedârükü Mîralay izzetli Rüstem Bey ile Mister White'a (?) havâle kılınacağına ve mûmâ-ileyh Rıza Bey' ile Komisyona me'mûr Mühendis Mister Schiller dahi Kapan-ı Dakîk vapur değirmeni için mübâya'a olunacak makinelerden dolayı bi't-tab' orada kalacaklarına mebnî zikrolunan Top Fabrikası makinelerinin hitâm-ı i'mâlâtına değin mûmâ-ileyh Schiller ile bi'l-ittifâk nezâret olunması mâddesinin dahi mûmâ-ileyh Rıza Bey'e teblîği ve her türlü muâvenet ve teshîlâtın tamâmî-i icrâsı husûslarının tastîr buyurulacak emirnâme-i sâmî-i Sadâret-penâhîlerine derc ve ilâvesi merhûn-ı emr u irâde-i aliyye-i cenâb-ı Sadâret-penâhîleri olmağın her hâlde emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 10 Rebîülâhir sene [12]86 ve fî 7 Temmuz sene [12]85

Bende
Halil

Osmanlı Yapımı Toplar,
İstanbul Barbaros Parkı (Deniz Müzesine Ait)

Y.PRK. ASK 1/70

1

Les dernier Evenements de la guerre ont prouvés, que la situation des établissements militaires a Constantinople, telles que, la Poudrière, la fonderie des Canons, Cartoucheres etc. sont trop exposés. Par suite de la paix récemment conclue entre le Gouvernement Impérial, et la Russie les frontières de l'Empire sont tracées d'une manière et d'une façons qu'il sera toujours posé de a un ennemi peu scrupuleux, et facile d'interrompre le travail des établissements susmentionnés presque immediatement apres la declaration de la guerre, et justement dans un moment, dans lequel le travail des ces établissements est de la plus haute importance. — Pour eviter ce danger il faut transporter au moins une partie des etablissements en Asie. Mais ces établissements ne doivent être trop eloignés du Constantinople, et tout de même la communication avec l'interieur doit être assez facile et

ASK 1295 R.21 2 (2 varakhi)

t necessaire a la fabrication des acides sulfuriques et
triques, necessaires a la fabrication du dynamite
mi-coton, et mesure fulminant.
Karahissar (proprement 4 heures de la sur la
ute de Koniah) se trouve un marais, formé par
petite riviere Khali Tchai. Les eaux y portent
chaque crue une masse de terre très salpetrifére
soussigné, en faisant les études pour le chemin
er de Karahissar a Koniah en 1873, avait vu
plaine couverte tellement couverte du salpetre
comme s'il y avait eu de la neige. Je propose de faire
des etudes tout long de la riviere, pour arriver a la
source de cette terre salpetrifére. En érigeant une
Salpetriére on pourra, conjointement avec celle de
Koniah, se rendre tout a fait independent de l'étran-
ger.
Le soussigné est tout a fait prête de se mettre a la dis-
position du gouvernement Impérial pour faire
les études, lequels le Gouvernement Impérial pense-
ra necessaire de faire.
Constantinople le 24 Avril 1878

V. Slome
Ingenieur

situé a peu près 2 heures et demi de Tchemlek, dans
la vallée, parmis par le courant debitant les eaux
du lac d'Ismid au golf de Tchemlek.
Le second emplacement est dans la vallée du Ka-
ra Su entre Hapsli et Karahans.
Les avantages du premier endroit sont d'abord la
proximité de la mer, avec un bon port, des grands
batiments deja existants, des immenses forets des
chênes, situées entre le lac d'Isnik, le Sakaria
et le golf d'Ismid. La force motrice est inex-
haustible, etant fournie par la le lac d'Isnik.
Mais la situation est un peu exposée a une
coup de main de l'ennemi venant du coté de la
mer. En outre pendant l'été il y a beaucoup des
fievres. Pour etablir la communication
avec l'interieur, il faudra faire deux routes une
partant des etablissement par Soloz, Dirin Der-
mend et Yenishehir, l'autre vers Kudakia et
Koniah. L'autre vers Lefkeh, dans la Vallée des

Baruthane vb. Askerî İmalathanelerin İstanbul'dan Taşınması Gerektiğine Dair Rapor

Mühendis Romer'in; *"Osmanlı Devleti ile Rusya arasında cereyan eden savaşın sonunda imzalanan antlaşma*[1] *ile belirlenen sınırlardan sonra, İstanbul'daki baruthane, dökümhane, fişekhane gibi askerî imalat yapılan bina ve tesislerin artık tehlike altına girdiği, zira harp alet ve mühimmatının büyük önem taşıyacağı muhtemel bir savaş durumunda düşman tarafından bunların bir şey üretemez hâle getirilebileceği, bu itibarla bunlardan hiç olmazsa bazılarının İstanbul'a yakınlık, bu fabrikalar için gerekli kereste, taş, su, maden kömürü gibi maddelere ulaşım kolaylığı gibi avantajlara sahip ve Anadolu ile temas ve irtibatı bulunan yerlere taşınması gerektiği, buna uygun iki yerden birinin Gemlik Körfezi ile İzmit Gölü arasındaki dere, diğerinin de Küplü ile Vezirhan arasındaki Karasu Deresi olduğu, ayrıca Karahisar'daki Konya yolu üzerinde bulunan Halı isimli çayın etrafındaki derelere güherçileli toprak döküldüğü için bölgenin âdeta kar yağmış gibi bembeyaz olduğu, bu sebeple çok kıymetli olan bu toprağın kaynağının bulunması için nehir boyunca araştırma yapılmasının uygun olacağı ve Konya'dakine ilaveten bir güherçile fabrikası kurulması hâlinde ecnebi müdahalesinden tamamen uzak kalınacağı"* hususlarına dair raporu.

24 Nisan 1878*

Harbin vekâyi'-i hâzırasından müstebân olduğu vechile ebniye-i askeriyyenin yani baruthâne ve dökümhâne ve fişenkhâne misilli fabrikaların Dersa'âdet'de bulunması mazarratdan mâ'adâ menfa'ati olmayacağı esbâb-ı âtiyeden anlaşılacakdır.

Bu kerre Bâb-ı Âlî ve Rusya hükûmeti beyninde imzâlanan muâhede mûcebince öyle bir tahdîd-i hudûd olunmuş ki eğer bir tarafdan i'lân-ı harb vukû' bulacak olursa her vakit ve def'aten düşman tarafından ebniye-i mezkûrenin ameliyâtı ta'tîl olunabileceği ta'rîf ve beyândan vâreste olduğu gibi o esnâda dahi işbu fabrikaların ameliyâtı derece-i nihâyede elzem bulunacağı cümle indinde müsellem bulunduğundan hiç olmazsa işbu fabrikalardan ba'zısı İstanbul'a karîb ve Anadolu içerisiyle ihtilâta sâlih Anadolu cihetinden bir mahall-i münâsibeye nakli elzem gibi görünüyor.

Anadolu içerisiyle ihtilâtının esbâbı ise kereste ve taş misilli fabrikaya lüzûmu görünen eşyâ ve edevâtın ve husûs ile kuvve-i muharrike makâmında ve vücûdu elzem olan su ve ma'den kömürünün dâimâ el altında bulunmasıdır.

Bunun için sâhib-i takrîr her birinde menâfi'-i mahsûsası bulunan iki mahall-i münâsibe ta'yîn edip diyor ki: Birisi Gemlik'e iki buçuk sâ'at kadar bu'd ü mesâfede ve

1 Ayastefanos Antlaşması.

* Belgede tarih bulunmamaktadır. Bu tarih raporun dosya içerisindeki Fransızca orijinalinde yazılı olan tarihtir.

Gemlik Körfezi'yle İzmid Gölü'nün beyninde vâki‘ deredir. İkincisi Küplü ve Vezirhan mâbeyninde vâki‘ Karasu Deresi'dir.

(1) Başlıca menâfi‘leri: Evvelen, güzel bir liman vâsıtasıyla denize kurbiyyeti, ebniye-i cesîmenin mevcûdiyeti, İznik ve Sakarya gölleriyle İzmid Körfezi beynlerinde vâki‘ azîm meşe ormanları ve İznik Gölü vâsıtasıyla mükemmel bir kuvve-i muharrikeye dahi mâlikdir. Lâkin bir iki özrü dahi vardır: Onlar da mevki‘inin deniz tarafından gelecek düşmana karşı bulunmasıyla vakt-i sayfda sıtma hastalığının kesretle hüküm sürmesidir. Anadolu derûnuyla ihtilâtına gelince iki tarîkın tesviyesine muhtâcdır. Birisi: Fabrikalardan bed’ ile Sölöz ve Cindermend ve Yenişehir ve Ayine Gölü'nden Kütahya ve Konya'ya doğru; ikincisi: Lefke'ye Sakarya Deresi'nden Ankara ve Kayseriye'ye doğru gitmesidir.

(2) Karasu Deresi'nde vâki‘ ikinci mahalle gelince; düşmanın kâffe-i ta‘arruzâtından mahfûzdur. Lâkin Mudanya tarîkıyle 22 ve İzmid'den 34 sâ‘at bu‘d ü mesâfede bulunuyor ise de Anadolu derûnuyla ihtilâta İznik'dekinden kat ender kat suhûletlidir. Eskişehir'e Kütahya'ya ve Konya'ya doğru veyahud Sakarya'nın uzunluğuna yani Ankara ve Adapazarı'na gitmek için araba tarîkı veyahud şimendifer hattı temdîd için hiçbir su‘ûbet yokdur. Karasu hiçbir vakit incimâd etmediğinden işbu fabrikaların kâffesine lüzûmundan ziyâde kuvve-i muharrike tedârük olunacağında şübhe olmadığı ve havâsı o derece sağlam ki sıtma eseri olmadıkdan mâ‘adâ diğer hastalık dahi pek nâdir olduğu gibi işbu mahallin en büyük menâfi‘inden biri de a‘lâ cinsden kesretle ve fabrikalara bir buçuk sâ‘at mesâfede ma‘den kömürünün bulunmasıdır (Ereğli'nin gibi). İşbu kömürün ihrâcât ve nakliyâtı pek cüz’î bir masârıfla hâsıl olur. Zîrâ pek derinde bulunmadığı gibi iniş dahi tabî‘î az olacakdır. Bununla berâber zâc yağı ve tîzâb fabrikalarında isti‘mâli eşedd-i lüzûmu görünen çakmak taşı kesret üzere bulunur.

Karahisar'da (Konya tarîkı üzerinde tamâmen dört sâ‘at bu‘d ü mesâfede) Halı[1] nâm çaydan müteşekkil bataklık var. İşbu su etrâfında bulunan derelere menâfi‘-i kesîreyi şâmil güherçileli toprağı idhâl ediyorlar. Sâhib-i imzâ 1873 sene-i mîlâdiyyesinde Karahisar'dan Konya'ya temdîd olunacak olan şimendifer hattına me’mûr bulunmuş olduğundan sahrâ bir uçdan öbür uca kadar kar yağmış gibi güherçile ile bembeyaz kapanmış olduğunu müşâhede eyleyip de hayretde kalmışdır. İşbu güherçileli toprağın menbaını bulmak için nehr-i mezkûrun uzunluğuna lâzım gelen taharriyâtda kusûr olunmamasını min-gayri haddin tavsiye eylerim. Bir güherçile fabrikası inşâsıyla Konya'dakine inzımâm olunursa ecnebî müdâhalesinden bütün bütün vâreste kalınır.

İşbu sâlifü'z-zikr mevâddın elzemiyeti Hükûmet-i Seniyye tarafından tasdîk olunup gerek mütâla‘ât ve gerek taharriyâtca lüzûmu görüldüğü hâlde cânib-i hükûmetden sudûr edecek evâmir-i aliyyeye imtisâle sâhib-i imzâ her ân ve zaman hâzır bulunduğunu dermiyânla hatm-i kelâm ederim.

(İmza)

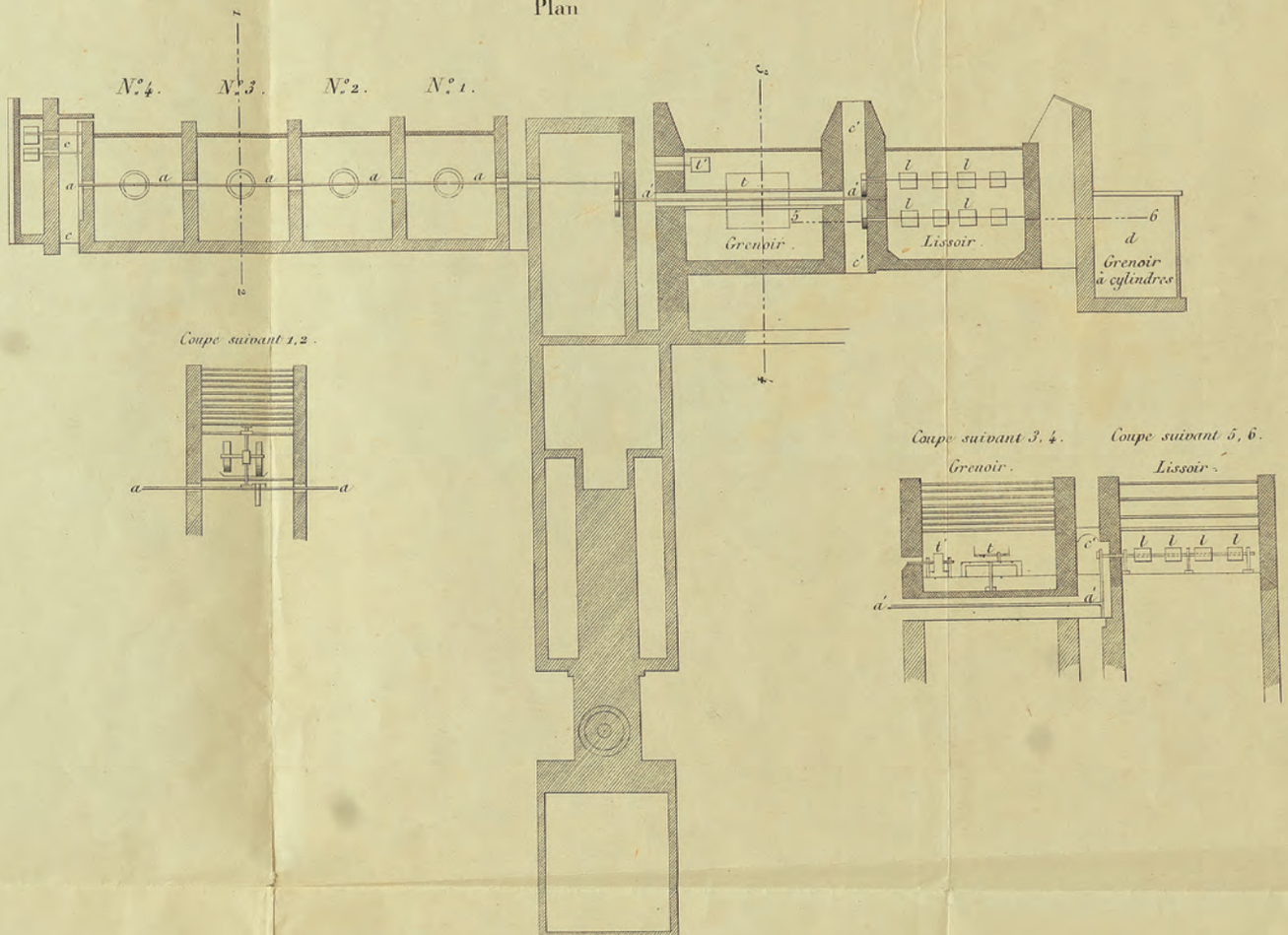
Mühendis Romer

1 Güncel haritalarda "*Kali Çayı*" şeklinde geçmektedir.

POUDRERIE DE CLERMONT-SUR-MEUSE._EXPLOSION.

PL. X.

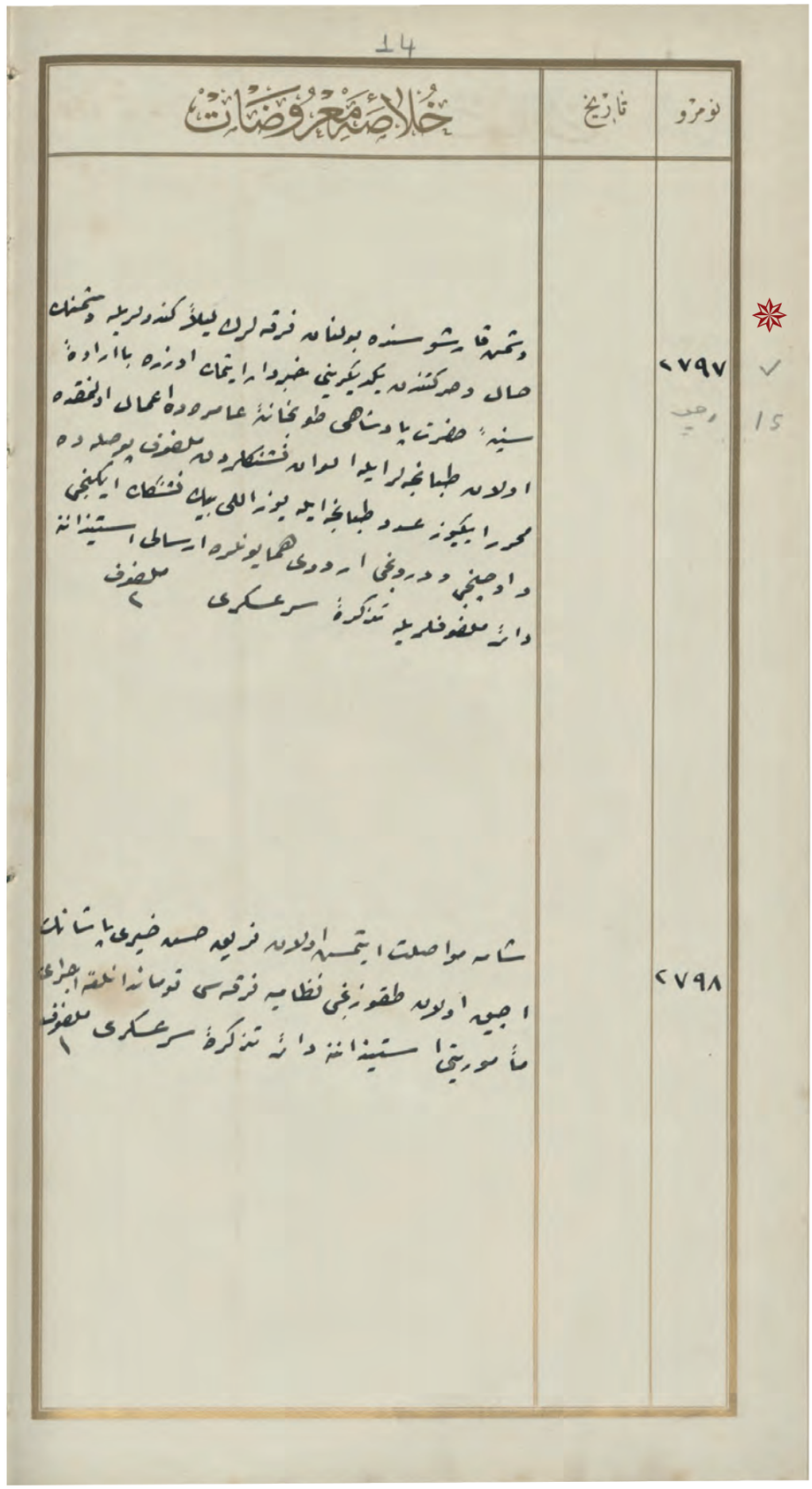
Plan

Barut İşleme Makinesi Planı,
BOA, PLK.p, 3826

Annales des trav. publ. Tom. 23. Page 344.

J.B. Flosseau Sculp. Imp. de H. Berremant à Brux.

14

نومرو	تاریخ	خلاصهٔ معروضات
۷۹۷		دشمنه قاریشوسنده بولنان فرقه لرك ليلاً كندولريله دشمنك حال وحركتنه بكديكرينى خبردار ايتمك اوزره باارادهٔ سنيه حضرت پادشاهى طوپخانهٔ عامره ده اعمال اولنقده اولوده طبابخه لرايله اولاده فشنكلرده ملصوف پرصده ده محرر ايكيوز عدد طبابخه ايچون اللى بيك فشنكلر ايكيوز عدد واديجى دوروجى اردوى همايونده ايسالى استيفانه دائره ملصوفلريله تذكرهٔ سرعسكرى ملصوف
۷۹۸		شامه مواصلت ايتمسه اولوده فريقه حسنه خيريه پاشانك اجيه اولوده طقوزنجى فلاميه فرقه سى توسانه اغه اجراى مأموريتى استيفانه دائره تذكرهٔ سرعسكرى ملصوف

BOA, Y.MRZ.d, 1861, s. 14

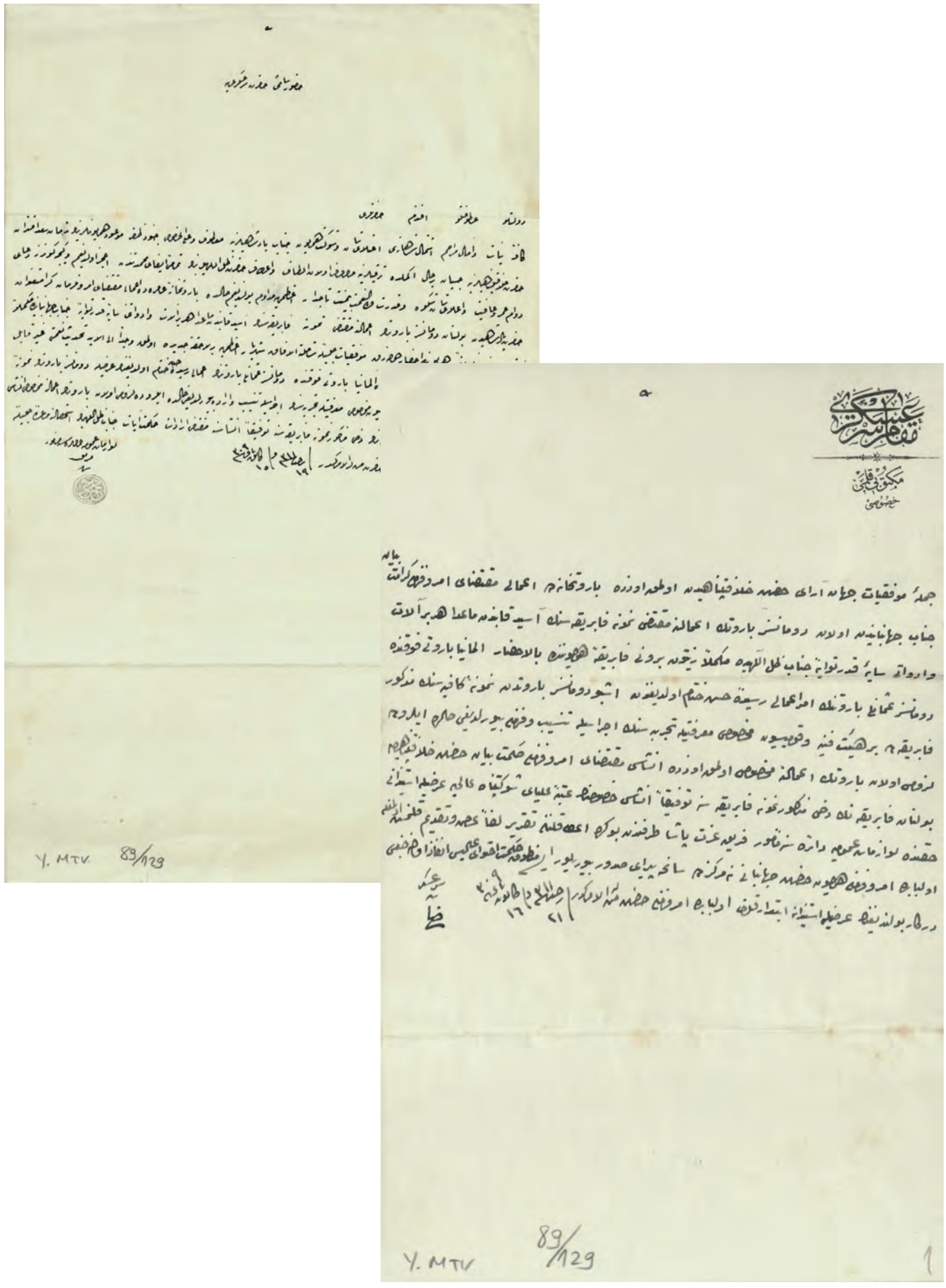
2., 3. ve 4. Ordu-yı Hümâyunlara Tophâne-i Âmirede İmal Edilen İşaret Fişek ve Tabancaları Gönderilmesi

Düşman karşısında bulunan askerî birliklerin geceleyin onların hal ve hareketleri hakkında birbirlerini haberdar etmeleri için Tophâne-i Âmirede imal edilmekte olan tabancalardan 200 ve renkli fişeklerden 150 bin adedinin 2., 3. ve 4. Ordu-yı Hümâyunlara gönderilmesi hakkındaki Seraskerlik tezkiresinin gereğinin yerine getirilmesine dair çıkan irâde-i seniyyenin hülasa defterindeki kaydı.

10 Nisan 1887

Numara	Târîh	Hulâsa-i Ma'rûzât	Numara	Târîh	Muâmelât
2797	15 Receb	Düşman karşısında bulunan fırkaların leylen kendileriyle düşmanın hâl ve hareketinden yek-diğerini haberdâr etmek üzere bâ-irâde-i seniyye-i hazret-i Pâdişâhî Tophâne-i Âmirede i'mâl olunmakda olan tabancalar ile elvân fişenklerden, melfûf pusulada muharrer iki yüz aded tabanca ile yüz elli bin fişengin İkinci ve Üçüncü ve Dördüncü Ordu-yı Hümâyûnlara irsâli istîzânına dâir melfûflarıyla tezkire-i Seraskerî. Melfûf: 2		16 Receb sene [1]304	C[evâb]. Mûcebince.

Y. MTV 89/129

Baruthâne-i Âmirede Dumansız Barut Üretimi ve Yeni Bir Fabrika İnşası

Zeytinburnu Fabrika-i Hümâyununda kurulan numune fabrikasında Almanya barutundan daha kaliteli dumansız Osmanlı barutu imal edildiğinden, üretilen bu barutun gerekli denemeler yapıldıktan sonra kabul gördüğü takdirde, ilerde inşa edilecek üretilen bu barutun gerekli denemeler yapıldıktan sonra kabul gördüğü takdirde, ilerde inşa edilecek dumansız barut fabrikasının bu numune fabrikasına uygun olarak inşa edilmesi hususunun Padişah'a arz edilmesine dair Seraskerlik tezkiresi.

28 Ocak 1894

Makâm-ı Seraskerî
Mektûbî Kalemi
Husûsî

Cümle-i muvaffakiyât-ı cihân-ârâ-yı hazret-i Hilâfet-penâhîden olmak üzere Baruthânede i'mâli muktezâ-yı emr ü fermân-ı kerâmet-beyân-ı cenâb-ı cihân-bânîden olan dumansız barutun i'mâline muktezî numûne fabrikasının asid kabından mâ'adâ her bir âlât ve edevâtı sâye-i kudret-vâye-i cenâb-ı Zıllu'llâhîde mükemmelen Zeytunburnu Fabrika-i Hümâyûnu'nda bi'l-ihzar Almanya barutu fevkinde dumansız Osmanlı barutunun emr-i i'mâli resîde-i hüsn-i hitâm olduğundan işbu dumansız barutdan numûne-i kâfiyesinin mezkûr fabrikada bir hey'et-i fenniyye ve komisyon-ı mahsûs ma'rifetiyle tecrübesinin icrâsıyla tensîb ve fermân buyurulduğu hâlde ileride lüzûmu olan barutun i'mâline mahsûs olmak üzere inşâsı muktezâ-yı emr ü fermân-ı hikmet-beyân-ı hazret-i Hilâfet-penâhîden bulunan fabrikanın dahi mezkûr numûne fabrikasına tevfîkan inşâsı husûsunun Atebe-i Ulyâ-yı şevket-penâh-ı âlîye arzıyla istîzânı hakkında Levâzımât-ı Umûmiye Dâiresine me'mûr Ferîk İzzet Paşa tarafından bu kerre i'tâ kılınan takrîr leffen arz ve takdîm kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân-ı hümâyûn-ı hazret-i cihân-bânî ne merkezde sâniha-pîrâ-yı sudûr buyurulur ise mantûk-ı hikmet-ihtivâ-yı âlîsi infâz olunacağı derkâr bulunduğunun arzıyla istîzâna ibtidâr kılındı. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 21 Receb sene [1]311 ve fî 16 Kânûn-ı Sânî sene [1]309

Serasker
Bende
Rıza

***

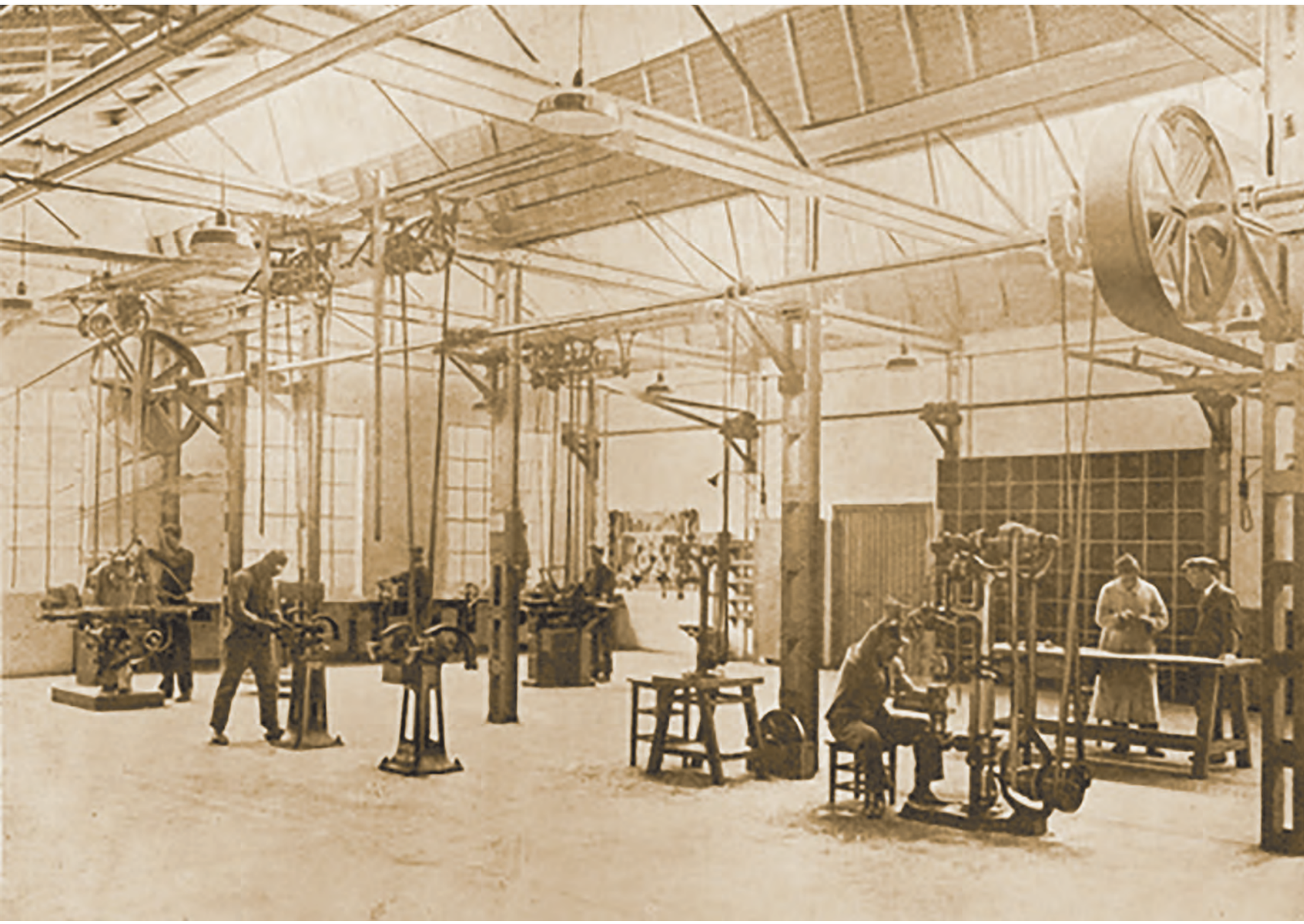
Huzûr-ı Sâmî-i Hazret-i Seraskerîye

Devletli, Atûfetli Efendim Hazretleri

Kâffe-i niyyât ve âmâl-i merâhim-iştimâl-i şâhâneyi i'tila-yı şân u şevket-i hümâyûn-ı cenâb-ı Pâdişâhîlerine ma'tûf ve ale'l-husûs cünûd-ı zafer-mev'ûd-ı hümâyûnlarının zamân-ı sa'd-iktirân-ı hazret-i Hilâfet-penâhîlerine çesbân bir hâl-i ekmelde terakkîlerine masrûf olan eltâf ve a'tâf-ı hazret-i Zıllu'llâhîlerinin tamâmî-i îfâ-yı mahmidetinden a'cez olduğum ve gece-gündüz duâ-yı devâm-ı ömr ü âfiyet ve i'lâ-yı şân-ı şükûh ve kudret-i veliyyü'n-ni'met-i bî-minnet-i tâcdâr-ı a'zamîye müdâvim bulunduğum hâlde Baruthâne-i Âmirede i'mâli muktezâ-yı emr ü fermân-ı kerâmet-unvân-ı hazret-i Pâdişâhîden bulunan dumansız barutun i'mâline muktezî numûne fabrikasının asid kabından mâ'adâ her bir âlât ve edevâtını sâye-i kudret-vâye-i cenâb-ı cihân-bânîde mükemmelen Zeytunburnu Fabrika-yı Hümâyûnu'nda ihzâr olunarak muvaffakiyât-ı celîle-i şâmiletü'l-âfâk-ı şehriyâr-i a'zamîye bir lâhika-i cedîde olmak ve cidden ile'l-ebed tahdîs-i ni'meti gayr-i kâbil bir inâyet ve muvaffakiyet-i hümâyûndan bulunmak üzere Almanya barutu fevkinde dumansız Osmanlı barutunun i'mâli resîde-i hüsn-i hitâm olduğunun arzıyla dumansız barutun numûne-i kâfiyesi mezkûr fabrikanın bir hey'et-i fenniyye ve komisyon-ı mahsûsu ma'rifetiyle tecrübesinin icrâsıyla tensîb ve irâde buyurulduğu hâlde ileride lüzûmu olan barutun i'mâline mahsûs inşâsı muktezâ-yı emr ü fermân-ı hazret-i Hilâfet-penâhîden bulunan fabrikanın dahi mezkûr numûne fabrikasına tevfîkan inşâsına muktezî irâdât-ı hikmet-âyât-ı cenâb-ı Zıllu'llâhînin istihsâline müsâ'ade-i celîle-i Seraskerîleri şâyân buyurulmak bâbında emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

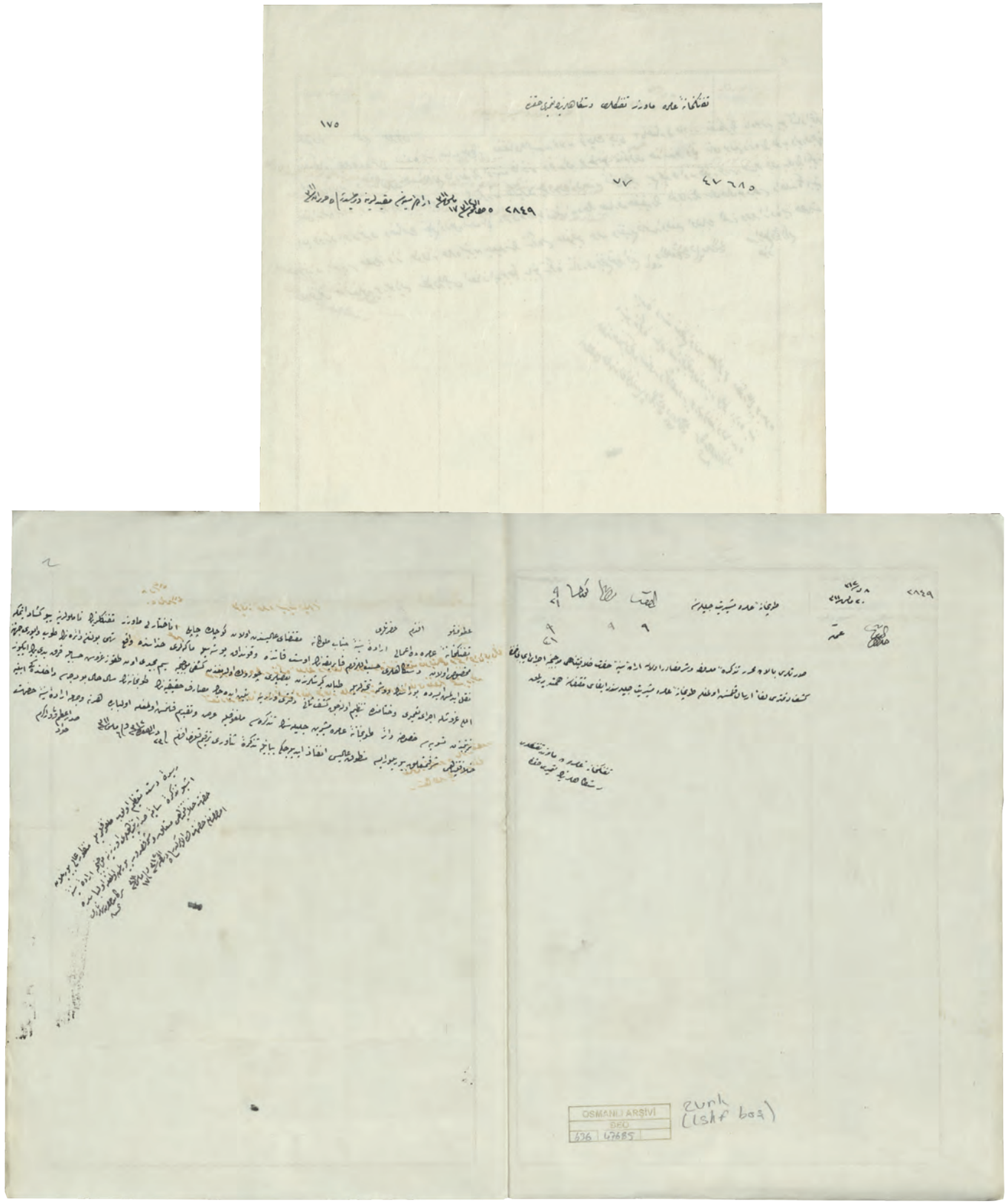
Fî 19 Receb sene [1]311 ve fi 15 Kânûn-ı Sânî sene [1]309

Levâzımât-ı Umûmiye Dâiresine Me'mûr
Ferîk
Bende
(Mühür)
Mehmed İzzet

Silahtarağa Av ve Rovelver Fabrikaları, Fişek Fabrikası Çarkhane Bölümü,
İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Albüm 229/20

110

BOA, BEO, 636/47685

Tüfekhâne-i Âmirede Döşeme Tahtası ve Taban Kirişi Tamiri

Tüfekhâne-i Âmirede küçük çaplı anahtarlı mavzer tüfeklerinin namlularına yiv açan tezgahların görülen lüzum üzerine yerlerinin değiştirilmesi neticesinde konuldukları yeni yerin çürük olduğu anlaşılan bazı döşeme tahtaları ile taban kirişlerinin yapılan keşif doğrultusunda tamirine onay verildiğine dair çıkan irâde-i seniyyenin gereğinin yerine getirilmesi hususunda Sadaretten Tophâne-i Âmire Müşirliğine gönderilen tezkire.

3 Haziran 1895

Sadâret
Mektûbî Kalemi
Numara: 2849
Târîh-i Tebyîz:
9 Z. sene [1]312 – 21 Mayıs sene [1]311

[Hulâsa]: Tüfenkhâne-i Âmirede mavzer tüfenkleri destgâhlarının ta'mîri hakkında.

Tophâne-i Âmire Müşîriyet-i Celîlesine

Sûretleri bâlâda muharrer tezkire-i ma'rûza ve şeref-sâdır olan irâde-i seniyye-i hazret-i Hilâfet-penâhî mûcebince icrâ-yı îcâbı zımnında keşif defteri leffen irsâl kılınmış olmağla Tophâne-i Âmire Müşîriyet-i Celîlesinden îfâ-yı muktezâsına himmet buyurulmak.

*

Atûfetli Efendim Hazretleri

Tüfenkhâne-i Âmirede i'mâli irâde-i seniyye-i cenâb-ı mülûkâne muktezâ-yı âlîsinden olan küçük çaplı anahtarlı mavzer tüfenklerinin namlularına yiv küşâd etmeğe mahsûs olan destgâhları, hasbe'l-lüzûm Fabrikanın üst katında ve kundak postasıyla makineleri hizâsında vâki' tehî bulunan dâirenin top vapuru cihetine nakledilmiş ise de burasının döşeme tahtalarıyla taban kirişlerinden ba'zıları çürük olduğundan keşfi mûcebince sîm Mecîdî on dokuz guruş hesâbıyla kırk yedi bin iki yüz elli guruşla icrâ-yı ta'mîri ve hitâmında tanzîm olunacak keşf-i sânî defteri üzerine tebeyyün edecek masârıf-ı hakîkiyyenin Tophânenin sâl-i hâl büdcesi dâhilindeki ebniye

tertîbinden tesviyesi husûsuna dâir Tophâne-i Âmire Müşîriyet-i Celîlesinin tezkiresi melfûfuyla arz u takdîm kılınmış olmağla ol bâbda her ne vechile irâde-i seniyye-i hazret-i Hilâfet-penâhî şeref-müte'allik buyurulur ise mantûk-ı âlîsi infâz edileceği beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm kılındı efendim.

Fî 23 Zilka'de sene [1]312 ve fî 6 Mayıs sene [1]311

Sadr-ı A'zam ve Yâver-i Ekrem
Cevad

Resîde-i dest-i ta'zîm olup melfûflarıyla manzûr-ı âlî buyurulan işbu tezkire-i sâmiye-i Sadâret-penâhîleri üzerine mûcebince irâde-i seniyye-i hazret-i Hilâfet-penâhî müte'allik ve şeref-sudûr buyurulmuş olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 5 Zilhicce sene [1]312 ve fî 17 Mayıs sene [1]311

Serkâtib-i Hazret-i Şehriyârî
Tahsin

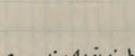
(Belgenin arka yüzü)

Tüfenkhâne-i Âmire mavzer tüfenkleri destgâhlarının ta'mîri hakkında.			*175*
47685	*77*	*2849*	*5 Zilhicce sene [1]312 – 17 Mayıs sene [1]311. İrâde-i seniyyesi mukayyidlerine verilmişdir. Fî 5 Haziran sene [1]311.*

Barut Fabrikasında Dumansız Barut İmaline Mahsus Makineler,
İÜ NEK, ABD, Albm, no. 90972/29

طوپخانه عامره‌ی مدیریتی فابریقه‌لرینده اوچ یوز یکرمی اوچ سنه‌ی شباطنده یکرمی سکزی کونیدن اوچ یوز یکرمی درت سنه‌سی مارتنه‌ک یکرمی یدنجی کونیه قدر یدلقله طوقزنجی اعمالی اوزره باروت و سائر مهمات ایله ادویه‌لرک جنس و مقدارینی مبین جدولدر

روماتشلی باروت فابریقه‌سنده اعمالی اوزره

مقدار	
۱۴۰۰	روماتشلی طوپ باروتی
۹۶۶	یاموجه باروتی

باروتخانه‌ی عامره‌ده اعمالی اوزره

۱۲۴۰۰	سه باروتی

زیتوجه بارود فابریقه‌سنده اعمالی اوزره

۲۵	نعیم سوادی بیضی
۵	طوپچی نفداتی "
۱۸۰	۷/۵ " نخوره‌لان جلیلی شلی فوداغی
۱۲	۸/۷ " فشکی نخوره‌لان یاسلغی
۱۰	مجدد سوادی بیضی

قره‌داغ فشکلخانه‌سنده اعمالی اوزره

۹۰۰	هکر سیاه قوته سی
۴۶۰	ضعیف نایتره‌لی شره‌نیل طبه سی
۵۰۰	مائل مصاره‌لی رانه طبه سی

طوپ فابریقه‌سنده اعمالی اوزره

۵۴	نعیم ۸/۷ نخوره‌لان مختلف الجنس اوداسی
۶	" " شکلی نا نظامی
۶	۷/۵ " جلیلی مشعه
۱۱۵۰	" " شالی خرطوچ
۲	تفنگچه و سیاچ فشکه سی
۱	نخوره‌لی کوره‌وکی
۱	۱۰ نخوره‌لان یدی نا نظامی جلیلی صدر البارود طوپی
۲	۷/۷ " غاز خلقومی موبانه
۱۵	طوپچی قیصا طوپ قیتی

فشکلخانه‌ده اعمالی اوزره

۱۰۰۰	خفیفده سیرلی لاستیک باروته قوطیسی
۱۵۰	نعیم مارتینی تفنگی

مدافعه خانه‌ده اعمالی اوزره

۲	۱۷ نخوره‌لان قوزایه‌ی تدارکی
۲	قوبرسی اکری قالنا غی
۴۰	نعیم آرنا وده قضه‌ی

٦ مارت ٩٤

YMTV 307/98 2

Tophâne-i Âmireye Bağlı Fabrikaların Bir Haftalık Üretim Miktarı

Tophâne-i Âmireye bağlı fabrikalarda 28 Şubat 1323 – 5 Mart 1324 (12 – 18 Mart 1908) tarihleri arasındaki haftada imal olunan barut, silah, mühimmat ve edevatın cins ve miktarlarını gösterir cetvel.

19 Mart 1908

Tophâne-i Âmire Meclisi
Tecrübe Dâiresi

Tophâne-i Âmireye merbût fabrika-i hümâyûnlarda üç yüz yirmi üç senesi Şubatının yirmi sekizinci Perşembe gününden üç yüz yirmi dört senesi Martının beşinci Çarşamba gününe kadar bir hafta zarfında i'mâl olunan barut ve esliha ve mühimmât ile edevâtın cins ve mikdârını mübeyyin cedveldir.

• Dumansız Barut Fabrika-i Hümâyûnunda i'mâl olunan	
Kıyye	
1.200	Dumansız top barutu
966	Pamuk barutu

• Baruthâne-i Âmirede i'mâl olunan	
Kıyye	
12.400	Taş barutu

• Zeytunburnu Fabrikasında iʿmâl olunan	
Aded	
25	*Taʿmîr,* Süvârî seyfi
5	*Taʿmîr,* Topçu neferât seyfi
180	7,5 santimetrelik çelik şarapnel kovanı
13	8,7 santimetrelik nühâs tekerlek başlığı
10	Mücedded süvârî seyfi

• Kırkağaç Fişenkhânesinde iʿmâl olunan	
Aded	
900	Çekme seyyâr fünyesi
360	Zıʿf teʾsîrli şarapnel tapası
500	Mantel müsâdemeli dâne tapası

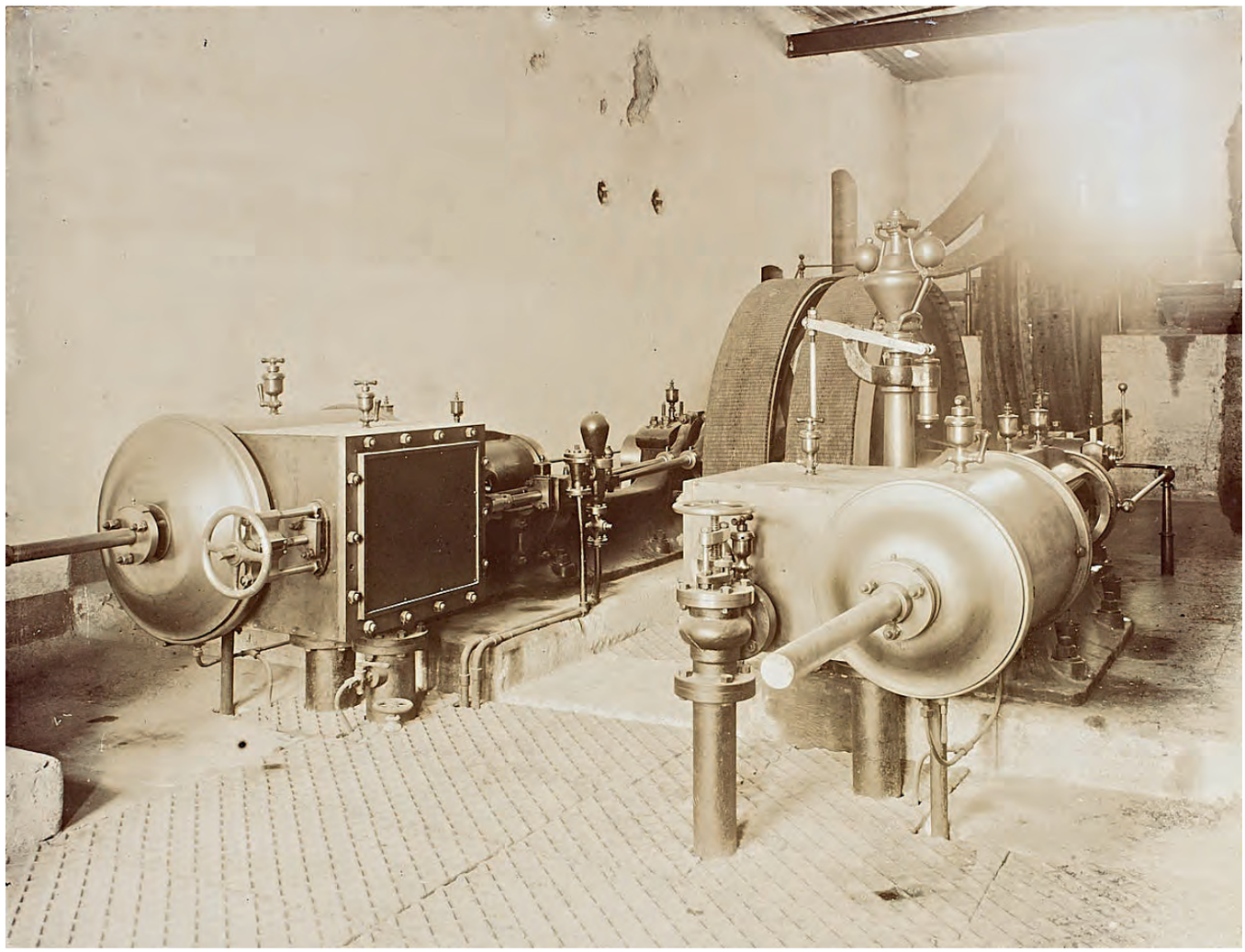
• Top Fabrikasında iʿmâl olunan	
Aded	
54	*Taʿmîr,* 8,7 santimetrelik muhtelifü'l-cins edevât
6	8,7 Santimetrelik mükemmel nişângâh
6	7,5 santimetrelik çelik müşʿir
1.150	7,5 santimetrelik şâlî hartuç
2	Nakliye ve serrâc heğbesi
1	Demirci körüğü
1	12 santimetrelik bilâ-nişângâh çelik sahrâ obüs topu
2	8,7 santimetrelik gaz halkası maʿa pafta
15	Topçu kasatura kını

• Tüfenkhâne'de iʿmâl olunan	
Aded	
1.000	Çinkodan maʿmûl lehimsiz barut kutusu
150	*Taʿmîr,* Martini tüfengi

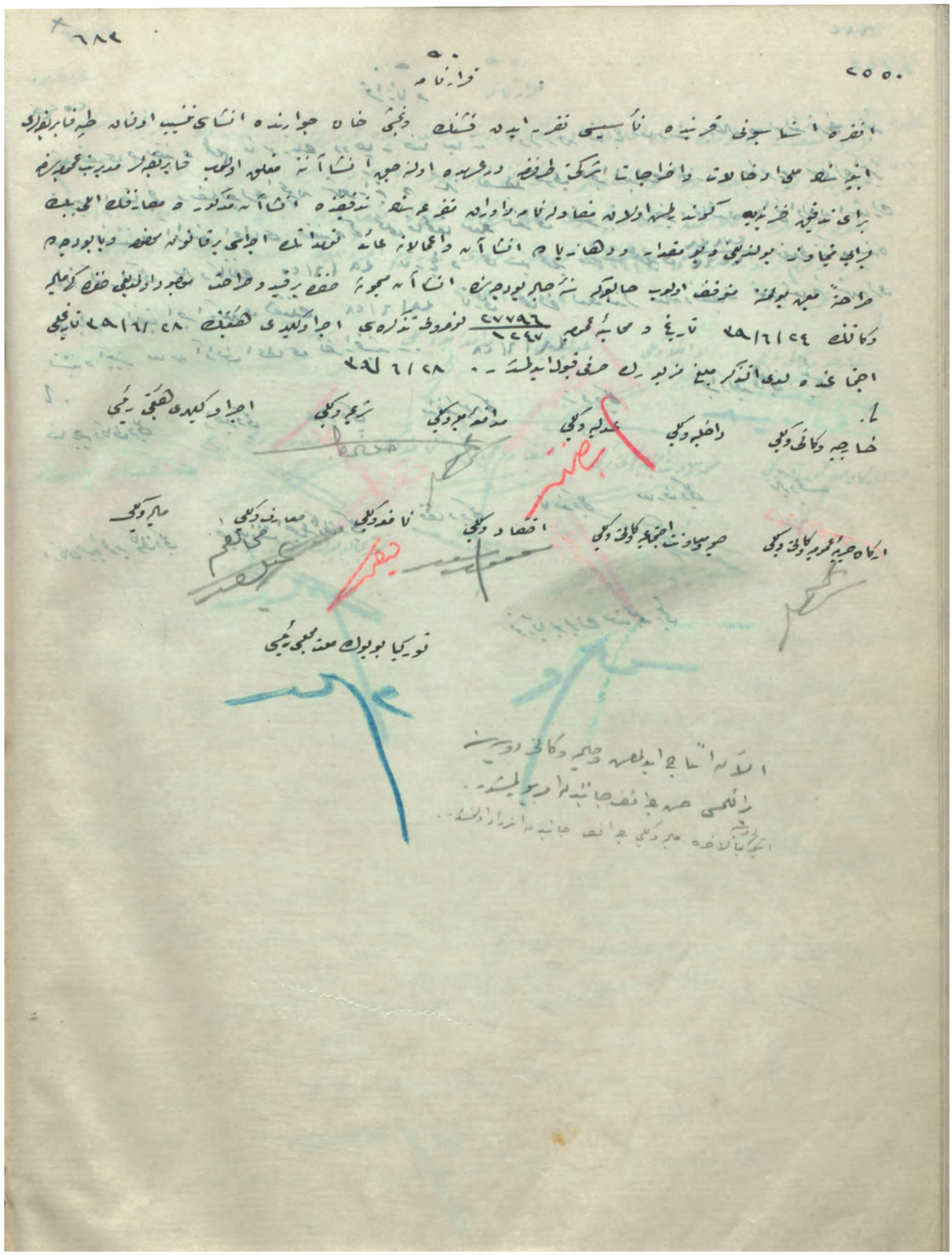
• Marangozhâne'de i'mâl olunan	
Aded	
2	12 santimetrelik kundak tekerleği
2	Nev-resm eğer kaltağı
30	*Ta'mîr,* Av barut sandığı

Fî 6 Mart sene [1]324

(Mühür)
Tophâne-i Âmire Meclisi
Tecrübe ve Muâyene Dâiresi

Umum Dumansız Barut Fabrikasında Tahrike Mahsus Makine,
İÜ NEK, II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri, no. 90972/28

Ankara'da Fişek ve Tapa Fabrikaları İnşası

Ankara İstasyonu yakınında kurulması kararlaştırılan fişek ve Yahşihan civarında inşası uygun görülen tapa fabrikaları binalarının Millî İdhalat ve İhracat Şirketi tarafından üstlenilecek inşaatına ilişkin mukavele vs. evrakın incelenmesi neticesinde bu iş için bütçeye ödenek konulmadığı anlaşıldığından ve inşaat masrafları da bu gibi durumlarda kanuni sınır olan elli bin lirayı aştığından, İcra Vekilleri Heyeti toplantısında konunun müzakere edilmesi neticesinde bu meblağın sarf edilmesinin kabul edildiğine dair kararname. *(Hâlihazırda sonuçlandırılmamış olduğu ve dosyanın Maliye Vekili tarafından geri alındığına dair kayıtlar düşülmüştür.)*

28 Haziran 1923

2550 **683**

Karârnâme

Ankara İstasyonu kurbünde te'sîsi takarrur eden fişenk ve Yahşihan civârında inşâsı tensîb olunan tapa fabrikaları ebniyesinin Millî İdhâlât ve İhrâcât Şirketi tarafından deruhde olunacak inşâ'âtına müte'allik olup Fabrikalar Müdîriyet-i Umûmiyesinden berây-ı tedkîk hazîneye gönderilmiş olan mukâvelenâme ve evrâk-ı müteferriasının tedkîkinde inşâ'ât-ı mezkûre masârıfının elli bin lirayı mütecâviz bulunduğu ve bu mikdâr ve daha ziyâde inşâ'ât ve i'mâlâta âid ta'ahhüdâtın icrâsı bir kânûn-ı mahsûsa veya büdcede sarâhaten muayyen bulunmasına mütevakkıf olup hâlbuki sene-i hâliye büdcesinde inşâ'ât-ı mebhûse hakkında bir kayd ve sarâhat mevcûd olmadığı hakkındaki Mâliye Vekâleti'nin 24/6/[13]39 târîh ve Muhâsebe-i Umûmiye 27796/1247 numaralı tezkiresi İcrâ Vekîlleri Hey'etinin 28/6/[13]39 târîhli ictimâında lede't-tezekkür meblağ-ı mezbûrun sarfı kabûl edilmişdir.

28/6/[13]39

(İcra Vekilleri Heyeti üyelerinin imzaları)

El-ân intâc edilmemiş ve Mâliye Vekâleti dosyasına bırakılması Hasan Beyefendi cânibinden emir buyurulmuşdur.

İşbu dosya bi'l-âhire Mâliye Vekîli Beyefendi cânibinden istirdâd olunmuşdur.

BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

GİZLİLİĞİ 20/06/1994 tarih ve
03371 sayılı Onayla KALDIRILDI

080 18 01 01 015 56 17

İmâlât-ı Harbiye Müdüriyet-i Umûmiyesine Mermi Fabrikası Kurmak İçin Sözleşme Yapma Yetkisi Verilmesi

İmâlât-ı Harbiye Müdüriyet-i Umûmiyesinin, Anadolu'da yeniden bir mermi fabrikası kurmak için, konusunda yetkin firmalarla, ilgili kanun maddesine göre ve pazarlık usulüyle sözleşme yapmaya yetkili sayıldığına dair İcra Vekilleri Heyeti kararnamesi.

9 Eylül 1925

Türkiye Cumhûriyeti
Başvekâlet
Kalem-i Mahsûs Müdîriyeti
Aded: 2463

Gâyet mahremdir.

Karârnâme

İ'mâlât-ı Harbiye Müdîriyet-i Umûmiyesinin, Anadolu'da yeniden bir mermî fabrikası te'sîsi için sâhib-i salâhiyet firmalarla bi'l-müzâkere Münâkasa ve İhâlât Kânûnu'nun On sekizinci maddesinin "Z" fıkrası mûcebince ve pazarlık sûretiyle mukâvele akdine me'zûn addedilmesi, Müdâfa'a-i Milliye Vekâlet-i Celîlesinin 8 Eylül sene [1]341 târîh ve İ'mâlât-ı Harbiye Müdîriyet-i Umûmiyesi / 9503 numaralı tezkiresiyle vukû' bulan teklîfi üzerine, İcrâ Vekîlleri Hey'etinin 9 Eylül sene [1]341 târîhli ictimâında tasvîb ve kabûl olunmuşdur.

Fî 9 Eylül sene [1]341

(İcra Vekilleri Heyeti üyelerinin imzaları)

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

باسمه وكالت
قلم مخصوص مديريتي
عدد
٢٧٠٥

2705

به

قزانه

عسكرى خاريجه اداره عمومیه سنه مربوط نقلك خاريجه سنه مفتقى بك عدد تماثيم ماكانه نقلك تاماوى ايسه يوزعدد شوايلونه
واديغ قلم مخصوصى مارتوطه يولده جيكه ايدبك ايكى يوزعدد نورك تماثيم ماكانه نقلك تاماوى سلوغلك. عاجل مخصوص
اولمق خاريجه سنه تاركى ضروريدن اولمسنى، زايده، نافعه واعالته خازنك اوزره سكز آى مارتسنك "ر" فقره سنه
توفيقاً بازالوصوليه سرعتله سرعتله، نافعه عيد وكالتجه بك >> رئيس ياور ٧٤١ تاريخ وعسكرى خاريجه اداره عمومیه ١١٥٦٧ نومرولى تذكره سيه
وقوع بولان تقاضى اوزره، اجرا وكيلدرمه لطفيه ؛ رئيس ياور ٧٤١ تاريخلى اجتماعنده نصوبه وقبول اولونمشدر.

؛ رئيس ياور ٧٤١

زكريا يسى جمهورى
غازى

خاريجه وكيلى	داخليه وكيلى	بحريه وكيلى	نافعه عيد وكيلى	عدليه وكيلى	باس وكيل	
دوكتور ناظم						
حربيه اوبه اخبار وكالتى وكيلى	نخابره وكيلى	زراعه وكيلى	نافعه وكيلى	معارف وكالتى وكيلى	مالیه وكيلى	

جواباً بازلهجق اوراقه ؛ جواب اولديغى محرراتك تاريخ ونومروسنك درجى رجا اولنور .

030	18	01	01	016	68	20

Tüfek Fabrikası İçin Namlu vs. Satın Alınması

Askerî Fabrikalar Müdüriyet-i Umûmiyesine bağlı Tüfek Fabrikası için tedariki zaruri olan çeşitli marka, cins ve miktarda namlu, çelik ve namlu taslağının, üreticisi olan fabrikalardan ilgili kanun maddesine uygun olarak pazarlık usulüyle satın alınmasına onay verildiğine dair İcra Vekilleri Heyeti kararnamesi.

4 Kasım 1925

Türkiye Cumhûriyeti
Başvekâlet
Kalem-i Mahsûs Müdîriyeti
Aded: 2705

Karârnâme

Askerî Fabrikalar Müdîriyet-i Umûmiyesine merbût Tüfenk Fabrikasına muktezî bin aded maksim makineli tüfenk namlusu ve beş yüz aded Schwarzlose[1] ve üç kalem husûsî markalı poler çeliği ile bin iki yüz aded Türk maksim makineli tüfenk namlu taslağının âmil-i mütehassısı olan fabrikasından tedârükü zarûrî olmasına mebnî, Müzâyede, Münâkasa ve İhâlât Kânûnu'nun On sekizinci mâddesinin "Z" fıkrasına tevfîkan pazarlık sûretiyle mübâya'ası, Müdâfa'a-i Milliye Vekâlet-i Celîlesinin 22 Teşrîn-i Evvel [1]341 târîh ve Askerî Fabrikalar Müdîriyeti 1607/11567 numaralı tezkiresiyle vukû' bulan teklîfi üzerine, İcrâ Vekîlleri Hey'etinin 4 Teşrîn-i Sânî [1]341 târîhli ictimâında tasvîb ve kabûl olunmuşdur.

4 Teşrîn-i Sânî [1]341

(İcra Vekilleri Heyeti üyelerinin imzaları)

1 I. Dünya Savaşı yıllarında Avusturya – Macaristan İmpratorluğu tarafından üretilen makineli tüfek cinsi.

T.C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

18

باش وكالت

قلم مخصوص مديريتي

عدد
٤٦٧٨
4618

«قرارنامه»

تورکیه جمهوریتی بارودت ومواد انفلاقیه انحصارینک ایدیلمی مقصدیله مرکزی استانبولده ومعاونده
اوتوز سنه مدت وبرنجمد میلیون لیرا سرمایه ایله تشکیله تشبث اولنان « تورکیه جمهوریتی بارودت ومواد انفلاقیه
انحصاری تورک آنونیم شرکتی » نك تعدیلات وتصحیحات لازمه اجراسیله تجارت کوللتی جلیله سندهسوروده
نظامنامهٔ داخلی لایحهسی ومرسیه نك بیوزده اونك تأمیداولوندیغی بیهه بالغه مکتوبی واعضاء محترمی اجراوکیلری
حضرتلرینك ١٤ کانون اول ٩٤٧ تاریخلی اجتماعنده تدقیقه ومعروض اولوغمه ومذکور شرکت نظامنامهٔ داخلیسنك
اجرا اولنان تعدیلات زائده سنده، تصدیقی قبول اولمشدر.
١٤ کانون اول ٩٤٧

رئیس جمهور
غازی

خارجیه وکیلی	داخلیه وکیلی	بحریه وکیلی	مدافعهٔ ملیه وکیلی	عدلیه وکیلی	باش وکیل
دوکتور					
صحیه ومعاونت اجتماعیه وکیلی	تجارت وکیلی	زراعت وکیلی	نافعه وکیلی	معارف وکیلی	مالیه وکیلی
				وکالة	

19 | 01 | 01 | 022 | 83 | 20

T. C. Barut ve Mevâdd-ı İnfilâkiyye İnhisarı (Barut ve Patlayıcı Maddeler Tekeli) T.A.Ş. İç Tüzüğünün Tasdiki

Merkezi İstanbul'da olmak üzere ve bir buçuk milyon lira sermaye ile kurulmasına teşebbüs olunan Türkiye Cumhuriyeti Barut ve Mevâdd-ı İnfilâkiyye İnhisarı Türk Anonim Şirketinin, üzerinde Ticaret Vekâletince düzeltme ve değişiklikler yapılan iç tüzük tasarısının söz konusu değişiklikler çerçevesinde onaylandığına dair İcra Vekilleri Heyeti kararnamesi.

23 Ocak 1927

(Mühür)
Türkiye Cumhûriyeti

Başvekâlet
Kalem-i Mahsûs Müdîriyeti
Aded: 4618

Karârnâme

Türkiye Cumhûriyeti barut ve mevâdd-ı infilâkiyye inhisârının işledilmesi maksadıyla merkezi İstanbul'da olmak üzere otuz sene müddet ve bir buçuk milyon lira sermâye ile teşkîline teşebbüs olunan "Türkiye Cumhûriyeti Barut ve Mevâdd-ı İnfilâkiyye İnhisârı Türk Anonim Şirketi"nin ta'dîlât ve tashîhât-ı lâzıme icrâsıyla Ticâret Vekâlet-i Celîlesinden mevrûd nizâmnâme-i dâhilî lâyihası ve sermâyenin yüzde onunun te'mîn olunduğunu mübeyyin banka mektûbu İcrâ Vekîlleri Hey'etinin fî 23 Kânûn-ı Sânî sene [1]927 târîhli ictimâında tedkîk ve mütâla'a olunmuş ve mezkûr Şirket Nizâmnâme-i dâhilîsinin icrâ olunan ta'dîlât dâiresinde tasdîki kabûl edilmişdir.

Fî 23 Kânûn-ı Sânî sene [1]927

(İcrâ Vekîlleri Heyeti üyelerinin imzaları)

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

-37-

باش وكالت
مخابرات مديريتي
نمره
6437

«قرارنامه»

على العموم اسلحه ، مهمات ، بارود ومواد انفلاقيه مالزمه اشتغاليه نك خواص حكميه و كيفيه لرينك بيعه وشراسي ايجون تأسيس ايديلمه حكمت وكيفيا لابد اولوانه مقتضى مربوط جدوله مفرداتي محرر مالزمه نك مزايده ، مناقصه واهالات قانونيه نك اون سكزنجي ماده سنك « ب » فقره سي موجبنجه يازيلدوغي صورتيله مسابقه سي ومحاسبه عموميه قانونيه نك البنجي ماده سي احكامنه توفيقاً كلمجك سنه سي ساري تحصيصيه اعتمادندن ٩٢٧ - ٩٢٨ سنه مالیه لرندن تسويه سي مدافعه ملیه وكالت جليله سنك ١٧ / نيسان / ٩٢٨ تاريخ و ٧ / ١٠٤٧ نومرولو تذكره سيله وقوعبولان تكليفي مالیه وكالت جليله سنك ١٨ / نيسان / ٩٢٨ تاريخ و ٥٢٩٥٥ نومرولو مطالعه نامه سي اوزرينه اجرا وكيلاري حضورنك ١٨ / نيسان / سنه ٩٢٨ تاريخلي اجتماعنده تصويب وقبول اولونمشدر.

١٨ / نيسان / ٩٢٨

رئيس جمهور

خارجيه وكيلي	داخليه وكيلي	مدافعه ملیه وكيلي	عدليه وكيلي	باش وكيل

صحيه ومعاونت اجتماعيه وكيلي	اقتصاد وكيلي	نافعه وكيلي	معارف وكيلي	مالیه وكيلي

080 | 18 | 01 | 01 | 028 | 22 | 12

Fizik ve Kimya Laboratuvarı İçin Malzeme Satın Alınması

Silah, mühimmat, barut ve patlayıcı maddeler ile yanıcı maddelerin fiziksel ve kimyasal özelliklerinin tayin ve tespiti için kurulan Hikmet (Fizik) ve Kimya Laboratuvarı'nın ihtiyacı olan bir kısım malzemenin, ilgili mevzuat hükümleri çerçevesinde pazarlık usulüyle satın alınmasına ve bedelinin 1927-1928 malî yıllarından ödenmesine onay verildiğine dair İcra Vekilleri Heyeti kararnamesi.

18 Nisan 1928

Türkiye Cumhûriyeti
Başvekâlet
Muâmelât Müdîriyeti
Aded: 6437

Karârnâme

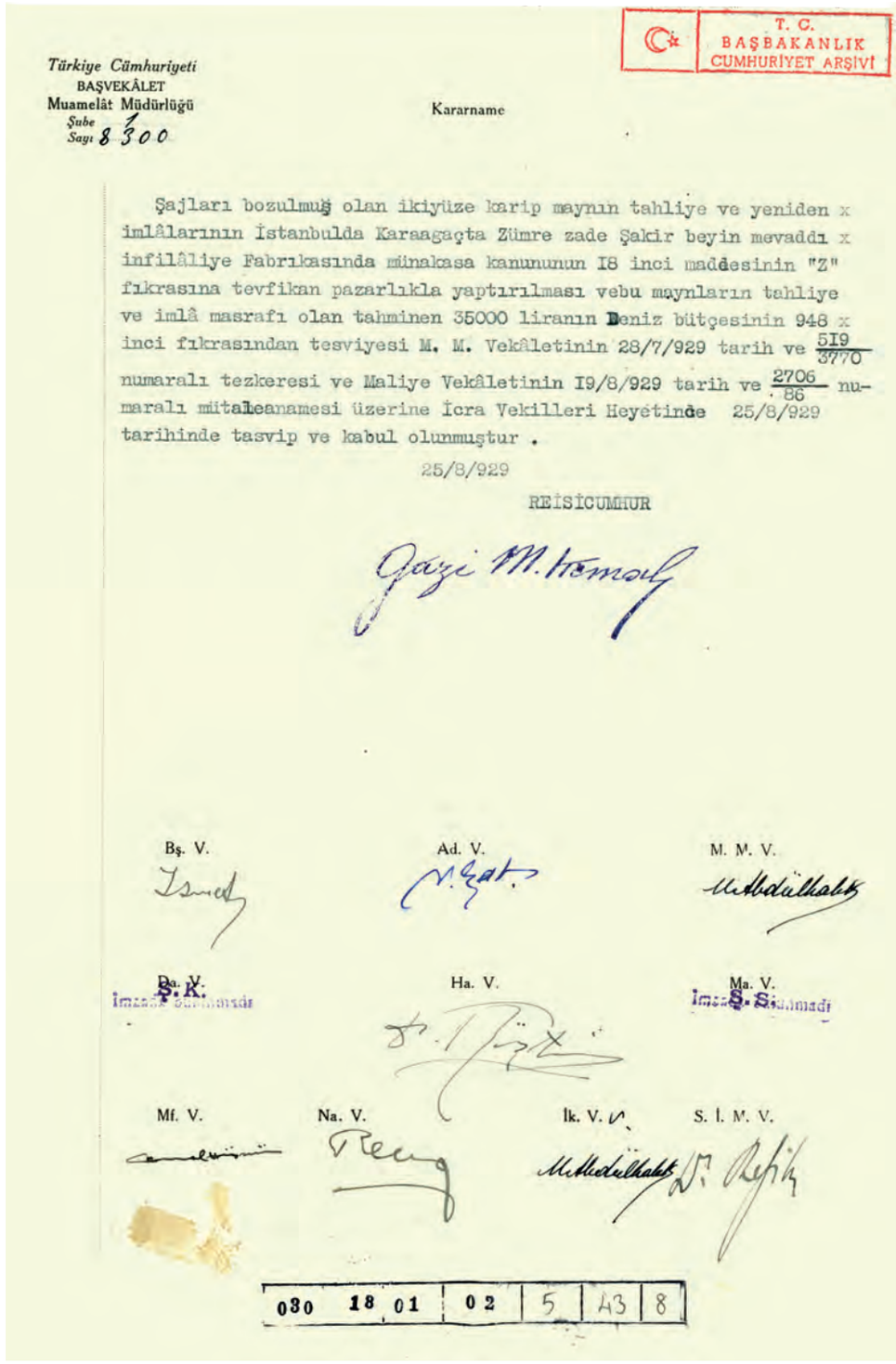
Ale'l-umûm esliha, mühimmât, barut ve mevâdd-ı infilâkiyye ile malzeme-i iştiâliyyenin havâss-ı hikemiyye ve kimyeviyyelerinin ta'yîn ve tesbîti için te'sîs edilen Hikmet ve Kimyâ Laboratuvarına muktezî merbût cedvelde müfredâtı muharrer malzemenin Müzâyede, Münâkasa ve İhâlât Kânûnu'nun On sekizinci mâddesinin "Z" fıkrası mûcebince pazarlık sûretiyle mübâya'ası ve Muhâsebe-i Umûmiye Kânûnu'nun Ellinci mâddesi ahkâmına tevfîkan gelecek seneye sârî ta'ahhüd kaydıyla esmânının [1]927-[1]928 sene-i mâliyelerinden tesviyesi Müdâfa'a-i Milliye Vekâlet-i Celîlesinin 17 Nisan [1]928 târîh ve 7/1037 numaralı tezkiresiyle vukû' bulan teklîfi ve Mâliye Vekâlet-i Celîlesinin 18 Nisan [1]928 târîh ve 53925 numaralı mütâla'anâmesi üzerine İcrâ Vekîlleri Hey'etinin fî 18 Nisan sene [1]928 târîhli ictimâında tasvîb ve kabûl olunmuşdur.

18 Nisan [1]928

(İcrâ Vekîlleri Heyeti üyelerinin imzaları)

Şarjları bozulmuş mayınların boşaltılıp, yeniden doldurulması işinin İstanbul Karaağaç'taki Zümrezade Şakir Bey'e ait "Mevâdd-ı İnfilâkiyye Fabrikası"ında yaptırılmasına dair İcra Vekilleri Heyeti kararnamesi.

25 Ağustos 1929

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

Türkiye Cümhuriyeti
BAŞVEKÂLET
Muamelât Müdürlüğü
Şube 1
Sayı 8300

Kararname

Şajları bozulmuş olan ikiyüze karip mayının tahliye ve yeniden x imlâlarının İstanbulda Karaagaçta Zümre zade Şakir beyin mevaddı x infilâliye Fabrıkasında münakasa kanununun I8 inci maddesinin "Z" fıkrasına tevfikan pazarlıkla yaptırılması vebu mayınların tahliye ve imlâ masrafı olan tahminen 35000 liranın Deniz bütçesinin 948 x inci fıkrasından tesviyesi M. M. Vekâletinin 28/7/929 tarih ve 519/3770 numaralı tezkeresi ve Maliye Vekâletinin I9/8/929 tarih ve 2706/86 numaralı mütaleanamesi üzerine İcra Vekilleri Heyetinde 25/8/929 tarihinde tasvip ve kabul olunmuştur .

25/8/929

REİSİCUMHUR

Gazi M. Kemal

Bş. V. İsmet

Ad. V. M. Şükrü

M. M. V. Abdülhalik

Da. V. Ş. K. İmzada bulunmadı

Ha. V.

Ma. V. S. S. İmzada bulunmadı

Mf. V.

Na. V.

İk. V. Abdülhalik

S. İ. M. V.

030 18 01 02 5 43 8

BCA, 30-18-1-2-5-43-8

Zümrezade Şakir Bey'in Fabrikasından Bomba Satın Alınması

Büyük Erkân-ı Harbiyece tedarikine lüzum gösterilen 6 kiloluk 4.000 adet bomba ve fazla tırotilli 50 kiloluk 1.000 adet bombanın İstanbul'daki Zümrezade Şakir Bey Fabrikasından satın alınmasına dair İcra Vekilleri Heyeti kararnamesi.

22 Mart 1932

GİZLİLİĞİ 20/06/1994 tarih ve 0337 sayılı Onayla KALDIRILDI

T. C. BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ

T. C.
BAŞVEKÂLET
MUAMELÂT MÜDÜRLÜĞÜ
Şube :
Sayı : 12477

KARARNAME

Büyük Erkânı Harbiyece tedarikine lüzum gösterilen 6 kiloluk 4000 adet bombanın 110.000 ve fazla tırotilli 50 kiloluk 1000 adet bombanın da 145.000 lira mukabilinde ;münakasa ve ihalât kanununun 18 inci üaddesinin (Z) fıkrası mucibince; bedeli 931 malî senesi bütçesinin levazımı harbiye faslından tesviye edilmek şartile, İstanbulda Zümrezade Şakir Bey fabrikasından pazarlıkla mubayaası; Millî Müdafaa Vekâletinin 6,10/3/932 tarih ve 129,173 numaralı tezkerelerile yapılan teklifleri ve Maliye Vekâletinin 10/3/932 tarih ve 3203 numaralı mutalaanamesi x üzerine İcra Vekilleri Heyetinin 22/3/932 tarihli içtimaında tasvip x ve kabul olunmuştur. 22/3/932

REİSİCÜMHUR

Bş.V. Ad.V. M.M.V. Da.V.

Ha.V. Ma.V. Mf.V. Na.V.

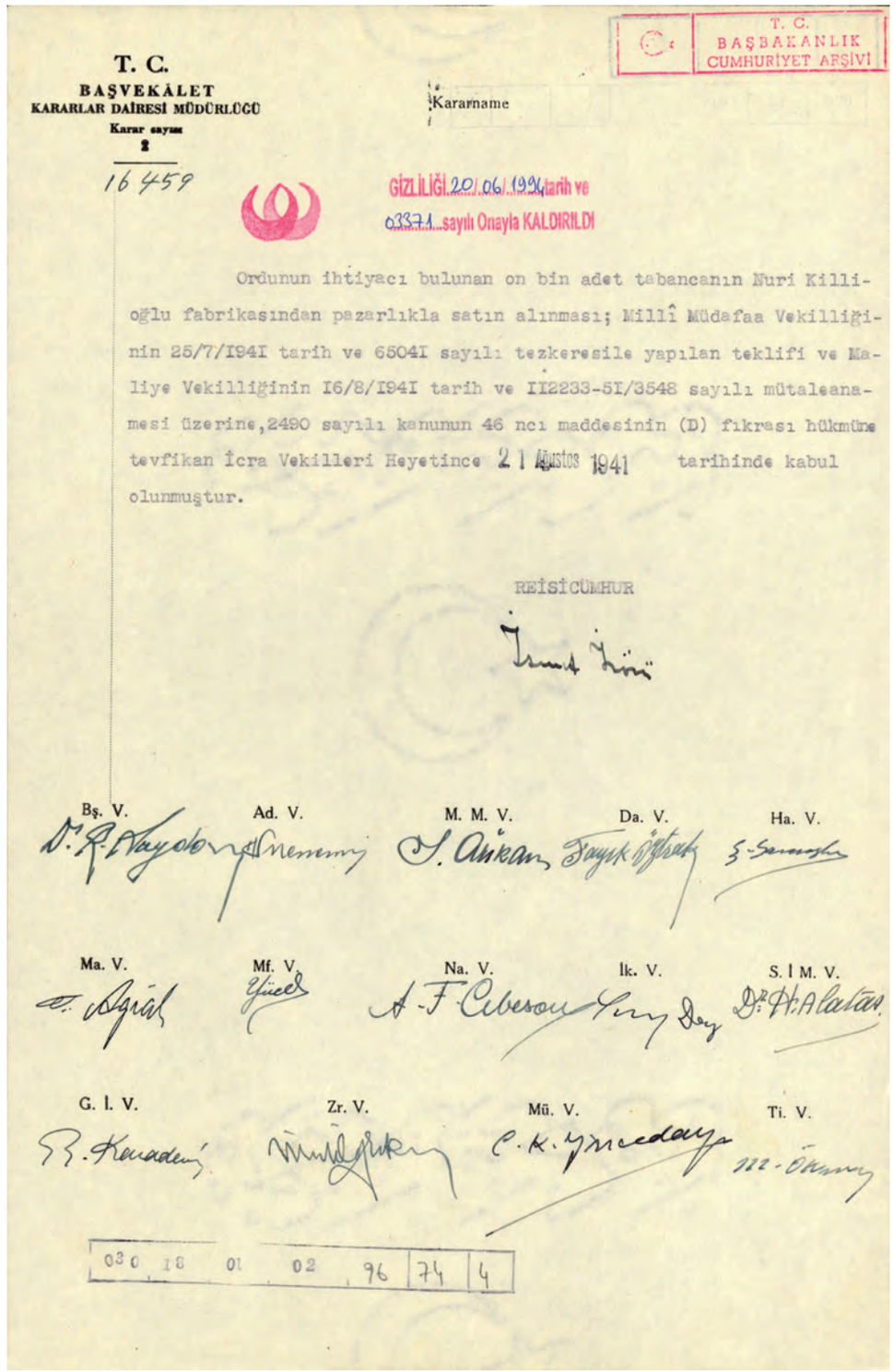
İk.V. S.İ.M.V. G.İ.V. Zr.V.

080 | 18 | 01 | 02 | 26 | 18 | 10

BCA, 30-18-1-2-26-18-10

Ordunun ihtiyacı olan on bin adet tabancanın Nuri Killioğlu Fabrikasından satın alınmasına dair İcra Vekilleri Heyeti kararnamesi.

21 Ağustos 1941

T. C.
BAŞVEKÂLET
KARARLAR DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ
Karar sayısı
2

16459

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

Kararname

GİZLİLİĞİ 20/06/1996 tarih ve
03374 sayılı Onayla KALDIRILDI

Ordunun ihtiyacı bulunan on bin adet tabancanın Nuri Killioğlu fabrikasından pazarlıkla satın alınması; Millî Müdafaa Vekilliğinin 25/7/1941 tarih ve 6504I sayılı tezkeresile yapılan teklifi ve Maliye Vekilliğinin 16/8/1941 tarih ve II2233-5I/3548 sayılı mütaleanamesi üzerine, 2490 sayılı kanunun 46 ncı maddesinin (D) fıkrası hükmüne tevfikan İcra Vekilleri Heyetince 21 Ağustos 1941 tarihinde kabul olunmuştur.

REİSİCÜMHUR

Bş. V. | Ad. V. | M. M. V. | Da. V. | Ha. V.
Ma. V. | Mf. V. | Na. V. | İk. V. | S. İ M. V.
G. İ. V. | Zr. V. | Mü. V. | Ti. V.

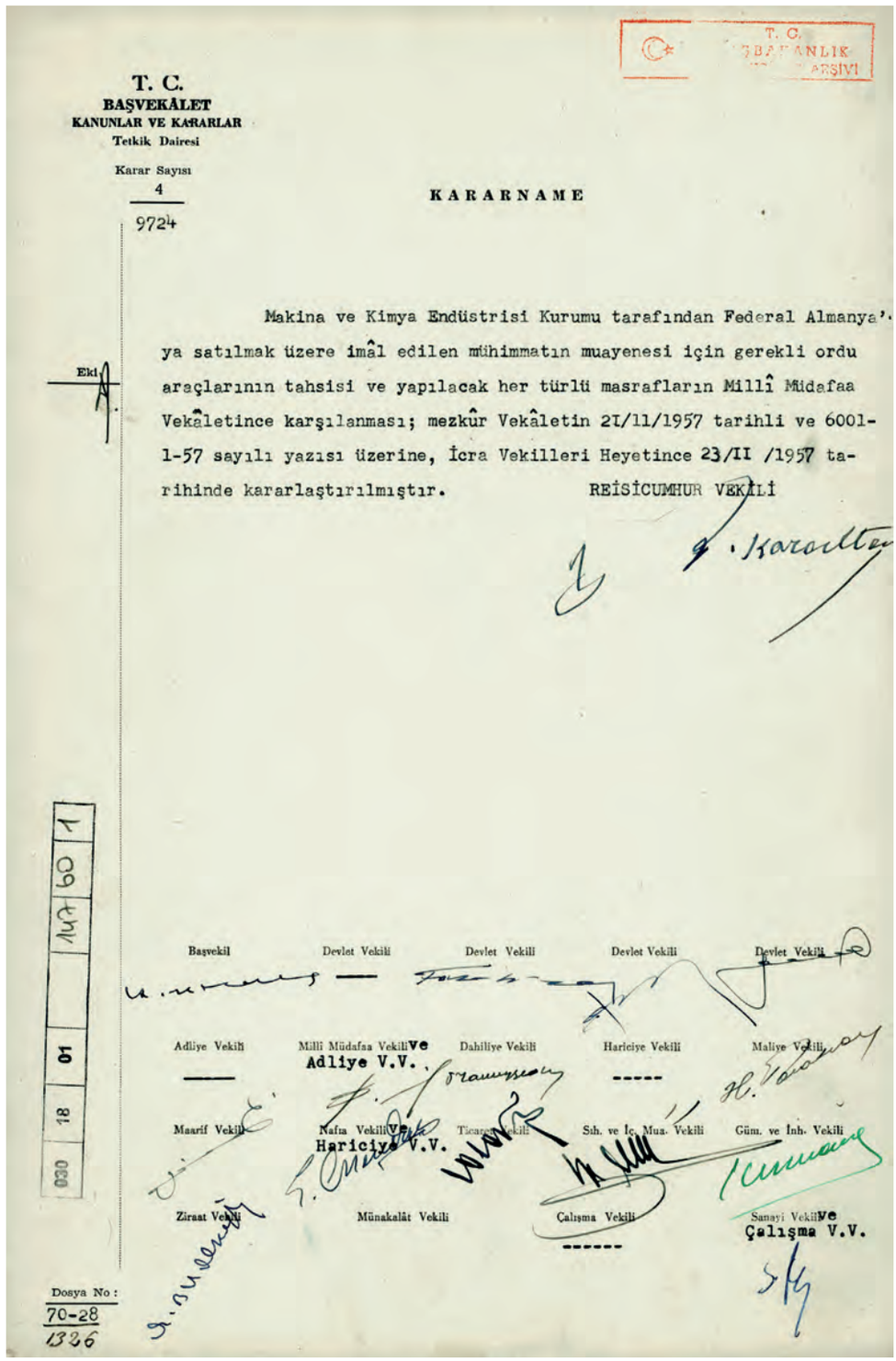
030 18 01 02 96 74 4

BCA, 30-18-1-2-96-74-4

Federal Almanya'ya Satılacak MKE İmalatı Mühimmatın Muayenesi

Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumunca Federal Almanya'ya satılmak üzere imal edilen mühimmatın muayenesi için gerekli ordu araçlarının tahsisi ve yapılacak her türlü masrafın Millî Müdafaa Vekâletince karşılanmasına dair İcra Vekilleri Heyeti kararnamesi.

23 Kasım 1957

T. C.
BAŞVEKÂLET
KANUNLAR VE KARARLAR
Tetkik Dairesi

Karar Sayısı
4
9724

KARARNAME

Ekli

Makina ve Kimya Endüstrisi Kurumu tarafından Federal Almanya'ya satılmak üzere imâl edilen mühimmatın muayenesi için gerekli ordu araçlarının tahsisi ve yapılacak her türlü masrafların Millî Müdafaa Vekâletince karşılanması; mezkûr Vekâletin 21/11/1957 tarihli ve 6001-1-57 sayılı yazısı üzerine, İcra Vekilleri Heyetince 23/II /1957 tarihinde kararlaştırılmıştır.

REİSİCUMHUR VEKİLİ

Başvekil — Devlet Vekili — Devlet Vekili — Devlet Vekili — Devlet Vekili

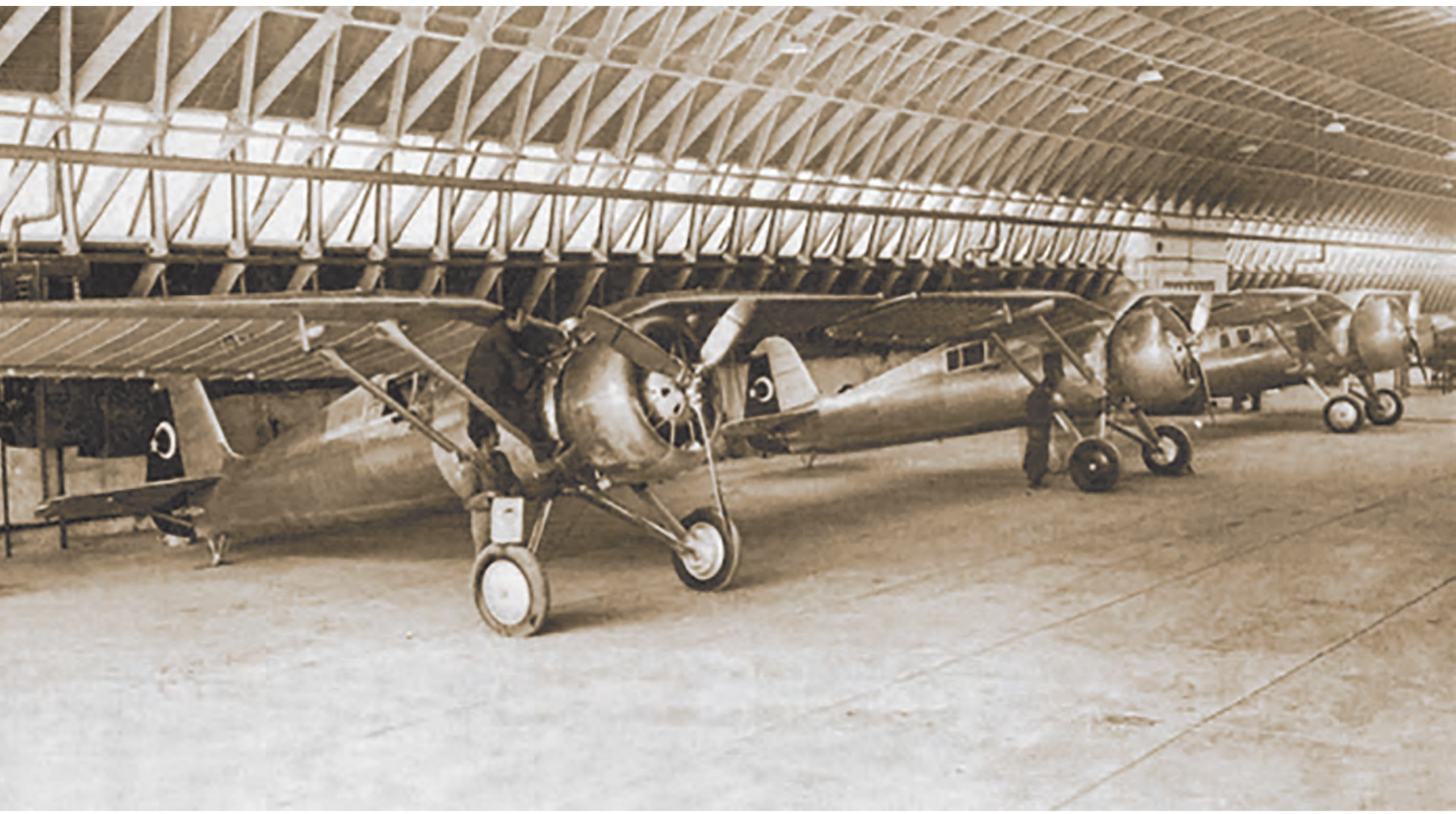
Adliye Vekili — Milli Müdafaa Vekili ve Adliye V.V. — Dahiliye Vekili — Hariciye Vekili — Maliye Vekili

Maarif Vekili — Nafıa Vekili ve Hariciye V.V. — Ticaret Vekili — Sıh. ve İç. Mua. Vekili — Güm. ve İnh. Vekili

Ziraat Vekili — Münakalât Vekili — Çalışma Vekili — Sanayi Vekili ve Çalışma V.V.

Dosya No :
70-28
1326

BCA, 30-18-1-2-147-60-1

Kayseri'deki İlk Uçak Fabrikası,
TRT Haber 966709

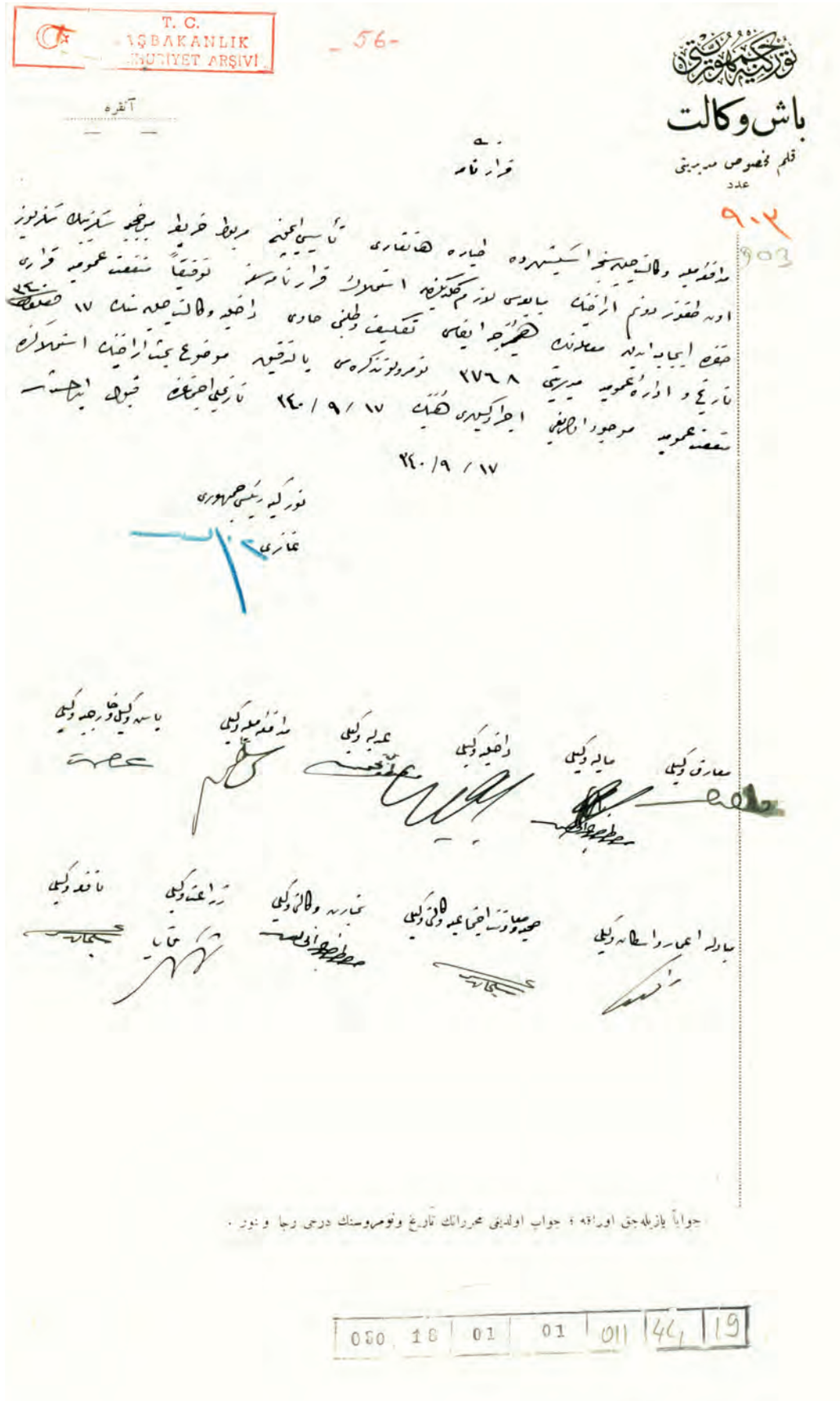

C- Uçak, Uçak Motoru Üretimi ve Tesisleri

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

-56-

ترکیه جمهوریتی

باش وکالت

قلم مخصوص مدیریتی

عدد ۹۰۲

آنقره

قرار نامه

تأسیس ایتمیه مربوط حریق سرخچه سنه سلیمان سنه نوز

داخلیه وکالت جیه سنه اسبق ده ضباره هتاری

اسهال قرار نامه توقیفاً شفعت عمومیه قراری

اوبه حقدن اراضی بیاعدسی لوزم گلدیکنه

حقوق ایجابات معلومات تکلیف وطنی حاوی داخلیه وکالت جیه سنه ۱۷ صفحه

تاریخ و اداره عمومیه مدیریتی ۲۷۶۸ نومرولو تذکره سی یله تحریر موضوع بحث اراضی اسهال

شفعت عمومیه موجود اراضی اجرا کیلدی هیئت ۲۴۰/۹/۱۷ تاریخی اجتماعنده قبول ایتمش

۲۴۰/۹/۱۷

ترکیه رئیس جمهوری

عصمت

معارف وکیلی — مالیه وکیلی — داخلیه وکیلی — عدلیه وکیلی — مدافعه ملیه وکیلی — باسه وکیلی و رجحه وکیلی

صحیه و معاونت اجتماعیه وکیلی — نافعه وکیلی — زراعت وکیلی — نافعه وکیلی

جواباً یازیلهجق اوراقه ؛ جواب اولدیغی محرراتك تاریخ ونومروسنك درجی رجا و نوز .

050 | 18 | 01 | 01 | 011 | 44 | 19

Eskişehir'de Kurulacak Tayyare Hangarı İçin Arazi İstimlaki

Eskişehir'de kurulacak Tayyare Hangarı için gerekli olan sekiz bin sekiz yüz on dokuz dönüm arazinin istimlakinde kamu yararı bulunduğuna dair İcra Vekilleri Heyeti kararnamesi.

17 Eylül 1924

Türkiye Cumhûriyeti
Başvekâlet Kalem-i Mahsûs Müdîriyeti
Aded: 903

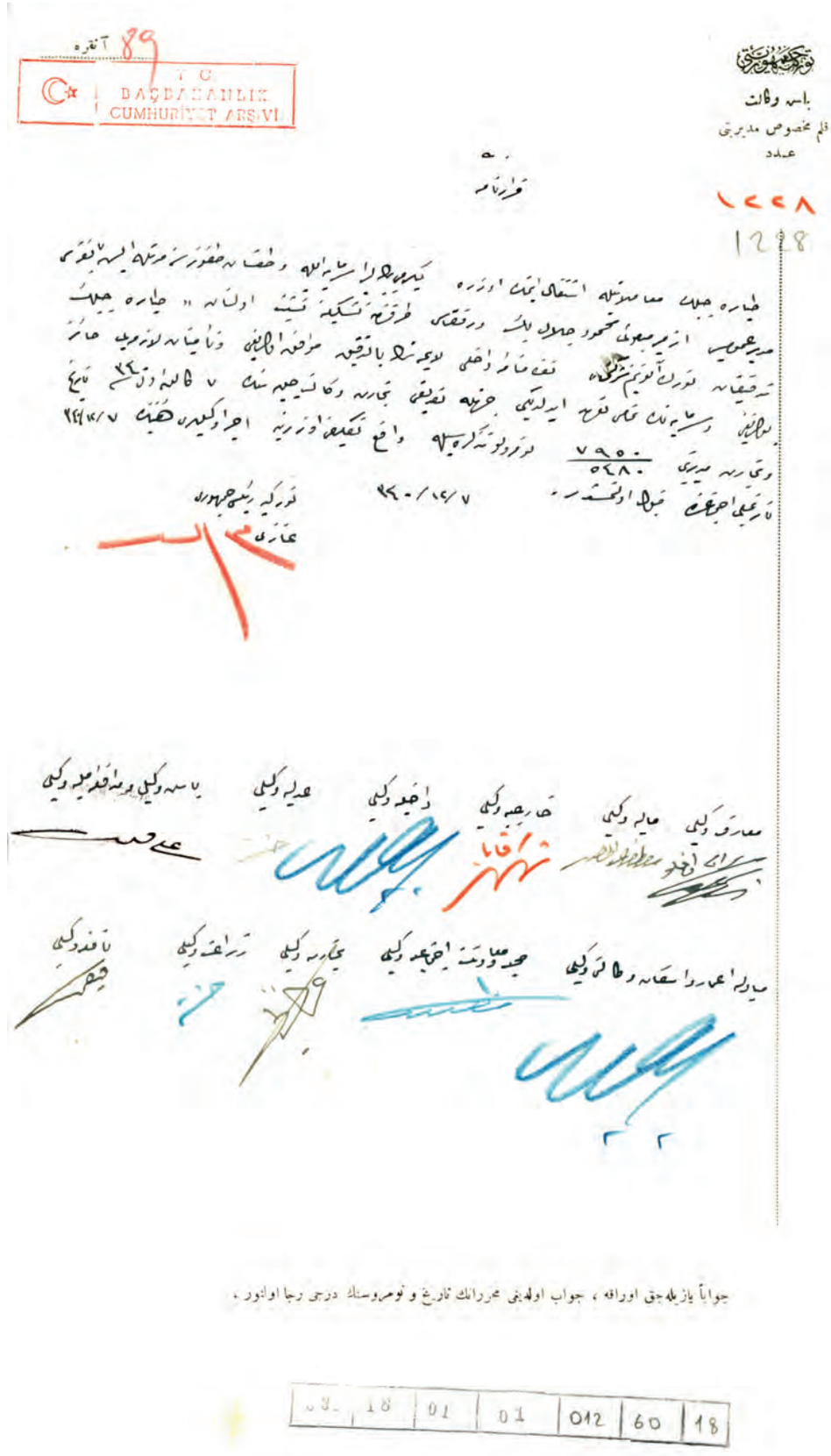
Ankara

Karârnâme

Müdâfa'a-i Milliye Vekâlet-i Celîlesince Eskişehir'de Tayyâre Hangarı te'sîsi için merbût harîta mûcebince sekiz bin sekiz yüz on dokuz dönüm arâzînin mübâya'ası lâzım geldiğinden İstimlâk Karârnâmesi'ne tevfîkan menfa'at-i umûmiyye karârı hakkında îcâb eden muâmelenin Hey'etimizce îfâsı teklîf ve talebini hâvî Dâhiliye Vekâlet-i Celîlesinin 17 Eylül sene [1]340 târîh ve İdâre-i Umûmiye Müdîriyeti 3768 numaralı tezkiresi bi't-tedkîk mevzû'-i bahs arâzînin istimlâkinde menfa'at-i umûmiyye mevcûd olduğu İcrâ Vekîlleri Hey'etinin 17/9/[1]340 târîhli ictimâında kabûl edilmişdir.

17/9/[1]340

(İcra Vekilleri Heyeti üyelerinin imzaları)

جواباً يازيلاجق اوراقه ، جواب اولديغي محرراتك تاريخ و نومروسنك درجي رجا اولنور .

T.C. BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ

BCA, 30-18-1-1-12-60-18_1

Tayyarecilik Tedkikat Türk Anonim Şirketi İç Tüzüğünün Kabulü

İş Bankası Genel Müdürü ve İzmir Milletvekili Mahmud Celal Bey ve arkadaşlarının yirmi bin lira sermaye ile kurdukları "Tayyarecilik Tedkikat Türk Anonim Şirketi"ne ait iç tüzük tasarısının uygun bulunduğuna dair İcra Vekilleri Heyeti kararnamesi.

7 Aralık 1924

Türkiye Cumhûriyeti
Başvekâlet Kalem-i Mahsûs
Müdîriyeti
Aded: 1228

Ankara

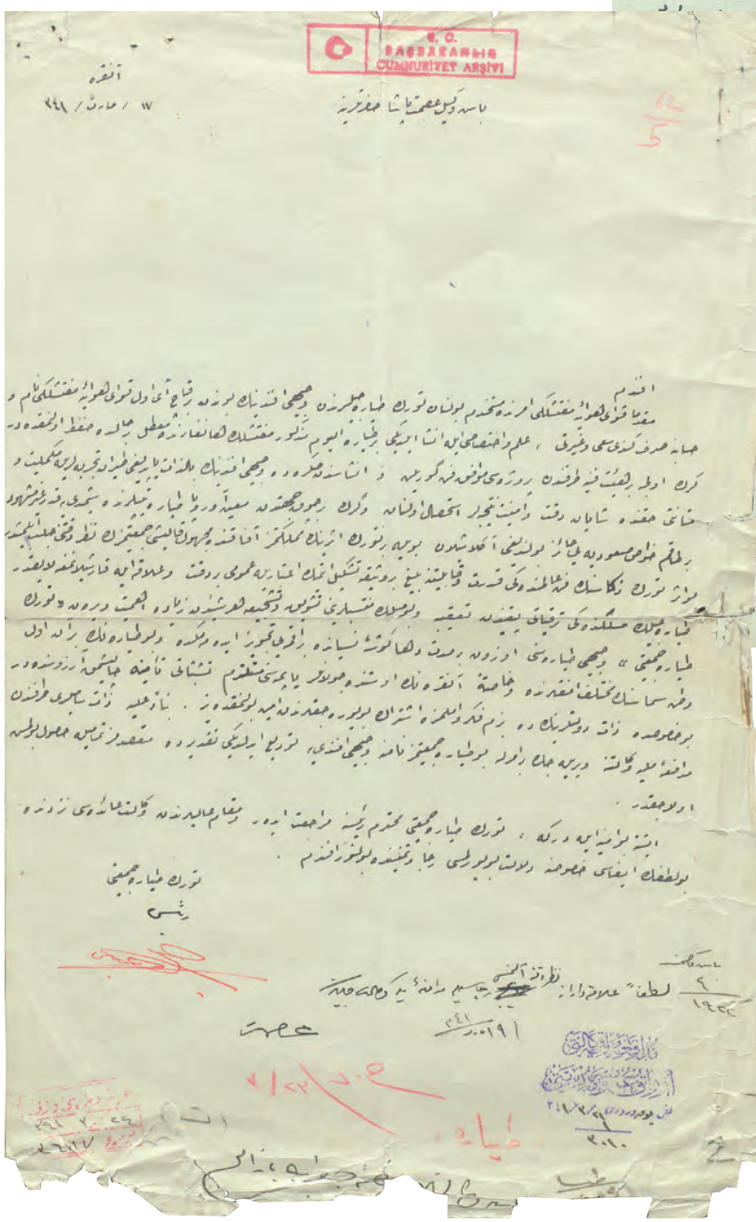
Karârnâme

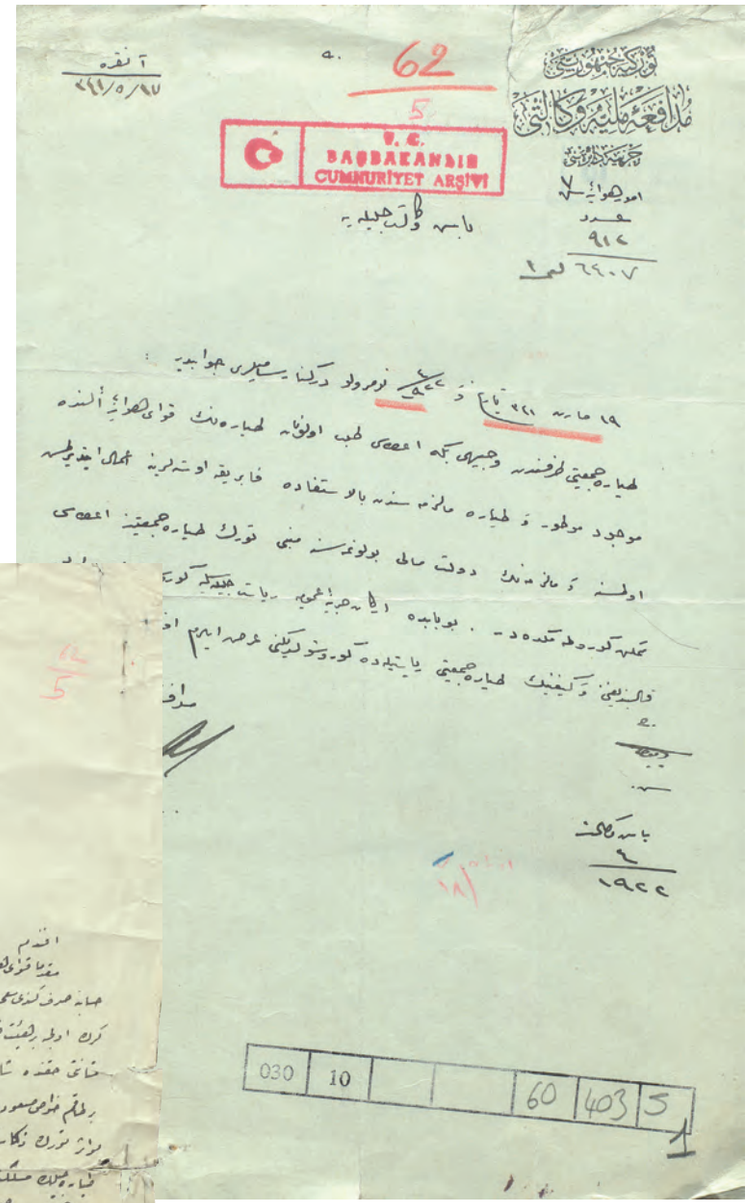
Tayyârecilik muâmelâtıyla iştigâl etmek üzere yirmi bin lira sermâye ile ve doksan dokuz sene müddetle İş Bankası Müdîr-i Umûmîsi İzmir Meb'ûsu Mahmud Celal Bey ve rüfekâsı tarafından teşkîline teşebbüs olunan "Tayyârecilik Tedkîkât Türk Anonim Şirketi" Nizâmnâme-i Dâhilî Lâyihası'nın bi't-tedkîk muvâfık olduğu ve te'mînât-ı lâzımeyi hâiz bulunduğu ve sermâyenin tamâmı ta'ahhüd edildiği cihetle tasdîki Ticâret Vekâlet-i Celîlesinin 7 Kânûn-ı Evvel sene [1]340 târîh ve Ticâret Müdîriyeti 7950/5480 numaralı tezkiresiyle vâki' teklîfi üzerine İcrâ Vekîlleri Hey'etinin 7/12/[1]340 târîhli ictimâında kabûl olunmuşdur.

7/12/[1]340

(İcra Vekilleri Heyeti üyelerinin imzaları)

123

BCA, 30-10-0-0-60-403-5

Vecihi Bey'in İmalatı Olan ve Hangarda Atıl Bir Şekilde Duran Uçağın Durumu

Vecihî Bey'in daha önce Hava Kuvvetleri Müfettişliği bünyesinde çalışırken sırf kendi gayretiyle yaptığı ve hangarda atıl bir şekilde duran tayyarenin kendilerine verilmesi isteğiyle Türk Tayyare Cemiyeti tarafından yapılan başvuru üzerine, söz konusu uçağın Hava Kuvvetlerindeki motor ve malzemelerden istifade edilerek yapılması hasebiyle devlet malı hüviyeti taşımasından dolayı adı geçen cemiyete teslim edilemeyeceğine dair Müdâfa'a-i Milliye Vekâleti tarafından Başvekâlete gönderilen yazı.

17 Mayıs 1925

Türkiye Cumhûriyeti
Müdâfa'a-i Milliye Vekâleti
Harbiye Dâiresi Umûr-ı Havâiye, Ş: 7
Aded: 912/6407
Leffi: 1

Ankara
17/5/[1]341

Başvekâlet-i Celîleye

19 Mart [1]341 târîh ve 4/1922 numaralı derkenâr-ı sâmîleri cevâbıdır.

Tayyâre Cem'iyeti tarafından Vecihî Bey'e i'tâsı taleb olunan tayyârenin Kuvâ-yı Havâiye elinde mevcûd motor ve tayyâre malzemesinden bi'l-istifâde fabrika ustalarına i'mâl etdirilmiş olmasına ve malzemenin devlet mâlı bulunmasına mebnî Türk Tayyâre Cem'iyeti'ne i'tâsı mümkin görülmemekdedir. Bu bâbda Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Riyâset-i Celîlesiyle görüşülerek mutâbık kalındığını ve keyfiyyetin Tayyâre Cem'iyeti Riyâsetiyle de görüşüldüğünü arz eylerim efendim.

Müdâfa'a-i Milliye Vekîli
(İmza)

Başvekâlet, 4/1922

***

Ankara

17 Mart [1]341

Başvekîl İsmet Paşa Hazretlerine

Efendim,

Mukaddemâ Kuvâ-yı Havâiye Müfettişliği emrinde müstahdem bulunan Türk tayyârecilerinden Vecihî Efendi'nin bundan birkaç ay evvel Kuvâ-yı Havâiye Müfettişliği nâm ve hesâbına sırf kendi sa'y ve gayreti, ilim ve ihtisâsı ile inşâ eylediği bir tayyâre el-yevm mezkûr Müfettişlik hangarında muattal bir hâlde hıfz olunmaktadır Gerek evvelce bir hey'et-i fenniyye tarafından projesi muvâfık-ı fen görülen ve inşâsından sonra da Vecihî Efendi'nin bizzât yapdığı tayarân tecrübeleriyle mükemmeliyyet ve metâneti hakkında şâyân-ı dikkat ve emniyet netîceler istihsâl olunan ve gerek birçok cihetden muayyen Avrupa tayyâre tiplerinde şimdiye kadar gayr-i meşhûd bir takım havâss-ı su'ûdiyyeyi hâiz bulunduğu anlaşılan böyle bir Türk eserinin memleketimiz âfâkında mechûl kalışı Cem'iyetimizin nazar-ı dikkatini celb eylemişdir. Bu eser Türk zekâsının fen âlemindeki kudret ve kâbiliyetine belîğ bir vesîka teşkîl etmek i'tibârıyla umûmî bir dikkat ve alâka ile karşılanmağa lâyıkdır. Tayyârecilik mesleğindeki terakkiyâtı yakından ta'kîbe ve bu meslek müntesiblerini teşvîk ve teşcîa her şeyden ziyâde ehemmiyet veren "Türk Tayyâre Cem'iyeti" Vecihî Tayyâresi'ni uzun bir müddet daha kûşe-i nisyânda bırakmayı tecvîz edememekde ve bu tayyârenin bir ân evvel vatan semâsının muhtelif ufuklarında ve hâssaten Ankara'nın üstünde cevelânlar yapmasını müstelzim teşebbüsâtı te'mîne çalışmak arzusundadır. Bu husûsda Zât-ı devletlerinin de bizim fikir ve emelimize iştirâk buyuracaklarından emîn bulunmakdayız. Binâenaleyh Zât-ı sâmîleri tarafından Müdâfa'a-i Milliye Vekâleti'ne verilecek bir emirle bu tayyare, Cem'iyetimiz nâmına Vecihî Efendi'ye tevdî' edildiği takdîrde maksadımız tamâmıyla husûl bulmuş olacakdır.

İşte bu ümniyye iledir ki Türk Tayyâre Cem'iyeti Muhterem Reîsi'ne mürâca'at eder ve makâm-ı âlîlerinden vekâlet-i âidesi nezdinde bu lutfun îfâsı husûsuna delâlet buyurulması recâ ve temennisinde bulunur efendim.

Türk Tayyâre Cem'iyeti Reîsi

(İmza)

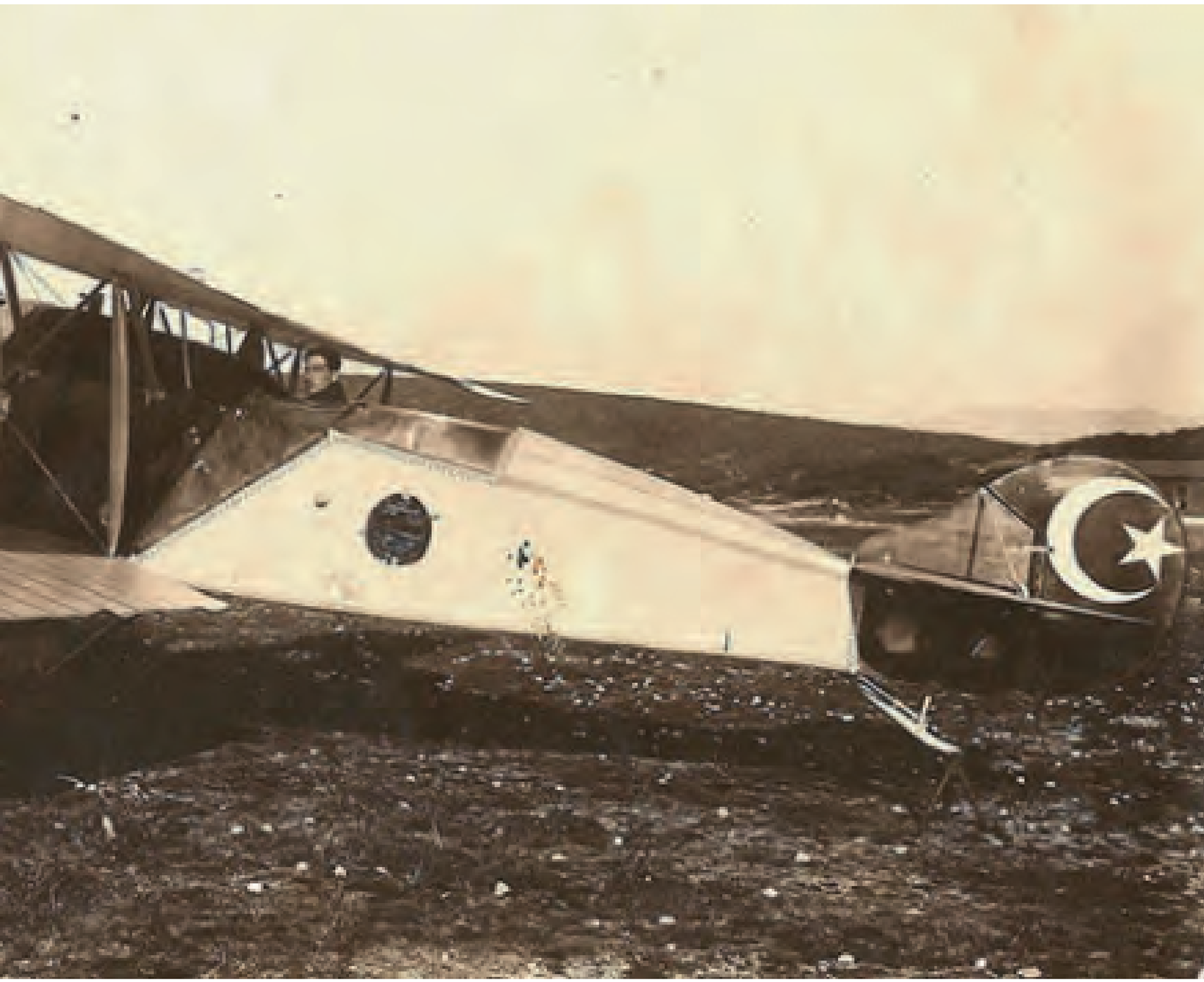
Cevad Abbas

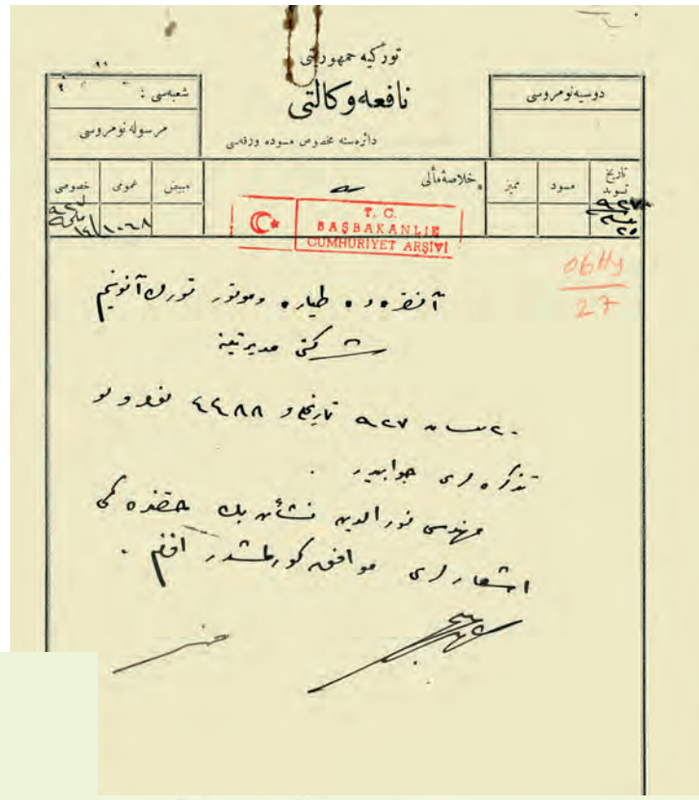
Başvekâlet, 4-1922

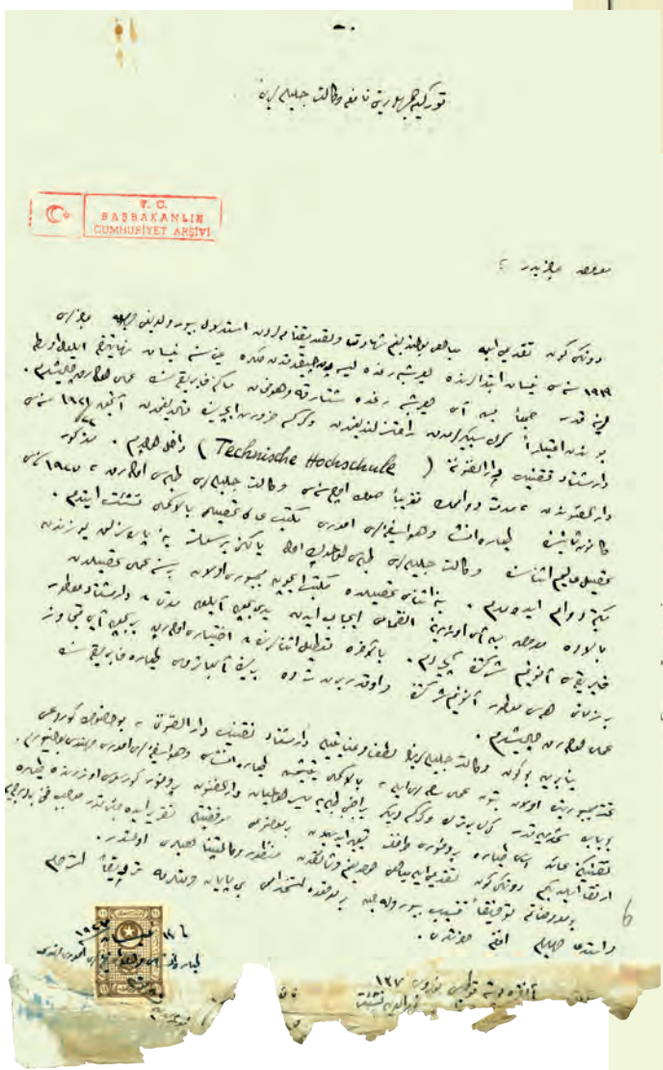
Lütfen alâkadârâne nazar-ı dikkate alınması recâsıyla Müdâfa'a-i Milliye Vekâlet-i Celîlesine. Fî 19 Mart sene [1]341.

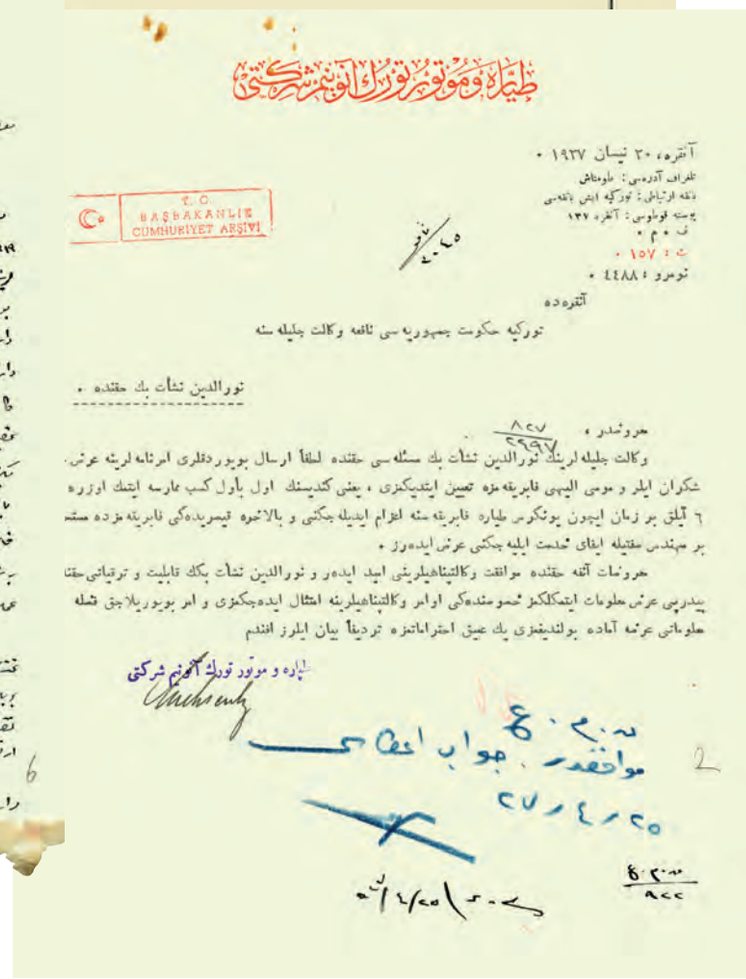
İsmet

Vecihi Hürkuş'un Yaptığı Uçaklardan Biri,
TRT Haber

BCA, 230-0-0-0-8-30-7_1, 2, 6

Mühendis Nureddin Neşet Bey'in Tayyare ve Motor Türk Anonim Şirketinde Görevlendirilmesi

Tayyare İnşa ve Hava Sefineleri Umuru Mekteb-i Alisinden mezun olduktan sonra Darmstadt Motor Fabrikası Anonim Şirketi, Hess Motor Anonim Şirketi ve Berlin'deki Albatros Tayyare Fabrikası'nda çalışan Mühendis Nureddin Neş'et Bey'in müracaatı üzerine Ankara'da bulunan Tayyare ve Motor Türk Anonim Şirketinde istihdam edildiğine ve staj için Junkers Uçak Fabrikasına gönderileceğine dair adı geçen Şirketin ve buna olur verildiğine dair anılan Vekâletin yazıları.

14 Mayıs 1927

Türkiye Cumhûriyeti Nâfia Vekâlet-i Celîlelerine

Ma'rûz-ı Âcizîdir;

Dünkü gün takdîmi ile mübâhî bulunduğum şehâdet ve tasdîknâmelerden istidlâl buyurulduğu vechile âcizleri 1919 senesi Nisan ibtidâlarında Hirschberg'de liseden çıkdıkdan sonra aynı sene Nisan nihâyetinden Eylül ortalarına kadar cem'an beş ay Hirschberg'de Shtarka (?) ve Hoffmann Makine Fabrikasında amelî olarak çalışdım. Bundan i'tibâren gerek sinirlerimden rahatsızlandığımdan ve gerekse zarûret içerisinde kaldığımdan ancak 1921-22 senesi Darmstadt Teknik Dârulfünûnuna (*Technische Hochschule*) dâhil oldum. Mezkûr dârulfünûndan müddet-i devâmımın takrîben son üç senesi Vekâlet-i Celîleleri talebesi olarak, 1927 senesi Kânûn-ı Sânîsi'nde Tayyâre İnşâ ve Hava Sefîneleri Umûru Mekteb-i Âlî tahsîlimi bi'l-ikmâl neş'et etdim. Tahsîl-i âlîm esnâsında Vekâlet-i Celîleleri talebesi olmadan evvel yalnız bir sene yine parasızlık yüzünden mektebe devâm edemedim. Yine esnâ-yı tahsîlde mekteb için mecbûrî olan bir sene amelî tahsîlden bâlâda ma'rûz beş ay üzerine inzimâmı îcâb eden yedi buçuk aylık müddeti de Darmstadt Motor Fabrikası Anonim Şirketinde geçirdim. Bi'l-âhire ta'tîl esnâlarında da ihtiyârî olarak bir buçuk ayı mütecâviz bir zamanı Hess Motor Anonim Şirketinde ve o kadar bir müddet de Berlin'de Albatros Tayyâre Fabrikasında amelî olarak çalışdım.

Binâberîn bugün Vekâlet-i Celîlelerinin lütf u inâyetiyle Darmstadt Teknik Dârulfünûnunu, bu husûsda görülmesi taht-ı mecbûriyetde olan bütün amelî sâhaları ile bi'l-ikmâl yetişmiş tayyâre inşâsı ve hava sefîneleri umûru mühendisi bulunuyorum. Bu bâbda şimdiye kadar gerek bir Türk ve gerekse diğer bir ecnebî talebeye müyesser olmayan dârulfünûn profesör kürsüsü üzerinde tayyâre tekniğine âid esâs tayyâre profesörü tarafından ta'yîn edilen bir mevzû'u muvaffakiyetle takrîr edecek kadar mûcib-i fahr bir dereceye irtikâ eylediğim dünkü gün takdîmi ile mübâhî olduğum vesâikden manzûr-ı vekâlet-penâhîleri olmuşdur.

Bu ma'rûzâtıma tevfîkan tensîb buyurulacak bir mevki'de istihdâmımı bî-pâyân hürmetlerime terdîfen istirhâm ve istid'â eylerim efendim hazretleri.

Fî 17 Nisan sene 1927

Tayyâre İnşâsı ve Hava Sefîneleri Umûru Mühendisi
Nureddin Neş'et
(pul)

Adres: Ankara Posta kutusu numarası: 137

Nureddin Neş'et

***

Tayyâre ve Motor Türk Anonim Şirketi
Ankara, 20 Nisan 1927
Telgraf adresi: TOMTAŞ
Banka irtibâtı: Türkiye İş Bankası
Posta Kutusu: Ankara 137
F. M.
T: 157
Numara: 4488

827/2497

Nâfia: 3045

[Hulâsa:] Nureddin Neş'et Bey hakkında.

Ankara'da

Türkiye Hükûmet-i Cumhûriyesi Nâfia Vekâlet-i Celîlesine

Ma'rûzdur,

Vekâlet-i Celîlelerinin Nureddin Neş'et Bey mes'elesi hakkında lütfen irsâl buyurdukları emirnâmelerine arz-ı şükrân eyler ve mûmâ-ileyhi fabrikamıza ta'yîn etdiğimizi, yani kendisinin evvel be-evvel kesb-i mümârese etmek üzere 6 aylık bir zaman için Junkers Tayyâre Fabrikasına i'zâm edileceğini ve bi'l-âhire Kayseri'deki fabrikamızda müstahsil bir mühendis sıfatıyla îfâ-yı hidmet eyleyeceğini arz ederiz.

Ma'rûzât-ı ânife hakkında muvâfakat-i vekâlet-penâhîlerini ümîd eder ve Nureddin Neş'et Bey'in kâbiliyet ve terakkiyâtı hakkında peyderpey arz-ı ma'lûmât etmekliğimiz husûsundaki evâmir-i vekâlet-penâhîlerine imtisâl edeceğimizi ve emir buyurulacak fazla ma'lûmâtı arza âmâde bulunduğumuzu pek amîk ihtirâmâtımıza terdîfen beyân eyleriz efendim.

Tayyâre ve Motor Türk Anonim Şirketi
(İmza)

Nun. Mim. Ayn.

Muvâfıkdır. Cevâb i'tâsı. 25/4/[19]27

Nun. Mim. Ayn. 922

Fî 25/4/[1]927

***

Türkiye Cumhûriyeti
Nâfia Vekâleti
Mersûle numarası
Umûmî: 1068
Târîh: 14 Mayıs sene [1]927

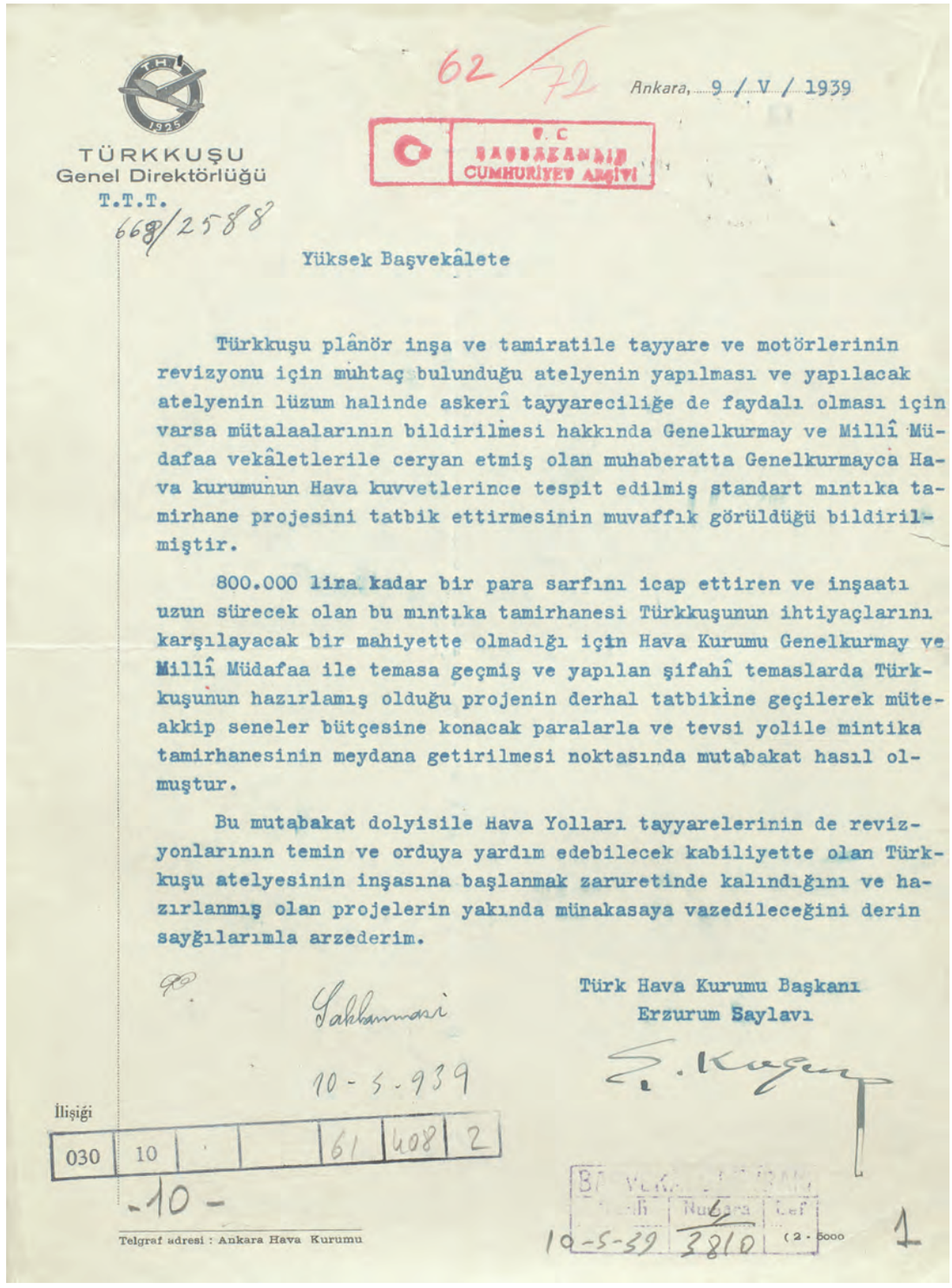
Ankara'da Tayyâre ve Motor Türk Anonim Şirketi Müdîriyetine

20 Nisan [1]927 târîhli ve 4488 numaralı tezkireleri cevâbıdır.

Mühendis Nureddin Neş'et Bey hakkındaki iş'ârları muvâfık görülmüşdür efendim.

Türk Kuşu planör inşa ve tamiratıyla uçak ve motorlarının revizyonu için Ankara'da bir atölye inşası hususunda Türk Kuşu, Millî Müdafaa Vekâleti ve Genelkurmay Başkanlığının Başvekâlete gönderdikleri yazılar.

9 Mayıs 1939

62/72

Ankara, 9 / V / 1939

T.C. BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ

TÜRKKUŞU
Genel Direktörlüğü
T.T.T.
668/2588

Yüksek Başvekâlete

Türkkuşu plânör inşa ve tamiratile tayyare ve motörlerinin revizyonu için muhtaç bulunduğu atelyenin yapılması ve yapılacak atelyenin lüzum halinde askerî tayyarecilige de faydalı olması için varsa mütalaalarının bildirilmesi hakkında Genelkurmay ve Millî Müdafaa vekâletlerile ceryan etmiş olan muhaberatta Genelkurmayca Hava kurumunun Hava kuvvetlerince tespit edilmiş standart mıntıka tamirhane projesini tatbik ettirmesinin muvaffık görüldüğü bildirilmiştir.

800.000 lira kadar bir para sarfını icap ettiren ve inşaatı uzun sürecek olan bu mıntıka tamirhanesi Türkkuşunun ihtiyaçlarını karşılayacak bir mahiyette olmadığı için Hava Kurumu Genelkurmay ve Millî Müdafaa ile temasa geçmiş ve yapılan şifahî temaslarda Türkkuşunun hazırlamış olduğu projenin derhal tatbikine geçilerek müteakkip seneler bütçesine konacak paralarla ve tevsi yolile mintika tamirhanesinin meydana getirilmesi noktasında mutabakat hasıl olmuştur.

Bu mutabakat dolyisile Hava Yolları tayyarelerinin de revizyonlarının temin ve orduya yardım edebilecek kabiliyette olan Türkkuşu atelyesinin inşasına başlanmak zaruretinde kalındığını ve hazırlanmış olan projelerin yakında münakasaya vazedileceğini derin sayğılarımla arzederim.

Türk Hava Kurumu Başkanı
Erzurum Saylavı

İlişiği

030	10			61	408	2

-10-

Telgraf adresi : Ankara Hava Kurumu

10-5-939 3810

BCA, 30-10-0-0-61-408-2

T. C.
M. M. V.
Hava Müsteşarlığı
Ş.: Fen Ksm.: 3
Hu. No.: 32309
Um. No.: 2515

T.C. BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ

Ankara
25 / 2 / 1939

Özü :

63
72

Baş Vekâlete

Eki

16/2/939 gün ve 6/673 sayılı emirlerinize karşılıktır :

Türk Hava Kurumu tarafından, gerek Türk kuşunun planör ve tayyarelerinin ve gerekse Hava Yolları ve Hava Kuvvetlerinin tayyarelerinin tamir ve revizyonlarını te'min maksadile Ankara'da te'sisi düşünülen merkez tamirhanesi hakkında düşünce ve mütalâalarımı aşağıda arz ediyorum. Genel kurmayca da arzu edildiği vechile teşkil edilecek komisyonda ayrıca ve yeniden tetkik ve müzakere edilecek olan bu mes'ele hakkında Vekâletimin esas noktai nazarını şimdiden hülâsa etmeği faideli bulduğumu arzederim.

1 - Hava kuvvetlerimizin her gün bir az daha inkişaf etmesi dolayisile, Hava Müsteşarlığına merbut tamir atelyelerini tevsi etmek ve mevcuda ilâveten yeni tamir atelyeleri açmak zaruretinde bulunmaktayız. "Mahâlli Tamir Atelyeleri" ismini vereceğimiz bu yeni açılacak atelyeler Yurdun muhtelif merkezlerine dağıtılması düşünülmektedir. Bu meyanda Hava kuvvetlerinin tayyarelerini tamir edebilecek bir atelyenin de Ankara'da bulunması çok faideli olabilir. Her ne kadar şimdilik Ankara'da ve yakınında tayyare Birliği bulunmuyorsa da muhtelif tayyare birliklerimize ait askeri tayyareler sık sık Ankara'dan geçmekte veya Ankaraya uğramaktadır ve bazen Ankara oldukça mühim tayyare faaliyetine sahne olmaktadır. Bu sebeple Ankarada kurulacak bir tamir atelyesi Hava kuvvetlerine büyük yardımda bulunabilecektir.

2 - Açılacak tamir atelyesinin ilk günde tam ve son şeklini alacak şekilde techiz etmeğe imkân yoktur. Binaen'aleyh Ankara tamirhanesiiçin ayrılan bu günkü tahsisata muntazaman ilâveler yapmak zaruridir. Bu bakımdan üç muhtelif büdceden ayrılacak tahsisat için nisbet tayini çok müşkil olacaktır zira Türk Kuşunun, Hava Yollarının ve Hava kuvvetlerinin tamir edilecek tayyarelerinin tipleri itibarile yekdiğerinden çok farklı olduğundan, mali bakımdan iştirak nisbetlerinin de farklı olacağı gayet tabi'idir. Fakat daha şimdiden bu nisbeti kat'i şekilde tayine imkân yoktur. Ancak uzun bir faaliyetten sonra bu iştirak nisbetlerinin tayinine teşebbüs edilebilir.

3 - Bundan başka tahsisata iştirak neticesinde üç müessesenin de tamirhanesinin idari ve teknik işlerine de iştirak etmesi akla gelebilir. Bu takdirde ise atelyenin faaliyetinin lüzumundan fazla kontrol edilmesi korkulabilir ve binnetice işlerin bati gitmesi mümkündür.

4 - Bilahara bu iki sebepten dolayi, Ankara tamir atelyesinin bir tek elden ve tamamile müstekilen idare edilmesi daha doğru olacaktır. Bu bakımdan bu işin doğrıdan doğrıya Türk Hava Kurumu tarafından idare

030 | 10 | | | 61 | 408 | 2

5
133

T. C.
M. M V.
Hava Müsteşarlığı
Ş.: Ksm.:
Hu. No.:
Um. No.:

T. C
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

Ankara
/ / 193

Özü :

-- 2 --

edilmesi ve bunun için de icabeden bütün tahsisatın Türk Hava Kurumu büdcesinden ayrılması kanaatimce en muvafığı olacaktır.

5 - Hava Kuvvetlerinin ve Hava Yollarının tayyarelerinin tamiri için masrafın ödenmesine gelince :

a) Türk Hava Kurumu esas itibarile her sene Hava kuvvetlerine nakti yardımda bulunmaktadır. Hava Kuvvetlerinin Ankara atelyesine yaptıracağı tamir işleri için yapılacak masrafların bu hesaplarda gösterilmesi tamamile mümkündür.

Eki

b) Hava Yollarının tayyarelerinin tamir masrafı tabi'i doğrıdan doğrıya ve her tamir işi için ayrı ayrı Nafia Vekâleti tarafından ödenebilir.

c) Bu masrafların tam ve hakiki şekilde tayini için bittabi tamirhanenin teknik muhasebesinin gayet iyi teşkil edilmesi lâzımdır. Bu teşkilât ile her üç kısmın da işleri mükemmelen tedvir edilir ve hiç bir şekilde karışlığa meydan verilmemiş olur.

6 - Esas fikirlerimi arzettiğim bu hususatın ayrıca tetkik ve müzakeresi için toplanacak komisyona Hava Müsteşarlığı yüksek tayyare mühendislerinden Fikret Çeltikçi ve Burhan Kılıcoğlu'nun tayin edilmiş olduğunu berayi malumat arzederim.

Türk Hava Kurumunda toplanacak olan işbu komisyona Türk Hava Kurumunun ve Hava Yollarının da azalarını tayin etmesi hakkında emir buyurmanızı rica eder ve bilvesile Yüksek saygılarımı tekrar ederim.

Y. D
v. İ.

Kocaeli
27.2.939

M. M. V.
R. Tunay

030 | 10 | | | 61 | 408 | 2

16
7047

BAŞVEKÂLET EVRAK
27-2-39 4/1400

6

T. C.
Genelkurmay Başkanlığı
H. Hava Kısmı
Sayı: 25099

T. C
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

62

Ankara
10 / 2 / 1939

Yüksek Başvekâlete

İlişiği

I- Türk hava kurumu türk kuşundaki pilanörlerin tamir ve imali ve yine bu teşekküle baglı olan motörlü mektebin askeri fabrikalar hacmine sıgmayan tamir işlerini yapmak için büdçesinden (I20) bin liralık bir tahsisat ayırmış ve bununla bir tamirhane vucuda getirmek kararını almıştır.

Ancak bu paranın ihtiyaca kâfi gelmedigi nazara alınarak iki misline çıkarılması zaruretini his etmiş ve ancak bu şekilde yapılacak olan bir tamirhanenin aynı zamanda M.M.V.Hv.Müsteşarlıgı ihtiyaçlarınada cevap vermesi faideli oldugunu mülahaza iderek gerek temirhanenin teşekkül ve tertibi ve gerek yeri hakkında genelkurmaydan mütalaa ve muvafakat istemekte bulunmuştur.

2- Ankara ve mıntakasında gerek hava kurumu ve gerek devlat hava yolları hesabına bir tayyare kesafeti hasıl olmakta ve tedricen artmakta olduguna ve M.M.V.Hv.müsteşarlıgının eti mesut meydanına temerküz ettirecegi hava malzeme deposu, tecrübe komisyonu, ve laboratuvarı gibi merkez tesisatınında buna inzimam idecegine göre bu mintaka için filhakika bir tayyare tamirhanesi yapılması çok yerinde ve luzumludur. Aynı maksat için çalışan muhtelif müessiselerin ellerindeki az veya çok malzemenin kısa ve uzun tamirleri için küçük veya büyük mıkyasta ayrı ayrı tamirhaneler yaparak tamir yoluna gidilmesi hem personel bakımından hemde tesis ve masraf bakımından tasarruf ve beraberlik esasına uygun düşmeyecektir.

3- Bir taraftan devlet hava yollarının kendi hesabına bir tamir ihtiyacında olması ve buna az çok bir tahsisat ayırmak zaruretinde bulunması tabiidir. Diger taraftan M.M.V.Hv.Müsteşarlıgının merkez tesisatı hesabınada aynı şekilde bir tamir müessisesine luzum hasıl olacak ve bunada bazı masraflar ve tahsisat ayırmak lazım gelecektir. Bu esaslara göre bir taraftan nafıa vekâleti devlet hava yollarının ve diger taraftan M.M.V.Hv.Müsteşarlıgının ihtiyaçlarına tahsis idecegi tamirhane masraflarının Türk hava kurumunca mütasavver tamirhaneye eklenerek heyeti umumiyyesine aynı zamanda cevap verebilecek bir tek tamir müessisesi yapılması ve bunun yerininde ankara hava yollarının cıvarında olması gerek hizmet bakımından gerek müşterek olan havacılık gayesi bakımından temamen uygun düşecegi kanaatindeyim.

030	10			61	408	2

9

Cevaplarda Ş. nin isim tarih ve No. nın yazılması lâzımdır.

98

BCA, 30-10-0-0-61-408-2

T. C.
Genelkurmay Başkanlığı
H. Hava Kısmı
Sayı: _____

T C
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

62
72

Ankara
/ / 193

4- Bu maruzatıma nazaran vaziyyetin müstacelen tetkik buyurulmasını ve pirensip olarak bu fikrin karar altına alınmasını arz ve rica iderim.

Bu taktirde müşterek tamirhanenin masraf,yer,şekil ve tertip ve idare bakımından olan teferrüat işlerinin alakadar vekâletlerden toplanacak bir komisyon ile tesbit olunarak derhal faaliyete geçilebileceğini de saygılarımla arz iderim.

5-Yüksek başvekâlete ve malumaten M.M.V. ve Nafıa bakanlığına ve Türk hava kurumu başkanlığına arz edilmiştir.

İlişiği

Gnkur.Başkanı.
Mareşal.
Fevzi Çakmak

030 | 10 | | | 61 | 408 | 2

BAŞVEKÂLET'E RAM
11-2-39 9777

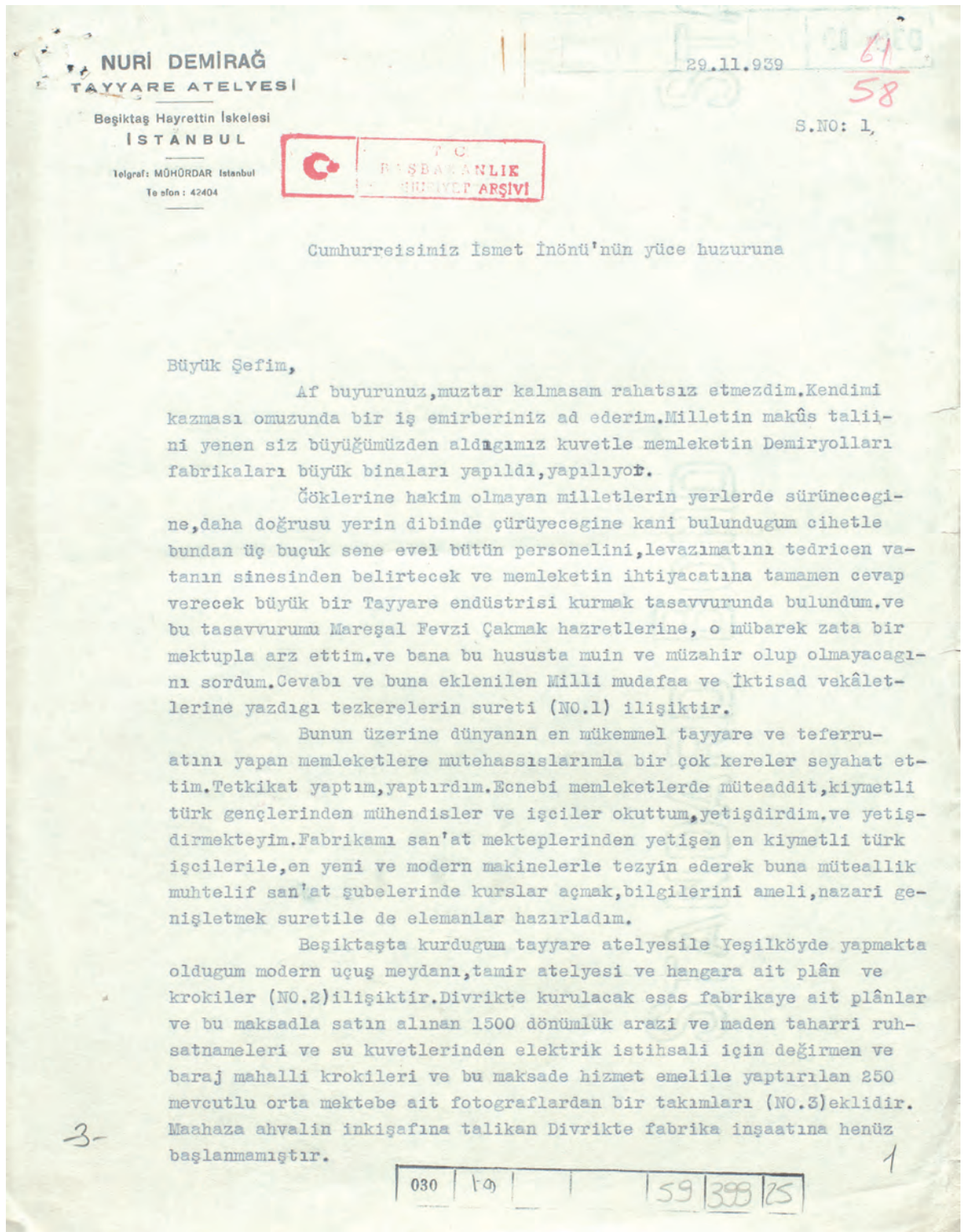
10

Cevaplarda Ş. nin isim tarih ve No. nın yazılması lâzımdır.

Nuri Demirağ'ın Uçak Endüstrisi Kurma Çabaları ve Karşılaştığı Zorluklar

Nuri Demirağ'ın uçak endüstrisi kurma çabaları ve karşılaştığı zorlukları aşmak gayesiyle Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye yazdığı mektup

29 Kasım 1939

NURİ DEMİRAĞ
TAYYARE ATELYESİ
Beşiktaş Hayrettin İskelesi
İSTANBUL
Telgraf: MÜHÜRDAR İstanbul
Telefon: 42404

T.C. BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ

29.11.939

S.NO: 1

Cumhurreisimiz İsmet İnönü'nün yüce huzuruna

Büyük Şefim,

Af buyurunuz,muztar kalmasam rahatsız etmezdim.Kendimi kazması omuzunda bir iş emirberiniz ad ederim.Milletin makûs talii-ni yenen siz büyüğümüzden aldığımız kuvetle memleketin Demiryolları fabrikaları büyük binaları yapıldı,yapılıyor.

Göklerine hakim olmayan milletlerin yerlerde sürünecegi-ne,daha doğrusu yerin dibinde çürüyecegine kani bulundugum cihetle bundan üç buçuk sene evel bütün personelini,levazımatını tedricen va-tanın sinesinden belirtecek ve memleketin ihtiyacatına tamamen cevap verecek büyük bir Tayyare endüstrisi kurmak tasavvurunda bulundum.ve bu tasavvurumu Mareşal Fevzi Çakmak hazretlerine, o mübarek zata bir mektupla arz ettim.ve bana bu hususta muin ve müzahir olup olmayacagı-nı sordum.Cevabı ve buna eklenilen Milli mudafaa ve İktisad vekâlet-lerine yazdıgı tezkerelerin sureti (NO.1) ilişiktir.

Bunun üzerine dünyanın en mükemmel tayyare ve teferru-atını yapan memleketlere mutehassıslarımla bir çok kereler seyahat et-tim.Tetkikat yaptım,yaptırdım.Ecnebi memleketlerde müteaddit,kiymetli türk gençlerinden mühendisler ve işciler okuttum,yetişdirdim.ve yetiş-dirmekteyim.Fabrikamı san'at mekteplerinden yetişen en kiymetli türk işcilerile,en yeni ve modern makinelerle tezyin ederek buna müteallik muhtelif san'at şubelerinde kurslar açmak,bilgilerini ameli,nazari ge-nişletmek suretile de elemanlar hazırladım.

Beşiktaşta kurdugum tayyare atelyesile Yeşilköyde yapmakta oldugum modern uçuş meydanı,tamir atelyesi ve hangara ait plân ve krokiler (NO.2)ilişiktir.Divrikte kurulacak esas fabrikaye ait plânlar ve bu maksadla satın alınan 1500 dönümlük arazi ve maden taharri ruh-satnameleri ve su kuvetlerinden elektrik istihsali için değirmen ve baraj mahalli krokileri ve bu maksade hizmet emelile yaptırılan 250 mevcutlu orta mektebe ait fotograflardan bir takımları (NO.3)eklidir. Maahaza ahvalin inkişafına talikan Divrikte fabrika inşaatına henüz başlanmamıştır.

3-

030 | 10 | | 59 | 399 | 25

BCA, 30-10-0-0-59-399-25

NURİ DEMİRAĞ
TAYYARE ATELYESİ
Beşiktaş Hayrettin İskelesi
İSTANBUL
Telgraf: MÜHÜRDAR İstanbul
Telefon: 42404

T.C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

61
S.NO: 2 58

Geçenlerde Beşiktaştaki atelyenin senevi imâlat kabiliyetinin tayini istendi.300 mektep veya 150 antrenman yahut 50 avcı tayyaresi yapılabilecegi cevaben bildirildi.Zaman zaman takdirler ve teşekkürlerle maddi,manevi yardımlar yapılacagı ve siparişler verilecegi Hava kuvetlerinden tahriren ve şifahen bildirildi.Şimdiye kadar asarı filiyyesi görülmedi.Bu babtaki emirlerin ve takdirnamelerin suretleri (NO.4)melfuftur.

Hava kurumundan bidayette verilen ve arkası gelmeyen 65 plânor kuruma teslim edilmiş ve 10 mektep Tayyaresi,uçuş melekesi az olan bir mühendisimin rızam hilafına tayyare ile Eskişehire giderken İnönünde yapılmakta olan törene iştirak etmek isteyerek,sahanın darlıgı plânor,tayyarelerin ve ziyaretcilerin çoklugu yüzünden meydanda yer bulamamasından ekin tarlası içerisinde yere konuş esnasında bir metrelik çukuru göremeyerek mühendisin ölümile neticelenen bir kaza vukua gelmiş idi.Bunda tayyarenin kabahatı yoktur.

Hava kuvetlerinin bir çok yüksek tayyare mühendislerinden mürekkep tetkik komisyonu tarafından ilk türk tipi olarak belirttigim bu tayyareye ait,sanduklar dolusu yüzlerce aerodinamik ve statik resimleri ve hesapları mezkür komisyonce aylarce tetkik ve performans tecrübeleri yapılarak mükemmel normal mektep tayyaresi oldugunu Hava kurumuna tebliğ ve uçuş müsaadesini verdigi halde Türk kuşu,memlekette yeğane salahiyettar bu fen komisyonunun kararını dinlemeyerek tayyareleri kabulden imtina etmekte ve kaza hadisesi yüzünden vukua gelen teahhüru nazarı itibara almayarak tayyareleri almamakta israr ve teminat mektubu muhteviyatı olan 14000 Liramı zapt ve avans verdikleri 40 Bin lirayi istirdat etmişlerdir. Buna müteferri evrak (NO.5) eklidir.

İşcilerim ve fabrika personelleri işsiz kalmıştır.Esasen şimdiye kadar tam ve kâmil bir mesai sahası da bulamamışlardı.Bu müessese memleket mudafaası için faideli buluniyorse derhal sipariş verilerek yaşadılmasının temini ricasını havi Mareşal hazretlerine çekilen ve şimdiye kadar cevabı alınamayan telgraf sureti (NO.6) ilişiktir.

Bu uğurda şimdiye kadar harcanan 1,5 milyon lira ile-Hoş karakterim buna müsaid değilya-farzı muhal 15-20 adet han apartman yaptırır senede 150-200 bin lira irad alarak istedigim yerde gezer,tozardım.

2

030	10		59	399	25

NURİ DEMİRAĞ
TAYYARE ATELYESİ
Beşiktaş Hayrettin İskelesi
İSTANBUL
Telgraf: MÜHÜRDAR İstanbul
Te efon : 42404

BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

S.NO: 3 58

Hulasa:Türke ecdadından miras ve dünyaye nümunei imtisal olmuş olan sipahiligin,suvariligin,serden geçdiligin,bu günkü şekli de tayyareciliktir.Şimendüfer siyasetinizin verimli neticeleri meydanda,bidayetteki tenkitler,tarizler muhalifetler hatırlardadır.Bu feyizli eseriniz eğer haline terk olunse veyahut inşaatın askeri idare altında amele taburlarına gödürülmek sistemi takip edilseydi bu netice elde edilirmiydi? Lüzümu halinde bu vasıtaların evel beevel askeri hidemata terk olunacagı tabii oldugu gibi tayyare levazım ve vesaitinin (NO.7)ilişik tezkerelerle memleket mudafaası emrine hasr ve tahsisi emir olunmaktadır.

Gece,gündüz,kış yaz,yağmur çamur,kar,bora fırtına manialarını bertaraf edecek vatanın her bucagında şimdilik en az 60-70 yerinde modern uçuş meydanları,yanı başında tamir atelyeleri,hangarları,müteaddit sınıf ve derecelerde mektepleri,ve bir kaç yerde tayyare ve motör fabrikaları yaparak havacılıgımıza binlerce ihtiyat,yapıcı,uçucu,yaratıcı elemanlar ve vesait yetişdirmek iktidarındayiz.

Tayyare süratlıdır,mütemadiyen de süratlaniyor. Havacılık işlerinin bu sürate ayarlanması için hepsi ayni rütbede ayrı ayrı noktai nazar taşıyan hava kumandanlarının başlarına,tepeden tırnaga,başından sonuna kadar mesuliyeti nefsinde toplayan " üzerine toz kodurulmamış "yırtıcı,yaratıcı bir şahsiyetin "her memlekette oldugu gibi" bu mühim ve hayati işin başına geçirilmesi suretile tevsiini ve mahdut çerçeve dahilinde bırakılmamasını vatanın yeğane kurtarıcısı siz büyük milli şefimden yalvararak kemali hurmetle arz ve niyaz ederim.

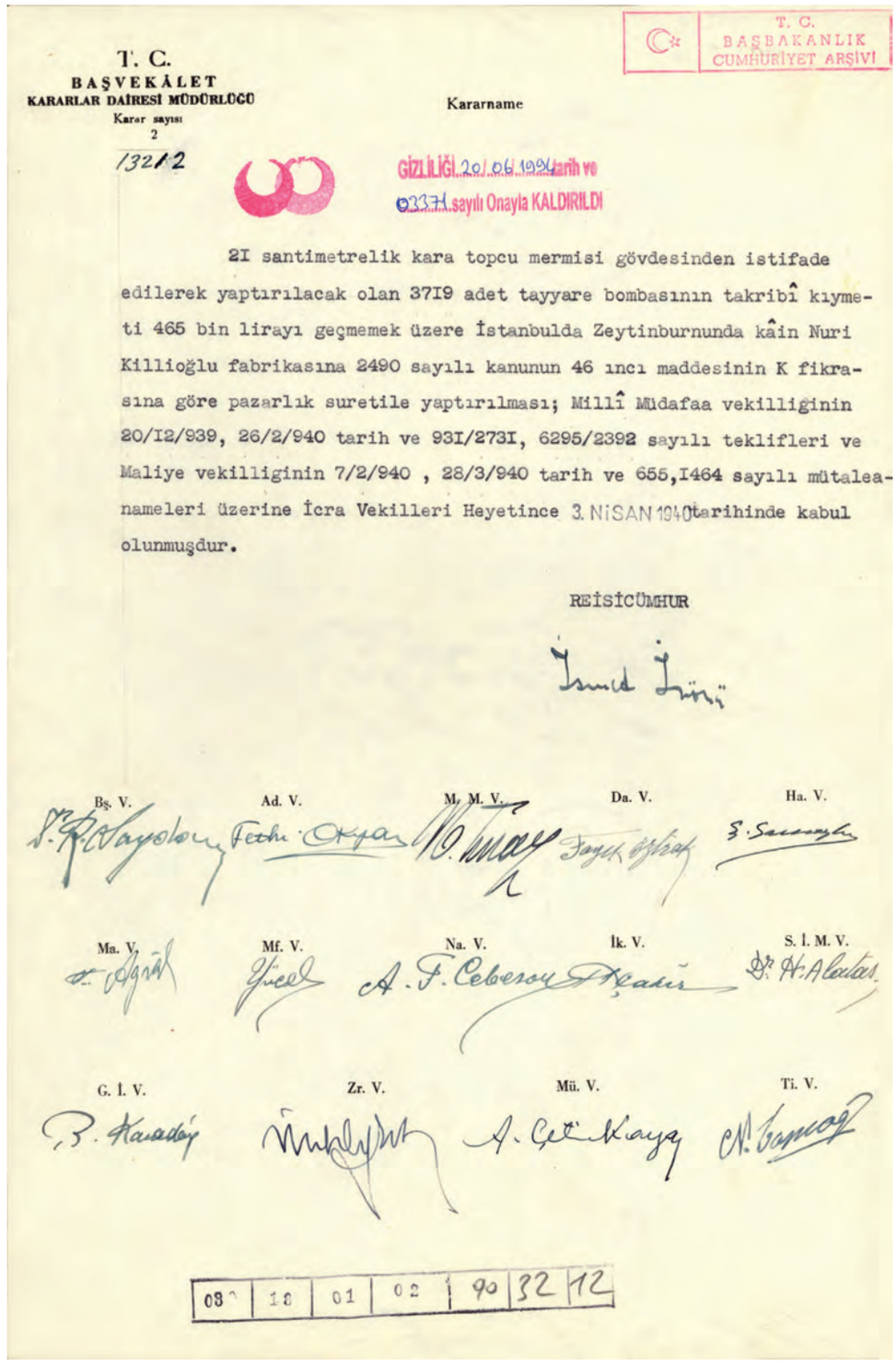
29 .. 19

3

030	10			59	399	25

Nuri Killioğlu'nun Zeytinburnu'ndaki fabrikasına 3.719 adet uçak bombası yaptırılmasına dair İcra Vekilleri Heyeti kararnamesi.

3 Nisan 1940

T. C.
BAŞVEKÂLET
KARARLAR DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ
Karar sayısı
2
13212

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

Kararname

GİZLİLİĞİ 20/06/1994 tarih ve
03371 sayılı Onayla KALDIRILDI

21 santimetrelik kara topcu mermisi gövdesinden istifade edilerek yaptırılacak olan 3719 adet tayyare bombasının takribî kıymeti 465 bin lirayı geçmemek üzere İstanbulda Zeytinburnunda kâin Nuri Killioğlu fabrikasına 2490 sayılı kanunun 46 ıncı maddesinin K fıkrasına göre pazarlık suretile yaptırılması; Millî Müdafaa vekilliğinin 20/12/939, 26/2/940 tarih ve 931/2731, 6295/2392 sayılı teklifleri ve Maliye vekilliğinin 7/2/940 , 28/3/940 tarih ve 655,1464 sayılı mütalea-nameleri üzerine İcra Vekilleri Heyetince 3 NİSAN 1940 tarihinde kabul olunmuşdur.

REİSİCÜMHUR

İsmet İnönü

Bş. V. Ad. V. M. M. V. Da. V. Ha. V.

Ma. V. Mf. V. Na. V. İk. V. S. İ. M. V.

G. İ. V. Zr. V. Mü. V. Ti. V.

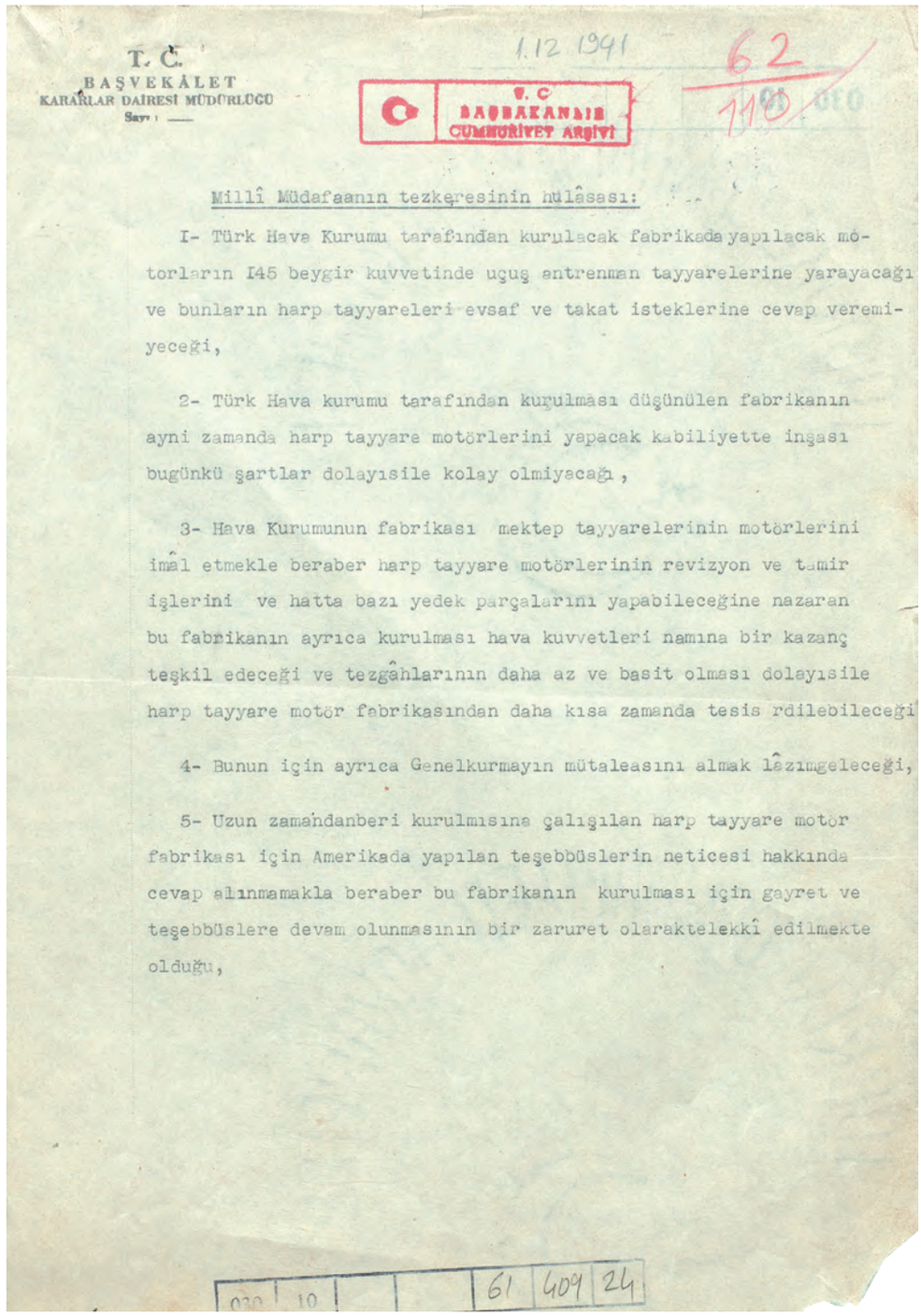
08 | 18 | 01 | 02 | 90 | 32 | 12

BCA, 30-18-1-2-90-32-12

Savaş ve Eğitim Uçakları Motorları İmali İçin Fabrika Kurma Teşebbüsleri

Türk Hava Kurumunun eğitim, Millî Savunma Bakanlığının ise savaş uçakları için motor imal edecek fabrika kurulmasına yönelik talep, teşebbüs ve bu amaçla Amerikan Menasco ve Bristol fabrikalarıyla kurdukları temaslar, bu konuda elçilikler vasıtasıyla yapılan görüşmeler ve bu iki tip motorun birbirlerinden farklı tarafları ile konunun ehemmiyetine dair Millî Savunma ve Dışişleri Bakanlıkları tarafından Başbakanlığa yazılan yazılar.

1 Aralık 1941

T. C.
BAŞVEKÂLET
KARARLAR DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ
Sayı : —

1.12.1941

62
110

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

Millî Müdafaanın tezkeresinin hülâsası:

I- Türk Hava Kurumu tarafından kurulacak fabrikada yapılacak motorların 145 beygir kuvvetinde uçuş antrenman tayyarelerine yarayacağı ve bunların harp tayyareleri evsaf ve takat isteklerine cevap veremiyeceği,

2- Türk Hava kurumu tarafından kurulması düşünülen fabrikanın ayni zamanda harp tayyare motörlerini yapacak kabiliyette inşası bugünkü şartlar dolayısile kolay olmiyacağı,

3- Hava Kurumunun fabrikası mektep tayyarelerinin motörlerini imâl etmekle beraber harp tayyare motörlerinin revizyon ve tamir işlerini ve hatta bazı yedek parçalarını yapabileceğine nazaran bu fabrikanın ayrıca kurulması hava kuvvetleri namına bir kazanç teşkil edeceği ve tezgâhlarının daha az ve basit olması dolayısile harp tayyare motör fabrikasından daha kısa zamanda tesis rdilebileceği

4- Bunun için ayrıca Genelkurmayın mütaleasını almak lâzımgeleceği,

5- Uzun zamandanberi kurulmasına çalışılan harp tayyare motör fabrikası için Amerikada yapılan teşebbüslerin neticesi hakkında cevap alınmamakla beraber bu fabrikanın kurulması için gayret ve teşebbüslere devam olunmasının bir zaruret olaraktelekkî edilmekte olduğu,

030 | 10 | | | 61 | 409 | 24

BCA, 30-10-0-0-61-409-24

62/110

T. C.
M. M. V.
Hava Müsteşarlığı
Ş.Fen Ksm. 1
Hu. No. 41819
Um. No.

T.C. BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ

62/

ANKARA
1 / 12 / 1941

Hülâsa :

Yüksek Baş Vekâlete

Eki
II

Hariciye Vekâletinin 26/II.Teş./941 Tarih ve Ticaret ve İktisat Dairesi Umum Müdürlüğünün 18157/682 sayılı yazılarının karşılığıdır :

1 - Yüksek Baş Vekâletin tasviplerine iktiran eden ve Türk Hava Kurumu tarafından yapılan Türkiye'de bir Tayyare Motör Fabrikasının tesisi teşebbüsü ile Milli Müdafaa Vekâleti tarafından kurulması düşünülen harp tayyare motör fabrikasının tesisi tasavvuru aşağıda arzedilen sebep ve mütalâalar yüzünden kabli te'lif görülememektedir :

A - Türk Hava Kurumunun kurulmasına teşebbüs ettiği MENASCO fabrikası 145 beygir kuvvetinde motörler yapacağına nazaran bunlar daha ziyade uçuş antrenman tayyarelerine uyacaktır. Hâlbuki M.M.Vekâletinin kurulmasını istediği harp tayyare motör fabrikası, daha geniş tesisata, daha mütenevvi tezgâhlara ve her bakımdan daha hassas ve mükemmel alât ve makinalara muhtaç olduğu için mevzuubahis MENASCO fabrikası motörleri M.M.V.nin ihtiyacı olan harp Tyy.motörleri evsaf ve takat isteklerine cevap veremeyecektir.

B - Türk Hava Kurumu tarafından kurulması düşünülen fabrikanın ayni zamanda M.M.V. harp Tyy.motörlerini yapacak kabiliyette inşaası ise; her tesisatın ancak imâl edilecek motör tip ve cinslerine göre değişeceği mülâhazasile; pek müşkil görülmektedir. Hem Hv.Kurumunun hem de M.M.V. nin motörlerini yapabilecek kabiliyette tezgâhlar, tezgâh fabrikalarının standard imalâtından ayrı hususi bir tip ve konstrüksiyon arzedecektirki; bu gün Amerikanın dahi;içinde yaşadığı şartlar dolayisile,bunu evvelâ kabul saniyen kısa zamanda te'min edeceğine kolayca hükmedilemez.

2 - T.Hv.Kurumu tarafından kurulması düşünülen motör fabrikası mektep tayyare motörlerini imâl etmekle beraber harp Tyy.motörlerinin sırasında ve vaziyeti müsait zamanlarında revizyon ve tamir işlerini hatta bazı yedek parçalarını yapabileceğine nazaran bu fabrikanın ayrıca kurulması Hv.Kuvvetleri

030	10			61	409	24

2

T. C.
M. M. V.
Hava Müsteşarlığı
Ş. ..... Ksm.
Hu. No.
Um. No.

T. C. BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ

ANKARA

62/110

62/

Hülâsa :

— 2 —

Eki

namına bir kazanç teşkil eder. Bu fabrikanın tezgâhlarının da ha az ve basit olması dolayisile harp Tyy.(motor)Fb.dan daha evvel ve daha kısa zamanda tesis edilebilir. Harp Tyy.Motörleri Tyy. Fabrikasına lüzumlu olan ince ve hassas işlerden anlar müte-hassıs işçilerin memleketimizde yetişmesi için de bir başlan-gıç ve basamak teşkil eder. Bu Fb.nın bir an evvel tesisi prensip olarak kabul edildikten sonra gerek ham malzeme cins ve miktarı ve gerekse tezgâh ve aletlerle bunların miktar ve teslim şartları M.M.V.ince bilinmediği için bu hususta T.Hv. Kurumu ile temas buyurulması lüzumunu ayrıca kayyt'ederim.
İlâve olarak şunu da arzetmek isterim ki yazınıza ilişik Ame-rika Hariciye Elçiliğinin yazısında bildirildiği gibi gerekli tezgâhlar ve aletler alınmadan evvel lisansa bağlanmanın doğ-ru olamıyacağı kanaatındayim.
Diğer taraftan Hv.Kurumu tarafından yapılan teşebbüs şeklinin; Amerika Elçiliğinin yazısının 3.cü maddesinde bildirilen Ame-rika Hükümetinin prensiplerine uygunluk derecesi de tetkik ve tesbit edilmelidir.

3 - Ancak Askeri Hv.Kuvvetleri için lüzumlu harp Tyy.Motör fabri-kasından başka Türk Hv.Kurumu tarafından ayrı bir motör fabri kasının inşaası hakkında Gnlkur.Bşk.nın yüksek mütalâaları da Vekâletimizce malum olmadığından keyfiyet bu vesile ile Gen-kur.Bşk. da arzedilmiştir. Bu hususta Genelkurmay Başkanlığı±

4 - Uzun zamandanberi memleketimizde kurulmasına çalışılan harp Tyy.motör Fb.sı; bu işi üzerine alacak olan Bristol Fb.sı ile bir hayli muhaberattan sonra tamamen tevakkuf sahasına gir-miştir. Bu husus ve mücbir sebepleri 19/9/ 941 T.ve Hv.Ms.Fen 10 No.lu yazı ile Yüksek Baş Vekâlete ve Genkur.Bşk.na arze-dilmişti. Bunun üzerine mezkür fabrikanın memleketimizde ku-rulması ve lisans alınması için bir kerre de Amerikada te-şebbüste bulunulması için Hariciye Vekâletine 19/9/941 tarih ve Ş.6. 18 No. ile yazılmıştı. Bu teşebbüslerin neticesi hak-kında Amerika Elçiliğimizden daha cevap alınamamakla beraber ayrı ve mühim bir ihtiyacı ifade eden bu harp Tyy.motör Fb. nın memleketimizde tesisi için gayret ve teşebbüslere devam

± nın mütalâası alınması lâzımdır.

030	10			61	409.	24

3

BCA, 30-10-0-0-61-409-24

T. C.
M. M. V.
Hava Müsteşarlığı
Ş. ..... Ksm.
Hu. No.
Um. No.

T. C
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

ANKARA

Hülâsa :

— 3 —

Eki

edilmesini bir zaruret olarak telekki ediyorum.

5 - Bilgi için Yüksek Baş Vekâlete ve Genelkurmay Başkanlığına, 26/II.ci Teş./941 Tarih ve Ticaret ve İktisat Dairesi Umum Müdürlüğünün 18157/682 yazılarına karşılık olarak da Hariciye Vekâletine saygılarımla arzeylerim.

M. M. V.

2.12.1941

030 | 10 | | | 61 | 409 | 24

3-12-941 | 6/9681 | 2 | 4

T. C.
Hariciye Vekâleti
Ticaret ve İktisat Dairesi U.M.
Şube

U.No 18157
H.No 682
Lef: .....

Ankara, 26.İkinciteşrin.1941

Hülâsa .....

T. C
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

62

Acele

Millî Müdafaa Vekâletine

Türk Hava Kurumu tarafından memleketimizde bir tayyare motör fabrikası tesisi matlup ve işbu teşebbüs Yüksek Başvekaletce tasvib edilmiş bulunmaktadır.

Amerika'da Menasko motör fabrikasının 145 beygir kuvvetinde D 4 tipindeki motörünün lisansını satın almak üzere yapılan müracaatta fabrika tarafından, Amerika hükumetinden müsaade alınmak şartile, muvafakat cevabı verilmesi üzerine Vaşington Büyük Elçiliğimize hem bu müsaadenin alınması ve hem de lisansın satış bedeli üzerinde bir anlaşmaya varılması için talimat verilmişti.

Yapılan görüşmeler neticesinde mevzu bahis lisansın ve fabrika için gerekli motörlerin bedelleri öğrenilmiş ise de Amerikan Hükumetine ihraç müsaadesi istihsalix için vaki müracaata mezkur Hükumetce evvela senede 200 mamul motör verilmesi yolunda bir teklif ile mukabele edilmiştir.

Türk Hava Kurumu namına bir fabrika tesisi için işbu müsaadenin istihsali hususunda tekrar müracaat etmesi için Vaşington Büyük Elçiliğimize talimat verilmesi üzerine mezkûr Büyük Elçilikten bu kerre alınan yazının bir sureti leffen takdim kılındı.

Bu yazıda görüleceği veçhile Büyük Elçilik Millî Müdafaa Vekâletinin de diğer bir motor fabrikası kurulmasını istemiş ve bunun için teşebbüsata girişilmiş olduğunu ve yaptırılan tetkikat neticesinde ise bir motör fabrikasına lâzım olan bütün makine, tesisat ve takımların bugünkü şartlar içinde tedariki şüpheli olduğundan iki motör fabrikası için bu müşkülatın artacağı bedihi olduğundan Millı Müdafaa Vekaleti ile Türk Hava Kurumunun ihtiyaçlarının müştereken mütalaası ve tevhidini teklif etmektedir.

Bu hususdaki mütalâalarının âcilen bildirilmesine müsaadelerini rica ederim.

Hariciye Vekili y.

030 | 10 | | | 61 | 409 | 24

5

T.C. BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ

Vaşington Büyük Elçiliği

62/110

Hariciye Vekâletine

Başvekâlet 219 numaralı telgrafname cevabıdır :

I D 4 Motörlerinin lisans hakkının, hususî Jige and Fixtures'lerin, karbüratör ve manyetolar hariç olmak üzere 200 motör imaline kafi ham malzemenin ve parça halinde elli motörün 405000 dolar mukabilinde bize satılacağının Menasko tarafından bildirilmesi üzerine bunlar için Amerika Hükumetinden müsaade alınmıştır. Yalnız ham malzemenin cins ve miktarı bildirildikten sonra teslim müddetleri ayrıca tesbit edilecekleredir. Amerika Hükumetinin usullerine göre bu müsaade 45 gün için muteber olup kanunuevvel sonuna kadar fabrika ile anlaşma yapılmadığı takdirde yeniden müsaade istemek icab edecektir.

2 – MENASKO, Tools and Gauges ve Machine-Tools'leri vermemektedir. Bu tezgâh ve aletlerin nereden ve ne zaman temin edilebilecekleri tesbit edilmedikce de lisans ve saire için 405000 dolar bir anlaşma yapmaktan bir faide hasıl olmayacaktır.

3 – Telgrafnamenizde ....arları umumî şekilde bildirilen tezgah, alet ve malzemenin miktar, cins ve teslim şartları ve bunları verebilecek fabrikalar tesbit edildikten sonra müsaade imkânını tetkik etmeği; Amerika Hükumeti usul ittihaz etmiştir.

4 – Millî Müdafaa Vekâleti de diğer bir motör fabrikasının kurulmasını istemiş, bunun için de firmalar nezdinde teşebbüsata girişilmiştir. Halbuki burada yaptırılan tetkikat neticesinde bir motör fabrikasına lazım olan bütün makine ve tesisat ve takımların bugünkü şartlar içinde tedariki pek şüpheli olduğu ve teslim müddetlerinin ekseriyetle bir seneden fazla uzun ve hatta gayrı muayyen bulunduğu anlaşılmaktadır. İki motör fabrikası için ise bu müşkülat bir kat daha artacaktır. Binaenaleyh, Millî Müdafaa Vekâleti ile Tayyare Cemiyetinin ihtiyaçlarının müştereken mütalaa edilerek tevhidi, yalnız bir fabrika kurulmasının gerek kabiliyeti tatbikiye gerek teknik vesaitimiz ve gerekse iktisat bakımından çok muvafık olacağı varidi hatır olmaktadır. Burada gerek resmî makamat, gerek firmalar nezdindeki teşebbüslerimize kat'î bir cereyan vermeden evvel bu hususta emirlerinize intizar olunduğu maruzdur.

030	10			61	409	24

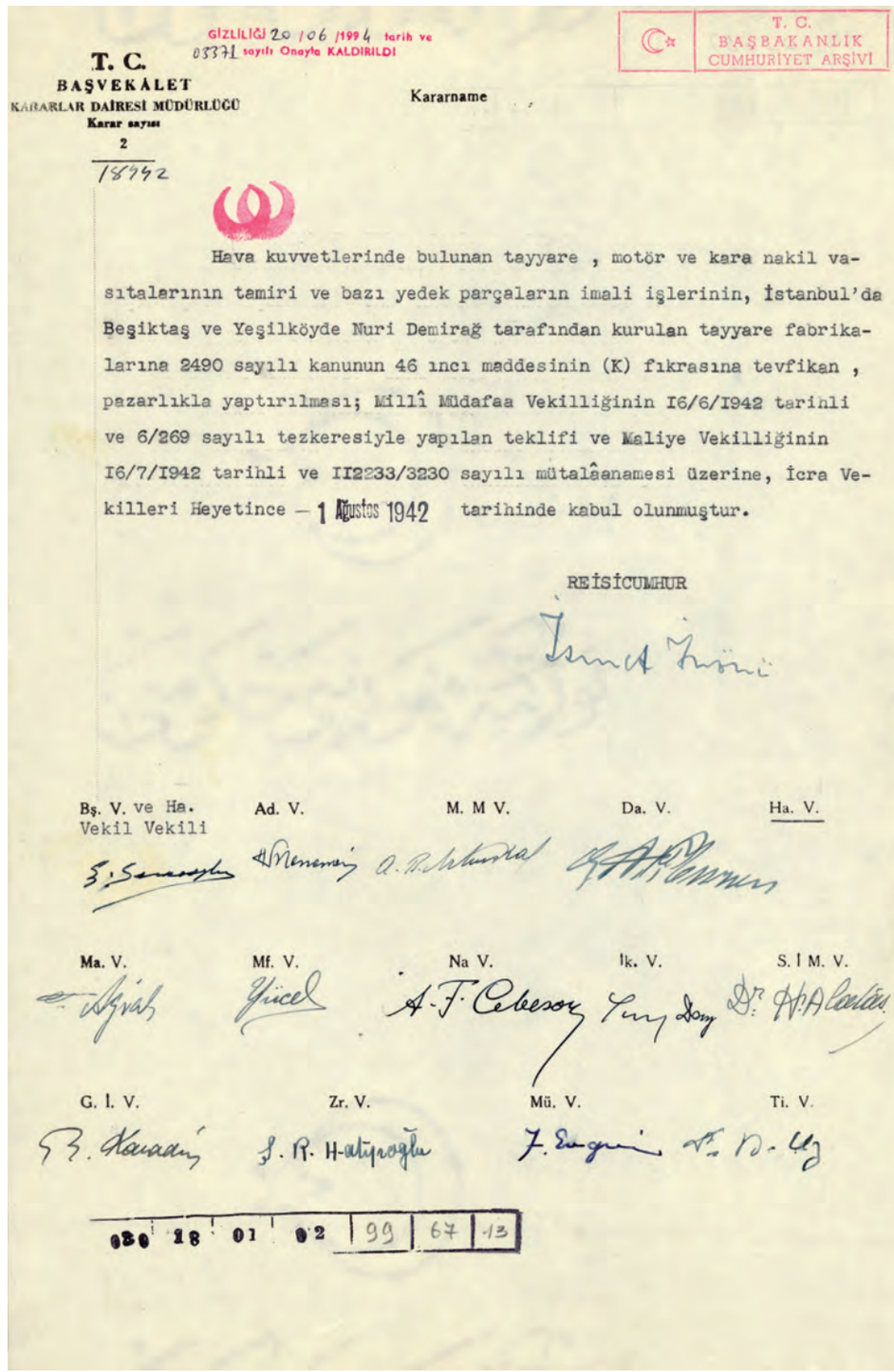
6

BCA, 30-10-0-0-61-409-24

Hava Kuvvetlerinin Tamir ve Yedek Parça Temin İşinin Nuri Demirağ'a Verilmesi

Hava Kuvvetlerine ait uçak, motor ve kara nakil vasıtalarının tamiri ve bazı yedek parçalarının imali işlerinin İstanbul'da Beşiktaş ve Yeşilköy'deki Nuri Demirağ'a ait uçak fabrikalarında yaptırılmasına dair İcra Vekilleri Heyeti kararnamesi.

1 Ağustos 1942

GİZLİLİĞİ 20/06/1994 tarih ve 03371 sayılı Onayla KALDIRILDI

T. C. BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ

T. C.
BAŞVEKALET
KARARLAR DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ
Karar sayısı
2
18992

Kararname

Hava kuvvetlerinde bulunan tayyare , motör ve kara nakil vasıtalarının tamiri ve bazı yedek parçaların imali işlerinin, İstanbul'da Beşiktaş ve Yeşilköyde Nuri Demirağ tarafından kurulan tayyare fabrikalarına 2490 sayılı kanunun 46 ıncı maddesinin (K) fıkrasına tevfikan , pazarlıkla yaptırılması; Millî Müdafaa Vekilliğinin I6/6/I942 tarihli ve 6/269 sayılı tezkeresiyle yapılan teklifi ve Maliye Vekilliğinin I6/7/I942 tarihli ve II2233/3230 sayılı mütalâanamesi üzerine, İcra Vekilleri Heyetince — 1 Ağustos 1942 tarihinde kabul olunmuştur.

REİSİCUMHUR

İsmet İnönü

Bş. V. ve Ha. Vekil Vekili | Ad. V. | M. M V. | Da. V. | Ha. V.

Ma. V. | Mf. V. | Na V. | İk. V. | S. İ M. V.

G. İ. V. | Zr. V. | Mü. V. | Ti. V.

030 18 01 02 | 99 | 67 | 13

BCA, 30-18-1-2-99-67-13

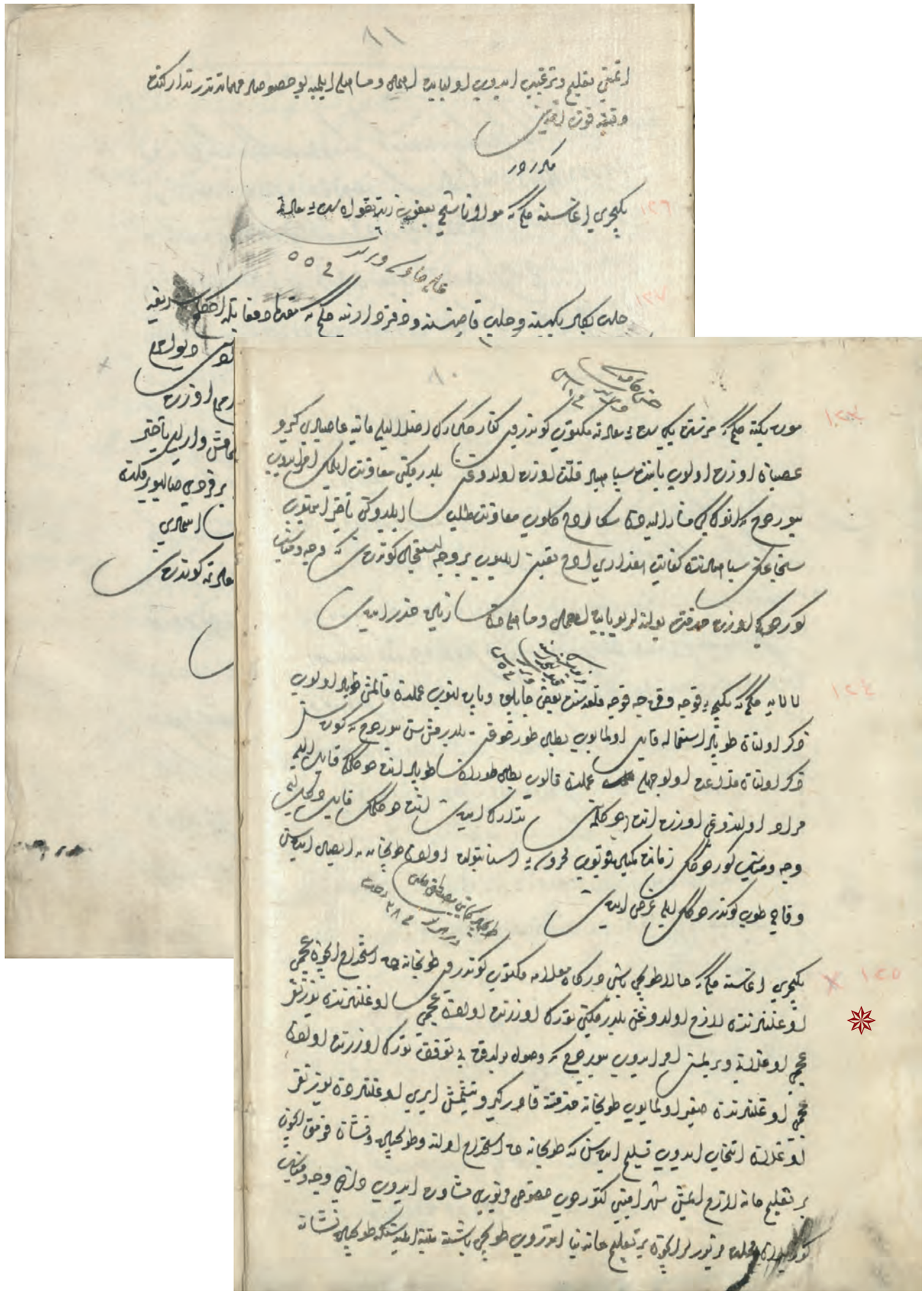
Osmanlı Donanmasında Top Talimi,
İÜ NEK, II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri, no. 91090/18

V- EĞİTİM, ÖĞRETİM VE DENEME ÇALIŞMALARI

A-Savunma Sanayiinde Okullaşma

Tophanede İstihdam Edilmek Üzere Acemi Oğlanı Tedariki ve Topçuların Eğitimi İçin Talimhane Yapılması

Yeniçeri Ağası'na; Tophane hizmetlerinde istihdam edilmek üzere Türk üzerinde olan iri ve yetişmiş yüz nefer acemi oğlanı seçip vermesine ve topçuların nişan alma ve atış eğitimi için Şehreminine bir talimhane binası inşa ettirip; *"ihmal etmeyip topçuların bu eğitimi almalarını sağlaması"* hususunda Topçubaşı'na da tembihte bulunmasına dair yazılan hüküm.

16 Aralık 1571*

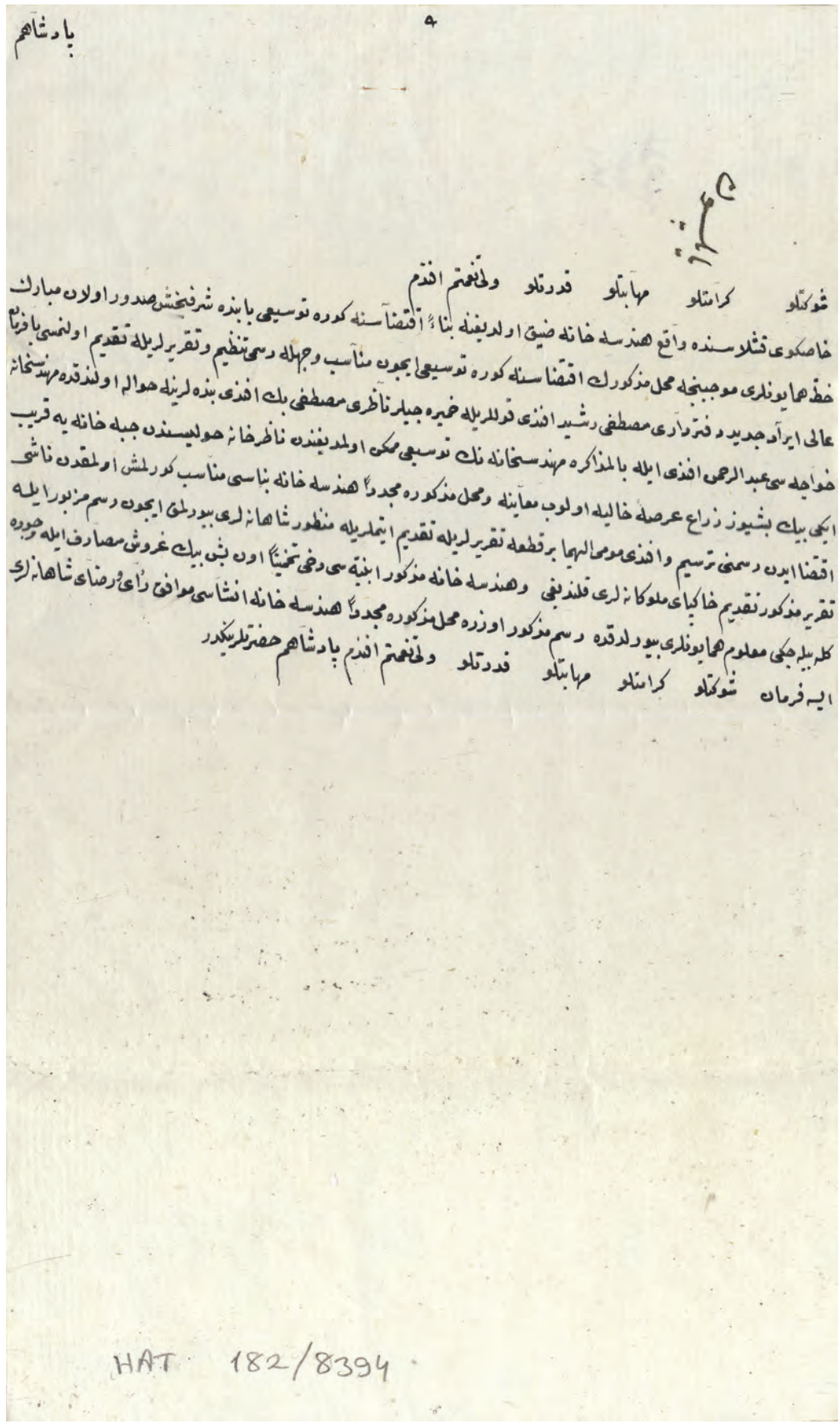
Topçular Kâtibi Mustafa Çelebi'[ye] verildi. Fî 28 Receb.

Yeniçeri Ağasına Hüküm ki:

Hâlâ Topçubaşı Dergâh-ı Muallâma mektûb gönderip; "*Tophânede istihdâm için acemi oğlanlarından lâzım olduğun*" bildirmeğin Türk üzerinde olan acemi oğlanlarından yüz nefer acemi oğlanı verilmesin emredip **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda bî-tevakkuf Türk üzerinde olan acemi oğlanlarından sagîr olmayıp Tophâne hidmetine kâdir ke[b]îr ve yetişmiş iri oğlanlardan yüz nefer oğlan intihâb edip teslîm edesin ki Tophânede istihdâm oluna ve topçulara ve nişân komak için bir ta'lîmhâne lâzım imiş. Şehremî'nin getirdip husûs-ı mezbûru müşâvere edip dahi vech ü münâsib görülen mahalde mezbûrlar için bir ta'lîmhâne binâ etdirip Topçubaşı'na tenbîh eyleyesin ki topçulara nişâna atmağı ta'lîm ve tergîb edip ol bâbda ihmâl ü müsâhele eylemeye. Bu husûslar mühimmâtdandır; tedârükünde dakîka fevt etmeyesin.

* Defterdeki en yakın başlık tarih (20 Şaban 979), fermanı götürecek kişiye verildiği tarihten 22 gün sonrasına ait olduğundan, belge tarihi olarak fermanın veriliş tarihi (28 Receb 979) esas alınmıştır.

پادشاهم

۹

شوکتلو کرامتلو مهابتلو فدوتلو ولی نعمتم افندم

خاصکوی قشلاسنده واقع هندسه خانه ضیق اولدیغنه بناءً اقتضا سنه کوره توسیعی بابنده شرفبخش صدور اولان مبارک
خط همایونلری موجبنجه محل مذکورك اقتضا سنه کوره توسیعی ایجون مناسب وجهله رسمی تنظیم وتقریر لریله تقدیم اولنمسی بابنده
عالی ایراد جدید دفترداری مصطفی رشید افندی تولریله خبره جیلر ناظری مصطفی بك افندی بنده لریله حوالم اولندقده مهندسخانه
خواجه سی عبد الرحمن افندی ایله بالمذاکره مهندسخانه نك توسیعی ممکن اولمدیغندن ناظرخانه هولیسندن جبه خانه یه قریب
ایکی بیك بشیوز ذراع مربعه خالیه اولوب معاینه ومحل مذکوره مجدداً هندسه خانه بناسی مناسب کورلمش اولمقدن ناشی
اقتضا ایدن رسمی ترسیم وافندی مومی الیهما برقطعه تقریر لریله تقدیم ایتملریله منظور شاهانه لری بیورلمق ایجون رسم مزبور ایله
تقریر مذکور تقدیم خاکپای ملوکانه لری قلندیغی وهندسه خانه مذکور ابنیه سی دخی تخمیناً اون بش بیك غروش مصارف ایله حوزه
کلریله جکی معلوم همایونلری بیورلدقده رسم مذکور اوزره محل مذکوره مجدداً هندسه خانه انشاسی موافق رأی ورضای شاهانه لری
ایله فرمان شوکتلو کرامتلو مهابتلو فدوتلو ولی نعمتم افندم پادشاهم حضرتلریندر

HAT 182/8394

Yeni Bir Hendesehane Binası Yapılması

Hasköy Kışlasında bulunan Hendesehane yerinin darlığı ve genişletilmesinin zor olmasından dolayı yeni bir Hendesehane binası yapılmasına izin verildiğine dair hatt-ı hümâyun.

9 Eylül 1790*

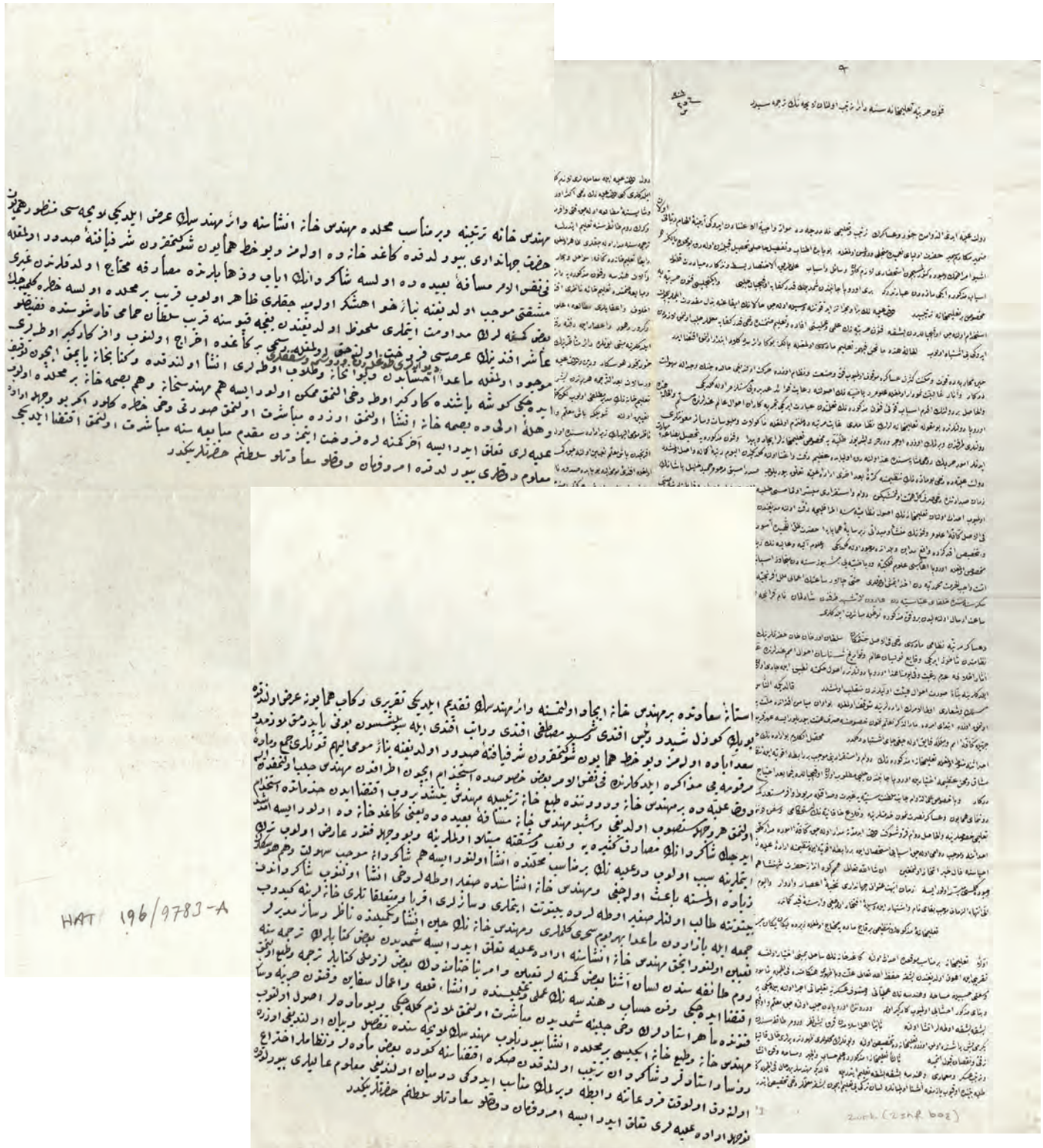

Yapılsın.

Şevketli, Kerâmetli, Mehâbetli, Kudretli Velînîʿmetim Efendim Pâdişâhım

Hasköy Kışlasında vâkiʿ hendesehâne dıyyık olduğuna binâen iktizâsına göre tevsîʿi bâbında şeref-bahş-i sudûr olan mübârek hatt-ı hümâyûnları mûcebince mahall-i mezkûrun iktizâsına göre tevsîʿi için münâsib vechile resmi tanzîm ve takrîrleriyle takdîm olunması bâ-fermân-ı âlî Îrâd-ı Cedîd Defterdârı Mustafa Reşid Efendi kullarıyla Humbaracılar Nâzırı Mustafa Beyefendi bendelerine havâle olundukda Mühendishâne Hocası Abdurrahman Efendi ile bi'l-müzâkere Mühendishâne'nin tevsîʿi mümkin olmadığından nâzır hâne havlusundan Cebehâne'ye karîb iki bin beş yüz zirâʿ arsa-i hâliye olup muâyene ve mahall-i mezkûra müceddeden Hendesehâne binâsı münâsib görülmüş olmakdan nâşî iktizâ eden resmini tersîm ve efendi-i mûmâ-ileyhimâ bir kıtʿa takrîrleriyle takdîm etmeleriyle manzûr-ı şâhâneleri buyurulmak için resm-i mezbûr ile takrîr-i mezkûr takdîm-i hâk-i pâ-yı mülûkâneleri kılındığı ve Hendesehâne-i mezkûr ebniyesi dahi tahmînen on beş bin guruş masârif ile vücûda gelebileceği maʿlûm-ı hümâyûnları buyuruldukda resm-i mezkûr üzere mahall-i mezkûra müceddeden Hendesehâne inşâsı muvâfık-ı reʾy ve rızâ-yı şâhâneleri ise fermân şevketli, kerâmetli, mehâbetli, kudretli velîniʿmetim efendim Pâdişâhım hazretlerinindir.

* Tarih tahminîdir. Osmanlı Arşivi otomasyon sisteminden alınmıştır.

BOA, HAT, 196/9783-B; HAT, 196/9783; HAT, 196/9783-A; HAT, 196/9783-C

Bir Mühendishane Kurulması İçin Yer Tespiti, Kitaplarının Tercüme ve Basımı, Hoca İstihdamı ve Talebelerin Yetiştirilmesi

İstanbul'un uygun bir yerinde içerisinde basımhanesi de bulunan bir Mühendishane inşası, talebeler için gerekli olan kitapların tercümesi için bazı şahısların görevlendirilmesi, hesap ve hendese, kale inşası, gemi imal ve harp ilimlerinde mahir hocaların getirtilmesi teklifi ile inşa olunacağı yerin ayrıntılarına dair Padişah'a sunulan takrir ve telhisler ile Fünûn-ı Harbiye Talimhanesi layihası.

28 Mart 1794

Âsitâne-i Sa'âdet'de bir Mühendishâne îcâd olunmasına dâir mühendisin takdîm eylediği takrîri rikâb-ı hümâyûna arz olundukda; "*Bu pek güzel şeydir, Reîs Efendi Reşid Mustafa Efendi ve Râtib Efendi ile söyleşsin. Bunu yapdırmak lâzımdır. Sa'dâbâd'a olamaz.*" deyü hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûn şeref-yâfte-i sudûr olduğuna binâen mûmâ-ileyhim kulları cem' ve mâdde-i merkûmeyi müzâkere eylediklerinde fî-nefsi'l-emr ba'zı husûsda istihdâm için etrâfdan mühendis celb olunmakdan ise Devlet-i Aliyye'de bir Mühendishâne ve derûnunda Tab'hâne tertîbiyle mühendis yetişdirip iktizâ eden hidemâtda istihdâm olunmak her vechile müstasveb olduğu ve işbu Mühendishâne mesâfe-i baîdede yani Kâğıdhâne'de olur ise âmed-şüd edecek şâkirdânın masârif-i kesîreye ve ta'b u meşakkate mübtelâ olmalarına ve bu vechile fütûr ârız olup terketmelerine sebeb olup Deraliyye'nin bir münâsib mahallinde inşâ olunur ise hem şâkirdâna mûcib-i suhûlet ve hem heveskârın ziyâde olmasına bâis olacağı ve Mühendishâne inşâsında sagîr odalar dahi inşâ olunup şâkirdândan beytûtete tâlib olanlar sagîr odalarda beytûtet etmeleri ve sâirleri akrabâ ve müte'allikâtları hânelerine gidip cuma ile pazardan mâ'adâ beher yevm seherî gelmeleri ve Mühendishâne'nin hîn-i inşâ ve tekmîlinde nâzır ve sâir müdîrler ta'yîn olunur. Ancak Mühendishâne inşâsına irâde-i aliyye ta'alluk eder ise şimdiden ba'zı kitabların tercemesine Rum tâifesinden lisân-âşinâ ba'zı kimesneler ta'yîn ve emr-i binâ hitâmına dek ba'zı lüzûmlu kitâblar terceme ve tab' olunmak iktizâ edeceği ve fenn-i hesâb ve hendesenin amelî ve ilmîsinde ve inşâ-i kal'a ve i'mâl-i sefâyin ve fünûn-ı harbiyye ve sâir fünûnda mâhir üstâdların dahi celbine şimdiden mübâşeret olunmak lâzım geleceği ve bu mâddeler usûl olunup Mühendishâne ve Tab'hâne ikisi bir mahalde inşâ buyurulup mühendisin lâyihasında tafsîl ü beyân olunduğu üzere rüesâ ve üstâdlar ve şâkirdân tertîb olundukdan sonra iktizâsına göre ba'zı mâddeler ve nizâmlar ihtirâ' olunarak ol vakit fürûâtına râbıta verilmek münâsib idüği dermiyân olunduğu ma'lûm-ı âlîleri buyuruldukda ne vechile irâde-i aliyyeleri ta'alluk eder ise emr ü fermân devletli, sa'âdetli sultânım hazretlerinindir.

BOA, HAT, 196/9783-B

***

Fünûn-ı Harbiyye Ta'lîmhânesi'ne dâir tertib olunan lâyihamn tercemesidir. Fî 25 Ş. sene [1]208.

Devlet-i Aliyye-i ebediyyü'd-devâmda cünûd ve asâkirin tertîb ve ta'lîmi ne derecede mevâdd-ı vâcibetü'l-i'tinâdan idüği âyîne-i ilhâm-ı rabbânî olan zamîr-i mekârim-semîr-i hazret-i evliyâ-yı niamîde müncelî ve rûşen olmağla bu bâbda ıtnâb ve tafsîl hâsılı tahsîl kabîlinden olarak bu mahalde yalnız işbu emr-i ehemmin vücûda getirilmesi için istihzârı lâzım gelen vesâil ve esbâb alâ-tarîkı'l-ihtisâr bast ve tezkâra mübâderet kılınır.

Esbâb-ı mezkûre iki mâddeden ibâretdir ki biri Avrupa cânibinden şimdilik kadr-i kifâye oficyal celbi ve ikincisi fünûn-ı harbiyyeye mahsûs bir ta'lîmhâne tertîbidir. Devlet-i Aliyye'nin berren ve bahren tezâyüd-i kuvvetine vesîle olacak hâlâtın îkâına bezl-i makderet eylemeleri için istihdâm olunacak oficyallerden başka fünûn-ı harbiyyenin ilmî ve amelîsini ifâde ve ta'lîm zımnında dahi kadr-i kifâye muallimler celb olunmak lâzımeden idüği bî-iştibâh olup el-hâletü hâzihî mâ nahnü fîh'imiz ta'lîm mâddesi olmağla yalnız buna dâir serd-i kelâma ibtidâr olunmak iktizâ eder.

Hîn-i muhârebede kuvvet ve miknet kesret-i asâkire mevkûf olmayıp fen ve san'at ve nizâm üzere hareket olunduğu hâlde ceng ü cidâle suhûlet derkâr ve âsâr-ı gâlibiyet nümûdâr olmağla ulûm-ı riyâziyyenin usûlüne ri'âyet fevâid-i adîdeyi müstelzim olageldiği ve'l-hâsıl bir devletin akdem-i esbâb-ı kuvveti fünûn-ı mezkûrenin ta'allümünden ibâret idiği tecrübekârân-ı ahvâl-i âlem indlerinde müsellem ve el-hâletü hâzihî Avrupa devletlerinde bu makûle ta'lîmhânelerin nizâmları gâyet mertebede mültezem olmağla me'kûlât ve melbûsât ve sâir maûnetleri devletleri tarafından verilmek üzere üçer ve dörder ve beşer yüz talebeye mahsûs ta'lîmhâneler îcâd ve peydâ ve fünûn-ı mezkûreye tahsîl-i bıdâ'a ve mehâret edenler umûr-ı harbin rûhu mesâbesinde addolunarak ol bâbda azîm dikkat ve i'tinâ olunageldiğinden el-yevm rütbe-i kemâle vâsıl olmuşdur. Devlet-i Aliyye'de dahi bu mâddenin tanzîmine kerreten ba'de uhrâ irâde-i aliyye ta'alluk buyurulup Sadr-ı esbak merhûm Hamîd Halil Paşa'nın zamân-ı Sadâretinde dahi sarf-ı küll-i himmet olunmuşiken devâm ve istikrârı müyesser olmaması talebenin adem-i isti'dâd ve kâbiliyetlerine mebnî olmayıp ihdâs olunan ta'lîmhânenin usûl-i nizâmiyyesine etrâflıca dikkat olunamadığından neş'et etmiş olduğu zâhirdir.

Fi'l-asl kâffe-i ulûm ve fünûnun menşe' ve mebdei zîr-i sâye-i hümâ-pâye-i hazret-i Zıllu'llâhîde âsûde memâlik-i fesîhatü'l-mesâlik-i hâkâniyyede ve be-tahsîs Akdeniz'de vâki' medâyin ve büldânda mevcûd olageldiği ve ulûm-ı âliye ve âliyenin ziyâde muhayyel olanları öteden beri evlâd-ı Arab'a mahsûs olmağla Avrupa ahâlîsi ulûm-ı felekiyye ve riyâziyyeyi beş yüz seneden mütecâviz İspanya arâzîsine neşr-i âsâr-ı adl ü dâd eden ümmet-i vâcibü'l-hürmet-i Muhammediyyeden ahz etmiş oldukları hattâ çalar sâ'atin i'mâli milel-i Efrenciyyede mechûl iken târîh-i Hicretin yüz seksen sekiz senesinde hulefâ-yı Abbâsiyye'den Harunü'r-Reşîd tarafından Şarlman nâm Françe Kralı'na hediye olarak bir kıt'a çalar sâ'at irsâl olunalıdan beri fenn-i mezkûra tevaggule mübâşeret eyledikleri;

Ve asâkir-i mürettebe nizâmı mâddesi dahi fi'l-asl cennet-mekân Sultân Orhan Hân hazretlerinin zamân-ı saltanatlarında verilen Yeniçeri Ocağı nizâmından me'hûz idiği vekâyi'-nüvîsân-ı âlem ve tevârîh-şinâsân-ı ahvâl-i ümem indlerinde gayr-i hafî olup lâkin müteahhirîn-i zamân âsâr-ı ahlâfa adem-i rağbet ve fî yevminâ hâzâ Avrupa devletlerinde usûl-i hikmete tatbîk ile cârî olan nizâmâtın menâfi'inden sarf-ı enzâr-ı ibret eylemediklerine binâen sûret-i ahvâl hey'et-i ûlâlarından münkalib olmuşdur. Kaldı ki; *"En-nâsü alâ-dîni mülûkihim"*[1] müfâdınca her milletin meslek ve şiârı ûlü'l-emrin irâdelerine mütevakkıf olmağla bu evân-ı meyâmin-iktirânda millet-i beyzâ-yı Osmâniyye'nin şöhret-i kadîmeleri tecdîd olunmak üzere ibtidâ-yı emrde mârrü'z-zikr ta'allüm-i fünûn husûsuna sarf-ı himmet buyurulur ise ahd-i karîbde hem ilim ve ma'rifet ve hem nizâm ve râbıta cihetiyle kâffe-i ümem ve milele fâik olacağı câ-yi iştibâh değildir. Muhassalü'l-kelâm bu irâdenin husûlü fünûn-ı harbiyyeye mahsûs bir ta'lîmhânenin ihdâsına menût olmağla ta'lîmhâne-i mezkûrenin devâm ve istikrârını mûcib bir râbıta-i kaviyye ile tanzîmi müyesser olur ise masârif-i cesîme ve bazen meşâkk u mihen-i azîme ihtiyârıyla Avrupa cânibinden celbi matlûb olan oficyallere fîmâ-ba'd ihtiyâc olmayacağından kat'-ı nazar nice nice fevâid zuhûru derkâr ve bâ-husûs ale'd-devâm cânib-i Saltanat-ı Seniyye'ye gayret ve sadâkatle merbût vâfir müstaid kimesneler fünûn-ı mezkûreye tahsîl-i mehâret ederek Donanma-yı Hümâyûn ve asâkir-i nusret-nümûn hidmetlerine ve kılâ'-ı hâkâniyyenin istihkâmı ve süfün-i Donanma-yı Hümâyûnun inşâsı ve top i'mâli ve asker ta'lîmi husûslarına ve'l-hâsıl devâm-ı fer ü şevket-i devlet-i ebed-müddete medâr olacak kâffe-i umûra medâr-ı küllî olacakları âşikâr olmağla bu def'a ta'lîmhâne-i mezkûrenin ihdâsına ve mûcib-i devâmı olacak esbâbı istihsâl ile bir râbıta-i kaviyye ile tanzîmine irâde-i aliyye ta'alluk buyurulması nizâm-ı mülk ü devletin an-karîb

1 "*İnsanlar hükümdarlarının dinindendir.*" anlamında kelam-ı kibar.

ihyâsına fâl-i hayr ittihâz olunmağın inşâ'allâhü Teâlâ himem-i kûh-endâz-ı hazret-i şehinşâhî ile böyle bir eser-i celîle-i kesîrü'l-fevâidin vücûda gelmesi müyesser olur ise zamân-ı übbehet-unvân-ı cihândârî nuhbe-i a'sâr u edvâr ve el-yevm ser-i kârda olan vükelâ-yı Saltanat-ı Seniye'ye ilâ-intihâi'z-zamân mûcib-i bekâ-yı nâm ve iştihâr ile vesîle-i iftihâr olacağı vâreste-i kayd-ı gümândır.

Ta'lîmhâne-i mezkûrun tanzîmi birkaç mâddeye muhtâc olmağla zîrde yegân yegân bast u beyân olunur.

Evvelen: Ta'lîmhâne bir münâsib mevki'de ihdâs oluna. Kâğıdhâne'nin sâhil-i yemîni ihtiyâr olunsa hem âb u havâ ciheti ve hem iyâb ü zihâba suhûlet takrîbi ile ehven olduğundan başka hafizallâhu Teâlâ illet-i vebâ zuhûru hengâmında fi'l-cümle me'mûn ve masûn olacağı ve etrâfda vâki' sahrâların vüs'ati hasebiyle mesâha ve hendesenin ameliyâtı ve sunûf-ı askeriyye ta'lîmâtı icrâ olunabileceği bedîdâr olmağla mahall-i merkûm ehven ve ahsen görülür ve binâ-yı mezkûr ahşâbî olmayıp kârgîr ola. Ve derûnunda Avrupa'dan celb olunacak muallim ve oficyallere kadr-i kifâye tâliblerin ikâmetleri için başka başka odalar inşâ oluna.

Sâniyen: Ehl-i İslâmdan kırk beş nefer ve Rum tâifesinden on beş nefer talebe cümlesi on beş ve yirmi yirmi beş yaşında olmak üzere ta'lîmhânede tahsîs oluna ve bunların mahlûlleri zuhûrunda yerleri hâlî kalmayıp beher hâl başkaları ta'yîn olunarak mikdâr-ı mezbûr terakkî ve noksân kabûl etmeye.

Sâlisen: Ta'lîmhâne-i mezkûrda ilm-i hesâb ve el-cebir ve mesâha ve fenn-i inşâ-yı süfün ve fenn-i deryâ ve felekiyyât ve fenn-i resm ve tertîb-i asker ve mi'mârî ve hendese başka başka ta'lîm etdirile. Kaldı ki mühendisler beher hâl fi'l-cümle kitâbete âşinâ olmak lâzımeden olmağla zikrolunan talebe beyninde okuyup yazmağa âşinâ olmayanlara lisân-ı Türkîyi ta'lîm için başka muallimler dahi tahsîs etdirile. Memâlik-i mahrûse-i hâkâniyyeye hem-civâr olan düvel, Devlet-i Aliyye ile muâmeleleri lâzım geldiğinden Türkî lisânı ta'allüm için otuz kırk talebeye mahsûs mektebler îcâdına iktizâ eden masârifi ihtiyâr eyledikleri gibi Devlet-i Aliyye'nin dahi ekser Avrupa devletleriyle küllî münâsebeti derkâr olduğundan elsine-i Efrenciyyeyi ve hiç değil ise cemî'-i Avrupa'ya şümûlü ve şâyeste-i mütâla'a olacak katı vâfir müellefât-ı mu'teberesi cihetiyle sâir elsine-i Nasârâya tefevvuku zâhir olan Fransız lisânını gerek ehl-i İslâma ve gerek Rum tâifesine ta'lîm etdirilse bu makûleler her dürlü hidmet-i Devlet-i Aliyye'de ve be-tahsîs lâzımü'l-mütâla'a olan ba'zı kütüb ve âsârın tercemesine medâr olacakları zâhir olmağla lisân-ı mezkûru ta'lîm için ta'lîmhânede başkaca muallimler dahi ta'yîn oluna.

Râbian: Ta'lîmhânede kâffe-i sevâhil ve bihâr ve memâlik ve büldânın başka başka harîtaları ve pusulalar ve resimler ve kılâ' ve istihkâmât-ı mütenevvia numûneleri ve âlât-ı hendese ve fünûn-ı mezkûreye dâir Türkî ve Fransız kitâbları mevcûd olmak lâzım olmağla bir sâ'at evvel malzeme-i mezkûreyi tedârük ve mübâya'a zımnında ta'lîmhâne nâzırı efendi defterini takdîm eyleye. Kaldı ki Eflatun ve Aristo ve Sokrat gibi felâsife-i mütekaddimînin ahlâf ve a'kâbları mütâla'a-i ulûm ve fünûn ve tecârib-i gûnâ-gûn ile vakit vakit nice âsâr-ı cedîde istihrâcına destres olup mürûr-ı edvâr ve kürûr-ı dühûr ve a'sâr ile refte refte mezâhib-i mütekaddimînden a'lâ olarak her bir ilmi kemâline îsâl ve müellefât-ı adîde inşâsına sa'y-i bî-hemâl eylediklerine mebnî bunlara dâir müteahhirînin âsâr-ı cedîdeleri terceme olunsa hem ta'lîmhânede ta'yîn olunacak talebeye ve hem tahsîl-i ma'ârife hod be-hod heveskâr ve dîn ü Devlet-i Aliyye'ye hidmeti sermâye-i iftihâr addeden sâir kimesnelere enfa' olacağı mülâbesesiyle bu makûle kütüb ve risâlât ba'de't-terceme her birinden beşer ve altışar yüz nüsha bulunmak için tab' etdirile.

Hâmisen: Sa'âdetli Reîsü'l-küttâb Efendi hazretleri ta'lîmhânenin müdîr-i mutlakı olup lâkin külle yevmin nezâret-i mahsûsaya me'mûr olarak ashâb-ı dirâyet ve gayret ve erbâb-ı sıdk u istikâmetden biri ta'yîn oluna. Şöyle ki; başmuallim ve dört nefer hulefâ ve lisân-ı Türkîye mahsûs üç nefer muallim ve Fransız lisânı için diğer üç nefer muallimler dahi nâzır-ı mûmâ-ileyhin zîr-i idâresinde olalar.

Sâdisen: Talebenin derslerine müte'allik kâffe-i umûr ve husûsâtı nâzır efendi ile tâife-i Efrenc'den başmuallim ta'yîn olunacak kimesne bi'l-müzâkere tanzîm edeler.

Sâbian: Talebenin intihâbı husûsu nâzır efendinin yed-i istiklâline müfevvaz olmağla efendi-i mûmâ-ileyh bu bâbda sıdk-ı tâm ve sa'y-i mâ-lâ-kelâm ile bezl-i küll-i dikkat eyleye ve talebenin zabt u rabtı ve derslerine adem-i müdâvemet veyahud hilâf-ı rızâ vaz' u hareketlerine mebnî müstahıkk-ı te'dîb olanların terbiye ve te'dîbleri Reîs Efendi hazretlerine bi'l-istîzân mûmâ-ileyh nâzır efendi ma'rifetiyle icrâ olunup mersûmûndan kâbil-i ıslâh ve terbiye

olmayanlar ve ta'allüm-i fünûna isti'dâddan bî-behre olanların ta'lîmhâneden def' ve teb'îdleri dahi kezâlik ba'de'l-istîzân Efendi-i mûmâ-ileyhin re'yine müfevvaz ola.

Sâminen: Talebenin külle yevmin derslerine müdâvemetleri lâzımeden olmağla tulû'-ı şemsde cümlesi ta'lîmhânede cem' olunup beş sâ'at kadar ale't-tevâlî muallimlerinden ba'de'l-istifâde kendi hânelerinde veyahud yine ta'lîmhânede her biri dersini mütâla'aya meşgûl ola. Yalnız cuma ve pazar günleri ta'tîl-i ders oluna.

Tâsian: Ta'lîmhânenin tertîbinden sekiz mâh mürûrundan sonra her ay başında talebenin istifâde etdikleri her bir ilim ve fen ve lisânın imtihânı olmak kâideden olup yevm-i imtihânda ashâb-ı ma'ârifden herkesin Ta'lîmhâneye gelmesine ruhsat verile. Lâkin hem tahsîl-i ma'ârife meşgûl olanlara tâziyâne-i şevk ve gayret ve hem metâ'-ı ilm ve hüner bu zamân-ı meyâmin-unvânda ne derecede râyic olduğunu cümleye i'lâna vesîle ve illet olmak üzere aralık aralık eyyâm-ı imtihânda evliyâü'n-ni'am hazerâtının dahi ta'lîmhâneyi teşrîfleri mümkin olur ise bu eser-i cemîlin istikrârına sebeb-i kavî olacağı ve talebeden tahsîl-i ma'ârifde kesb-i imtiyâz edenler senede bir kerre tertîb olunacak büyük imtihânda kadr-i mehâretlerine göre kitâb ve harîta ve âlât-ı hendese bahâsı olarak atiyyeler ihsânına himmet buyurulur ise yek-diğere vesîle-i şevk ve gayret olacağı hüveydâdır.

Âşiren: Ta'lîmhânede hidmet edenlere başka başka senevî maâşlar tertîbi lâzım olmağla nâzır efendiye beş bin ve başmuallime üç bin beş yüz ve dört nefer hulefâya ikişer bin beşer yüz guruşdan on bin ve altı nefer elsine muallimlerine bin üçer yüz guruşdan yedi bin sekiz yüz ve altmış nefer talebeye ikişer yüzden on iki bin ve üç nefer hademeye beş yüz maâşlardan başka hatab ve kömür-bahâ beş yüz ve kâğıd ve mürekkeb ve resim için elvân mübâya'asına yedi yüz cem'an kırk bin guruş ta'yîn olunup zikrolunan maâşlar nâzır efendi ma'rifetiyle yerli yerine tevzî' ve taksîm oluna. Şöyle ki nâzır-ı mûmâ-ileyh her mâh hitâmında üç bin üç yüz otuz üç guruş havâle buyurulacak mahalden kabz ve hakk u adl üzere her birine ba'de'l-i'tâ yedinden makbûz senedi ahz eyleye.

Ahade-aşeren: Ta'lîmhânenin mefrûşâtı ve gerek muallimlere gerek her bir tâlibe başka başka iktizâ eden peştahtaları mîrîden mübâya'a oluna ve nâzır efendinin ve Avrupa'dan celb olunacak muallimlere başka başka odalar tahsîs etdirilip ol tarafda hîn-i ikâmetlerinde Ta'lîmhâne derûnunda hiçbir kimesne duhân içmeğe me'zûn olmaya.

Sânî-aşeren: İllet-i vebânın sirâyeti bi't-tecrübe ma'lûm olmağla ma'âzallâhi Teâlâ Âsitâne-i Sa'âdet'de zuhûru hengâmında illet-i mezkûrenin ta'lîmhâneye sirâyetini men' için nâzır efendi ile başmuallim bi'l-müzâkere iktizâ eden esbâb-ı ihtiyâta ri'âyet edeler.

Sâlis-aşeren: Avrupa'dan celb olunacak oficyalleri birkaç sene istihdâm için mukâvele oluna. Lâkin bunların beyninde hidmete müdâvemet ve kemâl-i mehâretine nazaran ve yetişdireceği talebenin aded ve mikdârına kıyâsen sâirlerden mümtâz olanlar mukâveleden başka atiyyeler ile taltîf olunalar.

Râbi'-aşeren: Talebeden derslerini tekmîl ve matlûb olan fünûnun cihet-i ilmîsini kemâ-yenbagî tahsîl edenler her biri kangı fenne ziyâde mâhir ise ona göre münâsib olan hidmete lâzıme-i sadâkat ve gayretini îfâ için istihdâm oluna. Ve bu makûleler hîn-i hidmetlerinde sâhib-i mehâret ve kemâl olanların maiyyetlerinde bulunurlar ise fi'l-asl ulûma vâkıf olduklarına binâen an-karîb kılâ'-ı hâkâniyyenin inşâsı ve top i'mâli ve piyâde ve süvârî asker tertîbi ve fenn-i deryânın ilmî ve amelîsine sâhib-i kemâl olacakları zâhirdir.

Hâmis-aşeren: Bâlâda zikr ve tafsîl olunduğu vechile Devlet-i Aliyye-i kavî-şevketin asker ve donanması nizâmı halelden masûn olmak ale'd-devâm bu makûle fünûnda mâhir lâ-ekal yüz nefer kimesneye muhtâc olup bu sûretde ta'lîmhânenin ilâ-mâşâallâhu Teâlâ devâm ve istikrârı lâzımeden olmağla talebeden çerâğ olanlar bir müddet hidmetde istihdâm ve bi't-tecrübe tahsîl-i ilm-i tâm eyledikden sonra ta'lîmhânenin idâresine me'mûr olalar.

Sâdis-aşeren: Ta'lîmhânenin dersini tekmîl ile çerâğ olanlara sene-i ûlâda bin ve ikincisinde bin beş yüz ve üçüncüsünde iki bin guruş maâş tahsîs ve taşraya irsâlleri lâzım geldikde maâş-ı muayyenlerinden başka yevmiye birer guruş ve harcırâhları i'tâ oluna ve bunlardan ba'zısına derece-i mehâret ve hidmetlerine göre terfî'-i kadr u şânlarını mûcib olacak hâlât ile mesrûriyetleri sâirlere vesîle-i gayret ve bâdî-i şevk ve gayret olduğu zâhir olmağla iktizâsına göre bu kâideye ri'âyet oluna ve mühendislerin hidmeti askere müte'allik olmağla rüteb-i askeriyye ihsânıyla derece-i fahr u i'tibârları müzdâd olmak vâcibdir. Ta'lîmhâneden çerâğ olup ber-vech-i bâlâ müstahıkk-ı maâş olanlara verilecek akçe timar ve zeâmetlere rabt olunur ise yek-diğere tefâvüt cihetiyle beynlerinde mûcib-i gıbta ve hased olduğundan başka mahsûl-i vaktlerini mehâmm-ı Saltanat-ı Seniyye'ye sarf etmek lâzımeden iken mutasarrıf oldukları timar ve zeâmet husûslarında dahi meşgûliyetleri derkâr olacağına nazaran maâşları beher hâl nakden verile.

Sâbi'-aşeren: Zikrolunan mühendislere elbise-i mahsûsa ta'yîni tasvîb buyurulur ise şimdiden elbise-i mezkûre

ile telebbüse me'zûn olmayıp derslerini tekmîl ile hîn-i çerâğiyetlerine ruhsat verile.

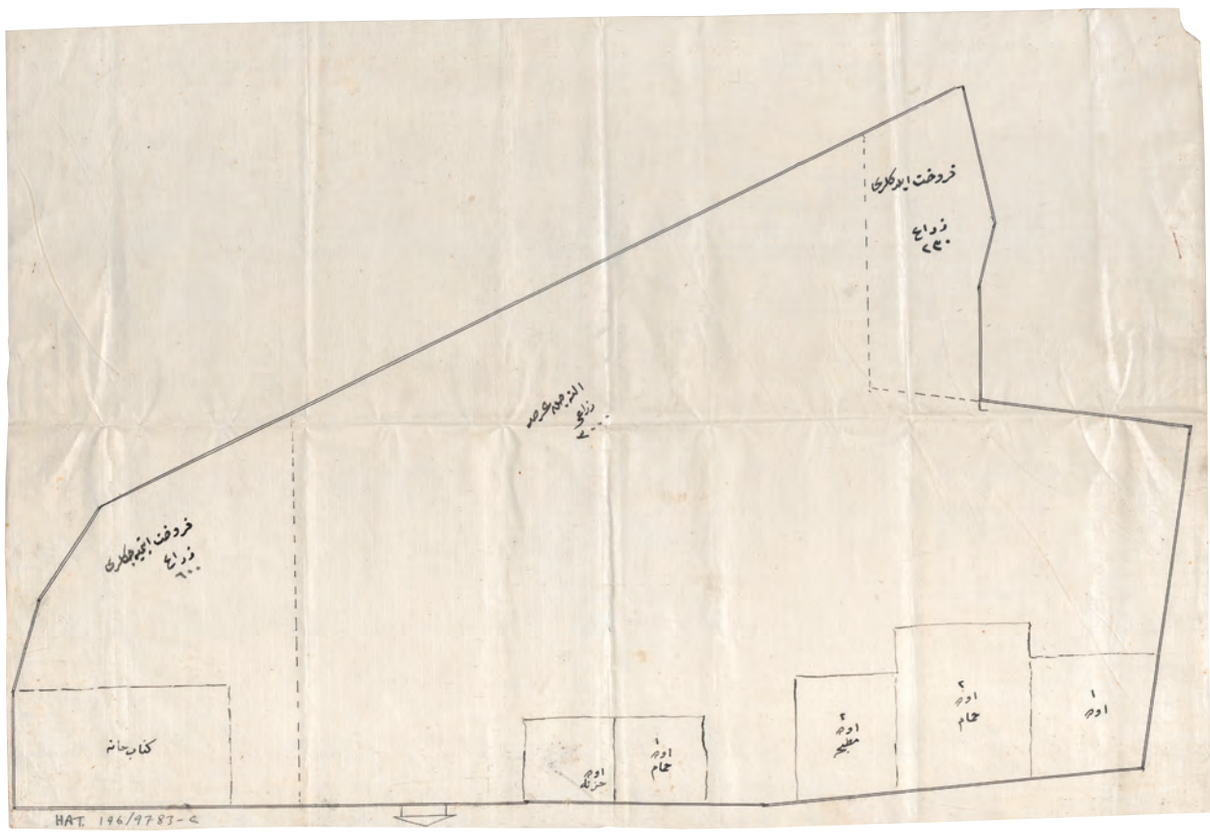
Sâmin-aşeren: Ta'lîmhâne mâddesi refte refte kemâle vâsıl olmak lâzımeden olmağla nizâmına dâir nâzır efendinin hâtırına vakit vakit lâyih olacak kâffe-i hâlâtı müdîr-i mutlak olan Reîsü'l-küttâb Efendi hazretlerine arz ve ifâdeye tecvîz-i kusûr etmeyip ale'd-devâm bu bâbda sarf-ı zihn-i ihtimâmdan hâlî olmaya.

BOA, HAT, 196/9783

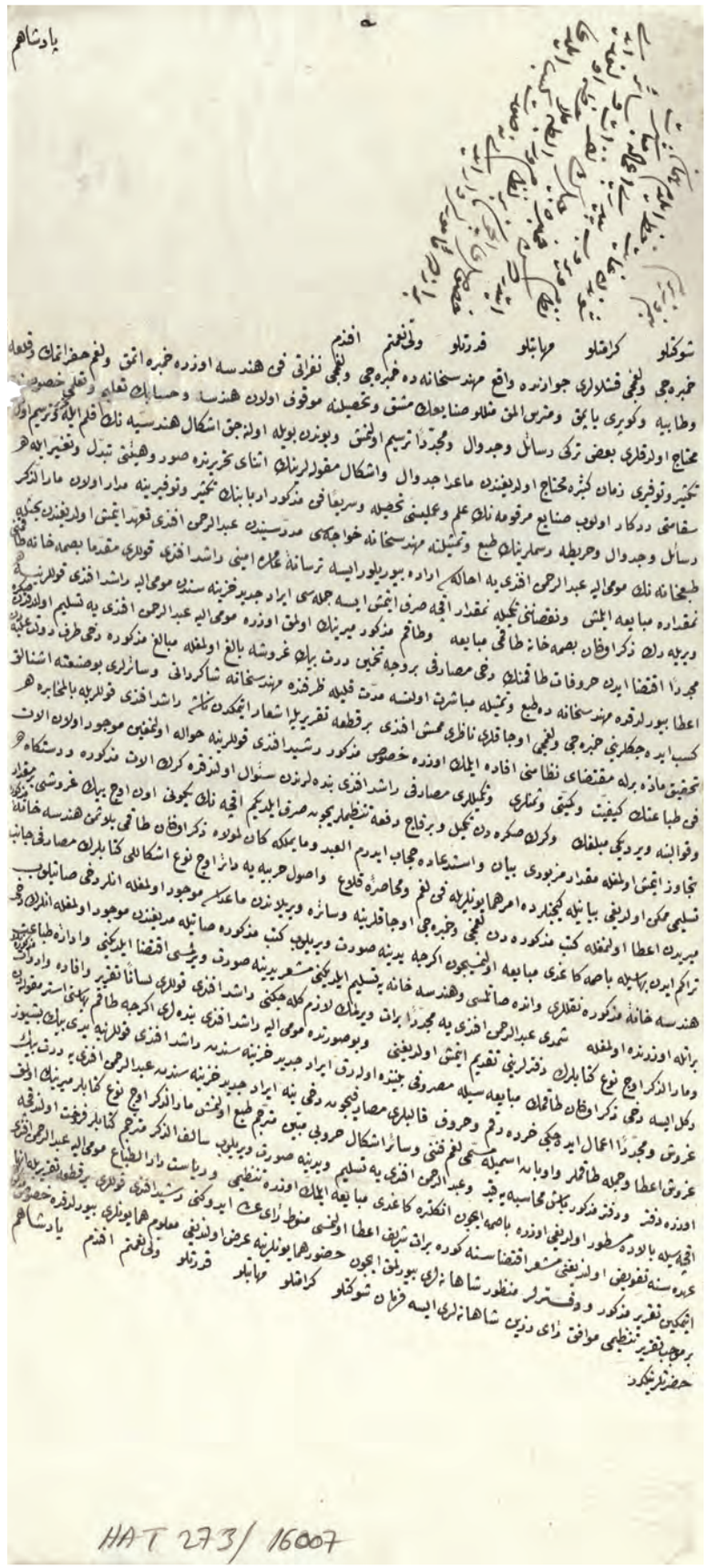
***

Mühendishâne tertîbine ve bir münâsib mahalde Mühendishâne inşâsına dâir mühendisin arz eylediği lâyihası manzûr-ı hümâyûn-ı hazret-i cihândârî buyuruldukda; "*Kâğıdhâne'de olamaz.*" deyu hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûn şeref-yâfte-i sudûr olmağla fî-nefsi'l-emr mesâfe-i baîdede olsa şâkirdânın iyâb ü zihâblarında masârife muhtâc olduklarından gayri meşakkati mûcib olduğuna binâen hâhişker olamayacakları zâhir olup karîb bir mahalde olsa hâtıra gelmeyecek ba'zı kimesnelerin müdâvemet etmeleri melhûz olduğundan Bağçekapısı'na karîb Sultanhammâmı karşısında fazîletli Âşir Efendi'nin arsası fürûht olunacak olmağla resmi bir kâğıda ihrâc olunup vâfir kârgîr odaları mevcûd olmağla mâ'adâ duvarları tuğladan ve döşeme ve sakfları ahşâbdan, dîvânhâne ve tullâb odaları inşâ olundukda ve kitâbhâne yapmak için tevkîf edeceği köşe başında kârgîr oda dahi alınmak mümkin olur ise hem Mühendishâne ve hem Basmahâne bir mahalde olup vehle-i ûlâda Basmahâne inşâ olunmak üzere mübâşeret olunmak sûreti dahi hâtıra gelir. Eğer bu vechile irâde-i aliyyeleri ta'alluk eder ise âhar kimesnelere fürûht etmezden mukaddem mübâya'asına mübâşeret olunmak iktizâ eylediği ma'lûm-ı devletleri buyuruldukda emr ü fermân devletli, sa'âdetli sultânım hazretlerinindir.

BOA, HAT, 196/9783-A

BOA, HAT, 196/9783-C

HAT 273/ 16007

Mühendishanede Eğitim Gören Humbaracı ve Lağımcı Askerlerin İhtiyacı Olan Kitapların Basımı

Mühendishanede humbaracı ve lağımcı askerlerin humbara atma, lağım kazma, metris alma, kale, tabya ve köprü yapma gibi sanatları hendese ilmine uygun biçimde öğrenmeleri için gerekli yazma, cetvel, harita ve hendese şekillerini ihtiva eden kitapların Tabhane'de basılması icin Mühendishane Hocası Müderris Abdurrahman Efendi'nin görevlendirilmesine dair hatt-ı hümâyun.

13 Şubat 1797

Benim Vezîrim

Şundan gâyet hazzeyledim. Hemân nizâm verip peyderpey i'mâle mübâşeret etdirdesin. Humbaracıların neferât ve sâir husûsları için bir nizâm ve râbıta mülâhaza olunur idi. Biraz da me'mûrlar var idi. Ne sûret kesbeyledi ?

Şevketli, Kerâmetli, Mehâbetli, Kudretli Velîni'metim Efendim Pâdişâhım

Humbaracı ve Lağımcı kışlaları civârında vâki' Mühendishâne'de humbaracı ve lağımcı neferâtı fenn-i hendese üzere humbara atmak ve lağım hafr etmek ve kal'a ve tabya ve köprü yapmak ve metris almak misilli sanâyi'in meşk ve tahsîline mevkûf olan hendese ve hesâbın ta'lîm ve ta'allümü husûsunda muhtâc oldukları ba'zı Türkî resâil ve cedâvil[1] ve müceddeden tersîm olunmuş ve bundan böyle olunacak eşkâl-i hendesiyyenin kalem ile tahrîr ve tersîm olunup teksîr ve tevfîri zamân-ı kesîre muhtâc olduğundan mâ'adâ cedâvil ve eşkâl makûlelerinin esnâ-yı tahrîrinde suver ve hey'eti tebeddül ve tagayyür ile sekâmeti derkâr olup sanâyi'-i merkûmenin ilim ve amelîsini tahsîle ve serîan fenn-i mezkûr erbâbının teksîr ve tevfîrine medâr olan mârrü'z-zikr resâil ve cedâvil ve harîta resimlerinin tab' ve temsîline Mühendishâne Hocası müderrisînden Abdurrahman Efendi ta'ahhüd etmiş olduğundan bahisle Tab'hânenin mûmâ-ileyh Abdurrahman Efendi'ye ihâlesi irâde buyurulur ise Tersâne-i Âmire Emîni Râşid Efendi kulları mukaddemâ Basmahâne takımını ne mikdâra mübâya'a eylemiş ve noksânını tekmîle ne mikdâr akçe sarf etmiş ise cümlesi Îrâd-ı Cedîd Hazînesinden mûmâ-ileyh Râşid Efendi kullarına verilerek zikrolunan Basmahâne takımı mübâya'a ve takım-ı mezkûr mîrînin olmak üzere mûmâ-ileyh Abdurrahman Efendi'ye teslîm olunduktan sonra müceddeden iktizâ eden hurûfât takımının dahi masârifi ber-vech-i tahmîn dört bin guruşa bâliğ olmağla mebâliğ-i mezkûre dahi taraf-ı Devlet-i Aliyye'den i'tâ buyuruldukda Mühendishâne'de tab' ve temsîle mübâşeret olunsa müddet-i kalîle zarfında Mühendishâne şâkirdânı ve sâirleri bu san'ata âşinâlık kesb edeceklerini Humbaracı ve Lağımcı Ocakları Nâzırı Memiş Efendi bir kıt'a takrîriyle iş'âr etmekden nâşî Râşid Efendi kullarıyla bi'l-muhâbere

1 Bu kelime burada ve bu metinde geçtiği diğer yerlerde "*cedvâl*" şeklinde yazılmıştır.

tahkîk-i mâdde birle muktezâ-yı nizâmını ifâde eylemek üzere husûs-ı mezkûr Reşid Efendi kullarına havâle olunmağın mevcûd olan âlât-ı fenn-i tıbâ'atin keyfiyyet ve kemmiyyeti ve semenleri ve tekmîlleri masârifi Râşid Efendi bendelerinden suâl olundukda gerek âlât-ı mezkûre ve destgâh ve kavâlibine verdiği meblağın ve gerek sonradan tekmîl ve birkaç def'a tanzîmleri için sarf eylediğim akçenin yekûnu on üç bin guruşu bir mikdâr tecâvüz etmiş olmağla mikdâr-ı mezbûru beyân ve istid'âda hicâb ederim. *"El-abdü ve mâ yemlikühû keenne li-mevlâhü."*[1] Zikrolunan takımı bilâ-semen Hendesehâne-i mezkûra teslîmi mümkin olduğu beyânıyla geçenlerde emr-i hümâyûnlarıyla fenn-i lağım ve muhâsara-i kılâ' ve usûl-i harbiyyeye dâir üç nev' eşkâlli kitâbların masârifi cânib-i mîrîden i'tâ olunmağla kütüb-i mezkûreden Lağımcı ve Humbaracı ocaklarına ve sâire verilenden mâ'adâsı mevcûd olmağla onlar dahi satılıp terâküm eden bahâsıyla basma kâğıdı mübâya'a olunması için eğerçi yedine sûret verilip kütüb-i mezkûre satılamadığından mevcûd olmağla onların dahi Hendesehâne-i mezkûra nakilleri ve ânda satılması ve Hendesehâne'ye teslîm eylediğini müş'ir yedine sûret verilmesi iktizâ eylediğini ve idâre-i tıbâ'at berâtla üzerinde olmağla şimdi Abdurrahman Efendi'ye müceddeden berât verilmek lâzım geleceğini Râşid Efendi kulları lisânen takrîr ve ifâde ve edevât-ı mezkûrenin ve mârrü'z-zikr üç nev' kitâbların defterlerini takdîm etmiş olduğunu ve bu sûretde mûmâ-ileyh Râşid Efendi bendeleri eğerçi takım bahâsını ister makûleden değil ise dahi zikrolunan takımın mübâya'asıyla masrûfu beyninde olarak Îrâd-ı Cedîd Hazînesinden Râşid Efendi kullarına yedi bin beş yüz guruş ve müceddeden i'mâl edeceği hurde rakam ve hurûf kalıbları masârifi için dahi yine Îrâd-ı Cedîd Hazînesinden Abdurrahman Efendi'ye dört bin guruş i'tâ ve cümle takımlar Vavban[2] ismiyle müsemmâ lağım fennini ve sâir eşkâl-i hurûbu mübeyyin mütercem tab' olunmuş mârrü'z-zikr üç nev' kitablar mîrînin olmak üzere defter ve defter-i mezkûr Başmuhâsebeye kayd ve Abdurrahman Efendi'ye teslîm ve yedine sûret verilip sâlifü'z-zikr mütercem kitâblar fürûht olundukca akçesiyle bâlâda mastûr olduğu üzere basma için İngiltere kâğıdı mübâya'a eylemek üzere tanzîmi ve Riyâset-i Daru't-tıbâ' mûmâ-ileyh Abdurrahman Efendi uhdesine tefvîz olunduğunu müş'ir iktizâsına göre berât-ı şerîf i'tâ olunması menût-ı re'y-i âlî idüğini Reşid Efendi kulları bir kıt'a takrîriyle inhâ etmeğin takrîr-i mezkûr ve defterler manzûr-ı şâhâneleri buyurulmak için huzûr-ı hümâyûnlarına arz olunduğu ma'lûm-ı hümâyûnları buyuruldukda husûs-ı mezkûrun ber-mûceb-i takrîr tanzîmi muvâfık-ı re'y-i rezîn-i şâhâneleri ise fermân şevketli, kerâmetli, mehâbetli, kudretli velînî'metim efendim Pâdişâhım hazretlerinindir.

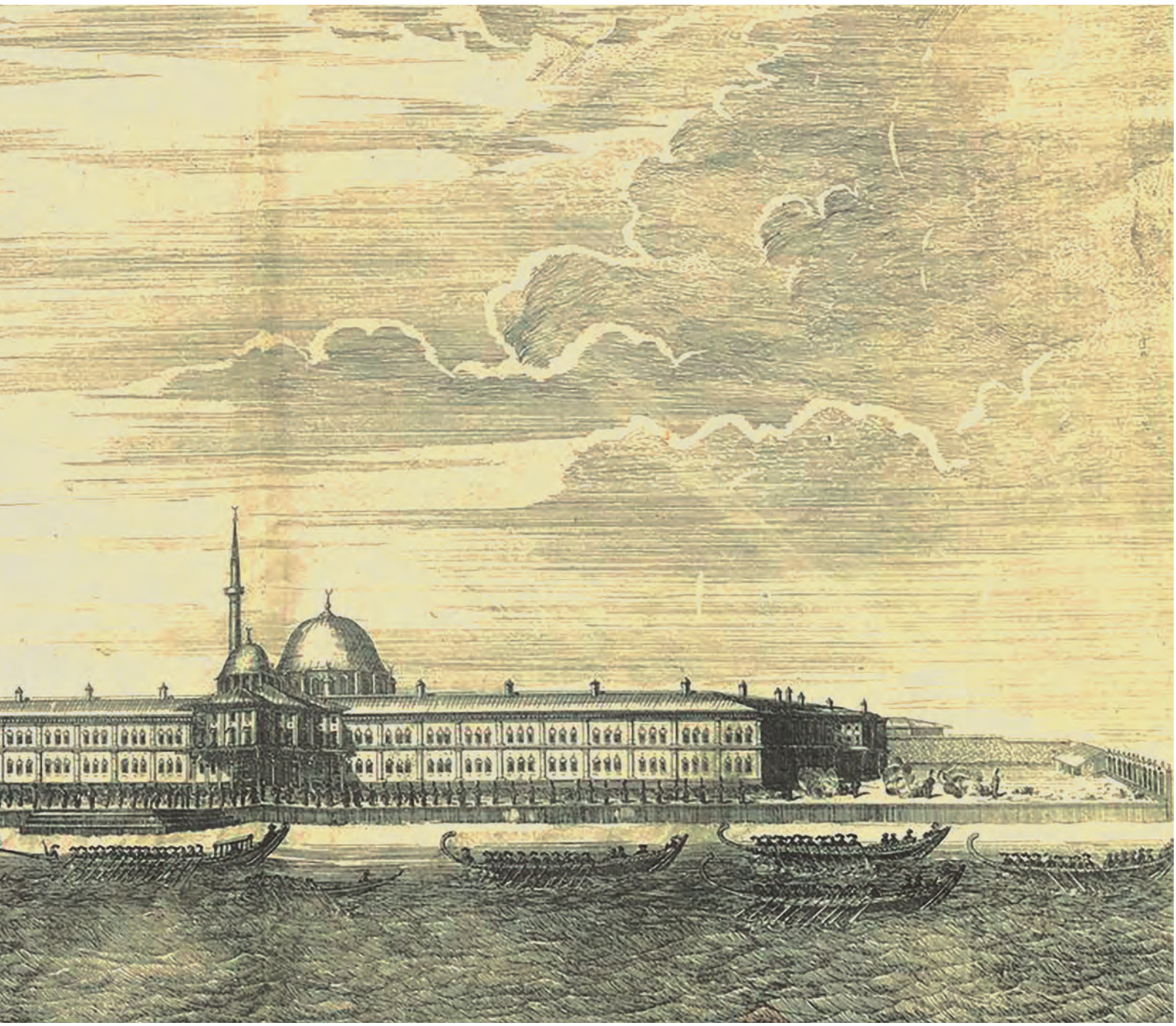
(Belgenin arka yüzü)

15 Ş. sene [1]211

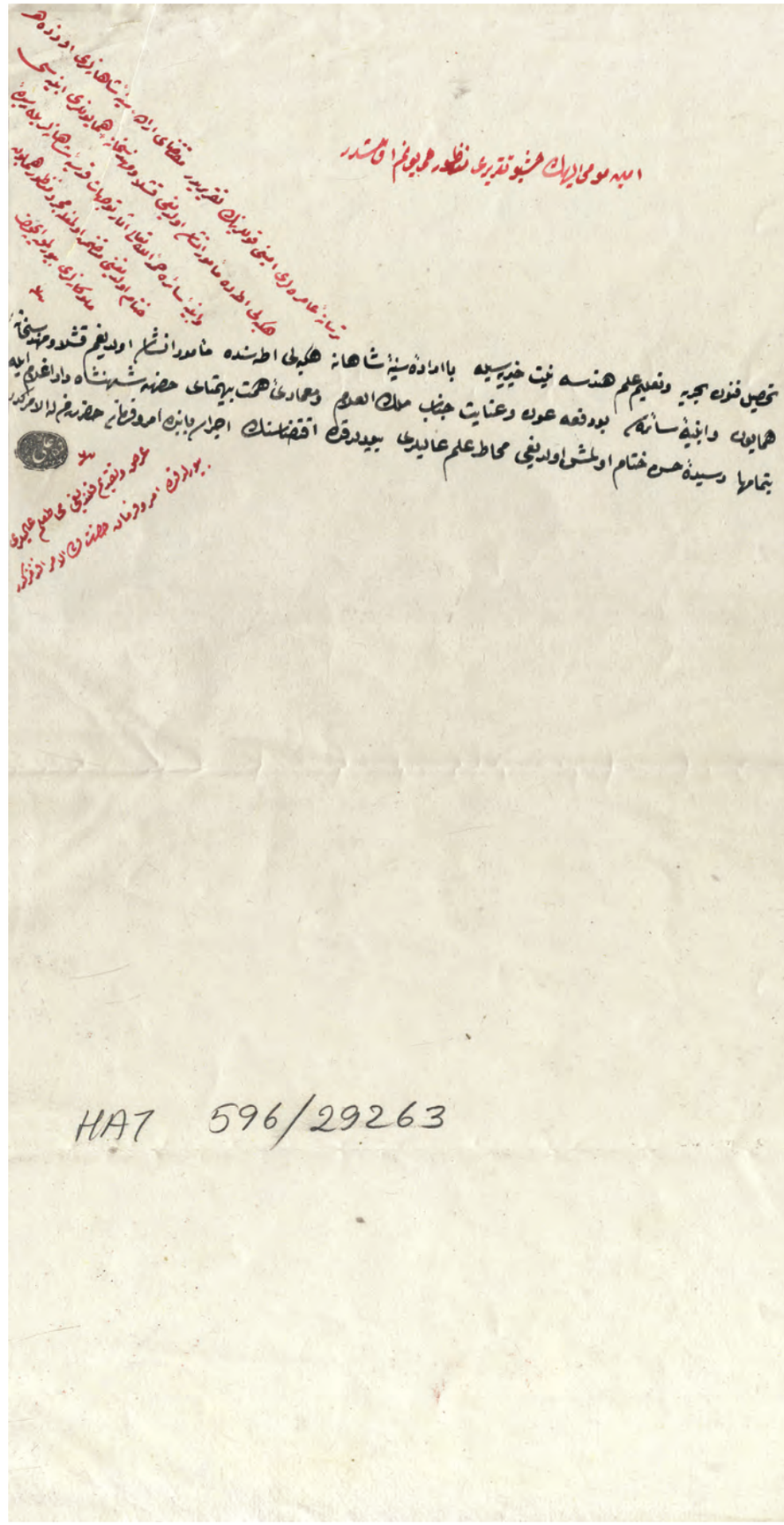

1 "*Kul ve mâlik olduğu şeyler efendisinindir.*" anlamında bir sözdür.

2 *Fenn-i Lağım* isimli kitabın müellifi. Bk. Sebastien Le Prestre de Vauban (1633-1707), *Fenn-i Lağım*, Osmanlı Türkçesi'ne çeviren: Konstantin İpsilanti, İstanbul 1208 (1793).

Yeni Humbaracı ve Lağımcı Ocağı,
Mahmud Râif Efendi Tableau des Nouveaux Règlemens de L'Empire Ottoman, İstanbul 1798, s. 34-35

HAT 596/29263

Heybeliada'da Kışla ve Mühendishane İnşası

Tersâne-i Âmire Emini Ali tarafından Heybeliada'da inşasına başlanan kışla ve Mühendishâne-i Hümâyun binaları ile diğer binaların inşaatının tamamlandığı hakkındaki takririn Padişah tarafından görüldüğüne dair hatt-ı hümâyun.

2 Temmuz 1829*

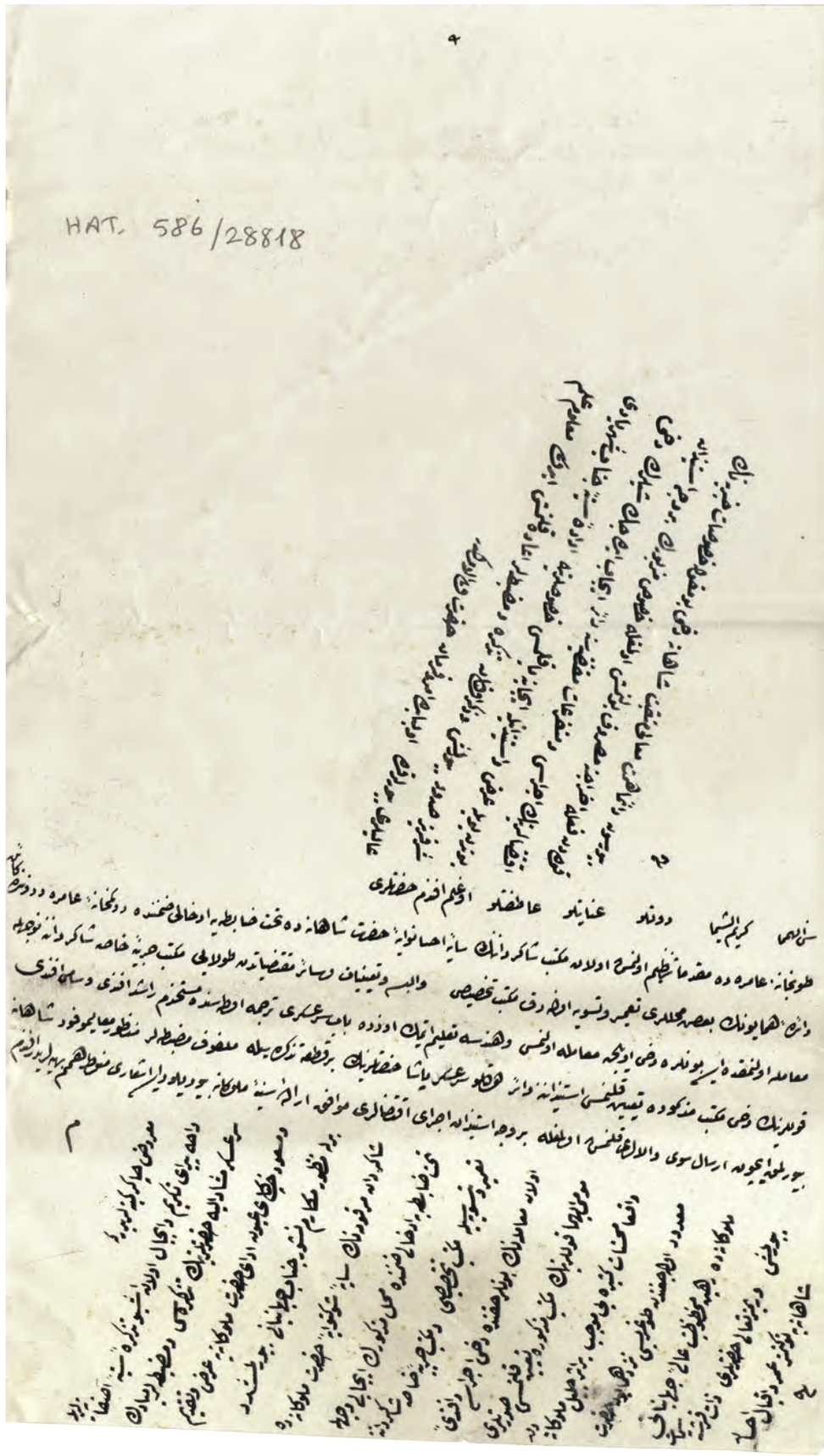
Emîn-i mûmâ-ileyhin işbu takrîri manzûr-ı hümâyûnum olmuşdur.

Tersâne-i Âmireleri Emîni kullarımın takrîridir. Muktezâ-yı irâde-i seniyye-i şâhâneleri üzere Heybeliada'da me'mûr-ı inşâsı olduğu Kışla ve Mühendishâne-i Hümâyûnları ebniyesi ve ebniye-i sâire hamden li'llâhi Teâlâ âsâr-ı teveccühât-ı kudsiyye-i şâhâneleriyle resîde-i hitâm olduğunu mutazammın olmağla mücerred manzûr-ı hümâyûn-ı mülûkâneleri buyurulmak için arz u takdîm kılındığı muhât-ı ilm-i âlîleri buyuruldukda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emr efendimizindir.

Tahsîl-i fünûn-ı bahriyye ve ta'lîm-i ilm-i hendese niyyet-i hayriyyesiyle bâ-irâde-i seniyye-i şâhâne Heybeli Adası'nda me'mûr-ı inşâsı olduğum kışla ve Mühendishâne-i Hümâyûn ve ebniye-i sâiresi bu def'a avn ü inâyet-i cenâb-ı Melikü'l-Allâm ve mi'mârî-i himmet-i bî-hemtâ-yı hazret-i şehinşâh-ı Dârâ-gulâm ile bi-tamâmihâ resîde-i hüsn-i hitâm olmuş olduğu muhât-ı ilm-i âlîleri buyuruldukda iktizâsının icrâsı bâbında emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

(Mühür)
Ali

* Tarih tahminîdir. Osmanlı Arşivi otomasyon sisteminden alınmıştır.

HAT. 586/28818

Tophane'deki Dâire-i Hümâyunun Mektep Yapılması ve Öğrencilerin İhtiyaçlarının Karşılanması

Tophâne-i Âmirede bulunan Dökümhâne-i Âmire içerisindeki daire-i hümâyunun tamir edilerek mektep yapılması; öğrencilerin elbise, tayinat vs. ihtiyaçlarının karşılanması hususunda Mekteb-i Harbiye-i Hâssa öğrencilerine yapılan uygulamanın esas alınması ve hendese öğretmek üzere Raşid ve Sami efendilerin bu mektebe muallim olarak tayin edilmelerine dair irâde-i seniyye.

17 Ekim 1839

Seniyyü'l-himemâ, Kerîmü'ş-şiyemâ, Devletli, İnâyetli, Âtıfetli Oğlum Efendim Hazretleri

Tophâne-i Âmirede mukaddemâ tanzîm olunmuş olan mekteb şâkirdânının sâye-i ihsân-vâye-i hazret-i şâhânede taht-ı zâbıtaya idhâli zımnında Dökümhâne-i Âmire derûnunda kâin dâire-i hümâyûnun ba'zı mahalleri ta'mîr ve tesviye olunarak mekteb tahsîsi ve elbise ve ta'yînât ve sâir muktezıyâtdan dolayı Mekteb-i Harbiye-i Hâssa şâkirdânına ne vechile muâmele olunmakda ise bunlara dahi öylece muâmele olunması ve hendese ta'lîm etmek üzere Bâb-ı Seraskerî Tercüme Odası'nda müstahdem Raşid Efendi ve Sâmi Efendi kullarının dahi mekteb-i mezkûra ta'yîn kılınması istîzânına dâir devletli Serasker Paşa hazretlerinin bir kıt'a tezkiresiyle melfûf mazbatalar manzûr-ı ma'âlî-mevfûr-ı şâhâne buyurulmak için irsâl-i sûy-i vâlâları kılınmış olmağla ber-vech-i istîzân icrâ-yı iktizâları muvâfık-ı irâde-i seniyye-i mülûkâne buyurulur ise iş'ârı menût-ı himem-i behiyyeleridir efendim.

Mim.

Ma'rûz-ı Çâker-i Kemîneleridir ki:

Râha-pîrâ-yı tekrîm ve ibcâl olan işbu tezkire-i seniyye-i âsafâneleriyle Serasker-i müşârun-ileyh hazretlerinin tezkiresi ve mazbatalar mübârek ve mes'ûd hâk-i pâ-yı uyûn-ârâ-yı hazret-i mülûkâneye arz ve takdîm birle manzûr-ı mekârim-neşûr-ı cenâb-ı cihân-bânî buyurulmuşdur. Şâkirdân-ı merkûmenin sâye-i şevket-vâye-i hazret-i mülûkânede taht-ı zâbıtaya idhâli zımnında mahall-i mezkûrun îcâbı vechile ta'mîr ve tesviyesiyle mekteb tahsîsi ve Mekteb-i Harbiye-i Hâssa şâkirdânına olan muâmelenin bunlar hakkında dahi icrâsı ve efendi-i mûmâ-ileyhimâ kullarının mekteb-i mezkûra ta'yîn kılınması sûretleri vâkı'â muhassenât-ı kesîreyi mûcib bir eser-i celîl-i mülûkâneden ma'dûd olacağından doğrusu nezd-i hümâyûn-ı hazret-i mülûkânede rehîn-i mahzûziyet-i âlî-i cihân-bânî buyurulmuş ve Rabbimiz Teâlâ hazretleri zât-ı ferişte-simât-ı şâhâneye tükenmez ömür ve ikbâl ihsân buyursun; dâimâ himmet-i ma'âlî-menkabet-i şâhâne dahi bu makûle husûsât-ı hayriyyenin kuvveden fi'le ihrâcına masrûf bulunmuş olmağla husûs-ı mezbûrun ber-vech-i istîzân iktizâlarının icrâsı ve müteferriât-ı mukteziyesine dâir îcâb edecek şeylerin dahi bundan böyle arz ve istîzânıyla îcâbına bakılması husûslarına irâde-i seniyye-i cenâb-ı şehriyârî şeref-rîz-i sudûr buyurulmuş ve zikrolunan tezkire ve mazbatalar iâde kılınmış idüği ma'lûm-ı ilm-i âlîleri buyuruldukda ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

(Belgenin arka yüzü)

8 Ş. sene [12]55

BOA, PLK.p, 1072

Bazı Askerî vs. Okul Öğrencilerine 1286 (1869 - 1870) Yılı Resmî Sınavında Sorulacak Sorular

Asâkir-i Berriye Mekteb-i Harbiyesi Mekteb-i Bahriye-i Şâhâne, Topçu Asâkir Mektebi, Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne ve Mekteb-i İ'dâdiye-i Şâhânenin değişik sınıflardan seçilen bazı öğrencilere 1286 (1869 - 1870) senesinde yapılacak resmî imtihanda sorulacak sorular.

22 Mart 1871*

İşbu seksen altı senesi icrâ olunacak imtihân-ı resmîde Mekteb-i Fünûn-ı Harbiye ve Topçu ve Bahriye ve Tıbbiye-i Şâhâne sunûf-ı muhtelifesi şâkirdânından intihâb olunan ba'zı efendilere îrâd kılınacak es'iledir.

Asâkir-i Berriye Mekteb-i Harbiyesi Şâkirdâmna Îrâd Olunacak Es'ile

İlm-i hey'et:

Suâl 1- Meslek-i seyyârât hakkında Kepler ve Bod[1] nâm ehl-i hey'etin kânûnlarına kavânîn-i mezkûreden istidlâl olunan husûsât neden ibâretdir?

Fenn-i harb:

Suâl 2- Dârü'l-harekât neye derler; asker dârü'l-harekâtda iken düşmanın bağteten hücûmundan ne vechile muhâfaza olunur; zemîn ârızalarının harekât-ı askeriyyece olan dahl ve te'sîri neden ibâretdir?

Fenn-i baytariyye:

Suâl 3- İlm-i hayvânâtın ta'rîfiyle hayvânât-ı ma'lûmenin kaç sınıfa taksîm olundukları ve mezkûr sınıfların birbirinden tefrîk ve icmâlen ta'rîfi.

Coğrafya-yı askerî:

Suâl 4- Memâlik-i şâhânenin Yunanistan ile olan hudûdun ta'rîf ve tavsîfi; ta'arruz ve tedâfüî hâlinde hudûd-ı mezbûre üzerinde tutulması lâzım gelen noktaların beyânı.

İstihkâmât-ı hafîfe:

Suâl 5- İstihkâmât-ı hafîfenin inşâsına ne vakit ihtiyâc messeder ve istihkâmât ne cins malzeme ile inşâ olunur; istihkâmâtın âteşi müessir olmak için kangı şekilde inşâ olunmak iktizâ eder ve redud[2] şeklinde olan münferid bir istihkâm üzerine ne vechile hücûm olunur?

Fenn-i makine:

Suâl 6- Nâzım ta'bîr olunan uzv-ı makine buhâr makinelerinde ne vechile te'sîr eder; vapur makinelerinde

* Tarih tahminîdir. Osmanlı Arşivi otomasyon sisteminden alınmıştır.

1 Johann Elert Bode (1747-1826). Bk. Titius-Bode Yasası.

2 Bulgarca olan bu kelimenin karşılığı "tabya"dır.

bârgîr kuvveti ta'bîr olunan vâhid-i kıyâs neden ibâretdir? Meselâ beş bârgîr kuvvetine muhtâc olan bir makinenin bârgîr ile işledilmesi lâzım geldiği hâlde kaç bârgîr istihdâm olunmak iktizâ eder? Bir makinenin kaç bârgîr kuvvetinde olduğu fren dopronu vâsıtasıyla ne vechile ta'yîn olunur?

Taksîm-i arâzî:

Suâl 7- Taksîm-i arâzî usûlüne tatbîkan bir ülkenin harîtasını almak ne vechile olur?

Alay ta'lîmi:

Suâl 8- Dört taburdan ibâret olan bir alay bölükle ve bu'd-i tâm ile kol nizâmında durur iken kolun ilerisinden veya gerisinden yahud yanların birisinden düşman zuhûr etdiği hâlde bu şıkların beherinde saff-ı harb nizâmına girmek için taburların ne vechile hareket etmeleri lâzım gelir?

Fenn-i kimyâ:

Suâl 9- Hâmız karbon nedir ve tarîk-ı istihsâli ne vechile olur ve havâssı neden ibâretdir? Barut kaç nev'dir? Darb ile âteş alan barutlar kangılarıdır?

Hikmet-i tabî'iyye:

Suâl 10- Tahta ve direk ve emsâli gibi mevâdd-ı haşebiyyenin ve pamuk ve keten mensûcâtının ve bunlar gibi daha sâir yanıcı olan şeylerin tutuşmaklığı men' olunabilir mi? Mıknatıs nedir ve kaç nev'dir ve mıknatıs i'mâli kaç vechile olur? ziyâü'l-elektrikî irâe etmek ve kara ve deniz lağımlarını âteşlemek için Romkorf'un[1] îcâd eylediği âlât ne vechile i'mâl olunmuş ve sûret-i isti'mâli nasıldır?

Mekteb-i Bahriye-i Şâhâne Şâkirdâmna Îrâd Olunacak Es'ile

Seyr-i sefâyin:

Suâl 1- Arzı ve tûlü ma'lûm olan bir mahalden kıyâm ile diğer arzı ve tûlü ma'lûm bir mahalle azîmet murâd olundukda zâviye-i rüzgâr ile işbu mahaller beyninde bulunan bu'dun ne mikdâr mil olduğunu istihrâc ediniz.

İlm-i hey'et:

Suâl 2- Şems ile kamerin arza olan bu'dlarını ne vechile istihrâc edersiniz?

Topçuluk:

Suâl 3- Humbara endâhtı husûsunda isti'mâl olunan tapalardan Armistron'un sâniyeli tapasıyla Pitmen'in bahriyyede müsta'mel müsâdeme tapalarını ta'rîf ediniz.

Fenn-i harb-i bahrî:

Suâl 4- Yelken sefâin-i harbiyyesi ile vapur sefâin-i harbiyyesinden müretteb bir filo donanma muhârebeye mübâşeret etmezden akdem fenn-i harb-i bahrî iktizâsı üzere her sefîne birbirini müteâkib muhârebe hattına duhûl edeceğinden işbu hatta dâhil olmak üzere icrâ kılınan münâvere-i bahriyye tamâmıyla vapur sefâin-i harbiyyesi hakkında ne sebebe mebnî cârî olmadığını ve zırhlı sefâyin-i harbiyyesi yelken ve vapur sefâin-i harbiyyesine ne husûsda tercîh olunduğunu ta'rîf ediniz.

Hikmet-i tabî'iyye:

Suâl 5- Demir sefâyinde isti'mâl olunan pusula ibresine sefîne-i mezbûrenin te'sîriyle hâsıl olan meyl ve inhirâf sebebiyle mevki'-i sefînece vukûa gelecek hatâyı beyân ve bu zikrolunan hatâdan sâlim olarak seyretmek için inhirâf-ı mezkûru kable's-seyr ve'l-kıyâm tahkîk ve ta'yîn ediniz.

Fenn-i makine:

Suâl 6- Her kangı bir buhâr makinesinin ta'rîfiyle mezbûr makineye buhârın ne vechile i'tâ-yı hareket eylediğini beyân ediniz.

İlm-i inşâiyye:

Suâl 7- Bir uskur[2] ve sefînenin direklerinin mevki'leriyle berâber tûllerinin ne mikdâr olacağını istihrâc ediniz.

Müsellesât-ı küreviyye:

Suâl 8- Arz-ı beled ile meyl ve irtifâ'-ı şems ma'lûm iken fazl-ı dâiri ne yolda istihrâc edersiniz?

Müsellesât-ı müsteviye:

Suâl 9- Ufk-ı mer'î ile düşman sefînesi beyninde vâki' zâviye rasad vâsıtasıyla ma'lûm oldukda düşman sefînesinin bu'd-ı mâ-beyni ne vechile istihrâc olunduğunu ta'rîf ediniz.

1 Heinrich Daniel Ruhmkorff (1803-1877).

2 Gemi pervanesi.

Topçu Asâkir Mektebi Şâkirdâmna Îrâd Olunacak Es'ile

Fenn-i topçuluk:

Suâl 1- Mikdâr-ı barutuyla yivlerinin tertîbi ve mermilerinin şekil ve hey'eti ta'yîn ve tahdîd olunmuş olan bir şeşhâne topunun ol mikdâr baruta göre en münâsib olan tûl-i helezonu endâht tecrübesiyle ve hesâb ile nasıl bulunabilir?

Fenn-i istihkâm:

Suâl 2- Îcâb-ı hâle göre ta'arruz sûretinden müdâfa'a sûretine ve müdâfa'a sûretinden ta'arruz sûretine geçilebilerek düşman üzerine netîceli bir hücûm icrâ etmek ve buna muvaffak olunamadığı sûretde hatt-ı ric'ati muhâfaza eylemek için bir nehrin kangı mahalleri intihâb olunmalı ve ol mahallere ne sûretle istihkâm verilmelidir?

Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne Şâkirdâmna Îrâd Olunacak Es'ile

İlm-i emrâz:

Suâl 1- Mukle yani küre-i ayniyye kaç nev' tabakâtdan mürekkebdir ve emrâz-ı ayniyyeden sebel yani aksu illetinin alâmât-ı fârikası nedir ve bu illetin muâlecesi ve usûl-i tedâvîsi ne vechile olur?

Mekteb-i İ'dâdiye-i Şâhâne Şâkirdâmna Îrâd Olunacak Es'ile

Hendeseden:

Suâl 1- Arz üzerinde vâki' iki mahalden biri B ve diğeri C harfiyle irâe olunduğu hâlde D noktasına varılmak mümkin ise de C noktasına yaklaşmak mümkin olduğu ma'lûm iken işbu iki mahal beyninde vâki' mesâfe ne vechile mesâha olunur?

Cebirden:

Suâl 2- Bir şehrin muhâsara ve tazyîkine ta'yîn olunan iki takım topçudan ikinci takım her kangı esbâb-ı mücbireden dolayı birinci takımla berâberce âteşe başlamayıp birinci takım otuz altı gülle endâht etdikden sonra ikinci takım icrâ-yı âteşe mübâşeret etmiş ise de ikinci takım yedi gülle atıncaya kadar birinci sekiz gülle ve birincinin dört atımda zâyi' eylediği mikdâr-ı barutu ikinci üç atımda sarf etmekde olduğu hâlde mütâreke-i muvakkateye değin sarf edecekleri barutun mikdârı birbirine müsâvî olmak için ikinci takım topçunun kaç aded gülle atması lâzım gelir?

Hesâbdan:

Suâl 3- Bir kal'a derûnunda mevcûd altı bin neferden ibâret asâkir-i müstahfızînin beherine üç yüz dirhem verilmek üzere altı mâh idâre eden nân-ı azîz müstahfızîn-i mezkûre mikdârına bin iki yüz nefer daha ilâve olunup ve zahîre-i mezkûrenin dahi on mâh idâresi matlûb olduğu hâlde beher nefere yevmiye ne kadar verilmek îcâb eder?

Coğrafyadan:

Suâl 4- Bir beldede sâ'at ma'lûm iken küre vâsıtasıyla belde-i âharda sâ'atin kaçda olacağı ne vechile ta'yîn olunur?

Arabîden:
Suâl 5-

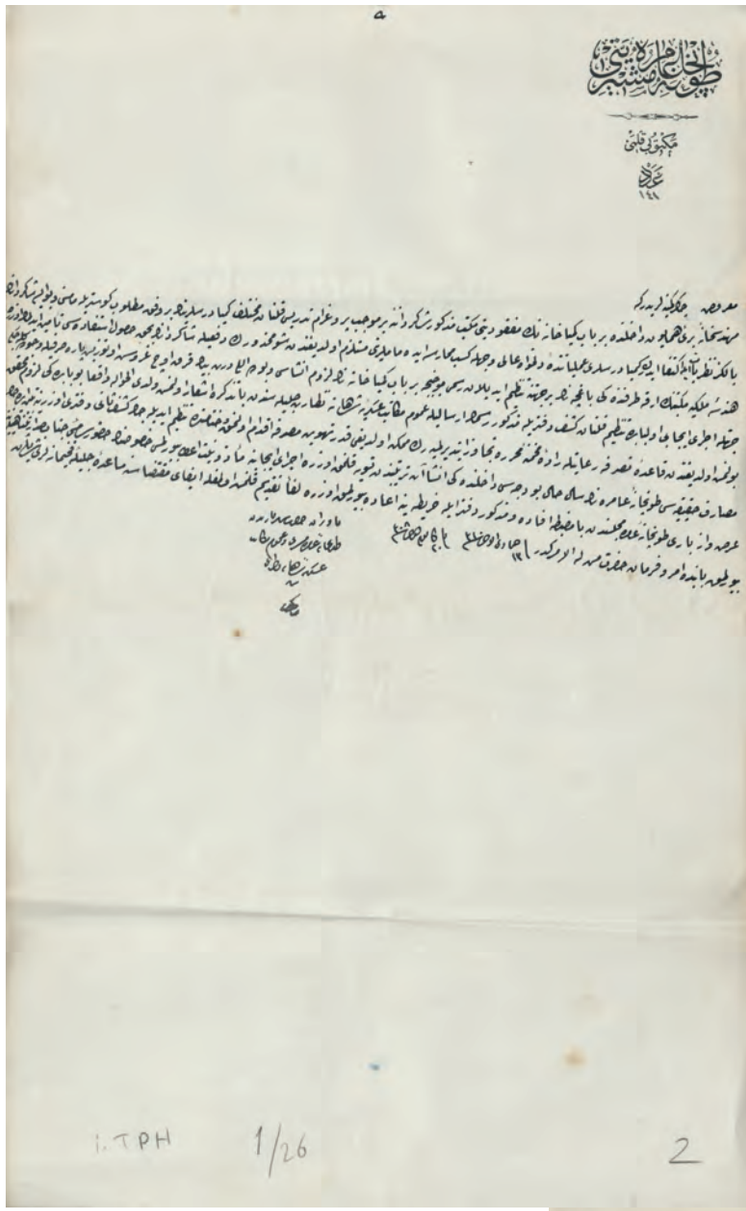
"İlâhü'l-halkı mevlânâ kadîmün
Ve mevsûfun bi-evsâfi'l-kemâl."[1]

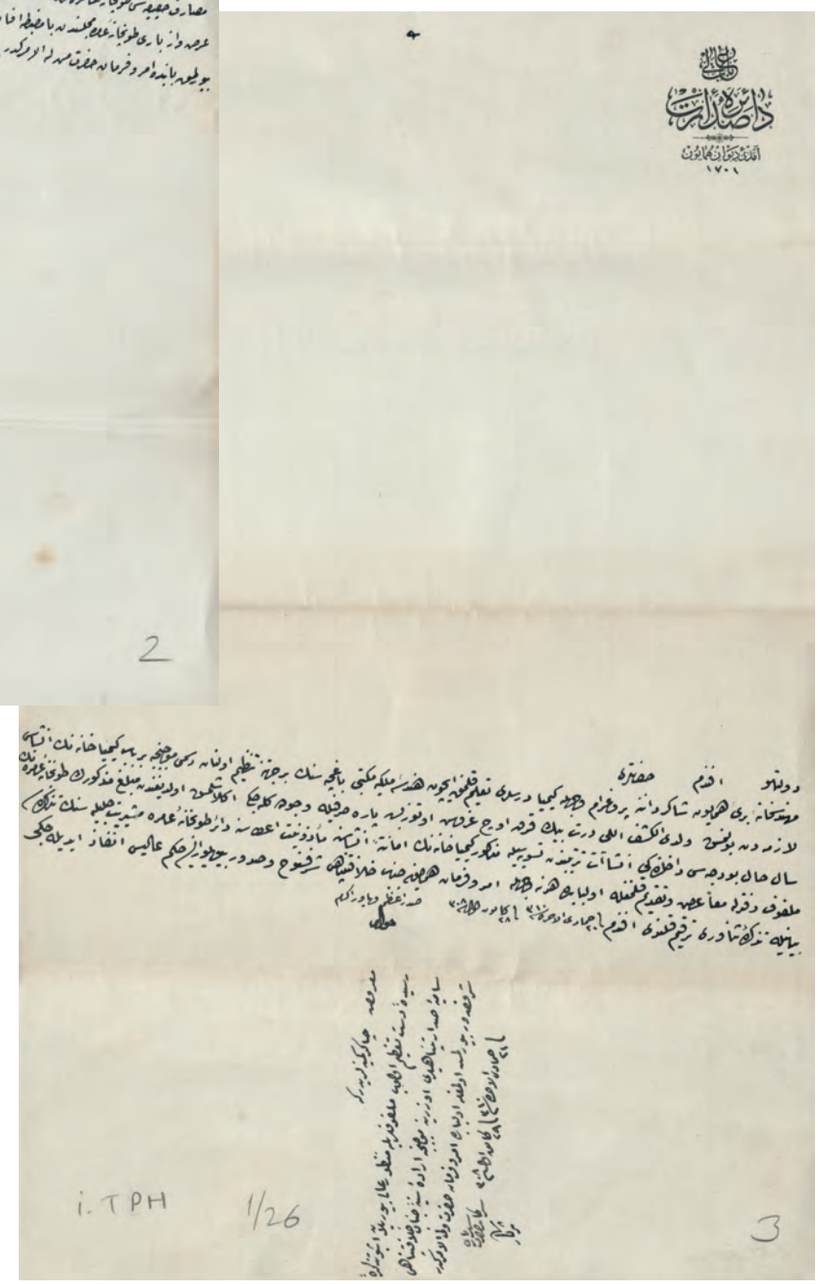
Fârisîden:
Suâl 6-

"İlmî ki nâ-güzîn tû bâşed bedân girây
Ve endâgüzân gizir bûd cüst ü cû mekon
Ve endâm ki hâsıl tû şeved ilm-i nâ-gizîr
Gayr-i ez-amel be-mûceb-i ân ârzû mekon"[2]

1 Ebû Muhammed (Ebü'l-Hasen) Sirâcüddîn Alî b. Osmân b. Muhammed b. Süleymân et-Teymî eş-Şehîdî el-Fergānî el-Ûşî (ö. 575/1179)'nin *el-Emâlî* isimli eserinden bir beyit olup "Yaratılmışların İlâhı olan Mevlamız, kadimdir ve bütü kemal sıfatlarıyla muttasıfdır." anlamındadır.

2 "Sana vacip, zaruri ve gerekli olan ilime yönel, Sana zaruri olmayan ilimden kaçın, Vâcip ve zaruri ilim hâsıl olunca, O ilmin mucibi dışında amel etmeyi arzu etme." anlamındadır.

BOA, İ.TPH, 1/26_2, 3

Mühendishâne-i Berrî-i Hümâyunda Bir Kimya Laboratuvarı İnşası

Mühendishâne-i Berrî-i Hümâyun öğrencilerinin kimya derslerini uygulamalı olarak yapabilmeleri için Hendese-i Mülkiye Mektebinin arka bahçesinde bir kimya laboratuvarı inşa edilmesine dair irâde-i seniyye.

10 Ocak 1893

Tophâne-i Âmire Müşîriyeti
Mektûbî Kalemi
Aded: 141

Ma'rûz-ı Çâker-i Kemîneleridir ki:

Mühendishâne-i Berrî-i Hümâyûn dâhilinde bir bâb kimyahânenin mefkûdiyeti mekteb-i mezkûr şâkirdânına ber-mûceb-i program tedrîs kılınan muhtelif kimya derslerinin ber-vefk-ı matlûb gösterilememesini ve bu işe şâkirdânın yalnız nazariyât ile iktifâ ederek kimya dersleri ameliyâtında dilhâh-ı âlî vechile kesb-i mümârese edememelerini müstelzim olduğundan şu mahzûrun def'iyle şâkirdânın bi-hakkın husûl-i istifâdesi te'mîn edilmek üzere Hendese-i Mülkiye Mektebinin arka tarafındaki bâğçenin bir cihetine tanzîm edilen resmi mûcebince bir bâb kimyahânenin lüzûm-ı inşâsı ve bu da elli dört bin kırk üç guruş otuz beş para sarfıyla vücûda geleceği cihetle icrâ-yı îcâbı ol bâbda tanzîm kılınan keşif defteriyle mezkûr resmin irsâliyle Umûm Mekâtib-i Askeriye-i Şâhâne Nezâret-i Celîlesinden bâ-tezkire iş'âr olunmuş ve lede'l-havâle vâkı'â bu bâbdaki lüzûm muhakkak bulunmuş olduğundan kâide-i tasarrufa ri'âyetle râdde-i muhammene-i muharrere tecâvüz etdirilmeyerek mümkin olduğu kadar tehvîn-i masrafa ikdâm olunmak ve hitâmında tanzîm edilecek keşf-i sânî defteri üzerine tebeyyün edecek masârif-i hakîkiyyesi Tophâne-i Âmirenin sâl-i hâl büdcesi dâhilindeki inşâ'ât tertîbinden tesviye kılınmak üzere icrâ-yı îcâbına me'zûniyet i'tâ buyurulması husûsunun huzûr-ı sâmî-i cenâb-ı Sadâret-penâhîlerine arz ve izbârı Tophâne-i Âmire Meclisinden bâ-mazbata ifâde ve mezkûr defter ile harîta yine iâde buyurulmak üzere leffen takdîm kılınmış olmağla îfâ-yı muktezâsına müsâ'ade-i celîle-i fahîmânelerî şâyân buyurulmak bâbında emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 13 Cumâdelâhir sene [1]310 ve fî 20 Kânûn-ı Evvel sene [1]308

Yâverân-ı Hazret-i Şehriyârîden
Tophâne-i Âmire Müşîri ve
Umûm Mekâtib-i Askeriye-i Şâhâne Nâzırı
Bende
Zeki

***

Bâbıâli Dâire-i Sadâret
Amedî-i Dîvân-ı Hümâyûn
1701

Devletli Efendim Hazretleri

Mühendishâne-i Berrî-i Hümâyûn şâkirdânına program vechile kimya dersleri ta'lîm kılınmak için Hendese-i Mülkiye Mektebi bâğçesinin bir cihetine tanzîm olunan resmi mûcebince bir bâb kimyahânenin inşâsı lâzımeden bulunmuş ve lede'l-keşf elli dört bin kırk üç guruş otuz beş para sarfıyla vücûda geleceği anlaşılmış olduğundan meblağ-ı mezkûrun Tophâne-i Âmirenin sâl-i hâl büdcesi dâhilindeki inşâ'ât tertîbinden tesviyesiyle mezkûr kimyahânenin emâneten inşâsına me'zûniyet i'tâsına dâir Tophâne-i Âmire Müşîriyet-i Celîlesinin tezkiresi melfûf defterle ma'an arz ve takdîm kılınmağla ol bâbda her ne vechile emr ü fermân-ı hümâyûn-ı cenâb-ı Hilâfet-penâhî şeref-sünûh ve sudûr buyurulur ise hükm-i âlîsi infâz edileceği beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm kılındı efendim.

Fî 20 Cumâdelâhire sene [1]310 – Fî 28 Kânûn-ı Evvel sene [1]308

Sadr-ı A'zam ve Yâver-i Ekrem
Cevad

Ma'rûz-ı Çâker-i Kemîneleridir ki:

Resîde-i dest-i ta'zîm olup melfûflarıyla manzûr-ı âlî buyurulan işbu tezkire-i sâmiye-i Sadâret-penâhîleri üzerine mûcebince irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî şeref-sudûr buyurulmuş olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 21 Cumâdelâhire sene [1]310 – Fî 29 Kânûn-ı Evvel sene [1]308

Serkâtib-i Hazret-i Şehriyârî
Bende
Süreyya

Mühendishâne-i Berrî-i Hümâyun Harbiye ve Üçüncü Sene Sahra Topçu Şakirdanının Humbarahane Kışlası Talimhanesinde Talim,
İÜ NEK, II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri, no. 91031/17

Tophane İdadi Birinci Sanayi Alayı Mektebinden Mehmed bin Hasan'ın Diploması

Tophâne-i Âmire İdadi Birinci Sanayi Alayı Mektebinden Mehmed bin Hasan Efendi'nin yapılan imtihanlar sonucu toplam 330 puan üzerinden 312 puan elde ederek aldığı 1 Mart 1317 (14 Mart 1901) tarihli diploma.

14 Mart 1901

Künyesi
Tophâne-i Âmire İ'dâdî Sanâyi' Alay-ı Evveli
İkinci Taburu Birinci Bölüğü
Birinci Takımı efrâdından
Mehmed bin Hasan
Efendi

Mektebe duhûlü: sene 1309

İhtiyât birinci senede Elifbâ-i Osmânî Eczâ-yı şerîfe Hikâyât-ı müntehabe Ta'dâd-ı terkîm	İhtiyât ikinci senede Kur'ân-ı Kerîm İlmihâl Kırâet-i fenniyye A'mâl-i erba'a İmlâ Hüsn-i hat	İhtiyât üçüncü senede Kur'ân-ı Kerîm Dürr-i Yektâ Kesr-i âdî ve a'şârı Muhtasar coğrafya Medhal-i kavâid İmlâ Hüsn-i hat	İ'dâdî birinci senede Mükemmel hesâb Hendese-i hattiyye Kavâid-i Osmâniyye Târîh-i İslâm Coğrafya-i Osmânî Fransızca Kitâbet Resim
İ'dâdî ikinci senede Tatbîkât-ı hesâbiyye ve cebir Hendese-i mücesseme Târîh-i Osmânî Fransızca Kitâbet Resim	İ'dâdî üçüncü senede Cerr-i eskâl Hikmet-i tabî'iyye Kimya Cebir Fransızca Kitâbet Resim	İ'dâdî dördüncü senede Cerr-i eskâl Hikmet-i tabî'iyye Kimya Fransızca Kitâbet	

İ'dâdî beşinci senede		
Fenn-i mesâha	45	Yalnız kırk beşdir.
Hikmet ve kimyanın sanâyia tatbîki	40	Yalnız kırkdır.
Fransızca	42	Yalnız kırk ikidir
Kitâbet	45	Yalnız kırk beşdir.
Resim	11	Yalnız on birdir.
Hüsn-i ahlâk	45+	Yalnız kırk beş zâiddir.
Fenn-i esliha	45	Yalnız kırk beşdir.
San'at	40	Yalnız kırkdır.
Yekûn	313+	Yalnız üç yüz on üç zâiddir.

Efendi-i mûmâ-ileyh Tophâne-i Âmire İ'dâdî Birinci Sanâyi' Alayı Mektebine müdâvemetle bâlâda muharrer fünûndan beher sene icrâ olunan imtihân-ı umûmîde kazanmış olduğu numaralardan liyâkat ve ehliyeti tebeyyün ederek nihâyet icrâ olunan imtihânda mukannen olan üç yüz otuz umûmî numaradan üç yüz on üç mikdârını kazanmış olmağla işbu şehâdetnâme yedine i'tâ kılındı.

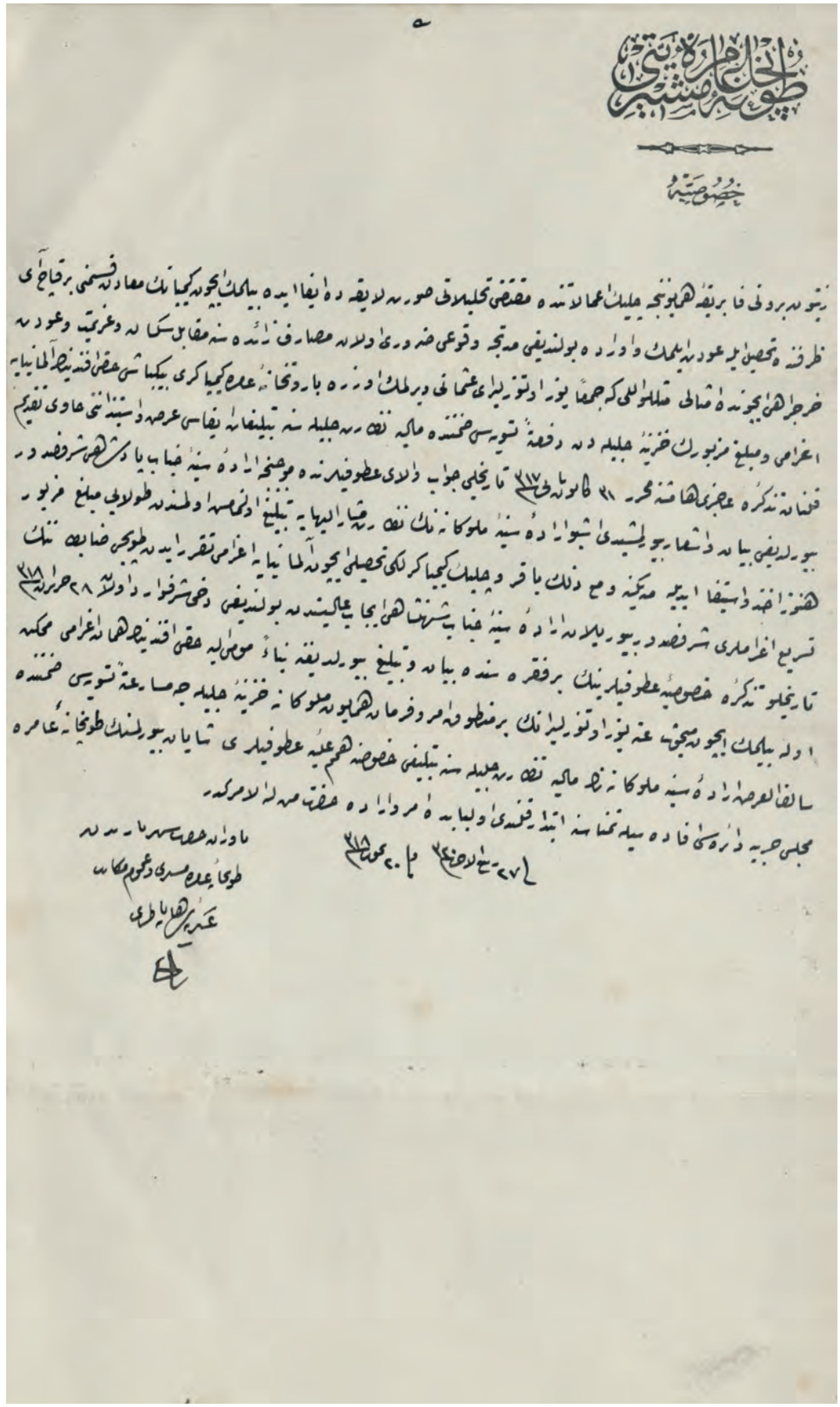
Fî 1 Mart sene [1]317

(Sanayi Alayı Mektebi Müdîr ve muallimlerinin mühürleri)

Beyoğlu Kışla-i Hümâyununda Ârâm-sâz Hâssa Ordu-yı Hümâyun-ı Birinci Topçu Livalığı
Beyoğlu Kışla-i Hümâyunuyla Talimhanesinde Saff-ı Harbde Bir Batarya,
İÜ NEK, II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri, no. 9102/1

Maden Eğitimi İçin Almanya'ya Gönderilecek Baruthane Kimyageri Binbaşı Hakkı Efendi'nin Harcırahı

Zeytinburnu Fabrika-i Hümâyununda çelik imalatında gerekli tahlilleri yapabilmek ve kimyanın maden kısmında eğitim alması için Almanya'ya gönderilmesine irâde-i seniyye çıkan Baruthâne-i Âmire Kimyageri Topçu Binbaşı Hakkı Efendi'nin masraf ve harcırahları için ödeme yapılması hususunda söz konusu irâde-i seniyyenin Maliye Nezaretine tebliğ edilmesi istirhamına dair Tophâne-i Âmire Müşiri Zeki Paşa'nın sunduğu ariza.

3 Ağustos 1902

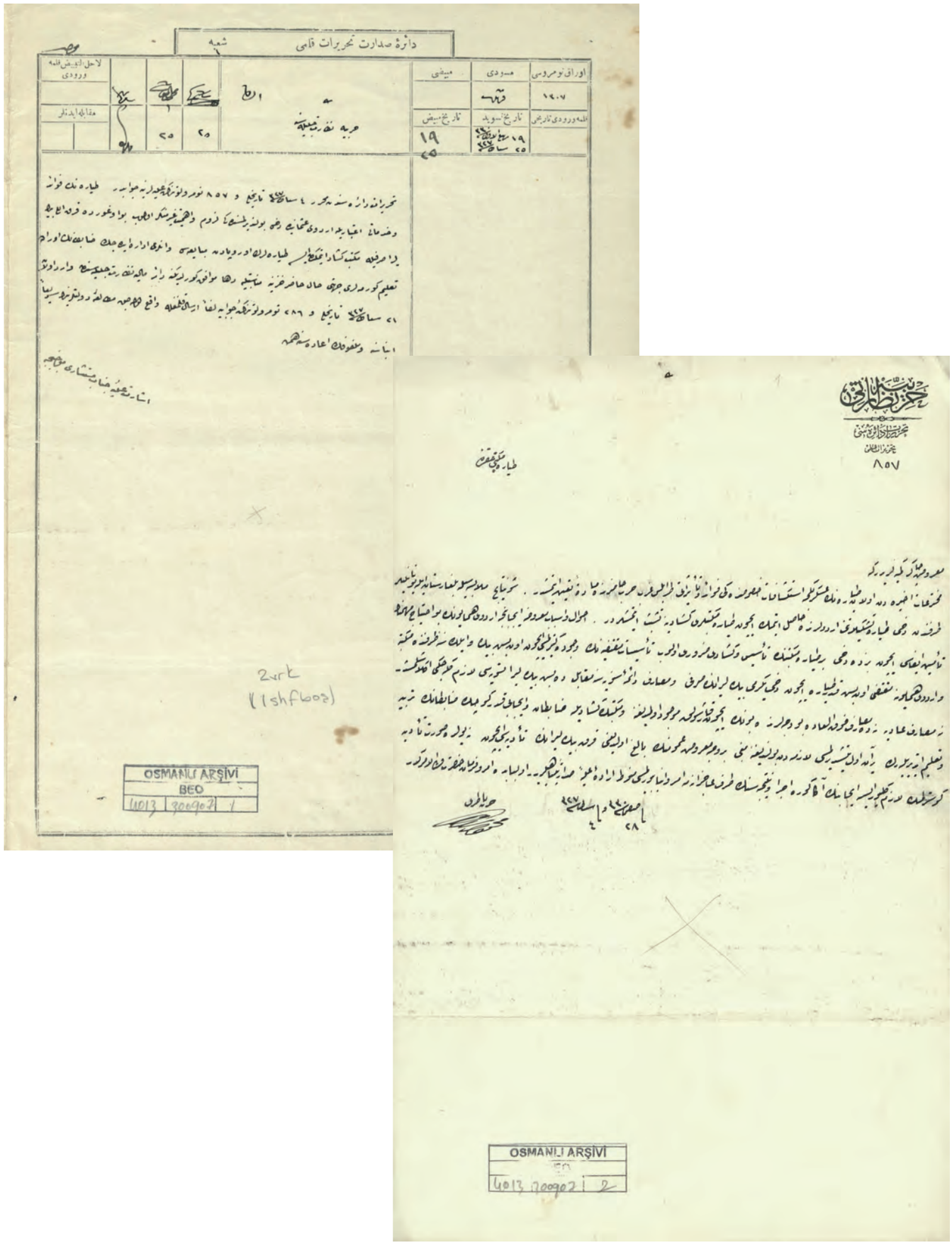

Tophâne-i Âmire Müşîriyeti
Husûsiyye

Zeytunburnu Fabrika-i Hümâyûnunca çelik i'mâlâtında muktezî tahlîlâtı sûret-i lâyıkada îfâ edebilmek için kimyanın ma'âdin kısmını birkaç ay zarfında tahsîl ile avdet eylemek ve orada bulunduğu müddetçe vukû'u zarurî olan masârif-i zâidesine mukâbil seksen ve azîmet ve avdet harcırâhı için de emsâli misilli elli ki cem'an yüz otuz lira-yı Osmânî verilmek üzere Baruthâne-i Âmire Kimyâgeri Binbaşı Hakkı Efendi'nin Almanya'ya i'zâmı ve meblağ-ı mezbûrun Hazîne-i Celîleden def'aten tesviyesi zımnında Mâliye Nezâret-i Celîlesine teblîgât îfâsı arz ve istîzânını hâvî takdîm kılınan tezkire-i âcizî hâmişine muharrer 31 Kânûn-ı Sânî sene [1]317 târîhli cevâb-ı vâlâ-yı atûfîlerinde mûcebince irâde-i seniyye-i cenâb-ı Pâdişâhî şeref-sudûr buyurulduğu beyân ve iş'âr buyurulmuşdu. İşbu irâde-i seniyye-i mülûkânenin Nezâret-i müşârun-ileyhâya teblîğ olunmamış olmasından dolayı meblağ-ı mezbûr henüz ahz ü istîfâ edilemediğine ve ma'a zâlik bakır ve çelik kimyâgerliği tahsîli için Almanya'ya i'zâmı takarrur eden topçu zâbitânının tesrî'-i i'zâmları şeref-sudûr buyurulan irâde-i seniyye-i cenâb-ı şehinşâhî îcâb-ı âlîsinden bulunduğu dahi şeref-vârid olan 28 Haziran sene [1]318 târîhli tezkire-i husûsiyye-i atûfîlerinin bir fıkrasında beyân ve tebliğ buyurulduğuna binâen mûmâ-ileyh Hakkı Efendi'nin hemen i'zâmı mümkin olabilmek için mebhûsün-anh yüz otuz liranın ber-mantûk-ı emr ü fermân-ı hümâyûn-ı mülûkâne Hazîne-i Celîlece müsâra'aten tesviyesi zımnında sâlifü'l-arz irâde-i seniyye-i mülûkânenin Mâliye Nezâret-i Celîlesine teblîği husûsuna himem-i aliyye-i atûfîleri şâyân buyurulmasının Tophâne-i Âmire Meclisi Harbiye Dâiresi ifâdesiyle temennâsına ibtidâr kılındı. Ol bâbda emr ü irâde hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 27 Rebîülâhir sene [1]320 ve fî 20 Temmuz sene [1]318

Yâverân-ı Hazret-i Şehriyârîden
Tophâne-i Âmire Müşîri ve
Umûm Mekâtib-i Askeriye-i Şâhâne Nâzırı
Zeki

OSMANLI ARŞİVİ
BEO
4013 300907 1

OSMANLI ARŞİVİ
4013 300907 2

BOA, BEO, 4013/300907

Osmanlı Ordusunun Hava Gücü İhtiyacının Karşılanması

Harbiye Nazırının; Osmanlı Ordusunun hava gücü ihtiyacını karşılamak üzere bir Tayyare Mektebi açılması ve bir miktar uçak satın alınması için gerekli paranın temini hakkındaki tezkiresine cevaben Maliye Nezareti tarafından mali sıkıntıdan dolayı Tayyare Mektebi yerine uçakların Avrupa'dan satın alınması ve kullanacak subayların da orada eğitilmelerine dair verilen cevap.

8 Mart 1912

Harbiye Nezâreti
Tahrîrât Dâiresi
Tahrîrât Kalemi: 857

[Hulâsa:] Tayyâre Mektebi hakkında.

Ma'rûz-ı Çâker-i Kemîneleridir ki:

Muhtera'ât-ı ahîreden olan tayyârenin askerlikce istikşâfât husûsundaki fevâid ve te'sîrâtı Trablusgarb harb-i hâzırında mâddeten ta'ayyün etmişdir. Şu netâyic mülâbesesiyle Bulgaristan ile Yunanlılar tarafından dahi tayyâre teşkîlâtını ordularında hâsıl etmek için tayyâre mektebleri küşâdına teşebbüs etmişlerdir. Ahvâl ve esbâb-ı ma'rûza îcâbınca Ordu-yı Hümâyûnun bu ihtiyâc-ı mühimminin te'mîn-i îfâsı için bizde dahi bir Tayyâre Mektebinin te'sîs ve küşâdı zarurî olup te'sîsât-ı mukteziyenin vücûda getirilmesi için on beş bin ve ilk sene zarfında mektebe ve Ordu-yı Hümâyûna muktezî on beş kadar tayyâre için dahi yirmi bin liranın sarfı ve masârif-i dâime-i seneviyyesine mukâbil de beş bin lira tesviyesi lâzım geleceği anlaşılmışdır. Ne masârif-i âdiye ne de masârif-i fevkalâde büdcelerinde bunun için karşılık mevcûd olmadığına ve mektebin küşâdıyla zâbitân ve îcâbı kadar küçük zâbitânın terbiye ve ta'lîm etdirilerek bir ân evvel yetişdirilmesi lâzımeden bulunduğuna mebnî ber-vech-i ma'rûz umûmunun bâliğ olduğu kırk bin liranın te'diyesi için ne yolda sûret-i te'diye gösterilmek lâzım geliyor ise îcâbının ona göre icrâ ve netîcesinin taraf-ı âcizâneme emr ve inbâ buyurulması menût-ı irâde-i aliyye-i Sadâret-penâhîleridir. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 28 Safer sene [1]330 ve fî 4 Şubat sene [1]327

Harbiye Nâzırı
(İmza)
Mahmud Şevket

***

Dâire-i Sadâret
Tahrîrât Kalemi
Şube: 1
Evrâk numarası: 1307
Târîh: 19 Rebîülevvel sene [1]330 –
25 Şubat sene [1]327

Harbiye Nezâret-i Celîlesine

Tahrîrât Dâiresinden muharrer 4 Şubat sene [1]327 târîhli ve 857 numaralı tezkire-i aliyyelerine cevâbdır.

Tayyârenin fevâid ve hidemâtı i'tibârıyla Ordu-yı Osmânî'de dahi bulundurulmasındaki lüzûm ve ehemmiyet gayr-i münker olup bu uğurda kırk elli bin lira sarfıyla mekteb küşâd etmekden ise tayyârelerin Avrupa'dan mübâya'ası ve onları idâre edecek zâbitânın orada ta'lîm görmeleri ciheti hâl-i hâzır-ı hazîne münâsebetiyle daha muvâfık görüldüğüne dâir Mâliye Nezâret-i Celîlesinden vârid olan 21 Şubat sene [1]327 târîhli ve 286 numaralı tezkire-i cevâbiyye leffen irsâl kılınmağla vâki' olacak mütâla'a-i devletlerinin serîan inbâsına ve melfûfun iâdesine himmet.

Vecihi Sivil Tayyare Mektebi

Vecihi Sivil Tayyare Mektebi Arması,
BCA, 490-1-0-01542-271-1

مجلس وكلا مذاكراتنه مخصوص ضبط ورقه سيدر

83

ضبطنامه رقمي ٧	حاضر بولنانلر ذوات فخامتلو اسامي	جلد رقمي
تاريخ		مجلسك كشادي

مذاكره اولنانلر مواده متعلق ورقه نك نوعيله خلاصه مالي باباسنك اوراق اوطه سنجه اولان نمره سي ومجلسه موالسي تاريخي وملفوفاتي رقمي فاغ قطعه اولديغي

نوعي	عدد ملفوفاتي	اوراق اوطه سنجه نمره سي	تاريخ حواله سي
		عرب روم	

خلاصه مالي

صبيه نفقه سنك ... سنه ... تاريخ تنكيحلي اوقوندقده

قراري

مذكور تنكيحلي محرر حمايض وجيهه طيباره لرك نفقه نك عنانه اردولرنجه مسكلفاً تحت ايجابنه جكلرك واده ويايه ضابطه واخراجاتي وتخصيص ايتديريلمسيله طيباره جيلك تشكيلاتنه اعلاً بر مركز عمومي بولنمق ايجاب ايتديكي بو مركزده تكمل بر طيباره يارغ وطيباره رايحه اعلنات وتعرفه خانه لرينك ومستلزمات سائره سنك وجوده تقضي وتأسيسيله بيوجهله مكتب بولندقي حالده مكتب مذكورك تأسيسيله اخذ تشكيلنه قضي طلب اولنمق قرقه بيك رايحه جنسه تخصيصات نقديه واشياي مخصوصه نك بالنفقه تنقيحه وجهه

نفقه سنه سلمانه عصمت تنكيحلي

MV 162/83 (2 vardı 2 sıkıldı)

Tayyare Mektebi İçin Mali Kaynak Bulunması

Osmanlı Ordusuna tayyare imal ve tayyareci yetiştirilmesi için, içerisinde mükemmel bir uçak parkı, imalat ve tamirhaneler ile diğer müştemilatın da bulunduğu bir Tayyare Mektebi yapılması için gerekli paranın temin edileceği kaynağın belirlenmesi için konunun Maliye Nezaretine tebliğ edilmesine dair Meclis-i Vükelâ mazbatası.

16 Mart 1912

Meclis-i Vükelâ Müzâkerâtına Mahsûs Zabıt Varakasıdır
Zabıtnâme Rakamı: 7
Târîh: 27 Rebîülevvel sene [1]330 – 4 Mart sene [1]328

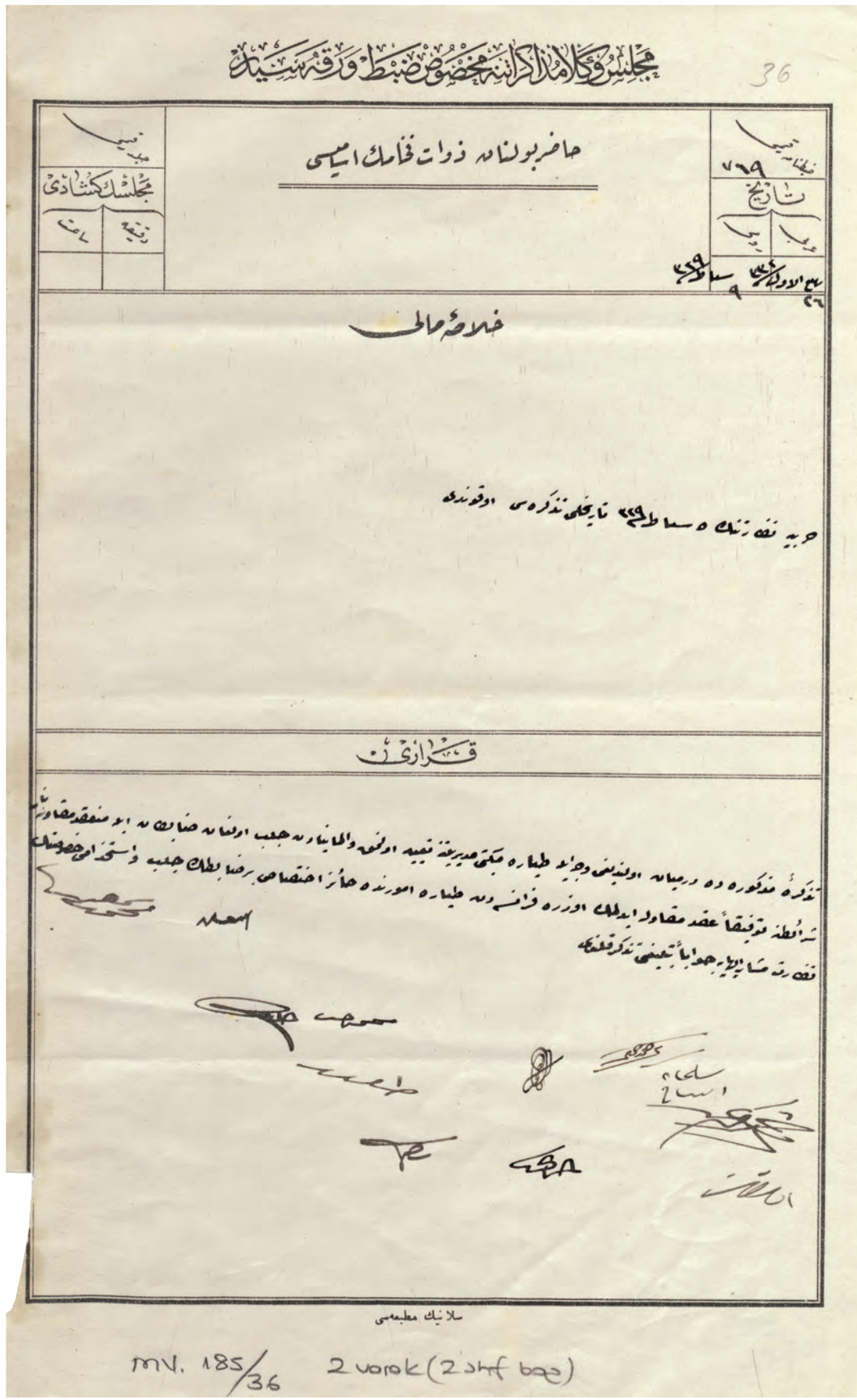
Hulâsa-i Meâli

Harbiye Nezâretinin 22 Rebîülevvel sene [1]330 – 28 Şubat sene [1]327 târîhli tezkiresi okundu.

Karârı

Mezkûr tezkirede muharrer olduğu vechile tayyârelerin fıkdânından Osmanlı ordularınca müşkilât tahaddüs edeceği ve Avrupa'ya zâbit ve efrâd i'zâm ve tahsîl etdirilse bile tayyârecilik teşkîlâtında evvelâ bir merkez-i umûmî bulunmak îcâb edip bu merkezde mükemmel bir tayyâre parkı ve tayyâreler ile i'mâlât ve ta'mîrhânelerinin ve müştemilât-ı sâirenin de vücûdu muktezî ve te'sîs edilecek mektebin bunları da ihtivâ etmesi tabî'î bulunduğu anlaşıldığından mezkûr mektebin te'sîsiyle itmâm-ı teşkîlâtı zımnında taleb olunan kırk bin liranın cihet-i tahsîsinin ta'yîn ve iş'ârı husûsunun Mâliye Nezâretine tebliği ve Harbiye Nezâretine ma'lûmât i'tâsı tezekkür kılındı.

(Meclis-i Vükelâ üyelerinin imzaları)

مجلس وكالة مذاكراتنه مخصوص ضبط ورقه سيدر

36

حاضر بولنماده ذوات فخامتلو امیسی

مجلسك كشادی

خلاصهٔ حالی

قرارزن

سلانيك مطبعه‌سی

MV. 185/36 2 vorok (2 shf box)

Tayyare Mektebi Müdürlüğüne Tayin Edilmek Üzere Fransa'dan Bir Tayyare Uzmanı Getirtilmesi

Tayyare Mektebi Müdüriyetine tayin edilmek ve kendisiyle, Almanya'dan getirtilen subaylarla yapılmış olan sözleşme şartlarına uygun şekilde sözleşme yapılmak üzere, Fransa'dan uçak işlerinde uzman bir subay getirtilmesine dair Meclis-i Vükela mazbatası.

22 Şubat 1914

Meclis-i Vükelâ Müzâkerâtına Mahsûs Zabıt Varakasıdır
Zabıtnâme Rakamı: 769
Târîh: 26 Rebîülevvel sene [1]332 – 9 Şubat sene [1]329

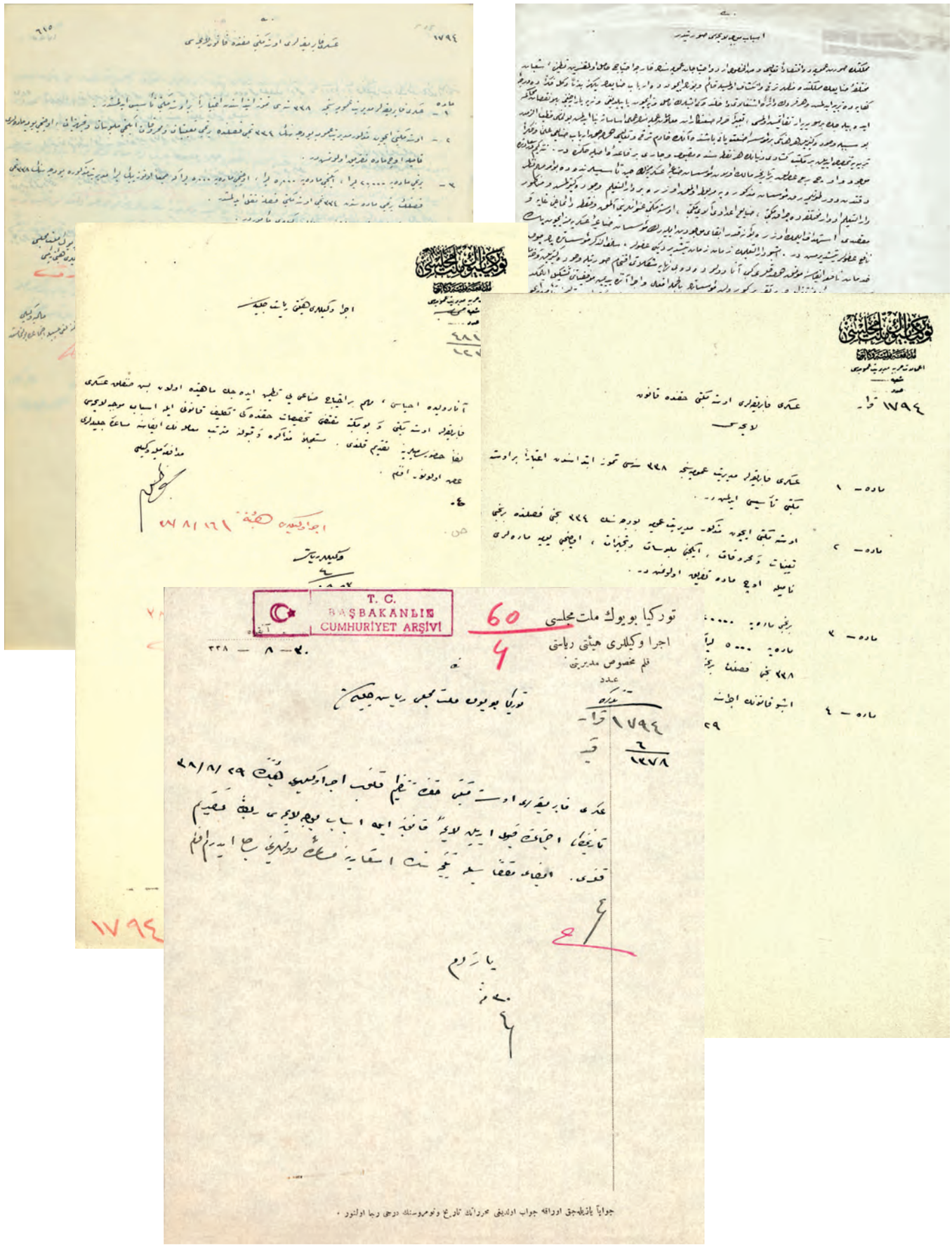
Hulâsa-i Meâli

Harbiye Nezâretinin 5 Şubat sene [1]329 târîhli tezkiresi okundu.

Karârı

Tezkire-i mezkûrede dermiyân olunduğu vech ile Tayyâre Mektebi Müdîriyeti'ne ta'yîn olunmak ve Almanya'dan celb olunan zâbitân ile mün'akid mukâvelenâme şerâitine tevfîkan akd-i mukâvele edilmek üzere Fransa'dan tayyâre umûrunda hâiz-i ihtisâs bir zâbitin celb ve istihdâmı husûsunun Nezâret-i müşârun-ileyhâya cevâben tebliği tezekkür kılındı.

(Meclis-i Vükelâ üyelerinin imzaları)

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

60
4

BCA, 30-18-1-1-5-26-10

Ankara'da Askerî Fabrikalar Bünyesinde Bir Usta Mektebi Kurulmasına Dair Kanun Tasarısı

İstanbul'da önce Çırak Mektebi ve Sanayi İdadi Alay Mektebi, daha sonra da Usta Mektebi ismiyle devam eden ve askerî sanayi için birçok kişi yetiştirmiş olan mektebin, İstanbul'dan gelen talebelerin de katılımıyla Ankara'da Askerî Fabrikalar bünyesinde beş sınıflık Usta Mektebi ismiyle yeniden kurulması hakkında İcra Vekilleri Heyeti tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisine gönderilen kanun tasarısı.

31 Ağustos 1922

1794

615

Askerî Fabrikaları Usta Mektebi Hakkında Kânûn Lâyihası

Mâdde	
1	Askerî Fabrikalar Müdîriyet-i Umûmiyesince [1]338 senesi Temmuz ibtidâsından i'tibâren bir Usta Mektebi te'sîs edilmişdir.
2	Usta Mektebi için mezkûr Müdîriyet-i Umûmiye büdcesinin 334'üncü faslında birinci ta'yînât ve mahrûkât, ikinci melbûsât ve techîzât, üçüncü yevmiye mâddeleri nâmıyla üç mâdde tefrîk olunmuşdur.
3	Birinci mâddeye 20.000 lira, ikinci mâddeye 5.000 lira, üçüncü mâddeye 5.000 lira ki cem'an otuz bin lira Müdîriyet-i mezkûre büdcesinin 338'inci faslının birinci mâddesinden 334'üncü Usta Mektebi faslına nakledilmişdir.
4	İşbu kânûnun icrâsına Müdâfa'a-i Milliye ve Mâliye vekîlleri me'mûrdur.

29/8/[13]38

(İcra Vekilleri Heyeti üyelerinin imzaları)

***

Türkiye Büyük Millet Meclisi
İcrâ Vekîlleri Hey'eti Riyâseti
Kalem-i Mahsûs Müdîriyeti
Aded
Tezkire:
Karâr: 1794
Kayd: 6/1378

30-8-[1]338

Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyâset-i Celîlesine

Askerî Fabrikaları Usta Mektebi hakkında tanzîm kılınıp İcrâ Vekîlleri Hey'etinin 29/8/[13]38 târîhindeki ictimâında kabûl edilen lâyiha-i kânûniyye ile esbâb-ı mûcibe lâyihası rabtan takdîm kılındı. Îfâ-yı muktezâsıyla netîcesinin iş'ârına müsâ'ade-i devletlerini ricâ ederim efendim.

***

Türkiye Büyük Millet Meclisi
Müdâfa'a-i Milliye Vekâleti
İ'mâlât-ı Harbiye Müdîriyet-i Umûmiyesi
Karâr: 1794

Askerî Fabrikaları Usta Mektebi Hakkında Kânûn Lâyihası

Mâdde 1- Askerî Fabrikalar Müdîriyet-i Umûmiyesince [1]338 senesi Temmuz ibtidâsından i'tibâren bir Usta Mektebi te'sîs edilmişdir.

Mâdde 2- Usta Mektebi için mezkûr Müdîriyet-i Umûmiye büdcesinin 334'üncü faslında birinci ta'yînât ve mahrûkât, ikinci melbûsât ve techîzât, üçüncü yevmiye mâddeleri nâmıyla üç mâdde tefrîk olunmuşdur.

Mâdde 3- Birinci mâddeye 20.000 lira, ikinci mâddeye 5.000 lira, üçüncü mâddeye 5.000 lira ki cem'an otuz bin lira Müdîriyet-i mezkûre büdcesinin 338'inci faslının birinci mâddesinden 334'üncü Usta Mektebi faslına nakledilmişdir.

Mâdde 4- İşbu kânûnun icrâsına Müdâfa'a-i Milliye ve Mâliye vekîlleri me'mûrdur.

29/8/[13]38

Deftere kaydedilmişdir. Fî 29 minh.

***

Türkiye Büyük Millet Meclisi
Müdâfa'a-i Milliye Vekâleti
İ'mâlât-ı Harbiye Müdîriyet-i Umûmiyesi
Şu'be-i Muhâsebe
Aded: 481/1234

İcrâ Vekîlleri Hey'eti Riyâset-i Celîlesine

Anadolu'da ihyâsı mühim bir ihtiyâc-ı sınâîyi tatmîn edecek mâhiyetde olan beş sınıflık Askerî Fabrikalar Usta Mektebi ve bu mektebe muktezî tahsîsât hakkındaki teklîf-i kânûnî ile esbâb-ı mûcibe lâyihası leffen huzûr-ı sâmîlerine takdîm kılındı. Müsta'celen müzâkere ve kabûlüne müterettib muâmelenin îfâsına müsâ'ade-i celîleleri arz olunur efendim.

Müdâfa'a-i Milliye Vekîli
(İmza)

İcrâ Vekîlleri Hey'etine, fî 16/8/[13]38
Vekîller Riyâseti, 4/1953
Meclise sevki, 29/8/[13]38

***

Esbâb-ı mûcibe lâyihası sûretidir.

Memleketin sûret-i umûmiyyede iktisâden teâlîsi ve mine'l-husûs ordu ihtiyâcât-ı umûmiyyesinin hârice ihtiyâc hâsıl olmaksızın tatmîni, şuabât-ı muhtelife-i sanâyi'in memleketde mazhar-ı terakkî ve inkişâf olmasıyla kâim ve bunun için de erbâb-ı sanâyi'in yalnız bedenen değil fikren de derece-i kifâyede terbiye edilmiş ve her ferdin dâire-i iştigâlâtı dâhilindeki işlerin nasıl ve ne için yapıldığını ve neye yarayacağını bilâ-noksân muhâkeme edebilecek bir seviyeye irtikâ etmiş olması, ta'bîr-i âharla san'atkârân ma'lûmât-ı ameliyyesinin amelî esâsâta binâ edilmiş bulunması kat'iyyen elzemdir. Bu sebeble vücûda getirilen her hangi bir müessese-i san'at yanı başında onun hâdim-i terakkî ve teâlîsi olacak erbâb-ı sanâyi'i ilmen ve fikren terbiyeye tahsîs edilen bir mekteb küşâdı dünyânın her noktasında makbûl ve cârî bir kâide-i asliyye hükmündedir. Nitekim Dersa'âdet'de mevcûd ve üç rub' asırlık bir târîhe mâlik olan müessesât-ı sınâiyye-i askeriyyemizin hîn-i te'sîslerinde de bu emr-i mühim nazar-ı dikkatden dûr tutulmayarak müessesât-ı mezkûreye merbût olmak üzere bir dâru't-ta'lîm vücûda getirilmiş ve mezkûr dâru't-ta'lîm edvâr-ı muhtelifede Çırak Mektebi, Sanâyi' İ'dâdî Alay Mektebi, Usta Mektebi unvânlarını almak ve fakat dâimâ aynı gâye ve maksadı istihdâf eylemek üzere bu âna kadar ibkâ-yı mevcûdiyet eyleyerek müessesât-ı sınâiyye-i askeriyyemiz için pek nâfi' uzuvlar yetişdirmişdir. İşbu daru't-ta'lîmin zaman zaman yetişdirdiği uzuvlar, sâlifü'z-zikr müessesâtda pek çok hidemât-ı nâfia îfâsına muvaffak oldukları gibi Anadolu'da da bî-nihâye müşkilâtı iktihâm sûretiyle vücûda getirilen ve hidemât-ı kesîresi vesâil-i muhtelife ile cedîr-i takdîr görülen müessesâtın bi'l-cümle ef'âl ve icrââtında yed-i yemîn-i muvaffakiyâtını teşkîl eylemekde bulunmuşlardır. Binâenaleyh Anadolu'da te'essüs etmekde bulunan i'mâlâthânelerin âtiyen inkişâf ve teâlîsini te'mîn için şimdilik Ankara'da bir Usta Mektebi küşâdı bir zarûret-i kat'iyye olarak telakkî olunmakdadır.

Dersa'âdet'de İ'mâlât-ı Harbiye Müdîriyet-i Umûmiyesine mensûb müessesâtın tarz ve usûl-i idâresinde son iki sene zarfında meşhûd olan adem-i intizâm ve tezebzüb bi't-tab' idâre-i mezkûreye merbût Usta Mektebine de sirâyet ederek talebenin ta'lîm ve tedrîslerine ehemmiyet verilmemekde bulunulmuşdur. Binâenaleyh mezkûr

mekteb talebesinin müctemian Anadolu'ya nakle meyl ve arzularını izhâr eyledikleri ahîren Felâh Grubu ma'rifetiyle Vekâlet-i âcizîye iş'âr ve buraca cevâb-ı muvâfakat i'tâ edilmiş olduğundan mevcûdu takrîben yüze bâliğ olan talebeden bu âna değin seksen kadarı Ankara'ya muvâsalat eylemişdir. Talebe-i mezkûre ile beş sınıflık bir Usta Mektebinin bir ân evvel te'sîsi maksadıyla şimdilik yüz talebenin iâşe, ilbâs ve ücret-i yevmiyye gibi masârif-i zarûriyyelerine karşılık olmak üzere Askerî Fabrikalar Müdîriyet-i Umûmiyesinin derdest-i tasdîk bulunan [1]338 senesi büdcesinin 338'inci faslının birinci mâddesinden otuz bin liranın yeniden kabûl buyurulacak olan Askerî Fabrikaları Usta Mektebi fasıl ve mâddelerine nakli îcâb edeceği arz u beyânıyla takdîm kılındı.

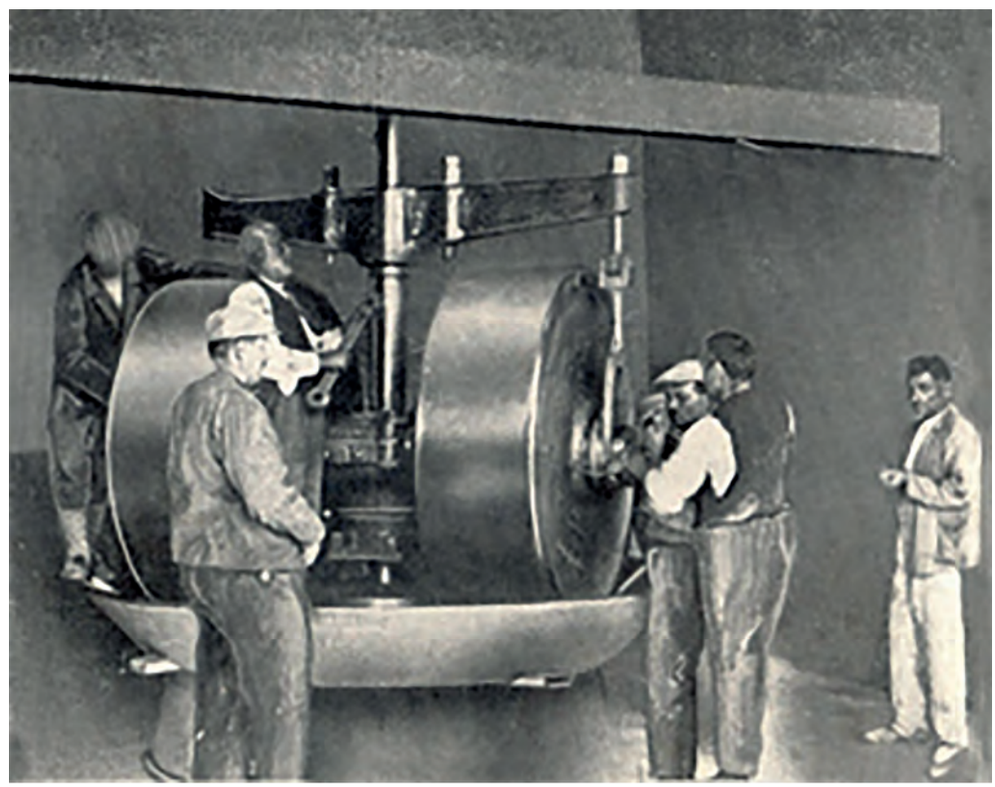
Mim. Ayn.

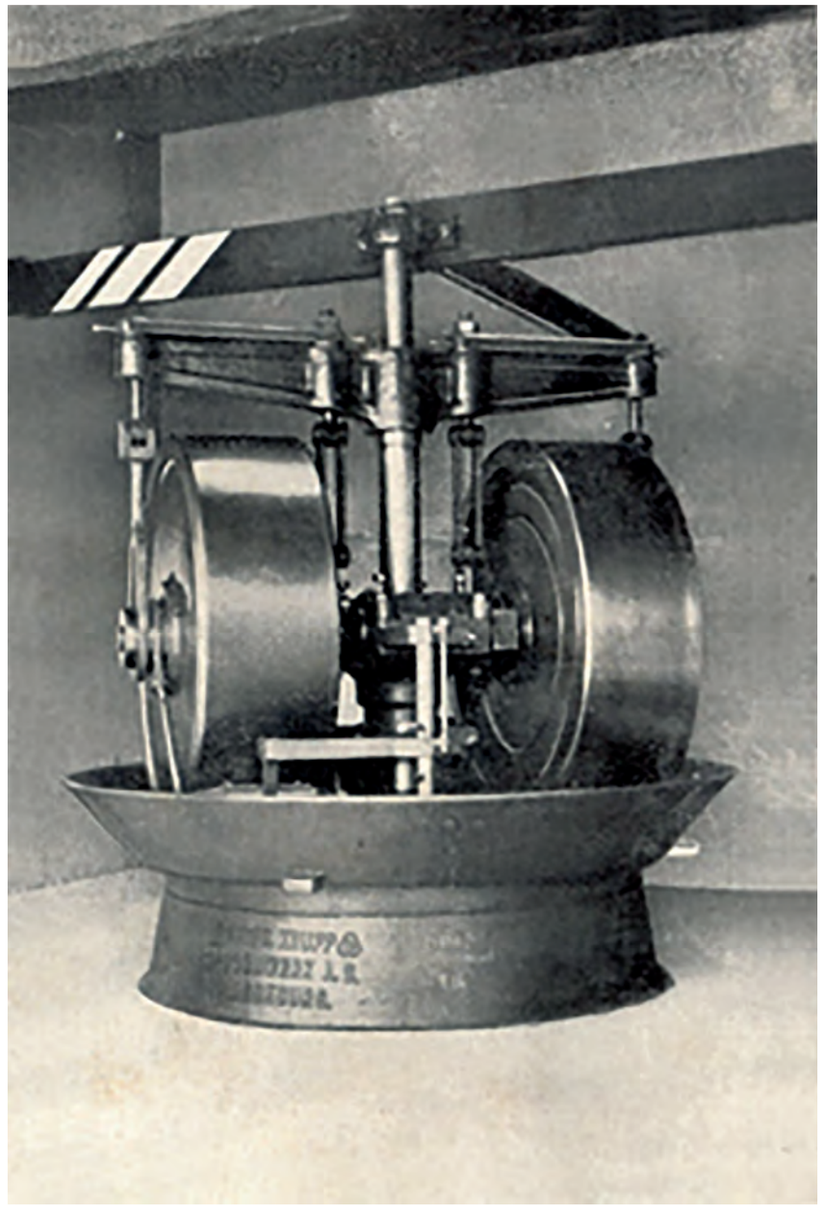
Aslına mutâbıkdır.

31/8/1338

(Mühür ve İmza)

Türkiye Büyük Millet Meclisi
İcrâ Vekîlleri Hey'eti Riyâseti

Barut ve Mevâdd-ı İnfilâkiye İnhisarı, Son Sistem Bir Dibek,
İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Albüm 230/36-1, 2

144

BCA, 30-18-1-1-14-42-3

Türk Tayyare Cemiyeti Başkanı ile Birlikte Avrupa'ya Gidecek Kişilere Diplomatik Pasaport Verilmesi

Türk Tayyare Cemiyeti Reisi ile birlikte Avrupa'ya gidecek olan Kurmay Binbaşı Tayyareci Hasan İskender Bey ile Cemiyetin Fen Şubesi Müdürü Şakir Hâzım ve Baştayyareci Vecihi beylere diplomatik pasaport verilmesine dair İcra Vekilleri Heyeti kararnamesi.

28 Haziran 1925

Telgrafnâme
Mahreci: Beyoğlu
Mahrec numarası: 1918
Târîh: 28/6/[1341]

Ankara Başvekâlet-i Celîleye

Balkan hükûmetleri hudûdlarında îkâ‘ edilmekde olan müşkilât dolayısıyla refâkat-i âcizîde bulunan Erkân-ı Harb Binbaşı Tayyâreci Hasan İskender ve Cem‘iyet Fen Şu‘besi Müdîri Şâkir Hâzım ve Baştayyâreci Vecihî beyler nâmına pasapor[t] diplomatik i‘tâsı için Hâriciye Vekâleti'ne emir buyurulmasını kemâl-i hürmet ve ta‘zîmle ricâ ve istirhâm eylerim efendim.

Tayyâre Cem‘iyeti Reîsi Bolu Meb‘ûsu
Cevad Abbas

Başvekâlet: 3/1704
Hey'et-i Vekîlece kabûl edilmişdir. Fî 28 Haziran sene [1]341.

***

Türkiye Cumhûriyeti
Başvekâlet Kalem-i Mahsûs Müdîriyeti
Aded: 2171

Karârnâme

Tayyâre Cem‘iyeti Reîsinin refâkatinde Avrupa'ya gidecek olan Erkân-ı Harb Binbaşı Tayyâreci Hasan İskender Bey'le Cem‘iyet-i mezkûre Fen Şu‘besi Müdîri Şâkir Hâzım ve Baştayyâreci Vecihî beylere siyâsî pasaport

i'tâsı İcrâ Vekîlleri Hey'etinin 28 Haziran sene [1]341 târîhli ictimâında karârgîr olmuşdur.

28 Haziran sene [1]341

(İcrâ Vekilleri Heyeti üyelerinin imzaları)

***

Müsta'celdir.

2171

28 Haziran [1]341

Karârnâme

Tayyâre Cem'iyeti Reîsinin refâkatinde Avrupa'ya gidecek olan Erkân-ı Harb Binbaşı Tayyâreci Hasan İskender Bey'le Cem'iyet-i mezkûre Fen Şu'besi Müdîri Şâkir Hâzım ve Baştayyâreci Vecihî beylere siyâsî pasaport i'tâsı İcrâ Vekîlleri Hey'etinin 28 Haziran sene [1]341 târîhli ictimâında karârgîr olmuşdur.

(İmza)

Yazılmışdır.

Müsta'celdir.

6/3283

Hariciye Vekâlet-i Celîlesine

Avrupa'ya gidecek olan Tayyâreci Binbaşı Hasan İskender ve Tayyâre Cem'iyeti Fen Şu'besi Müdîri Şâkir Hâzım ve Baştayyâreci Vecihî beylere siyâsî pasaport i'tâsı hakkında İcrâ Vekîlleri Hey'etinin 28 Haziran sene [1]341 târîhli ictimâında müttehaz karâr üzerine tanzîm edilmiş olan karârnâmenin musaddak sûreti leffen takdîm kılınmışdır efendim.

(İmza)	*(İmza)*

6/3231

Resmî Tel

Asıl telgraf behemehâl Evrâkca kaydedilmeli.

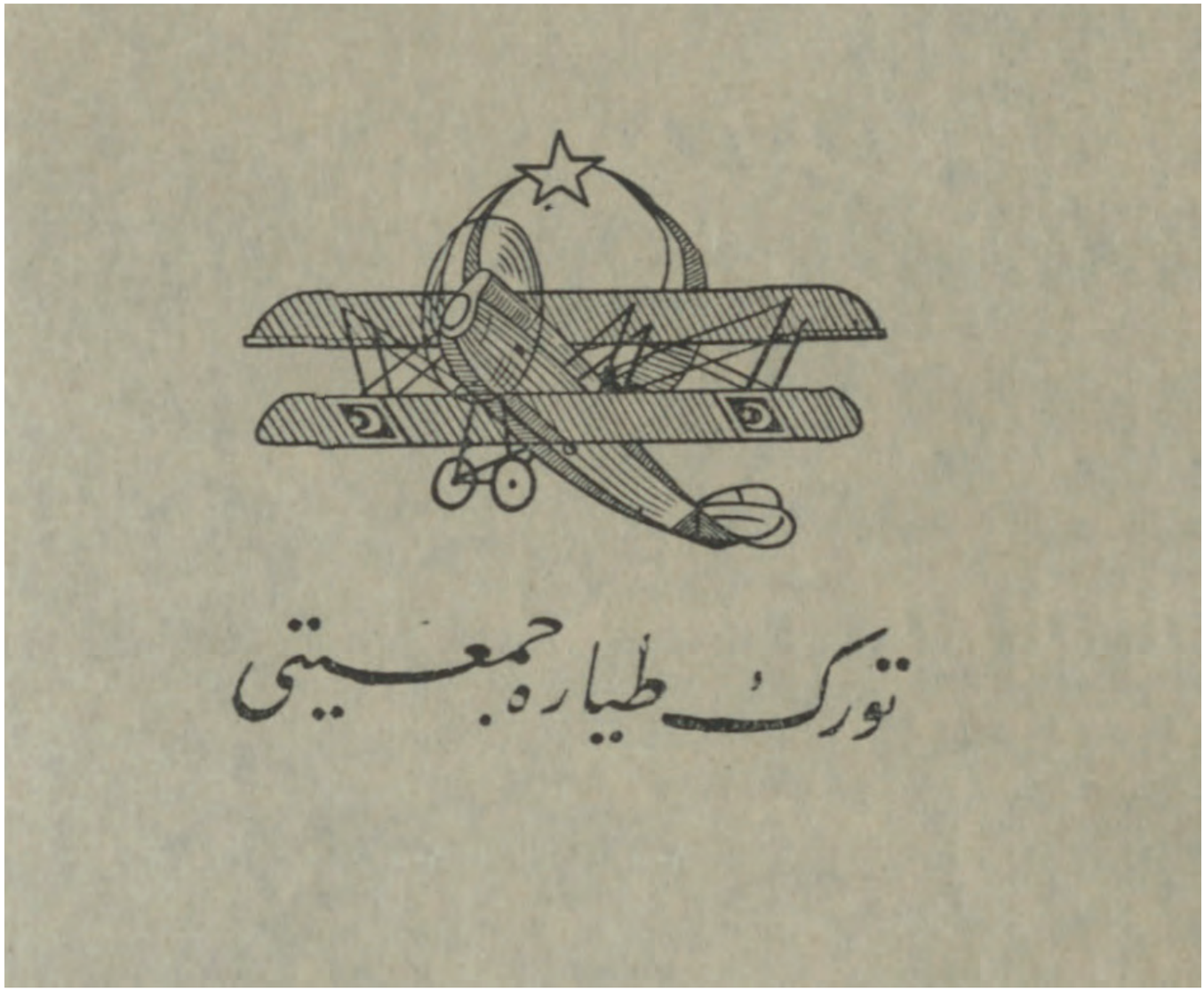
İstanbul'da Türk Tayyâre Cem'iyeti Reîsi Cevad Abbas Beyefendi'ye

C. Hasan İskender, Şâkir Hâzım, Vecihî beylere siyâsî pasaport i'tâsına İcrâ Vekîlleri Hey'etince karâr verilmişdir. Muâmele-i lâzıme Hâriciye Vekâletince îfâ olunacakdır efendim.

Başvekîl

(İmza)	*(İmza)*

29 Haziran 341'de keşîde etdirilmelidir.
Bu karârnâmenin diğer karârnâmelerle elden imzâ etdirilerek
Reîs-i cumhûr hazretlerine arz ve Çarşamba günü tebliği me'mûldür.

Türk Tayyare Cemiyeti Amblemi,
İ.T.Ü. Kurum Arşivi, MÜM., no. 83/48

BCA, 230-0-0-0-39-55-1

İstanbul Tayyare Makinist Mektebine Elektrik Hattı Çekilmesi

İstanbul Elektrik Şirketinin Tayyare Makinist Mektebine elektrik vermek üzere Yeşilköy'de kuracağı havai elektrik hattına ait planın İstanbul Müessesât-ı Nâfia Komiserliği tarafından incelenip onaylandığına dair muamele kayıtları.

12 Mayıs 1926

Türkiye Cumhûriyeti
Nâfia Vekâleti
Dosya numarası
Sâdıra numarası: 1372
Târîh-i Sevk: 12 Mayıs sene [1]926

Melfûfât: 3 musaddak plan

İstanbul Müessesât-ı Nâfia Komiserliğine

22 Nisan sene [1]926 târîh ve 118-105 numaralı tahrîrât-ı behiyyelerinin cevâbıdır.

İstanbul Elektrik Şirketinin Yeşilköy'de te'sîs edeceği hatt-ı havâîye âid mürsel dört kıt'a plan bi't-tasdîk ale'l-usûl üç nüshası muâmele-i mukteziyesinin îfâsı zımnında leffen irsâl kılındı efendim.

***

Türkiye Cumhûriyeti
Dersa'âdet Müessesât-ı Nâfia Komiserliği
Aded:
Umûmî: 118
Husûsî: 105

Merbûtu: 4 plan

Nâfia Müdîriyet-i Umûmiyesi Cânib-i Âlîsine

Elektrik Şirketinden 1091 numaralı istid'â ile Yeşilköy'de te'sîs edilecek hatt-ı havâînin dört nüsha planı berây-ı tasdîk Komiserliğe irsâl kılınmışdır. İcrâ kılınan tedkîkâtda şerâit-i fenniyyeye mugâyir bir ciheti görülemediği gibi mârrü'l-arz hatt-ı havâîyi mahall-i mezkûrda kâin Tayyâre Makinist Mektebine cereyân i'tâsı maksadıyla te'sîs edileceği anlaşılmış olmağla leffen takdîm kılınan planların nüsha-i musaddakalarının iâdesi ma'rûzdur efendim hazretleri.

Fî 22 Nisan sene [1]926[1]

(Mühür ve İmza)
Dersaâdet Müessesât-ı Nâfia Komiserliği

Umûr-ı Nâfia, 1275

Mühendis Rıza Bey'e. Fî 28 minh.

Aded: 26

Hey'et-i Fenniyyece görülmüş olmağla muâmele-i tasdîkiyyesinin îfâsı zımmında yazı dâiresine iâdeten takdîm. Fî 3 Mayıs sene [1]926.

Mühendis

(İmza)

Muâmelesi, 4/5/[1]926

1 Metinde "*[1]922*" şeklinde yazılmıştır.

Yeşilköy'deki Tayyâre Makinist Mektebine Elektrik Vermek İçin Çizilen Havaî Hat Planı,
BCA, 230-0-0-0-39-55-1

ER/5/582

تورك آفونيم الكتريق شركتى

S.A.E.

طياره ماكينيست مكتبى ايچون متصور خط هوائى

مقياسى : ١:٢٠٠٠

PROJET DE LA L.A. POUR L'ECOLE AERONAUTIQUE TURQUE

à YECHIL KEUY

Echelle : 1:2000

LEGENDE		اشارات
L.A. existante	———	موجود خط هوائى
L.A. à établir	———	تاسيس اولنه جق خط هوائى
Poteau simple existant	•	موجود ستوف
" " à poser	•	وضع اولنه جق ستوف
Coupure	^	قوانسول
Poteau départ et d'angle	●	مبدأ وكوشه ستوف

Chemin de Fer

خطى

طياره مكتبى

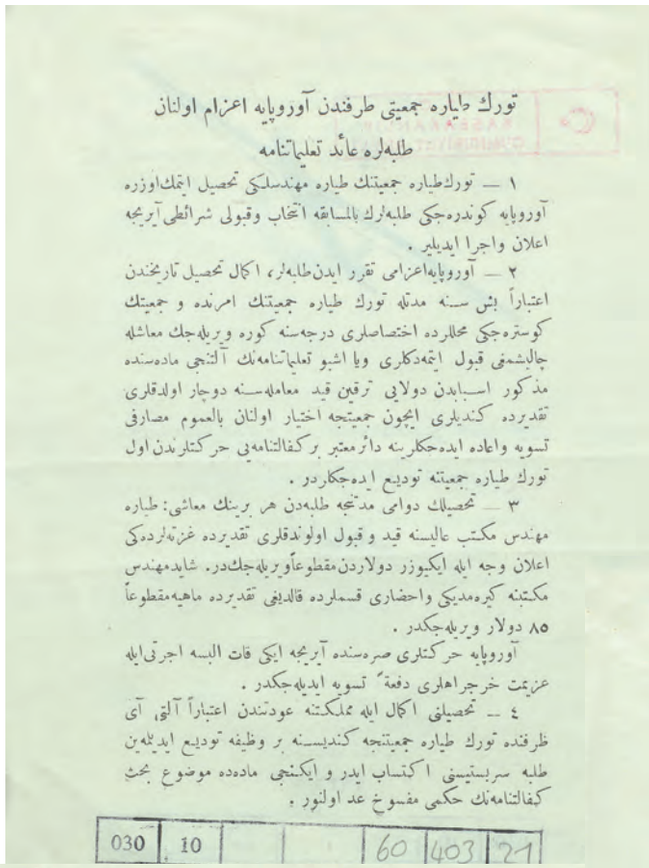
MER DE MARMARA

مرمره دكزى

ستوك تورك يرسى : $Y X = \frac{\text{...}}{\text{...}}$

$P\% = \frac{\text{...}}{\text{...}} = 2\%$

Conformément à la loi du 25

تورك طياره جمعيتى طرفندن آوروپايه اعزام اولنان
طلبه‌لره عائد تعليماتنامه

١ — تورك طياره جمعيتك طياره مهندسلكى تحصيل ايتمك اوزره آوروپايه كوندره‌جكى طلبه‌لرك بالمسابقه انتخاب وقبولى شرائطى آتيده‌جه اعلان واجرا ايديلير .

٢ — آوروپايه اعزامى مقرر ايدن طلبه‌لر، اكمال تحصيل تاريخندن اعتباراً بش سنه مدتله تورك طياره جمعيتك امرنده و جمعيتك كوسترەجكى محللرده اختصاصلرى درجه‌سنه كوره وبريله‌جك معاشله چاليشمغى قبول ايتمه‌كلرى ويا اشبو تعليماتنامه‌نك آلتنجى ماده‌سنده مذكور اسبابدن دولايى ترقين قيد معامله‌سنه دوچار اولدقلرى تقديرده كنديلرى ايچون جمعيتجه اختيار اولنان بالعموم مصارفى تسويه واعاده ايده‌جكلرينه دائر معتبر بركفالتنامه‌يى حركتلرندن اول تورك طياره جمعيتنه توديع ايده‌جكلردر .

٣ — تحصيلك دوامى مدتجه طلبه‌دن هر برينك معاشى: طياره مهندس مكتب عاليسنه قيد وقبول اولوندقلرى تقديرده غرتبه‌لرده‌كى اعلان وجه ايله ايكيوزر دولاردن مقطوعاً وبريله‌جكدر. شايد مهندس مكتبنه كيرمديكى واحضارى قسملرده قالديغى تقديرده ماهيه مقطوعاً ٨٥ دولار وبريله‌جكدر .

آوروپايه حركتلرى صره‌سنده آيريجه ايكى قات البسه اجرتى ايله عزيمت خرجراهلرى دفعةً تسويه ايديله‌جكدر .

٤ — تحصيلى اكمال ايله مملكتنه عودتندن اعتباراً آلتى آى ظرفنده تورك طياره جمعيتنجه كنديسنه بر وظيفه توديع ايدىلمين طلبه سربستيسنى اكتساب ايدر و ايكنجى ماده‌ده موضوع بحث كفالتنامه‌نك حكمى مفسوخ عد اولنور .

030 | 10 | | | 60 | 403 | 21

تورك طياره جمعيتى

T. C. BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ

62 / 19

باسه وضعيت

فى شعبه‌سى

عدد

تورك طياره جمعيتى ايچون آوروپايه كوندريله‌جك طلبه‌لره مخصوص

تعليماتنامه

انقره
حاكميت ملليه مطبعه‌سى
١٩٢٦

030 | 10 | | | 60 | 403 | 21

2

030 10 60 403 21

ط) وظيفه‌ده وقتنده اثبات وجود ايتمه‌مكى اعتياد ايدينمك .

ى) مكتب ويا مؤسسه‌نك داخلى نظامنامه‌سنه رعايتده قصور ايتمك .

٧ — تورك طياره جمعيتى، طلبه‌نك دوام، اقدام، طوروحركت وطرز حياتلرينى زمان زمان صورت مخصوصه‌ده كوندره‌جكى مفتشلرله تدقيق وتفتيش ايتديره‌جكدر؛ معهذا بوخصوصده وكالتلرك آوروپاده بولنان ثابت وسيار مفتشلرندن، ايلچيلكلر وشهبندرلكلردن ده استفاده واستعمله ايدر. جمعيتك مكتب ويا مؤسسه اداره‌سندن طلبه‌نك احوال عموميه‌سى حقنده هر اوچ آيده بر آلاجغى راپورلرده مفتش راپورى

٥ — طلبه‌لر تحصيللرينك ختامنده مكتب شهادتنامه‌لرينى حاملاً وختام تحصيلدن اعتباراً نهايت برآيلق برمدت ظرفنده توركيه‌يه عودتله وتورك طياره جمعيتنه مراجعتله عرض خدمته مجبوردرلر.

جميت آرزو ايتديكى تقديرده طلبه‌دن بعضلرينى ديكر مؤسسات وفابريقه‌لرده تدقيقات وتتبعات پايدير مق اوزره عينى معاشله ويامركزى هيئت اداره‌نك تنسيب ايده‌جكى علاوهٔ تخصيصاتله برمدت‌دها آوروپاده آليقويابيلير . بو طلبه‌لردن اوچ آوروپا حكومتنك طياره مهندسلكى انشاآتنده اختصاص صاحبى بولندقلرى تصديق ايديلنلره آيريجه بش بيك ليرا مكافات وبريله‌جكدر .

٦ — طلبه‌نك ترقين قيدينى موجب احوال بروجه آتيدر :

آ) تحصيله حركت امرينى تبلغ تاريخندن اعتباراً اون كون ظرفنده محل تحصيله حركت ايتمه‌مش بولونمق .

ب) محل تحصيله مواصلتدن اعتباراً نهايت اون بش كون ظرفنده دوام ايده‌جكى مكتب ويا مؤسسه‌يه دوامه باشلامامش بولونمق .

ج) محل وشعبهٔ تحصيلنى خودبخود تبديل ايلمك .

د) سفاهتله مألوف اولدينى مفتش راپورلرلريله ويا دوام ايلديكى مكتب ويا مؤسسه اداره‌سنك اشعاراتيله ثابت اولمق .

ه) طياره جمعيتى رياستى ايله تعيين ايده‌جكى مفتشلرك و دوام ايلديكى مكتب ويامؤسسه اداره‌سنك وظيفه وطور حركتى حقنده‌كى مكرر تبليغات ، اخطارات وارشاداتنه رعايت ايتمك .

و) معذرت صحيه‌يه مستند اولمقسزين ترفيع صنف ايده‌مه‌مك .

ز) مدت معينه‌يى ظرفنده معذرت صحيه‌يه موجوداولمقسزين اكمال تحصيل ايده‌مه‌مك .

ح) طبيب راپوريله مؤيد صحى اسباب خارجنده وظيفه‌سنه اوچ كون دوام ايتمه‌مك .

3

030 | 10 | | | 60 | 403 | 21

BCA, 30-10-0-0-60-403-21

Uçak Eğitimi Almak Üzere Avrupa'ya Gönderilecek Talebeler İçin Hazırlanan Talimatname

Türk Tayyare Cemiyeti'nin yüksek uçak mühendisliği tahsili yapmak üzere Avrupa'ya gönderdiği ve göndereceği öğrenciler için hazırladığı talimatname ve Cemiyetin, bilgi için bundan iki nüshanın Başvekâlete gönderildiğine dair yazısı.

27 Ekim 1926

Türk Tayyâre Cem'iyeti
Fen Şu'besi
Aded: 15400

Ankara,
27 Teşrîn-i Evvel [1]926

Başvekâlet-i Celîleye

Türk Tayyâre Cem'iyeti'nin âlî tayyâre mühendisliği tahsîli için bu sene Avrupa'ya gönderdiği ve müteâkib seneler göndereceği talebelere mahsûs ta'lîmâtnâmenin matbû' nüshalarından iki adedi leffen arz ve takdîm kılındı.

Ta'lîmâtnâmenin yedinci mâddesi mûcebince münâsib fırsatlarda talebelerimizi teftîş etmeleri ve bu bâbda tanzîm edecekleri raporları doğruca Cem'iyet'e göndermeleri için Avrupa'daki müfettişlerine ta'lîmât-ı lâzıme i'tâsı husûsu Nâfia, Ma'ârif ve Müdâfa'a-i Milliye Vekâlet-i Celîlelerinden ayrıca istirhâm edilmişdir. Ma'lûmâten arz ve te'yîd-i ta'zîmât eylerim efendim.

Türk Tayyâre Cem'iyeti Reîsi
Rize Meb'ûsu
(İmza)
Ahmed Fuad

Arz edilmişdir, fî 28.

***

Başvekâlet-i Celîleye

Türk Tayyâre Cem'iyeti Tarafından Tayyâre Mühendisliği Tahsîli İçin Avrupa'ya Gönderilecek Talebelere Mahsûs Ta'lîmâtnâme

Ankara
Hâkimiyet-i Milliye Matba'ası
1926

***

Türk Tayyâre Cem'iyeti Tarafından Avrupa'ya İ'zâm Olunan Talebelere Âid Ta'lîmâtnâme

1- Türk Tayyâre Cem'iyeti'nin tayyâre mühendisliği tahsîl etmek üzere Avrupa'ya göndereceği talebelerin bi'l-müsâbaka intihâb ve kabûl-i şerâiti ayrıca i'lân ve icrâ edilir.

2- Avrupa'ya i'zâmı takarrur eden talebeler, ikmâl-i tahsîl târîhinden i'tibâren beş sene müddetle Türk Tayyâre Cem'iyeti'nin emrinde ve Cem'iyet'in göstereceği mahallerde ihtisâsları derecesine göre verilecek maâşla çalışmağı kabûl etmedikleri veya işbu ta'lîmâtnamenin altıncı mâddesinde mezkûr esbâbdan dolayı terkîn-i kayd muâmelesine dûçâr oldukları takdîrde kendileri için Cem'iyetce ihtiyâr olunan bi'l-umûm masârifi tesviye ve iâde edeceklerine dâir mu'teber bir kefâletnâmeyi hareketlerinden evvel Türk Tayyâre Cem'iyeti'ne tevdî' edeceklerdir.

3- Tahsîlin devâmı müddetince talebeden her birinin maâşı: Tayyâre Mühendis Mekteb-i Âlisi'ne kayd ve kabûl olundukları takdîrde gazetelerdeki i'lân vech ile iki yüzer dolardan maktûan verilecekdir. Şâyed Mühendis Mektebine giremediği ve ihzârî kısımlarda kaldığı takdîrde mâhiyye maktûan 85 dolar verilecekdir.

Avrupa'ya hareketleri sırasında ayrıca iki kat elbise ücreti ile azîmet harcırâhları def'aten tesviye edilecekdir.

4- Tahsîlini ikmâl ile memleketine avdetinden i'tibâren altı ay zarfında Türk Tayyâre Cem'iyetince kendisine bir vazîfe tevdî' edilmeyen talebe serbestîsini iktisâb eder ve ikinci mâddede mevzû'-i bahs kefâletnâmenin hükmü mefsûh addolunur.

5- Talebeler tahsîllerinin hitâmında mekteb şehâdetnâmelerini hâmilen ve hitâm-ı tahsîlden i'tibâren nihâyet bir aylık bir müddet zarfında Türkiye'ye avdete ve Türk Tayyâre Cem'iyeti'ne mürâca'atla arz-ı hizmete mecbûrdurlar.

Cem'iyet arzu etdiği takdîrde talebeden ba'zılarını diğer müessesât ve fabrikalarda tedkîkât ve tetebbuât yapdırmak üzere aynı maâşla veya Merkezî Hey'et-i İdâre'nin tensîb edeceği ilâve-i tahsîsâtla bir müddet daha Avrupa'da alıkoyabilir. Bu talebelerden üç Avrupa hükûmetinin tayyâre mühendisliği inşâ'âtında ihtisâs sâhibi bulundukları tasdîk edilenlere ayrıca beş bin lira mükâfât verilecekdir.

6- Talebenin terkîn-i kaydını mûcib ahvâl ber-vech-i âtîdir:

a) Tahsîle hareket emrini tebellüğ târîhinden i'tibâren on gün zarfında mahall-i tahsîle hareket etmemiş bulunmak.

b) Mahall-i tahsîle muvâsalatdan i'tibâren nihâyet on beş gün zarfında devâm edeceği mekteb veya müesseseye devâma başlamamış bulunmak.

c) Mahal ve şu'be-i tahsîlini hod be-hod tebdîl eylemek.

d) Sefâhetle me'lûf olduğu müfettiş raporlarıyla veya devâm eylediği mekteb veya müessese idâresinin iş'ârâtıyla sâbit olmak.

h) Tayyâre Cem'iyeti Riyâseti ile ta'yîn edeceği müfettişlerin ve devâm eylediği mekteb veya müessese idâresinin vazîfe ve tavr [u] hareketi hakkındaki mükerrer teblîgât, ihtârât ve irşâdâtına ri'âyet etmemek.

v) Ma'zeret-i sıhhiyyeye müstenid olmaksızın terfî'-i sınıf edememek.

z) Müddet-i muayyenesi zarfında ma'zeret-i sıhhiyye mevcûd olmaksızın ikmâl-i tahsîl edememek.

ha.) Tabîb raporuyla müeyyed sıhhî esbâb hâricinde vazîfesine üç gün devâm etmemek.

tı.) Vazîfede vaktinde isbât-ı vücûd etmemeği i'tiyâd edinmek.

y) Mekteb veya müessesenin dâhilî nizâmnâmesine ri'âyetde kusûr etmek.

7- Türk Tayyâre Cem'iyeti, talebenin devâm, ikdâm, tavr u hareket ve tarz-ı hayâtlarını zaman zaman sûret-i mahsûsada göndereceği müfettişlerle tedkîk ve teftîş etdirecekdir. Ma'a hâzâ bu husûsda vekâletlerin Avrupa'da bulunan sâbit ve seyyâr müfettişlerinden, elçilikler ve şehbenderliklerden de istifâde ve istiâne eder. Cem'iyetin mekteb veya müessese idâresinden talebenin ahvâl-i umûmiyyesi hakkında her üç ayda bir alacağı raporlar da müfettiş raporu mâhiyetini hâizdirler. Binâenaleyh talebe, her ân için kendisinin kontrol altında olduğunu bilmeli ve ona göre vazîfe ve tavr [u] hareketine a'zamî dikkat sarf etmelidir.

8- Talebe, müfettişlerle teftîş ve murâkabe salâhiyetini hâiz ve yedinci mâddede muharrer diğer zevât ve müessesât tarafından her taleb vukû'unda vezâif ve hayât-ı tahsîliyyelerine müte'allik her türlü vesâiki ihzâr ve ibrâz etmeğe ve müşâr ve mûmâ-ileyhim tarafından sorulan suâllere şifâhen ve tahrîren vâzıh ve doğru bir sûretde cevâb vermeğe mecbûrdur.

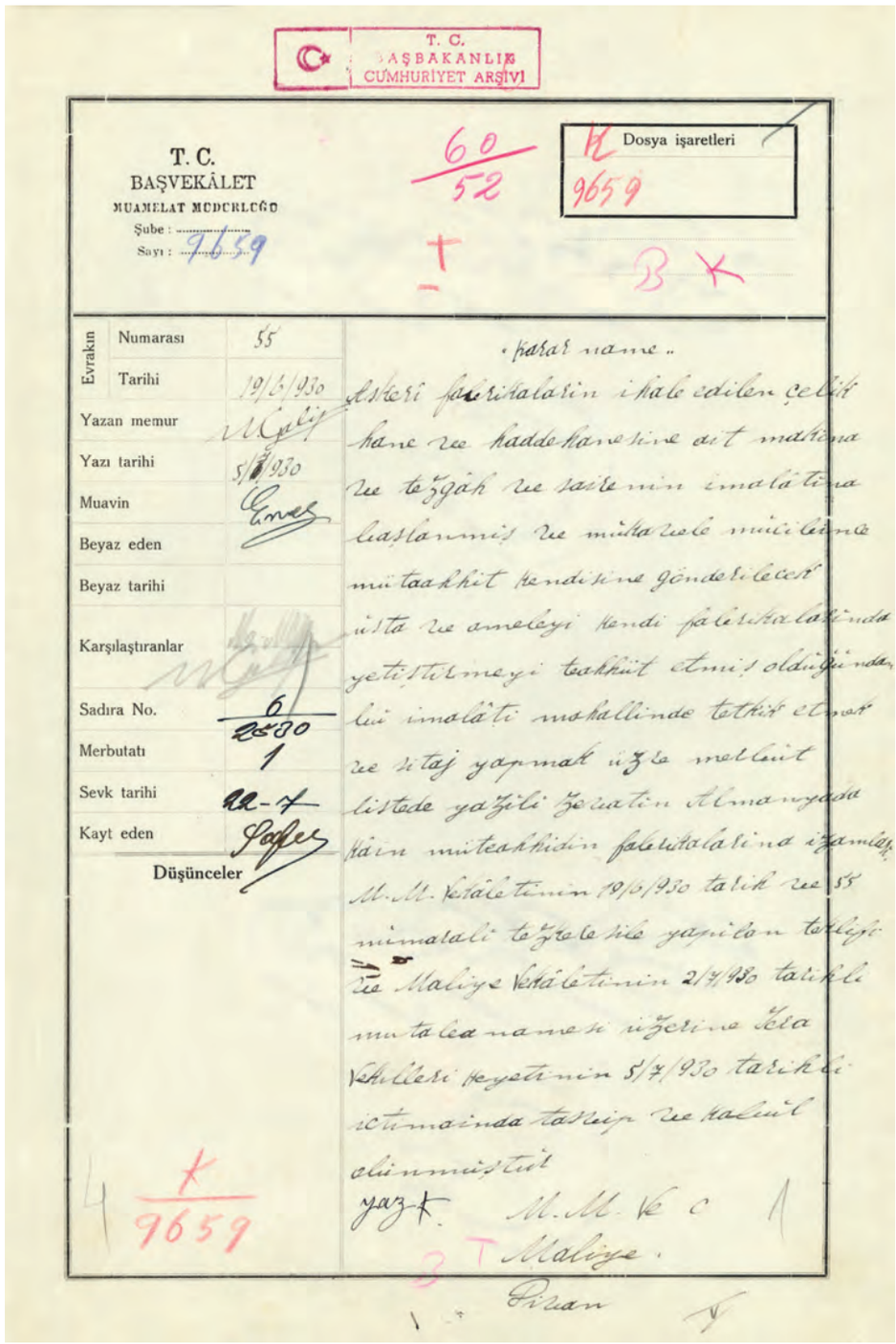
9- Her talebenin vazîfe sırasında müdâvim bulunduğu mekteb veya müessese hey'et-i idâre ve ta'lîmiyyesine ve her zaman teftîş ve murâkabe hakkını hâiz bulunan zevâta terbiye hârici muâmele ve mukâbelelerde, bilhâssa istihfâf ve istihkâr eder ahvâl ve akvâlde bulunmanın istikbâli için muzır ve tehlikeli olduğunu bilmesi lâzımdır.

10- Tahsîlini ikmâl ile Türkiye'ye avdet edecek talebenin avdet harcırâhı ikmâl-i tahsîli müteâkib Cem'iyet tarafından ayrıca tesviye olunur.

Askerî Fabrikalar İçin Yapılacak Makine vs. İmalatını Yerinde Tetkik Etmek ve Yetiştirilmek Üzere Almanya'ya Personel Gönderilmesi

İsimleri ekli listede yazılı 19 kişinin; askerî fabrikaların çelikhane ve haddehanesine ait makine, tezgâh vs.nin imali için yapılan ihale neticesinde müteahhit ile aktedilen ve gönderilecek usta ve amelenin müteahhidin fabrikalarında yetiştirilmeleri taahhüdünü ihtiva eden mukavele çerçevesinde, hem başlamış olan imalatı yerinde tetkik etmek hem de staj yapmak üzere Almanya'ya gönderilmesinin uygun bulunduğuna dair İcra Vekilleri Heyeti kararnamesi.

5 Temmuz 1930

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

T. C.
BAŞVEKÂLET
MUAMELAT MÜDÜRLÜĞÜ
Şube :
Sayı : 9659

60/52

Dosya işaretleri
9659

Evrakın Numarası 55
Tarihi 19/6/930
Yazan memur
Yazı tarihi 5/7/930
Muavin
Beyaz eden
Beyaz tarihi
Karşılaştıranlar
Sadıra No. 6/2580/1
Merbutatı
Sevk tarihi 22-7
Kayt eden
Düşünceler

"pazar name"

Askeri fabrikalarin ihale edilen çelik hane ve hadde hanesine ait makina ve tezgâh ve sairenin imalâtina başlanmış ve mukavele mucibince müteahhit kendisine gönderilecek usta ve ameleyi kendi fabrikalarında yetiştirmeyi taahhüt etmiş olduğundan bu imalâtı mahallinde tetkik etmek ve staj yapmak üzre mekteb listede yazılı zevatın Almanyaya gönderilmesi müteahhidin fabrikalarına izamen M. M. Vekâletinin 19/6/930 tarih ve 55 numaralı tezkere ile yapılan teklifi ve Maliye Vekâletinin 2/7/930 tarihli mütalea namesi üzerine İcra Vekilleri heyetinin 5/7/930 tarihli içtimaında tasvip ve kabul olunmuştur

yazı M. M. V. c
Maliye.

9659

Piran

BCA, 30-18-1-2-12-47-5

18	60	52	1930

Askeri fabrikalar için Almanyaya
gönderilecek usta ve amele hakkında
Kira Vekilleri Heyetinin kararnamesi
sureti leffen takdim kılınmıştır
efendim.

Baş Vekil namına
Müsteşar

yazık.

6
94

T. C.
Maliye Vekâleti
Muhasebei Umumiye
No:
U
H

Başvekâleti celileye

Askerî Fabrikaların ihale edilen Çelikhane ve Haddehanesine ait makine ,tezgâh ve sairenin imalâtına başlanmış ve mukavele mucibince müteahhit kendisine gönderilecek usta ve ameleyikendi fabrikalarında yetiştirmeyi taahhüt etmiş olduğundan mezkûr makine ve teferrüatının imalâtını mahallinde tetkik ve sitaj yapmak üzere merbut listede muharrer zevatın Almanyada kâin müteahhidin fabrikalarına izamına müsaade itasına dair olup Hazineye havale buyurulan Millî Müdafaa Vekâletinin merbut teskeresi bittetkik mezkûr zevatın mukavele mucibince fabrikalara izamlarının Hazinece de zaruri görülmüş olduğunu arzeylerim efendim.

Fais

21/6/930
2/7/930

Maliye Vekili

İ. v. H. me
2 - 7 - 1930

Kabûl
5.7.J.

2

2-7-930 4/4667 2

dk. ck. 4.

BCA, 30-18-1-2-12-47-5

T. C.
M. M. V.
As. Fb. U. Md.
Ş Zat . İş.
N. 55

Ankara 19/ 6 / 1930

Hulâsa Almanyaya izam kılınacak memurlar hk.

Başvekâlei Celileye

Askeri Fabrikaların umumî Demir ve Çelik ihtiyacını teminetmek üzre ihale edilen ve bu kerre de Devlet D.Yolları için normal Ray imali için tevsii musammem olan Çelikhane ve Haddehanenin Tezgâh imalat ve inşaatı ilerlemektedir.M.M.V.Tezgâ ve sairenin mukavele mucebince imalatını mahallinde tetkik ve tecrübe etmeye kendi menfeatı noktai nazarından mecbur olduğu ğibi müteahhitte kendisine gönderilecek U sta ve Ameleyi kendi Fabrikalarında yetiştirmeyi teahhüt eylemiştir.

Müteahhit Fabrikalarında imalatına başlanılmakta olan Makine ve te ferrüatının imalatını tetkik ve tecrübe ve staj yapmak için gönderile cek eşhasın isimleriyle nev`i memuriyetlerini müş`ir liste raptan takdim kılınmıştır.

Büyük bir fedakârlık ihtiyariyle ihale edilen Çelikhane ve Haddeh anenin vasîve mühim tesisatını tetkik ve muayene etmek ,vaktüzamaniyle tanımak ve işe alışabilmek tesisattan daha mühim ve tecil edilmesi gayri caiz olduğundan merbut listede muharrer eşhasın Almanyada kâin müteahhit Fabrikalarına izamına müsaadei devletleri arz ve istizan olunur efendim.

M . M . V

Zat.

Maliye vekâletine
19-6-1930 161

Muhasebat Umum M.
21/6/930 3

B.M. 2 1465
15003
21-6-30

19-6-30 4295 1

BCA, 30-18-1-2-12-47-5

T. C.
M. M. V.
As. Fb. U. Md.
Ş
N.

9659 (31

Liste

Ankara / / 19

Hulâsa

İsmi	Yapacağı iş;
Elektrik Mühendisi Yzb.Ahmet B.	İmalatı tetkik ve tecrübe için
Makine Mühendisi Veli B.	""""""""""""""""""""""""""
Yzb. Sait B.	""""""""""""""""""""""""""
Ahmet Hasan B.	Döküm ve Haddehanede staj için
Kimyağer Mustafa Ramazan B.	Laboratuvarda staj için
Usta Mehmet Tahir Ef.	Simens ocaklarında staj için
Dökümcü Nafiz Ef.	""""""""""""""""""""""""""""""
"""""""" Talat ""	Jeteratörde staj için
"""""""" Adem Cemalettin ef.	Elektrik döküm ocağında staj
Demirci Ekrem Saim ef.	Tav ocaklarında staj için için
Demirci Mehmet Rifat ef.	Haddelerde staj için
Tesviyeci Salih Hasan ef.	""""""""""""""""""""""""
Demirci Kemal Hakki ef.	Taslak Namlı kısmında staj için
"""""""" Arif ef.	""""""""""""""""""""""""""""""
Demirci Mehmet Mustafa ef.	Dolomit kısmında staj için
Elektrikçi İhsan ef	Büyük hadde Motörü için.
"""""""""" Talat ef.	Elektrik izabe ocağı için
"""""""""""Tahsin ef.	"""""""" Vinçlerinde staj için
"""""""""""Resmi ef.	Yüksek tevettürlü Aparatlar için

4

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

Türkiye Cümhuriyeti
BAŞVEKÂLET
Muamelât Müdürlüğü
Şube
Sayı 9659

Kararname

Askerî fabrıkaların ihale edilen çelik hane ve haddehanesine x ait makina ve tezgâh ve sairenin imalâtına başlanmış ve mukavele x mucibince müteahhit kendisine gönderilecek usta ve ameleyi kendi x fabrıkalarında yetiştirmeyi teahhüt etmiş olduğundan bu imalâtı mahallinde tetkik etmek ve sitaj yapmak üzre merbut listede yazılı zevatın Almanyada kâin müteahhidin fabrıkalarına izamları , M. M. Vekâletinin I9/6/930 tarih ve 55 numaralı tezkeresile yapılan teklifi ve x Maliye Vekâletinin 2/7/930 tarihli mütaleanamesi üzerine İcra Vekilleri Heyetinin 5/7/930 tarihli içtimaında tasvip ve kabul olunmuştur.

5/7/930

REİSİCUMHUR

Gazi M. Kemal

Bş. V. | Ad. V. | M. M. V.

Da. V. | Ha. V. | Ma. V.

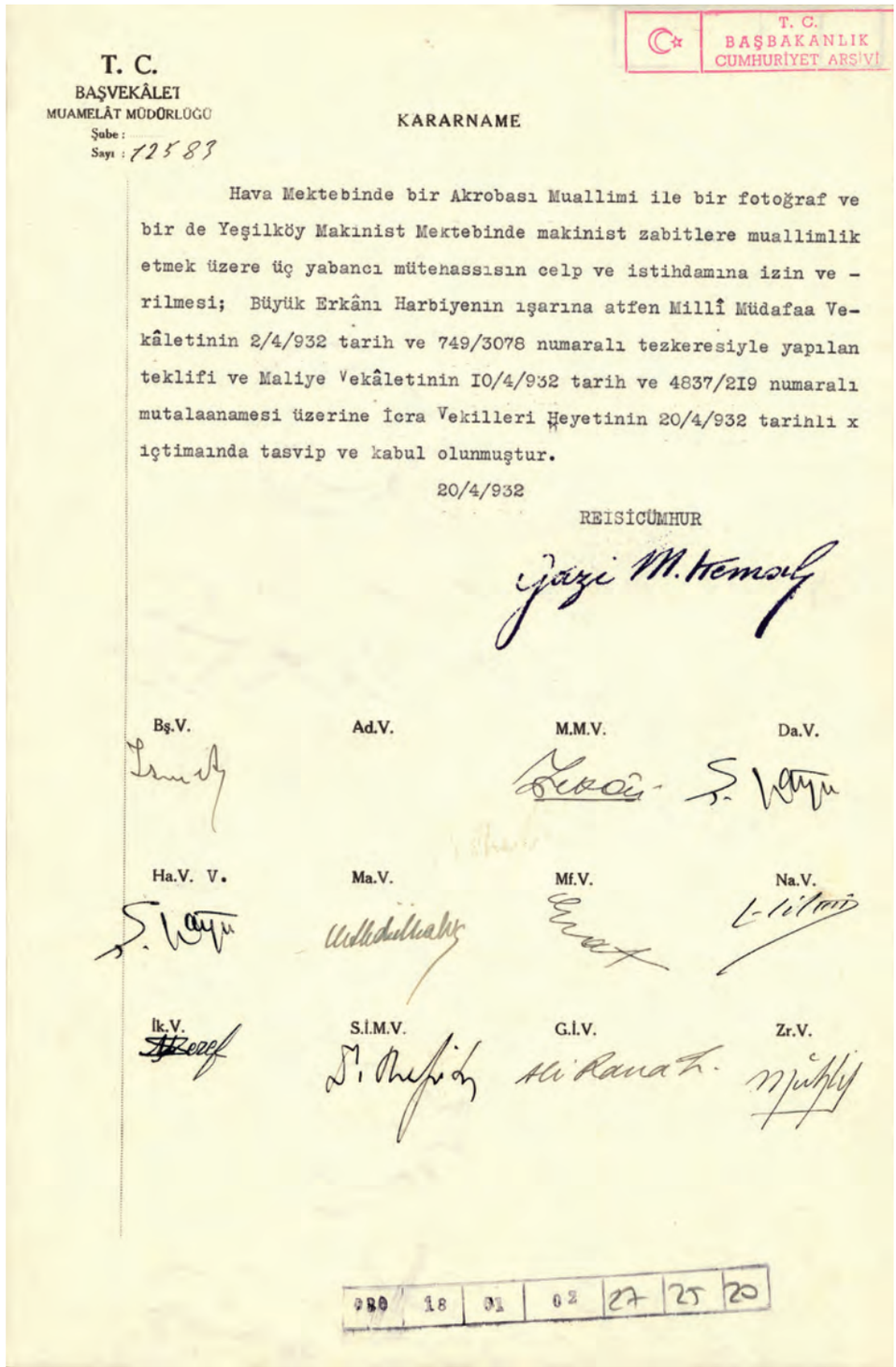
Mf. V. | Na. V. | İk. V. | S. İ. M. V.

030 18 01 02 12 47 5

Hava Mektebi ve Yeşilköy Makinist Mektebinde Üç Yabancı Uzmanın Görevlendirilmesi

Hava Mektebinde bir akrobasi, bir fotoğraf muallimi ve Yeşilköy Makinist Mektebi zabit muallimliği vazifelerini yürütmek üzere toplam üç yabancı uzman getirtilip istihdam edilmelerine dair İcra Vekilleri Heyeti kararnamesi.

20 Nisan 1932

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

T. C.
BAŞVEKÂLET
MUAMELÂT MÜDÜRLÜĞÜ
Şube :
Sayı : 12583

KARARNAME

Hava Mektebinde bir Akrobası Muallimi ile bir fotoğraf ve bir de Yeşilköy Makinist Mektebinde makinist zabitlere muallimlik etmek üzere üç yabancı mütehassısın celp ve istihdamına izin ve - rilmesi; Büyük Erkânı Harbiyenin ışarına atfen Millî Müdafaa Vekâletinin 2/4/932 tarih ve 749/3078 numaralı tezkeresiyle yapılan teklifi ve Maliye Vekâletinin IO/4/932 tarih ve 4837/2I9 numaralı mutalaanamesi üzerine İcra Vekilleri Heyetinin 20/4/932 tarihli x içtimaında tasvip ve kabul olunmuştur.

20/4/932

REISICÜMHUR

Gazi M. Kemal

Bş.V. Ad.V. M.M.V. Da.V.

Ha.V. V. Ma.V. Mf.V. Na.V.

İk.V. S.İ.M.V. G.İ.V. Zr.V.

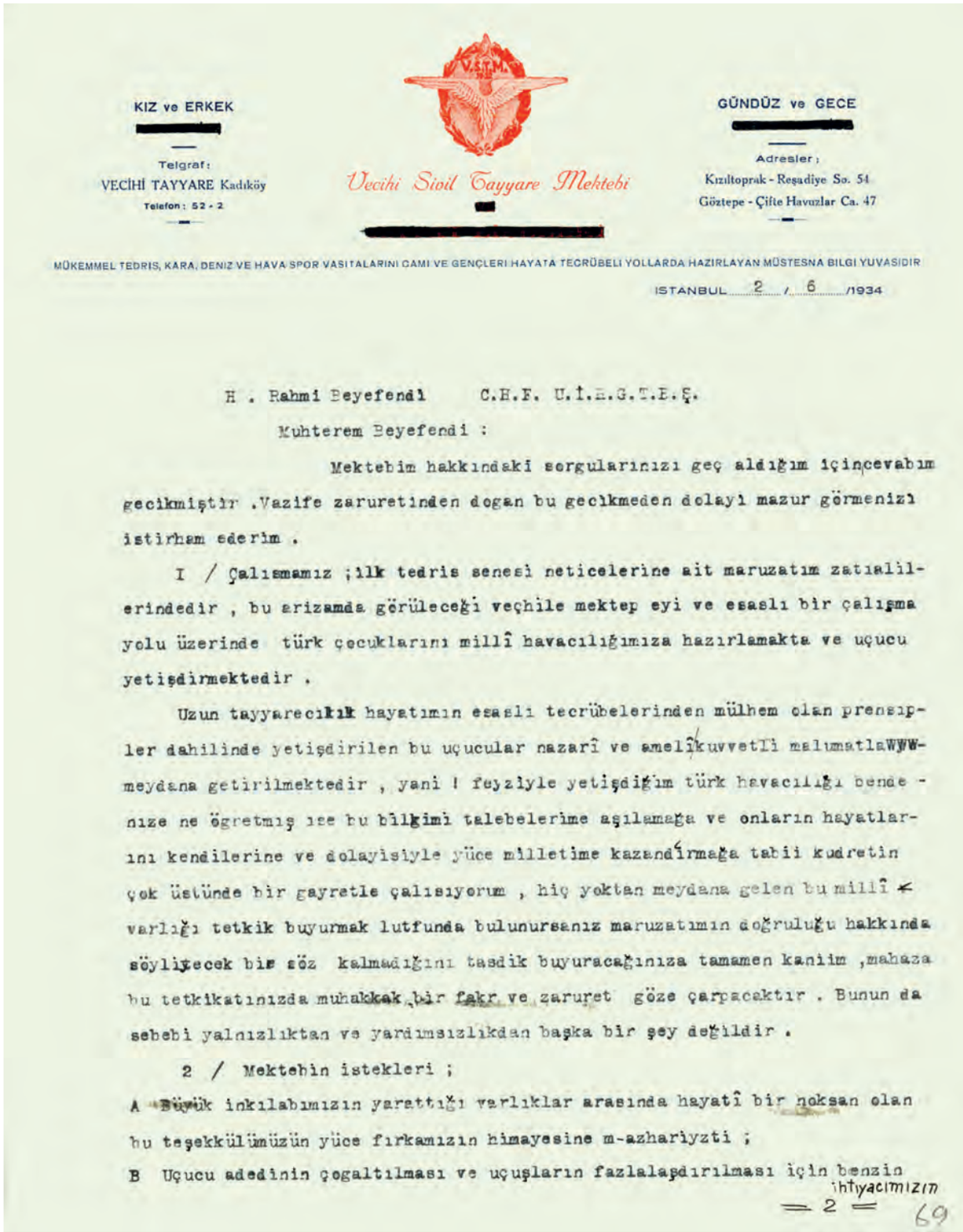
030 18 01 02 27 25 20

BCA, 30-18-1-2-27-25-20

Vecihi Sivil Tayyare Mektebinin Çalışmaları ve İhtiyaçları

Vecihi Sivil Tayyare Mektebi kurucusu Vecihi Bey tarafından H. Rahmi ve Cumhuriyet Halk Fırkası Umum Kâtibi Recep beylere yazılmış olan ve mektebin kuruluş gayesi ile hedeflerini ve içinde bulundukları mali sıkıntıları anlatan iki adet mektup.

2 Haziran 1934

KIZ ve ERKEK

[redacted]

Telgraf:
VECİHİ TAYYARE Kadıköy
Telefon: 52 - 2

Vecihi Sivil Tayyare Mektebi

[redacted]

GÜNDÜZ ve GECE

[redacted]

Adresler:
Kızıltoprak - Reşadiye Sö. 54
Göztepe - Çifte Havuzlar Ca. 47

MÜKEMMEL TEDRİS, KARA, DENİZ VE HAVA SPOR VASITALARINI GAMİ VE GENÇLERİ HAYATA TECRÜBELİ YOLLARDA HAZIRLAYAN MÜSTESNA BİLGİ YUVASIDIR

İSTANBUL 2 / 6 /1934

H . Rahmi Beyefendi C.H.F. U.İ.M.G.T.B.Ş.

Muhterem Beyefendi :

Mektebim hakkındaki sorgularınızı geç aldığım içincevabım gecikmiştir .Vazife zaruretinden doğan bu gecikmeden dolayı mazur görmenizi istirham ederim .

I / Çalışmamız ;ilk tedris senesi neticelerine ait maruzatım zatıalilerindedir , bu arizamda görüleceği veçhile mektep eyi ve esaslı bir çalışma yolu üzerinde türk çocuklarını millî havacılığımıza hazırlamakta ve uçucu yetişdirmektedir .

Uzun tayyarecilik hayatımın esaslı tecrübelerinden mülhem olan prensipler dahilinde yetişdirilen bu uçucular nazarî ve amelî kuvvetli malumatlaWWWmeydana getirilmektedir , yani ! feyziyle yetişdiğim türk havacılığı bendenize ne öğretmiş ise bu bilgimi talebelerime aşılamağa ve onların hayatlarını kendilerine ve dolayisiyle yüce milletime kazandırmağa tabii kudretin çok üstünde bir gayretle çalışıyorum , hiç yoktan meydana gelen bu millî varlığı tetkik buyurmak lutfunda bulunursanız maruzatımın doğruluğu hakkında söyliyecek bir söz kalmadığını tasdik buyuracağınıza tamamen kaniim ,mahaza bu tetkikatınızda muhakkak bir fakr ve zaruret göze çarpacaktır . Bunun da sebebi yalnızlıktan ve yardımsızlıkdan başka bir şey değildir .

2 / Mektebin istekleri ;

A Büyük inkılabımızın yarattığı varlıklar arasında hayatî bir noksan olan bu teşekkülümüzün yüce fırkamızın himayesine m-azhariyzti ;

B Uçucu adedinin çogaltılması ve uçuşların fazlalaşdırılması için benzin ihtiyacımızın

= 2 = 69

BCA, 490-1-0-0-1542-271-1_69-72

(2) V . S . T . M .

maliyet üzerinden temini çaresi .

C Yetişen gençlerimizin dayanamadıkları benzin masrafını bizzat kpatmak için yaptığım küçük borçlarımdan kurtarmak üzere bir yardım temini .

3 / Niyetlerimiz ;

Mektebimiz talimatnasinden bir sayı ilişik olarak takdim ediyorum . Burada görüleceği veçhile mektep iki şube halinde olmak üzere açılmıstı geçen tedris devresinde yalnız motörlütayyare şubesini faaliyete getirebildim bu seneden itibaren ikinci yani motörsüz tayyare şubemizi de faaliyete getirecegim .

Birinci devre pilotlarımız pek yakında motörsüz tayyare teşkilatına muallim yardımcısı hazırlanmış olacaklardır .

Motörsüz tayyare teşkilatı az masraflı olmak itibarile memleketimizin her tarafında tatbiki kabil olacağı gibi bu sayede millî havacılığımıza bir çok kiymetli unsurlar hazırlamak mümkün olacaktır .

Millî havacılığımız yolu üzerinde meydana gelen bu ateşher tarakkiye teşne yüce milletimizin kahraman ruhlu çocuklarını içten sarmıstır . Yurdumuzun her köşesinden uçmak sevgi ve aşkıyle vuku bulan müracatlarbu tahminin çok üstünde olduğu gibi havacılığımızın atisi için ehemmiyetle seviye değer bir haldedir . bu yüksek millî enerjinin memleket nam ve manfaatine kazanılmasını derin görüşlerinize arz ederım .

Kıymetlı teveccühlerinize arzıteşekküratla sonsuz saygılarımı sunarım efendim .

70

48271 7

KIZ ve ERKEK
[redacted]
Telgraf:
VECİHİ TAYYARE Kadıköy
Telefon: 52 - 2

Vecihi Sivil Tayyare Mektebi

GÜNDÜZ ve GECE
[redacted]
Adresler:
Kızıltoprak - Reşadiye So. 54
Göztepe - Çifte Havuzlar Ca. 47

MÜKEMMEL TEDRİS, KARA, DENİZ VE HAVA SPOR VASITALARINI CAMİ VE GENÇLERİ HAYATA TECRÜBELİ YOLLARDA HAZIRLAYAN MÜSTESNA BİLGİ YUVASIDIR

İSTANBUL 19 / 5 /1934

R E C E P Beyefendi

C. H. F. Umumi Kâtibi

Çok deyerli ve saygılı efendim :

Yüksek emirlerinize imtisalen mektebim hakkındaki maruzatımı arzederim .

Mektep,henüz bir buçuk yaşındadır , yoklukdan doğmuş ve bir atöliye de meydana gelerek sivil havacılığımızın çekirdeği olmuştur .

Daha ilk tedris senesinde kendi talebaleri tarafından yapdığı tayyareleriyle çalışarak yalnız tayyareyi uçuran değil aynı zamanda havacılık fen ve sanatını anlayan (8) pilot yetişdirmiştir .

Askeri tayyarecilığimizin yetişdirme usulunden daha kuvvetli bir şekil olan bu usul hem tayyarecinin selamet ve emniyetle uçmasına ve hem tayyarenin ömrünün uzamasına esas olmaktadır .

Ordumuzda yetişdirilen askeri pilotların devlet hazinesine asgari I5000 liraya mal olduğu göz önüne getirilecek olursa küçük hizmetimin kiymeti kendiliğinden meydana çıkar .

Hizmet noktasından; memleketi kurtaran ve koruyan yüce fırkamızın yüksek emirlerine her türkün tam ve temiz bir asker duygu ve itaatiyle bağlı olduğumuz tabii olduğu gibi her hangi bir hizmet mukabili bir mükâfat beklemek de mevzubahs değildir ve olamaz ; ancak memleketin havacılığa olan ihtiyacı bir insanin yaşamak için havaya olan ihtiyacı kadar mübrem ve hayati bulunduğundan kendiliğinden doğmuş bu enerjinin yoktan meydana getirdiği varlık pek tabii olarak yüce milletimizin öz malından başka bir şey olmamak

71

(2)

Vecihi S. T. M.

itibariyle korunarak kiymetlendirilmesi hususunu yüce dayağımızın geniş ve düşünüşlerine arzediyorum .

Malumu devletleridirki ordumuzun her sınıfdan ihtiyat kuvvetleri daima emre müheyyadır , yalnız havacılık ihtiyatımız yoktur.

Bu küçük varlık da bu hayatî noksanı gidermek için;türk cumhuriyeti çocuklarını havacılığa alışdırmak ve yetişdirmekden başka bir şey düşünmiyor , bu temiz ve vatanî dilek ve işe rağmen en ufak bir yardım bile yok.

En çok müstehliki bulunduğumuz Benzinin bizde fiyatı yabancı ellerdeki benzin fiyatından beş dafa fazladır,halbuki havacılıkta mecburi kullanılan kuvvetli motörlerin sarfiyatı pek çoktur , geçen bir senelik çalışmamızla sarf ettiğimiz benzin miktarı (157 ton raddesindedir ,gün geçdikçe bu miktar pek tabii çoğalacaktır.

Bu benzin pahalılığından uçuşlarda takip edilmesi zaruri olan programlarımızı pek büyük fedakârlıklarla tatbik edebildiğimiz gibi attığım bu kiymetli adımın durmaması için de tahammülün fevkinde küfetler ihtiyar ediyorum, hatta bu yüzden de bugün Borçlu vaziyetteyim .

Yüce dayağımızın öz mali olan bu küçük hava yuvasını korumanızı, havaciğımıza hizmet gayesiyle yaptığım küçük borçlardan beni kurtarmanızı ve bu benzin derdimize (maliyyet fiyatı gibi) bir çare bulmanızı arz ve istirham eder ve bu vesile ile candan saygılarımı sunarım efendim .

Mektebimiz talebeleri tarafından ve yalnız motörleri avrupadan getirilerek müceddet meydana getirilen üç tayyarelik ilk sivil küçük filomuzun fotografisini ilistererek arz ederim ef.

Fedakâr ve Temiz Vicdanı ile

26. V. 1934

72

C. E. F.
Hava Umumiyeti
27 Mayıs 1934
No 48271

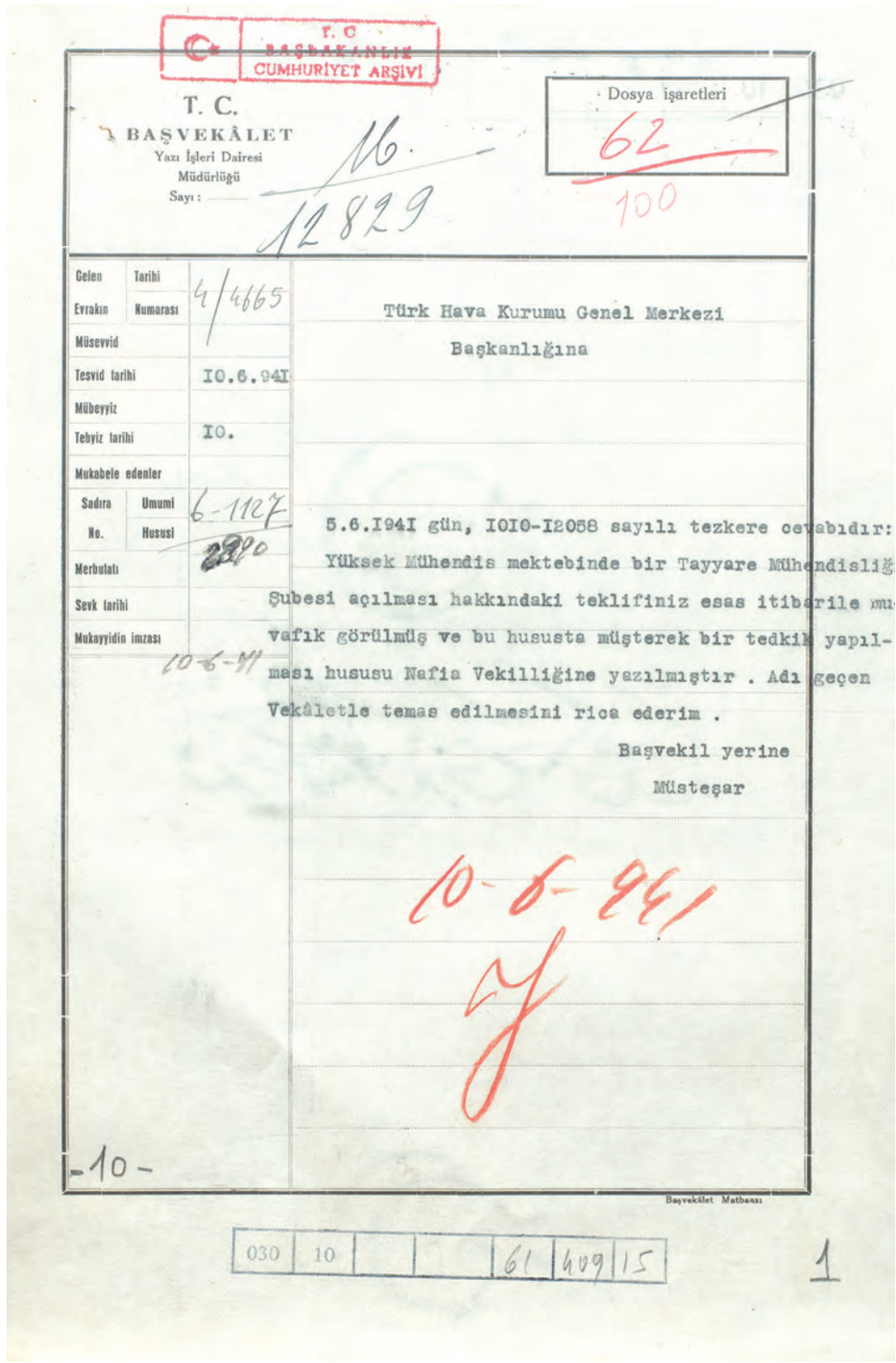
BCA, 490-1-0-0-1542-271-1_69-72

Vecihi Sivil Tayyare Mektebi Uçak Filosu,
BCA, 490-1-0-0-1542-271-1

Türkiye'de yeni kurulan uçak fabrikalarına uçak mühendisi yetiştirmek üzere Yüksek Mühendis Mektebinde bir Tayyare Mühendisliği şubesi açılarak bunun temelini teşkil etmek üzere başlangıçta Polonyalı uzmanlar tarafından kurslar düzenlenmesine ve bu hususta Nafia Vekâleti ile ortak bir çalışma yürütülmesine dair Türk Hava Kurumu ile Başvekâlet arasında yapılan yazışmalar.

10 Haziran 1941

T. C.
BAŞVEKÂLET
Yazı İşleri Dairesi
Müdürlüğü
Sayı : 16. / 12829

T. C. BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ

Dosya işaretleri
62
100

Gelen Evrakın	Tarihi Numarası	4/4665
Müsevvid		
Tesvid tarihi		10.6.941
Mübeyyiz		
Tebyiz tarihi		10.
Mukabele edenler		
Sadıra No.	Umumi Hususi	6-1127 2290
Merbutatı		
Sevk tarihi		
Mukayyidin imzası		10-6-41

Türk Hava Kurumu Genel Merkezi
Başkanlığına

5.6.I94I gün, I0I0-I2058 sayılı tezkere cevabıdır:
Yüksek Mühendis mektebinde bir Tayyare Mühendisliği Şubesi açılması hakkındaki teklifiniz esas itibarile muvafık görülmüş ve bu hususta müşterek bir tedkik yapılması hususu Nafia Vekilliğine yazılmıştır . Adı geçen Vekâletle temas edilmesini rica ederim .

Başvekil yerine
Müsteşar

10-6-941

-10-

Başvekâlet Matbaası

030 | 10 | | | 61 | 409 | 15 | 1

BCA, 30-10-0-0-61-409-15

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

62/100

Türk Hava Kurumu
Genel Merkezi
Neşriyat Şubesi
1010/12058

Ankara, 5 Haziran 1941

Yüksek Başvekâlete

Tayyare mühendisi yetiştirmek gayesile ve zamanla temin edilecek vasıta ve imkânlar derecesinde tekâmül ve inkişaf ettirilmek üzre Yüksek Mühendis Mektebimizde bir Tayyare Mühendisliği Şubesi tesisini derpiş eden rapor bu şubede ders vereceklerin esamisi ile birlikte yüksek huzurlarına ilişik olarak sunulmuştur.

Memleketin büyük miktarlarda tayyare mühendisine ihtiyacı bulunduğu ve bu ihtiyacın ancak derhal işe başlanmak halinde karşılanmasına imkân hasıl olacağı mülahazasiyle bu meselenin müsbet bir karara varılmak üzre Nafia Vekâleti ile müştereken tetkik ve halline yüksek müsaadelerini saygı ile arz ve rica ederim.

Türk Hava Kurumu Başkanı
Erzurum Mebusu
F. Kocaoğ

yazı işleri m. ?

İlişik
1 Rapor

9. 6. 941

EVRAK
6-6-941 4665

3

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

62/100

TÜRKİYE'DE TAYYARE MÜHENDİSLİĞİ TAHSİLİ

Türkiye'de yeniden kurulan tayyare fabrikalarındaki mühendislik mevkileri, bugünkü vaziyet altında hemen hemen , ecnebi mühendilser tarafından işgal edilmelidir.Bu , Türkiye'nin bu sahada mütehassıs mühendislerden kafi bir miktara henüz sahip olamayışından ileri gelmektedir.

Bütün bunlar muvakkat olarak nazarı itibara alınması icabedeceğinden yeni tayyare fabrikalarında işe başlayabilecek türk mühendislerini mümkün mertebe acele olarak yetiştirmek pek elzem görünmektedir.

Halen Türkiye'de çalışmakta olan polonyalı mühendislerden bir çoğunun Varşova ve Lwów'da , iki Polonya Politeknik Mektebinde kurs vermiş oldukları ve akademik tedris sahasında geniş bir tecrübeye sahip oldukları keyfiyeti gözönüne alınacak olursa Türk Mühendis Mektebinde Havacılık kursu teşkilatının mümkün olacağı görülür.

Bu kursların programı bir tayyare mühendisi için asgarî bir lüzum, fakat ihtiyacı için tamamen kâfi gelecek bir lüzum olarak telekki edilmesi icabeden aşağıdaki spesiyaliteleri ihtiva etmektedir :

1.- Aerodinamik
2.- Uçuş mekaniki
3.- Tayyare İnşaatı (statik , mukavemet)
4.- Tayyare İnşaatı (tayyare planları)
5.- Motör İnşaatı
6.- Hava seyrüseferi ve meteoroloji
7.- Borda Aletleri
8.- Teçhizat (Telsiz, silah , fotograf, V,S...)
9.- Havacılık malzemelerinin teknolojisi

Konferanslar dışında talebeler amelî ekzersizlere de iştirak edecekler ve bu ekzersizler esnasında , kursları vermekle tavzif edilenlerin nezaretleri altında olmak üzre tayyare hesapları ve resimleri yapacaklardır.

030 | 10 | | | 61 | 409 | 15

5

62/100

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

Böyle bir esas üzerine teşkil edilecek kurslar , Türk Mühendis Mektebinde bir havacılık şubesinin başlangıcı olarak telekki olunabilir. Bu kurslar , mektebin son iki sene programı arasına girecek ve böylece, iki senelik bir müddet içinde , memlekette tahsil görmüş mühendislerin ilk partisi türk endüstrisinde çalışabilecek ve yabancı mühendislerin yerlerine tedricen geçebileceklerdir.

Bu kurslara iştirakin , modern laburatuvarlara ve vakıtlarını tedrisata hasreden müteaddit profesörlere malik ecnebi memleketlerde bir mektepte yapılacak etüdlere muadil olacağı mülahazası varit olamaz. Bununla beraber , harp vaziyeti dolayisile önümüzdeki seneler içinde Avrupa memleketlerinde bir tahsilin imkânsızlığı gözönüne alınacak olursa , teklif edilen kursların türk tayyare mühendisi yetiştirmek hususunda yegâne çare olacağı neticesine varılır.

Eğer , bir aerodinamik enstitüsü , tayyare ve sair motörler için bir tecrübe laburatuvarı gibi elzem tesislerin organize edilmesi imkânı da bulunacak olursa , Türk Mühendis Mektebinin , bir kaç sene içinde bir havacılık şubesi ile tamamlanacağı ümidi pek katileşir.

Hususî kursların verilmesi ile tavzif edilecek polonyalı mütehassısların isimleri ilişik cedvelde gösterilmiştir.

| 030 | 10 | | | 61 | 409 | 15 |

6

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

62/100

Lahika

Kurs vermekle tavzif edilebilecek polonyalı mütehassıslar

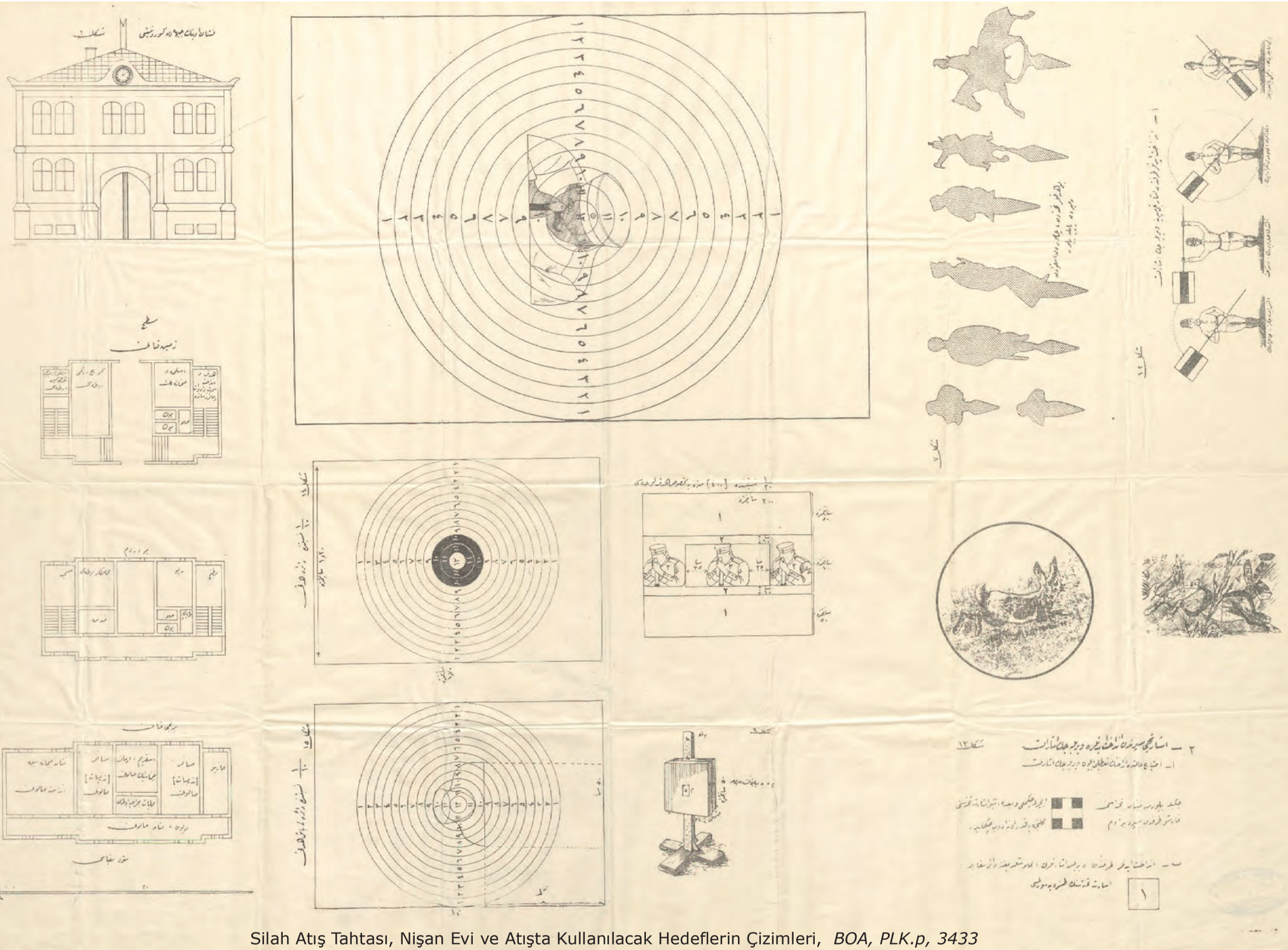
1. Prof. Muavin. Mühendis ROGALSKI veya Mühendis JANIK	Aerodinamik
2. Mühendis TEISSERYE	Uçuş Mekaniki
3. Mühendis DULEBA	Tayyare İnşaatı (statik , mukaveme t)
4. Mühendis ANCZUTIN	Tayyare İnşaatı (tayyare planları)
5.-Mühendis DZIEWONSKI veya Mühendis BELKOWSKI	Motör İnşaatı
6. Mühendis LEWCZUK	Hava seyrüseferi ve Meteoroloji
7. Mühendis ROMER	Borda aletleri
8. Mühendis ROGALSKI ve diğerleri	Teçhizat (telsiz, silâh, fotografi v.s...)
9. Mühendis JANISZEWSKI Mühendis TUSZYNSKI ve diğerleri	Havacılık malzemaleri Teknolojisi

Etimesğut, 15 Mayis 1941

030 | 10 | | | 61 | 409 | 15

Sultanahmet Mekteb-i Sanâyi-i Şâhâne Dökümhanesi,
İÜ NEK, II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri, no. 90555/20

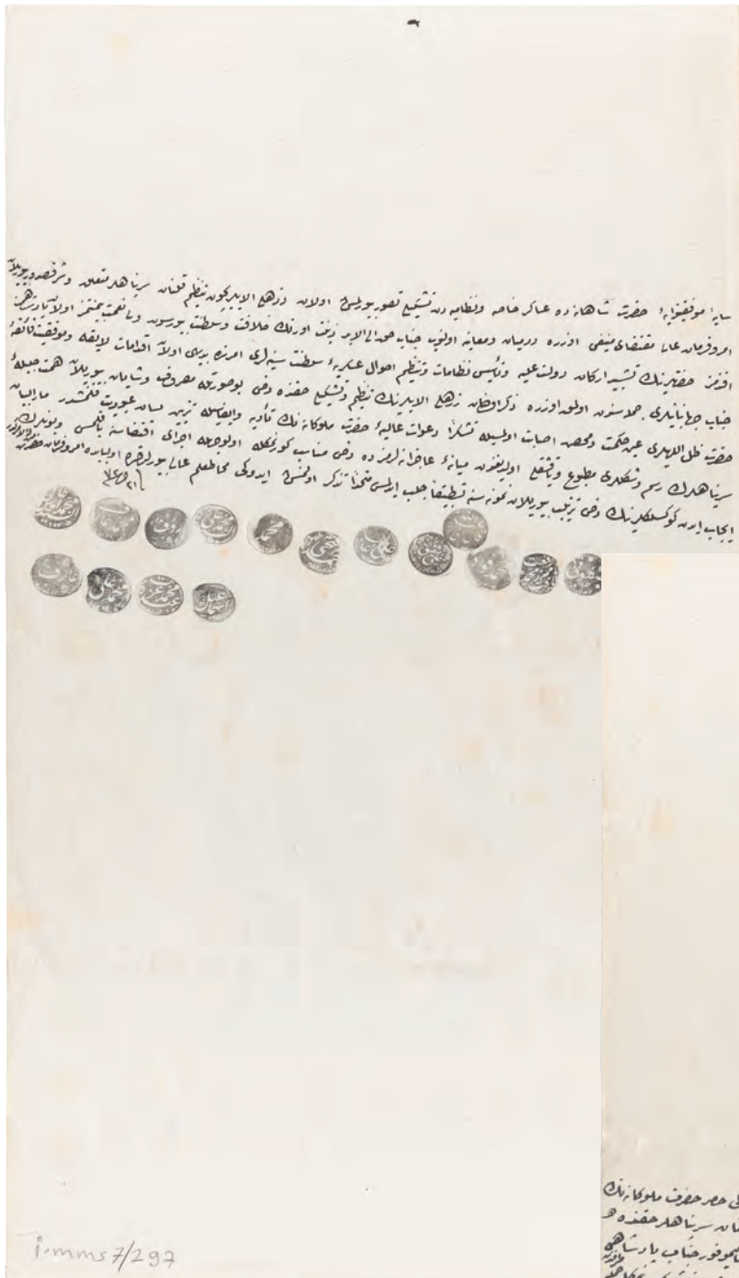

Silah Atış Tahtası, Nişan Evi ve Atışta Kullanılacak Hedeflerin Çizimleri, *BOA, PLK.p, 3433*

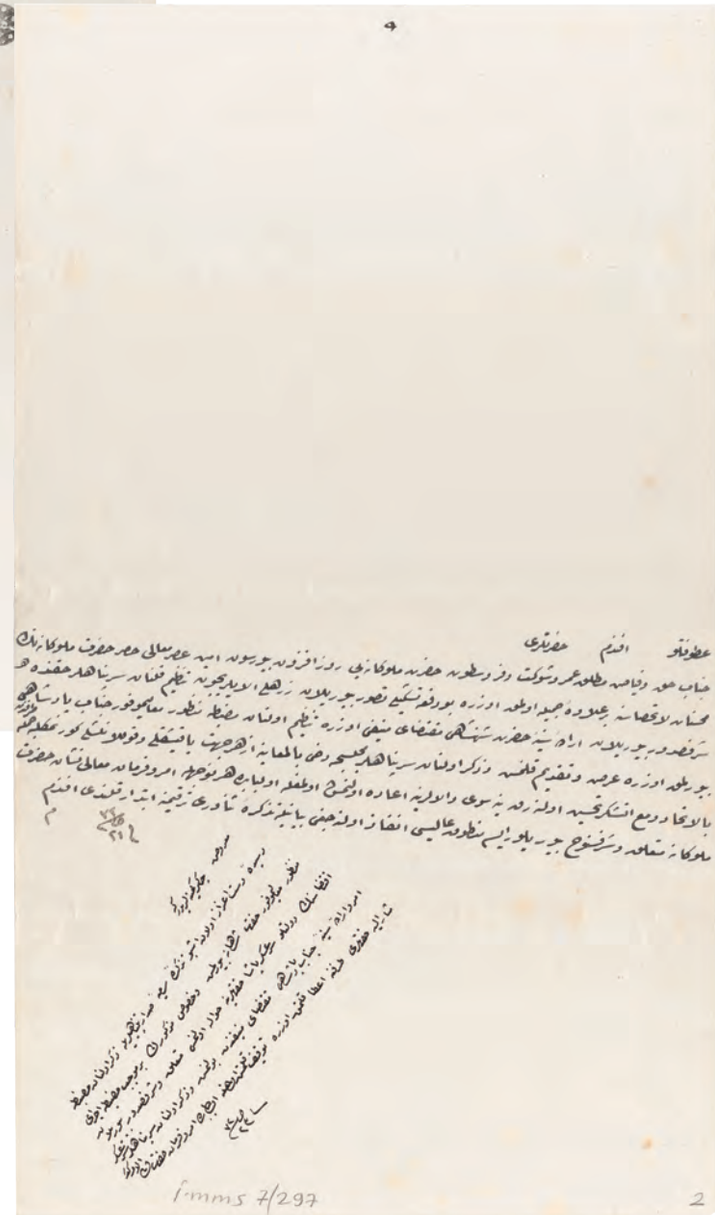

B- Silah ve Mühimmatın Denenmesi

İ.MMS 7/297

İ.MMS 7/297

2

BOA, İ.MMS, 7/297

Zırhlı Alaylarda Kullanılacak Miğfer ve Göğüslükler

Hassa ve Nizamiye askerlerinden oluşturulması düşünülen zırhlı alaylar için hazırlanan miğferlerin (ser-penah) münasip bulunduğuna ve bunlar için gerekli olan göğüslüklerin de tertip olunan numuneye uygun olarak getirtilmesi noktasında görüş birliğine varıldığına dair tanzim olunan Meclis-i Mahsûs-ı Vükelâ mazbatasının Padişaha sunulması üzerine, konunun gereği yerine getirilmek üzere Serasker Paşa'ya havale edilmesine dair çıkan irâde-i seniyye.

25 Ağustos 1856

Sâye-i muvaffakiyet-vâye-i hazret-i şâhânede asâkir-i hâssa ve nizâmiyeden teşkîli tasavvur buyurulmuş olan zırhlı alayları için tanzîm kılınan ser-penâhlar müteʻallik ve şeref-sudûr buyurulan emr ü fermân-ı âlî muktezâ-yı münîfi üzere dermiyân ve muâyene olunup *–Cenâb-ı Hak ile'l-ebed zînet-i evreng-i hilâfet ve saltanat buyursun–* velîniʻmet-i bî-minnetimiz olan Pâdişâhımız efendimiz hazretlerinin teşyîd-i erkân-ı Devlet-i Aliyye ve teʼsîs-i nizâmât ve tanzîm-i ahvâl-i askeriyye-i Saltanat-ı Seniyyeleri emrinde bedîhî olan ikdâmât-ı lâyıka ve muvaffakiyet-i fâika-i cenâb-ı cihân-bânîleri cümlesinden olmak üzere zikrolunan zırhlı alaylarının tanzîm ve teşkîli hakkında dahi bu sûretle masrûf ve şâyân buyurulan himmet-i celîle-i hazret-i Zıllu'llâhîleri ayn-ı hikmet ve mahz-ı isâbet olmasıyla teşekküren daʻavât-ı âliye-i hazret-i mülûkânenin teʼdiye ve îfâsıyla tezyîn-i lisân-ı ubûdiyyet kılınmışdır.

Mârrü'l-beyân ser-penâhların resm ve şekilleri matbûʻ ve yakışıklı olduğundan miyâne-i âcizânelerimizde dahi münâsib görünmekle ol vechile icrâ-yı iktizâsına bakılması ve bunların îcâb eden göğüslüklerinin dahi tertîb buyurulan numûnesine tatbîkan celb edilmesi müttehiden tezekkür olunmuş idüğü muhât-ı ilm-i âlî buyuruldukda ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 21 Z. sene [12]72

(Meclis-i Mahsûs-ı Vükelâ üyelerinin mühürleri)

***

Atûfetli Efendim Hazretleri

Cenâb-ı Hak ve Feyyâz-ı Mutlak ömr ü şevket ve fer ü satvet-i hazret-i mülûkâneyi rûz-efzûn buyursun, âmîn. Asr-ı maʻâlî-hasr-ı hazret-i mülûkânenin muhassenât-ı lâ-tuhsâsına bir ilâve-i cemîle olmak üzere bu defʻa teşkîli tasavvur buyurulan zırhlı alayları için tanzîm kılınan ser-penâhlar hakkında şeref-sudûr buyurulan irâde-i

seniyye-i hazret-i şehinşâhî muktezâ-yı münîfi üzere tanzîm olunan mazbata manzûr-ı ma'âlî-mevfûr-ı cenâb-ı Pâdişâhî buyurulmak üzere arz u takdîm kılınmış ve zikrolunan ser-penâhlar Meclisce dahi bi'l-muâyene ez-her-cihet yakışıklı ve kullanılışlı görünmekle cümle tarafından bi'l-ittihâd ve ma'a't-teşekkür tahsîn olunarak yine sû-yı vâlâlarına iâde olunmuş olmağla ol bâbda her ne vechile emr ü fermân-ı ma'âlî-nişân-ı hazret-i mülûkâne müte'allik ve şeref-sünûh buyurulur ise mantûk-ı âlîsi infâz olunacağı beyânıyla tezkire-i senâverî terkîmine ibtidâr kılındı efendim.

Fî 21 Z. sene [12]72

Mim.

Ma'rûz-ı Çâker-i Kemîneleridir ki:

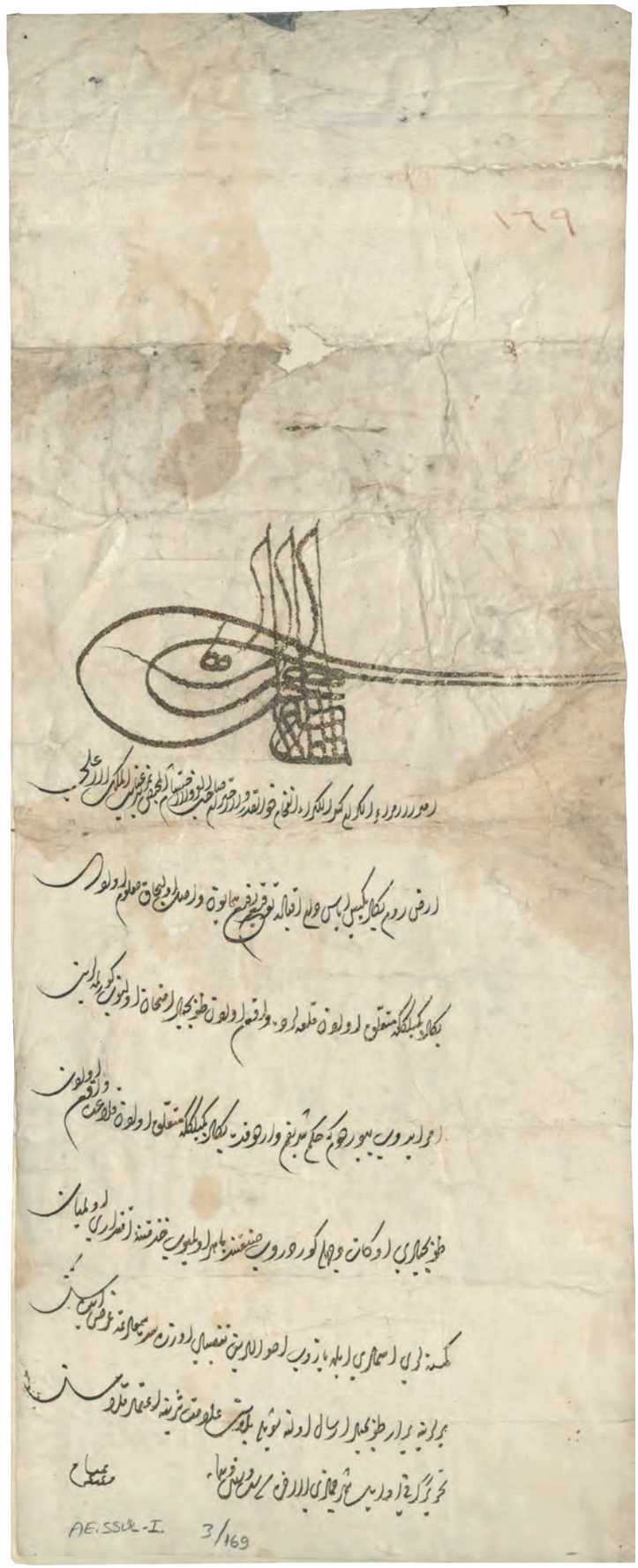
Resîde-i dest-i i'zâz olan işbu tezkire-i sâmiye-i Sadâret-penâhîleriyle zikrolunan mazbata manzûr-ı ma'âlî-mevfûr-ı hazret-i şâhâne buyurulmuş ve husûs-ı mezkûrun ber-mûceb-i mazbata icrâ-yı iktizâsının devletli Serasker Paşa hazretlerine havâle olunması müte'allik ve şeref-sudûr buyurulan emr u irâde-i seniyye-i cenâb-ı Pâdişâhî muktezâ-yı münîfinden bulunmuş ve zikrolunan ser-penâhlar Serasker-i müşârun-ileyh hazretleri tarafına i'tâ kılınmak üzere tevkîf kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 23 Z. sene [12]72

Ertuğrul Korveti'nin Sürat ve Top Denemeleri,
İÜ NEK, II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri, no. 91024/13

BOA, AE.SSÜL.I, 3/169

Erzurum'daki Topçuların İmtihan Edilmesi

Erzurum Beylerbeyiliğine bağlı kalelerdeki topçuların imtihan edilmesi ve başarısız olanların yerlerine yarar topçular gönderilmesi için isimlerinin bildirilmesine dair Erzurum Beylerbeyine gönderilen ferman.

11 – 20 Mart 1559

(Tuğra)

Süleymânşâh
bin
Selîmşâh Hân
el-muzaffer dâimâ

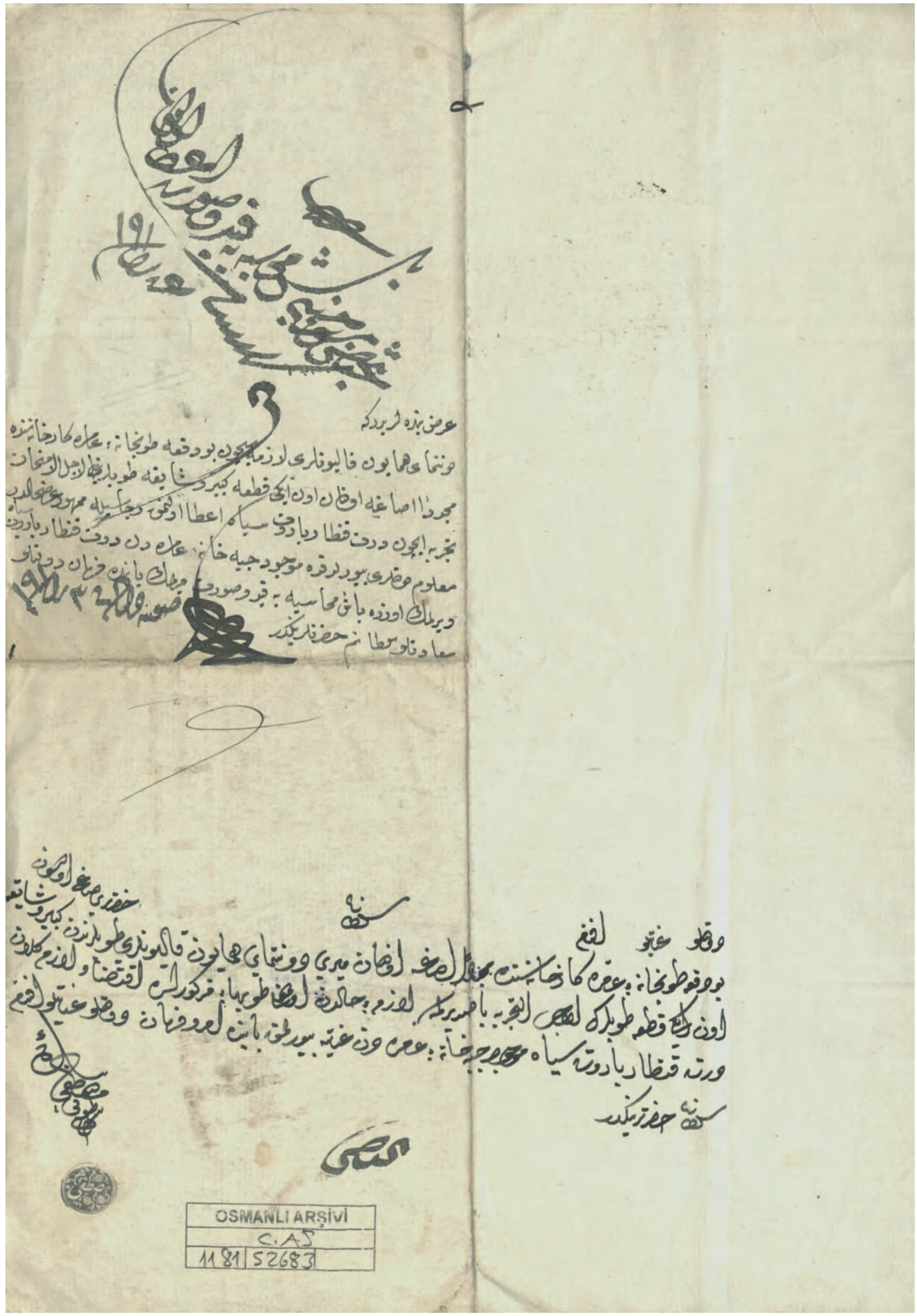
Emîru'l-ümerâi'l-kirâm, kebîru'l-küberâi'l-fihâm, zü'l-kadri ve'l-ihtirâm, sâhibü'l-izzi ve'l-ihtişâm, el-muhtassu bi-mezîdi inâyeti'l-Meliki'l-A'lâ Erzurum Beylerbeyisi Ayas –dâme ikbâlühû– tevkî'-i refî'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki:

Beylerbeyiliğine müte'allik olan kal'alarda vâki' olan topçular imtihân olunup görülmelerin emredip **buyurdum ki:**

Hükm-i şerîfim vardıkda beylerbeyiliğine müte'allik olan kılâ'da vâki' olan topçuları onat vechile gördürüp san'atında mâhir olmayıp hidmetinde iktidârı olmayan kimesneleri isimleri ile yazıp ahvâllerin tafsîli üzere Südde-i Sa'âdetime arz edesin ki, yerlerine yarar topçular irsâl oluna. Şöyle bilesin; alâmet-i şerîfe i'timâd kılasın.

Tahrîren fî-evâili şehri Cemâziyelâhire sene sitte ve sittîn ve tis'a-mie.

Be-makâm-ı
Kostantıniyye

OSMANLI ARŞİVİ
C.AS
1181 52683

BOA, C.AS, 1181/52683

Kalyon Toplarının Deneme Atışları İçin Barut Verilmesi

Tophâne-i Âmire Kârhanesinde kalyonlar için yeniden döktürülen on iki adet kebir ve şayka toplarının tecrübe ettirilmesi için Cebehâne-i Âmireden dört kantar barut-ı siyah verilmesine dair buyruldu.

11 Nisan 1777

Devletli, inâyetli efendim sultânım hazretleri sağ olsun.

Bu def'a Tophâne-i Âmire Kârhânesinde müceddeden isâga olunan mîrî Donanma-yı Hümâyûn kalyonları toplarından kebîr ve şayka on iki kıt'a topların li-ecli't-tecrübe basdırılması lâzıme-i hâlden olmağla tophâ-i mezkûrlara iktizâ ve lâzım gelen dört kantâr barut-ı siyâh mevcûd-ı Cebehâne-i Âmireden inâyet buyurulmak bâbında emr ü fermân devletli, inâyetli efendim sultânım hazretlerinindir.

Bende
Mustafa
Ser-topî, hâlâ
(Mühür): **Mustafa**

– Telhîsi.

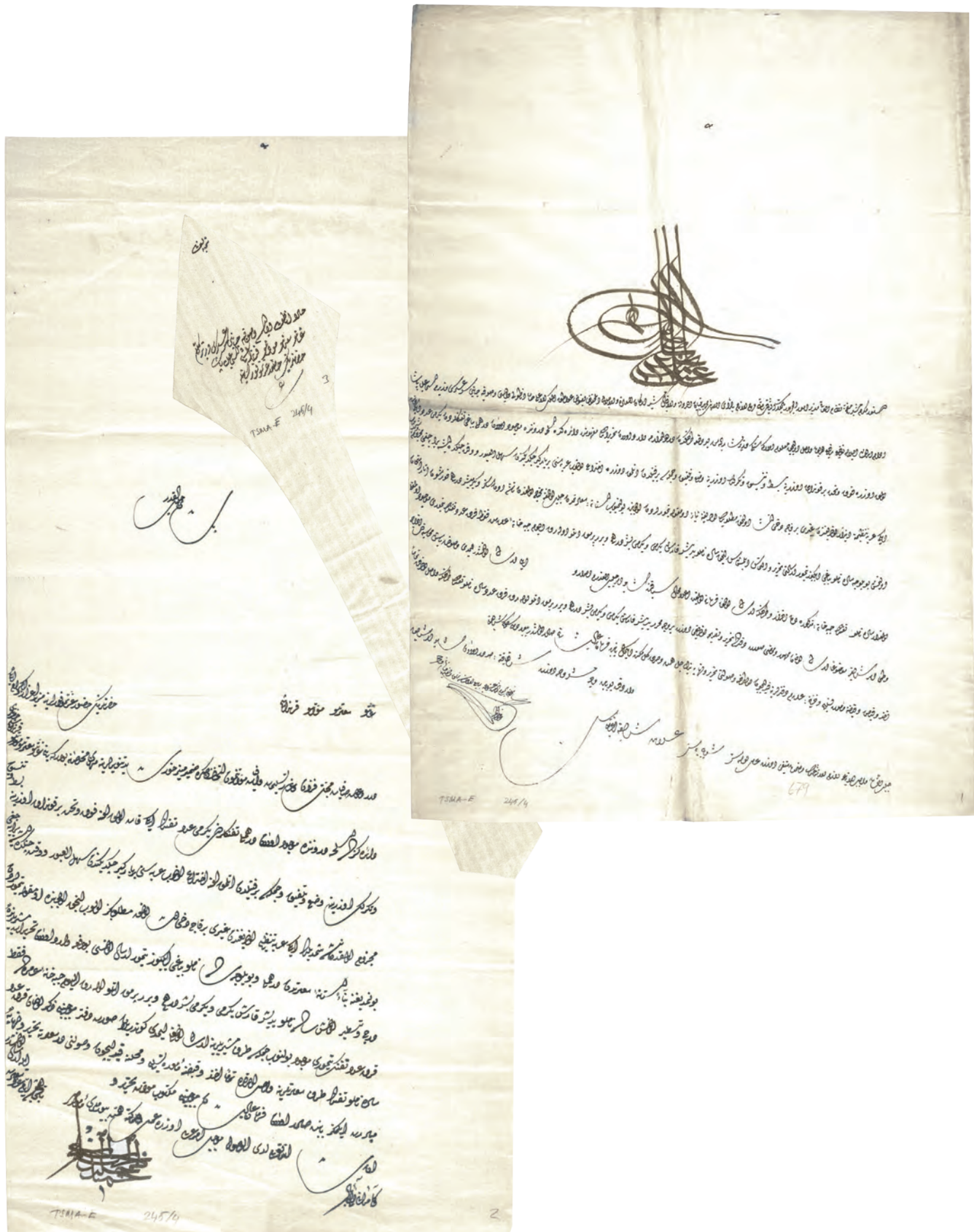
Telhîsi mûcebince Başmuhâsebeye kayd ve sûret i'tâ olunmak buyuruldu. Gurre-i Ra. sene [1]191.

Arz-ı Bendeleridir ki:

Donanma-yı Hümâyûn kalyonları lâzımesi için bu def'a Tophâne-i Âmire kârhânesinde müceddeden isâga olunan on iki kıt'a kebîr ve şayka toplarını li-ecli'l-imtihân tecrübe için dört kantâr barut-ı siyâh i'tâ olunmak ricâsıyla memhûr arzuhâldir. Ma'lûm-ı devletleri buyuruldukda mevcûd-i Cebehâne-i Âmireden dört kantâr barut-ı siyâh verilmek üzere Başmuhâsebeye kayd ve sûret verilmek bâbında fermân devletli, sa'âdetli sultânım hazretlerinindir.

(İmza)

Sûret dâde. Fî 3 Ra. sene [1]191.

TSMA.e., 245/4

Tek Fitilli, Tek Kundaklı, Çok Namlulu ve Arabalı Tüfek İçin Namlu Tedariki

"Dirhemli tüfeklerden yirmisinin altlı üstlü iki kat olarak bir kundak üzerine yayılıp düzgünce dizilerek ve bir tekerlek üzerine konulup birleştirilerek hepsi tek fitille atılan ve arabası bir beygir tarafından çekildiği için bir yerden başka bir yere geçiş kolaylığına sahip bulunan bir icat yapıldığı ve savaş zamanında işe yarayacağı değerlendirilerek şimdilik iki arabanın tanzimine başlanıp birkaç tane daha inşa edilmesinin planlandığı, ancak orada buna uygun demir bulunmadığından İstanbul'dan on sekizer ve yirmişer dirhem kurşun atar, denenmiş, boyluca iki yüz adet sade namlu tüfek demiri gönderilmesini" isteyen Sofya canibi Seraskeri ve Anadolu Valisi Vezir İsmail Paşa'ya; *"Cebehâne-i Âmirede sadece kırk adet, yedişer karış [boyunda], birer parmak eninde, yirmi ve yirmi beşer dirhem sade namlu tüfek mevcut olduğu ve o tarafa gönderilmelerinin emredildiği, kendisinin de bunlar oraya ulaştığında merkezdeki defterlere kayıtlarının yapılabilmesi için durumu yazı ile bildirmesine"* dair gönderilen ferman.

21 Mart 1784

(Tuğra)

Abdülhamîd[1] Hân
bin
Ahmed
el-muzaffer dâimâ

Düstûr-ı mükerrem, müşîr-i müfahham, nizâmü'l-âlem, müdebbiru umûri'l-cumhûri bi'l-fikri's-sâkıb, mütemmimü mehâmmi'l-enâmi bi'r-re'yi's-sâib, mümehhidü bünyâni'd-devleti ve'l-ikbâl, müşeyyidü erkâni's-sa'âdeti ve'l-iclâl, el-mahfûfu bi-sunûfi avâtıfi'l-Meliki'l-A'lâ hâlâ Anadolu Vâlîsi ve Sofya Cânibi Seraskeri Vezîrim İsmail Paşa –edâma'llâhü Teâlâ iclâlehû– tevkî'-i refî'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki:

Sen ki Vezîr-i müşârun-ileyhsin; bu def'a tarafından Der-i Devlet-medârıma vârid olan tahrîrâtın mefhûmunda; *"dâirende esliha derûnunda mevcûd olan dirhemli bayağı tüfenklerden yirmi aded iki kat olmak üzere fevk ve taht bir kundak üzerine bast ve tensîk ve tekerlek üzerine vaz' ve telfîk ve cümlesi bir fitilden atılmak üzere ihtirâ' olunup arabasım bir*

1 Sultan I. Abdülhamid Han (sd. 1774 - 1789).

bârgîr çekdiğinden sehlü'l-ubûr ve vakt-i cengde işe yarayacağı meczûm ve şimdilik iki araba tanzîmine ibtidâr olunduğundan gayri birkaç dahi inşâ olunmak matlûbun olduğuna binâen o makûle demirlerden ol cânibde bulunmayıp Âsitâne-i Sa'âdetimden celb olunmağa muhtâc olmakdan nâşî on sekiz ve yirmişer dirhem kurşun atar imtihân olunmuş boyluca sâde namlu bayağı iki yüz demir irsâlini" tahrîr ve iltimâs eylemişsin. Ancak sâde namlu yedişer karış yirmi ve yirmi beşer dirhem ve birer parmak enlü olarak el-yevm Cebehâne-i Âmiremde fakat kırk aded tüfenk demiri mevcûd olmağla ol mikdâr sâde namlu tüfenk Cebehâne-i mezkûreden ifrâz ve tarafına irsâl olunmak fermânım olmağın i'lâm-ı hâl siyâkında işbu emr-i celîlü'l-kadrim ısdâr ve ( ) ile irsâl olunmuşdur. İmdi; vusûlünde Başmuhâsebeden ihrâc ve tayy-ı emr-i şerîfeme mevzûan irsâl olunan memhûr ve mümzâ sûret-i defterde tahrîr ve tasrîh olunduğu üzere ber-vech-i muharrer yedişer karış yirmi ve yirmi beşer dirhem ve birer parmak enlü olarak kırk aded sâde namlu tüfenk tarafına vâsıl oldukda tamâmen ahz ü kabz ve kabzına me'mûra teslîm ve Hazîne-i Âmirem defterlerine kayd için ol tarafa vusûlünü tahrîr ve inhâya bezl-i cüll-i himmet ve sarf-ı küll-i miknet eylemen bâbında fermân-ı âlîşânım sâdır olmuşdur. **Buyurdum ki:**

Hükm-i şerîfimle ( ) vardıkda bu bâbda vech-i meşrûh üzere şeref-yâfte-i sudûr olan işbu emr-i şerîf-i celîlü'ş-şân-ı vâcibü'l-ittibâ' [ve] lâzımü'l-imtisâlimin mazmûn-ı münîfi üzere âmil olasız. Şöyle bilesiz; alâmet-i şerîfe i'timâd kılasız.

Tahrîren fi'l-yevmi's-sâmin ışrîn Rebîülâhir sene semân ve tis'în ve mie ve elf.

Be-makâm-ı
Mahrûse-i Kostantıniyye

***

İzzetli, sa'âdetli, meveddetli karındaşım Paşa-yı celîlü'l-kadr hazretlerinin huzûr-ı izzet-mevfûrlarına mezîd-i i'zâz ü ikrâm ile dürer-i da'avât-ı sâfiyât-ı muhabbet-füzûn ve gurer-i teslîmât-ı vâfiyât-ı meveddet-nümûn ithâfından sonra zamîr-i münîr-i hûrşîd-tenvîrlerine münhâ-yı muhlisâne budur ki:

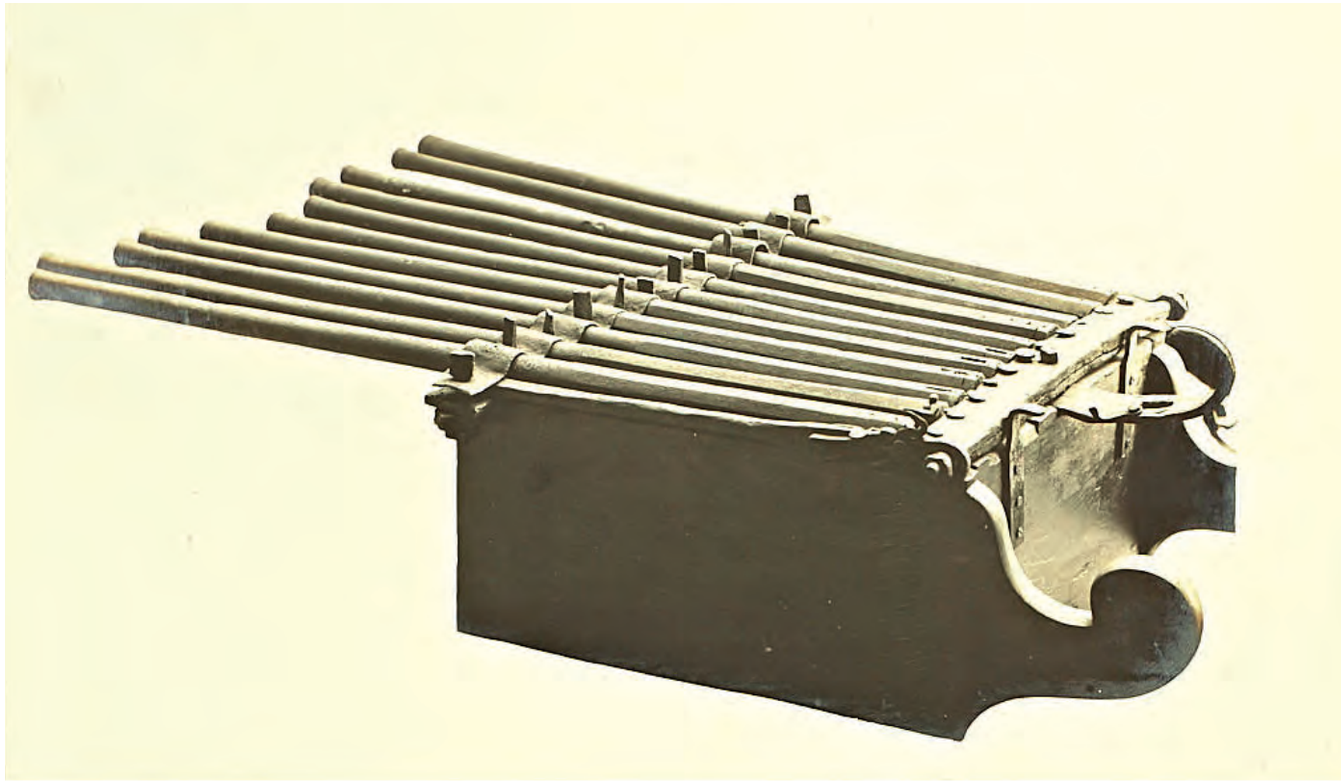
Benim izzetli, sa'âdetli, meveddetli karındaşım hazretleri dâirenizde esliha derûnunda mevcûd olan dirhemli tüfenklerden yirmi aded tüfenk iki kat olmak üzere fevk ve taht bir kundak üzerine bast ve tensîk ve tekerlek üzerine vaz' ve telfîk ve cümlesi bir fitilden atılmak üzere ihtirâ' olunup arabasını bir bârgîr çekdiğinden sehlü'l-ubûr ve vakt-i cengde işe yarayacağı meczûm olmakdan nâşî şimdilik iki araba tanzîm olunduğundan gayri birkaç dahi inşâ olunmak matlûbunuz olup ancak ol cânibde o makûle demirlerden bulunmadığına binâen Âsitâne-i Sa'âdet'den dirhemli ve boyluca sâde namlu bayağı iki yüz demir irsâl olunması bu def'a varid olan tahrîrât-ı müşîrîlerinde derc ve tastîr olunmuş. Sâde namlu yedişer karış yirmi ve yirmi beşer dirhem ve birer parmak enlü olarak el-yevm Cebehâne-i Âmirede fakat kırk aded tüfenk demiri mevcûd bulunup cümlesi taraf-ı müşîrîlerine irsâl olunmağla imdi; gönderilen sûret-i defter mûcebince zikrolunan kırk aded sâde namlu tüfenk taraf-ı sa'âdetlerine vâsıl oldukda tamâmen ahz ü kabzına me'mûra teslîm ve mahalline kayd için vusûlünü Dersa'âdet'e tahrîr ve inhâya mübâderet eylemeniz bâbında sâdır olan fermân-ı âlîşân mûcebince mektûb-ı meveddet tahrîr ve ( ) ile irsâl olunmuşdur. İnşâ'allâhü Teâlâ lede'l-vusûl mûceb-i emr-i âlî üzere amel ve harekete himmet buyurmaları me'mûldür. Bâkî hemîşe eyyâm-ı izz ü sa'âdet ve kâmrânî dâim bâd.

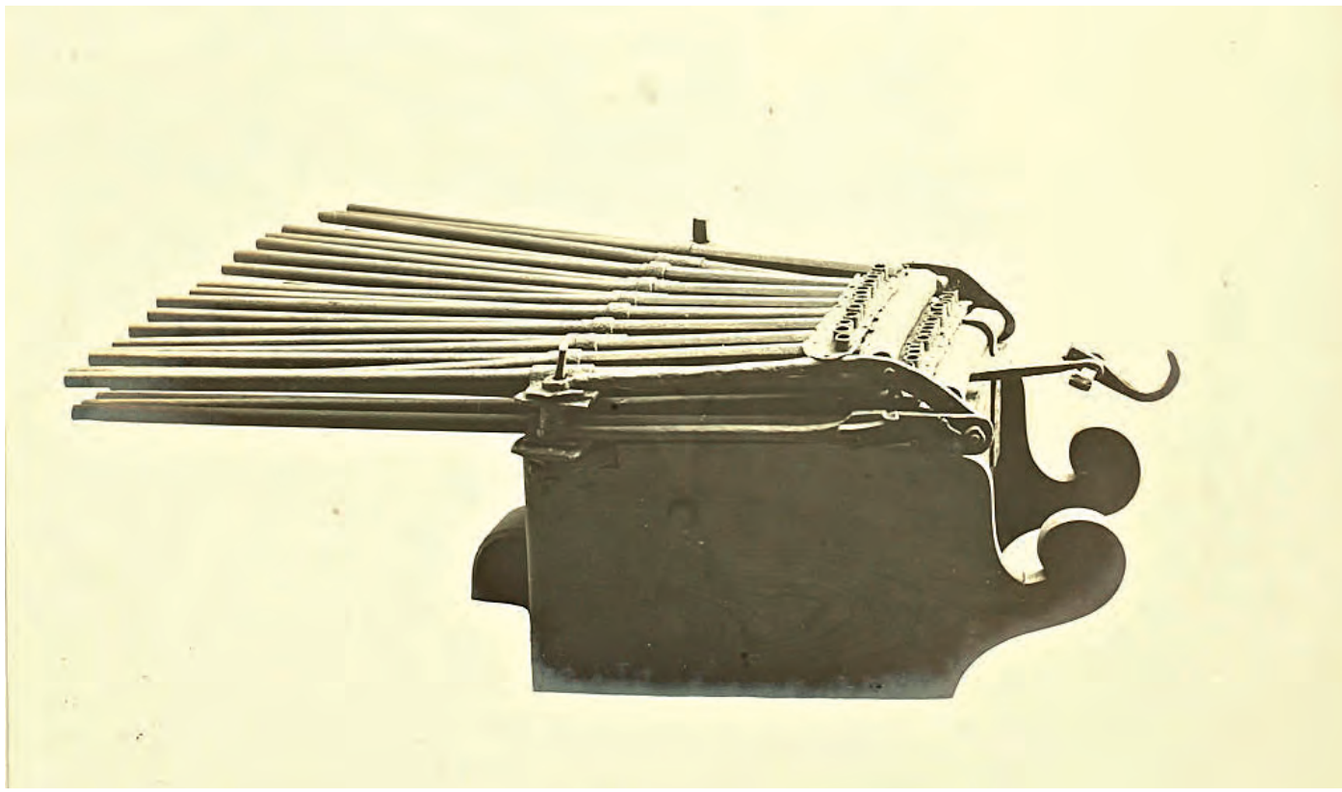
(İmza)
Mine'l-muhibbi
Halil Hamîd

***

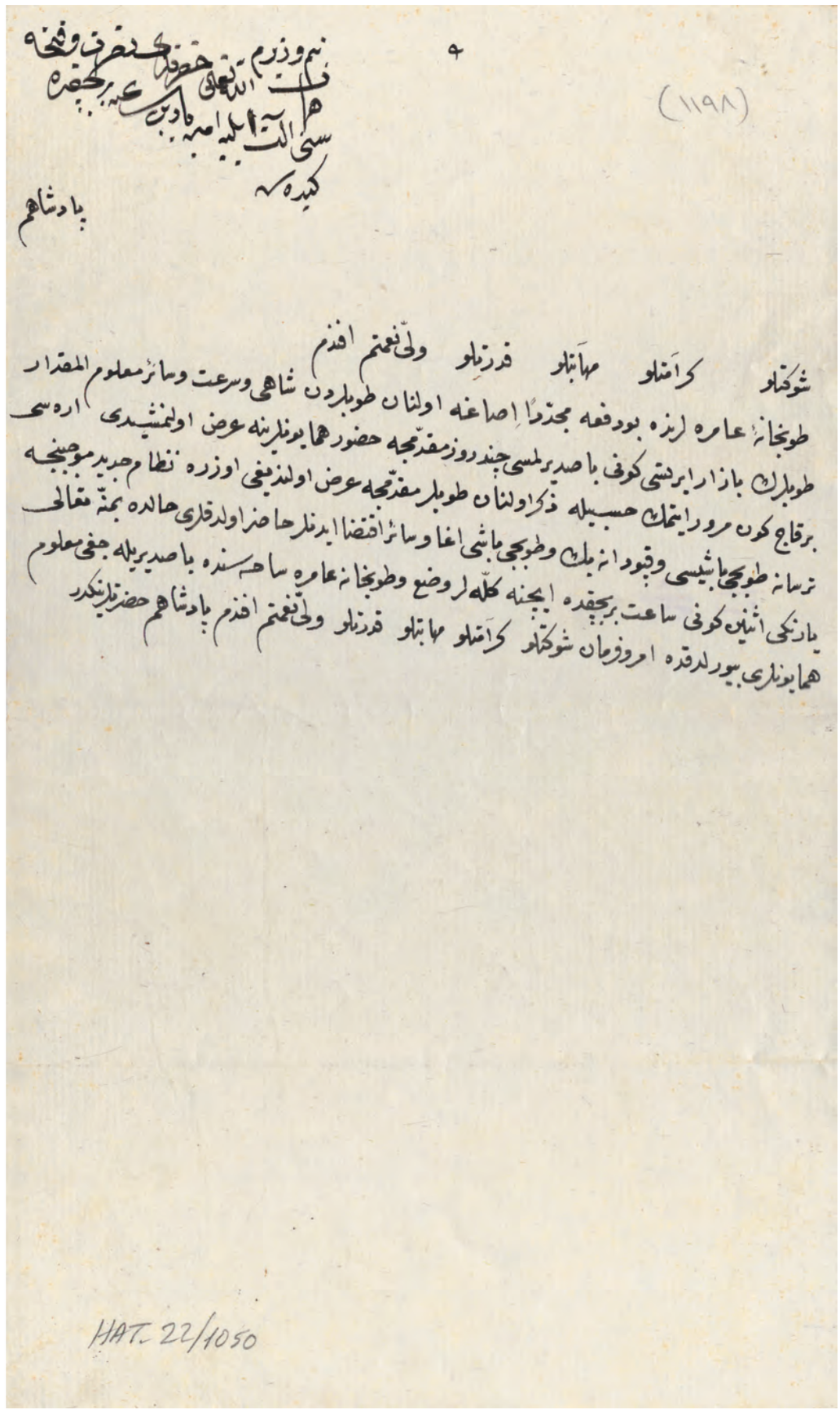
Bi-mennihî Teâlâ

Hâlâ Anadolu Vâlîsi ve Sofya Cânibi Seraskeri
Vezîr-i mükerrem izzetli, sa'âdetli, meveddetli karındaşım
İsmail Paşa hazretlerinin huzûr-ı izzet-mevfûrlarına

Arganon Topu, Mitralyöz,
İÜ NEK, no. 91010/30

نیم وزیرم الله تعالی حضرتلرینک تشریف وشحنه
سنی الک آیله یامه یادین عه بر لحظه
کیده سه
پادشاهم

(۱۱۹۸)

شوکتلو کرامتلو مهابتلو قدرتلو ولی نعمتم افندم

طوبجیانه عامره لرینده بودفعه مجدداً اصاغه اولنان طوبلردن شاهی وسرعت وسائر معلوم المقدار طوبلرك بازار ایرتسی کونی باصدیریلمسی چند روز مقدمه حضور همایونلرینه عرض اولنمشیدی اوره سی برقاچ کون مرور ایتمك حسبیله ذکر اولنان طوبلر مقدمه عرض اولنیغی اوزره نظام جدید موجبنجه ترسانه طوبجیانه باشیسی وقپودانه بك وطوبجی باشی اغا وسائر اقتضا ایدنلر حاضر اولدقلری حالده بمنه تعالی یارنکی اثنین کونی ساعت بر بچقده ایکنه کله لر وضع وطوبجیانه عامره ساحه سنده باصدیریله جغی معلوم همایونلری بیورلدقده امروزمان شوکتلو کرامتلو مهابتلو قدرتلو ولی نعمتم افندم پادشاهم حضرتلرینکدر

HAT. 22/1050

Tophanede Dökülen Topların Deneme Atışlarının Yapılması

Yeniden dökülen şâhî, sürat vs. topların içine gülleler konularak Tophâne-i Âmire sahasında Pazartesi günü ilk denemelerinin yapılmasına dair hatt-ı hümâyun.

13 Kasım 1784*

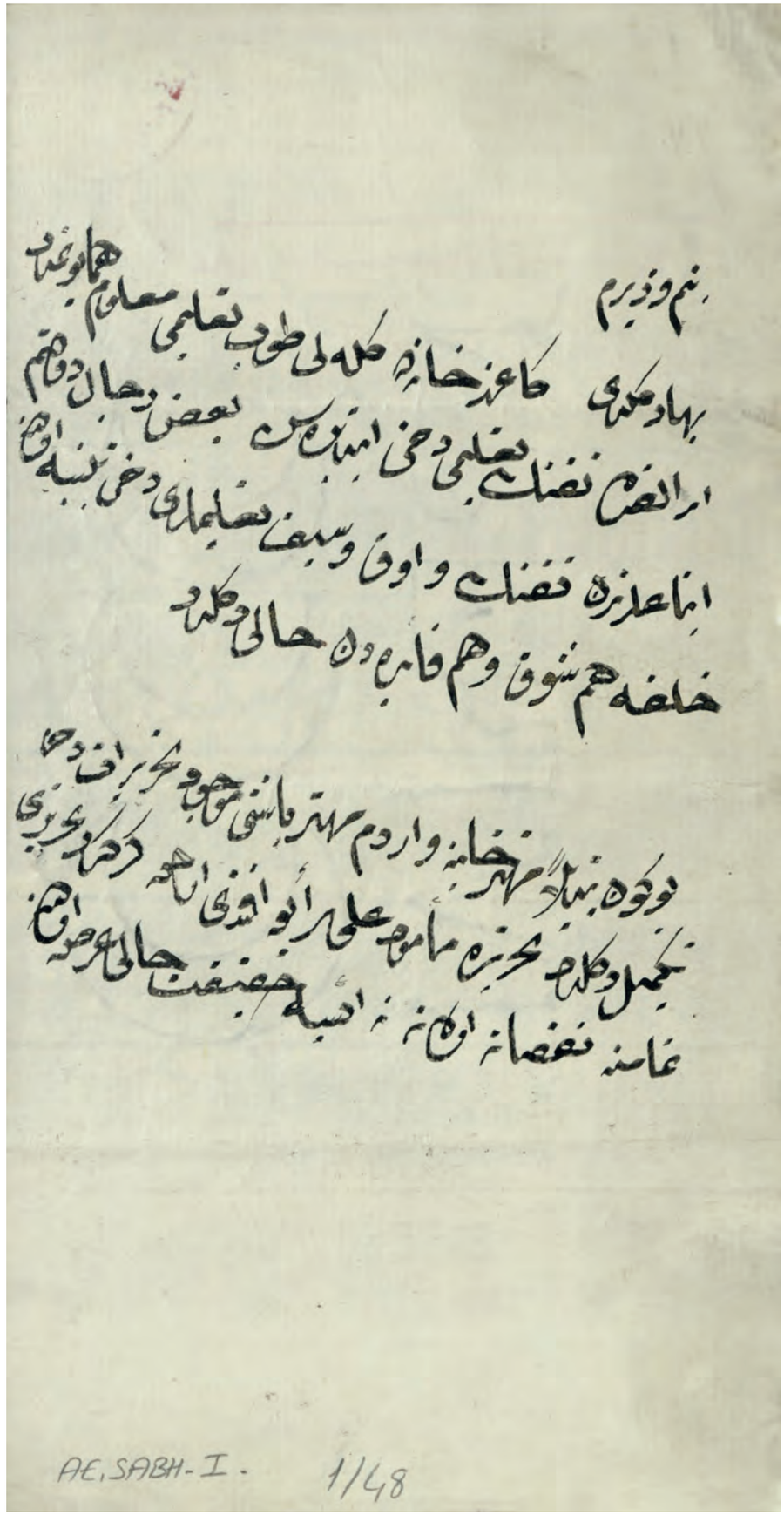
Benim Vezîrim

Hemân Allahu Teâlâ hazretleri nusret ve fethe seni âlet eyleye, âmîn. Yarın sâ'at bir buçukda gidesin.

Şevketli, Kerâmetli, Mehâbetli, Kudretli Velînî'metim Efendim Pâdişâhım

Tophâne-i Âmirelerinde bu def'a müceddeden isâga olunan toplardan şâhî ve sür'at ve sâir ma'lûmü'l-mikdâr topların Bâzârertesi günü basdırılması çend rûz mukaddemce huzûr-ı hümâyûnlarına arz olunmuşidi. Arası birkaç gün mürûr etmek hasebiyle zikrolunan toplar mukaddemce arz olunduğu üzere nizâm-ı cedîd mûcebince Tersâne topçubaşısı ve kapudâne bey ve topçubaşı ağa ve sâir iktizâ edenler hâzır oldukları hâlde bi-mennihî Teâlâ yarınki İsneyn günü sâ'at bir buçukda içine gülleler vaz' ve Tophâne-i Âmire sâhasında basdırılacağı ma'lûm-ı hümâyûnları buyuruldukda emr ü fermân şevketli, kerâmetli, mehâbetli, kudretli velînî'metim efendim Pâdişâhım hazretlerinindir.

* Tarih tahminîdir. Osmanlı Arşivi otomasyon sisteminden alınmıştır.

AE.SABH-I. 1/48

BOA, AE.SABH.I, 1/48

Kâğıthane'de Top, Tüfek, Ok ve Kılıç Talimi

Kâğıthane'de gülleli top talimi yapılırken halkın şevkini artırmak için ara ara da bazı devlet adamlarının kapı halkı tarafından tüfek, ok, ve kılıç talimlerinde bulunulmasına dair hatt-ı hümâyun.

6 Nisan 1789*

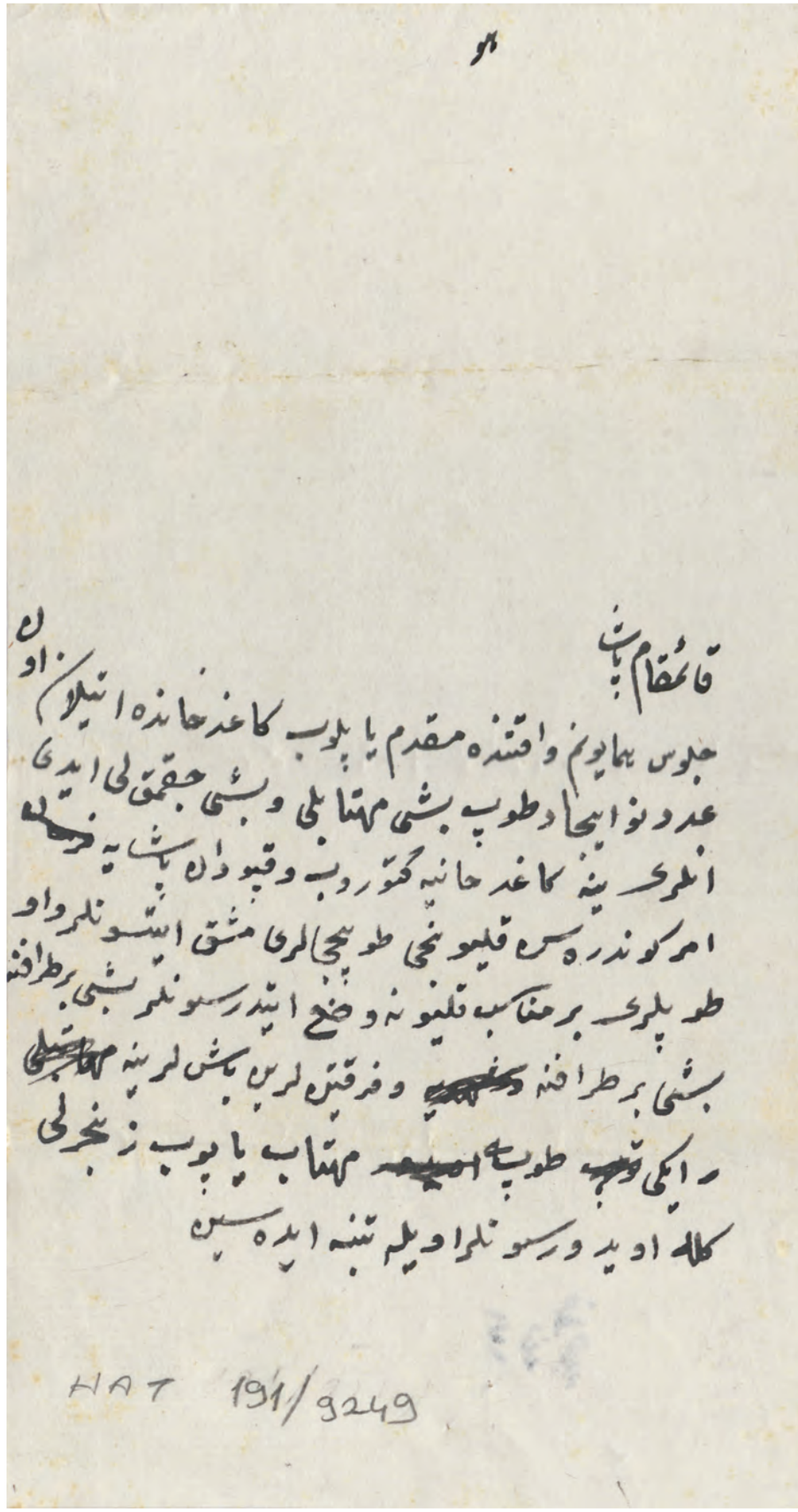

Benim Vezîrim

Bahar geldi. Kâğıdhâne'de gülleli top ta'lîmi ma'lûm-ı hümâyûnumdur. Aralıkda tüfenk ta'lîmi dahi etdiresin. Ba'zı ricâl-i devletim etbâ'larından tüfenk ve ok ve seyf ta'lîmleri dahi tenbîh oluna. Halka hem şevk ve hem fâideden hâlî değildir.

Bugün tebdîlen Mehterhâne'ye vardım. Mehterbaşı mevcûd, tahrîrât dahi tekmîl değildir. Tahrîre me'mûr Ali Râif Efendi olmak gerekdir. Tahrîri tamâmına noksân olan ne ise hakîkat-ı hâli arz oluna.

* Tarih tahminîdir. Osmanlı Arşivi otomasyon sisteminden alınmıştır.

قائمقام پاشا
جلوس همایونم واقعه مقدم یا پوب کاغدخانده انیلان اول
عدد نوایجاد طوپ بشی مهتابلی و بشی جقمقلی ایدی
انلری یینه کاغدخانیه گوندروب وقیودان پاشا یه
امر کوندرمسی قلیونجی طوپچیلری مشق ایتدونلرداو
طوپلری برمناسب قلیونه وضع ایدرسونلر بشی برطرافنه
بشی برطرافنه وفرقه لرین باش لرینه مهتابلی
رایکی طوپ مهتاب یا پوب زنبرکلی
کله اوید ورسونلرادیلم تنبه ایدهسین

HAT 191/9249

Kalyoncu Topçuların Kâğıthane'de Yeni Toplarla Talim Yapması ve Bu Topların Kalyon ve Fırkateynlere Yerleştirilmesi

Daha önce yapılmış olup Cülus sırasında Kâğıthane'de atılan on adet yeni icat topun uygun bir kalyona konularak kalyoncu topçuların meşk etmesi için Kâğıthane'ye götürülmesi; ayrıca iki topa mehtap yapılıp zincirli gülle uydurulmasına dair hatt-ı hümayun.

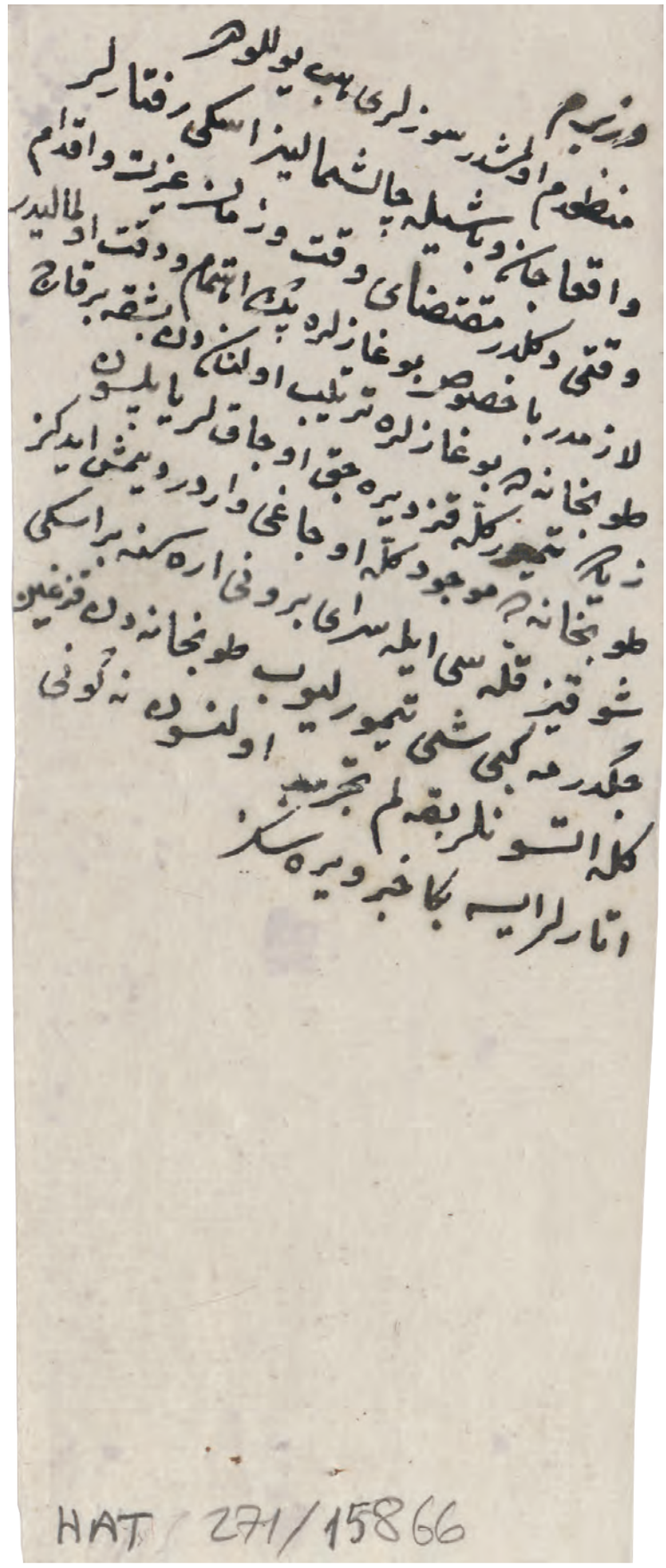
9 Eylül 1790*

Kâimmakâm Paşa

Cülûs-ı hümâyûnum vaktinde mukaddem yapılıp Kâğıdhâne'de atılan on aded nev-îcâd top beşi mehtâblı ve beşi çakmaklı idi; onları yine Kâğıdhâne'ye götürüp Kapudan Paşaya emir gönderesin; kalyoncu topçuları meşk etsinler ve o topları bir münâsib kalyona vaz' etdirsinler. Beşi bir tarafına beşi bir tarafına ve fırkateynlerin başlarına iki topa mehtâb yapıp zincirli gülle uydursunlar öyle tenbîh edesin.

* Tarih tahminîdir. Osmanlı Arşivi otomasyon sisteminden alınmıştır.

HAT / 271 / 15866

BOA, HAT, 271/15866

Kız Kulesi ile Sarayburnu Arasında Eski Bir Gemiye Talim İçin Kızgın Gülle Atılması

Kız Kulesi ile Sarayburnu arasına demirlenecek eski bir gemiye Tophaneden kızgın gülle atış denemesi için gerekli hazırlıkların yapılması ve atış gününün Padişah'a da haber verilmesine dair hatt-ı hümâyun.

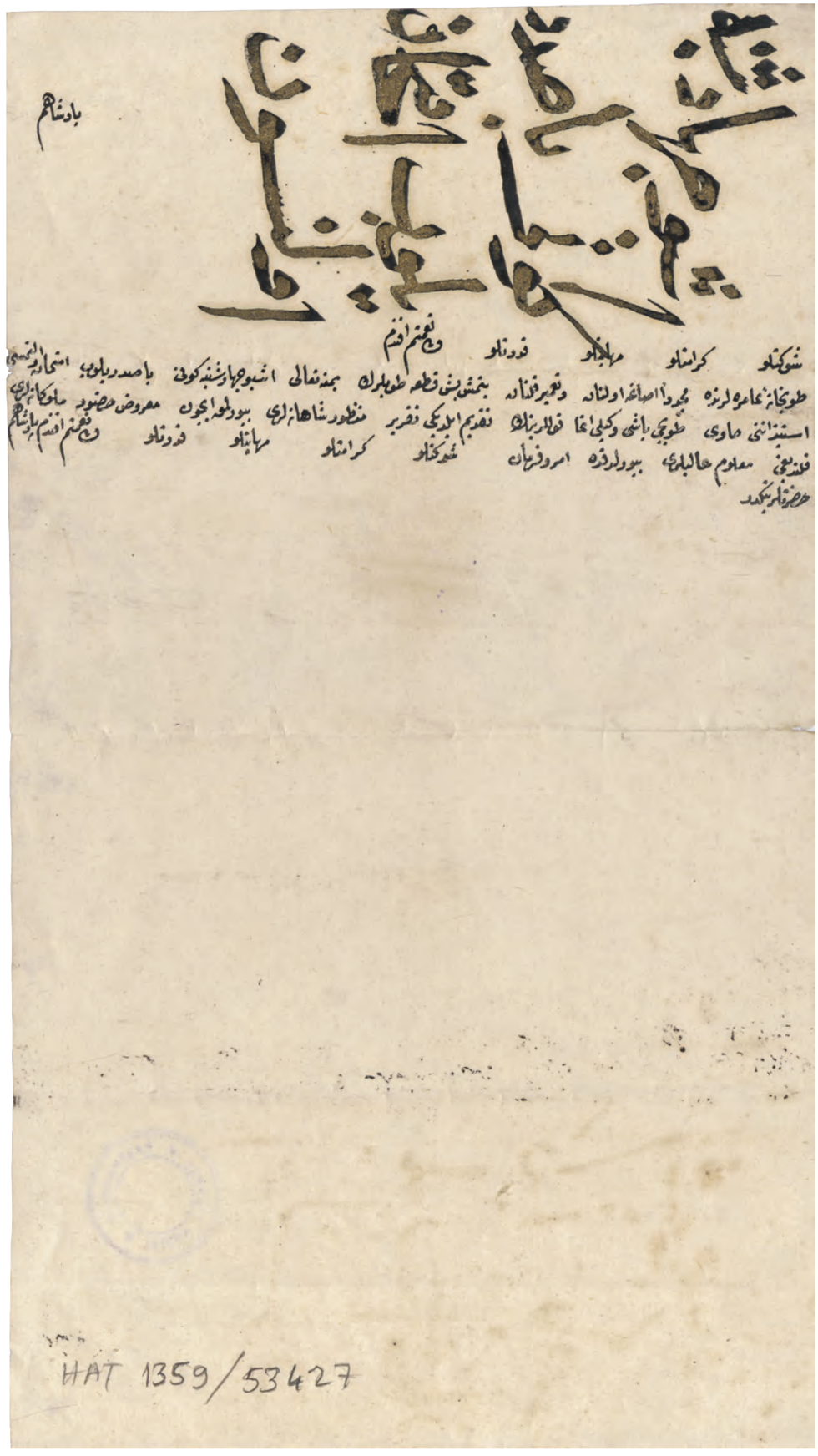
9 Mart 1807*

Vezîrim

"Manzûrum olmuşdur." sözleri hep yolludur. Vâkı'â can ve baş ile çalışmalıyız. Eski reftârlar vakti değildir. Muktezâ-yı vakt ü zamân gayret ü ikdâm lâzımdır. Bâhusûs Boğazlar'a pek ihtimâm ü dikkat olmalıdır. Tophânede Boğazlar'a tertîb olunandan başka birkaç ziyâde demir gülle kızdıracak ocaklar yapılsın. Tophânede mevcûd gülle ocağı vardır demiş idiniz. Şu Kız Kullesi ile Sarayburnu arasına bir eski çekdirme gibi şey demirleyip Tophâneden kızgın gülle atsınlar; bakalım tecrübe olunsun. Ne günü atarlar ise bana haber veresiniz.

* Tarih tahminîdir. Osmanlı Arşivi otomasyon sisteminden alınmıştır.

HAT 1359/53427

BOA, HAT, 1359/53427

Yeni Dökülen ve Tamir Edilen Topların Deneme Atışlarının Yapılması

Tophâne-i Âmirede yeni dökülen ve tamir olunan 75 parça topun denemelerinin yapılmasına dair hatt-ı hümâyun.

27 Şubat 1808*

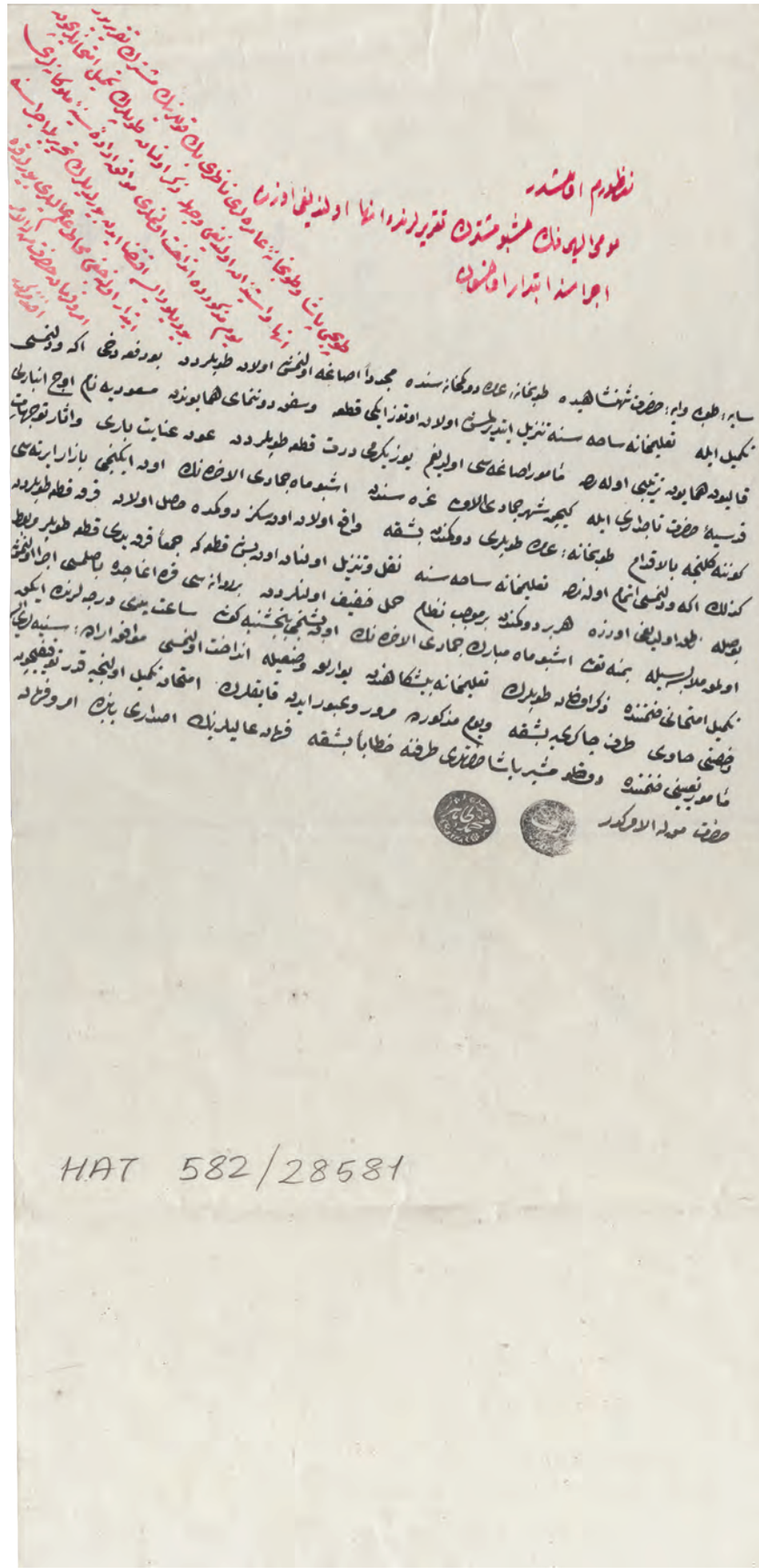

Şu Çehârşenbe günü basdırılıp imtihân olunsun.

Şevketli, Kerâmetli, Mehâbetli, Kudretli Velînîʿmetim Efendim Pâdişâhım

Tophâne-i Âmirelerinde müceddeden isâga olunan ve taʿmîr kılınan yetmiş beş kıtʿa topların bi-mennihî Teâlâ işbu çehârşenbe günü basdırılıp imtihân olunması istîzânını hâvî topçubaşı vekîli ağa kullarının takdîm eylediği takrîr manzûr-ı şâhâneleri buyurulmak için maʿrûz-ı huzûr-ı mülûkâneleri kılındığı maʿlûm-ı âlîleri buyuruldukda emr ü fermân şevketli, kerâmetli, mehâbetli, kudretli velînîʿmetim efendim Pâdişâhım hazretlerinindir.

* Tarih tahminîdir. Osmanlı Arşivi otomasyon sisteminden alınmıştır.

HAT 582/28581

Dökümü Tamamlanan Topların Deneme Atışlarının Yapılması

Tophâne-i Âmirede yeni dökülen otuz iki ve Mesudiye Kalyonu için dökülen yirmi üç adet topun içlerine yuvarlaklar konularak Talimhane önünde ilk atış denemelerinin yapılmasına dair hatt-ı hümâyun.

19 Mayıs 1833*

Manzûrum olmuşdur.

Mûmâ-ileyhimânın işbu müşterek takrîrlerinde inhâ olunduğu üzere icrâsına ibtidâr olunsun.

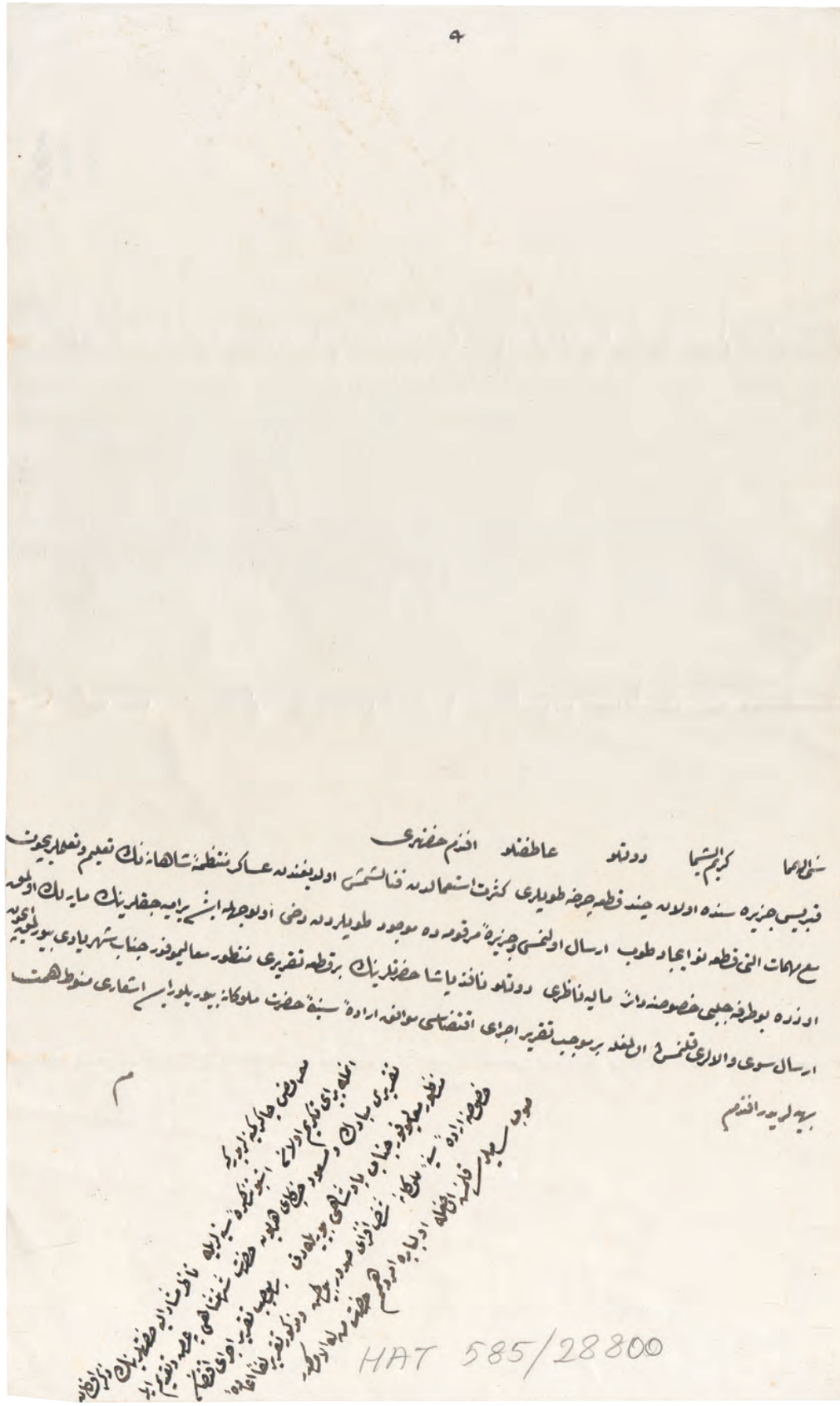
Topçu Paşa ve Tophâne-i Âmireleri Nâzın Bey kullarımn müşterek takrîridir.

İnhâ ve istîzân olunduğu vechile zikrolunan topların tekmîl-i imtihânları için yevm-i mezkûrda endâht olunmaları muvâfık-ı irâde-i seniyye-i mülûkâneleri buyurulur ise iktizâ eden buyurulduların tahrîriyle icrâsına ibtidâr olunacağı muhât-ı ilm-i âlîleri buyuruldukda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emr efendimizindir.

Sâye-i topî-vâye-i hazret-i şehinşâhîde Tophâne-i Âmire dökümhânesinde müceddeden isâga olunmuş olan toplardan bu def'a dahi eğe ve delinmesi tekmîl ile ta'lîmhâne sâhasına tenzîl etdirilmiş olan otuz iki kıt'a ve süfün-i Donanma-yı Hümâyûndan Mesudiye nâm üç anbarlı kalyon-ı hümâyûn tertîbi olarak me'mûr-ı isâgası olduğum yüz yirmi dört kıt'a toplardan avn [ü] inâyet-i Bârî ve âsâr-ı teveccühât-ı kudsiyye-i hazret-i tâcdârî ile geçen şehr-i Cumâde'l-ûlâ gurresinden işbu mâh-ı Cumâde'l-âhire'nin on ikinci Bâzârertesi gününe gelince bi'l-ikdâm Tophâne-i Âmire topları dökümünden başka vâki' olan on sekiz dökümde hâsıl olan kırk kıt'a toplardan kezâlik eğe ve delinmesi itmâm olunarak ta'lîmhâne sâhasına nakl ve tenzîl olunan on beş kıt'a ki cem'an kırk yedi kıt'a toplar merbût pusula nâtık olduğu üzere her bir dökümünden ber-mûceb-i nizâm haml-i hafîf olanlardan birer dânesi Karaağaç'da basılması icrâ olunmuş olmak mülâbesesiyle bi-mennihî Teâlâ işbu mâh-ı mübârek Cumâde'l-âhire'nin on beşinci Pençşenbe günü sâ'at yedi derecelerinde iken tekmîl-i imtihânı zımnında zikrolunan topların Ta'lîmhâne pîşgâhından yuvarlak vaz'ıyla endâht olunması muvâfık-ı irâde-i seniyyeleri ise ruhsatı hâvî taraf-ı çâkerîye başka ve yevm-i mezkûrda mürûr u ubûr eden kayıkların imtihân tekmîl oluncaya kadar tevkîfi için me'mûr ta'yîni zımnında devletli müşîr paşa hazretleri tarafına hitâben başka fermân-ı âlîlerinin ısdârı bâbında emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

(Mühür) **Mehmed Tahir,**	*(Mühür)* **Arif**

* Tarih tahminîdir. Osmanlı Arşivi otomasyon sisteminden alınmıştır.

HAT 585/28800

Kıbrıs Adası'na Eğitim İçin Top Gönderilmesi ve Oradaki İşe Yaramaz Topların Mayalık Olarak Kullanılmak Üzere İstanbul'a Getirtilmesi

Kıbrıs Adası'ndaki birkaç adet çarha topu çok kullanılmaktan dolayı işe yaramaz hâle geldiğinden, askerlerin eğitimlerinde kullanılmak üzere Adaya mühimmatıyla birlikte altı adet yeni icat top gönderilmesi ve orada bulunan söz konusu eski topların da mayalık olarak kullanılmak üzere bu tarafa getirtilmesine dair irâde-i seniyye.

13 Kasım 1838*

Seniyyü'l-himemâ, Kerîmü'ş-şiyemâ, Devletli, Âtıfetli Efendim Hazretleri

Kıbrıs Cezîresi'nde olan çend kıt'a çarha topları kesret-i isti'mâlden fenâlaşmış olduğundan asâkir-i muntazama-i şâhânenin ta'lîm ve ta'allümleri için ma'a mühimmât altı kıt'a nev-îcâd top irsâl olunması ve Cezîre-i merkûmede mevcûd toplardan dahi ol vechile işe yaramayacaklarının mâyelik olmak üzere bu tarafa celbi husûsuna dâir Mâliye Nâzırı devletli Nâfiz Paşa hazretlerinin bir kıt'a takrîri manzûr-ı ma'âlî-mevfûr-ı cenâb-ı şehriyârî buyurulmak için irsâl-i sû-yı vâlâları kılınmış olmağla ber-mûceb-i takrîr icrâ-yı iktizâsı muvâfık-ı irâde-i seniyye-i hazret-i mülûkâne buyurulur ise iş'ârı menût-ı himmet-i behiyyeleridir efendim.

Mim.

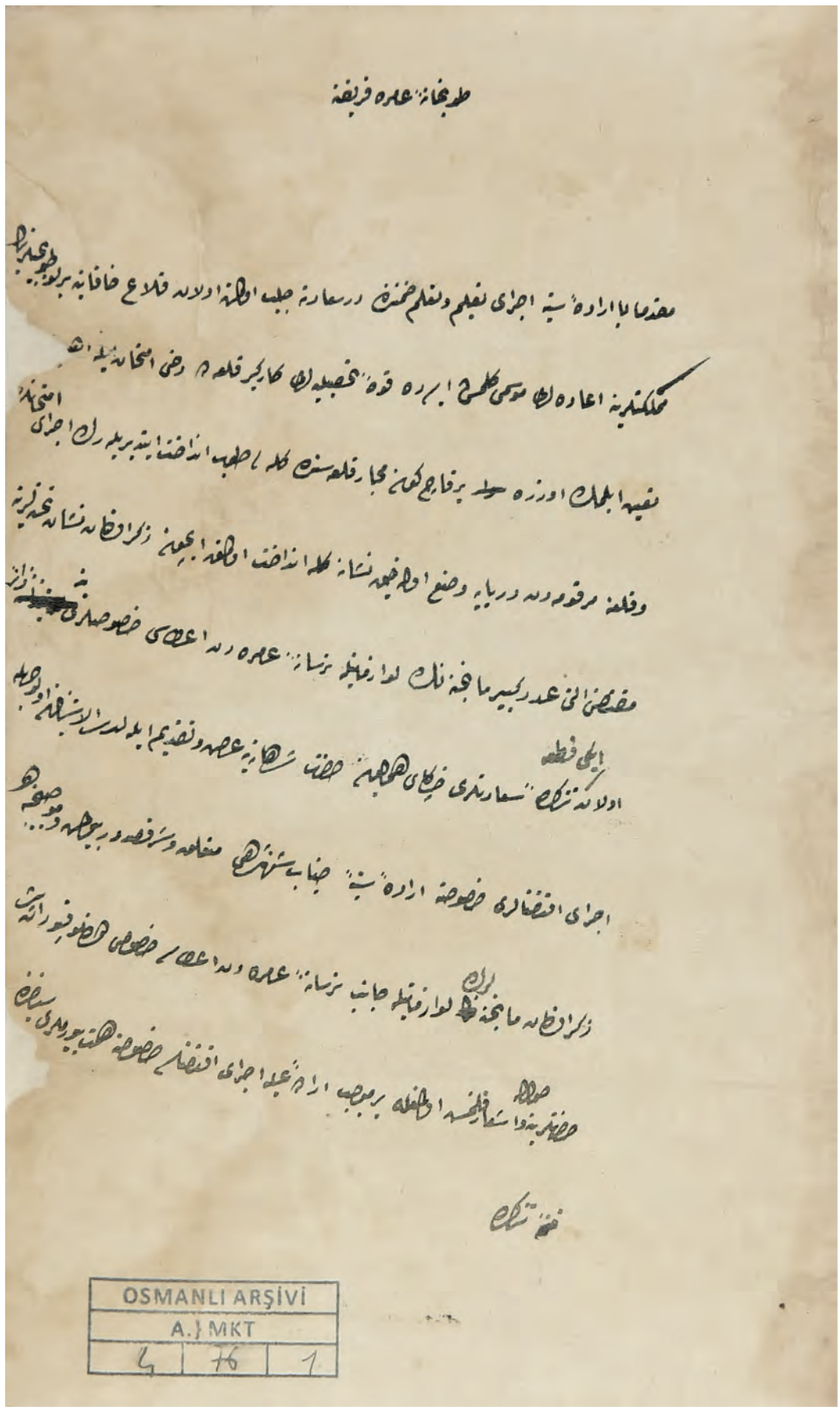
Ma'rûz-ı Çâker-i Kemîneleridir ki:

Enmile-pîrâ-yı tekrîm olan işbu tezkire-i seniyyeleriyle Nâzır-ı müşârun-ileyh hazretlerinin zikrolunan takrîri mübârek ve mes'ûd hâk-i pâ-yı hümâyûn-ı hazret-i şehinşâhîye arz u takdîm ile manzûr-ı ma'âlî-mevfûr-ı cenâb-ı Pâdişâhî buyurularak ber-mûceb-i takrîr icrâ-yı iktizâsı husûsuna irâde-i seniyye-i mülûkâne şeref-efzâ-yı sudûr buyurulmuş ve mezkûr takrîr leffen iâde-i savb-ı sâmîleri kılınmış olmağla ol bâbda emr u himem hazret-i men lehü'l-emrindir.

(Belgenin arka yüzü)

25 Ş. sene [125]4

* Tarih tahminîdir. Osmanlı Arşivi otomasyon sisteminden alınmıştır.

OSMANLI ARŞİVİ
A.} MKT
4 | 76 | 1

İstanbul'a Getirilmiş Olan Kale Topçularının İmtihan Edilmesi

Daha önce eğitim ve öğretim amacıyla İstanbul'a getirilmiş olan kalelerdeki yerli topçuların denize konulacak hedeflere Macar Kalesi'nden[1] gülleli top atışı yaptırılarak imtihan edilmeleri için nişan tahtalarına gerekli olan altı adet büyük mancananın levazımatıyla birlikte Tersâne-i Âmireden verilmesine dair tezkire.

11 Eylül 1842

Tophâne-i Âmire Ferîkine

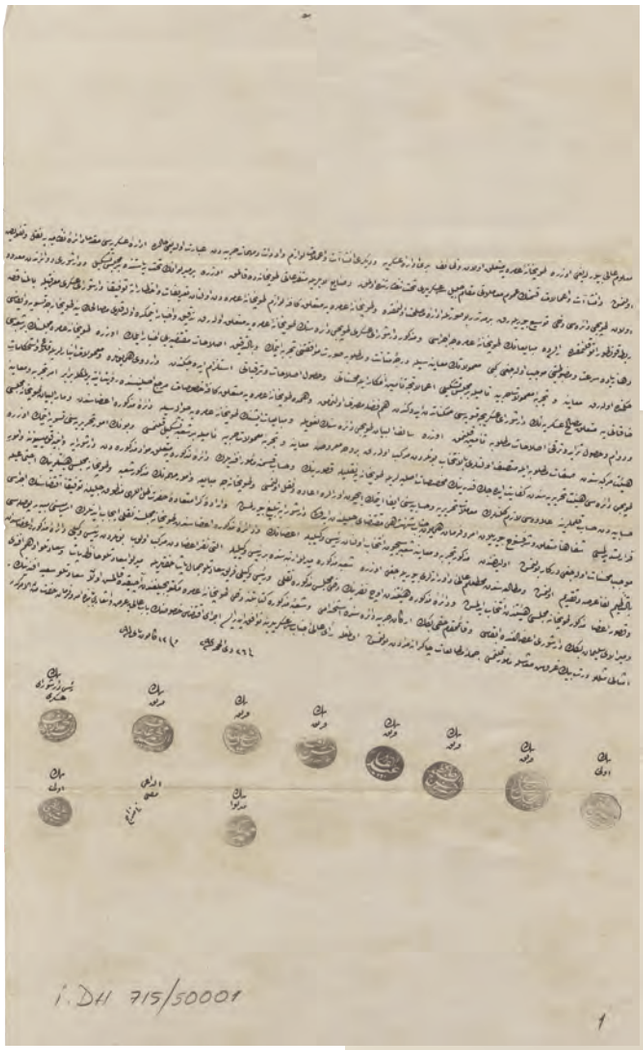
Mukaddemâ bâ-irâde-i seniyye icrâ-yı ta'lîm ve ta'allüm zımnında Dersa'âdet'e celb olunmuş olan kılâ'-ı hâkâniyye yerli topçularının memleketlerine iâdeleri mevsimi gelmiş ise de kuvve-i tahsîliyyeleri kargîr kal'ada dahi imtihân ile ehil olanlar ta'ayyün eylemek üzere birkaç gün Macar Kal'ası'nda gülleli top endâht etdirilerek icrâ-yı imtihânları ve Kal'a-i merkûmeden deryâya vaz' olunacak nişâna gülle endâht olunmak için zikrolunan nişân tahtalarına muktezî altı aded kebîr mancananın[2] levâzımâtıyla Tersâne-i Âmireden i'tâsı husûslarına dâir olan iki kıt'a tezkire-i sa'âdetleri hâk-i pâ-yı hümâyûn-ı hazret-i şâhâneye arz u takdîm ile lede'l-istîzân ol vechile icrâ-yı iktizâları husûsuna irâde-i seniyye-i cenâb-ı şehinşâhî müte'allik ve şeref-sudûr buyurulmuş ve mûcebince zikrolunan mancanaların levâzımâtıyla cânib-i Tersâne-i Âmireden i'tâsı husûsu devletli Kapudan Paşa hazretlerine havâle ve iş'âr kılınmış olmağla ber-mûceb-i irâde-i aliyye icrâ-yı iktizâsı husûsuna himmet buyurmaları siyâkında tezkire.

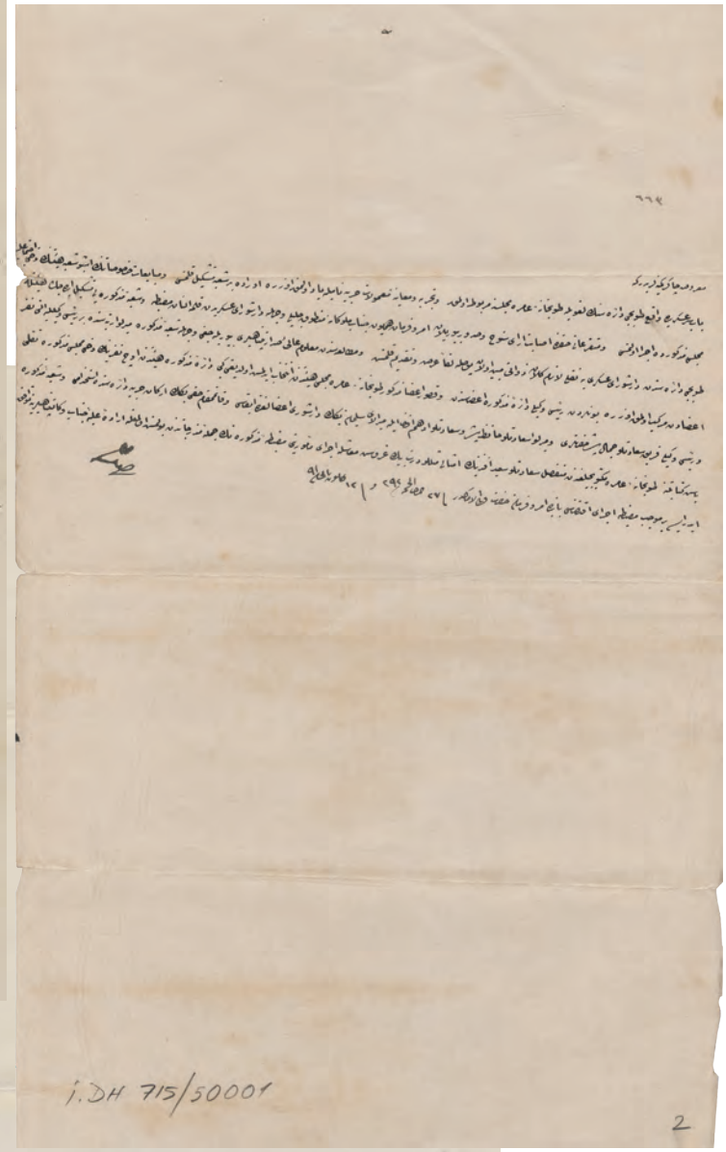
(Belgenin arka yüzü)

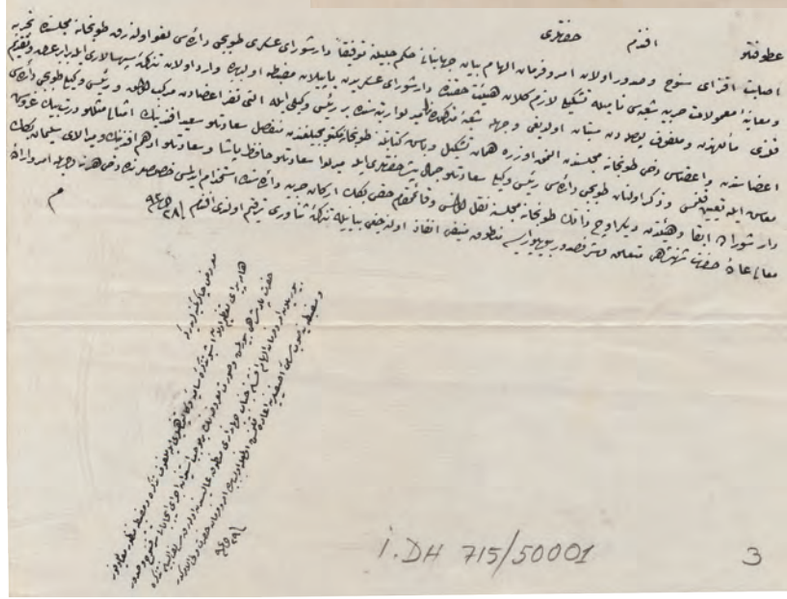
5 Ş. sene [1]258

1 İstanbul Boğaziçi'nde Yuşa Tabyası'nın diğer adı.

2 Mancana: Gemilerde içine içme suyu konulan büyük yassı fıçılara verilen ad, varil.

BOA, İ.DH, 715/50001_1-3

Dâr-ı Şûrâ-yı Askerî Topçu Dairesinin Lağvedilmesi ve Tophane Meclisine Bağlı Tecrübe ve Muâyene-i Ma'mûlât-ı Harbiye Şubesi Kurulması

Dâr-ı Şûrâ-yı Askerîce; *"Padişahın; 'Tophâne-i Âmireye ait işlerin daha hızlı ve derli toplu olmasını ve harp mühimmat ve araç gereçleri üretiminin ıslah ve ilerlemesini sağlamak maksadıyla, Seraskerlik'teki Dâr-ı Şûrâ-yı Askerîye bağlı Topçu Dairesinin lağvedilip satın alma işlerinin Tophâne-i Âmireye havale olunması ve Tophâne-i Âmire Meclisinin bir şubesi şeklinde çalışmak ve üretilen askerî ürünleri muayene edip sağlamlıklarını ve istenilen şekilde olup olmadıklarını denemek, incelemek ve yapılması gerekli düzeltme ve iyileştirmeleri haber vermek üzere Muâyene ve Tecrübe-i Ma'mûlât-ı Harbiye adıyla, söz konusu Daire üyelerinden ve Tophâne-i Âmire Meclisi heyetinden istenilen vasıflara sahip olanlar seçilerek teşekkül ettirilmiş bir Şube kurulması ve satın alma ve önemli işleri bu Şube ve Tophane Meclisi heyetlerinin bir araya gelerek kararlaştırması vs. hakkındaki şifahi emri üzerine, söz konusu Şubenin Mirliva rütbesinde bir Reis Vekili ile 6 üyeden oluştuğu ve Reis Vekilinin adı geçen Daire üyeleri arasından, diğer üyelerin ise Tophane Meclisi heyetinden seçildiğine"* ve bu düzenleme neticesinde yapılacak diğer atama, ibka ve nakillere dair kaleme alınan mazbatanın, kurulacak birimin unvanının *Tecrübe ve Muâyene-i Ma'mûlât-ı Harbiye* şeklinde ifade edildiği Seraskerlik tezkiresi ekinde Sadaret makamına sunulup aynı şekilde Padişaha arz edilmesi üzerine, arz edildiği şekilde gereğinin icra edilmesine dair çıkan irâde-i seniyye.

26 Ocak 1876

663

Ma'rûz-ı Çâker-i Kemîneleridir ki:

Bâb-ı Seraskerîde vâki' Topçu Dâiresinin lağvıyla Tophâne-i Âmire Meclisine merbût olmak ve Tecrübe ve Muâyene-i Ma'mûlât-ı Harbiye nâmıyla yad olunmak üzere orada bir Şu'be teşkîl kılınması ve mübâya'ât husûsâtının işbu Şu'be hey'etinin dahi ictimâıyla Meclis-i mezkûrda icrâ olunması ve müteferriâtı hakkında isâbet-ârâ-yı sünûh ve sudûr buyurulan emr ü fermân-ı hümâyûn-ı cenâb-ı mülûkâne mantûk-ı celîli vechile Dâr-ı Şûrâ-yı Askerîden kaleme alınan mazbata ve Şu'be-i mezkûreyi teşkîl edecek hey'etle Topçu Dâiresinden Dâr-ı Şûrâ-yı Askerîye nakli lâzım gelen zevâtı mübeyyin olan pusula leffen arz u takdîm kılınmış ve mütâla'asından ma'lûm-ı âlî-i Sadâret-penâhîleri buyurulacağı vechile Şu'be-i mezkûre Mîrlivâ rütbesinde bir Reîs Vekîliyle altı nefer a'zâdan mürekkeb olmak üzere bunlardan Reîs Vekîli Dâire-i mezkûre a'zâsından ve kusûr a'zâ mezkûr Tophâne-i Âmire Meclisi hey'etinden intihâb edilmiş olduğu gibi Dâire-i mezkûre hey'etinden üç neferinin dahi Meclis-i mezkûra nakli ve Reîs Vekîli

Ferîk sa‘âdetli Cemal Paşa hazretleri ve Mîrlivâ sa‘âdetli Hâfız Paşa ve sa‘âdetli Edhem Efendi ile Mîralay Süleyman Bey'in Dâr-ı Şûrâ a‘zâlığında ibkâsı ve Kâimmakâm Hakkı Bey'in Erkân-ı Harbiye Dâiresinde istihdâmı ve Şu‘be-i mezkûre Başkitâbetine Tophâne-i Âmire Mektûbculuğundan munfasıl sa‘âdetli Said Efendi'nin emsâli misilli dört bin guruş ma‘âşla icrâ-yı me’mûriyyeti mazbata-i mezkûrenin cümle-i mündericâtından bulunmuş olmağla irâde-i aliyye-i cenâb-ı Vekâlet-penâhîlerine tevâfuk eder ise ber-mûceb-i mazbata icrâ-yı iktizâsı bâbında emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 27 Zilhicce sene [1]292 ve fî 12 Kânûn-ı Sânî sene [12]91

(İmza)

Rıza

***

Ma‘lûm-ı âlî buyurulduğu üzere Tophâne-i Âmireye müte‘allik olan vezâif biri idâre-i askeriyye ve diğeri inşâ’ât ve i‘mâlât-ı levâzım ve edevât ve mühimmât-ı harbiyyeden ibâret olduğu hâlde idâre-i askeriyyesi mukaddemâ Dâire-i Nizâmiye'ye nakl ve tefvîz olunmuş ve inşâ’ât ve i‘mâlât kısmının umûm muâmelâtı Makâm-ı Celîl-i Seraskerîleri taht-ı nezâretinde olmak ve sanâyi‘ alaylarıyla müteferriâtı Tophânede kalmak üzere bir Mîrlivânın taht-ı riyâsetinde bir Meclis teşkîl ve Dâr-ı Şûrâ devâirinden ma‘dûd olan Topçu Dâiresi dahi tevsî‘ buyurularak bir müddetdir bu sûretle idâre-i maslahat olunmakda ve Tophâne-i Âmireye müte‘allik kâffe-i levâzım Tophâne-i Âmireden olunan ta‘rîfât ve ihtârâta tevfîkan Dâr-ı Şûrâ-yı Askerî ma‘rifetiyle bi'l-münâkasa rabt-ı kontrato kılınmakda ise de mübâya‘âtın Tophâne-i Âmirece icrâsı ve mezkûr Dâr-ı Şûrâ-yı Askerî Topçu Dâiresinin Tophâne-i Âmireye müte‘allik olarak tedkîk ve ihbâr etmekde oldukları mesâlihin yine Tophânece tesviye ve îfâsı daha ziyâde sür‘at ve mazbûtiyeti mûcib olacağı gibi ma‘mûlâtın muâyenesiyle derece-i metânet ve matlûba sûret-i muvâfakatini tecrübe etmek ve bi't-tedkîk ıslâhât-ı mukteziyeyi ihbâr eylemek üzere Tophâne-i Âmire Meclisinin bir şu‘besi hükmünde olarak Muâyene ve Tecrübe-i Ma‘mûlât-ı Harbiye nâmıyla bir meclis teşkîli i‘mâlâtca te’mîn-i efkâr ile muhassenâtı ve husûl-i ıslâhât ve terakkıyâtı istilzâm edeceğinden ve ordu-yı hümâyûnlara ve ma‘mûlât anbârlarıyla kılâ‘ ve istihkâmât-ı hâkânîye müte‘allik mesâlih-i askeriyyenin Dâr-ı Şûrâ-yı Askerîce tesviyesi mümkinâtdan idüğünden hem fazla masraf olunmamak ve hem de Tophâne-i Âmireye müte‘allik kâffe-i husûsât merci‘-i aslîsinde rü’yet etdirilmekle berâber emr-i tecrübe ve muâyene ve devâm ve husûl-i tezâyüd ve terakkî-i ıslâhât-ı matlûbe te’mîn kılınmak üzere sâlifü'l-beyân Topçu Dâiresinin lağvıyla ve mübâya‘ât işinin Tophâne-i Âmireye havâlesiyle Dâire-i mezkûre a‘zâsından ve mârrü'l-beyân Tophâne Meclisi hey’et-i mürekkebesinden sıfât-ı matlûbe ile muttasıf olanları bi'l-intihâb bunlardan mürekkeb olarak ber-vech-i ma‘rûz Muâyene ve Tecrübe-i Ma‘mûlât-ı Harbiye nâmıyla bir Şu‘be teşkîl kılınması ve bunun umûr-ı tahrîriyyesini tesviye etmek üzere Topçu Dâiresi hey’et-i tahrîriyyesinden kifâyet edecek kadarının muhassasât-ı asliyyeleriyle Tophâneye nakliyle kusûrunun ve hesâb kısmına me’mûr efendilerin Dâire-i mezkûreye müte‘allik mevâdd-ı mezkûreden Dâr-ı Şûrâ'ya ve Ebniye Komisyonuna ve umûr-ı hesâbiyeden Hesâb kalemlerine ilâvesi lâzım gelenlerin muâmelât-ı tahrîriyye ve hesâbiyyesini îfâ etmek için oralara iâde ve nakl olunması ve Tophânece mübâya‘a ve umûr-ı mühimmenin mezkûr Şu‘be ve Tophâne Meclisi hey’etlerinin ictimâıyla karârlaşdırılması şifâhen müte‘allik ve şeref-sünûh buyurulan emr ü fermân-ı hümâyûn-ı cenâb-ı şehinşâhî muktezâ-yı celîlinden idüğü Dâr-ı Şûrâ'ya teblîğ buyurulmuş ve irâde-i kerâmet-âde-i hazret-i Zıllu'llâhî mantûk-ı celîline tevfîkan iktizâsının icrâsı mûcib-i muhassenât olacağı derkâr bulunmuş olduğundan mezkûr Tecrübe ve Muâyene Şu‘besi için intihâb olunan Reîs Vekîliyle a‘zânın ve Dâire-i[1] mezkûre a‘zâsından Tophâne Meclisine nakli îcâb edenlerin esâmîsini mübeyyin pusulası bi't-tanzîm leffen arz u takdîm olunmuş ve mütâla‘asından muhât-ı ilm-i âlî-i dâverâneleri buyurulacağı üzere Şu‘be-i mezkûre Mîrlivâ rütbesinde bir Reîs Vekîliyle altı nefer a‘zâdan mürekkeb olup bunlardan Reîs Vekîli Dâire-i mezkûre a‘zâsından ve kusûr a‘zâ mezkûr Tophâne Meclisi hey’etinden intihâb edilmiş ve Dâire-i mezkûre hey’etinden üç neferinin dahi Meclis-i mezkûra nakli ve Reîs Vekîli Ferîk sa‘âdetli Cemal Paşa hazretleriyle Mîrlivâ sa‘âdetli Hâfız Paşa ve sa‘âdetli Edhem Efendi ve Mîralay Süleyman Bey'in Dâr-ı Şûrâ a‘zâlığında ibkâsı ve Kâimmakâm Hakkı Bey'in Erkân-ı Harbiye

1 Metinde sehven "*idâire-i*" şeklinde yazılmıştır.

Dâiresinde istihdâmı ve Şu'be-i mezkûre kitâbetine dahi Tophâne-i Âmire Mektûbculuğu'ndan açıkda kalmış olan sa'âdetli Said Efendi'nin emsâli misilli dört bin guruş ma'âşla me'mûr kılınması cümle-i mütâla'ât-ı çâkerânemizden bulunmuş olmağla re'y-i âlî-i cenâb-ı Seraskerîlerine tevâfuk eder ise icrâ-yı iktizâsı husûsunun Bâb-ı Âlî'ye arz u iş'ârı bâbında emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 26 Zilhicce sene [1]292 ve fî 12 Kânûn-ı Sânî sene [1]291

(Dâr-ı Şûrâ-yı Askerî üyelerinin mühürleri)

***

Atûfetlü Efendim Hazretleri

İsâbet-efzâ-yı sünûh ve sudûr olan emr ü fermân-ı ilhâm-beyân-ı cihân-bânî hükm-i celîline tevfîkan Dâr-ı Şûrâ-yı Askerî Topçu Dâiresi lağvolunarak Tophâne Meclisinde Tecrübe ve Muâyene-i Ma'mûlât-ı Harbiye Şu'besi nâmıyla teşkîli lâzım gelen hey'et hakkında Dâr-ı Şûrâ-yı Askerîden yapılan mazbata ol bâbda vârid olan tezkire-i Sipehsâlârî ile berâber arz u takdîm kılındı.

Meâllerinden ve melfûf pusuladan müstebân olduğu vechile Şu'be-i mezkûrenin Mîrlivâ rütbesinde bir Reîs Vekîli ile altı nefer a'zâdan mürekkeb olmak ve Reîs Vekîli Topçu Dâiresi a'zâsından ve a'zâsı dahi Tophâne Meclis'nden alınmak üzere hemân teşkîl ve Başkitâbetine Tophâne Mektûbculuğu'ndan munfasıl sa'âdetli Said Efendi'nin emsâli misilli dört bin guruş ma'âş ile ta'yîn kılınması ve zikrolunan Topçu Dâiresi Reîs Vekîli sa'âdetli Cemal Paşa hazretleri ile Mîrlivâ sa'âdetli Hâfız Paşa ve sa'âdetli Edhem Efendi'nin ve Mîralay Süleyman Bey'in Dâr-ı Şûrâ'da ibkâ ve hey'etden diğer üç zâtın Tophâne Meclisine naklolunması ve Kâimmakâm Hakkı Bey'in Erkân-ı Harbiye Dâiresinde istihdâm edilmesi husûslarında dahi her ne vechile emr u irâde-i ma'âlî-âde-i hazret-i şehinşâhî müte'allik ve şeref-sudûr buyurulur ise mantûk-ı münîfi infâz olunacağı beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm olundu efendim.

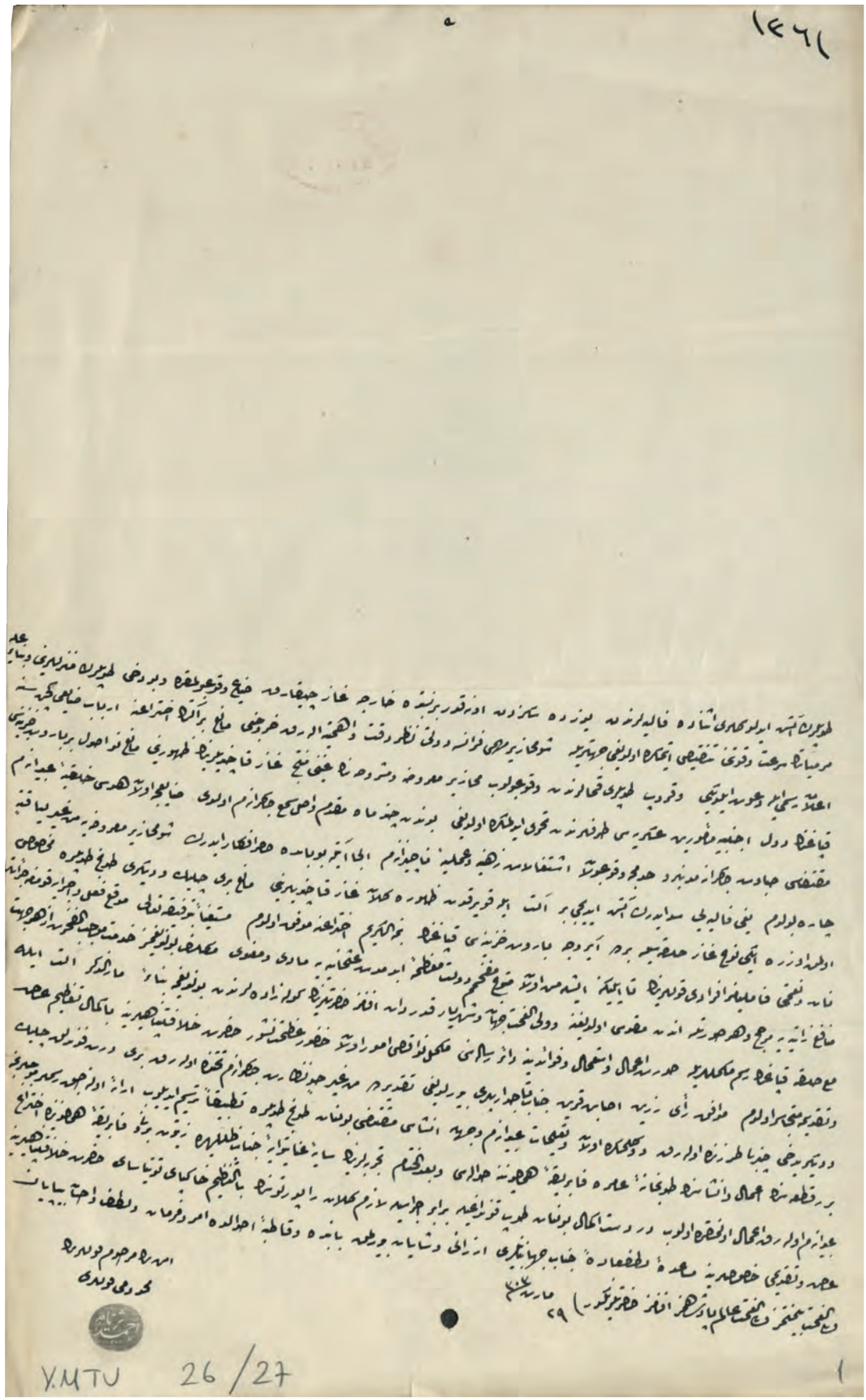
Fî 28 Z. sene [12]92

Mim.

Ma'rûz-ı Çâker-i Kemîneleridir ki:

Hâme-pîrâ-yı ta'zîm olan işbu tezkire-i sâmiye-i Vekâlet-penâhîleri ile melfûf tezkire ve mazbata manzûr-ı ma'âlî-mevfûr-ı hazret-i Pâdişâhî buyurulmuş ve sûret-i ma'rûzanın ber-mûceb-i istîzân icrâ-yı îcâbâtı şeref-sünûh ve sudûr buyurulan emr ü fermân-ı ilhâm-efşân-ı cenâb-ı cihândârî mantûk-ı âlîsinden olarak sâlifü'l-beyân tezkire ve mazbata yine savb-ı sâmî-i âsafîlerine iâde kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 29 Z. sene [12]92

YMTV 26/27

Ahmed Süreyya'nın Top Atışı Sırasında Topun Falyalarından Çıkan Gazı Önleyici Buluşu

Ahmed Süreyya'nın; Zeytinburnu Fabrikasında imal ettirdiği ve topların ateşlendikleri sırada falyalarından gaz çıkarmalarına engel olacak icadının Tophâne-i Âmirede tecrübe edilerek raporunun sunulmasına müsaade edilmesi isteğine dair arzuhâli.

10 Nisan 1887

1361

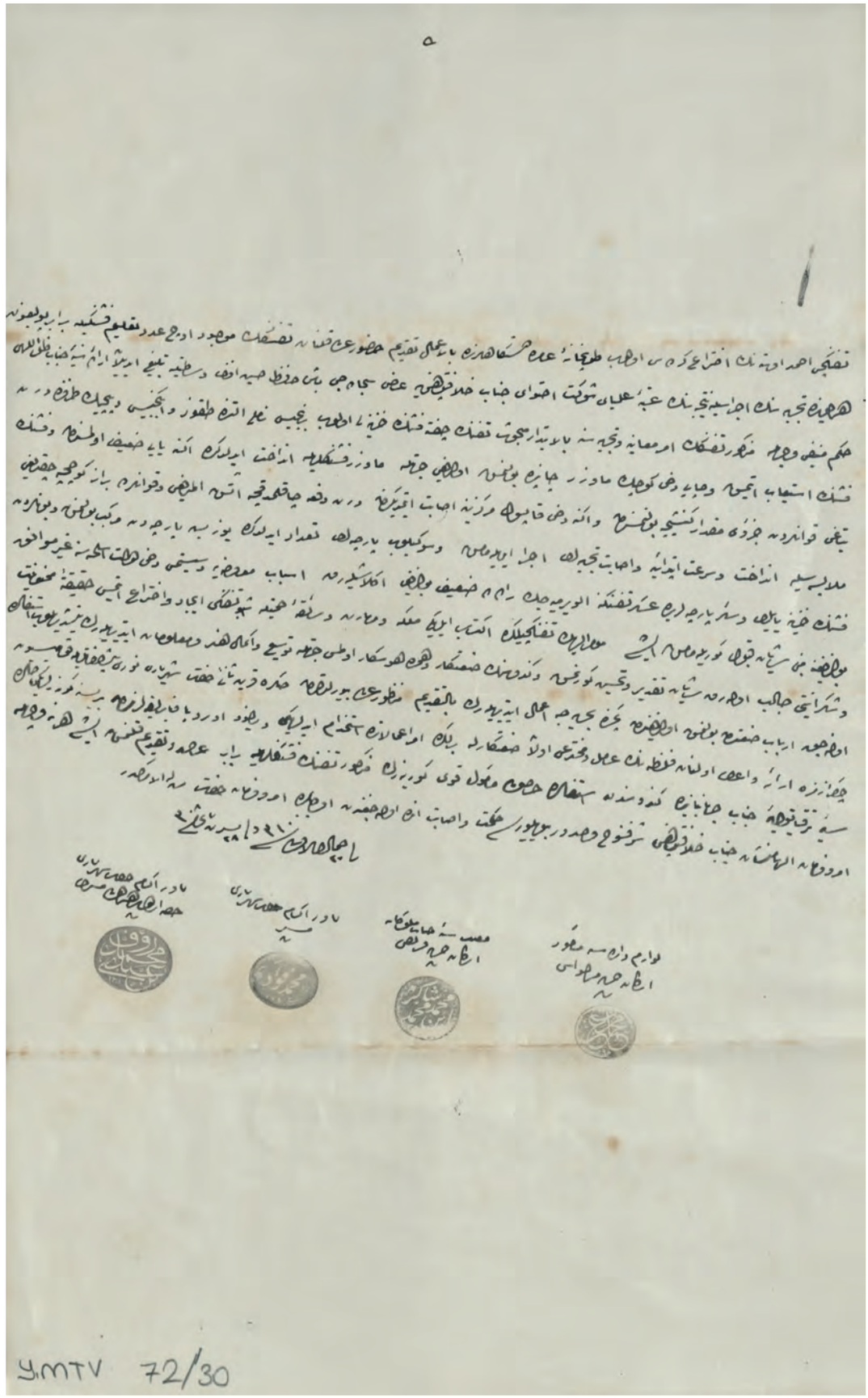
Topların ateş edildikleri esnâda falyalarından yüzde sekizden ona kadar bir nisbetde hârice gaz çıkarak ziyâ‘ vukû‘ bulmakda ve bu dahi topların menzillerini ve binâen-aleyh mermiyâtın sür‘at ve kuvvetini tenkîs etmekde olduğu cihetleriyle şu mahâzîr-i mühimmi Fransa Devleti nazar-ı dikkat ve ehemmiyete alarak hurûcunu mâni‘ bir âletin ihtirâına erbâb-ı sanâyi‘i geçen sene ilân-ı resmî ile da‘vet eylediği ve Krup topları kamalarından vukû‘ bulup mahâzîr-i ma‘rûza ve meşrûhanın aynını müntic gaz kaçındılarının zuhûrunu mâni‘ nev-usûl bir barut hazînesi kapağının düvel-i ecnebiye me’mûrîn-i askeriyesi taraflarından taharrî edilmekde olduğu bundan çend mâh mukaddem vâsıl-ı sem‘-i çâkerânem oldu. Sanâyi‘ce olan heves-i hılkıyye-i ubeydânem muktezâsı sabâvet-i çâkerânemden berü haddimce vukû‘ bulan iştigâlât-ı zihniye ve ameliyye-i nâçîzânem ilcââtıyla bu bâbda hasr-ı efkâr ederek şu mahâzîr-i ma‘rûzaya min-gayri liyâkatin çâre buldum. Yani falyayı seddederek âteş edici bir âlet ile kuyrukdan zuhûra gelen gaz kaçındılarını mâni‘ biri çelik ve diğeri tunc toplara mahsûs olmak üzere iki nev‘ gaz halkasıyla bir de ayrıca barut hazînesi kapağının bi-mennihi'l-Kerim ihtirâına muvaffak oldum. Müstaînen bi-tevfîkıhî Teâlâ mevki‘-i f'il ve icrâya komağa cür’etle nân u ni‘meti familyamız efrâdı kullarının tâ iliğine işlemiş olan metbû‘-ı mufahhamım devlet-i muazzama-i ebed-müddet-i Osmâniye'ye mâddî ve ma‘nevî mükellef bulunduğumuz hidmet-i mûcibü'l-mefharet ez-her-cihet menâfi‘-i zâtiyeye müreccah ve her sûretle ândan mukaddes olduğuna ve veliyyü'n-ni‘met-i cihân ve şehriyâr-ı kadr-dân efendimiz hazretlerinin köle-zâdelerinden bulunduğuma binâen mârru'z-zikr âlet ile ma‘a halka kapağın resm-i mükemmelleriyle sûret-i i‘mâl ve isti‘mâl ve fevâidine dâir risâlesini mükemmil-i nevâkıs-ı umûr olan huzûr-ı azamet-neşûr-ı hazret-i Hilâfet-penâhîlerine bâ-kemâl-i ta‘zîm arz ve takdîme mütecâsir oldum. Muvâfık-ı re’y-i rezîn-i isâbet-karîn-i cenâb-ı tâcdârîleri buyrulduğu takdîrde min-gayri haddin nezâret-i çâkerânem tahtında olarak biri dört fondluk çelik ve diğeri dahi çenberli tarzında olarak dökülmekde olan ve ta‘limât-ı ubeydânem vechile inşâsı muktezî bulunan tunc toplara tatbîkan tersîm edilip irâe olunacak resimler mûceblerince birer kıt‘asının i‘mâl ve inşâsının Tophâne-i Âmire Fabrika-i Hümâyûnu'na havâlesi ve ba‘de'l-hitâm tecrübelerinin sâye-i inâyet-vâye-i cenâb-ı Zıllu'llâhîde Zeytunburnu Fabrika-i Hümâyûnu'nda ihtirâ‘-ı ubeydânem olarak i‘mâl olunmakda olup der-dest-i ikmâl bulunan top kundağıyla berâber icrâsıyla lâzım gelen raporunun bi't-tanzîm hâk-i pâ-yı tûtiyâ-sâ-yı hazret-i Hilâfet-penâhîlerine arz ve takdîmi husûslarına müsâ‘ade-i lutf-âde-i cenâb-ı cihân-bânîleri erzânî ve şâyân buyrulmak bâbında ve kâtıbe-i ahvâlde emr ü fermân ve lutf u ihsân-ı bî-pâyân veliyyü'n-ni‘met-i bî-minnetimiz veliyyü'n-ni‘met-i âlem Pâdişâhımız efendimiz hazretlerinindir.

Fî 29 Mart sene [1]303

Emin Bey merhûm kullarının mahdûmu kulları

(Mühür)

Ahmed Süreyya

Y.MTV 72/30

Tüfekçi Ahmed Usta Tarafından Geliştirilen Tüfek

Tophâne-i Âmire tezgâhlarında imal edildikten sonra Poligon-ı Hümâyunda eğitim fişeğiyle atış denemesinin yapılması istenen yeni icat tüfeğin devlet silahı olarak kullanıma elverişli olmadığı anlaşılsa da çok hevesli ve kabiliyeti olduğu görülen tüfeğin mucidi Ahmed Usta'nın bu sahada istihdamının uygun olacağına dair Komisyon raporu.

10 Aralık 1892

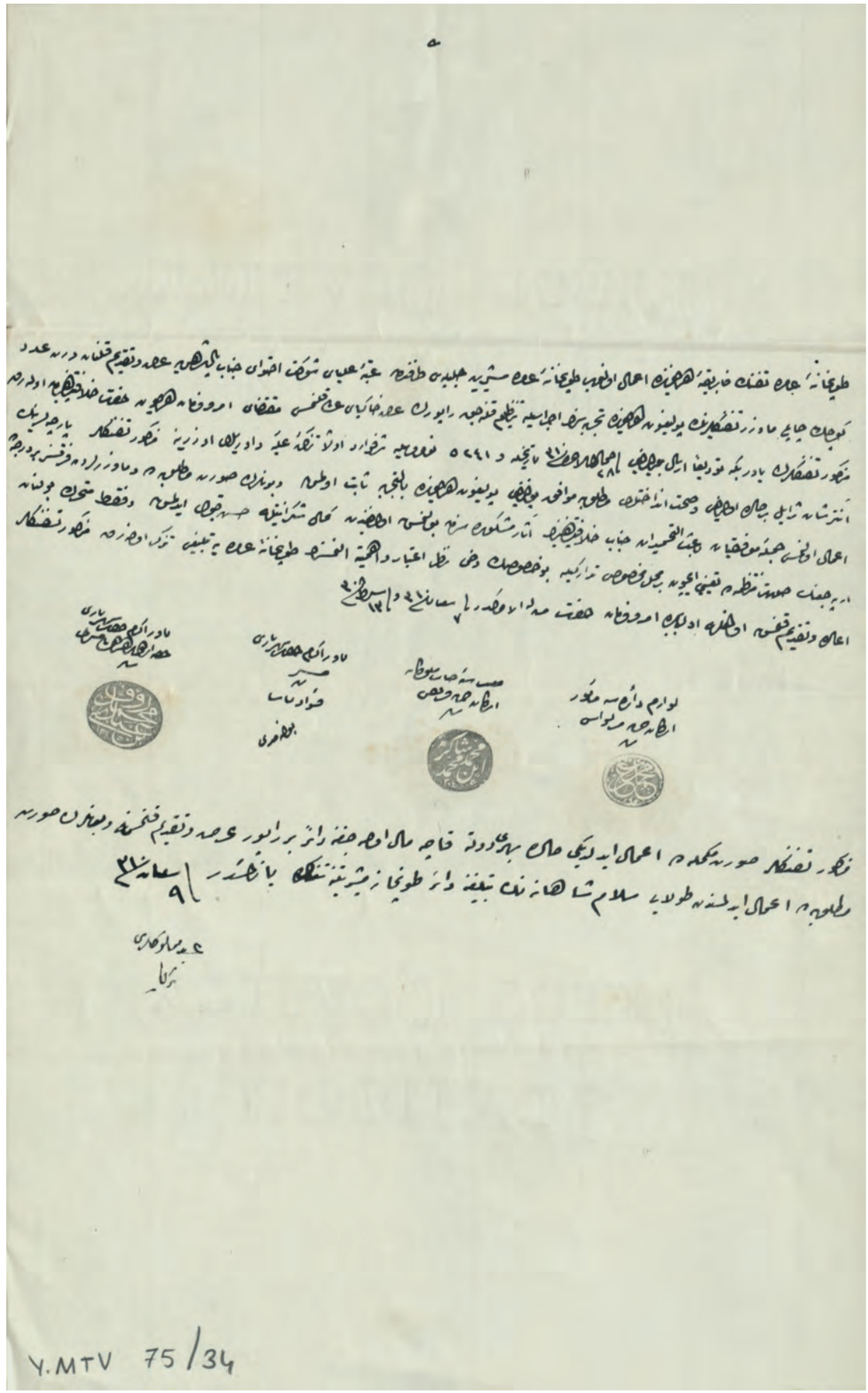

Tüfenkçi Ahmed Usta'nın ihtirâ'-kerdesi olup Tophâne-i Âmire destgâhlarında bi'l-i'mâl takdîm-i huzûr-ı âlî kılınan tüfengin mevcûd üç aded ta'lîm fişengiyle berâber Poligon-ı Hümâyûnda tecrübesinin icrâsıyla netîcesinin Atebe-i Ulyâ-yı şevket-ihtivâ-yı cenâb-ı Hilâfet-penâhîye arzı Seccâdecibaşı Hâfız Hüseyin Efendi vesâtatıyla teblîğ edilen irâde-i seniyye-i cenâb-ı Zıllu'llâhî hükm-i münîfi vechile mezkûr tüfengin emr-i muâyene ve tecrübesine bi'l-ibtidâr mebhûs tüfenk çifte fişenk hazîneli olup birincisi namlı altında dokuz ve ikincisi dipçik tarafında dört fişenk istiâb etmiş ve çapı dahi küçük mavzer çapında bulunmuş olduğu cihetle mavzer fişenkleriyle endâht edildikde iğne yayı zayıf olmasından ve fişenk yatağı kovanlardan cüz'î mikdâr genişçe bulunmasından ve iğne dahi kapsül merkezine isâbet etmediğinden dört def'a çakılmadıkça âteş almadığı ve kovanlar da biraz güçce çıkdığı mülâbesesiyle endâht ve sür'at-i ibtidâiyye ve isâbet tecrübeleri icrâ edilememiş ve sökülüp parçaları ta'dâd edildikde yüz beş parçadan mürekkeb bulunmuş ve bunlardan fişenk hazîne yayları ve sâir parçaları da asker tüfengine elvermeyecek raddede zayıf bulunduğu anlaşılarak esbâb-ı ma'rûzaya ve sistemi dahi devlet eslihasına gayr-i muvâfık bulunduğuna mebnî şâyân-ı kabûl görülememiş ise de mûmâ-ileyhin tüfenkçilikde iktisâb eylediği meleke ve mehâret ve sâika-i hamiyetle şu tüfengi îcâd ve ihtirâ' etmesi hakîkaten memnûniyet ve şükrâniyeti câlib olarak şâyân-ı takdîr ve tahsîn görünmüş ve kendisinin san'atkâr ve hem de heveskâr olması cihetiyle tevsî' ve ikmâl-i hüner ve ma'lûmât etdirilerek yetişdirilip istifâde olunacak erbâb-ı san'atdan bulunmuş olduğundan geçende Bahriyece i'mâl etdirilerek bi't-takdîm manzûr-ı âlî buyuruldukdan sonra karîn-i sânî-i hazret-i şehriyârî Nuri Paşa hazretleriyle komisyon-ı çâkerânemize irâe ve i'tâ olunan filintanın âmil ve muhteri'i olan san'atkârla birlikde emr-i i'mâlâtda istihdâm edildiği veyahud Avrupa fabrikalarından birisine gönderildiği hâlde sâye-i terakkiyât-vâye-i cenâb-ı cihân-bânîde kendisinden istifâde husûlü me'mûl-i kavî görünerek mezkûr tüfenk, fişenkleriyle berâber arz u takdîm kılınmış ise de her ne vechile emr ü fermân-ı ilhâm-nişân-ı cenâb-ı Hilâfet-penâhî şeref-sünûh ve sudûr buyurulur ise hikmet ve isâbet ânda olacağından ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 20 Cumâdelûlâ sene [1]310 ve fî 28 Teşrîn-i Sânî sene [1]308

(Komisyon üyelerinin mühürleri)

(Belgenin arka yüzü)
4077
20 Ca. [1]310
Hâssa Müşîri.

Y.MTV 75/34

Tüfek Fabrikasında Geliştirilen Küçük Çaplı Mavzer Tüfeklerinin Deneme Atışları

Tophâne-i Âmire Tüfek Fabrikasında imal olunup Poligon-ı Hümâyunda ilk atış denemeleri yapılan dört adet küçük çaplı mavzer tüfeklerinin –hareketli bulunan arpacığı sabitlenmek kaydıyla– kullanıma elverişli olduklarına dair Komisyon raporu ve bunun üzerine her birinin yapım maliyetinin ne olacağının bildirilmesi hakkında Tophane Müşiriyetine tezkire yazıldığına dair Padişah'ın Başkâtibi Süreyya Bey'in notu.

26 Şubat 1893

Tophâne-i Âmire Tüfenk Fabrika-i Hümâyûnu'nda i'mâl olunup Tophâne-i Âmire Müşîriyet-i Celîlesi tarafından Atebe-i Ulyâ-yı şevket-ihtivâ-yı cenâb-ı Pâdişâhîye arz u takdîm kılınan dört aded küçük çaplı mavzer tüfenklerinin Poligon-ı Hümâyûnda tecrübesinin icrâsıyla tanzîm kılınacak raporun arz-ı hâk-i pâ-yı âlî kılınması muktezâ-yı emr ü fermân-ı hümâyûn-ı hazret-i Hilâfet-penâhîden olarak mezkûr tüfenklerin Yâver Bey'e tevdîan irsâl buyurulduğu fî 28 Cumâdelâhire sene [1]310 tarihle ve 5241 numarasıyla şeref-vârid olan tezkire-i aliyye-i dâverîleri üzerine mezkûr tüfenkler parçalarının enterşan jayel (?) bir hâlde olduğu ve sıhhat-i endâhtları matlûba muvâfık bulunduğu Poligon-ı Hümâyûnda bi't-tecrübe sâbit olmuş ve bunların sûret-i matlûbede ve mavzerlerden farksız bir derecede i'mâl olunması cümle-i muvaffakiyât-ı bâisü't-tahmîdât-ı cenâb-ı Hilâfet-penâhînin âsâr-ı meşkûresinden bulunmuş olduğundan kemâl-i şükrâniyetle hüsn-i kabûl edilmiş ve fakat müteharrik bulunan arpacığın sûret-i muntazamada ta'yîni için bir mahall-i mahsûs tedârükiyle bu husûsun dahi nazar-ı i'tibâr ve ehemmiyete alınmasının Tophâne-i Âmireye teblîği tezekkür olunarak mezkûr tüfenkler iâde ve takdîm kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

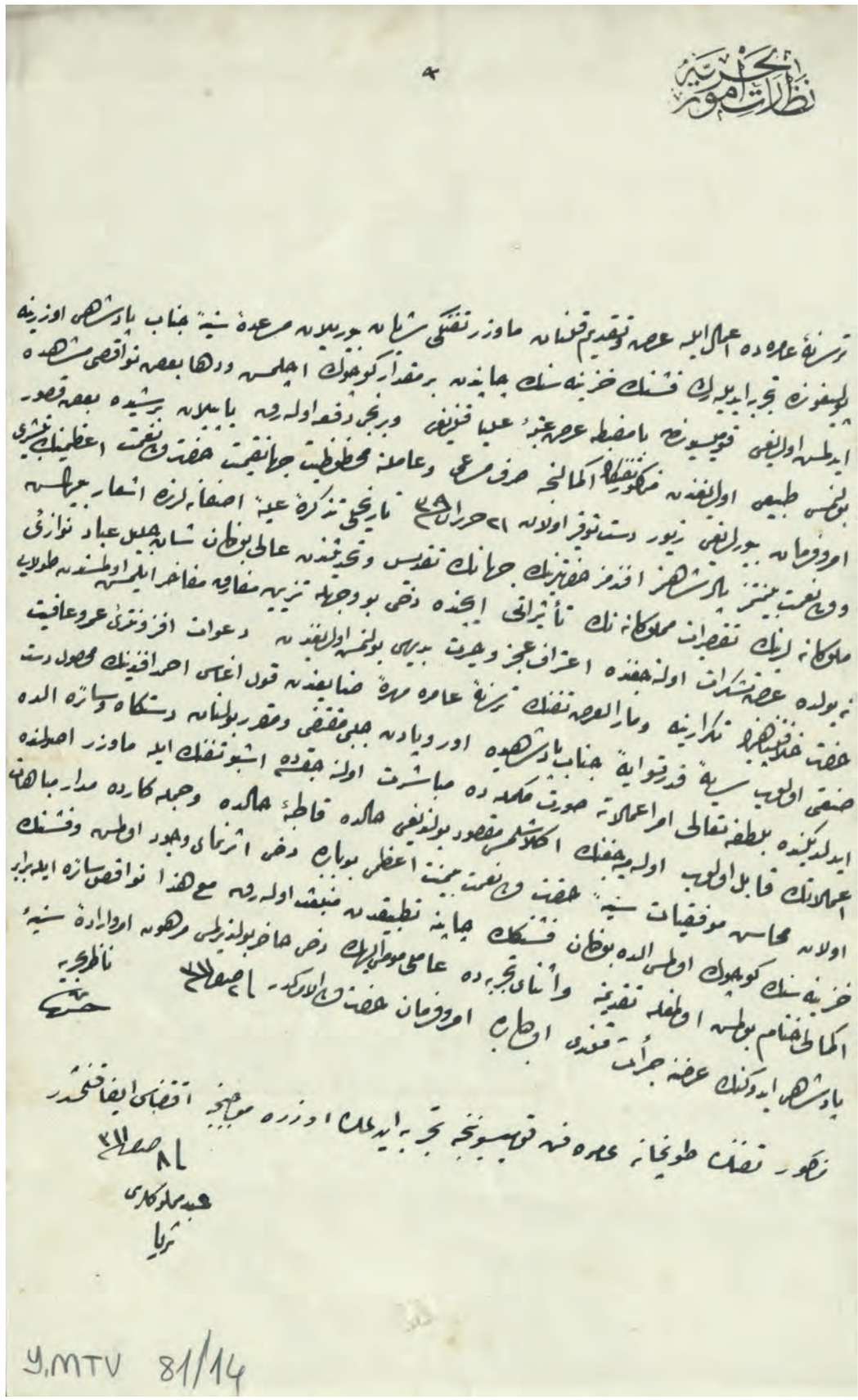
Fî 7 Şaban sene [1]310 ve fî 13 Şubat sene [1]308

(Komisyon üyelerinin mühürleri)

Mezkûr tüfenkler sûret-i mükemmelede i'mâl edildiği hâlde beheri devlete kaça mâl olacağına dâir bir rapor arz u takdîm kılınmasına ve bunların sûret-i matlûbede i'mâl edilmesinden dolayı selâm-ı şâhânenin teblîğine dâir Tophâne Müşîriyetine tezkire yazılmışdır.

Fî 9 Şaban sene [1]310

Abd-i Memlûkleri
Süreyya

Y.MTV 81/14

Kolağası Ahmed Efendi Tarafından Geliştirilen Tüfeğin Eksiklerinin Tamamlanarak Yeniden Denenmesi

Tersâne-i Âmire Kolağası Ahmed Efendi'nin Mavzer tüfeği usulünde imal ettiği tüfeğin Poligon'da yapılan deneme neticesinde tespit edilen fişek haznesi vs. eksikliklerinin tamamlandığına dair Bahriye Nazırı'nın arizası üzerine söz konusu tüfeğin Tophâne-i Âmire Fen Komisyonunca tekrar tecrübe edilmesi hakkında Padişahın Başkâtibi Süreyya Bey'in notu.

21 Ağustos 1893

Nezâret-i Umûr-ı Bahriye

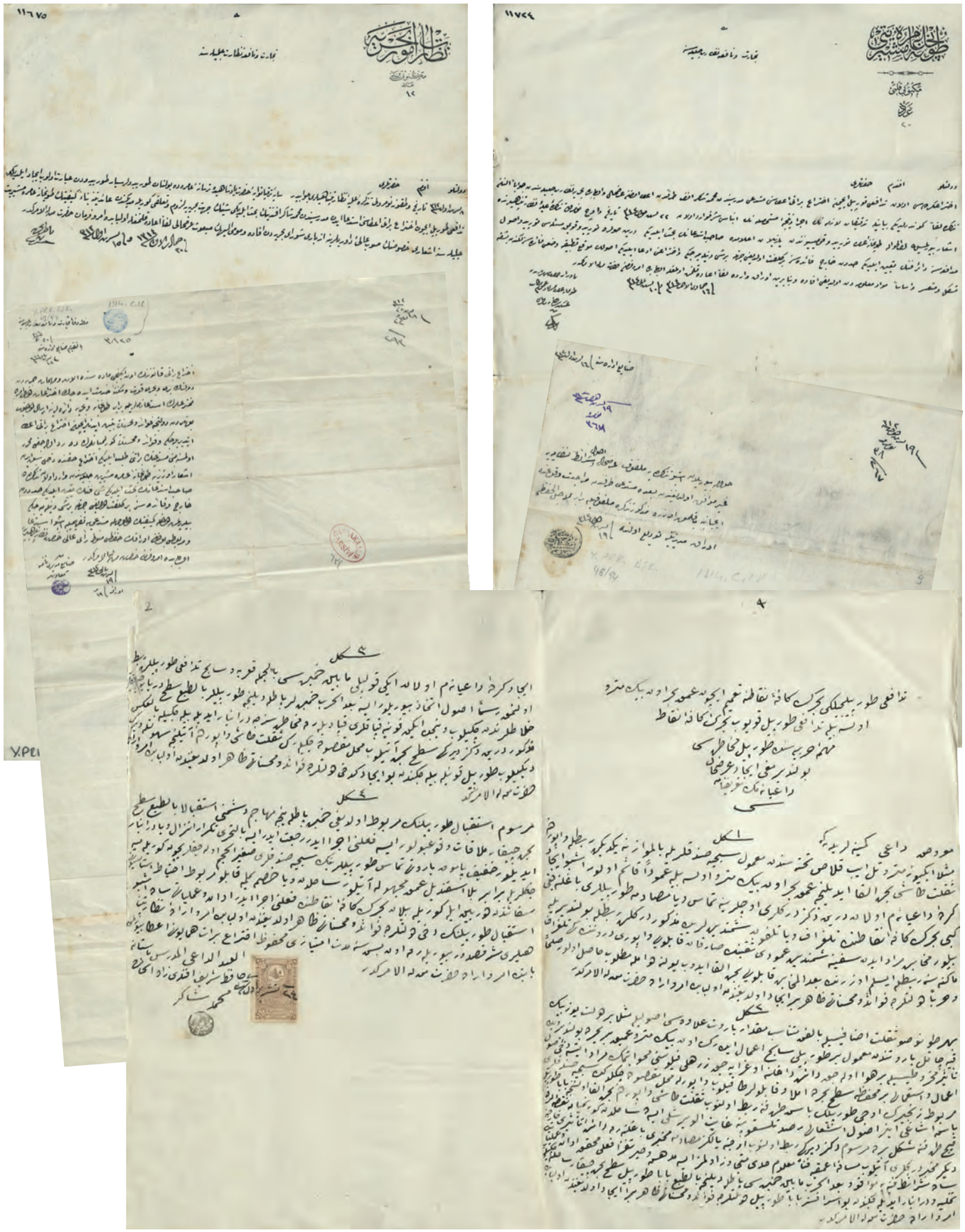
Tersâne-i Âmirede i'mâl ile arz u takdîm kılınan mavzer tüfengi şâyân buyurulan müsâ'ade-i seniyye-i cenâb-ı Pâdişâhî üzerine Poligonda tecrübe edilerek fişenk hazînesinin çapından bir mikdâr küçük açılmış ve daha ba'zı nevâkısı müşâhede edilmiş olduğu komisyondan bâ-mazbata arz-ı Atebe-i Ulyâ kılındığı ve birinci def'a olarak yapılan bir şeyde ba'zı kusûr bulunması tabî'î olduğundan mezkûr tüfengin ikmâlince sarf-ı mesâî ve âmiline mahzûziyet-i cihân-kıymet-i hazret-i velînî'met-i a'zamînin tebşîri emr ü fermân buyurulduğu zîver-i dest-i tevkîr olan 21 Haziran sene [1]309 târîhli tezkire-i aliyye-i âsafânelerinde iş'âr buyurulmuş ve velînî'met-i bî-minnetimiz Pâdişâhımız efendimiz hazretlerinin cihânın takdîs ve tahdîsinden âlî bulunan şân-ı celîl-i ibâd-nüvâzî-i mülûkânelerinin taksîrât-ı memlûkânenin te'sîrâtı içinde dahi bu vechile tezyîn-i mefârık-ı mefâhir eylemiş olmasından dolayı ne yolda arz-ı teşekkürât olunacağında i'tirâf-ı acz ve hayret bedîhî bulunmuş olduğundan da'avât-ı efzûnterî-i ömr ü âfiyet-i hazret-i Hilâfet-penâhînin tekrârına ve mârrü'l-arz tüfenk Tersâne-i Âmire mehere-i sanâyi'inden Kolağası Ahmed Efendi'nin mahsûl-i dest-i san'atı olup sâye-i kudret-vâye-i cenâb-ı Pâdişâhîde Avrupa'dan celbi muktezî ve mukarrer bulunan destgâh ve sâire elde edildiğinde bi-lutfihî Teâlâ emr-i i'mâlâta sûret-i mükemmelede mübâşeret olunacaksa da işbu tüfenk ile mavzer usûlünde i'mâlâtın kâbil olup olamayacağının anlaşılması maksûd bulunduğu hâlde kâtıbe-i hâlde ve cümle kârda medâr-ı mübâhât olan mehâsin-i muvaffakiyât-ı seniyye-i hazret-i velînî'met-i bî-minnet-i a'zamî bu bâbda dahi eser-nümâ-yı vücûd olmuş ve fişenk hazînesinin küçük olması elde bulunan fişengin çapına tatbîkdan münba'is olarak ma'a hâzâ nevâkıs-ı sâire ile berâber ikmâli hitâm bulmuş olmağla takdîmine ve esnâ-yı tecrübede âmili mûmâ-ileyhin dahi hâzır bulundurulması merhûn-ı emr ü irâde-i seniyye-i Pâdişâhî idüğinin arzına cür'et kılındı. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 2 Safer sene [1]311

Nâzır-ı Bahriye
(İmza)
Bende
Hasan

Mezkûr tüfenk Tophâne-i Âmire Fen Komisyonunca tecrübe edilmek üzere mûcebince iktizâsı îfâ kılınmışdır.

Fî 8 Safer sene [1]311
Abd-i Memlûkleri
Süreyya

Müderris Mehmed Şakir Efendi'nin Derin Deniz Sularında Kullanılacak Savunma Amaçlı Torpil İcadı İçin İhtira Beratı Talebi

Derin deniz sularında kullanılmak üzere icat ettiği savunma amaçlı torpilin krokileriyle birlikte izahına dair arzuhâl sunarak *ihtira beratı* talep eden Torpilcilik Muallimi Müderris Mehmed Şakir Efendi'nin söz konusu arzuhâlinin Şûrâ-yı Bahriyede incelendikten sonra; *"bahsettiği şeyin Bahriye ile alakasının ve lüzumunun bulunmadığının"* ifade edilmesi ve daha sonra da Tophâne-i Âmire Müşirliği Torpido Komisyonunca incelenip; *"bu icadın torpido müdafaa usulüne dair fennin belirlediği sınırların dışında ve faydasız olup ayrıca uygulanmasının çok zor hatta daha önceden bilinen bir metod olduğunun"* bildirilmesi üzerine adı geçenin, icadının herkese ilan edilerek mağdur edildiğinden bahisle hakkını korumak amacıyla hukuki gerekçelerinin ve söz konusu icadının ayrıntılarına dair yine krokileriyle birlikte sunduğu yeni arzuhâl ve buna mukabil Ticaret ve Nafia Nezareti Sanayi Müdürlüğünün; *"adı geçenin talebinin ilgili kanun hükmüne uymadığına"* dair şerhi.

1 Aralık 1896

Nezâret-i Umûr-ı Bahriye
Mektûbî Kalemi
Aded: 42

11675

Ticâret ve Nâfia Nezâret-i Celîlesine

Devletli Efendim Hazretleri

8 Teşrîn-i Evvel sene [1]312 târîh ve dokuz numaralı tezkire-i aliyye-i Nezâret-penâhîleri cevâbıdır.

Sâye-i terakkiyât-vâye-i hazret-i Pâdişâhîde Tersâne-i Âmirede bulunan torpidolar seyyâr torpidodan ibâret olup îcâd eylediği tedâfüî torpil için ihtirâ‘ berâtı i‘tâsını istid‘â eden müderrisînden Mehmed Şâkir Efendi'nin bahseylediği şeyin cihet-i Bahriyeye lüzûm ve ta‘alluku görülemediğinden âidiyetine binâen keyfiyetin Tophâne-i Âmire Müşîriyet-i Celîlesine iş‘ârı husûsunun savb-ı âlî-i dâverîlerine izbârı Şûrâ-yı Bahriyeden ifâde ve mûmâ-ileyhin meb‘ûs arzuhâli leffen iâde kılınmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 20 Cumâdelûlâ sene 1314 ve fî 15 Teşrîn-i Evvel sene [1]312

Nâzır-ı Bahriye
(İmza)
Bende
Hasan

(Belgenin arka yüzü)

Sanâyi‘ İdâresine, fi 16 Teşrîn-i Evvel sene [1]312.

Fî 19 Teşrîn-i Evvel sene [1]312.

Numara: 368

Havâle buyurulan işbu tezkireye melfûf arzuhâl usûl ve şerâit-i nizâmiyye-ye gayr-i muvâfık olduğundan ba‘dehû müstedî tarafından mürâca‘at vukû‘unda îcâbına bakılmak üzere mezkûr tezkire melfûfuyla berâber li-ecli'l-hıfz Evrâk Müdî-riyeti'ne tevdî‘ olundu. Fî 19 Teşrîn-i Evvel sene [1]312.

(Mühür)

Müdîr-i Sanâyi‘

Mustafa Sami

Fî 19 Teşrîn-i Evvel sene [1]312

Numara: 38/267

***

Şekil: 1 [Kroki]

Sulhen ve harben sath-ı deryâda telgraf veya telefon muhâbere merkezleri ve elektrik fenerleri ve serhad şamandıraları.

Nev-îcâd muhbir-i müsâdeme âleti

Şekil: 1 Dalga dalkavuğu nev-îcâd küçük torpil

Yalnız muhbir-i müsâdeme âleti. Meselâ kendir urgan

Nev-îcâd sebhiye sandıkları

Şekil: 2 [Kroki]

Sebhiye

Kalas tahtası mahfazaya meselâ iki yüz kıyye çakıl barutu memlû baba torpilzâde deniz karağolu müsâdeme usûlüyle küçük ve büyük kâffe-i sefâini muhrib bir îcâd olduğundan ol bâbda emr u irâde hazret-i men lehü'l-emrindir.

Nev-îcâd

Şekil: 2 [Kroki]

Yüz bin kıyye barut memlû baba torpil

Umk-ı mefrûzu on bin metre denizler.

Meselâ telgraf teli gibi demir tel ve sâir bi'l-cümle âlât-ı rabtın siklet-i zâtiyyeleri hasebiyle kırılması melhûz nikâtlarından ihtiyâten sebhiye sandıklarına tahmîl olunarak ucuna hacmi iki gaz tenekesinden dûn beyziyyü'ş-şekl temâs veya müsâdeme usûlünde küçücük torpil rabt buyurulur ise umk-ı bahr on bin metre olsa bile dalgalara kavuk sallayıp yaz ve kış yerinde sebât eder. Ol bâbda emr u irâde hazret-i men lehü'l-emrindir.

Meselâ bir veya üç çâr-yek numara tel ip li-mülâhazatin müreccah.

Meselâ halat, meselâ zencîr.

İstikbâl torpilleri ve nâm-ı diğer derin denizler haydudları. Şekil: 4

Sebhiye sandıkları.

Nev-îcâd; tel ve sâir âlât-ı rabt, nev- îcâd, demir çubuk, kezâ nev-îcâd veya seren, gönder.

Kalas tahtası sandıklara memlû, yirmi kıyye pamuk barutu temâs torpilleri.

Şekil: 3 [Kroki], iki kulplu mâbeyn humbarası, Ş. 3, Çapa demirden masrafsızca taş daha nâfi'.

Bir santimetre bir metre mikyâs i'tibârıyla.

3. Ş.

Bu eşkâle merbût temâs torpilleri yek-diğerin dâire-i te'sîrinden hâric rabt olunmalıdır.

3. Ş.

Sathan ve umkan bahrin kâffe-i nikâtında icrâ-yı san'atı kâbil ve messe'l-hâce torpiller der-anbâr dahi edilebilir kesîrü'l-menâfi'

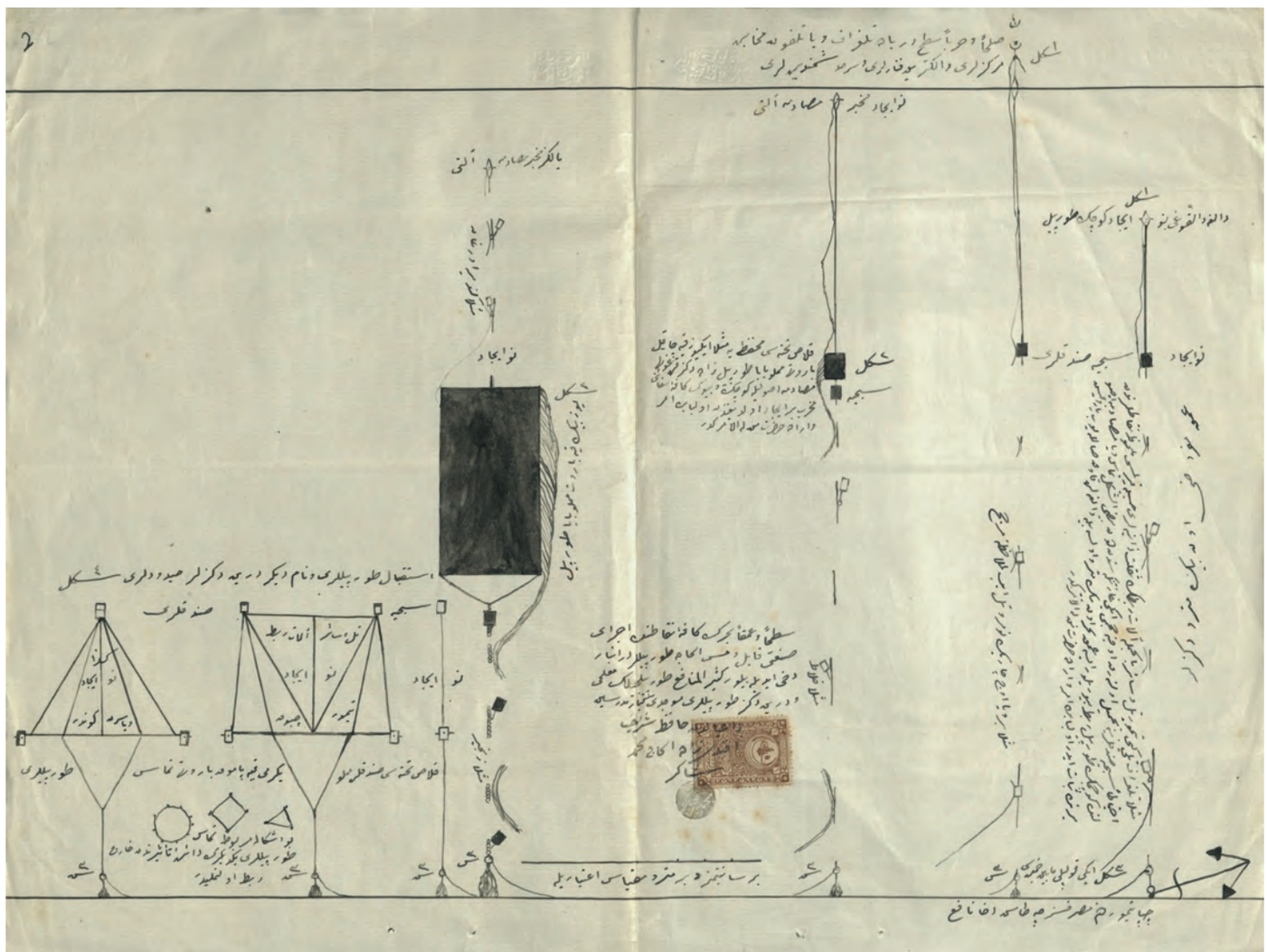
Torpilcilik Muallimi ve Derin Deniz Torpilleri Mûcidi

Kıbâr-ı Müderrisîn-i Dâ'iyândan

Hâfız Şerîf Efendizâde el-Hâc Mehmed Şâkir

(Pul üzeri mühür, imza)

***

Tedâfüî torpilciliği bahrin kâffe-i nikâtına ta'mîm için umk-ı bahr on bin metre olsa bile tedâfüî torpil koyup bahrin kâffe-i nikât-ı mühimme-i harbiyyesinde torpil muhâtarası bulundurmağı îcâd arzuhâl-i dâ'iyânemin ta'rîfnâmesi

Ma'rûz-ı Dâ'î-i Kemîneleridir ki:

Şekil-1

Meselâ iki yüz metre tel ip kalas tahtasından ma'mûl sebhiye sandıklarıyla bi'l-muvâzene yek-diğere rabtla vapurdan siklet taşı bahre ilkâ edilince umk-ı bahr on bin metre olsa bile amûden kâim olur işbu îcâd-kerde-i dâ'iyânem olan derin deniz direkleri uçlarına temâs veya müsâdeme torpilleri bağlanacağı gibi bahrin kâffe-i nikâtında telgraf ve telefon şamandıraları da mezkûr direklere rabtla bulundurulabilir. Muhâbere murâd eden sefîne şamandıra amûdu sakbında sarkan kabloyu vapuru derûnundaki telgraf makinesine rabtla islim üzerinde ba'de'l-muhâbere kabloyu bahre ilkâ edip yoluna devâmla matlûb hâsıl olur. Sulhen ve harben devletlerce fevâid ve muhassenâtı zâhir bir îcâd olduğundan ol bâbda emr u irâde hazret-i men lehü'l-emrindir.

Şekil-2

Beher tono su, siklet-i izâfîsiyle bi'l-fen mütenâsib mikdâr barut ilâvesi usûlüyle meselâ bir devlet yüz bin kıyye çakıl barutundan ma'mûl bir torpil-i sâbih i'mâl ederek on bin metre amîk bir bahrde bulundurup da te'sîr-i mahrûtîsiyle berhevâ olacak dâire dâhiline uğrayacak zırhlı filosunu mahv etmek murâd etse dahi usûl-i i'mâl ve isti'mâli bir mahfaza sath-ı bahrde imlâ ve kablolar takılıp vapurla mahall-i maksûda çekildikde sebhiye sandıkları merbût zencîrin ucu torpilin baş tarafına rabt olunup siklet taşı vapurdan bahre ilkâ olununca baba torpil baş aşağı iner. Usûl-i iş'âli rasad teleskobuna gâyet elverişli ise de sâhilden görünmeyen noktalarda kıç tarafına Şekil: Bir'de mersûm deniz direği rabt olunup ucuna yalnız müsâdeme muhbiri bağlanarak dâire-i te'sîri hâricine diğer muhbir direkleri atılıp mesâfe-i umkiyye fennen ma'lûm haddi mütecâviz olmaz ise müdhiş ve hayret-fezâ fi'li muhakkak idâre ve ameliyâtı sâde şerâit-i fenniyyeye muvâfık ve ba'de'l-harb mâbeyn humbarası patladılınca bi't-tab' baba torpil sath-ı bahre çıkar. Sâhile çekilip tahliye ve der-anbâr edileceğinden bu isrâfsız baba torpil devletlerce fevâid ve muhassenâtı zâhir bir îcâd olduğundan ol bâbda emr u irâde hazret-i men lehü'l-emrindir.

Şekil-3

Îcâd-kerde-i dâ'iyânem olan iki kulplu mâbeyn humbarası bi'l-cümle ka'riye ve sâbih tedâfüî torpillere rabt olunmak resmen usûl ittihâz buyurulur ise ba'de'l-harb humbaralar patladılınca torpiller bi't-tab' sath-ı deryâya çıkar. Halatlarından çekilip vinçte iken fünye kapakları kapadılarak muhâtarasızca der-anbâr edilebileceğiyle bi'l-aks mezkûr derin deniz direği sath-ı bahre atılıp mahall-i maksûda çekilerek siklet taşı vapurdan atılınca sühûletle direk dikilip torpil konulabileceğinden bu îcâdın dahi devletlerce fevâid ve muhassenâtı zâhir olduğundan ol bâbda emr u irâde hazret-i men lehü'l-emrindir.

Şekil-4

Mersûm istikbâl torpilinin merbût olduğu humbara patlayınca muhâcim düşmanı istikbâlen bi't-tab' sath-ı bahre çıkar. Mülâkât vukû' bulur ise fi'lini icrâ eder; ric'at eder ise bi't-taharrî tekrâr inzâl veya der-anbâr edilir. Hafîf pamuk barutu temâs torpillerinin sebhiye sandıkları sagîru'l-hacm olacakları için görülemeyecekleriyle berâber bilâ-iskandil umk-ı mechûle atılır. Sâhilden veya hasım yemleme kablo merbût ihtiyât istasyonu sefâinden dûrbîn ile görülebilen bahrin kâffe-i nikâtında fi'lini icrâ eder. İdâre ve ameliyâtı sâde işbu istikbâl torpilinin dahi devletlerce fevâid ve muhassenâtı zâhir olduğundan ol bâbda emr u irâde-i Nezâret-penâhîleri şeref-sudûr buyurularak on beş sene müddet-i imtiyâzı mahfûz ihtirâ' berât-ı hümâyûnu i'tâ buyurulması bâbında emr u irâde hazret-i men lehü'l-emrindir.

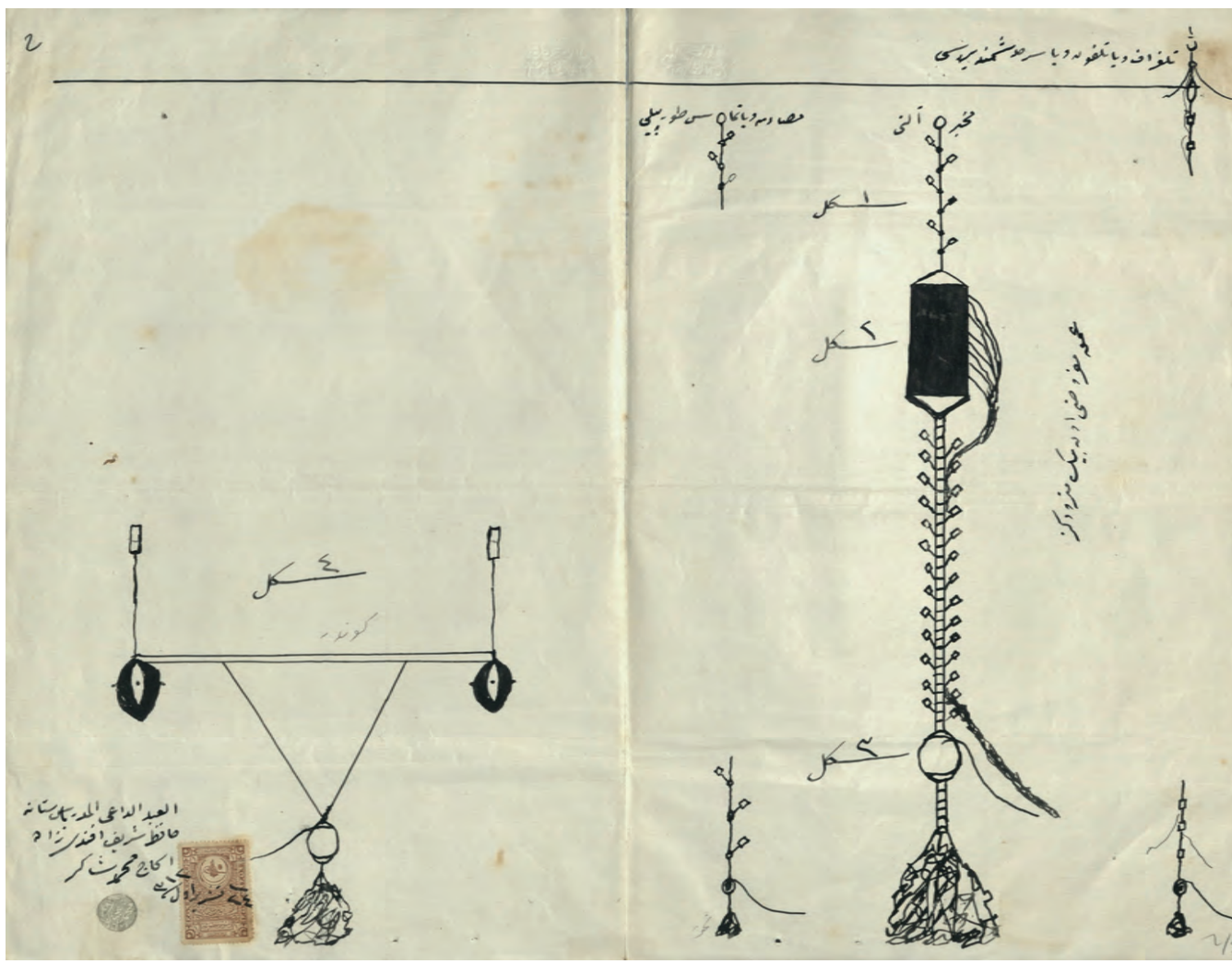
(Pul üzeri tarih, mühür, imza)
Fî 24 Teşrîn-i Evvel sene [1]312
El-abdü'd-dâ'î
El-müderris bi-Âsitâne
Hâfız Şerîf Efendizâde el-Hâc Mehmed Şâkir
(Mühür)

***

[Krokiler]
Telgraf veya telefon veya serhad şamandırası
Muhbir âleti
Müsâdeme veya temâs torpili
Şekil: 1
Şekil: 2
Umk-ı mefrûzu on bin metre deniz
Şekil: 3
Şekil: 4

(Pul üzeri tarih, mühür, imza)
Fî 24 Teşrîn-i Evvel sene [1]312
El-abdü'd-dâ'î
El-müderris bi-Âsitâne
Hâfız Şerîf Efendizâde el-Hâc Mehmed Şâkir
(Mühür)

***

Tophâne-i Âmire Müşîriyeti
Mektûbî Kalemi
Aded: 20

11724

Ticâret ve Nâfia Nezâret-i Celîlesine

Devletli Efendim Hazretleri

İhtirâ'-kerdesi olan tedâfüî torpil için ihtirâ' berâtı i'tâsını müsted'î, müderrisînden Mehmed Şâkir Efendi tarafından i'tâ olunan arzuhâl ve ol bâbda Bahriye Nezâret-i Celîlesinden cevâben alınan tezkire leffen gönderildiği beyânıyla tedkîkât-ı lâzımenin icrâ ve netîce-i müstahsalenin inbâsı şeref-vârid olan 22 Teşrîn-i Evvel sene [1]312 târîh ve üç numaralı tezkire-i aliyye-i Nezâret-penâhîlerinde iş'âr buyurulmasıyla lede'l-havâle Tophâne-i Âmire Torpido Komisyonundan yazılan i'lâmda sâhib-i istid'ânın bahseylediği derin sulara torpido koymak mes'elesi torpido usûl-i müdâfa'asına dâir fennin ta'yîn eylediği hadden hâric fâidesiz bir külfet olduğu cihetle bir şey denilemeyeceği ve ihtirâını iddiâ eylediği usûlün mevki'-i tatbîka vaz'ı fâidesizliğinden başka müşkil ve müteassir ve esâsen mevâdd-ı ma'lûmeden olduğu ifâde ve binâberîn evrâk-ı vâride leffen iâde kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 16 Cumâdelâhir sene [1]314 ve fî 10 Teşrîn-i Sânî sene [1]312

Yâverân-ı Hazret-i Şehriyârîden
Tophâne-i Âmire Müşîri ve
Umûm Mekâtib-i Askeriye-i Şâhâne Nâzırı
Bende
(İmza)
Zeki

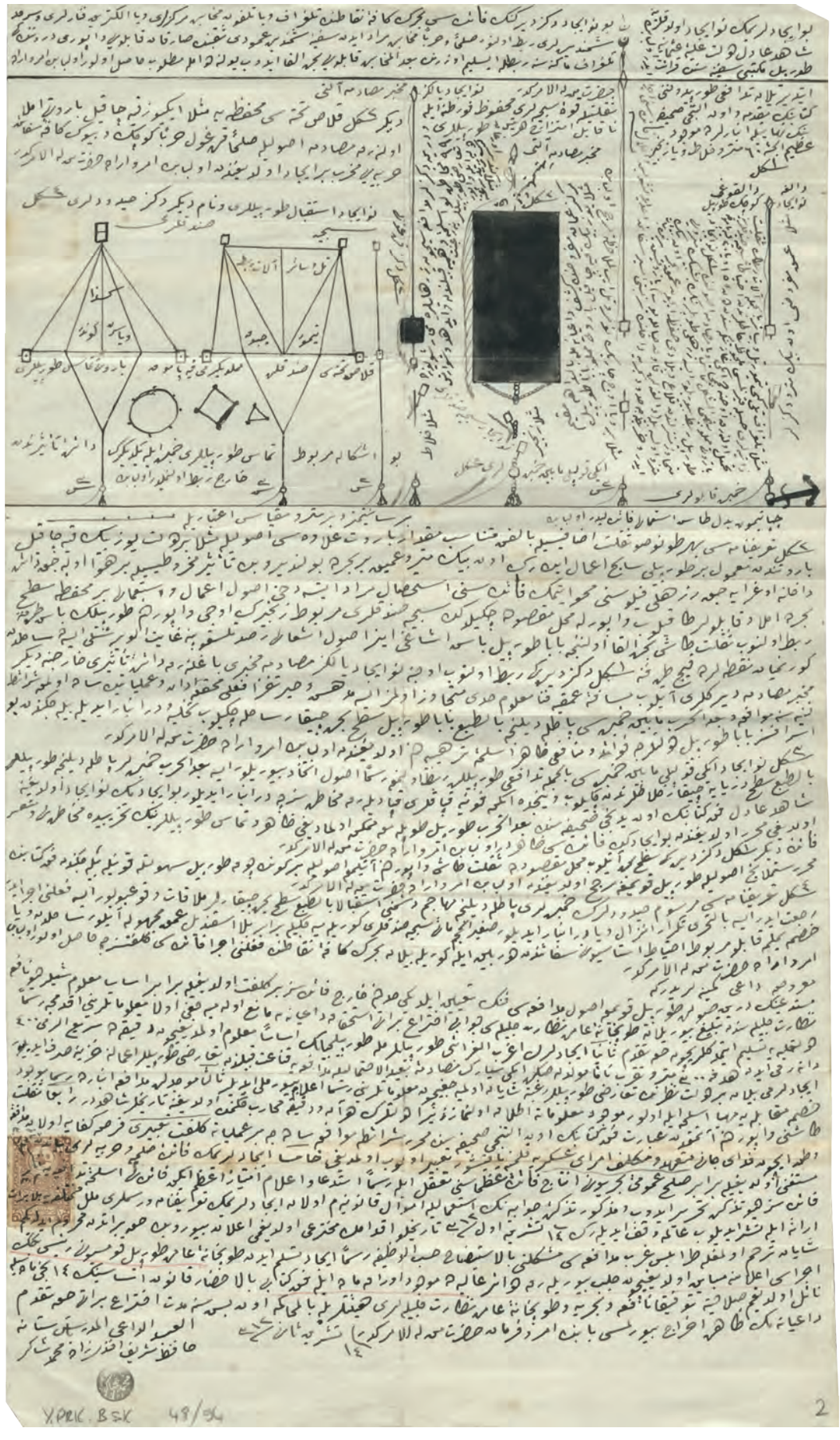
***

Bu nev-îcâd deniz direğinin fâidesi bahrin kâffe-i nikâtında telgraf veya telefon muhâbere merkezleri veya elektrik fenerleri ve serhad şamandıraları rabt olunur sulhen ve harben muhâbere murâd eden sefîne şamandıra amûdu sakbında sarkan kabloyu vapuru derûnundaki telgraf makinesine rabtla islim üzerinde ba'de'l-muhâbere kabloyu bahre ilkâ edip yoluna devâmla matlûb hâsıl olur. Ol bâbda emr u irâde hazret-i men lehü'l-emrindir.

Bu îcâdlarımın nev-îcâd olduklarına şâhid-i âdil Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye Torpil Mektebi sefînesinde kırâet etdirilen *Tedâfiî Torpido Fenni* kitâbının mukaddime ve on altıncı sahîfesinin nihâyetiyle anbârlarda mevcûd azîmü'l-cüsse 60 metre halat veya zencîr.

Dalga Dalkavuğu Nev-îcâd Küçük Torpil. Şekil: 1 [Kroki]

Meselâ umk-ı mefrûzu on bin metre denizler. Meselâ telgraf teli gibi demir tel ve sâir bi'l-cümle âlât-ı rabtın siklet-i zâtiyyeleri hasebiyle kırılması melhûz nikâtlarından ihtiyâten sebhiye sandıklarına tahmîl olunarak ucuna hacmi iki gaz tenekesinden dûn 15 veya 20 kıyye pamuk barutu memlû beyziyyü'ş-şekl temâs veya müsâdeme usûlünde 1. şekil nev-îcâd torpil rabt buyurulur ise zırhlı toplarının beş bin metreyi mütecâviz menzilinden kılâ' ve bilâdı hıfz için umk-ı bahr on bin metre olsa bile (dalgalara kavuk sallayıp) yaz ve kış, yerinde sebât eder ve harîtaca hudûd-ı bahriye dâhilinde serbestî-i seyr-i sefâin-i a'dâyı teşvîk ve ihlâl fâidesini icrâ eder. Ol bâbda.

Muhbir-i müsâdeme âleti. Şekil: 2 [Kroki]

Nev-îcâd yalnız sikletiyle kuvve-i sebhiyyeleri mahfûz furtuna ile nâ-kâbil-i imtizâc Herits (?) torpilleri ve derin denizler müdâfa'ası için zırhlılara karşı yüzde 99 muhâtaralı esliha-i vehmiyye kabîlinden Vaydhed[1] ve Şvarts[2] ta'âruzî torpillerine rağbet-i düveliyye ile vapurların tezyîd-i sür'atine çalışılmasıdır.

Meselâ kendir urgan. Meselâ zencîr. Meselâ halat. Nev-îcâd sebhiye sandıkları

Merkez-i ummân-ı mefrûzda keşf-i dâ'iyânemle bi'l-bedâhe mukîm meselâ yüz bin kıyye çakıl barutu memlû baba torpil.

Meselâ bir veya üç çâr-yek numara tel ip li-mülâhazatin müreccah ol bâbda.

Şekil: 2 [Kroki] Deniz karağolu.

Şekil 3: [Kroki] İki kulplu mâbeyn humbaraları.

Humbara kabloları.

Muhbir-i müsâdeme âleti

Diğer şekil: 2, kalas tahtası mahfazaya meselâ iki yüz kıyye çakıl barutu imlâ olunarak müsâdeme usûlüyle sulhen karağol harben küçük ve büyük kâffe-i sefâin-i harbiyyeyi muhrib bir îcâd olduğundan ol bâbda emr u irâde hazret-i men lehü'l-emrindir.

Şekil: 4 [Kroki] Nev-îcâd istikbâl torpilleri ve nâm-ı diğer deniz haydudları.

Sebhiye sandıkları, tel ve sâir âlât-ı rabt, demir çubuk.

Kezâ veya seren, gönder.

Kalas tahtası, sandıklara memlû yirmi kıyye pamuk barutu, temâs torpilleri.

Bu eşkâle merbût temâs torpilleri humbara ile yek-diğerin dâire-i te'sîrinden hâric rabt olunmalıdır. Ol bâbda.

Çapa demire bedel taş isti'mâli fâidelidir. Ol bâbda.

Bir santimetre bir metre mikyâs i'tibârıyla.

Şekil: 2 Ta'rîfnâmesi: Beher tono su, siklet-i izâfîsiyle bi'l-fen mütenâsib mikdâr barut ilâvesi usûlüyle meselâ bir devlet yüz bin kıyye çakıl barutundan ma'mûl bir torpil-i sâbih i'mâl ederek on bin metre amîk bir bahrde bulundurup da te'sîr-i mahrûtîsiyle berhevâ olacak dâire dâhiline uğrayacak zırhlı filosunu mahv etmek fâidesini istihsâl murâd etse dahi usûl-i i'mâl ve isti'mâli bir mahfaza sath-ı bahrde imlâ ve kablolar takılıp vapurla mahall-i maksûda çekildikde sebhiye sandıkları merbût zencîrin ucu vapurdan torpilin baş tarafına rabt olunup siklet taşı bahre ilkâ olununca baba torpil baş aşağı iner. Usûl-i iş'âli rasad teleskopuna gâyet elverişli ise de sâhilden görünmeyen noktalarda kıç tarafına şekil: 1 deniz direği rabt olunup ucuna nev-îcâd yalnız müsâdeme muhbiri bağlanarak dâire-i te'sîri hâricine diğer muhbir-i müsâdeme direkleri atılıp mesâfe-i umkiyye fennen ma'lûm haddi mütecâviz olmaz ise müdhiş ve hayret-fezâ fi'li muhakkak idâre ve ameliyâtı da sâde olmak şerâit-i fenniyyesine muvâfık ve ba'de'l-harb mâbeyn humbarası patladılınca bi't-tab' baba torpil sath-ı bahre çıkar. Sâhile çekilip tahliye ve der-anbâr edileceğinden bu isrâfsız baba torpil devletlerce fevâid ve menâfi'i zâhir esliha-i terhîbiyyeden olduğundan ol bâbda emr u irâde hazret-i men lehü'l-emrindir.

1 Whitehead.

2 Schwarzkopf.

Şekil: 3. Nev-îcâd iki kulplu mâbeyn humbarası bi'l-cümle tedâfüî torpillere rabt olunmak resmen usûl ittihâz buyurulur ise ba'de'l-harb humbaralar patladılınca torpiller bi't-tab' sath-ı deryâya çıkar. Halatlarından çekilip vinçde iken fünye kapakları kapadılarak muhâtarasızca der-anbâr edilir. Bu îcâdımın nev-îcâd olduğuna şâhid-i âdil fen kitâbının on yedinci sahîfesinde ba'de'l-harb torpil toplamak mümkin olmadığı zâhir ve temâs torpillerinin tahrîbi de muhâtaralı ve müteassir olduğu muharrer olduğundan bu îcâdın da fâidesi zâhirdir. Ol bâbda emr u irâde hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fâide-i dîger şekil: 1. Deniz direği sath-ı bahre atılıp mahall-i maksûdda siklet taşı vapurdan atılmak usûlüyle bir günde çok torpil sühûletle konulabileceğinden fen kitâbında muharrer steamleicht usûlüyle torpil koymağa müreccah olduğundan ol bâbda emr u irâde hazret-i men lehü'l-emrindir.

Şekil: 4 Ta'rîfnâmesi: Mersûm haydudların humbaraları patladılınca muhâcim düşmanı istikbâlen bi't-tab' sath-ı bahre çıkarlar. Mülâkât vukû' bulur ise fi'lini icrâ eder; ric'at eder ise bi't-taharrî tekrâr inzâl veya der-anbâr edilir. Sagîru'l-hacm mâî sebhiye sandıkları görülemeyeceğiyle berâber bilâ-iskandil umk-ı mechûle atılır. Sâhilden veya hasım yemleme kablo merbût ihtiyât istasyonu sefâinden dûrbîn ile görülebilen bahrin kâffe-i nikâtında fi'lini icrâ fâidesi külfetsizce hâsıl olur. Ol bâbda emr u irâde hazret-i men lehü'l-emrindir.

Ma'rûz-ı Dâî-i Kemîneleridir ki:

"Müstedînin derin sulara torpil koymak usûl-i müdâfa'ası fennin ta'yîn eylediği hadden hâric fâidesiz bir külfet olduğuyla berâber esâsen ma'lûm şeyler." deyu Nâfia Nezâret-i Celîlesinden teblîğ buyurulan Tophâne-i Âmire Nezâret-i Celîlesi cevâbı ihtirâ' berâtı istihkâk-ı dâ'iyâneme mâni' olamayacağı.

Evvelen; ma'lûmâtlarını akdemce resmen Devlet-i Aliyye'ye teslîm etmedikleri için hakk-ı takaddüm.

Sâniyen; îcâdların ağrebü'l-garâibi torpillerimle torpilcilik esâsen ma'lûm olmadığı için dakîkada serî'u'r-remy 400 dâne remy eden hedefe 300 metre takarrub-i nâ-me'mûlden sonra iki seyyârın müsâdeme-i ba'îdü'l-ihtimâliyle müdâfa'aya kanâ'at kabîlinden ta'âruzî torpiller i'mâline hazîne sarf ediliyor. Îcâdlarımı bilen bir devlet nazarında ta'âruzî torpiller rağbete şâyân olmayacağı için ma'lûmâtlarını resmen i'lâm buyurmalı idiler.

Sâlisen; mûcidlere müdâfa'a anbârda resmen mevcûd hasma mukâbeleye müheyyâ esliha ile olur; mevcûd ma'lûmâta ıtlâk olunmaz. Zîrâ devletlerin her ân ve dakîka muhârib hükmünde olduğuna târîhler şâhiddir.

Râbian; siklet taşını vapurdan atmakdan ibâret fen kitâbının on altıncı sahîfesinde muharrer şerâite muvâfık sâdece bir ameliyâta külfet ta'bîri farz-ı kifâye olan müdâfa'a-i vatan için fedâ-yı cânı müteahhid ve mükellef ümerâ-yı askeriyye kalemine yakışır ta'bîr olup olmadığı.

Hâmisen; îcâdlarımın fâide-i sulhiyye ve harbiyyeleri beyândan müstağnî olduğuyla berâber sulh-ı umûmî-i bahriyyûnu intâc fâide-i uzmâsını ta'akkul ile resmen istid'â ve i'lâm imtiyâz-ı a'zam iken fâideli esliha-i tedâfüiyyeye fâidesiz deyu tezkire tahrîr edip ve mezkûr tezkire-i cevâbiyyenin isti'mâliyle emvâl-i kânûniyyem olan îcâdlarımın ta'rîfnâme ve resimleri milel-i muhtelifeye bilâ-berât irâ'e ile neşredilip âleme vakf edilerek fî 14 Teşrîn-i Evvel sene [1]312 târîhli *İkdâm*'ın muhteri'i olduğumu i'lân buyurup da hakk-ı berâtdan mahrûm edildiğim şâyân-ı terahhum olmağla Trablusgarb müdâfa'ası müşkilini bi'l-istîzâh hasbe'l-vazîfe resmen îcâd tesellüm eden Tophâne-i Âmire Torpil Komisyonu Reîsi Bey'in icrâsı i'lâmına mübâyin olduğu için celb buyurularak devâir-i âliyede mevcûd evrâk-ı mâdde ile fen kitâbı bi'l-ihzâr Kânûn-ı Esâsî'nin 14'ncü mâddesiyle nâil olduğum salâhiyete tevfîkan Nâfia ve Bahriye ve Tophâne-i Âmire Nezâret-i Celîleleri hey'etleriyle bi'l-muhâkeme on beş sene müddet ihtirâ' berâtı hakk-ı takaddüm-i dâ'iyânemin zâhire ihrâc buyurulması bâbında emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 14 Teşrîn-i Sânî sene [1]312

(Pul üzeri tarih)
El-abdü'd-dâ'î
El-müderris bi-Âsitâne
Hâfız Şerîf Efendizâde Mehmed Şâkir

(Mühür)

(Belgenin arka yüzü)

Fî 18 Teşrîn-i Sânî sene [1]312

Numara: 22

293

(Mühür)

Bâb-ı Âlî

3825

Mazrûfen Ticâret ve Nâfia Nezâret-i Celîlesine, fî 20 C. sene [1]314.

Bi't-takdîm Sanâyi' İdâresine, fî 18 Teşrîn-i Sânî sene [1]312.

İhtirâ' Berâtı Kânûnu'nun On ikinci mâddesinde âlât ve mühimmât-ı harbiyyeden devletin berrî ve bahrî kuvvet ve miknetine hidmet edecek ihtirâ'ât evvel-emirde muhteri'lerin istid'âmeleriyle berâber Tophâne ve Bahriye dâirelerine irsâl olunup bunlardan devletçe fevâid ve muhassenâtı tebeyyün edenler için ihtirâ' berâtı i'tâ etdirileceği ve fevâid ve muhassenâtı görülmeyenlerin de reddolacağı muharrer olmasına mebnî müsted'înin berâtım taleb eylediği ihtirâ' hakkında dahi sebk eden iş'âr üzerine Tophâne-i Âmire Müşîriyet-i Celîlesinden vârid olan tezkirede sâhib-i istid'âmn bahseylediği şey fennin ta'yîn eylediği sadedden hâric ve fâidesiz bir külfet olduğu cihetle bir şey denilemeyeceği bildirilmiş olmağla keyfiyetin ol vechile müsted'îye tefhîmiyle işbu istid'â ve merbûtu bulunan evrâkın hıfzı menût-ı re'y-i âlî-i hazret-i Nezâret-penâhîleridir. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir. Fî 19 Teşrîn-i Sânî sene [1]312.

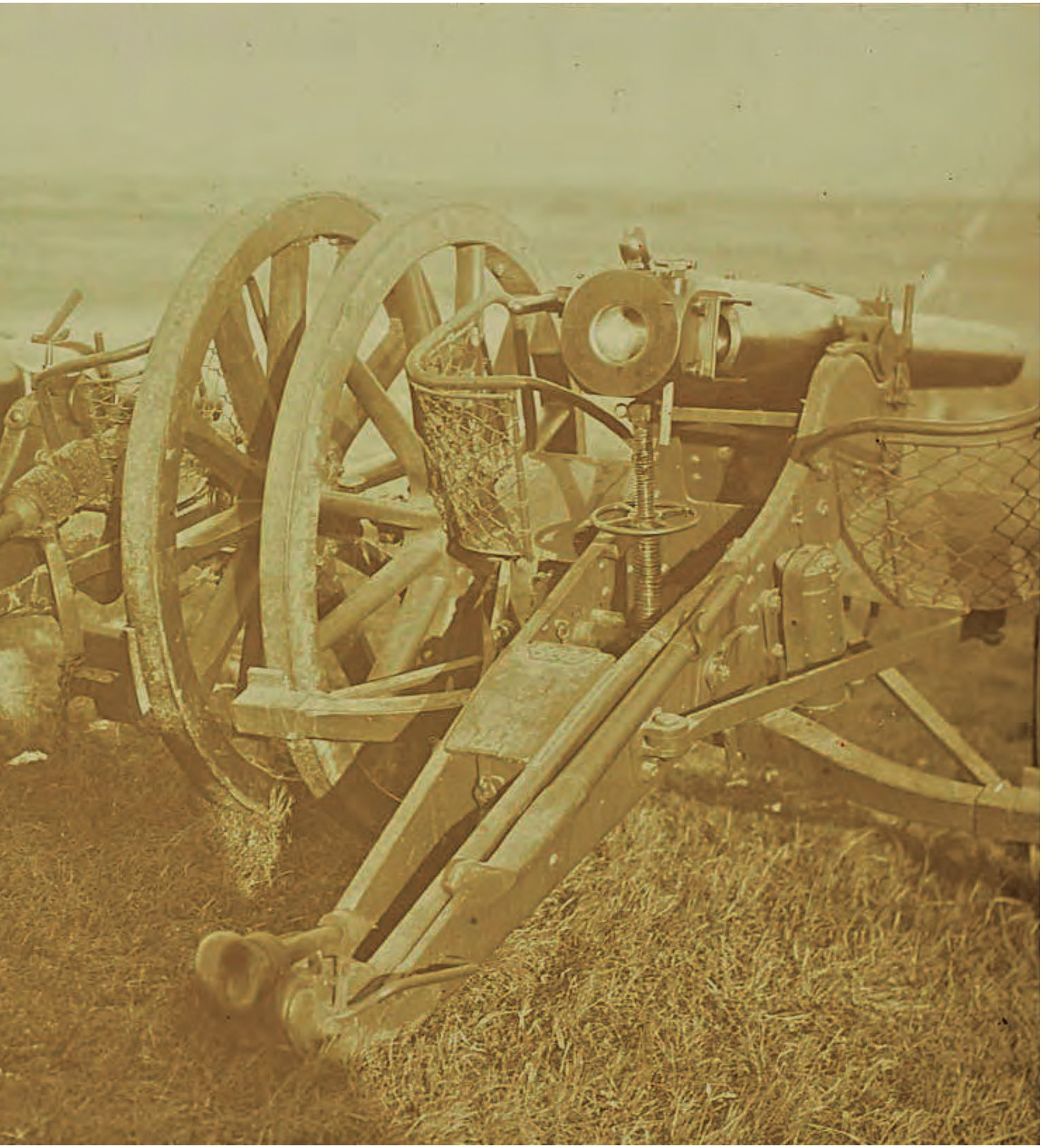
Sanâyi' Müdîri nâmına Muâvin

(Mühür)

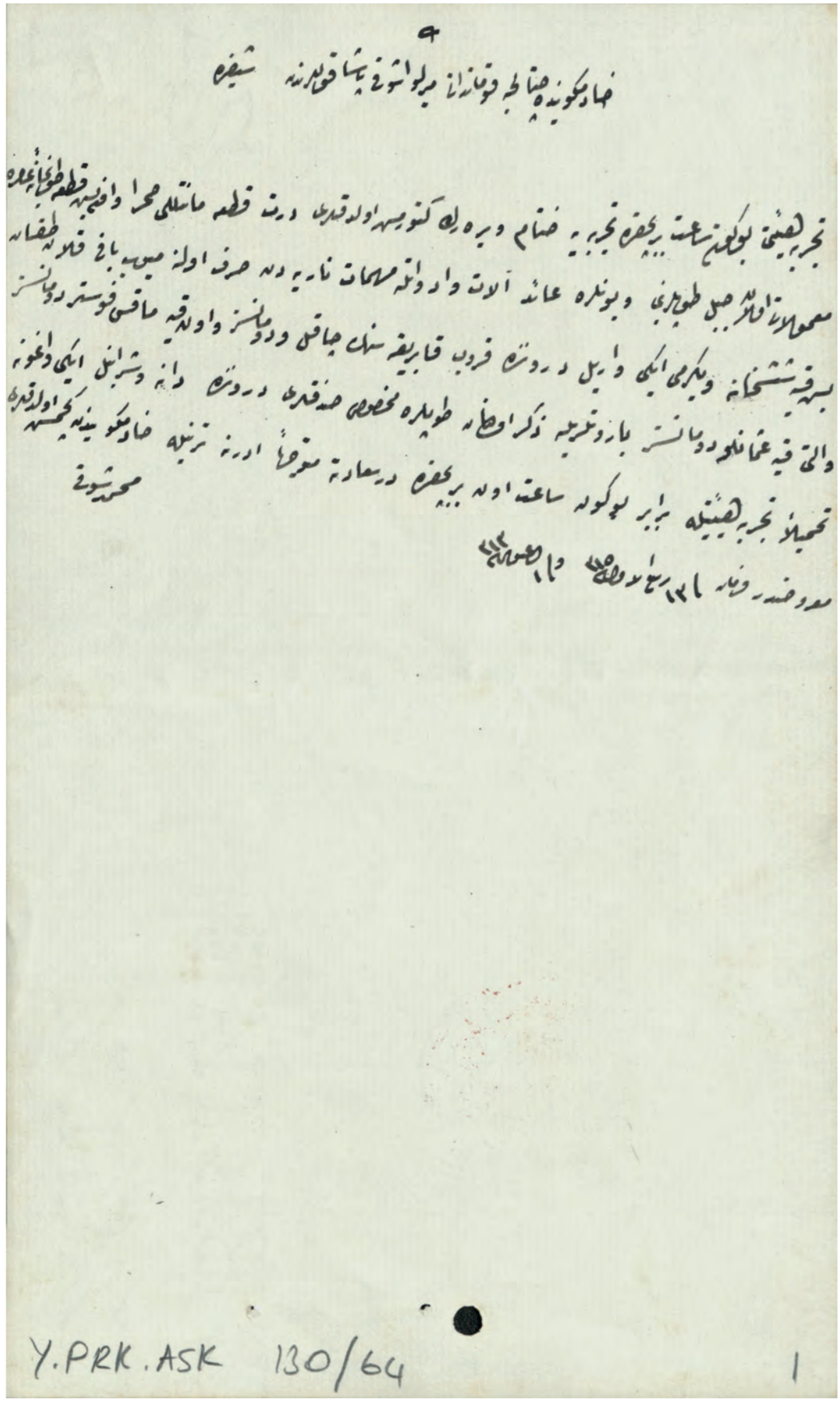
Said

Evrâk'a, fî 19 minh.

Tophâne-i Âmire Fabrikalarında İmal Edilen ve 1900 yılında Çatalca'da Denemeleri Yapılan Toplar,
İÜ NEK, no. 91149/1 1316/1900

Y.PRK.ASK 130/64 1

Çatalca'da Sahra ve Cebel Topları ile Mühimmatları için Yapılan Deneme Atışları

Çatalca'da sahra ve cebel topları ile mühimmatları için yapılan deneme atışlarını bitiren Tecrübe Heyeti'nin dört adet mantelli sahra topu, on beş adet cebel topu, Krup topları ve bunlara ait mühimmat yüklenmiş olarak İstanbul'a doğru gelen Edirne treniyle Hadımköy'den geçtiklerine dair şifre telgraf.

12 Ağustos 1897

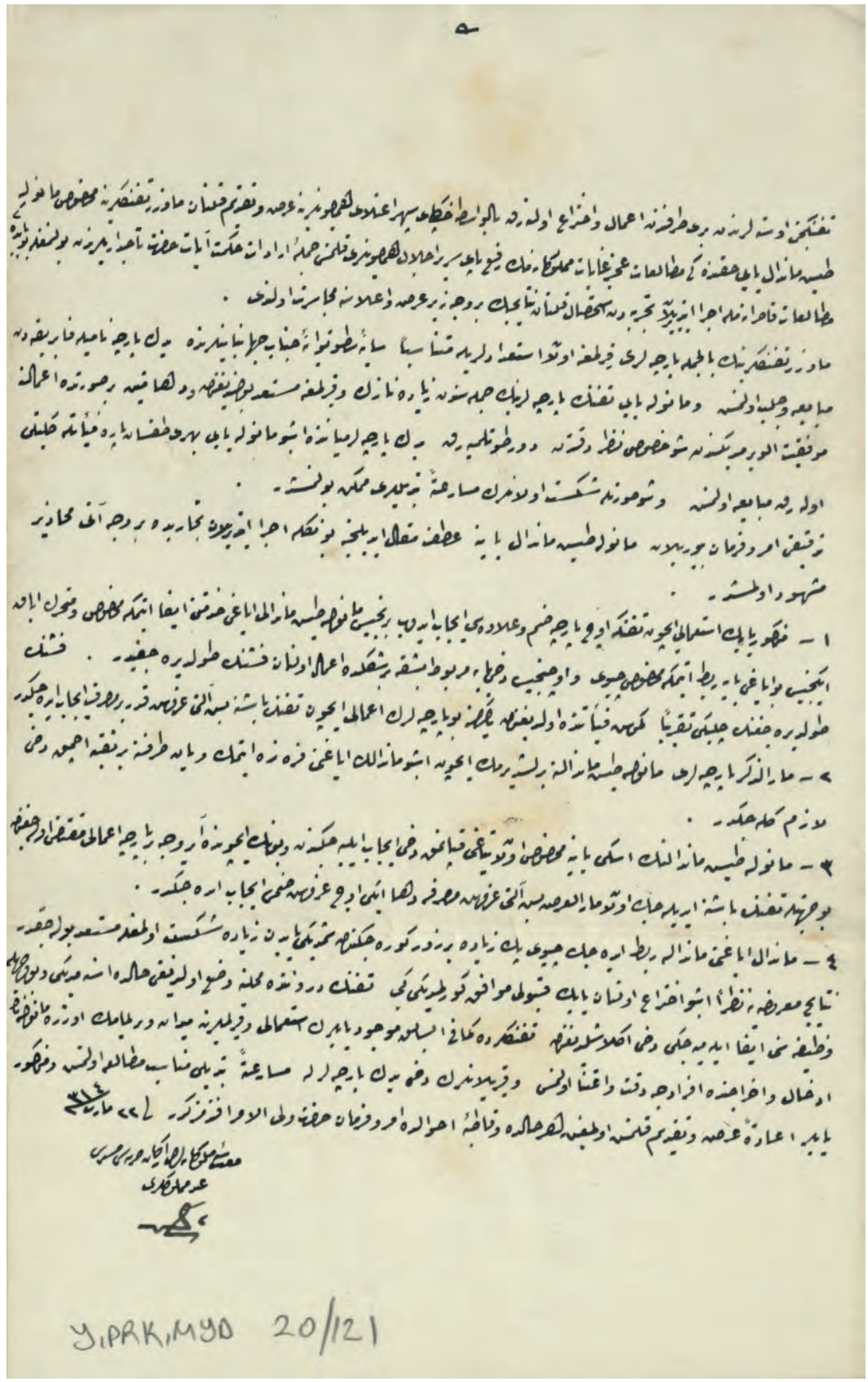

Hadımköyü'nde Çatalca Kumandam Mîrlivâ Şevki Paşa kullarından şifre.

Tecrübe Hey'eti bugün sâ'at bir buçukda tecrübeye hitâm vererek getirmiş oldukları dört kıt'a mantelli sahrâ ve on beş kıt'a Tophâne-i Âmire ma'mûlâtı olan cebel toplarını ve bunlara âid âlât ve edevâtla mühimmât-ı nâriyeden sarf olunamayıp bâkî kalan doksan beş kıyye şeşhâne ve yirmi iki varil derûnunda Krup Fabrikasının çakıl ve dumansız ve on kıyye Max Foster dumansız ve altı kıyye Osmanlı dumansız barutlarıyla zikrolunan toplara mahsûs sandıkları derûnunda dâne ve şarapnel iki vagona tahmîlen Tecrübe Hey'etiyle berâber bugün sâ'at on bir buçukda Dersa'âdet'e müteveccihen Edirne treniyle Hadımköyü'nden geçmiş oldukları ma'rûzdur. Fermân.

Fî 13 Rebîülevvel sene [1]315 ve fî 1 Ağustos sene [1]313

Mehmed Şevki

Y.PRK.MYD 20/121

Mavzer Tüfekleri İçin Geliştirilen Manivela Dış Mandal Yayının Deneme Sonuçları

Tüfekçi ustalarından biri tarafından icat ve imal edilen Mavzer tüfeklerine mahsus manivela dış mandal yayının yapılan tecrübe neticesinde kullanıma uygun olmadığının anlaşıldığına dair Erkân-ı Harbiye Müşiri Şakir Paşa'nın arizası.

3 Nisan 1898

Tüfenkçi ustalarından biri tarafından iʻmâl ve ihtirâʻ olunarak bi'l-vâsıta hâk-i pâ-yı sipihr-iʻtilâ-yı hümâyûnlarına arz ve takdîm kılınan mavzer tüfenklerine mahsûs manivela dış mandal yayı hakkındaki mütâlaʻât-ı acz-gâyât-ı memlûkânemin refʻ-i pây-i serîr-i iclâl-i hümâyûnları kılınması cümle-i irâdât-ı hikmet-âyât-ı hazret-i tâcdârîlerinden bulunmağla bu bâbdaki mütâlaʻât-ı kâsırânemle icrâ etdirilen tecrübeden istihsâl kılınan netâyicin ber-vech-i zîr arz ve iʻlâna mücâseret olundu.

Mavzer tüfenklerinin bi'l-cümle parçaları kırılmağa olan istiʻdâdlarıyla mütenâsiben sâye-i satvet-vâye-i cenâb-ı cihân-bânîlerinde yedek parça nâmıyla fabrikadan mübâyaʻa ve celb olunmuş ve manivela yayı tüfenk parçalarının cümlesinden ziyâde nâzik ve kırılmağa müstaid bulunduğundan ve daha metîn bir sûretde iʻmâline muvaffakiyet elvermediğinden şu husûs nazar-ı dikkatden dûr tutulmayarak yedek parçalar miyânında işbu manivela yayı beheri doksan para fiyâtla külliyetli olarak mübâyaʻa olunmuş ve şu sûretle şikest olanların müsâraʻaten tebdîlleri mümkin bulunmuşdur.

Tedkîki emr ü fermân buyurulan manivela dış mandal yayına atf-ı makâl edilince bununla icrâ etdirilen tecâribde ber-vech-i âtî mehâzîr meşhûd olmuşdur:

1- Mezkûr yayın istiʻmâli için tüfenge üç parça zam ve ilâvesi îcâb edip birinci manivela dış mandal ayağı hidmetini îfâ etmeğe mahsûs ve müteharrik ayak, ikincisi bu ayağı yaya rabt etmeğe mahsûs çivi ve üçüncüsü dahi yaya merbût başka bir şekilde iʻmâl olunan fişenk dolduracağıdır. Fişenk dolduracağının çeliği takrîben gümüş fiyâtında olduğundan yalnız bu parçaların iʻmâli için tüfenk başına beş altı guruş kadar bir masraf îcâb edecekdir.

2- Mârrü'z-zikr parçaları manivela dış mandalına birleşdirmek için işbu mandalın ayağını freze etmek ve yan tarafına bir sakbe[1] açmak dahi lâzım gelecekdir.

3- Manivela dış mandalının eski yayına mahsûs olan yatağı kapanmak dahi îcâb eyleyeceğinden ve bunun için de ayrıca bir parça iʻmâli muktezî olacağından bu cihetle tüfenk başına edilecek olan mârrü'l-arz beş altı guruş masrafa daha iki üç guruş zammı îcâb edecekdir.

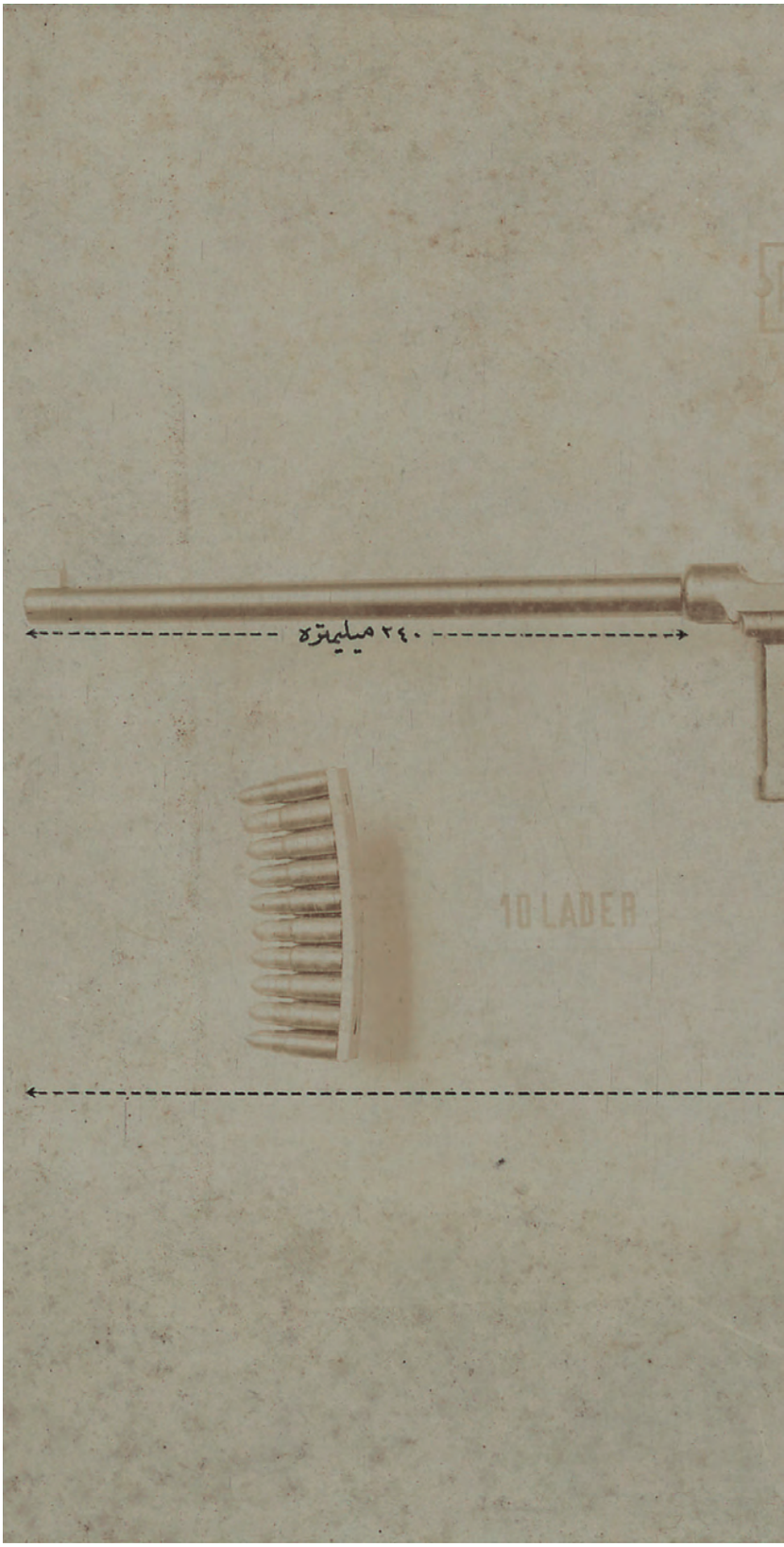
4- Mandal ayağını mandala rabt edecek çivi pek ziyâde bir zor göreceğinden şimdiki yaydan ziyâde şikest olmağa müstaid bulu[na]cakdır. Netâyic-i maʻrûzaya nazaran işbu ihtirâʻ olunan yayın kabûlü muvâfık görülmediği gibi tüfenk derûnunda mahalline vazʻ olunduğu hâlde esnemediği ve bu vechile vazîfesini îfâ eyleyemeyeceği dahi anlaşıldığından tüfenklerde kemâ fi's-sâbık mevcûd

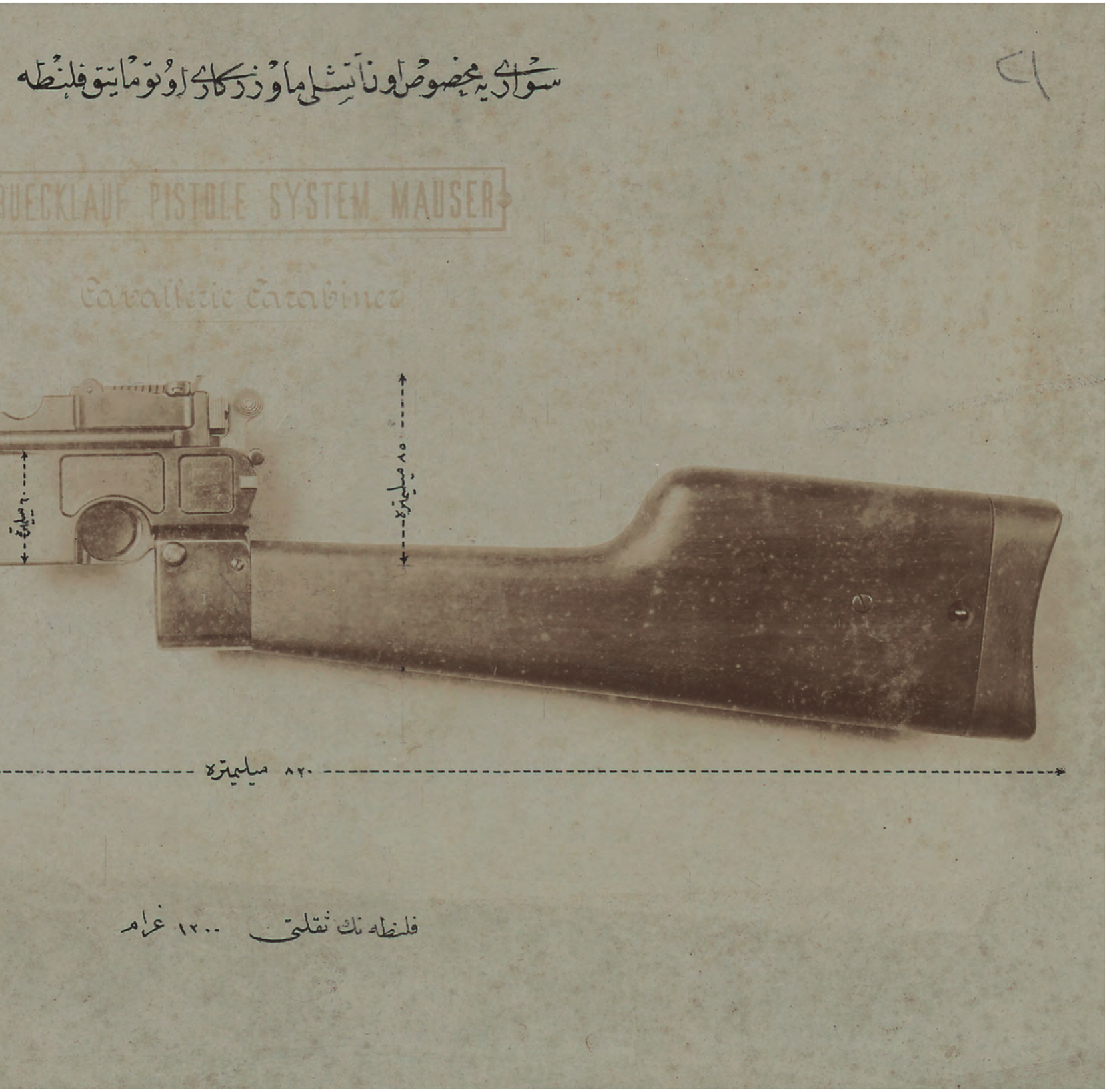
1 Küçük delik

yayların isti'mâli ve kırılmalarına meydan verilmemek üzere manivelanın idhâl ve ihrâcında efrâdca dikkat ve i'tinâ olunması ve kırılanların dahi yedek parçalarla müsâra'aten tebdîli münâsib mütâla'a olunmuş ve mezkûr yaylar iâdeten arz ve takdîm kılınmış olmağın her hâlde ve kâtıbe-i ahvâlde emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emr efendimizindir.

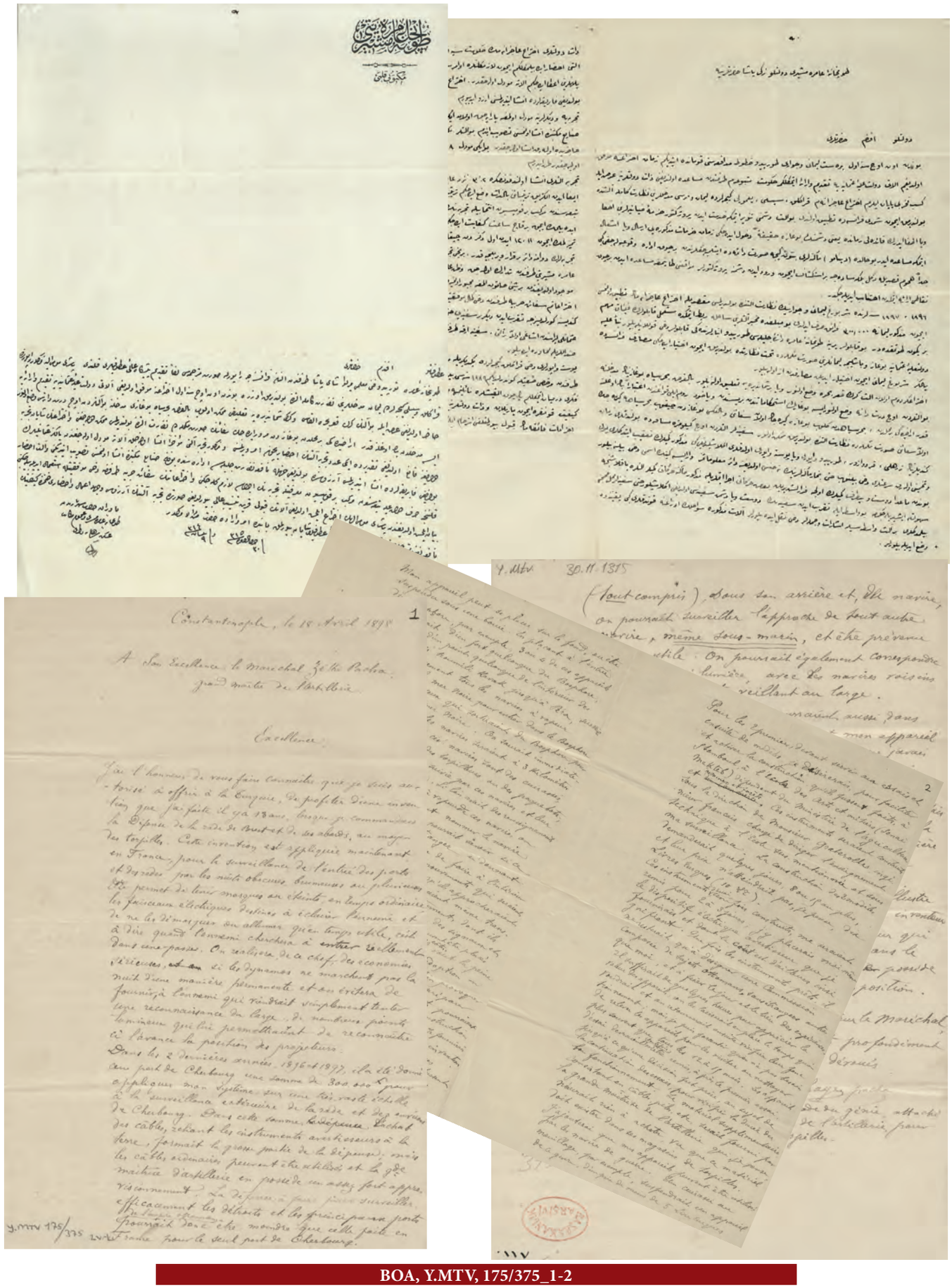
Fî 22 Mart sene [1]314

Ma'iyyet-i Seniyye-i Mülûkâneleri Erkân-ı Harbiyesi Müşîri
Abd-i Memlûkleri
Şâkir

Süvariye Mahsus On Atışlı Mavzerkâri Otomatik Filinta,
BOA, FTG.f, 1281/1

BOA, Y.MTV, 175/375_1-2

Sisli ve Karanlık Gecelerde Gemileri Tespite Yarayan Aletin İmali

Torpido Fenni Muallimi İstihkâm Mirlivası Chayes'in; karanlık, sisli ve yağmurlu gecelerde düşman gemilerine karşı liman girişlerini kontrol altında tutmak üzere icat ettiği aletin tecrübe edilmesine onay verildiği takdirde daha sonra üretileceklere de model olacağından bu aletin Sanayi Mektebinde imal edilmesi hususunda tanzim ettiği raporun takdimine dair Tophâne-i Âmire Müşiri Zeki Paşa'nın arizası.

22 Nisan 1898

Tophâne-i Âmire Müşîriyeti
Mektûbî Kalemi

Atûfetli Efendim Hazretleri

Tophâne-i Âmire Torpido Fenni Muallimi Mîrlivâ Chayes Paşa tarafından alınan Fransızca raporla sûret-i mütercemesi leffen takdîm-i pîşgah-ı âlî-i atûfîleri kılındı. Paşa-yı mûmâ-ileyh mezkûr raporunda; karanlık ve sisli gecelerde liman medhallerini nezâret-i kâmile altında bulundurmak üzere bundan on üç sene evvel ihtirâına muvaffak olduğu âlâtı Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye'ye takdîm ve irâeye hâzır olduğunu arz ile bu âletin gerek ka'r-ı bahra ilkâsı ve gerek şamandıraya ta'lîki mümkin olup bi'l-farz Bahr-i Siyâh Boğazı medhaline bu âletlerden üç dört dânesi vaz' olunur ise medhalden Beyoğlu'na kadar arâzîdeki bir mahalden Boğaz'dan mürûr edecek sefâinin sûret-i mükemmelede nezâret altında bulundurulması mümkin olacağını ve ihtirâının şâyân-ı tecrübe olduğuna kâni olunduğu takdîrde iki aded tecrübe âletinin ihzârı için emir verilmesini ve mezkûr tecrübe âleti muahharan inşâ olunacak âlâta model olacağından yalnız Osmanlıların bulunduğu fabrikalarda inşâ etdirilmesi arzusunda bulunduğu cihetle Nâfia Nezâret-i Celîlesi idâresinde bulunan Sanâyi' Mektebinde inşâ olunmasını tasvîb etdiğini ve âlet ihzâr kılınınca sırf Devlet-i Aliyye teba'asından mürekkeb bir komisyon ma'rifetiyle tecrübenin icrâsı lâzım geleceğini ve ihtirâ'âtının sefâin-i harbiyye tarafından dahi muvaffakiyetle isti'mâl edilebileceğini beyân eylemiş olduğundan paşa-yı mûmâ-ileyhin ihtirâ' eylemiş olduğu âlâtın kabûlü karîn-i tensîb-i âlî buyurulduğu sûretde tecrübe âletinin arzusu vechile i'mâl ve ihzârı zımnında keyfiyetin Nâfia Nezâret-i Celîlesine teblîği husûsuna himem-i aliyye-i atûfîleri şâyân buyurulmak bâbında emr ü irâde hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 30 Zilka'de sene [1]315 ve fî 9 Nisan sene [1]314

Yâverân-ı Hazret-i Şehriyârîden
Tophâne-i Âmire Müşîri ve
Umûm Mekâtib-i Askeriye-i Şâhâne Nâzırı
Zeki

***

Tophâne-i Âmire Müşîri Devletli Zeki Paşa Hazretlerine

Devletli Efendim Hazretleri

Bundan on üç sene evvel Brest Limanı ve civârı torpido hutût-ı müdâfa'asını kumanda etdiğim zaman ihtirâına muvaffak olduğum âlâtı Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye'ye takdîm ve irâe etmekliğime hükûmet-i metbû'am tarafından müsâ'ade olunduğunu zât-ı devletlerine arz ile kesb-i fahr-i bî-pâyân eylerim. İhtirâ'-ı âcizânem karanlık, sisli, yağmurlu gecelerde liman ve mersâ medhallerini nezâret-i kâmile altında bulundurmak için şimdi Fransa'da tatbîk olundu. Bu âlet düşmanı tenvîr etmeğe hidmet eden projektör huzme-i ziyâiyyelerini ihfâ veya itfâ ederek fâideli zamanda yani düşmanın Boğaz'a hakîkaten duhûl edeceği zaman huzemât-ı mezkûreyi irsâl veya iş'âl etmeğe müsâ'ade eder. Bu hâlde dinamo makineleri bütün gece sûret-i dâimede işlemeyeceklerinden birçok idâre (?) vukû' bulacağı gibi cidden hücûm kasdıyla değil belki sâdece bir istikşâf için vürûd eden düşmana projektörler mevâki'ini tanımağa müsâ'ade eden birçok nikâtı irâe etmekden ictinâb edilecekdir.

1896, 1897 senelerinde Cherbourg Limanı ve civârının nezâret altında bulundurulması maksadıyla ihtirâ'-ı âcizânemin tatbîk olunması için mezkûr limana 300.000 Frank sarf edildi. Bu meblağda muhbir âletlerini sâhile rabt etmekde müsta'mel kabloların fiyâtı mühim bir yekûn tutmakdadır. Bu kablolar yerine Tophâne-i Âmire Dâire-i Celîlesi torpido anbarlarındaki kablolar dahi kullanılabilir. Binâenaleyh Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye Boğaz ve başlıca limanlarını sûret-i mükemmelede taht-ı nezâretde bulundurmak için ihtiyâr edeceği masârif Fransa'da yalnız Cherbourg Limanı için ihtiyâr edilen masârifden az olabilir.

İhtirâ'-kerdem olan âlet gerek ka'r-ı bahra vaz' olunur veya bir şamandıraya ta'lîk olunabilir. Bi'l-farz Bahr-i Siyâh Boğazı'nın medhaline bu âletlerden üç dört dâne vaz' olunur ise Boğaz'ın istihkâmâtından birisinden veyahud Rumili Kavağı'ndan i'tibâren Beyoğlu'na kadar arâzîdeki bir mahalden, Bahr-i Siyâh'dan gelip Boğaz'a girecek olan sefâini ve bi'l-aks Boğaz'dan çıkıp Bahr-i Siyâh'a girecek olan sefâini sûret-i mükemmelede nezâret altında bulundurmak mümkin olur. Sefîneler âletlerden üç kilometre mesâfede bulundukları zaman kendilerinin zırhlı, kruvazör, torpido vapuru veya posta vapuru oldukları anlaşıldığı gibi mezkûr gemilerin ta'kîb etdikleri yol ve tahmînî olarak sür'atleri dahi bilinip hattâ buhâr makinelerinin ne cins olduğuna dâir ma'lûmâtımız var ise geminin ismi dahi bilinebilir. Bundan mâ'adâ dost ve bî-taraf gemilerin evvelce kararlaşdırılan ba'zı harekâtı icrâ etmeleriyle mezkûr makine harekâtı gemiler âletlere yaklaşınca suhûletle işidileceğinden bu vâsıta ile takarrub eden sefînenin dost veya düşman sefinesi olduğu anlaşılır hattâ sefîneler mahall-i sahîhini bilmedikleri bir âlet vâsıtasıyla işârât ve cümleler dahi nakledebilirler. Âlât-ı mezkûre sevâhilin uzağına kondukları gibi yakınına da vaz' edilebilirler.

Zât-ı devletleri ihtirâ'-ı âcizânemin Hükûmet-i Seniyyece kabûlü için şâyân-ı tecrübe olduğuna kâni' oldukları takdîrde iki aded tecrübe âletini ihzâr edebilmekliğim için lâzım gelenlere evâmir-i sâmiyelerinin bî-dirîğ buyurulmasını recâ eylerim. Mezkûr tecrübe âletleri muahharan inşâ olunacak ve bi'l-cümle planlarını i'tâ edeceğim âlâta model olacakdır. İhtirâ'-ı âcizânemi yalnız Hükûmet-i Seniyye'ye arz ve takdîm etmek istediğimden âlâtın yalnız Osmanlıların bulunduğu fabrikalarda inşâ etdirilmesini arzu ediyorum.

Tecrübeye ve diğerlerine model olmağa yarayacak olan iki âletin sür'atle inşâ olunmaklığını teshîl için bunların Zirâ'at Nezâret-i Aliyyesi'ne tâbi' Sanâyi' Mektebinde inşâ olunmasını tasvîb etdim. Bu âletler mekteb-i mezkûr Fen Müdîri Fransız mühendislerinden Mösyö Graterolles tarafından nezâret-i âcizîde olarak inşâ olunacakdır. Bu iki model 8-15 günde inşâ olunabileceği gibi masârif-i inşâiyye dahi 10 Osmanlı lirasına bâliğ olmayacakdır zannederim.

Tecrübe âletleri inşâ olundukdan sonra 2-3 [gün] nezd-i âcizânemde kalmak üzere bendelerine verilecekdir. Bendeniz bizzât muhbirlik vazîfesini îfâ eden elektrik tertîbâtını bizzât vaz' edeceğim. Tertîbât-ı mezkûrenin fiyâtı ehemmiyetsizdir. Âlât mükemmelen hâzır olunca sırf Devlet-i Osmâniyye teba'asından mürekkeb bir komisyon intihâbıyla tecrübenin îfâ edileceği mahal ve günü ta'yîn etmek kalacakdır. İhtirâ'-ı âcizânemi takdîr edebilmek için birkaç sâ'at kifâyet edeceği gibi istenildiği kadar mahallinde bırakılıp tahkîk etmek üzere karaya gelinecekdir. Âlâtı temizlemek için 11-12 aydan evvel denizden çıkarmağa hâcet olmadığını beyân ederim. İşleme müddetini tahkîk etmek için icrâsı lâzım gelen tecrübelerin devâmına dâir bir karâr verilinceye kadar, birinci tecrübeden sonra, tecrübe âlâtı bendenize iâde olunmalı kablo, pil ve sâire gibi malzeme Tophâne-i Âmire Müşîriyeti tarafından tedârük olunacak ve zann-ı âcizâneme nazaran malzeme-i mezkûre Dâire-i müşârun-ileyhâ torpido mağaza ve anbarlarında

mevcûd olduğundan bir şey satın almağa mecbur olunmayacakdır.

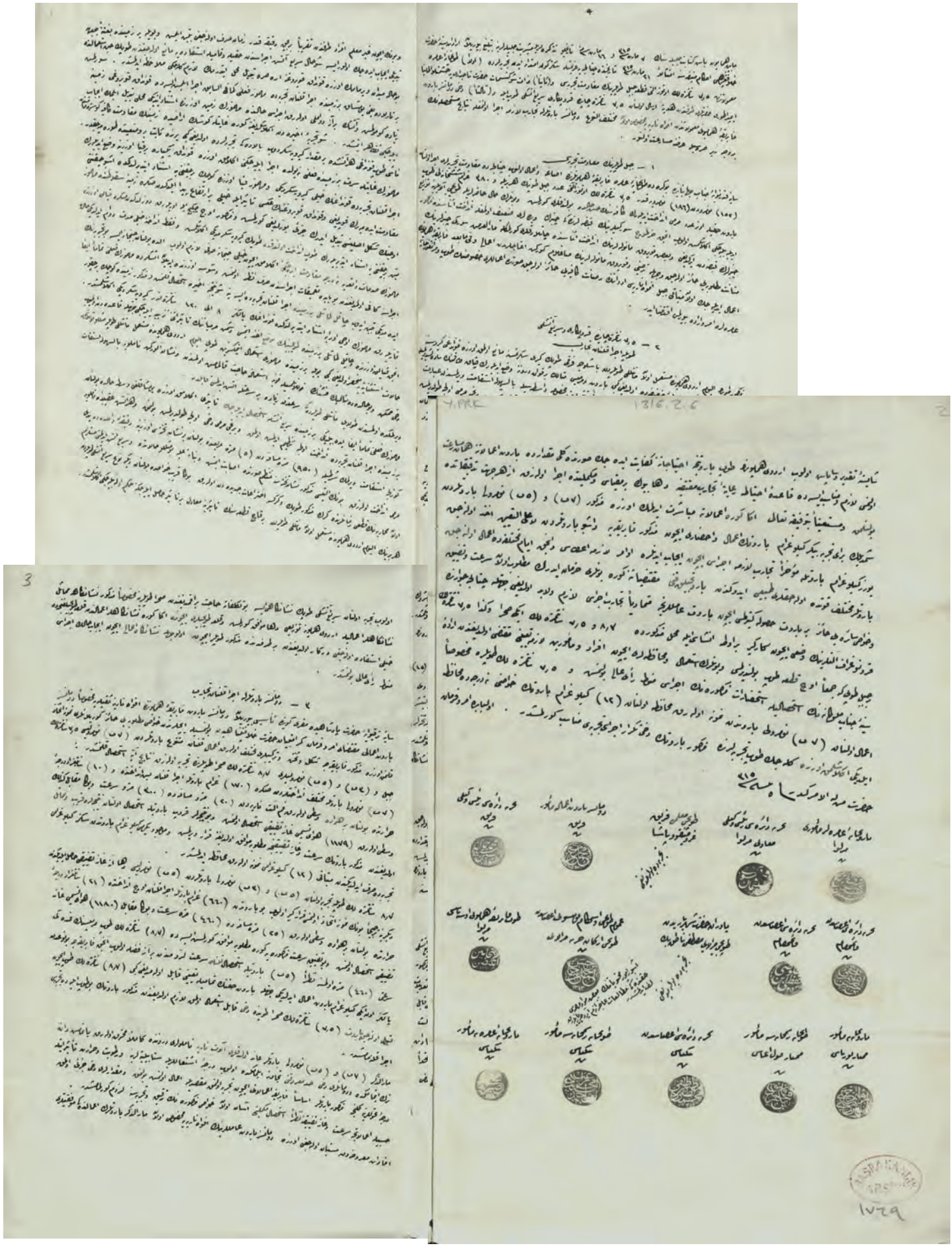
İhtirâ'âtım sefâin-i harbiyye tarafından dahi kemâl-i muvaffakiyetle isti'mâl edilebilir. Bir mahalde lenger-endâz olan sefîne ihtirâ'ât-ı âcizânem sâyesinde kendisine gürüldüsüzce takarrub eden diğer bir sefineyi hatta tahtelbahr yürüyen bir sefîneyi görerek tedâbîr-i ihtiyâtiyyesini ahz eder. Kıymeti beş aded Osmanlı lirasından aşağı olan bir âleti, sefîne arka tarafına ta'lîk ederek gürültüsüzce ve ışık yakmaksızın civârındaki sefîneler ile ve nevbet sandallarıyla muhâvere edebilir.

Posta vapurları dahi karanlık gecelerde yek-diğeriyle müsâdeme etmelerini men' için bu âletden istifâde edebilirler. Fransa Hükûmeti Bahriye Nezâreti tarafından murahhası sıfatıyla gönderildiğim 1889 senesi Beynelmilel Elektrik Kongresi'nde mârrü'l-arz fikri dermiyân etmiş idim. Kongrede bu fikri dermiyân etmekliğim pek çok alkışlara nâiliyetime ve mûcid-i şehîr İngiltereli Mösyö Hughes'un teşekkürâtına mazhariyetime sebeb olmuşdur. Bu keyfiyet kongre için yazılan ve zât-ı devletlerine takdîme müheyyâ bulunduğum kitâbda mündericdir.

İhtirâmât-ı fâikamın kabûl buyurulmaklığını istirhâm eylerim. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî ( ) Nisan sene [1]314

Torpido Fenni Muallimi
İstihkâm Mîrlivâsı
(İmza)
Bende
Chayes

Çatalca'daki Yerli ve Krup Topları Deneme Atış Sonuçları

Tophâne-i Âmire fabrikalarında imal edilen yeni usul 7,5 cm.lik çelik cebel, 8,7 cm.lik mantelli sahra ve cebel topları ile Alman Krup toplarının Tecrübe Heyeti tarafından Çatalca'da yapılan tecrübe atışları neticesinde hazırlanan rapor.

17 Nisan 1899

Mâbeyn-i Hümâyûn Başkitâbet-i Celîlesinin 7 Mart sene [1]315 ve 16 Mart sene-i minh. târîhli tezkireleriyle Müşîriyet-i Celîlelerine teblîğ buyurulan irâdât-ı seniyye-i hazret-i Hilâfet-penâhî ahkâm-ı münîfesine imtisâlen 21 Mart sene [1]315 târîhinde Çatalca'ya azîmetle sekiz gün imtidâd eden tecrübelerde evvelen; Tophâne-i Âmire ma'mûlâtından 7,5 santimetrelik otuz altı kıt'a cebel toplarının mukâvemet tecrübesi ve sâniyen; zât-ı şevket-simat-ı hazret-i tâcdârîye haşmetli Almanya İmparatoru hazretleri tarafından hediyeten irsâl olunan 7,5 santimetre çapında Krup kârı serî' âteşli top ile ve sâlisen; dahi Dumansız Barut Fabrika-i Hümâyûnu ma'mûlatından efvâh-ı nâriyeye mahsûs olan muhtelifü'n-nev' dumansız barutlarla tecârib-i lâzıme icrâ olunmağla netâyic-i müstahsalenin ber-vech-i zîr sırasıyla arzına müsâra'at olunur.

1- Cebel toplarının mukâvemet tecrübesi:

Sâye-i kudret-vâye-i cenâb-ı cihân-bânîde bu kerre de Tophâne-i Âmire Fabrika-i Hümâyûnlarında isâga ve i'mâl olunup Çatalca'da mukâvemet tecrübeleri icrâ olunan 152 numaradan 186 numaraya kadar 7,5 santimetrelik otuz altı aded cebel topunun her biriyle ve 380 gram şeşhâneli top barut hakkıyla onar aded mermi endâht edilerek kâffesinin hüsn-i hâlde bulundukları görülmüş ve bunların hâl-i hâzırlarıyla topçu alaylarına tevzî' edilebileceği anlaşılmış olup ancak hartuç sürgülerinin kabzalarındaki çenberin vireleri zayıf olmağla endâht esnâsında mezkûr çenberlerin kabzadan ayrıldığı ve ba'zı kuyruk manivelalarının endâht esnâsında çatladıkları görülmekle mârrü'l-arz sürgü çenberlerinin metânet-i matlûbeyi hâiz olacak vechile tarsîni ve kuyruk manivelalarının sağlam gürgen ağaçlarından i'mâli ve fîmâ-ba'd fabrika-i hümâyûnda i'mâl edilecek olan mütebâkî cebel efvâh-ı nâriyesi edevâtının rasânet-i kâfiyeyi hâiz olacak sûretde i'mâlleri husûsunun top ve marangozhâne-i âmirelere emr ü irâde buyurulması iktizâ eder.

2- 7,5 santimetre çapında Krup kârı ve serî‘ âteşli topla icrâ kılınan tecârib:

Mezkûr topun el-yevm Ordu-yı Hümâyûnda müsta‘mel olan mantelli toplardan başlıca farkı topun geri seğirtmesine mâni‘ olmak üzere kundağı gerisine bir mahmûz ilâve olunmasından ve esliha-i hafîfede olduğu gibi barut ve mermisi metalik bir kovan derûnuna vaz‘ edilerek kapak takımının sâdeleşdirilmesiyle fünye isti‘mâline ihtiyâc kalmamasından ve top namlusuna ufkan ve amûden tertîbât-ı mahsûsa vâsıtasıyla bi's-suhûle istikâmet verilmesinden ibâret bulunmuşdur. Mezkûr serî‘ ateşli topla düz ve lüzûciyetli bir toprağı hâvî bir zemînde icrâ kılınan tecrübede birinci mermi evvelce doldurulmuş olmak ve her âteşde nişânı mümkin mertebe tanzîm eylemek üzere dakîkada 11 mermi endâht olunmuş ve topun geriye seğirtmeyerek hemân yerinde sâbit kaldığı görülmüş ve mahmûz hareket vaz‘iyetinde tutularak isti‘mâl edildiği hâlde icrâ kılınan endâhtda topun beş metre kadar geriye seğirtdiği anlaşılmışdır.

Lüzûciyetli toprak mahmûz ile kundağın burnu arasında sıkışdığından ve bu hâl mahmûz yayını bozarak te’sîrinin tamâmıyla icrâsına mâni‘ olduğundan top biraz ileriye hareket etdirilerek tekrâr âteş edildiğinde mahmûz tamâmen fi‘lini icrâ edemeyerek topun biraz geriye seğirtdiği görülmüş ve bu hâlde mârrü'z-zikr sıkışmış toprağı çıkarmak için mahmûzu hareket hâlindeki vaz‘iyete getirmek lâzım geldiği ve bunun için gayr-i muallem efrâd tarafından takrîben bir buçuk dakîka kadar zaman sarf olunacağı tebeyyün eylemiş ve böyle bir zemînde bağteten cebhe tebdîli îcâb edecek olur ise şu hâl serî‘ âteş icrâsından hakkıyla ve tamâmıyla istifâdeye mâni‘ olacağından topun hîn-i isti‘mâlinde bu hâle meydân vermemek üzere kundak kuyruğuna ara sıra tebdîl-i mahal etdirmek lâzım geleceği mülâhaza edilmişdir. Sürülmüş bir tarlada yani yumuşak bir zemînde icrâ kılınan tecrübede mahmûz fi‘lini kemâ fi's-sâbık icrâ eylemiş ise de kundak kuyruğu zemîne ziyâde gömülmüş ve âteşin biraz devâmlı olarak icrâsı halinde mahmûzun zemîn üzerinde istinâd etdiği mahalli tebdîl eylemek îcâb eyleyeceği tezâhür etmişdir. Şu tecrübe-i ahîreden anlaşıldığına göre gâyetle gevşek arâzîde zemînin mukâvemet-i kâfiye göstererememesinden nâşî top kundağı her âteşde bir mikdâr geriye seğirdip bâlâdaki tecrübelerde olduğu gibi yerinde sâbit bir vaz‘iyetde duramayacakdır. Mahmûzun gâyetle sert bir zemînde fi‘lini ne yolda icrâ eyleyeceğini anlamak üzere kundak yek-pâre bir kaya üzerine vaz‘ edilerek icrâ kılınan tecrübede kundağın hayli geriye seğirdiği ve mahmûz kaya üzerinde küçük bir çıkıntıya istinâd etdirildikde işbu çıkıntı mukâvemet edemeyerek kopduğu ve kundak kuyruğunun aksi te’sîr ile hayli bir irtifâ‘ peydâ eyledikden sonra zemîne sukûtunda mahmûz ucunun şekl-i aslîsini tebdîl ederek cüz’î bozulduğu görülmüş ve mezkûr uç çekiç ile urularak düzeldikden sonra kayalık üzerinde metîn bir çıkıntıya istinâd etdirilerek top endâht olundukda topun geriye seğirmediği anlaşılmış ve fakat endâhta hayli müddet devâm edildiği hâlde mahmûzun sademât-ı vâkı‘aya ne derece mukâvemet edeceğini anlamak için hayli cebehâne sarfı lâzım olup elde bulunan cebehâne ise bu tecrübenin icrâsına kâfî olmadığından bu bâbda ta‘mikât icrâsından sarf-ı nazar olunmuş ve şose üzerinde edilen âteşlerde mahmûzun fi‘lini tamâmen îfâ edemediği tebeyyün edip çakıl taşlı bir zemînde icrâ kılınan tecrübede ise yine şu netîce-i ahîre istihsâl kılınmış ve mezkûr zemînde küçük bir çukur kazılarak mahmûzun ucu oraya istinâd etdirildikde kundağın yalnız 8 ila 120 santimetre kadar geriye seğirdiği anlaşılmışdır. Ancak kayalık üzerinde ve çakıl taşlı bir zemînde topçunun mevzi‘ ahz etmesi düşman mermiyâtının te’sîrâtını tezyîd eyleyeceği cihetle kâideden olmayıp hâlât-i istisnâiyyeye münhasır olduğu gibi böyle bir zemînde mahmûzu isti‘mâl etmeksizin topu el-yevm Ordu-yı Hümâyûnda müsta‘mel mantelli toplar misilli kullanmak dahi mümkin ve bu hâlde de metalik fişenk kullanılmasıyla fünye isti‘mâline hâcet kalmamış olmasından ve nişân alırken namluya bi's-suhûle istikâmet verilmekde olmasından dolayı mantelli toplardaki sür‘atden ziyâde bir sür‘atle âteş edilmesi kâbildir.

Mahmûzun fi‘lini tamâmen îfâ edebildiği bir zemînde serî‘ âteşle istihsâl edilecek te’sîri anlamak üzere yumuşaklığı vasat hâlde bulunan bir zemînde icrâ kılınan tecrübede endâht evvelce tanzîm edilmiş olmak ve birinci mermi dahi evvelce doldurulmuş bulunmak ve her âteş akîbinde namluya güzelce istikâmet verilmek şartıyla 950 metre mesâfeden 5 metre murabba‘ında bulunan bir nişân tahtası üzerine dakîka-i vâhidede yedi mermi endâht olunarak bunun altısı mezkûr nişân tahtasına muntazam sûretde isâbet etmiş ve binâenaleyh bu misilli hâlâtda ve serî‘ âteş edilmesini müstelzim olan muhârebenin kat‘ı zamanlarında gerek mezkûr topun ve gerekse ihtirâ‘ât-ı cedîdeden olarak buna karîb havâsda bulunan diğer nev‘ serî‘ âteşli toplardan her birinin el-yevm Ordu-yı Hümâyûnda müsta‘mel olan mantelli toplardan birkaç kıt‘asının te’sîrine muâdil bir te’sîr hâsıl eyleyeceğine hükm olunabileceği anlaşılmışdır.

Peşrev âteşinin te’sîrini tedkîk zımnında 500 ve 400 metre mesâfelerden birer peşrev atılmış ve 500 metre mesâfede peşrevin bugünkü toplarda olduğu gibi te’sîrsiz olduğu ve 400 metreden i‘tibâren mezkûr topların peşrev

âteşi te'sîrâtına muâdil bulunduğu anlaşılmışdır. Mârrü'z-zikr serî' âteşli topun endâht hâssalarını dahi tedkîk etmek üzere mermîsinin sür'at-i ibtidâiyyesi ta'yîn olunmuş ve sür'at-i mezkûrenin fem-i âlet-i nâriyede ve 12,5 santigrad derece-i harâretde 490 metreden ibâret olduğu tahakkuk etmişdir.

Şarapnel te'sîrâtını da tedkîk etmiş olmak üzere 2.500 metre mesâfede birbirinin yirmi metre gerisine vaz' olunan ve her biri 15 metre arz ve 1,80 metre irtifâında bulunan üç kıt'a nişân tahtası üzerine 13 şarapnel endâht olunmuş ve bunlardan dördü endâhtın tanzîmi için atılıp diğerlerinin nokta-i şikestleri muntazam bir intişâr dâhilinde görülmekle tapaların fi'llerini gâyet muntazam icrâ eyledikleri ve altışar kilogram sikletinde bulunan her şarapnel derûnunda 265 misket mevcûd olup endâht olunan mecmû' şarapnel derûnundaki misketlerin mikdârıyla tahtalar üzerindeki hâsılât mukâyese edildikde işbu şarapnel te'sîrâtının 7,8 santimetrelik top şarapnellerinin te'sîrâtına muâdil olabildiği anlaşılmışdır. Almanya Devleti tarafından kabûl edildiği istihbâr edilen ve fakat mezkûr topa mahsûs olmayarak ahîren yine bu topda kullanılmak üzere gönderilen nişângah bir hâl-i mükemmeliyetde olup ayrıca nişân levhaları ve nişân kavsi isti'mâline hâcet bırakmamakdadır.

İfâdât-ı sâbıkadan müstebân olacağı üzere hey'et-i bendegânemizce tecrübe olunan top el-yevm müsta'mel olan mantelli toplara nazaran câlib-i nazar-ı dikkat-i mahsûsa olacak derecede fevâid ve muhassenâtı câmi' olup gerek bu topla ve gerekse buna karîb havâsda bulunan serî' âteşli toplarla mücehhez bir orduya karşı aynı mikdârda mantelli toplarla mukâbelede bulunulması müteassir olacağı mülâhaza olunmuş ise de serî' âteşli top mes'elesine hey'et-i ubeydânemizce henüz tamâmıyla halledilmiş bir mes'ele nazarıyla bakılamayıp gerek baskı tertîbâtı hakkında ve gerekse barut ve merminin bir kovanda cem'iyle yek-pâre hartuç isti'mâli mi yoksa barutun yine metalik bir kovana vaz'ıyla merminin ayrıca nakli mi lâzım geleceği mes'elesinde bir karâr-ı kat'î ittihâzı ziyâdesiyle amîk ve medîd tecrübeler icrâsına ve tecârib-i mezkûrenin yalnız bir sistemde değil belki en ziyâde mazhar-ı rağbet olan muhtelif usûlde toplarla yapılmasına vâbeste görülmüşdür.

İşte şu mütâla'ât-ı sâlifeye binâen ve düvel-i sâirece ittihâz edildiği mesmû' olan usûl-ı müstahseneye ittibâ'an Hükûmet-i Seniyyece en münâsib bir sistemde serî' âteşli bir top kabûl edilinceye kadar el-yevm Ordu-yı Hümâyûnda müsta'mel olan mantelli topları ıslâh hakkında hey'et-i çâkerânemizce icrâ-yı tedkîkât edilmiş ve mezkûr toplara yaylı bir baskı âleti ilâvesi ve mümkin ise metalik ve fakat mermîsi ayrı hartuç isti'mâl olunmak üzere imlâ yatağıyla kapak takımınca ta'dîlât-ı mukteziye icrâsı hâlinde mantelli toplarda sür'at-i âteşin tecrübe olunan mârrü'z-zikr top sür'atine nazaran sülüs ve belki de nısf râddesine iblâğı kâbil olacağı ve mantelli toplarla mezkûr topun endâht hâssaları beyninde hemân bir fark olmadığından işbu iki nev' toplar arasında yalnız sür'at-i âteşin sülüs veya nısf râddesinde olmasından başka bir tefâvüt kalmayacağı anlaşılmış ve binâenaleyh ba'dehû bir karâr-ı kat'î ittihâz olunmak üzere şimdilik ifâdât-ı sâlifeye göre 7,8 santimetrelik mantelli bir topun Tophâne-i Âmirece tahvîli ile tecrübe olunması pek münâsib olacağına hey'et-i bendegânemizce müttehiden karâr verilmiş ve Ordu-yı Hümâyûnda mer'iyyü'l-icrâ olan Topçu Endâht Ta'lîmnâmesi hükmünce mantelli toplar için nişân levhaları ve nişân kavsi i'mâli muktezî olup tecrübe olunan serî' âteşli topun nişângâhı ise bu tekellüfâta hâcet bırakmadığından sahrâ toplarına mahsûsan mezkûr nişângâha mümâsil nişângâhlar i'mâliyle Ordu-yı Hümâyûna tevzî'i daha muvâfık görülmüş ve kal'a topçuları için de ona göre nişângâhlar i'mâlinden kal'a topçuluğunca da hayli istifâde olunacağı derkâr olduğundan bir tarafdan da mezkûr toplar için ol vechile nişângâh i'mâli için îcâb-ı hâlin icrâsı menût-ı re'y-i âlî bulunmuşdur.

3- Dumansız barutlarla icrâ kılınan tecârib:

Sâye-i terakkî-vâye-i hazret-i Pâdişâhîde Makriköyü'nde te'sîs buyurulan Dumansız Barut Fabrika-i Hümâyûnu'nda efvâh-ı nâriye-i sakîleye mahsûsan dumansız barut i'mâli muktezâ-yı emr ü fermân-ı kerâmet-beyân-ı hazret-i Hilâfet-penâhîden bulunmasıyla içlerinden havâss-ı matlûbeyi hâiz görülenleri numûne ittihâz kılınmak üzere mezkûr fabrikaca şekil ve sihanda ve terkîbleri muhtelif olarak i'mâl kılınan mütenevvi' barutlardan 7B numaralısı 7,5 santimetrelik cebel ve 3B ve 5B numaralıları 7,8 santimetrelik sahrâ toplarında tecrübe olunarak netâyic-i âtiye istihsâl kılınmışdır:

7B numaralı barutla muhtelif endâhtlardan sonra 170 gram barutla icrâ kılınan beş endâhtda ve 10 santigrad derece-i harâretde bulunan bir havada vasatî olarak fem-i âlet-i nâriyeden 20 metre mesâfede 300 metre sür'at ve

buna mukâbil kezâlik vasatî olarak 1179 havâ-yı nesîmî gaz tazyîki istihsâl olunmuş ve bu netîceler Krup barutuyla istihsâl olunan netîcelere karîb ve mümâsil olduğundan mezkûr barutun sür'at ve gaz tazyîkince matlûba muvâfık olduğuna karâr verilmiş ve mevcûd yirmi kilogram barutdan sekiz kilogramı tecrübede sarf edildiğinden mütebâkî 12 kilogramı numûne olarak muhâfaza edilmişdir.

7,8 santimetrelik topla tecrübe olunan 5B ve 3B numaralı barutlardan 5B numaralısı daha az gaz tazyîki hâsıl eylediğinden diğerine tercîhan bunun numûne ittihâz olunması karârgîr olup bu barutdan 660 gram barutla icrâ kılınan üç endâhtda 21 santigrad derece-i harâretde bulunan bir havada vasatî olarak 25 metre mesâfede 460 metre sür'at ve buna mukâbil 1.180 havâ-yı nesîmî gaz tazyîki istihsâl olunmuş ve bu tazyîk sür'at-i mezkûreye göre matlûba muvâfık görülmüş ise de 7,8 santimetrelik top mermisinin femdeki sür'ati 460 metre olmasına nazaran 5B barutuyla istihsâl kılınan sür'at lüzûmundan biraz fazla olup ancak fabrikaca bu nev'den yalnız on iki kilogram barut i'mâl edildiği cihetle barut hakkının tamâmıyla ta'yîni kâbil olamadığı gibi 7,8 santimetrelik top için kabûl olunacak barut 7,5 santimetrelik sahrâ topunda dahi kâbil-i isti'mâl olmak lâzım olduğundan mezkûr barutun bu top ile de tecrübesi icrâ kılınamamışdır.

Mârrü'z-zikr 7B ve 5B numaralı barutlar âid oldukları âlât-ı nâriye namluları derûnunda kâmilen muhterik olarak yanmamış dâne terk etmemekde ve dumanları dahi hadd-i ma'rûfunu tecâvüz eylememekde olup derece-i iştiâlleriyle stabilitelerine ve rutûbet ve harâret te'sîrâtıyla derece-i tahavvüllerine gelince mezkûr barutlar esâsen fabrika i'mâlâtı için tecrübe olunmak maksadıyla i'mâl olunmuş bulunmak ve mikdârları dahi cüz'î olmak hasebiyle i'mâlâtca sür'at ve gaz tazyîkine nazaran istihsâl-i mükemmeliyeti âsân olan havâss-ı mezkûrenin tedkîk ve tecrübesine lüzûm görülmemişdir.

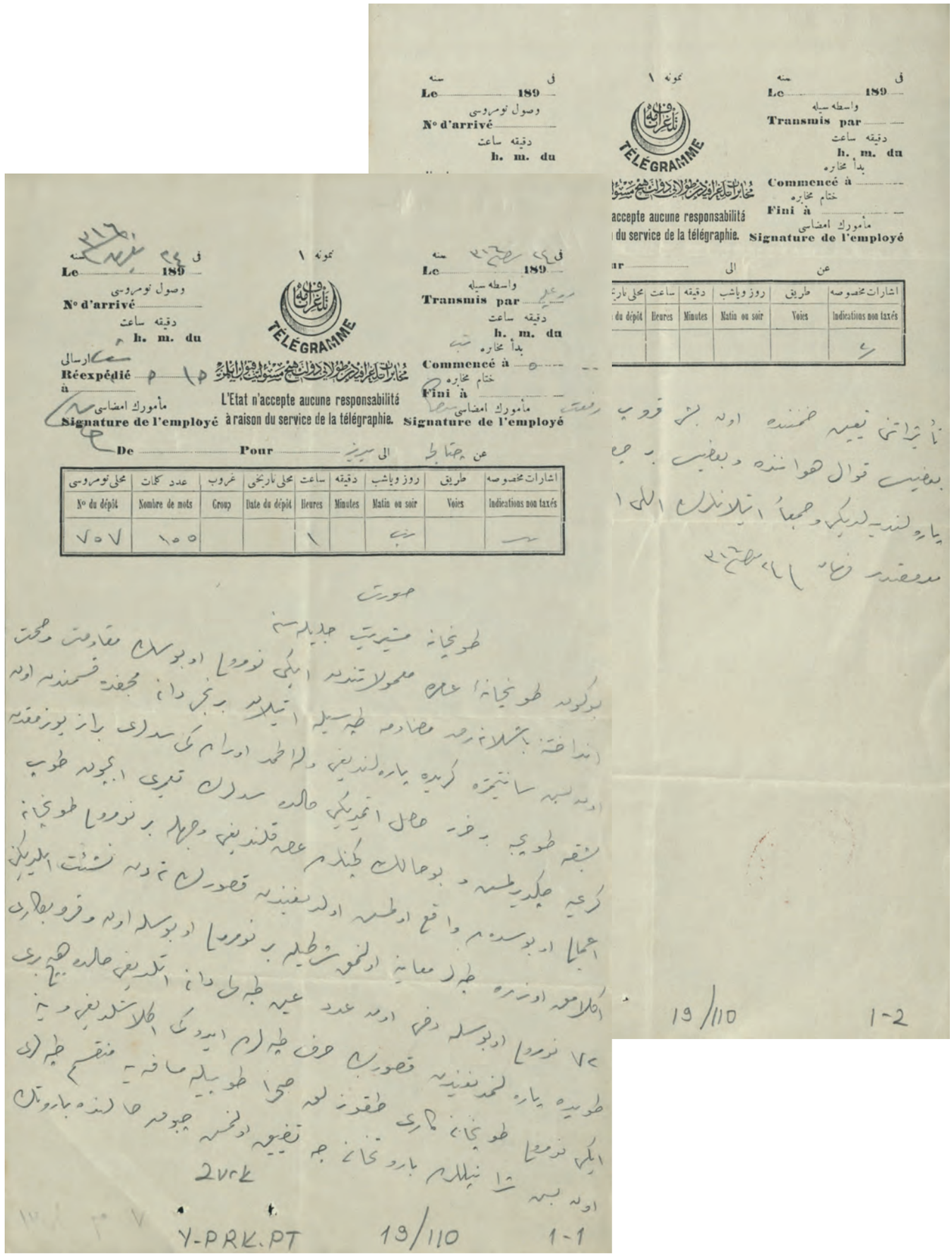
İfâdât-ı ma'rûzadan müstebân olacağı üzere dumansız barut âmillerinin efvâh-ı nâriyeye mahsûs olan mârrü'z-zikr barutların i'mâlindeki muvaffakiyetleri şâyeste-i takdîr ve şâbâş olup Ordu-yı Hümâyûnun top barutunca ihtiyâcâtına kifâyet edecek sûretde küllî mikdârda barut i'mâlâtına hemân müsâra'at olunması lâzım ve münâsib ise de kâide-i ihtiyâta ri'âyeten tecârib-i muktezîyye daha büyük bir mikyâs ve mükemmeliyetde icrâ olunarak ez-her-cihet tedkîkâtda bulunulmak ve müstaînen bi-tevfîkihî Teâlâ ona göre i'mâlâta mübâşeret edilmek üzere mezkûr 7B ve 5B numaralı barutlardan şimdilik berây-ı tecrübe biner kilogram barutun i'mâl ve ihzârı için mezkûr fabrikaya ve işbu barutlardan lâ ale't-ta'yîn ahz olunacak yüzer kilogram barutla muahharan tecârib-i lâzıme icrâsı için îcâb edenlere evâmir-i lâzıme i'tâsı ve ancak eyyâm-ı muhtelifede i'mâl olunacak barutlar muhtelif kuvvetde olacakları tabî'î idüğinden barutculuk fenni mukteziyâtına göre bunları harman ederek matlûb olan sür'at ve tazyîk ve havâss-ı sâireyi hâiz bir barut husûle getirilmesi için barut âmillerince mütemâdiyen tecârib icrâsı lâzım ve lâ-büd olduğu cihetle Çatalca civârında kronograf âletlerinin vaz'ı için kârgîr bir oda inşâsı ile mahall-i mezkûrda 8,7 ve 7,5 santimetrelik iki sahrâ ve kezâ 7,5 santimetrelik bir cebel topu ki cem'an üç kıt'a top bulundurulması ve bunların isti'mâl ve muhâfazaları için efrâd ve me'mûrîn-i lâzıme ta'yîni muktezî olduğundan irâde-i seniyye-i cenâb-ı mülûkânenin istihsâliyle istihzârât-ı mezkûrenin icrâsı menût-ı re'y-i âlî bulunmuş ve 7,5 santimetrelik toplara mahsûsan i'mâl olunan 7B numaralı barutdan numûne olarak muhâfaza olunan 12 kilogram barutun havâssını ne derecede muhâfaza eylediği anlaşılmak üzere gelecek top tecrübelerinde mezkûr barutun dahi tekrâr icrâ-yı tecrübesi münâsib görülmüşdür. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 5 Nisan sene [1]315

(Komisyon üyelerinin mühürleri)

Çatalca'da 1900 Tarihinde İcra Edilen Top Tecrübeleri,
İÜ NEK, II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri, no. 91149/3

TÉLÉGRAMME

L'Etat n'accepte aucune responsabilité à raison du service de la télégraphie.

اشارات مخصوصه	طريق	روز وياشب	دقيقه	ساعت	محلی تاريخی	غروب	عدد كلمات	محلی نومروسی
Indications non taxés	Voies	Matin ou soir	Minutes	Heures	Date du dépôt	Group	Nombre de mots	N° du dépôt
		صباح		١			١٥٥	٧٥٧

Y-PRK.PT 19/110 1-1

19/110 1-2

BOA, Y.PRK.PT, 19/110

Tophane ve Krup Yapımı Sahra ve Obüs Toplarının Deneme Atışları

Tophâne-i Âmirede imal edilen obüs ve sahra topu ile Krup yapımı obüs toplarının dayanıklılık ve ilk atış denemelerinin sonucuna dair Kolağası Said'in Tophane Müşiriyetine gönderdiği telgraf.

7 Mayıs 1900

Telgrafnâme
An-Çatalca ilâ-Yıldız
Mahalli numarası: 757
Târîh: 24 Nisan sene [1]316

Sûret

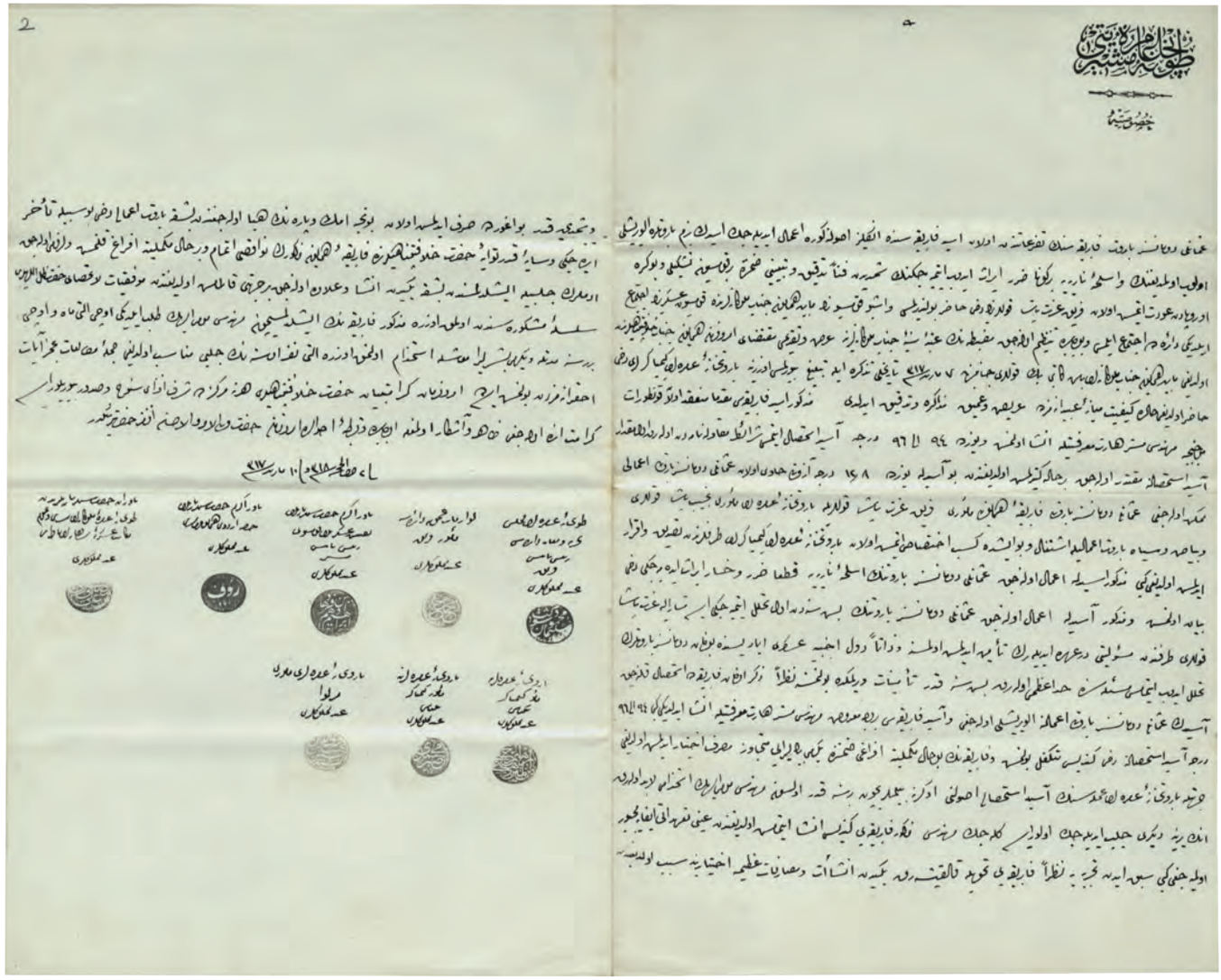
Tophâne Müşîriyet-i Celîlesine

Bugün Tophâne-i Âmire ma'mûlâtından iki numaralı obüsün mukâvemet ve sıhhat-i endâhtına başlanarak müsâdeme tapasıyla atılan birinci dâne mücefde[1] kısmından on on beş santimetre geride paralandığı ve lehü'l-hamd oradaki sedleri biraz bozmakdan başka topça bir zarar hâsıl etmediği hâlde sedlerin ta'mîri için top geriye çekdirilmiş ve bu hâlin geçenlerde arz kılındığı vechile bir numaralı Tophâne i'mâli obüsde de vâki' olmuş olduğundan kusûrun neden neş'et eylediğini anlamak üzere tapalar muâyene olunmak şartıyla bir numaralı obüsle on ve Krup kârı 72 numaralı obüsle dahi on aded aynı tapalı dâne atıldığı hâlde hiçbiri topda paralanmadığından kusûrun sırf tapalarda idüği anlaşıldığı ve yine iki numaralı Tophâne kârı dokuzluk sahrâ topuyla mesâfeye münkasim tapaları on beş şarapnellerde Baruthânece tazyîk olunmuş çubuk hâlinde barutun te'sîrâtını ta'yîn zımnında on beş Krup ve beş Erhart şarapnellerinden ba'zısı kaval havanında ve ba'zısı bir çukurda elektrik fünyesiyle paralandırıldığı ve cem'an atılanların elli altı mermi etdiği berây-ı ma'lûmât ma'rûzdur. Fermân.

Fî 24 Nisan sene [1]316

Makâm-ı Müşîrî Yâverânından
Kolağası Said

1 Mücef: Topların namluları içindeki boşluk, namlu boşluğu

Dumansız Barut Asidi Üretecek Fabrika Hakkında Fen Komisyonunca Tanzim Olunan Mazbata

Osmanlı Dumansız Barut Fabrikasının bir parçası olan Asit Fabrikasında İngiliz usulü ile imal edilecek asidin Osmanlı barutlarına elverişli olup olmadığının ve ateşli silahlara zarar verip vermeyeceğinin fennî bakımdan incelenmesi amacıyla kurulması Padişah tarafından emir buyurulan Komisyon tarafından; *"bu fabrikanın Mühendis Hart tarafından kendisi ile yapılan sözleşmeye uygun olarak % 94 – 96 derece asit üretebilecek şekilde inşa edildiği, bu asitle % 12,8 derece azotlu Osmanlı dumansız barutunun imalinin mümkün olacağı, bu asitle üretilen dumansız barutun ateşli silahlara zarar vermeyeceği ve beş seneden önce çözülmeyeceği, esasen bu konuda yabancı devletlerin kullandığı dumansız barutlar için de azami beş sene garanti verilebildiği, Baruthane çalışanlarının asit üretim usulünü öğrenebilmeleri için adı geçen mühendisin burada bir sene kadar istihdam edilmesi gerektiği, başka bir mühendis istihdam edildiği takdirde Fabrikada değişiklikler ve yeni masraflar yapılmasının söz konusu olabileceği ve fabrikanın bu hâle getirilmesi için yapılan yirmi bin liradan fazla masrafın boşa gideceği, öyle bir durumda barut üretiminin de geri kalacağı, fabrikanın hiçbir eksiğinin bulunmadığı ve adı geçen Mühendis'in istihdamlarını gerekli gördüğü altı ustanın istihdam edilmelerinin de münasip olduğu"* hususlarına dair tanzim olunan mazbata.

23 Mart 1901

Tophâne-i Âmire Müşîriyeti
Husûsiyye

Osmanlı Dumansız Barut Fabrikasının teferruâtından olan Asid Fabrikasında İngiliz usûlüne göre i'mâl edilecek asidin bizim barutlara elverişli olup olmadığının ve eslıha-i nâriyeye bir gûnâ zarar îrâs edip etmeyeceğinin şimdiden fennen tedkîk ve tebyîni zımnında bir komisyon teşkîli ve bu kerre Avrupa'dan avdet etmiş olan Ferîk İzzet Paşa kullarının dahi hâzır bulundurulması ve işbu komisyonun Mâbeyn-i Hümâyûn-ı cenâb-ı mülûkânelerinde komisyon-ı askerînin ictimâ' eylediği dâirede ictimâ' eylemesi ve bu bâbda tanzîm olunacak mazbatanın Atebe-i Seniyye-i cenâb-ı mülûkânelerine arz u takdîmi muktezâ-yı emr ü fermân-ı hümâyûn-ı cenâb-ı Hilâfet-penâhîlerinden olduğu Mâbeyn-i Hümâyûn-ı cenâb-ı mülûkâneleri Başkâtibi Bey kulları cânibinden 7 Mart sene [1]317 târîhli tezkire ile teblîğ buyurulması üzerine Baruthâne-i Âmireleri kimyâgerleri dahi hâzır olduğu hâlde keyfiyet miyâne-i ubeydânemizde arîz u amîk müzâkere ve tedkîk edildi.

Mezkûr Asid Fabrikası mukaddemâ mün'akid olan kontrat mûcebince Mühendis Mister Hart ma'rifetiyle inşâ olunmuş ve yüzde 94 ilâ 96 derece asid istihsâl etmesi şerâit-i mukâvelenâmeden olarak ol mikdâr asid istihsâline

muktedir olacak bir hâle getirilmiş olduğundan bu asidle yüzde 12,8 derece azotu hâvî olan Osmanlı dumansız barutu i'mâli mümkin olacağı Osmanlı Dumansız Barut Fabrika-i Hümâyûnu me'mûru Ferîk İzzet Paşa kullarıyla Baruthâne-i Âmireleri me'mûru Necib Paşa kulları ve beyâz ve siyâh barut i'mâliyle iştigâl ve bu işde kesb-i ihtisâs etmiş olan Baruthâne-i Âmireleri kimyâgerleri taraflarından tasdîk ve ikrâr edilmiş olduğu gibi mezkûr asidle i'mâl olunacak Osmanlı dumansız barutunun esliha-i nâriyeye kat'â zarar ve hasâr îrâs edemeyeceği dahi beyân olunmuş ve mezkûr asidle i'mâl olunacak Osmanlı dumansız barutunun beş seneden evvel tahallül etmeyeceği ise müşârun-ileyh İzzet Paşa kulları tarafından mes'ûliyeti deruhde edilerek te'mîn edilmiş olmasına ve zâten düvel-i ecnebiyye asâkiri eyâdîsinde bulunan dumansız barutların tahallül edip etmemesi mes'elesinde hadd-i a'zamî olarak beş sene kadar te'mînât verilmekde bulunmasına nazaran zikrolunan fabrikada istihsâl kılınacak asidin Osmanlı dumansız barutu i'mâline elverişli olacağı ve Asid Fabrikası ber-vech-i ma'rûz Mühendis Mister Hart ma'rifetiyle inşâ edildiği gibi 94 ilâ 96 derece asid istihsâline dahi kendisi mütekeffil bulunmuş ve Fabrikanın bu hâl-i mükemmeliyyete ifrâğı zımnında yirmi bin lirayı mütecâviz masraf ihtiyâr edilmiş olduğu cihetle Baruthâne-i Âmireleri amelesinin asid istihsâli usûlünü öğrenebilmeleri için bir sene kadar olsun Mühendis-i mûmâ-ileyhin istihdâmı la-büd olarak onun yerine diğeri celb edilecek olur ise gelecek mühendis mezkûr Fabrikayı kendisi inşâ etmemiş olduğundan aynı ta'ahhüdâtı îfâya mecbûr olmayacağı gibi sebk eden tecrübeye nazaran Fabrikayı tahvîle kalkışarak yeniden inşâ'ât ve masârıfât-ı azîme ihtiyârına sebeb olduğundan ve şimdiye kadar bu uğurda sarf edilmiş olan bunca emek ve paranın hebâ olacağından başka barut i'mâli dahi bu sebeble te'ehhur edeceği ve sâye-i kudret-vâye-i hazret-i Hilâfet-penâhîlerinde Fabrika-i Hümâyûn-ı mezkûrun nevâkısı itmâm ve bir hâl-i mükemmeliyyete ifrâğ kılınmış ve lüzûmu olacak âdemlerin celbiyle işledilmesinden başka yeniden inşâ ve ilâve olunacak bir ciheti kalmamış olduğundan muvaffakiyât-ı lâ-tuhsâ-yı hazret-i Zıllu'llâhîleri silsile-i meşkûresinden olmak üzere mezkûr Fabrikanın işledilmesi için Mühendis-i mûmâ-ileyhin taleb eylediği üçü altı mâh ve üçü birer sene müddetle ve yirmi beşer lira ma'âşla istihdâm olunmak üzere altı nefer ustanın celbi münâsib olduğu cümle-i mütâla'ât-ı acz-âyât-ı ahkarânemizden bulunmuş ise de emr ü fermân-ı kerâmet-beyân-ı hazret-i Hilâfet-penâhîleri her ne merkezde şeref-efzâ-yı sünûh ve sudûr buyurulur ise kerâmet onda olacağı zâhir ve âşikâr olmağla ol bâbda ve kâtıbe-i ahvâlde emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emr ve'l-ihsân efendimiz hazretlerinindir.

Fî 2 Zilhicce sene [1]318 ve fî 10 Mart sene [1]317

(Komisyon üyelerinin mühürleri)

19. Yüzyıl Sonu 20. Yüzyıl Başı Tüfek Detayı,
Askerî Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı

صدارت عظمی مکتوبی قلمی

نمره	تاریخ ورودی	تاریخ تسویه							لاجل تبییض ورودی
۹۸۰		۱۲ عمال الاولی ۱۲۷۶ ۲ عمال ۱۲۷۶			۴				
مقابله ایدن	مبایعی	مسودی حالاتی	طوپخانهٔ عامره مشیریه جلیله سنه						تاریخ تصفیه ۱۲۷۶

صوبلری بالاده محرر تذکره معروضه وشروطه دراولانه ارائه سنهٔ جناب خلافتپناهی یه مبلغ لفاسه دلفاً اعمال قلنه کشف رفیعی موجبنجه طوپخانهٔ عامره مشیریه جلیله سندن

لیجانبك اجلاسنه محمد بوغلی

بتوجه اون فاریقونه اعمال اولنمق اوزره ماده ذیلدن

نجیب بك اجوبه نجیب پاشا خانه سنه

OSMANLI ARŞİVİ
BEO
2624 196773

(2 vrk 2 shf boş)

Üretilen Mavzer Fişeklerinin Denenmesi İçin Bir Poligon Yapılması

Tophâne-i Âmire Müşîrliğince, Zeytinburnu Fabrikasında üretilen mavzer fişeklerinin denenmesi için bir poligon (tecrübehane) inşa ettirilmesine dair buyruldu.

17 Temmuz 1905

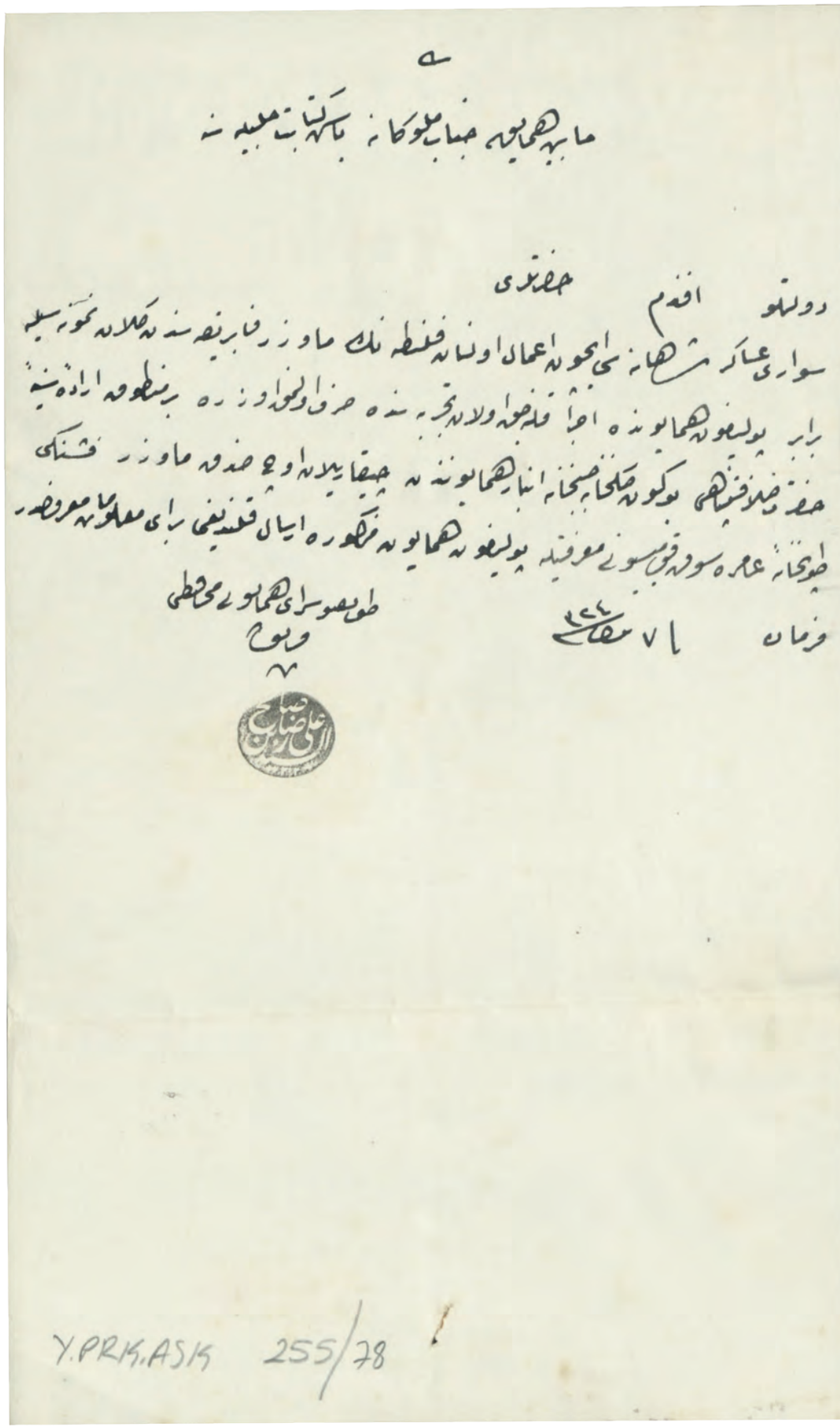

Sadâret-i Uzmâ Mektûbî Kalemi
Numara: 980
Târîh-i Tebyîzi:
14 Cumâdelûlâ sene [1]323 – 4 Temmuz sene [1]321

Zeytunburnu Fabrikasında i'mâl olunmakda olan mavzer fişenklerinin tecrübesi için bir tecrübehânenin inşâsı hakkında.

Tophâne-i Âmire Müşîriyet-i Celîlesine buyuruldu

Sûretleri bâlâda muharrer tezkire-i ma'rûza ve şeref-sâdır olan irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhîyi mübelliğ hâmiş ve leffen iâde kılınan keşif defteri mûcebince Tophâne-i Âmire Müşîriyet-i Celîlesinden îcâbının icrâsına himmet buyurulmak.

BOA, Y.PRK.ASK, 255/78

Süvariler İçin İmal Olunan Filintanın Denenmesinde Kullanılacak Fişeklerin Sevki

Osmanlı süvari askerleri için imal olunan filinta tüfeğinin Poligon-ı Hümâyunda yapılacak denemesinde sarf edilecek üç sandık mavzer fişeğinin Gülhane Cebehane Anbâr-ı Hümâyunundan çıkarılarak Poligona yollandığına dair Topkapı Sarayı Muhafızı tarafından gönderilen yazı.

20 Nisan 1908

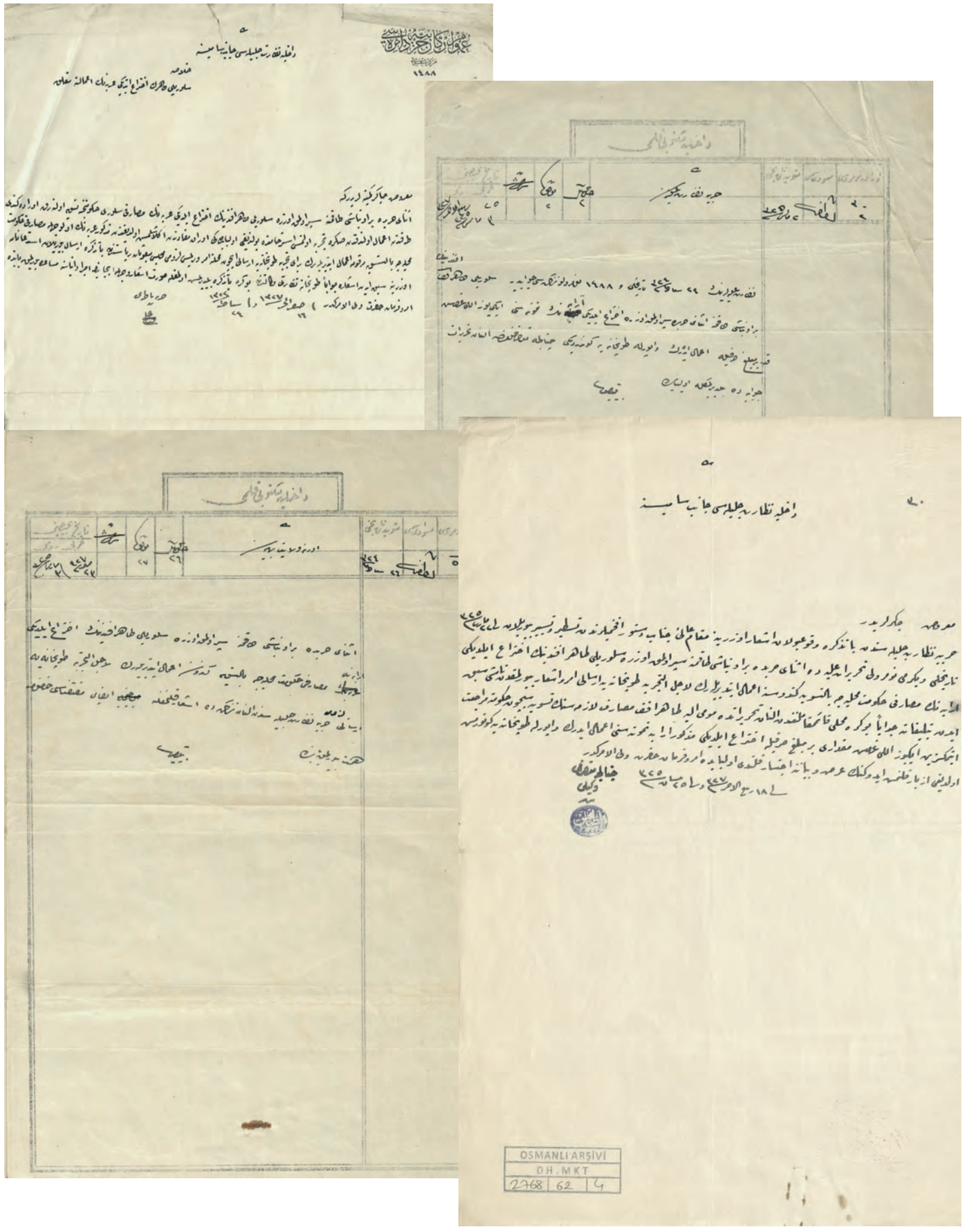
Mâbeyn-i Hümâyûn-ı Cenâb-ı Mülûkâne Başkitâbet-i Celîlesine

Devletli Efendim Hazretleri

Süvârî asâkir-i şâhânesi için i'mâl olunan filintanın Mavzer Fabrikasından gelen numûnesiyle berâber Poligon-ı Hümâyûnda icrâ kılınacak olan tecrübesinde sarf olunmak üzere ber-mantûk-ı irâde-i seniyye-i hazret-i Hilâfet-penâhî bugün Gülhâne Cebehâne Anbâr-ı Hümâyûnu'ndan çıkarılan üç sandık mavzer fişengi Tophâne-i Âmire Sevk Komisyonu ma'rifetiyle Poligon-ı Hümâyûn-ı mezkûra irsâl kılındığı berây-ı ma'lûmât ma'rûzdur. Fermân.

Fî 7 Nisan sene [1]324

Topkapı Sarây-ı Hümâyûnu Muhâfızı
Ferîk
Bende
(Mühür)
Es-seyyid Ali Rıza bin Salih

OSMANLI ARŞİVİ
DH.MKT
2768 62 4

BOA, DH.MKT, 2768/62

Silivrili Tahir Efendi'nin Askerlere Siper Olmak Üzere Geliştirdiği Araba

Silivrili Tahir Efendi'nin savaş sırasında bir onbaşı takımına siper olmak üzere icat eylediği arabanın iki yüz elli kuruşa mal olan numunesinin masrafı kendisi tarafından karşılanmak suretiyle imal ederek tecrübe edilmek üzere vapurla Tophaneye götürdüğüne dair yapılan yazışmalar.

16 Mayıs 1909

Umûm Erkân-ı Harbiye Dâiresi
Merkez Şu'besi: 1488

Hulâsa: Silivrili Tahir'in ihtirâ' etdiği arabamn i'mâline müte'allik.

Dâhiliye Nezâret-i Celîlesi Cânib-i Sâmîsine

Ma'rûz-ı Çâker-i Kemîneleridir ki:

Esnâ-yı harbde bir onbaşı takımına siper olmak üzere Silivrili Tahir Efendi'nin ihtirâ' eylediği arabanın masârifi Silivri hükûmetince tesviye olunarak orada kendi tarafından i'mâl olundukdan sonra tecrübe olunması istirhâmında bulunduğu ol bâbdaki evrâk müfâdından anlaşılmış olduğundan mezkûr arabanın ol vechile masârifi hükûmet-i mahalliyyece bi't-tesviye merkûma i'mâl etdirilerek berây-ı tecrübe Tophâneye irsâli için mahalline emir verilmesi lüzûmu Meclis-i Mebûsân Riyâsetinden bâ-tezkire irsâl buyurulan istid'ânâme üzerine sebk eden iş'âra cevâben Tophâne Nezâreti Vekâletinden bu kerre bâ-tezkire bildirilmiş olmağla sûret-i iş'âr vechile îcâbının icrâ ve inbâsına müsâ'ade buyurulmak bâbında emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 16 Saferü'l-hayr sene 1327 ve fî 24 Şubat sene 1324

Harbiye Nâzırı
Bende
(İmza)
Ali Rıza

***

Dâhiliye Mektûbî Kalemi
Evrâk numarası: 580-26
Târîh-i Tebyîzi:
23 Safer sene [1]327 –fî 3 Mart sene [1]325

Edirne Vilâyet-i Behiyyesine

Esnâ-yı harbde bir onbaşı takımına siper olmak üzere Silivrili Tahir Efendi'nin ihtirâ‘ eylediği arabanın masârifi hükûmet-i mahalliyyece bi't-tesviye kendisine i‘mâl etdirilerek li-ecli't-tecrübe Tophâneye irsâli lüzûmu Harbiye Nezâret-i Celîlesinden alınan tezkirede iş‘âr kılınmağla îfâ-yı muktezâsı husûsuna himmet buyurulmak bâbında.

***

Çatalca Mutasarrıflığı:
30

Dâhiliye Nezâret-i Celîlesi Cânib-i Sâmîsine

Ma‘rûz-ı Çâkerleridir

Harbiye Nezâret-i Celîlesinden bâ-tezkire vukû‘ bulan iş‘âr üzerine makâm-ı âlî-i cenâb-ı düstûr-ı efhamîlerinden tastîr ve tesyîr buyurulan fî 22 Mart sene [1]325 târîhli ve yirmi numaralı tahrîrât-ı aliyyede esnâ-yı harbde bir onbaşı takımına siper olmak üzere Silivrili Tahir Efendi'nin ihtirâ‘ eylediği arabanın masârifi hükûmet-i mahalliyyece bi't-tesviye kendisine i‘mâl etdirilerek li-ecli't-tecrübe Tophâneye irsâli emr ü iş‘âr buyurulmakdan nâşî sebk eden teblîgâta cevâben bu kerre mahalli kâimmakâmlığından alınan tahrîrâtda mûmâ-ileyh Tahir Efendi masârif-i lâzımesinin tesviyesi için hükûmete mürâca‘at etmeksizin iki yüz elli guruş mikdârı bir meblağ sarfıyla ihtirâ‘ eylediği mezkûr araba numûnesini i‘mâl ederek vapurla Tophâneye götürmüş olduğu izbâr kılınmış idiğinin arz ve beyânına ictisâr kılındı. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 18 Rebîülâhir sene [1]327 ve fî 25 Nisan sene [1]325

Çatalca Mutasarrıfı Vekîli
Bende
(Mühür)
Atanas

***

Dâhiliye Mektûbî Kalemi
Evrâk numarası: 30-2
Târîh-i Tebyîzi:
25 Rebîülâhir sene [1]327 – 3 Mayıs sene [1]325

Harbiye Nezâret-i Aliyyesine

Nezâret-i Aliyyelerinin 24 Şubat sene [1]324 târîhli ve 1488 numaralı tezkiresi cevâbıdır.

Silivrili Tahir Efendi'nin bir onbaşı takımına esnâ-yı harbde siper olmak üzere ihtirâʿ eylediği arabanın numûnesini iki yüz elli guruş kadar bir meblağ sarfıyla iʿmâl ederek vapurla Tophâneye gönderdiği Çatalca Mutasarrıflığından alınan tahrîrât-ı cevâbiyyede bildirilmekle ol bâbda.

Mohaç Meydan Muharebesi'nde Bir Türk Akıncısı ve Macar Şövalyenin Çarpışması,
Süleymanname TSMK, Hazine, no. 1517, v. 212a

İNDEKS

Fatih Sultan Mehmet Dönemi Osmanlı Topu,
Eyüpsultan Semti

A

Abbasi halifeliği 502
Abdi Hızır, Hâssa Postîndûzân cemaatinden 59
Abdi Yusuf, Hâssa Şemşîrgerân cemaatinden 60
Abdi, mîrî kârhânede humbara döken 141
Abdurrahman Efendi, Mühendishâne-i Berrî-i Hümâyûn hocası müderrislerinden 44, 499, 507, 508
Abdurrahman Mehmed, Hâssa Kemângerân cemaatinden 63
Abdurrahman Nafiz Efendi, Darbhane-i Âmire Nazırı 330, 331
Abdurrahman Nafiz, es-Seyyid, Mâliye Nazırı 81, 82
Abdurrahman Paşa, Vezir, Kocaili Sancağı Mutasarrıfı 244
Abdurrahman, Selanik Baruthane Nazırı 225
Abdülaziz, Sultan 38
Abdülfettah Efendi, Sadaret Kethüdâsı Mühürdarı 239
Abdülhalik [Renda], Milli Müdafaa Vekili 557
Abdülhamid Han (Sultan I. Abdülhamid) 25, 38, 583, 589
Abdülhamid, II., Sultan 35, 38, 46,
— Fotoğraf Albümleri 145, 157, 279, 287, 343, 373, 377, 381, 385, 391, 395, 401, 414, 427, 449, 494, 521, 525, 571, 577, 641
Abdülkadir Ağa, Sercebeî 131, 132
Abdülkerim, Sertopî 123
Abdüsselam Beyefendi, İstanbul Harc-ı Hâssa Emini Naibi 93
Acarya, Hindli, Amerika'dan Berlin'e gelen 204, 205
acemi 94, 425, 426
— oğlanı 47, 497
açdırma 69, 70
Açe Sultanlığı 31
Açıklar Ağası 309
açkı 147, 148
Ada-i Kebîr (Büyükada) 370, 371
Adapazarı 434
Adem Cemalettin Efendi, dökümcü, Almanya'ya staja gönderilecek kişilerden 558
Adem, Hz. 26
adem-i isâbet 405
Adliye Vekili 469
aerodinamik 568, 570
agribar 38
ağaç kırdırmak 301
Ağrıboz 115, 120
— Kalesi 123
âhen 93, 94, 105, 317, 332
Ahmed Abdullah, Hâssa Kârdgerân cemaatinden 61
Ahmed Abdullah, Hâssa Kârdgerân şakirdanından 62
Ahmed Abdullah, Hâssa Postîndûzân cemaatinden 59
Ahmed Ali, Hâssa Tîrgerân cemaatinden 64
Ahmed Aziz Efendi, el-Hâc, Tersâne-i Âmire Emini 317
Ahmed Bey, Âsitâne Baruthanesi Nazırı 227
Ahmed Bey, Hızâne-i Âmire görevlisi 70
Ahmed Bey, Kırşehri Sancağı beyi 299
Ahmed Bey, Tophâne-i Âmire Kolağalarından, uhdesine Binbaşılık tevcîh olunan, Meclis-i Askerî Azâsı 199, 200, 201
Ahmed el-Mücahid, Müslüman Etiyopya Sultanı 30
Ahmed Emrullah, Hâssa Kârdgerân cemaatinden 61
Ahmed Ferid, Dâhiliye Vekili 469
Ahmed Fethi, Harbiye Nazırı 80, 81
Ahmed Fethi, Tophane Müşiri 277
Ahmed Fuad, Rize Mebûsu, Türk Tayyâre Cemiyeti Reisi 551
Ahmed Haydar, Hâssa Tîrgerân cemaatinden 64
Ahmed Hüseyin, Hâssa Kemângerân şakirdanından 63
Ahmed Kapudan, Kefeli 120
Ahmed Murad, Hâssa Bozdoğaniyân cemaatinden 62
Ahmed Mustafa, Kethüdâzâde, Hâssa Postînduzân şakirdanından 60
Ahmed Paşa, Humbaracıbaşı bk. Humbaracı Ahmed Paşa 36, 38
Ahmed Reis, Çakal, Hacı, sefîne reisi 119
Ahmed Reşad, Mâliye Nazırı 394
Ahmed Süreyya, Emin Bey'in mahdûmu 46, 48, 607
Ahmed Usta, Tophâne-i Âmirede tüfekçi ustası 46, 609
Ahmed, Gürcü, Hâssa Şemşîrgerân cemaatinden 60
Ahmed, Ordu-yı Hümâyûnda el kumbarası döken dökmeci 105
Ahmet Bey, Yüzbaşı, elektrik mühendisi, Almanya'ya staja gönderilecek kişilerden 558
Ahmet Hasan Bey, Almanya'ya staja gönderilecek kişilerden 558
ahşâbî 503
Ahyolu 241
akademik tedris sahası 568
akçe 151, 303, 314, 365, 366, 369, 371, 372, 373, 399, 400
Akdeniz 37, 129, 502
Akgürgen Köyü, İznikmid kazası 321

âkıfe, hançer türü 55
Akka 39
Akkirman 307
Akkoyunlu ordusu 31
akrobasi muallimi 560
Aksaray 34, 227
aksu bk. sebel 517
Akşehir 34
Alagözler, İznikmid kazası 321
Alanya Tersanesi 37
âlât
—-ı cihâdiyye 191
—-ı fenn-i tıbâat 508
—-ı harb 129, 188, 346
—-ı hendese 503, 504
—-ı nâriye 639, 640
alay talîmi 516
Albatros Tayyâre Fabrikası, Berlin'de 475
Alemdar Vak'ası 33
alet
— icatları 46
—-i nâriye 639
Ali Abdullah, şakird, Hâssa Kemângerân cemaatinden 63
Ali Ağa, Binbaşı 339
Ali Bey, Bergos Âyanı 242
Ali Bey, Mîr-alay 379
Ali Bey, Mühendishâne-i Berrî-i Hümâyûn Mîralaylarından 192
Ali Celâl Paşa, es-Seyyid, Çirmen Sancağı Mutasarrıfı, sâbık Vezir 250
Ali Efendi ibn-i Hüseyin 109
Ali Efendi, Baruthâne-i Âmire Nazırı 217, 219
Ali Efendi, İmalat Kolağalarından, uhdesine Binbaşılık tevcîh olunan, Meclis-i İmalat Azâsı 199, 200, 201
Ali Efendi, Kâtib-i Sâlis 192
Âlî Efendi, Osmanlı Devleti'nin Londra Sefâreti'nde memur 357, 358
Ali Efendi, Tophâne-i Âmire Kolağalarından 199
Ali Fethi, Başvekil ve Müdâfaa-i Milliye Vekili 469
Ali Hasan, Tirgerân-ı Hâssa Tîrgerân şakirdanından 65
Ali Hüseyin, Hâssa Postîndûzân cemaatinden 59
Ali İbrahim, Hâssa Şemşîrgerân şakirdanından 61
Ali İdris, Hâssa Tîrgerân cemaatinden 64
Ali Kethüdâ Çiftliği, İznikmid kazası 321
Ali Kethüdâ, Cebeciler Kethüdâsı 219
Ali Mustafa, Hâssa, Niyâmgerân cemaatinden 62
Ali Necib Paşa, Mühimmât-ı Harbiye Nazırı 417, 418, 422
Ali Râif Efendi, Mehterâne tahrîr memuru 589
Ali Reis, Dede, el-Hâc, sefîne reisi 119
Ali Rıza bin Salih, es-Seyyid, Ferik, Topkapı Saray-ı Hümâyûnu Muhâfızı 651
Ali Rıza, Harbiye Nazırı 653
Ali Rıza, Mâbeyn Kâtibi 380
Ali Sâib 379
Ali, Cebecibaşı Ağa 255
Ali, çırak, Hâssa Bozdoğaniyân cemaatinden 62
Ali, el-Hâc, Kethüdâ-i Cebei 217
Ali, Heybeliada'da yapılan kışla ve Mühendishane işine memur 511
Ali, Sertopî 107
Ali, Sirem, Hâssa Kârdgerân şakirdanından 62
Ali, Sirem, Hâssa Şemşîrgerân cemaatinden 60
Alman Ceneral Konsülatosu 205
Alman firması 43
Alman irtibat uçağı 43
Almanya 35, 41, 42, 43, 393, 527, 535, 554, 555, 556, 557, 559, 639
— balon fabrikaları 42
— barutu 439, 440
— havacılık sanayii 43
— İmparatoru 637
Âmedî-i Dîvân-ı Hümâyûn 390, 411, 520
amele 264, 265, 267, 271, 272, 273, 313, 370, 371, 557, 559
— koğuşları 370
— taburları 485
— yevmiyesi 135, 264, 271, 272, 273, 275, 314
amel-mânde toplar 115
Amerika 43, 203, 204, 205, 431, 487
—-lı 38, 43
Amerikan yardımları 41
amiral 38
Anabolu Kalesi 27, 175, 177, 178
Anadolu 26, 29, 30, 32, 34, 41, 433, 434, 453, 539, 540
— Beylerbeyisi 211
— beylikleri 37
— kadıları 211
— Valisi 583
Anbar taburları asâkiri 426

Anbar Taburu 45
Anbar-ı Âmire 183, 184, 185
anbarlı kalyonlar 38
Anczutin, mühendis, Polonyalı, tayyâre inşaatı (tayyare planları) konusunda uçak mütehassısı 570
Andre Bertiyer (Berthier), Mösyö, Mühendis ve Yâver-i Hazret-i Şehriyârî, Mîrlivâ 291
Ankara 35, 41, 434, 467, 469, 471, 472, 476, 477, 478, 539, 540, 543, 551, 552, 557, 558, 567
— İstasyonu 451
— Savaşı 31
antrenman atelyesi 484
araba 169, 173, 242, 243, 583, 584, 653, 654, 655
— aksamı 41
— imâli 653
— kirâsı 110
— tarîkı 434
arabacı 95, 322
Arabacılar Kışlası 243
Arabacılar-ı Âmire Ruznâmçesi 330
Arabî 517
Arakil, Usta, Azadlu Baruthanesinde barut imalinde görevli 35, 237, 239
Aramiş yolu 67
Arap evlâdı (Endülüs Emevileri) 502
Arap, Şam'da 55
Arapça 26
Aras Nehri 30
arda çarhı 359, 362
Ardahâne 358
Arif Bey, kaymakam, Meclis-i Askerî Azâsı 200
Arif Efendi, demirci, Almanya'ya staja gönderilecek kişilerden 558
Arif Paşa, mirliva, Meclis-i İmalat Azâsı 200
Arif Zeki Efendi, Tophâne-i Âmire Nazırı 597
Arifî 32
Aristo 503
arkebüz bk. fitilli tüfek 31
Armistron 516
Armstrong topu makineleri 429
arpacık 611
Arslan Köyü, İznikmid kazası 321
Arz (Dünya) 516, 517
Asâkir-i Berriye Mekteb-i Harbiyesi Şâkirdânı 515
Asâkir-i Hâssa 188, 422, 575
— Tüfenkhânesi 421, 422
Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye 33, 39
— süvârîleri 181
asâkir-i muntazama 599
— Alay Emini 273
— kaymakamı 262, 268, 269
asâkir-i müstahfızîn 517
Asâkir-i Nizâmiyye-i Şâhâne 81, 575
asâkir-i şâhâne 375, 502
âsâr tercemesi 503
asid 40
— fabrikası 645, 646
— istihsâli 645
— kabı 439, 440
Âsitâne 75, 115, 125, 137, 138, 225, 228, 241, 244, 299, 501, 504, 584
— Baruthanesi 225, 227
— Kaymakamı 129
asker
— devşirme 28
— nizâmı 504
— ocakları 39
— talîmi 502
— tüfeği 46, 609
Askerî Fabrikalar 557, 558
Askerî Fabrikalar Usta Mektebi 537, 538, 539, 540
Askerî Meclis bk. Meclis-i Askerî, Tophâne-i Âmirede 199, 200
Askerî Müze, İstanbul 29
askerî
— alandaki ıslahatlar 38
— ataşeler 42
— başarısızlık 28
— binalar 32
— despotizm 28
— devrim (1500 – 1800) 27, 28
— fabrikalar 35, 41, 455, 537, 538, 540, 554, 555, 556, 557, 559
— gelenekler 28
— havacılık 43
— hidemat 485
— imalat 39, 41
— pilot 563

— tarih araştırmaları 28
— tayyârecilik 42, 478, 563
— teknoloji 27
asma çubuğu kömürü 233
Âşir Efendi'nin arsası, İstanbul 44, 505
at gemisi 307
Atanas, Çatalca Mutasarrıfı Vekili 654
Atanik Ağa, Kılıncî 87, 88
Atatürk 43
ateş
— gemisi 38
— gücü 27, 28, 31
— ocağı 161
— teknikleri 31
ateşle kal olunmak 281, 282
ateşleme sistemi 31
ateşli silahlar 25, 26, 27, 28, 29, 31, 32, 33, 37, 46
Atıcılar Meydanı, Bursa 26
atıcılık 26
atış
— açısı 35
— denemeleri 45
— taktikleri 32
atlı savaşçılar 28
Atmeydanı 34
atölye 33, 563
Av ve Revolver Fişekleri Fabrikası 41
avadanlık 376
avâid 271
avârız 93
avcı tayyâresi 484
avcılık 26
Avrasya 29
Avrupa 27, 28, 30, 31, 33, 34, 35, 36, 38, 39, 40, 42, 43, 44, 291, 345, 346, 347, 362, 383, 394, 399, 400, 502, 503, 504, 530, 533, 543, 544, 551, 552, 553, 613, 645
— ahâlîsi 502
— Askerî Devrimi (1560 – 1660) 27, 28
— baruthaneleri 34
— devletleri 28, 502, 503
— fabrikaları 33, 46, 366, 367, 399, 400, 609
— hükûmeti 552
— orduları 32
— silah sanayii 40
— tarihçileri 28
— tarzı eğitim 35, 44
— tayyâre tipleri 472
— teknolojik ilerlemeleri 28
— topları 28
— usulü top dökümü 40
— uzmanlar 28, 33
— ülkeleri 39, 40
— üstâdları 237
— üstünlüğü 28
Avrupa Muhârebe-i Umûmiyyesi 204
Avrupaca 347
Avusturya 39
Âyan 241
— Aydos 250
— İznikmid 242, 244
— Pınarhisar 242, 244
— Vize 242, 244
Ayandon 299
Ayas Bey, Sertopcuyân 93
Ayas Cafer, Hâssa Tîrgerân şakirdanından 65
Ayas, Erzurum Beylerbeyisi 579
Ayasofya Camii 36
Ayazma Saray-ı Hümâyûnu, Üsküdar, İstanbul, 36, 135
Aydın 34
— Muhassılı 233
— sancağı 233
aydınlatma fişekleri 41
Aydos 248
— Âyanı 251
Ayine Gölü 434
Aynalıkavak, İstanbul 37, 38
Azadlu Baruthâne-i Âmiresi 35, 38, 234, 237, 239, 259, 371
Azak 120
azîmet harcırâhları 552
azot 646

B

Babadağı 26, 120, 123
— Kadısı 67
Bâb-ı Âlî 155, 203, 314, 337, 394, 433, 605, 624
— Daire-i Sadâret 353, 390, 411, 520
Bâb-ı Seraskerî 603

— Tercüme Odası 513
Babürlüler 27, 31
Bacalaşko (bacaluşka) top 30, 95
Baç 30
Bağçecik, İznikmid kazası 321
Bağdad 37, 282
— Baruthanesi 281, 282
— Vâlîsi 282
bağdadî tavan 256
Bağdasar, Ermeni ustabaşı 33
Bahariye Köşkü, Eyüp, İstanbul 44
Bahâüddin Bey 211
Bahçekapısı, İstanbul 44, 505
bahrî kuvvet 624
Bahr-i Sefîd Boğazı, (Çanakkale Boğazı) 192
— Muhâfız Vekili 200
Bahr-i Siyâh 120, 121, 123, 634
— Boğazı (İstanbul Boğazı) 192, 633, 634
— kalyonları 121
Bahriye Nezâreti 38, 341, 353, 516, 609, 613, 615, 620, 623, 624
— Dairesi 38, 341, 342, 347
— Hazinesi 341
— Meclisi 38, 339, 341, 342
— Mektebi 515
— Nazırı 613, 615
— Mektûbî Kalemi 615
bahşiş 266, 271
bakır 30, 36, 99, 107, 109, 291, 403, 404, 406
— levha 291
— ve çelik kimyâgerliği 527
Bakırköy 34, 40
Bali, Sirem, Hâssa Şemşîrgerân şakirdanından 61
Balkan 28, 29
— hükûmetleri hudûdları 543
— kaleleri 31
balmumu pul 375
balon 42
— satın alınması 42
balta 94, 188, 262
Balta Limanı 369
balyemez (top cinsi) 30, 151, 173, 241, 244, 328
— arabaları 169
baraj 483
Barbaros Hayreddin Paşa 37, 38
barça 38
bârgîr
— kuvveti 339, 357, 358, 363, 376, 516
— topları 107
Baron de Tott, François, Fransız Beyzadesi, mühendis 38, 44, 151
barut 25, 27, 28, 29, 30, 31, 33, 34, 35, 36, 37, 41, 99, 125, 129, 213, 221, 225, 228, 233, 234, 239, 277, 278, 282, 285, 286, 289, 313, 383, 384, 397, 404, 439, 440, 447, 459, 516, 517, 616, 618, 622, 627, 637, 638, 639, 640, 643, 645 646
— adi 278
— çarhı 35, 237
— denkleri 227
— dibekleri 34, 228
— fabrikası 35, 40, 41, 45, 397, 447, 637, 639 Felemenk 35, 239
— haznesi 30, 607
— ıslâh etmek 99
— icadı 27
— ihtiyacı 30, 34
— imâli 33, 34, 35, 125, 126, 225, 227, 228, 234, 237, 239, 281, 282, 383, 439, 440, 640, 646
— imparatorlukları 27
— inhisârı 457
— kutusu 448
— pamuk 277, 278, 447, 617, 618, 620, 622
— perdâhtcısı 219
— sandığı 449
— siyah 217, 221, 222, 225, 227, 233, 234, 581
— taş 447
— vezni 404
—-ı çakıl 616, 618, 622, 627
Barut Çağı 27
barutçu 34, 126, 239, 357
— bölüğü 33
— fenni 640
— kethüdâsı 34
— neferleri 34
Barutçubaşı 34, 35, 39, 126, 217, 259, 281, 282, 357, 365, 366, 369, 371
baruthane 30, 33, 34, 35, 38, 39, 45, 125, 126, 192, 193, 213, 217, 227, 228, 259, 285, 286, 330, 362, 370, 371, 383, 433, 439, , 440, 447, 527, 646

— Atmeydanı, İstanbul'da 125
— Azadlu 35, 38, 237, 239, 259, 371
— Bağdad 282
— Gelibolu 233, 234
— kimyagerleri 645, 646
Baruthane Meclisi, Paris'te 285
Baruthane Nazırı 35, 217, 228, 219, 234
basma kağıdı 508
Basmahâne 505, 507
Basra 30, 34, 37
başıbozuk amele 425
Başkitâbet, Tecrübe ve Muâyene-i Mamûlât-ı Harbiye Şubesi 604
Başkumandan Vekili 206
Başkumandanlık 203, 204
başmuallim 503, 504
Başmuhâsebe 137, 141, 144, 148, 155, 156, 163, 166, 167, 169, 171, 178, 183, 184, 185, 231, 241, 242, 243, 244, 249, 250, 251, 309, 318, 325, 329, 331, 508, 581, 584
— defterleri 228
— Kalemi 171
baştarda 37
Başvekâlet 471, 472, 478, 543, 551, 552, 556, 557, 567
— Kalem-i Mahsûs Müdüriyeti 457, 467, 469, 543
— Kanunlar ve Kararlar Tetkik Dairesi 462, 463, 486, 487, 493
— Muamelat Müdürlüğü 459, 460, 461, 554, 559, 560
— Yazı İşleri Dairesi Müdürlüğü 566
Başvekil 469, 472, 544, 555, 566
Batı 28, 29, 31, 32, 42
— askerî teknolojisi 28
— Avrupa 27
— Hindistan 30
— merkezci tarih yazımı 28
Bayezid, II., Osmanlı Sultanı 26, 29, 30, 31
Bayezid, İstanbul 26
Bayezid-i Hundgâr, Yıldırım Bayezid 29
bazik sistemi 399, 400
Behram Abdullah, Hâssa Tîrgerân cemaatinden 65
Behram, Bosna, Hâssa Siperduzân cemaati 65
Behram, Frenk, Hâssa Şemşîrgerân cemaatinden 60
Behram, Halife, Hâssa Tîrgerân cemaatinden 64
bekciyân 94
Bekir, Davud, Hâssa Tîrgerân cemaatinden 64
Bekir, Paşa, Tüfekhane Müdürü 188, 189
Bekir, Usta, Marangozbaşı 241
Belçika 40
Belgrad 28, 30, 118, 122
Belkowski, mühendis, Polonyalı, motor inşaatı konusunda uçak mütehassısı 570
bellut 93, 94
Bender 307
— Seraskeri 46, 137, 138
bennâyân 94
benzin 562, 564
Bereketlü (Bereketli) 266, 272, 273, 275
Bereketullah Efendi, Hindli, Amerika'dan Berlin'e gelen 204, 205
Bergos
— âyanı 242, 244
— kadısı 242, 244
Berlin 42, 203, 204, 205, 475
— fabrikaları 204, 205
— Sefâreti (Osmanlı Devleti'nin) 203, 204
berrî kuvvet 624
Beşiktaş 44, 483, 484, 493
Beykoz Çayırı 369
Beynelmilel Elektrik Kongresi (1889) 635
Beyoğlu 543, 633, 634
beyza 93
bıçak 33, 171, 311
bıçakçı esnafı 27
bıçkıcı 303
Biga
— cibâlleri (dağları) 234
— kadısı 234
Bilâd-ı Selâse 277, 278
Birecik Tersanesi 37
Birinci Dünya Savaşı 25, 26, 40, 41, 43
Birinci Ferik 403
Bizans
— gemileri 29, 35
— İmparatorluğu 37
Black, Mr., İngiliz tüccar 33
Bleriot (uçak cinsi) 43
bocurgat 361
Bod (Johann Elert Bode) 515
bodoslama resmi 337

Boğaz
— Hisârları 129, 151, 305
— istihkâmâtı 634
Boğaziçi 369, 370, 371
Boğazlar 205, 593
Bolu 38
— Mebûsu 543
bomba 41, 203, 204, 205, 206, 461
— atan tahta tüfek 206
borda aletleri 568, 570
boru 358, 361, 364
Bostancıbaşı 125, 126, 129
Bostanî Tüfekçi Ocağı 32, 33
Bostâniyân-ı Hâssa Ocağı 33
Bozdoğaniyân cemaati 62
Brest Limanı 634
Brestovalar 357
brik 38
Bristol (uçak cinsi) 43
Budin 30
buğu kapakları 358
buhar 516
— gücü 39
— makineleri 33, 41, 515, 516, 634
buharlı gemiler 38
Bulgaristan 529
Burgaz 241
burgu 36, 39, 262
Burgundiya gemileri 29
Bursa 26, 29
Büyakada 370
Büyük Havuz, Tersane'de 38
Büyük Şef bk. Millî Şef (İsmet İnönü) 483
Büyük Türk Savaşları (1683-1699) 28
Büyükdere 311

C

Cafer Abdullah, Hâssa Kârdgerân cemaatinden 61
Cafer Abdullah, Hâssa Niyâmgerân şakirdanından 63
Cafer Abdullah, Hâssa Tîrgerân cemaatinden 64
Cafer Hüseyin, Hâssa Tîrgerân cemaatinden 64
Cafer, Bosnalı, Hâssa Postîndûzân cemaatinden 59
Cafer, Bosnalı, kolçakçı 53
Cafer, Macar, Hâssa Postîndûzân cemaatinden 59
California 204, 205
Cânib Efendi, Havuz Nazırı 313, 314
cebe 36, 331
Cebeali (Cibali) Kapısı 165, 166, 167
Cebeci Abdülkadir Ağa 132
Cebeci Ocağı 26, 27, 33, 34, 36, 37, 38, 99
Cebecibaşı 131, 132, 147, 148, 257
— Ağa 36, 37, 53, 99, 101, 133, 148, 175, 256
Cebecibaşı İsmail Ağa 177, 178
Cebeciler
— Kethüdâsı 219
— zümresi 101
cebecilik ilmi 53
Cebehâne 32, 36, 37, 45, 53, 73, 113, 131, 132, 133, 138, 147, 148, 165, 173, 204, 217, 231, 241, 242, 255, 256, 257, 317, 330, 499, 581, 584, 638
— arabaları 173, 242, 243, 244, 409, 411
— Nazırı 257
— Ruznâmçesi 330
Cebehâne-i Âmire Kışlası 256
cebel topları 293, 294, 627, 637, 638, 639, 640
Cebrâil (melek) 26
Cemaat-i Rihteciyân-ı Humbara 36
Cemal Paşa, Ferik, Tophâne-i Âmire Meclisi Reis Vekili, Dâr-ı Şûrâ Azâsı 604, 605
Cenova 204, 205
cephane 28, 41
Cevad Abbas, Tayyâre Cemiyeti Reisi, Bolu Mebûsu 472, 543
Cevad, Sadrazam ve Yâver-i Ekrem 444, 520
cevher 248, 249, 250, 251, 252, 263, 264, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 370
cevherci 264, 270, 272
Cevherî, İmam 42
ceviz soltat kundağı 422
Cezâyir 303
— Beylerbeyisi 53
Cezayirli Gazi Hasan Paşa, Kaptan-ı Derya 44
Chalkokondyles L., Bizans tarihçisi 29
Chayes Paşa, Mirliva, Tophâne-i Âmire Torpido Fenni Muallimi 46, 633, 635
Cherbourg 204
— Limanı 634

Cibali 32
Cihânzâde Hüseyin Bey, Aydın Muhassılı 233
Cindermend 434
Claude-Aleksandre, Bonneval Kontu, Fransız bk. Humbaracı Ahmed Paşa
Cumhuriyet Dönemi 35

Ç

çakırcı 322
çakmak taşı 434
çakmakçı 175, 177, 178
çakmaklı
— top 159, 591
— tüfek imali 32
çalar saat 502
Çaldıran Savaşı 30, 31, 32
Çanakkale 41, 206
çap 263, 264, 266, 271, 328, 329, 333, 334
— pergârı 271, 272
— yuvarlak 266
— pasaparola 263
çapa demir 617, 622
çapaksız dâneler 249
Çardak 305
çarh 33, 34, 35, 125, 183, 184, 241, 264, 268, 314, 314, 357, 358, 359, 360, 362, 363, 369
— fabrikası 369
Çarhâne 33, 375, 376
çarhlı sürat topu 243, 244, 599
çârsû 94
Çatalca 45, 637, 640, 643
— Kumandanı 627
— Mutasarrıflığı 654, 655
Çatha (Gümüşhane) 30
çatma-i mizber 95
Çayır karyesi, İznikmid kazası 321
çekdiri 313
çekdirme 593
— gemisi 45
çekeleve 38
çekiç 262
— ustası 346, 347
— vapuru 191
çekme seyyar fünyesi 448
çelik 206, 345, 347, 397, 400, 448, 557
— bıçaklar 363
— dağ topları 45
— fırını 393, 399, 400
— imâlâthânesi 389, 390, 527
— kaplama zırh 346, 347
— namlulu tüfek 40
— ray 39
— sahrâ obüs topu 448
— şarapnel kovanı 448
— top 46, 399, 400, 607
çelik kurşun gömleği 406
çelikhane 554, 556, 557, 559
Çepni karyesi, İznikmid kazası 321
çeribaşı 265
Çeşme Vak'ası 38, 44
çete kayıkları 309
Çırak Mektebi 539
çırakcıyân 94
çıralı Filyos biçmesi 410
çıralı hatıl 410
çift motorlu uçak 44
çifte fişenk hazineli 609
Çifte Havuzlar 561, 563
Çifte Minareli Medrese 30
Çin 28, 31
Çinliler 28
Çirmen Sancağı 251
— Mutasarrıfı 250
çivi 363, 629
Çobançeşme, İstanbul 45
çorbacı, Samakovcuk 249
Çorlu 41
çûbhâ 94
çûb-ı mizber 94
Çubuklu 369, 370, 371
çuka 99
— fabrikası 358
çukur-ı kalıb 94
Çukurova 31

D

Dâhiliye
— Mektûbî Kalemi 654, 655
— Nazırı 204, 205
— Nezâreti 203, 204, 467, 653, 654
— Vekâleti 467
— Vekâleti Vekili 469
Daire-i Sadâret Tahrîrât Kalemi 530
dâne 138, 141, 231, 249, 250, 264, 266, 293, 627, 640, 643
— dökülmesi 249, 272, 273
Dapey İmalathanesi, Şişli, İstanbul 41
Darbhane-i Âmire 109, 176, 330, 331, 372
— Nazırı 330, 331
— Nezâreti 372, 373
Darbuzan (darbzen) 55, 94, 95
— top 30
Dâr-ı Şûrâ-yı Askerî 39, 188, 342, 603, 604, 605
— Topçu Dairesi 604, 605
Darmstadt Motor Fabrikası Anonim Şirketi 475
Darmstadt Teknik Dârulfünûnu (Technische Hochschule) 475
dârulfünûn profesör kürsüsü 475
daru't-talim 539
daru't-tıbâ 508
Davud, Alaman, tolgacı 53
De Havilland, İngiliz uçak üreticisi 43
Debre 33
Defterdâr 143, 147, 165, 181, 183, 227, 233, 248, 255, 314, 317
— Efendi 131, 151, 167, 237, 243
— Vekili 125
Değirmen Köyü, İznikmid kazası 321
Deli Beyzâde, sefîne reisi 120
delme çarhı 359
Delvigne 33
demir 30, 35, 36, 38, 39, 40, 110, 262, 263, 317, 318, 331, 361, 362, 364, 369, 370, 371, 557, 584, 616, 617, 620, 622
— çapa 262
— çarçuve 361
— çarh 263
— çeşme şişi 262
— dökümhânesi 361, 370
— fabrikası, Zeytinburnu 35, 39, 191, 192, 193, 259, 357, 362, 365, 369, 371, 372
— gelberi 262
— gülle 29, 45
— humbara 36
— namlulu tüfek 40
— sefâyin 516
demirci 265
— âvadânlıkları 361
— körüğü 448
— ocağı 161, 162, 163, 361
Demirhâne 37, 39, 358, 361, 370, 371
Demirkapı 370, 371
Demirköy, Kırklareli bk. Samakovcuk karyesi 248
demiryolu fabrikaları 483
demiryolu kirişleri 363
dendân 69
deneklik 242, 243, 244
deneme 44, 45
deniz
— direği 618, 620, 622, 623
— haydudları 617, 618, 622
— karağolu 616, 622
— lağımı 516
— savaşları 38
— tayyâresi 43
— teknolojileri 38
Deniz bütçesi 460
Deniz Hava Kuvvetleri 43
denizaltı 38
denizciler 37, 38
denizcilik üssü 37
Deraliyye 175, 242, 244, 248, 285, 358, 501
derbendci 322
derece-i mukâvemet 405
Dergâh-ı Âlî/Dergâh-ı Muallâ 132, 165, 329, 330, 331, 332, 497
— Kapıcıbaşısı 75, 77, 244, 251, 252, 309
— Topçubaşısı 231
— Topçuları Ocağı 105
— Topçuları Bölükbaşısı 99
— gediklisi 249
Dergâh-ı Muallâ bk. Dergâh-ı Âlî
Dersaâdet 175, 177, 178, 189, 204, 205, 206, 228, 248, 249, 250, 277, 278, 282, 286, 289, 291, 357, 366, 369, 371, 431, 433, 539

— dökümhâneleri 248, 251
— Müessesât-ı Nâfia Komiserliği 548
Derviş Ağazâde Mehmed Paşa 121
— kadırgası 123
Derviş Muslihiddin bin Ahmed, Kılıççı Ustası Şüca'nın vasiyeti şahitlerinden 57
deryâ seferi 99
destgâh 291, 317, 345, 346, 347, 351, 359, 360, 362, 375, 393, 409, 443, 508, 613
Devlet Demir Yolları 557
Devlet Giray Han, I., Kırım Hanı 307
devlet hazinesi 36, 563
Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye 126, 204, 233, 237, 250, 269, 313, 351, 358, 362, 365, 430, 501, 502, 503, 504, 507, 575, 620, 623, 633, 634
— tebaası 633, 634
devletin silah ihtiyacı 40
Dımışkîhane ayrıca bk. kılıçhane 27, 32
dibek 33, 222, 227, 228
dinamo makineleri 634
dipçik 609
dirhem 584
divân tezkiresi 178
Divanhane 37, 505
Dîvân-ı Âlî 166
Dîvân-ı Hümâyûn 166, 227
— Hâcegânı 233
Dîvân-ı Muhâsebât Riyâseti 413
Divriği Büyük Gök Okulu, (Nuri Demirağ'ın açtığı) 44
Divrik (Divriği) 483
Diyarbekir
— Beylerbeyi 211
— beyleri 211
— kâdîları. 211
dizçek 27
doğancı 322
doğramacı esnafı 75
Dolmabahçe 33, 36, 191, 192, 193, 369, 371
dolomit (mineral) 558
Donanma 34, 38, 67, 115, 122, 125, 305, 311, 317, 346, 347, 502, 597
— Cemiyeti 43
— kalyonları 118, 121, 122, 325, 327, 581
— nizâmı 504
— topları 377
dost sefinesi 634
dökme
— demir 30, 358, 361, 363, 364
— ocağı 256
Dökmecibaşı 36, 105, 132, 133, 141, 144
Dökücü
— Humbaracıbaşı 131
— ustaları 249
— ücretleri 132, 133
Dökücübaşı
— Halîfesi 144
— Kethüdâsı 144
dökülen dâneler 249
döküm
— ocağı 42, 249, 361
— ustaları 41, 249
Dökümhane 37, 39, 41, 248, 251, 252, 255, 262, 267, 268, 291, 339, 358, 362, 363, 364, 365, 366, 369, 370, 433, 513, 558
— Hasköy 331, 357
— Müdürü İbrahim Bey 269, 271
— Pravişte 264, 266, 270, 271, 272, 273, 274, 275
Dördüncü Ordu-yı Hümâyûn 437
Drama 263, 266, 268, 269, 272, 273, 274
— Hâkimi, Mehmed Necmeddin 270
— Kazası İdare Meclisi üyeleri 268, 272
— Meclisi 271
— Muhassıllığı 270
— Müftîsi 274
— Nâibi 271, 274
Duleba, mühendis, Polonyalı, tayyâre inşaatı (statik, mukavemet) konusunda uçak mütehassısı 570
dûrbîn 618, 623
dûrbînhâne 339
Dük dö Malakof [Duc de Malakoff], Fransa'nın Londra Büyükelçisi 285, 286
düleklik
— karaağaç 242, 244
— sütûn 244
— tomruk 241
dülger 248
dümen 321
dümenci 309

düşman
— filosu 205
— mermiyâtı 638
— sefînesi 516, 634
düvel-i ecnebiye 406, 607
— asâkiri 646
— tüccârı 189
Dziewonski, mühendis, Polonyalı, motor inşaatı konusunda uçak mütehassısı 570

E

Ebniye
—-i Hâssa Müdürü 85
— Komisyonu 379, 389, 410, 604
—-i Mîriyye Müdürü 85
ebniye 166, 167, 365, 366, 411
—-i askeriyye 433
— hümâyûn 166
Ebûbekir, el-Hâc, İzmir Kadısı 223
Ebülfeth Sultân Mehmed Hân Gâzî bk. Fatih Sultan Mehmed
ecnebî
— mühendisler 568
— talebe 475
eczâ 36, 110, 264, 277, 383, 523
— tahlil ve işleme yerleri 41
eczâcı esnafı 277, 278
edevât-ı
— âheniyye 317, 418
— harbiyye 189, 417
— seferiyye 165, 309
Edhem Efendi, Dâr-ı Şûrâ Azası 604, 605
Edhem Paşa, Teftîş-i Askerî Komisyon-ı Âlîsi Reis-i Sânisi 397
Edincik 37
Edirne 29, 75, 110, 121, 122, 123, 250, 627, 654
— Kadısı 75
— Kalesi 42
— Mahkemesi 75
— Top Dökümhanesi 29
— yamakları 75
Edirnekapı 26
Eflatun 503
Efrenc tâifesi 228, 503
efvâh-ı nâriye 637, 639
Ege Bölgesi 38
eğeciyân 94
eğer kaltağı 449
eğitim
— bombaları 41
— uçakları 43
— uçuşları 43
Eğri 31
ehl-i İslâm 503
— karyesi 369
Ekrem Saim Efendi, demirci, Almanya'ya staja gönderilecek kişilerden 558
el bombası 41
el humbarası 36, 73, 105
— tapası 138
elastiki çelik 399, 400
Elbasan 33
elcekhâ (ellik) 94
elektrik 483, 516, 634
— döküm ocağı 558
— feneri 616, 620
— fünyesi 643
— izabe ocağı 558
— motoru 205
— şirketi 548
— vinci 558
elektrikli ziraat aleti 41
Elifba-i Osmânî 523
Elmadağ, Ankara 35, 41
elsine
— muallimi 504
—-i Efrenciyye 503
elvân fişenk 437
Emîn, kâtib 93
Emir Alemdar Çiftliği, İznikmid kazası 321
Emlâk-ı kadîme-i hâkâniyye 353, 354
Emrullah Mustafa, Hâssa Kemângerân cemaatinden 63
endâht-ı bahriyye 517
Enderûn-ı Hümâyûn 69
Endülüs 42
Enfield tüfekleri 40
Enver, Başkumandan Vekili 206
erbâb-ı sanayi 539

Erciş Kârhânesi 34, 215
Ereğli (Karadeniz) 39, 434
Erhart
— Fabrikası, Almanya'da 393
— şarapnelleri 45, 643
Eric L. Jones 28
Erkân-ı Harb 543, 544
Erkân-ı Harbiye 383, 407, 429, 461, 471, 560, 604, 605
— Feriki 289
— Mirlivası 403
— Müşiri 630
Erken Modern Çağ 28
Ermeni ustabaşı 33
Ermeniyyü'l-ibâre 357
errekeşân 94
Ersekujvar 31
Erzurum 30, 40, 41
— Beylerbeyi 211, 579
— Kadıları 211
— Sancakbeyleri 211
Esad Bey, Kaymakam, Meclis-i İmalat azası 200
esbâb-ı mûcibe lâyihası 539
Eser-i Cedid (zırhlı gemi ismi) 35
Eser-i Hayr (Osmanlı'nın ilk buharlı gemisi) 38
Eski Mezopotamya 26
Eskiil 34, 227
Eskişehir 41, 43, 410, 434, 467, 484
esliha 171, 191, 195, 447, 459, 583, 638
— müheyyâ 623
—-i askeriyye 199, 200
—-i nâriye 645, 646
—-i tedâfüiyye 623
—-i terhîbiyye 622
ester (katır) 264, 266, 267, 271, 272
— masârıfı 267
Estergon 31
eşkıya 32, 39
eter 41
Etimesgut Uçak Fabrikası 43
Etiyopya 30
evkâf 322
Evliya Çelebi Seyahatnamesi 26, 29, 42
Evrâk Müdüriyeti 616, 624
Eyüb Paşa, Ferik, Bahr-i Sefid Boğazı Muhafız Vekili, Meclis-i Askerî Reisi 199, 200
Eyüp, İstanbul 44

F

fabrika 33, 39, 41, 45, 195, 206, 259, 291, 346, 357, 358, 365, 366, 369, 370, 371, 379, 403, 404, 405, 406, 425, 431, 433, 434, 447, 476, 487, 552, 554, 556, 557, 559, 629, 633, 634, 640
— Dumansız Barut 640, 646
— Nuri Demirağ'ın Divriği'de kurmayı planladığı 483
— personeli 471, 484
— Zeytinburnu Demir 362, 365, 369, 370, 371, 373
— Zeytinburnu Fişek 375, 379, 380, 403, 404, 405
Fabrikalar Müdüriyet-i Umûmiyesi 451
Fabrisi oğlu Stefano, İtalyan, müste'men 36
falya 105, 607
Fârisî 517
Fatih Sultan Mehmed 26, 29, 31, 32, 35, 37, 165
Federal Almanya 463
Felah Grubu 540
Felemenk taklîdi harbi 421, 422
fem-i âlet-i nâriye 639
fen 502, 504, 618, 620, 622, 623
— âlemi 472
— imtihânı 504
— kitâbı 623
— komisyonu 484
—-i baytariye 515
—-i deryâ 503, 504
—-i esliha 524
— i harb 515, 516
—-i hendese 501, 507
—-i inşâ-yı süfün 503
—-i istihkâm 517
—-i kimyâ 516
—-i lağım 508
—-i makine 515, 516
—-i mesâha 524
—-i resm 503
— i topçuluk 517
Fener 113
Fenerbağçe 353, 354
feodal beyler 27, 28

Ferhad Abdullah, Hâssa Tîrgerân cemaatinden 64
Ferhad Sultan, Hâssa Postîndûzân cemaatinden 59
Ferid, Sadrazam 411
Ferrin, İngiliz fabrikatör 39
Ferruh, Tüfenk Nazırı 97
fesser (?) 94
Fethi Ahmed Paşa, Tophâne-i Âmire Müşiri 278, 282
Fevzi Çakmak, Mareşal, (Genelkurmay Başkanı) 483
Feyzi, Nâfia Vekili 469, 484
Feyzullah, Tersâne-i Âmire Mîrî Yuvarlak ve Humbara Kârhânesi üstadı 231
fındık 30, 31, 55
Fındıklı 241, 242
— İskelesi 242, 243, 244
Fırat Nehri 37
fırın 110, 151, 328, 329, 364, 369, 383, 399, 400
— Fransız Beyzadesi'nin yaptığı 151
— mevzûâtı 333
—-ı köhne 94
fırka 437
fırkate 37, 38, 107, 120, 123, 321, 591
Filibe 34
filinta 609, 651
— kundağı 147
— tabancası 46
— tüfek 33, 171
Filistin 34
filo 44, 205, 516
Filyoz kanadlığı 161, 162
Firdevsoğlu
— Çırak Mektebi 41
— Kışlası, Erzurum 41
— Silah Tamirhanesi, Erzurum 41
fişek 33, 255, 256, 375, 376, *394, 397, 403,* 404, 405, 406, 437, 609, 613, 629, 638
— fabrikası, Kırıkkale 41, 45 375, 397, 451
— imalatı 40, 41
— kovanı 403
— kurşunu 403, 404, 405, 406
Fişekhane 33, 37, 255, 256, 257, 329, 375, 376, 379, 380, 433
fişenk bk. fişek
fitil 31, 36, 159, 171, 583
— otu 36, 99
fitilli tüfek ayrıca bk. arkebüz 31, 32
Floransa 29
fondluk çelik 607
fonograf 383
Forjaşantiye Kumpanyası (Societe Nouvelle des Forges et Chantiers de la Mediterranee) 346, 347
fotoğraf 483, 560, 568
França Kralı 502
Françalı
— kalfalar 313
— mühendisler 313
Fransa 36, 42, 43, 285, 286, 291, 535, 607, 634
— balon fabrikaları 42
— havacılık sanayii 43
— Hükûmeti Bahriye Nezâreti 635
Fransız 34, 35, 38
— lisânı 503
— mühendisler 40
— ordusu 39
Fransız Beyzâdesi bk. Baron de Tott, François
Fransızca 523, 524, 633
fren dopronu 516
Frenk 239
Frin (William Frin), Fabrikatör, mühendis bk. William Frin 357
Fuad Paşa, Müşir, Yaver-i ekrem 611
furun 363, 364
fünûn 191, 501, 502, 503, 504, 524
—-ı bahriyye 511
—-ı harbiyye 501, 502
—-ı istihkâmiyye 199
fünye 41, 618, 638

G

Gabor Agoston (Macar Tarihçi) 28, 29
gaddare 27
Galata 26, 37, 41, 93
— Kulesi 42
Galib, Mirlivâ, Zeytunburnu Fabrika-i Hümâyûnu Memuru 407
ganimet 41
gâvsâle 263
gayrimüslim 40

gaz
— halkası 45, 46, 448, 607
— kaçakları 46, 607
— tazyîki 404, 640
— tenekesi 616, 620
Gazanfer Abdullah, Hâssa Kemângerân şakirdanından 64
Gazhâne, Dolmabahçe 191, 192, 193, 195
Gelibolu 26, 37, 38, 67, 233
— Baruthanesi 34, 35, 125
— Baruthanesi Nazırı 233, 234
— Kadısı 67
— Nâibi 233
— sancağı 37
— Tersanesi 34, 37
gemi 29, 35, 38, 299, 305, 311
— inşa tezgâhı 37
Gemlik 37, 433
— Körfezi 434
— Tersanesi 38
Genelkurmay 478, 487
Geoffrey Parker 27
gerder 94
gılâf-ı seyf 69
Girid 28, 67
— Cezîresi Seferi 67
— Kuşatması 38
Glasgow 357
göç-i hümâyûn 126
göğüslük 575
gönder (seren) 617, 622
Görice 29
gösteri uçuşları 42
Göztepe 561, 563
Grand Hotel de Rome 204, 205
Graterolles, Mösyö, Fransız mühendis, Fen Müdürü 634
Gucerat Sultanlığı 30
guruş-ı Rûmî 365
güherçile 30, 33, 34, 209, 211, 213, 221, 227, 228, 233, 239, 281, 282, 434
— kalhanesi 41
Gülhâne Cebehâne Anbâr-ı Hümâyûnu 651
gülle 29, 30, 33, 35, 36, 129, 141, 191, 517, 587, 589, 591, 593, 601
gümrük emini 178
gümüş 629
Güngörmez Tekkesi, İstanbul, Baruthane Meydanı'nda 34, 125
gürz 27, 171
Güzelhisar 233

H

Habsburglar 28, 31
Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyûn 242, 244, 269, 270, 273, 274
Hacı Ahmed Çiftliği, İznikmid kazası 321
Hacı Ali, Malazgird Dizdârı 211
Hacı İbrahim Çiftliği, İznikmid kazası 321
Hacı İbrahim, Hâssa Kârdgerân cemaatinden 61
Hacıağa karyesi, İznikmid kazası 321
haddâdân 94
hadde 346, 347, 360, 361, 362, 363, 558
Haddehane 291, 369, 554, 556, 557, 558, 559
Hadımköy, İstanbul 45, 627
Hadîka-i Hümâyûn 126
Hâfız Hüseyin Efendi, Seccâdecibaşı 609
Hâfız Mehmed Paşa, Erzurum Valisi 40
Hâfız Paşa, Mirliva, Dâr-ı Şûrâ Azâsı 604, 605
Hâfız Paşa, sâbık Serasker Kaymakamı 418
Hâkimiyet-i Milliye Matbaası 552
Hakkâri 34
— Beyi 215
Hakkı Bey, Kaymakam, Erkân-ı Harbiye Dairesi'nde istihdâm edilen 604, 605
Hakkı Efendi, Binbaşı, Baruthâne-i Âmire kimyâgeri 527
Haleb 55
Halebî kantar 330, 331
Halı Çayı (Kali Çayı) 434
Halıcıoğlu, İstanbul 44
Haliç 35, 37, 38, 41, 371
Halil Abdullah, Hâssa Tîrgerân cemaatinden 64
Halil Ağa, Barutçubaşı 217
Halil Efendi, İstanbul Gümrüğü Emini 176, 177
Halil İnalcık 29
Halil Paşa, Mirliva 40
Halil Paşa, Tophâne-i Âmire İmalat Dairesi Feriki 192, 193, 195, 200
Halil Paşa, Tophâne-i Âmire Müşiri 431
Halil, Seryaver 376

Halim, Hacı, Mühimmât Emini, Humbarahâne-i Âmire Kâtibi 249, 251
Halkapınar Silah Fabrikası, İzmir 41
Hamdibey, Kırklareli bk. Turulya karyesi 248
hâmız karbon 516
Hamid Halil Paşa, Sadr-ı esbak 502, 584
Hamidiye Fırkateyni 346, 347
Hamza, Efrenc, tolgacı 53
hangar, Yeşilköy'de 483
Hanya Kalesi 113
harb sefînesi, monitör 346
harbendegân 267
Harb-i Umûmi (I. Dünya Savaşı) 204
Harbiye 192, 195, 425
— Anbârı 417, 418
— Dairesi Riyâseti 45, 206, 471
— fabrikaları 45
— mühimmâtı 426
— Nazırı 42, 80, 81, 181, 259, 370, 371, 418, 529, 653
— Nezâreti 413, 418, 422, 529, 530, 533, 535, 654, 655
— ruznamçesi 80, 81
— taburları 45, 426
Harc-ı Hâssa Emini 93
Hariciye
— Nezâreti 203, 206, 285
— Vekâleti 543
— Vekâleti Vekili 469
harita 44, 353, 369, 503, 504, 507, 516, 519, 620
Harlan (uçak cinsi) 43
harp
— aletleri 39, 41
— sanayii 40
— tayyâre motor fabrikası 487
Hart, Mister, Mühendis 645, 646
hartuç 637, 639
Harunü'r-Reşîd 502
Hasan Abdullah, Hâssa Bozdoğaniyân cemaatinden 62
Hasan Abdullah, Hâssa Kârdgerân cemaatinden 61
Hasan Abdullah, Hâssa Kemângerân cemaatinden 63
Hasan Abdullah, Hâssa Postîndûzân cemaatinden 60
Hasan Abdullah, Hâssa Şemşîrgerân şakirdanından 61
Hasan Abdullah, Hâssa Tîrgerân şakirdanından 65
Hasan Ağa, Cebecibaşı 101
Hasan Ağa, Gümrük Emini 178
Hasan Ali, Hâssa Kemângerân şakirdanından 64
Hasan Bey, Drama ve Tevâbii Kazâları Muhassılı, Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyûn'dan 274
Hasan Bey, Hacı, İmalat Miralayı 192
Hasan Efendi, Mühimmât Nazırı 175, 178
Hasan Hüseyin, Hâssa Tîrgerân cemaatinden 64
Hasan Hüsnü, Ticâret Vekili 469
Hasan İskender Bey, Erkân-ı Harb Binbaşısı, Tayyâreci 43, 543, 544
Hasan Paşa, Hacı, Ferik, İmâlât Meclisi Reisi 199, 200
Hasan, Bahriye Nazırı 613, 615
Hasan, Çavuş 303
Hasan, Hacı, Dergâh-ı Muallâ gediklilerinden 249
Hasan, Mîr-âhûr-ı Sânî Pâyesiyle Şâm Defterdârı, Dergâh-ı Muallâ Kapıcıbaşılarından 77
Hasan, Mühimmât-ı Cebehâne Nazırı 175
Hasan, Şücâ bin Abdullah'ın şakirdlerinden 57
hâsılât-ı top 328, 329
Hasköy 362
— Dökümhânesi (Kârhânesi) 151, 329, 330, 331, 332, 333, 357, 366
— Kışlası 499
— Tophanesi 327
Hâssa Cebeciler 53
haşebiyye 516
Hâşim Bey, Pravişte Dökümhâne-i Âmire Müdür-i sâbıkı, Hâcegân-ı Dîvân'dan 262, 268, 269, 270, 271, 273
hatt-ı havâî 547, 548
Hava
— Kurumu 478, 484
— Kuvvetleri 44, 478, 484, 487, 493
— Mektebi 560
— sanayii 43, 44
— Yolları tayyâreleri 478
havacılık 42, 564, 485, 568, 569, 570
havan 33, 35, 36, 42, 95, 105, 110, 132, 137, 138, 213, 329, 331, 332, 333
— topu 30, 35, 36, 143, 144, 329, 330, 331, 332, 333
Havran 34
havuz 313, 314, 321, 351
— Nazırı 313
Hawk muharebe uçağı, ABD 43
Haydar Abdullah, Hâssa Siperduzân cemaatinden 65
Haydar Abdullah, Hâssa Tîrgerân cemaatinden 64

Hayreddin, sipahi 93
Hayrioğlu karyesi, Karaman Eyâleti 227
Hazine 99, 192, 193, 267, 272, 379, 380, 394, 451, 527, 554, 556
—-i Âmire 69, 147, 176, 178, 228, 242, 244, 257, 309, 331, 332, 584
—-i Hâssa 87, 88, 353, 354
—-i Hâssa Nazırı 88
—-i Mâliye 345
Heinkel uçakları 42
Heinrich Daniel Ruhmkorff bk. Romkorf 516
Hekimbaşı Efendi ayrıca bk. Reisü'l-etıbbâ 278
helon 132, 248, 249, 250, 251, 252, 266, 271, 272, 273, 274
Hendese 44, 501, 503, 507, 513, 517, 523
— Odası 44
—-i Mülkiye Mektebi 519, 520
Hendesehane (Humbarahane /Humbara Ocağı) 36, 499, 508
Hersek kaleleri 29
Hess Motor Anonim Şirketi 475
Heybeli Adası (Heybeliada) 511
Heyet
—-i Fenniyye 439, 440, 472, 548
—-i Vekîle 543
Hezarfen Ahmed Çelebi 42
Hezargrad Güherçile Fabrikası 40, 195
Hıfzı Paşa, Üsküb Nazırı, 181
Hızâne-i Âmire 93
Hızır Abdullah, Hâssa Kemângerân şakirdanından 64
Hızır Abdullah, serbölük, Hâssa Kemângerân cemaatinden 63
Hikâyât-ı Müntehabe, Tophâne-i Âmire İdadi Birinci Sanayi Alayı Mektebi derslerinden 523
Hikmet ve Kimyâ Laboratuvarı 47, 459
Hikmet-i Tabiiyye, Tophâne-i Âmire İdadi Birinci Sanayi Alayı Mektebi derslerinden 516, 523
Hind İhtilâli 204, 205
Hindistan 31, 204, 205, 206
Hindliler, Amerika'daki 204, 205
Hint Okyanusu 30
Hipodrom, İstanbul 42
Hirschberg 475
hisâr eri 307
Hisareyn, İznikmid kazası 321
Hoca Ovannes, Barutçubaşı bk. Ovannes, Hoca, Barutçubaşı (Hovahannes Bey Dadyan) 282, 357
Horasan 30
horasan harcı 36, 110
horasanlı beyaz sıva 256
Horovioğlu Çiftliği, İznikmid kazası 321
Hoşalay, Kastamonu 299
Hotel de Rome 204, 205
Hristiyan
— dökümcü ustalar 29
— tüfekleri 32
Huceyr, âsî, Şam'da 55
Hudavendigâr-ı esbak (Sultan III. Mustafa) 166
hudûd-ı bahriye 620
Hughes, Mösyö, İngiltereli 635
humbara 29, 30, 35, 36, 44, 73, 99, 109, 110, 115, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 131, 132, 133, 135, 217, 231, 239, 250, 321, 507, 516, 618, 622, 623
— dâneleri 122, 123, 138, 141, 250
— ecnâsı 249 /havanları 109, 131, 132, 133
—-i nev-îcâd 231
Humbaracı
— askerler 36, 44, 329, 507
— kışlası 44, 507
— Ocağı 36, 38, 39, 329, 330, 331, 332, 507, 508
— Ocağı Nizamnamesi 36, 44
Humbaracı Ahmed Paşa (Claude-Aleksandre, Bonneval Kontu), Fransız 36, 38, 133
Humbaracı Kârhânesi, Üsküdar'da Ayazma Sarây-ı Hümâyûnu'nda 135
Humbaracıbaşı 131, 132, 133, 217
Humbaracılar Nazırı 499
Humbarahâne 36, 250, 330, 332, 333
— Dökümhânesi Muhâsebesi 329
— Kâtibi 249
— Kışlası 44
— Nazırı 250, 329, 330, 331
—-i Âmire Ruznâmçesi 329, 330
—-i Mamûre ocakları 249
hurûf kalıbları 508
hurûfat takımı 507
hüccet-i şeriyye 110
Hükûmet-i Seniyye 203, 434, 634, 639
Hüseyin Abdullah, Hâssa Kemângerân cemaatinden 63
Hüseyin Abdullah, Hâssa Şemşîrgerân şakirdanından 61

Hüseyin Ağa, Kasımpaşa Dökümhânesi müdürü, silah-şörân-ı hâssadan 325
Hüseyin Ahmed, Hâssa Şemşîrgerân şakirdanından 61
Hüseyin Bey, Aydos Âyanı el-Hâc Yusuf'un vekili 251
Hüseyin Bey, Komisyon Memuru, Binbaşı 192
Hüseyin Efendi, Binbaşı, Tamirhâne-i Hümâyûn'a memur 407
Hüseyin Hasan, Hâssa Kemângerân şakirdanından 63
Hüseyin Hasan, Hâssa Tîrgerân cemaatinden 64
Hüseyin Kasım, Hâssa Tîrgerân cemaatinden 64
Hüseyin Mehmed, Hâssa Tîrgerân şakirdanından 65
Hüseyin Mihaliç, Hâssa Kemângerân cemaatinden 63
Hüseyin Paşa, Mîrî Kalyonlar Kapudanı 113
Hüseyin Pervane, Hâssa Kârdgerân şakirdanından 61
Hüseyin Veli, Hâssa Kemângerân şakirdanından 64
Hüseyin, Arnavud, Hâssa Postîndûzân cemaatinden 60
Hüseyin, Bosnalı, Hâssa Şemşîrgerân cemaatinden 60
Hüseyin, Çavuş, Cezâyir çavuşlarından 303
Hüseyin, Çerkes, Hâssa Postîndûzân cemaatinden 59
Hüseyin, Sirem, Hâssa Şemşîrgerân şakirdanından 61
Hüsrev Abdullah, Hâssa Kemângerân cemaatinden 63
Hüsrev Abdullah, Hâssa Postîndûzân cemaatinden 59
Hüsrev Bey, Rodos Beyi 301
Hüsrev, Van Beylerbeyisi 215

I

Irak 28, 29
ıslahat 39, 40
Istabl-ı Âmire 184
— Anbârı 185
— Ruznamçesi 185
ışık yakmak 635

İ

iâşe 540
İbn Fernas, Endülüslü, IX. yüzyılda kanat takıp uçmaya çalışan 42
İbrahim Ağa, Humbaracı Kârhânesi'nin yeniden yapımına memur 135
İbrahim Ahmed, Hâssa Şemşîrgerân cemaatinden 60
İbrahim Bali, Hâssa Kârdgerân şakirdanından 61
İbrahim Bey, Pravişte Dökümhâne-i Âmire yeni müdürü, Asâkir-i Muntazama-i Şâhâne Kaymakamı 262, 268, 269, 270, 271, 273
İbrahim Halil, Hâssa Tîrgerân şakirdanından 65
İbrahim Haydar, Hâssa Tîrgerân cemaatinden 64
İbrahim Hızır, Hâssa Kemângerân şakirdanından 63
İbrahim Mehmed, Hâssa Tîrgerân cemaatinden 65
İbrahim Musa, Hâssa Bozdoğaniyân cemaatinden 62
İbrahim Mustafa, Hâssa Kemângerân cemaatinden 63
İbrahim Paşa, Ağrıboz Muhâfızı 115
İbrahim Paşa, Mirlivâ, Tophâne-i Âmire Tecrübe ve Muâyene Dairesi Azâsı 407
İbrahim Paşa, sâbık Silistre Vâlîsi 249
İbrahim Reis, sefîne reisi 119
İbrahim Reşid Efendi, el-Hâc, İrâd-ı Cedîd Defterdarı, Muallem Asker Nazırı 171
İbrahim, Macar, kolçakçı 53
İbrahim, Mîr, Pravişte Dökümhâne-i Âmire yeni müdürü, Asâkir-i Muntazama-i Şâhâne Kaymakamı 269
İbrahim, mübâşir 135
İbrahim, Sirem, Hâssa Kemângerân şakirdanından 63
İbrahim, Sultan 34
icâd 40, 616, 623
İcra Vekilleri Heyeti 451, 453, 455, 457, 459, 460, 461, 462, 463, 467, 469, 486, 493, 538, 539, 543, 544, 554, 555, 559, 560
— Riyâseti 538
İçel 34
İdare-i Umûmiye Müdüriyeti 467
iğeleme 110
iğne 375, 609
iğneli
— filinta 429
— tüfek 32
İhsan Efendi, elektrikçi, Almanya'ya staja gönderilecek kişilerden 558
İhsan Hüseyin bin Mehmed, Mirliva, Ebniye Komisyonu Reisi 410
ihtirâ' berâtı 615, 618, 620, 624
ihtiyâcât-ı âcile-i askeriyye 376
ihtiyâc-ı sınâî 539
ihtiyât istasyonu 618, 623
İkdâm (gazete) 623
İkinci Ordu-yı Hümâyûnu 437
İktisad
— Vekâleti 483
ilân-ı harb 433

İlm-i
— emrâz 517
— hayvânât 515
— hesâb 503
— heyet 515, 516
— inşâiyye 516
İlmihâl 523
ilmühaber 80, 81, 171
İlyas Hızır, Hâssa Kemângerân cemaatinden 63
imâlât 39, 45, 196, 200, 250, 257, 330, 425, 501, 533, 557, 558, 604
— alayı 45, 426
— Feriki 193
İmâlât Dairesi, Tophâne-i Âmire 38, 40, 191, 192, 193, 341, 342
İmâlât Meclisi, Tophâne-i Âmirede teşkil olunan 40, 192, 193, 195, 196, 199, 200
imâlâthâne 32, 41, 409, 411
İmâlât-ı Bahriye Komisyonu 345, 347
İmâlât-ı Harbiye fabrikaları 41
İmâlât-ı Harbiye Müdüriyet-i Umûmiyesi 41, 453, 538, 539
İmlâ (ders adı) 523
ince donanma 30, 37, 311
İncirköyü 369
İnegöl 233
İngiliz 43
— demiri 362
— fabrikatör 35
— fişekleri 41
— ordusu 40
— perdahtı barut imali 35
— usûlü 645
İngiltere 25, 26, 33, 34, 35, 39, 40, 43, 204, 346, 347, 358, 370, 413
— barutu 239
— kâğıdı 508
— kârı dâne 249
— perdâhtı barut 35, 225, 239
İngiltereli Muallim 272
İnönü, Eskişehir 484
inşâ-i kale 501
iplikhane 37
Îrâd-ı Cedîd 317
— Defterdârı 171, 499
— Hazinesi 507, 508
— mahzeni 318
İran 28, 29, 31, 34
— kükürdü 34
— ordusu 30, 31
— pasaportu 204
İranlı
— casus 30
— New York'taki 204
İsa Murad, Hâssa Postîndûzân cemaatinden 59
İsa Mustafa, Hâssa Kemângerân cemaatinden 63
İsa Osman, Hâssa Postîndûzân cemaatinden 60
İsa Yusuf, Hâssa Kemângerân şakirdanından 64
isâbet sathı 405
İsakçı Anbarı 309
İsalar Çiftliği, İznikmid kazası 321
isbid (araba tekerleğinin ağaç kısmı) 241, 242, 243
İshak bin Abdullah, kapıcı, Kılıççı Ustası Şücâ bin Abdullah'ın vasiyeti şahitlerinden 57
iskandil (denizin derinliğini ölçen alet) 618, 623
iskele 37, 241, 264, 271, 305
— inşâsı 370
İskender bin Abdullah, Usta-i miyângîr, Şücâ bin Abdullah'ın vâsîsi 57
İskender Çelebi Bahçesi, Bakırköy, İstanbul 34, 126
İskender, Bosnalı, Hâssa Kârdgerân cemaatinden 61
İskenderiye 177
İskenderun 228
İslam 28, 503
— devletleri 28
— dünyası 31
—-î medeniyetler 28
İslamlar, Amerika'da 204
İsmail Ağa, Sercebeciyân-ı Dergâh-ı Âlî (Cebecibaşı) 175, 176, 177
İsmail Paşa, İstihkâm Alayı Mirlivası 192
İsmail Paşa, Vezir, Anadolu Vâlîsi ve Sofya Cânibi Seraskeri 45, 583
İsmail, Şah, Safevî Hükümdarı 30, 31
İsmet
— Paşa, Başvekil 472
— İnönü, Reisicumhur 462, 483, 486, 493
İspanyol 32, 502
ispirto 41

İstanbul 26, 27, 28, 29, 32, 34, 35, 36, 37, 39, 41, 42, 44, 93, 95, 109, 125, 126, 129, 166, 167, 433, 457, 460, 461, 486, 493, 544, 561, 563, 579, 584
— Baruthanesi 34, 35, 219, 225, 227, 239, 259
— Boğazı 29
— Elektrik Şirketi 547
— Gümrük Emini 176, 177
— Kadısı 32, 93, 97
— Kuşatması 29, 35
— Müessesât-ı Nâfia Komiserliği 547
— surları 32, 165
— Teknik Üniversitesi 44
— Tersanesi 37, 38
— Uluslararası Sergisi (1863) 39
— Vilâyeti Meclis-i İdaresi 354
— Yaycıbaşısı 75
İstifano veled-i Fabrisi, humbara havanlarını işleyen, müste'men 109
istihkâm 44, 199, 200, 503, 515, 604, 635
— Okulu 39
istimbot 351
İstimlâk Karârnâmesi 467
İstinye
— İmâlâthânesi, İstanbul 41
— Körfezi 369
İsveç
— bayrağı 351
— kârı dâneler 249
— Kralı 32
— Sefîri 351
İsveçli 313
— hocalar 351
— kalfalar 313
— mühendisler 314
İş Bankası Müdür-i Umûmisi 469
iş erleri 241, 242, 244
İş Ocağı 41
— Tamirhanesi, Erzurum 41
işaret fişekleri 41
işçi 110, 483, 484
işçilik 413
İşkodra 30
İtalya
— havacılık sanayii 43
— Sefârethânesi 351
İvan, IV. 31
İvranya 181
— Kalesi 29
İyneada (İğneada) İskelesi 251, 252
izâbe (ergitme) 39, 362
izli mermiler 42
İzmid 30, 37, 358, 362, 365, 366, 434
— Gölü 434
— Körfezi 434
— Tersanesi 38
İzmir 41, 223, 228
— Baruthanesi 125
— Kalesi Limanı 222
— Mebûsu 469
İznik 242, 244, 321, 322, 331, 332, 434
— Gölü 434
— Kadısı 244, 321
— Kereste Emini 242, 244
— Mutasarrıfı 321
İzzet Paşa, Ferik, Levâzımât-ı Umûmiye Dairesi'ne memur 35, 439, 645, 646
İzzet Paşa, Mîr-livâ, Erkân-ı Harbiye'de 383

J

J. Snider, Amerikalı 40
Janik, mühendis, Polonyalı, aerodinamik alanında uçak mütehassısı 570
Janiszewski, mühendis, Polonyalı, havacılık malzemeleri teknolojisi konusunda uçak mütehassısı 570
Jean de Wavrin 29
jeopolitik konum 25
jeteratör (jeneratör) 558
Johann Elert Bode bk. Bod 515
John Dale Cooper, Amerikalı 43
Junkers Tayyâre Fabrikası, Almanya 43, 476
Jurnal
— cedvelli 196
— defteri 422

K

K VI (Vecihi Hürkuş'un yapmış olduğu uçak) 44
Kabakçı Mustafa İsyanı 33

kablo 618, 620, 622, 634
kabza 173, 637
—-i dendân 69
—-i kalembek 69
—-i seyf 69
Kadı, Âsitâne-i Saâdet 125
Kadıköy 561, 563
kadırga 37, 38, 47, 119, 120, 121, 123, , 299, 301, 303, 305
kâğıd 41, 504
Kâğıdhâne 34, 36, 37, 44, 45, 117, 118, 122, 123, 125, 501, 503, 505, 589, 591
— Kârhânesi 125
— Poligon-ı Hümâyûnu 404
kal 282
— gazganı 222
kalafatçı 303
kalay 30, 36, 110, 327, 328, 329, 331, 332, 333, 334
kalburhane 33
kale 33, 35, 44, 307, 507, 517, 601
— cebehaneleri 36
— kumandanlığı 205
— kuşatmaları 26, 36
— muhâfazası 307
— topçuları 639
Kale-i Sultâniye Muhâfız Vekâleti 199
kale-kûb toplar 30, 105
kalem yatağı 359, 360
kalembek 69
Kalem-i Mahsûs Müdüriyeti 538
kalfa 264, 265, 266, 313
kalhâne 33, 282
kalıb 94, 110, 266, 271
— neferâtı 265
kalkan 27, 70
Kalkandelen 33, 181
kalyata (kalite) 37, 120, 123
kalyon 34, 38, 118, 121, 122, 123, 125, 176, 311, 317, 318, 321, 322, 337, 591, 597
— habbâzı 177
— topları 325, 591
kama 45, 358, 363
Kamaniçe Kalesi 119, 123
Kâmil Bey, Kaymakam, Londra'ya giden Komisyon üyelerinden 192, 429, 431
— Mîralay, Meclis-i İmâlât Azâsı 200
kancabaş 38
Kandiye 67
— Kalesi 31, 113
Kanlıca 369
kantar 263
kantarcı 264
kânûn lâyihası 538
Kânûn-ı Esâsî 623
Kanuni Sultan Süleyman 29, 32, 34, 37
Kânûnnâme-i hümâyûn 171
kapak takımı 638, 639
Kapancıoğlu Çiftliği, İznikmid kazası 321
Kapan-ı Dakîk ayrıca bk. Unkapanı 431
Kapan-ı Dakîk kapısı bk. Unkapanı kapısı 165
Kapıcıbaşı 309
kapıkulu ocakları 36
kapsül 375, 376, 609
Kapsül ve İmla Fabrikası 41
kapsülhâne 375
kapsüllü
— kaval 40
— tüfekler 32
Kaptan-ı Derya 44
Kapudan
— Paşa 122, 311, 313, 314, 317, 591, 601
—-ı Derya 426
—-ı Deryâlık 37, 38
Kapudane Bey 587
kara
— barut 34
— kükürd 215
kara
— lağımı 516
— mayınları 41
— nakil vasıtası 493
— ordusu 44
— seferi 99
— topcu mermisi 486
kara barut 34
— kükürd 215
Karaağaç 41, 321, 597
— Fişek Fabrikası 41

— Tapa Fabrikası 40, 42
Karabet, Hoca, Saray-ı Hümâyûn kalfası 369, 371
Karaburun 371
Karadeniz 37, 206
— gemileri 30
karağol 622
Karahisar 34, 434
Karaman 228
— Eyâleti 34, 227
— Vâlîsi 228
Karamürsel 37
Karapınar 34, 227
kararname 451, 453, 455, 460, 461, 463, 467, 469, 554, 555, 559, 560
Karasu Deresi 434
karbon 516
Karbulzâde (?) Kadırga reisi 119
kargir 503
— kale 601
kârhâne 32, 33, 36, 99, 123, 131, 231, 241, 251
Kârhâne-i Cedîd 264
Karlofça Antlaşması 38
Karloti İmalathanesi, İstanbul 41
Karolin Feyman, Madam, Moralızâde Vassâf Kadri'nin refikası 204
Kars 41
Kasım (rûz-ı Kasım) 265
Kasım Abdullah, Hâssa Kârdgerân şakirdanından 61
Kasım Bey, Hersek, Mirliva 93
Kasımpaşa 26
— Dökümhânesi 38, 325
kasnak 222
kâtib 267, 270, 271, 272
—-i evvel 195
—-i sânî 195
Kavâid-i Osmâniyye 523
kaval tüfeği, İskoçya tipi 33
Kavala 122, 266, 275
— İskelesi 275
kavalib 508
kayık 38, 250, 307, 597
kaymakam 188, 189
Kaymakam Paşa 122, 188, 311, 591
Kayseri 34, 41, 43, 227, 228, 434, 476
— Güherçile Fabrikası 40, 195
— Kadısı 228
— Sancağı Mutasarrıfı 228
kazâyâ defteri 307
kazgan 281, 282, 363, 376, 413
Kazım Karabekir Paşa 41
kazma 36, 94, 263
kebîr palaska 33, 171
kebîr top 581
keçe 361, 364
Keçi Mehmed Paşa 120, 123
kefâletnâme 552
kefçegîrân 94
kefçe-i âhen 94
Keller Fabrikası 397
Kemal Hakki Efendi, demirci, Almanya'ya staja gönderilecek kişilerden 558
kemân 171
Kemângerân (yay yapanlar) 26, 75
Kemer İskelesi 305
Kemer-i Edremid
— cibâlleri (dağları) 234
— kadısı 234
kendir urgan 616, 622
Kenneth M. Setton 28
Kepler 515
Kerç bk. Kerş 123
kereste 30, 38, 135, 241, 242, 243, 244, 248, 301, 305, 321, 322, 433
— emîni 321
— mahzeni 161, 162
Kerş 121, 122, 123
keser 262, 263
Keskin 41
Kesr-i âdî ve aşârı 523
Kestel 233
keşf-i
— evvel defteri 389, 409, 411
— sânî defteri 411, 519
keşif defteri 166, 167, 369, 371, 443, 649
keten 93, 516
Kethüdâ 175, 178
— Bey, Sadaret Kethüdâsı 239
—-i Tersâne-i Âmire 121

Keyvan Abdullah, Hâssa Kemângerân şakirdanından 64
Keyvan Abdullah, Hâssa Niyâmgerân cemaatinden 62
Keyvan Abdullah, Hâssa Postîndûzân cemaatinden 60
Kezzap bk. tîzâb 277
Kıbrıs 38, 599
— Barış Harekâtı 26
kıl elek 221
kılâ-ı hâkâniyye 199, 200, 502, 503, 504, 601, 620
Kılburun 119
kılıç 26, 27, 36, 39, 69, , 80, 87, 88, 175, 177, 178
— alayı 27
— doğru 33, 171
— eğri 27, 171
— kuşanma merasimi (taklîd-i seyf) 27
— ustaları 27, 77, 175, 176, 177, 178
— yılankavi 27, 31
Kılıç Ali Paşa Camii 41
Kılıççıbaşı 80
Kılıçhane ayrıca bk. Dımışkîhane 26, 27, 79, 80, 81, 85
Kırâet-i fenniyye 523
Kırıkkale 35, 41
Kırım Savaşı 38, 40
Kırkağaç Fişenkhânesi 448
Kırşehri sancağı beyi 299
kısaç 262
kışla 33, 353, 354
— Heybeliada'da yapılan 511
kışlak 256, 257
Kışlak-ı Arabacıyân-ı Top (Top Arabacıları Kışlağı) 173, 242
Kıtaât-ı Fenniye Müfettişliği 42
Kız Kulesi 45, 593
kızak 351
kızgın gülle 593
Kızılbaş, İran 215
Kızıltoprak 561, 563
Kiğı 30
Kilas Nehri 365
Kili 307
Kilisehisar 34
Kimya 523, 524, 527
— dersleri 519, 520
kimyager 277
kimyahâne 389, 390, 519, 520
kimyeviyye 459
Kirasoğlu Çiftliği, İznikmid kazası 321
kireç 36, 110, 248
— fırını 369
kiremid 36, 110
— pûşîde 161, 162
— taklîbi 256
kirpas 309
—-ı bâdbân 221
kîse 365
—-i Rûmî 364, 365
kitle imha silahı 25
Kocaili Sancağı 322
— Mutasarrıfı 242, 244
koğuş 370
— topu 107
kol nizâmı 516
kolçak 27
kolomborna topu 30, 329, 330, 331, 332, 333
komiserlik 548
komisyon
—-ı askerî 394, 645
—-ı mahsûs 439, 440
kompavend usûlü 346
kompozayit sefîne 346
konik mermi 40
kontrato 357, 358, 362, 365, 370, 371, 399, 400, 431, 604
Konya 34, 41, 227, 434
— Güherçile Fabrikası 40, 195
koruyucu teçhizat 27
korvet 38, 317, 370
Kosova Savaşı, II. 31
Kostaki, Osmanlı Devleti'nin Londra Sefiri 285, 286
Kostantıniyye bk. İstanbul 109, 579, 584
kovan 173, 289, 291, 383, 404, 638, 639
— imâli 291
kovanlık bakır yüksük 397
kömür 34, 44, 110, 213, 221, 233, 248, 251, 252, 263, 264, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 371, 434, 507
— fiyâtı 270, 271, 272, 273, 504
kömürcü 264, 265, 267, 270, 272
Köprülüzade Fazıl Mustafa Paşa 39
körük 243, 244, 268

körükcü 265
köseği 94
kösele taşı 358, 362
Köseler karyesi, İznikmid kazası 321
Köy Çiftliği, İznikmid kazası 321
kroki 483, 616, 617, 619, 622
kronograf 640
kroşe namlusu 383
Krup
— barutu 640
— Fabrikası 627
— sahra topları 42, 346, 607, 637, 638, 643
— şarapnelleri 45, 643
kruvazör 345, 346, 347, 634
Kul Hüseyin Paşa, Yeniçeri Ağası 73
Kule Çiftliği, İznikmid kazası 321
Kullar, İznikmid kazası 321
kumbara bk. humbara 35, 99, 105
kundak 110, 137, 147, 148, 161, 162, 206, 399, 400, 409, 411, 583, 638
— arabaları 30, 449
— postası 443
—-ı filinta 148
kundakçı 36, 175, 176, 177, 178
kundaklık elvâh-ı karaağac 242
kurâ 321
— ahâlîsi 321, 322
Kur'ân-ı Kerîm 523
Kurd Kethüdâ 305
Kurd Mehmed, Hâssa Postîndûzân cemaatinden 59
kurşun 36, 37, 126, 255, 256, 289, 376, 397, 404, 584
— gömleği 397, 403, 404, 405, 406, 407
kurşunhâne 375
Kurşunlu Hân 109
Kurtuba 42
Kuvâ-yı Havâiye 471
— Müfettişliği 472
kuvvetli motor 564
kuyruk 94, 147, 148, 607
— manivelaları 637
kuyumcu esnafı 27
kuzât 242, 244
Küçük Hüseyin Paşa 38
Küçük Said Paşa 380
Küçükçekmece Gölü 35
küfe 94
küfeki taşı 370
kükürd 33, 34, 213, 215
— eleği 221
— madeni, Hakkâri'de 34
Küplü 434
küpülü 361, 364
küre-i ayniyye (göz bebeği) ayrıca bk. mukle 517
kürek 36, 94
kürekci 75, 307, 309
kürekli gemi 38
Kütahya 434

L

laboratuvar 558
Lagarî Hasan Çelebi 42
lağım 44, 507
— fenni 508
lağımcı
— amelesi 314
— askeri 44, 507
— kışlası 44, 507
— ocağı 39, 329, 330, 331, 332, 507, 508
Lala Mehmed Paşa, Anadolu Beylerbeyi 31
Lapseki 234, 305
— Kadısı 234
Larende 34
lâyiha 371, 502, 505, 538
Leccûn sancağı 55
Lefke 434
Lengehâne 37, 358, 361, 369
Levâzım Dairesi 38, 45, 341, 342
levâzımât-ı harbiyye 282, 345, 347, 483
Levâzımât-ı Umûmiye Dairesi 439, 440
Levend Çiftliği 32, 33
— Ağası 171
Likoktant (?), Mister, fabrikacı 430
liman 46, 369, 370, 633, 634
lira-yı Osmânî 527
Londra 33, 35, 39, 285, 286, 357, 365, 369, 370, 371, 429, 430
— Londra Sefâreti, (Osmanlı Devleti'nin) 285, 286, 357, 431

Louis Bleriot, Fransız pilot 42
Lübnan 34
Lütfi, Binbaşı, Poligon-ı Hümâyûn Müdürü 407
Lütfullah Ağa, el-Hâc, Dergâh-ı Âlî kapıcıbaşısı 75
lüzûciyetli toprak 638
Lwow (Liviv, Ukrayna'da) 568

M

Maarif
— Vekâleti 551
— Vekili 469
mâbeyn humbarası 617, 618, 622, 623
Mâbeyn-i Hümâyûn 645, 651
— Başkitâbeti 346, 354, 393, 637
Macar kalesi 601
Macaristan 28, 37
Macarlar 28
maden 28, 30, 122, 123, 132, 181, 206, 362, 370, 403, 405, 527
— taharri ruhsatnamesi
maden el humbarası 131, 132, 133
maden kömürü 39, 433, 434 483
madenci 28
madenî boru 41
madenî fişek 40
mahall-i tahsîl 552
Mahmud Ahmed, Hâssa Kârdgerân cemaatinden 61
Mahmud Bey, Erkân-ı Harbiye Mîralayı 289
Mahmud Celal Bey, İzmir Mebûsu, İş Bankası Müdür-i Umûmisi 469
Mahmud Ferhad, Hâssa Kemângerân cemaatinden 63
Mahmud Mehmed, Hâssa Kârdgerân şakirdanından 61, 63
Mahmud Mehmed, Hâssa Kârdgerân şakirdanından, şâkird-i Şems 62
Mahmud Mehmed, Hâssa Tîrgerân cemaatinden 65
Mahmud Muhtar Paşa, Devlet-i Osmâniyye Sefîr-i Kebîri 204
Mahmud Râif Efendi 33, 127, 153, 185, 235, 509
Mahmud Şevket Paşa, Harbiye Nazırı 42, 43, 529
Mahmud Yakub, Hâssa Postîndûzân cemaatinden 60
Mahmud, I., Sultan 37
Mahmud, II., Sultan 33, 39
mahmûz 638
mahrûkât 537, 538
mahzen 37
makara 358, 362
makbûz senedâtı 272, 504
makina 33, 39, 40, 41, 46, 191, 291, 339, 345, 346, 347, 375, 376, 394, 413, 429, 430, 443, 516, 554, 556, 557, 559, 634
Makina ve Kimya Endüstrisi 43
— Kurumu 35, 463
makinist mektebi 43
makinist zabiti 560
makkâb çarhı 360, 361
Makrihora karyesi ayrıca bk. Makriköy 370
Makriköy 639
maksim makineli tüfenk namlusu 455
Malatya 34
Malazgir[d] Dizdârı 211
Mâliye 122, 554
— Hazinesi 272
— Nezâreti 188, 281, 282, 283, 372, 373, 393, 394, 426, 527, 530, 533
— Nazırı 79, 80, 81, 85, 270, 273, 372, 394, 417, 422, 599
— Vekâleti 451, 459, 460, 461, 554, 556, 557, 559, 560
— Vekili 451, 462, 469, 493, 537, 538, 554, 556
mamûlât anbârı 604
Manastır 34
mancana (büyük ve yayvan fıçı)601
Manchester 357
mancılık 361
— çarh takımı 364
Mandal ayağı 629
mandel 94
manivela dış mandalı 629
Manol, Arabgir, zimmî, Hâssa Kârdgerân cemaatinden 61
mantel müsâdemeli dâne tapası 294, 448
mantelli toplar 627, 638, 639
marangoz vapuru 191
marangozbaşı 241
marangozhâne 413, 449, 637
Maraş 26
Mareşal, bk. Fevzi Çakmak Gernelkurmay Başkanı 484
Marshall G. S. Hodgson 27
Marsilya kiremidi 410
Martini Henry (tüfek tipi) 40, 448
— fişengi 387

masârıfât defteri 147
Masârıfât Muhâsebesi 80, 81, 270, 272, 417, 418, 422
mastar imalathanesi 41
matbaanın icadı 27
matematik 36
— eğitimi 44
matkap 41
Mauser (mavzer)
— tüfekleri 35, 40, 45, 46, 289, 383, 443, 444, 611, 613, 629
— çapı 609
— fabrikası 397, 651
— fişenkleri 291, 609, 649, 651
— usûlü 613
mavna 37, 299
mavzer bk. Mauser
Max Foster dumansız barut 627
mâyelik 327, 328, 329, 331, 333, 334, 599
— nühâs 173, 262
— tunç 429
mayın 460
maymuncuk 94
mazbata 82, 347, 372, 513, 519
mecâlis-i askeriyye 188, 199, 200
Mecîdî 389, 390, 411
— nişân 87, 88, 289
Mecîdiye 410
Meclis mazbatası 270
Meclis-i Âlî-i Umûmi 370
Meclis-i Askerî 199, 200, 201
— azâsı 199
Meclis-i Hâss-ı Meşveret 188, 366
Meclis-i İdare-i Vilâyet, İstanbul 353
Meclis-i İmâlât 195, 199, 200
Meclis-i Mahsûs-ı Vükelâ 575
Meclis-i Mebûsân 653
Meclis-i Muhâsebe 80, 81, 271, 272, 273
Meclis-i Umûmi 371
Meclis-i Vâlâ 188, 281, 282, 369, 370
—-yı Ahkâm-ı Adliye 188, 371, 425
Meclis-i Vükelâ 413, 533, 535
— Marûzât Kalemi 353
Mecûsîler kulüpleri, Amerika'da 204, 205
medâyin 502
Medhal-i kavâid 523
mefrûşât 269
Mehemmed Ağa, el-Hâc, Tophâne-i Âmire Nazırı 144
Mehemmed Emin, es-Seyyid 251
Mehmed [Tevfik Efendi], el-Hâc, Seyyid, Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyûndan, araba inşâsına memur 244
Mehmed Abdullah, Hâssa Kârdgerân cemaatinden 61
Mehmed Abdullah, Hâssa Postîndûzân cemaatinden 60
Mehmed Abdullah, Hâssa, Niyâmgerân cemaatinden 62
Mehmed Abdullah, kethüdâ, Hâssa Tîrgerân cemaatinden 64
Mehmed Abdülkerim, Hâssa Kârdgerân şakirdanından 62
Mehmed Ağa bin Abdullah, şahit 110
Mehmed Ağa bin Yusuf, şahit 110
Mehmed Ağa, Enderûn-ı Hümâyûn Hazinesi kethüdâsı 69
Mehmed Ağa, Sercebei Rikâb-ı Hümâyûn 147, 148
Mehmed Ahmed, Hâssa Kârdgerân cemaatinden 61
Mehmed Ahmed, Hâssa Kârdgerân şakirdanından 61
Mehmed Ali Paşa, Tophâne-i Âmire Feriki 273
Mehmed Arif Efendi, Sermimârân-ı Hâssa 162, 166
Mehmed Arif, Mühimmât Müdürü 270
Mehmed Arif, Tophâne-i Âmire Müdürü 273
Mehmed Bey bin İbrahim Efendi, şahit 110
Mehmed Bey, Siroz ve Tevâbii Kazâları Muhassılı, Rikâb-ı Hümâyûnum Kapıcıbaşısı 273
Mehmed bin Hacı Ali, Kılıççı Ustası Şücâ bin Abdullah'ın vasiyeti şahitlerinden 57
Mehmed bin Hasan, Tophâne-i Âmire İdâdî Sanâyi Alayı efrâdından 523
Mehmed bin İbrahim, el-Hâc, şahit 110
Mehmed Efendi, Kâtib, Kâtib-i Sânî, Gazhânede müstahdem 192
Mehmed Efendi, Meclis-i İmalat Başkâtibi 200, 201
Mehmed Emîn Efendi, Hâfız, Sermimârân-ı Hâssa 257
Mehmed Fesa (Evrensev) Bey, Yüzbaşı 43
Mehmed Hamza, serbölük, Hâssa Tîrgerân cemaatinden 64
Mehmed Hân-ı Gâzî, Sultân, Ebü'l-feth (Fatih Sultan Mehmed) 165
Mehmed Haydar, Hâssa Postîndûzân cemaatinden 60
Mehmed Hızır, Hâssa Postîndûzân cemaatinden 60
Mehmed İsmail, Hâssa Kârdgerân şakirdanından 61
Mehmed Mahmud, Hâssa Kârdgerân şakirdanından 61
Mehmed Mirza, Hâssa Postîndûzân cemaatinden 60

Mehmed Mustafa, Hâssa Kemângerân şakirdanından 64
Mehmed Mustafa, Hâssa, Niyâmgerân cemaatinden 62
Mehmed Nazif, Tophâne-i Âmire Nazırı 249
Mehmed Necmeddin, Drama hâkimi 269
Mehmed Pîrî, Hâssa Kemângerân cemaatinden 63
Mehmed Râsim, Sermimârân-ı Hâssa 257
Mehmed Receb, Hâssa Kemângerân şakirdanından 63
Mehmed Reis, Akçaşarlı, sefîne reisi 119
Mehmed Reşid Paşa, Tophâne-i Âmire Feriki 270, 271
Mehmed Rum, Hâssa Postîndûzân cemaatinden 59
Mehmed Said, es-Seyyid 325
Mehmed Saîd, Sadrazam 353
Mehmed Selim Paşa, Vezir, Silistre eyâleti vâlisi 251
Mehmed Seyda, Sadrazam Kethüdâsı, Tersâne-i Âmire Emini 249
Mehmed Şâkir Efendi, Müderris, Torpilcilik Muallimi 46, 615, 617, 618, 619, 620, 623
Mehmed Şâkir ibni Mehmed, Erkân-ı Harbiye Feriki 289
Mehmed Şems, Hâssa Kârdgerân cemaatinden 61
Mehmed Şevki Paşa, Mirliva, Çatalca Kumandanı 627
Mehmed Tahir, Topçu Paşa 597
Mehmed Tevfik Efendi, el-Hâc, Seyyid, Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyûndan 173, 243
Mehmed, Çadırcızâde, Tuna Kapudanı, Açıklar Ağası, Dergâh-ı Âlî Kapıcıbaşılarından 309
Mehmed, el-Hâc, Müdür-i Tüfenkhâne 421
Mehmed, I., Sultan 29
Mehmed, IV., Sultan 34
Mehmed, nev Müslim, Hâssa Bozdoğaniyân cemaatinden 62
Mehmed, nev Müslim, Hâssa Kemângerân şakirdanından 60, 63, 64
Mehmed, Şehrî, Âsitâne-i Saâdet Baruthanesi Nazırı 227
Mehmet Mustafa Efendi, demirci, Almanya'ya staja gönderilecek kişilerden 558
Mehmet Rifat Efendi, demirci, Almanya'ya staja gönderilecek kişilerden 558
Mehmet Tahir Efendi, Usta, Almanya'ya staja gönderilecek kişilerden 558
mehtâblı (nev-icâd top) 591
Mehterbaşı 589
Mehterhâne 330, 589
Mehterhâne-i Âmire Ruznamçesi 330
mekanizmalı tüfekler 32
mekâtib bk. mekteb 357, 365
mekteb
— 357, 365, 503, 513, 530, 562
— idâresi 552
— nizâmnâmesi 553
— şâkirdânı 513, 540
— şehâdetnâmesi 552
— tayyâresi 484, 487, 564
Mekteb-i
— Bahriye-i Şâhâne 516
— Harbiye-i Hâssa 513
— İ'dâdiye-i Şâhâne 517
— Tıbbiye-i Şâhâne 517
— Fünûn-ı Harbiye 515
Mektûbî Efendi 272
melbûsât 537, 538
Memâlik-i mahrûse 503, 515
Memiş Efendi, el-Hâc, Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyûndan, Top Arabacıları Kârhânesi Nazırı, Sipâh Kâtibi 242, 243
Memiş Efendi, Humbaracı ve Lağımcı Ocakları Nazırı 507
Memlükler 30, 31
menfez 351
mengene 41
menzil 620
menzilkeş 321, 322
Mercidabık Savaşı 32
meremmât-ı kabza-i seyf 69
mermi 31, 40, 41, 42, 346, 517, 607, 637, 638, 639, 643
— fabrikası 413, 453
mertek 94, 161, 162
mesâmîr 317
Mesudiye Kalyonu 597
meteoroloji 568
metris 44, 147, 148, 507
— tüfeği 31
mevâdd-ı infilâkiyye 459
Mevâdd-ı İnfilâkiyye Fabrikası 460
Mevkûfât 75, 234, 321
Mevlânâ Çerâğ Sahhâf, Kılıççı Ustası Şücâ bin Abdullah'ın vasiyeti şahitlerinden 57
meydan muharebesi 26, 27, 29, 171
Mezamorta Hüseyin Paşa, el-Hâc 113
mıknatıs 516
Mısır 30, 34, 38, 42, 67, 176, 281, 282

— İskenderiyesi 177
— nânı 264, 268
— Seferi 30
— vergisi 372
mızrak 27, 39, 69, 70
mîâdlı süyûf 79
Michael Roberts 27
Midye Nâibi 248, 249, 251, 252
miğfer/tolga 27
mikrâs 161, 162, 358, 363, 364, 430
— destgâhı 346, 347, 376
mil 357, 358, 359, 362, 363, 364, 516
— makarası 358
millî havacılık 561, 562
Millî İdhâlât ve İhrâcât Şirketi 451
Millî Mücadele 35, 43
Millî Müdafaa 487
— Vekâleti 42, 460, 461, 462, 463, 478, 483, 486, 493, 554, 556, 560
Milli Müdafaa Vekâleti 557, 558, 559
— Askerî Fabrikalar Umum Müdürlüğü 557, 558
Milli Şef, İsmet İnönü 483, 485
millî üretim 26
mimâr 307
Mimâr Ağa bk. Sermimârân-ı Hâssa 126, 161, 162, 163, 166, 167, 255, 313
— Vekili 167
Mimâr-ı Hâssa 125
mimârî (ders) 503
mine-sweeper (vapur cinsi) 205
minkâb takımı 359
minyatür 32
Mîr-âhûr-ı Sânî Pâyesi 77
mirî 32
— akçe 244
— fişenk 255, 256
— humbara
— kalyon 113
— kârhâne 32, 36, 132, 133 141, 231
— tüfek 32, 97, 165, 166, 167
— tüfenkciyân ustası 166
— yuvarlak 231
misket 271, 273, 325, 639
— dâneleri 269, 272
— nakliyesi 273
— top 30
— tüfeği 33
mismâr 70
Mister Story, Top Fabrika-i Hümâyûnu Ustabaşısı 429, 431
miyâne 221, 222
miyângîr ustası 57
mizber 94
MMV-1, Selahattin (Reşit Alan) Bey'in yaptığı uçak 43
model 339, 634
modelcilik 43
modele
— dökümhâne 370
— fabrika 370
modern
— istihkâm 27
— laburatuvar (laboratuvar) 569
— makine 483
— uçuş meydanı 485
Modon-Koron kuşatmaları 31
Moğolca 36
Moğollar 29
Mohaç Meydan Muharebesi 31, 32
Mondros Mütarekesi 41
monitör (harb sefînesi) 346, 347
Mora 28, 34
— cezîresi kılâı 175, 178
— Vâlîsi 178
Moralızâde Vassâf Kadri Bey, Âyan kâtiblerinden 203
Moskova Knezliği 27
motor 43, 44, 205, 206, 487, 493, 564
— inşaatı 568, 570
— malzemesi 471
— üretimi 43
motorlu tayyâre 43, 562
motorsuz tayyâre 562
motör bk. motor 493, 564
— inşaatı 570
Muallem Asker Nazırı 171
muallim 502, 503, 504, 562
— İngiliz 268, 272
Muâyene ve Tecrübe-i Mamûlât-ı Harbiye Meclisi 45, 604
mûcid 623, 635

Mudanya 434
— İskelesi 34
— Tersanesi 38
Muhammed Emin, es-Seyyid 183
muhârebe 516
— fişenk kurşun gömleği 406
Muharrem bin Mustafa, İstanbul naibi 109
muhâsara 31, 517
—-i kılâ 508
muhâsebât 271, 272
muhâsebe 122
— defterleri 28
Muhasebe-i
— Evvel 69, 77, 225, 244, 309
— Masârıfât 275
— Umûmiye 394, 451, 459
— Umûmiye Kânûnu 459
— Umûmiye-i Mâliye 394
—
muhassıl: 233, 270, 271, 272, 273, 274
muhbir-i müsâdeme
— âleti 616, 619, 622, 634
— direkleri 622
muhbirlik 634
Muhlis Paşa, Ferik 192
muhrib 616
Muhtasar coğrafya 523
mukavemet 42, 405, 568, 637
mukle ayrıca bk. küre-i ayniyye 517
Murad Abdullah, Hâssa Bozdoğaniyân cemaatinden 62
Murad Abdullah, Hâssa Kemângerân cemaatinden 63
Murad Ağa, Humbaracıbaşı 217
Murad, II., Sultan 29, 31
Murad, IV., Sultan 30
Murad, Şücâ bin Abdullah'ın kölesi 57
Musa Abdullah, Hâssa Kârdgerân şakirdanından 61
Musa bin Seydi Ali, Hacı 57
Musa Siroz, Hâssa Siperduzân cemaati 65
Muslihiddin bin Hâce Ali, Kâtib, Kılıççı Ustası Şücâ bin Abdullah'ın vasiyeti şahitlerinden 57
Mustafa Abdullah, Hâssa Kemângerân şakirdanından 63, 64
Mustafa Abdullah, Hâssa Niyâmgerân cemaatinden 62
Mustafa Abdullah, Hâssa Şemşîrgerân cemaatinden 60
Mustafa Abdullah, Kethüdâ, Hâssa Postîndûzân cemaatinden 59
Mustafa Abdülhalık, Mâliye Vekili 469
Mustafa Ağa bin Abdülmennân, Sâhib-i Ayâr 109, 110
Mustafa Ağa, Dergâh-ı Âlî Topçubaşısı 231
Mustafa Ağa, el-Hâc, Tophâne-i Âmire Nazırı 155
Mustafa Ağa, es-Seyyid, Ordu Ağası 75
Mustafa Ağa, Kapıcıbaşı, Tophâne-i Âmire Nazırı 162
Mustafa Ağa, Sahib-i Ayar 36
Mustafa Ağa, Topçu Ocağı çalışanı 36
Mustafa Bey, Hacı, Kaymakam, Meclis-i Askerî Azâsı 200
Mustafa Bey, Humbaracılar Nazırı 499
Mustafa Bey, Mîralay, Zeytunburnu Fabrika-i Hümâyûnu Fişenkhânesi memuru 407
Mustafa bin Ali, Hacı, Kılıççı Ustası Şücâ bin Abdullah'ın vasiyeti şahitlerinden 57
Mustafa birâder-i Hamza, tolgacı 53
Mustafa Çelebi, Topçular Kâtibi 497
Mustafa Efendi, Meclis-i Askerî Başkâtibi 199, 200, 201
Mustafa Hân, Sultan (III. Mustafa) 166
Mustafa Hasan, Hâssa Kemângerân cemaatinden 63
Mustafa Hızır, Hâssa Kemângerân cemaatinden 63
Mustafa Hızır, Hâssa Tîrgerân cemaatinden 64
Mustafa Hüseyin, Hâssa Tîrgerân cemaatinden 64
Mustafa İsa, Hâssa Kemângerân şakirdanından 64
Mustafa Kemal, Gazi, Reisicumhur 5, 455, 461, 469, 559, 560
Mustafa Kemal, Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi, Gazi, Reisicumhur 453, 460, 461
Mustafa Kethüdâ 55
Mustafa Kurd, Hâssa Kemângerân cemaatinden 63
Mustafa Mehmed, Hâssa Postîndûzân cemaatinden 59
Mustafa Paşa, el-Hâc, Çirmen Sancağı Mutasarrıfı 251
Mustafa Paşa, Mirliva, Meclis-i Askerî Azâsı 200
Mustafa Paşa, Vezir 305
Mustafa Paşa, Vezir, Tırhala Livâsı Mutasarrıfı 176, 177
Mustafa Ramazan Bey, Kimyager, Almanya'ya staja gönderilecek kişilerden 558
Mustafa Ramazan, Hâssa Şemşîrgerân cemaatinden 60
Mustafa Reşid Efendi, Îrâd-ı Cedîd Defterdârı 499
Mustafa Sami, Müdür-i Sanâyi 616
Mustafa Süleyman, Hâssa Postînduzân şakirdanından 60
Mustafa Şaban, Hâssa Tîrgerân cemaatinden 64
Mustafa Şakird, Hâssa Kemângerân şakirdanından 64

Mustafa Yakub, Hâssa Postîndûzân cemaatinden 59
Mustafa Yusuf, Hâssa Tîrgerân şakirdanından 61, 65
Mustafa, Dergâh-ı Muallâ Topçuları bölükbaşısı 99
Mustafa, el-Hâc, Tophâne-i Âmire Nazırı 155
Mustafa, III., Sultan 32, 39
Mustafa, kâtib 93
Mustafa, kılıççı ustası 175
Mustafa, Macar, Hâssa Postîndûzân cemaatinden 59
Mustafa, Sertopî 137, 138, 141, 581
Mübâdele İmâr ve İskân Vekâleti Vekili 469
mübâşir 36, 97, 135, 241, 244, 249, 250
mübâyaacı 228
mücefde 643
mücellâ mil 358
Müdâfaa-i Milliye
— Vekâleti 453, 455, 459, 467, 471, 472, 538, 539, 551
— Vekili 471, 537, 538, 539
müessesât-ı sınâiyye-i askeriyye 539
müfettiş 551, 552, 553
— raporu 553
müfredât defteri 109, 329
mühendis 28, 36, 313, 345, 346, 347, 351, 358, 369, 370, 371, 413, 483, 484, 501, 503, 504, 505, 548, 568, 569
Mühendishane 36, 38, 44, 499, 501, 505, 507
—-i Berrî-i Hümâyûn 192, 507, 519, 520
—-i Bahr-i Hümâyûn, Heybeliada'da yapılan 511
müheyyâ esliha 623
mühimmât 25, 29, 31, 33, 36, 37, 41, 42, 45, 113, 191, 192, 193, 195, 250, 307, 309, 330, 447, 459, 463, 599
— akçesi 36, 331
— fabrikası 40
— emini 249
—-ı nâriye 627
Mühimmât-ı Harbiye
— [Nezâreti] 35, 199, 200, 421, 422, 425, 426, 604, 618, 624
— Anbârı 417, 418
— Mirlivası 189
— Ruznamçesi 184
Mühimmât-ı Harbiye Nazırı bk. Harbiye Nazırı 81, 181
Münâkasa ve İhâlât Kânûnu 453, 455, 459, 460, 461
münâvere-i bahriyye 516
Müneccimbaşı 152, 337
mürettebât 250, 266
müsâdeme
— muhbiri 618, 622
— tapaları 516, 643
müsellem 321
müsellesât-ı küreviyye 516
müsellesât-ı müsteviye 516
Müslüman 29, 36, 42, 109
— demirci 28
— devletler 31
— süvari 28
— topçu 29
müstahdem amele 271
müstahfız 517
müste'men tüccar 36
müsteşar 555, 566
müşir 270, 273, 274
Mütareke Dönemi 35
mütâreke-i muvakkate 517
müteahhit 41, 554, 556
— fabrikaları 557
müteferrika 95

N

Nâfia
— Müdüriyet-i Umûmiyesi 548
— Nezâreti 623, 633
— Vekâleti 475, 476, 477, 547, 551, 566, 567
— Vekili 469
Nafiz Efendi, dökümcü, Almanya'ya staja gönderilecek kişilerden 558
Nafiz Paşa, Mâliye Nazırı 599
Nakîb Çiftliği, İznikmid kazası 321
nakkâşân 36
Nâmık Paşa, Bağdad Vâlîsi 282, 283
namlu 147, 183, 184, 206, 584, 638, 640
— tüfek, sade 584
Narda Kalesi 120, 123
Nasrullâh, Arab Şeyhi, Şam'da 55
Nasuh Abdullah, Hâssa Şemşîrgerân cemaatinden 60
Nasuh Sirem, Hâssa Kârdgerân şakirdanından 62
Navarin Baskını 38
navl-ı sefîne 94, 250
Navul Kalemi 183

nâzım (uzv-i makina) 515
Nazif Bey, Mîralay, Meclis-i Askerî Azâsı 200
Nazilli 233
neccâr 94, 303, 307
Necib Paşa, Baruthâne-i Âmire 646
nehir tersanesi 37
nevbet
— ocakları 143, 144, 155, 332
— sandalları 635
nev-îcâd 80, 81, 616, 617, 620, 622, 623
— balta 188
— çarh 183, 184, 185
— havan 132, 137, 138
— humbara dânesi 138, 231
— top 144, 155, 591, 599
Nevrekob 266, 272, 273
nev-resm
— kılıç 81
— salındırma (saldırma) 188
Newyork 204
Niğde 34, 227
nikel 403, 404, 406
nikelli çelik 291, 397, 406
Nikola Bayloz, harîde 94
Nişabur Camii 42
nişân 497, 601
— kavsi 639
— levhaları 639
— tahtası 405, 638, 639
nişângâh 448, 639
Nitroselüloz (pamuk barutu) 277
— Barut Fabrikası 41
Niyazi Paşa, Harbiye Feriki, Mühimmât-ı Harbiye Mirlivası 189, 192
Nizâm Dairesi 38, 341, 342
— Başkitâbeti 342
nizâmât-ı askeriyye 199
Nizâm-ı Cedîd 32, 39, 587
— Ordusu 39
Nizâmiye Hazinesi 426
nizâmnâme 341
Nordenfeld usulü 351
Nu.D-36 (Nuri Demirağ'ın ürettiği uçağın ismi) 44
Nu.D-38 (Nuri Demirağ'ın ürettiği uçağın ismi) 44
Nuh Bey, İznikmid Kereste Emini, Dergâh-ı Muallâ Kapıcıbaşısı 244
numûne 34, 249, 264
— dâne imâli 249
— fabrikası 439, 440
Nureddin Neş'et Bey, Tayyâre İnşâsı ve Hava Sefîneleri Umûru Mühendisi 47, 476, 477
Nureddin, Mevlânâ, İstanbul Kadısı 93
Nuri Bey (Vecihi Hürkuş'un imal ettiği uçak ismi) 44
Nuri Demirağ 44, 493
— Tayyâre Atelyesi, Beşiktaş'ta 44, 483, 484, 485
Nuri Killigil Paşa 41, 42
Nuri Killioğlu/Nuri Killigil Fabrikası 42, 47, 462, 486
Nuri Paşa, karîn-i sânî (mabeynci) 609
Nurullah İsmail, Hâssa Siperduzân cemaati 65
nühâs 81, 173, 221, 222, 262, 263, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334
— kazgan 263, 282
— tekerlek başlığı 448
nüşşâb (ok) 26
nüvvâb 242, 244
Nüzül Emini 176, 177

O

obüs (top) 39, 45, 173, 241, 243, 244, 329, 330, 331, 332, 333, 409, 411, 643
ocak 248, 249, 250, 251, 262, 268, 321, 362, 593
— zâbiti 249
—-ı âhenger (demirci ocağı) 162, 309
—-ı kal 221
oficyal 502, 503, 504
Ohannes Dadyan, Hoca, Barutçubaşı 35, 39, 369, 370, 371
Ohannes, Hazine-i Hâssa Nazırı 88
Ohri 33
ok 26, 27, 30, 31, 36, 38, 55, 73, 129, 589
— atışı 26
— destgâhı 375
— ustası 26
— meydanı (talim yapılan yer) 26, 99
— yağmuru (tîr-i barân) 26
Ok Meydanı, İstanbul 26
okçu 26, 27, 75
Okçular Çarşısı, İstanbul Bayezid'da 26

Okçular Tekkesi, İstanbul 26
—-oğlu
Okçuoğlu Çiftliği, İznikmid kazası 321
okluk dişbudak kereste 242
okyanus gemiciliği teknolojisi 28
Oltu 30
orducu 27
Ordu-yı Hümâyûn 43, 75, 77, 105, 144, 463, 529, 530, 539, 638, 639, 640
— Ağası 75
Orhan Hân, Sultân 502
Orta Çağ 27
Osman Abdürrahim, Hâssa Kârdgerân cemaatinden 61
Osman Bey, Asâkir-i Muntazama-i Şâhâne Alay Emînlerinden, Siroz ve Tevâbii Kazaları Umûr-ı Zabtiyyesi Memûru 273
Osman Bey, Hacı, Kaymakam, Meclis-i İmalat Azâsı 200
Osman Efendi Çiftliği, İznikmid kazası 321
Osman Efendi, Dökümhâneler Müdürü 269
Osman Efendi, Eski Tersâne-i Âmire Emini 313
Osman Efendi, Gelibolu Baruthanesi Nazırı 233
Osman Efendi, Pravişte Dökümhâne-i Âmire Memûru 262
Osman Memi, Hâssa Şemşîrgerân cemaatinden 60
Osman Sinan, Hâssa Postîndûzân cemaatinden 59
Osman, Hâssa Bozdoğaniyân cemaatinden 62
Osman, nev Müslim, Hâssa Şemşîrgerân cemaatinden 60
Osmanlı 25, 26, 27, 28, 29, 28, 30, 31, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 42, 45, 46, 633, 634
— arşiv kaynakları 28
— askerleri 29, 32, 41
— askerî sistemi 31, 38
— ateşli silahları 29, 30, 31
— bahriye teşkilatı 29, 37, 38
— baruthaneleri 34
— barutları 404, 627, 646
— buharlı gemisi 38
— denizciliği 37, 38
— kaynakları 30, 31
— kılıçları 27
— kurşunları 291
— kuvvetleri 28, 31
— lirası 345, 346, 347, 393, 634, 635
— ordusu 29, 30, 31, 32, 33, 39, 42, 43, 533
— padişahları 26, 27, 31
— saray teşkilatı 31
— silah sanayii 28, 46
— topçuluğu 29, 31, 46
— topları 28, 30, 38
— toplumu 42
— ustaları 32, 46
Osmanlı Dumansız Barut Fabrika-i Hümâyûnu 645, 646
Osmanlı İmparatorluğu 39
Osmanlı Ordu-yı Hümâyûnu Başkumandanlığı Vekâleti 206
Osmanlı-Rus Savaşı 34, 35, 38
ot evi 95
Otçubaşı 99
Otlukbeli Savaşı 31
Ovannes bk. Ohannes
Ölüdeniz (Ürdün) 34
Ömer Bey, İstanbul Harc-ı Hâssa Emini 93
Ömer Efendi, Duâcı 375
Ömer Paşa, Vezir, Selanik Müşiri 273
Ömer Sirem, Hâssa Kemângerân şakirdanından 64
Özbek kuvvetleri 30
Özbekler 31
özel fabrikalar 45
Özi 119, 122
— Kalesi 119

P

pafta 45, 448
Pakistan 42
pala demiri 263
palankete 141
palasturpa destgâhları 376
pamuk 516
pandere 221
paralel siper 31
paraşüt 43, 44
parça tesiri 35
Paris 42, 285
— Baruthanesi Meclisi 286
pasaport 543, 544
patenta 360, 361
patlayıcı madde 35

payandalar 358, 363
Peçevî, İbrahim, Osmanlı Tarihçisi 31
pedavra 94
peksimed 176, 177, 178
Peksimedçibaşı 178
pencere câmekânları 410
perdahcı 36, 265
peremeciyân 94
pergende 37
Pertev Paşa, Erkân-ı Harbiye Mirlivası 403, 407
pervane 43, 363
Pervane Abdullah, Hâssa Postîndûzân şakirdanından 60
Perviz Abdullah, Hâssa Postîndûzân cemaatinden 59
Perviz Abdullah, Hâssa Tîrgerân cemaatinden 64
peşrev 638, 639
Petro, Büyük 32
Pınarhisarı 242, 243, 244
pırazvana 95
pil 634
pilot ayrıca bk. uçucu 42, 43, 563
Pîrî Mehmed Paşa, Veziriazam (Pîr Mehmed Paşa) 299
pirinç (maden) 291
— dökümhânesi 361
— kovanı 291
— levha 291
— top 29
— yatak 358
pîrûz 69
—-ı gaddâre 69
—-ı mızrak 70
—-ı seyf 69
piştov 33, 171, 181, 187, 188, 417
Pitmen 516
piyade 36, 206, 504
— kayığı 37
— tüfeği 39, 187, 188
— zâbit kılıcı 79, 80, 81
Piyade Kalemi 171
— Mukâbelesi 171
Piyade Mukâbelesi 171
Piyale Abdullah, Hâssa Kârdgerân şakirdanından 62
plân 483, 547, 548
planör 43, 478, 484
poler çeliği 455
poliçe 357, 365, 366
Poligon-ı Hümâyûn 289, 383, 403, 609, 611, 613, 651
— Müdürü 407
— Sarayı 45
Polonya Politeknik Mektebi 568
Polonyalı
— mühendis 568
— mütehassıs 569, 570
Portekizliler 30
posta vapuru 634, 635
postîndûzân 59
pota çamuru 262
poyra 173
prankı (top) 30, 55
—-i ester 95
Pravişte 30, 38, 250, 263, 266, 268, 269, 275
— Dökümhâne-i Âmiresi 40, 195, 262, 268, 269, 270, 271, 273
— Kazası İdare Meclisi üyeleri 268
— Nâibi 272
pres 393
Prizren 33, 181
projektör 634
pulluk 39, 41
pusula 199, 503, 516, 597
Pusulahâne 339

R

râbıta demirleri 410
Rahmi Beyefendi, Cumhuriyet Halk Fırkası'ndan 561
Rahmi Paşa, Birinci Ferik 403
Râif, Techîzât-ı Askeriye Nazırı 397
Ramazan Abdullah, kethüdâ, Hâssa Kârdgerân cemaatinden 61
Rapid, Amerika'da şehir 357
rapor 204, 345, 403, 407
rasad 516
— teleskobu 618, 622
Râşid Bey, Mîralay, Meclis-i İmalat Azâsı 200
Râşid Efendi, Bâb-ı Seraskerî Tercüme Odasında müstahdem 513
Râşid Efendi, Tersâne-i Âmire Emini 313, 507, 508
Râtib Efendi 501

Raûf, Techîzât-ı Askeriye Nazırı 293
ray imali 557
reaya 32
Receb Ahmed, Hâssa Bozdoğaniyân cemaatinden 62
Receb Mehmed, Hâssa Bozdoğaniyân cemaatinden 62
Recep Beyefendi, Cumhuriyet Halk Fırkası Umumi Kâtibi 563
redud (tabya) 515
Re fet, Mübâdele İmâr ve İskân Vekâleti Vekili 469
Refik Koraltan, Reisicumhur Vekili, TBMM Başkanı 463
Refik, Sıhhiye ve Muâvenet-i İctimâiye Vekili 469
Reisicumhûr 544
Reisü'l-etıbbâ ayrıca bk. Hekimbaşı Efendi 277
Reisü'l-küttâb 503, 505
rençber (tüfek üreticileri) 32, 94, 97
rende çarhı 360, 376
REP (uçak cinsi) 43
Resim (ders) 523, 524
resim 303, 351, 357, 366, 369, 409, 429, 431, 484, 503, 504, 507, 568, 607
Resmi Efendi, elektrikçi, Almanya'ya staja gönderilecek kişilerden 558
Resmo Kalesi 113
Reşâdiye gemisi 26
Reşadiye Sokak 561, 563
Reşid Efendi 237
Reşid Mustafa Efendi bk. Mustafa Reşid Efendi, İrâd-ı Cedîd defterdârı 501
Reşid Paşa, Tophâne-i Âmire Feriki bk. Mehmed Reşid 270
Revan Seferi 30
reverber fırınları 364
revgan
—-ı bezîr 262
—-ı neft 262
—-ı zeyt 265, 268
Rıdvan Abdullah, Hâssa Şemşîrgerân cemaatinden 60
Rıdvan Abdullah, Hâssa Tîrgerân cemaatinden 64
Rıza Bey, Erkân-ı Harbiye mîralaylarından, Londra'ya giden Komisyon başkanı 429, 431
Rıza Bey, mühendis 548
Rıza bin Ali, yaverandan 351
Rıza, Serasker 193, 195, 439, 604
Ridaniye Savaşı 32
Rifat Bey, Mîralay, Meclis-i Askerî Azâsı 200
Rifat, Sadrazam 390
rîg-i derece 262
rîhten
—-i humbara 117
—-i kalıbhâ 94
—-i nühâs 94
—-i yuvarlak 117, 122
Rikâb-ı Hümâyûn 126, 147, 148, 219, 251
— Kapıcıbaşısı 273
— topçubaşısı 162
Rikâb-ı Hümâyûn topçusu bk. topî-i Rikâb-ı Hümâyûn 144
Rikâb-ı Müstetâb 171
Riyâziye Mektebi 38
Rodos 219, 301
— Beyi 301
— Kuşatması 31
Rogalski, Mühendis, Profesör, Polonyalı, aerodinamik alanında uçak mütehassısı 570
roket 42
Romer, mühendis, Polonyalı, teçhizat (telsiz, silah, fotoğraf vs.) konusunda uçak mütehassısı 434, 570
Romkorf (Heinrich Daniel Ruhmkorff) 516
Roterdam 204
Ru'ûs-ı Hümâyûn 171
Rum tâifesi 501, 503
Rumeli 30, 34
— kaleleri 29
Rûmî
— kîse 364, 365
— toplar 30
— tüfekçiler 30
Rumili Kavağı (Rumeli Kavağı) 634
Rumili omurgası 161, 162
Rusçuk 37
Ruslar 28, 31, 35, 41
Rusya 28, 39, 433
— Çarlığı 32
— demiri 362
rutûbet 358, 640
rûz-ı Hızır 265
Ruznamçe 80, 81, 155, 184, 185, 247, 251, 270, 271, 329, 330, 421

—-i Tophâne-i Âmire 252, 272
rûznâme 99
Rüstem Bey, Kaymakam, Tüfenkhâne-i Âmire Memuru 192
Rüstem Bey, Mîralay 431
Rüstem Bey, Sefîr-i Kebîr 204
Rüsûmât Emâneti 345
rüteb-i askeriyye 504

S

sâbit müfettişler 553
sac 361, 363, 364
sac levha (zırhlı gemi yapımında kullanılan) 35
saçma 30, 107
Sadâbâd 501
Sadâret 195, 248, 354, 367, 394, 411, 431, 444, 519, 520, 529, 603
— Kaymakamı 125
— Mektûbî Kalemi 443, 649
Sadrazam 353, 390, 444, 520
— Kethüdâsı 249
Safevî askerleri 28
Safevîler 27, 31, 32
saff-ı harb nizâmı 516
sâfî kükürd 215
Safvetî Paşa, Mâliye Nazırı 273
sağ akçe 244
sağış (?) 94
sağna (?) 213
sağrı 69, 70
sâhib-i ayâr (darphanede ayar ve ölçüleri düzenleyen) 107, 109
sâhten 94
Said Efendi, Tophâne-i Âmire Mektûbculuğundan munfasıl 604, 605
Said, Kolağası, Tophane Müşirî, yâverândan 643
Said, Küçük, Sadrazam ayrıca bk. Küçük Said Paşa 380
Said, Sanâyi Müdürü Muâvini 624
Sait Bey, Yüzbaşı, Almanya'ya staja gönderilecek kişilerden 558
Sakarya [Nehri] 37, 242, 243, 244, 303, 434
Sakız 118, 122, 123
— Cezîresi 217
Salih Efendi, Humbarahâne-i Âmire Nazırı 333
Salih Hasan Efendi, tesviyeci, Almanya'ya staja gönderilecek kişilerden 558
Salih Paşa, Asâkir-i Muntazama-i Şâhâne mirlivalarından, Drama ve Tevâbii Kazâları Umûr-ı Zabtiyyesi Memuru 274
Saltanat-ı Seniyye 192, 502, 503, 504
Samakov, (Bulgaristan'da) 30, 169, 417
— Dökümhanesi 40
— Kârhânesi 264
— Nazırı 252
Samakovcuk (Demirköy, Kırklareli) 249, 250, 251, 252
— Dökümhânesi 40, 195
— Kârhânesi 250, 251
— karyesi 248, 249, 250, 251
— karyesi ocağı 248
— Nazırı 249
Sâmi Efendi, Bâb-ı Seraskerî Tercüme Odasında müstahdem 513
Samsun 38
sanat 502, 524
— mektebi 483
Sanâyi
— İdaresi 616, 624
— Mektebi 539, 633, 634
—-i Harbiyye 33
sanâyi 40, 44, 99, 507
sancak merkezi 33
sandık 313, 314, 359, 360, 361, 362, 363, 364
sâniyeli tapa 516
Sapanca 30
saplığ-ı tokmak 221
Saraçoğlu, Maarif Vekili 469
Sarayburnu, İstanbul 45, 593
Sarıca, Topçubaşı 29
sarma makinesi 430
savaş
— aleti 26, 27, 45
— gemisi 38
— hukuku 25
— malzemesi 28, 36
— meydanı 28, 45
savunma sanayii 25, 27, 45
Savunma Sanayii Başkanlığı 26
saykalî 36

Schiller, Mister, Mühendis, Londra'ya giden Komisyon memurlarından 431
Schneider fişenkleri kurşunları 375
Schwarzlose 455, 622
Sebastien Le Prestre de Vavban bk. Vavban 508
sebel 517
sebhiye sandığı 616, 617, 618, 620, 622, 623
sedlerin tamîri 643
sefâin 394, 616, 618, 623, 633, 634
—-i harbiyye 516, 622, 633, 635
sefâret tercemânı, İsveç 351
Sefer Abdullah, Hâssa Postîndûzân şakirdanından 60
Sefer Yekte (?), Hâssa Kemângerân şakirdanından 64
sefer-i hümâyûn 27, 36, 107, 119, 122, 123, 144, 309
sefîne 119, 120, 138, 241, 250, 311, 345, 346, 347, 516, 618, 620, 634, 635
— direği 516
— modelleri 346
— postaları 346, 347
sefîr-i kebîr 204
Sekizinci Ağa, Tophâne-i Âmire Kârhânesi'nde 155
Selahattin (Reşit Alan) Bey, Uçak Mühendisi 43
Selâme Şeyh, Nuaym oğlu, Şam'da 55
Selanik 29, 34
— Baruthanesi 34, 35, 125, 225
— Baruthanesi Nazırı 225
— Müşiri 273, 274
Selçuklu tersaneleri 37
Selçuklular 26
Selim, III., Sultan 32, 35, 39, 44, 45
Selîmşâh Hân (Yavuz Sultan Selim) 579
Semendire kaleleri 29
seng
—-i âhen 95
—-i kapak 94
seng-tırâş 94
sepet humbaraları 217
Sepetçi karyesi, İznikmid kazası 321
Serasker Paşa 137, 188, 189, 369, 439, 513, 576
Seraskerî 193, 371, 422, 437, 440, 604, 605
— Mektûbî Kalemi 439
Serbarutî ayrıca bk. Barutçubaşı 281
Sercebeciyân ayrıca bk. Cebecibaşı 131, 132, 147, 148, 257
serden geçdi 485
seren bk. gönder
Sergen Mukâtaası (Sergen köyü, Vize, Kırklareli) 248, 251
serhad şamandırası 616, 620
serhaddât-ı hâkâniyye tertîbâtı 249
Serhalîfe, Tophane–i Âmire Kârhânesi Serhâlifesi 155
Serhumbaraî 131, 132
seri ateşli top 399, 400, 409, 411, 638, 639
seri atışlı/seri ateşli iğneli tüfekler 46
seri silah üretim teknolojisi 33, 39
Serkâtib 390, 411, 444, 520
Sermimârân-ı Hâssa, ayrıca bk. Mimâr Ağa 161, 162, 166
serpenâh (miğfer) 575, 576
Serrîhte, Dökücübaşı 131, 132
sertopî 107, 123, 137
Sertopî-i Rikâb-ı Hümâyûn bk. Rikâb-ı Hümâyûn topçubaşısı 162
Seryâver 376
Sevindik Mustafa, Hâssa Kemângerân cemaatinden 63
seyf ayrıca bk. kılıç 79, 87, 448
— talîmi 589
seyr-i sefâin 516, 620
seyyar müfettişler 553
seyyar torpido 615
Seyyid Abdülkerim, Seyyid, Baruthâne-i Âmire eski nazırı 228
Seyyid Hasan, çakmakçı esnâfından 175
Seyyid Mustafa, kundakçı esnâfından 175
Seyyid Salih, Dökücübaşı 141
Shtarka (?) ve Hoffmann Makine Fabrikası, Hirschberg'de 475
sıhhat-ı endâht tecrübesi 405
Sıhhiye ve Muâvenet-i İctimâiye Vekili 469
Sırbistan 31
sıtma 434
siklet taşı 618, 622, 623
silah 25, 26, 27, 29, 36, 40, 41, 42, 45, 171, 568
— ambargosu 26
— fabrikası 41
— tamirhanesi 41
— ustası 30, 33
Silahtarağa 41
silindirhane 33
Silistre 250,
— eyâleti 251

— Vâlîsi 249, 250
Silivri 39, 653
Simens Ocakları 558
sinân (silahların sivri ucu) 171
Sinan Bey, Vezzân-ı köhne 93
Sinan bin Abdullah, Üstâd Zer-nişâncı, Kılıççı Ustası Şücâ bin Abdullah'ın vasiyeti şahitlerinden 57
Sinan bin Hasan, Hacı, Muarrif, Mevlânâ, Kılıççı Ustası Şücâ bin Abdullah'ın vasiyeti şahitlerinden 57
Sinan Paşa, Cezayir Beylerbeyisi 53
Sinop 38, 299
— Tersanesi 37
Sipâh Kâtibi 242
sipahilik 485
Sipehdârî bk. Seraskerî 196
Sipehsâlârî bk. Seraskerî 193, 196, 426, 605
Siraceddin, Türk veya Müslüman 42
Siroz 263, 264, 266, 271, 272, 273
— Muhassıllı 270, 272, 273
sivil
— havacılık 43, 44, 563
— havacılık okulu 44
— sanayi fabrikası 42
sivri kovan 403
— kurşun 403, 404, 405
siyâsî pasaport 543, 544
Snider (tüfek tipi) 40
Societe Nouvelle des Forges et Chantiers de la Mediterranee bk. Forjaşanin Kumpanyası 346
Sofya 26, 95
— Cânibi Seraskeri 45, 583
Sokrat 503
Solakzade Tarihi 31
soltat kundağı 421
som 369
— binâ 370
— iskele 370
söbi (oval, yumurta biçiminde nesne) 359
Sölöz 434
spiral tarz 32
Springfield (tüfek tipi) 40
staj yapmak 554, 556, 557, 559
statik 568
— resimler 484
steamleicht usûlü 623
sterlin 346, 347
su gücü 33, 34, 483
su kireci 410
Sultan Osmân-ı Evvel, gemi 26
Sultanahmed Meydanı, İstanbul 37
Sultanhamamı, İstanbul 44, 505
Sultâniye Çayırı 369
Sumatra 31
sunûf-ı askeriyye talîmâtı 503
Suriye 29, 42
Südde-i Saâdet 307, 579
süfün-i hümâyûn 318
Süleyman Abdullah, Hâssa Niyâmgerân cemaatinden 62
Süleyman Abdullah, Hâssa Postîndûzân cemaatinden 59
Süleyman Abdullah, Hâssa Şemşîrgerân şakirdanından 61
Süleyman Bey, Mîralay, Dâr-ı Şûrâ Azâsı 604, 605
Süleyman Bosna, Hâssa Kârdgerân şakirdanından 62
Süleyman Hân-ı Gâzî, Sultân, (Kanuni Sultan Süleyman) 165, 579
Süleymaniye, İstanbul 41
Süleymanname (Arifî'nin eseri) 32
Süleymânşâh bk. Süleyman Hân-ı Gâzî 579
sülfürik asit bk. zâc yağı 277
süngü 33, 39, 421, 422
süngülü tüfek imali 33
sürat 243, 244, 404
— arabası 241, 242
— topu 45, 587
— topçuları 38, 44
süratli fişenk 256
Süreyya, Serkâtib-i Hazret-i Şehriyârî 384, 520, 611, 613
sürgü çenberleri 637
Süsen Adası 301
Sütlüce 42
sütûn-ı dülek 242
süvârî
— askeri 33, 47, 485, 504, 651
— filintası 187
— kılıcı 79, 80, 81, 448
— süngüsü 187
— tüfeği 39
— zâbitânı 79
Süveyş 37

süyûf bk. kılıç 79, 81

Ş

Şaban Abdullah, Hâssa Kemângerân şakirdanından 63
Şaban Sirem, Hâssa Postîndûzân cemaatinden 60
Şaban, nev Müslim, Hâssa Postîndûzân cemaatinden 59
şâhî top 29, 30, 45, 143, 144, 173, 587
şahinci 322
şakaloz top 30
Şakir Bey, Zümrezade 460
Şâkir Hâzım Bey, Tayyâre Cemiyeti Fen Şubesi Müdürü 43, 543, 544
Şakir Zümre Fabrikası 41
Şâkir, Erkân-ı Harbiyesi Müşiri 630
şâkirdân (Hâssa) 60, 61, 63, 65, 501, 505, 519
şâlî hartuç 448
şalope 38
Şam 26, 27, 55, 77
— Beylerbeyisi 55
— Defterdârı 77
— Kalesi 55
— kılıçları 32
— vilâyeti 55
şamandıra 618, 620, 633
şarapnel 35, 42, 293, 393, 399, 400, 409, 627, 639, 643
— imâlâthanesi 411
— tapası 293, 294, 448
şarj 460
Şark seferleri 37
Şarlman, França Kralı 502
şayka (dökülmüş top cinsi) 30, 95, 581
şayka (gemi cinsi) 37, 120, 123, 309
şehbenderlik 553
Şehirköyü, Gelibolu'da 234
— Kadısı 234
Şehremîni (semt) 34
— Çarşısı 125
Şehremîni 497
Şehr-i Zol Beylerbeyisi 209
Şehsuvar Abdullah, Serbölük, Hâssa Postîndûzân cemaatinden 59
şehtiye 38
şem
—-i asel 94, 113
—-i revgan 94
şems (Güneş) 166, 167, 281, 282, 504, 516
Şemseddin, Üstâd Mücellid, Kılıççı Ustası Şücâ bin Abdullah'ın vasiyeti şahitlerinden 57
Şemşîrgerân cemaati 60
şerâit-i fenniyye 548, 622
şerâre-i âteş 256
Şerîf Efendi, kethüdâ 237
şeşhane 40, 94, 627
— tabanca 429
— topu 40, 517, 637
— tüfenk 33, 40, 171
şikest toplar 115
şimendifer hattı 434
şimşîr tokmak 221
Şiret (?), Mister, fabrikacı 429, 430
Şişli Tramvay Tamirhanesi 41
şose 638
Şûrâ-yı Bahriye 345, 615
Şücâ bin Abdullah, Kılıççı Üstâdı 57
Şükrü Kaya, Hariciye Vekili 469
Şükrü Koçak, Türk Hava Kurumu Başkanı, Erzurum Mebusu 567
Şükrü Saraçoğlu, Mâliye Vekili 556
şümendüfer 485

T

taallüm-i fünûn 502, 504
taban kirişleri 443
tabanca 132, 47, 148, 421, 437, 462
— ceviz 422
tabancacı 176
Tabhâne 44, 501, 507
Tabla 44, 221, 507
Taha İsmail, Hâssa Şemşîrgerân şakirdanından 61
tahdîd-i hudûd 433
Tahir Efendi, Kâtib-i Evvel, İmalatın umûr-ı tahrîrâtında müstahdem Kâtib 192
Tahir Efendi, Silivrili 653, 654, 655
Tahir Selam Beyefendi, Humbarahâne-i Âmire Nazırı 329, 330, 331, 332, 333
Tahmasb, I., Şah, Safevî Hükümdarı 30
tahripkâr ve kitlesel imha gücü 25

Tahrîrât Dairesi, Sadâret 530
tahsîl-i maârif 503
Tahsin Efendi, elektrikçi, Almanya'ya staja gönderilecek kişilerden 558
Tahsin, Serkâtib-i Hazret-i Şehriyârî 390, 411, 444
Tahta Serdârı, İznikmid 242, 244
tahta tüfenk imâli 204, 205
tahtelbahr 635
taklîd-i seyf (kılıç kuşanma) 27
takrîr 81, 337, 507, 508, 595, 597
Talat Beyefendi, Dâhiliye Nazırı 205
Talat Efendi, dökümcü, Almanya'ya staja gönderilecek kişilerden 558
Talat Efendi, elektrikçi, Almanya'ya staja gönderilecek kişilerden 558
talebe 503, 504, 553, 563
— Avrupa'ya gönderilecek olan 551, 552
talim 26, 37, 45
talîm fişengi 609
talimatnâme 196, 551, 552
talimhane 30, 45
Talimhâne 497, 502, 503, 504, 505, 597
— Nazırı 503, 504, 505
— Nazırı Defteri 503
talimli asker 171
talimli asker 33
talimnâme 268, 269, 271, 273
Talyan (İtalya) 109
Taman 121, 122, 123
tamir atelyesi, Yeşilköy'de 483, 485
tamirhâne 407, 533
tamirhane 41
Tanzîmât-ı Hayriyye 35, 271, 272, 273
tapa 40, 42, 138, 516, 639, 643
— fabrikası 41, 451
— sâniyeli 516
—-i humbara-i dest (el humbarası tapası) 138
tapalı dâne 643
tarak 313
Târîh-i İslâm 523
Târîh-i Osmânî 523
taş 433
— barutu 447
— destgâh 346, 347
— iskele 370
— kızak 351
tatbikat 42
Tatbikat-ı hesabiyye ve cebir (ders) 523
tathîr fıçıları 375
tav ocağı 375, 558
Tavhâne 375, 383
tavîle sekyesi (?) 188
tavlun (muhâfaza güğertesi) 346
tayarân tecrübesi 472
tayinât 426, 513, 537, 538
tayyâre 42, 43, 44, 469, 471, 472, 477, 478, 483, 484, 485, 487, 493, 529, 530, 533, 535, 563, 568
— atelyesi, Beşiktaş 483, 484
— bombası 486
— fabrikası, Beşiktaş ve Yeşilköy 485, 493, 568
— hangarı ve iskelesi 353, 354, 467
— inşâsı 475, 568, 570
— kazası 484
— mühendisi 551, 552, 566, 567, 568
— parkı 533
— planları 568
— profesörü 475
— resimleri 568
— tekniği 475
Tayyâre Cemiyeti 471, 472, 552
— Fen Şubesi 543, 544
— Reisi 543, 544
Tayyâre İnşâ ve Hava Sefineleri Umûru
— Mektebi 43, 475, 529, 535
— Mühendisi 476
Tayyâre Makinist Mektebi 548
Tayyâre Mühendis Mekteb-i Âlisi 552
Tayyâre ve Motor Türk Anonim Şirketi (TOMTAŞ) 43, 475, 476
— Müdüriyeti 477
Tayyârecilik Tedkîkât Türk Anonim Şirketi 469
Tayyib Pirî, Hâssa Kemângerân cemaatinden 63
Tebriz Seferi 30
tecârib 405, 637, 638 640
—-i fenniyye 289
techîzât 36, 40, 537, 538, 568, 570
Techizat-ı Askeriye
— Nazırı 293

— Nezâreti 293, 294, 394, 397, 399, 400
tecrübe 44, 45, 351, 397, 403, 405, 439, 440, 593, 613, 627, 634, 639, 640, 651, 653
— âleti 633, 634
— laburatuvarı (laboratuvarı) 569
— mahalleri 45
Tecrübe ve Muâyene
— Dairesi 403, 407, 449
— Komisyonu 46
— Mamûlât-ı Harbiye Şubesi 48, 603, 604, 605
— Reisi 407
tecrübehâne (poligon) inşâsı 649
Tedâfüî Torpido Fenni (kitap) 620
teftiş 45
Teftiş-i Askerî Komisyonu 397, 407
Teisserye, Mühendis, Polonyalı, uçuş mekaniği konusunda uçak mütehassısı 570
tek motorlu uçak 44
tekâlîf-i seferiyye idâdı 321, 322
tekerlek 162, 583
tekmîl-i imtihân 597
teknik elemanlar 39, 40
teknik müessese 39
teknoloji
— tarihçileri 32
— transferi 28
teknolojik
— gelişmeler 35
— tutuculuk 28
tel 70, 94, 617, 622
— ip 617, 618, 622
—-i tavus (?) 94
telefon 619
— muhâbere merkezi 616, 620
— şamandırası 618
telgraf 618, 619, 620
— muhâbere merkezi 616, 620
— şamandırası 618
— teli 616, 620
telhîs 133, 135, 137, 138, 141, 143, 163, 178
telsiz 568
temessük 231
temren 26
tenüke-i âhen 94
terbiye ve talîm 43, 529
terbiye ve te'dîb 503
Tersane 36, 37, 38, 41, 44, 107, 132, 133, 141, 151, 169, 187, 189, 231, 248, 250, 305, 309, 317, 318, 321, 322, 327, 337, 339, 345, 346, 347, 351, 362, 601, 613, 615
— destgâhları 347
— Dökümhanesi 41
— Emini 113, 155, 249, 313, 317, 318, 337, 507, 511
— Hazinesi 325
— Humbara ve Yuvarlak Kârhânesi 231
— Kethüdâsı kadırgaları 123
— mahzenleri 339
— mehere-i sanayi 613
— Mühendishanesi 38
— Nazırı 250, 339
— topçubaşısı 587
tertîb-i asker 503
tesir gücü 32
Teşvik-i Sanayi Kanunu 42
tetik hazinesi 206
Tetkik Komisyonu 484
tevettürlü aparat 558
tezgâh 40, 41, 46, 554, 556, 557, 559
THK Gazi Uçak Motor Fabrikası 43
Tıbbiye-i Şâhâne 515
Tımışvar 30, 34, 213
— Beylerbeyisi 213
Tırhala 176
Tırnova 248
Tırnovacık karyesi, Sergen Mukâtaası, Vize kazası 248, 250, 251 (Malko Tırnova, Bulgaristan'da)
— reâyâları 248, 251, 252
tırotil 461
Ticâret
— Müdüriyeti 469
— Vekâleti 457, 469
— Vekili 469
— ve Nâfia Nezâreti 393, 615, 620, 624
timar 29, 504
timarlı sipahiler 38
Timur 31
tîr 73, 171
Tiran 33
tîrger (ok yapan) 26, 36, 64

tîr-i bârân (ok yağmuru) 26
tîzâb (kezzâp) 277, 278
— fabrikası 434
Tokad 331, 332
— bakırı 291
tokmak 239, 362, 363
— çarhı 35, 363
— saplığı 221
tolga (miğfer) 27, 36, 53
— esbâbları 53
TOMTAŞ (Tayyâre ve Motor Türk Anonim Şirketi) 476
tonelet (tonnellata) 363
top 28, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 45, 46, 94, 113, 115, 129, 155, 159, 171, 173, 192, 193, 195, 263, 321, 328, 330, 331, 332, 333, 334, 345, 347, 400, 502, 504, 591, 595, 597, 607, 627, 637, 638, 639, 640, 643
— arabaları 30, 95, 243
— arabacısı 30
— ateşi 28, 31
— barutu 640
— çakısı mil 430
— deve 107
— dolma 30
— dökümhanesi 30
— gemisi 299, 305
— gülleleri 46
— kaması 41
— kundağı 607, 638
— menzilleri 607
— mermisi 640
— namlusu 39, 638
— nev-icâd 143, 155, 599
— perdahlanması 40
— sahra 29, 45, 639, 640, 643
— seri ateşli 399, 400, 409, 411, 638, 639
— vapuru 443
—-ı havan 143
—-ı sürat ayrıca 173
—-ı şâhî 143
Top Arabacılar
— Kârhânesi 169, 244
— Ocağı 29
— Nazırı 242
Top Fabrika-i Hümâyûnu 40, 429, 431, 640, 448
topa tutmak 29
Topal Osman Paşa, Sadrazam 36
Topçu
— Asâkir Mektebi 517
— Dairesi, Bâb-ı Serskerî'de 603, 604, 605
— Endâht Talîmnâmesi 639
— Kâtibi 497
— Kaymakamı 271
— Mektebi 38, 515
— Muallimi 640
— Mühimmât Fabrikası 41
— Ocağı 29, 36, 38, 39, 105
— Paşa 597
topçu 27, 29, 30, 36, 38, 103, 151, 307, 443, 448, 497, 516, 517, 579, 591, 601, 638
— alayları 637
— askerlerin eğitimi 30
— bataryası 31
— kasatura kını 448
— subayı 44
— tüfengi 187
— ustası 29, 35
— zâbitânı 527
Topçu İsmail, Defter-i Arvanid'de ismi geçen topçu 29
Topçu Ömer 29
Topçubaşı 39, 45, 122, 249, 497
Topçubaşı Ağa 137, 138, 141, 144, 155, 162, 587
— Vekili 115, 595
Tophâne bk. Tophâne-i Âmire
Tophâne kârı dokuzluk sahrâ topu 643
Tophâne Meydanı 36, 45
Tophâne-i Âmire 27, 28, 29, 30, 32, 38, 33, 36, 38, 39, 40, 45, 46, 93, 94, 95, 103, 107, 115, 118, 122, 123, 137, 141, 151, 159, 173, 189, 191, 192, 193, 195, 196, 199, 200, 243, 250, 264, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 330, 362, 383, 389, 393, 394, 399, 400, 411, 425, 426, 429, 437, 443, 444, 447, 497,513, 519, 520, 587, 593, 595, 604, 611, 624, 627, 633, 637, 639, 643, 653, 654, 655
— anbârları 249
— Dairesi 634
— defterleri 156
— destgâhları 609
— dökümhânesi 597

— Fabrika-i Hümâyûnu 40, 45, 607, 637
— Fen Komisyonu 613
— Feriki 270, 273, 601
— İdâdî Birinci Sanâyi Alayı Mektebi 523, 524
— Kârhânesi 144, 155, 161, 162, 163, 581
— Meclisi 40, 45, 192, 193, 196, 389, 399, 425 ,519, 603, 604, 605
— Meclisi Harbiye Dairesi 379, 411, 527
— Meclisi Tecrübe ve Muâyene Dairesi 403, 404, 407, 447, 449
— Mektûbçuluğu 604, 605
— Müşiri 81, 85, 201, 375, 384, 387, 389, 399, 403, 411, 519, 527, 620, 633
— Müşiriyeti 35, 39, 40, 293, 379, 380, 383, 387, 390, 393, 397, 403, 411, 443, 520, 527, 611, 615, 624, 634, 637, 643, 645, 649
— Müşiriyeti Mektûbî Kalemi 389, 399, 411, 519, 620
— Nazırı 144, 155, 156, 161, 162, 163, 249, 250, 251, 252, 597
— Nezâreti 623
— Nezâreti Vekâleti 653
— Ocakları 249
— Ruznamçe ketebesi 271, 272
— Ruznamçesi 105, 251, 252, 270, 330
— Ruznamçesi defterleri 155
— Sevk Komisyonu 651
— topları 597
— Torpido Komisyonu 620
— Torpil Komisyonu Reisi 623
— Tüfenk Fabrika-i Hümâyûnu 611
— Veznesi 393
topî-i Rikâb-ı Hümâyûn 144
Topkapı Saray-ı Hümâyûnu Muhâfızı 651
torna 41
— destgâhı 376, 430
torpido 615, 620, 634
— anbarları 634
— bot 38
— fabrika ve deposu 353, 354
— istasyonu 353, 354
— vapuru 634
— fenni muallimi 635
torpil 46, 204, 205, 206, 615, 616, 617, 618, 620, 622, 623
— ağrebü'l-garâib 623
— baba 616, 618, 622
— beyziyyü'ş-şekl 620
— dalga dalkavuğu 616, 620
— Herits (?) 622
— istimbotları 351
— müsâdeme 618, 619, 620
— Şvarts taâruzî, Schwarzkoph 622
— taâruzî 623
— tedâfüî 618, 620, 623
— temâs 617, 618, 619, 622, 623
— Vaydhed taarruzî, Whitehead 622
— zâtü'l-hareke 203, 204, 205
Torpil Mektebi 620
Tosun Paşa, Mısırlı 351
tören kıyafeti 27
Trablusgarb Harbi 529, 623
Trabzon 215
travers 410
tuç (tunç) 36, 99, 430
— kalıb 110
— top 29, 40, 46, 607
— havan (dibek) 34
tûğî 36
tuğla 94, 371
tullâb odaları 505
tulumba 314, 360
Tuna
— açık kayıkları 37
— gemileri 307
— iskeleleri 309
— Kapudanı 309
— Nehri 37
— şaykaları 120, 123
Turabay, Şam'da 55
Turnaoğlu Çiftliği, İznikmid kazası 321
Turulya karyesi 250
— ocağı (Hamdibey, Kırklareli) 248
— reâyâ 250
Tuszynski, mühendis, Polonyalı, havacılık malzemeleri teknolojisi konusunda uçak mütehassısı 570
tüfek/tüfenk 27, 30, 31, 32, 33, 36, 39, 40, 45, 46, 97, 99, 101, 147, 148, 165, 166, 171, 175, 177, 178, 183, 184, 188, 189, 204, 205, 206, 311, 417, 429, 583, 584, 589, 609, 611, 613, 629

— ağızdan dolar 40
— dirhemli bayağı 583
— fabrikası 40, 455
— kârhânesi 97
— kuyruktan dolar 40
— nazırı 97
— yeni sistem 40
tüfekçi/tüfenkçi 27, 31, 32, 36, 46, 101, 165, 166, 167, 176, 609, 629
—-başı 97
Tüfekhâne-i Âmire/Tüfenkhane-i Âmire 31, 32, 33, 40, 101, 165, 166, 167, 183, 184, 185, 188, 189, 191, 195, 330, 417, 418, 421, 422, 429, 443, 444, 448
— Anbârı 369, 371, 417
— defterleri 418
— idâresi, Dolmabahçe'de 192, 193
— makineleri 431
— Müdürü 188
— Nazırı 184
tüfekli
— asker 31, 32, 38
— yeniçeri birliği 31
Türk 42, 497
— askerî havacılığı 43, 561
— endüstrisi 569
— eseri 472
— hava şehidi 42
— işçileri 483
— kılıçları 27
— maksim makineli tüfenk namlu taslağı 455
— mühendisler 568
— New York'taki 204
— Ordusu 41
— talebe 475
— tâyyareci 472
— teknisyen 41
— tipi kadırga 38
— tipi tayyâre 484
— topçuluğu 28
— tüfekleri 32, 41
— ustalar 41
— zekâsı 472
Türk Hava Kurumu 43, 44, 487
— Başkanı 566, 567
— Fabrikası 487
— Neşriyat Şubesi 567
Türk Kuşu (uçucu birim) 43, 484
Türk Mühendis Mektebi 568, 569
Türk Savunma Sanayii 26, 41
Türk Silahlı Kuvvetleri 26, 41
Türk Tayyâre Cemiyeti bk. Türk Hava Kurumu 43, 471, 472, 551, 552, 553
— Reisi 472, 544, 551
Türkî
— kitâblar 503
— lisânı 503
— resâil ve cedâvil 507
Türk-İslam
— devletleri 26
— dünyası 42
Türkistan hanlıkları 31
Türkiye 26, 41, 43, 44, 552, 553, 568
— İş Bankası 476
Türkiye Büyük Millet Meclisi 538, 539
— İcra Vekilleri Heyeti Reisi 451
— İcra Vekilleri Heyeti üyeleri 540
Türkiye Cumhuriyeti 25, 457, 459, 460, 467, 469, 471, 477, 543, 547, 548
— Barut ve Mevâdd-ı İnfilâkiyye İnhisârı Türk Anonim Şirketi 457
— Başvekâlet Kalem-i Mahsûs Müdüriyeti 453, 455
— Nâfia Vekâleti 475, 476
Türkkuşu 478
— Genel Direktörlüğü 478
— planör inşa ve tamiratı 478

U

uçak 42, 43, 44
— endüstrisi 43
— fabrikası 43, 44
— gösterisi 42
— icat edilmesi 42
— motorları 43
— mühendisliği 43, 44
— parçaları 44
— parkı 42
— siparişleri 43
— tamirhaneleri 42

— tek motorlu 44
uçaksavar 42
— mermisi 42
uçucu (pilot) ayrıca bk. pilot 561
uçuş
— antrenman tayyâresi 487
— denemeleri 42
— mekaniği 568, 570
— melekesi 484
— meydanı 483
— müsaadesi 484
ufk-ı mer î 516
ulûfe 99, 105
— defteri 36
ulûm-ı felekiyye ve riyâziyye 502
ulûm-i âliye 502
umk-ı bahr 616, 618, 620
Umûm Mekâtib-i Askeriye-i Şâhâne
— Nazırı 384, 387, 389, 399, 403, 411, 519, 527, 620, 633
— Nezâreti 519
Umûr ve İmalat-ı Bahriyye 342
Umûr-ı Nâfia 548
Unkapanı 32, 431
— kapısı 165
Urban (Macar top ustası) 29
Urbân, Şam'da 55
Uskurya demiri 417, 418
usta 40, 41, 264, 265, 266, 272, 345, 347, 426, 557, 559
Usta Çiftliği, İznikmid kazası 321
Usta Mektebi 537, 538, 539, 540
ustabaşılar 188
uşkuna (gemi türü) 38
Uzak Doğu 31
uzman zabit 45
Uzun Türk Savaşları (1593-1606), Habsburglarla 31
Uzunbey Çiftliği, İznikmid kazası 321

Ü

Üçüncü Ordu-yı Hümâyûn 437
Ülgün 120
— Kalesi 123
ümerâ
—-yı askeriyye 189, 199, 375
—-yı askeriyye kalemi 623
— yı deryâ 121
Üsküb 26, 34, 181
— Nâibi 181
— Nazırı 181
Üsküdar 26, 36, 42, 135
üstad 67, 94, 95, 99, 501
— okçular 67
üstadiyye 110
—-i sîm 69
üstü açık sefîne 38, 309

V

Van 30, 34
— Beylerbeyisi 215
vapur 35, 268, 272, 357, 359, 360, 361, 366, 516, 618, 620, 622, 623
— arabaları 362
— çarhı 39, 358, 363
— çekici 430
— değirmeni 431
— kazganı 358, 363
— kömürü 268
— körüğü 272
— makineleri 515
Varad Kalesi/Tabyası 31
vâridât defteri 282
varil 222
— tahtası 234
varilci ustaları 234
varilcilik hidmeti 234
Varna Savaşı 28
Varşova 568
varyoz (çelik tokmak) 262
Vassâf Kadri Bey, Moralızâde, Âyan Kâtiblerinden 205, 206
vatan 175
— sevgisi 472
Vavban, Sebastien Le Prestre de Vavban (1633-1707), Fransız askerî mühendis 31, 508
vebâ 503, 504
Vecihi Bey, Başstayyâreci (Hürkuş) 43, 44, 471, 472, 543, 544

Vecihi Paşa, sâbık Bağdad Vâlisi 282
Vecihi Sivil Tayyâre Mektebi (V.S.T.M.) 44, 47, 531, 561, 562, 563, 564, 565
Vecihi Tayyâresi 472, 561, 563
Vedanta kulüpleri, Amerika'da 204, 205
Veli Bayram, Hâssa Kemângerân şakirdanından 64
Veli Bey, Makine Mühendisi, Almanya'ya staja gönderilecek kişilerden 558
Veli Efendi Çayırı 366
Veli Paşa, Vezir, Serdâr-ı ekrem, Bender Seraskeri 137
Veli, es-Seyyid, el-Hâc 185
Venedik 34, 38
— kaynakları 31
Venedikliler 28
Vezirhan 434
vezn 271
Vezneciler 26
vida 358, 359, 360, 363
vinç 618
Viyana Kuşatması, II. 28, 38
Vize
— kazası 242, 243, 244, 251
— Mütesellimi 249, 251, 252
— Nâibi 249, 251, 252

W

wagenburg (tabur cengi) 28
Washington 203, 204
White (?), Mister 431
Whitehead ayrıca bk. Vaydhed 622
Whitworth, fabrikacı 430, 431
William Frin, mühendis, fabrikatör 357, 358
William H. McNeill 27

Y

yabancı
— mühendisler 569
— mütehassıs 560
— top dökücüleri 28
— uzman istihdamı 28
yağdanlık 188
yağhâne 256
Yahşihan 451
Yakın Çağ 38
yakıt ihtiyacı 39
yalı kadıları 303
yangın bombaları 41
Yani Kalfa 314
Yanko Nikoli Kalfa, Ebniye Komisyonu Kalfası 410
Yasin Bey, Samakov Kaymakamı 417
yassı çelik levhalar 32
yatağan bıçağı 27, 311
yatak (makinala aksamından) 358, 360, 363
Yaverân-ı Hazret-i Şehriyârî 387, 389, 399, 403, 411, 444, 519, 520, 527, 620, 633
Yavuz Sultan Selim ayrıca bk. Selîmşâh Hân 30, 37
Yavuz Zırhlısı (gemi) 42
yay (kavs, kemân) 26, 27, 31, 36, 55, 129, 629, 630
yayabaşı 97
yaycı esnâfı 75
yaylı tüfenk 203, 204, 206
yaylım ateşi 32
yazı dâiresi 548
yedek parça 44, 487, 493, 629
Yedikule 126, 370, 371
yelken bezleri 38, 309
yelkenli gemiler 38, 516
yelpâze çarhı 358
Yemen 293
yemleme kablo 623
Yenice Köyü, İznikmid kazası 321
Yeniçeri 30, 31, 32, 36, 38, 99, 165
— Ağası 99, 497
— Ocağı 33, 36, 37, 39, 241, 502
— Odaları 99
Yenişehir 434
yerli üretim 25, 41
Yeşilköy (İstanbul'da) 35, 43, 44, 483, 493, 547, 548
— Deniz Tayyâre Mektebi 43
— Gök Okulu 44
— Makinist Mektebi 560
— Tayyâre Mektebi 44
Yıldırım Bayezid, Sultan 26, 29, 31, 34, 37
yıldız tabya kaleler 31
yiv 40, 375, 443, 517
— destgâhı 376
— makineleri 40

yivli tabancalar 40
yoklama defterleri 422
Yolcu Bali, Hâssa Niyâmgerân cemaatinden 62
yumuşak çelik 399, 400
Yunan 44
— askerleri 43
Yunanistan 515
Yunanlılar 529
Yunus, Şücâ bin Abdullah'ın şakirdlerinden 57
Yusuf Abdullah, Hâssa Kârdgerân cemaatinden 61
Yusuf Abdullah, Hâssa Niyâmgerân cemaatinden 62
Yusuf Ağa, el-Hâc, Aydos Âyanı, Dergâh-ı Muallâ kapıcıbaşısı, Samakovcuk Nazırı, Dergâh-ı Âlî kapıcıbaşısı 249, 251, 251, 252
Yusuf birâder-i Hamza, tolgacı 53
Yusuf Bosna, Hâssa Tîrgerân cemaatinden 64
Yusuf Efendi, Kâtib 110
Yusuf Karagöz, Hâssa Niyâmgerân cemaatinden 62
Yusuf Kenan Bey, pilot eğitimi için Fransa'ya gönderilen 43
Yusuf Mehmed, Hâssa Kemângerân şakirdanından 63
Yusuf Sultan, Hâssa Postîndûzân cemaatinden 60
Yusuf, Gürcü, Hâssa Postîndûzân cemaatinden 60
yuvarlak (gülle cinsi) 30, 38, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 231, 248, 249, 250, 251, 252, 264, 266, 267, 268, 271, 272, 273, 275, 325, 597
— eczâsı 268
— kefçesi 262
— mermi 35
Yuvarlak Dökümhanesi 38
— Kârhânesi, Kağıdhâne'de 122
— Kârhânesi Nazırı 250
Yüksek Mühendis Mektebi 566, 567
yüksek teknoloji ürünü silahlar 25

Z

zabıtnâme 413
zâbitân 43, 189, 199, 529, 530
—-ı vilâyet, İznikmid 242, 244
zabtiye memuru 273
zâc yağı, ayrıca bk. sülfirik asit 277, 278
— fabrikası 434
Zahire Nazırı 183, 184, 185
zâviye-i rüzgâr 516
zâyirçe (Yıldızların hareket ve konumlarını gösteren cetvel) 337
zeâmet 504
Zeki Paşa, Tophâne-i Âmire Müşiri, Umûm Mekâtib-i Askeriye-i Şâhâne Nazırı, Yaverân-ı Hazret-i Şehriyârîden 384, 387, 389, 399, 403, 411, 519, 527, 620, 633, 634
zencîr 141, 617, 618, 620, 622
Zeynel Bey, Hakkâri Beyi 215
Zeytinburnu 40, 42, 45, 191, 366, 367, 369, 370, 371, 372, 373, 375, 413, 486
— Demir Fabrikası 35, 39, 40, 41, 42, 45, 46, 291, 293, 379, 380, 383, 387, 389, 390, 397, 399, 400, 407, 409, 411, 439, 440, 448, 527, 607, 649
— Fişenkhânesi 404, 407
— Güllehânesi 393
zımba 358, 361
— destgâhı 346, 347
zırh 27, 36, 347
— levhalar 347
zırhlı 346, 347, 634
— alaylar 575
— filo 618, 622
— monitör 346, 347
— sefâyin-i harbiyye 38, 345, 347, 516
— toplar 620
Zihne 266, 271, 272, 273
— Muhassıllı 270
— reayası 264
zincifre (civa) 36, 110
zincirli gülle 591
Zindan Kapısı 32, 166, 167
Ziraât Bankası 393
Ziraât Nezâreti 634
Ziraat Vekili 469
zirâ-ı Osmânî 375
Ziya Paşa, Washington Sefîr-i sâbıkı 203, 204
Zohrab, Şehbender 358
Zülfikar Abdullah, Hâssa Siperduzân cemaati 65
Zümrezade Şakir Bey 41, 42
— Fabrikası, İstanbul 461
Zünnûn Pîrî, Hâssa Kemângerân şakirdanından 63

